JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES

Issue No. 26/2021

International Romanian Humanities Journal

Published by ARHIPELAG XXI PRESS, Tîrgu Mureș

Arhipelag XXI Press

ISSN: 2248-3004

The Journal of Romanian Literary Studies is an international online journal published by the ALPHA Institute for Multicultural Studies in partnership with Arhipelag XXI Press. It is an academic publication open to academics, literary critics, theoreticians or researchers who are interested in the study of Romanian literature, as well as the Humanities. Our essential goal is to set communication paths between Romanian literary and humanistic research and the contemporary European cultural discourse, bringing the most valuable phenomena recorded in the Romanian culture into a beneficial dialogue with the other European cultures.

SCIENTIFIC BOARD:

Prof. Virgil NEMOIANU, PhD
Prof. Nicolae MANOLESCU, PhD
Prof. Eugen SIMION, PhD
Prof. George BANU, PhD
Prof. Alexandru NICULESCU, PhD

EDITORIAL BOARD:

Editorial Manager:
Prof. Iulian BOLDEA, PhD

Executive Editor:
Prof. Al. CISTELECAN, PhD

Editors:
Prof. Cornel MORARU, PhD
Prof. Mircea A. DIACONU, PhD
Prof. Dorin ŞTEFĂNESCU, PhD
Assoc. Prof. Luminița CHIOREAN, PhD
Assoc. Prof. Dumitru-Mircea BUDA, PhD

The sole responsibility regarding the contents of the articles lies with the authors.

Published by
Arhipelag XXI Press, Tîrgu-Mureș, România, 2021
8 Moldovei Street, Tîrgu-Mureș, 540519, România
Tel: +40-744-511546
Editor: Iulian Boldea
Editorial advisor: Dumitru-Mircea Buda
Email: tehnoredactare.jrls@gmail.com
ISSN: 2248-3004

Table of Contents

PETRU CIMPOEȘU AND THE ALLEGORICAL IMAGINARY 11
Iulian BOLDEA 11
Prof. PhD., „G.E. Palade" UMFST din Târgu Mureș 11

SPECIFICUL JOCULUI DIDACTIC ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR 17
Elena Lucia MARA, ... 17
Prof. PhD., "Lucian Blaga" University of Sibiu 17

LITERATURE AND IDEOLOGY, THE IMPOSSIBLE MIX 25
Veronica –Alina CONSTĂNCEANU 25
cercetător științific III dr, Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu" 25
Academia Română – Filiala Timișoara 25

PLANTS WITH CURATIVE PROPERTIES IN OUR CURRENT TIMES 31
Alin-Serafim ȘTEFĂNUȚ, ... 31
Postdoctoral Researcher, University of Oradea 31
Associate Lecturer at Emanuel University of Oradea 31

PROZA SADOVENIANĂ ÎNTRE MODEL ȘI ATIPIE 39
Constantin DRAM, ... 39
prof. univ. dr. Facultatea de Litere, Universitatea „Al. I. Cuza", Iași 39

THE TRANSFORMATION OF A SCHOOL LIBRARY INTO A PUBLIC LIBRARY 50
Mircea-Iosif RUS 50
Scientific Reasercher III, Ph.D, National Institut of Reaserch and Development INC URBAN INCERC Cluj-Napoca 50

ROMANELE LUI GRAȚIAN SZÉKELY – TITLURI ȘI SIMBOLURI 60
Dana Nicoleta Popescu, Ph.D 60
Cercetător III 60
Institutul „Titu Maiorescu", Academia Română, Filiala Timișoara 60

THREE MARKS OF THE INVOLUTION OF THE ROMANIAN DEMOCRACY 68
IN THE EUROPEAN UNION 68
Vasile PLEȘCA, ... 68
cercetător științific III, Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh. Zane", Academia Română, Filiala Iași 68

SYMBOLISM OF OBJECTS WITHIN THE NUPTIAL RITES OF PASSAGE 75
SYMBOLISME DES OBJETS DANS LES RITES DE PASSAGE NUPTIAL 75
cercetător postdoc. Marina (Cergheș) Ioana Laura, ... 75
PhD., University of Oradea 75

LITERATURE AND IDEOLOGY, THE IMPOSSIBLE MIX 81
Veronica –Alina CONSTĂNCEANU 81
cercetător științific III dr, ... 81
Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu" 81
Academia Română – Filiala Timișoara 81

ACTIVITĂȚILE LUDICE ÎN GRĂDINIȚĂ 87
Elena Lucia MARA, ... 87
Prof.univ.dr., Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu 87

APTITUDINEA PEDAGOGICĂ ȘI EMPATIA 95
– ÎNTRE NECESITATE ȘI EXCELENȚĂ DIDACTICĂ 95
Teodor Pătrăuță 95
Prof. PhD, Vest „Vasile Goldiș" University of Arad 95

NEW NARRATIVE PERSPECTIVE IN HISTORICAL ROMANIAN NOVEL 102
PROFESOR DR. ARHIP ODETTE 102
UNIVERSITATEA ECOLOGICĂ BUCUREȘTI 102
ASISTENT UNIV. DR. ARHIP CRISTIAN 102
UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ ȘI FARMACIE „GR. T. POPA" IAȘI 102

BEYOND ARCHITECTURE: ARCHITECTURE AND CYBERSPACE....109
Claudiu-Alexandru TUDORAN....109
Assist. Prof., PhD, "Ion Mincu" University of Architecture and Urban Planning....109

THE DEVELOPMENT OF THE PSYCHOSOCIAL DIMENSION OF CHILDREN THROUGH THERAPEUTIC STORIES
Ana TARNOVSCHI,....118
doctor în psihologie, conferențiar universitar, cercetător științific, USM....118

PSYCHOLOGICAL VALENCE OF PROFESSIONAL SATISFACTION....126
TO TEACHERS....126
Angela Potâng,....126
Assoc. Prof. PhD, State University of Moldova....126

RENEWABLE ENERGY SOURCES IN ROMANIA....133
Piciu Gabriela-Cornelia, Scientific researcher II, Ph.D.,....133
Financial and Monetary Research Center „Victor Slăvescu", Bucharest, Romania....133

TRADITIONAL VS MODERN FOOD....141
IN THE OJIBWA NATIVE AMERICAN CULTURE....141
AS PRESENTED IN LOUISE ERDRICH'S *THE ANTELOPE WIFE*....141
Oana-Andreea GHIȚĂ-PÎRNUȚĂ....141
Senior Lecturer, Ph.D., "Transilvania" University of Brasov....141

ONLINE ADVERTISING – PANDEMIC LESSONS....149
Carmen NEAMȚU,....149
Assoc. Prof. Ph.D. Habil. „Aurel Vlaicu" State University from Arad....149

COMMUNICATION IN ORGANIZATIONS....157
Cezarina Adina TOFAN. University of Pitesti, Faculty of Mechanics and Technology, Department of....157
Manufacturing and Industrial Management....157

THE FAIRY TALES OF ENEA HODOȘ....166
Dorina CHIȘ-TOIA....166
Assoc. Prof. "Babeș-Bolyai" University of Cluj,....166
University Centre of Reșița, Romania....166
"AND THE DAY' S BONE HURTS. LET THE POETS COME!". COMPLICATED AND CELEST LYRIC ADVENTURES
Emanuela ILIE....176
Conferențiar universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași....176

MEANINGS OF THE PARTICIPLE *SĂRUTAT* IN TRAIAN DORZ'S POETRY....186
Florina-Maria BĂCILĂ,....186
conferențiar doctor, Universitatea de Vest din Timișoara....186

DRESSES AND FASHION ACCESSORIES IN *LA FAMILIA DE LEÓN ROCH* BY BENITO PÉREZ GALDÓS....192
Lavinia SIMILARU,....192
conf. univ. dr, Universitatea din Craiova....192

THE *CHIRIACODROMION* OR THE TEACHING GOSPEL FROM BĂLGRAD (1699) – A TRANSYLVANIAN EDITION OF THE *CAZANIA* (1643) BY THE SCHOLAR METROPOLITAN VARLAAM OF MOLDAVIA....199
Marius TELEA....199
Assoc. Prof. PhD, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia....199

CREATIVITY IN ORGANIZATIONAL ENVIRONMENT FROM THE PERSPECTIVE....209
OF CONTEMPORARY SOCIAL CHALLENGES....209
Angela Potâng, dr.,....209
conf. univ., Universitatea de Stat din Moldova....209

LITERARY DEVICES IN ADVERTISING DISCOURSE – FAIRY TALE MOTIFS, PLAYFUL STRATEGIES AND HUMOUR
Ruxandra COMAN,....220
Assist. Prof., PhD, Spiru Haret University of Bucharest....220
DIFFERENT FACETS OF MARITIME TERMINOLOGY – FROM NORM TO USAGE....225
Corina SANDIUC,....225
Lecturer PhD,....225

Alina BALAGIU, Associate Professor PhD. 225
"Mircea cel Bătrân" Naval Academy, Constanța 225

THE LEXICON OF THE INSTITUTIONS OF THE POLIS ATHENS – 232
ATTRIBUTIONS AND COMPONENTS 232
Senior Lecturer PHD. Habil. Mădălina STRECHIE, 232
UNIVERSITY OF CRAIOVA 232
DOCTORAL SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES 232

MANAGEMENTUL TIMPULUI – DIN PERSPECTIVA PROVOCĂRILOR SOCIETALE CONTEMPORANE 239
Ana TARNOVSCHI, 239
doctor în psihologie, conferențiar universitar, cercetător științific, USM 239

IDENTITĂȚILE CONCEPTUALE ALE PEDAGOGIEI MEDICALE 244
Maria Dorina PAȘCA, 244
Assoc. Prof. PhD, UMFST „G.E.Palade"- Târgu- Mureș 244

TECHNOLOGICAL IMMERSION – CONCEPT IN 21st CENTURY ARCHITECTURE 252
Claudiu-Alexandru TUDORAN, 252
Assist. Prof., PhD, "Ion Mincu" University of Architecture and Urban Planning 252

BRITISH CHILDREN'S LITERATURE OF THE 18TH CENTURY - THE INFLUENCE OF STORYTELLING ON CHILD DEVELOPMENT 260
Simona OLARU-POȘIAR, 260
Lecturer Ph.D., Victor Babes University of Medicine and Pharmacy Timisoara 260

EU INVOLVEMENT IN THE SITUATION OF AFGHAN REFUGEES 267
Ana-Maria COMȘA, 267
Lecturer PhD, Spiru Haret University, FSJSE Constanța 267

THE EFFECTS OF CHANGING SOCIAL INTERPERSONAL RELATIONSHIPS ON HUMAN SUBJECT 276
Gabriel BALACI, 276
Lecturer PhD, Vasile Goldis University of Arad 276

THE MAIN POLITICAL EVENTS IN THE NORTH OF THE LOWER DANUBE AND THE HISTORICAL LITERATURE OF THE FIRST CHRISTIAN MILLENNIUM 288
Ștefan LIFA, 288
Lecturer PhD., West University, Timișoara 288

LE TERME VOYAGE / VOYAGEUR, -EUSE – COMMENTAIRES LEXICAUX 294
Adela-Marinela STANCU 294
Université de Craiova 294

THE MALL: AN ARTIFICIAL SPACE 299
Irina-Ana DROBOT 299
Lecturer, PhD., Technical University of Civil Engineering Bucharest 299

ROMANIAN RESEARCH IN HUNGARY. CULTURAL AND SCIENTIFIC JOURNALS OF THE ROMANIAN COMMUNITY 307
Iudit CĂLINESCU, 307
Lecturer, University of Szeged, Hungary 307

TRAVEL TO THE EUROPEAN UNION AFTER THE APPEARANCE OF THE COVID DIGITAL CERTIFICATE 320
Ana-Maria COMȘA, 320
Lecturer PhD., Spiru Haret UNiversity, FSJSE Constanța 320

STUDY OF SOME FORMS OF EXPRESSION OF EMOTIONS AND FEELINGS IN WRITTEN TRAVEL GUIDES 332
Elena DUMITRAȘCU, 332
Lecturer, PhD, „Ovidius " University of Constanța 332

ȘTEFAN ZELETIN'S SOCIOLOGICAL VISION IN THE CONTEXT OF THE SOCIAL EDUCATION REFORM IN THE INTERWAR PERIOD: INTERPRETATIONS AND DIRECTIONS STARTING FROM AN UNKNOWN COURSE 343
Ionuț HOREANU, 343
„Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 343

TO THE INSECT AND BACK: FROM FRANZ KAFKA'S "THE METAMORPHOSIS" TO TWO REVERSAL REPLICAS: HARUKI MURAKAMI'S "SAMSA IN LOVE" AND IAN MCEWAN'S *THE COCKROACH*....349
Andrei Dimitrie BORCAN,....349
PhD, "Ovidius" University of Constanta....349

PREPOSITIONS WITH THE GENITIVE CASE AND THEIR FUNCTIONS....357
Emilia ŞTEFAN,....357
Lecturer, PhD, University of Craiova....357

SIMILARITIES AND DIFFERENCES BETWEEN THE OLD LEGISLATION AND THE NEW CIVIL CODE REGARDING MAINTENANCE....362
Avocat Lect.univ.dr. Ioan MICLE....362
Facultatea de Ştiinţe Umaniste şi Sociale....362
Universitatea „Aurel Vlaicu" din Arad....362

BULLYING AND RELIGIOUSNESS IN ADOLESCENCE AND THE IMPACT ON ADULT LIFE....377
Luiza-Maria DRAGOMIR....377
Research Assistant "Constantin Brâncuşi" University of Târgu Jiu....377

GLOBAL AND ECONOMIC ASPECTS OF LANGUAGE POLICIES AND EDUCATION....392
Marius-Adelin UZONI,....392
Junior Lecturer, PhD. "Iuliu Haţieganu" University of Medicine and Pharmacy, Cluj-Napoca....392

ASPECTS REGARDING THE LEGAL LIABILITY IN ENVIRONMETAL LAW PROVIDED IN SPECIAL LAWS – FORESTRY CODE....398
Ingrid Ileana NICOLAU,....398
Lecturer PhD, "Spiru Haret" University of Bucharest....398
Facultatea de Ştiinţe Juridice şi Economice Constanţa....398

TRAIAN T. COŞOVEI – ASPECTE BIOGRAFICE....403
CORNEA A. CRISTINA (OPREAN)....403
Grad didactic I -Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia....403

MALE GAZE AND FEMALE OBJECTIFICATION IN DORIS LESSING'S *A WOMAN ON A ROOF*....413
Corina MITRULESCU,....413
PhD, "1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia....413

ROALD DAHL- "DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY": CINEMATIC PERSPECTIVE IN *LAMB TO THE SLAUGHTER*....422
Corina MITRULESCU,....422
PhD., "1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia....422

NESTING IDENTITIES: THE MATRYOSHKA MOTIF IN FLANN O'BRIEN'S *THE THIRD POLICEMAN*....427
Corina MITRULESCU,....427
PhD., "1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia....427

INSTINCT OVER REASON– GERMAN LITERATURE FROM SEBASTIAN BRANT TO GERHART HAUPTMANN....438
Simona OLARU-POŞIAR,....438
Lecturer Ph.D., Victor Babes University of Medicine and Pharmacy Timisoara....438

OMAR THE BLIND: CECITY AS SUBLIMED INSIGHT AND PARABOLIC SIGNIFICATIONS - OMAR CEL ORB: CECITATE SUBLIMATĂ ŞI SEMNIFICAŢII PARABOLICE....443
Sebastian DRĂGULĂNESCU,....443
Institutul de Filologie Română – Iaşi....443

INNER AND TRANSITIONAL SPACES IN T.S. ELIOT'S POETRY....451
Viorel STĂNESCU,....451
Ph.D., University of Craiova....451

THE ROLE OF DRYLANDS AND WATER IN T.S. ELIOT'S POETRY....460
Viorel STĂNESCU,....460
Ph.D., University of Craiova....460

THE BOOK OF NIGHTS OR THE CHAIN OF DAMNED GENERATIONS....469
(REVIEW OF SYLVIE GERMAIN'S NOVEL *THE BOOK OF NIGHTS*)....469

Asist. univ. dr. Alina Maria NECHITA, ... 469
Facultatea de Litere, Centrul Universitar de Nord Baia Mare 469

LA PRAGUL DINTRE VIEȚI. *PATURI OCULTE* ŞI POETICA TIMPULUI 476
Elena-Luiza NEGURĂ, ... 476
„Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi 476

NICOLAE BREBAN-WRITER-NARRATOR OF THE EXISTENCE OF THE HUMAN BEING 484
Anamaria Valentina UNGUR, ... 484
PhD Candidate, Technical University of Cluj-Napoca, Centrul Universitar Nord din Baia Mare 484

PIANO CONCERTS, OP. 25 BY CONSTANTIN SILVESTRI. ANALYTICAL AND INTERPRETIVE LANDMARKS. THE FIRST CONCERT PIECE 489
Marius BOLDEA, ... 489
PhD Student, National University of Music Bucharest 489

THE CONDITION OF THE POET AND POETRY IN THE LYRICS OF NICOLAE DABIJA 497
Liviu CHISCOP, ... 497
PhD Candidate, Scoala Doctorală 497
de Ştiinţe Lingvistice şi Literare, Universitatea de Stat din Moldova 497

ETHICAL SUBTERFUGES OF CIORANIAN NIHILISM 510
Liliana PAVEL (MIREA) 510
PhD Candidate, „Ştefan cel Mare" University of Suceava 510

PREDICTABILITY BETWEEN MATURITY AND IMMATURITY AT PRESCHOOLS 518
Marta MUTAŞCU (GANA) 518
PhD student, Babeş-Bolyai University Cluj-Napoca 518

POLYSEMY, SYNONYMY, ANTONYMY - GENERAL ASPECTS 524
Anca-Giorgiana MANTA (PANDURU), ... 524
PhD student, University of Craiova 524

THE ARCHETYPE IN THE FANTASTIC PROSE OF VASILE VOICULESCU 532
Anca Daniela MANU (LOVIN), ... 532
PhD Candidate, University of Piteşti 532

THE CONCEPT OF LEXICAL - SEMANTIC FIELD 540
Daniela ISPAS (PETCU), ... 540
PhD student, University of Craiova 540

THEORETICAL APPROACHES REGARDING THE READING OF LITERARY TEXTS 549
Emma-Mădălina LĂCRARU (NEAMȚU), ... 549
Phd Student, IIIrd Year, Al. Piru Doctoral School, University of Craiova 549

THE FEAST OF THE GOAT: THE TRUTH BEHIND FICTION 556
Ioana ILISEI, ... 556
"Al. Ioan Cuza" University of Iaşi 556

ROMANIAN GRAMMAR FROM TEMPEA (1797) TO DIACONOVICI LOGA (1822), ... 561
FROM A DIACHRONIC PERSPECTIVE 561
Alina Marieta RUCĂREANU, ... 561
PhD in Education Sciences, OVIDIUS University Constanţa 561
Alexandra NUN, ... 561
PhD Student, OVIDIUS University Constanţa 561

LIBRARY AND LIBRARIAN IN THE NOVEL *LUMINA CE SE STINGE... [=THE FAILING LIGHT...]* BY MIRCEA ELIADE
Mădălina LEFTER, ... 569
PhD student. Doctoral School in Letters. University of Bucharest 569

TECHNIQUES OF THE IMAGINARY IN THE *POETIC ALPHABET:* THEMES, MYTHS, MOTIFS, SYMBOLS, LEGENDS
ANDREEA EMANUELA VÎLCESCU; 581
PhD Candidate; University of PITEŞTI 581

MODELS OF SOCIAL INNOVATION IN PUBLIC LIBRARIES. A LITERATURE REVIEW 595
Camelia-Irina CĂLDĂRUŞĂ, ... 595
PhD Student, The Bucharest University, Faculty of Letters 595

GEORGE KELLY, THE MAN, HIS EDUCATION AND PROFESSIONAL CAREER 608
Camelia Ioana IENCIU, ... 608
PhD Candidate, „AUREL VLAICU" University of ARAD 608

THE ROLE OF THE FANTASTIC AND THE ROLE OF THE FABULOUS IN POPULAR LITERATURE 615
Cionte (căs. Dan) Nicoleta Flavia, PhD Candidate 615
Coordonator doctorat: Prof.univ.dr. Gheorghe Glodeanu 615
Technical University of Cluj-Napoca, Nord University Center of Baia Mare 615

THEORETICAL GUIDELINES REGARDING AGGRESSIVENESS, VIOLENCE AND CRIME IN THE FAMILY, WITH NEGATIVE CONSEQUENCES ON SCHOOL BEHAVIOR AND ACTIVITY 622
Victor AMARANDI 622
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi 622

INFORMATION AND DOCUMENTATION RESOURSES FOUND ON THE SITES OF ROMANIAN UNIVERSITIES 630
Ştefan-Cristian CIORTAN, ... 630
PhD Candidate, University of Bucharest 630
PUBLIC LIBRARY AS A FACILITATOR IN SOCIAL INCLUSION PROCESS 641
Corina DOVÎNCĂ, ... 641
PhD Candidate, University of Bucharest 641

BOOK DONATIONS IN THE PATRIMONY OF PUBLIC LIBRARIES 651
Cristina Manuela BACIU, ... 651
PhD candidate, University of Bucharest 651

DERIVATIVES WITH THE SUFFIX -*TOR* IN POST-WAR ROMANIAN POETRY 662
Claudia DRAGOMIR (DRĂGHICI), ... 662
PhD student, University of Craiova 662

VALERIU ANANIA, THE POETIC SPIRIT 668
Fendrihan (Buta) Gabriela 668
PhD Candidate, U.M.F.S.T. „GEORGE EMIL PALADE ", TÂRGU-MUREŞ 668

PARTICULARITĂŢI FONETICE ALE TEXTELOR DE CĂLĂTORIE DIN SECOLUL AL XIX-LEA 674
Gabriela COMĂNESCU, ... 674
PhD Candidate, University of Piteşti 674

THE MYTH OF THE ANDROGYNOUS BEING FROM REBREANU´S PERSPECTIVE 680
Gavril Vasile BĂBAN 680
PhD Candidate, Technical University of Cluj-Napoca, Nord University Center of Baia Mare 680

STRATEGIES OF LYRICAL DISCOURSE IN THE VOLUME *CENSORED POEMS. AUGUST 22, 1968 - DECEMBER 22, 1989* BY ADRIAN PĂUNESCU 686
George PANŢICĂ 686
PhD Candidate, *Dunarea de Jos* University of Galaţi 686

LIUDMILLA PETRUSHEVKAYA AND THE RECONFIGURATION OF MOTHERHOOD IN *THE TIME: NIGHT* 693
Hădărău-Ursa Ruxandra-Victoriţa (Ursa) 693
Ph.D. Student, Technical University of Cluj-Napoca, CUNBM 693

FOLLOWING COLETTE : THE RELATIONSHIP BETWEEN HER LIFE AND HER NOVELS 702
Adriana IEREMCIUC, ... 702
PhD. Student, West University of Timişoara 702

ARCHETYPAL PATTERNS IN CONTEMPORARY DYSTOPIA: 709
Atwood's *The Handmaid's Tale* and Ondaatje's *The English Patient*, ... 709

A Case Study....709
Ileana BOTESCU-SIREȚEANU,....709
Ph.D, Transilvania University of Braşov....709

IMAGINAL AND IMAGINARY IN THE ANGEOLOGY....720
OF THE MIDDLE AGES....720
Lenuţa-Ioana DUNCA,....720
PhD student, Technical University of Cluj-Napoca, Baia Mare Northern University Center....720
Jeong O PARK,....720
Full Professor, Hankuk University of Foreign Studies....720
ABOUT IOANA POSTELNICU- AN INTERVIEW WITH THE WRITER RADU THEODORU....730
Maria Ionela NEGOESCU - ŞUPEALĂ....730
PhD Student, Bucharest University....730

EMIL CIORAN IN PARALLEL MIRRORS - BETWEEN MORAL GOOD AND MORAL EVIL....736
Liliana PAVEL (MIREA),....736
PhD candidate, „Ştefan cel Mare" University of Suceava....736

CONCEPTUAL AND ETIOLOGICAL APPROACHES OF PARENTAL ATTITUDES MANIFESTED WITHIN ROMANIAN TRANSNATIONAL FAMILIES....744
Marian PÎSLARIU,....744
PhD. Candidate, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iasi....744

THE GREY HUMAN IN HOLOCAUST LITERATURE....758
Marian SUCIU,....758
PhD Student, „Babeş Bolyai" University of Cluj-Napoca....758

THEORETICAL CONSIDERATIONS ABOUT THE RISE OF THE FAKE NEWS AND BREXIT PHENOMENON. THE STAGE OF RESEARCH....766
Mariana POP,....766
PhD Candidate, SNSPA....766

MANIFESTATIONS OF NATIONALISM WITHIN THE AUSTRO-HUNGARIAN EMPIRE AT THE END OF THE XIX CENTURY AND THE BEGINNING OF THE XX CENTURY....781
Mihaela FLOREA (CONSTANTINESCU),....781
PhD, University of Bucharest....781

THE PURPOSE OF THE GAME IN PERSONALITY DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILD....786
Livia MUNTEAN,....786
MD, Western University "Vasile Goldiş" from Arad....786

THE EDUCATIONAL IMPACT ON ACADEMIC SUCCESS....793
Marta MUTAŞCU (GANA),....793
PhD student, Babeş-Bolyai University Cluj-Napoca....793
Paul Maximilian Anghel,....808
PhD candidate, University of Bucharest....808

MYTHICAL THEMES AND MOTIVES IN THE POETRY OF ALEXANDRU PHILIPPIDE....828
Victoria Norma PETRE,....828
PhD Candidate, UNIVERSITY OF PITEŞTI....828

TEXTUAL ANALYSIS OF COHESIVENESS MARKS IN FOOD ENGINEERING DISCOURSE....834
Alice Iuliana ROŞU,....834
Stefan cel Mare University of Suceava, Romania....834

THE ROLE OF MUSIC IN SPANISH CLASSROOMS....847
Roxana Maria CREŢU,....847
Phd. Student, West University Of Timişoara....847

THE PRAXIOLOGICAL DIMENSION OF....855
ŞTEFAN BÂRSĂNESCU'S PEDAGOGY....855
Simona-Andreea ŞOVA,....855
PhD student, "ION CREANGĂ" UNIVERSITY OF CHIŞINĂU....855

THE CONTRIBUTION OF THE NUNS FROM....861
THE VĂRATEC MONASTERY DURING THE FIRST WORLD WAR....861
Elena-Diana SPIRIDON,....861
PhD candidate, „Ştefan cel Mare" University of Suceava,....861

THE ASSOCIATION OF THE ITALIANS FROM ROMANIA IN THE CENTENARY YEAR....870
Daniela (Pătru) ILIESCU,....870
PhD student, Doctoral School „Alexandru Piru"....870
University of Craiova....870

TOPONIMICAL CLASSES. THE CASE OF THE UPPER JIJIA AREA....877
Bogdan Constantin ARCHIP,....877
PhD student, Stefan cel Mare University, Suceava....877

CODE-SWITCHING....886
Gabriela STANCIU-ŞERBAN,....886
PhD Candidate, „Al. I. Cuza" University of Iaşi....886

METACOGNITION IN PRIMARY CLASSES THROUGH LEARNING SITUATIONS....897
Elena Cristina GHEORGHE,....897
PhD student, Tiraspol State University, Chisinau, Republic of Moldova....897
Nicolae SILISTRARU,....897
Professor Doctor Habil., Tiraspol State University, Chisinau,Republic of Moldova....897

COMPOUND TOPONIMICAL PATTERNS.....902
THE CASE OF THE UPPER JIJIA AREA....902
Bogdan Constantin ARCHIP,....902
PhD student, Stefan cel Mare University, Suceava....902

ON THE RELATIONSHIP BETWEEN NATIONAL IDENTITY AND EUROPEAN IDENTITY
Marta-Teodora Boboc....909
Lecturer, PhD, University of Bucharest....909
Associate Professor Adrian-Claudiu Stoica, Ph.D.....922
University Politehnica of Bucharest....922

The lyrical dimension of the works of metropolitans Varlaam, Dosoftei, Bartolomeu Valeriu Anania and Ioachim Giosanu 929
Drd. Anuţei (Iordache) Ioana, Universitatea din Piteşti, Facultatea de Teologie, Litere, Istorie şi Arte, Şcoala Doctorală de Filologie 929

Internationalizing the Communication Curriculum for the Agritourism Master Program in English in USAMV MIEADR 937
Associate Professor Suzana Carmen Cismas, Department of Modern Languages, The University of Agronomic Sciences and Veterinary Medicine, Bucharest, Romania 937

Public Communication Angles: Managing Managers in e-Environments 948
Associate Professor Suzana Carmen Cismas, Department of Modern Languages, The University of Agronomic Sciences and Veterinary Medicine, Bucharest, Romania 948

ALEXANDRU CANDIANO-POPESCU – "REVOLUTIONARY" (1870) 957
Laurenţiu Bălaşa, PhD Student, University of Craiova 957

PETRU CIMPOEŞU AND THE ALLEGORICAL IMAGINARY

Iulian BOLDEA
Prof. PhD., „G.E. Palade" UMFST din Târgu Mureş

Abstract: Petru Cimpoeşu's prose is based on the resources of a playful and allegorical imaginary, features that lead to a narrative that knows its limits, through a certain detachment from its own strategies, but also through a textual deconstruction approach. The experiments, representations and textual configurations are representative of Petru Cimpoeşu's prose, which does not reject the traditional type of narrative, which is nuanced by ironic, imaginative and playful inserts. Petru Cimpoeşu is a very important prose writer of contemporary Romanian literature.

Key-words: imaginary, prose, limits, intertextuality, postmodern

Referindu-se la generaţia optzecistă, Radu G. Ţeposu consideră că „idealul prozei mai noi pare a fi demontarea vieţii în fragmente şi detalii, iluminarea subterană, hiperrealistă a cotidianului". Într-un interviu, Mircea Nedelciu defineşte fizionomia prozei postmoderne, subliniind trăsăturile definitorii ale acesteia: „Capacitatea de a amesteca, să zicem, timpii istorici, de a refuza anumite standarde ale literaturii, cum ar fi, ştiu eu, împărţirea pe genuri literare, deci curajul de a sări dintr-o parte într-alta, în chiar timpul derulării textului, fără grija canoanelor. Dacă te păstrai în canoanele schiţei, ale nuvelei, erai mai vulnerabil în confruntarea cu ideologul care voia să vadă ce ai tu de fapt în cap. Postmodernismul era o forţă de încifrare pentru noi şi o alegeam deliberat. Nu era o formă de exprimare care venea din conţinutul vieţii noastre, pentru că viaţa noastră nu era ca aceea a creatorilor postmodernismului, care avea un nivel de dezvoltare tehnologică diferit. Dar prin inteligenţa pe care ţi-o dă spaima şi căutarea de soluţii, pe care ţi-o impunea mediul acela în care trăiam, am ales postmodernismul ca o formă de încifrare care cumva îi încurca urechile cenzorului."

Petru Cimpoeşu este unul dintre cei mai importanţi prozatori români contemporani. A debutat în 1983, cu volumul *Amintiri din provincie*, publicând apoi cărţi foarte bine receptate: *Firesc* (1985), *Erou fără voie* (1994), *Un regat pentru o muscă* (1995), *Povestea Marelui Brigand* (2000), *Simion liftnicul. Roman cu îngeri şi moldoveni* (2001), *Christina Domestica, Vînătorii de suflete* (2006) şi Nouă proze vechi. Ficţiuni ilicite (2008). *Simion liftnicul,* tradus în Cehia, Italia, Spania, Croaţia, Bulgaria şi Franţa este romanul reprezentativ al lui Petru Cimpoeşu, pe care Dan C. Mihăilescu îl numeşte un „atlet al parodiei fabulatorii, al deriziunii jubilative şi ambiguităţii ironice".

Cartea de debut, Amintiri din provincie, are parte de o receptare mai degrabă discretă, însă referinţele critice sunt ale unor critici importanţi ai epocii. Val Condurache, de pildă, relevă caracterul inovator al narativităţii, raportat la contextul epocii, cartea „trezindu-ne la o realitate de toate zilele, când derizorie, când fantastică, de coşmar, radiografiată minuţios cu aparate de mare precizie". Sunt subliniate strategiile şi dimensiunile epicului, siguranţa scriiturii şi rafinamentul tehnicilor de structurare a

epicului. Ioan Holban consideră că nucleul cărţii este reprezentat de clivajul dintre firesc şi nefiresc care generează absurdul, în mod abrupt: „În plină banalitate se petrece altceva", căci, pentru personaje „trecerea pragului spre absurd" se realizează prin „acumularea treptată a firesculuí".

Romanul Simion Liftnicul (2001) rezumă, ca şi celelalte cărţi ale prozatorului, emoţii paradoxale, scene halucinante, oameni şi întâmplări situate la limita dintre realitate şi suprarealitate. Prozatorul insistă asupra detaliilor pitoreşti ale lumii, fără să fie neglijată privirea în oglindă a naratorului, atent la alcătuirea arhitecturii narative. Petru Cimpoeşu este, cum observa Radu G. Ţeposu, „excepţional în a despica dintr-o lovitură realitatea", dar este şi un „desăvârşit radiograf al stărilor confuze, al comportamentului latent, în care ochiul percepe degrabă semnele crizei, ale degringoladei".

Roman al tranziţiei, Simion Liftnicul redă convulsiile, şi instabilitatea anilor de după căderea comunismului, naraţiunea fiind considerată un roman reprezentativ al perioadei de tranziţie, cum observă Alex Goldiş: „Dacă există un Weltanschauung al perioadei româneşti de tranziţie, el e de regăsit, pe de-a-ntregul, în imaginarul lui Cimpoeşu. Simion liftnicul nu e un roman postmodern sau optzecist, ci o comedie umană a caracterelor care populează lumea postrevoluţionară. Mai apropiat de Balzac decât de Caragiale în crearea tipurilor (ironia prozatorului nu e tăioasă, ci patetică şi sentimentală), Cimpoeşu e arhivarul fantezist al «noii umanităţi» de după '90."

Realitatea transfigurată în aceste volume de proză este extrasă din sfera fragmentarului, scriitorul reprezentând statutul aleatoriu al lumii, ţesătura paradoxală a unei realităţi evocate în Povestea Marelui Brigand (2000), Simion liftnicul. Roman cu îngeri şi moldoveni (2001), Christina Domestica şi Vânătorii de suflete (2006), Nouă proze vechi. Ficţiuni ilicite (2008). Provocarea realului asamblează narativ tensiuni şi confruntări iluzii şi deziluzii, traume identitare şi dileme morale care se constituie în constante ale narativităţii. Nicolae Manolescu observă, de altfel, că, în Povestea Marelui Brigand, se poate remarca „atât ceea ce apropie, cât şi ceea ce separa postmodernismul lui Cimpoeşu de acela al congenarilor săi. El nu numai recurge la intertext, alternează naratorii şi dublează relatarea faptelor de consideraţii metaliterare, dar ridică la cub acest tehnicism, care e al tuturor optzeciştilor, într-o proză utopic – fantezista, în care parabola se clădeşte pe un acut simţ al realităţii iar caracterul ipotetic, detectivistic, pe efecte comice subtile şi derutante".

Între Celălalt Simion (2015) şi Simion Liftnicul există corespondenţe, corelaţii, personaje ale efemerului şi precarităţii, dar şi inflexiuni ironice, livresc şi o doză de cinism parodic Naratorul, Simion „Puiu", se detaşează de semeni, de istorie şi de lumea din jur clamându-şi marginalitatea, derizoriul şi statutul anonimizării. Palierele naraţiunii sunt alcătuite din ficţiune şi metaficţiune, din text şi subtext, naratorul construind, prin intermediul unui lexic eterogen şi abundent, iluzia unui carnaval, cu efecte ficţionale prin care se instituie, între narator şi personaje un dialog insinuant, ludic şi parodic, Celălalt Simion explorând geografia unei lumi apocaliptice, a unei tragicomedii ce seamănă cu o farsă tragică, în care eroii îşi asumă o existenţă anonimă, irelevantă: „În Tratatul său, Bazil avea de gând să introducă observaţia că, oricât ar fi de

lungă, viaţa omului este de fapt foarte scurtă, de unde rezultă că istoria însăşi e scurtă şi că toate întâmplările care par să fi avut loc în adâncurile ei sau întâmplat de fapt adineauri, cum ar fi ieri sau alaltăieri". Tratatul lui Bazil (Reversibilitatea şi Ireversibilitatea Artei în Timp şi Spaţiu) e o reflectare en abîme a întregii naraţiuni, Simion căutând să demonstreze că „omul există într-un scop mai presus de om. Adică e o etapă dintr-un proiect mai cuprinzător".

Universul epic al romanului circumscrie destine umane, reflexe ale istoriei şi accente ale unui imaginar dificil de înţeles („Dar ce s-ar face istoria fără presupuneri şi fără un pic de imaginaţie?", se întreabă Simion), romanul fiind o oglindă polifocalizată a unui cotidian imposibil de redus la o atitudine sau caracteristică relevantă, deoarece întâmplările, scenele, anecdotele stabilesc racorduri, convergenţe şi divergenţe, intersecţii spaţio-temporale şi distorsiuni imaginative într-o permanentă corelaţie ficţionalitate şi metaficţionalitate, în care destinul este perceput sun aspectul unei farse tragice din care nu lipsesc încrâncenări, deriziuni, cinisme şi relativizări ale unei lumi dezafectate.

În Christina Domestica şi Vânătorii de suflete (2016), prozatorul abordează chiar tema credibilităţii şi autenticităţii epicului („orice poveste e adevărată, dar asta nu înseamnă că spune adevărul, ci doar arată calea spre el"; „cine se îngrijeşte să spună adevărul, nu trebuie să se mai îngrijească dacă e crezut sau nu"). Imaginarul ficţional (Insula Roland, denumirea unor oraşe fictive, Baakho, Moyntown) expune ritmul unui univers descentrat, alcătuit din fantasme identitare şi din stereotipii ale tranziţiei de după 1989, în care Memoriile tovarăşului Nicolae Ceauşescu redesenează o lume cu contururi ironice şi ludice: „Am stat până seara târziu pe terasă, jucând şah cu mai mulţi membri ai delegaţiei noastre, pe care i-am bătut fără să mă întrebuinţez prea mult. Jucau anume prost şi mutau aiurea, ştiind că, dacă pierd, mă enervez şi-mi creşte glicemia. Numai Corneliu Mănescu s-a găsit să facă pe deşteptul, folosea anumite expresii în limba franceză şi scotea mereu remiză, fie că juca cu piesele albe, fie că avea negrele. După cinci remize consecutive, am plecat în camera mea, destul de nemulţumit de modul în care Mănescu promova politica noastră externă, dar fără să comentez nimic. În gândul meu, însă, îi pusesem cruce!".

De fapt, universul epic se regăseşte sub tutela ambiguităţii, căci, cum observă Dan C. Mihăilescu, „Petru Cimpoeşu aruncă peste lumea aiuritoare a realităţilor crude, globalizante şi virtuale năvodul cu ochiuri avide al unei Românii obsedate de conspiraţia planetară, de politica ocultă şi securismul «vânătorilor de suflete». Ţesătura de satiră parabolică, political fiction şi roman de spionaj cu agenţi multipli, Christina Domestica funcţionează centrifug, adunând CIA, extratereştri, Opus Dei, clone, OZN-uri, MISA, Marea Spirală, Swedenborg, Punctul lui Dumnezeu, privatizarea Oceanului Pacific, microfoane introduse în... supozitoare şi «metaomul» incubat de ceauşism - pentru a le spulbera în sorbul moralei care se întreabă: «dacă o persoană este capabilă să vadă într-o oglindă mâna sa dreaptă în partea stângă şi mâna să stingă în partea dreaptă, cum de nu vedem, de asemenea, capul în locul picioarelor şi invers?»."

Prozatorul procedează astfel la relativizarea unghiurilor epice, demitizând evenimente ale istoriei recente, prin dezvăluirea unor manipulări şi distorsiuni, precum

în episodul în care revoluţia din decembrie 1989 e privită ca rodul unui experiment de condiţionare psihologică ale unor icechimuri, responsabile de conduita revoltată a românilor: „Oameni cu privirea extatică, mai cu seamă poeţi, actori, regizori, şi în general artişti, al căror sistem nervos este mai labil, umblau delirând pe străzi, se căţărau în balcoanele unor instituţii publice, pretinzând că vor să adreseze anumite mesaje întregii omeniri. Uzinele şi-au încetat şi ele brusc lucrul, iar câteva ore mai târziu, mânate de un instinct tulbure, puhoaie de lucrători au invadat străzile, apoi s-au reunit pe principalele artere de circulaţie şi au pornit spre centrul capitalei. Iniţial fără nici un scop precis...".

În prozele lui Petru Cimpoeşu structurile textuale au o componentă alegorică, chiar dacă epicul se bazează în cea mai mare măsură pe exerciţiul unei lucidităţi care îşi recunoaşte limitele, metabolismul, capacitatea de construcţie şi de deconstrucţie a propriei arhitecturi, printr-un demers în care experimente, strategii fabulatorii, reprezentări textualiste şi strategii intertextuale sau metatextuale se constituie într-un fel de recapitulare a algoritmului naraţiunii fragmentare, cum mărturiseşte, într-o însemnare, scriitorul: „Adevărul e că, în aceste proze, am încercat să aduc un omagiu «optzeciştilor» utilizând, cât şi cum m-am priceput, metodele preferate de ei - citatul, autopastişa, intertextualitatea. Deşi eu nu mă consider propriu-zis «optzecist», cred că drumul deschis de «optzecişti» în proză, deşi deocamdată abandonat, încă nu şi-a epuizat resursele şi, cine ştie, poate că vreuna din generaţiile literare viitoare va încerca să recupereze lucrurile bune pe care cei mai valoroşi dintre ei le-au făcut".

Bărbaţi fără degete şi alte amintiri penibile (2019) e o carte eterogenă, reunind evocări, exerciţii narative, articole de atitudine şi confesiuni, pagini insolite, într-un stil dinamic, în care se îmbină observaţia, reflecţia, ironia, şi reveria ludică. Textele din acest volum rezumă scene, întâmplări, personaje, „amintiri penibile" cu tentă autobiografică, dar şi texte de reflecţie asupra literaturii, configurările textuale având ca punct de plecare un principiu al acumulării de fapte, impresii, idei, din care se naşte o viziune coerentă asupra lumii, asupra eului şi asupra literaturii. O serie de ficţiuni ilicite se regăsesc în partea a doua, în timp ce în prima şi în a treia parte se regăsesc pagini autobiografice, opinii despre literatură cuprinzând afinităţi şi reacţii negative, din care se desprinde ingeniozitatea şi plasticitatea talentului narativ al scriitorului, aceste articole cu aspect eterogen dovedind curiozitatea, capacitatea de asimilare afectivă şi de a structura emoţii şi scene ale cotidianului, sub semnul parodicului ludic şi al imaginarului, într-un dialog continuu cu propria intimitate, cu propriile texte şi cu ceilalţi. Aceste fragmente ale unui eu tensionat reunesc spaţii ale ficţionalităţii şi ale referenţialităţii, momente ale existenţei şi aspecte disparate (condiţia scriitorului, târguri de carte, debuturi, debutanţi, canon literar, colegi de generaţie, călătorii, globalizare, kitsch etc.). Pentru Cimpoeşu, literatura are un rost mântuitor, scriitorul fiind un „gestionar al mitului", în timp ce romanul este un „mit desacralizat".

În partea a doua a volumului se regăsesc patru naraţiuni emblematice pentru concepţia scriitorului, prin nucleul etic, şi fabula ascunsă în relieful unui text paradoxal. O povestire, Vibraţii e o alegorie despre călătorie, despre miracolul vizualităţii imaginare, în care Sergiu, un orb, conturează trasee turistice inedite, într-un dialog perpetuu între văzut şi nevăzut. Povestirea Bunici redă raporturile dintre un nepot şi

bunici. Nepotul, îndepărtat tot mai mult de propriul trecut, stăpânit de o iluzie narcisiacă, rămâne captiv imaginii sale din oglindă, povestirea consemnând stări-limită: înstrăinare, incomunicabilitate şi voinţa de maturizare: „Sunt momente când încerci să admiţi că acela erai tu sau măcar cineva care are legătură cu tine”. Bărbaţi fără degete expune un dialog simbolic între prezent şi trecut, în care memoria amăgitoare expune o impostură identitară, pasiunea a doi bărbaţi pentru Silvia fiind ambiguă, incertă, prin gelozie, trădare, ipocrizie), existând o continuă pendulare între inocenţă şi culpă.

Aceste naraţiuni cu formă şi finalitate incerte redau momente, stări, tensiuni ale eului, Cu inimă bună fiind un preambul explicativ ce rezumă obsesiile scriitorului (memoria, recursul la confesiune, transcrierea trecutului într-un spaţiu al construcţiei şi deconstrucţiei textuale cuprinzând întâmplări, dialoguri, confesiuni şi explicaţii teoretice). Prima secţiune a cărţii, Semificţiuni, demontează convenţii şi stereotipuri ale discursului autobiografic, prin recursul la autenticitate, dar şi printr-o continuă pendulare între realitate şi ficţiune. Prozatorul cultivă spontaneitatea, autenticitatea, considerând că experienţa trecutului, memoria afectivă şi trăirea nudă a cotidianului reprezintă etape ale remodelării sinelui, scriitorul reunind aici texte şi contexte, amintiri şi notaţii de aspect disparat. Înger odihnindu-se. Frumoşii ani ’90 e o naraţiune în care realul şi ficţiunea se împletesc, o povestire în care se acumulează teme şi temeri ale omului postmodern (inteligenţa artificială, analfabetismul funcţional, inteligenţa emoţională, universul lumilor alternative): „Într-un anumit sens, putem spune că, oricât ar evolua, inteligenţa artificială va rămâne analfabetă funcţional, fiindcă nu va conştientiza niciodată cu adevărat semnificaţia cuvintelor.” Prozele de acest tip expun calităţile scrisului lui Petru Cimpoeşu: spirit ludic, instinct ironic şi autoironic, fantezie, fragmentarism, imersiunea în cotidian şi în trecut, redarea acută a ecourilor istoriei etc. Foarte semnificativă este repudierea convenţiilor narativităţii în Scrisoare către un tânăr din provincie, un discurs nonconformist privind precarităţile lumii literare, sau, la fel de relevant, textul Adio, domnule Bălăiţă!, în care dimensiunea tragică este redată prin prezentarea unor detalii aparent nesemnificative: „Văd că relatarea mea se tot lungeşte, dar nu-mi pot reprima tentaţia de a vorbi despre toate nimicurile astea”. Scriitorul îşi trădează incapacitatea de a reflecta imaginea unui „alt George Bălăiţă decât acela oficial, din scrierile şi interviurile lui”.

Cartea lui Petru Cimpoeşu este, prin aspectul său fragmentar, neomogen, un experiment literar reuşit, textele transpunând condiţia omului şi a scriitorului într-un prezent halucinant („Somnambuli, mereu lipsiţi de prezent, trăim în semirealitate”). Construindu-şi şi deconstruindu-şi cu fervoare semificţiunile, Petru Cimpoeşu recurge la scenografia unui imaginar ludic şi parabolic extensiv din care se naşte iluzia unei naraţiuni care îşi cunoaşte şi îşi acceptă propriile limite şi beneficii, într-un joc lucid al experimentelor fabulatorii tipic postmoderne. Dincolo de strategiile şi fervorile postmodernismului, asumate cu luciditate şi fervoare, Petru Cimpoeşu e un prozator de primă mărime al literaturii noastre contemporane.

Referinţe critice

Iulian Boldea, Proza lui Petru Cimpoeşu. Ficţiunea cu răspundere limitată, în revista „Dialogica”, nr. 2, 2020
Iulian Boldea, Reinventarea ficţiunii, în revista „Vatra”, nr. 1-2, 2018
Iulian Boldea, Fragmente despre irealitatea imediată, în revista „Apostrof”, nr. 7, 2020
Sanda Cordoş, Scara păcătoşilor, în revista „Vatra”, nr.11-12, 2003
Adina Diniţoiu, Petru Cimpoeşu faţă în faţă cu optzecismul, în revista „Observator cultural”, nr. 422, 2008
Alex Goldiş, Elegie pentru optzecism, în revista „Cultura”, nr. 186, 2008
Ioan Holban, Profiluri epice contemporane, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1987
Mircea Iorgulescu, Viaţa la români după evenimente, în revista „22”, An XII, nr. 51, 2001
Nicolae Manolescu, Istoria critică a literaturii române, Editura Paralela 45, Piteşti, 2008
Luminiţa Marcu, Umor şi metafizică, în revista „România literară”, Bucureşti, An XXXIII, nr. 25, 2001
Radu G. Ţeposu, Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002

SPECIFICUL JOCULUI DIDACTIC ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR

Elena Lucia MARA,
Prof.univ.dr., Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

Abstract: During low school, the vocabulary doubles, and the child changes his language positively, by mastering the rules of grammar and pronunciation, acquiring writing and reading skills, skills for learning synonyms and antonyms, improving expression. There may be some pronunciation errors such as dysgraphia, dyslaxia. The schemes used require the active participation of imaginative processes, especially reproductive imagination. The student is often in a position to reconstruct the image of a reality. Another specific feature is that these children are beginning to be interested in the outcome of the game. It attracts not only the fun aspect, but also the opportunity to manifest collectively, to show their skill and skill. Due to the fact that inhibitory mechanisms begin to develop at this age, children can stay calm during the game, not to embarrass their classmates, to answer only when asked, when it is their turn, etc. The rules of the game are beginning to be more general. Now the games with more rules are becoming accessible, and the participants are starting to pay more and more attention to them. However, it is necessary that the rules be formulated and explained clearly in advance, possibly demonstrating the actions that children must take in the game.

Keywords: low school, skills, didactic game, psychologigal profile, the game's aim

1. PROFILUL PSIHOLOGIC AL VÂRSTEI ŞCOLARE MICI

Odată cu introducerea în mediul şcolarităţii, copiii au activitate principală învăţatul şi, în şcoala primară, cunoştinţele se acumulează piramidal. Volumul de cunoştinţe, precum şi solicitările, cresc în complexitate odată cu trecerea anilor, iar şcolarul poate evolua numai dacă şi-a însuşit cunoştinţele şi deprinderile de bază în învăţare. La 6-7 ani, copilul începe procesul de integrare în viaţa şcolară ca o necesitate determinată de cerinţele instruirii şi dezvoltării sale. începe un program strict organizat „prilej al primului contact efectiv cu societatea şi cultura". Şcolarul mic se află în faza de acumulare de cunoştinţe concrete, drept pentru care activitatea de învăţare se adresează capacităţii de a percepe. Învăţătorul îl ajută să treacă de la percepţiile superficiale şi fluctuante la percepţii diferenţiate, la observarea esenţialului. Ca etapă superioară a percepţiei, se dezvoltă spiritul de observaţie (voluntar, sistematic, analitic).

Şcolarul mic se află în situaţia de a manipula o cantitate mare de informaţii. Acest lucru nu ar fi posibil fară transformarea cunoştinţelor în reprezentări „activităţi cognitive de două feluri: scheme şi imagini". După J. Piaget, la 6-7 ani copilul se află în stadiul preoperaţional (inteligenţa prelogică, simbolică, egocentrică), după 7 ani se află în studiul operaţiilor concrete, iar spre 11 -12 ani în stadiul operaţiilor formale. Are loc saltul de la gândirea reprezentativă la gândirea operativă, pe baza operaţiilor logice „acţiuni interiorizate, reversibile şi structurate". Reversibilitatea marchează progresul în dezvoltarea intelectuală şi reprezintă un beneficiu al gândirii şcolarului mic. Copilul se remarcă prin gândirea logică, organizată şi concretă, ceea ce înseamnă că ideile abstracte - cum ar fi noţiunile de forţă sau energie din fizică - nu sunt înţelese. Datorită gândirii logice, copilul înţelege principiul conservării (1 kg puf = 1 kg de fier),

spaţialitatea, distanţa şi direcţia. Principiul conservării cantităţii apare la 7 - 8 ani, cel al greutăţii la 9 - 10 ani, iar cel al conservării volumului apare la 11 - 12 ani. O caracteristică dobândită de gândire în această perioadă este reversibilitatea, în special a numerelor (de exemplu, dacă 3+4=7, atunci 7-4=3). Eliminarea egocentricităţii infantile îi face pe şcolari capabili să înţeleagă lucrurile din perspectiva altor persoane, totodată disparând miturile legate de Moş Crăciun, Moş Nicolae etc. Mai persistă, încă sincretismul, iluzia momentană în raportarea cantităţii. Se dezvoltă operaţiile gândirii: analiza, sinteza, comparaţia, generalizarea, abstractizarea, clasificarea.

Şcolarul mic nu mai este prizonierul propriului său punct de vedere „să gândească ceea ce vede" (gândire egocentrică) ci se află în situaţia de a lua în considerare o diversitate de puncte de vedere „vede ceea ce gândeşte", drept urmare a cristalizării structurilor mintale ce au la bază achiziţia reversibilităţii. Regulile operative sunt considerate drept algoritmi ai activităţii intelectuale de tipul: algoritmi de lucru (de aplicare-rezolvare); algoritmi de identificare (recunoaştere); algoritmi de control (grupări de reversibilitate). De obicei, şcolarul mic întâmpină dificultăţi la ultimele două tipuri de algoritmi, fapt pentru care se utilizează şi jocul didactic, întâi în planul acţiunilor concrete, apoi în cel al acţiunilor mintale. Construcţiile logice îmbracă forma unor judecăţi şi raţionamente ce-i permit şcolarului să surprindă fenomene inaccesibile simţurilor: permanenţa, invarianţa, ceea ce arată că acum, gândirea se situează în plan abstract, categorial „indicatorul formării operaţiilor concrete îl constituie ideea de invariantă, de conservare a unor caracteristici"· (număr, lungime, suprafaţă, greutate, volum).

Surprinderea invarianţei (ceea ce este constant şi identic) este o caracteristică a gândirii logice ce presupune capacitatea de a coordona operaţiile gândirii, de a le grupa în sisteme coerente. "Baza psihologică a admiterii invarianţei este reversibilitatea". În stadiul operaţiilor concrete, operaţiile mintale rămân dependente de materialul concret, ceea ce explică prezenţa gândirii categorial-concretă (noţională), iar în stadiul operaţiilor formale apar formele categorial-abstracte (conceptele). În perioada şcolarităţii mici se dezvoltă cunoaşterea directă, ordonată, conştientizată, sporeşte învăţarea indirectă, dedusă. Se pot alege jocuri didactice ţinând cont că în gândire se manifestă independenţa (8 ani), suplețe (9-10 ani), spirit critic întemeiat logic (10-11 ani).

Sub efectul dezvoltării psihice şi al influenţelor educative, gândirea tinde să se organizeze în jurul câtorva noţiuni fundamentale, cum ar fi cele de timp, spaţiu, număr, mişcare etc. Capacitatea de cunoaştere sporeşte şi datorită memoriei care capătă, treptat, un caracter voluntar, conştient. La şcolarul mic memoria este predominant mecanică şi involuntară, fiind influenţată în special de sentimentele copilului. Abia în jurul vârstei de 9 ani copilul memorează voluntar, iar în jurul vârstei de 10 ani memorarea devine logică şi selectivă. Uitarea este frecventă şi se manifestă mai ales în planul acţiunilor (de exemplu copilul uită des penarul acasă sau îmbrăcămintea de schimb pentru ora de educaţie fizică la şcoală). Se dezvoltă limbajul oral şi scris, iar o latură importantă a limbajului oral o constituie *conduita de ascultare*. Şcolarul mic învaţă să asculte explicaţiile învăţătorului, solicitările colegilor - parteneri de joc.

În perioada şcolarităţii mici vocabularul se dublează, iar copilul îşi modifică în mod pozitiv limbajul, prin însuşirea regulilor de gramatică şi pronunţie, achiziţionarea aptitudinilor de scris şi citit,aptitudini pentru învăţarea sinonimelor şi antonimelor, îmbunătăţirea exprimării. Pot să apară unele erori de pronunţie ca disgrafia, dislaxia. Schemele folosite solicită participarea activă a proceselor imaginative, în special a imaginaţiei reproductive. Elevul se află adesea în situaţia de a reconstitui imaginea unei realităţi. Imaginaţia creatoare poate fi stimulată şi prin jocul didactic. Elevul creativ „înţelege, prelucrează materialul... face orice fel de sinteze... vine cu propriile explicaţii". Până la vârsta de 8-9 ani imaginaţia este mai săracă, urmând ca apoi să devină mai bogată şi bazată pe elemente logice. Imaginaţia este mai mult reproductivă, dar se dezvoltă treptat cea creatoare, care este stimulată prin joc şi fabulaţie, povestire şi compunere.

În plan afectiv-motivaţional, trăirile intelectuale sunt generate de învăţare, cu reuşite şi eşecuri. Dacă învăţarea devine plăcută, atrăgătoare atunci este posibilă apariţia curiozităţii intelectuale. Viaţa afectivă este dependentă, pe de o parte, de anumite trebuinţe, iar pe de altă parte de relaţiile copilului cu mediul social din care face parte. Se dezvoltă sentimentul încrederii, stima de sine, mai ales prin activităţile bazate pe cooperare. învăţătorul trebuie să vegheze în direcţia cultivării capacităţii de stăpânire a manifestărilor emoţional primare. S-a constatat că una dintre metodele care răspund cel mai bine trebuinţelor şcolarului mic este jocul didactic. Trebuinţa de a se juca este tocmai ceea ce permite copilului procurarea acelor mobiluri de acţiune pentru a-1 implica în participarea activă la propria lui formare. În plan psihic predomină interesul ludic. Exersarea disponibilităţilor ludice prezintă un interes vital.

Motivaţia intrinsecă este cea care declanşează şi orientează activitatea şcolarului, iar afectivitatea este cea care o întreţine prin declanşarea energiei necesare. Emoţiile se echilibrează treptat şi apare sentimentul datoriei. De asemenea, afectivitatea este influenţată de specificul vârstei şcolare când se dezvoltă curiozitatea intelectuală, apar emoţii şi sentimente estetice. Şcolarul mic are o voinţă instabilă şi declanşată de acţiunea autorităţii adulţilor. Când se vorbeşte de voinţa şcolarului mic se poate vorbi de raţionalitate şi premeditare. Atunci când el îşi propune să facă ceva el spune mai întâi,,stai să mă gândesc". Pentru ca activitatea întreprinsă de micul şcolar să fie dusă la bun sfârşit, este nevoie de acţiuni de mobilizare şi concentrare a energiei în vederea învingerii obstacolelor şi atingerii scopurilor conştient stabilite, adică de voinţă „proces psihic complex de reglaj superior...".

Treptat se dobândesc calităţi ale voinţei ce caracterizează capacitatea de efort voluntar (puterea voinţei, perseverenţa, promptitudinea deciziei), care devÎn trăsături voluntare de caracter. Atenţia şcolarului mic poate realiza o optimizare a cunoaşterii, constând în „orientarea şi concentrarea activităţii psihice cognitive asupra unui obiect sau fenomen". Prin antrenarea în activităţi variate, atractive, copilul este ajutat să-şi formeze atenţia selectivă, voluntară. Treptat se dobândesc calităţile atenţiei (volumul, stabilitatea, concentrarea, flexibilitatea, distribuţia). Dezvoltarea cognitivă la şcolarul mic presupune trecerea de la atenţia involuntară şi spontană la cea voluntară - copilul se poate concentra în primii ani de şcoală 30-40 de minute, apoi, la vârsta de 10-11 ani,

până la 50 de minute, însă atenţia îi este distrasă foarte uşor. Atenţia la această vârstă devine selectivă, adaptabilă şi planificată. Capacitatea de concentrare se dezvoltă în timp. De exemplu, dacă elevul de 6-7 ani este solicitat să observe două linii care fac parte dintr-o figură şi i se cere să aprecieze egalitatea sau inegalitatea lungimii celor două, se va constata că punctul de fixare e puţin ajustat.

La elevul de 8-9 ani, diferenţa va fi vizibilă. Deci, experienţa perceptivă a copilului de 8-9 ani îi permite acestuia să exploreze, să dirijeze procesul printr-o serie de strategii astfel încât punctele de concentrare prezintă maximum de informaţie şi minimum de pierderi. În raport cu activităţile desfăşurate, elevii îşi dezvoltă aptitudini. Acestea le asigură un fond pozitiv, inspirându-le încredere, determinându-i să persevereze, să creeze. Aptitudinile speciale pot influenţa dezvoltarea creativităţii şcolarului mic, facându-1 apt să rezolve cu uşurinţă sarcinile de învăţare, să găsească soluţii inedite la problemele ivite. Temperamentul se exprimă prin dinamica şi ritmul activităţii psihice a şcolarului mic. Se urmăreşte formarea trăsăturilor pozitive de caracter, prevenirea şi înlăturarea celor negative. Datorită diversificării câmpului interrelaţional înregistrat în această perioadă, cea de-a treia copilărie este numită „vârsta socială", iar datorită unei atenuări relative a izbucnirilor afective şi a înregistrării gustului pentru fantastic, este numită „vârsta maturităţii infantile". Învăţătorul intră în posesia unor date concludente cu privire la particularităţile de vârstă şi individuale ale elevilor şi prin intermediul jocului didactic, care poate fi considerat o metodă eficientă de cunoaşterea şi educarea şcolarilor mici, fapt demonstrat într-unul din subcapitole.

SPECIFICUL JOCULUI DIDACTIC

Jocul didactic are o serie de caracteristici prin care se deosebeşte ce celelalte jocuri şi forme de organizare a activităţilor comune. Elementele sale componente, trăsăturile caracteristice prin care îşi menţine esenţa de joc şi, în acelaşi timp specificul său de activitate didactică se exprimă prin elementele prezentate în figura 2.1.:

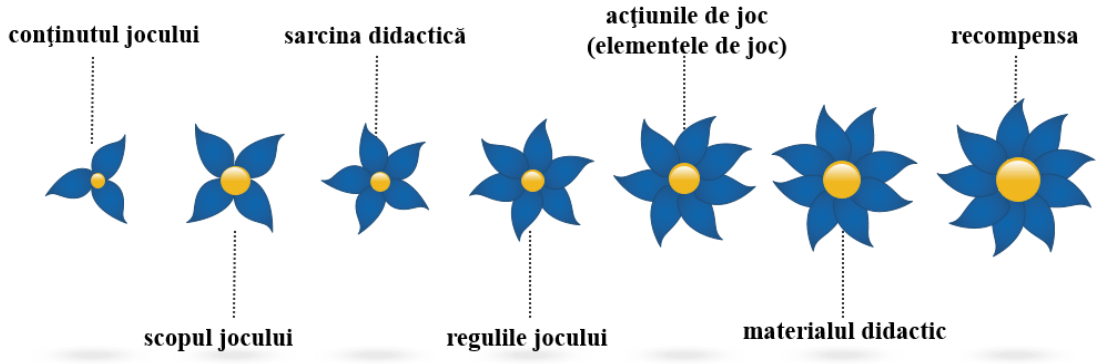

Fig.1. *Componentele esenţei jocului*

Scopul didactic al jocului reprezintă o finalitate educativă şi se formulează prin raportare la obiectivele specifice. El trebuie să fie clar şi precis, pentru a asigura organizarea şi desfăşurarea corectă a activităţii. Unele jocuri se referă la probleme de

natură cognitivă (scop cognitiv), altele urmăresc aspecte de ordÎn formativ (scop formativ), prin analiză, comparaţie, selectare, generalizare, abstractizare. *Sarcina didactică* este problema intelectuală centrală pe care copiii trebuie să o rezolve. Aceasta este legată de conţinutul jocului, de structura lui, referindu-se la ceea ce trebuie să facă în mod concret elevii în timpul jocului pentru a realiza scopul propus. Jocul didactic cuprinde şi rezolvă cu succes, în mod obişnuit, o singură sarcină didactică, ce reprezintă esenţa activităţii.

Sarcina didactică declanşează operaţii intelectuale precum: recunoaştere, descriere, numire, reconstituire, comparaţie, etc. Acest aspect trebuie să se reflecte în modul în care dascălul formulează aceste sarcini, ţinând seama de următoarele caracteristici:

- să fie definită sub forma unui obiectiv operaţional, cuprinzând un singur aspect al conţinutului şi precizând ceea ce trebuie să facă în mod conştient şi concret copiii în desfăţurarea jocului, pentru a realiza scopul propus;
- cuprinde o problemă care trebuie rezolvată de către toţi copiii,
- antrenează întreaga personalitate a copilului; chiar şi atunci când jocul didactic este integrat în activităţi de consolidare/recapitulare, nu trebuie să facă apel numai la memoria reproductivă, ci la întreg sistemul intelectual (la operaţiile gândirii, capacitatea de asociere, flexibilitate, fluiditate, etc.)
- valorifică în diferite moduri cunoştinţele, deprinderile şi priceperile.

Conţinutul jocului didactic este reprezentat de sfera cunoştinţelor, priceperilor, şi deprinderilor, în majoritate asimilate anterior, în grade diferite, în funcţie de acestea jocul având menirea de a le consolida şi a le verifica. Acesta include conţinutul de învăţare, predare, evaluare şi autoevaluare ce trebuie însuşit de către copii. Pentru ca jocul didactic să să-şi atingă scopul propus, conţinutul acestuia va respecta câteva principii:

- să fie în cooncordanţă cu particularităţile de vârstă şi individuale ale copiilor;
- să fie atractiv, diversificat, accesibil, recreativ, antrenant;
- să fie în cooncordanţă cu sarcina didactică, adică cu ceea ce trebuie să facă în mod concret elevii în timpul jocului;
- să permită valorificarea la maximum a materialelor didactice

Conţinutul jocului didactic are tematică variată:

1. Omul şi viaţa socială înfăţişare (corpul omenesc); activitate în familie şi în societate; comportamente; obiecte de îmbrăcăminte; obiecte de toaletă; jucării; alimente; profesii, mijloace de transport, ş.a.
2. Natura anotimpuri; fenomene ale naturii; animale; plante;
3. Limbajul (jocuri de exersare a vorbirii) aspect fonetic; lexic; structură gramaticală;
4. Exersarea capacităţilor şi proceselor psihice atenţie; memorie; gândire, ş.a.

Regulile jocului concretizează sarcina didactică, arată cum trebuie rezolvată problema intelectuală, arată căile de organizare a activităţii ludice. Regulile jocului sunt cerinţele care dirijează conduita şi acţiunile copiilor în funcţie de structura particulară a jocului; indică acţiunile de joc şi succesiunea lor, reglementează distribuirea rolurilor şi relaţiile dintre copii, stimulează sau inhibă manifestările comportamentale ale

participanţilor la joc. Ele sunt prestabilite şi obligatorii pentru toţi participanţii. Fiecare joc didactic are cel puţin două reguli:

- prima regulă traduce sarcina didactică într-o acţiune concretă, atractivă; Exerciţiul este transpus în joc.

- a doua regulă are rol organizatoric şi precizează momentul când trebuie să înceapă, să se finalizeze o anumită acţiune a jocului, ordinea în care intră în joc. Sarcina didactică este transpusă într-o acţiune concretă.

Acceptarea şi respectarea regulilor jocului îl determină pe copil să participe la efortul comun al grupului din care face parte, să-şi subordoneze interesele individuale celor ale colectivului. La fel ca în cazul celorlalte componente ale jocului didactic, există şi aici anumite cerinţe pe care regulile de joc trebuie să le respecte:

- să fie clar formulate, astfel încât să fie înţelese de toţi participanţii la joc;
- să fie concise, pentru ca prezentarea lor să nu ocupe prea mult loc în economia de timp a jocului şi să nu necesite un efort de memorie prea mare din partea elevilor;
- să fie corecte şi echitabile;
- să fie cunoscute şi acceptate de toţi elevii.

Acţiunile de joc (elementele dau procedeele de joc) sunt mijloace prin care jocul devine o acţiune plăcută, distractivă, relaxantă. Ele antrenează copiii la o activitate intelectuală al cărei efort nu este conştientizat, ele dinamizează participarea şi favorizează obţinerea performanţelor. Într-un joc se pot folosi mai multe elemente sub formă de: întrecere (individual sau pe grupe), cooperare (spirit de colectivitate), recompensare (recompense morale, materiale), penalizare în caz de abatere de la regulile jocului, aplauzele, încurajările. Se pot organiza şi jocuri în care întrecerea, recompensa sau penalizarea să fie evitate. Elementele de joc cuprind momente de aşteptare, surpriză, ghicire, mişcare, întrecere. Surpriza are rolul de a stârni curiozitatea şi interesul copiilor pentru activitatea ce va urma („reflexul de orientare"). Odată declanşat acest „mecanism" desfăşurarea jocului se face cu mai multă eficienţă. Ghicirea nu e nici ea un scop în sine; punând copiii să ghicească, se realizează o mobilizare a atenţiei lor, a memoriei şi mai ales a gândirii şi a imaginaţiei. Efortul este depus cu plăcere deoarece copiii se află în stare competiţională" (cine ghiceşte?). Întrecerea menţine şi ea trează curiozitatea, interesul, stimulează voinţa şi formează spiritul colectiv. Mişcarea, în jocurile în care e solicitată, răspunde unei necesităţi intrinseci a copilului şi satisface această necesitate. Toate elementele menţionate creează acea valoroasă stare afectivă – distracţia, buna dispoziţie pe fondul căreia copilul asimilează mai repede, mai uşor şi mai trainic cunoştinţele şi deprinderile transmise.

Materialul didactic trebuie ales şi realizat din timp, corespunzător pentru a contribui efectiv la reuşita jocului. Varietatea materialului didactic constă în: jetoane cu desene, cu operaţii, cu figuri geometrice, bileţele în trăistuţa fermecată, jucării, rebusuri, etc. Un material didactic adecvat conţine o problemă didactică de rezolvat, este uşor de manipulat de copii, este atractiv, interesant. *Recompensa* Indiferent de tipul de recompensă (verbală - încurajări, evidenţieri, aplauze, calificative - sau materială - diplome, premii, jucării, fructe), elementele de recompensă reprezintă finalitatea avută

în vedere de către copii. Acestea asigură trăiri şi satisfacţii personale, adică mobilul afectiv – motivaţional pentru următorul joc. Ingeniozitatea şi tactul pedagogic îl vor ajuta pe cadrul didactic să găsească forme şi tipuri de recompense adecvate atunci când îşi proiectează demersul didactic.

Pentru a influenţa dezvoltarea intelectuală a copiilor prin intermediul jocurilor didactice, este necesar ca învăţătoarea să ţină seama de particularităţile specifice ale jocurilor la clasa de elevi. În acelaşi timp să fie preocupată şi de complicarea gradată a sarcinilor didactice ale jocului pentru a nu întârzia sau stagna dezvoltarea copiilor. Sarcinile didactice pe care le rezolvă şcolarii mici de 6-7 ani (nivelul II) sunt mai complexe decât cele ale preşcolarilor. Interesul lor pentru joc creşte dacă eforturile sunt mai mari. O altă particularitate specifică este aceea că pe aceşti copii începe să-i intereseze şi rezultatul jocului. Îi atrage nu numai aspectul distractiv, dar şi posibilitatea de a se manifesta în colectiv, de a-şi arăta iscusinţa şi priceperea. Datorită faptului că la această vârstă încep să se dezvolte mecanismele inhibitorii, copiii pot să stea liniştiţi în timpul jocului, să nu-şi stânjenească colegii, să răspundă numai atunci când sunt întrebaţi, când le vine rândul, etc. Regulile jocului încep să aibă un caracter mai generalizat. Acum devin accesibile şi jocurile cu mai multe reguli, iar participanţii încep să ţină tot mai mult seama de ele. Este însă necesar ca regulile să fie formulate şi explicate clar în prealabil, eventual să fie demonstrate şi acţiunile pe care copii trebuie să le efectueze în joc. După 6 ani, jocurile didactice ajung la un nivel şi mai înalt de complexitate. Copiilor le plac mai ales jocurile în care îşi pot manifesta spiritul de observaţie, concentrarea atenţiei, prezenţa de spirit, judecata ageră, priceperea de a combina, promtitudinea în răspunsuri. Semnificativ este faptul că la această vârstă copiii nu ocolesc, ci dimpotrivă preferă sarcinile care le solicită eforturi intelectuale. De asemenea, ei sunt captivaţi şi de jocurile care stimulează perspicacitatea, autocontrolul şi prezenţa de spirit: să-şi frâneze o mişcare, să-şi aducă cu promtitudine aminte de ceva, să nu folosească un anumit cuvânt, să se reţină de la izbucniri de veselie, etc. La această vârstă regulile jocului au un caracter cu mult mai generalizat comparativ cu grupele percedente. Acum nu mai este nevoie ca regulile să fie comunicate odată cu demonstrarea acţiunilor.

Şcolarii mici sunt în stare să memoreze regula şi să-şi aducă aminte de modalitatea aplicării ei; se schimbă în bună măsură şi atitudinea copiilor faţă de reguli – ele devin pentru copii ceva de neclintit. Ei stăpânesc mai bine regulile, li se supun cu mai multă rigurozitate şi pretind respectarea lor fără abatere; când se constată vreo încălcare toţi copiii protestează. Datorită acestui grad de însuşire a regulilor, copiii sunt în stare să se joace şi independent. Faţă de anii trecuţi, interesul şcolarilor mici pentru rezultatul jocului creşte simţitor. Lucrul acesta se vede, pe de o parte din nemulţumirea pa care o manifestă copiii atunci când nu ajung la rezultatele scontate, iar pe de altă parte din bucuria pe care o trăiesc atunci când izbutesc în joc.

Bibliografie

Bloju, C. L. (2013). *Metodica predării limbii şi literaturii române pentru învăţământul primar.* Craiova: Editura Universitaria Craiova.

Ciolan, L. (2008). *Învățarea integrată. Fundamente pentru un Curriculum transdisciplinar*. Iași: Editura Polirom.
Cosmovici, A., Iacob, L. (1999). *Psihologie școlară*. Iași: Polirom.
Geofrey, P. (2007). *Profesorul de azi: Metode moderne de predare*. București: Atelier Didactic.
Nicola, I. (2003). *Tratat de pedagogie școlară*. București: Aramis.

LITERATURE AND IDEOLOGY, THE IMPOSSIBLE MIX

Veronica –Alina CONSTĂNCEANU
cercetător ştiinţific III dr, Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”
Academia Română – Filiala Timişoara

Abstract: Literature has its own truth, which must be taken into account. Soon after 1945, when times were still turbulent, Lucia Demetrius adopted the new ideology, even in her literature. She first published in the interwar period, a time full of promises, but after the war it had to adapt to new realities. Novelist and playwright, Lucia Demetrius was one of the most important women writers for what was called socialist realism. Unfortunately, much of her dramatic works is strongly ideologized and thus, for the contemporary spectator, obsolete. Even if some characters are well defined and the action is well developed, there is a time when the text always pays tribute to ideology.

Keywords: theater, ideology, propaganda, playwright, feminism

A debutat în interbelic, perioadă plină de promisiuni, dar după război a trebuit să se adapteze noilor realităţi. Lucia Demetrius provine dintr-o familie de oameni de litere şi, încă de la o vârstă fragedă, trăieşte printre personalităţile vremii (Tudor Arghezi, Gala Galaction, Camil Petrescu) şi a frecventat cenaclul *Sburătorul*. La terminarea liceului a urmat Facultatea de Filozofie şi Litere iar, în paralel, Conservatorul de artă dramatică, secţia dramă şi comedie şi chiar a jucat un timp pe scenă. În 1934 a debutat ca ziaristă (colaborând la „Vremea” şi „Rampa”), timp în care începe să studieze estetica la Paris. Peste numai doi ani îi apare primul roman, *Tinereţe*. Multă vreme a publicat doar proză şi versuri, dar în 1945 începe şi cariera de dramaturg cu piesa *Turneu în provincie*, care se joacă în acelaşi an la Teatrul Naţional din Bucureşti. Legătura cu teatrul se amplifică, între anii 1950 - 1952 fiind şi regizor la teatrele din Sibiu, Braşov şi Bacău. Se pare că anul 1947, când îi apare placheta de versuri *Flori de hârtie*, este unul de răscruce în orientarea scrisului Luciei Demetrius. Se simte, începând cu acest *prag*, o puternică reflectare în opera ei a conflictului social din epocă, conflict care înflorea între socialismul instalat cu repeziciune şi vechea tradiţie românească. S-ar crede că, în această perioadă, literatura ei începe să fie „îndrumată de către partid”(ZALIS 1967, p. 6), fapt ilustrat şi de Ordinul Muncii Clasa a III-a, pe care îl obţine în 1948. Din punct de vedere cantitativ şi nu numai, nuvela acoperă partea cea mai însemnată în opera Luciei Demetrius, ea fiind prozator prin excelenţă. Deşi a debutat cu un roman, care a fost la scurtă vreme urmat de cel de-al doilea, *Marea fugă* (1938), scriitoarea alege nuvela ca gen literar favorit pentru exprimarea trăirilor sale, de-a lungul vieţii fiindu-i publicate zece volume de nuvele (primul, *Destine*, în 1939). Cu toate

acestea, literatura dramatică nu poate fi trecută cu vederea: Lucia Demetrius are 19 piese publicate şi jucate, dintre care unele chiar s-au bucurat de mare succes în epocă.

Ca gen literar, dramaturgia se racordează inevitabil la orientările generale ale climatului literar din vremea respectivă, mulţi prozatori fiind atraşi de teatru – H.P. Bengescu, Felix Aderca, Gib Mihăescu – dar încercările lor dramatice nu au avut întotdeauna succes. Teatrul este văzut ca mijloc de afirmare a «ideilor progresiste», iar «folosirea militantă» a scrisului îi captivează pe mulţi. Ca om de litere, Lucia Demetrius este de la început atrasă de creaţia lui Camil Petrescu (chiar ea recunoaşte ca acesta i-a fost mentor spiritual), din dramaturgia căruia a reţinut unele elemente, cum ar fi înclinaţia către studiul atent al psihologiei personajelor, doar că ele sunt analizate de autoare mai mult din perspectiva implicării în social, acţiunile personajelor fiind indisolubil legate de el.

Literatura Luciei Demetrius este bine receptată în epocă şi considerată unul dintre reprezentanţii „noii literaturi" (GAFIŢA 1964, p.150), bucurându-se de multe funcţii importante (a condus secţia de dramă a Uniunii Scriitorilor, a fost membră în Biroul de conducere al Uniunii Scriitorilor, a fost distinsă cu Premiul de Stat).

Cariera de dramaturg a Luciei Demetrius începe imediat după terminarea celui de al doilea război mondial, într-o vreme de mari frământări şi răsturnări politice. Primele sale piese de teatru se pun în slujba noii ideologii, ilustrând mai ales lumea veche înlocuită de cea proletară. Lumea satului aflată la momentul colectivizării e ilustrată în mai multe texte cum ar fi *Vlaicu şi feciorii lui* sau *Vadul nou*. Dar nu e uitată nici lumea citadină, în care burghezia îşi pierde privilegiile, lăsând locul său proletarilor plini de avânt şi nenumărate calităţi. Cu timpul, atunci când presiunea politicului se va mai diminua, şi literatura Luciei Demetrius se va sustrage de sub dominaţia ideologiei, ne mai fiind o simplă ilustrare a acesteia. Va publica piese precum *Grădina lui Dumnezeu, Răscrucea fără fântână, Perpetuum mobile*, texte aflate sub semnul experimentului, influenţate fiind mai ales de Pirandello.

Piesele Luciei Demetrius sunt, în genere, scrise după o structură canonică, ele conturându-se ca drame personale, în care apare implicit factorul „familie", sau ca tragedii sociale ce au la bază răsturnarea valorilor şi a puterilor în epoca respectivă. În majoritatea cazurilor, autoarea nu anunţă în mod explicit, la începutul piesei, printr-o specificaţie adiţională, caracterul dramatic, comic, tragic etc. al acesteia, marcând doar cantitativ (prin numărul actelor) scrierile sale dramatice. Drama socială ar putea fi considerată preferenţială printre piesele Luciei Demetrius, ea acoperind o parte însemnată din creaţia dramaturgului în discuţie. Chiar dacă luăm spre analiză drama individuală a vreunui personaj, vom observa curând că aceasta îşi trage rădăcinile tot dintr-un conflict social, care va prinde culoare spre sfârşitul piesei.

Lucia Demetrius, profitând din plin de transformările care aveau loc în perioada conceperii scrierilor sale, îşi axează literatura dramatică, în mare parte, pe tema tranziţiei social-istorice, privită adeseori minimal, din interiorul unei familii anume, prin gândurile şi trăirile acesteia. Familia este, în majoritatea cazurilor, locul de unde se dă „startul" acţiunii dramatice, unde se rotunjeşte întregul subiect al piesei şi locul unde acesta ia sfârşit. Este evident că, tocmai din această cauză, posibilitatea ca autoarea să fi

avut o viziune unidirecţională asupra realităţii social-istorice este mare. De exemplu în *Cumpăna*, în fapt „o analiză a problemelor opţiunii social-istorice" (GHIŢULESCU 1984a, p.26), se observă că lipsesc cu desăvârşire „obiectele" acestei opţiuni, ele trebuind să fie în mod natural cel puţin două. Sunt zugrăvite aici doar avantajele socialismului şi ceea ce ar trebui să facă un adevărat socialist. Cititorului nu-i este oferită şi cealaltă faţă a monedei, reprezentată vag de Lidia, soţia patronului, care nu-şi exteriorizează gândurile şi părerile, fiind bănuită şi de nesinceritate. Soţul ei este un personaj absent. Şi, atunci când ai în faţă două fantome şi un grup de muncitori comunişti entuziaşti, cum poţi opta? Chiar şi raportul cult / incult pare a fi dat peste cap aici: Lidia, o femeie „şcolită" şi sensibilă prin definiţie, este încondeiată ca fiind surprinzător de incultă şi perfidă, pe când muncitorii fabricii, nerăbdători să preia conducerea, sunt zugrăviţi (prin limbajul şi prin gândurile lor) ca persoane foarte culte şi cu mult bun simţ.

În *Arborele genealogic* se pune problema salvării unui cercetător, profesorul Dragoş Manea-Voineşti, de la vitregiile vieţii comuniste. Subiectul prinde viaţă datorită celui mai puternic şi mai bine conturat personaj din dramaturgia Luciei Demetrius: Suzana Manea-Voineşti, mama lui Dragoş, boieroaică de viţă veche, mândră că se trage din neam de voievozi, care vorbeşte o pitorească limbă românească veche, surprinsă excelent de autoare. Viaţa de familie ca atare este parcă o temă mai bine conturată în această piesă decât pledoaria pentru noua viaţă socialistă (plasată forţat, aproape în întregime, spre finalul piesei), văzută ca şansă unică pentru emanciparea şi independenţa femeii. Cu toate astea, femeile de aiurea nu au avut nevoie de comunişti pentru a se emancipa. Această confuzie se creează şi în subiectul piesei *Trei generaţii*, unde abia Veronica (din cea de a treia generaţie), care trăieşte într-o „lume a posibilelor împliniri" (BRĂDĂŢEANU 1977, p.109), este capabilă să hotărască singură ce va face cu viaţa ei. Dar Ruxandra ar fi putut pleca şi ea cu pianistul Şerban Grigoriu, omul de care va rămâne îndrăgostită toată viaţa, dacă ar fi avut curajul să iasă pe acea portiţă a libertăţii ei. A împiedicat-o însă educaţia, poziţia umilă pe care a învăţat să o adopte de mică.

Dacă piesa *Cumpăna* a fost comparată adesea cu *Citadela sfărâmată* şi dacă tema tranziţiei social-istorice şi a problemelor pe care le ridică o nouă viaţă este poate una preluată de la Lovinescu, am putea spune că preocuparea Luciei Demetrius pentru poziţia femeii în societate, pentru lupta ei în a obţine drepturi cel puţin egale cu obligaţiile pe care aceasta le avea este, în dramaturgia vremii, o temă originală. Chiar autoarea recunoaşte că e „obsedată" (DEMETRIUS 1977, p. 5) de familie ca nucleu al societăţii şi că, în acest sens, publicul a ales piesa *Trei generaţii* ca fiind cea mai reuşită. În literatura dramatică a Luciei Demetrius, o familie poate atinge perfecţiunea nu numai dacă reuşeşte să evite conflictele interioare inerente, ea trebuie (conform doctrinei socialiste) să fie utilă în mod direct societăţii (*Arborele genealogic*). Autoarea este consecventă pe drumul conflictului dintre generaţii, al căutărilor neîntrerupte pentru a găsi un loc mai bun familiei în societate, pentru a-i motiva existenţa. De remarcat că Lucia Demetrius, atunci când critică vechea societate, nu o face cu o incisivitate sporită, precum Caragiale de exemplu, şi chiar condiţia artistică a prezentării sale este

inferioară. Aceasta poate pentru că există uneori replici oarecum forţate în dialogurile dintre personaje, ceea ce le face să fie receptate ca fiind false.

În universul predominant familial al pieselor ei, Lucia Demetrius este preocupată, cum spuneam, de căsătoriile din dragoste, din obligaţie, de felul în care o generaţie sau alta îşi rezolvă conflictele interioare sau conflictele cu societatea, de felul în care o mamă îşi educă copiii şi de repercusiunile pe care această educaţie le-ar putea avea asupra vieţii lor ulterioare.

Teme cea mai importantă abordată de autoare este tocmai acest destin uman surprins în timpul unor procese istorice importante. Şi piesele cu cel mai mare succes în cariera dramatică a Luciei Demetrius se înscriu tot în acest univers. Dar nu trebuie uitat că ea a încercat să oglindească şi transformările prin care trecea satul românesc. În *Vadul nou* sau *Vlaicu şi feciorii lui* se încearcă o prezentare idilică a colectivizării şi a avantajelor aduse de aceasta. Poate şi pentru că autoarea nu a cunoscut bine lumea satului, personajele (mai ales în *Vadul nou*) sunt schematice, situaţiile în care ne sunt prezentate fiind de-a dreptul neverosimile. De asemenea piesa amintită e ratată şi prin stil, regionalizarea limbajului fiind de asemenea forţată. *Oameni de azi* surprinde acelaşi moment al colectivizării, fiind adusă în scenă lumea celor de ieri, coruptă, dominată de nedreptate şi cea de azi, bineînţeles idilizată. *Vlaicu şi feciorii lui* aduce conflictul din plan social în cel familial, fiind în acelaşi timp şi cea mai reuşită piesă „ţărănească" a Luciei Demetrius.

În încercarea de a îmbogăţi tematic dramaturgia sa, autoarea încearcă să abordeze şi alte subiecte, dovadă fiind volumul *Răscrucea fără fântână* . Cea mai reuşită piesă este *Grădina lui Dumnezeu*, aflată sub semnul modernismului. În prim plan este un autor de teatru care prin ceea ce încearcă să scrie creează o lume fictivă, dar o lume în care el crede aşa de mult încât aceasta va deveni reală. Experimentul încercat prin aceste demers dramatic nu a fost continuat, deşi ar fi meritat încercat, căci era singura soluţie de a se sustrage ideologicului.

În teatrul de început al Luciei Demetrius, conflictul este mai ales social, specific epocii. Literatura avea un scop bine precizat: acela de a sprijini noua orientare politică a ţării, practic era un mijloc de propagandă. Autoarea a încercat să contureze şi un conflict interior, unul psihologic, pentru a da veridicitate acestei lumi. Personajele cele mai bine conturate cum ar fi Mircea Vadu, Suzana Manea-Voineşti au şi o complicată structură interioară, frământările lor dând , pe alocuri, veridicitate şi putere textului. Dar conflictul principal rămâne unul specific epocii, trecerea de la o lume la alta fiind într-un fel obsesia tuturor, chiar şi a celor care se opuneau.

Cel care dă viaţă unei piese de teatru este personajul, el e cel chemat să facă veridică lumea de pe scenă. În piesele de început ale Luciei Demetrius , cum ar fi *Vadul nou*, personajele sunt schematice, fiind de fapt eroul (omul nou, condus de omenie şi idealuri înalte, reprezentat de comunistul Grigore sau medicul Murgu, interesat şi de sănătatea morală a pacienţilor săi) în luptă cu antieroul, neapărat plin de defecte (un exemplu fiind medicul afacerist şi corupt, Florin Petrescu). Cu timpul, nuanţele de alb şi negru se mai estompează şi astfel în piese precum *Trei generaţii*, *Arborele genealogic* lucrurile sunt mai nuanţate, chiar dacă tot reprezentanţii noii lumi rămân personajele

pozitive, şi în final învingătoare, în ciuda piedicilor puse în calea lor. Personajul feminin domină în general această lume. Dramaturgia Luciei Demetrius ilustrează „iniţierea comunistă a femeii" (CERNAT, MANOLESCU, MITCHIEVICI, STANOMIR 2004, p.157), emanciparea acesteia fiind un subiect la modă, dar şi unul drag autoarei.

Creaţia ei dramatică debutează sub semnul proletcultismului, autoarea fiind mai interesată de oglindirea noii ideologii, decât de adevărul operei sale. În anii aşa-zisei liberalizări, a încercat să schimbe registrul tematic şi stilistic, piesele publicate în volumul *Răscrucea fără fântână* (1972) stând sub semnul experimentului. Această schimbare i-a luat prin surprindere pe comentatorii dramatici, care au subliniat curajul autoarei de a încerca altceva atunci când drumul urmat până atunci părea că nu mai duce niciunde.

Lucia Demetrius s-a impus în literatura română într-o perioadă neprielnică literaturii. Imediat după 1945, când vremurile erau încă tulburi, ea s-a angajat şi literar de partea noii puteri, a cărei ideologie şi-a însuşit-o. Din păcate mare parte din literatura ei dramatică e puternic ideologizată şi astfel, pentru spectatorul contemporan, este desuetă. Chiar dacă unele personaje sunt bine construite, iar acţiunea e bine condusă, există un moment în care textul plăteşte mereu tribut ideologiei.

BIBLIOGRAFIE PRIMARĂ

DEMETRIUS 1949 = Lucia Demetrius, *Cumpăna*. Piesă în trei acte, Bucureşti, Editura de Stat
DEMETRIUS 1952 = Lucia Demetrius, *Teatru* (*Cumpăna; Vadul nou; Oameni de azi*), Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă
DEMETRIUS 1956 A= Lucia Demetrius, *Cei de mâine*. Piesă în trei acte, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă
DEMETRIUS 1956 B = Lucia Demetrius, *Trei generaţii.* Piesă în trei acte, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă
DEMETRIUS 1957 = Lucia Demetrius, *Arborele genealogic*. Piesă în trei acte, Bucureşti, Fondul literar, f.e.
DEMETRIUS 1958 = Lucia Demetrius, *Teatru* (*Cei de mâine; Trei generaţii; Arborele genealogic*), Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă
DEMETRIUS 1959 = Lucia Demetrius, *Cei care rămân singuri.* Piesă într-un act, Bucureşti, Editura de Stat pentru Imprimate şi Publicaţii
DEMETRIUS 1960 = Lucia Demetrius, *Vlaicu şi feciorii lui*. Piesă în trei acte, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă
DEMETRIUS 1963 = Lucia Demetrius, *Pădurea de sălcii* (Teatru de amatori), Bucureşti, Editura pentru Literatură
DEMETRIUS 1964 = Lucia Demetrius, *Teatru* (*Cumpăna; Trei generaţi; Arborele genealogic; Vlaicu şi feciorii lui; Întoarcerea din vis*), Bucureşti, Editura pentru Literatură
DEMETRIUS 1972 = Lucia Demetrius, *Teatru. Răscrucea fără fântână*.(*Grădina lui Dumnezeu, Răscrucea fără fântână, Perpetuum mobile*, După prăpăd, *Colocviu sentimental*), Bucureşti, Editura Eminescu
DEMETRIUS 1977 = Lucia Demetrius, *Trei generaţii.* Piesă în trei acte, Bucureşti, Editura Eminescu

BIBLIOGRAFIE SECUNDARĂ

BRĂDĂȚEANU 1977 = Virgil Brădăţeanu, *Viziune şi univers în noua dramaturgia românească*, Bucureşti, Editura Cartea Românească

CERNAT, MANOLESCU, MITCHIEVICI, STANOMIR 2004 = Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir, *Explorări în comunismul românesc*, I, Iaşi, Editura Polirom

GAFIȚA 1964 = Mircea Gafiţa, *Scriitori români contemporani*, Bucureşti, Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă

GHIȚULESCU 1984a = Mircea Ghiţulescu, *O panoramă a literaturii dramatice contemporane*, Cluj Napoca, Editura Dacia

GHIȚULESCU 2000 = Mircea Ghiţulescu, *Istoria dramaturgiei române contemporane*, Bucureşti, Editura Albatros

ZALIS 1967 = Henri Zalis, *Prefaţă* la Lucia Demetrius, *Album de familie*. Nuvele alese (1935-1965), Bucureşti, Editura pentru Literatură

PLANTS WITH CURATIVE PROPERTIES IN OUR CURRENT TIMES

Alin-Serafim ȘTEFĂNUȚ,
Postdoctoral Researcher, University of Oradea
Associate Lecturer at Emanuel University of Oradea

Abstract: We are currently witnessing a resurrection of interest in plants with curative properties after a period of time when the medical act and healing in itself have been deeply technologized. Traditional cures, created with plants bearing healing properties, have come to be seen for a while as an attribute of times past, of communities characterized by an archaic mentality inaccessible to the majority of those who have lived in the second half of the 20th century and the first part of the 21st century. Time and modern medicinal plant-based therapies have, however, proven that never has the desire to know and use products crafted with the help of these plants been more alive than now. Moreover, there are even entire communities – as is the special case of the Poienii de Jos village in Bihor County – that have developed and perpetuated a lifestyle centered around capitalizing on medicinal plants in day-to-day life.

Keywords: medicinal plants, contemporaneity, phytotherapy, tradition, community

It was only in olden times that there was an interest this vivid towards the usage of medicinal plants in the treatment of certain ailments. Without being exclusively used in the healing of various diseases, they have come to represent a constant in 21st century human life, which is rediscovering the benefits found in nature from the position of individuals who are deeply preoccupied with their health, which is perceived as a factor of authentic happiness, and authentic personal and professional development. There is, thus, an increasing preoccupation with the medical resources offered by the vegetable kingdom. There has been, for example, research carried out for the identification of plants with protective properties against cancerous diseases, and the National Cancer Institute of the USA identified over 30 plants that are beneficial in combatting this disease.[1] These studies can be supplemented by others carried out by various universities, which have led to the creation of databases with records of numerous biologically active chemical substances of vegetable origin. The pharmaceutical industry also redefined itself along with the increased interest in the usage of medicinal plants in our times and launched new products and even product lines that are plant-derived. These do not represent, in our opinion, anything other than a modern processing, adapted to our times, of the communion of human and nature, an otherwise recurring theme in Romanian folk creations as well. The traditional body of knowledge related to the harvesting, processing and usage of plants with curative properties is, however, constantly enriched with information of scientific nature,

[1] See: Valeriu Nădășan, *Incursiune în fitoterapie* (*A Foray into Phytotherapy*), ninth edition, Viață și Sănătate Publishing House, Bucharest, 2011, p. 9.

resulting from the various research activities in the domain, an aspect that, in essence, elevates the degree of efficiency of medicinal plant-derived products.

At a certain point, there was a fracture between what we could call the communication between human being and plant and, in fact, nature in its entirety, which was prolonged for several hundreds of years. Self-sufficient and egotistical, the human considered that they can tame nature, subjugate it to their will, without taking into account the laws that govern nature and which, at a certain point, made even the emergence of human life possible. The dialogue become a monologue centered on the subject, on the being fascinated by their own power, and plants with curative properties were forgotten or replaced, most of them by laboratory-created products, as an effect of the research carried out in various domains. Considered the attribute of a traditional, antiquated mentality, which no longer has a place in a society that is subordinate to the immediate and to technology, medicinal plants were replaced by synthetic products, a result of the times that led to their creation. Gradually, however, it seems like we are witnessing a re-establishment of the dialogue between human being and nature. We can see a certain willingness from the human being, which is necessary to listen to the call of the plants and to live a life that also emphasizes the protection of the environment, and not just its manipulation. This willingness is fueled by the rediscovered faith in the benefits of nature, as a factor that perpetuates life.

The evolution of the meaning of the term "disease" is interesting too. Defined in the online version of *the Explanatory Dictionary of the Romanian Language* (*Dicționarul explicativ al limbii române*) as "an organic or functional modification of the normal equilibrium of the body; a pathological process that affects the body; malady, ailment, impairment ("modificare organică sau funcțională a echilibrului normal al organismului; proces patologic care afectează organismul; maladie, afecțiune, beteșug"[2]), disease is currently perceived either as an internal imbalance of the human body or, most often, as a disharmony manifesting between the individual and their living environment. Dorin Dragoș considers that, "in essence, disease is just a false belief deeply rooted in the being of the ill person. So deeply rooted that it comes to take material forms and manifest in the physical body" ("în esență, boala este doar o convingere falsă, adânc înrădăcinată în ființa celui bolnav. Atât de adânc, încât ajunge să ia forme materiale și să se manifeste la nivelul corpului fizic[3]"). Without intending to generate a series of polemics devoid of productivity for the purpose of this research, we remark, in relation to the term "disease," its association with the environment. The technologization specific to the 21st century is creating a series of pollutants and risk factors leaving their imprint on the quality of human life, and leading to illness. All of these imbalances that lead to the appearance of certain maladies can be remedied, as Aurel Ardelean and Gheorghe Mohan remark, by resorting to "herbal therapy that uses natural agents such as: water, light, movement, heat, cold, nutrition, plants" („terapia naturistă care folosește agenți naturali ca: apa, lumina, mișcarea, căldura, frigul, alimentația,

[2] https://dexonline.ro/definitie/boal%C4%83, accessed on August 8, 2021.
[3] Dorin Dragoș, Mihaela Mirela Bratu, Adrian, Cicortaș, *Plante de leac pentru tămăduirea sufletului* (*Medicinal Plants to Heal the Soul*), Bucharest, Tritonic Publishing House, 2002.

plantele”[4]). The same authors mention the rediscovery of phytotherapy and note that approximately 360 species are used – both from spontaneous and cultivated flora – in the treatment of various ailments from the total of 3,600 species that comprise Romanian flora.[5]

There is currently a veritable industry for plants with therapeutic properties that has developed on the foundations of empirical medicine, influenced, of course, by knowledge from the domain of phytotherapy. As an answer to the technologization of the medical act, we have seen the birth of certain tendencies to treat diseases through natural means, to prevent them through the usage of products that are based on medicinal plants, used in a rational, responsible way, without rejecting the verified therapies of medicine. Here we have, in fact, an awareness of the role that personal attitude has in maintaining health, ”a maturing of the behavior of human beings towards their own health” (”o maturizare a atitudinii omului faţă de propria sănătate”), as Valentin Nădăşan very rightfully affirms[6]. A telling example in this sense is the situation of the villages Poienii de Jos and Poienii de Sus from the commune of Bunteşti in Bihor County, which have prospered due to their capitalization on medicinal plants, both as such, as well as in various teas, creams and ointments. These are still commercialized, as the demand is, according to informers from Poienii de Jos, quite high, evidence of the interest shown by people successfully using these products for the treatment of certain ailments.

First documented halfway through the 16th century, the village of Poienii de Jos holds a special status among the localities of Romania and not only, due to this occupation practiced by its inhabitants to pick, process and capitalize on plants with curative properties to treat various ailments. Not only that, usually considered to be female-specific work, the harvesting of medicinal plants was, in Poienii de Jos, “the attribute of men” (“apanajul bărbaţilor”[7]). Explanations regarding this state of affairs have been provided to us by 64-year-old Ioan Condure, who inherited from his grandparents the preoccupation and passion for all things related to the capitalization on medicinal plants on a day-to-day basis. According to him, many of the plants used to prepare the medicines were root plants – like black bryony -, as well as plants found in places that are hard to reach. Due to the sustained physical effort involved in harvesting plants, men were assigned this task, which is why it was considered and is still considered that they are the ones who hold and pass on the secrets related to the harvesting, processing and commercialization of plants with curative properties. Currently, however, harvesting medicinal plants is an occupation for the whole family, from men to children who are old enough to walk the woods along with the adults and recognize plants from spontaneous flora that are to be picked and who see a playfulness

[4] Aurel Ardelan, Gheorghe Mohan, *Flora medicinală a României* (*The Medicinal Flora of Romania*), Bucharest, ALL Publishing House, 2008, p. 7.
[5] idem, *ibidem*, p. 7.
[6] Valentin Nădăşan, *op. cit.*, p. 11.
[7] Ioan Degău, *Comuna Bunteşti: monografie* (*The Commune of Bunteşti: A Monograph*), volume 2, Oradea, Abaddaba Publishing House, 2004, p. 23.

in the entire activity. We encounter the same situation in the case of cultivated plants used for the preparation of herbal cures. In other words, picking, cultivating and harvesting plants with curative properties becomes an activity that brings together the whole family, functioning as a binding agent in intrafamilial relationships.

In order to harvest a certain plant, the plant itself must be properly known, along with the place of harvest, period of harvest and the part of the plant that can be used. Usually, the roots of the plant – as is the case with black bryony (*Tamus communis* or *Dioscorea communis*) are harvested during the dormant period, which is late fall or early spring. The aerial parts – leaves, flowers and stems – are harvested during their blooming phase. Some flowers are harvested at the start of it, others during their blooming process. The buds are harvested in the spring, while leaves can usually be harvested throughout their entire lifespan. The weather is especially important when medicinal plants are harvested, if one wishes to maintain an optimum content of the plant's active principles. The leaves and flowers are harvested during clear weather, when there is no humidity, while the harvest of species sought for their seeds is done when the temperature is cool, either in the morning or in the evening.

Also named "herbs" or "medicinal weeds," medicinal plants enjoy a lengthy tradition of usage in health preservation and the treatment of various ailments. In fact, the expression "medicinal plants" is somewhat improper as, depending on the ailment, the plant is used in its entirety, however, most often, various sections of it are used: the flower, the leaves, the seeds, the fruit or the root. Of importance are the active principles in the plant, introduced into the body or applied on its surface. They themselves are, however, influenced by a series of elements that are difficult to control, which is why increased attention is given to the harvesting, drying and processing of medicinal plants at every level, as each has the power to influence the quality and / or quantity of these active principles of the plant.

An important role in the preservation of the active substances of plants with curative properties is played, aside from harvesting, by their drying and storage. The plants are never laid directly on the soil, but are instead spread out on tarps, canvas or paper sacks, in as scattered a manner as possible, under maximum hygiene conditions. They are carefully cleaned, and any impurities that might affect the final product derived from said plant are removed. Washing the plants, whenever they are washed, is done as quickly as possible because of the same principle of keeping the active properties of the plant intact. The roots, for example, must be held under a powerful jet of water in order to wash away the dirt.

When harvesting plants, certain rules are obeyed that contribute to the preservation of the properties of plants with curative properties in an unaltered state. Most plants that are picked in the summer are harvested after sunrise, usually after 11AM, so that the dew does not affect the properties of the plants. They are not kept in sacks for long after being harvested for the very same reason of preserving the active properties of the plants in as intact a state as possible, and also in order to prevent the risk of mold developing. Currently, when it comes to harvesting medicinal plants,

according to our informers, we are looking more at rules that are heeded strictly over folk superstitions and beliefs that are traditionally present in the case of certain plants.

Usually, in the village of Poienii de Jos, drying and storing plants is done in the attics of houses or outbuildings for the very reason of avoiding contact with the soil and the direct rays of the sun. The plants are scattered so that they do not develop mold or transpire. The practice itself is inherited from previous generations and perpetuates to this day as well, as it is, according to Ioan Condure, the most efficient way to dry plants in order to adequately capitalize on them. The attics are organized and maintained in such a way that, year by year, depending on the season, they can store various types of medicinal plants used in phytotherapy. According to Valentin Nădășan, "the duration of natural drying varies according to the season and the parts that are subject to drying" ("durata uscării naturale variază în funcție de anotimp și de părțile supuse uscării"), and he indicates an interval of "-7 days for leaves and herbs, and 20-30 days for roots or thick bark" ("3 – 7 zile pentru frunze și ierburi, respectiv 20 – 30 de zile pentru rădăcini sau scoarțe groase"[8]). After they are dried, the plants are processed and stored in dry, unheated spaces with a constant temperature, away from sunlight. We currently have veritable processing laboratories for plants with curative properties in Poienii de Jos, equipped with modern processing and packaging technology, as a result of the access to European funds gained by businesses that have inherited this occupation and wished to transform it into a way of life, beyond the financial earnings that it generates. It is appropriate to mention that empirical medicine has an increasingly reduced role in the harvesting, processing and creation of phytotherapeutic products in favor of specialized knowledge from the medical domain and agricultural science. According to Ioan Condure, there have been specialized courses in phytotherapy with participants organized in Poienii de Jos, in collaboration with universities within the country, by people employed in the harvesting, processing and provision of products derived from medicinal plants.

One of the plants with curative properties that are most used in the treatment of various ailments due to its multiple benefits is the yarrow, whose folk name was inspired by the form of its leaves [*Translator's Note: in Romanian, "yarrow" is "coada-șoricelului," literally "mouse-tail"*]. Dubbed a "celebrity plant" by Ioan Condure, *achillea millefolium L.* – the scientific name of yarrow – is a plant harvested throughout the entire summer, having both an internal and an external use.[9] The parts used from it are the flowers, the plant itself and, sometimes, the essential oil. R. Rădulescu and F. Matei mention the frequent, traditional uses of yarrow, of which we will mention the

[8] Valentin Nădășan, *op. cit.*, p. 22.
[9] Aurel Ardelan and Gheorghe Mohan - in *Flora medicinală a României* (*The Medicinal Flora of Romania*), Bucharest, ALL Publishing House, 2008, pp. 309 – 301 - also records other folk names of the plants and, at the same time, succinctly mention its active principles and the numerous diseases against which it is used as treatment.

treatment of arthritis, fever, the common cold and hypertension. The plant is also recommended to stimulate appetite and against dyspepsia.[10]

One difficulty when it comes to the usage of certain medicinal plants is their protection, as some are safeguarded by the law, which makes it difficult, if not outright impossible, to harvest them. There are, however, permits issued by the authorities for harvesting a plant during a certain period of the year or in a certain quantity, as Viorel Avram of Poienii de Jos has claimed to us. Gentiana is one of these plants that are protected and used in traditional medicine, but are very difficult to harvest currently for the very fact that, usually, the root and rhizome are harvested from the Apuseni Natural Park, and, thus, an authorization is required in this respect. The fruit of the common hawthorn is harvested throughout a maximum period of ten days, while the flowers of the false acacia must be harvested during the optimum period in order to be able to use them in the preparation of products derived from medicinal plants.

In the case of the sale and commercialization of products that are obtained from medicinal plants, as is otherwise the case with the entire harvesting and processing activity, the traditional and the modern combine. If, for example, traditionally, the products specific to herbal medicine were sold in trade fairs and markets around the country and abroad by the very people harvesting them, currently, we have a much broader palette of distribution for products used in phytotherapy. Ioan Degău mentions the impressive size of the area where curative plants harvested and prepared in Poienii de Jos were traditionally commercialized, noting important localities throughout the entire country.[11] The locations recognized as spa resorts continue to benefit from the presence of healers from the Apuseni Mountains, despite the intrusions of modern life. Ioan Condure, the administrator of a firm that deals with herbal products, informed us that he spends approximately two months in Praid annually, exclusively dealing with the commercialization of products obtained from plants harvested and cultivated around his own household. Ioan Condure's father himself sold products derived from medicinal plants for over a quarter century in the Arad market. Another informer, Viorel Avram, also from Poienii de Jos, claimed to us that he spends a considerable part of the year in Moneasa, with the goal being the same, the commercialization of products derived from medicinal plants. Aside from this manner of commercializing products used in phytotherapy, the two informers stated that they have websites that are airtight, offering useful information about the products that they produce and offer to the public at large and about the ailments that they treat. Orders can be and are placed online, and there are even collaborations with certain pharmacy chains. At the same time, the firms of the two informers have permanently employed commercial agents who handle the receipt and delivery of the firm's orders. Despite this fact, the traditional means of

[10] See R. Rădulescu, F. Matei, *Plantele medicinale: ghid foto, acțiune terapeutică, cultura plantelor* (*Medicinal Plants: Photo Guide, Therapeutic Action, Plant Cultivation*), Bucharest, M.A.S.T. Publishing House, 2011, pp. 45 – 46.

[11] Ioan Degău, în *op. cit.*, p. 23, notes, as outlets and commercialization markets for medicinal plants and preparations derived from them, localities such as: Oradea, Cluj-Napoca, Vatra Dornei, Suceava, Craiova, Bucharest, Sibiu, Giurgiu etc.

commercialization is still present and favored for the very dialogue that it facilitates between the person using the plant-derived product and the person who prepared it, given that they are the best suited to offer information about the properties of the plants, the places from where they were harvested, their processing, and the ailments that they treat.

Green pharmacy was constituted gradually, on the basis of a traditional mentality that capitalizes on the deep connection between the individual and their living environment. The numerous secrets of the usage of plants with curative properties are accessible only to those who accept the initiation, who are open to this dialogue across time and kingdoms, and who, in essence, are preoccupied by what a healthy and happy life means. The knowledge in the medical field, as well as other related fields underlines the importance of the usage of plants in human life, and offers scientific arguments to an empirical practice spanning multiple millenia, rediscovered from the position of an existence aware that it fits in a certain order of the universe, without being able to fully control it. The call of nature, almost extinct at a certain point, is making itself heard increasingly more now, especially in certain places – sacred, from this point of view – such as the village of Poienii de Jos in Bihor, a symbolic topos for the communion between human and nature and all that that entails, for a way of life that capitalizes on plants with curative properties, without staking a claim for complete control over them.

Informants

1. Viorel Avram, 62 years old, who inherited from his grandparents the preoccupation for medicinal plants, inhabitant of Poienii de Jos, Bihor county
2. Ioan Condure, 64 years old, who also inherited from his grandparents the preoccupation and passion for medicinal plants, inhabitant of Poienii de Jos, Bihor county

Bibliography

1. Ardelean, Aurel, Mohan, Gheorghe, *Flora medicinală a României* (*The Medicinal Flora of Romania*), Bucharest, ALL Publishing House, 2008.
2. Butură, Valeriu, *Enciclopedie de etnobotanică românească* (*Encyclopedia of Romanian Ethnobotanics*), Bucharest, Ştiinţifică şi Enciclopedică Publishing House, 1979.
3. Degău, Ioan, *Comuna Buntești: monografie* (*The Commune of Buntești: A Monograph*), volume 2, Oradea, Abaddaba Publishing House, 2004.
4. Dragoș, Dorin, Bratu Mihaela Mirela, Cicortaș, Adrian, *Plante de leac pentru tămăduirea sufletului* (*Medicinal Plants to Heal the Soul*), Bucharest, Tritonic Publishing House, 2002.
5. Favre, Éric, *Fitonutriție și fitoterapie: secrete din natură pentru viața de zi cu zi* (*Phytonutrition and Phytotherapy: Secrets from Nature for Day-to-Day Life*), translated by Andreea Rosemarie Lutic, Bucharest, Alicat Publishing House, 2005.
6. Giurgiu, Eugen, *Cele mai folosite 17 plante pentru vindecare* (*The 17 Plants Most Used in Healing*), Bucharest, Meteor Press Publishing House, 2019.

7. Nădășan, Valeriu, *Incursiune în fitoterapie* (*A Foray into Phytotherapy*), ninth edition, Viață și Sănătate Publishing House, Bucharest, 2011.
8. Rădulescu, Robert, Matei, F., *Plantele medicinale: ghid foto, acțiune terapeutică, cultura plantelor* (*Medicinal Plants: Photo Guide, Therapeutic Action, Plant Cultivation*), Bucharest, M.A.S.T. Publishing House, 2011.
9. Șandor, Sorin, *Senatorii și deputații se tratează cu leacurile vracilor din Poienii de Jos* (*Senators and deputies seek treatment from the witch doctors of Poienii de Jos*), in „Gazeta de Cluj", September 20, 2020, available at: https://gazetadecluj.ro/senatorii-si-deputatii-se-trateaza-cu-leacurile-vracilor-din-poienii-de-jos/, accessed on August 8, 2021.

PROZA SADOVENIANĂ ÎNTRE MODEL ŞI ATIPIE

Constantin DRAM,
prof. univ. dr. Facultatea de Litere, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iaşi

Abstract: In the extensive work of what is considered "the greatest Romanian storyteller" there are some texts so unusual, as a style, as an ideology, as a narrative model, that they seem to be part of the work of another writer. Starting from some major elements that imposed the "tyranny" of the model in Sadoveanu's prose, we will send to other significant prose from this point of view, which falls into a modern aesthetic, different from the traditionalistic perspective that is specific to the author.

Keywords: model, story, code, character, “sadovianization”, atypical, modern.

01.

A mai scrie astăzi despre opera lui Sadoveanu, în condiţiile în care cel puţin doi factori de maximă importanţă ar trebui luaţi în considerare (1. faptul că marii critici s-au exprimat, de-a lungul deceniilor, cu judecăţi critice ce au devenit repere ale interpretării textelor sadoveniene şi 2. faptul că asistăm la o re-considerare estetică de factură recentă a unui mare segment din ceea ce a scris autorul *Baltagului*), se poate dovedi o acţiune plină de riscuri (asumate). Atunci când sintetizase cele spuse despre marele povestitor în capitolul rezervat în *Istoria literaturii române*...Călinescu arăta că: „Opera scriitorului e o arhivă a unui popor primitiv ireal: dragoste, moarte, viaţă agrară, viaţă pastoral, război şi asceză, totul e reprezentat. Cu o inteligenţă de mare creator, scriitorul a fugit de document, ridicându-se la o idee generală.”[1] Fără a intra în contradicţie cu cele spuse de marele critic, arătăm că există două posibile decupări din opera sadoveniană care nu se încadrează în cele arătate mai sus. Este vorba despre textele „incriminate” din perioada comunistă, care nu fac parte din ţinta acestui studiu, respectiv despre anumite povestiri pe care le considerăm *a-tipice*, la care ne vom şi referi pe parcursul acestui articol.

Perceput în primul rând ca povestitor (în condiţiile în care marile sale romane pot fi înglobate în discursul atotcuprinzător al povestirii, iar poezia e percepută ca devenită o marcă specifică a unor texte specifice), Sadoveanu a reuşit să singularizeze registrul povestirii româneşti, transformându-l într-o marcă inconfundabilă. În continuarea sintezei călinesciene, putem afirma că lumea sadoveniană din povestiri e o adevărată „insulă din ziua de ieri”, dacă ar fi să preluăm un titlu celebru al unui roman al lui Umberto Eco. Deosebirea esenţială între povestitor şi romancier (în sensul balzacian) este aceea că, pe când conţinutul speciei de mare anvergură care e, de regulă, romanul, e dictat de o ideologie elaborată ca atare, în povestire totul porneşte, în primul rând, de la imaginaţie şi/ sau de la un *model* al relatării de multe ori creditate în mod specific. Romancierul are colaboratori narativi pe care îi deleagă ca atare, urmărind configurarea unei lumi ficţionale, cu legi ce generează un sistem, pe când povestitorul, cultural privind

[1] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*.

lucrurile, e depozitarul direct sau mediat al tuturor informaţiilor ce vor delimita conţinutul povestirii.

Pe de altă parte, orice text prezentat ca *povestire* ar trebui să păstreze multe elemente ce ţin de perceperea conţinutului narat drept un „trecut" asumat de *cineva*, pe când romancierul poate fi mult mai flexibil şi mai novator la nivel de joc al temporalităţii şi al perspectivelor actanţiale. În spaţiul povestirii sadoveniene acest aspect se transformă în *model*, în care lumea reală (a povestitorilor) este trecută frecvent în plan secund, deoarece lumea care merită interesul comunicării este aceea a trecutului relatat. În termeni specifici, aceste texte devin „istorisiri", cu toate conotaţiile căpătate de termen în folosinţa sa. Inclusiv în textele sadoveniene nuanţa *istorie/ istorisire* e frecventă: „Dar istorisiri ştii să spui?" întreabă retoric un personaj din *Hanu Ancuţei*[2], pe când o povestire cunoscută din 1908 se cheamă, firesc, în cadrul modelului invocat, *O istorie de demult*). Şi cu toată această particularitate a povestirii care *istoriseşte* ceva, cele mai multe dintre textele sale surprind printr-un interesant procedeu care asociază memoria cu imaginaţia în accepţia lui Nicolae Manolescu[3]. Naratorii din povestirile sadoveniene înşiră istorii după istorii, multe dintre el reluându-se, fiind rescrise, într-o continuă dorinţă de perfecţionare a *modelului*. Vorbind despre acest aspect, într-un alt studiu al nostru despre Sadoveanu aminteam acest aspect esenţial despre discursul povestirii: „Codul Sadoveanu presupune mereu obsesia Modelului. E un model care porneşte de la faptul că viaţa în formulă sadoveniană e doar o creaţie a textului: există, desigur, produse ale naraţiunii, cel mai relevant fiind însă personajul în ipostază de narator, croit parcă după schema *oamenilor-povestiri* la care se referea Todorov atunci când privea mecanismul din *1001 de nopţi*. Mare parte din imaginarul uman din opera sadoveniană e rezultatul unor proiecţii narative, motiv pentru care comunicarea şi descrierea prevalează, lăsând, de multe ori, personajele reduse la o anume inconsistenţă. Quasi-absenţa şocului, a nervurii psihologice, „vorbăria", mai degrabă romantică, toate acestea şi încă multe altele sunt făcute să atragă sensibilităţi hiper-moderniste; e un motiv pentru care înţelegerea resorturilor unui Cod sadovenian devine cu atât mai necesară."[4]). Prin povestire şi re-povestire, imaginarul sadovenian se lasă încadrat (mai mult sau mai puţin vizibil) în ramele unui model, în care Monica Spiridon[5] identifica un mod al textului de a se oglindi *narcisiac* (în sens gidian). Tot despre rafinamentul povestirii sadoveniene a vorbit şi Petru Ursache[6]. Nu e doar plăcerea textului de a se re-inventa, ci şi posibilitatea personajelor de a se salva în şi prin imaginar, recursul lor la „istorisire" fiind o formă de a explicita mereu acest lucru.

Se poate spune că Sadoveanu elaborează un tip de scriitură având anumite mărci proprii anunţate încă de la primele volume, acelea publicate în anul de referinţă 1904. *Crâşma lui moş Precu* anunţa, într-un cod facil, e drept, lipsit de profunzimea capodoperelor, însă cu toată emfaza stilistică şi cu repere afectiv-romantice inconfundabile, seria de opere în care sunt grupate povestirile cu ramă, având ca vârfuri

[2] Trimiterile noastre sunt făcute la: Mihail Sadoveanu, *Opere complete*, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă (volumele 1-18, sub supravegherea autorului), Editura Minerva, volumele 21 şi 22, Bucureşti, 1954-1973.
[3] *Sadoveanu sau utopia cărţii*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1976.
[4] *Codul Sadoveanu*, în volumul colectiv *Mihail Sadoveanu. 12 interpretări dinspre Iaşi*, Bucureşti, Editura Tritonic, 2015, pag.16
[5] *Sadoveanu. Divanul înţeleptului cu lumea*, Bucureşti, Editura Albatros, 1982.
[6] *Sadovenizând, sadovenizând*, Iaşi, Editura Junimea, 1994.

două mari capodopere de maturitate: *Hanu-Ancuței* și *Divanul persian*. Povestirile din acest an (din volumele *Dureri înăbușite* și *Povestiri*) au rolul de a crea un tipar mereu reluat și îmbunătățit, până se va încadra în acel canon al prozei sadoveniene, în care discursul curge armonios, aidoma unei liturghii oficiate ad-hoc. Cât despre *Șoimii,* după cum am mai spus, dincolo de tinereasca narațiune din 1904, găsim aici câteva elemente care vor fi topite și reluate cu puterea creatorului aflat în fața ultimei capodopere, în romanul *Nicoară Potcoavă.* E o consecvență exemplară, la care se referă și Nicolae Manolescu: „Nu încape nicio îndoială, pentru cine îi citește cărțile în ordinea apariției, că Sadoveanu a tins de la bun început către acest stil: din ce în ce mai dens, mai material, mai senzual."[7].

În aceste condiții, povestirile sale sunt inteligibile într-un tot ce rezultă din operațiile unui scriitor care scrie, adună, elimină, apoi re-scrie, chiar dacă vorbim de opere de sine stătătoare. De aici posibilitatea de a ne hazarda în a vizualiza și înțelege aproape tot ce a scris el ca pe un tot unitar, ca pe o carte uriașă, marcând semnul unei maturizări exemplare, în care riscul de auto-pastișă este eludat (totuși, discuții separate pot conduce la situații precum o comparație între *Nada florilor* și *Împărăția apelor* sau ceea ce petrece într-un volum târziu, precum *Fantazii răsăritene*, tributar anului în care era publicat). Cu suficiente excepții: cele „blamabile", ca să folosesc un calificativ la modă și cele care se încadrează într-o *serie atipică*.

O altă specificitate relaționată cu cele arătate până aici ține de ceea ce critica a denumit „sadovenizare"/ „sadovenism" (facem trimitere în mod deosebit la acel studiu publicat de Petru Ursache în 1994 la Junimea, *Sadovenizând, sadovenizând*, reluat de Editura Universitas XXI în 2005). Pe scurt, e o operațiune uriașă, petrecută la toate nivele discursului, care face ca, prin transformări și adaptări ce țin de scriitura sadoveniană, intrată acum în promovare conștientă a unui model propriu, să se ajungă la o codare unică, pe care noi am numit-o, și în alte articole, *cod sadovenian*. Cel mai ușor de observat acest fenomen este la nivelul unor prelucrări de povești/ povestiri orientale, medievale, în acele texte care adaptează cărți populare, povestiri cu haiduci, narațiuni folclorice, luate si modulate spre un rezultat final numit sadovenism. Dar procedeul ține de acel model unic și, chiar dacă uneori fenomenul este mai subtil, același lucru se petrece și în romane istorice, în majoritatea povestirilor sadoveniene, în acele narațiuni care pornesc de la pretexte ce țin de vânătoare sau pescuit. Toate sunt decantate într-un tipar sadovenian, rezultând un tot omogen, din care putem da la o parte acele titluri incriminate din anii de început ai comunismului și alte câteva din balastul inerent unei creații atât de voluminoase.

Istorisind acele povestiri care țin de un spațiu paradigmatic, privind o integrală a *povestirii* (în care se încadrează, după unele interpretări și mare parte din unele romane) naratorii respectivi imprimă un timbru recognoscibil, realizând o viziune inedită asupra lumii și un tip de mental specific unei *primitivități* existențiale încăpățânate ce rezistă încă în plină modernitate; acest discurs, acceptat mai mult sau mai puțin astăzi, se distinge printr-o sumă de trăsături la care ne-am referit și în alte contexte, ce converg spre delimitarea coerentă a modelului:

[7] Op.cit., pag.46

a) existența unui adevărat cult al *cuvântării*, în accepția dată de Monica Spiridon[8], un mod unic de a pre-face și a face adaptări la toate etajele textului, adică: fonetic, lexical, sintactic, stilistic, semantic, contribuind la acea notă de *sadovenism* ce poate fi acuzată, cum s-a întâmplat, inclusiv de limbaj artificios al personajelor/ naratorilor (e acel limbaj artificios, ceremonios, somptuos, altfel decât vorbirea curentă, lăsând aparența că personajele sadoveniene vorbesc ca în alt veac); trebuie menționat că, dincolo de voci critice mai recente, aprecierile unor mari critici precum George Călinescu, Nicolae Manolescu, Paul Georgescu, Constantin Ciopraga, Mircea Muthu, Monica Spiridon, Mircea Tomuș, Al. Săndulescu, Ion Vlad, Petru Ursache și mulți alții, într-o ordine oarecare păstrează un echilibru corect în timp;

b) configurarea unui tip de poeticitate neobișnuită textului narativ, care imprimă o anume cantabilitate și solemnitate specifică oficierii ritualului; astfel, proza sadoveniană sugerează o armonizare care depășește cantabilitatea si poeticitatea unei anumite epoci. Alăturăm un exemplu sugestiv în acest sens: „Când ieșii într-un târziu/ afară,/ era întuneric deplin și cerul plin de stele se boltea/ asupra pădurilor negre și tăcute. Era o noapte albă,/ cu zăpadă tânără și ireală, – ceva din depărtări/ și din trecut, ceva nestatornic și de o clipă,/ amintire din alte vieți și alte milenii./ Era o înmărmurire de pământ primăvaratic,/ înflorit alb./ Și avui deodată sentimentul singurătății celei mari,/ în care eram fulg al morții, – și-mi apăru lacul cel negru din pădure/ în rama imaculată,/ cu sălbăticiunea grațioasa a liniștii pe mal/ oglindindu-se o clipă în el./ O clipă, – căci totul era nesigur și iluzoriu,/ ca mine/ și ca April."

c) intervenții frecvente ale naratorului și/ sau ale personajului, privind interpretarea unor elemente de filologie sui- generis, prelucrate de autor și transformate în inserturi lingvistice de mare efect: cuvinte presupuse ca dacisme, termeni lexicali din spațiul nesigur al cumanilor și al pecenegilor, ungurisme, turcisme, slavisme, toate topite în creuzetul sadovenian și creând sonorități noi și sensuri nefolosite încă în limba literară;

d) crearea unei iluzii de real care nu pare posibil decât în interiorul convenției narative din textele sale; cu cât cititorul gustă senzația descrierii unor locuri si întâmplări veridice, cu atât mai mult povestirea (reală, imaginată, colportată) devine credibilă iar imaginarul sadovenian acoperă un teritoriu imens;

e) f) existența unui ceremonial al „spunerii", atât la nivelul povestirilor „în ramă", cât și în celelalte texte, așa cum îl definește Ion Vlad: „Actul relatării se celebrează și nu poate scăpa nimănui ritualul unei istorisiri, neadmițând derogări sau inovații de nici un fel."9 Această formulă devine explicită încă din volumele publicate în 1904, se dezvoltă în capodoperele maturității și rămâne o marcă specifică inclusiv în ultimele sale opere;

g) augmentarea teritoriului ocupat de povestire, deoarece inclusiv construcția unor romane e făcută cu ordonare discursivă ce ține de registrul povestirii, motiv pentru care Sadoveanu este receptat, în primul rând, ca un mare povestitor și mai puțin ca romancier propriu-zis, într-o epocă în care în literatura noastră se cristaliza poetica romanului modern;

[8] Op. cit., pag. 137.
[9] *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, București, Editura Minerva, 1972, pag. 32.

h) modul specific de valorificare a etosului şi a eposului folcloric din toate provinciile istorice ale ţarii, povestirea sadoveniană transformându-se într-o formă specifică de preluare şi prelucrare ce uniformizează, deşi, aparent, restricţiile graiului regional pot contrazice această situaţie;

i) asigurarea unei comunicări subtile de la o povestire la alta, prin permanenţa a ceea ce critica (începând cu Nicolae Manolescu) a numită „vocea sadoveniană", aceasta acţionând ca un fel de suprapersonaj; e o disjungere fățișă față de soluţiile căutate de autorii moderni, care caută mereu căi de neutralizare a vocii narative, considerată neavenită;

j) raportarea permanentă a personajului cu natura (cosmosul), prin forme specifice de „traducere" a semnelor lumii, tiparelor, arhetipurilor, justificând ideea că povestirile sale pot fi cuprinse într-o macro-povestire despre om şi cosmos (în accepţia elină de κόσμος);

k) metaforizarea povestirii: de multe ori, textele par a nu comunica naraţiuni în sensul cunoscut ci, mai degrabă, stări, sentimente, adică atribute ale comunicării poetice;

l) recursul la procedee care par vetuste dar care sunt re-investite în text: apelul la sapienţial, parabola, pilda evocatoare, finalul tâlcuitor, tonalităţi expresive specifice textelor mari ritualice, dând mereu senzaţia că discursul narativ este o oficiere sacră.

m) re-inventarea istoriei, magia „istorisirii", definirea personajului nu doar prin întâmplări ci prin ceea ce comunică, precum în povestirile orientale;

n) uriaşa forţă descriptivă, având menirea de a re-crea lumea;

o) popularea lumii cu oameni gândiţi ad-hoc, în linia modelului: primitivi egali cu an-istoria mitică, ţărani idealizaţi sau exploataţi social, intelectuali infirmi social, cărturari spiritualizaţi (mireni sau călugări);

p) istoria Moldovei cu surprinderea celor două etape semnificative: epopeea ştefaniană şi „paradisul devastat", în asociere cu temele clasice, tratate sadovenian: imaginea naturii din pre-civilizaţie, iubirea, în care multe personaje masculine sunt înfrânte, zugrăvirea îndeletnicirilor primordiale ale oamenilor, viaţa celor „obidiţi", spiritualizarea extremă, descrierea locurilor în care nu se „întâmplă nimic".

02.

O primă întrebare privind destinul povestirilor sadoveniene e legată de ceea ce numim, în mod curent, mutaţie estetică. De la un deceniu la altul, se observă o distanţare a unui public tot mai reticent faţă de producţia epică a scriitorului considerat tradiţionalist, conservator, în condiţiile în care limbajul prozei cotidiene e determinat de noi orizonturi semantice, implicit de traducerea acestora în coduri lingvistice aferente, în care ludicul şi alte formule postmoderniste joacă un rol esenţial. Luări de poziţie sunt numeroase, unele mai motivate, altele mai puţin. Poziţii precum aceea a Mihaelei Ursa sunt de remarcat: „Frazele de mai sus nu fac parte dintr-un abecedar al anilor 50, ci dintr-un roman al lui Mihail Sadoveanu: astfel reformulată, concluzia implicită a lecturii lui *Mitrea Cocor* nu întârzie să îl condamne pe autor în numele responsabilităţii auctoriale. Semnând astfel de fraze, Sadoveanu şi-a câştigat, cred, dreptul de a nu fi

configurat unitar, ca <unul dintre cei mai mari scriitori români>, dreptul de a avea căderi personale, ignobile, însă prin acelaşi act, Sadoveanu ca artist s-a condamnat singur."[10]

Textele sadoveniene vizau anumite categorii de cititori, mai apropiaţi de descifrarea unor „taine" propuse de imaginarul sadovenian, în care elemente de sentimentalism, patetism, naturalism erau asimilate şi acceptate. Altfel spus, texte ce rezultau din sublimări ale imaginaţiei, de faceri şi re-faceri, ce pot conduce inclusiv la ideea repetiţiei, la pastişă sau la manierism. Implicit, la crearea acelor personajele tipice, despre care Bogdan Creţu afirma că îl reprezintă pe „omul sadovenian" surprins în întâmplări evocate, rememorate, istorisite: „principala lor aventură este aceea de a ilustra, cu o precizie şi o meticulozitate demonstrativă, *omul sadovenian*. Eroi, înţelepţi, tineri repeziţi şi înamoraţi subit, sărmani care aşteaptă clipa dreptăţii, muieri focoase şi îndărătnice, preoţi vicioşi, orfani virtuoşi, în fine, întreaga tipologie sadoveniană..."[11]

A doua întrebare, la care încercăm să răspundem parţial, este aceea că, deşi modelul presupune o „tiranie", în corpusul extins al prozelor sadoveniene identificăm unele povestiri care se îndepărtează atât de mult de „sadovenism", încât ar putea fi uşor încadrate în alte paradigme. Ele pot fi percepute, dintr-o „integrală" a povestirii sadoveniene drept texte a-tipice, aproape ne-sadoveniene. Am selectat câteva povestiri elocvente în acest sens, pe care le vom prezenta succint, o analiză de profunzime fiind miza unui viitor studiu, extins şi a unui volum insolit de „povestiri sadoveniene atipice".

Inclusă în volumul *Crîşma lui moş Precu şi alte povestiri,* din 1904, povestirea *Vântul* deschide seria acestor mini-prezentări. Sunt tonalităţi ce amintesc, mai degrabă, de proza lui Gogol, de unele accente satirico-absurde din schiţele lui Caragiale iar ca pretext, poate aminti de „diavolul şchiop" al lui Lesage... Având imaginea unui bătrân pus pe şotii, mai puţin de personaj mitologic, Vântul porneşte într-o plimbare sui-generis prin capitală, în seara de Crăciun. Spre deosebire de multe texte de acest gen din literatura universală, textul sadovenian e plasat între pamflet şi parodie, prilejuind imagini mult îndepărtate de ceea ce ne obişnuieşte povestirea sadoveniană în general: „Staluri goale. Ici-colo pe scaune, dormitau umbre singuratice. Şi-n lumina vioaie a lămpilor, pe scena uriaşă, un cavaler în haine brodate, c-o spadă lucitoare în mână, ţipa cu jale şi se uita înspăimântat în jurul lui, la scena goală şi la stalurile goale." E un Bucureşti ticăloşit şi pustiu, prin care mai trece doar o replică a Cetăţeanului Turmentat, cu numele de caricatură „Cinste Politică". Slaba tresărire romantică din final (imaginea poetului cu „ochii bolnavi" şi „degetele îngheţate") e supusă unei anulări nepotrivite ieşiri de tandreţe a personajului mitologic de necontrolat: „Hai să-l încălzim cu mângâieri. I-a trimis fata dor şi sărutări. // Şi Vântul se năpusti în fereastră, sparse geamurile, intră în odaie c-o dâră lungă de viscol, îşi flutură barba şi stânse lumânarea şi-şi puse sărutarea îngheţată pe fruntea poetului."

Mult mai curioasă şi mai neobişnuită pentru imaginarul sadovenian este povestirea *Mergând spre Hârlău*, din volumul apărut în 1907, *O istorie de demult.* De această dată, liniile unui absurd sui-generis guvernează întregul conţinut al unui text cu marcă sadoveniană doar prin alunecarea spre un anume naturalism de care scriitorul a şi fost acuzat la început de carieră. Altminteri, lectorul descoperă un univers ce ţine de

[10] Mihaela Ursa, *Scriitopia*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Cluj-Napoca, Editura Dacia XXI, 2010, secvența *Pubela istoriei*, pp. 149-150.
[11] în volumul *Mihail Sadoveanu. 12 interpretări dinspre Iași*, București, Editura Tritonic, 2015, coordonat de Constantin Dram, pag. 89.

un imaginar al absurdului neașteptat, foarte bine configurat. Naratorul-personaj descrie sinuozitățile unui drum în condițiile în care o coloană de armată, un regiment, se deplasează prin „pustietăți" tot mai neștiute spre un posibil punct terminus, localitatea Hârlău, venind de undeva dinspre Botoșani. La distanță tot mai mare de grosul coloanei se află „ambulanța" ce asigură medical marșul rezerviștilor și „o căruță cu doi boi în care stătea un moșneag". Mai sunt și câțiva soldați, dintre cei slăbiți de drum. E un tablou cu tușe îngroșate care insistă pe descrierea locurilor tot mai necunoscute și pe probleme neașteptate ce apar la nivelul comunicării, alterate de un registru al absurdului tot mai pronunțat. Sunt două dominante ce se impun: acea a stereotipii hilar-absurde declanșată de un laitmotiv interogativ privind destinația, respectiv stranietatea întâlnirilor cu puținii oameni pierduți într-un teritoriu ce nu e *fabulos* ci *deformat* prin incidența *necunoașterii*, *căldurii, bolii*. Dus spre automatisme și curgeri ilogice, limbajul amintește de cel din textul lui Caragiale: *Căldură mare*. Amănuntele legate de „marșul" coloanei militare („drumul îngust", „pulberea fierbinte", singurătatea, „arșița zilei", hirsutismul personajelor) conduc spre această deformare a comunicării, la cote nemaiîntâlnite în literatura noastră decât la Caragiale, Urmuz și Eugen Ionescu, desigur. „Măi bădișorule! Rosti el cu glas foarte dulceag. Pe aici e drumul spre Hârlău?..." Răspunsul, reluat și în alte contexte asemănătoare, ține atât de această creștere a registrului absurdului, ușor intersectat cu elemente specifice straniului, cât și de sugestia directă vizând un drum spre nicăieri, un fel de *hinterland* ce amintește și de drumul abatelui de Marenne printr-o Moldovă devastată: „Ei, nu mai este atât de mult" sau „Așa mult nu mai este", „Cu căruța ori cu piciorul?...// Apoi tot una-i...". Iar cele două întâlniri conturează imagini unice în proza sadoveniană prin abaterea de la *model*: „ – Care coloană? Care coloană? Care coloană bolborosește bărbosul, tremurându-și în toate felurile brațul ce părea uriaș.// Mă aplecai de după pânza trăsurii, ca să-l văd mai bine. Într-o clipă mă zări, începu să strige, înălțând mâinile: <A! ce mai faci, doctore, *Comment ca va?*>// Mă azvârlii îndărăt, îngrozit. Doctorul se aruncă și el lângă mine. Strigă scurt: Înainte!"

În volumul *Umbre* (1919) e inclus textul *Minunea.* O povestire ce pare desprinsă din pagini boccacești, fiind o splendidă pagină ce sintetizează, cu ironie subțire, prostia, cupiditatea, naivitatea, viclenia superioară. Anecdotă/ acele producții ce se înscriu în relevarea în forme de comic aparte a ceea ce se cheamă *sotisse*/ șotie în stil medieval prin excelență, (cu insistență chiar pe ceea ce pretinde o definiție a comicului, adică surprinderea diferenței frapante dintre aparență și realitate) textul prezintă un crâmpei din viața târgușorului Piatra, a cărui viața ce părea încremenită e tulburată de o veste neobișnuită. E un altfel de conținut sadovenian aici, diferit de cel care descria târgușoarele drept „locuri în care nu se întâmpla nimic". Dimpotrivă, cu o mână de maestru experimentat, naratorul descrie modul în care este dată peste cap existența cotidiană a micului orășel în momentul în care o veste neobișnuită este adusă aici de omul potrivit, un coțcar inteligent, Bercu Cioară: „Senior Antonio va veni, peste trei zile, în Piatra – și va îndeplini ceea ce nimeni nu crede: va învia un mort. Va învia și mai mulți dacă e nevoie! Peste trei zile trece prin Tulgheș, sosind din Țara Ungurească de mai departe, tocmai de la Beci, unde a mai făcut asemenea isprăvi – și vine de-a dreptul întâi la Piatra." Există o nuanță aparent nevinovată în vestea adusă de evreu: trecerea subtilă de la ideea de a învia un mort, la posibilitatea de a învia mai mulți, „dacă e nevoie". Această precizare declanșează, de fapt, tot spiritul șotiei în stil medieval occidental:

posibilitatea de a trezi din somnul de veci, fără o rânduială anumită, poate destabiliza viaţa socială; oamenii s-au mai recăsătorit, averile au fost reaşezate şi multe altele în acest sens. Un personaj cu suficientă experienţă la acest nivel, rezumă plastic situaţia creată (la nivel de aparenţă exploatată la maxim în interiorul anecdotei): „ – Boieri dumneavoastră, să ne închipuim că senior Antonio vine şi îndeplineşte ceea ce s-aude şi eu nu cred. Dar dacă se-ndeplineşte, - ce se fac boierii văduvoi care s-au însurat şi cucoanele văduve care s-au măritat? Eu ştiu pe cineva căruia au să-i intre trei stafii în casă!" Prostia, ca şi în nuveletele renascentiste, înseamnă câştig material pentru artizanul „şotiei". Maltezul, cum e numit de către narator, este lămurit (se bănuieşte cum, deoarece misit este evreul care cunoaşte rostul pungilor de ban) să meargă oriunde mai departe: „la Tătar ori la Muscal, să-nvie morţii în alte părţi..."

O întâmplare ciudată e o povestire din volumul cu acelaşi titlu din 1929. E o perioadă de răscruce pentru opera sadoveniană, cum observa Ibrăileanu atunci când făcea distincţia cunoscută *creaţie vs analiză*. Suntem acum însă foarte departe de observaţia sa remarcabilă pentru o primă parte a creaţiei lui Sadoveanu în care era analizat Sadoveanu ca „pictor şi poet al naturii."

Personajul ei este un „cunoscut controlor fiscal" care trece printr-o stare deosebită, precizează naratorul: „Nu trecuseră decât câteva ceasuri de când un judecător blond, în robă neagră, rostise cu o voce plăcută hotărârea de divorţ între el şi nobila sa consoartă, Amalia, născută Ştefănescu. Aşa-i zicea el, nobilă. Nu-i dăruise nici un copil, ceea ce era un bine şi o mângâiere. Acuma, în sfârşit, era liber. Ea se putea duce către destinul ei punându-şi roş pe buze şi făcând paşi de jazz la ora cinci. El, după câteva pahare de vin bun, mergea singur spre casă prin întunericul nopţii de vară, un întuneric umed sub boltă de nouri." Într-o dispoziţie neobişnuită, controlorul fiscal, confundat de un hoţ de locuinţe profesionist, cu „şeful" necunoscut cu care trebuia să opereze în acea seară în cartier, acceptă să participe la tâlhărirea propriei locuinţe. Din acest punct al naraţiunii, textul este foarte inteligent condus, urmărind, mai întâi, comportamentul celui care se dedublează, devenind dintr-odată un hoţ apreciat pentru limbaj şi maniere, în faţa unui partener veritabil dar mai degrabă incult şi modest („...Tocmai ce spun eu de multe ori lui Vasiliu. Bine să ştii franţuzeşte şi englezeşte. Barem un pic. Ai altă înfăţişare." Pe de altă parte însă, naraţiunea devine neobişnuită prin bizareria întâmplării în sine, prin acumularea unui fond de absurd şi de ambiguizare finală, din nou undeva în alt plan decât cel al Modelului acceptat îndeobşte: „Deci se hotărî să intre în casa goală şi singură. Ştia că nici n-are să observe că au fost hoţi în căminul lui, cum nu observa trecerea altei fiinţi, pe care n-o regreta. Poate nu fuseseră nici hoţii, poate nu fusese nici ea. Totuşi hoţii fuseseră. De asta m-a încredinţat prietenul meu Anastasie Riţu asară, la un pahar de vin."

E un alt mod prin care putem privi observaţia lui Ibrăileanu din acel studiu, *Creaţie şi analiză,* cuprins în volumul *Studii literare* din 1930: „Femeia e mai puţin individualizată în natură decât bărbatul. S-a zis, exagerat, desigur, că femeia nu e individ, ci specia."[12] Neputând să îşi schimbe radical filosofia, personajul sadovenian preferă să dea credit ambiguizării şi bizarului ce substituie, convenabil, accente dramatice, romantice, naturaliste etc.

[12] Garabet Ibrăileanu, *Creaţie şi analiză*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2000, pag. 48.

În volumul *Depărtări* (1930) găsim o altă povestire ce intră în discuția noastră, *Memoriul lui cuconu Ilie Leu despre o călătorie în locuri depărtate, tocmai la Deva*. E un text ce se lasă raportat, aparent, la ceea ce făcuse, deja, prozatorul din *Olanda* (1928), în care, pe linia altor mari scriitori români care au descris Occidentul, de la Dinicu Golescu încoace, se vedea explicit o anume atitudine de recunoaştere a marilor plusuri ale unei civilizaţii superioare, cu observaţii şi sentimente ce ţin de o acceptare tristă şi, cumva, fatalistă. E dificil să îl apropii acum însă de preocupări anterioare; fără să reprezinte o capodoperă, textul la care ne referim este, de fapt, încă una dintre acele povestiri atipice ce justifică studiul de faţă.

E un text la fel de diferit de corpusul curent de povestiri sadoveniene. Lipsit de acea percepţie a naturii sadoveniene, de apropierea de oameni din „lumea" specifică, acest text e justificat de prezentarea unui personaj uşor bovaric, care şi-a trăit toată viaţa în speranţa împlinirii unor dorinţe de voiajare dincolo de marginile ţării; pentru un om modest, de la Bălţăteşti, din motive lesne de înţeles, vor fi doar nişte dorinţe mereu amânate. Când teritoriul ţării se rotunjeşte temeinic, după Actul din 1918, personajul va trăi iluzia împlinirii parţiale a unui vis probabil uitat. Soluţia apare atunci când fiul său, tânăr învăţător, îl invită într-o călătorie...foarte departe. Tocmai la Deva, adică în „ţară străină", deşi vorbim de teritorii reîntregite după actul Unirii. Fragmentul reprodus în continuare este edificator pentru situaţia călătorului în ţară străină sau...nu: „Folosind vorbe de-ale ţinutului, pot spune că am găsit cu uşurinţă destul de bun cortel. Două chilii ne sunt îndestulătoare; de culină n-avem lipsă. Linişte ca într-o mănăstioară; nici curiozitate, nici murdărie, nici chiţorani. Aproape de uliţă: n-ar nevoie omul să se guie tocmai la al doilea rând. Vipt am găsit la ospătărie fără să ne spesăm prea mult. Ne-am deprins cu paradaisele umplute şi cu clătitele cu zămăchişă. Numai borşul nu-mi prea place, pentru că-i zice chisăliţă. Dimineaţa ne punem uneori la cale cu câte-un dărăb de pită cu clisă, şi trebuie să se ştie că slănina-i minunată prin partea locului. Multe plese nu mâncăm, fiind nelacomi şi eu şi Anastasie; nici destupăm glaje de bere, nici deşertăm cante de vin. Mai bine ieşim în plimbare afară din târg şi bem în pumni apă rece dintr-un ţârău care izvorăşte de sub munte. La întoarcere facem popas în avlia unei biserici, unde cresc mure şi prune brumării, şi privim la un ariete cu coarnele răsucite care paşte iarbă grasă în umbra pomilor."

Nu e povestire în sine, cât o mirare specifică acelor plăceri filologice pe care le arăta uneori Sadoveanu, alimentată narativ prin supape diverse: lingvistice, etnografice, gastronomice, morale, puse pe seama unui personaj atipic care, ironic sau auto-ironic, se re-inventează în ipostază de călător în străinătate, tocmai atunci când Deva deja fusese alipită ţării.

În *Poveştile de la Bradu Strâmb* (1943), ciclu canonic, din multe puncte de vedere privind turnirul de povestiri/ ceremonialul/ povestirea cu ramă, se află inclus şi textul *Întâmplarea lui Doxopraxa*. De la început există un avertisment al naratorului privind statutul acestei povestiri: „E vorba de o păţanie extraordinară", mai cu seamă că „istoria" în sine se declanşează pe neaşteptate, după o naraţiune de atmosferă, în care fusese loc de ironie, umor subţire, descripţii şi comentarii ce vizau un spaţiu mai puţin sadovenian: un salon bucureştean şi personaje atipice. Dar cel care devine personaj-istorisitor intervine în mod necanonic. „ – Da, declară el cu un fel de solemnitate mâhnită; aşa este. Era într-o vreme de toamnă târzie şi mă aflam în Creta..."

Până la acest moment, găsim pagini de bună proză de atmosferă, specifică epocii şi relativ distanţată de discursul sadovenian din prima etapă de creaţie, cu portrete remarcabile ale personajelor şi descrieri fără urmă de poeticitate, plasate într-un registru ce ţine de o linie a realismului literar interbelic: „O frunte înaltă puţintel pleşuvă, ochi străpungători arcuiţi de puternice sprâncene negre, un nas achilin (adică un nas ca al lui Ahile, cum lămurea el glumind), ş-o mustaţă, adică două mustăţi cât vrăbiile, aplecate spre vârfuri de propria lor greutate..." respectiv: „Observasem într-adevăr şi eu simbolul imaculat, trecând cu uimire, din templul unde se oficia chimia bucatelor şi prăjiturilor în minunea de lumină şi luciu a băii. ...Horbota de mătasă era liliachie. Era o horbotă scumpă care servea drept aşternut, în găoacea de porţelan, numitului Menelik-al-treilea. Elegant şi leneş arcuit în blăniţa-i ca abanosul, motanul dormita şi numai din când în când crăpa pe jumătate luminile ochilor lui de smarald." Ceea ce urmează să povestească personajul cu nume sonor ar trebui să fie previzibil, ţinând cont de „repertoriul său romantic", precizează naratorul. Fondul romantic al unei obişnuite întâmplări cu „clefţi"/ haiduci cretani este însă deturnat şi urmăresc alte resorturi, ce ţin de un „posibil" mult mai elaborat, lipsit de recuzita dramatică a romantismului, insistând însă pe remarci şi observaţii ce ţin de adaptarea prozei psihologice post-dostoievskiene. Nu întâmplător, deşi aparent ironic, face trimitere către...Tolstoievski!

Interesant este însă finalul povestirii, una dintre cele mai ne-sadoveniene din multe puncte de vedere. Prima parte a textului fusese o „ramă" prelungită, prilejuind acele pagini de „roman" bucureştean prea puţin sadovenian; a doua parte reprezentase spaţiul întâmplării „deturnate" din punct de vedere al filonului romantic; partea finală este, din nou, o provocare, într-o linie post Caragiale din *La hanul lui Mânjoală* şi cu trimiteri la unele proze fantastice ce se scriau în perioada interbelică: „ – Nu ştiu, nu ştiu, nu ştiu. M-a luat de dedesubt şi m-a dus ca pe nimic...m-a dus ca pe nimic...m-a dus ca pe nimic..." şi mai jos: „Nu putea vorbi în asemenea chip şi cu accent aşa de special decât despre ceea ce în anume limbagiu se numeşte *Necuratul* sau *Dracu*l. Literatura clasică îi zice Demon. Dante numeşte *etiopieni* aceleaşi elemente duşmănoase muritorilor." Însă fondul atipic e întărit inclusiv de afirmaţia personajului-narator de la Bradu Strâmb: „De comun acord, am decretat că asemenea istorisire nu ne place."

03.

Publicat în 1923, *Oameni din lună*, text ce poate fi înţeles ca o povestire extinsă sau un roman de mici dimensiuni, reprezintă, de fapt, un rezultat literar demonstrat al intenţiei unui autor care dorea să facă o schimbare, să se pre-facă stilistic, să încerce un alt Model. A fost o formă de a-i demonstra lui Ibrăileanu că poate să scrie şi altfel decât literatura ce îl consacrase încă din 1904; sub pseudonimul Silviu Deleanu publica acest roman/ povestire de largă respiraţie, socotită de critici drept un moment de referinţă la nivelul scriiturii sadoveniene.[13]

Parodie şi minimalizare a unor scheme sadoveniene, textul propune imagini ce pot fi investite cu acea gravitate şi solemnitate specifică, dacă nu ar fi imediat trimise într-un derizoriu greu de explicat din perspectiva canonului sadovenian. Un tată de

[13] Al. Paleologu, în *Treptele lumii sau calea spre sine a lui Mihail Sadoveanu*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1978.

familie, fără să aibă atribute excesive, e mai degrabă dominat de mediocritate, care îl face să nu exceleze nici ca profesionist, nici ca familist, nici ca om religios. Fiul se află la vârsta când trebuie să fie format, inițiat, adus pe un drum al său, implicit să i se găsească un reper și învățător existențial/ intelectual totodată. Scris într-o formă de auto-frondă, textul sadovenian propune un personaj atipic: narațiunea caută să îl înscrie în linia unui tragism existențial neconvingător, în mod deliberat. Figura lui Eudoxiu Bărbat, stranie alcătuire de personaj, nu își justifică numele complex, gândit caragialește, motiv pentru care rudele sale îl numesc „om bogat, dar un animal ciudat", care își botează pompos slujnica Atihia, adică „nenorocire", deoarece nu are dexterități culinare. Denumit „Filosoful" personajul e, mai degrabă, din familia antieroilor, cu preocupări deloc înalte, risipindu-se o viață, împreună cu un emul al său, arhivar, să lămurească un grad de rudenie de la 1619. Mergând pe aceeași linie a atipicului, deși personajul e înfățișat ca o replică de esență cărturărească a rudelor sale burgheze și cupide, Eudoxiu e departe, prin tot ce face și gândește de marile personaje spiritualizate din opera sadoveniană. Tânărul care ar fi trebuit să urmeze un proces de inițiere, se lasă, paradoxal, copleșit de ceea ce (nu) este unchiul său „filosof" și, după moartea „maestrului" său, se retrage în biblioteca acestuia, prezentând toate datele pentru deveni un alt personaj ne-sadovenian: „Tânărul poet ieșan se închise neurastenizat în umbra bibliotecii, c-un fel de încredințare stranie că e fiul mortului, care lucru, după părerea mea de medic, nu prevestește nimic bun."

Identificăm în acest text un moment important pentru completarea *modelului* povestirii sadoveniene, care va adăuga, de acum, mai cu seamă în marile capodopere ce urmează, câteva elemente noi, definitorii:

a) umorul ce capătă cote noi, dictate de forme ale superiorității intelectuale evidente;

b) sunt cultivate eufemismele, explicațiile savante, chiar filologice;

c) e vizibilă plăcerea conexiunilor de tot felul, căutarea de filiații neașteptate în alte lumi culturale;

d) naratorul se lasă sedus de căutarea unor etimologii și de alte filiații lingvistice;

e) perspectiva naturalismului e înlocuită cu forme scripturale ce traduc un surâs „condescendent" (ca în *Ostrovul lupilor*);

f) o formă de sapiență aplicată marchează toate comentariile narative;

g) e vizibilă distanțarea și contemplarea superioară, dincolo de „patimi" și de „zvârcoliri", ce caracterizau textele de tinerețe;

h) marile proze sunt dominate de rafinament și artă narativă explicită;

i) fără să se „modernizeze", proza cultivă frecvent ambiguizarea unor enunțuri;

j) prezența unor forme de absurd, de ilar controversat reprezintă, de asemenea, o marcă nouă., mai puțin sadoveniană, dacă ne raportăm la canonul vechi.

Au rămas, cumva „sacrificate", povestirile *a-tipice*, mai multe, desigur, decât cele discutate aici, al căror rost pare să fi fost pregătirea adevăratei demonstrații de forță narativă sadoveniană, în cadrele cunoscute de prozele maturității creatoare. Credem astfel că acea lectură din Sadoveanu *in integrum* la care îndemna Paul Cernat într-un incitant articol[14], e mereu necesară pentru o corectă așezare a lucrurilor.

[14] *Resurecția lui Sadoveanu*, în „Observatorul cultural" nr 896/ 03. 11. 2017.

THE TRANSFORMATION OF A SCHOOL LIBRARY INTO A PUBLIC LIBRARY

Mircea-Iosif RUS
Scientific Reasercher III, Ph.D, National Institut of Reaserch and Development INC URBAN INCERC Cluj-Napoca

Abstract: Many times, various "things" happen in the life of a school library, either it moves to another premises, or it changes its name but, sometimes, certain libraries transform themselves, so that, sometimes, a school library turns into a public library due to several reasons: either the number of pupils decreased, or by the school move the change of the line is imposed, etc. Our scientific approach looks at such a transformation especially as the results of such approach must be a sign of alert for the decision makers because, in recent years the number of readers decreased very much as well as that of the books read under the terms of the appearance of a "competition" of the state of the art electronic devices such as e-books, tablets or even last generation cell phones which allow for the book reading. At this moment, these devices are a serious competitor for printed books, especially as there are books in electronic format which may be easily downloaded unto the previously named devices. And, last but not least, the digitalization of the libraries is an important step which takes us to the transformation of school libraries into public libraries.

Keywords: school library, public library, digitalization, readers, books

I. Introduction

In accordance with art. no. 1, letter (f) of Law no. 334/2002, school libraries are those libraries which are „organized in pre-university education entities and are especially at the service of pupils and teachers of the respective entity and which, within the limits provisioned by law and by the organization regulations , may function also as a public library".

But what is a public library? Still Law no. 334/2002, at the same article no. 1, but letter (e), the public library is introduced as a „library of an encyclopaedical type dedicated to serve local or county communities". From this definition it is understood that, at a certain moment, a school library may be turned into a public library taking a series of steps, as we will see in what follows. At the same time, we will understand why a school library needs to become a public library.

The purpose of the public library lies, as can be deduced from its definition, in satisfying the needs of information, education, personal development, socialization and recreation of members of society.[1]

The informational, cognitive and pragmatic interest towards these fields defines relevant preoccupations of the specialists of the field for the qualitative optimization of the operational flows subsumed to an efficient management in the library science.[2]

II. The school library

[1] Baciu D. et al., (2019), *Biblioteconomie pentru începători*, p.14
[2] Popescu C., (2012), *Ştiinţa bibliotecii între concept şi practică*, p.5

As we saw earlier from the definition, a school library is compulsorily organized next to an educational unit in pre-university education and is addressed to pupils and teachers in that unit.

A school library has a series of characteristics that distinguish it from a public library and these characteristics are found in the Regulation on the organization and functioning of school libraries and documentation centers, approved by the Order of the Ministry of Education, Research, Youth and Sports no. 5556/2011 which provides that:

- the school library is the specialized compartment whose main purpose is to establish, organize, process, develop and preserve collections of books, periodicals, other specific documents and databases, in order to facilitate their use by beneficiaries for purposes related to information, research, education or recreation (art. 41);
- the school library offers pedagogical informational resources: book, press, CD, DVD necessary for students and teachers depending on the training programs and the needs of methodical improvement (art. 44);
- through its activity, the school library participates in the achievement of the objectives of the education system, as a whole, as well as of the educational objectives, by levels of studies and educational profiles (art. 45);
- the school library, in accordance with its functions and missions, answers the beneficiaries' need of documentation and information (art. 46);
- the school libraries are coordinated, at local level, by the principal of the educational unit and the board of directors. The methodological coordination of the school libraries belongs to the Teaching Staff House, at the county level, and at the central level, to the Ministry of Education, Research, Youth and Sports (art. 47);
- the mission of the school library is to ensure the students and teachers' access to information and documentation, to support the instructive-educational process of participation in the development of key competencies of students (art. 48).

The financing of the school libraries is provided by the credit accountant to whom the school library is subordinated, i.e. to the local administration bodies represented by the communal, city or municipal City Hall. This financing refers to all the expenses related to a library, such as those for the librarian's salary, the utilities related to the operation (electricity, heating, sewerage, etc.), as well as the expenses necessary for the acquisition of book funds.

In accordance with art. 36 of Law no. 334/2002 on libraries, the school libraries network includes:

a) the libraries of the teaching staff houses, public law libraries without legal personality, which fulfill information and documentation functions for the teaching staff in pre-university education and are subordinated to the county school inspectorates and of the Bucharest municipality;

b) school libraries, public or private law libraries, which operate in pre-school, primary, secondary, high school, post-secondary and vocational education units, as well as in other school structures. "

The profile and structure of a school library will be determined by the tasks standing in front of this type of library, that of providing the necessary bibliographic material to broaden the horizon of knowledge of students, the pedagogical literature necessary to inform teachers.[3]

The collections of school libraries must be completed rhythmically and must be made in accordance with the curricula, school curricula and reading requirements as well as with the psycho-pedagogical particularities of the students. Thus, the titles found in a school library must correspond to each subject of study and be in a sufficient number of copies for the students in that school. Thus, in accordance with article no. 51 of OM no. 5556/2011:

„(1) The endowment of a school library must be of minimum 3 volumes / student, following that the ratio of 10 volumes / student will be reached progressively in maximum 5 years.

(2) The publications fund of the school library will be in Romanian, in the languages of minorities, if at the level of the educational unit classes are organized with teaching in the languages of national minorities, respectively in the languages of international circulation taught at the level of the educational unit and, depending on the requests of the beneficiaries, in other languages of international circulation. "

The activity of completing the collections of a school library will be done by the library in close collaboration with the school management and teachers in the school, with the collaboration of groups of students, based on a knowledge of library tasks and their real reading needs. As a whole, the collections of a school library must consist of fiction, pedagogical and methodical literature, scientific and technical literature, reference works, albums, atlases, maps, etc., music literature (discs, magnetic tapes, CDs, etc.). .) and serial publications.[4]

The development of the collections can be done through books acquisitions from the specialized units (publishing houses, antique shops, etc.); subscriptions to periodicals; transfer of publications or other categories of documents; donations from institutions, associations, foundations, from individuals or legal entities, as well as through interlibrary loan.

In terms of infrastructure, a school library should include the reception area, the librarian area, the information and documentation area, the reading area and the book storage. The library activity is provided by a librarian who reports to the principal and deputy principal of the school, with whom he will have a continuous and timely collaboration on the proper organization and operation of the library, and the participation of the school library in achieving institutional goals.

The processes approach in research-based learning goes beyond the localization of information to the use of information, beyond the answer to a specific question to

[3] Orga V., (2004), *Introducere în biblioteconomie*, p. 70
[4] Orga V., *Ibidem*, p. 75

looking for evidence for drawing a topic. It takes into account the process of searching for information, but also the product of the search. It requires awareness of the complexity of learning from information: learning from information is not a routine or standardized task and involves both affect and cognitive domains.

In deciding to use a processes approach in research-based learning, school librarians and teachers face the same fundamental issues, regardless of the size of the library and the nature of its collections and technologies - namely, how to influence, guide and motivate the concern for learning, using a process of discovery so as to encourage curiosity and love for learning. Process-based systems support research-based learning as an opportunity for students to experience personal discovery and development.

When implemented effectively, research-based learning is characterized by exploration and risk-taking, by curiosity and motivation, commitment to critical and creative thinking, and connections to real-life situations and a real audience.

Like other school-based learning programs, research-based learning activities should be designed to promote students' progress and continuity in learning. This means that skills must be formed progressively through stages and levels. The school librarian should take the lead in ensuring that there is a systematic approach to teaching the research process, guided by a school-based organic whole of media and information skills and strategies.

Where there is no local or national system developed for research-based teaching and learning, the school librarian should work with class teachers and school management to choose a system. During the application of the system by teachers and students, they may want to adapt it to serve the purposes of the school and local needs. However, in adapting any system, there should be a lot of caution. Without a deep understanding of the theoretical foundations of the system, adaptations could eliminate the efficiency of that system.[5]

III. The public library

The definition of the public library is given by the Law no. 334/2002, where art.22 says:

(1) Public libraries are libraries of public or private law, intended for all members of a local or zonal community.

(2) Public libraries ensure equal access to information and documents necessary for information, lifelong learning and the development of users' personalities, regardless of social or economic status, age, sex, political affiliation, religion or nationality.

Under the current conditions, within the present context, the public library must redefine its mission and attributions in order to respond positively to the increasingly diverse requirements of the users. As in any field of activity, the possession and obtaining of relevant and up-to-date information positively influences the decisions

[5] *Ghidul IFLA pentru biblioteci școlare*, (2015), Ediția a II-a revizuită

adopted at any institutional level, the information being considered a very important resource along with the classic ones: work, nature, capital. The impact of new information and communication technologies has led to the establishment of modern services, which require high-performance equipment, internet access and specialized staff.[6]

The direct and indirect impact is noticeable on the access to the labor market as the library can provide employment data as well as information on GDP / GNP. Libraries must advertise their access to electronic information, know how to present the services they provide. Also, the collection of unofficial data of an economic nature, supported by surveys applied to users can lead to the initiation of entrepreneurship services and value-added services for local businesses, chambers of commerce, etc.

Thus, the unemployed can find jobs through the use of library resources, due to the skills obtained after completing an information literacy course. We note that some companies are attracted to a location due to certain factors, such as: the facilities offered by the local library; the existence of a skilled workforce (which, in itself, can be influenced by the use of library sources).

Research in public libraries has combined qualitative and quantitative methods to assess the impact of its activity in the community, and in recent years a number of studies have been conducted on the extent and nature of service delivery, especially in terms of social inclusion and community development.[7]

The activities organized by the library have a major impact in relation to the social objectives of the authorities, bringing benefits to the community. These can be direct, in the sense of increasing the number of active users, in the development of collections, so as to cover as wide a spectrum of users' reading and research options, in investing in the modernization of library spaces and, last but not least, in offering services as diverse and comprehensive as possible, attracting a significant number of users. Among the indirect benefits we mention the contribution to education, to the understanding of democracy, to employment or participation in cultural life, etc., the library being a living and active institution of society.

It is certain that the public library of the future will focus more on the information needs of citizens, but for this to become viable it is necessary that the central administration authorities provide substantial funds for technological development, for the development of intersectoral projects, while developing regional information management strategies. The information produced in the public administration is of major importance for the citizens. Therefore, one of the main tasks of public libraries is to make this information accessible to all, which involves redefining the principle of basic information and determining the conditions under which it should be accessible to users.[8]

[6] Erich A., (2015), Biblioteca publică şi rolul ei în comunitate, *Studii de biblioteconomie şi ştiinţele comunicării/Library and information Science Research*, p. 22
[7] Erich A., *Ibidem*, p. 23
[8] Erich A., *Ibidem*, p. 23

Next, we will introduce a brief analysis on the situation of public libraries in Romania between 2011 - 2019. Thus, as we will see the number of public libraries is in a continuous decrease:

Figure 1. The situation of public libraries in Romania between 2011-2019

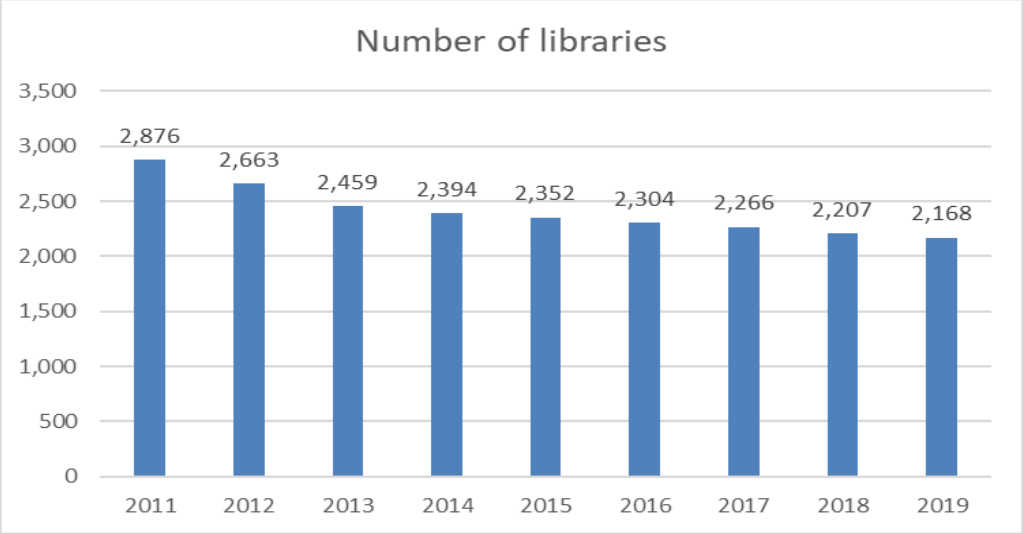

(*Source*: The author's processing according to www.insse.ro)

As it can be notices, the number of public libraries has decreased from year to year for several reasons, including population decline, computerization increasingly present in these libraries, the procurement of books on e-books and other sources not only from a library etc.

Figure 2. The situation of the books existing in public libraries in Romania between 2011-2019

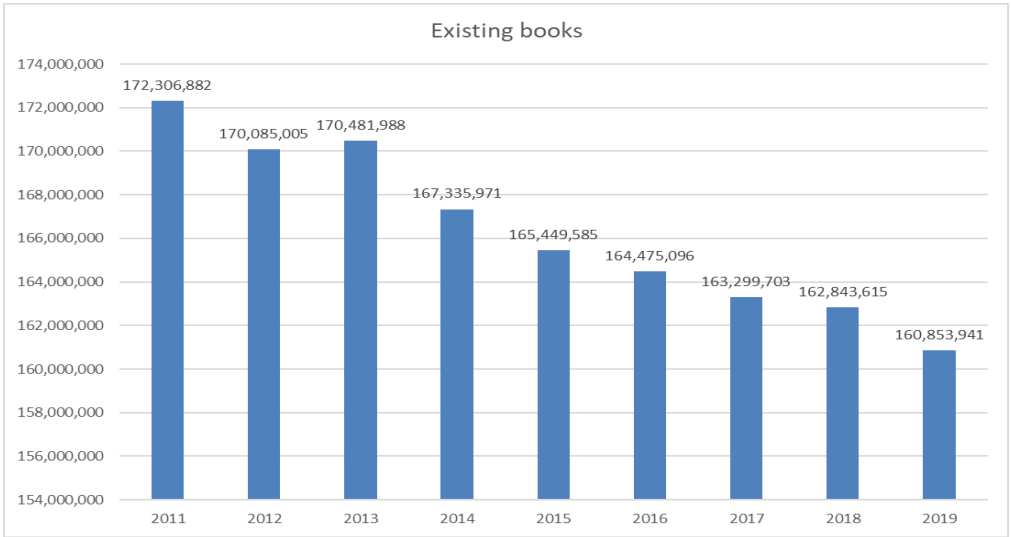

(*Source*: The author's processing according to www.insse.ro)

This graph also shows a decrease in the number of existing books, (with one exception, in 2013, when there was an increase in the number of books), a decrease due to the computerization of public libraries, an increase in the number of e-books and, especially, of audiobooks that are increasingly taking the place of printed books:

Figure 3. Number of readers recorded in public libraries in Romania between 2011-2019

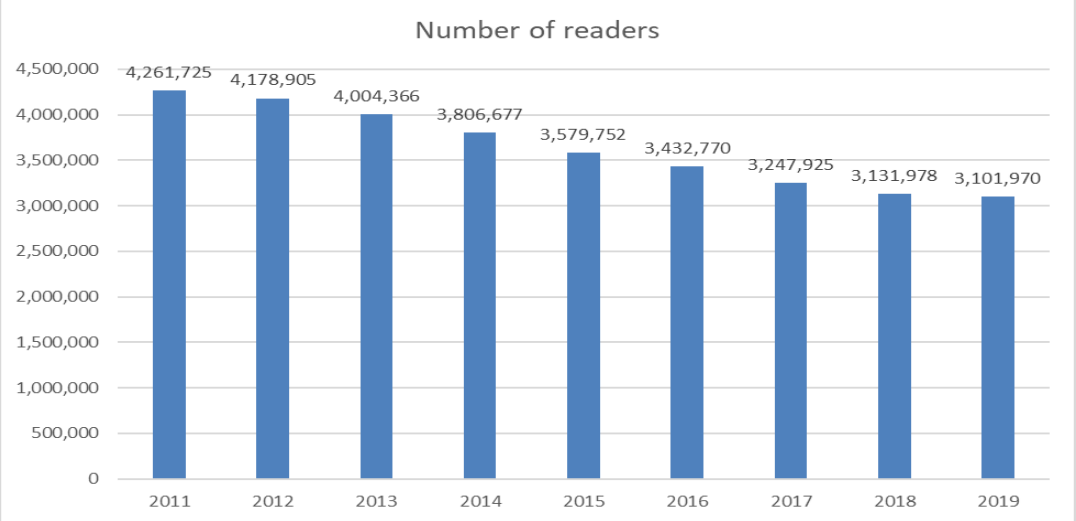

(*Source*: The author's processing according to www.insse.ro)

Instead, what is presented in figure 3, the number of readers in public libraries shows us a not very good situation: the number of readers decreased alarmingly in the period studied, from 4,261,725 in 2011 to 3,101,970 in 2018 , a decrease of 37.39%, which means that a large part of the adults no longer read books and do not borrow books from a library, which may have several explanations: they no longer allow time after they start a family because it focuses on children raising, some have more jobs or, worse, they are no longer interested in reading a book:

Figure 4. Number of books released to readers in public libraries in Romania between 2011-2019

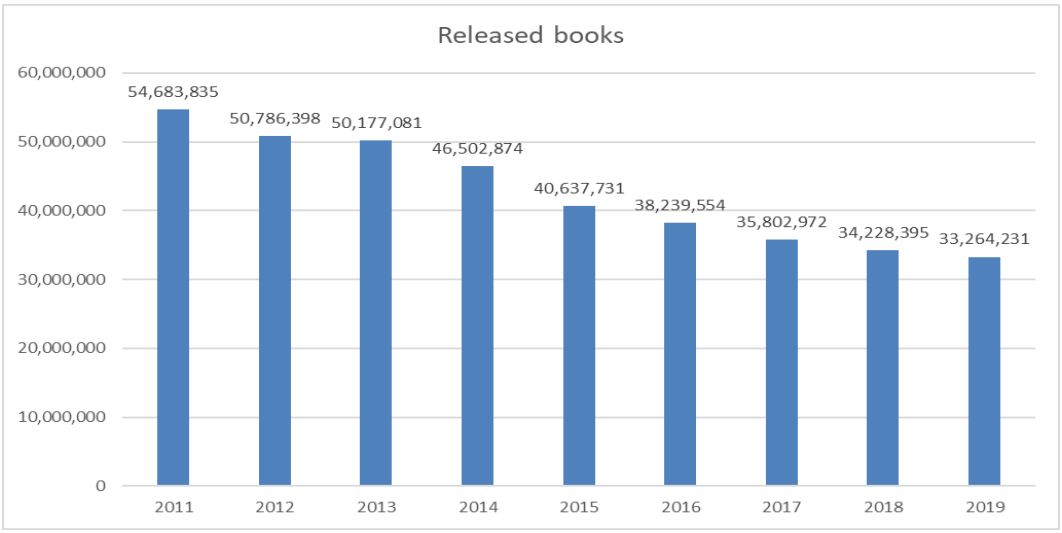

(*Source*: The author's processing according to www.insse.ro)

From this figure we can see a serious situation: if in 2011 the average number of books lent to readers was 12.83 books / reader, in 2019 it reaches an average of 10.72 books / reader, i.e. 2 books less for each reader, books for which we take into account 150 pages/books, i.e. 300 pages less. This may mean a little, but if we refer to the low number of public libraries we realize that the social impact can be great on the population: a smaller number of libraries means a smaller number of librarians, it means a smaller number of employees in publishing houses, printing houses because the number of copies printed in certain fields is getting smaller, etc.

IV. The transformation of a school library into a public library

After 1990 and especially after 2000, many school libraries were closed either due to the reorganization of schools (in some localities there were fewer schools, others were closed due to lack of students, etc.) and for the libraries related to these schools it was very easy to transform into public libraries, especially since, from the point of view of funding, they were still subordinated to the respective local authorities, only that, from an organizational point of view, these school libraries had to undergo some changes.

Thus, first of all, the respective library had to enrich its book fund, i.e. a development of the collections had to take place, going from a school book fund to an encyclopedic book fund, which requires investments that are not cheap. Secondly, most of the time, it is necessary for the reading space to increase in number of rooms, which is also necessary for the space needed for the book storage, a space that is limited in the case of a school library. Thirdly, and last but not least, the new library must be computerized, as the volume of books expected to exist in a public library must be cataloged differently and found on the shelves easier than in the case of school books, so it is necessary to catalog the books by fields, such as fiction, technical, economic, etc.

This transformation of school libraries into public libraries is easier in rural areas because it is easier to achieve this "merger" because both types of libraries are subordinated to the Local Council and, theoretically, this body should also take care of maintaining jobs for librarians especially since in these small communities jobs are few and if they are lost it is very difficult to find other jobs. Also, in this environment this "merger" can be achieved because many schools have been merged due to lack of students as a result of the depopulation of those rural areas, of the aging of such areas population, over time the needs of readers have changed with reference to the book or how the book was consumed.

At the same time, from a legislative point of view also, it is possible to transform the school library into a public library in accordance with Article 34 of the Library Law which provides that "Local councils may organize in village schools branches or service points of communal public libraries."

V. Conclusions

Considering the above, a transformation of school libraries into public libraries can be achieved, even if this transformation is not easy and cannot be achieved at once. However, the social environment in which public reading services operate is constantly changing, and the latter must be upstream with the new social, economic, technological and political developments that the modern world is experiencing.[9]

In an electronic library the catalogs are represented by bibliographic databases, to which the user has access through a computer and the information products are stored on electronic media. It is to be appreciated that, perhaps, the most important advantage of users is the possibility offered to them to consult the databases of other libraries, sometimes hundreds of thousands of kilometers away. We must be realistic in stating that the library of the future will no longer be the same library with many books in physical format but as an electronic documentation center, valid for most public libraries.[10]

Unfortunately (or fortunately?), the digitalization that is more and more present in our lives has passed into the culture part, so that electronic devices (phones, tablets, e-books) are more and more efficient and allow the storage of books that can be read anywhere at the expense of printed books. And let's not forget the following question: in the future, how will our children and grandchildren have a library, consisting of books arranged on the shelves of furniture in the house or in the form of files stored in a cloud accessible from anywhere in the world? A question to which, even if the answer seems predictable, I, personally, avoid giving it.

Bibliography

Law no. 334 of , May 31 on libraries, published in the Official Gazette no. 422 of 2002 June 18

Order no.5556 of 2011 October 7 of the Ministry of Education, Research, Youth and Sports published in the Official Gazette no. 757 of 2011 October 27

Baciu D., Câmpan A., Chira D., Cosma G., Costiuc T., Dudescu A.M., Floruţău S., Hulpoi O., Moşoiu F. E., Pop A.-M., Sărăcuţ M., Sima L., Topan G., Vescan L., ,Zotea A., (2019), *Biblioteconomie pentru începători*, (Librarianship for Beginners), Casa Cărţii de Ştiinţă Publishing House, Cluj-Napoca

Orga V., (2004), *Introducere în biblioteconomie:curs (Introduction to librarianship: a course)*, Argonaut Publishing House, Cluj-Napoca

Erich A., (2015), Biblioteca publică şi rolul ei în comunitate, *Studii de biblioteconomie şi ştiinţele comunicării (The public library and its role in the community) /Library and information Science Research*, 19, pp. 21-26

Dumitrescu V., (2000), *Biblioteca publică:o resursă pentru comunitate (The public library: a resource for the community)*, Casa Cărţii de Ştiinţă Publishing House, Cluj-Napoca

Corbu G., Mătuşoiu C., Dinu M. H., (2007*), Bibliotecă, bibliotecar, biblioteconomie: tendinţe şi dezvoltări româneşti în tehnica de bibliotecă (Library, Librarian, Librarianship: Romanian tendencies and developments in the library technique)*, Bibliotheca Publishing House, Târgovişte

Ghidul IFLA pentru biblioteci şcolare (IFLA Guide for school libraries), (2015), 2nd edition - revised

www.insse.ro (accessed on September 24, 2021)

[9] Dumitrescu V., (2000), *Biblioteca publică: o resursă pentru comunitate*, p.10

[10] Corbu G. et. al, (2007), *Bibliotecă,bibliotecar,biblioteconomie:tenţinţe şi dezvoltări româneşti în tehnica de bibliotecă*, p. 177

ROMANELE LUI GRAȚIAN SZÉKELY – TITLURI ȘI SIMBOLURI

Dana Nicoleta Popescu, Ph.D.
Cercetător III
Institutul „Titu Maiorescu", Academia Română, Filiala Timișoara

*Abstract: Our approach aims to explore what lies behind the rare words (all starting with the letter S in the original) which have been chosen by the contemporary prose writer Grațian Székely as titles for his novels. While reading **Sarbacan** (**Blowpipe**), **Scotoma** and **Străfin** (an invented term, justaposing **old** and **fine**) one can discover the necessary clues for the significances to be revealed. The reader thus enters an intellectual game with unexpected twists and complex characters, which invite to be psychologically analysed. Both storyteller and worldbuilder, Grațian Székely writes fiction which can be read as parables.*

Keywords: myth, double, frame story, divination, bestiary

Sarbacan, *Scotoma* și *Străfin*, titlurile romanelor scrise de prozatorul timișorean Grațian Székely, au în comun inițiala și o neobișnuită capacitate de sugestie, oferind doar spre final cheia de lectură. Sunt cuvinte rare și autorul le face și mai prețioase, încărcându-le cu sensuri singulare sau personale. Exegetul Dorin Murariu remarca: „Titlul este, adesea, un element paratextual extrem de important, facilitând accesul către miezul viu al cărții, ce poate emana înțesuri noi de abordare ori de câte ori un lector experimentat își asumă o abordare particulară. [...] Dacă, de pildă, toate titlurile scrierilor lui Gheorghe Schwartz sunt formate din cuvinte având câte opt litere, semne ale infinitului, cele ale lui Grațian Székely, întâmplător sau nu, încep cu litera S, o marcă reverberând în orice dicționar de simboluri, fiindcă trimite la spirală [...]."[1]

Sarbacan, volum de debut apărut în 2007 la Editura Anthropos din Timișoara, poate fi citit ca un roman fantastic sau ca o meditație *despre lucrurile cu adevărat importante*. Cu peste douăzeci de ani în urmă Ecaterina Oproiu parafraza, în titlul ultimei sale piese de teatru, jumătate dintr-un foarte cunoscut citat din Immanuel Kant – atât de cunoscut, încât a devenit apoftegmă: *cerul înstelat deasupra mea și legea morală din mine*. Păstrând simbolistica termenilor kantieni, romanul *Sarbacan* se sprijină, de asemenea, pe acești doi piloni ai stabilității lăuntrice.

Cele trei personaje principale se reunesc prima dată sub bolta plină de stele iar Cora, din dorința de-a netezi întâlnirea lui Darius cu Aniela, o întreabă în glumă dacă și-a pierdut steaua norocoasă. În același timp trei caractere exemplare (sora de cruce, iubita ideală și eroul tipic) își vor urma traseele inițiatice sub oblăduirea firmamentului înstelat și călăuziți de legea morală.

Dacă în moralitățile medievale Everyman se pomenea scindat între influențele exercitate de Virtute și Viciu, personaje alegorice, romanul de debut al lui Grațian Székely apelează la motivul lumii paralele – dar utilizat în sens simbolic – unde

[1] Dorin Murariu, *Oglindiri*, „Banat", IX, 2012, nr. 4, p. 3

antagonistul îşi însuşeşte locul protagonistului. Într-una din cele două variante eroul a fost plămădit după chipul şi asemănarea Virtuţii, iar în cealaltă îşi etalează imaginea desprinsă parcă dintr-o oglindă deformatoare: chipul Viciului. Divizarea eroului poate fi întâlnită şi în *Portretul lui Dorian Gray* de Oscar Wilde însă a luat o formă diferită: Dorian, neîntinat la începutul romanului, cade în curând pradă efectului corupător al lordului Henry, personaj cu însemnele diavolului. Protagonistul lui Oscar Wilde nu-şi pierde aspectul inocent, semnele fizice ale degradării morale se transferă asupra portretului pictat de una dintre numeroasele sale victime.

Sarbacan este, deopotrivă, o creaţie construită pe tema subiectivităţii timpului: „Poate, pentru alţi oameni, ceasul are un rol bine stabilit, pentru Darius, funcţionalitatea era o parte infimă. Darius considera că ceasul este singura legătură dintre oameni. Ceasul indică, fără părtinire, fără suflet, că singurul adevăr acceptat de univers este timpul. [...] Timpul e singurul care nu ţine cont de mofturile oamenilor, de capacitatea acestora de a minţi./ Faptul că în casa lui putea vedea ceasuri în multe forme şi mărimi era o ironie la adresa imparţialităţii timpului. De obicei, nu erau două ceasuri care arătau aceeaşi oră cu exactitate. Asta dovedeşte o nouă victorie a omului asupra naturii. Îşi putea alege timpul care-i convenea. Încătuşarea implacabilă a timpului dispăruse. Putea pleca mai devreme sau mai târziu după cum se gândea să se ghideze după ceasul care arăta ora potrivită nevoilor sale. În fond, şi ceilalţi oameni pot face acelaşi lucru. Dacă vor vrea vreodată să iasă din găoacea unei existenţe plate.“ (*Sarbacan*, p. 8).

Iniţial, diferitele ore indicate de ceasuri simbolizează personalitatea deosebită a eroului, însă în curând se va revela şi sensul unei aventuri temporale. Darius şi dublul său negativ se înscriu într-un adevărat parcurs existenţial, în care îşi dispută locul într-un anumit spaţiu şi în vieţile altor oameni: Cora şi Aniela, două tipuri distincte de feminitate ideală, Horaţiu, camaradul prin excelenţă, dar şi unele personaje episodice, întâlnite întâmplător într-o autogară sau pe stradă.

În drumurile sale reale sau imaginare, eroul întâlneşte un alter ego, câteva fiinţe pe măsura sufletului său, oameni comuni şi, în sfârşit, proiecţia sa întunecată. Referirile lui Darius la universuri paralele comportă două accepţiuni: lumea din oglindă, în care tânărul înzestrat cu rare calităţi este înlocuit cu un tip anost şi meschin, respectiv teritoriul ficţiunii. Protagonistul imaginează scenarii posibile la simpla apariţie a unor figuranţi, exerciţii de imaginaţie, dar şi jocuri psihologice, care sondează viaţa interioară a oamenilor. În poveştile închipuite de Darius, anodinul căutat se dovedeşte a fi o marcă, menită să ascundă arhetipuri.

Întâlnirea emblematică a bisericii-*topos*, loc de identitate spirituală şi motivul cuplului primordial completează ţesătura de semnificaţii. Conform riturilor de trecere, momentele importante ale existenţei umane erau naşterea, căsătoria şi moartea. Protagonistul recunoaşte biserica unde a fost botezat, reîntâlnire survenită în prezenţa alesei sale, dar şi cu puţin timp înainte de accident. Darius şi Aniela, îmbrăţişaţi pe banca de piatră, reiterează statuia dispărută a unui alt cuplu ideal, contele şi contesa. Imaginea trimite, deopotrivă, la moarte: perechea nobilă aparţine trecutului, iar eroul se grăbeşte să-şi întâlnească destinul, reprezentat de apariţia antieroului, imagine reflectată într-o

oglindă strâmbă. Lupta se dă între bine şi rău dar, la un alt nivel, între excepţional şi produsul uman de serie.

Sarbacanul, armă folosită de vânătorii amerindieni, îşi îndeplinea menirea letală în deplină liniște, prada nefiind prin nimic avertizată asupra primejdiei. În acelaşi spirit se petrec lucrurile în carte, în scena ce oferă cititorilor spre lectură un fragment dintr-un studiu despre sarbacan, aflat fără vreo explicaţie pe un ecran de calculator. Doar în acea scenă şi în titlu apare numele armei care lansează săgeţi printr-un tub; rolul său este îndeplinit de maşina condusă de antagonist, ce îl accidentează pe erou – moment de coliziune între două realităţi diferite, care se întersectează precum săgeata otrăvită, ce străpunge pielea animalului.

Microromanul *Sarbacan* dobândeşte semnificaţia unui ghid al conduitei etice – dar cu totul străin de orice ton moralizator – devenind un roman aforism, la fel cum haiku-ul se constituie ca esenţializare a trăirii poetice. Nu e nevoie de un epic întins pe mai multe volume pentru a înfăţişa prietenia, dragostea, solidaritatea umană, dăruirea, sacrificiul, responsabilitatea, sfinţenia, recuperarea unei existenţe integrate în *illo tempore* – ultimele două teme se întrupează în personaje episodice: călugărul pictor, care împacă în sine smerenia creştină şi nevoia de a crea frumuseţe, respectiv meteorologul autodidact botezat cu numele Ilie, trăitor, precum Sfântul Francisc, în comuniune cu necuvântătoarele. Onomastica şi întregul profil moral al meteorologului poate trimite la o vremelnică pogorâre a sfinţilor pe pământ.

Un univers guvernat de legile armoniei presupune, în primul rând, frumuseţea din oameni şi în relaţiile dintre ei. Majoritatea personajelor episodice sau abia întrezărite sunt oameni înfrânţi sau creaturi meschine, ce contribuie la dezagregarea lumii deja periclitate de existenţa a două realităţi concurente. Naraţiunea cu sertare, procedeu cu largă răspândire în literatura universală încă din vremea *Decameronului* şi a celor *O mie şi una de nopţi* este realizată în manieră postmodernă: istoriile ce trebuie citite în cheie parabolică recrează un anumit tip de discurs lăsând loc pentru detaşare ironică. Basmul Scufiţei Roşii rescrie evenimentele şi regândeşte profilul moral al personajelor, fapt ce pune sub semnul întrebării clişeele şi vinovăţiile prestabilite. Volumul de debut îl dezvăluie pe Graţian Székely ca fiind un prozator înzestrat cu darul povestirii, dar, deopotrivă, preocupat de clădirea unei construcţii cu niveluri consonante precum lumea interioară a eroului său.

Microcosmosul şi macrocosmosul se oglindesc unul în celălalt şi amândouă în făptura omului, *minunata lucrare* după vorbele prinţului Danemarcei, rostite în singurul său monolog neatins de melancolie sau deznădejde.

Scotoma, roman apărut în 2009 la editura timişoreană Bastion şi a doua întreprindere a lui Graţian Székely pe tărâmul prozei, ar fi putut să poarte subtilul *Manual de divinaţie* – sau, mai degrabă, *Fals manual de divinaţie*, pentru că viitorul şi calea cea dreaptă par să se sustragă spiritului iscoditor al personajelor şi dorinţei lor de a-şi clădi deciziile pe o iluzorie confirmare din transcendent. În acelaşi timp, romanul se revelează ca un bestiar, stârnit de bătălia sexelor, şi ca o încercare de regăsire a unei fericite *vârste de aur* afective.

„Hieroglifă a adevărului, oglinda e şi hieroglifă a falsităţii."[2], scria Jurgis Baltrušaitis ca o concluzie spre finalul volumului dedicat oglinzii. În *Scotoma*, rolul oglinzii divinatorii este jucat de medalionul-amuletă purtat de protagonistul romanului. Când funcţia magică dublează funcţia iniţială, apotropaică, a medalionului, posesorul său se pomeneşte pornit într-o călătorie obstaculată. Şi, de asemenea, medalionul poate fi asimilat, simbolic, armei incendiare a lui Arhimede prin efectele declanşate de prevestirile lui. Nu întâmplător eroul a fost botezat Dante: el trebuie să coboare în Infern şi să îndure Purgatoriul după ce a avut fericirea de a cunoaşte Paradisul şi nenorocul de a-l pierde.

Cu toate acestea, rămâne nelămurit – în eseul scriitorului lituanian şi în *Scotoma* deopotrivă – dacă obiceiul de-a consulta oglinzi magice nu merită încredere sau dacă, în caz de eşec, vina se cuvine atribuită celui ce interpretează divinaţia. În antichitatea greacă încercarea de contracarare a sorţii atrage după sine nenorociri, conducând, de regulă, exact spre evenimentul ce trebuie evitat. Dante nu este însă un erou tragic, tentat de depăşirea unor limite nepermise, ci unul excepţional, prima dată încercat la o vârstă extrem de fragedă (confruntarea cu moartea la câteva luni după sosirea pe lume), încercare anterioară utilizării oglinzii pentru divinaţie. Erou excepţional fiind, viaţa lui, încă de la început, va lua forma unei călătorii obstaculate. Şi doar celor merituoşi, odată intraţi în labirint, li se îngăduie ajutorul din partea unei Ariadne. În *Scotoma* se va numi Aimée.

Autorul apelează din nou la tehnica naraţiunii cu sertare: firul narativ principal se întretaie cu istorii diferite, destine prinse sau doar schiţate ale unor eroi, antieroi şi bieţi oameni care îşi urmăresc visele sau scopurile. Autorul trece în revistă şi alte modalităţi de a scruta viitorul, pe lângă oglinda prevestitoare. Ghicitul în cărţi şi cafea, decizia lăsată pe seama reuşitei sau eşecului unui joc, tălmăcirea viselor presupus premonitorii, superstiţiile referitoare la făptura malefică, ieşită în cale (pisica neagră) se relevă, fără excepţie, ca încercări ratate ale personajelor de a captura fericirea. Iar destinul uman apare descris de două sintagme: *a face pe dos* şi *a merge în cerc*.

Metafora încriptată în titlu se dezvăluie numai după ce lectorul a parcurs câteva zeci de pagini şi a luat cunoştinţă de întâlnirile şi înfruntările mai multor cupluri. Termenul derivat din gr. *skotoma* şi fr. *scotome* denumeşte o afecţiune oftalmologică; totuşi, romanul trebuie citit din perspectiva sensului utilitizat în psihologie: incapacitatea individului de a-şi percepe trăsături evidente celorlalţi a devenit, la Graţian Székely, un simbol al lipsei de comunicare. Discuţia dintre Dante şi Abel (posibil alter ego al său la altă vârstă) potenţează sensurile, protagonistul dobândeşte învestitura de raisonneur al autorului: atitudinea oamenilor derivă din istoriile anterioare, obsesii, educaţie, sfaturi oferite cu intenţii bune sau dimpotrivă – un alt tip de *scotoma*. Jocul influenţelor completează bătălia sexelor, iar relaţiile interumane seamană tot mai mult cu şahul sau cu strategia de pe câmpul de luptă. Atent la conduita oamenilor, cunoscător al gândurilor şi motivaţiilor ce-i animă, autorul radiografiază

[2] Jurgis Baltrušaitis, *Oglinda. Eseu privind o legendă ştiinţifică. Revelaţii, science-fiction şi înşelăciuni* (Bucureşti, Editura Meridiane, 1981, p. 290

comportamentele tipice, etalează automatismele de gândire: „Furtuna a pornit./ «El ar fi trebuit să spună... Ar fi trebuit s-o ia în braţe. Şi să-i spună...»/ «Ea ar fi trebuit să-i spună... şi apoi el s-ar fi dus la ea şi-ar fi luat-o-n braţe. Şi ar fi sărutat-o.»/ «El trebuia să cedeze, pentru că-i băiat, aşa a învăţat-o Sabina — şi toate prietenele ei. Dacă n-o face, înseamnă că nu ţine la ea.»/ «Ea ar fi trebuit să nu spună... A lăsat, şi-aşa, destul.»“ (*Scotoma*, p. 205) Tehnică utilizată în literatura postmodernă, colajul atrage imediat atenţia asupra unei anumite opţiuni estetice. O spune autorul însuşi, aderând la respectivul mod de abordare, cu toate că nu îmbrăţişează în totalitate viziunea postmodernă: „În primul şi al treilea rondou trăiau, se mişcau laolaltă, sub vântul ce respira abia simţit, flori de câmp şi flori de grădină, păpădii solidare cu trandafiri-nsângeraţi, irişi liliachii printre panseluţe, regina-nopţii şi crini imperiali. Poate şi mureau împreună. O combinaţie inedită, postmodernistă, ce lăsa loc la interpretări.” (*Scotoma*, p. 67)

După falsul tratat de divinaţie şi bătălia sexelor, lumea ca bestiar se distinge ca a treia temă principală din *Scotoma*. Omul a fost asemănat, încă din vechime, cu animalul — semn al îndepărtării sale de perfecţiune, dar, în acelaşi timp, posibilitate de a-i identifica personalitatea. Jurgis Baltrušaitis descria mitul naşterii şi metamorfozei omului: a fost întâi creat ca androgin, apoi împărţit în sexe, forma virilă păstrând ideea de perfecţiune, operă a Divinităţii. Deşi conceput unic, după chipul şi asemănarea Creatorului, omul s-a depărtat treptat de perfecţiunea originară. Fiziognomonia animală desemnează căderea omului din stadiul de androgin la stadiul de animal, cădere ce a dus însă la constituirea unei noi forme de cunoaştere, aşa cum se relevă în scrierile lui Giambattista della Porta sau Charles Le Brun[3]. Printre măştile animaliere purtate de personajele din *Scotoma* se află şi unele tipuri clasificate de aceşti autori. Cu toate acestea, lumea din romanul lui Graţian Székely nu este reductibilă la o tipologie clasică; bestiarul pe care îl alcătuieşte se apropie, mai degrabă, de *Cartea fiinţelor imaginare* redactată de Jorge Luis Borges în colaborare cu Margarita Guerrero: făpturi fabuloase, tulburătoare, ivite parcă din vis sau coşmar. Iar complexitatea personajelor principale lasă loc la interpretări multiple.

Mai întâi de toate, melcul claustrofob al cărui jurnal deschide şi închide *Scotoma* este simbolul protagonistului, care trebuie să-şi părăsească mediul protector pentru a porni într-un periplu plin de primejdii. Dintre conotaţiile melcului reţinem mişcarea în cadrul permanenţei, eterna reîntoarcere, regenerarea periodică, semnificaţii consonante cu esenţa Păsării Phoenix, oglinda sau simbolul universului.

Înfăţişarea versatilă a lui Aimée se constituie ca marcă a feminităţii ideale, chintesenţă a mai multor personalităţi, precumpănitoare rămânând substanţa angelică: personajul din viaţa diurnă cântă la flaut, instrument al muzei Euterpe şi al îngerilor. După cum o arată şi prenumele, Aimée este femeia ce merită a fi iubită, deţinătoare a secretului de a transfigura în calităţi trăsături care, la celelalte femei, ar indica defecte. Eroina – pe deplin *eroină* – cu diverse chipuri cumulează în făptura sa mai multe siluete feminine exemplare: Euterpe, Ariadna, Galatheea.

[3] cf. Jurgis Baltrušaitis, *Aberaţii. Legende ale formelor*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1972, p. 14-33

În rol de Ariadnă, misiunea lui Aimée nu se reduce la ghidarea lui Dante în interiorul edificiului ce înglobează o sală de spectacol; imediat după încheierea recitalului, îl invită s-o însoţească în oraşul ei natal, Sentier, unde Dante întâlneşte un tărâm edenic. *Sentier* înseamnă, în franceză, *potecă* şi, desigur, nu e un detaliu nesemnificativ faptul că eroii parcurg drumul de la gară la casa bunicii pe o cărare din cărămizi galbene, precum aceea ce trasează drumul drept în *Vrăjitorul din Oz*.

Grădina lui Memy, ascunsă de zidul înalt, semnifică paradisul din interiorul paradisului iar foişorul aminteşte de o căsuţă din junglă – ocrotitoare pentru iubirea dintre alt Paul şi altă Virginie, departe de tumultul civilizaţiei şi de îngrădirile ei. Asemeni personajelor lui Bernardin de Saint-Pierre sau a cuplului antic Hero şi Leandru, întâlnirea dintre Aimée şi Dante nu va cunoaşte decât o scurtă împlinire, separându-i distanţa geografică. Androginul, la fel ca statuia, copacul şi Edenul, desemnează motive recurente în roman. Abel – numele însuşi implică puritatea vârstei de aur – a trăit şi trăieşte reunificarea unităţii primordiale. Acelaşi sentiment de *coincidentia oppositorum* persistă în episoadele cu Dante şi Aimée. Cu toate acestea, Paradisul din Sentier este succedat de Purgatoriu şi Infern – cu atât mai dureros, cu cât Dante nu mai beneficiază de nicio călăuză. Încercări de a (re)construi Paradisul cu ajutorul utopiilor, ce sfârşesc în eşec sau dictatură, apar în mai multe parabole din carte. Nostalgia care-l mistuie pe Dante se întrupează în legenda copacilor care au învins moartea prin dragoste împărtăşită, ce aminteşte de mitul cuplului Filemon şi Baucis.

În Infernul fără Beatrice hălăduiesc creaturi terifiante: Lamiile devoratoare de bărbaţi, Harpiile, fiinţe de pradă, Amfisbena, şarpele sau balaurul „care merge în două direcţii”[4] – înşelătoarea Ema. Capitolele ce o au în centrul lor pe Ema – chiar dacă, în cea mai mare parte, rolul naratorului îi aparţine – se citesc ca un revers al secţiunii dedicate lui Aimée, schiţând un Paradis himeric sau un corespondent malefic.

Roman cu o arhitectură atent gândită, *Scotoma* nu lasă nimic la voia întâmplării. Nu lipsesc nada falsului final, ce precedă o reconsiderare a faptelor sau pluralitatea punctelor de vedere, manifestată şi prin alternarea naratorilor, a îmbinării stilului indirect liber cu monologul interior. Dialogul dintre viaţă şi artă intersectează, adesea, firul naraţiunii. Basmul, considerat de Mircea Cărtărescu o provocare pentru spiritul postmodern[5] prin capacitatea sa de a da naştere la parodii, este utilizat de Graţian Székely ca vehicul al demitizării. *Răţuşca cea urâtă* şi *Cenuşăreasa* se întrevăd, amândouă, topite în istoria fără urmă de fabulos a lui Isabelle, care nu devine lebădă şi nu primeşte ajutorul niciunei zâne bune. „Albă ca Zăpada” este porecla unei fete uşuratice. *Partea ascunsă a ta* rescrie, în registru ironic şi contemporan-realist, *Frumoasa şi Bestia*. „Viaţa asta-i plină de şabloane!” (*Scotoma*, p. 92), exclamă Alor, personajul ce va fi distribuit în rolul Bestiei. Şabloane de diverse provenienţe sunt reunite în *Povestea Aluniţei*, pe lângă acelea caracteristice basmului, şi se recunosc trimiteri variate, de la Shakespeare la strategiile narative din *Viaţa şi opiniunile lui Tristram Shandy, Gentleman* de Laurence Sterne.

[4] Jorge Luis Borges, *Cartea fiinţelor imaginare*, Margarita Guerrero, Iaşi, Editura Polirom, 2006, p. 15
[5] cf. Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1999, p. 424

Al treilea roman al lui Grațian Székely, *Străfin* (Timișoara, Editura Anthropos, 2013), se îndepărtează de literatura *fantasy*, în care puteau fi încadrate cărțile anterioare ale prozatorului. Cu toate acestea, un cititor avizat recunoaște temele și motivele caracteristice romanelor lui Grațian Székely: călătoria inițiatică, labirintul, coborârea în Infern, grădina paradisiacă, locuită de un spirit protector, confruntarea cu dublul, puterea imaginației, supremația destinului sau, dimpotrivă, posibilitatea de a-ți alege propria cale.

În cele trei volume scrise de Grațian Székely temele și motivele sunt utilizate pentru a descrie personaje și situații diferite: cărarea de cărămizi galbene din *Scotoma* duce spre un tărâm al fericirii și iubirii împărtășite, dar drumul de țară, aspru și gol, din *Străfin* reprezintă un traseu al penitenței; timpul subiectiv transformă realitatea în *Sarbacan*, făcând posibilă înlocuirea protagonistului prin antagonist însă în *Străfin* constituie doar o metaforă: roata cu scaune aflată în locul de joacă seamănă cu un ceas care se învârte, grăbit, în direcție inversă, redeșteptând astfel amintirile – personajele constată, cu tristețe, că trecutul nu poate fi schimbat.

În *Străfin* se interferează tema morții, a minciunii și a teatrului ca instanță de revelare a adevărului. Pe lângă alegerea realității contemporane pentru desfășurarea acțiunii – o realitate nemiloasă, dobândind stranietatea narațiunilor gotice – o altă schimbare este adusă de protagonist: pentru prima dată un personaj feminin și, tot pentru prima dată, un antierou. Edina se dovedește fermecătoare, inteligentă, cultă, creativă, dar duplicitară. În universul dual, construit pe opozițiile lumină-întuneric, pozitiv-negativ, Paradis-Infern figurează și o nouă antinomie coloristică: alb-gri. Resimțind sciziunea dintre realitate și invenție și fiind supusă, la rândul ei, influențelor exercitate de alegoricele Virtue și Vice, protagonista – deopotrivă focalizator – se închipuie ca o ființă dublă: Edina Albă și Edina Gri. Și totuși, este înzestrată cu sensibilitate și blândețe, care o feresc să devină Edina Neagră. Luptei imaginare cu dublul îi succede înfruntarea reală după ce Edina descoperă existența surorii sale gemene, Maria, în care se întrupează parcă imaginea ei din oglindă: dură, sarcastică, zgomotoasă, insuportabil de guralivă, dar întrutotul sinceră.

Metafora curgerii apare recurentă în roman. Ploaia este încărcată de simboluri și, de asemenea, dual: semnifică reflectarea în natură a durerii omenești dar, pe de altă parte, ploaia are menirea de a descătușa energiile latente. Dacă terestrul funebru, degradant sau absurd constituie un memento înspăimântător, acvaticul întrupat în ploaie sau întinderea mării își revelează calitățile apotropaice. În timpul unei furtuni la mare – punct culminant în narațiune – Edina și Maria se adăpostesc pe plajă, într-un cort zguduit de vijelie, o imagine vizuală conotând combinarea trăsăturilor celor două surori. Când, într-un final, părăsesc cortul, amândouă fetele au suferit transformări: Maria își dezvăluie adevărata fire, iar Edina începe un chinuitor proces de evoluție. Fata răsfățată și egoistă pornește pe jos, pe un drum necunoscut, neprimitor, pentru prima oară în viața ei fiind flămândă, aproape fără bani și depinzând de bunătatea străinilor.

Maria se compară cu ploaia de neoprit, ea pune lucrurile în mișcare. Actriță talentată, face parte dintr-un plan complicat, sortit să reveleze adevărul – întotdeauna o funcție importantă a teatrului. În schimb, Edina preferă, de obicei, să joace rolul

martorului. Raisonneur într-o existenţă neliniştitoare, ea se izolează în mijlocul mulţimilor eterogene: masa ascunsă în nişa cafenelei, colţişor emblematic al observaţiei detaşate, receptează toată urâţenia lumii, resimţită dureros. Din acest ungher tainic izvorăsc istoriile menite să îmblânzească realitatea, dar şi fabulele întunecate, ce perpetuează destinul nemilos. Dar scenariul secret al Mariei o învăluie pe Edina ca într-o pânză de păianjen: o pânză de minciuni, ce are ca rezultat eliberarea adevărului.

Partea întunecată din *Străfin* se completează cu prezenţa morţii, pentru prima oară temă principală în proza lui Graţian Székely. Se întâlnesc deseori animale moarte, iar moartea ariciului persistă ca o întâmplare impresionantă în mintea Edinei şi a cititorilor. Moartea rămâne implacabilă, singura certitudine într-un univers unde totul e nesigur, mai ales vorbele şi acţiunile oamenilor. Crudă precum se arată, moartea seamănă cu adevărul: nu mai există aspecte neclare.

Străfin – aşa cum se dezvăluie în penultima scenă a romanului – descrie calitatea plină de poeticitate a lucrurilor vechi şi frumoase de a păstra intacte amintirile timpului lor; metafora amintirilor trimite la nostalgia vârstei de aur. La polul opus se situează amintirile neplăcute, povara frustrărilor acumulate de personaje de-a lungul vieţii şi duse precum bagajele grele ale bătrânilor – un nou element al dualităţii înconjurătoare.

Dar mesajul romanului subliniază călătoria necesară pentru a găsi ceva demn de a fi căutat. Căutarea iniţiatică a frumuseţii întâlneşte căutarea adevărului.

Bibliografie

Baltrušaitis, Jurgis, *Aberaţii. Legende ale formelor*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1972
Baltrušaitis, Jurgis, *Oglinda. Eseu privind o legendă ştiinţifică. Revelaţii, science-fiction şi înşelăciuni*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1981
Borges, Jorge Luis, Guerrero, Margarita, *Cartea fiinţelor imaginare*, Iaşi, Editura Polirom, 2006
Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul Românesc*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1999
Murariu, Dorin, *Oglindiri*, „Banat", IX, 2012, nr. 4, p. 3

THREE MARKS OF THE INVOLUTION OF THE ROMANIAN DEMOCRACY IN THE EUROPEAN UNION

Vasile PLEŞCA,
cercetător ştiinţific III, Institutul de Cercetări Economice şi Sociale „Gh. Zane", Academia Română, Filiala Iaşi

Abstract: The contemporary liberal democracy starts from the premise that within the political act is the individual seen as a moral and rational human being. In the same time, a democracy is built on a consensual vision about society, a vision that sees the human society as an association that wants the mutual benefit, in order to have order and collaboration and not disorder and conflicts. Not least, democracy is built around a reasonable suspicion to any concentrated force of power that can manifest under any conditions and embodied in individuals, political or military group. All these lead to a triple speech: the one about the power of people is completed by the one about the pluralism, in the way that democracy is the political regime that promote the competition between different groups of people. As the rule of people must operate so that anyone should have free access to power, the third speech aims at institutionalism, democracy being the political regime that has all the institutions that permit free access of everyone to power. This triple discourse is the key through which, in this study, three marks of the involution of the Romanian democracy are analyzed.

Keywords: Liberal Democracy, Democratization, Discretionary Majoritarianism, Rights, Involution

Aderarea României la Uniunea Europeană a însemnat cel mai bun lucru care i s-a întâmplat ţării noastre în istorie. Aderarea la Uniunea Europeană nu a fost şi nu este un simplu act de relevanţă economică pentru că Uniunea Europeană, încă de pe vremea când era doar o Comunitate Europeană a Cărbunelui şi Oţelului, compusă din şase ţări, în anii 50 ai secolului trecut, a fost şi este o construcţie politică, în primul rând. Iar scopul acestei construcţii politice a fost şi este crearea unui pol unitar de democraţie în Europa.

La momentul aderării, la 1 ianuarie 2007, România parcursese un drum sinuos, procedural întins pe 13 ani şi 11 luni,[1] dar care a consemnat un vizibil progres în

[1] „România a început drumul său către Uniunea Europeană la 1 februarie 1993, dată la care a fost semnat **Acordul de Asociere a României la Uniunea Europeană**, document intrat în vigoare doi ani mai târziu. România depunea oficial cererea de aderare la Uniune în iunie 1995, iar în decembrie 1999, Consiliul European decidea deschiderea negocierilor de aderare cu România, alături de alte şase state. Oficial, negocierile au fost deschise la 15 februarie 2000. Negocierile de aderare au fost încheiate la nivel tehnic în cadrul Conferinţei de Aderare la nivel ministerial din 14 decembrie 2004, decizie confirmată de Consiliul European de la Bruxelles din 16-17 decembrie din acelaşi an. În acelaşi timp, Consiliul a reafirmat şi calendarul de aderare: aprilie 2005 - semnarea Tratatului de Aderare; 1 ianuarie 2007 – aderarea efectivă. În perioada 1998-2006, Comisia Europeană a prezentat anual documente de evaluare privind parcursul european al României, aceste documente fiind de două tipuri: rapoarte privind stadiul pregătirilor în vederea aderării şi, respectiv, după semnarea Tratatului de Aderare, rapoarte comprehensive de monitorizare în care era prezentat stadiul îndeplinirii angajamentelor asumate de România în negocierile de aderare. La 25 aprilie 2005, la Luxemburg, a fost semnat *Tratatul de Aderare a României şi Bulgariei la UE* de către România şi Bulgaria şi de către reprezentanţii statelor membre ale Uniunii." https://www.mae.ro/node/1540

direcţia democratizării, mai ales în raport cu ultimul deceniu al secolului XX. Adoptarea *Acquis*-ului, aderarea la toate obligaţiile comune care decurg din statutul de membru U.E. au transformat puternic instituţiile şi practicile politice din România. După aceea, aderarea propriu-zisă a arătat însă altceva. Dacă drumul consolidării democratice în cadrul U.E. ar fi fost unul natural, nivelul democratic din România post-aderare ar fi trebuit să crească. De fapt, din momentul aderării, nivelul democratic al regimului politic din România scade încontinuu, iar studiul de faţă exact acest proces caută să-l înţeleagă şi să-l explice. Trei au fost elementele legate de declinul democratic din România ultimilor 13 ani, trei mărci distincte: 1. *Indiferenţa conceptuală* (în sensul că, principiile şi valorile democratic-europene au fost răstălmăcite şi făţiş deturnate); 2. *Fragilitatea instituţională* (orice instituţie necesară în procesul consolidării democratice a fost fie prost construită, fie demantelată în timp); 3. *Conformismul istoric* (declinul democraţiei nu este doar un fenomen românesc, ci este o caracteristică evidentă a ultimului deceniu la nivel global, având de-a face cu fenomene extrem de variate, de la atacuri la adresa instituţiilor democratice în unele din cele mai consolidate democraţii din lume, trecând prin alunecarea spre autocraţie a unor democraţii deja evoluate în perioada post-comunistă şi ajungând la ascensiunea fulminantă a influenţei discursului autocratic la nivel global).

Definitorie pentru toată evoluţia ulterioară a democraţiei româneşti de după aderarea la UE e acest pasaj dintr-o rezoluţie a Comisiei de la Veneţia:

> „Ideea de bază [în politica românească] e aceea că majoritatea politică poate face orice, din simplul motiv că e majoritară. Aceasta este, evident, o înţelegere greşită a democraţiei. Democraţia nu poate fi redusă la regula majorităţii, aceasta fiind necesar a fi limitată prin Constituţie şi prin lege”[2]

Aproape nici nu mai contează la ce face referire acea rezoluţie, deşi apare într-un moment marcant al involuţiei democraţiei româneşti, încercarea neconstituţională de demitere a unui preşedinte nepopular. Şi nu contează pentru că, pur şi simplu, acest lucru se întâmplă oricând în istoria democraţiei recente din România.[3]

Odată cu prăbuşirea comunismului, în lume s-a instalat al treilea mare val al democratizării, însă România a fost tot timpul o prezenţă stingheră în acest val, de fiecare dată prinsă parcă fără voie într-un iureş pe care nu îl poate controla. De câţiva ani însă, din ce în ce mai multe evenimente trasează, pur şi simplu, concluzia că România, prin o parte importantă din elita sa politică, doreşte o îndepărtare explicită de la drumul democratizării. Dacă acum 10 ani începeam să vorbim despre apropierea de o democraţie consolidată, şi toţi indicatorii folosiţi în analiza politică vorbeau de cel mai ridicat nivel al democraţiei, atât în lume, cât şi în România, în prezent vorbim de o democraţie în tranşee, atacată încontinuu, şi cu principii din ce în ce mai puţin respectate. Am ajuns aici pentru că, dacă România nu a fost niciodată pe valul democratizării, ea nu a ezitat niciodată să fie pe valul îndepărtării de democraţie. E un

[2] *Raportul Comisiei de la Veneția.* (2012) Document disponibil la: http://www.scribd.com/doc/117124113/Raport-Comisiade-la-Veneția.

[3] În momentul redactării acestor rânduri, o moțiune de cenzură este blocată împotriva evidenței textului constituțional

proces complex, evident, dar ideea de bază, banală, este că un regim politic fragil se va degrada mult mai uşor decât unul consolidat.

Acest lucru se poate întâmpla nu doar pentru că aceste regimuri democrate beneficiază de sprijin popular major,[4] ci, pentru că însăşi fundamentele teoretice ale democraţiei sunt repudiate cu nonşalanţă. Victor Orban, premierul Ungariei nu ezită să clameze, de fiecare dată când are ocazia, că „A democracy is not necessarily liberal. Just because something is not liberal, it still can be a democracy."[5] Mai mult, Vladimir Putin nu a ezitat să afirme că „liberalismul este o chestie total depăşită"[6] Această încercare de redefinire a democraţiei este cea mai vizibilă şi mai exhaustivă modalitate prin care noile autocraţii se definesc pe sine. Practic, nu avem de-a face doar cu o retorică banală, nici cu un simplu discurs programatic, ci avem de-a face cu o revoltă intelectuală împotriva democraţiei liberale

Democraţia, contrar aparenţelor, nu este un concept facil. Deloc paradoxal, cu cât vorbim mai mult despre democraţie, cu atât, descoperim mai multe probleme în înţelegerea ei şi trebuie să tratăm acest lucru ca un fapt normal, întocmai ca în orice cercetare ştiinţifică. În termenii lui Lijphard, „democraţia este un concept care, în principiu, sfidează definirea,"[7] iar acest lucru îl face pe Sartori să se întrebe „Poate democraţia să fie orice?".

„Începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, idealurile liberale şi cele democratice s-au unit şi, prin convergenţa lor, *au devenit şi mai neclare* (s.n.)."[8] Deşi „democraţia liberală" este un termen care, mai mult ca oricare altul, este pe buzele tuturor când discută despre politică, ceea ce-l defineşte cel mai bine în calitate de concept politic este ambiguitatea. Acest lucru nu ar trebui să ne mire. În momentul în care au devenit relevante pentru societatea modernă, ideile de „democraţie", respectiv de „liberalism" aveau prea puţin spre deloc lucruri în comun. Democraţia, în forma ei cea mai vizibilă şi cea mai uşor de înţeles, vorbeşte despre „puterea poporului." În accepţiunea cea mai uzitată, democraţia vorbeşte despre capacitatea cetăţeanului obişnuit de a decide, într-o formă directă sau, dacă nu se poate, indirectă, prin reprezentanţi, asupra deciziilor politice. Strict istoric, nici nu se putea altfel. Ascensiunea democraţiei în modernitate, dar mai ales succesul fantastic din a doua jumătate a secolului XX, succes continuat, în mare parte şi la începutul mileniului trei, s-au construit pe ideea că „puterea" aparţine poporului şi că legitimitatea conducătorilor politici democraţi este întemeiată pe această voinţă a poporului.

---

[4] De exemplu, niciodată în ultimii ani, în două ţări etalon ale iliberalismului contemporan, Ungaria şi Polonia, diferenţa dintre grupările politice aflate la putere; Fidesz, respectic PiS, şi restul partidelor politice nu a coborât sub 10 puncte procentuale. https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/

[5] Citat de Ivan Krastev, în „Eastern Europe's Illiberal Revolution. The Long Road to Democratic Decline," *Foreign Affairs*, May-June 2018
https://www.foreignaffairs.com/articles/hungary/2018-04-16/eastern-europes-illiberal-revolution?

[6] „**Vladimir Putin says liberalism has 'become obsolete'", Financial Time, https://www.ft.com/content/670039ec-98f3-11e9-9573-ee5cbb98ed36**

[7] Arendt Lijphart, *Democraţia în societăţile plurale*, traducere de Adriana Bargan, Editura Polirom, Iaşi, 2002, p 20.

[8] Giovanni Sartori, *Teoria democraţiei reinterpretată*, traducere de Doru Pop, Editura Polirom, Iaşi, 1999, p. 327.

Toate acestea creionează o imagine în care democrația nu are nevoie de liberalism. Democrația, vorbește, așa cum vorbea pentru antici,[9] despre participare, nu despre libertate, așa cum ar dori liberalii. Faptul că „participarea" democratică de una singură, fără niciun control, poate duce la aberații politice, precum China în timpul Marelui Salt Înainte sau Cambodgia în timpul regimului lui Pol Pot, este totuși motivul pentru care liberalismul este cel care definește în mare măsură democrația contemporană, modelând-o și dându-i coerență și integritate. David Held este doar unul dintre cei care subliniază acest lucru:

> Doar prin înțelegerea apariției tradiției liberale – și a întrebărilor pe care le-a pus despre natura suveranității, puterea statului, drepturile individuale și mecanismele de reprezentare – este posibil să înțelegem bazele noilor modele democratice liberale care au început să apară în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea.[10]

Altfel spus, vechile temeri liberale ale lui Alexis de Tocqueville, care vorbește în numeroase locuri despre riscul unei dictaturi a majorității, care poate submina democrația, sunt prezente peste tot în discursul teoretic al democrației liberale:

> Liberal democracy is a democracy that combines the voice of the people with constraints on government power, in terms of respect for political and civil rights which allow people the protection of the rights of minorities and constraints on power through law. A democracy without liberalism is an unconstrained democracy, that becomes a reckless democracy which takes over the institutions and becomes unconstrained power. Liberal democracy is a democracy that is constrained and regulated in positive ways.[11]

În fapt, ceea ce definește mai mult decât orice întemeierea și permanența unei democrații liberale este neîncrederea în formele concentrate și fără control de putere politică, forme ce-și sunt autosuficiente și care nu permit concurență și contestare. Cum spune Dahl,

> „am putea compara diferite regimuri în funcție de măsura în care se permite opoziția, contestația publică sau concurența politică."

și

> „regimurile variază și în funcție de proporția în care populația are dreptul să participe, pe baze mai mult sau mai puțin egale, la controlul și contestarea activității guvernului, să facă parte, ca să spunem așa, din sistemul de contestare publică."[12]

Dispariția sistemului de contestare publică este aspectul cel mai puțin vizibil, dar, din păcate, cel mai nefast, în marea schemă actuală a declinului democratic. Accepțiunea dominantă a termenului de democrație nu vorbește despre contestarea politică. Întregul sistem legitimator al puterii politice (democratice) nu vorbește despre contestare. Procesele politice nu sunt definite a fi democratice pe baza capacității de contestare. Ceea ce definește democrația, în accepțiunea majoritară, nu este

[9] Benjamin Constant, *Despre democrație la antici și la moderni*, traducere de Corina Dimitriu, Editura Institutul European, Iași, 1996.
[10] David Held, *Modele ale democrației*, traducere de Cipriana Petre, Editura Univers, București, 2000, p. 90.
[11] Thomas Carothers, Interview: *Democracy without liberalism becomes unconstrained in its use of power*, https://www.global-focus.eu/2019/12/interview-democracy-without-liberalism-becomes-unconstrained-use-power
[12] Robert Dahl, *Poliarhiile. Participare și opoziție*, traducere de Mihaela Sadovschi, Editura Institutul European, Iași, p. 30.

contestarea, ci „participarea", capacitatea cetăţeanului obişnuit de a decide, direct sau indirect, jocul pe scena politică. Toate acestea se întâmplă pentru că, în fapt, contestarea politică nu asigură legitimitate politică. Neasigurând legitimitate, ideea de contestare publică, de control civil sau politic al puterii nu apare, în discursul teoretic sau în abordarea practică, decât ca problemă secundă în raport cu ideea de participare

Or, această dominaţie duce, mai ales în ţările cu o democraţie fragedă şi, deci, fragilă, la creşterea necontrolată a puterii politice, tocmai pe ideea că, odată aleasă în mod democratic, aceasta poate să facă orice în virtutea faptului că are un mandat impus de alegerea la urne. Altfel spus, o majoritate politică dată de voinţa electoratului poate să facă orice tocmai prin faptul că este o majoritate. Două norme de bază în construcţia democratică aşa cum sunt reliefate de Steven Levitsky în *How Democracies Die*[13]: „toleranţa reciprocă" şi „abţinerea instituţională" sunt încălcate flagrant de această vizine.

România, căci ea ne interesează în mod deosebit, nu a fost niciodată în avangarda avântului democratic. În perioada post 1989, discursul democratic a căpătat ceva relevanţă în România doar pentru că, pentru o perioadă, a fost singurul discurs legitim, iar unica direcţie în Europa de Est, la schimbarea mileniilor, a fost strict în direcţia democraţiilor cu model occidental. Numai că, bineînţeles, această direcţie a fost, în cazul României, plină de ambuiguitate şi chiar, de la un moment dat, cu adevărat problematică.[14]

Ce este de observat în procesul deciziei la nivel politic în România este amestecul de lipsă de transparenţă, ignorare a regulilor şi acea lipsă de abţinere instituţională de care vorbeam mai sus, toate acestea făcând, aşa cum se observă în acelaşi raport al Comisiei de la Veneţia citat mai sus, ca derapajele democratice să fie, practic, intrinsic organice în politica românească.

Ceea ce este cu adevărat grav este continuarea acestei observaţii. Acest majoritarism discreţionar nu este doar un fenomen ce ţine de manifestarea puterii politice: „fac lucrul x pentru că mă aflu în poziţia instituţională ce îmi permite acest lucru şi nimic nu mă poate opri", ci este un reflex adânc înrădăcinat în viziunea unei largi mase de români, ca şi la nivelul multor instituţii cu puternică influenţă.

Altfel spus, situaţia generală în care se află democraţia românească, sub un asediu continuu din partea unor politicieni cu tendinţe autoritariste, este explicată şi prin această întărire a majoritarismului discreţionar de la nivel politic cu un majoritarism discreţionar la nivel popular. Or, acesta din urmă nu doar că este la fel de

[13] „...two norms stand out as fundamental to a functioning democracy: mutual toleration and institutional forbearance. Mutual toleration refers to the idea that as long as our rivals play by constitutional rules, we accept that they have an equal right to exist, compete for power, and govern." „A second norm critical to democracy's survival is what we call institutional forbearance. Forbearance means "patient self-control; restraint and tolerance," or "the action of restraining from exercising a legal right." For our purposes, institutional forbearance can be thought of as avoiding actions that, while respecting the letter of the law, obviously violate its spirit.", Steven Levitsky and Daniel Ziblatt, *How Democracies Die*, Penguin, New York, pp. 101, 106.

[14] Vezi, printre altele, Oliver Jens Schmitt, *România în 100 de ani. Bilanţul unui veac de istorie*, traducere de Wilhelm Tauwinkl, Editura Humanitas, Bucureşti, 2018, p. 26.

nociv ca cel de la nivel politic, dar, practic, existența lui face ca majoritarismul discreționar la nivel politic să prospere și să sprijine autoritarismul.

Rezultatul nu este doar o democrație iliberală, așa cum a fost creionată de Fareed Zakaria acum două decenii,[15] una în care principiile liberale în construcția democratică sunt pur și simplu ignorate și date la o parte pentru a se consolida o viziune autoritaristă asupra puterii, ci, clar, una antiliberală, în care aceste principii sunt fățiș și explicit atacate, în numele altor valori, de la unele simple, precum banalul partizanat politic sau religios, până la populisme complexe ce îmbină discursuri naționaliste, xenofobe, conspiraționiste și revarșarde. Cazul democrației românești este cu atât mai dramatic cu cât lipsesc aproape în totalitate repere instituționale și individuale ce ar putea fi folosite în această luptă de supraviețuire a democrației. Nu există nicio instituție în România care să nu fie penetrată de acest proces antidemocratic, iar minimele excepții aleg tăcerea și acceptarea tacită. Nu există, în actualul context, contestare instituțională a actualelor derapaje antidemocratice, ci doar revolte individuale, ușor de marginalizat și de ignorat. Asta face ca viitorul democratic al României să fie sumbru, atâta vreme cât trendul democratizării și al consolidării ei pare a fi devenit desuet în chiar inima celor mai dezvoltate democrații din lume.[16] Cum România nu a fost niciodată originală în acest domeniu, este de așteptat ca, odată ce direcția iliberală și antiliberală din sânul democrațiilor contemporane se va acutiza, acest proces să fie amplificat la noi.

Toate aceste date identifică o problemă banală, dar cu implicații profunde: felul în care practica politică în România funcționează determină în mod direct calitatea democrației. Modul în care este contruit statul în România, centralizat și omnipotent în raport cu individul, face ca deschiderea către autoritarism să fie foarte largă și ușor de abordat. Iar când asta se întâmplă și cu sprijinul, tacit sau explicit, al unei majorități populare confortabile, riscul pentru democrație este cu atât mai ridicat. Din aceste motive, un discurs despre limitarea și controlul puterii politice trebuie să-și facă loc în spațiul public românesc pentru a avea o importanță cel puțin la fel de mare ca cel despre câștigarea puterii politice. Și nu doar atât: viziunea asupra statului trebuie să se transforme dintr-una monolitică, apăsătoare și autoritară, în una flexibilă, dinamică și subordonată, moral, ontologic și instituțional, intereselor individului. Pentru că doar cu un stat subordonat individului, acesta nu va mai gira atât de ușor derapajele puterii politice.

Cum facem asta e marea provocare a anilor ce vin. Ce e cert e că, în mare, conformismul istoric pe care regimurile politice din România și l-au însușit atât în deviațiile totalitare ale secolului XX, dar și în declinul actual al democrației, ar putea fi

[15] Fareed Zakaria, *Viitorul libertății. Democrația neliberală în Statele Unite ale Americii și în lume*, traducere de Doris Mironescu, Editura Polirom, Iași, 2009, pp. 16-20 (Zakaria vorbește de democrații iliberale începând cu 1997).

[16] „While two-thirds of Americans over the age of 65 say that it is absolutely important to live in a democracy, for example, less than one-third of those under the age of 35 say the same thing. A growing minority is even open to authoritarian alternatives: between 1995 and 2017, the proportion of French, Germans and Italians who prefer a military regime has increased threefold.”, Yascha Mounk și Roberto Stefan Foa**,** *Foreign Affairs*, vol. 98, no. 5, 2019, pp. 138-50**,** https://www.foreignaffairs.com/articles/2018-04-16/end-democratic-century?.

folosit complet şi în direcţia democratizării şi a consolidării. Exemple de bună practică sunt încă peste tot, rămâne doar să ni le însuşim.

Aknowledgement:
Studiu realizat în cadrul grantului „Consolidare democratică versus autocratizare. Evoluția democrației românești din momentul aderării la Uniunea Europeană până în prezent", grant de cercetare realizat cu sprijin financiar din Fondul Recurent al Donatorilor, aflat la dispoziţia Academiei Române şi gestionat prin Fundaţia „PATRIMONIU", GAR-UM-2019-XII-3.2-7

Referinţe bibliografice

***„Vladimir Putin says liberalism has 'become obsolete'," Financial Time, https://www.ft.com/content/670039ec-98f3-11e9-9573-ee5cbb98ed36
Thomas Carothers, Interview: *Democracy without liberalism becomes unconstrained in its use of power*, https://www.global-focus.eu/2019/12/interview-democracy-without-liberalism-becomes-unconstrained-use-power
Benjamin Constant, *Despre democrație la antici și la moderni*, traducere de Corina Dimitriu, Editura Institutul European, Iași, 1996.
Robert Dahl, *Poliarhiile. Participare și opoziție*, traducere de Mihaela Sadovschi, Editura Institutul European, Iași.
David Held, *Modele ale democraţiei*, traducere de Cipriana Petre, Editura Univers, Bucureşti, 2000.
Ivan Krastev, „Eastern Europe's Illiberal Revolution. The Long Road to Democratic Decline," *Foreign Affairs,* May-June 2018, https://www.foreignaffairs.com/articles/hungary/2018-04-16/eastern-europes-illiberal-revolution?
Steven Levitsky and Daniel Ziblatt, *How Democracies Die*, Penguin, New York, 2018.
Arendt Lijphart, *Democraţia în societăţile plurale*, traducere de Adriana Bargan, Editura Polirom, Iaşi, 2002.
Oliver Jens Schmitt, *România în 100 de ani. Bilanţul unui veac de istorie*, traducere de Wilhelm Tauwinkl, Editura Humanitas, Bucureşti, 2018.
Yascha Mounk, Roberto Stefan Foa, ***Foreign Affairs*, vol. 98, no. 5, 2019, pp. 138-50,**
https://www.foreignaffairs.com/articles/2018-04-16/end-democratic-century?
Fareed Zakaria, *Viitorul libertăţii. Democraţia neliberală în Statele Unite ale Americii şi în lume*, traducere de Doris Mironescu, Editura Polirom, Iaşi, 2009.
Giovanni Sartori, *Teoria democraţiei reinterpretată*, traducere de Doru Pop, Editura Polirom, Iaşi, 1999.
Raportul Comisiei de la Veneţia. (2012) http://www.scribd.com/doc/117124113/Raport-Comisiade-la-Veneţia
https://www.mae.ro/node/1540

SYMBOLISM OF OBJECTS WITHIN THE NUPTIAL RITES OF PASSAGE
SYMBOLISME DES OBJETS DANS LES RITES DE PASSAGE NUPTIAL

cercetător postdoc. Marina (Cergheș) Ioana Laura,
PhD., University of Oradea

Abstract: The scientific research of the ritual of the nuptial passage is not limited to the simple description of the facts, but also involves a systematization of various incarnations, a structural analysis of these to establish categorical models, then, by comparison of models, a typology. structural.
Most of the symbols present in this nuptial ritual are linked to the idea of forming the couple, of unifying two polar principles, masculine and feminine, which in the thought of the ancestors were placed at the foundation of the whole edifice of the world.
The folk texts, composed of prayers, songs and cries, present during the ceremony of the wedding flag, as well as the dramatic and acting elements as well as all the ritual objects involved, we consider to be subordinate to the founding of a family, the union of the two young people the vision of a new type of social, emotional and moral existence. The scenario is charged with the drama of the unification of opposites, tensions and conflicting states that accompany the harmonization of the two complementary principles. Being an act of ritual communication, this ceremony is carried out through actions and objects of symbolic value

Keywords: ritual, nuptial, passage, symbol, folk

La recherche scientifique du rituel du passage nuptial ne se limite pas à la simple description des faits, mais implique également une systématisation de diverses incarnations, une analyse structurelle de ceux-ci pour établir des modèles catégoriques, puis, par comparaison de modèles, une typologie structurelle.

L'analyse implique un processus de détermination des codes et du système de signes. Au-delà de l'analyse, de la détermination des modèles et de la typologie structurelle, la compréhension du sens du rituel requiert la connaissance des plans contextuels, ainsi que la détermination des fonctions cérémonielles.

La plupart des symboles présents dans ce rituel nuptial sont liés à l'idée de former le couple, d'unifier deux principes polaires, masculin et féminin, qui dans la pensée des ancêtres étaient placés au fondement de tout l'édifice du monde.

Les textes folkloriques, composés de prières, de chants et de cris, présents lors de la cérémonie du drapeau de mariage, ainsi que les éléments dramatiques et actants ainsi que tous les objets rituels impliqués, nous considérons comme subordonnés à la fondation d'une famille, l'union des deux jeunes la vision d'un nouveau type d'existence sociale, affective et morale. Le scénario est chargé du drame de l'unification des contraires, des tensions et des états conflictuels qui accompagnent l'harmonisation des deux principes complémentaires. Étant un acte de communication rituelle, cette cérémonie est réalisée à travers des actions et des objets à valeur symbolique.

Les symboles présents dans le rituel du drapeau de mariage appartiennent à des codes et des langages extrêmement variés constitués des éléments d'un vocabulaire du vêtement décoratif : mouchoir, plume, ruban, couronne ; instrumental-objectuel : fuseau, fourchette, flet, bâton/bâton ; mythique-fabuleux : empereur, impératrice, reine, voleur,

fée ; astral : étoile de mer, étoile. Étant dans des relations d'association paradigmatiques, ces signes interagissent de manière syntagmatique dans les textes et dans les actes du rituel.

Le drapeau est considéré par Jean Chevalier comme un symbole de protection[1]. Le porteur d'un drapeau, dans notre cas le porte-drapeau, le tient au-dessus de sa tête, adressant ainsi un appel au ciel, créant une connexion entre le ciel et la terre.

Ce symbolisme nous détermine à noter le fait que le drapeau nuptial a également une fonction divine, confirmant la présence de la divinité qui soutient la cérémonie nuptiale et confère une protection aux mariés.

On retrouve aussi le drapeau sur les gangs de religieuses, comme symbole des nonnes. Le drapeau de la potence est composé d'un bâton de 3 à 4 m recouvert d'un drap blanc, de neuf brins d'ail et de neuf brins d'absinthe[2]. Si le drapeau de la potence tombe ou est abaissé, il y a une croyance qu'un malheur arrivera.

On retrouve aussi ce préjugé dans la mentalité archaïque concernant la cérémonie du drapeau nuptial. Le drapeau a une tâche bien définie : jouer le drapeau sans perdre aucun élément décoratif.

Ce serait certainement un désastre pour les futurs mariés. Plus le malheur est grand, plus la perte est proche du point culminant du mariage.

La dominance sémantique dans la fabrication du drapeau de la mariée est représentée par des symboles-objets et outils pour les travaux ménagers ou agricoles tels que : fuseau, fourchette, flacon, cloche, ruban et vêtements : mouchoir, plume.

Concernant les objets à usage domestique et les travaux agricoles, SF Marian ne remarque pas leur finalité magico-symbolique, recourant à un sens profane et moralisateur - la présence de ces objets a pour rôle de les familiariser avec le travail même dans ces moments de bonheur, de il leur rappelle qu'« à la sueur de leur visage ils gagneront leur pain »[3].

En revanche, Jean Chevalier, dans Dictionnaire des Symboles, considère que la fourche tournante, la petite canne, a une signification phallique et sexuelle[4].

La fourchette qui tourne symbolise le début de la journée et le début de la vie amoureuse, l'initiation à l'amour sexuel. La fourche du torse est l'emblème de l'organe sexuel féminin, dans sa virginité. Lors de la cérémonie du drapeau nuptial, on retrouve la fourche tournante servant de support au drapeau dans le comté de Sălaj, à Aghireș et Pria, ainsi qu'à Tilișca, Sibiu. Une autre symbolique de cet objet, rendu par Jean Chevalier, est de mesurer le temps qui passe inexorablement et de représenter le fil des générations : la fourchette qui tourne symbolise le cours des jours, le fil dont l'existence " cessera de tisser quand le torse de la fourchette se videra "[5]

A Pria, le support du drapeau nuptial est la fourche tordue de la mariée de la période précédant le mariage. Après le mariage, ce support était encore utilisé comme fourche tournante par la mariée, symbolisant probablement le passage irréversible du temps.

---

[1] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. 3, Editura Artemis, București., p. 59-60
[2] Ivan Evseev, *Simboluri folclorice*, *Lirica de dragoste și ceremonialul de nuntă*, Editura Facla, Timișoara, 1987, p. 140
[3] Marian S. Florea, *Trilogia vieții. I. Nunta la români*, Editura Grai și Suflet, Cultura Națională, București, 1995, p. 687
[4] Jean Chevalier, Op. Cit, vol II, p. 78
[5] Jean Chevalier, Op. Cit, vol II, p. 78

On retrouve le ruban dans le rituel de confection du drapeau de la mariée à Maramureș. La symbolique du ruban est expliquée par Chevalier comme étant proche de celle du lien, le nœud du ruban ne représente pas un indice de fixation, mais au contraire un accomplissement.

Le ruban désigne un succès, un accomplissement, une victoire. Cependant, sa signification n'est pas entièrement dénuée de potentiel dangereux : le ruban peut enfermer une personne dans sa propre vanité et compromettre son développement spirituel.

Le symbole de la plume de paon/d'autruche, particulier aux mariages à Maramureș, apparaît chez Jean Chevalier comme symbole de justice, d'équité et de vérité. La plume d'autruche signifie l'ordre universel, fondé sur la justice, et le respect de l'ordre universel des choses est le principe de base de la mentalité archaïque. Ce fait se reflète également dans le symbolisme de la plume d'un cri de Bozed, Mureș, mentionné à la page 6 de l'article :

”Mire, mire, om frumos,

De-azi îţ cade peana jos,

Nu-ţ mai pui peana de flori,

Nu mai mergi în şezători!

Nu-ţ mai pui penuţa verde,

Nu mai mergi seara la fete!

Că îţi pui peană uscată,

Stai acas lângă nevastă!”.[6]

Le jeune homme renonce à la plume du garçon par la décision de rejoindre les mariés. Nommé par Ivan Evseev « aux mille yeux », il est considéré comme un talisman pour la défense du « mauvais œil »[7]

Le mouchoir est un élément constant des accessoires du drapeau nuptial, que l'on retrouve dans tous les domaines faisant l'objet de recherches. Le mouchoir est un symbole d'amour et de féminité. Le mouchoir brodé de fleurs signifie sans aucun doute le principe féminin.

Le morceau de tissu utilisé dans les rites de passage, on le retrouve aussi dans le cérémonial objet de recherche, étant investi de pouvoirs purificateurs.

La couronne incarne le principe féminin. C'est un signe solaire et céleste, signifiant une dignité sociale ou spirituelle. Comme tout cercle magique, il a une fonction apotropaïque, mais aussi unificatrice.

Dans certaines régions, au sommet du drapeau de la mariée, se trouve la couronne du drapeau. A Suciu de Jos, Maramureș, il est semblable à celui de la mariée. A Lăpuşul Românesc, Maramureș, la couronne du drapeau est en if, épis de blé et homme barbu, et à Şanţ, Bistriţa Năsăud, la couronne du drapeau est en épis de blé. À Maramureș, après le déploiement du drapeau nuptial, la couronne du drapeau est donnée à la mariée pour qu'elle la garde jusqu'à la première naissance. Les fleurs de la

[6] Ion Şeuleanu, *Poezia populară de nuntă*, Editura Minerva, 1985, p. 200
[7] Ivan Evseev, Op. cit., p. 140

couronne sont utilisées dans l'eau du premier bain du bébé. L'importance de la fertilité et de la propriété de la couronne résulte du fait que dans sa préparation sont utilisées des fleurs sauvages et des plantes vivaces.

Parmi les récipients rituels présents dans le rituel du drapeau nuptial se trouve la fiole (verre), portée par le drapeau. De tous les contenants, la bouteille est considérée comme ayant les caractéristiques anthropomorphiques féminines les plus transparentes.

Jean Chevalier note la symbolique de la bouteille comme porteuse de paix : « C'est le navire et l'arche des savoirs secrets et des révélations futures. Selon Ivan Evseev, boire le flacon par la belle-famille ou par les parents et amis des mariés est un signe de communion et de proximité.

Le vert est la couleur du règne végétal omniprésent dans la confection du drapeau nuptial de toutes les zones analysées : lierre (Band, Mureș) ; châssis (Tilișca, Sibiu) ; *pospan* (Săliștea de Sus, Maramureș); *potorel* (Pianu de Sus, Alba); *brădoaică* (Mociu, Cluj); *sacsău* (Hășdate, Cluj). Tous ces régionalismes appellent la plante à feuilles persistantes. "La rose fleurit parmi les feuilles vertes"[8], tout comme le drapeau de la mariée jaillit d'un large éventail d'éléments, dont, d'un point de vue chromatique, le vert est l'élément constant. Le vert est l'éveil à la vie.

Le vert est la couleur de l'espoir, du pouvoir, de la longévité, c'est la couleur de l'immortalité, symbolisée par des branches vertes. La branche verte protège contre les forces du mal.

Si le vert est la couleur du règne végétal, le rouge est la couleur prédominante des vêtements utilisés pour confectionner le drapeau de la mariée. Les motifs représentés sur les nefs sont rouges. Le rouge, la couleur du feu et du sang, est considéré comme le symbole fondamental du principe vital, avec sa force, sa puissance et son éclat.

Ce symbolisme apparaît dans le Dictionnaire des symboles, étant considéré comme une couleur ambivalente. Le rouge léger et explosif est diurne, masculin, incitant à l'action et brillant comme le soleil, d'une puissance invincible, tandis que le rouge foncé est au contraire nocturne, féminin, mystérieux, représentant le mystère de la vie[9].

On retrouve du blanc dans les vêtements utilisés pour la confection du drapeau de la mariée. A Lăpușul Românesc, Maramureș, trois foulards sont utilisés - un noir, un blanc et un rouge - tout comme à Suciu de Sus, Maramureș, une seule couleur diffère - vert, blanc et rouge. A Pianu de Sus, Alba, deux draps sont utilisés - un noir et un blanc - et à Luieru, Mureș, on trouve deux draps blancs.

Selon Chevalier, le blanc est une couleur passagère. Se référant aux rites de passage, le blanc représente la couleur privilégiée de ces rites à travers lesquels s'effectuent les mutations de l'être. Chevalier explique la relation symbolique entre le blanc et le rouge : le blanc est la couleur essentielle de la sagesse, portant en soi l'appel humain au progrès, et le rouge est la couleur de l'être « empêtré dans les brumes du monde, incapable de surmonter ses obstacles[10].

Quant au noir, couleur contraire au blanc et que l'on retrouve dans le chromatisme du drapeau nuptial, avec les autres couleurs, Chevalier le présente symboliquement sous son aspect froid et négatif. Le noir est une couleur de deuil, mais

[8] Ivan Evseev, Op. Cit., p. 436p
[9] Idem, Ibidem, p. 437
[10] Chevalier, Op. Cit., vol I, p. 78

étant donné qu'il est utilisé avec d'autres couleurs, on ne peut pas parler d'une perte permanente, mais plutôt de la couleur d'abandonner quelque chose.

Dans le cas de notre objet de recherche, nous pouvons certainement nous référer au renoncement à l'ancien statut, celui de garçon. La combinaison du noir et du blanc, notée dans les localités ci-dessus, est une "hiérogamie, d'où sortira la couleur grise, qui, dans la sphère chromatique, représente la valeur du centre, c'est-à-dire l'homme". De toute évidence, la dualité noir-blanc est, en fait, la dualité sombre-lumière, probablement une interdépendance des contraires.

Dans la cérémonie du drapeau nuptial, les langages, constitués de symboles instrumentaux - objectifs, végétaux, zoomorphes ou chromatiques, se mêlent au langage chorégraphique et musical. La musique et la danse ont pour rôle de souligner certains moments significatifs de l'élaboration du scénario, d'approfondir la sémantique de la parole et du geste rituel.

Nous croyons qu'elles marquent l'opposition entre la tristesse de la séparation et la joie d'une communion. De par la nature de sa conception mélodique et de son rythme, à travers ses mouvements spécifiques, le jeu du drapeau nuptial peut avoir un sens lié à la stimulation de la fertilité et de la fécondité.

Aussi, le cercle du chœur où est joué le drapeau peut être placé dans un plan sacré, un cercle magique qui a pour rôle de protéger les mariés de l'influence des forces néfastes. Notez la coexistence du plan cérémonial avec le sacré. La roue fabriquée par les garçons de Poienile Izei, Maramureş, tournant trois fois derrière le soleil, a pour rôle de chasser les mauvais esprits et les mauvais esprits de la maison des jeunes, comme nous l'avons décrit le jeu du drapeau dans le chapitre précédent.

Le jeu du drapeau n'est pas une simple fête, mais un acte cérémonial organisé, qui doit être exécuté correctement, selon l'ordre traditionnel. Dans la mentalité archaïque, le non-accomplissement du rituel entraîne la perte de son efficacité. Ce souci du bon déroulement de la cérémonie a sans doute conduit à une cristallisation formelle du rituel renforcée par son caractère redondant.

Le respect de la tradition et le soin apporté à la forme de la coutume ont amené certaines personnes compétentes et intéressées à se spécialiser dans la pratique de ce rituel. Par exemple, certaines femmes qui chantent des chansons spécifiques au Flag Game.

Il faut aussi noter le mythe du grand passage exprimé à travers ces chants spécifiques, le détachement d'un univers familier et l'entrée dans un monde nouveau, inconnu. Il y a aussi la raison de la perte qui perturbe le système équilibré de la communauté traditionnelle.

Rites et cérémonies de passage accompagnent tout changement de lieu, d'état, de situation sociale ou d'âge, dit le grand folkloriste français Arnold Van Gennep dans son ouvrage Les rites de passage. Elle comporte régulièrement trois étapes : la séparation, l'attente et l'intégration dans le nouveau lieu/statut.

Analysé concrètement, il est facile de remarquer que le Flag Game est construit selon le principe des trois étapes. Les séquences qui la composent, ainsi que les cris qui accompagnent la danse, marquent le passage progressif des jeunes, pas à pas, de l'état de célibataire à celui de personnes mariées.

Bien entendu, le Flag Game a une fonction cathartique évidente, provoquant des explosions de joie selon l'étymologie même du mot du plus large chœur chorégraphique,

dérivé des termes grecs *horeia* et *horos*, basé sur *hara*-joy ou *hairein* - être heureux[11]. Le jeu s'accompagne d'exclamations ou d'interjections exhortatives provoquées par l'euphorie de l'atmosphère chorégraphique.

Le passage des jeunes à un autre rang social, le changement d'un statut de vie par un autre, se faisait solennellement dans la société patriarcale, avec beaucoup de déférence des jeunes envers les plus âgés. Le jeu du drapeau est une cérémonie pleine de faste. Par la multitude de gestes et d'actes symboliques, dirigés de manière allégorique, de nombreuses étapes de ce rituel sont projetées dans des espaces fabuleux et féeriques, avec un jeune empereur et une impératrice, avec un drapeau ou un sapin.

En reprenant la terminologie de C. G. Jung, de Psychologie et alchimie, on notera que, concernant les symboles utilisés dans le rituel du drapeau nuptial, *anima* - le côté féminin - et *animus*[12] - l'aspect masculin de l'être - s'entremêlent harmonieusement.

On se serait attendu à ce que la partie masculine domine tout le système d'images de ce rite de passage, car le rituel s'adresse au marié, mais l'anima et l'animus s'entremêlent dans la symbolique du cérémonial, mettant en avant l'idée d'unité, ensemble, formation d'un couple.

Nous concluons qu'en présentant les éléments à valeur symbolique dans le rituel du drapeau nuptial, nous avons essayé de décrypter les significations cachées de cette cérémonie de traversée, créant un pont, un lien entre les images, les objets, les représentations, les idées et la mentalité archaïque.

Évidemment, nous nous sommes limités à la description de ces interprétations qui présentaient plusieurs garanties, les plus suggestives, considérées comme fondamentales.

Bibliographie

Antonescu. Romulus, *Dicţionar de Simboluri şi Credinţe Tradiţionale Româneşti*, 2009., Editura Digitală, 2016
C. G. Jung, *Psychologie et alchimie,* Buchet – Chastel, Paris, 1970
Gheorghe Vlăduţescu, în *Filosofia legendelor cosmogonice româneşti,* Editura Minerva, Bucureşti, 1982
Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri*, vol II, Editura Artemis, Bucureşti, 1969
Ion Şeuleanu, *Poezia populară de nuntă*, Editura Minerva, 1985
Ivan Evseev, *Simboluri folclorice, Lirica de dragoste şi ceremonialul de nuntă*, Editura Facla, Timişoara, 1987
Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc II*, Editura Minerva, Bucureşti
Romulus Vulcănescu, *Soarele Sfânt*, în Mitologie română, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1985
Simion Florea Marian, *Botanica Românească*, Editura Paideia, 2000
Şeuleanu, Ion, *Poezia populară de nuntă,* Editura Minerva, Bucureşti, 1985

[11] Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc II*, Editura Minerva, Bucureşti, 1983, p. 274
[12] C. G. Jung, *Psychologie et alchimie*, Buchet – Chastel, Paris, 1970

LITERATURE AND IDEOLOGY, THE IMPOSSIBLE MIX

Veronica –Alina CONSTĂNCEANU
cercetător ştiinţific III dr,
Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”
Academia Română – Filiala Timişoara

Abstract: Literature has its own truth, which must be taken into account. Soon after 1945, when times were still turbulent, Lucia Demetrius adopted the new ideology, even in her literature. She first published in the interwar period, a time full of promises, but after the war it had to adapt to new realities. Novelist and playwright, Lucia Demetrius was one of the most important women writers for what was called socialist realism. Unfortunately, much of her dramatic works is strongly ideologized and thus, for the contemporary spectator, obsolete. Even if some characters are well defined and the action is well developed, there is a time when the text always pays tribute to ideology.

Key Words: theater, ideology, propaganda, playwright, feminism

A debutat în interbelic, perioadă plină de promisiuni, dar după război a trebuit să se adapteze noilor realităţi. Lucia Demetrius provine dintr-o familie de oameni de litere şi, încă de la o vârstă fragedă, trăieşte printre personalităţile vremii (Tudor Arghezi, Gala Galaction, Camil Petrescu) şi a frecventat cenaclul *Sburătorul*. La terminarea liceului a urmat Facultatea de Filozofie şi Litere iar, în paralel, Conservatorul de artă dramatică, secţia dramă şi comedie şi chiar a jucat un timp pe scenă. În 1934 a debutat ca ziaristă (colaborând la „Vremea” şi „Rampa”), timp în care începe să studieze estetica la Paris. Peste numai doi ani îi apare primul roman, *Tinereţe*. Multă vreme a publicat doar proză şi versuri, dar în 1945 începe şi cariera de dramaturg cu piesa *Turneu în provincie*, care se joacă în acelaşi an la Teatrul Naţional din Bucureşti. Legătura cu teatrul se amplifică, între anii 1950 - 1952 fiind şi regizor la teatrele din Sibiu, Braşov şi Bacău. Se pare că anul 1947, când îi apare placheta de versuri *Flori de hârtie*, este unul de răscruce în orientarea scrisului Luciei Demetrius. Se simte, începând cu acest *prag*, o puternică reflectare în opera ei a conflictului social din epocă, conflict care înflorea între socialismul instalat cu repeziciune şi vechea tradiţie românească. S-ar crede că, în această perioadă, literatura ei începe să fie „îndrumată de către partid”(ZALIS 1967, p. 6), fapt ilustrat şi de Ordinul Muncii Clasa a III-a, pe care îl obţine în 1948. Din punct de vedere cantitativ şi nu numai, nuvela acoperă partea cea mai însemnată în opera Luciei Demetrius, ea fiind prozator prin excelenţă. Deşi a debutat cu un roman, care a fost la scurtă vreme urmat de cel de-al doilea, *Marea fugă* (1938), scriitoarea alege nuvela ca gen literar favorit pentru exprimarea trăirilor sale, de-a lungul vieţii fiindu-i publicate zece volume de nuvele (primul, *Destine*, în 1939). Cu toate acestea, literatura dramatică nu poate fi trecută cu vederea: Lucia Demetrius are 19 piese publicate şi jucate, dintre care unele chiar s-au bucurat de mare succes în epocă.

Ca gen literar, dramaturgia se racordează inevitabil la orientările generale ale climatului literar din vremea respectivă, mulţi prozatori fiind atraşi de teatru – H.P. Bengescu, Felix

Aderca, Gib Mihăescu – dar încercările lor dramatice nu au avut întotdeauna succes. Teatrul este văzut ca mijloc de afirmare a «ideilor progresiste», iar «folosirea militantă» a scrisului îi captivează pe mulţi. Ca om de litere, Lucia Demetrius este de la început atrasă de creaţia lui Camil Petrescu (chiar ea recunoaşte ca acesta i-a fost mentor spiritual), din dramaturgia căruia a reţinut unele elemente, cum ar fi înclinaţia către studiul atent al psihologiei personajelor, doar că ele sunt analizate de autoare mai mult din perspectiva implicării în social, acţiunile personajelor fiind indisolubil legate de el.

Literatura Luciei Demetrius este bine receptată în epocă şi considerată unul dintre reprezentanţii „noii literaturi" (GAFIŢA 1964, p.150), bucurându-se de multe funcţii importante (a condus secţia de dramă a Uniunii Scriitorilor, a fost membră în Biroul de conducere al Uniunii Scriitorilor, a fost distinsă cu Premiul de Stat).

Cariera de dramaturg a Luciei Demetrius începe imediat după terminarea celui de al doilea război mondial, într-o vreme de mari frământări şi răsturnări politice. Primele sale piese de teatru se pun în slujba noii ideologii, ilustrând mai ales lumea veche înlocuită de cea proletară. Lumea satului aflată la momentul colectivizării e ilustrată în mai multe texte cum ar fi *Vlaicu şi feciorii lui* sau *Vadul nou*. Dar nu e uitată nici lumea citadină, în care burghezia îşi pierde privilegiile, lăsând locul său proletarilor plini de avânt şi nenumărate calităţi. Cu timpul, atunci când presiunea politicului se va mai diminua, şi literatura Luciei Demetrius se va sustrage de sub dominaţia ideologiei, ne mai fiind o simplă ilustrare a acesteia. Va publica piese precum *Grădina lui Dumnezeu, Răscrucea fără fântână, Perpetuum mobile*, texte aflate sub semnul experimentului, influenţate fiind mai ales de Pirandello.

Piesele Luciei Demetrius sunt, în genere, scrise după o structură canonică, ele conturându-se ca drame personale, în care apare implicit factorul „familie", sau ca tragedii sociale ce au la bază răsturnarea valorilor şi a puterilor în epoca respectivă. În majoritatea cazurilor, autoarea nu anunţă în mod explicit, la începutul piesei, printr-o specificaţie adiţională, caracterul dramatic, comic, tragic etc. al acesteia, marcând doar cantitativ (prin numărul actelor) scrierile sale dramatice. Drama socială ar putea fi considerată preferenţială printre piesele Luciei Demetrius, ea acoperind o parte însemnată din creaţia dramaturgului în discuţie. Chiar dacă luăm spre analiză drama individuală a vreunui personaj, vom observa curând că aceasta îşi trage rădăcinile tot dintr-un conflict social, care va prinde culoare spre sfârşitul piesei.

Lucia Demetrius, profitând din plin de transformările care aveau loc în perioada conceperii scrierilor sale, îşi axează literatura dramatică, în mare parte, pe tema tranziţiei social-istorice, privită adeseori minimal, din interiorul unei familii anume, prin gândurile şi trăirile acesteia. Familia este, în majoritatea cazurilor, locul de unde se dă „startul" acţiunii dramatice, unde se rotunjeşte întregul subiect al piesei şi locul unde acesta ia sfârşit. Este evident că, tocmai din această cauză, posibilitatea ca autoarea să fi avut o viziune unidirecţională asupra realităţii social-istorice este mare. De exemplu în *Cumpăna*, în fapt „o analiză a problemelor opţiunii social-istorice" (GHIŢULESCU 1984a, p.26), se observă că lipsesc cu desăvârşire „obiectele" acestei opţiuni, ele trebuind să fie în mod natural cel puţin două. Sunt zugrăvite aici doar avantajele socialismului şi ceea ce ar trebui să facă un adevărat socialist. Cititorului nu-i este oferită şi cealaltă faţă a

monedei, reprezentată vag de Lidia, soţia patronului, care nu-şi exteriorizează gândurile şi părerile, fiind bănuită şi de nesinceritate. Soţul ei este un personaj absent. Şi, atunci când ai în faţă două fantome şi un grup de muncitori comunişti entuziaşti, cum poţi opta? Chiar şi raportul cult / incult pare a fi dat peste cap aici: Lidia, o femeie „şcolită" şi sensibilă prin definiţie, este încondeiată ca fiind surprinzător de incultă şi perfidă, pe când muncitorii fabricii, nerăbdători să preia conducerea, sunt zugrăviţi (prin limbajul şi prin gândurile lor) ca persoane foarte culte şi cu mult bun simţ.

În *Arborele genealogic* se pune problema salvării unui cercetător, profesorul Dragoş Manea-Voineşti, de la vitregiile vieţii comuniste. Subiectul prinde viaţă datorită celui mai puternic şi mai bine conturat personaj din dramaturgia Luciei Demetrius: Suzana Manea-Voineşti, mama lui Dragoş, boieroaică de viţă veche, mândră că se trage din neam de voievozi, care vorbeşte o pitorească limbă românească veche, surprinsă excelent de autoare. Viaţa de familie ca atare este parcă o temă mai bine conturată în această piesă decât pledoaria pentru noua viaţă socialistă (plasată forţat, aproape în întregime, spre finalul piesei), văzută ca şansă unică pentru emanciparea şi independenţa femeii. Cu toate astea, femeile de aiurea nu au avut nevoie de comunişti pentru a se emancipa. Această confuzie se creează şi în subiectul piesei *Trei generaţii*, unde abia Veronica (din cea de a treia generaţie), care trăieşte într-o „lume a posibilelor împliniri" (BRĂDĂŢEANU 1977, p.109), este capabilă să hotărască singură ce va face cu viaţa ei. Dar Ruxandra ar fi putut pleca şi ea cu pianistul Şerban Grigoriu, omul de care va rămâne îndrăgostită toată viaţa, dacă ar fi avut curajul să iasă pe acea portiţă a libertăţii ei. A împiedicat-o însă educaţia, poziţia umilă pe care a învăţat să o adopte de mică.

Dacă piesa *Cumpăna* a fost comparată adesea cu *Citadela sfărâmată* şi dacă tema tranziţiei social-istorice şi a problemelor pe care le ridică o nouă viaţă este poate una preluată de la Lovinescu, am putea spune că preocuparea Luciei Demetrius pentru poziţia femeii în societate, pentru lupta ei în a obţine drepturi cel puţin egale cu obligaţiile pe care aceasta le avea este, în dramaturgia vremii, o temă originală. Chiar autoarea recunoaşte că e „obsedată" (DEMETRIUS 1977, p. 5) de familie ca nucleu al societăţii şi că, în acest sens, publicul a ales piesa *Trei generaţii* ca fiind cea mai reuşită. În literatura dramatică a Luciei Demetrius, o familie poate atinge perfecţiunea nu numai dacă reuşeşte să evite conflictele interioare inerente, ea trebuie (conform doctrinei socialiste) să fie utilă în mod direct societăţii (*Arborele genealogic*). Autoarea este consecventă pe drumul conflictului dintre generaţii, al căutărilor neîntrerupte pentru a găsi un loc mai bun familiei în societate, pentru a-i motiva existenţa. De remarcat că Lucia Demetrius, atunci când critică vechea societate, nu o face cu o incisivitate sporită, precum Caragiale de exemplu, şi chiar condiţia artistică a prezentării sale este inferioară. Aceasta poate pentru că există uneori replici oarecum forţate în dialogurile dintre personaje, ceea ce le face să fie receptate ca fiind false.

> În universul predominant familial al pieselor ei, Lucia Demetrius este preocupată, cum spuneam, de căsătoriile din dragoste, din obligaţie, de felul în care o generaţie sau alta îşi rezolvă conflictele interioare sau conflictele cu societatea, de felul în care o mamă îşi educă

copiii şi de repercusiunile pe care această educaţie le-ar putea avea asupra vieţii lor ulterioare.

Teme cea mai importantă abordată de autoare este tocmai acest destin uman surprins în timpul unor procese istorice importante. Şi piesele cu cel mai mare succes în cariera dramatică a Luciei Demetrius se înscriu tot în acest univers. Dar nu trebuie uitat că ea a încercat să oglindească şi transformările prin care trecea satul românesc. În *Vadul nou* sau *Vlaicu şi feciorii lui* se încearcă o prezentare idilică a colectivizării şi a avantajelor aduse de aceasta. Poate şi pentru că autoarea nu a cunoscut bine lumea satului, personajele (mai ales în *Vadul nou*) sunt schematice, situaţiile în care ne sunt prezentate fiind de-a dreptul neverosimile. De asemenea piesa amintită e ratată şi prin stil, regionalizarea limbajului fiind de asemenea forţată. *Oameni de azi* surprinde acelaşi moment al colectivizării, fiind adusă în scenă lumea celor de ieri, coruptă, dominată de nedreptate şi cea de azi, bineînţeles idilizată. *Vlaicu şi feciorii lui* aduce conflictul din plan social în cel familial, fiind în acelaşi timp şi cea mai reuşită piesă „ţărănească" a Luciei Demetrius.

În încercarea de a îmbogăţi tematic dramaturgia sa, autoarea încearcă să abordeze şi alte subiecte, dovadă fiind volumul *Răscrucea fără fântână* . Cea mai reuşită piesă este *Grădina lui Dumnezeu*, aflată sub semnul modernismului. În prim plan este un autor de teatru care prin ceea ce încearcă să scrie creează o lume fictivă, dar o lume în care el crede aşa de mult încât aceasta va deveni reală. Experimentul încercat prin aceste demers dramatic nu a fost continuat, deşi ar fi meritat încercat, căci era singura soluţie de a se sustrage ideologicului.

În teatrul de început al Luciei Demetrius, conflictul este mai ales social, specific epocii. Literatura avea un scop bine precizat: acela de a sprijini noua orientare politică a ţării, practic era un mijloc de propagandă. Autoarea a încercat să contureze şi un conflict interior, unul psihologic, pentru a da veridicitate acestei lumi. Personajele cele mai bine conturate cum ar fi Mircea Vadu, Suzana Manea-Voineşti au şi o complicată structură interioară, frământările lor dând , pe alocuri, veridicitate şi putere textului. Dar conflictul principal rămâne unul specific epocii, trecerea de la o lume la alta fiind într-un fel obsesia tuturor, chiar şi a celor care se opuneau.

Cel care dă viaţă unei piese de teatru este personajul, el e cel chemat să facă veridică lumea de pe scenă. În piesele de început ale Luciei Demetrius , cum ar fi *Vadul nou*, personajele sunt schematice, fiind de fapt eroul (omul nou, condus de omenie şi idealuri înalte, reprezentat de comunistul Grigore sau medicul Murgu, interesat şi de sănătatea morală a pacienţilor săi) în luptă cu antieroul, neapărat plin de defecte (un exemplu fiind medicul afacerist şi corupt, Florin Petrescu). Cu timpul, nuanţele de alb şi negru se mai estompează şi astfel în piese precum *Trei generaţii*, *Arborele genealogic* lucrurile sunt mai nuanţate, chiar dacă tot reprezentanţii noii lumi rămân personajele pozitive, şi în final învingătoare, în ciuda piedicilor puse în calea lor. Personajul feminin domină în general această lume. Dramaturgia Luciei Demetrius ilustrează „iniţierea comunistă a femeii" (CERNAT, MANOLESCU, MITCHIEVICI, STANOMIR 2004, p.157), emanciparea acesteia fiind un subiect la modă, dar şi unul drag autoarei.

Creaţia ei dramatică debutează sub semnul proletcultismului, autoarea fiind mai interesată de oglindirea noii ideologii, decât de adevărul operei sale. În anii aşa-zisei liberalizări, a încercat să schimbe registrul tematic şi stilistic, piesele publicate în volumul *Răscrucea fără fântână* (1972) stând sub semnul experimentului. Această schimbare i-a luat prin surprindere pe comentatorii dramatici, care au subliniat curajul autoarei de a încerca altceva atunci când drumul urmat până atunci părea că nu mai duce niciunde.

Lucia Demetrius s-a impus în literatura română într-o perioadă neprielnică literaturii. Imediat după 1945, când vremurile erau încă tulburi, ea s-a angajat şi literar de partea noii puteri, a cărei ideologie şi-a însuşit-o. Din păcate mare parte din literatura ei dramatică e puternic ideologizată şi astfel, pentru spectatorul contemporan, este desuetă. Chiar dacă unele personaje sunt bine construite, iar acţiunea e bine condusă, există un moment în care textul plăteşte mereu tribut ideologiei.

BIBLIOGRAFIE PRIMARĂ

DEMETRIUS 1949 = Lucia Demetrius, *Cumpăna*. Piesă în trei acte, Bucureşti, Editura de Stat
DEMETRIUS 1952 = Lucia Demetrius, *Teatru* (*Cumpăna; Vadul nou; Oameni de azi*), Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă
DEMETRIUS 1956 A= Lucia Demetrius, *Cei de mâine*. Piesă în trei acte, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă
DEMETRIUS 1956 B = Lucia Demetrius, *Trei generaţii.* Piesă în trei acte, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă
DEMETRIUS 1957 = Lucia Demetrius, *Arborele genealogic*. Piesă în trei acte, Bucureşti, Fondul literar, f.e.
DEMETRIUS 1958 = Lucia Demetrius, *Teatru* (*Cei de mâine; Trei generaţii; Arborele genealogic*), Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă
DEMETRIUS 1959 = Lucia Demetrius, *Cei care rămân singuri.* Piesă într-un act, Bucureşti, Editura de Stat pentru Imprimate şi Publicaţii
DEMETRIUS 1960 = Lucia Demetrius, *Vlaicu şi feciorii lui*. Piesă în trei acte, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă
DEMETRIUS 1963 = Lucia Demetrius, *Pădurea de sălcii* (Teatru de amatori), Bucureşti, Editura pentru Literatură
DEMETRIUS 1964 = Lucia Demetrius, *Teatru* (*Cumpăna; Trei generaţi; Arborele genealogic; Vlaicu şi feciorii lui; Întoarcerea din vis*), Bucureşti, Editura pentru Literatură
DEMETRIUS 1972 = Lucia Demetrius, *Teatru. Răscrucea fără fântână*.(*Grădina lui Dumnezeu, Răscrucea fără fântână, Perpetuum mobile*, După prăpăd, *Colocviu sentimental*), Bucureşti, Editura Eminescu
DEMETRIUS 1977 = Lucia Demetrius, *Trei generaţii.* Piesă în trei acte, Bucureşti, Editura Eminescu

BIBLIOGRAFIE SECUNDARĂ

BRĂDĂŢEANU 1977 = Virgil Brădăţeanu, *Viziune şi univers în noua dramaturgia românească*, Bucureşti, Editura Cartea Românească
CERNAT, MANOLESCU, MITCHIEVICI, STANOMIR 2004 = Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir, *Explorări în comunismul românesc*, I, Iaşi, Editura Polirom
GAFIŢA 1964 = Mircea Gafiţa, *Scriitori români contemporani*, Bucureşti, Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă
GHIŢULESCU 1984a = Mircea Ghiţulescu, *O panoramă a literaturii dramatice contemporane*, Cluj Napoca, Editura Dacia

GHIŢULESCU 2000 = Mircea Ghiţulescu, *Istoria dramaturgiei române contemporane*, Bucureşti, Editura Albatros
ZALIS 1967 = Henri Zalis, *Prefaţă* la Lucia Demetrius, *Album de familie*. Nuvele alese (1935-1965), Bucureşti, Editura pentru Literatură

ACTIVITĂȚILE LUDICE ÎN GRĂDINIȚĂ

Elena Lucia MARA,
Prof.univ.dr., Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

Abstract: Play has always been considered a specific human activity, which transforms reality into an imaginary plane, in order to fulfill personal desires. The peculiarities of each game, the reactions of those who participate, but also the repercussions generated by practicing certain games allowed the identification of certain functions specific to recreational activities. Their diversity allowed the specialists to delimit specific functions as follows: psychological priority functions, priority pedagogical functions and social functions. The didactic game must be studied carefully before being performed with the group of children. The educator must know well the didactic task of the game, the elements of the game that can be used, to respect the rules of the game, applying them correctly in the activity she leads.

Keywords: playfulness, pedagogical functions, intuitive thinking, game, game structure

Jocul a fost considerat dintotdeauna o activitate specific umană, care transformă realitatea în plan imaginar, în vederea împlinirii unor dorințe personale. Particularitățile fiecărui joc în parte, reacțiile celor care participă, dar și repercursiunile generate de practicarea anumitor jocuri au permis identificarea anumitor funcții specifice activităților ludice. Diversitatea acestora le-a permis specialiștilor delimitarea unor funcții specifice astfel: funcții de factură prioritar psihologică, funcții prioritar pedagogice și funcții de natură socială.

1. Funcția de cunoaștere sau funcția cognitivă, informativă

Jucâdu-se, de la cea mai fragedă vârstă, fără să conștientizeze neapărat, copilul învață; acumulează informații, cunoștințe, își formează și exersează un set de deprinderi, priceperi și obișnuințe, sarcinile jocului orientând procesul cunoașterii. (Bocos, 2017). Curiozitatea, interesul manifestat de copii îi conferă jocului o curbă specifică de viabilitate. Aspectele cognitive ale jocului declanșează aderări individuale, diferențiate la anumite jocuri, menținând sau îndepărtând interesul pentru joc. Se poate declanșa și un proces de saturație, care conduce spre retragerea din joc, sau chiar la încheierea prematură a jocului. Jocul se stinge, dar locul lui este luat de altul, care, de asemenea urmează o curbă de viabilitate, fiind determinat de funcția cunoașterii. Funcția cognitivă traduce în act de învățare acțiunea proiectată de dascăl în plan mintal, transformând în experiențe de învățare, obiectivele prestabilite de ordin cognitiv.

2. Funcția de stimulare, dezvoltare complexă a personalității jucătorului

Această funcție se exprimă, de obicei, în jocurile dinamice, de mișcare, de competiție, de manipulare. Necesitatea și utilitatea mișcării trebuie cultivată de timpuriu, mijlocul cel mai eficient fiind practicarea efectivă a exercițiului fizic, prin forma lui specifică copilăriei – jocul. Sănătatea fizică, corporală este întreținută de participarea copiilor la activități ludice. prin joc, este stimulată prioritar componenta motorie a personalității copilului. De cele mai multe ori, la încheierea unui joc, participanții sunt hotărâți să reînceapă jocul, să o ia de la capăt, sunt mulțumiți de ceea ce au realizat, nu resimt oboseala specifică învățării sau muncii și au un tonus pozitiv.

Este important să acordăm o atenţie sporită dezvoltării motricităţii fine pentru a pregăti degetele pentru activităţile zilnice ale vieţii, care au la bază detaliul, spre exemplu, încheiatul şi descheiatul nasturilor, învârtirea spaghetelor pe furculiţă, legarea şireturilor, introducerea aţei în ac. Jocurile de şnuruire, labirinturile cu bile, jocurile mozaic satisfac funcţia de dezvoltare complexă a personalităţii jucătorului, alături de dactilo-pictură, decupare după contur sau chiar construirea unor blocuri din cuburi, îmbrăcare păpuşilor.

3. Funcţia adaptativă şi formativ-educativă

Jocul modelează personalitatea autonomă şi creativă a copilului, contribuie la formarea, conştientizarea propriei persoane, educă spiritul de competiţie, de fair-play, de dreptate, toate sunt câştiguri în planul personalităţii copilului, obţinute prin participarea la joacă, la joc. Această funcţie contribuie la realizarea obiectivelor din sfera operatorie şi atitudinală. Sunt exersate funcţii psihice şi fizice ale copilului şi se formează deprinderi intelectuale, aptitudini, capaciţăţi şi comportamente. Stările emoţionale specifice acestui tip de activitate stimulează şi intensifică procesele de muncă antrenate, fixează cu mai multă uşurinţă cunoştinţe, priceperi, deprinderi. În plus, jocul educă atenţia, abilităţile şi capacităţile fizice, trăsăturile de caracter, precum perseverenţa, spiritul de ordine, cinstea, răbdarea, atitudinea faţă de colectiv, socializarea şi umanitatea.

4. Funcţia terapeutică

În general, orice activitate ludică permite crearea unei lumi imaginare în care ne refugiem, pentru că această stare ne face bine. Acolo predomină visele noastre şi dorinţele ni se împlinesc, pentru că este vorba despre o lume lipsită de restricţii. Cu ajutorul jocului, de altfel, ne putem păstra echilibrul vieţii psihice. Jocul reprezintă un suport psihologic pentru tratarea unor disfuncţii sau chiar a unor patologii. În cadrul terapiei prin joc, putem să alegem diverse modalităţi: jocuri cu nisip şi apă, jocuri sociale, jocuri cu diverse obiecte.

5. Funcţia socială

Ca primă formă de activitate umană fundamentală, este firesc ca jocul să constituie un element şi un factor important de socializare. Jocul are funcţie de socializare a copilului, ceea ce explică prin tendinţa mereu accentuată a copiilor de a se acomoda la reacţiile, comportamentele celor din jur. Această funcţie este prezentă mai ales în jocul cu reguli şi este concretizată în exersarea prin joc şi asimilarea în plan comportamental a exigenţelor vieţii sociale. Majoritatea tipurilor de joc şi, în special, cele de cooperare, de competiţie sau de rol presupun relaţionare, adaptare şi la acţiunile partenerului de joc, asumare a responsabilităţii propriului comportament. În contextul jocului, unde relaţiile interpersonale şi cele de grup sunt principalele modalităţi de relaţionare, încep să se formeze primele trăsături carecteriale care se vor condensa în conduita copilului. Socializarea şcolarului mic şi evoluţia sociabilităţii acestuia se finalizează cu adaptarea, care se referă la posibilităţile generale ale copilului de a face faţă dificultăţilor şi cerinţelor sociale. Ca să se poată integra şi coopera eficient cu cei din jur, copilul trebuie să atingă un anumit nivel al socializării, care presupune o modalitate

de percepere şi evaluare a calităţilor celor cu care vine în contact. Jocul didactic îndeplineşte funcţiile de bază ale metodelor didactice.

1.Taxonomii specifice domeniului ludic

Diversitatea şi complexitatea activităţilor propuse de domeniul ludic au atras atenţia asupra unor posibilităţi de clasificare a acestora. Astfel, acum, sunt bine cunoscute mai multe taxonomii specifice domeniului ludic, clasificarea jocurilor realizându-se după un criteriu sau după mai multe criterii, cum ar fi: vârsta de referinţă a jucătorilor, numărul participanţilor la joc, conţinutul activităţilor ludice, prezenţa sau absenţa regulilor de joc, complexitatea jocului, finalităţile vizate prin practicarea anumitor jocuri. Istoricul şi evoluţia activităţilor ludice a determinat constituirea în timp a mai multor referinţe taxonomice, după cum urmează:

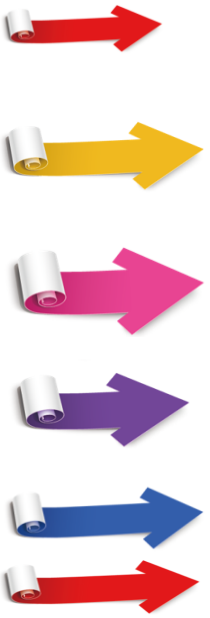

K. Gross	vorbea despre jocuri experimentale, jocuri cu funcţii generale, jocuri senzoriale, jocuri motorii, jocuri intelectuale, jocuri afective, jocuri de voinţă.
Ed. Claparede	a distins între jocuri cu funcţii generale: jocuri senzoriale şi jocuri motorii, iar între jocurile cu funcţii specifice: jocuri intelectuale şi jocuri afective.
J. Chateau	a identificat jocurile funcţionale, jocurile de imitaţie, jocurile cu reguli arbitrare şi jocurile cu reguli precis stabilite.
E. Geissler	vorbea despre jocuri de mişcare şi jocuri funcţionale, jocuri cu reguli, jocuri demonstrative, pe roluri, jocuri de creaţie şi fantezie.
A.Bacus	remarca jocurile fizice, jocurile intelectuale şi jocurile socio-afective.
A.Demarbre	a făcut o clasificare a jocurilor în funcţie de vârsta copilului, şi în funcţie se efortul solicitat de joc.

Din punct de vedere al modului de prezentare a sarcinii şi a modului de desfăşurare, se disting tipurile de jocuri:

1. *cu explicaţii şi exemplificări;*
2. *cu explicaţii, dar fără exemplificări;*
3. *fără explicaţii, doar cu simpla enunţare a sarcinii.*

În funcţie de scopul şi sarcina didactică, jocurile por fi împărţite:

a) după momentul în care se folosesc în cadrul lecţiei:

- jocuri didactice ca *lecţii de sine stătătoare*;
- jocuri didactice *ca momente propriu-zise ale lecţiei*;
- jocuri didactice *în completarea lecţiei*, intercalate pe parcursul lecţiei, sau în final

b) după conţinutul capitolelor de însuşit:

1 – jocuri didactice pentru *aprofundarea însuşirii cunoştinţelor specifice unui capitol sau a unui grup de lecţii* („Caută vecinii!”, „Atenţie la schimb!”, „Găseşte-l pe al treilea!”, „Continuă tu”, „Cine ştie câştigă”, „Eu spun una, tu spui alta”, etc);

2 – jocuri didactice *specifice unei vârste sau grupe* („Stop!", „Jetonul aranjat", „Săculeţul fermecat", „Jocul perechilor", „Rezolvă şi dă mai departe!", „La ce număr m-am gândit?", „Trenuletul semnelor" etc.).

În funcţie de aportul lor formativ, jocurile se pot clasifica *după acea operaţie sau însuşire a gândirii căreia i se adresează jocul didactic*:

1 – jocuri didactice pentru dezvoltarea capacităţii de analiză („Completează şirul!", „Observă regula şi continuă!", „Adaugă cuvinte potrivite"). Aceste jocuri pot cere o analiză pe baza comparaţiei între imaginea pe care o vede copilul (percepţia) şi cea pe care el o are despre obiectele asemănătoare (reprezentare).

2 – jocuri didactice pentru dezvoltarea capacităţii de sinteză ce presupun efectuarea prealabilă a unei analize („Uneşte!", „Reconstituie!", „Diamantul");

3 – jocuri didactice pentru dezvoltarea capacităţii de a efectua comparaţii („Compară!");

4 – jocuri didactice pentru dezvoltarea capacităţii de abstractizare şi generalizare (jocul „Cine ştie răspunde", cu sarcina didactică de a compune numere (0 - 10), având ca regulă a jocului, de a forma exerciţii de adunare şi scădere cu 1 şi 2, al căror rezultat să fie egal cu numărul dat de conducătorul jocului, într-un timp fixat iniţial;

În funcţie de materialul didactic folosit jocurile se clasifică:

1 – jocuri didactice *cu material didactic* - standard (confecţionat)

- natural

2 – jocuri didactice *fără material didactic* (jocuri orale cu ghicitori, cântece, scenete, povestiri etc).

Jocurile didactice care fac referire la conţinutul capitolelor pot fi:

1 – de îmbogăţire a cunoştinţelor, priceperilor şi deprinderilor;

2 – de pregătire a actului învăţării;

3 – de fixare:

- de evaluare
- de dezvoltare a atenţiei, memoriei, inteligenţei
- de dezvoltare a gândirii logice
- de dezvoltare a creativităţii

4 – de revenire a organismului:

- de revenire a atenţiei şi modului de concentrare
- de formare a trăsăturilor moral-civice şi de comportament

După criteriul ariei psihofizice exersate, jocul didactic poate fi clasificat (adaptare după J. Moyles, 1989) astfel:

Jocul psihomotor ce vizează dezvoltarea mobilităţii generale şi fine:

- jocuri constructive/dezasamblare;
- jocuri de manipulare/coordonare;
- jocuri de stimulare senzorială: de discriminare cromatică, muzicale;
- jocuri de mişcare creative (dansul);
- jocuri de căţărare, escaladare.

Jocul de stimulare intelectuală:

- jocuri lingvistice: de comunicare, gramaticale, de exersare a ascultării, de cuvinte;
- jocuri de cunoaştere a mediului: de explorare, investigare, rezolvare de probleme;
- jocuri logico-matematice: cu numere, şi numărare, de comparare, analiză, descriere, clasificare, de perspicacitate;
- jocuri de creativitate: de imaginaţie mintală, de reprezentare estetică.

Jocul de dezvoltare socio-emoţională:

- jocuri de comunicare, cooperare;
- jocuri de autocontrol: de imobilitate, de tăcere;
- jocuri de empatie: interpretarea unor poveşti, redarea unui personaj, imitaţie;
- jocuri de prezentare de sine;
- jocuri competitive;
- jocuri terapeutice.

Posibilităţile de clasificarea a jocurilor didactice sunt multiple, însă o clasificare unanim acceptată e greu de identificat, ceea ce justifică încă o dată, complexitatea domeniului ludic, abordat mai ales din perspectivă educaţională.

3. **Structura jocului didactic**

Jocul didactic ca activitate de învăţare necesită:

- proiectarea judicioasă, într-o succesiune de activităţi care asigură însuşirea cunoştinţelor ce vizează conţinutul jocului;
- cunoaşterea jocului sub toate aspectele;
- procurarea şi confecţionarea materialului didactic adecvat.

Cea mai mare parte a jocurilor didactice de educare a limbajului se desfăşoară cu material didactic, intuitiv, ţinând cont că la vârsta preşcolară gândirea copilului este concret intuitivă. Materialul didactic trebuie procurat din timp şi selecţionat potrivit jocului care se organizează, în funcţie de obiectivele propuse şi de caracteristicile grupei de copii. Orice material didactic trebuie să îndeplinească următoarele cerinţe (figura 1):

Fig.1. Cerinţele materialelor didactice

Pregătirea materialului didactic necesită aşadar o atenţie specială şi un efort susţinut din partea educatoarei care în acelaşi timp trebuie să găsească soluţii

interesante de prezentare a acestuia astfel încât, prin procedeul folosit, să trezească interesul copiilor pentru jocul didactic. Pentru unele jocuri didactice care prin natura lor sunt mai complexe şi presupun precizarea, verificarea sau sistematizarea unui număr mai mare de cunoştinţe, se simte nevoia pregătirii în prealabil a copiilor. În concluzie, înţelegerea esenţei jocului, planificarea lui judicioasă şi pregătirea copiilor în vederea participării lor active şi în condiţii optime, condiţionează eficienţa jocului didactic. Structura jocului didactic cuprinde mai multe etape, prezentate în figura 2:

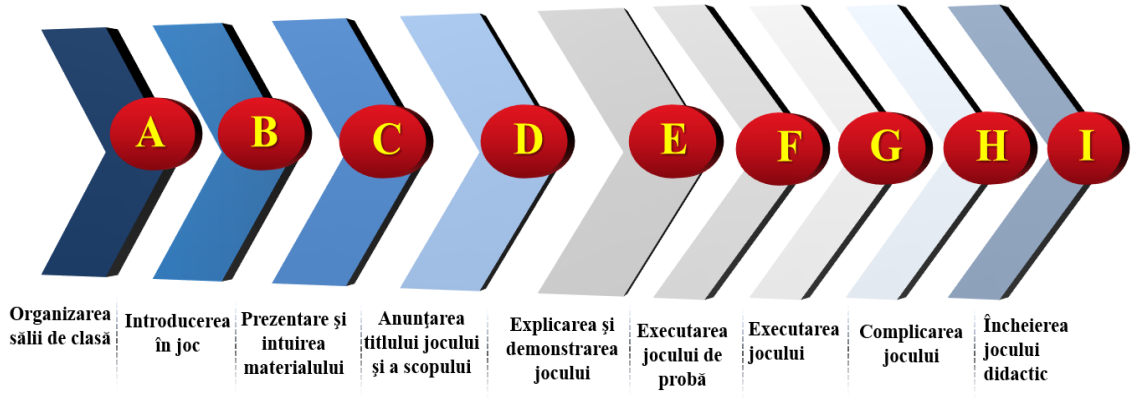

Fig.2 Etapele jocului didactic

Organizarea sălii de clasă (a locului unde se va desfăşura jocul) în funcţie de particularităţile jocului ce se organizază, a materialului didactic utilizat (demonstrativ şi / sau distributive), de nevoia unor amenajări speciale. **Introducerea în joc** urmăreşte crearea unei atmosfere favorabile, trezirea interesului şi a curiozităţii copiilor pentru ceea ce va urma. La grupele mici acest moment se poate realiza în maniera surprizei, prin intermediul unui personaj cunoscut de copii, prin intermediul unei ghicitori, a unor versuri cunoscute. La grupele mari jocul poate începe printr-o conversaţie cu rol motivaţional sau prin anunţatea scopului şi a titlului jocului. **Prezentare şi intuirea materialului** care va fi utilizat în joc este o următoare etapă în cazul jocurilor în care se utilizează material didactic. Materialul poate fi prezentat în maniera surprizei ori ca material de lucru care nu atrage în mod expres atenţia asupra lui însuşi. La grupa mică acest moment este realizat de către educatoare, care descrie materialul şi reaminteşte şi alte jocuri în care a fost folosit acelaşi material, etc. La grupele mari intuirea se poate face cu ajutorul copiilor sub forma reactualizării cunoştinţelor. Copiii observă materialele şi enumeră proprietăţile lor. Materialul demonstrativ e pus în coşuleţe, săculeţe, plicuri, etc., este aşezat pe măsuţele copiilor sau poate fi adus de către personajul (copilul) ce joacă un anumit rol. Momentul în care copilul primeşte materialul este ales în funcţie de tipul de joc, iar ca plasament în desfăşurarea activităţii fie la începutul jocului, fie în timpul jocului. **Anunţarea titlului jocului** şi a scopului acestuia se face scurt şi sugestiv. Denumirea jocului are rolul de a sintetiza esenţa jocului şi se constituie ca un adevărat laitmotiv pe întreaga durată de desfăşurare a acţiunii. Scopul jocului şi denumirea sa determină prin urmare, conţinutul în jurul căruia se structurează apoi sarcina, regulile şi elementele de joc. **Explicarea şi demonstrarea jocului** are un

rol hotărâtor pentru buna desfăşurare a activităţii. În această etapă educatoarea îşi orientează efortul educativ în următoarele direcţii:

- să-i ajute pe copii să înţeleagă sarcinile ce le revin;
- să precizeze regulile jocului, asigurându-se că au fost înţelese corect şi că sunt bine reţinute de copii;
- să fixeze sarcinile conducătorului de joc;
- să formuleze cerinţele ce trebuie satisfăcute pentru a câştiga;
- să stabilească modalităţile de complexificare treptată şi de dozare a efortului intelectual şi fizic al copiilor.

Executarea jocului de probă se realizează sub directa îndrumare a educatoarei care intervine destul de des reamintind regulile şi şi succesiunea etapelor jocului, făcând unele precizări cu caracter organizatoric. La grupa mică, educatoarea va conduce jocul în mod direct, iar la grupele mari ea pote transfera rolul de conducător unui copil. După desfăşurarea jocului de probă, educatoarea va face aprecieri privind modul de realizare a sarcinilor, va evidenţia greşelile săvârşite, va reveni cu explicaţii suplimentare pentru corectarea greşelilor tipice. Metodele de însuşire a jocului diferă în funcţie de grupa de vârstă, de complexitatea jocului, de experienţa de joc a copiilor, de sarcinile jocului. Cea mai simplă modalitate de însuşire a jocului de către copii, frecvent folosită la grupa mică, este acţiunea; explicarea şi demonstrarea jocului se realizează prin desfăşurarea efectivă a lui – calea inductivă. Calea deductivă presupune explicarea prealabilă a jocului, sarcinile didactice, regulile, acţiunile de joc urmate de aplicare. Explicaţia trebuie să fie simplă, clară, succintă; demonstrţia se poate face cu ajutorul unor copii sau al grupei întregi. Uneori deducerea regulilor se realizează cu ajutorul copiilor. *Executarea jocului* de către copii se face în momentul imediat următor jocului de probă. Chiar dacă jocul se execută independent, educatoarea trebuie să urmărească:

- să menţină atmosfera de joc, favorizând manifestările specifice: mişcare, apluze, competiţie;
- să antreneze toţi copiii în acţiune;
- să încurajeze copiii să adopte modul corect de colaborare;
- să stimuleze evoluţia jocului evitând momentele de monotonie;
- să creeze condiţiile necesare pentru ca fiecare copil să rezolve sarcina didactică, independent sau în grup, în funcţie de modul de organizare a jocului.

Desfăşurarea jocului şi performanţele copiilor relevă gradul de înţelegere a jocului, nivelul însuşirii cunoştinţelor implicate în conţinutul jocului, capacitatea intelectuală şi abilităţile motrice ale copiilor. **Complicarea jocului** se realizează după ce se constată că întreg colectivul de copii a executat corect elementele de detaliu. Pentru a se asigura transferul deprinderii se pot introduce noi elemente de joc, se poate complica jocul prin sarcini didactice mai complexe, cu un grad mai mare de dificultate, se pot prezenta materiale didactice suplimentare, se pot introduce reguli noi, se pot organiza întreceri sau se pot utiliza fişe de muncă independentă. **Încheierea jocului didactic,** în această etapă se rezovă unele sarcini didactice de sinteză, se reproduce sau se audiază un text literar sau un cântec; se pot îndeplini acţiuni impuse de temă, de exemplu închiderea magazinului, plecarea sau întoarcerea dintr-o excursie, dintr-o expoziţie, de

la teatru etc. Se fac aprecieri frontale şi individuale, se stabilesc câştigătorii, care vor fi recompensaţi prin apluze sau surprize, premii. Se poate desfăşura un joc liber al copiilor cu jucăriile folosite sau se execută mişcări imitative cu sau fără jucării, se reproduc onomatopee etc.

Jocurile didactice de educare a limbajului trebuie proiectate în planurile anuale şi calendaristice, respectându-se scopul acestora (precizarea, verificarea, consolidarea cunoştinţelor, corectarea pronunţiei, însuşirea unei structuri gramaticale corecte a limbii române). În proiectarea jocurilor didactice, educatoarea trebuie să se orienteze întotdeauna după sarcina didactică pe care acestea o cuprind. În acelaşi timp se ţine seama de ansamblul activităţilor care se desfăşoară în grădiniţă. Jocul didactic trebuie studiat cu atenţie mărită înainte de a fi executat cu grupa de copii. Educatoarea trebuie să cunoască bine sarcina didactică de joc, elementele de joc ce se pot întrebuinţa, să respecte regulile de joc, aplicându-le corect în activitatea pe care o conduce. Efectuarea jocului de probă pentru constatarea însuşirii componentelor mai sus enumerate, introducerea variantelor de joc accesibile şi atractive vârstei trebuie aplicate creator, cu tact pedagogic contribuind astfel activ la îmbogăţirea structurii jocului didactic, la adaptarea acestuia la grupa la care se desfăşoară. Se impune, deci, studierea jocului didactic de către educatoare pentru a-l desfăşura corect din punct de vedere metodic şi, în acelaşi timp, pentru a-i îmbogăţi conţinutul.

Bibliografie

Ciolan, L. (2008). *Învățarea integrată*. *Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*, Iași: Editura Collegium Polirom.

Bocoș, M., (2010). *Paradigma pedagogică a activizării studenților*, în *Ghid metodologic de pedagogie universitară*. Alba Iulia: Editura Aeternitas.

Dumitru, Ion Al. (2000). *Dezvoltarea gândirii critice și învățarea eficientă*. Timișoara: Editura de Vest.

Oprea, C.L. (2006). *Strategii didactice interactive*, București: Editura Didactica si Pedagogică.

APTITUDINEA PEDAGOGICĂ ŞI EMPATIA – ÎNTRE NECESITATE ŞI EXCELENȚĂ DIDACTICĂ

Teodor Pătrăuţă
Prof. PhD, Vest „Vasile Goldiş" University of Arad

Abstract: Spaţiul şcolar şi universitar nu este un loc unde, după un ritual academic, se tratează numai un subiect sau o temă din programă. Acesta este, înainte de toate, un mediu de comunicare, un mediu în care se produce o acțiune de educare implicând comportamentul global al unor personalităţi formate şi a celor în curs de formare. Poate fi considerată o întâlnire între generaţii, mediată de trebuinţe, de influenţe, de socializare, având legi, reguli şi o dinamică proprie. Aş fi foarte bucuros dacă aceste lucruri ar fi înţelese şi de cei care gestionează situaţia pandemică de azi.
A educa înseamnă a-l învăța pe educabil să construiască şi să edifice o cunoaştere profundă ce nu aparţine exclusiv nici educatorului, nici educabilului, ci este un produs al competenţei de libertate a educabilului.
Om bun sau foarte bun, profesorul trebuie să conţină în structura lui psihopedagogică o aptitudine pedagogică şi o empatie de excepţie.

Cuvinte cheie: aptitudine, educabil, comunicare, empatie, măiestrie didactică, spaţiu educaţional.

Problematica aptitudinii pedagogice şi empatiei preocupă psihologii şi pedagogii din întreaga lume. Ea vizează două direcţii majore de manifestare, una privind măiestria didactică, ca modalitate aptitudinală de predare şi verificare a cunoştinţelor şi, a doua, măiestria educaţională, ca modalitate de fixare a unor relaţii optime şi eficiente cu educabilii.

Aptitudinea pedagogică poate fi definită ca: formaţiune psihologică complexă la nivelul personalităţii didactice, bazată pe un anumit nivel de dezvoltare şi funcţionare a proceselor şi funcţiilor psihice, care asigură un comportament educativ- eficient.

O definiţie mai generală a aptitudinii pedagogice este şi aceea dată de Marcus Stroe: „particularitatea individuală care surprinde şi transpune în practică modalitatea optimă, conform particularităţilor elevilor, de prezentare a cunoştinţelor şi de formare a intereselor de cunoaştere a întregii personalităţi a elevului" (pg.24-28).

E limpede faptul că un profesor bun nu se poate rezuma doar la transmiterea unor informaţii ştiinţifice în fiecare zi celor pe care-i invaţă fără a le putea prezenta pe înţelesul lor.*Pentru a se bucura de respectul educabililor, educatorul trebuie să întrunească mai multe calităţi speciale dintre care sunt menţionate de către I. Popescu-Tăuşan (1995):* „solide cunoştinţe de specialitate bazate pe un larg orizont cultural; capacitatea de a expune clar şi sistematic cunoştinţele predate, de a le demonstra şi sistematiza; obiectivitate în relaţiile cu elevii în procesul de evaluare şi notare a cunoştinţelor ...; exigenţă şi în acelaşi timp respect faţă de personalitatea elevilor, încredere în ei, sinceritate, acceptarea dialogului (desfăşurat de la egal la egal cu elevii); spirit de dreptate... Acestora li se adaugă ţinuta vestimentară, vocabularul folosit în relaţie cu elevii, comportamentul în general."

Cercetătorii vorbesc de două mari categorii de aptitudini pedagogice care

presupun un dublu proces de cultivare şi antrenare:

- Pregătirea de specialitate
- Pregătirea psihopedagogică

Printre caracteristicile „bunului profesor" după David G. Ryan (1960) se regăsesc: comprehensiunea şi simpatia în munca cu educabilii, prevederea reacţiilor altora în diverse contexte sociale, întâmpinarea trebuinţelor fiecăruia, prevederea şi încercarea de a rezolva dificultăţile posibile. Ryan consideră că aceste caracteristici pot fi încadrate în trei pattemuri principale: comprehensiunea, disponibilitatea şi deschiderea spre celălalt.

Jozef Stefanovic consideră că trăsătura esenţială a tactului pedagogic este capacitatea de a înţelege educabilul. Robert Dottrens enumeră ca indicatori ai aptitudinii pedagogice următorii:

- un echilibru intelectual, mintal şi nervos excelent,
- pe plan intelectual: curiozitate, gustul observaţiei, simţul critic faţă de părerile altuia,
- luciditate faţă de sine însuşi,
- nevoia de înnoire, care favorizează adaptarea lui la cerinţele educabililor,
- pe plan social: tinereţea spiritului, bunăvoinţa, înţelegerea, autoritatea firească.

J.B. Rochat consideră ca şi ceilalţi calităţi specifice necesare profesorului intuiţia, omenia, simţul umorului şi răbdarea. Hubert Rene remarcă printre trăsăturile unui cadru didactic: bunul simţ, intuiţia psihologică, ordinea şi claritatea, spiritul metodic şi ordonat, ca şi calităţi morale: obiectivitate, generozitate, stăpânire de sine, capacitate de critică, modestie, bună dispoziţie iar ca elemente vocaţionale: iubirea pentru copil, simţul valorilor şi simţul misiunii.

P.N.Gonobolin (1962) relevă o serie de aptitudini speciale proprii cadrelor didactice printre care: capacitatea de a cunoaşte şi a înţelege elevul, de a stabili relaţia necesară cu fiecare elev sau cu întreaga clasă, observaţia pedagogică (tendinţa de a observa cele mai mici semne ale dezvoltării elevului), capacitatea de a transmite în mod accesibil cunoştinţe, aptitudinea organizatorică (în cadrul lecţiei şi în clasă), atenţia distributivă, imaginaţia pedagogică, tactul pedagogic (relaţia justă cu părinţii şi elevii, simţul măsurii în administrarea pedepsei etc).

N. Mitrofan (1988), porneşte de la teza că aptitudinea pedagogică este o modalitate relaţională, un mod de confruntare a mai multor subiectivităţi. în această situaţie, competenţa didactică implică existenţa unei compenente psihosociale concretizată în capacitatea profesorului de a pătrunde în psihologia de grup, de a stabili uşor contacte cu membrii lui, de a anticipa anumite fenomene de grup, de a comunica, influenţa şi controla eficient grupul.

Profesorul trebuie să fie un bun şi fin cunoscător al psihologiei relaţionale pe de o parte, iar pe de alta să dispună de acele capacităţi relaţionale care să-i permită o permanentă trecere de la propriul său sistem de referinţă, la cel aparţinând unui elev, mai multor elevi, întregii clase. N. Mitrofan conchide că una dintre cele mai importante capacităţi ale profesorului este aceea de a se dedubla, observând şi lucrând cu grupul dintr-o dublă perspectivă: cea proprie, analizând şi conţinând fizionomia grupului educaţional cât mai obiectiv şi din perspectiva grupului şi a educabililor, privindcu ochii

acestora ceea ce se întâmplă.

Din ce în ce mai acut, în cadrul formării profesorilor se pune accentul asupra capacităţilor de gestionare a clasei sau anului de stutiu, asupra relaţiilor stabilite cu educabilii, domeniu unde se constată puţinătatea cunoştinţelor formalizate asupra practicilor de acest tip în situaţii pedagogice. Din ce în ce mai mult se insistă asupra necesităţii formării unei competenţe pedagogice relaţionale.

Dacă ne raportăm la aptitudinea unui profesor ca la o modalitate relaţională prin intermediul căreia orice informaţie trebuie să devină în „bun" care se deplasează de la profesor la elev sau student, nu putem ignora faptul că structura psihologică a aptitudinilor pedagogice implică mai multe componente care asigură tipuri diverse de competenţe aflate în strânsă interdependenţă. N. Mitrofan (1988) vorbeşte despre o *competenţă morală* (ansamblul de capacităţi care asigură o bună funcţionalitate e conduitei etico - morale a cadrului didactic), o *competenţă profesional ştiinţifică* (asigurată de ansamblul de capacităţi necesare cunoaşterii unui anumit obiect de învăţământ), o *competenţă psiho - pedagogică* (capacităţi necesare pentru „construirea" diferitelor componente ale personalităţii educabiblilor, capacitatea de a înţelege nevoile, capacitatea de a crea noi modele de influenţare instrtuctiv - educativă etc.), o *competenţă psihosocială* (abilităţi pentru comunica uşor şi eficient cu fiecare de a adopta cu uşurinţă diverse stiluri de conducere).

Aptitudinea pedagogică apare ca principală modalitate de operaţionalizare a conţinutului personalităţii profesorului, cu un subsistem instrumental - operaţional care asigură funcţionalitatea acestuia în raport cu derularea concretă a segmentelor conduitei educaţionale. Ea provine din organizarea în sistem a unor aptitudini general umane, cu propulsarea pe primul loc a unei aptitudini pilot după tipul de activitate, care nu numai că este maxim dezvoltată dar le şi influenţează, subordonează şi transgresează pe toate celelalte.

Aşadar, aptitudinile pedagogice sunt un complex, al cărui element esenţial îl constituie în accepţiunea lui P. Popescu Neveanu (1982) *comunicativitatea,* aptitudine de natură să transmită cunoştinţe, să structureze operaţii intelectuale şi să genereze motive. Autorul vorbeşte despre comunicativitatea care generează cunoştinţe şi personalităţi. Există profesori care au o predispoziţie comunicativă şi de influenţare cu toate componentele ei: vorbire expresivă, gesticulare adecvată, capacitatea de a demonstra instructiv şi logic, adecvarea la tempoul mediu al elevilor, expuneri semnificative şi inteligibile, dialog colocvial antrenant, totul fiind centrat pe activitatea mentală a copilului sau tânărului. Tot în aptitudinea comunicativităţii sunt incluse capacitatea empatică de transpunerea în situaţia psihologică a celui pe care-l educă, abilităţile organizaţionale, de control psihodidactic, simţul dramatic. Fiind prin excelenţă adresativă şi stimulatorie, comunicativitatea didactică presupune o bună cunoaştere psihologică a elevului, o instruire diferenţiată în funcţie de capacitarea de a înţelege, gândi şi simţi a fiecărui elev. în acest caz, susţinerea majoră este asigurată de empatie. S-a demonstrat experimental că, prezentă în grade diferite la fiecare inivid, capacitatea empatică are la profesor valenţe aptitudinale şi se actualizează sub formă comportamentală manifestă. Atât capacitatea cât şi comportamentul empatic se

inserează în structura de personalitate a profesorului, potenţându-se reciproc. De asemenea, în structura de personalitate a unui profesor competent este necesară o articulare optimă a empatiei faţă de colectivul de elevi cu empatia faţă de fiecare elev în parte. Când vorbim de empatie în câmpul educaţional este necesar să diferenţiem două aspecte: pe de-o parte transpunerea în universul psihic al educabilului, pentru a-1 înţelege şi, în consecinţă, pentru a realiza un proces instructiv - educativ mai adecvat, eficient şi pe de altă parte, transpunerea în rolul de educator (elocvent, afectiv şi exigent, apropiat dar şi distant).

Profesorul joacă un rol în faţa clasei sau a anului de studiu universitar, prin aceasta apropiindu-se de activitatea actorului pe scenă, rol pe care îl compune mintal până la un anumit punct. Actorul ca şi profesorul nu încearcă nemijlocit trăirea afectivă respectivă, ci evocă stări anterior cunoscute prin experienţa altora. Empatia profesorului este însă similară numai până la un punct cu cea a actorului. Un actor bun, elocvent nu înseamnă implicit un profesor bun. Actorul transmiţând mesajul semantic, poate, prin intermediul empatiei, să păstreze tensiunea emoţională a acestui mesaj. Profesorul, în schimb, trebuie câteodată să-şi modifice şi mesajul semantic şi trăirea empatică în fiincţie de particulatităţile de vârstă ale celor cu care lucrează ca şi în raport cu condiţiile conjuncturale apărute pe parcursul lecţiei. În educaţie, după opinia unor pedagogi, primează obiectivitatea şi precizia ştiinţifică, cu atât mai mult cu cât elevul creşte în vârstă. Empatia didactică este subordonată elementului cognitiv.

Stilul empatic se caracterizează prin „capacitatea de transpunere în cadrul intern de referinţă al altora, folosind ca mijloc de înţelegere şi dezimplicare a trăirilor şi atitudinilor celuilalt, propria sa experienţă afectivă. Obiectivitatea în cunoaşterea celorlalţi se datorează, în parte, acestei îmbinări între utilizarea propriei experienţe afective şi transpunerrea în psihologia modelului extern. Prin acest mecanism psihologic empaticul reuşeşte să perceapă lumea „ca şi cum" ar fi modelul extern. Reprezentanţii stilului empatic îşi folosesc experienţa lor afectivă pentru a descifra modul de referire la realitate a modelului extern prin căutarea similarităţii structurale cu acesta." Această conduită empatică individuală se manifestă relativ independent de diferenţele structural psihice prezentate de persoanele cu care empatizează. Constanţa conduitei empatice rezultă din totalitatea reacţiilor empatice ale subiectului empatizator faţă de parteneri, reacţii care în majoritatea lor se grupează în jurul mediei empatiei acestuia faţă de cei cu care empatizează. Adică, cu cât aceste reacţii se plasează în jurul mediei subiectului, ele vor exprima o constanţă comportamentală, iar depărtarea de la medie va reprezenta un stil empatic inconstant.

Prin intermediul empatiei nu se recunosc doar stările emoţionale ci şi felul în care acţionează celălalt într-o situaţie, ceea ce a simţit el atunci. Acurateţea inferării depinde de acurateţea cu care este percepută situaţia din perspectiva celuilaltşi de claritatea şi corectitudinea cu care se surprinde ssemnificaţia ei pentru asta. Având în vedere că preluarea de rol presupune proiectarea propriilor semnificaţii pentru interpretarea situaţiei, acurateţea va depinde în mare măsură de gradul de similaritate între semnificaţiile ce le acordă cei doi aflaţi în relaţiile diferitelor situaţii sau evenimente.

Eugene A. Weinstein (1973) acordă un rol important empatiei în cadrul comportamentelor interpersonale. în concepţia sa, empatia cere o apreciere cu acurateţe a modului celuilalt de a defini situaţia. El apreciază că la baza empatiei stă şi o sensibilitate faţă de parametrii relevanţi, pentru că în afară de configuraţia globală a stimulilor disponibili într-o situaţie dată, este necesară şi sesizarea acelor stimuli care au o relevanţă inferenţială pentru modul în care ceilalţi îşi construiesc realitatea. O parte din aceasta, ca de exemplu, sensibilitatea la producţia verbală, semnificaţia culturală a gesturilor, expresivitatea facială sau inflexiunile vocii sunt învăţate, dar prelucrarea acurată de rol presupune mai mult decât cunoaşterea acestor semnificaţii comune, o sensibilitate crescută faţă de anumiţi parametrii care dă posibilitatea discernerii diferenţelor interindividuale în raport cu modul de interpretare al aceloraşi semnificaţii de către acelaşi individ în situaţii diferite. Profesorul empatic „ascultă" cuvintele în aceaşi măsură în care ascultă emoţiile şi dispoziţiile.

Vasile Pavelcu consideră că arta de a preda presupune pe lângă stăpânirea cunoştinţelor, claritatea şi plasticitatea expunerii alimentate de voiciune şi pasiune ştiinţifică, cât şi aptitudinea deosebită de transpunere în situaţia ascultătorului, a elevului sau a studentului. Această transpunere nu trebuie să atingă limitele unei extreme identificări. Empatia, în acest caz, trebuie să exprime o reacţie atitudinală (intelectiv-afectivă) în care dragostea faţă de copil să fie subordonată nevoii de a-1 înţelege şi ajuta.

Firu Sulea spunea: *„Nu te coborî la nivelul copilului ca să faci teatru, nu ca să-l umileşti sau să te umileşti pe tine, ci pentru a creşte din nou,împreună cu el, a simţi din nou tu emoţia marilor creatori, a relua şi verifica adevăruri acceptate*."

Cu alte cuvinte, capacitatea empatică proprie unui bun cadru didactic vizează un anumit model de identificare psihologică cu copilul sau tânărului, dublat de condiţia păstrării unei distanţe aptă să poată cuprinde întreaga problematică a colectivului şcolar. Gilles Ferry sublinia faptul că distanţarea îi permite profesorului să-şi menţină o stare de disponibilitate faţă de fiecare elev, în schimb apropierea în ajută să înţeleagă empatic doleanţele lui. Excesul manifestat într-o direcţie sau alta, ca şi excluderea totală a unor asemenea modalităţi psihologice din comportamentul profesorului, conduce inevitabil la un eşec pedagogic. Un profesor extrem de empatic fără un filtraj raţional al comportamentului de a propiere de elev poate obţine iniţial unele succese, dar în timp, devenind robul acestei identificări pierde din vedere tocmai misiunea pentru care se află în şcoală- aceea de a interveni în formarea elevului şi nu numai de a-i înţelege viaţa sa interioară.

Pe de altă parte, un profesor slab empatic, extrem de detaşat de psihologia elevului, se va impune poate iniţial faţă de unii elevi, dar va crea cu timpul premisele unei rupturi între el şi aceştia. El nu va reuşi să-şi explice obiectiv diferitele forme de comportament ale elevilor, le va da o interpretare prea subiectivă, iar modalităţile educative la care va recurge, vor fi întâmplătoare din acest motiv. La fel, pentru un cadru didactic care nu-şi pune în nici un fel probleme privind înţelegerea şi explicarea comportamentului copilului va avea, la rândul lui, un comportament rutinier, iar efectele educative vor întârzia să apară.

Acest echiliblu între empatie şi distanţare în comportamentul profesorului în clasă priveşte întreaga desfăşurare a procesului instruetiv-educativ. De aceea este greşit să se lucreze într-o clasă numai cu elevii buni, din pretextul că aceştia ar trebui să profite în primul rând de atenţia şcolii. O lecţia interesantă şi accesibilă devine atractivă pentru întreaga clasă. Dar aceast depinde în exclusivitate de aptitudinea cadrului didactic, de înţelegerea psihologiei elevilor, de conduita empatică a profesorului.

Marylee Taylor studiază factorii mediatori privind aşteptările profesorilor în legătură cu abilităţile copilului ca premisă a relaţiei profesor-elev. Sunt luaţi înconsiderare patru factori. Primul este apreciat a fi *climatul,* urmărindu-se câteva aspecte comportamentale din partea profesorului, şi anume: zâmbetul, mişcări aprobatoare ale capului, aplecarea înainte, căldura vocii şi contactul ocular cu elevii. Cel de-al doilea factor este denumit *input* şi se exprimă prin paşii pe care îi turnează profesorul în predare. Cel de-al treilea factor este denumit *output* şi se referă la ocaziile de răspuns pe care le oferă copilului (dificultatea întrebărilor, răbdarea în aşteptarea răspunsului). în legătură cu acest factor se semnalează prezenţa fenomenului de nerăbdare manifestat prin întreruperea răspunsului elevului, latenţa mică între întrebare şi răspuns, ca şi prezenţa fenomenului de persistenţă, manifestată după o eroare făcută de copil sau prin repetarea întrebării la care s-a răspuns incorect. Cel de-al patrulea factor se numeşte *feedback* şi implică:

a) Aprecierea incidenţei feedback-ului (procentajul răspunsurilor corecte urmate de întărire)

b) Aprecierea lungimii feedbak-ului (timpul petrecut cu aprecierea răspunsurilor corecte)

c) Lungimea feedback-ului incorectitudinii (timpul mediu petrecut cu reacţia la un răspuns incorect)

d) Omiterea feedback-ului pozitiv (procentajul răspunsurilor corecte urmate fie de tăcere, fie de un răspuns ambiguu)

e) Omiterea feedback-ului negativ (procentajul răspunsurilor incorecte urmate fie de tăcere, fie de un răspuns ambiguu). în legătură cu acest factor se mai ia în consideraţie şi ajutorul inadecvat oferit de profesor atunci când emite răspunsul şi atunci când formulează întrebarea.

Un profesor empatic poate folosi cu eficienţă aceşti factori mediatori ca premisă a optimizării relaţiilor sale cu elevii.

Nu se poate neglija şi o altă direcţie importantă în fixarea relaţiilor de cooperare, de încredere reciprocă între profesor şi elev, şi anume, aceea a evaluării corecte, obiective, stimulative a nivelului de cunoştinţe. Transformarea notei şcolare într-o modalitate coercitivă nu duce mai departe decât la efectul că elevul va învăţa pentru notă- cei buni pentru note mari, iar cei slabi pentru note de trecere, şi nu va fi o antrenare colectivă în efortul învăţării. De aceea, folosirea notei ca o modalitate stimulativă, dependentă nu numai de nivelul cunoştinţelor, dar şi de interesul manifestat în învăţare, precum şi de puterea de asimilare la un moment dat, va fi o nouă dovadă a înţelegerii empatice a profesorului pentru educabil.

Un comportament empatic din partea profesorului va asigura şi baza influenţei

pertinente asupra educaţiei elevului, asupra motivaţiei sale pentru muncă, asupra orientării sale şcolare şi profesionale, asupra fixării unui comportament moral dezirabil pe măsura cerinţelor societăţii.

În interacţiunea care se stabileşte între profesor şi educabil intervine, la fiecare, tipul de cunoaştere pe care îl are despre celălalt, cunoaşterea care poate fi globală (prin stereotipuri, imagini provenite din mediul social sau din sistemul propriu de valori) sau diferenţială (rezultată din situaţiile relaţionale întâlnite anterior). Esenţa comunicării educaţionale, a relaţiilor dintre profesor şi discipol este înregistrată magistral de Emerson în „Legile spirituale": „Îl învaţă pe alţii cel ce dă şi învaţă de la alţii, cel ce primeşte. Nu poate fi învăţătură atâta timp cât elevul nu este adus în aceeaşi stare de spirit sau la nivelul la care te afli tu, ca profesor. Are loc o transfuzie. El devine tu şi tu devii el".

Se poate concluziona că mediul educaţional este locul unei „întâlniri umane", al unei interacţiuni psihosociale prin care personalităţile acţionează una asupra celeilalte şi se stimulează reciproc, ori pentru aceasta este nevoie de o aptitudine pedagogică şi empatie de excepţie şi o mulţime de alte aptitudini comprehensive.

BIBLIOGRAFIE:

A Dictionary of the social sciences (1962*). New York, The free press of* Glencoe;
Bullmer, Kenneth (1975). *The art of empathy.* A Manual for Improving Accuracy of Interpersonal Perception, Human Sciences Press, S.U.A.
Cucoş, Constantin (2014), Pedagodie, Editura Polirom, Iaşi.
Ch. Lalo (1908). L'esthetique experimentale contemporaine. *Paris, F.* Alcan
Dottrens Robert (1971). Institutorii ieri, educatorii mâine, EDP Bucureşti.
Fischbein E. (1969). *A învăţa şi a înţelege.* Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, p. 42-44.
Ezechil, Liliana (2002). *Comunicarea educaţională în context şcolar.* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti;
Gherghinescu Ruxandra, Stroe Marcus, Ion Mânzat, Ghe. Neacşu, Grigore Nicola, Doina Ştefana Săucan (1999). *Competenţa Didactică - perspectivă psihologică.* Editura AII, Bucureşti;
Grigoriu, B., Şafran, 0. (1976). *Coordonate ale predării- învăţării din perspectiva didacticii moderne.* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti;
Sulea Firu (1939). Personalitatea profesorului român, Biblioteca Liceului românesc, Bucureşti.
Kramar, Mihai (2002). Psihologia stilurilor de gândire şi acţiune umană. *Edi Polirom, Iaşi.*
L. Kohlberg(1969). Moral education in the schools: a development view, in „Studies in adolescence". London, The Macmillan Company Collier- Macmillan Limitted, ediţia a Ill-a, p. 237-258.
Nicola, Ioan (1980). *Pedagogie Şcolară.* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, p 82
*Personality, (*1959). Mc Graw- Hill Book Company INC, New York;
Roco, Mihaela (2004). *Creativitate şi inteligenţă emoţională.* Editura Polirom, Iaşi;
Roşca, Alexandru (1943). *Motivele acţiunilor umane.* Editura Institutului de Psihologie al Universităţii Din Cluj la Sibiu;
Shils, Edward (1997). *The calling of education.* The Academic Ethic and other Essays on Higher Education, The University of Chicago Press
Stroe, Marcus, David Teodora, Predescu Adriana (1987). *Empatia şi relaţia profesor-elev.* Editura Academiei R.S.R., Bucureşt
Pavelcu, Vasile (1987). *Cunoaşterea Psihologică şi Sentimentul,* in Revista de filozofie", nr. 3, p. 268.
Pavelcu, Vasile (1976), Metamorfozele lumii interioare, Editura Junimea, Iaşi.
Zlate, Mielu (1988). *Omul- Faţă în faţă cu lumea.* Editura Albatros, Bucureşti

NEW NARRATIVE PERSPECTIVE IN HISTORICAL ROMANIAN NOVEL

PROFESOR DR. ARHIP ODETTE
UNIVERSITATEA ECOLOGICĂ BUCUREŞTI
ASISTENT UNIV. DR. ARHIP CRISTIAN
UNIVERISTATEA DE MEDICINĂ ŞI FARMACIE „GR. T. POPA" IAŞI

Abstract. Our contribution reads the theme of the historical disaster represented in Romanian literature. The observations highlight an era of decline in which Moldova is seen through the prism of a foreigner and a local character. Fiction combines with reality and the comments point to the real elements and those that add romantic features intertwined with some classic ones. The love intrigue, the real historical information offers a lot of credibility and gives the opportunity to analyze and bring into attention an important historic novel of Romanian literature. The sacred past with mythical implications forms the background of this interesting and generous fiction.

Keywords: decline, fiction, history, myth, moral principle, hero, symbol.

Prin uşoară alunecare de la ecentele efecte ale pandemiei provocate de Coronavirus, readucem în atenţie tema dezastrului şi a modului iresponsabil în care omenirea îşi distruge habitatul, dar conferim, în acelaşi timp, un aer de autenticitate contribuţiei prezente. Colapsul biodiversităţii, ameninţările multiple ale tehnologiei realizează anticipat un portret tragic al unei planete secătuite de viaţă. Nu este însă un aspect modern sau nou; e ceva străvechi şi repetitiv, cum este lesne de dedus.

Încercând să descoperim în literatura română o operă care abordează acest subiect într-o altă epocă, ne-am oprit deloc întâmplător la „Zodia Cancerului" (1929), romanul lui Mihail Sadoveanu. Moldova prezentată de scriitor e departe de vremurile victorioase, înfloritoare ori chiar cu o licărire de lux pe care le cunoaştem şi din inserări prin documente. Epoca lui Ştefan cel Mare a trecut şi numai fertilitatea naturii conservă vârsta de aur. În rest, pământul devastat de intrigi, lăcomie şi delăsare a intrat în zona maleficului, a diavolului, simbol al răutăţii. „Fie că se îmbracă întocmai ca un domn foarte bine sau că se schimonoseşte pe capitelurile catedralelor, fie că are cap de ţap sau de cămilă, picioarele despicate, coarne, păr pe tot corpul, indiferent de înfăţişare, el este întotdeauna ispititorul sau Călăul."[1]

Cu totul alta era situaţia în secolele anterioare în care până şi estul Europei beneficia de fast. Şi mărturiile în acest sens nu lipsesc; oferim deocamdată un singur exemplu: „În 1543, meşterii din oraşul Bistriţa făcuseră pentru Petru Rareş o trăsură al cărei acoperiş era căptuşit cu pânză roşie. În 1545, acelaşi domn primea în dar de la Braşov o caleaşcă pictată de Gregorius pictor[2], iar un an mai târziu avea să-i parvină de la Bistriţa o altă trăsură pictată, acoperită cu un coviltir căptuşit cu pânză verde. Boierii

[1] Chevalier, J., Gheerbrant, A., *Dicţionar de simboluri,* Bucureşti, Editura Artemis, 1994, p. 444.
[2] *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, III, (Braşov, 1896), p. 253, 257, 258, 268; Gernot Nussbächer, *Din cronici şi hrisoave. Contribuţii la istoria Transilvaniei*, în româneşte de Elisabeta Marin şi Gernot Nussbächer, cuvânt înainte de Costin Feneşan, (Bucureşti, 1987), p. 88.

moldoveni cu dregătorii purtau ca însemn al demnităţii lor bastoane, a căror ierarhie era următoarea: verde împletit cu aur (pentru logofăt), albastru împletit cu aur (pentru vornici), roşu împletit cu aur (pentru hatman) şi în totalitate îmbrăcat în argint (pentru postelnic). Este de la sine înţeles că şi veşmintele preoţilor sau ţesăturile liturgice erau, la rândul lor, colorate”[3]. Astfel încât, pe la 1700 „Ceea ce era roşu – ţesături, valtrapuri sau uniforme – îl semnala cu pregnanţă pe deţinătorul puterii”, afirmă Maria Magdalena Székely. Puterea politică, cea religioasă, au fost asociate cu „puterea” hainelor şi au generat ierarhii marcate cromatic în multe culturi. Unele se menţin şi în zilele noastre.

Moldova a beneficiat de perioade reale de glorie care au fost augmentate romantic spre spectaculos, cavalcade, vendette (în special în „Fraţii Jderi”). În acele pagini Sadoveanu a construit monumental şi a oferit modele exemplare de eroism şi integritate, dar, în spirit clasic, îşi supune personajele unui destin imanent în conformitate cu o concepţie raţionalistă şi predominant tipologică. Pentru cei care îşi pun întrebări cu privire la acest melanj de curente menţionate până în prezent oferim răspunsul lucid şi îndreptăţit al unei personalităţi incontestabile.

Astfel, G. Călinescu, supranumit divinul critic, ne-a scăpat demult de iluzia sau obsesia căutării unor opere încadrabile în totalitate într-un anume curent literar. Rezonanţele clasice din opera lui Mihail Sadoveanu au constituit obiectul observaţiilor accidentale ale unor critici, acestea fiind, desigur, de fiecare dată, contrabalansate de nuanţe romantice sau realiste.

Oricum, fie că se concentrează asupra momentelor de glorie, fie celor de decădere, scriitorul evită prudent fenomenalul şi urmăreşte esenţa adevărului istoric, nefiind atras de practicarea vreunei veridicităţi subţiri, de suprafaţă, cum pare cea a realiştilor, şi nici de o „psihologie de lachei” dacă suntem de acord să îl parafrazăm pe Hegel. Sadoveanu este un clasic în primul rând, dar nu un canonic, e un apolinic cu visul perfecţiunii, coeziunii şi al coerenţei operei sale. Totodată, el subliniază clasicismul romanului prin faptul că este un povestitor, iar ceea ce scrie o povestire, opusă reprezentării practicate de proza modernă. Raportându-ne la literatura universală, un Sartre, un Joyce, dar şi alţi mari creatori, râvnesc la o realitate nemediată, la impasibilitatea şi chiar la absenţa creatorului.[4] În cadrul literaturii naţionale, Sadoveanu nu este un traditional, deoarece la noi începuturile au fost în plină epocă romantică. De aceea, poziţia sa înclină spre romantism doar în primele creaţii („Şoimii”, „Neamul Şoimăreştilor”) când îşi începea cariera colaborând asiduu cu revistele „Sămănătorul” şi „Viaţa românească”, creaţii sale fiind vinovate de mici stângăcii, dar ştiind să nu alunece spre istoriografie sau letopiseţe cronicăreşti. Premisa timpului istoric este trecută prin filtrul popular al legendelor şi al miturilor, devenind una sacră.

În acest sens, eroii primelor scrieri se apropie de modelul haiducilor fabuloşi (Cozma Răcoare), iar cei ai operelor de maturitate se subordonează unor instanţe

[3] Miron Costin, *Opere*, ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P.P. Panaitescu, (București, 1958), p. 238, 387 *apud* Maria Magdalena Székely, „Culori, veșminte și interdicții în vremea lui Constantin vodă Brâncoveanu”, în Ovidiu Cristea, coord., *Povestiri întretăiate. Istoria în cheie minoră*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, p. 35.
[4] *Cf.* Wayne Booth, *Retorica romanului*, București, Editura Univers, 1976.

superioare (personajul Nicoară Potcoavă) ori sunt supuşi destinului irevocabil tragic (personajul Alecu Ruset).

Adâncind romanul, pe care l-am anunţat ca stând în atenţia noastră, punctăm figura abatelui de Marenne, ideal al omului echilibrat, rational, fin observator, un caracter de factură clasică. El se află în trecere, printr-o Moldovă devastate, în drumul său spre Istambul (Poarta Otomană). Ţara şi-a pierdut ordinea şi măsura, fiind într-un dezechilibru al liniilor de forţă ce ar putea îndreptăţi la fel de bine o apropiere de modernism.

Putând fi considerat o voce auctorială în naraţiune, dar şi o transpunere a observatorului — cititor în timpul evenimentelor, ava Paul face posibile două viziuni extreme de interesante, corespunzând unei pensulări permanente între timpuri şi planuri: viziunea abatelui asupra Moldovei situate într-un prezent depreciat prin descrierea „paradisului devastat"; viziunea moldovenilor asupra lui Marenne şi a lumii pe care o reprezintă metonimic şi care impune amintirea şi apologia unui trecut sacru, mitic, adevărata realitate a cărţii.

Prima, corespunzătoare unei formule compoziţionale de tipul „observator neutru" într-un teritoriu străin, ar fi putut fi romantică printr-o tratare de genul călător compatriot într-un alt mediu geografic devenit automat exotic[5] şi căruia i se valorifică pitorescul, grotescul sau potenţialul unor speculaţii livreşti (de asemenea a se vedea motivul romantic „viaţa ca voiaj"[6]).Bineînţeles că au existat în literatura română şi încercări timpurii precum cele ale lui Ion Codru-Drăguşanu („Peregrinul transilvan") şi ale lui Dinicu Golescu („Însemnare a călătoriei mele"), memorial în fază incipientă, dar al căror declanşator a fost tot receptivitatea afectivă sau spirituală a eului narator „hoinar" prin lume.

Abordarea lui Sadoveanu e diferită şi perspectiva se modifică. Eliade vedea în mituri rememorarea acelor gesta exemplare ale fiinţelor supranaturale care au creat lumea. Tot el considera că, aşa cum omul arhaic se socoteşte un produs al mitului, omul modern se consideră un produs al istoriei. Pentru un popor ca al nostru, care a fost forţat să îşi pună acut problema genezei, acea menţionare, din secolul al VI-lea î. Ch., a lui Herodot, a unor predecesori, devine termen generic al unei paradigme mitico — istorice în care se înscriu acum şi personajele sadoveniene. De pildă, solii veneţieni, din „Fraţii Jderi", atestă că „…la hotarul lumii barbarilor" un Ştefan voievod „aduce lumină în ţara de negură." Vremea din „Zodia Cancerului" păstrează urme de satisfacţii şi stil de viaţă hedonist doar în partea superioară a ierarhiei umane. Luxul a fost un reper în comparaţia socială, un motiv de indignare, de reflecţie filosofică. Lux, adică păcat, viciu, exces, nesăbuinţă, din perspectivă religioasă. Peintre altele, este vorba despre lupta dintre vechi şi nou, dintre etica promovată de Biserică şi de cea a unui incipient liberalism (cel puţin în gândirea oaspetului francez), despre tensiunea dintre consumul tradiţional (autohton, previzibil şi conformist) şi cel generat de fluidizarea circulaţiei mărfurilor, calea Moldovei fiind una uzitată. Tot din perspectiva străinului cu o perspectivă mult mai modernă se poate aborda şi un alt subiect. Conservarea *status quo*-

[5] *Cf.* Gaston Bachelard, *Aerul şi visele,* Bucureşti, Editura Univers, 1997.
[6] *Cf.* Marian Popa, *Călătoriile epocii romantice,* Bucureşti, Editura Univers, 1972.

ului, adică păstrarea inegalităţii patrimoniale, a ierarhiei conscrate – iată una dintre obsesiile Bisericii. Să nu îndrăzneşti! — pare să fie porunca care traspare din numeroasele reacţii ale clerului, iar dacă ai cutezat să depăşeşti treapta socio-economică în care te-ai născut, atunci se cuvine să dăruieşti Bisericii. De-a lungul timpului, ceea ce era de blestemat, adică bogăţia devine „darul bogăţiei". Şi dacă Dumnezeu ţi-a dăruit, va trebui să dăruieşti, la rândul tău. „Darul" este o instituţie, la urma urmei – „Cel ce pe săraci miluieşte, împrumută pe Dumnezeu. Şi el va răsplăti fapta sa"[7] se spune în *Noul Testament*.

Relatarea manuscriptă a D-nului Paul de Marenne, rămasă la biblioteca naţională pariziană, consemnează însă prăbuşirea ordinei moldave. De Marenne, simbol al echilibrului occidental de la curtea Regelui Soare, e oglinda obiectivă a raţiunii folosite de scriitor pentru a sugera momentul de declin pe care îl trăieşte Moldova. „Dreptatea şi ordinea sunt primele elemente ale unui stat"[8] — spune abatele. Pe moldovean îl consideră o „apariţie grotescă a sălbatecului cu parul", pe care, după ce îi cunoaşte bunele obiceiuri ale ospeţiei şi misterioasa-i cunoaştere a naturii, ar înclina să îl ralieze, în opinia noastră, *avant la lettre*, concepţiei „bunului sălbatec" a lui Jean Jacques Rousseau. Dar pământenii vitregiţi de „vremea Ducăi-Vodă" (de remarcat înscrierea sintagmei într-o paradigmă a vremelniciei) sunt buni nu de la natură, ci de la acel *illo tempore* sacralizat prin rememorarea lui perpetuă.

Unghiul de vedere asupra ţării îi este confirmat şi de tovărăşia lui Alecu Ruset, prezentat şi, mai ales, recunoscut de către toate personajele ca un simbol al acelui timp mitic ideal. Construiţi amândoi pe tiparul clasic al omului cultivat, o preferinţă sadoveniană dacă e să ne amintim, în primul rând, de Kesarion Breb, apoi de postelnicul Ştefan Meşter, de Amfilohie Şendrea, Nicoară Potcoavă sau că însuşi Ştefan cel Mare are învăţătură de la „Muntele Aton", de Marenne şi Ruset leagă, conform aceluiaşi model clasic, o prietenie bazată pe afinităţi spirituale, una dintre concretizările acesteia fiind folosirea unui instrument narativ, de asemenea, clasic: dialogul.

Dacă francezul e o întruchipare a echilibrului şi a înţelepciunii, chiar a fiinţei ironice a unui moralist uneori, moldoveanul e întruchiparea postumă a unei epoci de o frumuseţe simbolică. Tipologic, el este un dominat de destin — poartă „cămaşa lui Nessus", aşa cum mărturiseşte. Ca personaj, Ruset mediază contactul dintre cele două perechi de lumi: a lui de Marenne şi, respectiv, a lui Duca Vodă / a sa proprie / a Moldovei devastate. Dintre cele două ipostaze exemplare, una prin măreţie şi armonie (a abatelui şi a mentalului poporului, un simbol implicit fiind Soarele, iar abatele, un erou mistic solar), cealaltă, prin vicii (Duca Vodă) şi dintre cele două legi care, se pare, că acţionează în Ţara Moldovei: una mitică, legendară, recuperabilă la infinit prin amintire şi povestire, alta istorică, ducând iremediabil la pieire. Nunta domniţei Catrina din finalul romanului este expresia condamnării date de destin — o trecere necesară spre prezent.

[7] „Proverbele lui Solomon", în *Noul Testament al Domnului şi Mântuitorului Nostru Isus Christos*, ediția N. Nitzulescu, Bucuresci, 1908, p. 544.
[8] Toate fragmentele citate din roman au ca sursă volumul „Zodia Cancerului sau vremea Ducăi—Vodă", ed. a II-a, Bucureşti, Editura Tineretului, 1959.

Din punct de vedere istoric şi sociologic, Ţările Române rămâneau oricum în zona de confluenţă a celor două lumi diametral opuse sub raportul civilizaţiei, moştenirii culturale şi religiei”[9]: lumea occidentală, fastidioasă, şi lumea de la graniţele mereu în pericol, veşnic disputate şi în dificultate. De aceea, nu puţini domnitori din partea estică a continentului au încercat să domolească excesele de orice fel, inclusiv vestimentar. Constatăm că şi Sadoveanu nutreşte o pasiune pentru detaliile costumelor pe care cititorul român a observat-o şi învăţat-o întâi prin Costache Negruzzi („Alexandru Lăpuşneanul”). Şi acolo era un reflex al curentului romantic, dar în alt moment al literaturii române. Pentru a ne susţine afirmaţia, oferim câteva exemple de astfel de demersuri ale conducătorilor români cumpătaţi. „Domnitorul muntean Ioan vodă Caragea (1812-1818) a impus, la propunerea ierarhilor şi a boierilor din sfat, unele interdicţii, menite să împiedice pierderea averilor, să determine respectarea bunei cuviinţe şi să scadă cheltuielile necugetate. După doi ani, legea somptuară a fost urmată de interzicerea folosirii albului în îmbrăcămintea persoanelor care nu făceau parte din familia domnitoare. Este greu de spus dacă aceste măsuri erau ecoul târziu al încercărilor lui Constantin Brâncoveanu sau doar o reflectare palidă a normelor impuse la curtea de la Istanbul şi a modei feminine de la Paris.

Alecu Ruset se află la egală distanţă de evocarea apologetică a „vârstei de aur” de la începutul operei şi de finalul tragic în viziunea detaşată, obiectivă a scriitorului care e, de fapt, cea a legităţii istorice. Aceaşi dualitate se regăseşte în stilul scriitorului care îmbină realismul cu lirismul. S-ar putea afirma cu suficiente argumente că Ruset e un fel de Atlas al romanului, păstrând echilibrul scrierii. În plus, mitul şi istoria par a se suprapune. Naraţiunea atinge un punct median în două capitol — cheie pe care le avem în vedere: „Îl întâmpină pe domnul abate o mica ploaie de început de toamnă” şi „Unde se vădeşte mai bine vrednicia fraţilor lipoveni”. Ambele conţin sosirea lui de Marrene la Iaşi, începutul intrigii erotice şi perioada fericită a acesteia, speranţele lui Alecu Ruset, pe de o parte, şi, apoi, plecarea lui de Marrene, desprinderea de spaţiul protector autohton, evocator şi transformarea pasiunii într-un pojar care îl arde lăuntric pe erou.

Căderea şi finalul tragic al lui Ruset, aparent din cauza dragostei vinovate, în realitate din imposibilitatea trecutului de a se recupera într-un prezent, pot fi comentate cu vorbele lui du Marenne: „...fatalitatea ne apasă şi ne îmbrânceşte în prăpastia eternităţii.”din punctul nostru de vedere, oferta conotativă intertextuală permite considerarea romanului un echivalent tematic al celebrei piese shakespeariene „Romeo şi Julieta.” Două familii de domnitori moldoveni, care se învrăjbesc asemenea epocilor, cad sub incidenţa aceluiaşi destin creat de marele Will. Apar, astfel, cei doi tineri ingenui, care se iubesc, în vreme ce familiile rămân prizoniere ale unei uri patologice. Replica lui de Marennere referitoare la „prăpastia eternităţii”conţine *in nuce* o intervenţie a corului din tragedii.

Uneori personajele sunt plasate într-un univers neutru, redus la elemente primare (pământ, apă, aer), dar predomină străbaterea tărâmului moldovenesc aflat în

[9] Maria Magdalena Székely, „Culori, veşminte şi interdicţii în vremea lui Constantin vodă Brâncoveanu”, în Ovidiu Cristea, coord., *Povestiri întretăiate. Istoria în cheie minoră*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2016, pp. 35-55.

plin proces de descompunere şi unul dintre sentimentele dominante ale tovarăşilor de călătorie, anume regretul. Această emoţie se suprapune peste cea de vinovăţie destul de des, dar există şi alte nuanţări interesante pe care oricine le poate aprofunda cu instrumente bibliografice adecvate. Noi am preferat viziunea lui Septimiu Chelcea: „Putem regreta comportamentele şi deciziile noastre din trecut, dar şi comportamentele şi deciziile noastre din viitor. În fine, unele regrete sunt resimţite profund, altele ne afectează mai puţin. Pe baza criteriilor pe care le-au avut în vedere, teoreticienii emoţiilor au identificat mai multe tipuri de regrete. În ultima perioadă s-au cercetat cu predilecţie diferenţele dintre regretul generat de acţiune şi regretul datorat interacţiunii, ca şi deosebirea dintre procesele psihice ale regretului retrospectiv şi ale regretului anticipativ. Profesorul de psihologie şi politici publice Daniel Kahneman, laureat al Premiului Nobel pentru economie (2002), a diferenţiat două tipuri de regrete: regretul recent (*hot*) şi regretul nostalgic (*wistful*), care sunt asociate diferit, pe de o parte, cu acţiunea şi cu inacţiunea şi, pe de altă parte, cu perspectiva duratei scurte şi a duratei lungi. Regretul recent provocat de acţiune este intens, spre deosebire de regretul nostalgic, asociat inacţiunii, care este mai puţin intens, specific duratei lungi (Kahneman, 1995, p. 375)."[10] De Marenne resimte un regret recent, iar Ruset unul nostalgic categoric combinat cu remuşcările culpabilităţii. El conştientizează că aceeaşi părere de rău îl macină interior cu o putere şi mai intensă pentru că este la curent cu intrigile de la curte, cu tenebrele pivniţelor pentru cazne, cu întreaga atmosferă tensionată a unui pământ care nu mai trăieşte în demnitate şi frumuseţe. Tăria zilelor lui Ştefan, lui Antonie Vodă a fost înlocuită de de cumplita vreme a lui Duca Vodă, împuţinând oamenii, satele şi copacii. „Aici domneşte legea de pustie şi de pradă" —spune beizadeaua şi sensul nu e, desigur, numai unul explicit. Între cer şi pământ, ca la începutul începuturilor, Paul de Marenne asistă la pedeapsa dumnezeească a acestei lumi decăzute în care demonicul e imanent.

Bibliografie

Bachelard Gaston, *Aerul şi visele,* trad. Irina Mavrodin, Bucureşti, Editura Univers, 1997.
Boothe William, *Retorica romanului,* trad. Alina Clej, Bucureşti, Editura Univers, 1976
Chelcea Septimiu, *Emoţiile sociale,* Bucureşti, Editura Tritonic, 2020
Chevalier, J., Gheerbrant, A., *Dicţionar de simboluri,* Bucureşti, Editura Artemis, 1994
Costin Miron, *Opere,* ediţie critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1958
Manolescu Nicolae, *Sadoveanu,* Bucureşti, Editura Eminescu, 1976.
Nussbächer Gernot, *Din cronici şi hrisoave. Contribuţii la istoria Transilvaniei*, trad. de Elisabeta Marin şi Gernot Nussbächer, cuvânt înainte de Costin Feneşan, Bucureşti, 1987.
Popa Marian, *Călătoriile epocii romantice,* Bucureşti, Editura Univers, 1972
Sadoveanu, Mihail, *Zodia Cancerului sau vremea Dicăi Vodă,* ed. a II-a, Bucureşti, Editura Tineretului, 1959.
Szekely Maria Magdalena, *Culori, veşminte şi interdicţii în vremea lui Constantin vodă Brâncoveanu*, în Ovidiu Cristea, coord., *Povestiri întretăiate. Istoria în cheie minoră*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2016
Vlad Ion, *Cărţile lui Mihail Sadoveanu,* Cluj Napoca, Editura Dacia, 1981.

[10] Septimiu Chelcea, *Emoţiile sociale*, Bucureşti, Editura Tritonic, 2020, pp. 131-132.

Vodă Căpuşan Maria, *Despre Caragiale,* Cluj Napoca, Editura Dacia, 1982.
X X X*, Noul Testament al Domnului şi Mântuitorului Nostru Isus Christos*, ediţia N. Nitzulescu, Bucuresci, 1908
X X X, *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, III, Braşov, 1896
Nussbächer Gernot, *Din cronici şi hrisoave. Contribuţii la istoria Transilvaniei*, în româneşte de Elisabeta Marin şi Gernot Nussbächer, cuvânt înainte de Costin Feneşan, (Bucureşti, 1987)

BEYOND ARCHITECTURE: ARCHITECTURE AND CYBERSPACE

Claudiu-Alexandru TUDORAN
Assist. Prof., PhD, "Ion Mincu" University of Architecture and Urban Planning

Abstract: More and more determining factors for contemporary architecture are invisible. Computational code, financing, construction and safety matter increasingly more. Moreover, we spend more time in virtual environments. In this sense, architects as specialists must create simple and flexible structures, which, through coding, can generate new experiences. Architecture becomes a matter of interiorization and routes; place and space, as principal environments for architecture, began to be disputed.

Keywords: 3D modelling, cyberspace, virtual, design, digital.

Pe masură ce tradiţia şi instinctul au devenit garanţi insuficienţi în procesul de design, este necesară formularea de sisteme explicite de reguli şi acţiuni. Acest lucru nu denotă faptul că procedurile obişnuite de design acţionează în lipsa regulilor. Dimpotrivă, incorporează reguli complexe, dar acestea se supun tradiţiei şi reflexului, şi sunt neformulate şi inseparabile de contextul cultural şi de instinctul uman. În schimb, gândirea modernă este caracterizată de accepţiunea dualismului: diviziunea Cartezianã a întregii existenţe în entităţi materiale şi concepte mentale. Ritmul, scara şi predilecţia dualistă a culturii moderne separă accesul la resursele de întelepciune, şi consolează mintea conştientă cu întreaga complexitate a procesului de construcţie. Regulile, sau principiile generale sunt combinate în teorii.

Reperul principal îl constituie scriitorul science-fiction Willam Gibson, ce a fundamentat conceptul de cyberspaţiu odată cu primul său roman, "Neuromancer". Acesta a folosit conceptul în scopul determinării de interacţiune între personajele conturate, un spaţiu virtual în care acestea să se desfăşoare. Însuşi Gibson ajunge să se întrebe – în documentarul "No maps for these territories" (2000)[1] – care este de fapt forma cyberspaţiului?

Cyberspaţiul reprezintă o aplicaţie a sistemelor de comunicaţie şi IT (tehnologia informaţiei), ce presupune o gestiune, distribuţie şi accesare de date la nivel mondial prin intermediul computerelor şi altor echipamente similare. Willam Gibson defineşte cyberspaţiul ca:

> "O halucinaţie consensuală traită zilnic de bilioane de operatori legitimi, în fiecarea ţară. (...) O reprezentare grafică de date abstracte din stocarea fiecărui

[1] Documentarul ce îl are ca *subiect* pe Willam Gibson poate fi accesat şi online, în cadrul platformei *youtube*, la adresa https://www.youtube.com/watch?v=FKcxLTZMfpw , accesată la 8.08.2021

> computer din sistemul uman. O complexitate de neimaginat. Trasee de lumină înregistrate în non-spaţiul minţii, grupuri şi constelaţii de date."[2]

Definiţia cyberspaţiului dată de Marcos Novak este una mai apropiată de domeniul arhitecturii, prin intermediul arhitecturii:

> "Cyberspaţiul ca un întreg, şi în special mediile virtuale în reţea, ne permit nu numai teoretizarea potenţialului arhitecturilor informaţionale printr-o gândire actuală, ci să construim efectiv asemenea spaţii pentru locuirea umană într-o formă mai complexă de relaţii. Acest lucru nu implică o lipsă a constrângerilor, ci mai degrabă o substituţie a unei rigori cu o alta. În momentul în care cărămizile devin pixeli, tectonica arhitecturii devine informaţională. (...) Totul se schimbă, dar arhitectura rămâne."[3]

iar,

> "Arhitectura în cyberspaţiu ar fi o arhitectură proiectată atât în timp cât şi în spaţiu, într-o schimbare intaractivă ca o funcţie a duratei, folosinţei şi influenţei externe; ar fi descrisă de o notaţie compactă şi codată, ce asigură o transmitere eficientă; ar permite diferite versiuni ale unor geometrii fundamentale disparate; şi ar fi proiectată folosind cele mai avansate concepte, instrumente şi procese. Cu trăsături non-lineare şi non locale, modalităţile preferate de naraţiune vor moşteni în mod inerent distributivitate, multiplicitate, emergenţă şi porozitate."[4]

Referitor la condiţia arhitecturii contemporane, în documentarul amintit anterior, Gibson face o remarcă deosebit de valoroasă:

> "... clădirea era încă acolo, perfect intactă, dar conţinutul era în altă parte... probabil în cyberspaţiu."[5]

De asemenea, afirmă că:

> "Apariţia cyberspaţiului este probabil la fel de importantă ca şi construcţia primelor oraşe."[6]

Acest lucru implică faptul că, o dată cu apariţia constructului de Realitate Virtuală, asistăm practic la o reconfigurare a arhitecturii, şi, de asemenea, a modului de organizare a societăţii umane.

Unul dintre pionierii arhitecturii digitale este Greg Lynn. Acesta foloseşte softuri digitale de animaţie pentru a crea şi explora noi posibilităţi expresive în contextul Revoluţiei Informaţionale. *Formele animate* ale lui Greg Lynn provin din teritorii instabile, cu o dinamică fluctuantă a mişcărilor, ce determină o arhitectură evolutivă:

---

[2] în Gibson, Willam (1986) *Neuromancer*, Grafton, London, p. 57, trad. mea
[3] cf. Marcos Novak, în *The Metapolis Dictionary of Advanced Architecture*, Actar Publishers, p. 145, trad. mea
[4] cf. Marcos Novak, în *The Metapolis Dictionary of Advanced Architecture*, Actar Publishers, p. 145, trad. mea
[5] "... the building was still there, perfectly intact, but the contents were somewere else... maybe in cyberspace." – afirmaţie făcută de Willam Gibson cu referire la *situaţia* actuală [anul 2000] a *arhitecturii zgârie-norilor* din New York din *era modernismului*, în *No maps for these territories* (2000), trad. mea, italicele îmi aparţin
[6] cf. documentarului *No maps for these territories* (2000), trad. mea, italicele îmi aparţin

> "Animaţia este un termen ce se diferenţiază de, dar pe alocuri este incurcat cu noţiunea de mişcare. În timp ce mişcarea implică deplacare şi acţiune, animaţia implică evoluţia unei forme şi a forţelor generatoare; sugerează animalism, animism, creştere, acţionare, vitalitate şi virtualitate. În diversitatea implicaţiilor sale, animaţia restabileşte multe dintre ipotezele incorporate ale structurii arhitecturii. Ceea ce face animaţia atăt de problematică pentru arhitecţi este faptul că aceştia au încercat să-şi menţină o etică a staticii în disciplina lor. Introducerea în arhitectură a unor modele de organizare spaţială ce nu mai sunt inerte nu va ameninţa esenţa disciplinei (asigurarea de adăpost), ci o va avansa."[7]

Folosind geometrie manevratată computaţional şi simulări de forţe dinamice, abordările inovative ale lui Lynn l-au transformat într-un element de referinţă în discursului arhitectural contemporan. Prin spargerea modurilor dominante de producţie arhitecturală, Lynn a dezvoltat un model de transpunere a formelor generate prin intermediul tehnologiilor digitale.

Greg Lynn susţine că abordarea animată a arhitecturii va reconstitui standardul moştenit din categoria spaţială statică către o mai bună expresie a formulărilor complexe, pentru a permite formei să fie configurată de mişcare şi potenţial virtual:

> "Designul animat este definit de coprezenţa mişcării şi a forţei în momentul zămislirii formei. Forţa este o condiţie iniţială, cauza atât a mişcării, cât şi a particularităţilor inflexiunilor formei."[8]

Admiţând faptul că accepţiunea termenul *virtual* a fost atât de deformată, astfel încât este de obicei folosit *greşit* pentru a descrie un spaţiu computerizat, Lynn foloseşte termenul în accepţiunea adevarată a lui pentru a defini o stare ipotetică, sau o condiţie cu potenţial de a prinde viaţă. Deoarece clădirile au fost definite convenţional prin coordonate Carteziene, şi instituite datorită unei stări de inerţie, Lynn consideră că un obiect sau o clădire ar trebui de asemenea să fie determinată de o mişcare vectorială, definită sau direcţionată de-a lungul unui traseu.

În acest context, Lynn susţine că arhitecturii îi revine rolul de cadru static în care se dezvoltă mişcarea:

> "Forţa şi mişcarea sunt eliminate din formă doar pentru a fi reintroduse, în urma procesului de design, prin concepte şi tehnici vizuale."[9]

Dar, prin intermediul animaţiei realizate pe computer şi a programelor de efecte speciale, acţiunile dinamice pot fi introduse din momentul concepţiei formei. Deoarece computerele sunt folosite tot mai mult ca dispozitive de design în arhitectură, mai degrabă decât numai pentru reprezentare, Lynn crede că aceste resurse reprezintă mari speranţe pentru o arhitectură animată.

---

[7] în Lynn, Greg (1999) *Animate Form*, Princeton Architectural Press, New York, p. 9, trad. mea
[8] în Lynn, Greg (1999) *Animate Form*, Princeton Architectural Press, New York, p. 10, trad. mea
[9] în Lynn, Greg (1999) *Animate Form*, Princeton Architectural Press, New York, p. 33, trad. mea

Deoarece modelele spaţiale ale lui Lynn sunt determinate algoritmic, una din primele axiome de proiectare este ca obiectul final poată prelua forme polivalente. Cu alte cuvinte, structurile nu sunt alcătuite din puncte de inflexiune, ci din fluxuri consistente de valori proporţionate ce pot fi influenţate (forţate) de domeniul în care sunt modelate. Decât a fi obiecte sau spaţii determinate doar de o definiţie internă sau de o logică autonomă de design, suprafeţele sau formele pot fi mutate în spaţiu, şi, pe măsură ce se deplasează, forma acestora se schimbă în conformitate cu o poziţie din spaţiul de lucru. Aşadar, o topologie sau o formă duplicată, dar aşezată în alt context se va comporta diferit, şi, ca rezultat al influenţei, va determina o configurare distinctă şi unică.

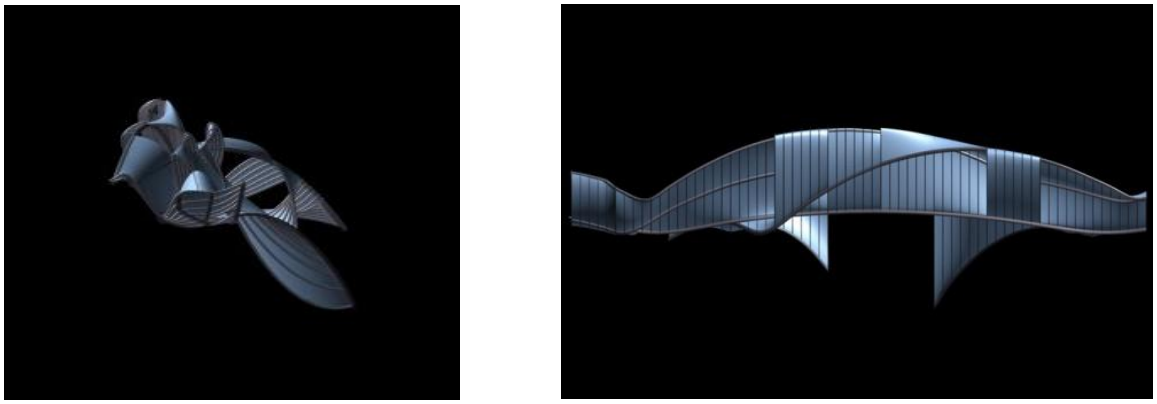

* Sursă imagini: http://glform.com/buildings/port-authority-triple-bridge-gateway-competition/ , accesată în data de 08.08.2021

Port Authority Gateway, Manhattan, asigură o demonstraţie efectivă a modului în care dinamica variabilă poate fi incorporată în alcătuiri arhitecturale. Cadrul dinamic – automobile şi autobuze, pietoni şi vehicule, subteran şi suprateran, teren şi apă – a fost simulat iniţial ca un set de forţe şi un sistem de particule geometrice alcătuit din incărcări fizice variabile şi viteze.

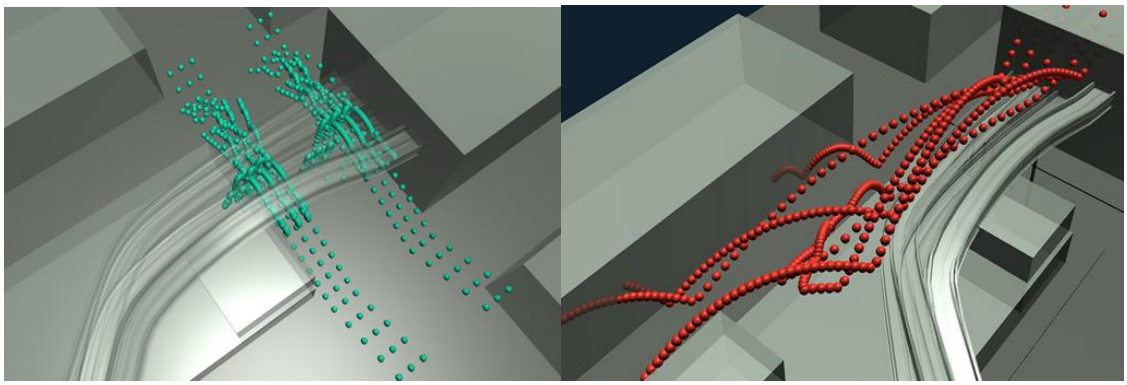

* Sursă imagini: http://glform.com/buildings/port-authority-triple-bridge-gateway-competition/ , accesată în data de 08.08.2021

Simulările rulate folosind sistemul de particule au fost transformate într-o colecţie de sfere. Acestea au fost apoi amalgamate pentru a crea componentele tubulare

ale clădirii. Deoarece mişcările dinamice au fost animate într-un sistem gravitaţional, forma rezultată a tubulaturilor este ideală din punct de vedere structural.

Un alt reprezentant important este Kas Oosterhuis. Acesta şi-a înfiinţat practica multidisciplinară pentru a ieşi din sfera şi discursul arhitecturii, pentru impulsuri creative şi cunoaştere procedurală. Oosterhuis susţine că generarea de forme de clădiri nu mai poate urma paradigmele şi invăţăturile disciplinelor clasice, unite cu codurile depăşite şi tradiţiile stabilite. Acesta vede arhitectura ca pe o evoluţie, dezvoltându-se pe căi tehnolgice de organizare de date spaţiale sofisticate şi programarea informaţiei în medii structurate ce sintetizează geometrii complexe şi aspecte ale activităţilor umane. Aceste "clădiri-corpuri" (*Hypercorpuri*) întrupează reguli de comportament derivate din integrarea formei şi informaţiei ce devin medii ce-şi pot dezvolta propria inteligenţă.

* Sursă imagine: http://www.arcspace.com/CropUp/380x285/media/124489/Kas-Photo-9.jpg , accesată în data de 8.08.2021

Clădirile devin structuri de date pe care nu le mai putem controla în totalitate, si care îşi pot influenţa contextele imediate (şi poate chiar globale) în funcţie de comportamente imprevizibile şi necunoscute. În articolul "Digital Life forms"[88], Kas Oosterhuis susţine că proiectele arhitecturale devin *atractori* către viitor. Toată informaţia va fi indreptată către atractor de aici înainte. Acest flux de informaţie este astfel activat şi vectorizat. Toate transporturile de informaţie materializată, toate conceptele imateriale de asamblare a produsului, toate ideile fantaziste converg către atractor, la locul şi timpul particular, ce absorb date pentru un flux redundant de viaţă (informaţie) pe care îl returnează într-o formă modificată.

Aceast concept despre viaţă, ca o configuraţie specifică de informaţie, este important în dezvoltarea de idei cu privire la comportamentul în timp real al corpurilor *în construcţie*: întreţinând corpul electrificat, alimentându-l cu o mare varietate de materiale şi de date. Echilibrul ecologic include de asemenea oameni ce intră şi ies, şi date ce sunt importate şi exportate, fluxul informaţional fiind orientat către construcţia corporală, prin ea şi dincolo de ea.

Dacă rezultatele designului complex propus de Oosterhuis sunt considerate ca referinţă, s-ar părea că arhitectura nu va fi o simplă geamandură într-un ocean digital, ci un vas ce navighează deasupra datelor, îmbogăţind viaţa informaţională şi biologică.

[88] Oosterhuis, Kas (1998) "Digital Life Forms", în *A+U: Architecture and Urbanism*, No. 7 (334), pp. 102-109

Operând în zona greu de încadrat dintre modelele producţiei culturale şi stilurile de viaţă, NOX crează "lichiditatea" în arhitectură, nu numai pentru a capta o geometrie fluidă şi turbulentă, cât şi pentru a dizolva tot ce este solid şi cristalin – static – în arhitectură. Prin anularea principiilor ortogonale de percepţie, aceste arhitecturi lichide introduc alte moduri de cunoaştere şi explorează la limită noi arene funcţionale şi programatice pentru arhitectură.

* NOX: Pavilionul freshH_2O eXPO; sursă imagine: http://www.nox-art-architecture.com/NOXARCH/Projects/Project%20Images/Low%20Res/01_h2o_2.jpg , accesată în data de 8.08.2021

Prin dizolvarea corpului facută de Spuybroek, arhitectura şi tehnologia devin o plasmă, în cadrul căreia putem reacţiona dinamic:

> "Momentan, cunoaştem doar relaţia (dintre) acestea sub formă de comfort, în care tehnologia pare să depună eforturi irepresibile în preluarea tuturor activităţilor corpului uman ... Dar, în timp ce aparatura din jurul (nostru) automatizează mişcările corporale către un grad ce devine complet inert, corpul însuşi va încerca, prin mijloacele sistemului locomotor şi prin supleţe, să automatizeze fiecare activitate pentru a întâmpina cât mai puţină rezistenţă din partea mediul exterior."[89]

Spuybroek imaginează o arhitectură atât de mult consumată de tehnologie încât dobândeşte abilitatea de a accelera ritmurile şi ciclurile corporale. În loc de a avea un efect plăcut, o asemenea arhitectură ar absorbi şi intensifica plasticitatea şi supleţea corpului uman pentru a-l integra cu un mediu avansat tehnologic. Prin urmare arhitectura maleabilă creată de NOX este relaţionată direct cu mobilitatea corpului, ritmurile şi mişcările. Evitând statica şi metodele arhitecturale clasice, proiectele echipei NOX demontează categoriile tradiţionale de uz şi funcţiune pentru a propune o arhitectură incertă.

Marcos Novak este un arhitect vizionar, teoretician şi artist intermedia ce se implică activ în dezvoltarea de strategii în abordarea modului în care spaţiul fizic este transformat de spaţiul virtual. Îmbinând concepte spaţiale non-Euclidiene cu aspecte de depliere algoritmică, vizualizare de metadate (modelarea matematică a spaţiului datelor) şi a mediilor computaţionale şi muzicale navigabile, Novak este recunoscut

[89] în "Motor Geometry" [1997] (trad. mea), articol consultat în data de 8.08.2021, la adresa: https://nettime.org/Lists-Archives/nettime-l-9712/msg00033.html

internaţional ca partizanul principal al cyberspaţiului, ca un spaţiu arhitectural autonom.

În explorarea integrării dintre spaţiul fizic şi cel virtual, Novak a emis conceptele de "arhitecturi lichide" şi de "transarhitecturi", ce conturează posibilităţile cu care se confruntă arhitectura şi cultura în vernacularul spaţio-temporal al comunicaţiilor globale şi al computaţiei în reţea, şi care fac parte dintr-un fenomen cultural mai cuprinzător pe care îl denumeşte "transmodernitate". Conceptele se bazează pe convingerea că la ora actuală constantele din ştiinţă şi matematică au fost înlocuite de variabile, situaţie ce se regăseşte nu numai în aceste domenii, ci şi la nivel general cultural. De-a lungul istoriei am acceptat realitatea cu entităţi sociale contradictorii sau forţe pot fi adesea combinate fără a mai putea fi separate, în situaţiile de succes putând să genereze o epocă în cultură, în schimb rareori am acceptat asemenea amalgamări în domeniul producţiei spaţiale. Novak propune o "arhitectură lichidă" ce combină entităţile opuse – maleabilul cu masivul, masculinul cu femininul, realul cu virtualul – pentru a produce o a treia condiţie. Cu toate că această noţiune nu a fost nicidecum destinată să "arhitecturalizeze" pur şi simplu cyberspaţiul, arhitecturile lichide au fost asociate inevitabil cu realitatea virtuală.

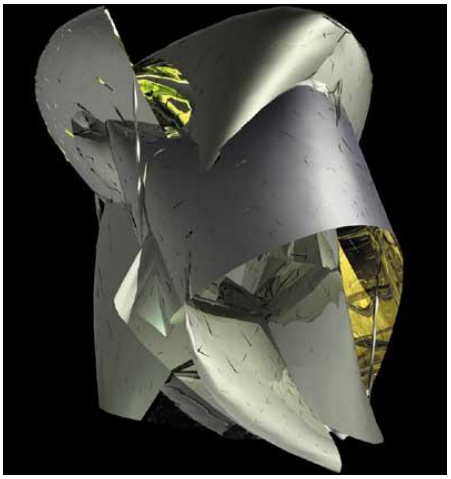

* Marcos Novak, "Data–Driven Forms"; sursă imagine: http://www.archilab.org/public/2000/catalog/novak/novak07.htm , accesată în data de 8.08.2021

În "Transarchitectures and Hypersurfaces: Operations of Transmodernity", Marcos Novak susţine că:

> "Cyberspaţiul însuşi nu a fost niciodată limitat doar la realitatea virtuală … a avut mult de-a face cu inventarea unui spaţiu informaţional universal şi de neevitat, complet captiv culturii … Am propus idea de *transarhitecturi* pentru a reorienta arhitecturile lichide către problemele de limită, şi către idea de inversare, ca o răsturnare interior-exterior, a cyberspaţiului. Transarhitectura este un superset ce conţine şi extinde arhitecturile lichide. În timp ce arhitecturile lichide au de-a

face cu observarea schimbărilor lichide ca element cheie al stării noastre, transarhitecturile se concentrează pe efectul acelei variaţii."[90]

Studiile lui Marcos Novak relevă o serie de provocări extreme. Nemulţumindu-se doar cu producţia din domeniul virtual sau cu arta instituţionalizată de a construi (aşa cum este definită în prezent), proiectele sale auto-generative şi inefabile resping standardele depăşite de construcţie şi ne obligă să reflectăm la rolul arhitectului pe măsură ce este reprogramat de evoluţiile tehnologice. Deşi frapante prin virtuozitatea lor, spaţiile create de Novak sunt greu orientabile nevoilor obişnuite: acestea sunt greoaie şi neobişnuite, împotrivindu-se convenienţelor apărute o dată cu producţia capitalismului târziu. Operele sunt de frumuseţe stranie, şi pentru că frumuseţea este o formă de echilibru, proiectarea lui Novak este în ultimă instanţă echilibrată între progres radical, cercetare evaluată şi reflexie poetică.

Concluzii

Realitatea Virtuală reprezintă cu precădere o simulare. Aceasta preia informaţii din domeniul fizic (material), pe care le interpretează într-un mod abstract: informaţia devine cod. Din aceasta *mare* de coduri, tehnologia informaţională actuală are capacitatea de a le interpreta fără a le sorta, datorită măririi puterii de calcul şi a dezvoltării algoritmilor.

În momentul în care aplicăm această metodologie într-un sistem computaţional, prin definirea de algoritmi, aceştia oferă o soluţie *optimă*. În ceea ce priveşte stilul, şi în cele din urmă frumosul, acestea capătă o natură abstractă, generică. Nu pot fi relaţionate critic la istoria şi teoria de arhitectură. Intră *în* teritoriul *tectonicii digitale*, ce transformă obiectul de arhitectură într-un organism, într-un *corp*. Distincţia *utilitas-firmitas-venustas* îşi schimbă natura *statică* cu una *dinamică*, reactivă. Această *arhitectură* nu mai are ca scop căutări stilistice, ci relaţionări complexe. Întrebuinţarea şi trăirea spaţiilor acesteia implică un effort din partea utilizatorului în ceea ce priveşte explorarea şi interpretarea. *Polifonia*, ca principiu organizatoric asigură o sursă *suficientă* pentru *a atinge* frecvenţele de rezonanţă ale acestora.

BIBLIOGRAPHY

1. Caciuc, Cosmin (2010) *Transdisciplinaritate şi Arhitectură*, Paidea, Bucureşti
2. Carpo, Mario (2009) "Revolutions: Some New Technologies in Search of an Author", *Log 15*, Anyone Corporation, New York
3. Carpo, Mario (2017) *The Second Digital Turn. Design beyound intelligence*, MIT Press, Cambridge & London
4. Cros, Susanna (ed.) (2008) *The Metapolis Dictionary of Advanced Architecture*, Actar Publishers
5. Gibson, Willam (1986) *Neuromancer*, Grafton, London
6. Lynn, Greg (1999) *Animate Form*, Princeton Architectural Press, New York

[90] Novak, Markos (1998) "Transarchitectures and Hypersurfaces: Operations of Transmodernity", în *Hypersurface Architecture (Architectural Design)*, John Wiley & Sons, London, p. 86, trad. mea, italicele îmi aparţin

7. Novak, Markos (1998) "Transarchitectures and Hypersurfaces: Operations of Transmodernity", *Hypersurface Architecture (Architectural Design)*, John Wiley & Sons, London
8. Oosterhuis, Kas (1998) "Digital Life Forms", *A+U: Architecture and Urbanism*, No. 7 (334)
9. Tudoran, Claudiu-Alexandru (2017) *Design şi concepte arhitecturale contemporane implementate prin hibrizi bio-nano tehnologici*, Editura Universitară "Ion Mincu", Bucureşti
10. Zellner, Peter (1999) *Hybrid Space. New Forms in Digital Architecture*, Thames and Hudson, London

Web References:

11. http://www.archilab.org/public/2000/catalog/novak/novak07.htm
12. http://www.arcspace.com/CropUp/380x285/media/124489/Kas-Photo-9.jpg
13. http://glform.com/buildings/port-authority-triple-bridge-gateway-competition/
14. https://nettime.org/Lists-Archives/nettime-l-9712/msg00033.html
15. http://www.nox-art-architecture.com/NOXARCH/Projects/Project%20Images/Low%20Res/01_h2o_2.jpg
16. https://www.youtube.com/

THE DEVELOPMENT OF THE PSYCHOSOCIAL DIMENSION OF CHILDREN THROUGH THERAPEUTIC STORIES

Ana TARNOVSCHI,
doctor în psihologie, conferenţiar universitar, cercetător ştiinţific, USM

Abstract: The therapeutic story comes as help for the child to adapt to the changes that take place in his life, to accept what appears to be different, to make the change flexible over time. Each child follows a specific path to his or her development, depending on his or her possibilities and abilities in different stages of ontogeny. Thus, depending on the age of the child and the problem he or she is facing, therapeutic stories come to penetrate the child's subconscious in the form of the child's behavior.

Keywords: the therapeutic story, development, psychosocial dimensions, child, behavior

Societatea actuală se confruntă cu multiple dileme legate de educaţia copiilor. Luând în consideraţie schimbările care au avut loc în viaţa de familie în ultimii ani în societatea noastră apar diverse situaţii în care părinţii ori nu au posibilitatea de a acorda timp suficient pentru a se ocupa de dezvoltarea psihosocială a personalităţii copilului, ori hipertutelează copiii, manifestând o îngrijorare excesivă ce poate duce la urmări negative în cursul dezvoltării copilului şi anume, diminuarea potenţialului creativ, complexul de superioritate, incapacitatea copilului de a lua decizii etc. Mai mulţi specialişti abordează principalele probleme privind creşterea şi dezvoltarea copilului de la formarea unei personalităţi armonioase, până la comunicarea în cadrul familiei şi învăţarea prin intermediul diverselor metode, dintre care şi poveştile terapeutice [6].

Dezvoltarea psihică are la bază încorporări şi constituiri de conduite şi atitudini noi, ca formare de instrumente de adaptare din ce în ce mai complexe şi ca formare de modalităţi de satisfacere de trebuinţe şi mijloace de a le satisface. Dezvoltarea implică modificarea echilibrului între asimilarea realităţii şi acomodare la condiţiile subiective şi circumstanţele concrete ale vieţii [9].

Există diverse teorii care explică specificul dezvoltării psihosociale la copii prin prisma rolului şi semnificaţiei situaţiei sociale în dezvoltarea copilului, problemelor de bază cu referinţă la dezvoltarea intelectuală a copilului, nivelurilor şi stadiilor dezvoltării morale a copiilor, a condiţiilor optime pentru dezvoltarea psihică sănătoasă etc. Dimensiunea psihosocială a copiilor de vârstă şcolară cuprinde relaţiile cu alte persoane şi caracteristicile specifice ale copilului conform lui René Gilles. Iar dezvoltarea psihosocială după E. Erickson este centrată asupra personalităţii şi dezvoltării sociale ca părţi ale unui întreg. Dezvoltarea emoţională este şi ea analizată, exprimând impactul familiei şi societăţii asupra individului. Perioada şcolarităţii pare să fie cea mai potrivită pentru a împlini sarcini ale dezvoltării psihosociale, cum ar fi controlul stărilor emoţionale, învăţarea întârzierii recompensei, construirea de relaţii cu ceilalţi, comunicarea în grup, reacţia la frustrare, curiozitatea şi de a ajusta alte funcţii care favorizează o dezvoltare sănătoasă [13, 3].

Bazele dezvoltării umane sunt de natură biologică, interacţională şi de mediu. Interacţiunile sunt cauză a dezvoltării, iar poveştile terapeutice pot deveni o modalitate de interacţine cu copilul, o modalitate de dezvoltare a dimensiunii psihosociale prin exemple preluate din contextul social, astfel dezvoltându-se o personalitate armonioasă, totodată povestea având şi funcţie psihocorectivă, de schimbare. Nu numai individul se schimbă, ci şi mediul fizic şi social în care trăieşte acesta are parte de modificări imprevizibile sau predictibile, ce ţin de schimbările culturale ori de ciclurile vieţii. Nu doar copilul se schimbă în timp, ci şi familia lui, vecinii, şcoala, cultura căreia îi aparţine. Sunt posibile schimbări la toate nivelurile sistemului social în care este integrat copilul. Mama poate începe să lucreze în afara casei, familia se poate muta, o bunică poate apărea în casă pentru a ajuta familia, părinţii pot divorţa, se pot naşte alţi fraţi, surori etc. Interacţiunea acestor schimbări cu copilul, cu modul şi capacitatea sa unică de a reacţiona la schimbările din mediul său de viaţă va influenţa dezvoltarea psihosocială a personalităţii lui [5, 4]. Deci, povestea terapeutică vine ca un ajutor pentru copil de a se adapta la schimbările care au loc în viaţa sa, de a accepta ceea ce apare diferit, de a fi flexibil la modificări ce se produc de-a lungul timpului.

În ştiinţă, povestea terapeutică, este una din cele mai tinere orientări ale psihologiei practice, dar pe de altă parte, este şi cea mai veche metodă de susţinere a omului prin intermediul cuvântului[14].

În acelaşi timp, poveştile populare tradiţionale, datorită schimbărilor culturale produse de-a lungul timpului, dar şi datorită faptului că unele din ele au fost analizate minuţios de psihologi care au demonstrat că acestea pot avea un impact negativ asupra dezvoltării armonioase a personalităţii copilului, nu pot fi înlocuite cu poveştile terapeutice care sunt adaptate problemelor şi impedimentelor cu care se ciocneşte copilul din societatea actuală.

Unul din lucrurile care-i diferenţiază pe copii de adulţi e nivelul de experienţă. Pentru un copil, experienţele de viaţă sunt încă puţine. Cu cât creştem în vârstă, cu atât mai multă experienţă de viaţă dobândim şi, în consecinţă, unul din rolurile majore ale părinţilor, educatorilor şi terapeuţilor e acela de a oferi genul de experienţe care îl vor ajuta pe copil în viaţă. Acesta e unul din procesele de bază ale învăţării: învăţăm prin experienţă. Poveştile sunt o modalitate de a le oferi copiilor experienţe pe care poate încă nu le-au întâlnit şi de a-i echipa cu abilităţi de rezolvare a problemelor sau potenţialele metode de gestionare a acestor provocări, ajutând astfel la pregătirea copilului pentru momentul când va ajunge la ananghie [1].

Poveştile terapeutice funcţionează în baza asocierilor care se produc în creierul copilului în momentul în care aude sau citeşte o anumită poveste care foloseşte simbolul, metafora, astfel evitând să se acorde cerinţe copilului sau să se impună un anumit lucru, ci prin subtila asociere copilul se asociază cu personajele şi descoperă moduri noi de a reacţiona în diverse situaţii. De-a lungul timpului povestea terapeutică s-a dovedit a fi un instrument eficient de comunicare relaţională, întrucât asigură copilului doar baza de identificare, fără a-l expune direct. Psihoterapeutul devine un actor care face mai multe roluri, starea de empatie fiind indispensabilă pentru reuşita în transmiterea şi depistarea mesajului poveştii terapeutice. În viziunea lui Erickson,

pentru ca mesajul să fie recepţionat de inconştient este de preferat ca înainte de relatarea propriu-zisă, să se creeze un moment de confuzie, pregătind astfel terenul, povestind lucruri fără legătură cu problema subiectului dar care au drept scop dezorganizarea sau destabilizarea conştientului [7].

M. Erickson afirma că orice copil are nevoie de a învăţa şi descoperi, că fiecare stimul este pentru el o posibilă oportunitate de a reacţiona într-un fel. A învăţa cum să înveţe e una dintre aptitudinile esenţiale ale vieţii, înzestrând copilul cu experienţe împărtăşite, cunoaştere, strategii de negociere, sens şi bunăstare în viaţă. Povestirea a fost un mijloc important de comunicare de secole. Povestirile sunt folosite nu numai pentru plăcere, ci şi ca atare mijloace de exprimare. Bettelheim (1976) discută despre importanţa basmelor pentru copiii în creştere [7, 8].

Fiecare psiholog utilizează o varietate de tehnici proiective care generează povestiri. Pentru unii povestea terapeutică este o metodă de corectare a comportamentului, pentru alţii este calea de transmitere a cunoştinţelor despre viaţă, iar alţii spun că este o metodă de vindecare.

Povestea terapeutică dezvoltă curiozitatea înnăscută a copilului şi dorinţa de a învăţa ca premise pentru însuşirea valorilor, comportamentelor prosociale, a strategiilor de rezolvare a problemelor şi a altor trăsături necesare care sunt incorporate sau nu în timpul copilăriei.

Din poveşti, copiii află care sunt consecinţele defectelor şi calităţilor umane, care sunt efectele faptelor bune şi rele. Antitezele atotprezente în basme îi ajută să facă diferenţa între bine şi rău, între minciună şi adevăr, între laşitate şi curaj, îi invaţă care sunt calităţile pozitive şi care sunt defectele cele mai comune ale oamenilor. Trăind alături de personajul preferat, întâmplările basmului, copilul învată despre lumea din jur, fără să fie el însuşi pus în situaţii periculoase sau dificile. Un avantaj major al poveştilor este acela că stimulează imaginaţia şi fantezia copilului. Povestitorul foloseşte cuvinte pentru a descrie imagini pe care copilul nu le vede. De aici începe să funcţioneze imaginaţia celui mic care este nevoit să construiască în minte peisaje, chipuri, situaţii. În afara de imaginaţie, poveştile stimulează intelectul copiilor care se străduiesc să reţină cât mai multe detalii ale poveştii, să memoreze cuvintele folosite de părinte pentru a fi capabil să le reproducă [7].

Un alt avantaj al utilizării poveştilor terapeutice în terapie constă în faptul că utilizarea lor deschide posibilitatea unei forme foarte eficiente de comunicare cu beneficiarii. Odată ce o poveste a fost împărtăşită, adesea devine posibil ca copilul să-şi recapete întreaga trăire doar prin folosirea unui cuvânt cheie sau a unei fraze din poveste. Astfel, terapeutul este capabil să reintroduce o idee întreagă, care iniţial este complexă şi necesită timp pentru a fi transmisă, pur şi simplu prin rostirea acestor cuvinte sau fraze. Totodată, un alt avantaj al poveştilor este că acestea sunt clare şi non-mistice pentru pacienţi. Trasate din cultura general, conţinutul lor este deja familiar pentru pacienţi şi, prin urmare, reprezintă un lucru pe care ei îl pot utiliza fără a fi nevoie de o anumită instruire.

Basmele au o serie de alte avantaje care contribuie la dezvoltarea psihosocială sănătoasă a copilului [2]:

• Basmul terapeutic *iluminează*. Se adresează intuiţiei şi fanteziei, nu raţiunii şi nici logicii. Prin aceasta, la fel ca mitul, parabola sau fabula, introducând iraţionalul, basmul terapeutic lărgeşte spaţiul interior al copilului. Extinderea desfiinţează unilateralitatea poziţiei iniţiale, liniaritatea gândirii logice şi aruncă asupra stării patogene o lumină noua. Comparativ cu realitatea, basmul reprezintă o lecţie de viaţă care sparge vechiul tipar al conflictului insurmontabil cu care era familiarizat copilul;

• Adaosul de fantezie, de intuiţie, permite descoperirea şi rezolvarea unor conflicte, din cauza că basmul cu mesaj terapeutic *este un vehicul foarte potrivit pentru modele comportamentale şi valori morale*. Copilul absoarbe mesajul terapeutic, îl incorporează propriilor sale trăiri, în timp ce comprehensiunea este alimentată de imaginea verbală, de naraţiunea propriu-zisă;

• Mesajul poveştii terapeutice nu este impus printr-o concluzie morală finală, ci ajunge să fie identificat de copil şi rămâne ancorat în conştiinţa lui, poate undeva la limita cu subconştientul. Pentru că nu este legat direct de experienţa vieţii reale, *mesajul terapeutic este preluat la fel ca mesajul unui vis*;

• Nici o confruntare direct nu are loc cu terapeutul. Din această cauză *basmul nu ajunge să fie un „trigger" pentru declanşarea rezistenţei la terapie*. El contribuie la dezvoltarea unei noi atitudini faţă de starea patogenă. Comunicarea îmbracă prin intermediul basmului, o formă filtrată pe care pacientul nu o are de obicei la dispoziţie;

• *Povestea terapeutică aduce soluţii cu totul neaşteptate, cu efect emoţional pozitiv.* Contrazice logica şi obişnuinţa. Acestea, îl ţin de obicei pe copil în plasa conflictelor care, chiar dacă uneori sunt minore, îl tulbură şi-l vulnerabilizează prin repetiţie;

• *Pacientul are posibilitatea să lărgească sensul original al mesajului terapeutic.* În cazuri diferite, mesajul este interpretabil diferit, în funcţie de situaţia pacientului, pentru că basmul transmite un anumit tip de creativitate;

• *Mesajul terapeutic se tezaurizează.* El poate fi imediat aparent, deghizat sau ascuns. Informaţia din naraţiune este de cele mai multe ori plasată într-o manieră ambiguă într-un context care oscilează de la ceva familiar la ceva cu totul neaşteptat. Astfel, că mesajul terapeutic poate fi reactivat în alte situaţii, fără ca dependenţa faţă de terapeut să crească;

• Basmul cu mesaj terapeutic *poate fi folosit în combinaţie cu orice altă tehnică şi la orice nivel al procesului terapeutic.* Trebuie privit ca un instrument de comunicare, deoarece el crează pacientului o bază de identificare protejându-l. Îl învaţă pe pacient să se autoînţeleagă, să se aprecieze pozitiv, să-şi descopere propria putere interioară de a se autovindeca.

Obiectul terapiei prin poveşti îl constituie procesul de educaţie a copilului, creşterea nivelului de conştientizare a evenimentelor ce au loc în viaţa lui, dar şi acumularea de cunoştinţe despre viaţă, deoarece în comparaţie cu adulţii copiii sunt cei care nu deţin atât de multe experienţe de viaţă care să le permită să înţeleagă ce este rău ş ice este bine, cum să acţioneze într-o situaţie dificilă, cum să interacţioneze la nivel social cu diferiţi oameni etc.

Povestea terapeutică foloseste simbolul, metafora pentru a scăpa vigilenţei conştiente şi rezistenţei la schimbare şi a merge dincolo pentru a reorganiza asocierea la un nivel mai profund.

Deci, poveştile terapeutice nu sunt simple poveşti. Ele transmit mereu un mesaj bine definit şi un scop precis. O poveste terapeutică trebuie aleasă bine, în conformitate cu problematica pe care terapeutul se gândeşte să o abordeze. Poveştile terapeutice au ca personaje oameni, animale sau chiar obiecte. Pentru un copil nu contează cine sunt personajele, el se identifică cu acel personaj în care se vede pe el sau problema lui sau chiar rezolvarea unei situaţii în care acesta se află. Copilul nu se simte evaluat, nu simte că el este „defect". Copilul va şti să-şi ia din povestea terapeutică exact ce are nevoie pentru el. Rolul poveştilor terapeutice este de a pune copilul în contact cu nevoile, dorinţele, problemele sale. În momentul în care se întâmplă acest lucru, copilul se identifică cu personajul respective din poveste şi găseşte soluţii posibile la problemele sale.

În procesul de terapie cu copiii, valoarea primară a metaforei prezentă în povestea terapeutică, se bazează pe abilitatea sa de a comunica cu copilul la nivelele conştient, subconştient şi inconştient. Nivelul conştient sau de suprafaţă al povestirii este present în textul real al acesteia, în timp ce nivelele subconştient şi inconştient sunt accesate prin conflictele psihologice relevate. În acest fel, poveştile evită confruntarea, deoarece ascultătorul menţine o distanţă sigură în timp ce se confruntă cu propriile sale conflicte.

Problemele cu care copiii se confruntă sunt multiple: dezamăgiri, dileme, rivalităţi între fraţi, achiziţionarea unei valori proprii, realizarea existenţei sinelui, depăşirea dependenţelor, timiditate, slaba integrare în grup, izolare. Copilul nu poate înţelege mediul său în mod raţional, ci prin intermediul viselor cu ochii dechişi, fanteziei şi jocului. Astfel, conţinutul inconştient este încorporat în fanteziile conştiente. Basmele oferă noi dimensiuni imaginaţiei copilului, pe care probabil i-ar fi dificil să le descopere de unul singur. Mai important chiar, forma şi structura basmelor sugerează copilului imagini prin intermediul cărora îşi poate structura fanteziile şi îşi poate găsi un drum în viaţă.

Povestea terapeutică implică inevitabil metafora. Metafora este folosită şi pentru a exprima nuanţat, personalizat, realitatea şi stările individului, pentru care sintagmele clasice pot deveni limitative. În egală măsură, ea este necesară pentru a exprima realităţi abstracte, dificil de reprezentat. În psihoterapie, ea generează noi sensuri şi cadre de referinţă, fiind utilizată de terapeut pentru a sensibiliza sau persuada. Metaforele sunt în mare măsură povestiri mai mult sau mai puţin complexe, identificându-se cu parabolele, fabulele sau alegoriile.

G. W. Burns înţelege prin metaforă o formă de comunicare prin intermediul poveştilor, poveştirilor şi anecdotelor în care o anumită expresie este luată dintr-o arie de experienţe şi utilizată să comunice ceva despre o altă arie de experienţă. Metaforele în terapie şi învăţare reprezintă o formă indirectă, imaginativă care implică comunicarea cu clienţii despre experienţe, procese sau concluzii care îi pot ajuta să-şi rezolve problemele oferindu-le noi modalităţi de coping. Această modalitate de comunicare terapeutică este deoseb eficientă la nivelul copiilor. Ea reprezintă o

combinaţie de scopuri desemnate, comunicare simbolică şi intenţie de vindecare specifică sau terapeutică. Pentru a fi relevantă, o metaforă trebuie să fie personală, să fie dezvoltată împreună cu clientul, să ţină seama de caracterul acestuia, de problema şi de resursele de care beneficiază [1].

Aspectul propriu-zis terapeutic al poveştilor constă în capacitatea acestora de restructurare personală şi familială. Copilul, neavând bagajul verbal, capacităţile de exprimare ale unui adult, foloseşte modalităţi simbolice de a-şi exprima emoţiile şi dorinţele: expresivitatea corporală, desenul, jocul, povestea. Povestea, prin caracterul imaginar al său, este un spaţiu securizant pentru copil. Aici el poate da viaţă tuturor fricilor, dorinţelor, emoţiilor, fără teama de a i se întâmpla ceva negativ. Personajul principal este cel care se luptă cu obstacolelor, iar victoria acestuia îi poate da încredere copilului în acţiunile sale din realitate. Pe părinţi îi ajută să comunice cu copilul pe propria lui limbă, prin simbol şi metaforă, facilitând trecerea de la un limbaj raţional la un limbaj afectiv, al imaginarului/al inconştientului, depăşind astfel rezistenţele personale şi permiţând membrilor familiei să reia o cale naturală de comunicare părinte-copil. În această dinamică sunt foarte importante funcţiile de mediere şi de modelare ale poveştii terapeutice: capacitatea acesteia de a media transferul unor trăsături şi emoţii ale ascultătorului către personaje şi de a oferi libertatea găsirii de soluţii noi [2].

Poveştile terapeutice diferă de cele tradiţionale în sensul că acestea sunt îndreptate spre o problemă particulară cu care se confruntă copilul şi pot include elemente din viaţa acestuia, care fac povestea mai relevantă şi familiară. Se presupune că această familiaritate facilitează procesul de internalizare a povestirii şi recunoaşterea paralelelor cu viaţa copilului. Astfel, posibilităţile de identificare şi de proiecţie sunt mai clare pentru copil [10].

Poveştile terapeutice personalizate sunt îndreptate spre problemele, speranţele şi temerile individului. Aceste poveşti pot fi folosite în două moduri. În primul rând, copiii pot spune povestea pentru a transmite terapeutului informaţii despre ei înşişi, despre nevoile lor şi despre sentimentele lor. În acest proces, copilul poate aborda simbolic problemele personale pentru a căuta alte soluţii viabile la probleme [11].

În al doilea rând, terapeutul poate spune povestea pentru a facilita dezvoltarea alianţei terapeutice, pentru a educa copilul cu privire la scopurile şi procesele terapiei, pentru a aborda problemele prezentate şi soluţiile viabile pentru acestea şi pentru a stabili şi a ajuta la atingerea obiectivelor terapiei [12].

Richard Gardner (1986) citează influenţa lui Hug-Hellmuth, care în 1913 a fost primul care a descris folosirea poveştilor copiilor ca surse de informaţii psihodinamice. Similar viselor şi asociaţiilor libere, povestirile s-au dovedit a fi surse valoroase de informaţii care au fost mai uşor de analizat. Cu toate acestea, la acea vreme, a existat o problemă fundamentală în ceea ce priveşte procesul de utilizare a acestor informaţii pentru a provoca schimbări terapeutice. Gardner (1971) este documentat ca primul care a implementat tehnica formală de povestire în terapia copilului [1,2,11].

Deci, valoarea inerentă a procesului terapeutic prin intermediul poveştilor terapeutice constă în facilitarea identificării copilului cu povestea şi integrarea lecţiilor

în viaţa lui, în timp ce siguranţa distanţei este menţinută pentru a permite copilului să privească în mod obiectiv problemele şi soluţiile potenţiale. Povestea terapeutică este o modalitate de dezvoltare a dimensiunii psihosociale a copiilor de vârstă şcolară, luând în consideraţie faptul că anume în această perioadă copiii intră în colectivitate, se ciocnesc de diverse situaţii, neînţelegeri, oameni noi. Anume aici copilul începe să conştientizeze ce este rău şi bine, cum ar trebui să procedeze într-o anumită situaţie pentru a evita consecinţele negative etc. Astfel, prin exemple de viaţă povestea terapeutică prezintă experienţe noi copilului care se poate identifica cu personajele şi poate căuta soluţii optime la problemele cu care se confruntă.

Comportamentul social şi emoţiile şcolarilor se dezvoltă odată cu fiecare etapă de vârstă şi potrivit temperamentului fiecărui copil. Unii sunt veseli şi se adaptează uşor, în vreme ce alţii au tendinţa de a răspunde negativ în faţa unor situaţii diverse. Aptitudinile sociale se învaţă treptat, copilul trecând de la o stare de dependenţă şi egocentrism la creativitate, independenţă şi sensibilitate. Copilul învaţă să facă deosebirea dintre „bine” şi „rău”, începând să înţeleagă regulile, iar atunci când greşeşte, apare sentimentul de vinovăţie. Un mediu pozitiv este esenţial pentru ca copilul să aibă încredere şi să se simtă în siguranţă. În această privinţă părinţii trebuie să îi ofere copilului afecţiune, stabilitate, siguranţă şi oportunitatea de a socializa, deoarece el achiziţionează aptitudini sociale interacţionând cu ceilalţi copii.

Fiecare copil urmează un traseu specific al dezvoltării sale, în funcţie de posibilităţile şi capacităţile sale din diferite etape ale ontogenezei. Este important a se acorda atenţie tuturor palierelor de dezvoltare, atât fizică, cognitivă, cât şi socio-emoţională, pentru a facilita o dezvoltare armonioasă şi bine înghegată. Cercetările au scos în evidenţă că o neglijare a dezvoltării în plan emoţional conduce la agresiune, hiperactivitate, probleme de învăţare, anxietate, obsesii etc. Pentru a evita astfel de manifestări, care cu greu pot fi schimbate la vârsta adultă, este de preferat ca educaţia socială să înceapă de timpuriu şi să ocupe un loc la fel de important ca şi preocuparea pentru dezvoltarea cognitivă.

BIBLIOGRAFIE

1. Burns, G. W. 101 poveşti vindecătoare pentru copii şi adolescenţi., Bucureşti: Editura Trei, 2011. 570 p.
2. Filipoi, S. Basme terapeutice pentru copii şi părinţi., Cluj-Napoca: Fundaţia Culturală Forum, 1998.
3. Găişteanu, M. Psihologia copilului: Curs universitar. Bucureşti, 2012. 82 p.
4. Golu, P., Zlate, M., Verza, C., Psihologia copilului., Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1993. p. 27
5. Muntean, A. Psihologia dezvoltării umane., Iaşi: Polirom, 2006. 432 p.
6. Pânişoară, G. Psihologia copilului modern., Iaşi: Polirom, 2011. 219 p.
7. Paşca, M. D. Povestea terapeutică., Târgu-Mureş: Editura Ardealul, 2004. 297 p.
8. Racu, I. MOLDINCLUD Psihologia copilului., Chişinău, 2011
9. Şchiopu, U., Verza, E. Psihologia vârstelor., Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1997. 508 p.

10. Sion, G. Psihologia vârstelor., București: Editura Fundației România de Mâine, 2003. 256 p.
11. Brems, C. Child Psychotherapy and Counseling., Waveland Pr Inc; 3 edition, 2008. 448 p.
12. Brooks, S. Preparation of phase systems and measurement of their psychochemical proprieties, 1985. p. 85
13. Shonkoff, J. P. & Phillips, D.A. (2000). From Neurons to Neighborhoods: The Science of Early Childhood Development. Washington, DC: National Academy Press
14. Зинкевич-Евстигнеева, Т. Основы сказкотерапии., Санкт-Петербург: Речь, 2010. 172 с.

PSYCHOLOGICAL VALENCE OF PROFESSIONAL SATISFACTION TO TEACHERS

Angela Potâng,
Assoc. Prof. PhD, State University of Moldova

This article presents a synthesis of approaches to professional satisfaction in psychology research. The emphasis is on the job satisfaction of teachers and the role of this variable in the professional performance of teachers. There are presented theories that explain how employee satisfaction arises and which is the valence of this psychological construct that is necessary for the human individual to maintain enthusiasm and involvement in the profession.

Keywords: job satisfaction, teaching activity, teacher, educational institution, organizational climate, psychological resources.

Una dintre preocupările de bază a instituţiilor de învăţământ, mai ales în condiţiile actuale de pandemie, ar fi identificarea măsurii în care personalul didactic este satisfăcut profesional şi dacă climatul organizaţional este unul echilibrat pentru ca profesorii să-şi desfăşoare activitatea cât mai eficient. E necesar ca şcolile să se orienteze pe crearea climatul organizaţional care să corespundă aşteptărilor celor care vin zilnic la muncă, deoarece creşterea satisfacţiei este importantă atât pentru valoarea ei umană, cât şi pentru beneficiile pe care le poate aduce datorită efectelor pe care le are asupra elevilor. O instituţie de învăţământ este echilibrată numai dacă angajaţii săi, nu sunt deloc preocupaţi de căutarea unui alt loc de muncă, sunt axaţi pe performanţa maximă în cadrul şcolii în care activează şi sunt motivaţi pentru creşterea lor profesională. Acest deziderat se obţine atunci când managerii educaţionali alocă cât mai multe resurse pentru a le crea climat favorabil care ar duce spre satisfacţie profesională garantată. Satisfacţia în muncă este unul dintre pilonii de bază ai performanţei profesionale şi reprezintă dimensiuni valoroase activităţii profesionale pentru un cadru didactic. Lipsa satisfacţiei în muncă la profesori ar putea determina consecinţe negative precum: fluctuaţie de personal, burn-out, absenteism, performanţă scăzută în muncă, etc. Activitatea didactică este considerată o muncă emoţională, predispusă spre epuizare profesională datorită solicitărilor multiple ale profesiei pedagogice. Întrun studiu realizat în R. Moldova pe cadre didactice preuniversitare, Nelly Balode (2011, 2014) a identificat următoarele solicitări ale profesiei de pedagog: statutul social jos, salariile mici, ignoranţa autorităţilor şi părinţilor, lipsa criteriilor clare de evaluare a activităţii cadrului didactic, evaluarea performanţei profesionale este foarte subiectivă, număr excesiv de elevi în clasă (30-35 elevi), documentaţia şi formalităţile excesive irelevante activităţilor didactice, crinţe noi impuse în fiecare an fără de un suport metodologic adecvat, etc. Pentru a activa cu success în asemenea condiţii sunt necesare o serie de resurse psihologice, printre care este şi satisfacţia profesională, care în cazul profesorilor este oferită de: copiii dornici să înveţe, interesul faţă de materia predată, sentimentul

responsabilității față de elevi și profesie, grija de propria imagine, susținerea din partea serviciului psihologic și serviciilor sociale (sistemul de referință), susținerea administrației școlii, susținerea colegilor. Toate acestea servesc drept resursă pentru obținerea satisfacției în muncă, ajută la atingerea scopurilor personale și profesionale, protejează individul de costurile psihologice și fizice, stimulează creșterea și dezvoltarea personală a cadrului didactic.

Concepții teoretice privind satisfacția profesională

Datorită faptului că noțiunea de satisfacție profesională este complexă, nici la etapa actuală nu se poate oferi o definiție clară, acceptată de toți în egală măsură. Satisfacția muncii este definită ca o *stare emoțională care rezultă din opinia personală a unui angajat asupra muncii sale*. Elementele care determină satisfacția muncii țin de raportul dintre așteptările individului (rezultatele dorite ale muncii) și rezultatele efective obținute. Atunci când între aceste două variabile există o discrepanță mare – satisfacția în muncă este minimă.

Mielu Zlate face o analiză a diferitor definiții ale satisfacției muncii:

- „Satisfacția este orice combinație de circumstanțe psihologice, fiziologice și de mediu" (Hoppock, 1935).
- „Satisfacția este starea afectivă plăcută ce rezultă din evaluarea slujbei sau experiențelor legate de slujba cuiva" (Locke, 1976).
- „Satisfacția este alcătuită din orientările afective ale individului față de roluri de muncă pe care le îndeplinește la momentul respectiv" (Vroom, 1982).
- „Satisfacția este o colecție de atitudini față de muncă ce sunt înrudite și pot fi împărțite într-o varietate de aspecte ale muncii" (Luthans, 1985).
- „Satisfacția se referă la sentimentele unui lucrător față de ocupația sa sau exigențele profesionale legate de experiențele anterioare, așteptările actuale sau alternativele pe care le are la dispoziție" (Balzer et al., 1990).
- „Satisfacția este o stare emoțională pozitivă sau plăcută rezultată din exercitarea experienței în plan profesional" (Hellriegel, Slocum, Woodman, 1992).

O serie de autori (Avram, 2008) arată că interesul pentru satisfacția muncii este motivat de considerente *umanitare, economice, teoretice*. Considerentele umanitare provin din credința managerilor că între satisfacția în muncă și satisfacția de viață, satisfacția fizică și mentală există o puternică legătură. Managerii preferă să lucreze cu angajați care sunt mulțumiți de ocupația lor. Considerente economice se referă la faptul că managerii investesc timp, efort, bani pentru a obține satisfacția subordonaților. Raționamentul lor este relativ simplu; dacă satisfacția poate fi ameliorată, atunci este posibil ca organizația să economisească sume considerabile pentru angajarea și instruirea unor noi angajați. Apoi, măsurarea gradului de satisfacție/insatisfacție în diferite grupuri oferă echipei manageriale oportunități crescute în ceea ce privește localizarea grupurilor menționate și a formulării soluțiilor de ameliorare. Tot prin măsurarea gradului de satisfacție a angajaților poate fi diagnosticat nivelul în care unele programe de intervenție au fost utile. Dacă satisfacția lucrătorilor a crescut, rezultă că programele respective au fost utile și și-au dovedit eficiența. Considerentele teoretice

demonstrează că satisfacţia în muncă este principalul concept în majoritatea teoriilor privind motivaţia în muncă şi comportamentul organizaţional. Pentru unii teoreticieni satisfacţia este sursa directă a comportamentelor productive, iar pentru alţii - doar un simptom sau produs secundar al unei situaţii de lucru. La nivel practi, satisfacţia angajatului este variabila omniprezentă în diferite tipuri de comportamente de muncă în cadrul organizaţiei, este un aspect important al activităţii profesionale, cu efecte importante la nivel personal şi la nivelul organizaţiei (Avram 2008).

Satisfacţia în muncă reprezintă un mod complex de raportare a fiecărui angajat la organizaţie, putând fi influenţată de factori individuali: vârstă, nivel de instrucţie, nivel de calificare, vechimea în organizaţie, climat - politici organizaţionale, condiţii de muncă, preocuparea pentru îmbunătăţirea condiţiilor de muncă, factori de personalitate.

Potrivit lui Bogaty (2004), satisfacţia în muncă este o stare de echilibru la care ajunge individul în momentul în care răspunde complet unor nevoi, aşteptări conştiente sau inconştiente, fiind şi măsura în care aceste aşteptări se suprapun cu ceea ce primeşte cu adevărat în cadrul muncii.

După Avram şi Cooper (2008) cele mai multe definiţii ale satisfacţiei profesionale sunt clasificate în trei categorii:

- satisfacţia ca şi cauză a comportamentului organizaţional,
- satisfacţia ca rezultat al închiderii unui ciclu comportamental,
- satisfacţia ca o componentă a unui sistem de control de reglare.

În abordarea satisfacţiei ca şi cauză a comportamentului, accentul se pune pe comportamentul ce apare ca rezultat al insatisfacţiei, cum ar fi: plângeri, absenteism, fluctuaţia de personal etc. Când o persoană este nemulţumită de rezultate, va avea tendinţa să caute rezultate în altă organizaţie, pe când, dacă o persoană este mulţumită de măsura în care poate învăţa din propria muncă, sentimentul de implicare se va accentua şi orele petrecute la locul de muncă în vederea terminării sarcinilor vor creşte.

Satisfacţia ca rezultat al încheierii unui ciclu comportamental – are drept scop evaluarea de către angajat a rezultatelor proprii în comparaţie cu trebuinţele, motivele, valorile şi scopurile importante pentru ea.

Satisfacţia ca o componentă a unui sistem de control de reglare se referă la situaţia când angajatul nu este mulţumit de ce i se oferă la locul de muncă şi are tendinţa să pornească în căutarea unor îmbunătăţiri. Modul în care este evaluat angajatul îl poate afecta atât pe acesta cât şi modul de abordare în viitor a sarcinilor permite de acesta. Dacă din contra, angajatul este satisfăcut, atunci acesta va încerca să îşi dezvolte competenţele profesionale pentru a fi tot mai inovativ.

Aproape toate teoriile în care este vizată dimensiunea motivaţiei, se referă şi la satisfacţia muncii. Dacă e să alegem, identificăm patru care le putem menţiona în cadrul cercetării: *Teoria bifactorială* (Herzberg et al., 1959); *Teoria proceselor oponente* (Landy, 1978); *Teoria echităţii (comparării interpersonale)*, (John S. Adams) *Teoria comparării intra-personale* (Mc Cormick, Ilgen, 1980).

Teoria bifactorială, elaborată de F. Herzberg (1959), explică satisfacţia sau insatisfacţia în muncă luând în considerare situaţiile în care angajaţii s-au simţit bine/rău în raport cu munca lor. Accentul este pus pe două categorii de factori: factorii

motivaţionali asociaţi cu satisfacţia, precum realizările personale, recunoaşterile, responsabilităţile, posibilităţile de avansare, dezvoltarea proprie prin muncă şi factorii de igienă asociaţi cu insatisfacţia, precum supravegherea la locul de muncă, condiţiile de muncă, relaţiile interpersonale, salariul, securitatea muncii, administrarea şi politica instituţiei. Astfel unii factori sunt strâns legaţi de satisfacţia la locul de muncă, se mai numesc şi factori motivaţionali, în timp ce alţi factori, sunt asociaţi cu insatisfacţia: salariul, relaţiile interpersonale, condiţiile fizice de muncă, specificul activităţii, atitudinea managerilor faţă de subordonaţi, politica de personal.

Teoria este uşor de aplicat în situaţiile organizaţionale dificile, în cazul când maturitatea profesională a subordonaţilor este scăzută. Este utilizată, în special, de către manageri în proiectarea locului de muncă, pentru crearea unor posibilităţi de dezvoltare a salariaţilor. Chiar manipularea factorilor de igienă se dovedeşte extrem de profitabilă, mai ales pentru manageri cu acces limitat la resurse financiare ale organizaţiei.

Teoria proceselor oponente, elaborată de către psihologul american F.J.Landy în 1978, susţine că atât motivaţia cât şi comportamentul sunt învăţate. Această teorie are la bază cel puţin două postulate:

Primul postulat include echilibrul emoţional al omului este asigurat de o serie de mecanisme psihologice existente în interiorul său; rolul său este de a-l proteja pe om de efectele nefavorabile produse de stările emoţionale extreme (pozitive sau negative). De exemplu, întotdeauna când suntem extrem de fericiţi există un mecanism care menţine această fericire sub control. Corespunzător, când suntem nefericiţi există mecanisme care încearcă să aducă această stare emoţional la un nivel neutru.

Al doilea postulat: procesele oponente devin mai puternice de fiecare dată când sunt activate – altfel spus, acelaşi stimul poate avea efecte diferite asupra satisfacţiei individului, în funcţie de cât de des a experimentat individual stimulul respectiv în trecut. Cu ajutorul acestui postulat pot fi explicate mai bine o serie de situaţii din viaţă curentă şi organizaţională. Astfel, înţelegem că munca este nesatisfăcătoare nu prin ea însăşi, ci atunci când individul este expus repetat la acelaşi fel de muncă.

Teoria echităţii (comparării interpersonale), elaborată de John S. Adams, porneşte de la ipoteza că oamenii compară efortul pe care îl depun (educaţie, clarificare, abilităţi, experienţă, timpul lucrat în organizaţie etc.) şi compensaţia pe care o primesc (salariu, beneficii, recunoaşteri, promovări). Când angajaţii identifică o nedreptate, ei pot alege să efectueze: schimbarea efortului propriu, a rezultatelor, percepţie diferită a percepţiei faţă de sine, schimbarea sferei de activitate, etc. Teoria echităţii arată că indivizii sunt preocupaţi atât de nivelul recompensei pe care o primesc în schimb la efortul depus, cât şi de relaţia dintre recompensa pe care o primesc ei şi cea pe care o primesc ceilalţi.

La baza teoriei comparării interpersonale stă credinţa în faptul că satisfacţia/insatisfacţia apare în urma comparaţiilor pe care oamenii le fac în raport cu ceilalţi în ceea ce priveşte sentimentele referitoare la satisfacţia muncii. O persoană care observă la alţi oameni care lucrează în locuri de muncă similare cu a sa, poate deduce gradul de satisfacţie ale acestor oameni. Comparându-se cu ele, ea poate stabili, dacă ea însăşi este satisfăcută sau dimpotrivă.

E. Avram (2008) susţine că atunci când salariaţii consideră că au fost trataţi inechitabil în raport cu colegii lor, aceştia vor acţiona în unul din modalităţile următoare:

1) modificarea propriilor intrări în procesul de muncă pentru ca acestea să corespundă mai bine recompenselor pe care le primesc;
2) încercarea de a majora recompensa pe care o primesc pentru munca lor, solicitând o mărire de salariu sau acţionând pe cale legală pentru a obţine această mărire;
3) încercarea modificării modului în care percep inegalitatea, dacă încercările de a elimina inechităţile se vor dovedi lipsite de succes;
4) încercarea de a evada din această situaţie şi nedorinţa modificării situaţiei.

Această teorie se fundamentează pe două tipuri de comparaţii realizate de oameni:

a) între rezultatele muncii şi efortul propriu depus într-un anumit context social, pe de o parte, şi rezultatele şi eforturile altor persoane apropiate sau semnificative pentru cei în cauză, pe de altă parte;
b) între rezultatul scontat a se obţine dintr-o anumită situaţie de muncă şi rezultatul real, obţinut efectiv.

Apoi, în urma acestor comparaţii apar la angajaţi sentimente de echitate sau inechitate, însoţite de satisfacţie şi, respectiv, insatisfacţie.

McCormick şi Ilgen (1980) afirmau că gradul sau nivelul stării afective a unei persoane rezultă din compararea standardelor individului cu percepţiile individului asupra satisfacerii acestor standarde. Practic, individul compară ceea ce îşi doreşte cu ceea ce primeşte – altfel spus, ceea ce oferă şi ceea ce obţine în urma efortului depus.

Toate teoriile care abordează satisfacţia în muncă ne orientează spre cinci modele explicative ale acestei variabile, descrise de către M. Zlate:

- modelul satisfacerii nevoilor - postulează că satisfacţia muncii este generată de măsura în care caracteristicile muncii satisfac nevoile oamenilor;
- modelul discrepanţei - satisfacţia muncii este rezultatul expectanţelor împlinite, acestea din urmă reprezentând diferenţa dintre ceea ce individul speră să primească de la muncă şi ceea ce el primeşte efectiv; dacă individul obţine rezultate deasupra sau dincolo de expectaţiile lui, atunci el va fi satisfăcut; dacă, dimpotrivă, expectanţele lui au fost mai mari decât a primit, va fi nesatisfăcut.;
- modelul realizării valorilor - satisfacţia muncii apare ca urmare a faptului că munca îi permite angajatului să-şi îndeplinească cele mai importante valori ale lui legate de muncă;
- modelul echităţii - satisfacţia provine din modul în care este tratat angajatul; dacă acesta percepe că este tratat corect, va fi satisfăcut; dacă, dimpotrivă, consideră că este tratat incorect, va fi nesatisfăcut;
- modelul trăsăturilor personale şi al componentelor genetice – pornind de la premisa că diferenţele individuale sunt la fel de importante ca şi caracteristicile mediului muncii, modelul consideră că satisfacţia muncii este rezultatul unor însuşiri de personalitate (temperament, caracter) sau al factorilor genetici.

Aceste modele explică geneza apariţiei satisfacţiei în muncă şi factorii care o influenţează. Există trei categorii de factori care determină această stare emoţională:

- factori organizaţionali (condiţiile de lucru, munca în sine, promovarea);
- factori de grup (coeziunea, moralul grupului, relaţiile cu colegii, relaţiile cu şefii);
- factori personali (urni dintre ei referindu-se la caracteristicile sociodemografice ale angajatului, cum ar fi vârsta, sexul, rasa, naţionalitatea etc, alţii la caracteristicile socioprofesionale, cum ar fi vechimea în muncă, nivelul de instruire profesională, experienţă etc, iar alţii la caracteristicile de personalitate).

Raportând la activitatea didactică se poate susţine că satisfacţia în muncă depinde de factorii motivaţionali (nevoi sociale, afective, cognitive) şi de stilul de muncă al profesorului. Sunt pedagogi puternic motivaţi de comunicarea cu elevii, predarea disciplinii, evaluarea elevilor, soluţionarea diferitor situaţii etc., care au plăcerea de a lucra şi a se exprima prin ceea ce fac, vor să înveţe din ceea ce fac, preferă activităţile noi, dificile care îi solicită şi le dezvoltă competenţele.

Există cadre didactice care sunt motivate de recompense (materiale sau morale), recunoaştere, şi apreciere din partea celorlalţi. Aceştia obţin satisfacţie în muncă doar atunci când sunt apreciaţi de către (elevi, părinţii elevilor, colegi de breaslă, administraţie) sau atunci când văd că rezultatele muncii lor sunt mai bune decât ale celorlalţi şi obligatoriu obţin recompense pentru aceasta.

Ca dimensiune psihologică, satisfacţia în muncă poate fi privită nu numai ca dominantă atitudinală dependentă de climatul organizaţional ci şi ca trăsătură de personalitate. Iată de ce în aceeaşi instituţie de învăţământ se întâlnesc profesori predispuşi, graţie personalităţii lor, să fie mai mult satisfăcuţi, comparativ cu alţii, deşi condiţiile de muncă în care ei toţi se află sunt similare. Pentru aceşti pedagogi munca este o valoare, care independent de condiţii, ajung să "pună suflet" în ceea ce fac, găsindu-şi o vocaţie în profesia pe care o exercită, declarîndu-se astfel satisfăcuţi profesional. Însă există oameni care nu au niciodată sentimentul că fac ceea ce le place, deşi schimbă mai multe locuri de muncă şi chiar profesii, declarîndu-se mereu nemulţumiţi (Zlate, 2004).

În concluzie, susţinem că satisfacţia de la orice activitate profesională constituie un factor psihologic mobilizator sau motivaţional, generator al unei atitudini pozitive faţă de muncă. Dar mai ales, acest construct psihologic funcţionează la pedagogi, care au nevoie de elan, stare de bine, sentiment de utilitate şi împlinire pentru a realiza multitudinea de activităţi didactice, contribuind zi de zi la formarea personalităţii copiilor.

Oricare manager al instituţiei de învăţământ îşi doreşte în echipa sa pedagogi cu iniţiativă, entuziasm, dedicaţi sarcinilor profesionale, motivaţi şi satisfăcuţi de munca sa atât sub aspectul modului ei de organizare, cât şi sub cel al recompenselor pe care le primeşte pentru activitatea prestată. Acest deziderat care poate fi obţinut doar în cazul asigurării cadrelor didactice cu resurse (materiale şi psihologice) suficiente, adecvate volumului solicitărilor înaintate de sistemul educational.

BIBLIOGRAFIE:

Avram E. Psihologie organizaţional-managerială. Tendinţe actuale. Iaşi: Polirom, 2008. 902p.
Cândea R.M. Comunicarea managerială - o problemă a crizei manageriale. Iaşi: Polirom, 2004. 265 p.
Cojocaru N. (2013). Strategii de motivare în câmpul organizaţional. Suport de curs. Chişinău, CEP USM.
Constantin T. (2008). Analiza climatului organizaţional. În volumul „Psihologie organizaţional managerială. Tendinţe actuale" (coordonator: Avram E. şi Cooper C.L.), Ed. Polirom, Iaşi, pp 171-196.
Pitariu H.D., Budean A. (2009). The impact of Occupational Stress on Job Satisfaction and Conterproductive Work Behaviour. In: *Psihologia resurselor umane.* Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca, Volumul 7, nr.2, p.30.
Zlate M. (2004). Tratat de psihologie organizaţional- managerială. Vol.I-II. Ed. Polirom, Iaşi.

Балоде Н. Профессиональное выгорание и его влияние на стиль деятельности педагогов. În: Integrarea psihologiei şi medicinii în sistemul învăţămîntului în secolul XXI. Materialele conferinţei ştiinţifice internaţionale. Chişinău, 20 mai, 2011. Chişinău: CDR "Armonie", 2011, p. 251-257.

RENEWABLE ENERGY SOURCES IN ROMANIA

Piciu Gabriela-Cornelia, Scientific researcher II, Ph.D.,
Financial and Monetary Research Center „Victor Slăvescu", Bucharest, Romania

Abstract: The subject of this paper is topical, it is unanimously acknowledged today the interrelation between energy, the economy and the environment, as well as the important role of the energy market on a country's economic future.
The purpose of the paper is to understand the role and importance of the functioning of the E-SER market (energy produced from renewable energy sources) within the electricity market, as well as its impact on the Romanian economy and society.
The benefits of using renewable energy are also highlighted by the European Commission, which shows that increasing their share of energy in the EU together with energy efficiency significantly reduces greenhouse gas emissions and leads to improved air quality.
The methods used in the analysis are: synthesis, method of comparison, deduction and induction, and the data used were taken from the statistics of the European Commission (Eurostat) and national statistics.
The obtained results reveal the usefulness of the analysis of the evolution of the energy market, in order to identify its general characteristics, related to the existence of an optimal structure, in the context of the dynamics of the companies on this market and their specific externalities.

Keywords: the renewable energy market, energy efficiency, energy competitiveness, climate change

JEL Classification: *Q42, Q43, Q48, Q53*

Introduction

The energy sector in the European Union is constantly changing, thanks to the transformation of vertically integrated monopolies into private electricity companies, the liberalization of electricity markets, the significant reduction of CO2 emissions, and the unprecedented development of technologies for E-SER production. .

Progress also depends to a large extent on the ability of countries to use energy resources so that they can increase their economic competitiveness, protect the environment and maintain national security.

It is known that an energy system changes slowly (5-20 years), is the main pollutant with GHG (greenhouse gases, requires very large investments and must be supported by an appropriate legislative and legislative framework, energy strategies and policies.

Markets for energy produced from renewable energy sources

The characteristic of these markets is that energy is a commodity that cannot be stored and has various time constants. There is also a special situation in the energy market due to the specific technology of energy transmission and distribution - in the interconnected network that connects producers to customers. There is an intrinsic

condition of natural monopoly which is a limitation in the formation of a perfectly competitive market, the supply of energy to consumers is done through a single physical connection, and the company that owns this technology is a monopoly.

The economy of scale allows in certain areas and under certain conditions the decrease of production costs to such an extent that other companies, with a lower volume of activity, could not reach such a performance. The most used solution is to separate the services from the distribution system and the commercial management of the customers.

In addition to these internal constraints, the energy market is also subject to external constraints that result from interaction with the economy, negative externalities with an impact on the environment, risks associated with trading volumes that occur when participants cannot estimate the quantities produced and consumed.

The existing actors on this market are energy producers, distribution operators, transmission operators, suppliers (retailers), consumers.

According to the resource allocation model as well as the decision-making model, we can say that the system of competitive markets does not have a homogeneous structure. Thus, categories of models appear that stimulate the functioning of these markets (Table 1).

Table 1: Types of markets

Market structure	**Nr. of buyers**	**Nr. of sellers**	The type of product of a company	Entering a new company on the market	**Characteristics**
Perfect competition	Big	Big	Identical to that of other companies	Light	- There are no entry and exit barriers - production, trade and consumption are at a maximum level - Optimal operation is described by the wall model
Monopoly	Big	One	It has no substitutes available	impossible	- There are barriers to entry and exit generated by the power of companies as the sole producer or distributor and by the qualitative and value differentiation of substitutable products
Monopolistic competition	Big	Big	Similar to other companies	Light	
Oligopoly	Big	a few	Similar or identical to that of other companies	impossible	
Competition				entry and	Existing companies on the

in disputed markets				exit are related to regulatory barriers and those created by investments and sunk costs	market as well as those that will enter influence prices. These companies can not sell more than the consumer demand allows at the given prices, without lowering the prices offered on the market.

Source: data processed by the author

The analysis of the dynamic behavior of the market in the period of its transformation from a monopolistic competitive market to a competitive market highlights the benefits of this transition and is measured by the long-term reduction of the energy price for customers. Of course, there are also specific costs of disaggregating the monopoly of an energy sector.

Starting from the elements of the theory of economic costs (Coase, 1937, 1960, Figure 1): production costs, transition costs, motivation costs, coordination costs in the process of disaggregation of the monopoly, a new category of costs is introduced - the determined marginal transaction costs the increase on the market of the number of generation, transport, distribution, services, companies, etc.

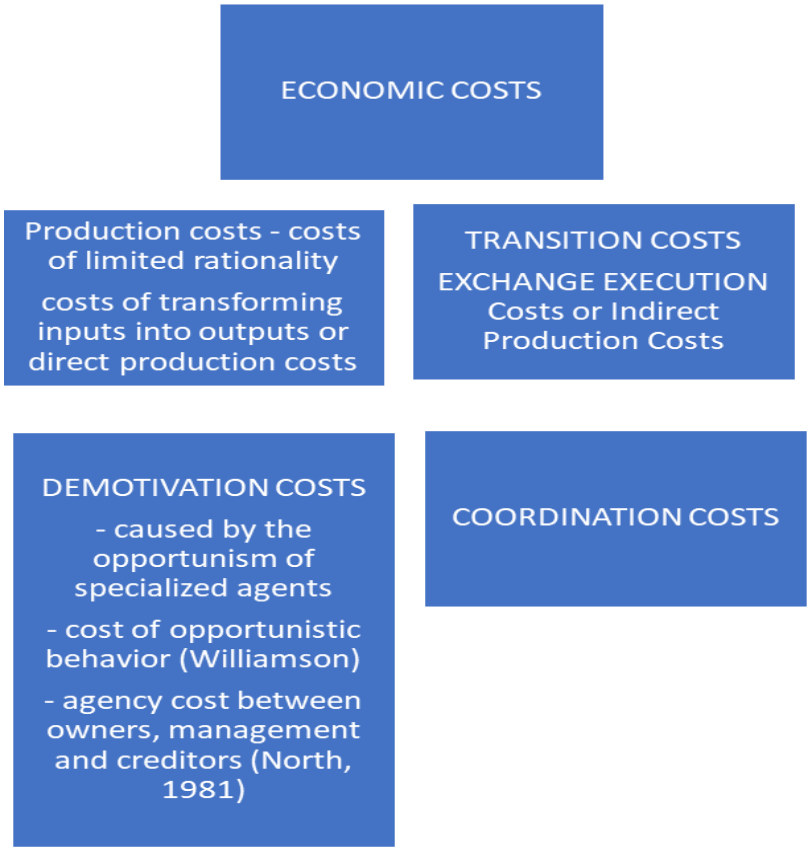
ECONOMIC COSTS
Production costs - costs of limited rationality
costs of transforming inputs into outputs or direct production costs
TRANSITION COSTS
EXCHANGE EXECUTION Costs or Indirect Production Costs
DEMOTIVATION COSTS
- caused by the opportunism of specialized agents
- cost of opportunistic behavior (Williamson)
- agency cost between owners, management and creditors (North, 1981)
COORDINATION COSTS

Figure 1: Elements of economic cost theory

Sursa: Coase, 1937, 1960

In terms of production costs, there is a decrease in competition between the benefits of the complexity of the entry of new firms and the influence of their actions.

Analysis of the evolution of the energy market in Romania

The Romanian energy market is in a process of dynamic evolution, with the appearance of its specific elements: regulations, market operators, market participants, etc.

Since 1990, the Romanian energy sector has undergone a series of important changes - the disintegration of the vertically integrated natural monopoly and the transformation into an energy market. After an initial restructuring of vertically integrated state monopolies, the energy sector came under political control, with no long-term vision, to regulate this field, the two National Sustainable Development Strategies (1999 and 2008) having insignificant effects.

After the establishment of the regulatory authority ANRE (National Energy Regulatory Agency) and the opening of competition to produce electricity, the transformation of the monopoly into a competitive market ended with companies producing cheap electricity (especially Hidroelectrica), with political support, long-term confidential contracts, extremely harmful, at national level.

In addition to the changes in monopoly relations in competitive, disputed market relations, which have led to radical transformations in the Romanian energy sector, there are also a number of influences and mechanisms imposed with Romania's integration into Romania's energy strategy. by importing fuels and raw materials into the domestic market and maintaining a balanced portfolio of energy resources by promoting clean technologies of coal, nuclear energy, the expansion of renewable energy, and shale gas development.

For the energy market to function properly, access must be free for all participants in the energy transmission network. Access to the electricity network in Romania is present in three forms: negotiated, regulated and that of the sole buyer.

To make a comparison between the functioning of the various energy markets in some EU Member States. and from Romania, we will present the existing legal and commercial elements on them (Table 2).

Table 2: Comparison of energy markets between different EU Member States

Elements	Irlanda	Luxemburg	Slovenia	Belgia	Franța	Italia	Spania	Portugalia	România
Legal regulations									
For market entry	Not	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
Generation license	Not	Yes	-	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
Contractual obligations									
Distributors	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes

must buy energy									
Direct sale to end users	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
Construction and property U.E.	Yes	Yes	-	Yes	Not	Not	Not	Not	Not
Basics of price creation (100%)									
Minimum costs	20	Yes	-	80	99	Yes	60	80	Yes
Promotion of new products	20	-						10	-
Promoting competitors	20	-	-	-	-	-	-	-	-
Promoting energy produced from renewable sources	20	Ye	-	-	-	-	-	--	-
Promoting local sources	20	-	100	1	1	Yes	40	10	-
Purchase rates from independent manufacturers									
	Not	Yes	-	Yes	Yes	Not	Yes	Yes	Not
Related to end-user charges	Yes	-	-	Yes	Yes	Not	Not	Yes	Yes
They depend on the supply voltage	Yes	-	-	Yes	Yes	Yes	Yes	Not	Yes
They depend on the primary energy used	Yes	Yes	-	Not	Yes	Yes	-	Not	Yes
monomials	Yes	-	100	Yes	Yes	-	-	Yes	Yes
Elements									
Seasonal and schedule	Yes	Yes	Da	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
It depends on the reliability factor	Not	Not	Nu	Not	Yes	Not	Yes	Not	Not
They depend on the supply guarantee;	Not	Yes	Da	Yes	Not	Yes	Yes	Yes	Yes

special prices for unsecured energy									
Commercial and financial conditions									
The connection cost covered by the provider	Yes	Yes	Da	Yes	Yes	Not	Yes	Yes	Not
Single connection fee	Yes	Yes	Da	Not	Yes	Yes	-	Yes	Yes
Duration of the supply contract in years	10-15	2	-	-	5-12	15	1	-	1
Special conditions for renewable generators	Yes	Yes	-	Yes	Not	Not	-	Not	Not
Reactive energy tariff	Not	Nu	-	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
Special tariffs for energy supply	Not	Da	-	Yes	Yes	Not	Yes	Yes	Yes

Source: data processed by the author based on European Commission statistics

In Romania, energy transactions are carried out on two markets, the regulated market and the competitive market, which are divided into the wholesale market, the retail market and the green certificates market.

An important role in the electricity market is played by the renewable energy market, which is competitive in terms of producers and suppliers, but regulated in terms of transmission and distribution.

Research results

Although energy market liberalization is at stake in accessing more competitive and therefore more efficient and cheaper energy, and the role of a regulated energy market should be limited, it will function until the competitive market is fully created, this has not been the case. valid in Romania (there were difficulties in implementing the legislative package for market liberalization).

Separating competitive areas from natural monopolies and regulated prices so as to ensure optimal use of natural monopoly resources from the competitive market is not a solution, as the market becomes attractive only if its size and density allow competition. active between several operators. Markets have their own sensitivities, and the absence of well-designed rules and development programs can pose huge risks (for

example, the California crisis of 2006 - it was necessary to introduce the market regulator, state intervention). The transition from monopolies to markets requires close monitoring of both, while it has been noted that unbundling also requires more elaborate regulation.

Within the energy market in RES there are some major imbalances between the prices paid by household consumers vs. industrial, on the one hand, and the prices of cogeneration power plants vs. individual consumer prices, on the other hand. These disruptions severely affect the district heating economy, a sub-sector that is completely disconnected from European practices. Renewable energy support schemes have further contributed to disrupting the proper functioning of the energy system.

In this situation, minimizing the influence of the shocks of the transformation in the energy market, the environmental externalities, as well as the risks associated with the penetration of some companies raises the problem of studying an optimal market structure for the existence of an optimal one.

Bibliography

1. Aitken, M. (2010). Wind power and community benefits: Challenges and opportunities. Energy Policy, 38(10), pp. 6066-6075.
2. Bailis, R., and J.C. Cutler (2004). Wood in household energy use. In: Encyclopedia of Energy. Elsevier, New York, NY, USA, pp. 509-526.
3. Brunnschweiler, C.N. (2010). Finance for renewable energy: an empirical analysis of developing and transition economies. Environment and Development Economics 15, pp. 241-274.
4. Clarke, S. (2009). Balancing environmental and cultural impact against the strategic need for wind power. International Journal of Heritage Studies, 15(2-3), pp. 175-191.
5. Coady, D., M. Grosh, and J. Hoddinott (2004). Targeting of Transfers in Developing Countries: Review of Lessons and Experience. The World Bank, Washington, DC, USA.
6. Coady, D., R. Gillingham, R. Ossowski, J. Piotrowski, T. Shamsuddin, and J. Tyson (2010). Davis, S.J., and K. Caldeira (2010). Consumption-based accounting of CO_2 emissions. Proceedings of the National Academy of Sciences, 107(12), pp. 5687-5692.
7. Deichmann, U., C. Meisner, S. Murray, and D. Wheeler (2011). The economics of renewable energy expansion in rural sub-Saharan Africa. Energy Policy, 39(1), pp. 215-227.
8. Deng, Y. Y., Haigh, M., Pouwels, W., Ramaekers, L., Brandsma, R., Schimschar, S., Grözinger, J. and de Jager, D., 2015, 'Quantifying a realistic, worldwide wind and solar electricity supply', *Global Environmental Change* 31, pp. 239–252.
9. EC, 2016, *Progress reports — Member State progress reports*, (https://ec.europa.eu/energy/en/topics/ renewable-energy/progress-reports), accessed 23 February 2016.
10. EEA, 2014, *Energy support measures and their impact on innovation in the renewable energy sector in Europe*, EEA Technical report No 21/2014, European Environment Agency.
11. EEA, 2015a, *Renewable energy in Europe — approximated recent growth and knock-on effects*,
12. EEA Technical report No 1/2015, European Environment Agency.
13. EEA, 2015b, *Trends and projections in Europe 2015 — Tracking progress towards Europe's climate and energy targets*, EEA Report No 4/2015, European Environment Agency.
14. EEA, 2015c, *SOER 2015 — The European environment — State and outlook 2015*, European Environment Agency.
15. Eurostat, 2020, *Short Assessment of Renewable Energy Sources*, (http://ec.europa. eu/eurostat/web/energy/data/shares.
16. GNESD (2010). Energy Security. Global Network on Energy for Sustainable Development Green, R., and N. Vasilakos (2011). The economics of offshore wind. Energy Policy, 39(2), pp. Gross, R., P.

Heptonstall, M. Leach, D. Anderson, T. Green, and J. Skea (2007). Renewables and the grid: understanding intermittency. Energy, 160, pp. 31-41.
http://www.unep.org/greeneconomy/portals/30/docs/GGND-Report-April2009.pdf.
17. IEA, 2015, *WorldsRenewable and Waste Energy Statistics: Internatioanl Energy Agency — Renewables Information Statistics* (database).
18. IEA, 2016, *RD&D Online Data Services, Energy Technology RD&D Budgets: Beyond 2020 WDS* (database.

TRADITIONAL VS MODERN FOOD IN THE OJIBWA NATIVE AMERICAN CULTURE AS PRESENTED IN LOUISE ERDRICH'S *THE ANTELOPE WIFE*

Oana-Andreea GHIŢĂ-PÎRNUŢĂ
Senior Lecturer, Ph.D., "Transilvania" University of Brasov

Abstract: The present paper focuses on the dichotomy between traditional vs modern food as treated in the novel entitled "The Antelope Wife" by Louise Erdrich. It deals with the connection between food and culture, the Ojibwa Native American culture. The cultural aspect is one of the most important issues in a country and food stands for one of the most relevant cultural aspects. This study highlights the various types of food presented in the novel as well as the role each of them plays in the Ojibwa culture. The spiritual food and the food of the dead are two very important types of food well represented in the novel. The examples extracted from the novel are given in order to provide a better understanding of the function food has in performing the Ojibwa rituals. The conclusion drawn from this analysis is that food plays a very important part in the novel as it widens the readers' perspective on the Ojibwa Native American culture.

Key words: food, culture, traditional, modern, Ojibwa, Native American, spiritual.

1. INTRODUCTION

The novel entitled *The Antelope Wife* by Louise Erdrich invites the readers into the mystical world of the Ojibwa Native American culture. The story, which unfolds throughout the four parts of the book, is very complex. It has an intricate pattern being both modern and traditional since there are involved many generations of the Ojibwa families. "It is almost impossible to make a clear-cut distinction between myth and truth in this story. Centuries of myth are layered on generation upon generation of family tales that cycle and circle like a tribal dance" (Pirnuta & Badulescu, 2011:26).

As Lester Standiford considers, "in any culture, myth, legend, and folklore serve to explain the unexplainable, to promote cultural continuity and survival, and also to entertain" (Baker, 1982: 168).

Erdrich draws our attention on the life and traditions of the Ojibwas either by inserting us into narrative fragments belonging to their beliefs and customs or by describing the way in which they do certain things. There are many cultural references in the novel, but the present study focuses on one element that might have the most profound connection with the Ojibwa culture and that aspect is food. Modern Native American cuisine is varied. The indigenous food ingredients, plants and herbs represent the Native American food and cuisine.

The spiritual or sacred food, which has unique powers, is given by gods. The food of the dead is specific to the Ojibwas who believe that the dead members of the family visit after death those still living. Offering food is one means of showing respect to them as well as a means of communication with the spiritual world. Almost every page of the novel mentions food or makes use of food imagery. If food is not directly described, then people or objects are presented by using images of food.

2. TRADITIONAL FOOD

Food has always been of primary importance in the lives of the human beings because our existence depends mostly on it. The Native Americans had to provide food for themselves since they lived in wilderness. Thus, each Native American cultural group adapted its diet to the area where they used to live.

The novel offers readers valuable information about the traditional Ojibwan food. In the first part of the novel, which focuses on events taking place in the remote past, nature is presented as the only provider for ingredients used for preparing food. For instance, even Roy who is not an authentic indigenous man, but who lives as one, makes his own food in the Ojibwa style: "In lard, from a neighbor's pig, Scranton Roy fried strips of late squash, dried sand-dune morels, inky caps, field and oyster mushrooms, crushed acorns, the guinea eggs. He baked sweet bannock, dribbled on it wild aster honey aged in the bole of an oak, dark and pungent as mead" (Erdrich, 1998:9).

Thus, by traditional food we understand the ingredients used, the cooking preparation ritual as well as the cooking process. In Louise Erdrich's novel, most quotes referring to traditional food are found in the first two parts, but the most significant ones are part of the first.

The part, in which Blue Prairie Woman and Matilde's journey is described, offers a disgusting image for the modern reader, but this was the lifestyle of the tribal people: "Blue Prairie Woman then stretches the dog out, skins and guts her, cuts off her head, and lowers the chopped carcass into a deep birch-bark container. Suspended over flames, just right, she knows how to heat water the old way in that makuk. Tending the fire carefully, weakening, she boils the dog. When it is done, the meat softened, shredding off the bones, she tips the gray meat, brown meat, onto a birch tray. Steam rises, the fragrance of the meat is faintly sweet. Quietly, she gestures to her daughter. Prods the cracked oval pads off the cooked paws. Offers them to her" (Erdrich, 1998:19).

Blue Prairie Woman kills and cooks the dog from a maternal instinct since she wants to feed her baby. Even if this act can be perceived as being brutal, she adapts to the situation. Louise Erdrich does not change any information regarding the diet of the Native Americans as she is willing to describe their lifestyle as accurate as possible, laying emphasis upon authenticity.

The Ojibwa people had a practical way of thinking and dogs represented for them both great companions and a valuable source of food. The author presents in her novel the habit of haunting and gathering practiced by the Ojibwa people: "Eats bird's eggs. A snared habit. Roots. She remembers fire and cooks a handful of grouse chicks. The herd flows in steps and spurting gallops deeper into the west. When they walk, she walks, following, dried berries in a sack made of her dress. When they run, she runs with them. Naked, graceful, the blue beads around her neck" (Erdrich, 1998:20).

In the second part of the book, we do not have so many references to traditional food, but they still exist. For instance, another reference to traditional food is again a puppy: "I hear these words – Get under the house, Melvin, fetch that white puppy now. Bam! (…) He drags me out and gives me to a grandma, who stuffs me in a gunnysack and

slings me down beside the fire (…) Sharpen up the knife. Grandma's voice. That's a nice fat white puppy. Someone else. He'll make a good soup, but do you think enough to go around? Should we kill another one? Then, right above me, they start arguing about whether or not I'll feed twenty. Me, just a little chunk of a guy, owah! No! I bark. No! No! I'm not enough for even five of your big strong warrior sons. Not me. What am I saying? I'm not enough for any of you! Anybody! No! I'm sour meat. I don't want to be eaten!" (Erdrich, 1998:76-77).

Again, we have in front of our eyes a brutal scene, the way in which an animal is sacrificed. But beyond the dog's tragedy, there is a funny side. Cooking a dog is for survival. Fortunately, in this part the puppy is saved by an innocent girl, by Cally, the two of them having a special connection.

The importance of food for the Ojibwa culture is not only suggested in the text, but it is also directly expressed. Frank states: "We are people of simple food straight from the earthen earth and from the lakes and from the woods. Manomim. Weyass. Baloney. A little maple sugar now and then" (Erdrich, 1998:138-139). What they eat makes them stand apart from the other Native American cultural groups; thus, food defines them.

However, at celebrations like the wedding of Rozin and Frank, the old customs come back alive and Ojibwan food surpasses any other modern recipe: "The meats of the day were all game acquired by the brothers and uncles and prepared according to their own special methods. The moose was unearthed from a cooking pit in the backyard. Fish, dunked in fluffy beer batter, fried, dripped a delicate grease in a bedding of paper towels. Deer sausages sizzled in light gold fat. (…) Ambrosia appeared. Wild rice and onion. More wild rice with shredded ham" (Erdrich, 1998:170).

Thus, the novel entitled *The Antelope Wife* gives an accurate account of the Ojibwan traditional food which functions as a distinctive cultural feature of the society.

3. MODERN FOOD

Modern food is related to modernity, to the days in which we live. Modernization brings with it a transformation, which includes a cultural aspect. Over time people have evolved, they have changed their thinking and values altering the way they eat. Modernity goes hand in hand with civilization and it stands for a break with tradition.

In the first part, although we have many references to traditional food, we find some elements related to modern times. Starting with the chapter entitled *Klaus Shawano* (Erdrich, 1998:21), the action does not take place anymore in the forest, but in a modern place, a civilized one, definitely in a city. The first element of civilization that appears in the first section about food is Frank's bakery. This is the moment when Rozin falls in love with Frank: "I was married to Richard Whiteheart Beads. Our twins were five years old. From that old-time connection, I had always known the Shawanos as a good family, big and numerous with relations all over the place, in every walk of life, but I didn't know a single one individually until I bought a loaf of bread from Frank. That was shortly after we came here to the city. He ran his own storefront bakery. It was his

calling" (Erdrich, 1998:36). In this quote we see the moment when the two fall in love and the element that seems to link the two is that piece of bread.

What Frank gives Rozin to eat seems to be something sweet. This is definitely a very beautiful gesture: "The first time Frank and I took a walk together, he fed me bits of cinnamon roll from his bare fingers and then bent over and tied my shoe. (…) Frank unrolled the soft crush of bread in his fingers, shared. Toward the middle the taste intensifies. Delicious spice. Talking of something else he fed the syrupy, fresh central bud to me from his fingers" (Erdrich, 1998:37). Here we find a similarity to what happens today when lovers walk for the first time together and the boy offers something sweet to the girl.

In the second part of the book, we have no reference to modern food, just to the traditional one. In the third and fourth parts of the novel, there is a more modern perspective concerning the Ojibwa people's food preferences. The Ojibwas eat typical American products as the following scenes suggest: from the first part, "A box of Cheez-It crackers floats on the counter before me, perfect little squares. I open the box and begin to eat, holding the crackers between my teeth, mashing them into a salty paste, licking them until they disintegrate" (Erdrich, 1998:40) or from the third part "End of August. It is night, the cheese curd stands frying curdled milk, the Australian batter-fried potatoes, the chili con carne bars at war, the dip cones, and the beer gardens. Eating something long, snakey, and blue, we watch the show horses practice outside the arena in a sawdust ring" (Erdrich, 1998:144).

The third part of the book is very rich in relevant scenes related to modern food. Here all the characters live a normal life and references to traditional food are almost nonexistent. In this part, Cally is sent by her mother to work at Frank's bakery which turns into a central element.

For the first time, we can see in the following quote, the rules of hygiene that are respected when Cally works with food: "I start right in and learn the cash register, the prices, how to handle the pastries with a plastic glove or wax-paper tissue. The first morning, I'm already selling doughnuts. Also maple long johns, hot pies, raised braids, and crullers. Things go fine except that I get vibed from the wife of Klaus" (Erdrich, 1998:104). Further on, we can see that Frank's bakery sells pastries; normal things we find in any city, almost on every street: doughnuts, hot pies, crullers. Nowadays, these products can be found anywhere; these sweets are made to stop your hunger for a moment. This is the role of the bakery.

The most representative element for modern food in this part is for sure the blitzkuchen: "Blitzkuchen! All of a sudden, he gets talkative. He's trying to reconstruct the recipe. Trying to win the state fair's highest honor. The cake is a fabulous thing, he says. The cake is holy. Extraordinary with immense powers of what sort nobody knows. He calls it the cake of peace. The cake of loving sincerity. For years, he tells me, he has searched and tested for the exact recipe. In fact, the hunt for this recipe could be called his life quest. Always, between other concoctions, even inventions like his popular rhubarb sludge bars, when he has a little moment to himself, Frank Shawano makes a

trial cake. Attempts a variation on the length of time he beats the batter. Amount of ground hazelnuts. Types of sugars and butters" (Erdrich, 1998:114).

In this part, we can easily see Frank's obsession. Although he spends a lot of time in the kitchen cooking different recipes, he still seems to be unable to find this one. For days he tries to cook the recipe and many hours he searches for the perfect ingredient to give the cake the perfect taste.

Grandma Zosie recognizes that the crucial ingredient it needs is fear, but she doesn't tell anyone. Once the characters realize the perfection of the blitzkuchen with the inclusion of fear, the almost mystical quest for that perfect flavor ends. The book also mentions chocolate raspberry sugar cake whose ingredients are not specific to the Americans; otherwise, the blitzkuchen is not specific to Americans. However, we can speak about a cultural mix of ingredients and recipes.

This part also refers to the characters' lifestyle. For instance, Cecille has a healthy life: "But even after lunch, which was simple – health food for Cecille, nuts and carrots and a swipe of peanut butter – she sits back and tells me stories of her students" (Erdrich, 1998:111). We have another reference to what she eats: "As a martial arts enthusiast Cecille eats and drinks nothing that is not healthy. Except for an occasional root beer" (Erdrich, 1998:115). We can see that Cecille cares for her health, she only eats raw fruits and vegetables. "Cecille pursues her physical and spiritual discipline at all times. She has a deep belief we are what we eat and she is trying to change her brother's serious demeanor" (Erdrich, 1998:115). Of course, this is a mental thing about how we perceive food, in other words, everything we eat influences our mood.

At the end of the third part, when Frank and Rozin's wedding is organized, all their dishes are presented: "Macaroni. Cecille's self-advertised carved watermelon boat filled with exotic fruits strewn with plump grapes and toasted coconut. Six types of potato salad. Fry bread in a cardboard box. Still to come, pies of winter saved and fresh picked fruits. Marshmallow Krispy Bars, studded with colored chocolate bits. Fudge. Of course, Frank's cake. Towering. Glistening. The Blitzkuchen. Curls of white chocolate. Raspberries. Stiffly whipped cream" (Erdrich, 1998:170-171). In this section we find their food and we can see that they have both simple and more complicated dishes. In this part, there is a lot of modern food, but there are also a few references to traditional food when referring to the preparation of meat. On the other hand, we have many sophisticated recipes.

4. SPIRITUAL FOOD AND FOOD OF THE DEAD

Louise Erdrich's novel entitled *The Antelope Wife* is "a tale of love, betrayal and revenge being both shaped and shadowed by the mythic Native American spirits" (Pirnuta & Badulescu, 2011:26.

Each Native American cultural group can be defined through a Native American language, an inherited place and a set of traditions – folklore, ceremonies, rituals, religion or even food. The heritage is "passed from generation to generation in songs, legends (…) healing rituals, spiritual rites of passage, and vision journies to the sacred world" (Baker, 1982:80).

Apart from the ordinary food, the novel suggests us another type of food: the spiritual or sacred food. This kind of food is given by gods and has unique powers. It goes right through one's soul granting humans a direct connection with the divine forces. In the novel, the Blitzkuchen represents such a type of spiritual food: "The cake is holy. Extraordinary with immense powers" (Erdrich, 1998:114). It contains "the very secret of life" (Erdrich, 1998:135). The preparation of the cake is described as a ritual. The care with which Klaus handles the ingredients is unusual and it suggests us that his skill at making desserts was a gift given by gods only to a few chosen people. His method of preparing the cake fascinates the Ojibwa elders who sit and wait patiently to see the final result.

The fact that the Blitzkuchen stands for spiritual food becomes obvious in the following scene: "More than delicious, the fragrance that floated. Impossible. Perhaps an Anishinabe vision word comes close and perhaps there is no way to describe the premonition they all experienced then, as he tenderly drew the pan along the rack until it rested secure between his thick, furry, rag-protected paws " (Erdrich, 1998:137).

The smell of the cookies is literally divine. The Blitzkuchen triggers visions of the spiritual world for the Ojibwa men: "Together, they sat, swallowed the last crumbs, pressed up the powdery sweetness with their fingers. When they had licked every grain into themselves, they sat numb with pleasant feelings and then, over the group, there stole a sweet poignance. Some saw in the lowering light the shadows of loved ones who went before us on the road, whose spirits they had fed as well as they could, food of the dead (Erdrich, 1998:139). The connection between men and spirits, which comes immediately after they taste the cookies, is a proof of what the Blitzkuchen is, not just a common dessert, but sacred food.

Amongst all the Ojibwas who have tasted the Blitzkuchen, Frank – who was just a child – is the most touched. He becomes a devoted baker who comes to be recognized according to the desserts he makes: "He came to our house once. We knew it was him because there was sugar on his pants and flour in his hair. There was in his hands a large box and in the box, between layers of wax paper, an assortment of fancy sugar cookies cut into the shapes of carrots, trees, dolphins, stars, moons, dogs, and flowers" (Erdrich, 1998:57). His passion is a way of living, it offers him peace: "Simple things – cake, bread, pie. Also complicated European torten. These are Frank's ways of making sense of the world. When confused and when challenged, he bakes as though the order he imposes on his raw ingredients will straighten out his thoughts" (Erdrich, 1998:115).

Even though many Ojibwa people tasted the Blitzkuchen, he is the only one who tries to replicate the taste and find the original recipe: "The hunt for this recipe could be called his life quest" (Erdrich, 1998:114).

He becomes so absorbed in finding out the missing ingredient of the recipe that he believes this is his duty: "That is my calling" (Erdrich, 1998:117). He even identifies himself with the cake, fact which affects his relationship with Rozin who gets fed up about his obsession and says to him: "Not everything reflects on your cake (…) Not everything is about your cake" (Erdrich, 1998:179).

Nevertheless, Frank cannot reproduce the original taste of the Blitzkuchen until his wedding. It is then when he finally reduplicates the taste, discovering the secret: "The final and the missing ingredient – fear" (Erdrich, 1998:179). Once again, the Ojibwa people come into contact with the world of the spirits. Frank accomplished his quest thus becoming the next chosen man to prepare the sacred food.

There is another chapter in the novel suggesting a topic related to another type of food specific to the Ojibwa culture: *Food of the Dead* as the title of chapter 17 suggests. The Ojibwa community believes in the existence of spirits. It is believed that members of their families visit them even after death, so it is vital for them to be respected.

One method of showing respect for the spirits is to offer them food which they liked when they were alive. Shaken up by her ex-husband's death, Rozin decides to prepare food for him and their dead daughter, Deanna. She behaves as they were alive and sets the table for them, too: "On the table, at the western end because that is the death direction, she sets two places carefully. Spirit plates, with tobacco. A paper napkin folded once. Knife, fork, and spoon all on one side. She fills the plates with the wild rice in a heap beside the turkey, the milky, buttery corn, a bit of fruit salad containing strawberries, and beside them, a large bowl of vanilla pudding. Eat it, eat it, all up, now, she thinks, vehemently, heartsick, setting another smaller plate for her daughter at the head of the stairs, then go to sleep" (Erdrich, 1998:188). This fragment draws our attention to some Ojibwan beliefs and practices, the West being the direction of the dead. It also describes the ritual of food offering, which can be practiced every day until the alive feel that the spirits are content. As far as the role of food is concerned, Erdrich suggests that food is a way of showing love to the loved ones which remains the same even after they leave this world.

Moreover, food giving is represented as a means of communication with the spiritual world. For example, Rozin visits Deanna's grave and "Still, she takes food to her grave. A bag of airline peanuts. A bowl of oatmeal. She leaves a pack of playing cards. An apple. What she has in her purse" (Erdrich, 1998:192). The food which she leaves at the grave is an indication of the fact that she has neither forgotten her daughter nor stopped caring for her. This chapter gives readers other pieces of valuable information about the role of food in the Ojibwa culture.

5. CONCLUSIONS

In conclusion, the novel entitled *The Antelope Wife* focuses not only on the lives of several generations of twins, but also on various cultural aspects of the Ojibwa cultural group, among them being their traditional food. By reading the novel, we can find out what the Ojibwa people ate in the past and which were the changes that have occurred in their culture with regard to their diet once they modernized.

The first part of the book offers information about the way in which the Ojibwa got food while the next parts show us that the traditional food is still prepared and enjoyed especially at ceremonies. In addition, the novel has suggestions of other types of food, too: the sacred food and the food of the dead. Basically, food is not meant only for

humans, but also for spirits. The spiritual or sacred food is food for one's soul and has a different role than the common food.

The story even presents the readers a character – Frank – whose evolution revolves around one type of food: the Blitzkuchen. The story of this dessert is the story of discovering a means of communication with the Ojibwa ancestors. Food of the dead represents also a way of keeping in touch with the dead members of the family as well as a form of respect towards them. Thus, food in all its forms plays a vital role in the Ojibwa culture because it feeds more than the body, it feeds the soul and spirit.

The present paper analyzes the clear-cut distinction between traditional and modern food in Louise Erdrich's novel entitled *The Antelope Wife*. Generally, in the book, the preparation of traditional food is described minutely and the images created are cruel and disgusting. The traditional perspective is represented by the Ojibwa Native Americans who were mainly hunters and gatherers. The modern scenes are similar to our reality, to our days.

As Kenneth Lincoln suggests the Native American literature remains "integrated with and inextricable from its embracing culture" (Baker, 1982:81). Thus, literature does not separate from the daily context of the Native Americans' lives. Their myths, legends, spiritual rites and cultural traditions bring the Native Americans together and the traditional Native American writings idealize the balance of spiritual and worldly concerns.

BIBLIOGRAPHY

Baker, Houston A. (ed): *Three American Literatures*. The Modern Language Association of America, New York, 1982

Erdrich, Louise: *The Antelope Wife*. USA: HarperFlamingo, 1998

Pirnuta, O.-A. & Badulescu, A.: *An Outline of Native American Literature. Transilvania* University Press of Brasov, Brasov, 2011

ONLINE ADVERTISING – PANDEMIC LESSONS

Carmen NEAMŢU,
Assoc. Prof. Ph.D. Habil. „Aurel Vlaicu" State University from Arad

Abstract: Regardless of the advertising environment, we must take into consideration three essential requirements. The product has to be known, has to be designed in such a way as to differentiate the offer from others already on the market and ads must confirm to those who have already bought the product that they have made the best choice, keeping their interest awake. Unlike advertising on radio, television or in print, online advertising, through social media, for example, allows the selection of the target audience, thus making the entire promotion process more efficient.
This paper presents some important elements of online advertising as well as the latest Mediafax Book report for 2021, produced by the Initiative agency, on the Advertising Market in Romania. We will see the trends in the Romanian advertising market and some of the lessons of the pandemic. According to the most recent report on the Romanian advertising market, it passes half a billion euros in 2021. That's over 50 million euros more than last year.

Key words: advertising language, online ads, Mediafax Book report for 2021

Publictatea în online – lecţiile pandemiei

Indiferent de mediul în care se face publicitatea, aceasta trebuie să îndeplinească trei cerinţe esenţiale. Trebuie să facă cunoscut produsul şi să comunice intenţia de vânzare, să fie concepută în aşa fel încât să diferenţieze oferta de altele deja existente pe piaţă şi nu în ultimul rând să confirme pentru cei care deja au cumpărat produsul că au făcut cea mai bună alegere, menţinându-le interesul treaz pentru produsul companiei. Spre deosebire de publicitatea făcută la radio, televiziune sau în presa scrisă, publicitatea făcută online, prin platformele de socializare de pildă, permite selectarea publicului ţintă, eficientizând astfel întregul proces de promovare.

Lucrarea de faţă prezintă câteva elemente importante ale publictăţii online precum şi ultimul raport Mediafact Book pe anul 2021, realizat de agenţia Initiative, privind piaţa de publicitate din România. Vom vedea care sunt tendinţele din piaţa de publicitate românească şi câteva din lecţiile pandemiei. Conform celui mai recent raport privind piaţa de publicitate românească, aceasta trece, în 2021, de jumătate de miliard de euro. Sunt peste 50 de milioane de euro în plus faţă de anul trecut.

În cartea *Reclame pe limbă. Publicitate şi ubicuitate* observam cum discursul publicitar este unul bivalent. "El implică existenţa a două componente fundamentale, de comunicare informativă şi de convingere (adică transmiterea de informaţii foarte concrete, precise, dar şi inducerea prin forma artistică, a unei anumite stări apte să stimuleze opţiunea receptorului pentru produsul şi/sau serviciul căruia i se face reclamă)" [1]. Măsurarea impactului avut de reclamă asupra potenţialilor clienţi, acest *feedback* necesar, este important. Măsurarea şi monitorizarea pentru mediile tradiţionale precum radioul, televiziunea şi presa se realizează greoi, prin sondaje de

[1] Carmen Neamţu, *Reclame pe limbă. Publicitate şi ubicuitate*. Arad, Ed. Mirador, 2012. p.10.

opinie asupra diferitelor eşantioane de populaţie, ceea ce implică timp îndelungat şi costuri ridicate. În mediul online sunt disponibile instrumente de monitorizare eficiente, precum Google Analytics, care oferă o imagine asupra comportamentului utilizatorilor de internet care au interacţionat cu un site. În graficul de mai jos voi prezenta interfaţa Google Analitycs pentru site-ul studentului meu, fotograful calinandra.ro, pentru 90 de zile, 10.05.2021.

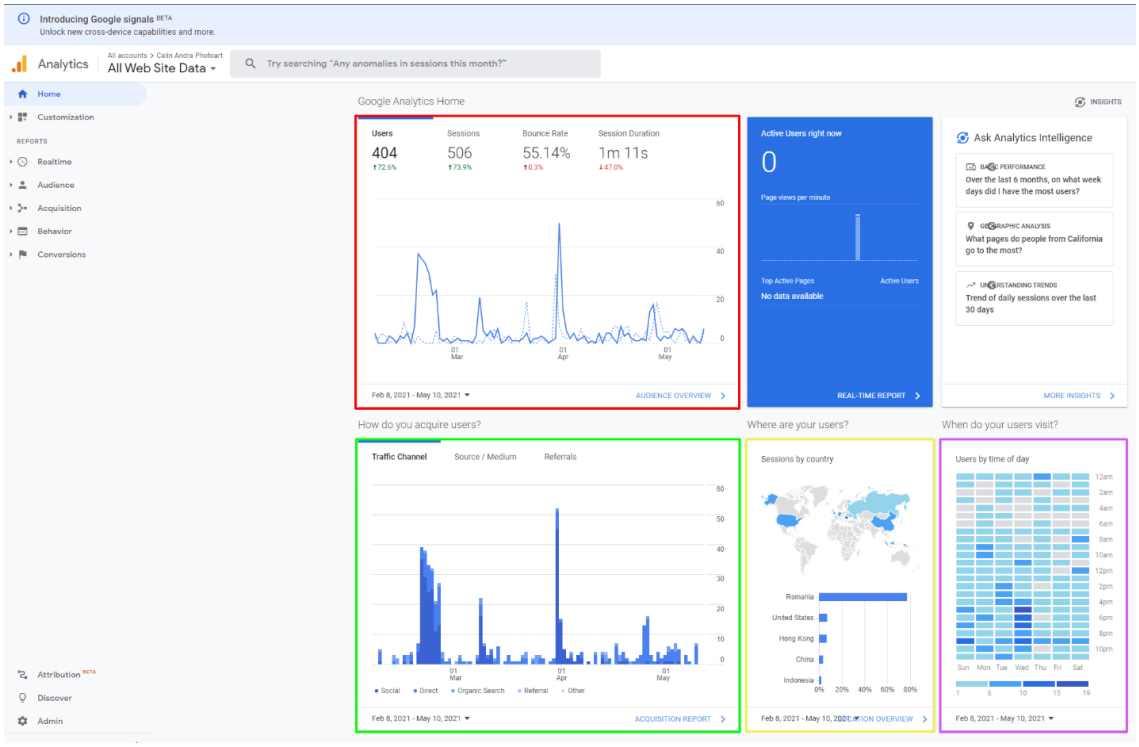

Primul grafic, marcat cu roşu, reprezintă interacţiunea utilizatorilor cu site-ul. Conform cifrelor înţelegem următoarele: în ultimele nouăzeci de zile (8 februarie – 10 mai 2021) site-ul fotografului arădean Călin Andra a avut 400 de vizitatori, care au deschis 506 de sesiuni. 55,14% au interacţionat cu alte elemente decât pagina accesată iniţial, iar durata medie a unei sesiuni a fost de un minut şi unsprezece secunde. De menţionat că indicele Bounce Rate (Rata de respingere)[2] are o valoare medie întrucât site-ul lui Călin Andra are doar patru subpagini şi nu conţine linkuri. Graficul marcat cu verde conţine informaţii legate de sursa traficului existent pe site, precum accesări directe, în urma accesării unor legături de pe platformele social media sau altele. Graficul marcat cu galben oferă informaţii despre poziţionarea geografică a vizitatorilor. Se observă că majoritatea, aproape 80% din vizitatori, provin din România, urmaţi de Statele Unite ale Americii, Hong Kong, China şi Indonezia. Foarte important pentru înţelegerea comportamentului vizitatorilor este graficul marcat cu mov, care oferă informaţii despre intervalul orar şi zilele din săptămână în care site-ul primeşte vizite. În cazul site-ului analizat, cele mai multe vizite au fost miercuri, ora 19, şi marţi, ora 18.

[2] https://support.google.com/analytics/answer/1009409?hl=ro, accesat la data de 10.05.2021.

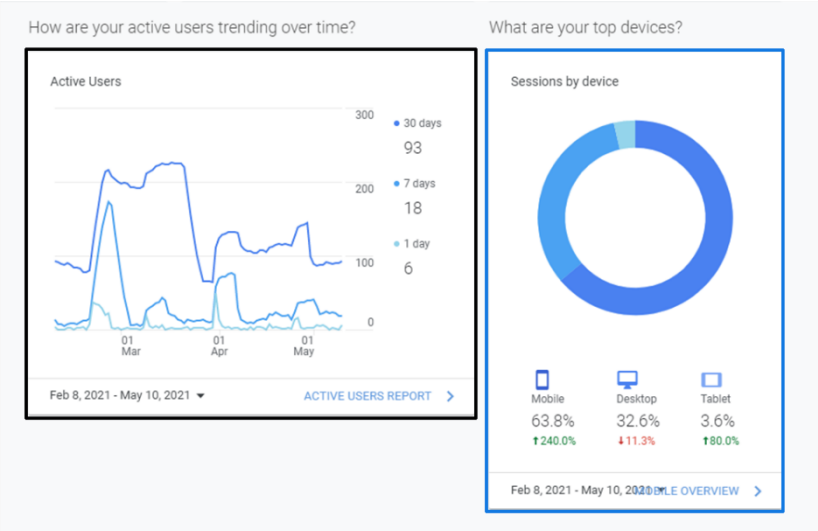

Interfața Google Analitycs pentru site-ul analizat, referințe despre vizitatori.

Graficul marcat cu negru prezintă situația utilizatorilor activi ai site-ului, relevând interesul lor pentru site pe termen lung. Graficul marcat cu albastru aduce informații foarte importante pentru fotograful arădean, deoarece prezintă dispozitivele de pe care a fost accesat site-ul său. Datorită dezvoltării dispozitivelor mobile cu care se accesează internetul, deținătorii de site-uri sunt obligați să construiască site-urile cu un design construit în așa fel încât interfața lor să se adapteze mediului de vizionare, pentru a oferi o mai bună experiență de navigare.

În cazul de față, Călin Andra observă că 63,8% dintre vizitatori au interacționat cu site-ul calinandra.ro în ultimele 90 de zile (între 8 februarie -10 mai 2021) de pe telefoane mobile și 3,6% au accesat folosindu-și tabletele. Doar 32,6% au interacționat de pe un PC sau laptop.

Aceste informații devin importante pentru creatorii de publicitate, care conștientizează cât de importantă este experiența vizuală cât mai plăcută pentru publicul receptor. În imaginile de mai jos, Andra prezintă comparativ, modul în care utilizatorul vizionează site-ul său pe dispozitive mobile și pe calculator personal.

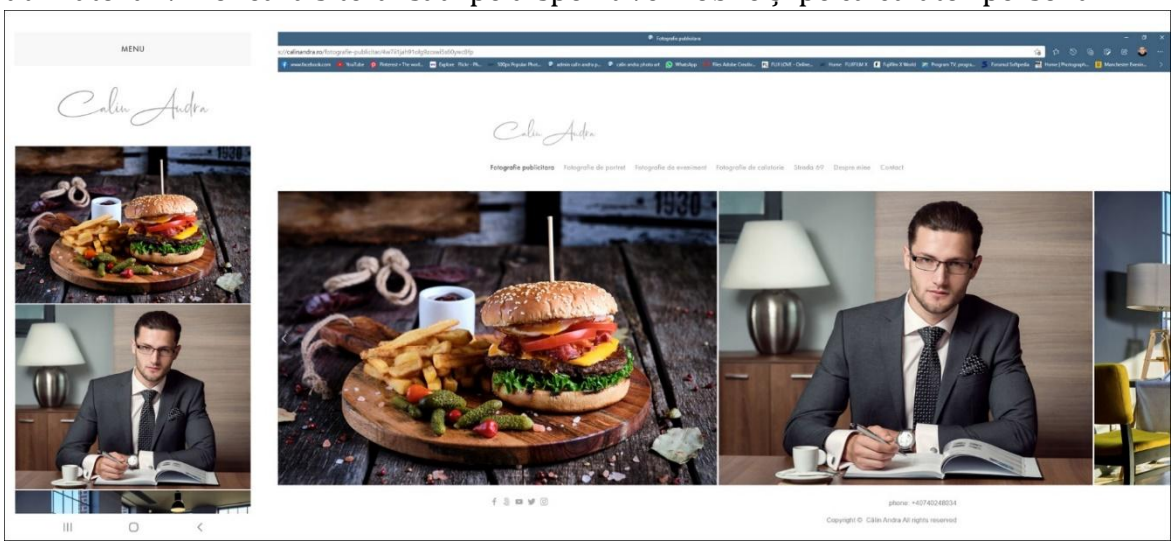

În stânga vedem imaginea pe telefonul mobil, în dreapta e imaginea de pe calculator

Se observă că orientarea fotografiilor este făcută pe verticală, în cazul aspectului pentru telefonul mobil, pentru că navigarea pe telefonul mobil este mai facilă pe direcţia sus-jos, în timp ce în varianta pentru calculator personal este de la stânga la dreapta. În varianta pentru telefon, subpaginile sunt ascunse în eticheta ”Menu”, pentru a oferi mai mult spaţiu pentru vizualizarea imaginilor, în timp ce în varianta pentru calculator sunt afişate permanent. Datorită dimensiunilor mici de afişare a numelui subpaginilor, acestea nu sunt clare pe telefonul mobil.

Aşa cum observă şi fotograful arădean, publicitatea online, în special cea realizată prin afişări pe platforme sociale precum Facebook şi Instagram, permite o comunicare bidirecţională cu potenţialii clienţi. “Aceştia pot interacţiona prin mesaje, aprecieri sau distribuiri în reţeaua lor proprie a conţinutului publicitar, în timp ce furnizorul de reclamă poate avea o imagine a eficienţei reclamei în urma acestor interacţiuni. Aceste interacţiuni ajută echipa de marketing să stabilească strategiile viitoare, să facă statistici despre reuşita sau succesul unei campanii“.

Tipologia reclamelor online

Primele şi cele mai populare metode de publicitate online au fost cele bazate pe serviciul de poştă electronică, acesta fiind şi primul serviciu de internet adresat populaţiei. Acest tip de publicitate poartă denumirea de *e-mail marketing.* Prin intermediul serviciului de poştă electronică, sunt distribuite informaţii despre produse, noi apariţii de produse sau servicii, sub forma unei scrisori denumită *newsletter*[3] sau a unei reviste scurte denumită *e-zine*[4]. Important la acest tip de publicitate este realizarea unei baze de date care să conţină adresele de poştă electronică ale potenţialilor clienţi şi distribuirea constantă a informaţiilor către ei. Materialul conţinut de acest tip de reclamă poate să fie format din imagine, text sau film video. Informaţia de regulă este detaliată, deoarece nu există limite impuse de spaţiu. Conţinutul trebuie să fie relevant pentru destinatar. În interiorul newsletter-ului pot fi inserate link-uri spre site-ul companiei, spre ofertele promoţionale actuale, cupoane de fidelitate sau alte materiale promoţionale. Chiar dacă clientul nu interacţionează cu compania prin acest gen de reclamă, este o metodă eficientă. Dezvoltarea platformelor e-commerce, precum eBay, Amazon sau eMag, Elephant, Fashion Days, în România, arată interesul pentru acest tip de comunicare. Atât pe aceste platforme, cât şi în cazul magazinelor virtuale, este necesară crearea unui cont de utilizator care este de regulă asociat unei adrese de e-amil. Astfel, vânzătorul începe să-şi construiască baza de date şi să distribuie publicitate prin e-mail. Anunţurile privind reduceri, cupoane, promoţii, toate vin către publicul fidel în cutia de mail a celor care şi-au creat cont.

Bannerele Web “sunt corespondentele panourilor din publicitatea convenţională sau inserturilor din ziare şi reviste. Ele sunt prezente pe majoritatea site-urilor şi ne invită să le «apăsăm» pentru a ne direcţiona către un anume loc de pe Web”. [5] Datorită modului în care sunt concepute, sunt uşor de inserat pe site-urile web şi platformele sociale, se pot modifica uşor şi se pot adapta dimensiunilor cerute. În general bannerele se postează pe site-uri generaliste, de genul portalurilor de ştiri, magazine online, cotaţii

[3] https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/newsletter , accesat la 12.05.2021.
[4] https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/e-zine , accesat la 12.05.2021.
[5] Gheorghe Orzan, Mihai Orzan, *Cybermarketing* București, Ed. Uranus, 2004, p.53.

bursiere, site-uri care generează trafic mare. Tarifele pentru spaţiul publicitar de pe aceste site-uri este de regulă direct proporţional cu traficul generat de site-uri.

Un dezavantaj pentru acest gen de publicitate este dat de slaba ţintire a pieţei. Un magazin online, care comercializează o gamă mare de produse de larg consum (eMag, de exemplu), nu are o audienţă specifică precum un magazin specializat în anumite produse, cum ar fi Kitchen Aid, de exemplu. Din acest motiv, pentru o mai bună eficienţă a reclamei este indicat ca bannerul să fie distribuit pe site-uri care se adresează aceleiaşi audienţe. Spre exemplu, un banner care conţine o reclamă la un articol de pescuit nu va avea aceeaşi eficienţă pus pe site-ul unui magazin online precum eMag.ro, în comparaţie cu un magazin specializat în articole pentru pescuit, precum marelepescar.ro.

Bannerul trebuie să conţină imagini şi text relevante pentru produsul căruia îi face reclamă. Atât nivelul iconic cât şi cel lingvistic sunt importante, ca la reclamele din print[6], de pildă. Căci bannerele trebuie să captiveze receptorul, să-l facă interesat, curios, să-l intrige, să-l surprindă. Iată câteva tipuri de bannere, aşa cum apar ele pe un site de profil care le oferă clienţilor mai multe opţiuni de promovare online[7]: bannere flotante (care se mişcă odată cu derularea paginii web); bannere expandabile (îşi măresc dimensiunea când se trece cu cursorul peste ele); bannere de fundal (care modifică fundalul paginii web); bannere complete (care sunt afişate în partea de sus a paginii web); ferestre pop-up (care se deschid peste conţinutul paginii web).

Odată cu dezvoltarea telefoniei mobile şi a dispozitivelor tot mai performante, dezvoltatorii web au produs bannere care se pot folosi şi pe versiunile mobile ale paginilor web sau pe aplicaţiile dedicate reţelelor sociale. Ca parte integrată a instrumentelor de publicitate şi marketing digital, marile companii au adus în atenţia clienţilor diverse aplicaţii destinate utilizării pe telefoanele mobile. Astfel, avem hypermarketuri care şi-au creat aplicaţii care distribuie informaţii despre promoţiile actuale sau diverse cataloage de produse (vezi MagaImage: magazinul distribuie şi un card fizic sau digital, pentru comenzile online. La fel, magazine precum Kaufland, Lidl, Profi, Penny, dar şi lanţuri de farmacii - Dr. Maxx, Catena, Sensi Blu optează pentru aceste variante). Astfel, se pot analiza profilurile clienţilor, care sunt obiceiurile şi frecvenţa cumpărăturilor şi se pot emite oferte personalizate, pe baza datelor colectate din aplicaţii.

Publicitatea şi pandemia de Covid

Modul în care pandemia ne-a determinat să ne schimbăm viaţa, gândirea şi, mai ales, felul în care ne rezolvăm tot felul de necesităţi a fost unul benefic pentru toată industria de marketing şi comunicare online, cu toate ramurile ei, scrie jurnalistul Petrişor Obae, care remarcă oportunităţile de dezvoltare şi de diversificare a produselor în condiţiile generate de pandemia de covid[8]. Voi sintetiza câteva din elementele importante pentru subiectul discutat, publicitatea online, care sunt prezente în articolul citat, tocmai pentru a înţelege cum s-au schimbat comportamentele consumatorilor în pandemie.

[6] Vezi pe acest subiect, Carmen Neamţu, *Limbajul publicitar*, Arad, Ed.Mirador, 2002.
[7] https://www.promovez.ro/blog/publicitatea-prin-bannere, accesat la 12.05.2021.
[8] Petrişor Obae, "Publicitatea în mediul online – cu ce învăţături ieşim din pandemie", https://www.paginademedia.ro/stiri-media/publicitate-online-proiectare-website-campanii-marketing-20264278, accesat la 29.06. 2021.

"În prima parte a anului trecut (n.n. 2020, prin lunile martie – aprilie - mai), am văzut două tipuri de comportamente de business, prin care companiile înțelegeau să își protejeze sau să își mențină afacerea pe linia de plutire: companiile mari au redus bugetele alocate serviciilor de marketing online și au păstrat numai ce aveau nevoie (au menținut abonamentele la platformele de marketing automatizat, de exemplu). companiile mici și medii (o mare parte dintre ele) au intrat într-un soi de spaimă, că nu sunt în mediul online deloc sau au un website mic, cam vechi și de care oricum uitaseră. Ca urmare, agențiile de dezvoltare website-uri și de marketing online și-au propus să beneficieze la maximum de nevoia companiilor mici și medii de a se promova pe internet. Rezultatul a fost unul «*benefic*» (în aparență) pentru ambele părți: a crescut cererea de site-uri și de servicii de marketing online, iar piața a răspuns cu un val de oferte foarte ieftine de dezvoltare magazine online și site-uri de prezentare de servicii sau de publicitate plătită pe Google și pe Facebook. Multe dintre oferte (cam toate) includeau, la un preț foarte competitiv și construcția site-ului și serviciile de SEO, Google Ads și promovare pe Facebook și alte canale de socializare etc.
În a doua parte a anului trecut (n.n.2020), mai spre toamnă, lucrurile s-au schimbat, cumva previzibil: companiile mari au revenit cu bugete mai mari, pentru că făcuseră economii câteva luni, și au atacat piața online cu publicitate aproape agresivă, proaspătă și inovatoare (toată vara au avut timp să gândească noi abordări și campanii publicitare). Companiile mici și medii au înțeles că nu ai cum să faci un website bun și să faci și promovare cu bugetul pe care l-au agreat ei cu agenția cu care au lucrat. Astfel, au început să apară «divorțurile» între cei care aveau nevoie de site-uri și publicitate online și cei care au promis (contractual) că le pot face pe toate la un cost «de criză»".

<u>Compania Bookisite</u> (Buchisim un site, până îl facem bine!) atrage atenția asupra proiectului de promovare a unui website. Întrebările și situațiile expuse de aceștia pun accentul pe ce trebuie să ținem cont atunci când promovăm orice, online.

"Înainte de a dezvolta sau de a promova un website, este nevoie de un proiect, exact așa cum, pentru a construi o casă, ai nevoie de un proiect făcut de un arhitect, după care mergi la firma de construcții care poate și vrea să ridice construcția conform cu proiectul și cu bugetul stabilit. În cele mai multe cazuri (peste 90%), se încheie un contract de dezvoltare a unui magazin online pe baza unor specificații minimale: cam câte produse va avea, cam ce funcționalități să aibă, ceva indicații de design (culori și logo sau un template de pe internet) și în final bugetul și când să fie gata. Proiectarea înseamnă realizarea proiectului site-ului sau a campaniilor de promovare, în cele mai mici detalii, pentru a ști de la început cum trebuie să arate în final "produsul" și cât va costa, dar și rezultate estimate, dacă vorbim de publicitate. De cele mai multe ori, se omite acest pas, pentru că este considerat un cost în plus, ce poate fi economisit, mai ales dacă beneficiarul (clientul) merge pe ideea că prestatorul de servicii – «e băiat bun, am mai auzit de el, știe ce face» și crede că nu e nevoie să aloce buget și pentru un alt consultant impartial și neimplicat direct în proiect" (...) Iată câteva din cele mai frecvente situații în care, este nevoie de un proiect clar și discuții lămuritoare, înainte să fie selectat și contractat furnizorul serviciilor de development sau publicitate: Am un website nou, am un site (dezvoltatorul mi l-a livrat conform cerințelor, la termenul stabilit. Ce fac mai departe cu acest site?); Am un website vechi, am un website depășit ca design și tehnologie (care nu mai corespunde ultimelor update-uri Google și așteptărilor utilizatorilor. Ce trebuie să fac?); Am un site care nu performează bine în Google și nu produce, conform cu așteptările mele și cu bugetul pe care îl investesc în promovare (în SEO, Google Ads, Social Media etc.)?; Nu am un website, nu am încă un site (și am decis că este momentul să intru cu produsele / serviciile mele și pe piața online. Care sunt etapele, de la proiectare la selecția agenției cu care să lucrez?); Competiția online în industria mea

(ce am nevoie să ştiu, privind tipul de site şi piaţa online, pentru industria sau domeniul de activitate al afacerii mele?)“[9]

Raportul Mediafact Book 2021, realizat de agenţia Initiative, privind piaţa de publicitate din România

Conform celui mai recent raport privind piaţa de publicitate românească, aceasta trece în 2021 de jumătate de miliard de euro. Sunt peste 50 de milioane de euro în plus faţă de anul trecut, considerat un an de criză, de pandemie. Televiziunea are cea mai mare cotă. La polul opus, printul abia se vede.[10] Raportul avertizează că este prima dată când piaţa din România atinge acest prag psihologic, de jumătate de miliard. Studiul arată că trebuia să se întâmple încă de acum 13 ani, dar criza a dat toate proiecţiile peste cap. Estimările Mediafact Book ridică investiţiile în publicitate anul acesta la 514 milioane de euro. Piaţa se aştepta la acest nivel în anul 2009, dar criza economică din 2008 a adus scăderi pe piaţa de publicitate. În acest an, se arată în raport, creşterea totală a pieţei este de 50 de milioane de euro faţă de 2020, în condiţiile în care anul trecut a fost sub 2019.

> Raportul prezintă suporturile media pentru publicitate şi faptul că ele au evoluat diferit. Posturile de televiziune vor aduna, în total, aproape 330 de milioane de euro, aproape 10% în plus faţă de anul de pandemie 2020 (când au scăzut 6 milioane de euro). Televiziunea ţine, în continuare, cea mai mare pondere din bugetele de publicitate. Sunt interesante evoluţii ale consumului TV, mai ales anul trecut, în pandemie: a crescut, în 2020, audienţa pe publicul între 18 şi 54 de ani de la oraşe. Raportul Media Fact Book mai arată că e un plus la telespectatorii cu educaţie media şi înaltă, mai ales din rândul publicului feminin. Anul acesta se remarcă o creştere a consumului în intervalul *off prime time* (în timpul zilei adică).
>
> Reclamele din digital sunt imediat după televiziune. Vorbim de estimări de 125 de milioane de euro anul acesta, cu 20 de milioane peste anul trecut. Cel mai mult se duce către giganţi. Principalii beneficiari sunt Google, Facebook şi Programmatic, iar pe măsură ce înaintăm în 2021, se poate observa o creştere puternică (estimată la +19%) şi în acest an", arată raportul.
>
> Pentru 2021, jucătorii locali şi globali vor continua să dezvolte noi formate, cât mai adaptate pentru dispozitivele mobile, şi vor căuta soluţii pentru viitoarea lume «cookieless», astfel încât să ofere posibilităţi de targetare şi optimizare avansate.
>
> Piaţa de radio rămâne la pragul de până în 30 de milioane de euro. Mai exact, 26 de milioane de euro sunt încasările estimate pentru acest an (o revenire la nivelul din 2018!)

Raportul preconizează că staţiile de radio vor compensa pierderile din vânzările tradiţionale cu venituri obţinute în zona de online streaming, accesibil pe mai multe dispozitive.

O concluzie tristă pentru piaţa de outdoor: pandemia a reuşit să şteargă în 12 luni aproape cinci ani de creştere. Valoarea pieţei este estimată la 27 de milioane de euro pentru 2021, faţă de 24 de milioane anul trecut. De notat pentru această piaţă că BRAT a lansat Studiul de Audienţă OOH, un important instrument de măsurare a eficienţei expunerii pe acest suport.

> Presa tipărită abia se vede în bugete. Anul trecut, în pandemie, a fost grav afectată cu o distribuţie extrem de dificil de făcut. Multe titluri şi-au suspendat apariţia pe hârtie.
>
> În publicitate, impactul a fost uriaş: de la 12 milioane de euro în 2019, piaţa s-a înjumătăţit anul trecut, iar în 2020 se estimează că va rămâne la acelaşi prag, de 6 milioane de euro.
>
> "Sunt 13 ani de la criza din 2008-2009 şi abia acum putem să spunem că depăşim ca volume de media maximul istoric al pieţei din 2008. Vedem că ecosistemul media din România s-a adaptat foarte repede la provocările pe care carantina şi restricţiile le-au adus şi a folosit la maxim

[9] Ibid.

[10] Petrișor Obae, “Piața de publicitate sare de jumătate de miliard de euro! Televiziunea, cea mai mare felie “; https://www.paginademedia.ro/stiri-media/mediafact-book-piata-publicitate-romania-2021-20278316, accesat 7.07.2021.

oportunităţile pe care această criză le-a deschis – vedem o creştere spectaculoasă a canalelor digitale, o explozie de noi advertiseri în piaţă, pe categorii care sunt relaţionate cu serviciile digitale – ceea ce creează teritorii noi pentru industria comunicării în România. Aş spune că după un 2020 cu un declin temperat al industriei media, aceasta şi-a reluat cursul normal, ascendent, cu care ne-a obişnuit în ultimii 6 ani“. (Alexandra Olteanu, managing director Initiative)
“Pragul de 500 de milioane de euro este de mult timp un reper pentru întreaga piaţă de media. Şi devine, acum, un simbol al transformării noastre. De la anul de graţie 2008, când printul era pe locul 2 după TV, la 2020, când ne aşteptasem să reatingem acest prag, având digital media ca motor al creşterii". (Cătălin Florea, Head of Product Initiative România)

În imagine, tabelul Media Fact Book, cu sumele cheltuite anual în publicitate

Media	TOTAL (Mil €)	TV	Print	Radio	OOH	Digital
2014	313	198	17	18	28	51
2015	332	212	16	19	28	57
2016	366	240	14	20	28	64
2017	412	273	13	23	29	73
2018	454	300	13	26	31	85
2019	480	308	12	28	32	99
2020	462	302	6	24	24	105
2021 est.	514	329	6	26	27	125

Bibliografie:

Orzan, Gheorghe, Orzan, Mihai, *Cybermarketing* Bucureşti, Ed. Uranus, 2004.
Neamţu, Carmen, *Limbajul publicitar,* Arad, Ed. Mirador, 2002.
Neamţu, Carmen, *Reclame pe limbă. Publicitate şi ubicuitate*. Arad, Ed. Mirador, 2012.

Pagini web:
https://support.google.com/analytics/answer/1009409?hl=ro, accesat la 10.05.2021.
https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/newsletter , accesat la 12.05.2021.
https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/e-zine , accesat la 12.05.2021.
https://www.promovez.ro/blog/publicitatea-prin-bannere, accesat la 12.05.2021.
Petrişor Obae, Art. “Publicitatea în mediul online – cu ce învăţături ieşim din pandemie“, https://www.paginademedia.ro/stiri-media/publicitate-online-proiectare-website-campanii-marketing-20264278, accesat la 29.06.2021.
Petrişor Obae, Art. “Piaţa de publicitate sare de jumătate de miliard de euro! Televiziunea, cea mai mare felie “,https://www.paginademedia.ro/stiri-media/mediafact-book-piata-publicitate-romania-2021-20278316, accesat la 7.07.2021.
https://bookisite.ro

COMMUNICATION IN ORGANIZATIONS

Cezarina Adina TOFAN. University of Pitesti, Faculty of Mechanics and Technology, Department of Manufacturing and Industrial Management

Abstract: There is a gap between the practice and the science of communication, a differentiation that makes them seem like very different fields. Both try to cope with the accelerated changes induced by the development of the postmodern world; both seek new perspectives and new attitudes to provide solutions to the problems they face.
Theoretical research is increasingly aimed at immediate application to demonstrate the validity of theories, while practice is receptive to new ideas that bring benefits to the activity. However, the pressure of time makes experts in departments and companies less and less apply the theories and methods learned during the study cycles and resort to recipes already tested and verified, or to develop communication programs based more on intuition. than on objective data. At the same time, the rigor of the methods and the access to the programs of social statistics push the researchers from the social sciences towards a language that seems sophisticated for the communication specialists; also, the strongly analytical and critical perspectives seem to offer too few concrete tools for practice. The result is isolation in different communities, which communicate, each of them, only inside. Regarding the narrower field of communication in organizations, the phenomenon is extremely visible. There is a lot of research lately, with indisputable results, and theories that have already proven their functionality in practice. But specialists in the communication and human resources departments are asked to solve concrete problems of the organization as soon as possible, problems that have become increasingly complex with globalization, the explosion of new media and the development of the information society.

Keywords: organizational communication, strategic planning, communication methods, decision, employee satisfaction.

JEL classification: M 10, M 12

Introduction

In order to better plan the internal and external communication processes, companies and specialists innovate various forms of strategic planning to support the management processes, from vision to implementation and evaluation of concrete results obtained. For example, the Balanced Scorecard (BSC), one of the most advanced management systems and strategic planning tools, widespread in the international business environment, improves external and internal communication and also monitors the performance of an organization based on strategic objectives. until the analysis of the impact of the actions undertaken with resonance for the future. The BSC model developed by Norton and Kaplan is in fact a global and complex management tool suitable for the implementation, implementation and control of company strategies.

Within the BSC, the attention of managers is mainly focused on non-financial indicators with the role of assessing the degree of satisfaction of customers, employees and partners, the duration of processes and the quality of the results to be obtained. These indicators, also called "early indicators", help and facilitate the anticipation of the

future financial performance of the company, because only with a motivated team, acting according to efficient processes, customer-oriented, in a market with satisfied consumers, offering high-performance products in conditions of economic efficiency, sustainable development can be achieved in conditions of profitability.

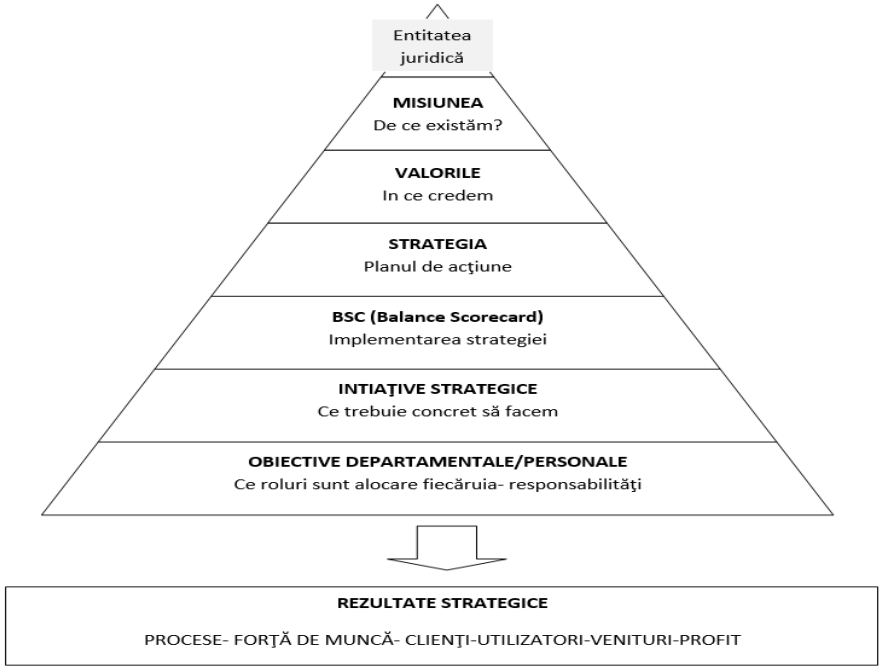

Fig. 1. Strategic management model

According to the system, the mission and values remain stable over time. The organization's vision is a projection that clarifies the direction of the organization and helps individuals understand why and how they should support the organization. The strategy is developed in unstable conditions imposed by the real world.

The objectives and performance indicators are grouped in four perspectives, linked by cause-effect relations:

- Financial perspective (how do shareholders perceive us?)
- Customer perspective (how do users perceive us?)
- Perspective of internal processes
  (What processes do we need to excel in to be successful?)
- Personal perspective and innovation
  (How do we sustain our ability to adapt and improve our performance?)

The customer perspective is what can generate added value and is relevant to the market, can make the company visible and attractive to meet the requirements of its customers. The recent management philosophy has shown an increase in the importance of user focus and customer satisfaction in any organization. In developing satisfaction metrics, customers should be analyzed in terms of customer categories and the type of processes for which a product or service is provided. According to BSC, the Customer & Stakeholders section emphasizes the value that a company offers to its customers and the importance of measuring their satisfaction in order to retain them. From the customer's point of view, a company's performance is measured by how it is

available to them, how it meets their requirements and how open they are to listening and innovating for them.

As long as a company innovates and meets the requirements of its customers, it means that it wants to create a positive impact and generate added value in society. Creating value for customers and prospects will generate profits, new channels of innovation and access to new markets. They must generate Customer Value Proposition (CVP) processes, which concretely highlight the net benefits that a consumer obtains from the interaction with the company, its products and services. The consumer can thus be impacted on a physical level (product quality, shape, price, method of delivery, utility, etc.), relational (the interaction it creates with employees and the company, accessibility of services, etc.) and emotionally (how they made it it is also felt what experiences generated them).

The package of benefits that a company can deliver to its customers and consumers is generated by the business philosophy that it promotes in the market through its mission and vision.

Thus, the strategic communication process of the company will be strongly based on principles and values in which it believes, above simple profit and with the desire for social improvement and sustainable development.

Unlike common public relations practices, strategic communication focuses on the main practices that generate and control organizational success. Also, strategic communication increases the area of traditional tactics of institutionalized communication in order to manage the messages transmitted in all types of interactions with internal and external stakeholders.

Communication will thus play a new role in promoting innovation management that can be acquired by understanding leadership communication from a new perspective.

Theoretical concepts and experimental findings can be integrated into a circular system of leadership communication regarding innovation, which combines the social, cognitive, affective and conative dimensions of the new role of communication management in the innovation process.

CASE STUDY on communication within organizations

The present study was conducted for acrea a set of conclusions, which responds to institutional needs to improve the organizational environment, with a direct effect on the professional communication performance of employees and employers.

The questionnaire was built on the premise that we can obtain meaningful information about the sources of satisfaction and dissatisfaction in organizational communication, by identifying discrepancies (differences) between employees' expectations regarding communication in professional relationships and perceived reality / actual situation of communication at the site. for work. Thus, for the data analysis, the difference between the level of employees' expectations regarding the communication with colleagues, bosses, managers and the director of the unit and the level in which these expectations are met in the labor relations was taken into account.

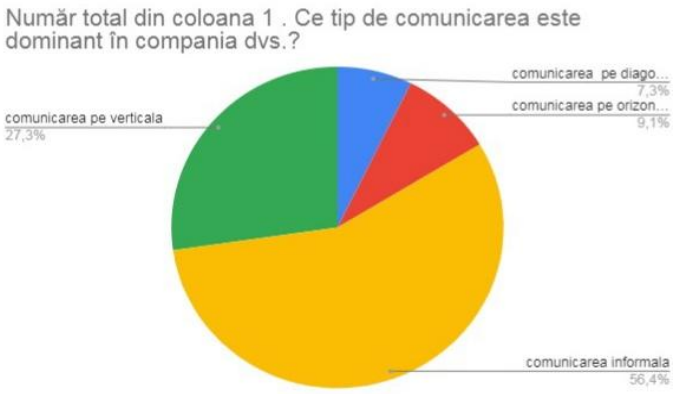

Fig. 1.2. Dominant type of communication

In the context in which horizontal and vertical communication is one of the most important sources of satisfaction / dissatisfaction in the organizational environment, these two types of communication were taken into account in the construction of the questionnaire:

✓ horizontal communication:

a. with colleagues from the same sector of activity (intra-group) - 7 items, in each section;

b. with colleagues from other sectors of activity (inter-group) - 4 items, in each section;

✓ vertical communication:

a. with the direct boss - 9 items, in each section;

b. with the director of the unit - 2 items, in each section.

As can be seen in Figure 1.2. the respondents of this survey practice the number 4 (in this case) of communication in their work units, namely, informal communication, occupying a score of 57.4% of the total respondents.

The questionnaire comprises two sections:

a) the first section deals with the aspect of the expectations associated by the respondent to a type of communication (the extent to which the respondent values / wants to benefit from the presence of that aspect in his work environment - "Expectation").

b) the second section concerns the extent to which the respondent perceives / feels as present that type of communication - by reporting at the level of his expectations - in his work environment - "Reality (perceived)".

As a way of assessing satisfaction with the main issues under analysis, we found it useful to introduce questions that explicitly address the degree of satisfaction / satisfaction with:

- communication with colleagues from the same sector of activity;
- communication with colleagues from other sectors of activity in the unit;
- communication with the direct boss;
- communication with the unit director;
- the global perception on communication at organizational level.

The figure below shows the percentage differences between the level of employee expectations and the level at which these expectations are met:

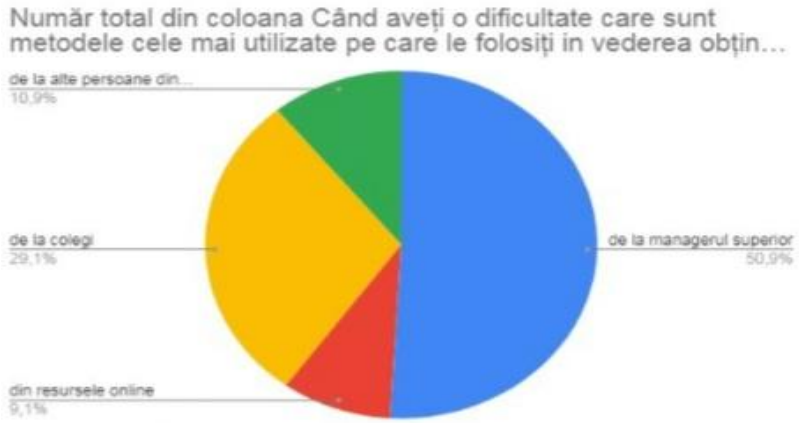
Număr total din coloana Când aveți o dificultate care sunt metodele cele mai utilizate pe care le folosiți in vederea obțin...
de la alte persoane din...
10,9%
de la colegi
29,1%
de la managerul superior
50,9%
din resursele online
9,1%

Fig. 1.3. Methods used by employees to obtain new information from the workplace

According to the diagram in figure 1.3. we can observe the methods used by employees in order to obtain new information from the workplace. Most of the 50.9% employees prefer to communicate directly with the department manager, in order to solve problems and obtain new information. A percentage of 29.1% prefer to solve certain more special situations by obtaining information from colleagues.

The results of the study provide information on the degree of trust and communication expressed by respondents regarding communication on the four levels under analysis: with colleagues in the same sector, with those from other sectors, with the direct boss, with the unit director, to which is added the degree thanks to the general communication at the unit level.

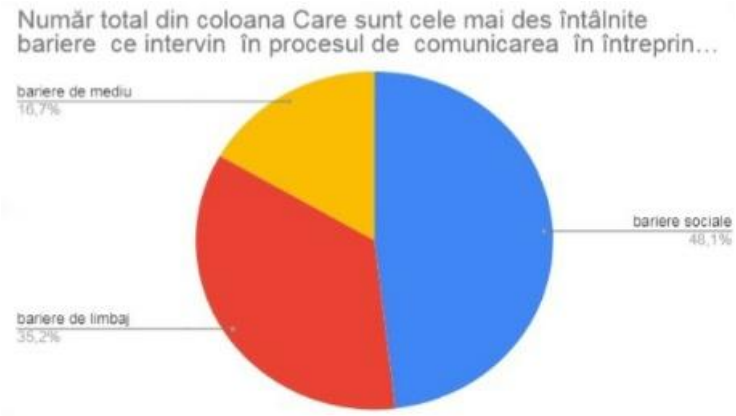
Număr total din coloana Care sunt cele mai des întâlnite bariere ce intervin în procesul de comunicarea în întreprin...
bariere de mediu
16,7%
bariere sociale
48,1%
bariere de limbaj
35,2%

Fig. 1.4. Barriers in the communication process

From the perspective of the barriers that intervene in the communication process and which are mainly influenced by the character of each employee, we can observe and conclude slightly surprising aspects from my perspective. Thus, a fairly high percentage, namely 48.1% of respondents consider the social barrier as the most common barrier in communication, while 35.2% considered language as a barrier in

communication in the workplace. This delicate aspect was also addressed in the last subchapter, namely the psychosocial risks determined by communication within the organization.

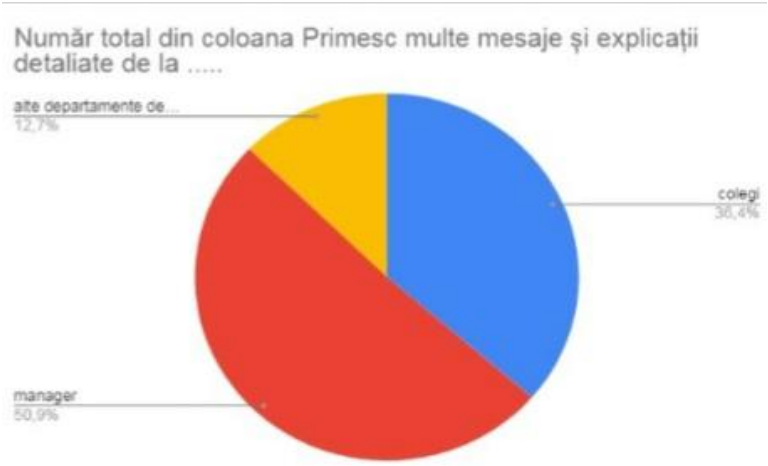

Fig. 1.5. Receiving information

In the situation where the employees need more explanations, they ticked the manager as the broadcaster. A percentage of 50.9% consider that most of the explanations and messages they receive from the manager. This emphasizes the correct and good communication in socio-economic organizations. At the opposite pole, in a percentage of 36.4%, according to the graph above, colleagues are the ones who explain and send more messages when various situations are required.

Communication optimization:

Ways to improve communication:

• presenting the work tasks in a clear way to each employee, so that he understands exactly what is expected of him;

• explaining the reasons that led to the request for the employee's contribution, so that his person understands the meaning of his effort;

• frequent provision of feedback on the quality of performance achieved to motivate the employee to achieve objectives;

• multiplying the communication channels in order to increase the probability of receiving the message;

• repeating important messages to allow their integration.

Presenting tasks in a clear, explicit manner is self-evident. Unfortunately, a lot of managers do not give the necessary time to explain the tasks and the significance of certain actions that they and their subordinates undertake.

These managers may not even have the time to have long and clear discussions with their subordinates. Through feedback the manager will get the necessary information for what he needs to do. Feedback is especially important for the coherence of communication and for maximizing its effects. The feedback indicates the level of understanding and acceptance of the messages, the reactions of the receiver to the transmitted messages. Lack of feedback can lead to a whole series of distortions, misunderstandings that contribute to the perpetuation of inaccurate communication.

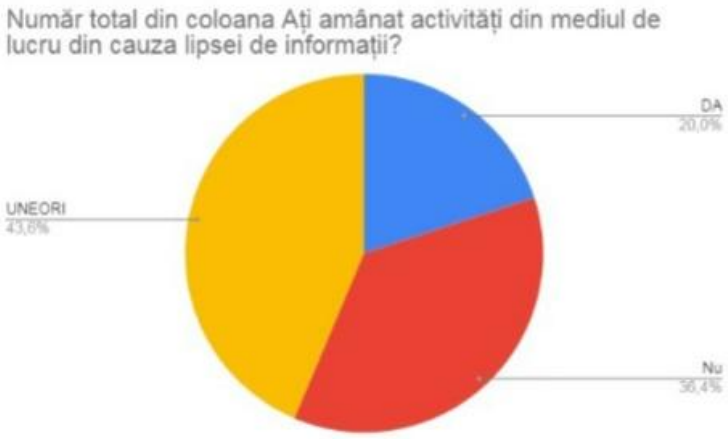

Fig. 1.6. Inconsistent in communication

In certain circumstances, there is a possibility that due to lack of information, employees do not perform their work at an appropriate level and indirectly inconsistencies are created and performance decreases. In May, many of the respondents, in proportion of 43.6%, faced situations where they had to postpone their activities from the work environment, due to lack of information. On the other hand, 36.4% of them did not have to postpone their work due to lack of information.

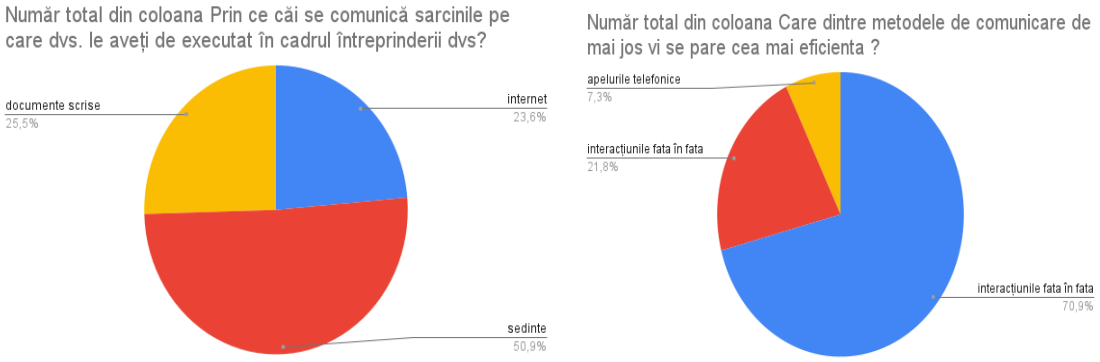
Număr total din coloana Prin ce căi se comunică sarcinile pe care dvs. le aveți de executat în cadrul întreprinderii dvs?
documente scrise
25,5%
internet
23,6%
sedinte
50,9%
Număr total din coloana Care dintre metodele de comunicare de mai jos vi se pare cea mai eficienta ?
apelurile telefonice
7,3%
interacțiunile fata în fata
21,8%
interacțiunile fata în fata
70,9%

Fig. 1.7. Communication methods

One of the most used methods in the management process is the unilateral and bilateral direct communication, promoted in the form of a meeting. The meeting is defined as a communication method for solving informational or decision-making tasks, by briefly bringing together a group coordinated by a person. As a method of coordination, the meeting synchronizes actions and decisions, behavioral and thinking, being found in all functions of the management process. And in our case, the meeting is the one that occupies a percentage of 50.9% of the total respondents.

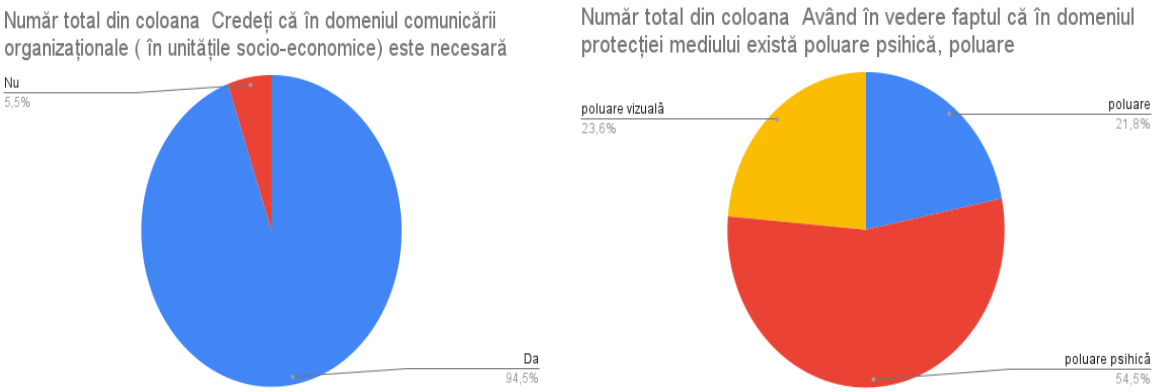

Fig. 1.8. Environmental factors that disrupt communication

Polluting factors belong to nature and life, culture and civilization, ever-changing traditions and mentalities; not least, humanity suffers from nature some aggressions, rarely or not known to the current generation. And what is happening with nature and especially with the climate in recent decades is edifying for the unpredictability and, often, even for the impossibility of counteracting them. It is said that "visible and felt" pollution is combated more easily and quickly than "invisible" pollution. Its removal can only be achieved in a long time, being always necessary to change human mentalities, vitiated by the existence of a society that does not sufficiently cultivate human values, in which money is the permanent concern of members of this society and in which interpersonal relationships they obviously depreciated.

Through all the activities undertaken by people, the state of the environment can degrade, only a few human activities can rehabilitate it. The pollutants of the environment are numerous, and their harmfulness differs from case to case. Their effects on the environment, but also on people, of their lives cannot go unnoticed, often leaving serious traces in social life. In our case, mental pollution is at a high level, indicating a percentage of 54.8% of all respondents. A relatively equal percentage is obtained from visual and noise pollution.

Conclusions:

The role of the human factor in the evolution of forces will increase even more, as the scientific research activity will be more and more oriented towards the requirements of modern market conditions, and at the same time, towards the reduction of license import and development based on the own conception of purchased licenses.

Against the background of the institutionalized framework, the exercise of the role of the human factor depends to a decisive extent on its competence, conferred by the level of professional and political training. The concern of every working person for continuous self-improvement, the effort of each of us to learn, to learn and to learn again, appears as a desideratum of our progress.

In order to achieve high performances, a great rigor is required in formulating the specific requirements of each position. In this regard, vague wording should be

avoided, such as "to ensure proper functioning" or "to ensure a harmonious development" or "to obtain a high profitability".

The attributions and responsibilities specific to each position will have to be formulated as concretely as possible, specifying the criteria that will serve to evaluate and measure the performances of each position holder, as well as the reward and sanctions corresponding to the registered results.

All organizations are made up of people who are at the forefront so that they can more easily achieve their goals.

Bibliography:

Cabin, P., Dortier, J.-F. (coord) (2010) Comunicarea – perspective actuale, Iasi: Editura Polirom;
Coman, C. (2001) Relaţiile publice. Principii şi strategii, Iaşi: Editura Polirom;
Green, A. (2009) Comunicarea eficientă în relaţiile publice. Crearea mesajelor şi relaţiile sociale, Iaşi: Editura Polirom;
Păuş, V.A. (2006) Comunicare şi resurse umane, Iaşi: Editura Polirom;
Pânişoară, I.-O. (2004) Comunicarea eficientă – metode de interacţiune educaţională, Iaşi: Editura Polirom;
Peretti, A., Legrand, J.-A., Boniface, J. (2001), Iaşi: Editura Polirom;
Rotaru, I. (2010) Comunicarea virtuală. Impactul noilor tehnologii informationale şi comuicationale în spaţiul educaţional contemporan, Bucureşti: Tritonic.

THE FAIRY TALES OF ENEA HODOŞ

Dorina CHIŞ-TOIA
Assoc. Prof. "Babeş-Bolyai" University of Cluj,
University Centre of Reşiţa, Romania

Abstract: A prominent personality of Banat culture, Enea Hodoş was remarked in several fields, being philologist, folklorist, literary historian, publicist, teacher, editor. Although most researchers study his folklore collections, we must not forget his humorous sketches and the fairy tales he has published. Without attributing a remarkable literary and artistic value, his creations deserve to be known because his sketches bring in the forefront some characters specific for the end of the 19th century and the beginning of the 20th century who are portrayed in different circumstances and the fairy tales illustrate in their specific structure some actions and characters who were otherwise completely forgotten. Last but not the least, we observe the language used by the author, a teacher of Romanian language, in writing these stories. This article will present the fairy tales written by Enea Hodoş.

Keywords: fairy tale, fabulous, structure, characters, action.

Reprezentant al culturii bănăţene, Enea Hodoş a „crescut în cultul învăţăturii", contribuind prin lucrările publicate la cunoaşterea folclorului bănăţean, la dezvoltarea învăţământului şi a limbii române în această parte de ţară.

Spirit enciclopedic, Enea Hodoş a avut preocupări în diferite domenii, cel mai des amintit fiind *folclorul*. În acest sens, merită subliniat faptul că odată ajuns la Caransebeş, ca profesor la Institutul pedagogic-teologic, în anul 1889, începe culegerea de folclor bănăţean prin intermediul elevilor şi al colegilor de cancelarie, material ce va fi publicat în volumele *Poezii poporale din Bănat*, 1892, *Cântece cătăneşti*, 1893, reeditat în 1898, când apare şi volumul *Cântece bănăţene*.

Mai rar sau chiar deloc menţionată este lucrarea *Mic dicţionar pentru şcoale şi particulari* : *cuprinde peste 15 mii de neologisme, cuvinte străine, unele provincialisme, arhaisme ş.a. de E. Hodoş. Ediţia 1, Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, [1929]*, având 216 pagini. Dicţionarul cuprinde, după spusele autorului, „tălmăciri, scurte şi precise, de neologisme, chiar dacă multe din ele au încetat d-a fi neologisme; de vorbe şi locuţii străine şi de câteva arhaisme şi provincialisme, arătând cuvintele ce le-ar putea înlocui".

Activitatea de *traducător* a lui Enea Hodoş s-a materializat în traducerea câtorva opere ale marelui scriitor rus Turgheniev. De dragul de a se împărtăşi direct de farmecul literar al lui Turgheniev a învăţat singur rusește, cu ajutorul unui dicţionar ruso-german, publicat de Booch, Frey şi Messer în Leipzig.

Continuând tradiţia marilor dascăli români, în general, şi a celor bănăţeni[1], în special, Enea Hodoş a publicat o serie de manuale.

[1] Pe lângă Creangă şi Slavici, să-i amintim, în Banat, pe Paul Iorgovici, Constantin Diaconovici Loga, Damaschin Bojincă, George Cătană etc. cf. Dorina Chiş-Toia, Limba literară în Banat. Contribuţii. Aspecte ale limbii literare în publicaţia „Foaia diecesană" 1886-1918, Timişoara, Editura Mirton, 2006.

Dar Enea Hodoş a scris şi *poveşti* şi *schiţe*. *Schiţe umoristice* este titlul volumului apărut în 1897, volum care include zece schiţe, unde sunt surprinse o serie de aspecte specifice sfârşitului secolului al XIX-lea[2].

Volumul *Frumoasa din Nor şi alte poveşti*, publicat în 1927, cuprinde 12 basme şi un *Adaos* de 13 „doine". În final, Hodoş mărturiseşte că subiectele acestor poveşti „au fost auzite unele din gura poporului bănăţean, altele de la bunica mea Carolina Balint din Roşia Abrudului". Virgil Vintilescu consideră că acest volum „nu mai are însă aspect de culegere folclorică decât parţial şi seamănă mai mult cu o culegere de literatură cultă"[3].

Ca orice basm, *Frumoasa din Nor* începe cu formula consacrată „A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi fost nu s-ar povesti", Hodoş accentuând că lucrurile s-au petrecut întocmai, nefiind vorba de contribuţia sa, ci de fapte autentice: „că de la mine nu le pot născoci".

Un împărat verde şi tare ca un stejar avea o împărătească subţire şi slăbuţă ca trestia. Într-o duminică de primăvară, când se întorceau de la mănăstirea la care se închinaseră, cerul se deschise şi din văzduh „se coborî un nouraş ca argintul, iar dintr-însul se desluşi faţa blândă a Maicii Domnului", care îi vestea că vor avea o fiică. La scurt timp împărăteasa născu o fetiţă, căreia i-au dat numele *Frumoasa din Nor*. La nouă zile după naştere se adunară ursitoarele[4] împrejurul domniţei din leagănul aurit. Cea dintâi i-a citit: „Să ai parte de un bărbat mândru ca tine!". Cea de-a doua i-a ursit „Îndelungime de zile!", iar a treia: „Să creşti mare, să ajungi în răsfăţ şi mângâieri vârsta de nouăsprezece ani; atunci rostul meu să vă bată cu ploaie şi piatră!". Fata crescu şi deveni foarte frumoasă: „avea părul moale, lung până la glezne şi galbin ca lanul copt, ochi ca cerul senin de primăvară, buzele roşii ca foiţele de trandafir, dinţişorii mărgele albe, iar obrăjorii ca bujorii"[5]. Ea îl îndrăgi pe Bujor, un tânăr sărman de la curtea împăratului. În ziua când a împlinit nouăsprezece ani au mers împreună în pădurea domnească, spre a se oglindi în apa lacului. Aici, un zmeu l-a transformat pe Bujor în stană de piatră, iar pe fată a răpit-o, împlinindu-se parcă blestemul rostit de cea de-a treia ursitoare. După o

[2] Pentru detalii, a se vedea *Studiu introductiv* la Enea Hodoş, *Convorbiri pedagogice*. Ediţie îngrijită, studiu introductiv, tabel cronologic, notă asupra ediţiei, bibliografie de Dorina Chiş-Toia. *Prefaţă* de Crişu Dascălu, Timişoara, Editura David Press Print, 2020, p. 7-32.

[3] *Studiu introductiv* la Enea Hodoş, *Elemente de istoria literaturii*. Ediţie îngrijită şi tabel cronologic de Liana Ştefan. *Introducere* de Virgil Vintilescu. Timişoara, Editura David Press Print, 2013, p. 19.

[4] Lazăr Şăineanu (1929) defineşte ursitoarele astfel: „cele trei zine ale destinului, cari (după credinţa poporului), a treia zi după naştere, vin în casă şi menesc copilului soarta-i viitoare, bună sau rea, fericită sau nefericită. Ele sunt trei la număr: cea mare, Ursitoarea, toarce firul vieţii; cea mijlocie, Soarta, rosteşte păţaniile noului născut; iar cea d'a treia, Moartea, rupe firul vieţii." La rândul său, Doina Ruşti (1998) explică: „Destin implacabil, soartă individuală sau colectivă, nume dat perechii astrale, în credinţele româneşti, ursita este neschimbătoare şi ea ţine de dispoziţia ursitoarelor şi de ceasul bun sau rău al naşterii fiecăruia, adică de întâmplare. În legătură cu tradiţia aceasta, Sim. Fl. Marian dă următoarele informaţii: după ce ursitoarele au hotărât soarta, «fie în bine, fie în rău, fie orişicum va fi aceea, după ce au rostit-o o dată şi au scris-o într-o carte, numită *Cartea Sorţii*, nu numai că trebuie să se împlinească, ci ea rămâne vecinică, neschimbată, nimene în lume, afară de unicul Dumnezeu, care e mai mare şi mai puternic decât dânsele, de s-ar pune luntre şi punte şi de-ar întrebuinţa orişice ar voi, nu este în stare să prefacă ceea ce au ursit ele odată; ori să-l scape din pericolul sau moartea care i-au predestinat-o. Un singur mijloc prin care s-ar schimba ursita unui om e numai acela: dacă auzindu-le ce i-au ursit unui om, s-a ruga nemijlocit după aceea şi anume până ce n-au apucat să i-o scrie în *Cartea Sorţii*, să-i croiască altă ursită mai bună. Dacă însă au apucat acum a o scrie, atunci e în zadar»".

[5] Enea Hodoş, *Frumoasa din nor şi alte poveşti*, Oraviţa, Tipografia Felix Weiss, 1927, p. 6.

vreme, împărăteasa a născut un băiat, Voinicul Luceafăr[6], care, crescând într-un an cât alţii în cinci, s-a făcut mare şi a pornit[7] în căutarea surorii lui[8]. A ajuns pe cealaltă lume[9], unde a întâlnit-o pe Zâna Lacrimilor adusă de Mama Pădurii şi pe fratele ei, Făt-Frumos, prefăcut în cerb. Voinicul Luceafăr ajunge la palatul de aur, unde locuia zmeul ce-i furase sora. Aceasta reuşeşte să-l învie, folosind iarba fermecată de la brâul voinicului, după ce buzduganul zmeului îl omorâse. Voinicul îi cere surorii să afle unde stau puterile zmeului. Ea află, iar Voinicul, cu ajutorul unui balaur, reuşeşte să omoare viespile – puterile zmeului, moment în care zmeul moare. Voinicul Luceafăr se întoarce, îl învie pe Făt-Frumos şi pe Zâna Lacrimilor, care fuseseră făcuţi stană de piatră de Mama Pădurii, cu iarbă fermecată şi toţi patru, împreună cu Zâna Ghioceilor, născută din raze de lună, se întorc „pe lumea noastră pământească". Trec pe lângă lacul din pădurea domnească şi toate stâncile devin ostaşii de odinioară, chiar şi Bujor revine la viaţă, ceea ce prilejuieşte căsătoria celor doi. Voinicul s-a cununat cu Zâna Lacrimilor, iar Făt-Frumos cu Zâna Ghioceilor.

Formula finală este complexă, fiind alcătuită din două părţi: prima, prin care se arată participarea povestitorului la nuntă: „Tatăl lui Făt-Frumos şi al Zânei Lacrimilor, împăratul Viorel, moşneag gârbov, a închinat în sănătatea celor şase miri; apoi a sărit de la masă, s-a prins în hora noastră, că nimerisem şi noi în partea locului, de păzeam garafele pline, şi a jucat bătrânul cu noi mai uşurel decât unul tinăr…", şi a doua, prin care se anunţă sfârşitul basmului: „Toată lumea zicea: «Aşa ospăţ mai ba!». Şi vă pot încredinţa că masa mare mai ţine şi acum, dacă nu s-a fi ridicat"[10].

---

[6] Dacă venirea pe lume a Frumoasei a fost anunțată de însăși Maica Domnului, venită pe un nouraș, naşterea feciorului de împărat este și ea una miraculoasă, „ceea ce anticipează isprăvile uluitoare pe care le va săvârși" (Lungu-Schindler): „Odată i se năzări (împărătesei – n.n.) că luceafărul tremură, se desprinde de pe bolta cerească și pe o rază de lumină albă alunecă lin către pământ. Împărăteasa aștepta înțepenită de frică. Luceafărul venea mai aproape, mai aproape, și când sosi lângă dânsa se lipi de sânul ei și pieri" (Hodoș, *Frumoasa*., p. 8-9).

[7] Despre călătoria eroului din basme vorbește V.I. Propp (*Morfologia basmului*, București, Editura Univers, 1970): „Deplasarea într-o altă împărăție poate fi considerată drept un ax al basmului și, simultan, drept partea lui mediană. Este de ajuns, pe de o parte, să se motiveze deplasarea în spațiu prin faptul că eroul caută o logodnică, felurite minunății, Pasărea-de-foc sau întreprinde o călătorie cu destinație comercială și, pe de alta să se confere basmului un final corespunzător (logodnica este găsită etc.), pentru ca să se mențină o armătură de maximă generalitate, palidă deocamdată, dar perfect perceptibilă, armătură pe baza căreia se constituie cele mai diferite subiecte de basm". Tot legat de drumul eroului basmului, Vasile Tudor Creţu (*Ethosul folcloric – sistem deschis*, Timişoara, Editura Facla, 1980, p. 123) consemnează prezența, în spațiul basmului, „a următoarei simetrii sintactice: eroul, fiu de împărat, pornește în căutarea fetei răpite de zmeu. Drumul are ca punct de plecare palatul împărătesc al tatălui. După învingerea fiarelor care-i ies în cale încă în perimetrul lumii reale, eroul întâlnește în călătoria sa o pădure «necălcată de picior de om». Pădurea marchează, în viziune folclorică, punctul terminus al tărâmului pământean. Dincolo de hățișurile ei încep hotarele «împărăției celeilalte»; acolo eroul va da peste palatul zmeului".

[8] În studiul *Poetica cântecului ceremonial la Simeon Mangiuca* („Folclor literar", VII, 1986-1987, Timişoara, Tipografia Universității din Timişoara, 1988, p. 108), Ioan Viorel Boldureanu preia de la învățatul bănățean următoarele idei: „Soarele purcede de la răsărit la apus, asemenea purced în călătoriile lor și eroii luminați, eroii de soare din poveștile românești".

[9] Enea Hodoș cunoștea cu siguranță studiul lui Simeon Mangiuca *Petrecerea mortului*, publicat în „Călindariul julian, gregorian și poporal român pe anul 1882", Brașov, Tip. Alexi, p. 121-133: „Feciorii de împărat (eroii de soare din poveștile românești) de regulă spre apus călătoresc spre a aduce din cealaltă lume (din celălalt tărâm) pe fiicele de împărat răpite și duse acolo".

[10] Enea Hodoș, *Frumoasa*, p. 23.

Cânele şi ciocârlia este o poveste simplă, cu caracter alegoric, moralizator[11], asemenea fabulelor, în care Enea Hodoş pune acţiunea pe seama animalelor. La fel stau lucrurile în *Vulpea şi moş Corbuşor*[12]. La început, vulpea, „jupâneasa în patru labe" e caracterizată drept „vorbăreaţă şi vicleană", aşa cum e cunoscută mai cu seamă din fabulele consacrate: *Vulpea şi corbul* (La Fontaine), *Vulpea liberală* (Grigore Alexandrescu) sau din *Ursul păcălit de vulpe* (Ion Creangă). Este şi „ruşinoasă foc" atunci când i se propune soţie lui Corbuşor, iar după o lungă negociere cad de acord să devină soţ şi soţie. Însă viaţa vulpii nu este aşa de simplă cum ne-au obişnuit autorii poveştilor şi fabulelor despre care aminteam[13]. Corbuşor îi pune în vedere: „Io-s stăpân în casa mea şi vreau să fiu sătul. De aceea, iată, îţi poruncesc: de cină să-mi găteşti o mâncare bună, ca lumea şi caldă", în caz contrar, ameninţând-o: „Primeşti o bătaie ca la Sasca". Hodoş insistă, prin repetiţie, asupra acestei structuri, explicând: „«Bătaie ca la Sasca» e zicătoare întrebuinţată în Banat. A rămas, spun oamenii, de pe vremea când alegerile de deputaţi se făceau pe acolo cu încăierări de li se ducea vestea." Identificăm astfel, aşa cum explică Victoria D. Popa, „tendinţa de localizare, […] o dovadă ilustrativă că basmele oglindesc aspecte ale trecutului politico-social, viaţa poporului cu felul de a se îmbrăca, de a mânca, de a munci"[14].

După o perioadă în care vulpea i-a adus şi gătit corbului pui, găini, raţe şi alte păsări, acesta i-a cerut să lase păsărimea şi să vâneze în pădure, sugerându-i să folosească un şiretlic: să le ademenească la priveghi, el prefăcându-se mort. Este momentul în care vulpea exclamă, referindu-se la corb: „Mare vulpoi!". Vulpea procedează întocmai, chemând iepuri şi lupi, pe care „mortul" le loveşte: unele reuşesc să fugă, între care şi vulpea, iar celelalte devin „o friptură fragedă", corbul alegându-se şi cu „două blănişoare bune de vândut". Vulpea este prezentată de Hodoş „sinceră când îi spune moşului că nu ştie să cârpească şi nici să taie lemne. […] Acum ea este cea care rămâne păcălită de Moş Corbuşor"[15].

Reţinem diminutivele folosite de autor în această poveste, de multe ori peiorativ, dar care creează o atmosferă veselă[16]: *corbuşor* (deşi e bătrân), „un *somnuleţ* se prinse de ochii zăcătorului", „eşti lins la *feţişoară*", „o zi *căldicică*", „preţios *lupşor*", *nevestică*, *bărbăţel*, *căsuţă*, *mâncărică*, *odoraş* etc.

---

[11] Victoria D. Popa, *Viaţa şi activitatea folcloristului Enea Hodoş*, Reşiţa, Editura TIM, 2005, p. 80.

[12] Din punctul de vedere al compoziţiei, „basmul despre animale se construieşte pe baza unei acţiuni scurte (un episod cu două sau mai multe scene), iar actanţii sunt cel mai adesea doi protagonişti. […] Temele basmului despre animale sunt relativ puţine: căutarea hranei, întrecerea, animalele care pleacă în lume sau se duc la târg să-şi cumpere cele necesare" (Lungu-Schindler, *op. cit*., p. 36-37).

[13] „Tonul general al basmelor despre animale e glumeț, satiric, iar tema predilectă e păcălirea animalelor mai puternice de către cele mai slabe, dotate în schimb cu alte calități (inteligență, viclenie). Există, fără îndoială, anumite impulsuri și porniri ale animalelor care au trezit analogii cu caracterologia umană, dar, spre deosebire de fabulă, basmul despre animale are un rol ușor satiric, de ironizare bonomă, provoacă buna dispoziție a ascultătorilor. Funcția moralizatoare e doar subînțeleasă, nu e subliniată, nici măcar direct exprimată. De aici diferența fundamentală față de fabulă, mai nouă, de origine cărturărească și cu un proces de elaborare opus" (Lungu-Schindler, *op. cit*., p. 36).

[14] Victoria D. Popa, *op. cit.*, p. 81.

[15] *Ibidem*, p. 80.

[16] În acest sens, Lungu-Schindler (*op. cit*., p. 36) menționează: „Atmosfera veselă specifică basmului despre animale e creată de unele efecte ale comicului de limbaj, dar și prin comicul de caracter, în timp ce alteori comicul de situație devine dominant".

Hodoş, specialist al limbii române, se dovedeşte creator de cuvinte, unele deosebite: „pe unde a *vânătorit* vulpea", „cocioaba *corbulească*", „... şi, *codreaţă* cum eşti, ai să faci, drăguţă, o vânătoare cu bun sfârşit", „iepuraş *îmbrumat*" etc.

În lucrarea sa, *Basmele române în comparaţiune cu legendele antice clasice şi în legătură cu basmele popoarelor învecinate şi ale tuturor popoarelor romanice*[17], Lazăr Şăineanu aminteşte de o poveste ardeleană, *Lupul cu cap de fier*. Enea Hodoş e posibil să o fi cunoscut, pentru că a preluat titlul, adăugându-i „şi băiatul Irimia", fără însă a-i reproduce conţinutul. În basmul său, Hodoş îl introduce pe Sfântul Pavel, care-i dăruieşte lui Irimia un corn de os şi-i spune acestuia să nu se uite prin el decât atunci când ajunge acasă. Evenimentele se complică din momentul în care curiozitatea îl determină pe Irimia să încalce promisiunea făcută Sfântului Pavel.

În acest basm apare omul cu barba roşie: „un om pestriţ la faţă, cu barba roşie ca flacăra şi cu nasul încârligat", căruia Irimia acceptă să-i fie slugă. Nenorocirile care se abat asupra lui îl fac pe Irimia să cugete: „Păgâni oameni jupânii mei... Dar aşa mi se cade. Vorba de la noi zicea să te fereşti de bărbatul cu barba roşie şi cu faţa pestriţă... Şi nu m-am ferit"[18]. Tot aici apar şi numerele magice, care „joacă de asemenea un rol însemnat în basme, ca în mitologiile şi în doctrinele mistice din toate timpurile"[19]: *trei*[20]: anul are trei zile, lupul merge trei zile şi trei nopţi, Irimia ajunge la cele trei sfinte: Sfânta Miercuri, Sfânta Vineri şi Sfânta Duminică, primeşte de la fiecare câte o pâine, deci trei pâini, câte un câine, aşadar trei câini[21]; *şapte*: şapte văi; *nouă*: la nunta lui Irimia au venit săteni din nouă sate.

Tot aici introduce Hodoş *munţii cari se bat în capete*, ca element miraculos al basmelor: „unele elemente miraculoase s-au împletit în acele producţiuni artificiale tocmai spre a le face mai accesibile şi mai corespunzătoare gustului poporal. Astfel, incidente universale, ca apa vie sau *munţii cari se bat în capete*, s-au introdus desigur din poveştile populare în fantasticul roman al Alexandriei şi în cărţile apocrife, iar nu invers, cum susţine dl dr. Gaster"[22].

Formula finală merită reţinută: „Am fost şi eu de faţă la ospăţul lui Irimie, până ce hoaţa de mireasă a dat după mine c-un tăciune, să nu vă mai ştiu spune"[23].

Domnul Hristos şi Sfântul Petru apar în basmul *Fată de împărat şi fiu de cerşetor*. Domnul Hristos îi dăruieşte fiului de cerşetor o cloşcă şi o furcă: cloşca are cinci pui de aur, iar furca, un caier de aur şi un fus care toarce singur. Apare şi Sfânta Vineri, care-i

[17] Ediţie îngrijită de Ruxandra Niculescu, Bucureşti, Editura Minerva, 1978, p. 38.
[18] Şăineanu (*Basmele*, p. 25) explică: „Cu un cuvânt, roşul nu e lucru curat, e un semn rău, e o piază rea, şi omul cu părul roşu trebuie evitat: «Băiatul auzise încă de mai înainte că oamenii cei însemnaţi precum orbii, chiorii, ciunţii, şchiopii, stângacii, spânii, cei câte cu un ochi alb şi altul negru, câte cu o mustaţă albă şi una neagră sau roşie şi cei cu barba roşie ca para focului, iar cu părul capului negru ca pana corbului sunt foarte răi la inimă şi primejdioşi»".
[19] *Ibidem*, p. 39.
[20] „Numărul *trei* are pretutindeni o valoare sacramentală. [...] Trecând pe la cele trei sfinte (obicinuit Sfânta Miercuri, Sfânta Vineri şi Sfânta Duminică), ele îi dau eroului trei talismane spre a scăpa de urmărirea demonului." (Şăineanu, *Basmele*, p. 39).
[21] „Când protagonistul nu e năzdrăvan, personajele cu puteri magice devin indispensabile. Cel mai frecvent apare calul năzdrăvan, dar şi boul, vaca, ursul, câinele [...]" (Lungu-Schindler, *op. cit*., p. 33)
[22] Şăineanu, *Basmele*, p. 28.
[23] Hodoş, *Frumoasa*, p. 59.

dăruieşte o sticlă de apă din fântâna raiului care îl va ajuta pe nepotul împăratului să scape de pielea de şarpe.

Basmul *Marcu Vânătorul* îl aduce în prim-plan pe Marcu, „ocheşel şi hoţoman, cu obrajii arşi de vânt şi ploi", personaj cunoscut de întreg satul: „îndeosebi îl ştiau fetele mari şi nevestele tinere"[24]. O întâmplare dintr-o zi de vânătoare avea să-i schimbe viaţa: Moş Niculae, un urs care „se învârti de trei ori peste cap şi se prefăcu într-un moşulică şchiop şi cu barba roşietică", îl trimite pe lumea cealaltă să-i aducă un pahar de aur, atrăgându-i atenţia să nu se atingă de altceva, în caz contrar riscând să rămână acolo, să moară de groază, de foame şi de sete. Marcu nesocoteşte sfatul, deschizătura se închide, dar el nu se teme, continuă să meargă până ajunge într-o încăpere „cu scaune, cu oglinzi şi în cuier cu nişte haine nouă de aramă. Armele voiniceşti aşteptau aninate în cui. Lăpădă hainele vechi, îmbrăcă cele de aramă, se încinse c-o sabie încovoiată ce avea două tăişuri" şi merse mai departe într-o altă odaie. Aici, trei arapi[25] l-au omenit cu hrană, băutură şi tutun, după care Marcu „după aşa muncă şi drum se simţi vrednic să se deie dorului…". Descoperă icoana Măiestrei Farmecelor, le întâlneşte pe roabele acesteia, primeşte de la una dintre ele două fire din iarba fiarelor, care descuie zăvoarele, şi ridică două pietricele, una roşie şi una albastră: piatra roşie „are apă topitoare: dacă picuri dintr-însa doi-trei stropi pe o altă piatră o topeşte", iar cea albastră: „când o strângi între degete şi împroşti floarea, omul sau dobitocul e în stare să împietrească orice şi pe oricine". Rămas singur, culege câteva fire din iarba fiarelor, adună câteva pietricele roşii şi albastre şi porneşte la drum. În preajma lacului o vede pe Măiastra Farmecelor, pe care o sărută şi care îl transformă „în piatră albă ca laptele, de credeai că-i chip cioplit cu rară măiestrie". Din acel moment toate se deteriorează: „florile se ofiliră, poamele se scuturară viermănoase şi necoapte, frunzele din pomi picară ca de brumă şi iarba îngălbeni". Roabele îi propun Măiestrei (îndrăgostită de vânător) să-l readucă la viaţă pe Marcu şi să-l trimită să stăpânească tainele codrului pământesc şi înapoi să nu se întoarcă niciodată. Marcu redevine om, se întoarce pe pământ, îl transformă în stană de piatră pe moşul viclean[26], revine la palatul înnegrit unde, cu ajutorul ierbii fiarelor îl eliberează pe fiul împăratului Negru, iar cu al pietricelelor pe cel al împăratului Galben, transformând-o în stană de piatră şi pe nevasta moşului. „Şi-acu, mă rog, s-o povestească mai departe cine-o ştie dintre dumneavoastră. şi după aceea, dacă ascultaţi, eu am să vă spun alta: povestea lui Gincu Frunză din Ţara Almăşului."[27]

Următorul basm este cel anunţat de Enea Hodoş: *Gincu Frunză*. Acesta este un almăjean care a efectuat serviciul militar la graniţă vreme de 36 de ani. La sfârşitul cătăniei primeşte patru părăluţe de aramă (în loc de patru sute de taleri de argint promişi), pe care le dăruieşte, două câte două, unor cerşetori întâlniţi în drumul spre casă. Aceştia se dovedesc a fi Dumnezeu şi Sfântul Petru. Dumnezeu, spre a-i răsplăti

[24] *Ibidem*, p. 71.
[25] „Un rol curios îl joacă în poveştile noastre *arapii* (de origine orientală). […] în palate vrăjite ei slujesc la masă îmbrăcaţi în haine scumpe şi puterea lor e nemărginită" (Şăineanu, *Basmele*, p. 37).
[26] Moşul este, de fapt, Necuratul: „Diavolul joacă în basme un rol cu totul nevoiaş şi e adesea păcălit şi redus la neputinţă prin propria sa imbecilitate" (Şăineanu, *Basmele*, p. 35).
[27] Hodoş, *Frumoasa*, p. 89.

bunătatea, îi dăruieşte ceea ce Gincu cere: o lulea care să nu se stingă niciodată, un sac în care să intre oricine la comandă, un bici care să bată la comandă şi o pereche de cărţi de joc cu care să nu piardă niciodată. Ajuns la un han îl tămăduieşte pe hangiu de draci, pe care-i mână în sac, luându-le banii. Nu este greu de observat că structura acestui basm se creionează pe osatura poveştii lui Creangă, *Ivan Turbincă*, una puţin întâlnită în literatura română, dar răspândită în Europa la sârbo-croaţi, cehi, românii din Moravia, saxoni, germani etc.[28]

Fratele şi sora este un basm în care apar Domnul Hristos şi Sfântul Petru. Aceştia coc turtele din pământ făcute de fetiţa şi băiatul abandonaţi de părintele lor, transformându-le în turte gustoase. Mesajul lor este acela de a se iubi ca fraţii, în felul acesta turtele neterminându-se niciodată. Cei doi copii mănâncă din turte şi se transformă: „Deodată din puiul slăbuţ se alese un fecior cât un voinic de codru. Iar fata crescu şi se făcu şi mai harnică de cum fusese”[29]. Domnul Hristos îi dărui voinicului un arc cu săgeţi. Cei doi fraţi supravieţuiesc cu ceea ce vânează, ajung la „o zidire de piatră”, în care toate încăperile sunt descuiate, cu excepţia uneia. Într-una dintre zilele în care a rămas singură, fata aude în odaia încuiată zgomote, iar când uşa se deschide apare un zmeu care, după ce-i arată acesteia o seamă de pietre strălucitoare, îi propune să rămână cu el. Fata acceptă, fără ştirea fratelui, şi împreună pun la cale pieirea lui, pretextând că acesta ar fi lovit-o. Sora îi cere fratelui să-şi lase „ogăraşii” dragi acasă, îi încuie în pivniţa de fier, iar zmeul porneşte după frate cu gând să-l ucidă. Chemându-şi tovarăşii, fratele află de la zmeu că sora lui poartă vina, „ogăraşii” scapă din pivniţa de fier şi-i vin în ajutor stăpânului, ucigându-l pe zmeu. Fratele ia inima acestuia, o duce acasă, o frige şi-şi loveşte sora de trei ori cu ea. Aceasta orbeşte, casele zmeului dispar, iar turtiţele binecuvântate de Domnul pier. Fata mare şi oarbă „scăzu şi se făcu deodată mică, iar frate-său din vultur inimos se alese un băiat slab, mic şi neajutorat” şi umblă amândoi pe uliţe. Formula finală a basmului este una inedită: „Odată au bătut pe la uşa casei noastre. I-am auzit, i-am miluit. Iar ei, recunoscători, mi-au împărtăşit povestea asta ce v-am spus. Cine n-o crede, să-i caute şi să-i întrebe”.

Povestea vântului este un basm în care un împărat visează cum să procedeze pentru a avea moştenitori: curtenii săi „să sape locul sub scaunul de mătasă şi să facă o fântână adâncă de şapte stânjeni. Te cobori tu în afunzime, dai de o uşă de fier, care se deschide dacă loveşti într-însa de trei ori cu pumnul. Tropoteşti apoi şapte sute de trepte şi te pomeneşti în Valea albastră, pe lumea cealaltă. Croieşti calea încolo, până ţi se vădeşte undeva mărul înalt şi luminos, încărcat de mere aurii. Ai să culegi un măr, să-l aduci soţiei tale, să guste. Împărăteasa, după aceasta, va naşte. Şi voi n-o să mai fiţi mâhniţi şi-ngrijoraţi de viitor”. Împăratul procedează întocmai şi împărăteasa aduce pe lume o fetiţă, Lia mamei, care pe măsură ce creşte se face tot mai frumoasă, astfel încât şi Soarele, şi Vântul o îndrăgesc. Între timp, împăratul primeşte la curte tineri cu care ar vrea s-o mărite pe Lia, însă ea prinde drag de soldatul care păzeşte grădina, fiul grădinăresei. Îi spune că-l iubeşte, acesta o îmbrăţişează şi amândoi cad într-un somn

[28] Jean Boutière, *La vie et l’œuvre de Ion Creangă*, Paris, 1930.
[29] Hodoş, *Frumoasa*, p. 121.

adânc. Vântul o fură pe Lia din braţele oşteanului. Părinţii o caută, nu o găsesc, iar împăratul porneşte spre fântâna lăsată neacoperită, urmează drumul iniţial, află de la un moş slăbuţ şi străveziu despre fiica lui şi-i cere acestuia să-i spună cum ajunge la împărăţia Vântului. Întorcându-se în lumea noastră, promite împărăţia şi pe Lia acelui viteaz care va fi în stare să-i scape fata din puterea Vântului. Mulţi tineri ar voi s-o aducă înapoi pe Lia, dar rând pe rând renunţă când aud cât au de mers şi pe unde. În cele din urmă porneşte hotărât fiul grădinăresei. Moşul slăbuţ îl însoţeşte. Ajung în iad. Hodoş descrie cu măiestrie atmosfera ce domneşte aici: „Întrară pe poarte de fier. În jurul lor bâjbâia, ca roiul de muşte, grămada de diavoli, mici şi mari, la capete împodobiţi cu coarne, la mâni întăriţi cu gheare ca de vultur, târâind după ei o coadă lungă, iar la picioare îngrijiţi cu copite tari de capră." Se remarcă îndeosebi talentul de povestitor al lui Hodoş prin oferirea unor detalii care produc bucuria lecturii oricărui cititor:

„- Cine-s nefericiţii? întrebă junele cu oţărire.

- Iată fiule, grăi moşneagul, oamenii ce-i vezi acolo sunt împăraţii nesăturaţi. Cât au fost vii nu s-au mulţumit să poarte grija împărăţiei lor, ci au dus războaie şi au călcat cu foc şi sabie pământuri străine.

Îşi întoarseră privirile.

- Cine-s acolo, bărbaţii spânzuraţi de limbă?

- Aceia au trăit minţind şi au făcut vrajbă între fraţi.

- Dar femeia şi omul legaţi de picioare, cu capetele-n joc, prăjiţi deasupra cărbunilor şi cu trupurile împănate de săgeţi ce-au greşit?

- Omul era ibovnicul femeii. Ea şi-a omorât bărbatul cu ajutorul ibovnicului. […]

- Ce-au păcătuit nenorocitele în viaţă?

- Astea-s femeile desfrâului, răsună glasul înecat al moşneagului."[30]

Cei doi se despart. Moşneagul îi dăruieşte un fluier, pe care să-l păstreze cu mare grijă, iar „dacă-i ajunge cândva în năcazuri mari, să sufli într-însul şi ţi se va da mult ajutor". În drumul său întâlneşte pasărea cu cap de leu care-l duce (în spinare) la altă margine de lume, unde aceasta înghite o turmă de vite şi soarbe un râu; apoi, după trei zile de zburat prin întuneric, ajung pe lumea luminoasă şi curată, unde „florile te-ndulceau cu miros de tămâie şi smirnă şi cu zvon de albine. Fluturii, presăraţi cu mărgăritare, sorbeau mierea din potire galbene. De aur erau toate fructele şi frunzele din pomi. […] Atâta pace şi ticneală cuprindea locul, încât nu-i limbă să vă poată spune lucrul pe înţeles". Tânărul se afla, de fapt, în mijlocul raiului. Un înger îl conduce la marginea lui, unde se prefigurează trei direcţii distincte. Alege cu inima direcţia vântului, ajunge în împărăţia acestuia, unde o găseşte pe Lia şi, în ciuda vântului dezlănţuit, reuşesc să ajungă acasă, unde se căsătoresc, au copii şi nepoţi, iar când mor ajung în rai, pentru sufletele lor neprihănite şi miloase.

Încheierea nu respectă formulele obişnuite ale basmului, ci reprezintă explicaţia pe care Hodoş o dă fenomenului meteorologic: vântul o iubeşte permanent pe Lia, iar când îi este foarte dor de ea de necaz distruge cu suflarea lui tot ce întâlneşte în cale.

[30] *Ibidem*, p. 140-141.

De când erau pitici pe lume este un basm în care faptele sunt săvârşite de pitici, într-o lume a lucrurilor mărunte, din care nu lipseşte însă Sfânta Duminică, cea care toarce „firele vieţii omeneşti". Ea le dăruieşte, lui Mitutel şi Piticot[31], porniţi să elibereze de la balaur feciorul şi cele două fete de împărat, o sticlă de apă din care să guste câte un strop după ce pleacă de la ea. Îi sfătuieşte să treacă pe la Sfânta Marţi. Aceasta le dăruieşte arme de luptă cu care să reteze unsprezece din cele douăsprezece capete ale balaurului. După ce beau din apa sfinţită se transformă în „doi viteji, linşi la feţe, mândri şi mai tari la braţe decât piatra şi fierul", iar veveriţele care îi purtară până în locurile respective, în „doi fugari iuţi ca focul şi scânteind din potcoavele aurite". Urmând sfaturile primite, cei doi reuşesc să-i salveze pe cei trei copii de împărat şi, dându-le să bea din apa fermecată, să se transforme în fiinţe de dimensiuni omeneşti. Basmul se încheie cu nuntă: cei doi iau de soţii cele două fiice de împărat şi la nuntă piticii au început să crească: „De atunci, spun învăţaţii, a pierit sămânţa piticilor înalţi de-o şchioapă şi cu barba de un cot"[32].

Ultimul basm, *Serilă, Mezilă şi Zorilă*, scoate în evidenţă vitejia celor trei fraţi născuţi într-o zi şi-o noapte dintr-o mamă bătrână. Ei pornesc în căutarea fiicelor de împărat dispărute la întoarcerea de la o rugă din Valea Arsă. Reuşesc să le elibereze de la zmei şi fac nuntă, primind, conform promisiunii împăratului, câte „un corn de ţară şi câte un palat".

Continuând tradiţia preocupărilor scriitorilor noştri de a culege folclor, Enea Hodoş nu face excepţie, dovedindu-se, din acest punct de vedere, unul destoinic. Basmele publicate respectă structura, caracteristicile personajelor, acţiunea. Remarcăm intervenţia lui Hodoş în prelucrarea descrierilor, în formarea unor cuvinte, pentru a conferi valoare artistică sporită acestor creaţii, în introducerea figurilor de stil ori de câte ori a fost posibil, fără însă a exagera în acest sens. Reţinem şi strădania lui în ceea ce priveşte „finisarea" dialogurilor prezente în texte. Dacă avem în vedere că basmul, „clădit şi întruchipând, în variante general-umane, universalii ale spiritului omenesc, poartă mereu în sine şi cu sine semnificaţia particulară şi particularizantă a unei anume culturi"[33], atunci basmele lui Enea Hodoş, redând întru totul specificul culturii româneşti, merită o prezentare detaliată, cu citate edificatoare, cu fapte de limbă care fac cinste profesorului caransebeşean, membru corespondent al Academiei Române.

Bibliografie

Boldureanu, Ioan Viorel, *Poetica cântecului ceremonial la Simeon Mangiuca* în „Folclor literar", VII, 1986-1987, Timişoara, Tipografia Universităţii din Timişoara, 1988.
Boldureanu, Ioan Viorel, *Universul legendei. Eseu despre orizontul mental tradiţional*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2003.
Boutière, Jean, *La vie et l'oeuvre de Ion Creangă*, Paris, 1930.
Chiş-Toia, Dorina, Limba literară în Banat. Contribuţii. Aspecte ale limbii literare în publicaţia „Foaia diecesană" 1886-1918, Timişoara, Editura Mirton, 2006.
Creţu, Vasile Tudor, *Ethosul folcloric – sistem deschis*, Timişoara, Editura Facla, 1980.

[31] Când se întâlnesc, Mitutel îi transmite lui Piticot „pace şi voie bună de la Abrud"!
[32] Hodoş, *Frumoasa*, p. 178.
[33] Ioan Viorel Boldureanu, *Universul legendei. Eseu despre orizontul mental tradiţional*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2003, p. 89.

Hodoş, Enea, *Convorbiri pedagogice*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, tabel cronologic, notă asupra ediției, bibliografie de Dorina Chiş-Toia. *Prefață* de Crişu Dascălu, Timişoara, Editura David Press Print, 2020.
Hodoş, Enea, *Elemente de istoria literaturii*. Ediție îngrijită şi tabel cronologic de Liana Ştefan. *Introducere* de Virgil Vintilescu. Timişoara, Editura David Press Print, 2013.
Hodoş, Enea, *Frumoasa din nor şi alte poveşti*, Oraviţa, Tipografia Felix Weiss, 1927.
Lungu-Schindler, Adela, *Perspective narative în basmul cult contemporan*, Reşiţa, Editura Tim, 2014.
Mangiuca, Simeon *Petrecerea mortului*, în „Călindariul julian, gregorian şi poporal român pe anul 1882", Braşov, Tipografia Alexi, 1881.
Popa, Victoria D., *Viaţa şi activitatea folcloristului Enea Hodoş*, Reşiţa, Editura TIM, 2005.
Propp, V.I., *Morfologia basmului*, Bucureşti, Editura Univers, 1970.
Ruşti, Doina, *Dicţionar de simboluri din opera lui Mircea Eliade*, Bucureşti, Editura Coresi, 1998.
Şăineanu, Lazăr, *Basmele române în comparaţiune cu legendele antice clasice şi în legătură cu basmele popoarelor învecinate şi ale tuturor popoarelor romanice*. Ediție îngrijită de Ruxandra Niculescu, Bucureşti, Editura Minerva, 1978.
Şăineanu, Lazăr, *Dicţionar universal al limbei române*, ediţia a VI-a, 1929.

"AND THE DAY' S BONE HURTS. LET THE POETS COME!". COMPLICATED AND CELEST LYRIC ADVENTURES

Emanuela ILIE
Conferenţiar universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi

Abstract: Although in the last decade she has manifested herself as a priority in other literary genres – writing diaristic prose (La umbra lui Don Quijote/ In the shade of Don Quixote, Ideea Europeană Publishing House, Bucureşti, 2011), essayistic (Şarpele şi filosofia/ Serpent and Philosophy, Sedcom Libris Publishing House, Iaşi, 2018) and a wonderful parabolic novel (Văzătorul/ The Seer, first edition, Eikon Publishing House, Cluj-Napoca, 2014, second edition, with a foreword by Emanuela Ilie, Cartea Românească Educaţional Publishing House, Iaşi, 2020), Carmelia Leonte has never hesitated to confirm that her scriptural nature is a fundamentally poetic one. Announced by some occasional public readings and by the publication of small groups of lyrics in various literary magazines, the poetess' return in force occurred only in the summer of 2021, when could see the light of print an anthology of lyrics long awaited by loyal admirers of this discreet but powerful writer: Ani de piatră/ Stone Years (with a foreword by Emanuela Ilie, Ideea Europeană Publishing House, Bucharest). The present study represents an analysis of Carmelia Leonte's poetic imaginary, as reflected in the pages of this book that proves a total poetic devotion and (re)confirms, with profound clarity, the poetical assets that were announced since the excellent lyrics published in the middle of the last decade of the last century: the deep vibration of the lyrical lamento triggered, as a rule, by the thanatic obsession; the rare expressiveness of the spirals of a complicated interiority, carefully camouflaged in a series of alters of mythological origin (Phaedra, Hippolytus, Clytemnestra, Elektra, Iphigenia etc.); the pertinent way to corporealize – in a dramatized, already recognizable but never mannerist diction – the ineffable of a profound religious existence; finally, the cult of the Poetry, understood as an essential form of communication with a double orientation: "It has an eye to human and another eye to divine".

Keywords: Carmelia Leonte, poetry, Greek mythology, Christian mythology, radical otherness

Cu toate că în ultimul deceniu s-a manifestat prioritar în alte genuri – scriind proză diaristică (*La umbra lui Don Quijote*, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2011), eseistică (*Şarpele şi filosofia,* Editura Sedcom Libris, Iaşi, 2018) şi chiar roman (*Văzătorul*, ediţia I, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014, ediţia a II-a, cu o prefaţă de Emanuela Ilie, Editura Cartea Românească Educaţional, 2020), Carmelia Leonte nu a ezitat vreodată să confirme faptul că natura sa scripturală a rămas una fundamental poetică. Anunţată de lecturi publice ocazionale şi de publicarea unor grupaje de versuri în mai multe reviste de cultură, revenirea în forţă a poetei s-a produs însă abia în vara lui 2021, atunci când a văzut lumina tiparului o antologie de versuri îndelung aşteptată de admiratorii fideli ai acestei scriitoare discrete, dar puternice, aflate în afara oricăror mode poetice perisabile, însă mereu egale cu sine însăşi: *Ani de piatră* (cu o prefaţă de Emanuela Ilie, Editura Ideea Europeană, Bucureşti). Studiul de faţă reprezintă o analiză a imaginarului poetic al Carmeliei Leonte, aşa cum este reflectat în paginile acestei cărţi care face dovada unei devoţiuni poetice totale şi (re)confirmă, cu o claritate răzbătătoare, atuurile care se anunţau încă din excelentele desfăşurări poematice publicate la mijlocul ultimului deceniu din secolul trecut: vibraţia profundă a

lamentoului liric declanşat, de regulă, de obsesia thanatică trăită spectacular; expresivitatea rară a spiralelor unei interiorităţi camuflate, abil, într-o serie de *alteri* de provenienţă mitologică; modalitatea aş spune dramatizată de a corporaliza – într-o dicţiune deja recognoscibilă, dar niciodată manieristă – inefabilul trăirii de semn religios, dar vector identitar; în fine, veritabilul cult al Poeziei, care şi la scriitoarea noastră „implică un grad înalt de religiozitate", din moment ce constă într-o formă esenţială de comunicare vizionară, dublu orientată: „Ea are un ochi îndreptat spre absolut şi celălalt spre oameni"[1].

Placheta de debut a Carmeliei, intitulată ***Procesiunea de păpuşi*** (Editura Helicon, Timişoara, 1996), pare a anunţa un univers poetic întunecat până la limita disoluţiei, configurat din perspectiva unei instanţe poetice marcate nu atât de presimţirea mortificării universale, cât de conştiinţa acelei singurătăţi radicale pe care o mărturiseşte apăsătorul *Recviem* pentru fiinţă: „Nu cred în nimeni./ Nu urăsc pe nimeni./ Sunt singură ca un arbore/ Ce-şi agaţă crengile de stele." O conştiinţă care nu anulează, ci, dimpotrivă, potenţează predispoziţia dramaturgică a scriitoarei, care se arată de pe acum foarte atentă la insolitul reprezentărilor, elementele de recuzită şi mai ales distribuţia partiturilor poetice. Elocvente, din această perspectivă, mi se par două poeme: *Bunica Victoria*, ce debutează ca un „chip al unei bătrâne femei de provincie/ Care-şi ascunde mâinile noduroase în iarbă" pentru a se transforma, foarte repede, într-un scenariu având ca protagoniste vârstele feminităţii, respectiv *Dialogul la marginea lumii*, construit ca un schimb de replici între două voci puternice (Părintele Serghi şi Maria), în spatele cărora s-ar ascunde ipostaze definitorii, greu, dacă nu imposibil de conciliat, ale umanului, etern sfâşiat între porniri antinomice. Acelaşi apetit dramaturgic este dovedit însă şi de alte texte, proiectate ca fragmente de dialog ceva mai temperat (*Dans*, *Oraţie de nuntă*) sau deosebit de intens (*Apele îţi fură imaginea*, *Hai, Lou!*), provocat în general de revelaţii identitare. Ceea ce se reţine totuşi foarte uşor, din această primă carte, sunt în special forţa cu care se descriu atotputernicul *Sentiment de noapte*, dramatismul viziunii şi atitudinea de modulaţie expresionistă: „Păsările moarte, scoţând triluri sfâşietoare, năvăliră prin geam./ Realizară o frânghie a morţii care începu să-l înfăşoare./ El îşi spărsese ochii de sticlă şi mişcarea / Rămăsese singurul său mod de a plânge./ Dar, iată, aceste păsări îi umpleau camera,/ Îl striveau într-un colţ al ei, îl sufocau./ Începu să simtă încrâncenarea oricărui milimetru de spaţiu." (*Invazia*)

Cea de-a doua carte a Carmeliei Leonte, ***Melancolia pietrei*** *(*Editura Junimea, Iaşi, 2005), dezvoltă aceste date esenţiale ale imaginarului liric, dar se conturează în principal ca un admirabil exerciţiu al (des)cifrării metareferenţialului, şi prin acesta a şanselor culturalului de a-şi resuscita cele mai puternice, din punct de vedere atât estetic, cât şi existenţial, resurse. Între ele, desigur, mitologia, mai ales cea greacă şi cea creştină – ambele, în viziunea autoarei, depozitare perfecte ale spiritualităţii lumii, pe care (mai ales) poetul postmodern este liber să le

[1] Am citat, aici, doar prima din luminoasele definiţii ale actului poetic pe care le conţin minunatele eseuri strânse într-un volum recent, acolo unde scriitoarea glosează frecvent pe marginea relevanţei ontologice a poeziei, dar şi a raportului dintre literatură şi religie. (Carmelia Leonte, *Şarpele şi filosofia,* Editura Sedcom Libris, Iaşi, 2018, p. 18).

resusciteze, fără grija de a-şi pune astfel în pericol propria identitate lirică, ci cu certitudinea că prin acest recurs poate să şi-o valorizeze. În miturile vechii Helade, mai ales, un scriitor cu disponibilităţile şi inteligenţa scripturală a Carmeliei Leonte poate descoperi irizări vizionare, spasme existenţiale, revelaţii şi alegorii dintre cele mai grave ale destinului etern. Din această incredibilă fervoare existenţială şi meditativă, el nu trebuie să ezite a împrumuta, dar numai pentru a le interpreta din nou, deci pentru a le re-crea.

„Carte de recitire", aşadar, din acest unghi perceptiv, ***Melancolia pietrei*** pune în mişcare o întreagă strategie a intertextului mitologic[2]. Autoarea îşi numeşte mai întâi poemele cu metodă, cu luciditatea unui artizan perfect conştient de virtualele interpretări şi perfect stăpân pe mijloacele proprii: *Fedra se roagă, Hipolit se roagă, Mărturisirea Fedrei, Mărturisirea lui Hipolit, Moartea lui Hipolit, Fedra, despre Hipolit, Hipolit, despre Fedra, Hipolit despre sine, Fedra, despre sine* ş.a.m.d. Sursele mitologice sunt uşor decelabile şi în texte ca *Înviere, Puritate, Exortaţie, Transfigurare, Ani de piatră* etc. După cum o arată titlurile, de un interes scriptural major se dovedesc poveştile de iubire incestuoasă, trădare şi teribilă răzbunare avându-i ca eroi pe Fedra şi Hipolit, pe Clitemnestra, Agamemnon, Elektra, Ifigenia şcl., deşi scriitoarea mizează mult şi pe trimiterile la mitul orfic, mitul androginului, al păsării Phoenix etc., pe deplin convinsă de potenţialul semantic pe care îl deţine trecerea lor prin filtrul unei sensibilităţi acutizate, culmea, de percepţia răului generalizat în epoca simulacrelor şi a simulării, ca să reiau cunoscuta formulă a lui Jean Baudrillard[3].

Am văzut, încă din trecerea în revistă a elementelor paratextuale, că *alterii* pentru care optează, în această tentativă de alienare conştientă de „agresivitatea lucrurilor" (*Bunica Victoria*) din cotidianul din ce în ce mai ostil şi, prin extensie, de o lume decăzută, lipsită de orice urmă de apetit metafizic, interesată exclusiv de strălucirea aparenţelor carnavaleşti (v. *Mai înaltă decât strigătul* sau *Lou*) – sunt în general purtătorii unui mesaj existenţial bine-cunoscut, aşadar provocator ca virtualitate re-interpretativă. În spatele tratărilor poematice ale Carmeliei Leonte se ascunde astfel un cod existenţial în care primează discreţia, ca o modalitate de camuflare a unei vulnerabilităţi funciare: poeta cu reale înclinaţii dramaturgice înţelege că formele de deghizare precum travestiul şi masca, în particular cea mitologică, sunt oricând preferabile afişării ostentative a traumelor sau frustrărilor feminităţii oricum neînţelese. Mai mult, că ele sunt necesare, deoarece, în ciuda aparenţelor (*sic*!), „masca este centrul lumii acesteia, simbolul trădat al unei identificări. Orice mască opreşte timpul. Ea împietreşte un sentiment, o emoţie, o stare a fiinţei. O lume fără mască ar fi o lume privită de Gorgone. (...) Să renunţi la mască este ca şi cum ai umbla despuiat pe stradă, echivalează cu o etalare violentă, poate fi considerat un gest de exhibiţionism."[4] Deşi recunoaşte undeva ineficienţa măştii („Sabia cade./ Lucitoarele lucruri./ Memoria./

[2] V. Emanuela Ilie, *Opţiunea pentru alteritatea mitologică, o soluţie po(i)etică viabilă*, în volumul *Antiquitas vivens*, editor Claudia Tărnăuceanu, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2014, pp. 99-106.
[3] V., desigur, cuceritorul eseu al lui Jean Baudrillard (*Simulacre şi simulare*, traducere de Sebastian Big, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2008), pe care autoarea noastră îl cunoaşte de altfel foarte bine.
[4] Carmelia Leonte, *Şarpele şi filosofia,* Editura Sedcom Libris, Iaşi, 2018, p. 112.

Căinţa./ Dar dacă/ Acest chip împietrit nu este al tău?" – *Căinţă*), scriitoarea apelează constant la o abilă strategie textuală[5], aceea a dezvelirii prin acoperire, procedeu atestat în literatura noastră încă din vremea primelor *ieroglife* ficţionale. În superbul poem ce dă şi titlul antologiei, *Ani de piatră*, poeţii – în ordinea aparenţelor, mânuitori abili ai măştilor; în esenţă, taumaturgi apţi a vindeca umanul de toate suferinţele lumii – sunt invocaţi tocmai pentru a justifica preferinţa scriitoarei pentru o atare formă de alteritate interioară: „Dumnezeul măştilor şi al iluziilor/ dansează./ Pare un demon care şi-a uitat/ vorbele şi puterea./ La miezul nopţii, el îşi înghite/ Umbra, tânguirea,/ Se duce în faţa pietrei/ Şi îşi sărută chipul./ *O, scris ţi-e numele pe fruntea zeilor!/* ***Şi osul zilei doare. Să vină poeţii!****/ Prea multe chipuri, prea multe chipuri ţi se arată/ Până când viaţa cea vie va fi să intre în trupul Vieţii*" (subl. mea, E.I.). Totuşi, nevoia de camuflaj identitar apare încă frecvent în această poezie substanţială, întunecată şi spectaculară, care, deşi uneori se situează în proximitatea psihodramei, se orientează mereu înspre sine. Paradoxul este doar aparent. Măştile la care apelează instanţa auctorială, fie ele antice ori neoclasice, nu măresc distanţele, nu provoacă niciodată în intimitatea dureroasă a eului un clivaj ironic, ci, dimpotrivă, funcţionează ca un fel de microscop al interiorităţii[6].

Creaţia poetică a Carmeliei Leonte lasă, aşadar, impresia că trăirea imediată a unei întâmplări a fiinţei este instantaneu filtrată printr-un fel de vocaţie contemplativă. Aceasta îi permite şi să desfăşoare, în unele texte, o imagerie complicată, o serie de scheme şi mecanisme amintind de scenografiile marilor tragedieni, revalorizaţi prin intermediul unei intertextualităţi vii. Produsele tipice ale tragicului grecesc, *hybris* şi *nemesis*, spre exemplu, sunt valorificate în ***Melancolia pietrei*** cu scopul de a potenţa prăbuşirea aproape ireversibilă într-un sine maladiv a lumii actuale, guvernată, mai mult ca oricând, de nişte *dei otiosi* aflaţi nu foarte departe de reprezentările complicaţilor locuitori olimpieni. În fond, pornirile egolatre ale vocii care îşi dictează *Testamentul* nu materializează altceva decât supraaprecierea forţelor individualului, noua religie a umanului din actualitatea noastră imediată: „Eu, Împăratul,/ vă dăruiesc pielea mea de felină/ Şi aurul din copitele cailor/ Ce m-au adus până la voi./ Carul negru al copilăriei,/ Crucifixul, urechile de cristal,/ Cu scrâşnet, perfect vertical,/ În după-amiaza Mesiei,/ Care suntem noi". Nici reproşul cu mult mai direct aruncat în *Întrupare* nu se adresează, în subtext, decât umanităţii descentrate şi tarate de azi, măcinate de iluzii periculoase precum samavolnicia, infatuarea, omniscienţa şcl: „Boala, necuviinţa,/ V-au îngropat până la genunchi/ În pământul putreziciunii./ Zbor negru,/ Puterea şarpelui,/ Genunchii avizi de victorie. (...)// Măsuraţi-vă!/ Argintii, tremurători, nesiguri./ Voi sunteţi,/ Până la brâu, până la umeri îngropaţi/ În pământul care e viitorul de carne/ Al viitorului./

[5] Scriind despre *Procesiunea de păpuși,* Ioan Holban a observat că „miza tehnică a poeziei Carmeliei Leonte este ceea ce aș numi *transferul vocilor*, o mică abilitate a unei ființe agresate de manifestarea informului, a violenței și surpării în mineral, dar însetată de formă (sentiment, completitudine, frumos etc.); ea întreabă și își răspunde, scrie și își scrie « scrisori » poetice, caută trup, formă, certitudine și găsește doar imaginea lor, (ne)forma unui țipăt" (în *Istoria literaturii române contemporane. Volumul I. Poezia*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2006, p. 308).

[6] Ca dinamică şi funcţionalitate, această strategie ar putea fi apropiată de mecanismul poetic pe care eseista Carmelia Leonte îl descoperă la autorul *Întunecatului April*: „ Mișcarea retractilă a poeziei este o mișcare de cucerire a Însinelui ei, dar, în același timp, o mișcare de cucerire a « ideii de univers »." (*Emil Botta: căderea în spectacol. Eseu*, Prefaţă de Ioan Holban, Editura Junimea, Iaşi, 2009, p. 132).

Frumuseţe, iubire eroică,/ Bolile voastre îşi găsesc locul/ În bucuria viperei./ Zbor negru,/ Revoltă,/ Zei condamnaţi la veşnică întrupare."

Cum se poate cu uşurinţă observa din exemplificările de mai sus, încărcătura tensională aparte din aceste poeme ale Carmeliei Leonte provine însă mai ales din dialogul scrâşnit sau patetic, dar întotdeauna cutremurător, cu intangibilul funest. În fond, moartea (ca realitate) din proximitatea corporală sau scrijelită direct – şi în intimitatea cea mai profundă a eului liric, şi în *tunica* lui *de piele*[7] textuală – este adevăratul actant al scenariilor din ***Melancolia pietrei***. Faptul nu este deloc surprinzător, dacă îl raportăm la convingerea pe care o exprimă şi diarista aflată *La umbra lui Don Quijote,* spre exemplu: „Cei care scriu caută dedesubturi, vicleşuguri, scormonesc dincolo de bunătate, vor să aducă moartea şi nu să o alunge. Pipăie hotarul negru dintre viată şi refuzul ei."[8] Deşi textele par a se construi, dimpotrivă, ca pledoarii pentru (re)descoperirea vieţii, şi nu ca exortaţii întru moarte, ele conţin o serie de noduri şi semne poetice care transformă pe nesimţite cartea într-un tratat thanatologic de o profunzime cum greu se întâlneşte în lirica actuală. Alimentate de un expresionism congenital (*i. e.* unul de vocaţie şi de viziune, nu de retorică ori de subzistenţă[9]), unele versuri cheie vorbesc, spre exemplu, de întunecarea elementelor şi a regnurilor („marşul negru al luminii" – *Negru* şi „Geniul strâmb (care) s-a urcat în Templul Soarelui" – *Înviere*), altele de „absenţa Împăratului" (*Lumea peştilor*) sau de transformarea grotescă a lumii umane şi animale într-o procesiune sinistră de resturi, de rămăşiţe rezultate în urma unor ritualuri de o cruzime nemaiîntâlnită: „Jumătăţi de trupuri vor porni/ Precum statuile, noaptea./ Aripi gelatinoase vor scoate ţipete,/ Sporind neîncrederea/ Soarele iubirii îşi va târî, spasmodic,/ Monştrii de nisip, palatele mişcătoare, / Ticsite cu prinţi şi prinţese." (*Puritate*) etc. etc. Prezenţa anumitor elemente de figuraţie lirică – floarea de amarilis („moarte trosnitoare"), Pasărea-Moarte, capul „ca o meduză roşie" al lui Hipolit, Regina-Păianjen, măselariţa, mătrăguna şi mătasea broaştei, Vârcolacul anonim – potenţează cromatica expresionistă şi tematizează aceeaşi obsesie a alunecării lente în vidul existenţial.

Nu puţine dintre texte se articulează apoi în jurul unor meditaţii tulburătoare pe marginea cunoscutului raport Eros-Thanatos. Dragostea întunecată, care dă naştere şi paradoxal ucide, este invocată frecvent, ca un etern Ianus bifrons („O, dragoste,/ Zeu cu două feţe,/ Una muşcând-o pe cealaltă,/ Însângerând-o,/ Insomnie a clipei,/ Levitaţie tristă,/ Lentoare…" – *Întrupare*), mai ales în şirul de invocaţii având ca pretext drama celor uniţi printr-o iubire vinovată. Acelaşi zeu multiform, veritabil Hermes contopit cu Hades, pare a-şi lumina, succesiv, câte una dintre feţele mai întotdeauna demonizate, în *Mărturisirea lui Hipolit, Consternaţi, el şi ea, Nunta patetică, Trupurile groazei, Ipocrizie* ş.a. Transformând *Poemul iubirii,* de fapt, într-un emblematic elogiu al fiarei (prin colţii

[7] Aceasta este formula pe marginea căreia glosează la un moment dat chiar autoarea, în atipicul său jurnal de călătorie (Carmelia Leonte, *La umbra lui Don Quijote*, Editura Ideea Europeană, București, 2011, p. 23)
[8] *Ibidem*, p. 43.
[9] Trimit şi aici, desigur, la opiniile perfect îndreptăţite (şi de o actualitate frapantă!) ale lui Al. Cistelecan, care observa într-un eseu cuceritor inclus în *Al doilea top* faptul că în poezia ultimelor decenii apare frecvent „un post-expresionism de subzistenţă, un fel de cantonament prelungit în formula ca atare" (*Al doilea top*, Editura Aula, Braşov, 2004, p. 161).

căreia se poate scrijeli doar numele) morţii: „Tu să-mi întinzi cupa de aur?/ Puternicia are labe de fier./ Îşi gravează pe stern data morţii./ În frunte încolţeşte cristalul/ Care descompune lumina:/ Trup imens, cavernos, anatomie trecătoare./ Orice mişcare a lui zdrobeşte lucrurile./ Tăria e în cer./ *Dar cine, aici căutând, se bucură?*"

În mai toate poemele de dragoste din ***Melancolia pietrei***, motivele subsecvente sunt cele specifice eroticii agonice: îmbrăţişarea frântă, desfacerea dureroasă percepută în însăşi apropierea de Celălalt, numirea ca tentativă de ucidere („Când îţi rostesc numele mi se umple gura de sânge"), despărţirea ca revelaţie sumbră a transformării alterităţii într-o ucigătoare prezenţă-absenţă, dar şi consecinţele ei nefaste: aburire, întunecare, uneori chiar alienare totală de sine. Nu lipseşte nici ritualul demenţial al estropierii partenerului, amintind pe undeva de întunecatele cântece de dragoste şi moarte ale Ilenei Mălăncioiu sau Angelei Marinescu. Autoarea *Camerei nupţiale* descrie cu aceeaşi voluptate lentele apropieri-depărtări, sfâşieri de sine şi de celălalt, ca secvenţe ritualice obligatorii într-o eternă anticameră a morţii-iubire. Epitalamul se întoarce astfel într-o cântare funebră sau chiar început de bocet: „Lăutarii, dănţuitorii/ S-au îmbrăcat în negru şi te caută./ Eu mă apropii temătoare,/ Îmi sfâşii cămaşa. Fâşia albă o înmoi/ În sânge de şopârlă şi praf de ierburi/ Ce înfloresc o singură dată pe an./ Frumos eşti!/ Te dezbraci lent, ceremonial,/ Iar eu îţi vopsesc trupul/ Te lipeşti de zid./ Forma trupului tău / Rămâne în afara ta,/ Ca un alt trup / Pe care îl contempli."

Într-un mod încă şi mai evident decât volumul anterior, ***Graţia viespilor/ La grâce des guêpes*** (Editura Junimea, Iaşi, 2009) se cere citită, la început, ca o „carte de recitire". Texte întregi (*Iphigenia, Clitemnestra cu mânie, Iphigenia în aşteptare, Iphigenia, despre mâinile ucigaşe, Agamemnon, despre oasele pierdute I-V, Elektra povesteşte, Elektra nemiloasă, Iphigenia, plimbare nocturnă, Clitemnestra, despre naştere şi moarte, Iphigenia, despre cuvinte*) sunt de altfel proiectate ca replici sau interpretări cât se poate de personale ale istoriilor de dragoste, ură şi moarte bine-cunoscute. În mod special, Elektra, Iphigenia şi Clitemnestra, Agamnenon şi Oreste, Pygmalion şi chiar Orfeu apar ca emiţători sau referenţi ai unui discurs poetic programatic inspirat din literatura şi mitologia grecească, în interstiţiile căruia strecoară numeroase trimiteri la diverse doctrine situate sub semnul fecund al lui *splendor singularis*[10]. Elocvente, din această perspectivă, mi se par în special secvenţele poematice atribuite unor voci feminine. În densa spovedanie a *Iphigeniei în contemplaţie* pot fi identificate, spre exemplu, motive precum căutarea (dar şi ruptura) de tradiţia primordială, dorinţa de explorare a misterului inerent alcătuirii de profunzime a lumii, iniţierea mediată ceremonial în sine: „N-am ştiut niciodată ce înseamnă să fii sărac./ Când s-au despicat stâncile, cu trosnet,/ Eu m-am strecurat în inima lor./ Nimeni nu mă vedea./ Stâncile se balansau, la stânga şi la dreapta./ Apusul soarelui a venit ca o pisică arămie / Să-mi toarcă la ureche./ Am ascultat.// Zeiţele s-au dezgolit şi au început să implore./ Carul de foc le trăgea înapoi,/ Soarele meu le trăgea înainte./ Întreaga lume se balansa la stânga şi la dreapta./ Eu priveam.// Nu moştenesc bogăţia părinţilor,/ *Ci simplitatea pietrei,/ Al*

[10] V., pentru clarificarea semantică, excelenta sinteză semnată de Constantina Raveca Buleu (*Splendor singularis. Studii despre esoterism*, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2020).

cărei chip mereu se ascunde." În schimb, în textele asumate de voci masculine, acest elogiu al căilor *contemplative* de acces iniţiatic este înlocuit de o pledoarie deschisă pentru acţiune. Actantul liric din *Oreste, despre simplitate*, bunăoară, deşi mărturiseşte a fi ucis în numele aceleiaşi simplităţi eliberatoare, o echivalează deschis cu bucuria de a trăi plenar, de a acţiona (fie şi extrem de agresiv)[11] cu scopul de a stârni revelaţia: „Astă-vară, într-o noapte târzie,/ Am văzut statuile doborâte şi plutind./ Erau ostaşii tatălui meu./ La chemarea ta, marea s-a oprit,/ Statuile s-au întors cu strigăt./ Erai atât de vie!/ De atunci îmi doresc simplitatea,/ Bucuria de a trăi./ În numele ei, am ucis." În sfârşit, *Agamemnon, despre oasele pierdute (III)* înmoaie liniile de portret în efigie în cernelurile unei melancolii pline de o neaşteptată blândeţe. Retorica suferindului totuşi victorios se hrăneşte deja, substanţial, din discursul creştin, prefigurând nuclee de sens major precum logosul biruitor de întuneric, cea de-a doua venire ori salvarea lumii printr-o religie a iubirii: „Fără această blândeţe nu pot trăi./ Este un fel de cunoaştere prematură a lucrurilor./ Oamenii sunt nişte umbre,/ Dar cuvintele cresc din aerul dreptăţii/ Şi biruie lumea./ Salvarea e doar un început./ Vor veni toţi aceşti oaspeţi argintii/ Şi vor cutremura văzduhul./ Suliţele se vor întoarce spre ceea ce este/ De neînchipuit, cu adevărat blând: spre tine./ Făptură ingrată, om născut de ciută./ Oasele vor fi nişte semne/ Pe care le vor descifra numai ei: oaspeţii necunoscuţi."

Hipertrofia eului convins de propriile forţe, egolatria unora dintre actanţii din volumul anterior al autoarei sunt substituite, în cartea de faţă, de un fel de smerenie în sens creştin: măştile mitologice pentru care optează Carmelia Leonte nu se sfiesc nici a sancţiona ineficienţa zeilor iubitori de spectacol grotesc şi de moarte[12], nici a mărturisi necesitatea monoteismului salvator (fericirea este legată, pentru Iphigenia, de „Dumnezeul grecilor", care-i susură, în urechi, singurele cuvinte mântuitoare, iar Elektra are la un moment dat viziunea unui viitor post-thanatic în care, „Dincolo de lumină, vom fi doi:/ Eu şi Tatăl"). De aici, revenirea în texte a unor metafore-simbol ale creştinismului, ascunse însă cu grijă în cutele drapajului mitologic: *Tantalos străbunul* se înfăţişează vederii lirice suspendat în aer ca pe o cruce uriaşă, având în acelaşi timp viziunea duhului văzduhului ca un „pescăruş invincibil" tot în formă de cruce; în discursul lui *Agamemnon, despre ambiguitate* este invocat năvodul de peşti şi de oameni; *Iphigenia, soţului promis* îi profeţeşte o Venire anticipată de clătinarea templului „precum catapeteasma, peste veacuri" ş.a.m.d.

Fervoarea mistică a trăirii de esenţă religioasă, anunţată de intensitatea exprimării senzaţiilor (fie ele cu finalitate autoscopică ori de abandon necesar regăsirii de sine întru Altul), dar şi de revenirea, constantă, la topoï specifici discursului religios,

[11] Justificarea acestui act de rebeliune ne amintește de una dintre explicațiile lui Walter F. Otto în privința raportului dintre zei și oameni, asa cum apare el conturat în mitologia greacă: „Nu prin introvertire află omul de prezența divinității, ci prin extrovertire, mișcare și acțiune. Omului care acționează sau întreprinde ceva divinitatea i se arată nemijlocit, plină de viață, fie stimulându-l, fie împiedicându-l, fie iluminându-i, fie încurcându-l." (în *Zeii Greciei. Imaginea divinului în spiritualitatea greacă,* traducere de Ileana Snagoveanu-Spiegelberg, Editura Humanitas, București, 1995, p. 183)

[12] O temă recurentă, de altfel, și în proza de ficțiune a Carmeliei Leonte. A se vedea doar reflecțiile protagonistului din tulburătorul său roman pe marginea Olimpului și ale zeilor olimpieni, asemănători unor „păpuși fără pleoape". (Carmelia Leonte, *Văzătorul*, ediția a II-a, cu o prefață de Emanuela Ilie, Editura Cartea Românească Educațional, Iași, 2020, p. 88).

se materializează plenar în cele două secţiuni din ***Fiul Sunetului/ The Son of Sound*** (Editura Vinea, Bucureşti, 2010). În acest caz, centripetismul tematic al textelor reţinute şi în antologia ***Ani de piatră*** este indubitabil: Carmelia Leonte optează aici exclusiv pentru lirica de expresie (simili)religioasă, convertindu-şi spaţiul poematic într-un spaţiu de căutare şi expresie a deplinei frumuseţi, ca premise vitale ale întâlnirii salvatoare cu alteritatea radicală, cea divină[13]. Astfel se explică apariţia, în texte, a unor elemente de gnoze animiste şi în special revenirea obsesivă a unei scenografii epifanice sau hagiografice: poeme precum *Oul, Copilul Soarelui, Mama Copilului, Ochiul* conţin litanii întunecate, dar sfâşietoare, în care decorul, recuzita şi scenariul rugăciunii configurează un spaţiu textual menit parcă exclusiv dacă nu conceptualizării sacrului, atunci relevării lui, în cele mai provocatoare forme: fuga în *Lumină*, alături de Copilul Soarelui, mângâierea peretelui cu palmele („oameni vii, prinşi în fixitate", care de fapt caută mereu „faţa lui Dumnezeu" – *Înşelare*), lauda unui *Străin* în buzunarele căruia forfotesc coconi de mătase, încingerea în trei cercuri de mătase a fecioarei care luptă cu moartea (*Veşmânt*) ş.a.m.d.

Ataşantele secvenţe din *Fiul Sunetului* se pot citi în primul rând ca poeme ale Prezenţei, nutrite însă din ceea ce Rudolf Otto numea, în cunoscutul său eseu despre sacru, *sentimentul stării de creatură*, mai exact, „sentimentul creaturii ce se scufundă în propriul ei neant şi se pierde în faţa a ceea ce e mai presus de orice creatură". O altfel de pierdere, aşadar, una esenţială pentru (re)descoperirea fiinţei, care nu se poate, altfel spus, îndumnezéi decât dacă devine, mai întâi, o căutătoare de har în marele *Întuneric*: „Chipul tău întunecat se lipeşte de al meu/ Şi-mi dă glas,/ Aşa cum sfinţenia dă glas/ Limbii vorbitoare./ Sărac în toate,/ Stingi torţele pentru a face posibilă/ Lumina./ Mâinile-ţi tremură în căuş,/ Cutia milei apleacă orizontul./ Ah, chipul tău / nimic în nimic,/ Nod trăitor prin sângele/ Care striveşte forma." Aproape toate, însă, pot fi interpretate şi ca texte programatice, din moment ce, inclusiv acolo unde poeta pare a reflecta despre ispita maculării şi eşecul fiinţei, miza discursivă ţine de sublimarea oricărei forme de rău prin cuvânt. Iar saltul în poietic nu poate fi biruitor decât atunci când capătă o expresie similară rugăciunii misticilor: „Sângele verde, ierbos/ Acoperă pagina scrisă pentru tine./ Iubirea ei: această magmă apatică/ În care palmele se afundă./ Litera seamănă cu plânsul măicuţei/ Căzând în genunchi la vederea Mirelui./ De o parte viii,/ De cealaltă parte urmaşii viilor./ Şi trecutul/ Care acoperă totul." (*Scrierea*) Sau: „Ca nişte mari purtători de lumină / Aţi venit. / Nu aţi salvat decât vieţile celor care pleacă. / Frumuseţea s-a ascuns în adâncuri. / Nu stă în rugăciune. / E însăşi rugăciunea." (*Elipsă*) Nu lipsesc, desigur, nici artele poetice întoarse direct în ode închinate Fiinţei cu vocaţie scripturală: „Dumnezeu e Poet./ În nesfârşita Lui stare de graţie, scrie./ Scrisul este interior, invers Luminii./ Dumnezeu are două braţe./ Pe unul este Lumina, pe celălalt/ Poezia./ În jur, o rotire." (*Dumnezeu e Poet*).

[13] Citez, din nou, opinia eseistei, după care „Privarea de frumusețe este, de fapt, o sumbră nevedere pentru că aceasta înseamnă lipsirea de imagine ori, altfel spus, înstrăinarea de chip. Este iadul pe pământ, moartea cu ochi vii și față de coșmar. (...) Este o realitate fastidioasă a golului sufletesc care se pretinde blândețe numai pentru că nu primește altă pedeapsă decât aceea de a nu-l vedea pe Dumnezeu. Lipsiți de frumusețe, oamenii sunt niște apariții fantomatice și trecerea lor pe pământ devine inconsistentă, neplauzibilă – umbre pentru nimeni.". (Carmelia Leonte, *Șarpele și filosofia*, ed. cit., p. 139).

După cum se observă, în *Fiul Sunetului*, Dumnezeu cel viu devine, practic, personajul-cheie al discursului: indiferent dacă este aproximat ori invocat direct drept atotputernicul „Împărat al Privirii" (*Purtători de lumină I*) ori este descris ca partenerul de joc într-un ritual esenţial de purificare a fiinţei mature prin întoarcerea la candoarea infantilă (*Vorbeşte copilul*, *Transparenţă*), El rămâne mereu marea Prezenţă a lumii pe care o configurează poezia Carmeliei Leonte, chiar şi atunci când aceasta pare străbătută de fiorul dubitativ. Căci exultanţa reală, amestecul bine dozat de *mysterium tremens* şi *mysterium fascinans*, în fine, certitudinea unei existenţe mai presus de fire se simt chiar şi în poemele cu irizări întunecate precum *Dumnezeu e galben* (ce aminteşte de una din e*legiile pentru fiinţe mici* ale lui Eugen Ionescu) sau *Omagiu melancoliei.* Un fals omagiu adus melancoliei, pentru că şi acest text antologic, construit în aparenţă ca o spovedanie a fiinţei învinse, căci ispitite de neantul prevestit de necredinţă, reprezintă un imn al fiinţei învingătoare prin cuvânt. Reiterând *povestea complicată şi celestă* a ermitului trudit de adevărata lumină, căutarea poetică are, desigur, mize ontologice dintre cele mai profunde*:* „Doamne, ca o apă înaltă m-am prelins,/ Ca o sticlă adormitoare,/ Spre chipul calcaros pe care îl credeam al Tău!/ Ci venit-a pustnicul/ Cu hainele sfâşiate şi chipul prins în lumină./ *Eu sunt cel ce vă sperie*! a spus./ Dar buzele nu i se mişcau./ Povestea-i complicată şi celestă/ Am trăit-o eu./ Ca pe un ultim omagiu adus melancoliei./ Şi furia zărilor,/ Mâinile în căuş,/ Felul cum am dat la o parte lucrurile inutile,/ Doamne, ca o apă înaltă m-am prelins,/ Ca o sticlă adormitoare,/ Spre chipul calcaros pe care îl credeam al Tău".

Nici măcar obsesia, atât de vie în ***Melancolia pietrei*** şi ***Graţia viespilor***, a măştilor, a alterilor prin care se camuflează esenţa primordială a fiinţei, nu poate ascunde suficient (*sic*!) adevărata identitate a poeziei pe care o scrie Carmelia Leonte, începând cu ***Procesiunea de păpuşi*** şi terminând cu ***Fiul Sunetului***. Articulându-se exclusiv în jurul unor teme existenţiale şi identitare dintre cele mai grave, scriitura ei de o foarte bună calitate estetică, asemănătoare unei aventuri *complicate şi celeste*, se implică total în descifrarea raporturilor dintre existenţă şi transcendenţă, în numele unui deziderat exprimat, în termeni fără echivoc, în propoemul plasat, strategic, şi la finalul opului antologic ***Ani de piatră***: „Dumnezeul meu, prin care eu exist. Prin care trec sentimentele şi noaptea. Prin care se scurg serile orfelinatului, şi pustiul, şi urâtul. Dumnezeul meu, prin care mă strecor, înaltă, alunecoasă, cu solzi de aer, cu bucurie. Numai voi nu credeţi, numai voi nu credeţi."

Bibliografie:

Leonte, Carmelia, *Emil Botta: căderea în spectacol. Eseu,* Prefaţă de Ioan Holban, Editura Junimea, Iaşi, 2009.
Leonte, Carmelia, *La umbra lui Don Quijote,* Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2011.
Leonte, Carmelia, *Şarpele şi filosofia,* Editura Sedcom Libris, Iaşi, 2018.
Leonte, Carmelia, *Văzătorul*, ediţia I, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014; ediţia a II-a, cu o prefaţă de Emanuela Ilie, Editura Cartea Românească Educaţional, Iaşi, 2020.
Leonte, Carmelia, *Ani de piatră*, antologie de versuri, cu o prefaţă de Emanuela Ilie, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2021.

Baudrillard, Jean, *Simulacre şi simulare*, traducere de Sebastian Big, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2008.
Buleu, Constantina Raveca, *Splendor singularis. Studii despre esoterism*, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2020.
Cistelecan, Al., *Al doilea top*, Editura Aula, Braşov, 2004.
Holban, Ioan, *Istoria literaturii române contemporane. Volumul I. Poezia*, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2006.
Ilie, Emanuela, *Dicţionarul critic al poeziei ieşene contemporane*, ediţia a II-a, Editura Institutul European, Iaşi, 2011.
Ilie, Emanuela, *Opţiunea pentru alteritatea mitologică, o soluţie po(i)etică viabilă*, în volumul *Antiquitas vivens*, editor Claudia Tărnăuceanu, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2014, pp. 99-106.
Otto, Walter F., *Zeii Greciei. Imaginea divinului în spiritualitatea greacă,* traducere de Ileana Snagoveanu-Spiegelberg, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995

MEANINGS OF THE PARTICIPLE *SĂRUTAT* IN TRAIAN DORZ'S POETRY

Florina-Maria BĂCILĂ,
conferenţiar doctor, Universitatea de Vest din Timişoara

Abstract: The current paper's objective is to take into consideration some of the several meanings that the participle sărutat has in the work of a contemporary Romanian writer: Traian Dorz. Author of thousands poems of mystical style and of numerous volumes of memoires and religious meditations, he is one of the writers that showed a continuous interest for the symbols with biblical echoes revealed from the canonical text of the book Cântarea Cântărilor (The Song of Solomon), enhancing their values in an original artistic vision, according to his own way of perceiving the message. Thus, in a series of poems dedicated to the feeling of missing Divinity (and Eternity) – a fundamental principle of existence –, to the unique communication between God and the restless soul in search of immortality, sărutat (symbolic word and, at the same time, reflection of a supernatural intimacy generated by a complex feeling) implies several avatars of the soul, linked to the sacralised touch of the Untouchable One, through which the eternal union (in biblical terms) between Jesus and the human being becomes possible. Beyond the simple illustration of such semantic perspectives, which contribute to the spinning of the textual frame, the meanings of the participle sărutat highlight the profound emotions of the lyrical voice, always to be found deeply looking and ascending through the means of mystical acknowledgement – fact which is highlighted in selected fragments from some representative works for his poetical belief.

Keywords: kissed (sărutat), Semantics, Stylistics, mystical-religious poetry, Traian Dorz

Dicţionarele explicative ale limbii române indică, în dreptul verbului *a săruta*, o definiţie ce cuprinde note similare cu substantivul *sărut*, derivatul regresiv din aceeaşi familie lexicală, precizându-se, printre altele, că el înseamnă „a atinge cu buzele, în semn de afecţiune, de respect, de umilinţă etc." şi că este reflexul moştenit al termenului latinesc *salutare*, înrudit cu substantivul *salūs*, trimiţând la ideea urării de sănătate şi bunăstare, de salvare şi fericire[1]. Dincolo de maniera în care îl definesc lucrările lexicografice, sărutul – „un prag al intimităţii pe care cele mai multe forme ale «salutului» îl exclud"[2] – ilustrează însă o varietate largă de sentimente, implicând o anumită dedicare reciprocă legată de intimitate: simbol al înţelegerii, al reverenţei şi al supunerii, al venerării, al mulţumirii, al recunoştinţei şi al afecţiunii, al mângâierii, al emoţiei şi al unificării, el rămâne, în primul rând, cea mai cunoscută expresie (vizuală) a dragostei, în toate ipostazele sale.

În creaţia lirică a lui Traian Dorz, străbătută de puternice accente scripturistice, dar şi de un pronunţat filon mistic, *sărutul* – privit mai ales ca semn al profundei (şi plenarei) comuniuni reale a sufletului cu Dumnezeu, ca atingere personală, spiritualizată, modelatoare, a Celui (de) Neatins, integrată în ceea ce presupune starea

[1] Pentru această idee, vezi Ivan Evseev, *Simboluri folclorice. Lirica de dragoste şi ceremonialul de nuntă*, Timişoara, Editura Facla, 1987, p. 168.
[2] G. I. Tohăneanu, *„Viaţa lumii" cuvintelor. Vechi şi nou din latină*, Timişoara, Editura Augusta, 1998, p. 272.

extatică, episod memorabil al bucuriei sacre sau al iubirii harice (tainice ori expansive) – constituie elementul central al poemelor (realizate în chip magistral) inspirate din alegoria grațioasă a cărții biblice intitulate *Cântarea Cântărilor* și consacrate acestui act întemeietor de închinare, acestui gest apoteotic al împărtășirii, dătător de sens și de viață nouă, parte a unei relații speciale a dragostei unificatoare și izbăvitoare.

*

***Sărutul* și lumina**

În versurile dorziene, adjectivul de proveniență participială *sărutat* are, în primul rând, sensul pasiv concret „atins cu buzele, în semn de afecțiune, de respect, de umilință etc.", implicând, într-o poezie-urare integrată în volumul de versuri pentru copii *Osana, Osana*, atingerea caldă a luminii (inclusiv de natură spirituală), ca imagine a succesiunii ciclice și, deopotrivă, ca sursă a vieții (în asociere cu alte simboluri din versurile anterioare), ca manifestare a permanenței și a Divinității, ca punct de referință al universului, orânduit în „minunea ritmurilor obișnuite ale naturii"[3] (cf. *Psalmul* 18: 5; *Ecclesiastul* 11: 7[4]) – „simbolul ochiului atotvăzător al lui Dumnezeu"[5], al autorității Sale, al bucuriei, al învierii și al nemuririi, al năzuinței spre înalt și al purificării strălucite a ființei: „Creşti, fiuţul meu, curat, / creşti, fiuţul meu, / lângă suflet legănat / şi de lacrimă scăldat, / şi de rouă picurat, / şi <u>de soare</u> **sărutat**, / – creşti, fiuţul meu, curat, / creşti, fiuţul meu..." (O 431, *Creşti, fiuţul meu...*[6]), idee extinsă în contextul adresării directe, în cheie lirică, a Maicii Domnului către Fiul ei: „Creşti, Fiuţul meu curat, / creşti, Fiuţul meu, / lângă suflet legănat / şi de plânsul meu scăldat, / şi de rouă picurat, / şi <u>de soare</u> **sărutat**; / creşti, Fiuţul meu curat, / Fiu lui Dumnezeu!" (MT 103, *Creşti, Fiuţul meu*).

Faptul este cu atât mai relevant în clipele de prăbușire lăuntrică, spre aducerea aminte a făgăduințelor în fața Creatorului și a stărilor de vorbă cu El în rugăciunea care transgresează coordonatele cotidianului, năzuind spre înălțimile absolutului divin, spre biruința pe calea cunoașterii și a ascensiunii spirituale. Într-o asemenea construcție lirică sunt implicate reprezentări ale slavei și ale nemărginirii, ale Providenței și ale vieții eterne, ale misterului transcendent și ale neasemuitului infinit divin: „O, cum să uit, Iisuse, ce legăminte-am pus / când Cerul şi pământul mă-mbrăţişau cu Tine, / când străbăteam adâncuri şi înălţimi cum nu-s / niciunde-n lumea asta cuprinderi mai divine! // O, cum să uit fiorii acelor rugăciuni, / purtat pe sus de îngeri şi **sărutat** <u>de stele</u>, / că nimănui pe lume nu-s date-aşa minuni / şi stări mai strălucite de cum erau a mele!" (CCnţ 12, *O, cum să uit?*) – imagine artistică reflectată, în cheie simbolică, și în următorul

[3] Leland Ryken, James C. Wilhoit, Tremper Longman III (editori), *Dicționar de imagini și simboluri biblice*, Oradea, Casa Cărții, 2011, p. 948, s.v. *soare*.

[4] Trimiterile la pasajele biblice din lucrarea noastră (inserate în textul propriu-zis) conțin titlul cărții respective, urmat de numărul capitolului și al versetului / al versetelor la care se face referire. Pentru toate ilustrările din *Biblie*, am folosit ediția apărută la București, în Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988.

[5] Leland Ryken, James C. Wilhoit, Tremper Longman III (editori), *op. cit.*, p. 948, s.v. *soare*.

[6] Spre a nu îngreuna parcurgerea trimiterilor, am optat, în lucrarea de față, pentru notarea, în text, a referirilor (cu abrevieri) la volumele (aparținându-i lui Traian Dorz) din care au fost selectate secvențele lirice ilustrative, alături de numărul paginii / paginilor la care se află pasajul respectiv și de titlul poeziei. Evidențierile grafice realizate în fragmentele extrase din întreaga operă dorziană (exceptându-le pe cele cu caractere cursive, care sunt ale autorului ori ale editorilor) ne aparțin.

pasaj din proza autorului: „Vino, vreme a cântării, înviorează-mi obrazul florilor mele ofilite! Fă-le, din fiecare strop de lacrimă, un strop de rouă, cuprins de o lumină şi **sărutat** de o rază."[7].

*

***Sărutul* pe frunte / pe lacrimi**

În alte secvenţe, profilul hainei de nuntă echivalează cu sugestia albului imaculat, copleşitor prin frumuseţea lui, dar şi cu strălucirea pură, incandescentă, generată de intervenţia graţiei divine, drept care primirea unui asemenea veşmânt înnoitor, adecvat pentru clipa intrării slăvite în Patria Cerească (alături de creaţia nemuritoare, inspirată de Sus), e o raţiune certă a rugăciunii stăruitoare: „O, cerul meu cel tânăr, dă-mi haina de lumină / cu care să m-apropii învrednicit de Soare / şi slobodă intrare pe Poarta ta divină, / şi harfa cea de aur – spre veşnica-ţi cântare! // Cu strigăt de izbândă să mă avânt în tine, / lăsând în urmă trupul cu lumea lui uitată / – ca razele de aur fă inul de pe mine / şi dă-mi pecetluirea pe fruntea **sărutată**!" (CVeşn 218, *O, cerul meu cel tânăr!*). Şi aceasta, cu atât mai mult cu cât, în viziune scripturistică, cel ce a ales să renunţe la haina întinăciunii sufleteşti, proprie firii nedesprinse încă de limitările teluricului, trebuie să îmbrace veşmântul unic al înnoirii lăuntrice (*Efeseni* 4: 24), în cadrul căreia emblema tainică a gestului sublimat, privit drept consimţământ al dragostei, confirmă, la nivel individual şi comunitar, apartenenţa legitimă, autenticitatea şi aşezarea sub puterea, autoritatea, harul şi protecţia Celui Sfânt, ca stare premergătoare şi garanţie a ceea ce va deveni în eternitate Biserica biruitoare (*id est* Trupul lui Hristos – cf. *Romani* 12: 4-5; *I Corinteni* 12: 27; *Efeseni* 1: 22-23; 4: 11-12; 5: 23; *Coloseni* 1: 18, 24), alcătuită din credincioşii răscumpăraţi în chip desăvârşit (*Efeseni* 1: 13-14; 4: 30).

De semnalat, în acest sens, valorizarea simbolului lacrimilor, ca imagine a căinţei şi a restaurării lăuntrice după momentul căderii, a permanentei purificări interioare – nu ca un simplu act, ci ca atitudine constantă a vieţii –, a misterului comuniunii intime cu Divinitatea, Care răsplăteşte orice sacrificiu sincer şi prompt: „De-aş afla odată ceasul / unde mi-am călcat iubirea, / l-aş spăla cu plâns de flăcări, / chiar de mi-aş topi privirea. // De-aş afla odată starea / lacrimilor **sărutate**, / dintr-odată le-aş da jertfa / celor câte-s mai curate..." (CCnţ 28, *De-aş afla odată*). Implicit, faptul se răsfrânge imperativ şi asupra clipelor de suferinţă, în mijlocul cărora se naşte asumarea empatiei cu semenii aflaţi în suferinţă şi se creează emoţia sacră a întâlnirii cu Dumnezeu, în mijlocul căreia lacrima (emblemă a autopenitenţei, a supunerii, a curăţiei în slujire) instituie necesara conexiune a fiinţei cu Creatorul, pe calea ascensiunii spirituale spre infinita bucurie a învierii şi spre Împărăţia Lui: „Cu ochii-nlăcrimaţi să mergi / spre orişice durere, / căci numai lacrimile dau / mai dulce mângâiere. // Cu ochii-n lacrimi să-ntâlneşti / pe Domnul tău odată, / căci numai lacrima-ţi va fi / mai dulce **sărutată**." (CCnţ 154, *Cu ochii lăcrimând*).

*

***Sărutul* şi jertfa nemuritoare**

[7] Traian Dorz, *Prietenul tinereţii mele*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului", 2009, p. 16-17.

O asemenea stare de comuniune tainică implică o rugăciune înălțată cu ardoare spre Duhul Sfânt, Cel ce „Se roagă pentru noi cu suspine negrăite" (*Romani* 8: 26) și cu Care eul auctorial comunică într-o intimitate copleșitoare a sufletului ce ajunge (în plan individual și / sau comunitar) la contopirea cu El, într-un mister sacramental inexprimabil prin cuvinte obișnuite (cf. *Efeseni* 5: 32), guvernat de prezența (și de intervenția) Divinității. În aceste versuri concepute în maniera adresării directe, participiul în discuție se află în poziția sintactică de element predicativ suplimentar, într-o construcție condensată, configurând o idee poetică reprezentativă pentru imaginea purității, a inocenței, a curăției lăuntrice atinse prin jertfa de sine, coroborată cu „abandonul mistic sub semnul grației lui Dumnezeu"[8], a glorificării și a iubirii față de El, sub atingerea durerii și, deopotrivă, a unificării prin sărbătoarea biruinței: „Vino, Vântule Ceresc, / și-mi alină dulce / Crinii care-i pregătesc / Domnului a-i duce; / doi cu doi împreunați, / să-i unească Harul, / să-i primească **sărutați** / Crucea și Altarul." (EP 7, *Vino, Vântule Ceresc*). Prin urmare, Cel Care a rostit: „Să fie lumină!" (*Facerea* 1: 3) o revarsă neîntrerupt asupra celor ce-L slujesc în mod autentic, cu iubire și abnegație, cu dăruire și consecvență, asemenea ipostaze preschimbându-se într-o permanență a existenței umane, ca îndemn îndreptat impetuos spre generația de mâine și ca precept inerent relației harice autentice cu El: „Vino, fiul meu, și-adapă-ți cald ființa din Hristos, / El este Izvorul Vieții Bun și Veșnic, și Frumos / și din El ne vine șirul nesfârșitelor minuni, / fericind tot ce-i viață din 'nălțimi până-n genuni. // Vino, căci din El ies toate razele ce-n noi aprind / dragostea nemuritoare **sărutată** strălucind / și din El e-nflăcărarea curajosului cuvânt / și frumseța, și ardoarea tinerescului avânt." (CE 154, *Vino, fiul meu*). Mesajul poeziei – ca și cel al altor creații de această factură – certifică ideea că lumina transcendentă înseamnă, înainte de toate, întâlnirea și comuniunea iubirii dintre Dumnezeu și om, revelația legăturii fericite (de natură mistică), prin har, dintre Creator și creația Sa, spre care El Își revarsă dragostea ca lumină restauratoare, ca bucurie și frumusețe indescriptibilă.

*

Substantivul *sărutat*

În poezia lui Traian Dorz, pe lângă termenii *sărut*, *sărutare*, apare și substantivul *sărutat* (de origine verbală și din aceeași familie lexicală), identificabil într-o secvență lirică ce ilustrează ideea că, din perspectivă biblică, viața în Hristos înseamnă o neîncetată creștere în El a fiecărui suflet și o pătrundere infinită a harului Său în ființa spirituală a omului, acest fapt presupunând o anumită dinamică a desăvârșirii și, implicit, a mântuirii, o abandonare continuă a stării de păcat și o năzuință constantă spre viață și înviere. Prin urmare, însăși viața trăită în iubire și în strânsă comuniune cu El devine o nesfârșită armonie făuritoare de sensuri adânci întru eternitate și o revărsare aparte a grației divine dătătoare de forță creatoare, după cum mărturisește eul auctorial într-un pasaj în care termenul în discuție este folosit, cu un ușor iz arhaic, ca sinonim pentru infinitivul lung al aceluiași verb: „*Iisus Hristos,* / al meu Prieten, / Mântuitor / și

[8] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, volumul 1, *A – D*, București, Editura Artemis, 1995, p. 388, s.v. *crin*.

Dumnezeu, / – în veci, cântării slavei Tale, / tot focul sufletului meu. // Iubirea n-are bătrâneţe, / – din clipa când Te-am cunoscut, / prin ea, Tu, Dincolo de vreme / şi veşnicie, m-ai trecut. // Prin ea, mi-ai prefăcut viaţa / un cântec fără de hotar / şi-o ne-ntreruptă Tinereţe, / şi-**un** unic **sărutat** de har." (CCm 5, *[Închinare]*).

*

După cum se poate constata, ocurenţele termenului *sărutat* în poezia lui Traian Dorz contribuie semnificativ la construcţia unor secvenţe lirice emblematice pentru motivaţia estetică specială a mesajului şi pentru viziunea artistică a autorului. Aceste scrieri lirice ale elevaţiei spirituale (ilustrate în ansamblul ipostazelor ei, proprii gândirii creştine) evocă realităţi care ţin de relaţia intensă a sufletului cu Dumnezeu, în toată splendoarea-I infinită, de modelul arhetipal al iubirii privite ca dar divin şi, concomitent, ca mod de a fi definitoriu, de menirea slujirii Lui prin creaţia artistică de-a lungul unui întreg traiect care, altfel, s-ar situa, incontestabil, în afara sensurilor unice ale fiinţării autentice.

Construcţia textuală mizează pe imaginile organizate gradual, într-un *crescendo* emblematic pentru o serie de secvenţe generatoare de poeticitate, consacrate ideii de înălţare către esenţa sacralităţii, de ascensiune spre bucuria nepieritoare a doritei întâlniri cu El, de cunoaştere, de revelaţie şi regenerare interioară, de prezenţă vie a Lui în ansamblul existenţei umane. Sunt de remarcat metaforele şi comparaţiile explicite ori subînţelese, secvenţele cu funcţie hiperbolică, termenii poetici şi structurile gramaticale adesea inedite, impregnate de amprenta puternică (şi individualizatoare) a muzicalităţii, la care se recurge spre a pune în lumină ceea ce determină „mistuitoarea ardere întru desăvârşire"[9].

Pe lângă asocierea unor reflecţii şi reprezentări, se poate observa însă că „imagistica poetică exprimă o emoţie care transcende simpla afirmare a ei"[10]. Dincolo de limbajul vădit expresiv şi, nu o dată, alegoric, cu nenumărate rezonanţe în textele biblice, *sărutat* implică însă un gest spiritualizat, perceput ca ideal şi expresie a dragostei sufletului omenesc aflat sub atingerea iubirii divine, ca manifestare şi, concomitent, ca mărturisire a deschiderii spre comunicare cu Dumnezeu şi a dorinţei restauratoare de unificare eternă cu El, întru reîntregire şi desăvârşire fiinţială. Tocmai din acest motiv se cuvine a fi reţinut că, în concepţia lui Traian Dorz, iubirea nu e doar o stare, un sentiment, o virtute, ci, mai mult decât atât, un principiu al (re)naşterii universului, e sinonimă cu Creatorul Însuşi.

Fineţea tactilului sublimat de lumina harului atestă revelaţia emoţiei purificate în esenţa versurilor care transferă şi condensează elemente ale sferei senzoriale din cotidian într-o „lume a emoţiilor intensificate"[11], oglindită în atmosfera unor poeme ale experienţei mistice, de o frumuseţe unică, purtând nimbul sacralităţii, al purificării şi a căror înţelegere adecvată şi autentică presupune o cunoaştere adâncă şi temeinică a

[9] *Cântarea Cântărilor*. Studiu introductiv de Zoe Dumitrescu-Buşulenga. Traducere din limba ebraică, note şi comentarii de Ioan Alexandru, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1977, p. 79, nota 16.
[10] Leland Ryken, James C. Wilhoit, Tremper Longman III (editori), *op. cit.*, p. 153, s.v. *Cântarea-cântărilor* [sic!].
[11] Idem, *ibidem*, p. 155, s.v. *Cântarea-cântărilor* [sic!].

registrului spiritualităţii, a accepţiilor biblice care vizează, prin excelenţă, valenţele iubirii sacrificiale şi misterul comuniunii atât de intime ce şi-a găsit o reprezentare veridică în universul *Cântărilor Nemuritoare*; acestea sunt veritabile imnuri ale dragostei lui Dumnezeu pentru om şi ale fiinţei umane faţă de El, într-un dialog poetic continuu, profund, cu accente vizionare, care modelează un întreg parcurs existenţial, ca expresie a aşteptării ardente, a supremei dăruiri şi împliniri. Aşa cum am mai arătat, semnificaţiile majore desprinse din ansamblul operei dorziene conturează o lume a actului trăirii împreună cu Hristos şi a gestului mărturisirii prin sensurile înalte ale artei sacre, ca năzuinţă perpetuă, în cheie lirică, spre „munţii nevăzuţi ai înmiresmării nemuritoare”[12].

Surse

Biblia sau Sfânta Scriptură, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988.
CCm = Dorz, Traian, *Cântarea Cântărilor mele*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2007.
CCnţ = Dorz, Traian, *Cântările Căinţei*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2008.
CE = Dorz, Traian, *Cântările Eterne*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2008.
CVeşn = Dorz, Traian, *Cântarea Veşniciei*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2007.
Dorz, Traian, *Prietenul tinereţii mele*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2009.
EP = Dorz, Traian, *Eternele poeme*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2010.
MT = Dorz, Traian, *Minune şi Taină. Imne, colinde, cântece şi plângeri cu Maica Domnului*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2006.
O = Dorz, Traian, *Osana, Osana*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2005.

Bibliografie

Cântarea Cântărilor. Studiu introductiv de Zoe Dumitrescu-Buşulenga. Traducere din limba ebraică, note şi comentarii de Ioan Alexandru, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1977.
Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicţionar de simboluri*, volumul 1, *A – D*, Bucureşti, Editura Artemis, 1995.
Evseev, Ivan, *Simboluri folclorice. Lirica de dragoste şi ceremonialul de nuntă*, Timişoara, Editura Facla, 1987.
Ryken, Leland, Wilhoit, James C., Longman III, Tremper (editori), *Dicţionar de imagini şi simboluri biblice*, Oradea, Casa Cărţii, 2011.
Tohăneanu, G. I., *„Viaţa lumii” cuvintelor. Vechi şi nou din latină*, Timişoara, Editura Augusta, 1998.

[12] *Cântarea Cântărilor*. Studiu introductiv de Zoe Dumitrescu-Buşulenga. Traducere din limba ebraică, note şi comentarii de Ioan Alexandru, p. 80, nota 31.

DRESSES AND FASHION ACCESSORIES IN *LA FAMILIA DE LEÓN ROCH* BY BENITO PÉREZ GALDÓS

Lavinia SIMILARU,
conf. univ. dr, Universitatea din Craiova

Abstract: Elegant dresses and fashion accessories are especially prominent in this novel, as they reveal the ups and downs of marriage. Spouses do well when their women wear beautiful dresses, accessories, and jewellery. María is a very religious young woman, who is flattered by León Roch's courtship. As far as he is concerned, León is attracted to Maria's beauty and deludes himself with thinking that he will be able to educate her, since he is educated, passionate about science and an atheist. The union of the two will end in indifference, despite their initial love. At first, Maria discovers her passion for fashion, and her husband's money allows her to buy dresses and hats from Paris; she becomes a woman both beautiful and flirtatious. Her attitude lasts for a few years, during which each spouse tries to change the other, León wants María to stop going to church so much, and María wants León to become a believer, throw away his science books and pray with her. However, they both eventually get irritated by these attitudes and grow apart each day. Maria becomes much more devoted than she was at the beginning of the marriage. She decides to give away her pretty dresses and completely renounces coquetry, to wear a brown coarse wool dress every day. Her husband walks away from her and finds comfort in the arms of his former girlfriend. Hence, jealous María asks to borrow a dress and matching accessories to go find her husband.

Keywords: Benito Pérez Galdós, La familia de León Roch, fashion.

1. La novela

La familia de León Roch es una novela de tesis, la última novela de tesis que Galdós escribió en 1878, para explorar los entresijos de las relaciones humanas.

León Roch es un joven burgués que hereda una fortuna y decide casarse con la bella descendiente de una familia aristocrática venida a menos. María Egipcíaca Sudre se llama y es hija de los marqueses de Tellería.

León Roch es aficionado a la ciencia y nada religioso, un hombre culto, "símbolo del hombre de la nueva época" (Menéndez Peláez et al. 2005: 335).

En cambio, María Egipcíaca, la prometida de León, es muy devota y pasa horas enteras en la iglesia. Se cría con su abuela, en un pueblo cerca de Ávila y esta es la educación que recibe:

> Sabía leer bien, escribir mal, y la doctrina la recitaba sin perder una coma. A excepción de algunas ideas gramaticales y geográficas que le inculcó una maestra de gran sabiduría, todo lo demás lo ignoraba. Más tarde supo María hojeando algunos libros, allegar ciertos conocimientos de esos para cuya adquisición no se necesita gran esfuerzo (Galdós 2019: 67).

María Egipcíaca y su hermano gemelo Luis Gonzaga leen vidas de santos y sueñan con acabar martirizados, como los santos. Inspirados por Santa Teresa, "salieron una mañana por aquellas áridas tierras, resueltos a no detenerse hasta que no les deparase Dios un par de moros que los descuartizaran" (Galdós 2019: 67).

Los marqueses de Tellería están contentos de poder contar con el dinero de León Roch y desean casar a su hija con aquel joven raro, a pesar de saber que su futuro yerno es muy criticado en los salones de la clase alta, que ellos frecuentan. María Zambrano destaca la pasividad de León Roch, al que compara con otros héroes galdosianos: "…Angel Guerra, León Roch, Bueno de Guzmán, son víctimas, tienen mucho de pasivo, se han dejado arrastrar" (Zambrano 1989: 196). Es cierto, León Roch se deja arrastrar por el deseo carnal que le inspira María Egipcíaca, deseo que él confunde con el amor. El personaje mismo lo admite: "Me caso, y al elegir mi esposa... no está bien dicho elegir, porque no hubo elección, no; me enamoré como un bruto. Fue una cosa fatal, una inclinación irresistible, un incendio de la imaginación, un estallido de mi alma, que hizo explosión" (Galdós 2019: 57). El hombre no puede resistir la tentación de una belleza fascinante:

> ¡Y qué hermosa estaba, qué hermosa! León sentía sobre sí el efecto irresistible de belleza tan acabada en rostro y figura, de aquellos ojos en que algo se veía semejante a la inmensidad turbada y resplandeciente del mar, cuando se mira al fondo para descubrir un objeto perdido. Separose de él María, y en pie delante de un espejo, alzó las manos para desarreglarse el cabello. Las guedejas negras cayeron sobre sus hombros, que no podían compararse propiamente al frío mármol, sino a la más hermosa carne humana, pues también hay carne de Paros, a eso que el misticismo llama barro y ha servido al divino artífice para tallar ciertas estatuas mortales que parece no necesitan de un alma para tener vida y hermosura (Galdós 2019: 123).

A pesar de ser tan distintos, los dos jóvenes se sienten fuertemente atraídos el uno por el otro, pero en realidad lo que sienten es solamente pasión carnal, que nada tiene que ver con lo espiritual. Los críticos han destacado en esta obra de Galdós, igual que en varias otras, "el tema del cuerpo", que siempre viene "evocado, de todos modos, con extraordinaria reserva, mucho más adecuada para llamar la atención por su voluntad de silencio que por el carácter innovador de una eventual afirmación" (Beyrie 1995: 178).

Es una historia de amor y desamor cuyos meandros son determinados del enfrentamiento entre dos ideologías, y "la división se lleva al seno mismo del hogar, del matrimonio, y adquiere nuevas implicaciones como problema de conciencia y como oposición de dos morales: la de León Roch, hombre de ciencia, y la del jesuita Paleotti, director espiritual de su mujer María Egipcíaca" (Del Río 1982: 303).

León Roch sabe que su prometida es muy creyente, pero se imagina que podrá educarla, y, según confiesa a un amigo, está convencido de que María cambiará por amor a él, puesto que…

> …es buena; posee sentimiento y fantasía, y esa credulidad inocente, que es la propiedad dúctil en el carácter humano. Su educación ha sido muy descuidada, ignora todo lo que se puede ignorar; pero si carece de ideas, en cambio hállase, por el recogimiento en que ha vivido, libre de rutinas peligrosas y de los conocimientos frívolos y de los hábitos perniciosos que corrompen la inteligencia y el corazón de las jóvenes del día. ¿No te parece que es una situación admirable? ¿No comprendes que un ser de tales condiciones es el más a propósito para mí, porque así podré yo formar el carácter de mi esposa, en lo cual consiste la gloria más grande del hombre casado?... Porque así podré hacerla a mi imagen y semejanza, la aspiración más noble que puede tener un hombre y la garantía de una paz perpetua en el matrimonio (Galdós 2019: 58).

En ese momento, León no se imagina que María, después de la boda, tratará continuamente de transformarle a él en un buen católico. Su mujer se lo dirá sin ambages: "Tú vendrás al lado mío […], y serás católico ferviente, como yo, y me acompañarás en mis dulcísimas prácticas religiosas..." (Galdós 2019: 123).

Además, la joven esposa se deja influir por su confesor, el sacerdote Paleotti y por el hermano de ella, Luis Gonzaga, que es prácticamente un asceta. En su lecho de muerte, Luis Gonzaga pronuncia todo un sermón, para exhortar a su hermana gemela: "tu preciosa alma, gemela de la mía, como tu cuerpo, se quedará aquí en peligro de ser contaminada, más contaminada de lo que ya está... Esta idea me perturba en mi última hora, y aunque espero alcanzar mucho del Señor pidiéndole por ti, no estoy tranquilo" (Galdós 2019: 163). Usa el tono grave y severo de los sacerdotes más intolerantes; María no podrá ignorar su amonestación, cuyo efecto es reforzado por el dramatismo del momento:

> Tenme siempre en tu memoria. Yo me voy, pero te queda mi espíritu, te quedan mis palabras. Óyeme bien: tu esposo, corrompido por sus ideas filosóficas y por la negación de Dios, — será siempre un obstáculo terrible a tu santidad. Debes vencer este obstáculo sin faltar a los deberes que te ha impuesto el sacramento. ¡Oh!, no es posible imaginar situación más difícil. Pero creo poder señalarte el verdadero camino. Entre él y tú no puede haber jamás sino la unión exterior, y vuestras almas estarán separadas por los abismos que hay entre el creer y el no creer. Amor verdadero de esposos no puede existir entre vosotros (Galdós 2019: 169).

A raíz de estos consejos de su hermano, aprobados por el padre Paleotti, María llegará a decirle a León que ella no le ama, Dios le pide que no le ame.

Pero no cabe duda de que *La familia de León Roch* es "algo más que los problemas conyugales […] de un krausista y una católica intransigente" (Alvar et al. 2007: 531).

2 La "apariencia" según Galdós

El más ilustre representante del realismo en España concedió a la belleza toda la importancia posible y le dedicó muchas páginas. En Marianela, el joven Pablo, ciego de nacimiento, no quiere ser un ignorante y escucha a su padre leyéndole libros. Uno de estos libros parece ser el diálogo *El banquete* de Platón: "Pues bien -añadió él- anoche leyó mi padre unas páginas sobre la belleza. Hablaba el autor de la belleza, y decía que era el resplandor de la bondad y de la verdad, con otros muchos conceptos ingeniosos y tan bien traídos y pensados, que daba gusto oírlos" (Galdós 2001: 122).

Galdós siempre aprecia la belleza en todas sus formas, desde la belleza de la naturaleza y de las obras de arte hasta la belleza de las personas. Lo dice claramente: "La apariencia, la forma casi, o sin casi, gobiernan el mundo" (Galdós 2019: 326). Los objetos bellos y los seres bellos son siempre los más codiciados, advertirá Umberto Eco dentro de un siglo.

Además, el escritor español es consciente de que la belleza –sobre todo la de las mujeres– puede aumentar gracias a la manera de vestir, de peinarse, de maquillarse.

Parece que a Galdós no le preocupaba mucho su propio vestuario, o al menos Ángel del Río nos asegura que era "descuidado en el vestir, humilde en la apariencia,

callado en el trato social, podría haber pasado por uno de esos empleados o comerciantes modestos que tanto abundan en su obra" (Del Río 1982: 296).

Sin embargo, en los retratos de Galdós se puede observar que no vestía mal y que estaba al tanto de las exigencias de la moda de su época.

No hay duda de que Galdós comprendía que la manera de vestir revelaba el carácter de una persona. Tanto, que afirmaba en *Ángel Guerra*: "La ropa es el 75 por 100 del ser humano" (Galdós 2003: 68). Asimismo lo reitera en Halma: "Cada ser tiene su epidermis propia, producto combinado de la nutrición interior, y del medio atmosférico. La ropa es como una segunda piel, en cuya composición y pátina tanta parte tiene lo de dentro como lo de fuera" (Galdós 2001: 46).

3. Ropa y accesorios en *La familia de León Roch*

La ropa y los accesorios adquieren especial relieve en esta novela. Sobre todo los de la protagonista.

A María Egipcíaca le gustan la ropa y los accesorios, es una pasión que hereda de su madre, porque la marquesa de Tellería dedicaba mañanas enteras a sus queridos sombreros, por ejemplo estaba…

> …muy indecisa enfrente de una elección de sombreros de verano, traídos de la tienda. Había allí todas las variedades creadas cada mes por la inventiva francesa. Veíanse nidos de pájaros adornados de espigas y escarabajos, esportillas hendidas con golpes de musgo, platos de paja con florecillas silvestres, casquetes abollados, pleitas informes con picos de candil, cubiletes con alas de chambergo y pechugas de colibrí, solideos rodeados de gasas, en fin, todas las formas extravagantes, atrevidas o ridículas con que la fantasía delirante de los artistas de modas emboba a las mujeres y arruina a los hombres (Galdós 2019: 326).

La frivolidad heredada aumenta después de la boda. Recién casada, María Egipcíaca puede contar con el dinero de su marido y no duda en darse todos los gustos, se vuelve una "dama piadosa a la moda" (Galdós 2019: 129), hasta que se ve obligada a confesarle: "Reconozco que he sido algo pródiga; pero con la economía de otro mes te indemnizaré... Sí, queridito, he gastado más de la cuenta. ¿A ver?... Los tres vestidos, diez y siete mil, el triduo, cuatro mil; la novena que me correspondió, diez mil... La tapicería nueva de mi alcoba..." (Galdós 2019: 116).

Al principio del matrimonio descubre el placer de lucir vestidos y joyas de lujo, llega a ser una mujer muy coqueta. Le gusta sentirse bella, le encanta que la gente la admire. Va mucho al teatro y compite con las demás damas elegantes. En cuanto al marido, "León vivía fascinado aún por la hermosura cada día más sorprendente de María Egipcíaca, hermosura que ella, sin dar tregua a la devoción, sabía realzar con el lujo, con la elegancia del vestir y el delicadísimo cuidado de su persona" (Galdós 2019: 114).

Esta aparente felicidad del matrimonio y esta actitud de la mujer duran unos años, durante los cuales cada cónyuge trata de cambiar al otro, León quiere que María deje de ir tanto a la iglesia, y María quiere que León se vuelva creyente, tire sus libros de ciencia y rece con ella. Pero cada uno se enardece en su actitud y se apartan cada día más.

El momento crucial de este enfrentamiento silencioso lo representa la muerte del asceta en casa de la pareja, porque León había pedido que su cuñado viviera con ellos. Un moribundo Luis Gonzaga le dice a María Egipcíaca, su hermana gemela:

> Esas devociones que ahora se estilan y que permiten frecuentar los teatros y tertulias, vestirse con insultante lujo, pasear siempre en coche, fomentar la superchería y presunción, son verdaderas comedias de piedad. Reforma completamente tu vida: fuera mundo, fuera galas, fuera pompas, fuera lujoso vestir, fuera refinamientos de comodidades, fuera coches, fuera elegancia y anhelo de parecer bien. […] Desea parecer mal -añadió con febril elocuencia el arrebatado santo y poeta-; desea que se burlen de ti; desea hasta ser calumniada; desea que te llamen ridícula e insociable; desea el olvido, el desprecio de todo el género humano. No quieras nada de aquí, para tener todo lo de allá... (Galdós 2019: 168).

María se vuelve mucho más devota que al principio del matrimonio. Decide regalar sus vestidos bonitos y renuncia completamente a la coquetería, para ponerse todos los días un vestido pardo de lana basta. Cubre su espejo con tela negra, de manera que "parece un catafalco" (Galdós 2019: 330). El título del tercer capítulo de la segunda parte, capítulo que relata el nuevo comportamiento de la heroína es *María Egipcíaca se viste de pardo y no se lava las manos*. De esta manera entra en la sala donde está su esposo:

> Vestía la señora una bata de color más bien tirando a ratón que a liebre, y de exagerada sencillez y tosquedad. Estaba algo pálida, con amarillez más propia de desaliño que de mortificación; sus bonitos pies desaparecían dentro de grosero calzado de fieltro y su cuerpo carecía de contorno y gracia. Sus hermosos cabellos se ocultaban como avergonzados bajo los pliegues de una especie de escofieta de muy desgraciada forma (Galdós 2019: 206).

El hombre se asusta al verla. María parece un fantasma. Los dos cónyuges se enfrentan sin cesar de manera virulenta. León le reprocha a su esposa que pase su tiempo en la iglesia y que haya llenado la casa de personas que él detesta. Y añade: "Créelo, mujer; yo no sé ocultar la verdad; tú has hecho de mi casa un antro solitario, árido y oscuro, y yo quiero luz, luz" (Galdós 2019: 207). A su vez, María está indignada porque León manifieste abiertamente su ateísmo y dé pie a que las amistades murmuren.

León Roch ya no se siente atraído por aquella mujer con aspecto de espectro. Encima, ella no deja de mostrarle su desprecio. León se siente ahogado por aquel matrimonio: "Dios ha querido que allí donde creí encontrar paz y amor, encuentre una guerra constante, hastío y tedio. Yo esperé cargar una suave cruz, y cayó sobre mis hombros un madero horrible, que me fatiga, que me anonada, que me hunde" (Galdós 2019: 208). Poco a poco, León se aleja y encuentra consuelo al lado Pepa, su antigua novia. Las malas lenguas no tardan en murmurar, asegurando que León ha abandonado a María Egipcíaca para vivir con su antigua novia, con quien tendría una hija. No es cierto, la niña no es hija de León, sino del marido ausente de Pepa. Como siempre en estos casos, la esposa acaba enterándose por una fiel "amiga". El papel le toca esta vez a la señora de San Salomó. María se desespera y, celosa, decide ir en busca de León. No tiene intenciones de recuperar a su marido, admite en presencia de su madre y de la

señora de San Salomó: "Yo no quiero reconciliación, sino castigo" (Galdós 2019: 328). Quiere que su marido sufra. En ese momento, María Egipcíaca se da cuenta de que no tiene qué ponerse, puesto que ha regalado todos sus vestidos bonitos. Pide prestado un vestido y unos accesorios a juego, para ir a buscar a su esposo. En realidad, ni siquiera tiene que pedirlos, la señora de San Salomó se los ofrece. Va a su casa y regresa con todo lo que María necesita, hasta con su peinadora. María no puede quejarse: "Pilar volvió trayendo su coche atestado de preciosidades indumentarias, vestidos riquísimos, manteletas, abrigos, y para que nada faltase, trajo también sombreros, botas de última moda y hasta medias de seda de alta novedad" (Galdós 2019: 329).

María escoge un vestido negro, muy elegante, y se lo prueba. Su madre y su amiga quitan la tela negra que cubre el espejo y llevan a María delante de él. A la protagonista le remuerde la conciencia: "María, después de mirarse un rato, había bajado los ojos y parecía que oraba en silencio. Se había visto los marmóreos hombros, parte del blanco seno, y a la vista de aquellas joyas tembló de pavor, sintiendo alarmada otra vez su conciencia religiosa" (Galdós 2019: 331). Pero no desiste. A la mañana siguiente se pone el vestido, unos zapatos "de cuero bronceado, de tacón Luis XV y hebilla de acero; una verdadera joya" (Galdós 2019: 339), el sombrero que "parecía haber salido de manos de las hadas" (Galdós 2019: 340) y los guantes.

La invaden otra vez los remordimientos, pero encuentra la manera de tranquilizar su conciencia:

> … todo era bonito, todo lindísimo, todo seductor. María se contempló con asombro; se creía otra. No, no era posible que ella fuese tan guapa; allí había sortilegio; ¿cómo sortilegio? No, una católica no podía pensar esto. Lo que allí había era favor de Dios, determinación de la Providencia para ponerla en condiciones de realizar una buena obra. Dios no podía menos de ser quien había concedido aquella superior hermosura, aquel hechicero atavío. Esta superstición se pegó a su mente como un molusco a la roca, y allí se quedó adherida por succión. (Galdós 2019: 340).

Con el permiso de Dios, en María Egipcíaca renacen los deseos de coquetería. En el fondo del alma, la heroína conservaba estos deleites. No tiene paciencia, no espera a su madre y a su amiga y sale a buscar a su marido. En el camino lamenta haber escogido aquel vestido, inapropiado para las primeras horas de la mañana.

León Roch, al verla, se queda pasmado. Pero ya nada despierta en su alma la imagen de aquella mujer bella y elegante, a la que un día había amado. Ahora León está enamorado de otra, que es más fea, pero le ama sinceramente y le da el calor y la complicidad que él necesitaba.

4. Conclusiones

Podemos afirmar sin miedo a equivocarnos que la ropa y los complementos adquieren en *La familia de León Roch* una importancia mayor que en otras novelas de Galdós, ya que revelan los altibajos del matrimonio. A los cónyuges les va bien cuando la mujer lleva vestidos bellos, accesorios y joyas. Cuando ella se vuelve un poco frívola y disfruta vistiendo bien, es más tolerante con la pasión de León por la ciencia y no le reprocha tanto su ateísmo. En cambio, cuando María Egipcíaca sigue los consejos de su

hermano y de su confesor y se vuelve asceta, el marido ya no se siente atraído por ella. A aquella María mal vestida e intolerante, León Roch la abandona.

Bibliografía

ALVAR, Carlos, MAINER, José Carlos, NAVARRO, Rosa (2007). *Breve historia de la literatura española.* Madrid: Alianza editorial.

BEYRIE, Jacques (1995). *Pérez Galdós*. En J. CANAVAGGIO (coord.), *Historia de la literatura española*, Tomo V, *El siglo XIX.* Traducción del francés de Juana Bignozzi. (pp. 175 -180). Barcelona: Ariel.

DEL RÍO, Angel (1982). *Historia de la literatura española*. 2. Barcelona: Bruguera.

ECO, Umberto (2004). *Storia della bellezza*. Milano: Bompiani.

PÉREZ GALDÓS, Benito (2003). *Ángel Guerra*. Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmc7h1f5.

PÉREZ GALDÓS, Benito (2001). *Halma*. Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcjw8b5.

PÉREZ GALDÓS, Benito (2019). *La familia de León Roch*. Madrid: Alianza editorial.

PÉREZ GALDÓS, Benito. 2011. *Marianela*, Madrid: Cátedra, Letras hispánicas.

ZAMBRANO, María (1989). *La España de Galdós*. Madrid: Endymion

THE *CHIRIACODROMION* OR THE TEACHING GOSPEL FROM BĂLGRAD (1699) – A TRANSYLVANIAN EDITION OF THE *CAZANIA* (1643) BY THE SCHOLAR METROPOLITAN VARLAAM OF MOLDAVIA

Marius TELEA
Assoc. Prof. PhD, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: During the reign of Vasile Lupu and metropolitan Varlaam of Moldavia, it had been printed the first book in Romanian from Moldavia – Carte românească de învăţătură *or* Cazania *(1643) – an authentic monument of Romanian culture. "Cazania" of metropolitan Varlaam is a document of the unity and continuity of the Romanian nation. It had spread into all Romanian provinces.*
The Transylvanian version of this book was printed in Alba Iulia in 1699 by the typographist Mihail Ştvanovici under the name of Chiriacodromion*. This version contained six more homilies than the* Cazania *of Varlaam and had a large circulation all over Transylvania.*

Keywords: metropolitan Varlaam, Gospel, Chiriacodromion, Cazania, Moldavia

In April 1634, the boyar Lupu Coci, the former ruler of the Netherlands, ascended the throne of Moldavia, who would remain at the head of the state for almost two decades, thus achieving the longest reign in Moldavia during the 17th century. Stability and years of peace, with significant consequences in the country's life, had ensured on the one hand the continuity of the pursuit of political goals, allowing relative economic stability as well as a visible state of prosperity and prosperity, at a time when in this part of Europe both finances, as well as the economy, were in a noticeable decline. However, on the other hand, they offered to the cult, proud and ambitious ruler, lover of luxury and pomp, profiling a period of fruitful spiritual transformations that mobilized ambitions, engaged in actions, and generated culture facts[1].

Spiritually, Vasile Lupu's epoch marked a period and a program of cultural manifestations, which took place under the influence of the Counter-Reformation, which caused a wide opening to the West, but also of Neo-Hellenism, which began to encompass the entire Christian East. Regarding the Counter-Reformation, the first humanist manifestations in Romanian culture appear[2]. In connection with the Orthodox revival due to Neo-Hellenism, it had one of the most important consequences for the history of the peoples of this part of the continent. Thus, the neo-Hellenistic current gave the Greeks the hope of political liberation; the Romanians could strengthen their spirituality and fully apply the people's language in culture and church. Nevertheless, on the other hand, the Russians opened the vast field of European problems[3].

---

[1] *** *Istoria României*, vol. III, Bucharest, Academiei Republicii Populare Române Publishing House, 1964, pp. 157-180; Grigore POPESCU, Paul GRIGORIU, *Matei Basarab şi Vasile Lupu*, Bucharest, Enciclopedică Română Publishing House, 1970, p. 17.

[2] George IVAŞCU, *Istoria literaturii române*, vol. I, Bucharest, Ştiinţifică Publishing House, 1969, pp. 129-132; Virgil CÂNDEA, "Umanismul românesc", in „STUDII ŞI ARTICOLE DE ISTORIE MEDIE", XVII, 1972, pp. 12-13.

[3] Important representatives of the new cultural movement are the Greek Meletie PIGAS of Alexandria and his disciples, the archideacon MAXIM, the Venetian professor Gavril SEVIROS, the patriarchs Chiril LUCARIS and Mitrofan CRITOPOULOS; also for the Slavs, the metropolitan with Romanian origins Petru MOVILĂ of Kiev. On the Romanian territories, the metropolitan VARLAAM of Moldavia, TEOFIL of Wallachia and Simion ŞTEFAN of Transylvania are the initiators of the Romanian neo-Hellenism, ideologically and culturally coordinating the mentioned rebirth by strenghtnening the self-awareness and the spirituality. See Milan ŞESAN, "Biserica Ortodoxă din veacul XVII până azi", in "MITROPOLIA ARDEALULUI", IX, 1964, no. 1-2, pp. 38-55; Idem, "Teologia

The traditional elements of a culture of Byzantine descent and the primitive elements of Western humanism have shaped in Romania a remarkable cultural synthesis that became possible because both components come from ancient Hellenic spirituality, being about different hypostases and faces of the same culture[4]. Original in content and expression, but also traversed by a profound humanism, the culture of Moldova, similar in terms of its fundamental features to that of Wallachia and Transylvania, expresses the true feelings and aspirations of Romanians in these lands[5].

In this climate of spiritual effervescence, two leading personalities of Moldovan culture stood out: the ruler Vasile Lupu, a cultured man, connoisseur of several European languages, lover of books and friend of culture and art, and the metropolitan scholar Varlaam who detached through his great cultural background, his passion for writing books also having the role of initiator and coordinator on the ideological and cultural level of the mentioned revival by strengthening the self-awareness of the nation and its spirituality.

Applied to the concrete conditions of the cultural life of Moldova, the scholarly activity of Metropolitan Varlaam contributed, first of all, to solve one of the significant problems of the time, namely the education of the people. As early as 1629, Metropolitan Varlaam and the lord steward Pavel Ureche planned to print a book of sermons in Romanian. Then, in the summer of 1637, the industrious Moldavian hierarch communicated to the Tsar of Russia, Mihai Feodorovici, that he had finished translating the book of Patriarch Callistus into manuscript Constantinople entitled "The Teaching Gospel"[6]. This would later result in the first book printed in Romanian in "Carte românească de învăţătură" or "Cazania".[7] Metropolitan Varlaam asks the tsar for help to set up a printing house in Iasi, where his work can see the light of day. This help will come only in three years from Metropolitan Petru Movila of Kyiv, in 1640. During this time, the manuscript of Metropolitan Varlaam has undergone several modifications and improvements that confirm that the work of the Moldavian hierarch is not just a simple translation. He states very clearly, both in the title and the work's preface, that the teachings of this *Cauldron* are "from many scriptures interpreted" by all the interpreters of the Holy Gospel. It is instead an anthology of Christian teachings, according to Nicolae Iorga, in which Metropolitan Varlaam has a large part of the original contribution. Thus, under the press of the printing house sent by Metropolitan Petru Movilă to Iaşi, in 1643, "Cazania" or "Carte românească de învăţătură" of Metropolitan Varlaam of Moldavia will appear.

The scholarly preoccupations, both as a hierarch and as a man of culture and political personality of Metropolitan Varlaam, took place not only for the defence of Orthodox interests in Moldova and Wallachia. There, "Orthodoxy, still unclear in a multitude of religious issues who had

ortodoxă în secolul XVII (pînă la Sinodul de la Iaşi din 1642)", in "MITROPOLIA ARDEALULUI", XII, 1967, no. 10-12, pp. 628-642; Idem, "Unele consideraţii teologice despre gândirea românească în secolele XVI-XVIII", in "MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI", LII, 1976, no. 3-4, pp. 245-247.

[4] Alexandru DUȚU, *Modele, imagini, privelişti*, Cluj-Napoca, Dacia Publishing House, 1979, p. 158.

[5] Alexandru LIGOR, "Dezvoltarea culturii Moldovei în vremea domniei lui Vasile Lupu", in "MITROPOLIA MODOVEI ȘI SUCEVEI", LV, 1979, no. 9-12, pp. 669-688.

[6] Under the tutelage of CALIST of Constantinople, a collection of teachings was translated during the first half of the 15th century. The Ukrainian Slavs used it in the 17th century. The metropolitan VARLAAM can have been used until 1637, the Cârlos (Galiţia) edition because there are no common elements as observed by Ştefan CIOBANU after comparing Varlaam's Cazania and the re-translated and reprinted edition of Petru MOVILĂ in 1637. On the other hand, it is also possible for the metropolitan VARLAAM to have used an edition of Cazania, circulating under the name of CALIST, along with other collections of teachings with unknown authors.

[7] The name "Cazania" comes from the content, since it contains teaching or preaching, "kazanije" in Slavik. Extracts from the book were read on Sundays, feast days or other occasions. The first ecclesial book of this type was *Cazania sau Evanghelia cu învăţătură*, printed in Govora in 1642. Its preface shows: "sinners to God… is like a mouthful of God." "Chiriacodromion", printed in Bălgrad in 1699, has the word "cazanie" added to the title of each preaching.

revealed to them only the philosophy of the last times applied to the faith, was overwhelmed by new currents of ideas, and, avoiding Catholicism, fell into Calvinism"[8].

The connections between Transylvanian Romanians and their Moldavian and Wallachian brothers were shaped by the unitary conception of the Romanian people. It manifested for centuries by the nature of the nation and its deeds. The community of origin and people's and their guides' faith carried out the "dismounting" of our countries and maintained the unitary evolution of their history through the Middle Ages. As after a will left by their ancestors, all the Romanian rulers defended and supported this community through everything they aspired and undertook, achieving the historical unity of the Romanian people over generations. Under this actual fundamental fact, the Transylvanian Romanians' past can be conceived only in close and permanent connection with that of the brothers outside the Carpathian arch. It was a connection to the fulfilment of which, with all the opposition of the invading foreigners, the whole people participated, representatives of all classes and social categories, through deeds that covered all spheres of life.

Transylvania's cultural relations with Moldova and Wallachia have been presented to us in this way since ancient times as uninterrupted. Carried out within the same people, they were reciprocal, from Moldova and Wallachia, the whole country gives the contribution, and from Transylvania, the natives of this land who were deprived of a ruling class of the nation its law. Under these conditions, the Moldavian and Wallachian rulers ruled for a long time in Transylvania lands and fortresses, founded villages, founded here places of worship, made donations. Many Moldavian and Wallachian rulers and ministers appear permanently in the medieval history of Transylvania, and a significant number of hierarchs and other church ministers from Moldova and Wallachia have contributed to maintaining the nation's faith in these places. Also, many scholars and artists, actual Romanian spiritual values, testify to the tradition of these connections and prove through the value of symbols of the preserved traces the concrete contribution to the development of the Romanian culture in Transylvania.

Varlaam's "Cazania" represents in this context a document of the unity and continuity of the human race, the conclusions that emerge from the study of its presence in Transylvania being among the most important for the spirituality and history of this Romanian territory. Nevertheless, the dominant fact remains that the writing has known a penetration, a circulation and an impressive use on these lands.

The community of Romanian people, language, faith, and these fundamental realities, the permanent ties over the Carpathians, the self-consciousness of the people and its historical entity, and the fight for the defence of its being and faith contributed to the book's importance. the Calvinist and Catholic offensive. Also, the Ottoman domination, common for a time over the three Romanian Countries, the frequent emigration, the intense exchange of values and the peddling were just as many elements that marked and influenced the book's circulation.

The routes of Transylvania's entry were all the roads that crossed the Carpathians, and the bringing of the book was done at the expense and often involved dangers and sacrifices. Nevertheless, as long as the Ottoman suzerainty over Transylvania lasted, the book easily penetrated Transylvania despite the Calvinist opposition. Later, however, the situation changed. In general, he learned, as at all times, the political situation, and relations with neighbours. Thus, we consider the political relations between the Moldavian rulers and the Transylvanian princes. The Church has an essential role in these European states. We consider all its implications and consequences. It is worth mentioning here the vital role of the hierarchs of the Orthodox Church, especially Ilie Iorest, Simion Ştefan, Sava Brancovici or Varlaam of Transylvania, who suffered because of their actions for the unity of the Romanian nation, culture, and faith.

[8] Nicolae IORGA, *Istoria Bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, vol. I, Bucharest, „Neamul Românesc" Printing House, 1909, p. 334.

In 1699, in full Catholic proselytizing action, Metropolitan Atanasie Anghel and the scholars around him, seeing the insufficient number of copies of the work and the weight of their bringing, did not hesitate to print in Alba Iulia a "Chiriacodromion" comprising 81 homilies, which reproduced in the sea "Cazania" of Varlaam from 1643 and in which there were references and fragments of patristic texts.

After Transylvania came under Austrian rule, the metropolitan residence in Bălgrad where Atanasie Anghel was seated became the centre of political and religious unrest. These were generated by Catholic propaganda among the Romanian Transylvanian population. Prince Constantin Brâncoveanu supported the resistance of the Orthodox Romanians to the Catholic proselytizing actions and therefore sent to Transylvania one of Antim Ivireanu's disciples in the craft of printing, Mihail Ştefan (Istvanovici), who will keep in touch with the Orthodox world of Wallachia and Wallachia. to revive for the moment the activity of printing books in Romanian, so necessary at this moment of balance.

The printer Mihail Istvanovici printed during 1699 in Alba Iulia two Romanian books with orthodox content: a "Bucoavnă", meaning an alphabet and a "Chiriacodromion". The printing work of the latter lasted from March 1 to December 20, 1699 and is an imposing church book of cauldrons having the format in 4^0 with three unnumbered pages and 415 numbered pages. The pattern is black, and we find red print only in the title. It has 31 lines per page.

In the title, as usual with the old books, essential data are given regarding the appearance of the book and other less essential additions, which led to an overloaded title like this one:

KIRIACODROMION (printed in red)

or

EVANGHELIE ÎNVĂŢĂTOARE (printed in red)

which has Preachings for every Sunday

over the year and at the Royal Feasts and at

the saints mentioned.

Now first in this way, seated and

Printed brighter in improved Language

Romanian

Under the victory of the pre-illuminated and the exalted

Iosif Leopold (printed in red letters)

Prince of Buda and the Land of Hungary and

Transylvania

Being the Governor of the Country, his Majesty Bamfi

Georgia (printed in red letters)

With the blessing of the holiest Kir

Athanasius the Metropolitan of the Land (printed in red letters)

In the Holy Metropolis in Bălgrad

In the year of the salvation of the world, 1699

By Mihail Istvanovici, The Typographer

(the one from Wallachia)[9].

On the back of the title page, there is an engraving representing the coat of arms of the Bălgrad Metropolitan Church, i. e. "Troita", and below 16 verses related to it. The following three pages contain the preface, signed by Mihail Ştefan (Istvanovici), and on the last unnumbered page are some excerpts from Holy Scripture.

The paper's preface is fascinating because it provides data on those who supported its printing and those who worked on the book. It is dedicated with "bowed worship" to Metropolitan Atanasie Anghel, who is generously joined by a hyperbolic title: "The Archbishop and Metropolitan of Bălgrad, Vadul, Maramurăş, Silvaş, Făgăraş, the entire Transylvania and the Hungarian villages, the land of Chioar, Sălagiu and Crasnia, as a true master and after the gift of the Holy Spirit, the father of the soul"[10]. The contents of Predoslovia show that Athanasius, who "spared no expense in the work of this holy Book", was not without help from the very enlightened and exalted hero of Ungrovlahia, Constantin Brâncovean Basarab Voivod. He is (and always was) the luminary of the Orthodox faith, strengthening it with the Divine books, in all forms printing them. He also is the true patron of the holy Metropolis here in Transylvania and of all those who aspire under His Great Mercy, your Saints they did not pass your request, but according to the lust of your Saints and the honest feast, not happening this time to our Romanian people here in Transylvania, craftsman for the work of the printing house. and of the holy feast, to offer support to the holy Churches[11].

It is remarkable that in 1699 in the capital of Transylvania, in Alba Iulia, the ruler Constantin Brâncoveanu was still considered the "true master" of the Orthodox Metropolitan Church of Transylvania. This aspect proves that the "act of union" with the Roman Catholic Church, signed on October 7, 1698, also in Alba Iulia, had not yet been taken seriously by Metropolitan Atanasie Anghel himself, much less by the other signatories of the deed under his jurisdiction. The Transylvanian hierarch and his clergy adopted for a long time an equivocal attitude maintaining close relations with the imperial court in Vienna without interrupting the connections with Constantin Brâncoveanu's Wallachia, from where he received the aids offered by the old hierarchical ties with the Ungrovlah Metropolitanate. Here is what the great historian Nicolae Iorga writes in his remarkable work of synthesis of the history of the Romanians: "A remarkable dexterity cannot be denied to Atanasie. As long as the imperialists were only occupiers, he avoided breaking with the Calvinists, whose regime could have returned, and the wealthy merchants of the Greek Company in Brasov and Sibiu, who had

[9] Ion BIANU, Nerva HODOŞ, *Bibliografia românească veche*: *1508-1830*, t. I (1508-1716), Bucharest, Socec & Co. Workshops, The Anonymous Society Nendeln, Liechtenstein, Kraus Reprint, 1903, pp. 372-373. In original: "care are întru ea Cazanii la toate Duminicile/ peste an şi la Praznicele domneşti şi la/ sfinţii cei amintiţi./ Acum întâi întru acesta chip aşezată şi/ Tipărită mai luminat în Limba/ Românească diortosită/ Supt biruinţa prealuminatului şi înălţatului/ Iosif Leopold (tipărit cu litere roşii)/ Craiul Budei şi al Ţării Ungureşti şi/ al Ardealului/ Fiind Gubernator Ţărâi măria sa Bamfi/ Georgie (tipărit cu litere roşii)/ Cu blagoslovenia prea sfinţitului Kir/ Atanasie Mitropolitul ţărâi (tipărit cu litere roşii)/ În sfânta Mitropolie în Bălgrad/ În anul de la mântuirea lumii 1699/ De Mihail Iştvanovici Tipograful/ (cel din Ţara Românească)".

[10] *Ibidem*, p. 375. In original: "Arhiepiscopul şi Mitropolitul Scaunului Bălgradului, al Vadului, al Maramurăşului, al Silvaşului, al Făgăraşului şi a toată ţara Ardealului şi părţilor ţării ungureşti, Vidicului Chioarului, Sălagiului şi al Crasnii, ca unui adevărat stăpân şi după darul Duhului Sfânt, părinte sufletesc."

[11] *Ibidem*. In original: "de la prealuminatul şi înălţatul biruitoriu al toatei Ungrovlahii, Io Constantin Brâncoveanul Basarab Voevod, carele nu cu puţin s-a arătat (şi pururea se arată), luminătoriu credinţei pravoslavnice, întărindu-o cu Dumnezăeştile cărţi, în tot chipul tipărindu-le, carele fiind patronaşu adevărat al sfintei Mitropolii de aici din Ardeal şi tuturor celor ce năzuesc supt a Mării Sale Milă, nice Sfinţii tale nu ţi-au trecut cererea, ci după poftă Sfinţii tale şi a cinstitului săbor neîntîmplîndu-se de astă dată neamului nostru Romînesc aici în Ardeal meşter pentru lucrul tipografiei, Măriia sa s-au milostivit pentru dragostea sfintei Biserici a mă trimite pre slujba Sfinţii tale şi a sfântului săbor, ca ce ar fi de lipsă sfintelor Biserici, prin putinţă să se îndestulească…"

their branches everywhere supported by royal privileges and with the old 'patron' Brâncoveanu … It was different when the treaty with the Turks, the Austrians settled as final lords in the province"[12].

The duplicitous policy of Metropolitan Athanasius continued after the peace treaty of Carloviţ (1699) as it results from the text of Predoslovie. Hence, almost two years after the "act of union", Constantin Brâncoveanu gave to the Orthodox Metropolitan Church of Transylvania and the annual subsidy of 6,000 gold coins and the estate from Merişani. It is certain that, if the lord of Wallachia had not considered Atanasie Anghel steadfast in the faith, whom he had strengthened by oath at the beginning of 1698 in the Metropolitan Cathedral of Bucharest, he would not have given him such a great gift, thus seeking to protect him from the danger of alienation from the true faith[13].

Predoslovia also presents the names of the other supporters who were local personalities: "… the honest archpriest Gheorghe, the notary Dăianul and with him Raţ Iştfan Kişfalud Odorbirăul Bălgradului …" Governor Gheorghe Banffy is also mentioned, and the fact that all of them helped to publish the book "the benefit and enlightenment of our Romanian nation". This introduction, therefore, highlights two important aspects that deserve to be noted: firstly, the fact that several local personalities contributed to the printing of this Romanian book, and secondly, the interest and support offered by Prince Constantin should be mentioned. Brâncoveanu, to whom is due to the presence of the printer Mihail Ştefan in Transylvania.

After this begins the actual text of the cauldrons adorned with frontispieces, vignettes and initials of a superior artistic bill. The number of cauldrons in the "Romanian Textbook" in Iasi increased by another six homilies in the "Chiriacodromion" in Alba Iulia, being introduced an additional homily at Christmas, Epiphany, Easter, and Pentecost, as well as and two other homilies on the 40th Holy Martyrs (March 9) and on the feast day of the Holy Prophet Elijah (July 20). The origin of these six homilies is not yet certain, but there are opinions that they were reproduced after the eighteen homilies of Metropolitan Varlaam of Ungrovlahia in 1678 in Bucharest, under the title "Cheia înţelesului"[14]. The last cauldron is the "29 days of Augustus" (Beheading of St. John the Baptist) followed by the well-known closing formula and the "Ladder" of the contents, in 2 parts: the first, from sheet 410-412, entitled "Pinax or Note for all the cauldrons that are in this Book" and second, sheet 413, entitled "Of the royal feasts and the saints of the great notes". Sheet 414 contains the text of an Epilogue, "Of the printer to those who will happen to read joy."

From its contents, it should be mentioned the confession of Mikhail Istvanovici that "he did not reproduce the sermons exactly" as he found them "in the old fountain" (i.e., in Varlaam's "Cazania"). In some places, he changed "the face of the word or of the time", "decreased" or "added" not to make any "displacement against the Holy Scriptures" or "in the order of dogmas, which holds and commands the Orthodox Church of the East", nor to show "more skilled in science than those who first drew up the source of this Book, let it not be, but more virtuous; where added a few more, it was more for strengthening. First of all, they had Testimonies of the Holy Scriptures; they were not marked in what place and in how many heads and verses. Which was very much needed by the tellers of Cazanie, and also by the listeners, resembling it as if someone were telling a man to cross a road and to be locked in a house so that he could not see with his eyes where he was going: and therefore, it is of no use. So for this, we ask you to know that we will not have escaped the natural habit. Whatever slips you will find in words, in spelling, have in mind the Holy Scripture, have in slove (because the pattern they have been very old and dull at this). We humble to straighten ourselves without stumbling in shame, to show you the doers of the word of the one whom Christ

[12] Nicolae IORGA, *Istoria românilor*, vol. VI: *Monarhii*, Bucharest, s. n., 1938, pp. 430-431.
[13] Ioan LUPAŞ, *Istoria unirii românilor*, II-nd Edition, Bucharest, „Principele Carol" Royal Cultural Foundation, 1938, pp. 184-185.
[14] Ştefan CIOBANU, *Istoria literaturii române vechi*, vol. I, Bucharest, National Printing, 1947, p. 311.

commands us in the Holy Gospel to pray always saying: 'forgive us our mistakes, as we forgive our mistakes', whose mercy and grace we ask to be with you all. Amen"[15].

In order to observe the changes that appeared in the "Chiriacodromion" of Bălgrad compared to the text of "Cazania" by Metropolitan Varlaam, we will reproduce a fragment from the cauldron from Easter Saturday, more precisely the lament in which the mother's pain of the Blessed Virgin Mary is expressed in the tomb of his divine Son:

Cazania (1643)	Chiriacodromionul (1699)
„O iubitul meu Fiu, dulce lumina ochilor mei, nădejdea şi veselia mea! Deschide-ţi ochii şi vezi maica ta, ce te plînge, deschide-ţi sfîntul rost şi mângâie, suspinele meale, caotă de vezi lacrimile meale. Unde-ţi sânt ucenicii? Toţi te lăsară acum. Unde-ţi sânt prietenii? Toţi te părăsiră. Unde-i Petru, ucenicul tău, ce zicea că-şi va pune capul pentru liubovul tău, iară acum nice el nu se află să plângă cu mene. Toţi m-au lăsat, toţi m-au părăsit, numai Ioan cel mai tânăr de toţi, acela te iubeşte şi acela-ţi este astăzi ucenic. O iubitul meu fiu, sabia cea de îmbe părţile ascuţită, de care-mi spunea Simeon stareţul, astăzi pătrunse inima mea şi trecu prin trupul meu, că te văz mort fiul meu cela ce înviai morţii şi mănurile tale celea ce tămăduia bolnavii le văd pătrunse de cuie şi rănile şi rostul tău cel cu învăţătură scumpă şi dulce acumu-i închis şi tăcut şi frumuseţea fiinţei tale ponegrită şi schimonosită. O cerurile şi pemente, plângeţi cu mene pentru moartea cea cu obidă a fiului meu… O ceriu, deschide-ţi porţile tale şi voi îngeri plecaţi-vă ochii voştri şi caotaţi de vedeţi pe tvoreţul şi împăratul vostru pre pământ în mijloc de rof păcătos lăsat şi părăsit în ocară mate şi fără milă ucis şi omorât."	*„O iubitul meu Fiu, dulce lumina ochilor mei, nădejdea şi veselia mea! Deschide-ţi ochii şi vezi pre maica ta, ce te plînge, deschide-ţi sfîntul rost şi mângâie pre maica ta. Ascultă fiul meu, suspinele meale, caută de vezi lacrimile mele. Unde-ţi sânt ucenicii? Toţi te lăsară acum. Unde-ţi sânt prietenii? Toţi te părăsiră. Unde ieste Petru, ucenicul tău, ce zicea că-şi va pune capul pentru liubovul tău? Iară acum nice el nu se află să plângă cu mine. Toţi m-au lăsat, toţi m-au părăsit; numai Ioan cel mai tânăr de toţi, acela te iubeşte şi acela-ţi este astăzi ucenic. O iubitul meu fiu, sabia cea de amândouă părţile ascuţită, de care ne-au spus Simeon stareţul, astăzi pătrunse inima mea şi trecu prin trupul mieu, că te văz mort fiul meu, cela ce înviai morţii şi mâinile tale celea ce tămăduia bolnavii, le văz pătrunse cu cuie şi rănite. Şi rostul tău cel cu învăţătură scumpă şi dulce acumu este închis şi tăcut şi frumuseţea fiinţei tale ponegrită şi schimonosită. O ceriu şi pământe, plângeţi cu mine pentru moartea cea cu obidă a fiului meu… O ceriu, deschide-ţi porţile tale şi voi îngeri plecaţi-vă ochii voştri şi căutaţi de vedeţi pe făcătoriul şi împăratul vostru pre pământ în mijloc de neam păcătos, lăsat şi părăsit în ocară mate şi fără milă ucis şi omorât."*

The political changes in Transylvania at the end of the 17th century also left their mark on the text of the "Chiriacodromion". Thus in the cauldron of the 14th Sunday after Pentecost, Varlaam's text likened Ottoman rule over his land to the flood, the fire of Sodom, the enslavement of the Jews, and the desolation of Jerusalem, all springing from God's wrath as deserved punishments. The Bălgrad text changes this resemblance with another one, directed against the Habsburg regime that had taken over Transylvania at the end of the 17th century. Here is what the difference is:

[15] Ion BIANU, Nerva HODOŞ, *op. cit.*, p. 376. In original: "Căci că întâi pre unde au şi avut Mărturii din Sfînta Scriptură, n-au fost însemnate în ce loc şi în cîte capete şi stihuri. Care lucru era foarte cu nevoie spuitorilor de Cazanie, şi mai şi ascultătorilor, asemănîndu-se ca şi cînd ar spune oarecine unui om strei vreun drum, şi să fie închis într-o casă să nu vază cu ochii încotro-l îndreptează: şi eşind deacolea să n-aibă nici un folos. Deci pentru aceasta vă rugăm ştiindu-ne, că nu vom fi scăpat nici noi de cea firească obicină, ori ce lunecare au lipsă aţi găsi au în cuvinte, au în ortografie, au în gîndul Sfintei Scripturi, au în slove (pentru că şi tiparul au fost foarte vechiu şi tocit la acest lucru) cu blîndeţă ne smerim să îndreptaţi nepuindu-ne în ponos, ca să vă arătaţi săvîrşitorii cuvîntului aceluia ce ne porunceşte Domnul Hristos în Sfînta Evanghelie să ne rugăm de-a pururea zicînd: «şi iartă noao greşalele noastre, cum şi noi ertăm greşiţilor noştri» a căruia milă şi har rugăm să fie cu voi cu toţi. Amin".

Cazania (1643)

„…unii ca aceia sânt supuşi supt mâniea lui Dumnezeu, cărora le răscumpără Dumnezeu cu mâniea sa, cum au răscumpărat celor de de mult cu potopul, Sodomului şi Gomorului cu foc, evreilor cu robia şi pustiirea Ierusalimului, nouă astăzi cu turcul; că cum au certat pre ceia de atunci, aşa şi pre noi acum ne ceartă pentru răutăţile şi nedreptăţile noastre, scurtând volnicia şi buecia noastră… Iar pre noi nedestoinicii ne va pierde şi în muncă şi în întuneric ne va răşchira şi ne va pustii. De care lucru, Doamne, ne fereşte cu mila ta şi la veselia ta ne întoarce…"

Chririacodromionul (1699)

„…Unii ca aceia sânt supuşi supt mâniea lui Dumnezeu, cărora le-au răscumpărat Dumnezeu cu mânierea sa, cum au răscumpărat celor de mult cu potopul, (Facere cap.7 stih.21-22) Sodomului şi Gomorului cu focul, evreilor cu robia şi cu pustiirea Ierusalimului, noaă astăzi cu venirea altor limbi streine pre noi; că precum au certat pre aceia de atunci, aşa şi pre noi acum ne ceartă pentru răutăţile şi nedireptăţile noastre, scurtând volnicia noastră şi buecia noastră… Iar pre noi ne va pierde şi în munci şi în întunerec ne va răşchira şi ne va pustii. De care lucru, Doamne, ne fereşte cu mila ta şi la veselia ta ne întoarce…"

Even the religious changes were echoed in the text of the 1699 "Chiriacodromion". So as not to offend the Lutheran and Calvinist believers, whom Metropolitan Varlaam accused of being heretics, in the Sunday homily cheese, the text from Bălgrad was modified as follows:

Cazania (1643)

„… cum şi nevoiesc şi fac toţi credincioşii lui Hristos în toată lumea, numai singuri calvinii şi luteranii, eretici din vremea de acum, legătura lucrurilor celor bune nu o vor; în volnicia trupului şi în odihnă vor, carea îndulceşte trupul şi carnea lui Hristos, li-i urâtă cu care a-şi da sieşi vre-o osteneală sau vreo nevoinţă nu cutează, temându-se să nu-şi vatăme binele aicea pe lume; fără de osteneală şi fără de nici o răbdare vor să ajungă ceriul, îmblând pe calea cea largă, care duce în peire şi nu-şi aduc aminte de Daniil proorocul, că după ce se posti zece zile, mai frumos şi mai gras fu decât cei ce mânca bucate scumpe din masa împăratului Nabuhodonosor."

Chririacodromionul (1699)

„… precum mulţi creştini sânt şi acum ai vremii aceştia carii… nice ţin tocmealele cele adevărate ale credinţii cei bune, ci şi dau loru-şi îşişi slobozire, şi volnicie trupului întru mâncări şi în nesaţiul pântecelui. Şi le este urât a posti. Şi a-şi da loru-şi vro osteneală sau nevoinţă, temându-se să nu-şi vateme sau să-şi mârşăvească aici trupul lor cel putred. Ci fără nici o osteneală şi fără de nici o răbdare socotesc a fi moştenitori împărăţiei Ceriului, îmblând pe calea cea largă, care duce la peire, nebăgând în seamă porunca adevăratului învăţătoriu Hristos, care grăieşte însuşi de zice (La Mateiu cap.7 stih.13): Intraţi prin poarta cea strâmtă, că largă e poarta şi lată e calea, care duce în pierzare, şi iarăşi mai jos zice că strâmtă e poarta şi îngustă calea, care duce în viaţă. Şi acestea toate ştiindu-le ei, le acopăr şi când cetesc Sfintele Scripturi, unde află ceva pentru post, alte tălmăciri fac ei după pofta inimii lor, iar nu după cum este gândul Sfintei Scripturi şi al Bogoslovilor celor vechi, carii era plin de darul Duhului Sfânt, iar nu ca noi îmbuibaţi de mâncări şi ameţiţi de beuturile cele multe."

It can be seen from the two compared texts not only the abandonment of the term "heretics" addressed to Calvinists and Lutherans but also the replacement of their nomination by the generalization of "many Christians of the time". Finally, regarding the arguments brought to strengthen the various statements, we note the predilection for those in the New Testament, in the "Chiriacodromion", and that for the Old Testament, in the *Cauldron* of Metropolitan Varlaam.

Regarding the stylistic changes, it is noted that they are not too numerous because, in the period from 1643 to 1699, the meaning of the words used by the scholarly hierarch had not

undergone radical changes. Nevertheless, in his capacity as a writer and preacher of exceptional talent, Metropolitan Varlaam imprinted on his work the most necessary form that our literary language had in the first half of the seventeenth century[16]. Thus, there was no need to make essential changes in the meaning of some words or expressions because they were understood by "all Romanians everywhere"[17].

Regarding the beauty and purity of the Romanian speech in Varlaam's "Cazania", it is worth emphasizing the opinion of Professor Nicolae Cartojan, who highlights the picturesque and plastic element of the work of the Moldavian hierarch. The peculiarities of the Moldovian language are not too numerous. The author mentioned above states: "The language of his Cazania is the Romanian language written as it had been established by the Coresian prints, which circulated since his time in Iasi. (...) He proves his work of appropriating the Muntenian forms from the Coresian prints, which better preserve the Latin phonetics of the Romanian language. However, here lies his great merit that, writing for the entire 'Romanian seminary' with the sense for the emerging literary language, he did not break the nation's spiritual unity and deviate from the tradition established half a century before him, by Coresi. Thus, his work as a translator represents, in the process of forming our literary language, a great step forward, cleaning it and bringing it closer to the living language"[18].

At the end of the book, the printer Mihail Istvanovici did not reproduce the eight verses of Metropolitan Varlaam but preferred to replace them with the following verses:

"How the deer wants the cold spring

And the stranger of his estate, when he spends his time

And like the one who is too upset by the storm

And always pray to see dry land,

Also, the typographer to the bookend

To God, he gives praise, songs, thanksgiving"[19].

After these verses are placed on this last sheet (415), the following information can be read as to the time it took to collect and print this book: "This Divine Book was printed in the Holy Metropolitanate of Bălgrad, with the Feast of the Holy Trinity, starting on March 1, the Year of the Lord 1699, and completed on December 20, the same year"[20].

The appearance of Bălgrad's "Chriacodromion" shows that the series of Romanian prints, started with the "Catechism" from 1544 in Sibiu, reached its climax, both in terms of printing mastery and in meaning and use. It resulted from this activity and the way of preparing and circulating these books in the Romanian space. Considering the relatively large number of copies that can be found today in the "Chiriacodromion" of Alba Iulia, we can say that its printing achieved its purpose because it circulated intensely and thus contributed to maintaining the spiritual unity of most

[16] Liviu ONU, "Observaţii cu privire la contribuţia Cazaniei lui Varlaam la dezvoltarea limbii române literare", in Tudor VIANU, Liviu ONU, Iorgu IORDAN, *De la Varlaam la Sadoveanu: studii despre limba și stilul scriitorilor*, Bucharest, The State for Literature and Art Publishing House, 1958, p. 37.

[17] Nicolae CARTOJAN, *Istoria literaturii române vechi*, Bucharest, Minerva Publishing House, 1980, p. 196.

[18] *Ibidem*, p. 198.

[19] In original: "În ce chip cerbul doreşte de izvorul cel rece/ Şi streinul de moşia-şi, când aiurea petrece/ Şi ca cel ce-i de furtună pre mare prea supărat/Şî se roagă deapururea să vază pământ uscat/Asemenea Tipograful pentru-a cărţii sfârşire/ Lui Dumnezeu dă laudă, cântare, mulţămire."

[20] In original: „Tipăritu-s-au această Dumnezeească Carte în sfânta Mitropolie în Bălgrad. Hramul Sfintei Troiţă, Şi s-au început în luna Martie la întâia zi, Anul Domnului 1699. Şi s-au săvârşit în luna lui Decembrie în 20 de zile, iară întru acest an".

Transylvanian Romanians with brothers from beyond the Carpathians to the triumph of the Romanian language as a literary language.

References

1. *** *Istoria României*, vol. III, Bucharest, Academiei Republicii Populare Române Printing House, 1964.
2. BIANU, Ion, HODOȘ, Nerva, *Bibliografia românească veche: 1508-1830*, t. I (1508-1716), Bucharest, Socec & Co. Workshops, The Anonymous Society Nendeln, Liechtenstein, Kraus Reprint, 1903.
3. CARTOJAN, Nicolae, *Istoria literaturii române vechi*, Afterword and final Bibliographies by Dan SIMIONESCU, Foreword by Dan ZAMFIRESCU, Bucharest, Minerva Publishing House, 1980.
4. CÂNDEA, Virgil, "Umanismul românesc", in „STUDII ȘI ARTICOLE DE ISTORIE MEDIE", XVII, 1972, pp. 7-34.
5. CIOBANU, Ştefan, *Istoria literaturii române vechi*, vol. I, Bucharest, Națională Printing, 1947.
6. DUȚU, Alexandru, *Modele, imagini, privelişti*, Cluj-Napoca, Dacia Publishing House, 1979.
7. IORGA, Nicolae, *Istoria bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, vol. I, Bucharest, „Neamul Românesc" Printing, 1909.
8. IORGA, Nicolae, *Istoria Românilor*, vol. VI: *Monarhii*, Bucharest, s. n., 1938.
9. IVAȘCU, George, *Istoria literaturii române*, vol. I, Bucharest, Științifică Publishing House, 1969.
10. LIGOR, Alexandru, "Dezvoltarea culturii Moldovei în vremea domniei lui Vasile Lupu", in „MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI", LV, 1979, nr. 9-12 (September-December), pp. 669-688.
11. LUPAȘ, Ioan, *Istoria unirii românilor*, II-nd Edition, Bucharest, Royal Cultural Foundation „Principele Carol", 1938.
12. POPESCU, Grigore, GRIGORIU, Paul, *Matei Basarab şi Vasile Lupu*, Bucharest, Enciclopedică Română Publishing House, 1970.
13. ȘESAN, Milan, "Biserica Ortodoxă din veacul XVII până azi", in „MITROPOLIA ARDEALULUI", IX, 1964, nr. 1-2 (January-February), pp. 38-55.
14. ȘESAN, Milan, "Teologia ortodoxă în secolul XVII (pînă la Sinodul de la Iaşi din 1642)", in „MITROPOLIA ARDEALULUI", XII, 1967, nr. 10-12 (November-December), pp. 816-836.
15. ȘESAN, Milan, "Unele consideraţii teologice despre gândirea românească în secolele XVI-XVIII", in „MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI", LII, 1976, nr. 3-4 (March-April), pp. 245-253.
16. VIANU, Tudor, ONU, Liviu, IORDAN, Iorgu, *De la Varlaam la Sadoveanu: studii despre limba și stilul scriitorilor*, Bucharest, The State for Literature and Art Publishing House, 1958.

CREATIVITY IN ORGANIZATIONAL ENVIRONMENT FROM THE PERSPECTIVE OF CONTEMPORARY SOCIAL CHALLENGES

Angela Potâng, dr.,
conf. univ., Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The aim of this study is to address the phenomenon of creativity in order to gain a deeper understanding of what stimulates creative behavior in the workplace. The article also investigates the importance of individual and social factors in the manifestation of organizational creativity. Several explanatory models of creativity were analyzed: as a potential, as a process, as an environment, as a person, as a product. In particular, emphasis was placed on the impact of creativity on employee well-being and job satisfaction, and on the importance of creativity and innovation in companies in increasing their competitiveness and improving employees' working conditions.

Keywords: creativity, creative attitudes, creative environment, creative process, creative person, creative product, creative potential, creative activity, organizational environment.

Creativitatea afectează modul în care oamenii relaţionează cu ei înşişi, cu alţii şi cu societatea, în general. Creativitatea transformă individul uman şi contribuie la bunăstarea lui, ajutându-l pe să facă faţă situaţiilor emoţionale provocatoare. Astfel, activităţile creative zilnice duc la creştere personală - o componentă de bază a bunăstării psiho-emoţionale.

Istoria a arătat că activitatea creativă schimbă lumea prin mişcări sociale. Astfel, există numeroase exemple prin care lumea a fost schimbată prin artă (de exemplu, prin etapa Renaşterii) sau ştiinţă (descoperirea penicilinei), etc. Creativitatea poate fi calificată şi ca fenomen socio-cultural care se încadrează într-un circuit istoric.

Pentru companii importanţa creativităţii şi inovaţiei este indiscutabilă, mai ales pentru creşterea competitivităţii constructive şi pentru îmbunătăţirea condiţiilor de muncă a angajaţilor. Rezultatele mai multor studii arată că există o relaţie pozitivă, direct proporţională între creativitate şi satisfacţia faţă de muncă. Iar un nivel ridicat al satisfacţiei angajaţilor duce inevitabil la creşterea nivelului performanţelor lor şi, respectiv, contribuie la atingerea succesului mult râvnit de companii de pretutindeni. Cu cât este mai mare rata creativităţii şi a inovaţiei, cu atât mai mare este nivelul satisfacţiei faţă de muncă. Astfel, inovaţia şi creativitatea sunt premergătoare satisfacţiei faţă de muncă.

Necesitatea omului de a-şi exprima creativitatea este considerată o modalitate, în dependenţă de dorinţele şi experienţa unei persoane, de a obţine actualizarea de sine. De aici reese că aceiaşi factori organizaţionali care au impact asupra satisfacţiei angajatului ca urmare a creativităţii vor influenţa şi satisfacţia în relaţie cu realizările personale, dacă individul percepe creativitatea ca necesitate.

Creativitatea poate fi simţită de individul uman ca o stare prin care poate exprima liber ceea ce simte, impulsurile, aspiraţiile sale, impactul pe care şi-l doreşte să-l producă în lumea exterioară, divinul din el - prin cântec, poezie, desen, dans, poveşti sau comunicare cu alţii. Creativitatea este ”culoarea” şi ”tonalitatea” unui om, specifică doar lui şi numai lui, care îl ajută să se auto identifice, să se realizeze. Omul se naşte cu un potenţial şi un impuls puternic spre creaţie, pe care are nevoie să-l exprime, inclusiv şi în activitatea profesională, în relaţiile cu colegii de muncă. Creativitatea nu are loc într-un vacuum social. În viaţa de zi cu zi, multe probleme sunt acompaniate de emoţii, iar creativitatea este exprimată într-un context social. Un studiu a demonstrat că abilitatea oamenilor de a menaja emoţiile îi ajută să fie persistenţi, pasionaţi, creativi.

Ca şi fenomen psihologic, creativitatea implică un şir de procese psihice cognitive, afective, reglatorii, cum ar fi: percepţia, reprezentarea, memoria, gândirea, imaginaţia, motivaţia şi emoţiile. Cunoaştem că creatorii sunt deschişi către noi experienţe (sunt curioşi, flexibili, imaginativi), că sunt motivaţi de plăcere şi provocare în ceea ce fac (motivaţia intrinsecă), şi că ei tind să gândească la o scară mai largă în căutarea de noi idei şi ştiu să selecteze pe cele mai bune dintre ele.

Creativitatea este considerată, la fel, ca un set de capacităţi şi însuşiri psihologice care favorizează generarea de idei inovaţionale şi produse noi. Creativitatea este şi un proces psihic complex prin care individul descoperă soluţii noi de exprimare şi abordare a vieţii.

Există cinci concepte care sunt utilizate în abordarea şi descrierea fenomenului creativităţii:

1. Produsul creativ - care constă în performanţa creativă cu un rezultat concret, care poate fi apreciat de individ sau de mediul lui.
2. Procesul creativ - etapele parcurse de individ la nivel psihologic care duc la crearea noului.
3. Potenţialul creativ - resursele interne şi de context ale persoanei care desemnează capacităţile existente, exprimate sau nu, ale persoanei.
4. Persoana creatoare - omul ca sistem biologic, psihologic şi social în rolul său de creator de idei, soluţii, produse noi, originale.
5. Mediul creativ - totalitatea relaţiilor de ordin economic, social, cultural care asigură condiţiile optime pentru realizarea potenţialului creativ al persoanei.

Reeşind din aceste cinci concepte, putem afima că creativitatea este mai mult decât generarea de noi idei - este acţiune. Ea trece dincolo de gândire. Creativitatea fără acţiune rămâne situată în lumea imaginaţiei şi a viselor. Acţiunea este cea care dă viaţă ideilor în forma unor performanţe sau produse, iar acţiunea creativă de succes depinde de modul în care reglăm urcuşurile şi coborâşurile procesului creativ. Această ideea fost abordată de către Woodman (1993), care a elaborat un model interacţionist pentru activitatea creativă a oamenilor în organizaţii, desemnând creativitatea ca fiind rezultatul comportamentului unui om într-o situaţia anume. De fapt, variabilele care reprezintă factorii mediului de muncă trebuie definite într-un mod clar până a analiza influenţa lor asupra creativităţii. Factorii sociali şi de context influenţează comportamentul creativ. Individul propriu zis, care investeşte caracteristici cognitive şi

emoţionale într-o situaţie de muncă, influenţează şi el creativitatea. Modelul interacţionist al creativităţii include: persoana creatoare, procesul creativ mediul creativ mediul creativ.

Persoana creativă

Studiul persoanei creative se axează pe caracteristicile individuale ale creatorului. Acestea ar putea include trăsăturile de personalitate, motivaţia, inteligenţa academică, stilul de gândire, inteligenţa emoţională (Baer & Kaufman, 2005; Sternberg & Lubart, 1995). Sternberg & Lubart (1995) spun că gânditorii creativi sunt ca nişte buni investitori - ei investesc timp şi energie în idei momentan nepopulare care au un potenţial mare de a rezolva diverse tipuri de probleme. O altă teorie care se focusează pe persoana creativă este modelul creativităţii componenţial eladorat de Amabile (1983, 1996). Conform acestui model, creativitatea este propulsată de trei variabile: abilităţi relevante domeniului, abilităţi relevante creativităţii şi motivaţia faţă de sarcină. Abilităţile relevante domeniului includ cunoştinţe, capacităţi tehnice şi talente specializate care le posedă indivizii şi sunt importante pentru un domeniu anumit. Abilităţile relevante creativităţii sunt factorii personali care sunt asociaţi cu creativitatea într-un mod mai general, aşa ca toleranţa pentru ambiguitate, disciplina şi dorinţa de a-şi asuma riscurile corespunzătoare. Al treilea element al modelului propus de Amabile este motivaţia faţă de sarcină. Motivaţia intrinsecă, propulsată de plăcerea faţă de o sarcină este asociată cu creativitatea mai mult decât motivaţia extrinsecă, aşa cum ar fi banii, presiunea, frica sau lauda. Motivaţia intrinsecă de a face ceva pentru că este interesant, atractiv, curios este mai mult asociată cu creativitatea decât cea de a face ceva pentru o recompensă din exterior sau pentru că cineva ar fi interesat de modul în care munca lui va fi evaluată.

Studiul diferenţelor individuale în ceea ce priveşte creativitatea se focusează pe trăsăturile de personalitate. Ele se consideră de a fi legate de creativitate pentru că oferă unui individ să aibă mai multe puncte de vedere la dispoziţia sa, să fie deschis să utilizeze aceste puncte de vedere diverse, să fie sensibil la informaţia incosistentă, să fie dispus să rezolve potenţiale conflicte.

Studiile caracteristicilor de personalitate a oamenilor creativi au descoperit că majoritatea oamenilor de creaţie au anumite trăsături în comun. De obicei, acestea sunt încrederea, flexibilitatea, agresivitatea, atracţia faţă de complex, deschiderea faţă de riscuri, dorinţa de a fi recunoscut, un nivel înalt al energiei interne, intuiţie bine dezvoltată şi o imagine de sine creativă.

Abilităţile cognitive care sunt asociate cu creativitatea sunt inteligenţa, gândirea divergentă, abilităţi asociative şi abilităţile de a utiliza metafore sau imagini. Guildfold (1984) a identificat variabilele cognitive ale creaţiei: fluenţa, flexibilitatea, originalitatea şi elaborarea ca fiind esenţiale pentru gândirea divergentă. Alt studiu concluzionează că un aspect al creativităţii este utilizarea intelectului în moduri neobişnuite şi utile (Sternberg, 1988). Gândirea divergentă este abilitatea de a genera numeroase posibile soluţii la o problemă. Producerea divergentă a ideilor este considerată cheia cognitivă a creativităţii şi continuă să fie centrul multor cercetări legate de creativitate.

Procesul creativ

Procesul creativ este experienţa ca atare de a fi creativ. Un concept popular este ideea de ”flow”, sau experienţa optimă, care se referă la senzaţiile şi sentimentele care vin atunci când un individ este angajat intens într-o activitate (Csikszentmihalyi, 1996). Un om ar putea trăi această stare în orice activitate, de la cățărarea pe un munte la cântarea la pian. Un individ trebuie să simtă că abilităţile sale sunt potrivite pentru provocările potenţiale ale situaţiei pentru a intra în starea de ”flow”. ”Flow” este experienţa de a fi intens angajat într-o activitate. Un alt mod a privi procesul creativ este modelul lui Finke, Ward, & Smith (1996). Acest model are două faze - generativă şi exploratoare. Cea generativă, partea ”inovatoare” constă în generarea de multiple idei în care reprezentarea mentală este compusă dintr-o posibilă soluţie creativă. Explorarea se referă la evaluarea opţiunilor posibile şi selectarea celei mai bune. Există câteva cicluri care preced producerea propriu-zisă a muncii creative.

Multe instrumente de evaluare a creativităţii se focusează pe procese sau abilităţi creative relevante, aşa cum ar fi Torrance Tests of Creative Thinking, care evaluează abilitatea gândirii divergente în general prin două versiuni diferite, una verbală şi una prin figuri. Abilitatea de a găsi similarităţi între cuvinte aparent nerelaţionate, măsurată de the Remote Associates Test, este un alt exemplu de tehnică de măsurare a creativităţii focusată pe procese.

Mediul creativ

Mediul creativ se poate referi atât la mediul de muncă, cât şi la cel de acasă. Amabile (1996) a efectuat numeroase studii în care a determinat importanţa motivaţiei intrinseci pentru creativitate sau a pasiunii pentru o activitate. Oamenii care primesc plăcere de la munca lor vor fi, în general, mai creativi. Amabile and Gryskiewicz (1989) au identificat opt aspecte ale mediului de muncă care stimulează creativitatea: libertatea adecvată, munca provocatoare, resurse corespunzătoare, un supervizor suportiv, colegi diverşi şi comunicabili, recunoaşterea, simţul de cooperare şi o organizaţie care susţine creativitatea. Ei desemnează şi patru aspecte care suprimă creativitatea: presiunea timpului, prea multă evaluare, accent pe păstrarea the status quo, şi politici organizaţionale prea numeroase. Studiile mediului creativ sunt concepute pentru a determina cum contextul în care cineva muncește sau studiază poate fi modificat pentru a încuraja oamenii să fie mai creativi.

O teorie care se focusează pe relaţia dintre creator şi mediu este the Systems Model proposed de Csikszentmihalyi (1996). Acest model consideră creativitatea un produs secundar al interacţiunii dintre domeniu, mediu şi persoană. Evaluarea aspectelor mediilor care induc sau inhibă creativitatea pot fi foarte importante în designul mediului de muncă sau studii.

Mai multe studii au investigat cum caracteristicile echipei ca actor creativ (consensul, coeziunea, comportamentul membrilor, stările afective colective) afectează creativitatea la nivel individual şi de grup. Astfel, Gilson & Shalley (2004) descoperă că echipele care au un scop comun, metode participative de luare a deciziilor, un climat

suportiv, şi socializarea membrilor se angajează în procesul creativ într-o măsură mai mare.

Studiind creativitatea din punct de vedere organizaţional, mulţi cercetători au negat faptul că aceast proces este, în mod exclusiv, determinat de particularităţile individuale. Amabile (1988), Woodman et al. (1993) au determinat influenţa a mediului organizaţional, inclusiv a colegilor, echipelor, liderilor şi clienţilor asupra manifestării creativităţii angajaţilor. Tierney & Farmer (2004) au demonstrat efectul pozitiv al aşteptărilor supervizorilor faţă de creativitatea manifestată de angajaţi care a condus la creşterea autoeficacităţii creative. Madjar şi colegii (2002) au găsit că susţinerea creativităţii de către supervizori şi colegi, susţinerea familiei şi a prietenilor are un efect pozitiv asupra creativităţii.

Factorii de mediu care stimulează creativitatea sunt:

1. Libertatea individului de a decide cum să acţioneze, cum să creeze.

2. Managementul performant care să potrivească capacităţile şi interesele membrilor echipei cu sarcinile organizaţionale şi setează o direcţie clară fără a gestiona acţiunile membrilor echipe prea mult.

3. Resurse suficiente, care presupune accesul la resursele necesare, cum ar fi încăperi, echipament, informaţie, fonduri, oameni, suport tehnic.

4. Încurajare din partea managementului prin entuziasmul lui faţă de idei noi şi crearea unei atmosfere sigure pentru o evoluţie psihologică confortabilă.

5. Diverse caracteristici organizaţionale care includ un mecanism de considerare a noilor idei, un climat corporativ caracterizat prin cooperare şi colaborare la diverse nivele, o atmosferă în care inovaţia este celebrată.

6. Încrederea că munca creativă va obţine un feedback corespunzător.

7. Timp suficient pentru a analiza problema în mod creativ, pentru a explora diverse perspective.

8. Provocările care se menţin prin natura interesantă a problemei în sine sau a importanei ei pentru organizaţie.

Factorii de mediu care acţionează ca obstacole pentru creativitate:

1. Diverse caracteristici organizaţionale, aşa cum ar fi un sistem de recompense inadecvat, un climat organizaţional caracterizat prin lipsa cooperării şi un interes redus pentru inovaţii.

2. Limite care se impun la luarea deciziilor autonome pentru realizarea unei sarcini sau lipsa controlului asupra propriei munci şi idei.

3. Lipsa interesului organizaţional - prin lipsa suportului, interesului sau credinţei faţă de proiect.

4. Managementul de proastă calitate în frunte cu un manager care nu poate seta o direcţie clară, care nu posedă capacităţi tehnice sau de comunicare, care îşi controlează angajaţii prea din strâns, care permite distracţiile sau fragmentarea eforturilor echipei.

5. Evaluarea inadecvată sau inechitabilă, aşteptările exagerate, un mediu focusat pe criticism şi evaluare externă.

6. Resurse insuficiente.

7. Presiunea timpului şi un volum de muncă exagerat în comparaţie cu limita de timp disponibilă.

8. Reticenţa managerilor sau a colegilor faţă de schimbare sau lipsa dorinţei de a-şi asuma anumite riscuri.

9. Competiţia interpersonală sau între grupuri din cadrul organizaţiei care solidifică atitudinea de autoapărare.

Atunci când vorbim despre studiul creativităţii în mediul organizaţional, trebuie să luăm în considerare o serie de factori individuali, dar şi de grup, pentru a ajunge la concluzii veridice şi fezabile din punct de vedere al aplicabilităţii lor în practică.

Studiu de caz - impactul creativităţii asupra satisfacţiei în muncă în muncă

Cercetarea respectivă a pornit ca urmare a necesităţii de a îmbunătăţi situaţia generală în una din echipele unei organizaţii, în care, pe parcursul anului 2020, au crescut nemulţumirile angajaţilor faţă de companie, faţă de muncă, faţă de colegi. Acestea s-au reflectat prin concedieri şi plângeri constate din partea angajaţilor, dar şi prin scăderea considerabilă a productivităţii muncii lor. Acest fapt a fost confirmat de către trei dintre managerii superiori ai organizaţiei. Ca urmare a intervievării lor, s-a depistat că aceştia au o viziune comună faţă de dinamica în scădere a rezultatelor şi atmosferei din echipa respectivă, care s-au răsfrâns negativ asupra relaţiilor cu clienţii, dar şi asupra climatului psihologic general din companie.

Printre factorii care erau consideraţi de către manageri ca fiind decisivi în scăderea performanţelor echipei se enumeră: presiunea de timp constantă legată de specificul activităţii companiei şi a patternului de comunicare cu clienţii şi nesiguranţa şi panica dezvoltată ca urmare a pandemiei COVID-19. Ceea ce este interesant în situaţia descrisă este faptul că factorii menţionaţi de manageri se răsfrâng în mod egal asupra tuturor departamentelor agenţiei. Totuşi, necătând la aceştia, una din echipele agenţiei a reuşit să menţină un nivel stabil de productivitate şi un climat psihologic favorabil. Este vorba despre echipa de creaţie a agenţiei, care creează lucrări scrise şi în imagini pentru aceiaşi clienţi. Astfel s-a născut prima ipoteză a studiului, că utilizarea zilnică a capacităţilor creative contribuie la crearea şi păstrarea un mediu pozitiv de muncă şi la o productivitate a muncii constant ridicată.

Din informaţia colectată de la managerii organizaţiei a reieşit că în echipa creativă angajaţii sunt mai pozitivi, mai uniţi la nivel de grup, mai liberi în exprimarea necesităţilor lor. De la ei practic nu parveneau plângeri în adresa managementului superior, munca era efectuată la timp şi la un nivel al calităţii adeseori peste aşteptările clienţilor.

Este evident, că asupra dinamicii pozitive din echipa creativă au influenţat mai mulţi factori. Dar un moment important menţionat de manageri a fost atmosfera din echipă şi lipsa totală a concedierilor. În această echipă toţi angajaţii aveau un stagiu de muncă mai mare de 2 ani, iar printre ei erau şi 2 angajaţi care efectuau sarcini tehnice, monotone şi mai puţin creative - similare cu sarcinile efectuate de angajaţii din echipa ”media”.

De aici a apărut ipoteza că exprimarea creativă conduce la rezultate ridicate în muncă, dar şi la lipsa fluctuaţiei de personal. Iar satisfacţia faţă de muncă ridicată este tocmai unul din factorii de bază care contribuie la o implicare sporită în muncă şi la loialitatea angajaţilor faţă de munca efectuată şi faţă de companie.

Pentru a înţelege dacă creativitatea este un factor de bază care influenţează satisfacţia în muncă, s-a folosit interviul ca metodă de cercetare. Interviul a fost constituit din 10 întrebări de tip deschis, 5 pentru creativitate şi 5 pentru satisfacţia în activitatea profesională.

Datele au fost colectate de la două echipe diferite, cea ”creativă” şi cea ”media”. Echipa ”creativă” a constituit grupul de control.

Rezultatele interviului pentru echipa ”creativă”

La întrebarea ”Ce este cel mai interesant în munca ta?”, 8 din 12 intervievaţi din echipa creativă au răspuns: ”lucrez în fiecare zi la ceva nou”, ceea ce caracterizează o muncă interesantă, în schimbare, şi care presupune originalitate şi utilizarea în permanenţă a abilităţilor creative în moduri noi.

La întrebarea ”Care este cel mai nou lucru pe care l-ai făcut la locul tău de muncă?” am primit răspunsuri: ”am creat o imagine nouă pentru campania publicitară a clientului meu”, ”am creat o prezentare pentru un produs nou lansat de clientul meu”, ”am scris un articol nou despre rezultatele activităţii anuale ale clientului meu”, ”am postat trei noutăţi pe reţeaua de socializare a clientului meu”. Răspunsurile demonstrează clar că angajaţii din echipa ”creativă” au posibilitatea să creeze ceva nou suficient de des, iar noutatea se asociază cu aplicarea abilităţilor creative.

La întrebarea ”Care sunt superputerile tale?” am primit răspunsuri: ”sunt un om creativ” - la 12 din 12 angajaţi, ”sunt un om pozitiv” - la 10 din 12 angajaţi şi ”îmi place să comunic cu colegii” - la 12 din 12 angajaţi.

La întrebarea ”Care este cel mai creativ lucru pe care l-ai făcut vreodată?” am primit răspunsuri: ”am început să scriu o carte”, ”am făcut parte din cercul de teatru la şcoală”, ”am inventat formula matematică a prieteniei”, ”am ţinut un discurs despre creativitate în faţa echipei mele fără o pregătire prealabilă”, ”am contribuit la crearea unui brand nou de cafea”. Aceste răspunsuri au depistat creativitate aplicată la angajaţii echipei ”creative” atât în perioada educaţiei şcolare, cît şi în perioada angajării în câmpul de muncă.

La întrebarea ”Ce operă de artă te-a inspirat recent?” am primit 5 denumiri de cărţi, 4 lucrari de design grafic, 2 lucrari arhitecturale, 8 filme artistice şi 15 piese muzicale.

La întrebarea ”Povesteşte-mi despre o situaţie în care ai utilizat o abordare creativă pentru a soluţiona o problemă legată de munca ta” 7 din 12 intervievaţi au răspuns: ”utilizez abordarea creativă pentru soluţionarea problemelor legate de munca mea în fiecare zi”.

La întrebarea ”În ce moduri îţi încurajezi echipa şi colegii să fie mai creativi?” am primit răspunsuri: ”îmi încurajez colegii să-şi exprime ideile când nu se simt siguri în cadrul sesiunilor de brainstorming”, ”am recomandat unui coleg să citească o carte

despre creativitate", "am sugerat colegilor să se aboneze la un website care publică lucrări de design grafic de ultimă oră".

La întrebarea "Cât de des îţi exprimi ideile tale, care crezi că nu se încadrează în viziunea colegilor sau superiorilor tăi" am primit răspunsuri similare la toţi angajaţii care, în esenţă spun despre faptul că fiecare dintre angajaţi are întotdeauna opinii diverse la cel puţin una dintre sarcinile efectuate în comun în cadrul echipei şi acestea sunt întotdeauna luate în consideraţie.

La întrebarea "Ce te face să te simţi apreciat la locul de muncă?" am primit răspunsuri: "recunoştinţa colegilor pentru rezultatele muncii mele", "recunoştinţa din partea superiorului meu atunci cînd am venit cu o idee care a salvat echipa de la eşec", "posibilitatea să-mi reglez singur graficul meu de muncă", "atitudinea pozitivă a colegilor mei faţă de mine".

La întrebarea "Consideri că munca ta este importantă?" am primit răspunsuri afirmative la 12 dintre cei 12 membri ai echipei.

La întrebarea "Ce îţi oferă cea mai mare satisfacţie în munca ta?" 9 din 12 angajaţi au răspuns: "posibilitatea să lucrez la un proiect nou în fiecare săptămână".

La întrebarea "Compania îţi oferă suficiente oportunităţi de dezvoltare?" doar 4 dintre angajaţi au răspuns afirmativ, iar toţi ceilalţi au răspuns că se simt liberi să-şi creeze singuri astfel de oportunităţi la locul de muncă.

La întrebarea "Ce te face să te simţi nemulţumit de munca ta?" toţi cei 12 angajaţi au răspuns: "presiunea timpului şi termenii restînşi în efectuarea muncii".

La întrebarea "Ce te motivează în munca pe care o faci?" 10 din 12 angajaţi au răspuns: "atmosfera pozitivă de la muncă", 3 au răspuns: "faptul că lucrez cu companii renumite", 9 au răspuns: "sentimentul că mă dezvolt în permanenţă".

La întrebarea "Care este cel mai neplăcut aspect al poziţiei tale curente?", doar 3 dintre angajaţi au răspuns: "lucrul monoton", iar toţi cei 12 au răspuns: "nu-mi ajunge timp".

Rezultatul totalizat al interviurilor demonstrează că în echipa "creativă" angajaţii au posibilitatea să-şi exprime creativitatea în mod frecvent, că creativitatea este încurajată de toţi membrii echipei, că mediul de muncă este unul în general pozitiv şi benefic pentru exprimarea şi dezvoltarea creativităţii.

Rezultatele interviului privind nivelul satisfacţiei faţă de muncă în echipa "creativă"

În cadrul interviurilor am primit mai multe răspunsuri care se repetă la majoritatea angajaţilor, care demonstrează un nivel înalt al satisfacţiei faţă de muncă: "lucrez în fiecare zi la ceva nou", "îmi place să comunic cu colegii", "consider că munca mea este importantă", "primesc în mod constant recunoştinţă din partea colegilor şi a superiorilor pentru munca efectuată", "atmosfera pozitivă de la muncă", "simt că mă dezvolt în permanenţă". Răspunsurile primite în cadrul interviului acoperă într-un mod pozitiv doar 1 dintre cele cinci faţete ale satisfacţiei faţă de muncă - Colegii. Iar pentru faţetele - Munca în sine, Supervizarea, Salariul, nivelul satisfacţiei faţă de muncă este foarte scăzut.

Un alt lucru interesant depistat ca urmare a interviurilor este faptul că lucrul monoton nu influenţează satisfacţia angajaţilor care îndeplinesc sarcini mai puţin ”creative”, la fel ca şi presiunea de timp constantă şi termenii restrînşi de efectuare a muncii. În cazul acestor aspecte, satisfacţia faţă de muncă este menţinută la un nivel înalt de acţiunea mediatoare a posibilităţii de exprimare şi dezvoltare constantă a capacităţilor creative.

Rezultatele interviului privind nivelul creativităţii în echipa ”media”

La întrebarea ”Ce este cel mai interesant în munca ta?”, 7 din 12 angajaţi au răspuns cu intarziere şi am primit răspunsuri diferite: ”comunicarea cu colegii”, ”îmi plac pauzele de cafea”, ”reuşesc să ating nivelul de KPI stabili de clientul meu”, ”în ultimul timp, munca mea nu mi se pare foarte interesantă”, ”evenimentele corporative”. Aceste răspunsuri denotă un interes scăzut faţă de munca în sine şi un interes sporit doar în interacţiunea cu colegii sau clienţii, deci în procesul de comunicare, unde se manifestă mai mult sau mai puţin creativitatea angajaţilor.

La întrebarea ”Care este cel mai nou lucru pe care l-ai făcut la locul tău de muncă?” 10 din 12 angajaţi au răspuns: ”lucrul meu este destul de monoton”, ”ultima dată am făcut ceva nou la începutul anului, cînd am pregătit împreună prezentarea despre rezultatele activităţii anuale ale echipei noastre”. Răspunsurile demonstrează clar că angajaţii din echipa ”media” au posibilitatea să creeze ceva nou foarte rar, iar noutatea practic lipseşte din munca lor, ceea ce afectează negativ exprimarea şi dezvoltarea creativităţii.

La întrebarea ”Care sunt superputerile tale?” am primit răspunsuri: ”sunt un om creativ” - la 8 din 12 angajaţi, ”sunt un om pozitiv” - la 5 din 12 angajaţi şi ”îmi place să comunic cu colegii” - la 12 din 12 angajaţi.

La întrebarea ”Care este cel mai creativ lucru pe care l-ai făcut vreodată?” am primit răspunsuri: ”am decorat un yacht”, ”am cântat într-o trupă rock”, ”am creat singur un buchet din 101 trandafiri pentru prietena mea”, ”la şcoală îmi plăcea să compun poezii”, ”am ajutat-o pe sora mea să scrie un articol despre iubirea în cuplu”. Aceste răspunsuri au depistat creativitate aplicată la angajaţii echipei ”media” doar în perioada educaţiei şcolare. În perioada perioada angajării în câmpul de muncă lucrul interpreta de angajaţi ca fiind creativ lipseşte.

La întrebarea ”Ce operă de artă te-a inspirat recent?” am primit 4 denumiri de cărţi, 3 pagini web, 2 picturi, 5 filme artistice şi 11 piese muzicale.

La întrebarea ”Povesteşte-mi despre o situaţie în care ai utilizat o abordare creativă pentru a soluţiona o problemă legată de munca ta” 7 din 12 intervievaţi au răspuns: ”utilizez abordare standard pentru soluţionarea problemelor legate de munca mea în fiecare zi”.

La întrebarea ”În ce moduri îţi încurajezi echipa şi colegii să fie mai creativi?” am primit răspunsuri: ”îmi încurajez colegii să caute surse suplimentare de informaţie înainte de evaluarea corporativă”, ”am recomandat unui coleg un mod nou de relaxare”, ”am sugerat colegilor să mergem împreună la yoga”.

La întrebarea ”Cât de des îţi exprimi ideile tale, care crezi că nu se încadrează în viziunea colegilor sau superiorilor tăi” am primit răspunsuri similare la toţi angajaţii care, în esenţă spun despre faptul că angajaţii din această echipă nu-şi exprimă ideile care vin în contradicţie cu modul standard de lucru şi că ei doar urmează instrucţiuni stricte, pentru că munca lor este legată de cifre şi calcule minuţioase.

La întrebarea ”Ce te face să te simţi apreciat la locul de muncă?” am primit răspunsuri: ”suportul colegilor în situaţii dificile”, ”atunci când clientul meu îmi scrie o scrisoare pozitivă după un şir de discuţii în contradictoriu”, iar 7 dintre angajaţi au răspuns: ”nu mă simt apreciat la locul de muncă”. 4 dintre ei au încercat să îndreptăţească recunoştinţa pe care o primesc rar din partea superiorilor prin lipsa lor de timp şi stresul de la locul de muncă.

La întrebarea ”Consideri că munca ta este importantă?” am primit răspunsuri afirmative la 8 dintre cei 12 membri ai echipei, 4 au răspuns: ”nu sunt sigur”.

La întrebarea ”Ce îţi oferă cea mai mare satisfacţie în munca ta?” 12 din 12 angajaţi au răspuns: ”comunicarea cu colegii”.

La întrebarea ”Compania îţi oferă suficiente oportunităţi de dezvoltare?” doar 1 dintre angajaţi a răspuns afirmativ, iar 11 au avut răspunsuri negative sau neclare.

La întrebarea ”Ce te face să te simţi nemulţumit de munca ta?” toţi cei 12 angajaţi au răspuns: ”presiunea timpului şi termenii restînşi în efectuarea muncii”, 8 dintre ei au menţionat ”munca monotonă”, 7 au menţionat ”salariul mic”, iar 5 dintre ei au răspuns ”relaţia tensionată cu superiorul meu”.

La întrebarea ”Ce te motivează în munca pe care o faci?” 6 din 12 angajaţi au răspuns: ”în ultimul timp motivaţia mea a scăzut considerabil”, 3 au răspuns: ”munca nu mă mai motivează”, 7 au răspuns: ”aş vrea să fac ceva nou”.

La întrebarea ”Care este cel mai neplăcut aspect al poziţiei tale curente?”, 11 dintre angajaţi au răspuns: ”lucrul monoton”, 7 au răspuns: ”simt că părerea mea nu contează”, 4 au răspuns: ”nu cred că se va schimba ceva”, iar 5 angajaţi au răspuns: ”în ultimele trei luni s-au concediat 3 colegi”.

Rezultatul totalizat al interviurilor demonstrează că în echipa ”media” angajaţii practic nu au nici o posibilitate de a-şi exprima creativitatea. Mai mult ca atît, conceptul de creativitate nu este relaţionat de sarcinile efectuate în viziunea angajaţilor. Mediul de muncă este unul în general stresant, iar munca monotonă şi procesele de muncă standardizate nu oferă un cadru benefic pentru exprimarea şi dezvoltarea creativităţii.

Rezultatele interviului privind nivelul satisfacţiei faţă de muncă în echipa ”media”

În cadrul interviurilor am primit mai multe răspunsuri similare, care demonstrează un nivel scăzut al satisfacţiei faţă de muncă: ”în ultimul timp, munca mea nu mi se pare foarte interesantă”, ”lucrul meu este destul de monoton”, ”utilizez abordare standard pentru soluţionarea problemelor legate de munca mea în fiecare zi”, ”nu mă simt apreciat la locul de muncă”, ”presiunea timpului şi termenii restînşi în efectuarea muncii”, ”salariul mic”, ”relaţia tensionată cu superiorul meu”, ”în ultimul timp motivaţia mea a scăzut considerabil”, ”munca nu mă mai motivează”, ”simt că

părerea mea nu contează", "nu cred că se va schimba ceva". Răspunsurile primite în cadrul interviului acoperă într-un mod pozitiv 3 dintre cele cinci faţete ale satisfacţiei faţă de muncă - munca în sine, supervizarea, colegii.

În cazul acestei echipe, lipsa unei munci interesante, lipsa noutăţii, lipsa posibilităţii de exprimare a unor noi idei, în combinaţie cu nivelul ridicat al stresului şi perceperea negativă a mediului de lucru influenţează în mod direct nivelul scăzut al satisfacţiei faţă de muncă.

În concluzie, se poate afirma cu certitudine că posibilitatea exprimării şi aplicării în practică a capacităţilor creative duce şi la un nivel sporit al satisfacţiei în muncă. creativitatea joacă rolul de mediator în cazul unor aspecte mai puţin favorabile ale muncii, menţinând satisfacţia faţă de muncă la un nivel înalt.

BIBLIOGRAFIE

Amabile, T. M. (1988). A model of creativity and innovation in organizations. In B. M. Stew & L. L. Cummings (Eds.)

Amabile T.M., Conti R., Coon H., Lazenby, J., ve Herron, M. (1996), Assessing the work environment for creativity. Academy of Management Journal, 39: 1154–1184.

Helson, R., Roberts, B., & Agronick, G. (1995). Enduringness and Change in Creative Personality and the Prediction of Occupational Creativity. Journal of Personality and Social Psychology, 69, 1173-1183.

Isen, A. M., Daubman, K. A., & Nowicki, G. P. (1987). Positive affect facilitates creative problem solving. Journal of Personality and Social Psychology, 52(6), 1122-1131.

Leonard, D., & Swap, W. (1999). When sparks fly: igniting creativity in groups. Boston: Harvard Business School Press

Sawyer, R.K. (2006). Explaining Creativity: The Science of Human Innovation. New York: Oxford University Press

Sternberg, R.J., Grigorenko, E.L., Singer, J.L. (Eds.). (2004). Creativity: From Potential to Realization. Washington, DC: APA.

Tierney, P. (1997). The Influence of Cognitive Climate on Job Satisfaction and Creative Efficacy. Journal of Social Behavior and Personality, 2, 831-847

Richards, R. (Ed.). (2007). Everyday Creativity and New Views of Human Nature: Psychological, Social, and Spiritual Perspectives. Washington, DC: APA

Wise, T. D. (2003). The creative imperative model: A four-quadrant approach to the categorization of industries and firms by types of creativity demanded. Journal of Creative Behavior, 37(4), 224-265. 48.

Woodman, R. W., Sawyer, J. E., & Griffin, R. W. (1993). Toward a theory of organizational creativity. Academy of Management Review, 18, 293-321.

Woodman, R. W., & Schoenfeldt, L. F. (1990). An interactionist model of creative behavior. Journal of Creative Behavior, 24, 279-290.

Notă: Lucrarea a fost efectuată în cadrul *Proiectului Bazele teoretice şi metodologice ale asigurării*
activităţii psihologice în sistemul de învăţământ general din perspectiva abordărilor societale
contemporane. Cifrul: 20.80009.1606.10.

LITERARY DEVICES IN ADVERTISING DISCOURSE – FAIRY TALE MOTIFS, PLAYFUL STRATEGIES AND HUMOUR

Ruxandra COMAN,
Assist. Prof., PhD, Spiru Haret University of Bucharest

The fairy tale based commercials are part of nowadays life and the consumers seem to enjoy the retold stories. A coherent analyzing framework allows for studying the function of the literary topoi. This article addresses the issue by uses the text-interpretive analysis. This research primarily looks at establishing a link between fairy tale conventional characters and narrative structure and advertising. The study analyses the uses of fairy tale meaningful literary motifs in TV commercials from a discursive and semiotic approach, pointing out the idea that these motifs could be valued for their emotional impact upon the audience – everybody enjoys remembering the happy moments of childhood. Integrating fairy tale motifs in commercials is a means to exploit mostly the emotional side of the audience's mindset. Some fairy tale characters are transformed into comic figures meshed with nowadays advertising style. It is not a parody in the sense of satire, but a parody which ends as some adapted fairy tale structures to the actual world. Television advertising has often employed the power of memorably fairy tale narratives to render key symbols of human value such as courage, intelligence, wit. The playful perspective unsettles the common fairy tale schemas, being surprisingly effective upon the audience. The conventions of positive or negative construction of characters are humoristically put in a different perspective in order to rise the interest of the consumers, intriguing them, subverting their expectations.

Keywords: narrativity, comic, collective mindset, hero, intertextuality

Schema narativă a basmului, cu personaje pozitive cărora le sunt asociate funcţii specifice[1], cu stări conflictuale, cu motivul încercărilor şi al dobândirii victoriei împotriva forţelor răului, este, în unele reclame, deconstruită în variantă ludică. În cadrul componentei persuasive, strategia de retorică a reclamei face apel la procedee de demitizare, de adaptare la lumea contemporană a statutului de erou, devenit un român obişnuit, într-o situaţie de viaţă cotidiană actuală. Ansamblul trăsăturilor eroice se configurează în contexte banale, în care conflictul bine/ rău este înlocuit cu lupta pentru bunăstare materială şi pentru confort în societatea actuală. Calităţile unor produse promovate cu ajutorul unei scheme recunoscute la scară largă de un public căruia i se aduce aminte de copilărie îşi maximizează potenţialul seductiv prin raportare la personajele îndrăgite de români. Campaniile publicitare diverse pun în circulaţie o dimensiune discursivă ce face apel la mecanisme de echivalare a calităţii unei produs cu ceea ce este recunoscut, în mentalul colectiv românesc, cu o valoare umană absolută: eroul de basm. Efectul la nivelul psihologic este cu atât mai puternic cu cât se utilizează repere culturale tradiţionale cu potenţial valoric ridicat.

Având ca punct de plecare studiile lui Sidney Levy privind comportamentul consumatorului,

[1] Termenul îi aparţine lui V.I. Propp, *Morfologia basmului*, p. 26 (teoreticianul rus propune 31 de funcţii ale eroului de basm, înţelegând aceste acţiuni ca elemente fixe, stabile)

Vasile Sebastian Dâncu va pune în legătură simbolismul din reclame cu imaginarul colectiv şi punctează faptul că discursul publicităţii pune în circulaţie „valori, norme şi teme fundamentale”[2].

În aceeaşi direcţie de cercetare se încadrează şi lucrarea Olgăi Bălănescu asupra thenicilor discursive publicitare. Autoarea aduce în discuţie influenţele comparative şi normative pe care personjul-garant le are asupra publicului-ţintă, accentuând faptul că un cumpărător va dori un produs promovat printr-un discurs publicitar care glorifică trăsături de caracter pozitive: „R cumpără produsul pentru că personajul-garant face parte dintr-o categorie din care vrea şi el să facă parte.”[3]

Într-o lucrare de referinţă, Mădălina Moraru analizează transferul mitic în publicitate, vorbind despre personajele din basme care „activează un anumit câmp de aşteptări”[4], eroii fiind cei care săvârşesc acte glorioase previzibile.

Într-un studiu privind comunicarea publicitară, Mariana Tocia afirmă că „majoritatea reclamelor sunt construite după modelul discursului narativ, spun o poveste, cu arhetipul mamei bune, al eroului, vicleanului, cu aspecte ce aparţin sacrului sau profanului.”[5]

Pornind de la cercetările privind modalităţile în care oamenii interpretează lumea prin structuri ale miturilor/ poveştilor, Preston Witter analizează reclame bazate pe basme animate şi remarcă apelul la elemente care modifică, cu intenţie ludică, povestea iniţială: într-o reclamă la cereale, lupul din *Scufiţa roşie* apare ca un personaj amuzant, de-a dreptul *comic*.[6]

Considerăm că este cu atât mai interesantă opţiunea unor publicitari de a apela şi la componenta ludică în construirea mesajului persuasiv, exemplaritatea eroilor din basme nefiind pusă la îndoială, ci standardizată în conformitate cu normele actuale din societatea consumeristă.

Reprezentările colective, în strânsă legătură cu stereotipurile negative de rol (de exemplu, soacra rea, femeia leneşă), alături de arhetipurile din basme (eroul - victorios după depăşirea obstacolelor) conturează o lume saturată de semnificanţi ai lumii moderne, cu o convertire a elementelor tradiţionale ale basmului transferate în circumstanţe familiale – de obicei, o familie ai cărei membri sunt surprinşi în situaţii de viaţă cotidiană.

Utilizarea schemei narative a basmului, fie ea şi în variantă ludică, face parte din strategiile publicităţii de tip proiectiv, cea concepută ca mijloc de identificare, aşa cum apare în accepţia cercetătorilor J. M. Adam şi M. Bonhomme. Discursul publicitar este

---

[2] V.S. Dâncu, *Comunicarea simbolică. Arhitectura discursului publicitar*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999, p. 55

[3] Olga Bălănescu, *Tehnici discursive publicistice şi publicitare*, Bucureşti, Editura Ariadna `98, 2006, p. 137

[4] Mădălina Moraru, *Mit şi publicitate*, Bucureşti, Editura Nemira, 2009, p. 32

[5] Mariana Tocia, *Întruchiparea vechilor mituri în comunicarea publicitară* ; https://litere.univ-ovidius.ro/Anale/documente-z/articole-2016-2/43%20Tocia_2_2016_art.pdf

[6] Preston Witter, *Don Draper Thinks Your Ad Is Cliché: Fairy Tale Iconography in TV Commercials*, *Humanities* ***2016***, *5*, *29; doi:10.3390/ h5020029*; https://www.researchgate.net/publication/302061046_Don_Draper_Thinks_Your_Ad_Is_Cliche_Fairy_Tale_Iconography_in_TV_Commercials

văzut ca „discurs-spectacol" cu o „retorică bifidă", ca un „ansamblu semiologic dual, verbal şi iconic"[7].

Jean-Jacques Boutaud aduce în discuţie jocul ca o strategie discursivă, punctând figurile publicitare ale transtextualităţii[8], cu valorificarea unor strategii interpretative ce ţin tot de duplicitatea discursului publicitar, dependent de complicitatera consumatorului.

Roland Barthes, cel care a dezvoltat analiza semiotică a imaginii publicitare, a desemnat prin conceptul de *lexicon* componenta lingvistică a nivelului simbolic, decodabilă numai prin intermediul unor cunoştinţe culturale.[9] Putem adăuga, în aceeaşi direcţie de interpretare a discursivităţii publicitare, că basmele devin cu atât mai atractive, cu cât autorii scenariului publicitar introduc şi o notă de umor. S-a spus chiar că cea mai importantă trăsătură a basmului în reclame este „factorul stare de bine"[10].

Afirmam într-un studiu anterior că „basmele româneşti sunt un reper esenţial în consolidarea construcţiei identităţii culturale naţionale, iar cele foarte cunoscute, ale unor autori emblematici pentru literatura noastră, cum este Ion Creangă, devin sursă de inspiraţie inepuizabilă pentru creatorii de publicitate."[11]

Într-o reclamă TV la un credit bancar avantajos, personajele din „Capra cu trei iezi" sunt transformate în oameni cu probleme de zi cu zi şi devin membrii unei familii obişnuite, din societatea românească actuală. Mama, în ţinută office, soseşte acasă după o zi grea la serviciu şi găseşte locuinţa în mare dezordine. Cei trei năzdrăvani care au devastat casa sunt trei copii neascultători, cu figuri de ştrengari. Vocea din *off*, naratorul heterodiegetic care ştie ce gândeşte personajul, foloseşte şi o expresie populară pentru a conserva stilul autorului care serveşte drept sursă a intertextualităţii: „Mama iezilor se grăbea acasă şi crezu că lupul i-o luase înainte. Însă de vină erau iezii, care dădeau prin băţ de obraznici ce erau." Femeia ştie cum să ţină lucrurile sub control, tocmai pentru că îşi primeşte salariul prin banca respectivă, deci are posibilitatea de a lua credite avantajoase, prin intermediul cărora reuşeşte să aducă îmbunătăţiri locuinţei deteriorate. Interpretarea poate urma două direcţii: conturarea stereotipului pozitiv al femeii de succes, care, pentru că este deşteaptă, câştigă bine, deci are acces la servicii bancare bune, dar este şi o mamă care rezolvă problemele casnice eficient.

Se poate observa modul în care campania publicitară derulată de bancă îşi construieşte axa discursivă pornind de la prozele scriitorului moldovean, „Harap Alb", „Soacra cu trei nurori", „Punguţa cu doi bani", „Capra cu trei iezi", intenţia comunicativ-persuasivă fiind concentrată într-un slogan care sugestionează interpretarea în cheie

---

[7] J. M. Adam, M. Bonhomme, *Argumentarea publicitară*, Iaşi, Institutul European, 2005, pp. 42-62, *passim*

[8] Jean-Jacques Boutaud, *Comunicare, semiotică şi semne publicitare. Teorii, modele şi aplicaţii*, Bucureşti, Editura Tritonic, 2005, p.81

[9] R. Barthes, „Rhetoric of the Image", în Alan Trachtenberg (ed.), *Classic Essays on Photography*, Leete`s Island Books, New Haven, 1980, p. 270-283, *passim*

[10] *The feel-good factor* – termenul îi aparţine Patriciei Anne Odber de Baubeta, *FairyTale Motifs in Advertising*; https://sapientia.ualg.pt/bitstream/10400.1/2422/1/Fairy_tale.pdf

[11] Ruxandra Coman, *The Discourse of Romanian Advertising. Identity Cultural Symbols in the Television Commercials*, în *Communication, Context, Interdisciplinarity. Studies and Articles – 3rd Edition, vol. 3, Section Journalism, Petru Maior University*, ISSN 2069 – 3389, *edited by:* The Alpha Institute for Multicultural Studies, 2014, pp. 68-77, *passim*; http://www.upm.ro/cci3

ludică. Indicele solidarităţii (adverbul *împreună*), cel al progresului de la clasic la contemporan (verbul la persoana I, plural *schimbăm*) şi cel al plasării într-un spaţiu al copilăriei fericite şi al imaginaţiei nelimitate (substanivul cu un polisemnatism bogat *poveste*) construiesc un nivel discursiv complex. Componentei asertive din enunţul simplu „Împreună schimbăm povestea" i se adaugă o notă persuasivă care solicită, ulterior, decodarea mesajului pe schema convenţională a basmului. În spot, apare personajul stereotipizat negativ în mentalul colectiv românesc – soacra cea rea, ridiculizat şi în povestea lui Creangă. Femeia se comportă conform aşteptărilor receptorului - îşi abuzează psihic nurorile şi le obligă să muncească neîntrerupt, dar acestea vor şti cum să se elibereze de sub influenţa nefastă a despotului feminin, obţinând un credit bancar, deci independenţă financiară. Schema narativă a poveştii a fost modificată astfel încât să susţină intenţia persuasivă, cu notă feministă, a emiţătorului: în societatea actuală, femeile îşi dobândesc libertatea de gândire, de exprimare, de acţiune pentru că îţi folosesc capacitatea intelectuală într-un mod eficient, salvator - apelează la sprijin bancar. În cazul clipului publicitar, recompensa pentru curajul de a lupta cu răul - motiv literar ipostaziat divers în basme – este o nevoie fundamentală a omului, independenţa, posibilă numai prin existenţa creditului, ce aminteşte de rolul salvator al obiectelor magice din basmele româneşti. Într-un alt spot, din 2013, eroul lui Creangă, Harap Alb, este sprijinit, pe aceeaşi schemă convenţională a basmului, de Setilă şi Ochilă, în ipostaze umanizate. Personaje cu trăsături hiperbolizate în sens pozitiv la Creangă, eroi din categoria fantasticului burlesc, ajutoare de nădejde ale eroului, cei doi devin, în cazul de faţă, o femeie vârstnică, din mediul rural, cu ochelari rizibili, supradimensionaţi, şi un tovarăş de pahar în cârciuma tipic românească. Motivul literar al perosnajului-adjuvatnt este deconstruit pe linie parodică, în acelaşi mod în care marile conflicte ale basmului sunt înlocuite cu provocările vieţii cotidiene actuale (obţinerea unui credit avantajos reprezintă victoria eroului; fiica de împărat este, asemenea oricărei gospodine, sedusă de mobila nouă, achiziţionată cu împrumutul bancar dobândit, ca într-un menaj banal).

O altă reclamă, din aceeaşi campanie, promovează imaginea bărbatului care devine un erou dacă se descurcă în situaţii de viaţă actuale. El apare în ipostaza tânărului identificat cu apelativul hipocoristic *cocoş*, de aluzie literară evidentă - „Punguţa cu doi bani". Intenţia ludică a emiţătorului este concretizată în aceeaşi plasare a schemei narative în contemporaneitatea banală.

O reclamă a unei companii de telefonie care s-a dezvoltat vertiginos are drept slogan un topos al basmelor din toate timpurile: cel al creşterii miraculoase – *Să creşti în doi ani, cât alţii în zece.* În acest caz, umorul îşi are sursa în polisemantismul verbului, aici fiind vorba despre sensul de *a se dezvolta*, de *a evolua* pe piaţa concurenţială.

Într-o reclamă la unităţile de alimentaţie publică din anii comunismului, latura ludică este evidenţiată prin grafică şi text. Se face apel la formula de incipit specifică basmului „A fost odată un purceluş... ", cea care are rolul de a introduce cititorul în lumea unică a fantasticului, dar care aici, în variantă ludică, duce cu gândul la faptul că animalul nu mai există, fiind destinat consumului. În cazul reclamei tipărite, o tânără în port popular duce pe tavă friptura tradiţională – un purceluş de lapte, cu un aspect vesel

(pare că zâmbeşte, într-o personificare grafică ce induce starea de bine privitorului). Textul mizează pe forţa analogiei între lumea basmului şi cea reală, configurând un discurs al promisiunii unor lucruri accesibile atât pe tărâmul miraculosului, cât şi în lumea reală: „Aşa încep basmele şi aşa încep ospeţele ca-n basme. E o realitate de care vă puteţi convinge poposind pe traseele turistice la unităţile de alimentaţie publică ale Gorjului."[12]

Se remarcă faptul că accesibilitatea schemei narative a oricărui basm, cu personaje uşor decodificabile şi cu variante de interpretare ghidate de structurile convenţionale este amplificată de universalitatea efectului comic, în acord cu o dimensiune secundară a actului discursiv publicitar – aceea a divertismentului - şi în concordanţă cu ideea postulată de cercetători conform căreia strategia cea mai eficientă preferată de publicitari este intertextualitatea.

Bibliografie:

Adam, J.-M., Bonhomme, M., *Argumentarea publicitară*, Iaşi, Institutul European, 2005
Barthes, Roland, „Rhetoric of the Image", în Alan Trachtenberg (ed.), *Classic Essays on Photography*, Leete`s Island Books, New Haven, 1980
Bălănescu, Olga, *Tehnici discursive publicistice şi publicitare*, Bucureşti, Editura Ariadna `98, 2006
Boutaud, Jean-Jacques, *Comunicare, semiotică şi semne publicitare. Teorii, modele şi aplicaţii*, Bucureşti, Editura Tritonic, 2005
Coman, Ruxandra, "The Discourse of Romanian Advertising. Identity Cultural Symbols in the Television Commercials", în *Communication, Context, Interdisciplinarity. Studies and Articles* – 3rd Edition, vol. 3, Section Journalism, Petru Maior University, ISSN 2069 – 3389, edited by: The Alpha Institute for Multicultural Studies, 2014, pp.68-77
Dâncu, V. S., *Comunicarea simbolică. Arhitectura discursului publicitar*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999
de Baubeta, Patricia Anne Odber, *FairyTale Motifs in Advertising*;
https://sapientia.ualg.pt/bitstream/10400.1/2422/1/Fairy_tale.pdf
Propp, V.I., *Morfologia basmului*, Bucureşti, Editura Univers, 1970
Tocia, Mariana, *Întruchiparea vechilor mituri în comunicarea publicitară*;
https://litere.univ-ovidius.ro/Anale/documente-z/articole-2016-2/43%20Tocia_2_2016_art.pdf
Witter, Preston, *Don Draper Thinks Your Ad Is Cliché: Fairy Tale Iconography in TV Commercials*, *Humanities 2016, 5, 29; doi:10.3390/ h5020029;*
https://www.researchgate.net/publication/302061046_Don_Draper_Thinks_Your_Ad_Is_Cliche_Fairy_Tale_Iconography_in_TV_Commercials

[12] https://www.google.com/search?rlz=1C1AVNG_enRO673RO674&source=univ&tbm=isch&q=elemente+de+basm+in+reclame+romanesti&sa=X&ved=2ahUKEwjQp7DZguPyAhWaNewKHftsCjEQ7Al6BAgPEA8&biw=1920&bih=969#imgrc=yeYMjd7QWF9C5M

DIFFERENT FACETS OF MARITIME TERMINOLOGY – FROM NORM TO USAGE

Corina SANDIUC,
Lecturer PhD,
Alina BALAGIU, Associate Professor PhD
"Mircea cel Bătrân" Naval Academy, Constanța

Abstract: Until the first part of the twentieth century, the theory of terminology was highly descriptive and normative, having the Wüsterian desideratum of monosemy of terms at its core. Despite its shortcomings, the classical theory of terminology has had its benefits. The term-concept correspondence reduces ambiguity, improves specialized communication, facilitates the creation of conceptual hierarchies, and draws the cognitive structure of a specialized field, thus enabling the creation of taxonomies and the compilation of standardized terminologies. From this point on, the way the term was perceived changed significantly, reaching the modern theories of terminology from the '90s, which situated terms in context. Specialized languages were no longer totally dissociated from common language, while polysemy was detected transdisciplinarily, through the conceptual transfer from one discipline to another. With this in mind, the present paper aims at illustrating how these theories of terminology may reflect the many facets of Maritime Terminology.

Keywords: maritime terminology, internal terminology, external terminology, interdisciplinarity, maritime term.

The traditional theory of terminology and Maritime Terminology (MT)

The approach to terminology has long been onomasiological, with polysemy and synonymy being excluded or, in the worst case, considered accidental. In this model that considered monosemy and univocity as "virtues", terms had no contextual, co-textual or pragmatic value. (Desmet, 2007: 3) Therefore, from the perspective of Wüsterian terminology, terminological polysemy is considered a terminological anomaly, an "imperfection" which needs to be solved, as much as possible, by homonymy. (Béjoint, 1989: 406)

The traditional or internal approach to terminology is descriptive and normative-prescriptive. It proposes an ideal model of universal monosemy that does not allow any resemblance to common language because specialized communication must be precise, unambiguous, so as not to leave room for interpretations, and to achieve rigorous professional communication. According to this point of view, terminology is the study of notional systems that structure a specialized field; terminological research, in this case, aims at representing the conceptual field and establishing precise concepts. Among those who support this principle, we find Robert Dubuc, who considers that the purpose of terminology is to provide specific terms to an activity, by structuring them to facilitate use. (R. Dubuc, 1985: 6) Thus, terminology should be used in strictly specialized

communication, by those who work in a specific field and is represented by the lexicon used in specialized texts, for the circulation of scientific information.

Maritime Terminology (MT) corresponds to the lexical system that is connected to maritime navigation, and includes terms that designate: **a.** types of ships and craft - commercial, military and leisure (e.g. oil tanker, barge, dredger, frigate, etc.); **b.** parts of the ship (e.g. framework, bow, stern, keel, portside, etc.); elements related to rigging and sails (e.g. main mast, rope, halyard, etc.); **c.** functions on board ships (e.g. master, sailor, officer, cadet, etc.); manoeuvres and actions associated with the field of navigation (e.g. to anchor, to moor, to heave up, to let go); **d.** devices used for navigation (e.g. anemograph, binnacle, gyrocompass etc.); **e.** instruments and mechanisms (deck fittings, capstan, bollard, etc.); **f.** concepts related to sailing (e.g. knot, bowline, hook rope, etc.), **g.** navy armament and equipment (e.g. combat vessel, flotilla, torpedo, etc.); **h.** marine meteorology (e.g. breeze, cyclone, current, tide, etc.); **i.** marine geomorphology (e.g. iceberg, canal, ocean, etc.); j. port facilities (e.g. quay, wharf, warehouse, harbour, etc.). However, MT is not limited to the subcategories listed above. It also includes terms belonging to related fields, such as: shipbuilding, astronomy, mathematics, physics, fishing, trade, transport, telecommunications, port operation, etc.

Since it plays such an important role in supporting the maritime industry, Maritime Terminology has also manifested some prescriptive features, being the result of normalization, through international standardization bodies dealing with the regulation of maritime terms and phrases. According to the International Maritime Organization (IMO) and its member countries, there has always been a compelling need to promote high level language skills for ship crews. Accordingly, the 1995 International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers (STCW 95) requires that seafarers be proficient users of Maritime English. In this regard, multiple projects and programmes have been implemented to promote language and terminological acquisition and to enhance the efficiency and quality of maritime services worldwide. (Ziarati, 2009; Schröder, 2002) To achieve this purpose, certain standards needed to be set in order to avoid language misuse and misunderstandings onboard, such as The International Safety Management (ISM) Code and IMO Standard Marine Communication Phrases (SMCP). These standards also for MT have been developed in the form of glossaries of terms and standard specific phrases for the use of maritime personnel.

The classical theory of terminology, as reflected in MT, has certainly had its benefits. It facilitates the creation of conceptual hierarchies and draws the cognitive structure of this specialized field. Moreover, a thorough term-concept correspondence improves specialized communication on board, and thus ensures safety by reducing ambiguity and communication failures.

External terminology

The way terminology was perceived changed significantly between 1930 and 1990. It started from the traditional viewpoint of internal terminology from the '30s until it reached the modern perspective of external terminology from the '90s.

External terminology, or terminology as a science, can be found in several new theories, where the linguistic aspect is no longer ignored. They bring forward an innovative approach to the term, which is henceforth situated in discourse, in the real linguistic and communicative context. This approach is semasiological and descriptive, giving up the strictly synchronic approach, with denominative variation and polysemy being finally accepted as natural phenomena. This theory of terminology has as fundamental principle the questioning of the Wüsterian postulate, according to which the term is monosemantic and monoreferential, and aims at the appropriate use of specialized meaning as used not only by the specialist but also by the ordinary speaker. (Bidu-Vrănceanu, 2007: 23) Here lies the fundamental distinction between the two main directions of terminological development: traditional or internal terminology, which addresses the specialists, and is governed by the ideal of semantic univocity and monoreferentiality of the term, and modern or external terminology, which addresses the non-specialists, who may use common language in relation to the specialized one.

The information explosion of the last decades has contributed to this phenomenon, which, through the development of mass media, has allowed scientific terminologies to share their terms with the general public and with each other. This phenomenon was described by F. Gaudin as "a democratization of knowledge", or "a socialization of knowledge". (Gaudin, 2003: 151) The same author goes beyond the strictly terminological sphere, proposing a sociological approach to terminology, without neglecting the historical side of a linguistic study of terminology. This approach favours the transition to interdisciplinary research.

On account of this, terminology is context dependent and is based on the analysis of widely circulated texts or of those found in textbooks. It is a terminology made by linguists for the non-specialist, with a pronounced descriptive character. The normative-prescriptive function, so important for the traditional theory of terminology, appears here only implicitly. Acknowledging the fact that terms may appear in various linguistic contexts, and that they may have variants that are often determined by context undermines the idealistic view that there is or that there should be only one name for a concept and vice versa.

In order to justify the different meanings of the same term, as they appear in various texts, it is generally accepted that a term can belong to several domains, where it will be defined differently. This division into separate vocabularies according to specific domains has become a necessary precondition for a terminological theory which, not long ago, excluded the natural existence of homonyms.

In her groundbreaking work of 1999, MT Cabré reconciles these two theoretical approaches: internal, which is “systematic and cognitive”, (Lerat, 1995: 61) and external, which is descriptive and less rigorous, claiming that they represent two perspectives on terminology: a normative one, relevant to the specialists in the field, who use terms to communicate scientific information, and a more flexible one, suitable to the non-specialists, who use the terms in real life communication. Therefore, the two facets of terminology do not exclude one another but are actually complementary.

Interdisciplinarity in Maritime Terminology

The modern period brings along great changes in the way the concept is perceived and in the creation of new concepts. This process is seen in its evolution. Concepts are no longer static since many sciences borrow concepts and terms from other sciences in what seems to be a universal linguistic network. This phenomenon can be attributed to interdisciplinarity, increased specialization and the acceleration of the process of science popularization. (Dury, 1999: 17-18)

Proponents of the external approach formulate the idea of the itinerant characteristic of linguistic signs, which are transferred from one community to another or between different communities formed within the same linguistic system. (Coşeriu, 1995: 57) Terminology should therefore be studied both from a synchronic and a diachronic perspective because concepts and terms evolve over time, just as they change their meaning depending on the context. The domains are also permeable to extra-linguistic influences - they can interfere with other domains, thus ensuring the migration of terms.[1]

The more advanced and modern a scientific field, the more popular its professional terminology is. The interest manifested by non-specialists in specialized terminologies is on the increase. In this way, terms which may or may not have undergone semantic changes can migrate either towards common language through a process called *determinologization*. The migration of terms from specialized terminologies into common language occurs on a regular basis, as a consequence of the *popularization of knowledge*, that is to say the growing interest of non-specialists in specialized information. This allows for a progressive "secularization of knowledge" which allows for alternative definitions of terms, along with the ensuing conceptual distinctions. (Bidu-Vrănceanu, 2000)

Within the linguistic system of MT, there is a constant back-and-forth movement between common language and MT, and between other specialized terminologies and MT. In this way, MT borrows and loans lexical items from/to common language and the scientific or technical terminologies of the spheres of activity with which it intersects.

For instance, the nouns *line* and *rope*, together with the phrasal verbs *let go* and *tie up*, which are deeply related to seamanship and the mooring and anchoring of ships, belong to common language and might seem ambiguous if the lexical domain is not mentioned. However, when found in phrases, compounds and collocations their specificity is clear (i.e. *fibre rope, wire rope towing line, log line, stern line*, *headline, breastline, let go an anchor, let go a line, tie up a ship, tie up a rope,* etc.).

In fact, recent studies show that polysemy, so controversial and sanctioned by lexicographic practice, has also left its mark on specialized languages, as a result of this lexical migration of terms.[2] This phenomenon triggers several semantic changes - it can

[1] In this regard, scientific fields were divided into "strong" sciences, that usually lend terms (i.e. mathematics, physics, chemistry, etc.) and "weak" sciences, which usually borrow terms.

[2] In order to solve the problems related to the ambiguity that could result from such a phenomenon, the term-lexeme vs. term-concept distinction is proposed. The term-lexeme is prone to conceptual-semantic and contextual

manifest itself in the simple "dilution" of the specialized meaning or in the addition of connotations. The highest degree of determinologisation is reached when semantic changes such as metaphor or metonymy occur, culminating in the assimilation of terms in common language. One cannot speak, however, of total determinologisation because, as A. Bidu-Vrănceanu observed, the semantic core of the terms is always preserved. [3] (Bidu-Vrănceanu, 2007: 39)

Take the term *bearing,* for example, which as a maritime term refers to "an angle formed by the direction of an object and a fixed reference point", by extension to common language, it designates "the way a person of stands, moves or behaves". The expression *to find/get one's bearings* indicates awareness of one's position relative to one's surroundings. Similarly, *adrift* as a maritime term refers to "a boat, a ship or any floating object that is not moored or secured", used metaphorically in common language, it denotes a person that has no clear purpose in life.

Furthermore, specialized terminologies also contain terms that primarily belong to other fields of knowledge, to such an extent that the vocabulary spheres of each socio-professional category of speakers intersect, partially overlapping in a process that ensures the success of communication. Thus, scientific and technical terminologies rarely correspond to the terminological ideal of monoreferentiality and semantic univocity of terms. In the case of migration of terms between different domains, the transfer or loan is based on 1) a conceptual analogy or 2) a methodological loan due to cross-disciplinary interaction. In the first case, we are dealing with a type of lexical creation related to polysemy. In the second case, the lexical loan or transfer takes place when various disciplines intervene in the research of the same object of study or when scientists, with double or multiple specializations, have a particular mobility between fields of study. (Toma, 2006, 393) In this case, a term can sometimes be reintroduced in the field of origin, so the original meaning is extended (intra-domain polysemy) or another term originating in another field is used (inter-domain polysemy).

This sort of semantic enrichment process was possible in MT due to its interrelationship with disciplines such as astronomy, mathematics, physics, electronics, telecommunications, followed by the development of technical and engineering sciences and the evolution of navigation respectively.[4] Since MT is a vast lexical domain, convergent to many other sciences, occupations and activities (i.e. fishing, trade, transport, telecommunications, etc.) it provides a rich store of terms compiled from various terminologies, however without losing its specificity. The technological evolution of the twentieth century led to further borrowings from other scientific and technical fields, such as: electromechanics, electronics, informatics, etc. New

variations and is therefore marked by polysemy, while the term-concept is well anchored in a specific field, and cannot be touched by polysemy.

[3] Bidu-Vrănceanu acknowledges the interference of scientific languages and their extension to common language. In this sense, the author provides the example of medical terms that appear in political and economic language. (Bidu-Vrănceanu, 1995: 43-44)

[4] Speaking of this phenomenon, Bidu-Vrănceanu observes that, at times, scientific languages may mix or overlap, while extending to common language. In this sense, the author provides the example of medical terms that appear in political and economic language. (Bidu-Vrănceanu, 1995: 43-44)

mechanisms and high precision instruments have constantly appeared on board ships, while considerably modifying the aspect of MT. Other specialized lexical systems clearly marked in the structure of MT are: economics (*bill of lading, concession, quota, freight, fixed costs, charter party, insurance*), physics (*acceleration, cavitation, displacement, force, deflector, isoba*r, etc.); astronomy (*aphelion, perihelion, astrograph, co-latitude, ephemeris, nadir, zenith,* etc.), geology and geography (*guyot, basin, doldrums, gulf, reef,* etc.), meteorology (*isobar, hurricane,* etc.), mathematics or geometry (*angle, arc, circle, diameter*, etc.), biology (*valve, flare* etc.), etc.

The semantic distinctions for some of these lexical items can be so profound that polysemy (with the preservation of semantic links between the various meanings and etymologically related meanings) becomes homonymy (with totally semantically and etymologically unrelated meanings). (Pană-Dindelegan, 1997, 11) The term *displacement* clearly illustrates this principle. Starting from the denotation "the act of forcing somebody/something away from their home or position" or "the enforced departure of people from their homes, typically because of war, persecution, or natural disaster", *displacement* is also used in physics with different meanings to indicate "the volume or weight of fluid displaced by a submerged body", but also "the component of an electric field due to free separated charges, regardless of any polarizing effects". The same term in MT is used with reference to a ship's size, while in psychoanalysis it denotes the unconscious transfer of an intense emotion from one object to another.[5]

Conclusion

MT is undoubtedly marked by monoreferentiality and univocity, aspects without which it would lose its specificity. However, the Wüsterian desideratum of monosemy of maritime terms should be presented less categorically because polysemy sometimes occurs transdisciplinarily, through the conceptual transfer from one discipline to another, which may give rise to semantic changes stimulating ambiguity. Together with the highly specialized terms referring to ships and maritime navigation, MT also comprises lexical items which exceed these domain boundaries or simply belong to common language. There are clear areas of interference between other specialized terminologies and MT, the latter functioning as a complex and semi-autonomous semiotic system, based on elements derived from the scientific style of literary language. Therefore, both the traditional and the modern facets of terminology can be found in MT in the form of two complementary perspectives of terminological analysis: a normative one - directing terms to fix and communicate scientific information, and a more flexible one – using terms in real-life communication.

References

BÉJOINT, Henri, 1989, „A propos de la monosémie en terminologie", în: *Meta*, XXXIV, 3, pp. 405-411.

BIDU-VRĂNCEANU, Angela, (coord.), 2000, *Lexic comun, lexic specializat*, Bucureşti: Editura Universităţii.

[5] See https://www.lexico.com/definition/displacement

BIDU-VRĂNCEANU, Angela, 2007, *Lexicul specializat în mişcare*. *De la dicţionare la texte*, Bucureşti: Editura Universităţii.
CABRÉ, M. Teresa, 1999, *Terminology: Theory, methods and applications*, Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins.
CABRÉ, M. T., 2000, – *Elements for a theory of terminology: Towards an alternative paradigm* in: *Terminology* vol. 6, nr. 1, Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins, pp. 35–57.
COŞERIU, Eugen, 1995, *Introducere în lingvistică*, Cluj: Editura Echinox.
DESMET, Isabel, 2007, "Terminologie, culture et société. Éléments pour une théorie variationniste de la terminologie et des langues de spécialité", în: *Cahiers du Rifal*, *terminologie, culture et société*, pp. 3-13: http://www.rifal.org/cahiers/rifal26/crf-26-01.pdf
DUBUC, Robert, 1985, *Manuel pratique de terminologie*, Brossard (Quebec): Linguatech.
DURY, Pascaline, 1999, „Les variations sémantiques en terminologie: étude diachronique et comparative appliquée à l'écologie", în: *Sémantique des termes specialisés*, Publications de l'Université de Rouen, pp 17-18.
GAUDIN, François, 2003, *Socioterminologie. Une approche sociolinguistique de la terminologie*, Bruxelles: Editions Duculot.
LERAT, Pierre, 1995, *Les langues spécialisées*. Paris, PUF
PANĂ-DINDELEGAN, Gabriela, 1997, „Terminologia lingvistică actuală, între tradiţie şi inovaţie", în: *Limbă şi literatură*, vol. II, pp. 5-12.
SCHRÖDER et al, 2002, "The Thematic Network on Maritime Education, Training Mobility of Seafarers (METNET): The Final Outcomes", Vol. 3, No. 1.
TOMA, Alice, 2006, *Lingvistică şi matematică: terminologie, limbaj, discurs,* Bucureşti: Editura Universităţii
ZIARATI et al, 2009, *Development of Standards for Maritime English – The EU Leonardo MarTEL Project*
https://www.researchgate.net/publication/263481885_Development_of_Standards_for_Maritime_English_-_The_EU_Leonardo_MarTEL_Project

THE LEXICON OF THE INSTITUTIONS OF THE POLIS ATHENS – ATTRIBUTIONS AND COMPONENTS

Senior Lecturer PHD. Habil. Mădălina STRECHIE,
UNIVERSITY OF CRAIOVA
DOCTORAL SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES

Abstract: The inventors of the democratic regime, the Athenians had for the exercise of this regime laws, officials, but especially, institutions to manifest this democratic regime. The emergence of these institutions was due to the successive reforms that established the Athenian democratic regime, and their improvement led to the success of the Athenian democratic regime, which faced great challenges by resisting and proving its effectiveness (to the Persians in particular).
The attributions of these legislative, religious, cultural and executive institutions covered all the needs of the city (polis), and in their composition they were only male citizens of the upper class, the Eupatridae who in order to take part in the political life of the city (polis) had to go through an educational process by ephebia (the military service). No one was unprepared for Athenian public office, on the contrary, the best and most skilled officials were selected.
The League of Delos, the coalition controlled by Athens to ensure the hegemony of the archipelago was successful precisely because of the training and faithfulness of Athenian officials of whom the best and most famous was the strategist Pericles.
The diversity and efficiency of these Athenian political institutions was remarkable, being a model for European institutions today and beyond, explaining how Athens became a thalassocracy and was able to withstand the Persian pressure in the Persian wars.

Keywords: Athens politics, thalassocracy, democracy, reforms.

Introducere

Geniul grec este cel care a găsit cea mai bună formă de guvernământ în care cetăţeanul să se manifeste, formă de guvernământ care a devenit în timp şi cea mai utilizabilă, anume democraţia. Pe lângă această formă de guvernământ, aproape perfectă, tot în lumea grecilor antici s-au manifestat şi toate derapajele instituţionale ale regimurilor politice, precum: tirania, oligarhia sau absolutismul.

Toate instituţiile Athenei, primul polis care a inventat democraţia, erau dominate de cetăţenii celebrului oraş stat, care a devenit dintr-un polis un veritabil imperiu al mărilor şi al comerţului, fiind cea mai cunoscută thalasocraţie. Instituţiile atheniene au fost creaţia cetăţenilor ei, erau formate dintre cei mai buni cetăţeni şi erau în slujba cetăţenilor athenieni, fiecare cetăţean era angrenat într-un fel sau altul la viaţa politică (politica fiind tot o invenţie grecească).

Varietatea instituţională atheniană este una foarte generoasă pentru studiul lexical, dar şi pentru cel sociologic, sau istoric, deoarece putem compara instituţiile atheniene (mai ales din perspectiva atribuţiilor lor) cu alte instituţii antice, dar mai ales moderne.

Polisul Athena a avut cetăţeni remarcabili, care i-au transformat instituţiile în veritabile modele pentru o lume întreagă, cei mai cunoscuţi fiind Pericle şi Themistocle, cei care au rescris istoria Athenei, primul transformând-o într-o putere regională prin controlul Ligii de la Delos, celălalt a făcut din Salamina un reper pentru istoria militară a lumii. Succesul instituţiilor Athenei a fost aşadar succesul cetăţenilor ei şi a binelui

comun, statul în accepţiunea lui Aristotel fiind o asociaţie pentru a asigura binele comun, ceea ce Athena a asigurat cetăţenilor ei prin aceeaşi cetăţeni.

Pentru o mai bună receptare a lexicului şi atribuţiilor instituţiilor atheniene le-am grupat în studiul de faţă pe mai multe categorii şi anume:

I. **Instituţii ontologice** (diviziuni etnice, clase sociale şi grupări regionale);

II. **Instituţii politice interne** (cele mai multe şi cele care compun de fapt democraţia atheniană), unele fiind **decizionale**, altele de **execuţie**;

III. **Instituţii economice**;

IV. **Instituţii de politică externă**.

De asemenea, pentru a fi mai uşor de înţeles de către cititorii studiului nostru nu folosim alfabetul grec, pentru a descrie termenii, îi descriem cu alfabet latin, păstrând denumirea greacă. Scopul acestui studiu nu este unul lingvistic, ci mai degrabă unul de sociologie, pentru a demonstra eficacitatea instituţiilor polisului cu numele zeiţei înţelepciunii, Athena.

I. Instituţii ontologice

1. Una dintre străvechile forme de organizare a omului a fost familia (centrată în jurul unui strămoş comun), care la Athena purta numele de ***genos***.[1] Aceasta are ca similitudine la Roma, *gens*= ginta.

2. ***Fratria***= un fel de uniune de familii, un trib, care are o religie comună. Ea deţine un registru în care sunt menţionaţi cetăţenii (doar bărbaţii erau socotiţi la Athena cetăţeni), care era necesar să provină din părinţi cetăţeni (ambii).[2] La romani este corespunzătoare şi cu *gens*= ginta, o familie extinsă, dar şi cu *tribus*= tribul.

3. ***Dema =*** un fel de circumscripţie teritorială, instituită de către Clistene, „un fel de comună", Athena având 100 de deme, care erau organizate „în trei zone geografice: oraşul, coasta şi interiorul."[3]La Roma corespondenta instituţională ar fi centuria, după reforma censitară a lui Servius Tullius.

4. ***Tritia=*** erau o componentă a tribului, grupată la fel ca şi demele pe regiuni[4], existau la Athena cam 30 de tritii. Corespondentul roman ar fi *curia,* cu toate că la Roma, tribul era componenta curiei, nu invers.

5. ***Clasele sociale sau censitare***[5], care erau şi foarte profesionale

a. ***Eupatrizii***=aristocraţii, ei deţineau puterea politică şi puteau fi *basilei*=regi sau *arhonţi*=magistraţi. Ei controlau *Ecclesia,* Adunarea cetăţenilor athenieni.

b. ***Demiurgoi***=meşteşugarii atenieni care erau tot cetăţeni.

c. ***Gheorgoi***=ţăranii liberi cu mici loturi de pământ, la rândul lor aparţineau de categoria cetăţenilor atenieni.

---

[1] *Cf.* Ane-Marie Buttin, *Grecia clasică,* Traducere de Lia Decei, Bucureşti, Editura Bic All, 2002, 2007, p. 61.
[2] *Ibidem*, p. 61.
[3] *Apud* Dominique Vallaud, *Dicţionar Istoric,* Traducere Nicolae Şarambei, Bucureşti, Editura Artemis, 2008, pp.275-276.
[4] Ane-Marie Buttin, *op. cit.*, p. 61.
[5] Magda Stan, Cristian Vornicu, *Istoria lumii pentru toţi. Antichitatea,* Editura Niculescu, Bucureşti, 2007, p. 112.

d. ***Zeugiţi***=un fel de crescători de animale, erau tot cetăţeni, chiar puteau ocupa funcţii de magistraţi, averea lor minimă era o pereche de boi.[6]

e. ***Theţii****=meşteşugarii de nave,* erau oameni liberi care se ocupau cu navigaţia.[7]Şi prin măiestria lor, Athena a devenit o thalasocraţie, chiar dacă ei nu participau la viaţa politică, statutul lor civil fiind neclar, cel mai probabil ei nu erau cetăţeni athenieni, chiar dacă se bucurau de cinste, ei nu puteau participa la viaţa politică..

f. ***Metecii***- erau o categorie socială specială în statul atenian. Ei proveneau din alte teritorii şi nu aveau cetăţenie atenianã. Plăteau statului adoptiv un impozit pe cap de locuitor, fiindcă stăteau în Atena, iar principala lor ocupaţie erau comerţul şi meşteşugurile. Taxa pe care o plăteau Athenei pentru a exercita ocupaţiile de mai sus se numea *metoikon*, de unde şi numele lor.[8]

II. Instituţii politice interne

A. Decizionale

1. Ecclesia[9]= Adunarea poporului athenian, fiind compusă din toţi cetăţenii athenieni care şi-au satisfăcut serviciul militar (efebia). Avea ca atribuţii luarea deciziilor cu valoare de lege, alegea magistraţii athenieni şi era cea mai bună tribună pentru exprimarea voinţei cetăţenilor. Reprezenta cel mai democratic for al Athenei, deoarece reprezenta comunitatea.

2. Bule=Consiliul celor 500, a apărut ca urmare a reformelor de instituire a democraţiei la Athena. Cetăţenii care îl compuneau erau de peste 30 de ani, fiind un fel de for de consultanţă, dar şi de execuţie a hotărârilor Ecclesiei. Ar fi echivalent cu Senatul.[10]

3. Areopagul= un fel de Senat[11], dar cu atribuţii religioase iniţial. Funcţiona la începuturile formării sale ca un „tribunal religios", dar ave decizia în ceea ce priveşte „chestiuni de etică"[12] a funcţionarilor publici athenieni şi nu numai.

4. Heliaia= tribunalul juraţilor, era instituţia juridică, formată din cetăţenii athenieni, de peste 30 de ani, aleşi pe timp de un an. Numărul componenţilor acestei instituţii care reprezenta puterea judecătorească era foarte mare de peste 200 la peste 2500.[13]Judecătorii erau aleşi la sorţi, astfel încât era foarte greu de a-i corupe, mai ales că nu cunoşteau dinainte cauza în care erau implicaţi.

5. Adunările triburilor=se întrunea anual şi reprezenta interesele triburilor atheniene. Avea organe de administrare, dintre care cel mai important era un funcţionar care se ocupa de finanţele acestei adunări, numit *tamias*.[14]La Roma are corespondent cu străvechea *Comitia tributa.*

---

[6] Ane-Marie Buttin, *op. cit.*, p. 64.
[7] Magda Stan, Cristian Vornicu, *op. cit.*, p. 112.
[8] Ane-Marie Buttin, *op. cit.*, p. 62.
[9] *Ibidem*, pp. 65-66.
[10] *Apud* Dana Dinu, *Introducere în istoria şi civilizaţia Greciei Antice,* Craiova, Editura Universitaria, 2005, p. 117.
[11] Ane-Marie Buttin, *op. cit.*, p. 66.
[12] Dana Dinu, *op. cit.*, p. 118.
[13] *Ibidem*, p. 119.
[14] *Ibidem*, p. 119.

6. Adunările demelor=erau ale membrilor demelor Athenei, fiind conduse de un *demarh,* se întruneau o dată pe an.[15] Aveau atribuţii mai mult de primării, deoarece se îngrijeau de întreţinerea oraşelor, templelor, drumurilor, ordinea publică şi executa recensământul cetăţenilor. La Roma corespondentul ar fi *Comitia centuriata.*

7. Adunările tritiilor=Adunările tritiilor atheniene, cu atribuţii militare mai ales, fiind conduse de un *trittiarhos.*[16] La Roma ele au echivalenţa *Comitiilor curiata*, dar şi *centuriata*, din cauza atribuţiilor lor militare.

B. Executive

Arhontes= Magistraţii, de fapt funcţiile publice de servire a cetăţenilor şi a intereselor lor. Este creaţia instituţională atheniană, care a reflectat cel mai bine democraţia, fiind exemplul tipic pentru separarea puterilor în polisul athenian. Durata funcţiilor publice dura un an, alegerea se făcea în Ecclesia prin tragere la sorţi, fiind selectaţi cei mai capabili şi remarcabili cetăţeni. Aceste funcţii executive erau foarte diverse şi acopereau toate aspectele fiind grupate în funcţii militare (cele mai importante), civile şi economice.

1. Arhonţii militari, erau cei mai importanţi şi se bucurau de cea mai mare cinste la Athena. Ca orice structură militară aveau o ierarhie. Astfel în fruntea acesteia erau a. ***Strategoi***=strategii, ofiţeri de carieră, dar şi lideri politici. Numărul lor era de 10, unul pentru fiecare trib athenian, iar mandatul lor nu era limitat la un singur an, sau la o singură dată[17]. Formau guvernul athenian, după accederea la putere a lui Pericle, fondatorul *Consiliului celor 10 strategi*. Ei comandau armata atheniană, fiind un fel de prim miniştri ai guvernului athenian. Strategii aveau un strateg şef, un fel de comandant al statului major athenian, aşa cum a fost cazul lui Pericle, uimitorul athenian care a inaugurat epoca de aur a Athenei, transformând-o într-o putere regională, prin controlul Ligii de la Delos. La Roma singurul echivalent ar fi dictatorul, prin controlul armatei.

b. ***Taxiarhii***=subordonaţii strategilor, din arma infanteriei.[18]Erau tot ofiţeri de rang superior, care îl ajutau pe strateg în gestionarea lucrurilor. La romani ei ar corespunde cu *praefectii,* cei cu miliţiile încheiate

c. ***Lohagoi***= subordonaţii taxiarhilor, tot infanterişti.[19]Echivalentul roman ar fi *tribuni.*

d. ***Hiparhi***=Cavaleri, subordonaţi ai strategilor,[20]romanii aveau o veritabilă categorie socială, numit şi *ordo equester*.

e. ***Navarhos***= Comandantul flotei sau strategul flotei (era unul dintre cei 10 strategi). Atribuţia sa era aceea de amiral.[21]La romani îl avem pe prefectul flotei, *praefectus classis*.

[15] *Ibidem*, p. 119.
[16] *Ibidem*, p. 120.
[17] *Ibidem*, p. 113.
[18] *Ibidem*, p. 113.
[19] *Ibidem*, p. 113.
[20] *Ibidem*, p. 113.
[21] *Ibidem*, p. 122.

f. ***Trierarhul***= comandantul unei corăbii atheniene, numită triremă.[22]Era subordonat direct navarhului. Corabia descrisă mai sus şi-a dovedit pe deplin eficienţa mai ales la Salamina.

g. ***Sofronistul***=arhonte militar cu rol de intendenţă, el se ocupa de efebi.[23]

2. Arhonţii civili

a. ***Arhontele eponim***, era cel mai important, deoarece el dădea numele anului[24]. La romani echivalentul este *consulul*.

b. ***Arhontele basileu***[25]= un fel de şef al cultului religios, corespondent la romani cu *pontifex maximus*.

c. ***Arhontele polemarh***= comandantul suprem al armatei, apoi judecător şi preot.[26] Îl putem compara cu un ministru de război, iar la romani ca atribuţii seamănă tot cu *consulul.*

d. ***Arhontele vistiernic=*** arhontele care se îngrijea de tezaurul Athenei[27], dar şi de cel al Ligii de la Delos.

e. ***Hellenotami***= subordonaţii arhontelui vistiernic, erau toţi administratori ai tezaurului athenian.[28] La romani avem *censores* şi *questores.*

f. ***Apodectai=***contabili publici[29], tot magistraţi economici.

g. ***Poletai***=magistraţi economici care se ocupau de licitaţii.[30]

h. ***Practores***= cei care strângeau amenzile datorate de cetăţenii athenieni.[31]

i. ***Logişti=*** sunt cei care îi remunerau pe arhonţi la terminarea mandatului.[32]

j. ***Thesmotheţii***= erau magistraţi jurişti, şase la număr. Aveau ca atribuţie „păzirea legilor", dar verificau şi probitatea morală a arhonţilor, anume dacă îndeplineau criteriile pentru magistratură, numite *dokimasia*.[33] La roma îi avem pe *praetores*, ca jurişti şi garanţi ai dreptului.

i. ***Cei 11 şefi ai poliţiei***= erau magistraţii care se îngijeau de ordinea publică, închisori şi supravegheau execuţiile capitale.[34]

k. ***Astynomii***= 10 arhonţi tot cu rol de ordine publică.[35] Ei erau un fel de jandarmerie, care supravegheau ordinea publică, dar şi siguranţa drumurilor, a pieţelor şi aprovizionarea. La Roma sunt mai multe echivalente, îi avem pe *aediles*, dar şi *vigiles*, din Garnizoana Romei.

[22] *Ibidem*, p. 122.
[23] Ane-Marie Buttin, *op. cit.*, p. 69.
[24] Dana Dinu, *op. cit.*, p. 114.
[25] *Ibidem*, p. 114.
[26] *Ibidem*, p. 115.
[27] Ane-Marie Buttin, *op. cit.*, p. 68.
[28] *Ibidem*, p. 68.
[29] *Ibidem*, p. 68.
[30] *Ibidem*, p. 68.
[31] *Ibidem*, p. 69.
[32] *Ibidem*, p. 69.
[33] Dana Dinu, *op. cit.*, pp. 114-115.
[34] *Ibidem*, pp. 114-115.
[35] *Ibidem*.

l. ***Agoranomii***= funcţionari care supravegheau aprovizionarea şi preţurile din pieţe.[36] Aribuţia lor principală era pentru a se evita specula şi crizele alimentare.

m. ***Metronomii***= magistraţi care aveau ca atribuţie verificarea unităţilor de măsură[37], pentru a se evita înşelătoria.

n. ***Epimeleţii***= un fel de administratori economici, dar şi primari care se ocupau de supravegherea comerţului , construcţiile de nave, de aprovizionarea cu apă potabilă, organizau şi jocurile importante pentru Athena.[38] La Roma avem *procuratorii*, mai ales în perioada imperială.

o. ***Atholeţi***=magistraţi care se ocupă cu organizarea Jocurilor Panathenee.[39]

p. ***Hierotopi***= magistraţi care se ocupau cu sacrificiile rituale.[40] Romanii aveau *haruspices*, dar aceştia nu erau funcţionari civili.

III. Instituţii economice

1***. Liturghiile***= reprezentau implicarea economică a cetăţenilor bogaţi, care susţineau diverse activităţi economice şi publice ale Athenei.[41]

2. ***Trierhia***= semnifica echiparea unei nave pe cheltuiala unui privat, cetăţean athenian.[42]

3. ***Choregia***= era susţinerea şi întreţinerea unei reprezentaţii teatrale[43], aşadar era o instituţie de subvenţionare culturală de către cetăţenii Athenei din voinţă proprie şi pe banii lor.

4. ***Gymnasiarhia***= plata pentru costurile organizării unor jocuri publice, de către cetăţenii înstăriţi.[44]

5. ***Hestia***= suportarea cheltuielilor unui ospăţ public[45], tot de către privaţii bogaţi.

IV. Instituţii de politică externă

1**.** ***Apoikia***= expediţii de colonizare organizată de polis, devenit metropolă.[46] La greci colonizarea a avut mai degrabă un rol economic, „aventura greacă" a fost una preponderent economică şi comercială. La romani acest proces ar fi echivalent cu termenul de *provincia*, numai că Roma acţiona militar cu preponderenţă.

2. ***Cleruhiile***= reprezenta guvernământul unor provincii[47] (colonii sau emporii=oficii comerciale) de către cetăţenii athenieni.

3. ***Amfictionii***= stabilirea de relaţii de prietenie între polisul Athena cu statele vecine.[48]Acestea sunt echivalente astăzi cu relaţiile diplomatice inter-statale.

---

[36] *Ibidem.*
[37] *Ibidem.*
[38] *Ibidem.*
[39] Ane-Marie Buttin, *op. cit.*, p. 69.
[40] *Ibidem*, p. 69.
[41] Dana Dinu, *op. cit.*, p. 126.
[42] *Ibidem.*
[43] *Ibidem.*
[44] *Ibidem.*
[45] *Ibidem.*
[46] *Ibidem*, p. 35.
[47] *Ibidem*, p. 35.

4. ***Proxenia***= Un fel de schimb de ambasadori între polisul Athena cu alte statele străine.[49] Ar echivala astăzi cu deschiderea de ambasade.

Concluzii

Binecuvântatul polis al zeiței înțelepciunii la greci, Athena, a creat, inovând în cea mai mare parte, o sumedenie de instituții dedicate binelui comunității sale, pentru propășirea athenienilor și nu pentru asuprirea lor. Principii precum separarea puterilor în stat, accesul la funcții publice a cetățenilor prin meritul și probitatea lor morală (*dokimasia*), organizarea sistematică a tuturor aspectelor polisului, implicarea civică și militară au transformat Athena într-un model mereu la modă, fără să își piardă eficiența și actualitatea, indiferent de timpuri.

Varietatea instituțiilor atheniene explică și succesul acestui polis, care a cunoscut hegemonia și a respins un imperiu mondial precum Imperiul Persan. Instituțiile diplomatice au fost statuate o dată cu democrația, ceea ce denotă genialitatea Athenei care astfel a oferit lumii întregi un model viabil demn de urmat și peste milenii.

BIBLIOGRAFIE

Benveniste, Émile, *Vocabularul instituţiilor indo-europene,* Traducere din limba franceză de Dan Sluşanschi, Bucureşti, Editura Paideia, 1999.
Bonnard, André, *Civilizaţia greacă,* Vol. I-III, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1967-1969.
Bury, B., Meiggs, R., *Istoria Greciei până la moartea lui Alexandru cel Mare,* Ediţia a IV-a revăzută, Traducere de Diana Stanciu, Bucureşti, Editura All, 2006.
Buttin, Ane-Marie, *Grecia clasică,* Traducere de Lia Decei, Bucureşti, Editura Bic All, 2002, 2007.
Coulanges, Fustel de, *Cetatea antică. Studiu asupra cultului, dreptului şi instituţiilor Greciei şi Romei,* vol. I, II, Traducere de Mioara şi Pan Izverna, traducerea notelor de Elena Lazăr, prefaţă de Radu Florescu, Bucureşti, Editura Meridiane, 1984.
Dinu, Dana, *Introducere în istoria şi civilizaţia Greciei Antice,* Craiova, Editura Universitaria, 2005.
Flacelière, Robert, *Viaţa de toate zilele în Grecia secolului lui Pericle,* Traducere de Liana Lupaş, Chişinău, Complexul editorial „Basarabia", 1991.
Lévêque, Pierre, *Aventura greacă,* vol. II, Traducere de Constanţa Tănăsescu, Bucureşti, Editura Meridiane, 1987.
Maffre, Jean-Jacques, *Secolul lui Pericle,* Prefaţă de Zoe Petre, Traducere de Gheorghe Ţiţeica, Bucureşti, Editura Corint, 2004.
Rachet, Guy, *Larousse. Dicţionar de civilizaţie greacă,* Traducerea: C. Litman, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1998.
Stan, Magda, Vornicu, Cristian, *Istoria lumii pentru toţi. Antichitatea,* Bucureşti, Editura Niculescu, 2007.
Xenofon, *Statul spartan. Statul atenian,* Traducere, prefaţă, cuvânt introductiv şi note de Maria Marinescu-Himu, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1958.
Vallaud, Dominique, *Dicţionar Istoric,* Traducere Nicolae Şarambei, Bucureşti, Editura Artemis, 2008.
Vernant, Jean-Pierre, coordonator, *Omul grec,* traducere de Doina Jela, Iaşi, Editura Polirom, 2001.
Vernant, Jean-Pierre, *Mit şi religie în Grecia Antică,* traducere de Mihai Gramatopol, Bucureşti, Editura Meridiane, 1995.

[48] *Ibidem*, p. 36.
[49] *Ibidem*, p. 36.

MANAGEMENTUL TIMPULUI – DIN PERSPECTIVA PROVOCĂRILOR SOCIETALE CONTEMPORANE

Ana TARNOVSCHI,
doctor în psihologie, conferențiar universitar, cercetător științific, USM

Abstract: The study involves a topical issue, which is needed to create a vision in the teaching activity and in time management, both representing topics of great interest. For an active teaching process, time is a strategic resource that must be used with more care, in order to be successful in pursuit of personal and professional goals.

Keywords: time management, teaching staff, psychological resource

Trăim în secolul vitezei şi avem doar 24 de ore la dispoziție pentru a rezolva multe sarcini atât în plan profesional, cât şi în viaţa personală. În situaţia actuală, multe obiceiuri s-au schimbat pentru că trăim o nouă realitate. Din perspectiva provocărilor societale contemporane, abilitatea de a-ți gestiona timpul în mod eficient face tranziția de la eșec la succes, deoarece timpul este astăzi cea mai importantă resursă de care dispunem. De foarte multe ori auzim propoziția „nu am timp”. La un moment dat, ajungem să o spunem frecvent fie la serviciu, sau acasă. Există oameni pentru care 24 de ore nu sunt niciodată suficiente, în timp ce alții reușesc să-și îndeplinească eficient task-urile zilnice. Diferența dintre prima categorie şi cea de-a doua stă într-un management eficient al timpului. Atunci când vorbim de managementul timpului, ne gândim cel mai adesea la activitatea profesională şi mai puțin la ceea ce facem în restul timpului. Însă, unele tehnici învățate pentru muncă pot fi aplicate cu succes şi în viaţa personală.

Conceptul de gestionare a timpului cuprinde o serie de definiţii care descriu o serie de activităţi, procese şi resurse pe care le folosim pentru a utiliza în mod eficient timpul propriu. Managementul timpului este un mod de viaţă şi de muncă, prin care ne folosim propriul timp într-un mod eficient. Există strategii pe care le putem învăţa pentru a gestiona cu mai mult succes timpul nostru. Ideea despre gestionarea timpului există de mai mult de 100 de ani. Până în anii şaptezeci, termenul de „gestionare a timpului” nu a intrat în uz general. Abia pe la începutul anilor optzeci, oamenii au început să se gândească la timp ca la un mijloc (resursă) care poate fi gestionat. Managementul timpului este abilitatea de a decide ce este important în viaţa noastră. Un număr mare de specialişti (business and personal coach) promovează şi studiză tot mai mult problema gestionării timpului ca o resursă esenţială în creşterea productivităţii şi a succesului atât în activitatea profesională, cât şi în viaţa privată.

O persoană cu un bun management al timpului reuşeşte să realizeze mai multe sarcini într-un timp mai scurt, fiind, totodată, mai relaxată şi reuşind să stabilească un echilibru între viaţa personală şi cea profesională. Capacitatea de organizare şi gestionare a timpului influenţează succesul profesional al unei persoane prin elucidarea

pilonilor managementului timpului pentru fiecare persoană: planificarea; organizarea; controlul timpului. Identificarea proceselor managementului timpului presupune:

a) definirea activităţilor proiectului şi stabilirea succesiunii lor, a condiţionărilor tehnologice şi organizatorice ale acestora;

b) estimarea duratei activităţilor, care poate fi realizată determinist sau probabilist;

c) realizarea programului de execuţie a proiectelor, prin apelarea, în funcţie de complexitatea lor, la metode clasice sau moderne de programare;

d) monitorizarea şi actualizarea programului pe măsura executării lui, care include măsurarea şi raportarea progresului în executarea programului şi utilizarea resurselor, adoptarea de acţiuni de corecţie, actualizarea şi ajustarea programului.

Stabilirea modalităţilor de a aborda timpul, ca resursă, este analizată din perspectivă:

- *eficientă, pozitivă* – manifestată prin încercarea de a gestiona cât mai bine această resursă;
- *negativă* – manifestată prin ignorarea sau proasta gestionare a bugetului de timp prin factorii denumiţi „*hoţi de timp*" – incapacitatea de a spune NU; e-mailurile şi internetul; telefonul, care sună des (incapacitatea de a refuza apelurile sau de a le scurta); amânarea sarcinilor neplăcute; vizitatorii neprogramaţi (colegi, părinţi); lipsa abilităţii de delegare a sarcinilor; lipsa unei prioritizări a sarcinilor de lucru; lipsa de organizare.

Aşadar, nu există „reţete" pentru un management al timpului, dar există metode (prioritizare, organizare şi planificare), tehnici (stabilirea ţintelor (obiectivelor); stabilirea obiectivelor organizaţiei/instituţiei; identificarea zonelor-cheie; formularea sarcinilor; stabilirea priorităţilor) şi instrumente (modelul SMART, analiza comparată, scheme de tip ABC, jurnale, calendare, organizatoare etc.) de personalizare a propriului management al timpului [4,2,1].

Complexitatea activităţii didactice ridică o serie de provocări din acest punct de vedere, cele mai recomandate fiind următoarele:

- Setarea unor obiective foarte clare. Obiectivele, indiferent de poziţie sau cerinţe trebuie să fie stabilite cât mai clar, respectând toate cerinţele (specifice, măsurabile, posibile de atins, realiste, încadrate în timp).

- Gruparea sarcinilor împreună pentru o eficienţă sporită. Cadrele didactice pot economisi mult timp prin gruparea activităţilor similare: de exemplu, 10 apeluri telefonice pentru părinţi sau 5 e-mailuri la care să se răspundă, gruparea acestor sarcini va economisi timp.

- Concentrarea pe sarcini importante şi urgente. Prioritizarea sarcinilor este o operaţiune extrem de importantă pentru managementul timpului în cazul cadrelor didactice. Stabilirea priorităţilor se va realiza în funcţie de cronologia aferentă diferitelor activităţi (se porneşte de la activităţile curente de predare la clasă care au în cele mai multe cazuri un timp alocat dinainte, se iau în considerare apoi alte cerinţe administrative (corectură lucrări sau proiecte, realizarea de situaţii, analize cerute de

managementul instituției școlare) și se continuă cu activitățile de comunicare/îndrumare a elevilor, părinților, etc.

- Organizarea eficientă a spațiului de lucru. Aceasta se poate referi la aranjarea propriu-zisă a dosarelor sau fișierelor care conțin informațiile necesare desfășurării activității fie în format fizic fie în format electronic.

- Managerizarea situațiilor legate de elevii indisciplinați. Se recomandă ținerea unei evidențe pentru elevii care nu își realizează la timp temele de lucru sau care nu răspund corespunzător altor cerințe administrative. Evidența în acest sens îl ajută pe cadrul didactic să identifice în timp real atât persoanele cât și spețele la nevoie.

- Minimizarea importanței excesive acordate anumitor activități (din perspectiva unui nivel prea înalt de calitate luat în considerare). Tendința spre auto perfecțiune este de multe ori nocivă pentru multe cadre didactice, în special acolo unde un nivel calitativ extrem asociat unei anumite cerințe nu este impus ca un standard ci este la libera alegere a persoanei. De foarte multe ori se consuma prea multe resurse (inclusiv timp) pentru activități, care nu sunt așa de importante din perspectiva managerială.

- Aplicarea regulii „celor 2 minute". Regula „celor 2 minute" poate fi o modalitate eficientă de a câștiga timp și de a putea gestiona mai bine lucrurile. Orice activitate sau cerință care se încadrează în 2 minute ar trebui efectuată atunci când apare, nu amânată pentru mai târziu. Astfel, se poate evita elegant, aglomerarea a numeroase activități care pot consuma destul de mult timp la un moment dat.

- Reducerea stresului sau anxietății legate de cerințele profesionale curente. În această categorie intră orice tehnică care poate să contribuie la relaxarea si concentrarea mai ușoară a unei persoane pe cerința de lucru curentă. „Secretul" constă în a reuși proiectarea mentală a ideii de succes și participarea emoțională completă la ceea ce se realizează la momentul dat. A regăsi plăcerea firească în a face tot ceea ce reprezintă sarcină de lucru poate părea un ideal de neatins dar, de cele mai multe ori necesită un efort incomparabil mai mic față de stresul sau consumul nervos asociat cu aglomerarea cerințelor și lipsa de organizare a acestora în timp.

- O mare parte a zilei de lucru este deja programată. Există o libertate foarte limitată în modificarea orarului atribuit orelor de clasă, astfel că, profesorii trebuie să lucreze foarte eficient cu timpul foarte limitat, care este flexibil.

- O componentă importantă a rolului asumat de către un profesor este să fie disponibil pentru elevi și părinți dincolo de timpul propriu-zis de predare la clasă.

- Există multe alte cerințe care concurează fiecare în raport cu timpul disponibil al unui cadru didactic – cerințe de ordin administrativ, cerințe din partea comunității locale, cerințe legate de propria dezvoltare continuă profesională și personală.

- O predare bună necesită în permanență angrenarea și provocarea corespunzătoare a elevilor. Acest efort necesită la rândul său un nivel ridicat de energie și abilități [1,4,5].

Oricât de organizați suntem, există întotdeauna doar 24 de ore într-o zi. Tot ce putem gestiona de fapt se referă la noi înșine și ce facem cu timpul pe care îl avem la dispoziție. De aceea este vital să învățăm să lucrăm atât eficient cât și eficace. Aceste două cerințe sunt întotdeauna elementele cheie pentru a realiza cât mai mult cu ajutorul

timpului disponibil limitat. Managementul timpului înseamnă control. Atunci când o persoană lasă timpul să o controleze, nu va avea niciodată suficient din acesta. Pe de altă parte, când își va control timpul disponibil, va putea aloca acest timp pentru îndeplinirea sarcinilor și îndatoririlor. Soluțiile practice pentru a putea fi gestionat cu succes timpul unui cadru didactic pleacă de la organizarea mai bună a activităților în raport cu o serie de criterii legate de importanță, complexitate etc. În mod concret, managementul timpului este extrem de important pentru eficientizarea activității și pentru conservarea resurselor personale pe termen lung.

Studiul și analiza reperelor teoretice cu referire la managementul eficient al timpului (S. Covey, 2000). J. Menard (2000), Ș. Iosifescu (2001), A. Potâng (2001), M. Zlate (2002), E. Voiculescu (2004), E. Corduneanu, Z. Bogathy, I. Erdei, C. Ilin (2007)) [1,2,3,4] au permis:

- *clarificarea*: din perspectiva managementului educațional axat pe un învățământ de calitate, se reliefează dimensiunea temporalității, prin prisma căreia profesorul trebuie să posede, în activitatea sa profesională, abilități de management eficient al timpului, iar managementul timpului liber devine o prioritate primordială a vieții personale și a activității cadrului didactic;
- *definirea conceptului de „management al timpului*" care vizează un set de principii, practici, competențe, instrumente și sisteme care, împreună, ajută o persoană să-și valorifice timpul pe care îl are la dispoziție cu scopul de a-și îmbunătăți calitatea vieții. Prin prisma dată, se poate menționa că managementul timpului nu presupune ca o persoană să învețe să realizeze cât mai multe lucruri într-un timp cât mai scurt, ci ca aceasta să se asigure că face ceea ce trebuie făcut, că se ocupă la timp de lucrurile care chiar trebuie făcute.

O varietate de abordări diferite de gestionare a timpului s-au dezvoltat în ultimele decenii pentru ca omul să se organizeze mai bine și să-și coordoneze obligațiile care îi revin. Abordarea lui S. Covey, autor al cărții "Eficiența în 7 trepte" și co-autor al cărții "Să începem cu începutul" este cunoscută și aplicată pe scară largă [3]. El vorbește despre 4 generații în dezvoltarea conceptului de gestionare a timpului:

1. Note și liste de verificare - mod organizat de reacție la cereri;
2. Calendare și agende - planificare în avans (nu doar reacție);
3. Priorități și valori (actuala preocupare cu gestionarea timpului, scopuri, eficiență) - oamenii au devenit preocupati de eficiență în detrimentul satisfacerii nevoilor altora și a spontaneității;
4. Organizarea și realizarea priorităților – așa a rezumat Covey întregul concept de gestionare a timpului.

Astfel, se poate concluziona că, pentru a putea dobândi abilități de gestionare a timpului, cadrul didactic trebuie să adopte instrumente și tehnici care îl caracterizează, care se potrivesc personalității sale, stilului de viață și activității lui profesionale. Timpul este cel mai de preț bun al nostru și singura resursă ce nu este regenerabilă. În general convertim în mod eficient timpul în rezultate, reușind să ne atingem obiectivele planificate.

Surse bibliografice:

Bogathy, Z., Erdei, I., Ilin, C., Managementul timpului. Suport de curs. Timişoara:Coleborn Consulting, 2007. http://www.diasporatm.ro/regi/upload/files/DECOMP-Managementul-timpului.pdf

Corodeanu D-T., Managementul timpului sau tehnici şi instrumente pentru a economisi eficient timpul.

Covey S.R., Eficienţa în şapte trepte sau un abecedar all înţelepciunii. Ed. Allfa, Bucureşti, 2002. ISBN 973-8171-96-2

http://anale.feaa.uaic.ro/anale/resurse/27_Corodeanu_DT_-_Managementul_timpului_sau_tehnici_si_instrumente_pt_a_economisi_eficient_timpul.pdf

Saranciuc-Gordea L., Aspecte de management al timpului în sporirea eficacităţii activităţii şcolare a cadrului didactic. http://dir.upsc.md:8080/xmlui/handle/123456789/405

Whetten, D./Cameron, K., Developing management skills, Ed. Prentice Hall, 2002. https://fac.ksu.edu.sa/sites/default/files/developing_management_skills-8th_edition.pdf

Notă: Lucrarea a fost efectuată în cadrul Proiectului Bazele teoretice şi metodologice ale asigurării activităţii psihologice în sistemul de învăţământ general din perspectiva abordărilor societale contemporane. Cifrul: 20.80009.1606.10.

IDENTITĂŢILE CONCEPTUALE ALE PEDAGOGIEI MEDICALE

Maria Dorina PAŞCA,
Assoc. Prof. PhD, UMFST „G.E.Palade''- Târgu- Mureș

Abstract: The medical pedagogy represents the symbiosis between the coherent, correct, plausible and creative application of the didactic strategies and of the whole instructive-educational process in certain situations as well as the practical basis of the medical act, itself, so that the result codifies the efficiency of the medical-pedagogical intervention.
Through its structure, the medical pedagogy opens new perspectives, not only in terms of communication and relationship between doctor and patient, but especially the logistics through which teaching strategies find their place in the treatment scheme for both body and soul, applied to both students and other categories of patients, the result being truthful and quantified in effectiveness.
Also, all other patient categories can benefit from the educational logistics achieving good results in his evolution. From a pedagogical perspective, the doctor having a wide range of approach, certifies once again the essence of the necessary interdisciplinary knowledge including in the anamnesis.

Keywords: medical pedagogy, interdisciplinarity, communication

Pornind întotdeauna de la origini, cuvântul **educaţie** provine din latinescul „educatio" ce reprezintă, creştere, cultivare, ea raportându-se la fiecare etapă a unei societăţi, care la un moment dat va surprinde în coabitare şi elementul de educaţie.

Realizând un periplu al definiţiilor inserate educaţiei, vom comsemna:

1) – Dictionarulde pedagogie contemporană (1969) surprinde :

a) educaţia, fenomen social fundamental şi originar, apărut o dată cu societatea umană, împlinind funcţia socială de informare şi formare a omului; este studiată de pedagogie, fiind propriul obiect de conectare şi noţiune centrală.

b) – Educaţia ca activitate umană, este orientată de un scop, care reprezintă în acelaşi timp punctul ei final. La acest scop se ajunge treptat, prin realizarea unor scopuri intermediare: cultura generală şi profesională şi integrarea socială a celui educat.

c) – Educaţia este un proces bilateral care se săvârşeşte între educator şi cel educat.

d) – Educaţia se face la nivele şi zone diferite: pornind de la nivelul intelectului, ea se îndreaptă spre zona sentimentelor, a atitudinilor şi a voinţei

2) –Tratat de pedagogie şcolară Nicola I (1996) :

a) – Educaţia, prin caracterul său uman, este o acţiune ce se desfăşoară în mod conştient potrivit unor finalităţi stabilite în prealabil, ea are deci, un sens intenţional care vizează un rezultat bine conturat. În funcţie de aceste finalităţi sunt selecţionate apoi valorile ce urmează a fi transmise, sunt alese metodele şi mijloacele cele mai potrivite pentru a realiza transmisia, se asigură o organizare corespunzătoare a activităţii, în aşa fel încât, să se obţină, rezultatul scontat.

b) – Educaţia constituie o componentă a existenţei socio-umane, fiind un proces în desfăşurare, un dat nemijlocit, intrinsec acestei existenţe, într-un cuvânt, educaţia este un fenomen antic ce fiinţează în cadrul sistemului social.

3) - **Cultura şi puterea** – Choumbart de Lauwe P. H (1982)

Educaţia poate fi concepută într-un mod mai larg ca o întâlnire între individ şi societate şi întreaga viaţă socială poate fi marcată de acest schimb permanent.

Sintetizând cele menţionate anterior ca amprente conceptuale, considerăm că întregul, privind definiţia **educaţiei**, ea porneşte de la faptul că, Nicola I (1996) este o activitate complexă care se realizează printr-un lanţ nesfârşit de acţiuni exercitate în mod conştient, sistematic şi organizat, în fiecare moment un subiect – individual sau colectiv – acţionând asupra unui obiect - individual sau colectiv- în vederea transformării acestuia din urmă într-o personalitate activă şi creatoare, corespunzătoare atâtcondiţiilor istorico-sociale, prezente şi de perspectivă, cât şi potenţialului său biopsihic individual.

Într-o astfel de conjunctură , **educaţia** îndeplineşte mai multe **funcţii**, ele vizînd:

a) – **selectarea şi transmiterea valorilor de la societate la individ** = se va realiza pe baza unor principii pedagogice şi în conformitate cu anumite particularităţi psihice;

b) – **dezvoltarea conştientă a potenţialului biopsihic al omului** = este realizabilă numai pe baza valorificării descoperirilor psihologiei şi a fundamentării acţiunii educaţionale pe aceste descoperiri;

c) – **pregătirea omului pentru integrarea activă în viaţa socială** = răspunde unor necesităţi sociale pe care societatea, în ansamblul său, le ridică în faţa oamenilor ca agenţi ai devenirii sociale şi prin intermediul unor nevoi individuale.

Contextual, Nicola I, Constantin S, Fărcaş D (1982) prin funcţiile educaţiei se urmăreşte asigurarea unui echilibru dinamic între cei doi poli putând fi apreciată ca o condiţie indispensabilă atât pentru existenţa şi dezvoltarea societăţii, cât şi a fiecărui indvid în parte.

Educaţia se regăseste ca instrument adiacent de lucru la nivel de individ şi comunitate/societate, prin intermediul pedagogiei ca modalitate de expresie educaţională.

Pedagogia, după sursele de informare este :

a) – **DEX(2009)** – stiinţa care se ocupă cu metodele de educaţie şi de instruire a oamenilor, în special a tinerelor generaţii.

b) – **Dicţionarul de psihologie** (1996) – este ştiinţa şi arta educaţiei, delimitând faptul că azi desemnează doar metode şi tehnici utilizate de educatori.

c) – **Tratat de pedagogie şcolară** (1996) este ştiinţa care studiză fenomenul educaţional cu toate implicaţiile sale asupra formării personalităţii umane în vederea integrării sale active în viaţa socială.

d) – **Dialogul în educaţie** (1974) - ni se înfăţişează ca o ştiinţă interdisciplinară de sinteză şi de aplicaţie, care, pentru rezolvarea propriilor sale probleme, recurge la elemente de explicaţie, împrumutate de la alte discipline teoretice.

e) – Identificăm într-un spectru mai larg, faptul că Nicola I(1996) – **pedagogia** este ştiinţa care, în conformitate cu propia sa logică, decide asupra finalităţii acţiunii

educaţionale , în concordanţă cu un sistem de valori sociale, asigurând totodată mijloacele necsare transpunerii în practică a acestei finalităţi.

f) – **Dicţionarul de pedagogie contemporană** (1969) – este ştiinţasocială cu statut academic care studiază educaţia într-un cadru instituţionalizat ca proces de perfecţionare a omului, interesând prezentul şi viitorul omenirii. În acest sens, obiectivul ei de studiu îl constituie modelarea mecanismelor psihofiziologice şi a regimurilor de viaţă pentru a asigura rezultate optimale în dezvoltarea omului.

Rămânând tot în secvenţa definiţiilor, se adaugă cojunctural cea a medicinei, DEX (2009) care, succint, derivă din latinescul „medicina" – însemnând: a vindeca, a lecui, a îngriji, a preveni, a ajuta, a veni în ajutor.

În acest context al derivaţiilor atât ale educaţiei, pedagogiei, cât şi medicinei, existenţa unei situaţii **interdisciplinare**, face ca atitudiniile lor ca ştiinţe, să se întrepătrundă, având ca obiect comun – omul, fiinţa umană. Se dezvoltă astfel o relaţie structurată pe dezvoltarea reciprocă, făcând posibilă rezultanta comună: minte sănătoaă în corp sănătos.(Mens sana in corpore sano)

După Sen A(1978) educaţia în accepţia ei extensivă, a putut oferi medicinii metodele care autorizeazăintegrarea actelor educaţionale în ansamblul terapeutic datorită atât cunoaşterii profunde a genezei, evoluţiei şi structurii personalităţii pe care îşi întemeiază ştiinţa pedagogică domeniul aplicativ, cât şi datorită capacităţii metodelor educaţionale de a opera la nivelul „molecular" al persoanei.

Educaţia dispune însă de un câmp larg de experienţă, constând tocmai în formarea la om a capacităţii de a rezolva independent o multitudine de probleme, ceea ce constituie în fapt şi măsura reuşitei demersului educaţional în direcţia formării unei personalităţi active şi originale

Este momentul de a aduce în atenţia demersului nostru conceptual - longitudinal, faptul că în literatura de specialitate, a fost vehiculată terminologia adecvată **interdiscilinarităţii** între **educaţie, pedagogie şi medicină**, punând în valoare modalitatea prin care metodele şi teoriile legate de dezvoltare şi reechilibrare emoţională pot avea loc, completându-se reciproc.

Astfel, a apărut, într-un momental dezvoltării acestei conduite medico – educativ/pedagogice terminologia adecvată, Sen A (1978) care delimitează:

a) - **funcţia terapeutică a educaţiei** = funcţie a procesului instructiv – educativ, care potenţează capacitatea metodelor şi procedeelor pedagogice, de a realiza, într-o situaţie patologică, efectele terapeutice, de a reechilibra, restructura, readapta;

b) - **actul educaţional terapeutic** = reprezintă orice modalitate de influenţare intenţionată şi sistematică a unui subiect utilizată în scopul ameliorării sănătăţii, al refacerii echilibrului fizic şi psihic.

c) – **educaţie terapeutică** = concept ce va desemna procesul căruia îi dă naştere şi a cărui dezvoltare o condiţionează totalitatea actelor educaţional – terapeutice implicate în desfăşurarea unui program sistematic de acţiune.

d) – **terapie educaţională** = va denumi orice formă de psihoterapie realizată prin metode şi procedee educaţionale.

Luând act constructiv privind identităţile conceptuale ale definiţiilor amintite anterior, putem constata cu certitudine, necesitatea de a avea şi în continuare dar cu siguranţă la un alt nivel, **similitudinea** dintre **educaţie, pedagogie şi medicină**, prezentă concret în actul medical.

Se remarcă faptul că structurile anterioare făceau referire în special la recuperarea fizică şi psihică în situaţii speciale, folosind cu prioritate metode instructiv-educaţionale, eficienţa actului terapeutic în sine fiind evidentă şi revelatoare. Astfel, ajungem metodologic şi cronologic, la începutul secolului XX, unde interdisciplinaritatea dintre medicină şi educaţie, versus educaţiei cu medicină, să coexiste, mai ales în situaţia în care, întâlnirea **pedagogiei cu medicina** în general şi în special a **educaţiei cu terapia**, să fie apreciată de pedologie sub varii şi complexe aspecte.

Implicit apare şi termenul de **pedagogie medicală** ce în accepţia Montessori reprezenta la nivelul anului 1900:

- măsuri de igienă menite să asigure o bună funcţionare a organismului;
- o educaţie medicală urmată de :

  educaţie musculară;
  educaţia motorie;
  educaţia privirii;
  exerciţii de imitaţie;
  educaţia simţurilor;
  instrucţia intelectuală cu metode specifice,

fapt ce denotă preocuparea existenţei unei colaborări între **medicină** cu orientarea sa terapeutică şi **pedagogie** cu acţiunea sa educaţională ca paletă interdisciplinară.

Metaforic, Ley A. (după Sen A – 1978) vorbea despre modalitatea prin care, „pedagogia şi medicina se luminează reciproc", ideea fiind remarcabilă la acea vreme şi nu numai.

Ca un corolar al începutului de secol XX, **interdisciplinaritatea,** Sen A(1978) între **medicină şi pedagogie** cunoaşte o reciprocitate semnificativă; între **terapie şi educaţie** se stabilesc linii de comunicare din ce în ce mai adecvate laviziunea şi sarcinile specifice ale fiecăruia, iar medicii ca şi pedagogii recunosc fără ezitare, folosul comun al acestei colaborări.

Totodată este cunoscut în aceeaşi perioadă şi câmpul prolific de a descoperi interesul pentru:

a) – **Psihopedagogia medico – socială**Lafon R (1950) propunând, nu o ştiinţă nouă, ci o sinteză simplificată a unor multiple cunoştiinţe psihologice, pedagogice, medicale, sociologice, juridice şi criminologice în aspectele lor dinamice, aplicate la totalitatea biopsihosocilă care constituie orice fiinţă umană. Obiectul ei este individul aflat în dificultate de viaţă şi adaptare într-o colectivitate care se crede definitiv structurată, organizată, echilibrată, dar care se află ea însăşi într-o perpetuă transformare.

b)- **Pedagogia clinică-** Viat J. (1968) motivată în apariţia ei de unicitatea fiinţei umane. Ea are ca obiect, fiinţa umană în măsura în care există şi se simte existând ca o fiinţă unică, având o istorie şi trăind într-o situaţie promoţională care nu poate fi asimilată nici unei alte situaţi, factorul promoţional caracterizând orice situaţie specific educaţională,

totodată, tinde să repare dezordinile apărute în activitatea şcolară datorită unor factori biopsihosociologici.

Începutul secolului XXI poate continua ideea secolului XX,implementând astfel sub o codificare modernă, eficintă şi adecvată momentului evolutiv al acestui timp, noul concept de **pedagogie medicală** ca fiind o simbioză a interdisciplinarităţii vizând aplicarea în mod coerent şi creativ a metodelor instructiv-educative, decoparticiparea pacientului elev şi nu numai la menţinerea legăturii structural- logistice prin actul medico-pedagogic cu grupul, comunitatea, societatea de referinţă a celui în cauză, educatorul putând fi medic, iar medicul educator, depăşind cu bine, împreună, actul terapeutic în sine.

Ca **obiective** pragmatice vizând necesitatea implementării în **spaţiul spitalicesc** cu identitate de sine stătătoare a noului concept de pedagogie medicală, menţionăm :

- organizarea procesului instructiv-educativ în unităţiile spitaliceşti sub forma activităţiilor curente din învăţământul preuniversitar (preşcolar şi /sau şcolar);
- prezenţa activă şi constantă în unităţile spitalicesti, a cadrelor didactice vizând parcurgerea programei şcolare de către pacienţii- elevi;
- aplicarea în mod adecvat şi creativ a metodelor şi procedeelor pedagogice de către personalul medical (medic, asistent medical, infirmieră) în relaţia lui directă cu pacientul (persoană spitalizată);
- existenţa elementului de autoeducaţie, ca suport al educaţiei pentru sănătate, la nivel de individ şi/sau societate/comunitate;
- acceptarea educaţiei permanente ca parte componentă de bază a pregătirii profesionale a cadrelor medicale;
- adaptarea în cunostinţă de cauză, a strategiilor interdisciplinare: bio-psiho- peda-sociologice în contextul larg al cogniscibilităţii umane;
- realizarea unui ambient medico- pedagogic adecvat, vizând eficienţa intervenţiei terapeutice asupra pacientului;
- monitorizarea permanentă a ecihilibrului volitiv-emoţional al pacientului din perspectiva cadrelor didactice şi medicale;
- inplementarea unor strategii educaţional- medicale personalizate la nivelul fiecărui pacient aflat în proceduri terapeutice sau de recuperare;

În acest context, **scopul pedagogiei medicale** decodificăîn mod benefic, parcursul actului educaţional, terapeutic, realizat atât de pacientul elev şi nu numai ţinând cont de:

- particularităţiile de vârstă ale acestuia;
- impactul psiho-social asupra evoluţiei terapeutice şi recuperării ca atare;
- diagnosticul medical la data intervenţiei;
- statutul educaţional existent, dar mai ales de **echilibrul sau dezechilibrul emoţional**în situaţia în care, **timpul pedagogic** al internării în spital necesită a fi implementat şi din punt de vedere psihopedagogic, reuşind a rezolva în cele mai bune condiţii, situaţia-problemă la un moment dat, şi apărută într-o conjunctură aferentă sau nu atât actului medical cât şi a celui educaţional, determinând în final aplicarea unei conduită, atitudini şi comportament medico-pedagogic, în

cunostinţă de cauză. În acest mod, pedagogia medicală, răspunde etic şi moral, evoluţiei umane din punct de vedere valoric şi nu numai.

Noua abordare apedagogiei medicale, certifică necesitatea existenţei elementului de interdisciplinaritate,beneficiarul acestui nou concept fiind **pacientul** aflat în starea de spitalizare, având şi calitatea de elev şi/sau alt status educaţional- social.

În acest context, se dezvoltă afinităţi structurale cu :

- pedagogia;
- medicina şcolară;
- psihologia medicală;
- sociologia medicală;
- psihopedagogia specială;
- asistenţa socială;
- psihologia;

identităţiile surprinse, definindu-le ca structură şi concept.

Pedagogia este cea care furnizează pedagogiei medicale, resursele necesare aplicării sale cotidiene, prin metode şi procedee pedagogice ce au în prim plan, forma lor de exprimare - educaţia, ca punct de reper la un moment dat şi în actul terapeutic în sine.

În această legătură interdisciplinară, educaţia este considerată ca un element definitor în realizarea profilului biopsihic al individului aflat pentru o perioadă bine delimitată în **timpul pedagogic** al unei unităţi medicale, în speţă, spital.

Medicina şcolară aduce în prim plan **locaţia** desfăşurării actului medical **- şcoala**, cât şi principalul beneficiar – preşcolarul, elevul, studentul, pe întreaga periodă de frecventare a unei forme de învăţământ, asigurându-i şi supraveghindu-i la parametrii optimi, starea de sănătate, menţinând totodată legătura profesională în situaţiile şi perioadele de internare a celui educat, cu factorii de răspundere medicală.

Revenirea în mediul educaţional, parcurgerea dinnou a traseului instituţional de către preşcolar/elev/student, este necesar a se realiza şi în colaborare cu exponenţii medicinei şcolare, în speţă, medicul şcolar, vizând reintegrarea fără efecte secundare la grupul de referinţă a celui aflat într-un alt **timp pedagogic** delimitat sau nu de actul medical în sine.

Psihologia medicală parcurge un traseu al cunoaşterii şi al abordării pacientului din perspectiva particularităţiilor lui de vârstă coroborată cu elementul esenţial al unei reuşite, comunicarea şi relaţionarea medicului cu cel supus unei intervenţii terapeutice.

De asemena, Ionescu G. (1973) foloseşte termenul de coeficient de psihogenie ca o patentare a simptomatologiei de către individ, determinat de cunoştinţa bolii propriu zise, reuşind a-l susţine, implica într-o atitudine terapeutică adecvată menţinerii sănătăţii umane sau/şi reabilităţii acestuia.

Sociologia medicală – după Lupu I, Zanc I(1999) studiază fundamentele sociale ale sănătăţii şi îmbolnăvirii, interdependenţa dintre factorii sociali şi starea de sănătate a indivizilor şi grupurile umane (promovarea sau degradarea socială, incapacitate sau handicap). Totodată, ea are ca scop, studierea definiţiilor sociale ale bolii, a practicilor

care se referă la boală, a instituţiilor care au în sarcină, îngrijirile de sănătate, a statutului social şi a comportamentelor bolnavilor.

Existenţa unor secvenţe sociale ce determină apariţia unui comportament atipic vizând atât conceptul de educaţie cât şi cel de sănătate, pedagogia medicală are posibilitatea de a reduce aria de abordare negativă a suportului social printr-o nouă abordare medico- pedagogică a individului ca membru al comunităţii/ societăţii la care se raportează.

Psihopedagogia specială ,Verga E. (1997)se ocupă cu persoanele handicapate, de stadiul particularităţiilor psihice, de instruirea şi educaţia lor , de evoluţia şi dezvoltarea lor psihică, de modalităţile corectiv – recuperative pentru valorificarea potenţialului uman existent şi formarea personalităţii acestora în vederea integrării socio – profesionale cât mai adecvate.

Este momentul de a privi retrospectiv la ceea ce a însemnat la început, **terapia educaţională** pentru persoanele cu dizabilităţi, punându-se în timp bazele **terapiilor ocupaţionale** de astăzi.

În relaţia sa directă cu asemenea persoane – denumite – beneficiari, cadrele medicale au obligaţia moral – etică de a aplica întregul areal de metode şi procedee pedagogice în vederea comunicării şi relaţionării cu aceştia, rezultatul fiind benefic pentru ambele părţi aflate într-o asemenea situaţie – problemă dată.

Asistenţa socială are ca deziderat, menţinerea unei comunităţi/societăţi sănătoase din punct de vedere al calităţii vieţii sociale. Atât timp cât suportul de trai zilnic ale populaţiei includ: muncă, hrană şi condiţiile prielnice de vieţuire, asistenţa socială va avea şi conotaţii educative. Aplicarea în procente semnificative de către populaţie, mai ales cea cu risc social, pentru îngrijirea sănătăţii, la domeniul medical, va demonstra aportul pe care societatea îl are în a menţine în comunitate individul, ca sănătos şi prin rolul, poziţia şi statutul său social.

Existenţa asistentului social ca parte componentă a echipei interdisciplinare din spitale, certifică importanţa relaţiei dintre sănătate – comunitate ca factor de progres a celei din urmă.

Psihologia ca ştiinţă a faptelor psihice, după Sillamy N (1996) se defineşte dintr-un punct de vedere mai global, ca ştiinţă a conduitelor, termenul denumind în afară de comportamentul observabil în mod obiectiv, acţiunea asupra anturajului (prin comunicare) interacţiunea organism – mediu şi acţiunea asupra propriului corp (procese fiziologice conştiente sau inconştiente). Tehnicile ei particulare formează un ansamblu de neînlocuit, de acţiune şi de cunoastere a fiinţei umane.

În acest sens interdisciplinaritatea este rezultanta, reflectându-se în comunicarea şi relaţionarea medicului cu pacientul elev şi nu numai.

Bibliografie

Chombart de Lauw P.H (1982)– *Cultura şi puterea,* Bucureşti
J.F.Behavioural Medicine in Primary
Ionescu E. (1973) – *Introducere în psihologie medicală,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti
Lupu I, Zanc I. (1999) – *Sociologie medicală, Teorie şi aplicaţii,* Ed. Polirom, Iaşi
Lafon N (1959) – *Psychopedagogie medico – social*, Paris, P.U.F

Leroy G. (1974) – *Dialogul în educaţie,* Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti
Montessori M. – *Pedagogia medicală,* Ed. Cartea Românească (f. an)
Nicola I (1996) – *Tratat de pedagogie şcolară,* Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti
Nicola I, Constantin S, Fărcaş D. (1982) – *Pedagogia şcolară*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti
Paşca M.D.(2020) – *Noi structuri în pedagogia medicală*
Sillamy N. (1996) – *Dicţionar de psihologie,* Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti
Sen A. (1978) – *Educaţie şi terapie,* Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti
Verza E. (1997) – *Psihopedagogie specială,* Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti
Viat J. (1968) – *Pedagogie clinique et travail scolaire cooperatif, Bulletin de psychologie, Dicţionar de pedagogie contemporană (1969)* – Ed. Enciclopedică Română, Bucureşti
DEX (2009) – Ed. Academiei Române, Bucureşti

TECHNOLOGICAL IMMERSION – CONCEPT IN 21st CENTURY ARCHITECTURE

Claudiu-Alexandru TUDORAN,
Assist. Prof., PhD, "Ion Mincu" University of Architecture and Urban Planning

Abstract: Techology has always evolved faster than architecture. Still, architects tried to keep up with the changes and the tendences of the society. Therefore, although changes in architecture are slower, they still persist, so the discipline is constantly updated – both theoretically and practically. Architects also have to find a creative potential for the new technologies. In this way architecture will be able to enter a new field of activity in the digital age: to produce completely authentic environments and experiences.

Keywords: computational, machine, fabrication, digital, design.

Istoria arhitecturii implică o corelare cu evoluţia tehnologică. Mario Carpo a identificat trei ere tehnologice: era manufacturii, era fabricaţiei mecanice şi era digitalizării[1]. Această distincţie este importantă dacă luăm în considerare dihotomia intrinsecă a proiectării de arhitectură: pe de-o parte fondul construit se bazează pe producţia de obiecte materiale (care, la rândul lor depind de evoluţia tehnologiilor de producţie), iar, pe de altă parte, proiectarea de arhitectură se traduce în proceduri abstracte, ce sunt influenţate de mediile culturale. Era manufacturii, ce a precedat construcţia maşinică, a fost caracterizată de producţia de piese unice, concepute şi produse în principal prin intermediul unui proces de imitare, mai degrabă decât de replicare. Ca primă etapă, tranziţia de la era manufacturii la cea a fabricaţiei mecanice, s-a manifestat o dată cu Revoluţia Industrială. Însă, a doua etapă, trecerea de la seriile identice produse maşinic către variantele diferenţiate generate digital, se produce astăzi. Producţia manuală creează variaţii, la fel ca producţia digitală; însă capacitatea de proiectare şi producţie de variaţii în serie este specifică domenuilui digital. Cu toate acestea, în ultimă instanţă, poate apărea o pierdere a relevanţei, şi, în cele din urmă o pierdere a sensului.

În perioada anilor 1990, revoluţia digitală a început să restrângă decalajul dintre proiectare şi fabricaţie. Computerele, nu numai că ar putea oferi instrumente pentru generare şi manipulare de forme geometrice complexe, ci pot fi aplicate direct concepţiei, reprezentării şi producţiei de obiecte.

Cu toate acestea, în domeniul arhitecturii, capacitatea crescândă a dispozitivelor computaţionale ar putea duce la discrepanţe, mai degrabă decât la apropieri, între lumea reală şi mediul digital. În acest sens, John Frazer susţine că:

"Am depus atâtea eforturi pentru a rezolva probleme reale sociale, de mediu şi tehnice, unde am crezut că un computer ar putea ajuta în mod semnificativ. Însă acum, în

[1] în Carpo, Mario (2011) *The Alphabet and the Algorithm*, MIT Press, Cambridge, MA.

momentul în care există o putere masivă de computaţie şi softuri ieftine disponibile, programarea a devenit (...) o nesfârşită variaţie şi repetiţie a unei scheme geometrice elaborate fără nici un scop social, de mediu sau tehnic."[2]

Mark Burry este de părere că o adevărată schimbare de paradigmă în proiectarea şi procesul de fabricaţie de arhitectură poate consta în dezvoltarea inovării, în ideea unei activităţi ce generează *vitalitate*[3]. O abordare conceptuală a inovării care evidenţiază rolul mediului ce influenţează o idee, sprijinind dezvoltarea acesteia, şi, în ultimă instanţă, implementarea şi diseminarea.

Materialul este *computaţional*. Este alcătuit din efecte şi relaţii, cuprinse în comporament. Fiecare ansamblu de sisteme materiale se foloseşte de o serie de caracteristici ce se relaţionează între ele într-un anumit fel. Fondul construit este alcătuit din sisteme de relaţii, ce răspund într-o manieră materială mediului. Arhitecţii încearcă să raţionalizeze şi să interpreteze aceste procese prin formă: materialul defineşte spaţiul şi caracterizează experienţa. Forma oricărei structuri este rezultatul şi negocierea constrângerilor materiale şi forţelor ce acţionează asupra acesteia. Proprietăţile generării formei fac parte din comportarea materialului. Comportamentul, materialul şi arhitectura determină forma, structura şi spaţiul.

Manuel de Landa susţine că sistemul de relaţii umane este în directă legatură cu materialitatea:

"Trăim într-o lume populată de structuri – un amestec complex de constructe geologice, biologice, sociale şi lingvistice care nu sunt altceva decât acumulări de materiale modelate şi sedimentate de istorie."[4]

În ceea ce priveşte computaţia, efectele ce conduc la formularea arhitecturii sunt înţelegerea datelor ce acţionează la scara umană, mişcarea şi experienţa. Potenţialul spaţiului arhitectural rezultat prin tehnicile computaţionale, prin dispunerea materialului, oferă o nouă oportunitate pentru un nou limbaj spaţial. Cu toate că forme noi continuă să apară, acestea sunt prea apropiate de topologia originală ce respinge influenţa materialului.

Formele sunt realizate prin intermediul de forţe, interacţiuni şi separaţii de substanţe. Acest lucru reprezintă o analogie la comportamentul materialului. Materialele răspund la forţe şi au proprietatea de a reacţiona, de a se opune acestora. Din acest punct de vedere, diferit de cel compoziţional, materialul poate fi conceput ca şi comportament; un comportament ce cuprinde răspunsuri ce pot fi decodate sau reprezentate computaţional într-un model. Decodarea oferă un suport de lucru procesului de asamblare computaţională a strategiei, printr-un cod ce urmează, imită sau se aseamănă cu comportamentul materialului.

Metodele generative de proiectare şi strategiile de scripting furnizează arhitecturii capacitatea de a lucra cu cantităţi mari de date şi informaţii ce influenţează

[2] cf. Frazer, John, în Burry, Mark (2011) *Scripting Cultures: Architectural design and programming*, John Wiley&Sons, Chichester, pp. 52-53, trad.mea
[3] cf. Burry, Mark (2013) "The Innovation Imperative: Architectures of Vitality", în *AD The Innovation Imperative: Architectures of Vitality*, No. 221, pp. 8-17
[4] în De Landa, Manuel (1997) *A Thousand Years of Non Linear History*, Zone Books, New York, p. 25

proiectarea. Acestea reprezintă şi o metodologie pentru înţelegerea capacităţii de răspuns şi cartografiere ce susţin strategia de proiectare.

În formele tradiţionale de design, punctele de analiză sunt stabilite pentru dezvoltarea unei strategii. Informaţiile şi deciziile ce alcătuiesc procesul sunt privite ca un instantaneu, sau ca o agregare de momente încadrate într-o imagine, în timp ce se află încă în stadiul de generare a informaţiilor pentru procesul de proiectare. Modificările sau fluctuaţiile temporale sunt aplatizate sau înlăturate, subtilităţile şi variaţiile sunt raţionalizate, în favoarea unei forme generice.

O abordare algoritmică lasă deschise punctele de referinţă, ceea ce asigură o reţea de relaţii mai flexibilă. În acest sens, Patrik Schumacher susţine că:

"Dezvoltarea computaţiei şi tehnicilor de codare s-a stabilit printr-un proces de dezvoltare şi imbogăţire a informaţiei formale din diagrama metrică. Diagrama metrică este constrânsă şi definită de limite fără cantităţi variabile. Ordonarea variabilităţii diagramei metrice o transformă într-o diagramă parametrică."[5]

Relaţia dintre design şi fabricaţie a fost întotdeauna crucială pentru arhitectură (şi, de asemenea, pentru designul industrial). Noi tehnici de fabricaţie, procese de asamblare şi materiale aduc de obicei schimbări de paradigmă în design. Datorită acestei abordari, rolul designerului a început să fie unul esenţial şi în cadrul procesului de execuţie.

Prima etapă a revoluţiei digitale s-a concentrat pe controlul proiectului prin generarea de modele digitale tridimensionale holistice. Modelul digital urma să fie interpretat de computer pentru a genera planuri, secţiuni, elevaţii şi detalii. Fabricarea digitală relaţionează direct geometria tridimensională cu componentele finale evitând producţia de desene. Fabricarea digitală sau producţia automată de componente măreşte acurateţea şi transformă complexitatea unui proiect în ceva obişnuit, deoarece pentru o maşină nu contează dificultatea procedurii.

Din momentul în care procesele de construcţie au fost interpretate direct din geometrii tridimensionale, designerii produc desene *tradiţionale* pentru a facilita asamblarea componentelor. Planşele pot fi înlocuite prin inscripţionarea instrucţiunilor de asamblare direct pe componente, sau prin dotarea cu roboţi sau drone cu instrucţiuni sub formă de cod. Ambiţia de a transpune o idee direct în realitate este deja posibilă pentru obiecte sau componente de dimensiuni reduse. Cu alte cuvinte, este posibilă crearea unui obiect fizic dintr-un model tridimensional virtual folosind metoda "prototipării rapide". Aceasta reprezintă o tehnică aditivă de fabricaţie prin care materialul este depus în straturi pentru imprimarea elementului.

Marele avantaj al designului computaţional nu constă în tehnicile CAD, ci în posibilitatea de interacţionare cu sisteme generative, înţelese ca sisteme generice bazate pe cod, capabile să se manifeste într-o manieră dinamică şi adaptativă, folosind codare de bază şi parametrii ce le definesc. Procesul creativ este astfel îmbogăţit şi inspirat de instrumentele computaţionale, dar acestea nu substituie rolul creativ al gândirii umane.

[5] în Schumacher, Patrik (2011) *The Autopoiesis for Architecture: A New Framework for Architecture*, Vol.1, Wiley, UK, p. 352, trad. mea

Interpretarea greşită a sistemelor generative, ca şi cum nu ar fi conduse de creativitatea designerului, ci doar de dispozitivele şi tehnicile computaţionale, aduce cu sine o întreagă critică a designului computaţional.

Repoziţionarea rolului designerului indică de asemenea reversul abordării, adică distincţia dintre designer şi viortuozitatea tehnică. Ca entităţi diferite, rolurile lor nu coincid. Este necesară stabilirea unui teritoriu comun în scopul schimbului de informaţii. Specificitatea şi tehnicile de design bazate pe codare este încă ceva ce necesită o logică puterinică şi cunoştinţe de matematică, în timp ce înţelegerea componentelor şi a regulilor de funcţionare sunt elementele cu care un designer trebuie să se acomodeze. Variaţiunile, inflexiunile, auto-similarităţile şi sintetizările devin parametrii de evaluare a esteticii designului computaţional, iar definiţiile lor sunt o formă apriorică de reprezentare. Procesul creativ este vizibil în cadrul diferitelor faze, din momentul în care designerul stabileşte relaţiile din cadrul sistemului, până în momentul în care se elaborează concretizarea obiectului. Toţi aceşti factori sunt integraţi în ceea ce poate fi definit ca un moment creativ complet.

În ultimul deceniu, fabricarea robotică în arhitectură a reuşit unde arhitectura digitală timpurie a eşuat: în sinteza logicii imateriale a computerelor şi a realităţii materiale ale arhitecturii. Astfel se actualizează reciprocitatea directă a proiectelor digitale şi a producţiei de arhitectură. Prin intermediul roboţilor este posibilă o îmbogăţire radicală a naturii fizice a arhitecturii, de a transfera din designul computaţional într-o *materialitate digitală*[6]. Ca o consecinţă, o bază tehnologică uniformă a fost stabilită, ce a reprezentat mai mult o viziune decât o realitate la începutul secolului XX, o dată cu debutul industrializării procesului de construcţie. Astăzi nu mai suntem martorii intârzierii modernizării unei industrii, ci mai degrabă a unei tendinţe: diviziunea dintre munca intelectuală şi producţia manuală, dintre proiectare şi realizare, a devenit depăşită.[7]

Totodată, o gamă largă de subiecte esenţiale de arhitectură îşi găsesc o întrebuinţare, printre care mesteşugurile şi arta de a construi. Pe măsură ce robotica devine un domeniu de practică arhitecturală, subiectul dezbaterii nu mai poate fi dematerializarea acesteia în formă pură, aşa cum s-a întamplat în perioada anilor 1990. În schimb, ceea ce se poate constata astăzi reprezintă o digitalizare completă a arhitecturii, ceea ce implică o schimbare radicală a paradigmei. Întrebuinţarea roboticii în arhitectură deschide noi perspective estetice şi potenţialuri funcţionale ce ar putea modifica fundamental proiectarea de arhitectură şi cultura fondului construit în general.[8]

Din diverse motive, introducerea iniţială a sistemelor robotizate în industria construcţiilor nu a reprezentat un succes. Mai cu seamă, dezvoltarea construcţiei robotizate din anii 1990 a condus adesea la realizarea de roboţi specializaţi pe anumite

[6] cf. Gramazio, Fabio; Kohler, Matthias (2008) în *Digital Materiality in Architecture*, Lars Müller Publications, Baden, pp. 7-11

[7] cf. Carpo, Mario (2009) în ”Revolutions: Some New Technologies in Search of an Author”, *Log 15*, Anyone Corporation, New York, pp. 49-54

[8] cf. Gramazio, Fabio; Kohler, Matthias; Willmann, Jan (2014) în *The Robotic Touch: How Robots Change Architecture*, Park Books, Zurich

proceduri, extrem de scumpi, ce prezentau o flexibilitate limitată.[9] Până la acel moment, roboţii din industria construcţiilor erau folosiţi exclusiv în optimizarea unor proceduri standardizate, ca modalitate de creştere a productivităţii. În cele din urmă, în cadrul acestor încercări iniţiale de integrare a roboticii în industria construcţiilor nu era adăugata efectiv o valoare arhitecturală.

Toate acestea s-au schimbat radical la începutul mileniului. Tehnologiile digitale au devenit mai uzuale în cadrul arhitecturii şi au început să aibe un impact mai mare asupra întelegerii proiectării şi practicii de arhitectură.[10] În plus, prin răspândirea rapidă a echipamentelor de producţie controlate computaţional din alte industrii, cum ar fi frezarea şi tăierea la laser sau imprimantele 3D, *proiectul digital* a obţinut o valoare materializabilă.

Roboţii industriali se disting prin versatilitatea lor. Ca şi computerele, aceştia sunt potriviţi pentru o mare varietate de întrebuinţări deoarece sunt *generici*, aşadar nefiind adaptaţi unei anumite aplicaţii. În loc de a fi restrânşi unei game de aplicaţii prescrise, *dexteritatea* roboţilor poate fi proiectată şi programată. Abilităţile acestora de manipulare pot fi personalizate atât la nivel material, cât şi la nivel conceptual. Tocmai această calitate – dezlănţuirea unei intaracţiuni libere între utilaj şi obiect – distinge aplicabilitatea operaţională a roboţilor industriali de celelalte echipamente de fabricaţie digitală. Pentru a exploata acest poţential, ce extinde masiv conceptul de design arhitectural, este necesară atât o întelegere a capacităţilor tehnice de construcţie ale robotului, cât şi o profundă înţelegere a materialelor ce urmează a fi prelucrate.[11]

Chiar dacă implementarea actuală foarte specifică a proceselor de fabricaţie robotică forţează arhitectura în era digitală, ceea ce rămâne încă neclar este legătura cu istoria arhitecturii, implicaţiile teoretice şi perspectivele acesteia. Întrebările ce se pot ridica în această privinţă ţin de definirea producţiei arhitecturale contemporane, în condiţiile în care dihotomiile actuale – cod-material, categorie-variaţie, autor-artefact, om-maşină – pot începe să fie înlocuite de noi categorii.

Roboţii fac astăzi legătura dintre tehnologie şi expertiză, imaginaţie şi materializare, şi au potenţialul de a dezvălui un mod radical de gândire şi materializare în arhitectură. Acest lucru elimină caracterul abstract şi artificial al digitalului în arhitectură, şi îi asigură o identitate şi o semnificaţie materială distinctă. Putem considera că arhitectura se află la începutul dezvoltării unei practici materiale adecvate logicii culturale ale erei informaţionale.

De-a lungul secolului XX, maşinile au fost folosite la prefabricare sau personalizare şi asamblare de părţi. Acestea au fost interpretate ca instrumente radical distincte faţă de *mintea* ce le-a alcătuit. Ecuaţiile şi fluxurile de date par să constituie,

[9] cf. Bock, Thomas; Gebhart, Friedrich (1994) în "ROCCO –Robot Assembly System for Computer Integrated Construction: An Overview", *First European Conference of Product and Process Modelling in the Building Industry*, Dresden, pp. 5-7

[10] cf. Lootsma, Bart, în Zellner Peter (1999) *Hybrid Space. New Forms in Digital Architecture*, Thames and Hudson, London, pp. 7-16

[11] cf. Willmann, Jan; Gramazio, Fabio; Kohler, Matthias; Langenberg, Silke (2012) în "Digital by Material: Envisioning an Extended Performative Materiality in the Digital Age of Architecture", în *Robotic Fabrication in Architecture, Art and Design*, Springer, Vienna, pp. 12-27

prin contrast, un mediu fluid care tinde să unească creierul uman şi *extensiile mecanice*. Această nouă intimitate poate fi descrisă ca apariţia unui cyborg designer ale cărui intenţii sunt materializate prin acţiunea unor braţe artificiale. Dar această perspectivă poate fi înşelătoare în măsura în care accepţiunea uzuală a roboţilor nu este cea de extensie a minţii şi corpului uman. Pe lângă noua relaţie dintre minte şi realitatea construită, robotica reprezintă o etapa în depăşirea constrângerilor de construcţie.

În ceea ce priveşte proiectarea, roboţii îi forţează pe arhitecti să gândească într-adevăr în spaţiu tridimensional, în cadrul căruia nu mai există direcţii privilegiate. În plus, aceştia ne amintesc de caracterul fudamental al rotaţiei în analiza mişcării. Mişcările corpului uman se bazează pe diverse rotaţii ale membrelor; din păcate, în cadrul proiectării gândim mişcările ca translaţii rectilinii. Aşadar, robotica ne aduce o nouă accepţiune asupra geometriei. Chiar dacă gravitaţia va contiuna să ne facă conştienţi de direcţia verticală si de cea orizontală, în timp ce mişcarea de translaţie va rămâne importantă pentru viitorul mecanicii, cadrul mental al procesului de proiectare este pe cale să se schimbe.

Emergenţa materialităţii digitale s-a bazat pe asocierea dintre noţiuni antagonice: cadrul lumii fizice şi cel al electronicii, senzorialul şi computaţionalul, concretul şi abstractul. Roboţii ne arată că separaţia dintre obiect şi proces începe să dispară, la fel ca şi cea dintre stabilitate şi instabilitate. Roboţii permit proiectanţilor să testeze limitele ce separau de regulă ansamblurile stabile de cele instabile. Spre exemplu, instalaţia “Structural Oscillations” (2008) reprezintă unul dintre experimentele echipei Fabio Gramazio – Matthias Kohler ce atestă acest lucru.

“Structural Oscillations” (2008), Fabio Gramazio, Matthias Kohler, instalaţie expusă în cadrul Bienalei de Arhitectură de la Veneţia – exemplu de asociere între proiectarea algoritmică şi asamblarea robotică; sursă imagine: revista *Architectural Design 84, no. 3* (Mai/Iunie 2014), p. 59

Fabricarea robotică induce o schimbare în ceea ce priveşte eficienţa arhitecturii, precum şi a frumuseţii ce este în legătură cu aceasta. A existat o nuanţă de superioritate înrădăcinată în reminiscenţele tehnologice, a simplităţii şi a rarităţii, ce domină complexitatea şi multiplicitatea. Potrivit filosofiei scolastice, simplitatea şi unitatea reprezintă atribute fundamentale ale divinităţii. Tehnologiile digitale şi robotica sfidează

radical această perceptie. Complexitatea şi multiplicitatea se manifestă din ce în ce mai mult ca o condiţie naturală, de la care proiectanţii ar trebui să pornească.

În continuare ne rămâne de explorat potenţialul de emancipare al *maşinii*, cel puţin parţial, din instrucţiunile proiectantului, în ideea *colaborării* în conceperea unui proiect. În timp ce arhitecţi ca Cedric Price au încercat să urmeze această cale la începutul anilor 1970[12], probabil prea devreme din punctul de vedere al fezabilităţii tehnologice, actualmente această alteritate se manifestă la nivelul speculativ. Ne-am putea imagina o arhitectură rezultată din unificarea proiectării cu procesul de fabricaţie, în cadrul căreia dialogul şi negocierea s-ar extinde de la arhitecţi şi constructori către computere şi roboţi.

În sens uzual, maşinile au fost întotdeauna folosite pentru a elabora *tehnicism*, ca o extensie corporală capabilă să îmbunătăţească şi să accelereze producţia. Cu toate acestea, pare foarte naiv a reduce maşina la această dimensiune evident obiectivă, într-o abordare pur funcţională şi mecanicistă. Prin limitarea exclusivă la o noţiune Cartezianã de capacitate productivă, situată în spectrul vizbil al aspectului şi al faptelor. În paralel, maşinile produc artefacte, asamblaje, multiple asocieri şi cereri, ce se infiltrează chiar în raţiunea de a fi a corpurilor şi minţilor noastre, care sunt dependente de propriile noastre biotopuri sau habitate. În mod fundamental, pretutindeni în natură, la originea tuturor proceselor de schimb, în tranzacţia oricărei substanţe, ele sunt garanţia vitalităţii.

Există multe tipuri de maşini, maşini *imaginate*, care de fapt pretind a face mai mult decât fac cu adevărat. În căutările patafizicii[13], acestea nu-şi dezvăluie niciodată natura lor profundă: chiar dacă ar fi vorba despre originea lor sau aspectul iluzoriu, calităţile autentice sau aparenţele înşelătoare. Simultan speculative, fictive şi productive, aceste maşini navighează într-un continuum spaţio-temporal. Aceste maşini patafizice, prin intermediul unei aparaturi ciudate, articulează simetric direcţii temporale, domenii ale cunoaşterii, dar mai ales negociază limitele nesfârşite ale ceea ce am putea considera ca fiind teritoriul absurdităţii, unde comportamentul ilogic este protocolizat cu o logică extremă a designului şi geometriei emergente, unde intrarea şi ieşirea sunt descrise de reguli matematice.

Concluzii

În domeniul arhitecturii, aceste *echipamente* pot optimiza procesul de design. Procedeele robotizate şi noile tehnologii de construcţie, ce permit o transpunere *imediată* din cadrul domeniului digital în realitatea *construită* au de asemenea un aport *creativ*. Procesul de concepţie spaţială porneşte de la stabilirea unei teme. Finalitatea acestuia constă în *materializarea* unui concept.

[12] cf. Picon, Antoine (2010) în *Digital Culture in Architecture: An introduction for the Design Professions*, Birkhäuser, Basel and Boston, p. 37

[13] "ştiinţă a soluţiilor imaginare care acordă simbolic liniamentelor proprietăţile obiectelor descrise prin virtualitatea lor", cf. platformei *dexonline*, la adresa: https://dexonline.ro/definitie/patafizic , accesată la 8.08.2021

Arhitectura nu se mai oferă pe de-a gata. Noua *dimensiune* a societăţii contemporane explorează şi se explorează simultan. Interacţiunea cu spaţiul (re)capătă o natura exploratorie, în care rolul arhitectului nu mai este acela de creator absolut: totul s-a transformat într-un proces colaborativ. Din aceste considerente putem constata că arhitectura începe o dată cu utilizarea, spre deosebire de etapele istorice anterioare, în care arhitectura concretiza valorile *momentane* ale unei societăţi.

BIBLIOGRAPHY

Bock, Thomas; Gebhart, Friedrich (1994) "ROCCO –Robot Assembly System for Computer Integrated Construction: An Overview", *First European Conference of Product and Process Modelling in the Building Industry*, Dresden

Burry, Mark (2011) *Scripting Cultures: Architectural design and programming*, John Wiley&Sons, Chichester

Burry, Mark (2013) "The Innovation Imperative: Architectures of Vitality", în *AD The Innovation Imperative: Architectures of Vitality*, No. 221

Carpo, Mario (2009) "Revolutions: Some New Technologies in Search of an Author", *Log 15*, Anyone Corporation, New York

Carpo, Mario (2011) *The Alphabet and the Algorithm*, MIT Press, Cambridge, MA.

Carpo, Mario (2017) *The Second Digital Turn. Design beyound intelligence*, MIT Press, Cambridge & London

De Landa, Manuel (1997) *A Thousand Years of Non Linear History*, Zone Books, New York

Gramazio, Fabio; Kohler, Matthias (2008) în *Digital Materiality in Architecture*, Lars Müller Publications, Baden

Gramazio, Fabio; Kohler, Matthias; Willmann, Jan (2014) în *The Robotic Touch: How Robots Change Architecture*, Park Books, Zurich

Picon, Antoine (2010) *Digital Culture in Architecture: An introduction for the Design Professions*, Birkhäuser, Basel and Boston

Picon, Antoine (2014) "Robots and Architecture: Experiments, Fiction, Epistemology", *Architectural Design 84, no. 3*, ed. Helen Castle, John Wiley&Sons, London

Schumacher, Patrik (2011) *The Autopoiesis for Architecture: A New Framework for Architecture*, Vol.1, Wiley, UK

Tudoran, Claudiu-Alexandru (2017) *Design şi concepte arhitecturale contemporane implementate prin hibrizi bio-nano tehnologici*, Editura Universitară "Ion Mincu", Bucureşti

Willmann, Jan; Gramazio, Fabio; Kohler, Matthias; Langenberg, Silke (2012) "Digital by Material: Envisioning an Extended Performative Materiality in the Digital Age of Architecture", *Robotic Fabrication in Architecture, Art and Design*, Springer, Vienna

Zellner Peter (1999) *Hybrid Space. New Forms in Digital Architecture*, Thames and Hudson, London

https://dexonline.ro/

BRITISH CHILDREN'S LITERATURE OF THE 18TH CENTURY - THE INFLUENCE OF STORYTELLING ON CHILD DEVELOPMENT

Simona OLARU-POŞIAR,
Lecturer Ph.D., Victor Babes University of Medicine and Pharmacy Timisoara

[1]

Abstract: Storytelling is the oldest form of teaching. Throughout the history of literature, British children's literature of the 18th century has had a very didactic purpose and appealed more to the cognitive intelligence of the child than to his emotional side, to empathy, to the universe of perception, associations that all lead to imagination and free will. Having a sole purpose, that is educational, intellectual and formative, the literature of the time did not give any right to free expression, but only to means of expression for feelings and manners that society approved of. Therefore social tightness, the corset of etiquette was refraining children from expressing their own personalities.

Key words: psychology, imagination, child development, cognition, children's literature

Our life itself is a complete journey, a tale that starts with birth and ends when our soul leaves our body. The complete story narrates one life that goes through various ups and downs in life. Over the period of time, every life story becomes a historical novel.

When our own life is a complete novel with unknown number of pages, then it's obvious that stories will influence our personality and our lifestyle. Since centuries it has been known as a significant part of wisdom, personality development, healing, and spiritual growth.

Considering the importance of storytelling to child development, psychologists have quoted immense ways it has supported the physical, emotional, and spiritual growth of a child. Since time immemorial it has been recognized as a vehicle to shape a child's life. It is one of the most easiest and convenient way to inculcate values and virtues within a child.

Many people are unaware of the importance of storytelling but the truth is that it directly influences the way a child thinks, a child talks, and the way a child behaves. The actions and words of a child are also controlled by the morals and values delivered by stories.

[1] Picture credit: brand-tust.de

There are various types of stories that impart different values and meanings. Today stories have become an important part of child's education that every school and institute is promoting seeing its positive effects on a child's growth. Reading and telling stories in schools help boost a child's vocabulary skills and help them gain control over a particular language.

In the early times the Victorians introduced fairy tales to nursery education because these stories were found to stimulate the imaginations and thinking power of a child. Since then, fairy tales have been a hot favourite amongst children of all ages. There are moral stories that teach lessons of life to children and also help them cope with different situation in life. Stories based on mythology are considered to be the most knowledgeable stories from which children imbibe virtues and ethics. Traditional stories are a great way to carry on traditional beliefs and values from one generation to another. Then, there are funny stories that entertain children and bedtime stories that help them have a peaceful sleep all night. Similarly, there are various other types of children's stories that directly or indirectly influence the entire life a child.

Storytelling can prove to be the perfect medium to impart the lessons of life and make a child more proficient socially and emotionally.

Moreover, the child's cognition, his perception over his environment is highly influenced especially in his first years of life, by perceiving his immediate universe with the „eye of the mind", imagined images. That is, for a child nothing is socially accepted, socially „put in boxes". The mind is free to express itself and make different connections that help the child explore and establish his own reality. This is why it is easier for him to let himself loose in the land of mythical creatures, of tales, where he can learn about things bad or good, evil or cunning in a protective, indirect way. Should fairy-tales or nursery rhymes be very descriptive on reality, the child would be as Jung latter descripted an introvert, with no will to search, to explore the universe he is part of.

By introducing children as early as possible to age appropriate literature, tutors and parents discovered that children yield positive changes, especially for less imaginative children, in imaginative play, affect, concentration, and social interaction.

British children's literature had, as previously mentioned, a very didactic purpose and appealed more to the cognitive intelligence of the child, than to his emotional side, empathic, to his universe of perception, association that all lead to imagination and free will.

Why do we bring into discussion free will? Because having a sole purpose, that is didactic, intellectual, formative, the literature of the time did not give any right to free expression, but only to accepted expression of feelings and manners of the time. Therefore social tightness, the corset of etiquette was refraining children from expressing their own personalities.

This is an important factor because having no point of view, books were not interesting and were building future well-behaved adults with no self-input, who by nature had no interest to have their own opinion or break society's rules, not by eccentricity, but as said before by self- expression. By being more like modern manuals

or follow-ups for manners, education, they set up a boundary for eloping to any parallel worlds.

Parallel universes or worlds are by fact imaginative systems or systems of cognitive representations that children tend to attribute to the factual world, a normal and healthy way. According to psychologists like Piaget who dealt with children's psychological evolution and development, to encode things that children cannot decode on the spot, right away after memory storage.

Mentioning Piaget and British children's literature we must point out that this connection between the study and criticism of children's literature was discussed, at the first British Research Seminar on Children's Literature in 1980. There, it was Margaret Meek's essay that summed up the situation:

„Research into „children's literature" is in its early stages. It is still most happily allied to historical studies of literature, from which one kind of security emerges, the natural seeming alliance with developmental and cognitive psychology, as illustrated by Nicholas Tucker and Arthur Applebee. This uses a Piagetian model to account for „staged" progression to adult literariness. Studies in response generally imply a Freudian account of affective growth, influenced by writings of Singer, Winnicott and Bettelheim."

So, it is not by chance, that writers have wrote about fantastic worlds, about surreal creatures, mythical creatures with no length of powers, that can influence or manipulate everything to their whim.

Coming from a neutral, didactic universe, literature for children was coloured century by century by good and evil characters, turning into the 20th century into true psychological novels such as William Golding's „The Lord of the Flies", where children have completed their cycle from little adults, to children and now turn to children that in critical situations return to instincts.

All literature – all texts produced before the eighteenth century were, in the modern sense, not written for children; children , presumably, were a part of the audience in a primary oral and aural society. We shall therefore confine our attention to the eighteenth century with a prospectus or manifesto which characterises in my opinion, a whole century of writing for children.

To gain some idea of the best of thinking about childrens' books we can turn, in contrast, to „one of the most popular and frequently imitated children's books [produced] at a time when the concept of a „literature for children" was only just beginning to emerge ....[It is] the first novel in children's literature"[2]. When Jill Grey refers to the first novel in children literature, she describes and talks about Sarah Fielding's novel, *The Governess.*

Sarah Fielding's prefatory material characterizes the „appropriate" attitudes which were regarded as requisite for the children's book, and which would have received approbation from critics, had there been any to give it. Sarah Fielding was one

[2] Grey, Jill E. (1968): „Introduction" to Sarah Fielding, „The Governess or Little Female Academy, OUP, vol.1, p.79

of the most representative female writers of the 18th century in Britain. The author wrote three novels with original stories. The most significant of these was *The Governess, or The Little Female Academy* (1749), which is the first novel in English written especially for children. In addition, she wrote *The History of the Countess of Dellwyn* (1759) and *The History of Ophelia* (1760). In 1744, Fielding published a novel, *The Adventures of David Simple in Search of a Faithful Friend*. As was the habit, it was published anonymously.

As a phenomenon, in what British children's literature is concerned, both text and audience presented a new challenge. The perception that children's literature is not „lesser" but „different", however, was rarely made. The problems were overcome by turning to didacticism, or to romantic concepts of the child, neither of which had much to do with the realities of reading.

Nevertheless, children's literature involves a great deal of primary definition: what do we mean by „literature"? What is the book for? Who and what is the audience, and how do they read? These questions have had to be asked, and answered, because the criticism has grown from writing designed exclusively for a pragmatic audience, „practitioners" involved with children and books.

As Stuart Hannabus observed of reviews:

„Some criticism is very navel-contemplating, hieratic, self-consciously aware of other cognoscenti and all too little aware of the expectant and modest reader wanting help. Such modest readers are often practical people, with little time to spare, wanting the best advice quickly, eager to acquire the most effective books for the children in their care: people who can spend once and don't want to make too many mistakes".[3]

All literature – all texts produced before the eighteenth century were, in the modern sense, not written for children; children , presumably, were a part of the audience in a primary oral and aural society. We shall therefore confine our attention to the eighteenth century with a prospectus or manifesto which characterises in my opinion, a whole century of writing for children.

Bertina Hurlimann begins her „Three Centuries of Children's Books in Europe" (trans. And ed. Brian Alderson, OUP, 1967), with reference to Comenius' „Orbis sensualium pictus" (1658)[4]

[3] Hannabus, Stuart (1981): *Reviewing Reviews*, Signal, 35, pp. 96-107:97.
[4] The first book for children that had pictures in it

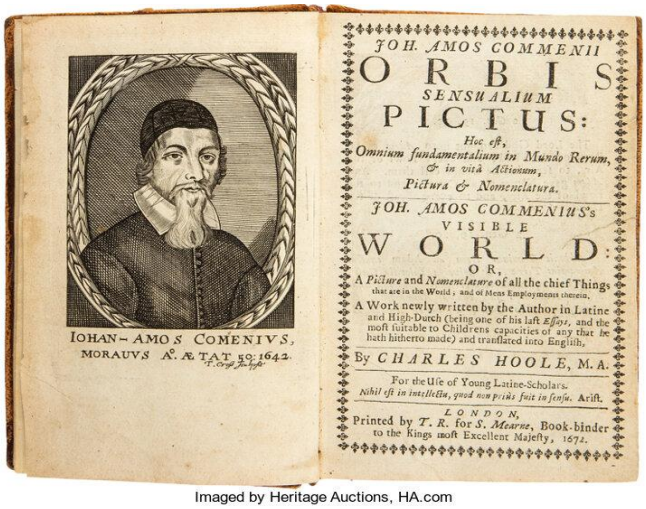
IOHAN-AMOS COMENIVS,
MORAVVS Æ. ÆTAT. 50. 1642.
IOH. AMOS COMMENII
ORBIS
SENSUALIUM
PICTUS:
Hoc est,
Omnium fundamentalium in Mundo Rerum,
& in vitâ Actionum,
Pictura & Nomenclatura.
IOH. AMOS COMMENIUS's
VISIBLE
WORLD:
OR,
A Picture and Nomenclature of all the chief Things that are in the World; and of Mens Employments therein.
A Work newly written by the Author in Latine and High-Dutch (being one of his last Essays, and the most suitable to Childrens capacities of any that he hath hitherto made) and translated into English,
By CHARLES HOOLE, M.A.
For the Use of Young Latine-Scholars.
Nihil est in intellectu, quod non prius fuit in sensu. Arist.
LONDON,
Printed by T. R. for S. Mearne, Book-binder to the Kings most Excellent Majesty, 1672.

Imaged by Heritage Auctions, HA.com

Comenius, she notes, was among the first to recognize the child as an individual.

The importance of man lies in the effort which he made to introduce a new humanity into the idea of education at a time when Europe was still suffering from the effects of the Thirty Years War.

The „Orbis pictus" long remained a unique achievement. The age once again forgot the child or saw him only as a damned soul who must be saved from perdition by a rigorous and stern pietism. Children were not born to live happy but to die holy and true education lay in preparing the soul to meet its maker. The result of this was a crop of seventeenth- century books zealously depicting for children the holy lives and joyous deaths of their little contemporaries. Even the first half of the eighteenth century would have been a similar blank- or rather black- page in the history of children's books, had not Rousseau discovered „Robinson Crusoe".... and had not the fairy tales of Charles Perrault brought a little sweetness and light from 1700 onward ". (P. xii)

Educational texts dominated writing „for children". The book commonly taken as a landmark in publishing for children, such as „A Little Pretty Pocket-Book" (1744), published by John Newbery, is generally considered the first children's book, and consists of simple rhymes for each of the letters of the alphabet.

„Whatever the archaeological interest of this and other Newberry volumes- and they are clearly considerable for some bibliographers- the philistinism of the „Pocket-Book", the smell of the shopkeeper that pervades the volume, has received remarkably little attention. Wittingly or unwittingly, it is a sneaky piece of work, and serves only to show how calamitous and didactic book for children could be, even when free of the gloomy puritanism of such as Watts. Whoever wrote the „Pocket-Book", it is the work of a thoroughly trivial, commercial, and disinherited mind, and its continuing *succes' d'estime* is something of a mystery."[5]

However, the book is not only the first children's book in rhyme, but it mentions interesting pieces of word etymology, such as the origin of the game of baseball. In the

[5] Summerfield, Geoffrey (1984): Fantasy and Reason; Children's Literature in the Eighteenth Century, Methuen, p.86

book, the game is of English origin: "The game of Rounders has been played in England since Tudor Times, with the earliest reference being in 1744 in "A Little Pretty Pocketbook" where it is called baseball, a game that is nowadays popular in the United States.

Returning to 18th century didactic literature, perhaps having little knowledge on how the children's universe developed and on how children, the authors of the time found it convenient not to stir the thirst for adventure, but to keep children grounded and well within boundaries.

However, the 18th century also welcomed authors like Swift („Gulliver's Travels", 1726) who depicted adventurous journeys to farewell countries, with interesting characters, but whose book was not a book for children, even if on the surface so it seemed, it was intended and it was on one hand a satire on human nature and on the other a parody of the travellers' tales, a literary sub-genre. It attacked major themes such as religion, different cultures, politics, but mostly our grasp on this realities, how do we cope with the different, the new? What is good and what is evil or better said what is socially accepted?

Perhaps no one dealt better or played better with our sense of adventure that Daniel Defoe and his „Robinson Crusoe". This was tagged as a children's adventure book, but dealt with racism, slavery, cultural relativism, good and evil at a primary stage and as a first both taken single and as a whole, a true complex book on man's struggle to survive. It is the start in the literature on slaves and slavery, in psychological literature regarding man's instinctual behaviour when pushed to limits of endurance and from a distance it is a random children's adventure book.

Therefore were some centuries' books used for expressing other frustrations or better said facts that society's boundaries failed to express, or could not express so easily, without being censored? Did children's literature first aimed as a means to utter thoughts that could have been censored?

The images now created in literature are and mainly remain as "unofficial": there is no dogmatism involved, no authoritarianism; no unilateral gravity can coexist with the writer's imagery, hostile from all that is constant and complete, hostile towards bounded sobriety, as well as any solution already found in the spheres of thinking and his conception towards the world.

From children treated and portrayed as miniature adults, from didactic literature to satirical novels, written for children, but intended to express frustration and outburst, from anonymity to satire, the eighteenth children's literature offers the reader a large palette of feelings and images of children and of their environment, a stern pietism of a century dominated by a rigid society.

Bibliography:

Bree, Linda, (1996): *Sarah Fielding*. New York: Twayne Publishers
Grey, Jill E. (1968): *Introduction" to Sarah Fielding, „The Governess or Little Female Academy*, OUP, vol.1, p.79
Hunt, Peter (1999): *Understanding Children Literature, Routledge*, New York

Hurlimann, Bertina (1967): *Three Centuries of Children's Books in Europe* trans. And ed. Brian Alderson, OUP
Meek, Mary, Watson Victor (2003): *Coming of Age in Children's Literature, Coming of Age in Children's Literature: Growth and Maturity in the Work of Phillippa Pearce, Cynthia Voigt and Jan Mark (Contemporary Classics in Children's Literature)*, Continuum Studies in children literature, (London, New York
Meek, Mary, (1988): *How Texts Teach What Readers Learn*, Thimble Press
Meek, Mary, (2003): *Information and Book Learning*, Thimble Press, Penguin Random House Children's UK
Meek, Mary, (1982): *Learning to Read*, The Bodley Head Ltd
Summerfield, Geoffrey (1984): *Fantasy and Reason; Children's Literature in the Eighteenth Century*, Methuen, p.86

EU INVOLVEMENT IN THE SITUATION OF AFGHAN REFUGEES

Ana-Maria COMȘA,
Lecturer PhD, Spiru Haret University, FSJSE Constanța

Abstract: The EU has encountered several times with emigrant issues, which wanted to be established in one of the Member States of the European Union. But it seems that the situation generated by the withdrawal of allied troops from the territory of Afghanistan has generated a global crisis, cataloged by analysts as the worst since the end of the last World War. Therefore, the states of the European Union have mobilized in order to receive and distribute over 160,000 refugees, which will be divided between member countries. This situation, however, stirred numerous controversy between Member States, some of them, such as Austria, the Czech Republic and Denmark, considering that refugees should remain in neighboring states, and others consider it to be a division on quotas, each state following a certain number of refugees. In this article we have proposed to make an analysis of the situation of Afghan refugees and the EU's involvement in helping them.

Keywords: European Union, Member States, refugees, crisis,solutions.

1. Introducere

Din punct de vedere juridic, sensul termenului refugiat este definit în art.1 pct. (2) al Convenţiei privind statutul refugiaţilor, încheiată la Geneva la 28 iulie 1951, care prevede că: „Refugiatul este persoana care, în urma unor evenimente survenite înainte de 1 ianuarie 1951 şi unor temeri justificate de a fi persecutată datorită rasei, religiei, naţionalităţii, apartenenţei la un anumit grup social sau opiniilor sale politice, se află în afara ţârii a cărei cetăţenie o are şi care nu poate sau, datorita acestei temeri, nu doreşte protecţia acestei ţări; sau care, neavând nici o cetăţenie şi găsindu-se în afara ţării în care avea reşedinţă obişnuită ca urmare a unor astfel de evenimente, nu poate sau, datorită respectivei temeri, nu doreşte să se reîntoarcă".

Criza refugiaţilor în Europa, reprezintă un fenomen politic-social declanşat pe baza mai multor motive, cum ar fi conflictele din ţările din nordul Africii şi din Orientul Mijlociu, nivelul de sărăcie şi al încălcării drepturilor omului din aceste state.

Au existat de-a lungul timpului mai multe crize legate de încercarea de trecere frauduloasă a frontierelor de către emigranţi, care neavând documente legale, forţau trecerea în statele din Uniunea Europeană, prin orice mijloace.

Protecţia refugiaţilor este o răspundere care revine în primul rând statelor, fie că fac parte din Uniunea Europeană sau nu.

Înaltul Comisariat pentru Refugiaţi, ca agenţie specializată a Organizaţiei Naţiunilor Unite, are competenţa să monitorizeze situaţia solicitanţilor de azil şi refugiaţilor, să contribuie la respectarea drepturilor lor. (Jastram, Achiron, 2001)

Având sediul general la Geneva (Elveţia), agenţia a fost creată pe data de 14 decembrie 1950 de către Adunarea Generală a Naţiunilor Unite şi a început efectiv să activeze din anul 1951 (pentru un mandat iniţial de 3 ani), acordând ajutor la peste un milion de refugiaţi europeni în urma celui de al Doilea Război Mondial.

În următoarele decade, deoarece numărul persoanelor dezrădăcinate de la locurile lor de trai a crescut în toată lumea, mandatul agenţiei a fost extins la fiecare cinci ani.

Pe parcursul celor 70 de ani de existenţă, Înaltul Comisariat al Naţiunilor Unite pentru Refugiaţi (UNHCR) a colaborat strâns cu guvernele, în calitate de partenere în protecţia refugiaţilor.

În toate regiunile lumii, guvernele au acordat azil cu generozitate refugiaţilor şi le-au permis să rămână până când condiţiile le-au permis să se întoarcă în ţara de origine, în siguranţă şi demnitate. Guvernele au permis UNHCR să-şi desfăşoare activitatea pe teritoriile lor şi au acordat asistenţă financiară refugiaţilor, atât prin propriile programe interne pentru refugiaţi, cât şi prin finanţarea operaţiunilor de protecţie şi asistenţă ale UNHCR. (Chiraţa, 2013)

În domeniul protecţiei drepturilor refugiaţilor UNHCR urmăreşte realizarea a două scopuri esenţiale, şi anume: să asigure protecţia drepturilor refugiaţilor şi să contribuie la integrarea socială a acestora.

UNHCR urmăreşte, de asemenea, consolidarea reintegrării refugiaţilor care se întorc în ţara lor de origine, în scopul evitării repetării unor situaţii care ar provoca noi fluxuri de refugiaţi. Însă unii refugiaţi nu pot sau nu doresc să se întoarcă acasă, deoarece se vor confrunta din nou cu persecuţia. În astfel de situaţii, UNHCR oferă asistenţă pentru a le găsi case noi, fie în ţara de azil unde ei locuiesc, fie în ţările terţe, unde ar putea fi restabiliţi permanent.

Chiar dacă în principiu, mai multe naţiuni au fost de acord să accepte refugiaţi pentru o perioadă limitată (pe parcursul perioadei timpurii de criză), mai puţin de 20 de naţiuni în toată lumea participă la programele UNHCR de restabilire şi acceptă anual cote de refugiaţi.

Pe măsură ce crizele umanitare au devenit din ce în ce mai complexe, UNHCR a extins atât numărul, cât şi tipul organizaţiilor cu care lucrează, colaborând îndeaproape cu agenţiile surori ale ONU, a căror activitate completează sau converg cu acesta. Printre acestea se numără: Crucea Roşie, Fondul ONU pentru copii (UNICEF), Organizaţia Mondială a sănătăţii (OMS), Programul de dezvoltare al ONU (PNUD), Biroul pentru coordonarea afacerilor umanitare (OCHA), Programul alimentar mondial (PAM), Înaltul comisar al ONU pentru drepturile Omului (OHCHR) şi Programul comun al ONU privind HIV/SIDA (UNAIDS).

Imigraţia a constituit şi din păcate constituie încă, o problemă foarte dificilă cu care se confruntă Uniunea Europeană şi care nu va putea fi rezolvată decât prin instituirea unor ''migraţii regulate, ordonate'', aşa cum consideră oficialii Uniunii Europene.

Astfel, Uniunea Europeană a înfiinţat în anul 2004, Agenţia Europeană pentru Poliţia de Frontieră şi Garda de Coastă (Frontex), cu scopul de a sprijini statele membre ale UE şi ţările asociate spaţiului Schengen în protejarea frontierelor externe ale spaţiului de liberă circulaţie al UE. În calitate de agenţie a Uniunii Europene, Frontex este finanţată din bugetul UE, precum şi din contribuţiile ţărilor asociate spaţiului Schengen. În prezent, personalul agenţiei numără aproximativ 1 500 de membri,

aproape un sfert dintre aceştia fiind detaşaţi din statele membre şi urmând să revină la locurile de muncă din ţările lor după încheierea mandatului la Frontex. Pentru a-şi creşte capacitatea de urmărire a situaţiilor noi cu evoluţie rapidă, centrul de situaţie al Frontex, cu atribuţii de monitorizare a frontierelor externe, operează în prezent 24 de ore pe zi, şapte zile pe săptămână.

Uniunea Europeană a încercat să-şi reformeze sistemul de imigraţie, mai ales după criza din 2015-2016, când cel puţin 5 vapoare având la bord circa două mii de imigranţi s-au scufundat în Marea Mediterană, incident care s-a soldat cu peste 1.200 de victime. Ulterior acestei tragedii peste un milion de persoane au sosit în Europa, majoritatea utilizând ''ruta balcanică'', Turcia şi Grecia fiind nevoite să facă faţă acestui număr extrem de mare de emigranţi.

Potrivit Frontex, există şapte rute principale de migraţie către ţările Uniunii Europene: ruta frontierei de est, ruta est-mediteraneană, ruta Balcanii de Vest, ruta circulară Albania-Grecia, ruta central-mediteraneană (include o a opta rută, Apulia şi Calabria), ruta vest-mediteraneană, ruta vest-africană. Dintre acestea, ruta est-mediteraneană, cea central-mediteraneană şi cea a Balcanilor de Vest sunt cele mai utilizate. (Sarcinschj, 2017)

Spre deosebire de statele UE, multe state non-UE nu au dorit să primească refugiaţi, un exemplu în acest sens fiind Japonia, care în 2015 a acordat statutul de refugiat doar pentru 27 de persoane din 7.000 de cereri (pe care le vor repatria la sfârşitul conflictului din Siria şi Irak).

Agenţia Europeană pentru Gestionarea Cooperării Operative la Frontierele Externe ale Statelor Membre ale Uniunii Europene (FRONTEX) s-a văzut nevoită să-şi întărească controlul la graniţe, pentru a putea stopa acest val uriaş de emigranţi.

În prezent, Frontex este recunoscută ca fiind unul dintre stâlpii pe care este construit spaţiul de libertate, securitate şi justiţie al Uniunii Europene. De asemenea, în domeniul său de activitate au intrat în mod oficial activităţile de căutare şi salvare, pe care agenţia le desfăşoară ori de câte ori apar astfel de situaţii în contextul supravegherii frontierelor maritime.

2. Implicarea UE în situaţia refugiaţilor din Afganistan

Odată cu retragerea trupelor aliate din Afganistan, ţara se confruntă cu o criză umanitară de proporţii, mai ales că violenţa şi insecuritatea au adus foarte multă suferinţă şi strămutare internă pentru mii de afgani. Peste o jumătate de milion de persoane au fost strămutate intern numai la începutul anului 2021, iar numărul persoanelor forţate să fugă, este în continuă creştere.

Filippo Grandi, Înaltul Comisar al ONU pentru refugiaţi, a reiterat apelul ca graniţele Afganistanului să rămână deschise şi ca un număr cât mai mare de ţări să împartă "responsabilitatea umanitară" cu Iranul şi Pakistanul, care găzduiesc deja 2,2 milioane de afgani.

Acest ultim val de violenţă din 2021 este o altă grea lovitură pentru afgani, care au suferit peste 40 de ani de conflicte, dezastre naturale, sărăcie cronică şi insecuritate alimentară.

Reziliența refugiaților, a comunităților strămutate în interiorul țării și a comunităților-gazdă a fost extinsă până la limita absolută fiind astfel nevoie urgentă de sprijin și mai ales de implicarea statelor în rezolvarea acestor probleme.

Violențele din Afganistan, o țară cu populație de 39 de milioane de locuitori, îi obligă pe liderii europeni să își exprime poziția legată de primirea refugiaților având în vedere că pentru mulți criza din 2015 rămâne una controversată și sub nici o formă nu se dorește să repete același scenariu.

Potrivit datelor furnizate de UNHCR și Eurostat, ansamblul statelor europene găzduiesc mai puțin de 13% dintre refugiații afgani, în timp ce Statele Unite, în 2020 aveau doar 0,1% din acest total, adică mai puțin de 2.000 de persoane.

Din Europa, Germania este pe departe țara care a primit cei mai mulți refugiați afgani, aproximativ 148.000 de persoane care reprezintă mai bine de jumătate dintre refugiații afgani aflați pe întregul continent european. România adăpostește mai puțin de 500 de afgani, iar în Franța, afganii reprezintă în 2021 prima comunitate de străini, 41.000 de afgani se află sub protecția UNHCR, iar 8.000 așteaptă ca instanțele să le analizeze cererile de azil. Dintre afganii care au ajuns în Franța, 12% sunt femei, iar restul bărbați iar media de vârstă este de 27 de ani.

Experiențele dramatice și imaginile solicitanților de azil au generat mai multe proteste publice, nivelul presiunii politice și mass-media crescând enorm, punând o responsabilitate enormă asupra instituțiilor europene și guvernele statelor membre care au trebuit să demonstreze că pot face față acestor presiuni.

Comisia Europeană și organizațiile partenere au un rol important în susținerea soluțiilor durabile pentru refugiați și a persoanelor strămutate intern, în special în ceea ce privește îndeplinirea dreptului de întoarcere în țările lor de origine sau dreptul de reședință. Comisia Europeană recunoaște că aceste categorii de persoane necesită un ajutor umanitar direct, combinat cu asistența pentru dezvoltare durabilă cu scopul de a răspunde în mod eficient la nevoile lor. Prezenta refugiaților si a altor categorii de persoane pot duce la noi oportunități si beneficii pentru economiile statelor membre, deoarece aceștia aduc capitalul uman, noi aptitudini ale forței de muncă si o cerere mai mare pentru bunuri si servicii. (Vasile, 2016)

Răspunsul imediat al Uniunii Europene a fost să încurajeze țările vecine să primească cât mai mulți refugiați. Unele state din Asia Centrală au răspuns necoordonat acestui apel, în timp ce altele au refuzat chiar să vorbească despre criza din Afganistan sau să primească refugiați. În tot acest timp, talibanii au închis unele puncte cheie de la frontiere și din păcate puterea pe care o au în prezent naște îngrijorare în rândul populației și a instituțiilor internaționale. Temerile legate de instituirea legii Sharia și de conducerea Afganistanului cu un pumn de fier de către liderii talibani îi împing pe cetățenii afgani să caute modalități de a părăsi țara fie către țările vecine din Asia Centrală, fie către Rusia sau Europa.

Numărul exact al cetățenilor afgani strămutați atât intern cât și extern nu este foarte clar. Potrivit UNHCR, numărul ar ajunge la 550.000 numai anul acesta, 80% fiind femei și copii. Un reprezentant NATO a adăugat că 18.000 de oameni au fost evacuați pe

cale aeriană în afara țării de la momentul cuceririi talibanilor. Nu este însă clar câți dintre aceștia sunt cetățeni afgani.

Potrivit Organizației Națiunilor Unite, peste 5 milioane de cetățeni afgani au fost strămutați ca urmare a invaziei sovietice din 1979 și a violențelor din anii următori. Țările vecine precum Iran și Pakistan au primit 2.2 milioane de refugiați și este de așteptat ca numărul să crească ca urmare a situației tensionate. Liderii europeni ar putea fi obligați să își reevalueze pozițiile legate de refugiații din Afganistan.

Toate statele membre ale UE au avut un cuvânt de spus în această criză, dacă unele au fost de acord cu sprijinirea populației, altele s-au opus cu vehemență.

Astfel, Guvernul Marii Britanii a anunțat un plan prin care va oferi relocarea a 20.000 de cetățeni afgani în Regat. Programul, intitulat „Programul de Relocare a Cetățenilor Afgani", va acorda prioritate cetățenilor vulnerabili, femeilor și copiilor.

În timp ce, președintele francez Emmanuel Macron a declarat că Europa nu poate fi singura care să sufere consecințele din Afganistan, încurajând țările vecine să intervină în ceea ce privește protejarea refugiaților. El a spus că „trebuie să ne protejăm împotriva unui flux neregulamentar al migrației."

Angela Merkel a declarat în trecut că Germania nu va mai găzdui un număr la fel de mare refugiați ca în anul 2015, iar alți politicieni germani, precum Armin Laschet, președinte al Uniunii Creștin Democrate, a avertizat că nu se va repeta criza migrației din 2015. Președintele rus Vladimir Putin s-a arătat îngrijorat de valul de refugiați care s-ar putea îndrepta spre țară după criza din Afganistan. Acesta consideră că printre imigranții din regiune s-ar putea număra și „combatanți deghizați" .

Grecia și Turcia au început cooperarea asupra unui efort coordonat privind primirea refugiaților. Deși Turcia nu este membră a Uniunii Europene, țara este o destinație pentru migrația din Asia Centrală și un punct de trecere către Europa, adesea prin Grecia.

Turcia găzduiește în prezent 4 milioane de refugiați din Siria și 300.000 din Afganistan, iar președintele Recep Tayyip Erdogan a afirmat că țara condusă de el nu are nici o responsabilitate de a fi „depozitul Europei pentru refugiați".

Grecia a jucat, de asemenea, un rol important în anul 2015 în timpul valului de refugiați care au sosit în Europa. Numărul persoanelor care au sosit în țară din Turcia a scăzut însă din 2016 după o înțelegere între UE și Ankara prin care Uniunea a promis ajutor financiar în valoare de miliarde de dolari Turciei în schimbul promisiunii că autoritățile nu vor mai permite trecerea granițelor pentru oricine.

Comisia Europeană a propus în anul 2020, modificarea regulilor de azil și migrație. Reforma pentru migranți nu mai prevedea cotele obligatorii de refugiați, dar a introdus un mecanism de „solidaritate obligatorie" între statele blocului comunitare, activat atunci când una dintre țâri se va afla sub presiune.

Noul „Pact european asupra migrației și azilului'' prevedea ca țările care nu doresc să preia solicitanți de azil să participe la repatrierea celor cu cereri de azil respinse sau să participe la construcția unor tabere de refugiați. Mult așteptata reformă a sistemului european de azil, amânată de mai multe ori, după eșecul cotelor de refugiați

decis în 2016 după valul migrator din 2015, are în vedere şi protejarea de ONG-lor care salvează migraţţi pe mare şi care ajung urmărite penal din acest motiv.

Noul pact revizuieşte, de asemenea, principiul din „Regulamentele Dublin'' care stabilea că prima ţară din UE în care ajunge un migrant extra comunitar este responsabilă cu soluţionarea cererii sale de azil. Ori, revizuirea a fost cerută exact de ţările aflate în prima linie a sosirii migranţilor, precum Grecia sau Italia.

Potrivit noii propuneri a Comisiei Europene, ţara care va examina cererea de azil va fi aceea unde migrantul are o rudă sau unde a muncit ori a studiat. În celelalte cazuri, prima ţară de sosire va rămâne în continuare responsabilă cu soluţionarea acestei cereri, însă ea poate cere Comisiei Europene, în cazul unei presiuni migratorii, activarea „mecanismului de solidaritate obligatorie".

Odată ce Comisia aprobă activarea acestui mecanism, ea decide şi numărul migranţilor care ar trebui preluaţi de celelalte state membre din ţara aflată sub presiune şi toate ţările vor trebui să-şi aducă o contribuţie în funcţie de forţa lor economică şi de populaţie, iar pentru fiecare migrant adult primit, statele membre vor primi din bugetul comunitar 10.000 de euro. Mai departe, statele UE vor putea opta între primirea unor solicitanţi de azil, o contribuţie la construcţia de tabere de refugiaţi sau finanţarea repatrierii celor fără drept de azil, aceştia din urmă fiind în principal migranţii economici care şi-au părăsit ţara nu din cauza vreunui război, ci pentru o viaţă mai bună în UE, cum este de exemplu cazul marocanilor sau al tunisienilor.

În cazul unei crize comparabile cu cea din 2015, când în UE au sosit peste un milion de refugiaţi, opţiunile statelor membre se vor reduce la preluarea migranţilor sau repatrierea celor respinşi, însă dacă o ţară nu reuşeşte într-un termen de opt luni să repatrieze către ţara lor de origine migranţii a căror expulzare şi-a asumat-o, atunci ea va trebui să-i primească pe teritoriul ei.

Din nefericire, propunerile Comisiei Europene au rămas fără rezultat, deoarece noile evoluţii din Afganistan au dat peste cap toate previziunile şi planurile Uniunii Europene cu privire la migraţie şi azil.

În prezent, ţările au început un proces de întărire a graniţelor, Turcia ridicând ziduri şi săpând tranşee la graniţa cu Iran pentru a ţine sub control numărul persoanelor care sosesc din Afganistan. Autorităţile elene au ridicat un gard de 40 de km la graniţa cu Turcia şi au introdus un nou sistem de supraveghere pentru a opri posibilii refugiaţi. Ţările balcanice au fost de acord cu găzduirea temporară a refugiaţilor în vederea unui acord cu SUA care urmează să proceseze cererile de viză cât mai repede.

Odată ce capitala Kaboul a căzut în mâinile talibanilor, preşedintele Franţei, Emmanuel Macron a anunţat suspendarea expulzărilor de cetăţeni afgani către ţara natală. Cetăţenii afgani au fost astfel transferaţi către alte state europene, spre România ori Austria, deoarece exista riscul ca odată ajunşi în alte state europene, să le fie respinsă cererea de azil. În această situaţie, dacă aceste persoane nu pot obţine azilul într-un stat european, riscul este ca ele să fie trimise direct în Afganistan.

Jean-Marie Burguburu – preşedinta Comisiei Naţionale Consultative pentru Drepturile Omului, este de părere că "Franţa, patria drepturilor omului trebuie să fie la înălţime. Odată ce talibanii au preluat puterea, mii de afgani care s-au luptat pentru

libertate, pentru drepturile femeilor ori cei care au o activitate intelectuală ori artistică sunt consideraţi neconformi cu legea talibanilor". "De ani de zile şi până în prezent, aceşti bărbaţi şi femei s-au bătut pentru libertate, s-au mobilizat pentru ca democraţia să poată să ia naştere în ţara lor. Iar ei trăiesc în prezent cu o teamă că vor fi persecutaţi din simplul motiv că sunt tocmai femei, artişti, funcţionari. În plus, dreptul la azil este asigurat chiar de Constituţie: "orice om persecutat din cauza unor acţiuni făcute în favoarea libertăţii are dreptul de a beneficia de azil în Franţa".

Consiliul Constituţional vorbeşte despre un "drept fundamental". Comisia Naţională consultativă a drepturilor omului speră ca Franţa să ofere vize umanitare tuturor celor care se tem pentru vieţile lor şi cere organizarea de culoare umanitare în Afganistan.

La Bruxelles s-au vehicula**t mai multe soluţii cu privire la problema refugiaţilor, cum ar fi de exemplu: instituirea unui cordon umanitar sau crearea de tabere de refugiaţi temporare în UE sau poate tabere de refugiaţi instalate doar în ţările vecine Afganistanului.**

Liderii UE se sfătuiesc şi cu privire la o linie combinată de acţiune, anume deblocarea unor fonduri europene pentru ţările care vor primi exilaţi şi în acelaşi timp stabilirea unor acorduri cu ţările din regiune. Dar şi această soluţie comportă riscuri. **A trimite exilaţi în Pakistan înseamnă a crea o relaţie de dependenţă între UE şi Islamabad care-i poate folosi apoi pe acei oameni ca mijloc de presiune – întocmai cum face Turcia cu refugiaţii sirieni. Si chiar şi în ciuda acestui avertisment venit de la ONG-uri, se pare că unii europeni se gândesc să extindă acum parteneriatul cu Turcia şi pentru exilaţii afgani.**

Riscul unor asemenea soluţii este că Uniunea Europeană să se transforme într-o fortăreaţă apărată cu ziduri şi sârmă ghimpată, aspect care este deja pus în practică de Grecia la frontiera cu Turcia.

Şefa Comisiei Europene (CE), Ursula von der Leyen, a îndemnat ţările membre ale blocului comunitar să primească o parte din refugiaţii afgani evacuaţi din Kabul, asigurându-le că pentru acest lucru vor primi ajutor financiar de la UE. Aflându-se într-o vizită la o bază militară de lângă Madrid, unde funcţionează un centru de primire pentru angajaţii afgani ai UE din Kabul aceasta a afirmat că: "Comisia este pregătită să prevadă mijloacele bugetare necesare pentru a sprijini statele membre ale UE care se vor oferi pentru a ajuta refugiaţii să se stabilească pe teritoriul lor".

Ungaria şi Croaţia au respins însă apelul preşedintei Comisiei Europene, Ursula von der Leyen, ca statele UE să stabilească "cote de relocare suficiente" pentru a primi şi redistribui în statele blocului comunitar toate persoanele din Afganistan care cer protecţie după ce talibanii au preluat puterea în această ţară. Ungaria şi Croaţia îi vor primi ca refugiaţi numai pe acei afgani care au colaborat cu trupele lor în timpul misiunii din Afganistan, au precizat miniştrii de externe ai celor două ţâri.

3. Concluzii

Migraţia în Uniunea Europeană constituie o problemă complexă, deoarece, pe de o parte, se manifestă fluxuri de migraţie deosebit de consistente între ţările membre ale

Uniunii Europene, iar pe de altă parte, există un important flux de imigranţi dinspre ţările non-UE.

În timpul unei crize politice sau economice, migraţii constituie unul dintre cele mai vulnerabile şi afectate grupuri sociale. Problemele cu care aceştia se pot confrunta în mod curent şi care se pot acutiza în această perioadă sunt foarte diverse.

Din acest punct de vedere, ultimii ani au adus în prim-plan apelurile oficiale şi neoficiale pentru restricţionarea accesului imigranţilor în ţările de destinaţie. Dată fiind această situaţie, planul de acţiune pentru imigraţie şi azil prezentat de Comisia Europeană prevede cote obligatorii pentru asigurarea unei distribuţii echitabile a refugiaţilor în cazul declanşării unor crize. Aceasta implică transfer al solicitanţilor de azil între statele membre în funcţie de PIB, numărul populaţiei, rata şomajului şi de numărul de refugiaţi deja instalaţi pe teritoriul unei ţâri.

Distribuirea acestor persoane conform normelor europene, precum şi trecerea de către acestea a frontierelor ţârilor europene aflate pe drumul către ţările preferate de destinaţie (în special Germania, al cărei sistem de securitate socială încuraja până de curând imigraţia) au dat naştere unor tensiuni între ţările Uniunii ce constituie riscuri la adresa spaţiului comunitar, în special a zonei Schengen.

Aşa cum am precizat, deşi statele membre ale Uniunii Europene nu sunt toate de acord cu măsurile propuse de reprezentanţii instituţiilor UE, ele participă şi se implică cum şi cu ce pot în gestionarea acestei crize.

Statele membre ale Uniunii Europene ar trebui totuşi să avanseze cu crearea unei forţe comune de reacţie rapidă pentru a fi mai bine pregătite pentru crize viitoare, precum cea din Afganistan.

Această idee a mai fost vehiculată şi în trecut, fiind discutată pentru prima dată în anul 1999 în legătură cu războiul din Kosovo, acest sistem comun de grupuri operative, format din 1.500 de militari, a fost creat în 2007 pentru a răspunde la crize, dar soldaţii nu au fost folosiţi din cauză că statele din UE nu au ajuns la un acord despre cum şi când ar trebui ca ei să fie trimişi în misiuni.

De asemenea, Marea Britanie a fost esenţială în crearea unor grupuri operative în anii 2000, dar nu a aprobat desfăşurarea lor, în contextul opoziţiei interne faţă de orice iniţiativă care ar fi putut semăna cu crearea unei armate a UE. Odată cu ieşirea Marii Britanii din UE, Comisia Europeană speră că ideea poate fi relansată.

În luna mai 2021, 14 ţări din UE, printre care Germania şi Franţa, au propus crearea unei astfel de forţe, care să aibă inclusiv nave şi avioane, pentru a ajuta guvernele străine democrate atunci când au nevoie de ajutor urgent. Însă există în continuare obstacole, inclusiv lipsa unei culturi comune privind apărarea în diverse state din UE şi divergenţele în legătură cu cine ar trebui să primească prioritate în desfăşurarea misiunilor.

Ar fi însă momentul pentru mai multă flexibilitate, iar prin acordurile convenite rapid pentru a face faţă crizei, Uniunea ar putea depăşi restricţiile privind desfăşurarea de operaţiuni militare, înscrise de altfel în tratatele sale.

Bibliografie

Asylum statistics - Statistics Explained (europa.eu)
Sofia Chiriţa, 2013, ”Rolul UNHCR în domeniul protecţiei drepturilor refugiaţilor”, în Conferinţa ştiinţifico-practică internaţională, 21 martie 2013, Chişinău, p. 261
CONVENŢIE privind statutul refugiaţilor, încheiată la Geneva la 28 iulie 1951 (cdep.ro)
Eurostat | European Union Open Data Portal (europa.eu)
Frontex | European Union Agency (europa.eu)
Kate Jastram, Marilyn Achiron, 2001, „Ghid cu privire la dreptul internaţional al refugiaţilor”, în Ghid pentru parlamentari, nr. 2-2001, p.150
UNHCR
UNHCR - Afghanistan emergency
UNHCR - Refugee Statistics
561786e29.pdf (unhcr.org)
Sarcinschi Alexandra, 2017, ”Criza europeană a refugiaţilor”, Evaluare strategică 2016: crize şi provocări la adresa securităţii internaţionale , Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”, Bucureşti, p. 55
Scandal în UE pe tema relocării refugiaţilor afgani – NewsMaker
Maria Stoicovici, 2014, ”Măsurarea şi dimensiunile actuale ale migraţiei umane”, Carol I National Defence University Publishing House, p. 83-90
Vasile Sergiu Adrian, 2016, ”Criza refugiaţilor şi efectul european al călcâiului lui Ahile-Noi provocări ale presiunii migraţioniste asupra Uniunii Europene, Revista de investigare a criminalităţii, vol. 9, Bucharest, p. 57-65

THE EFFECTS OF CHANGING SOCIAL INTERPERSONAL RELATIONSHIPS ON HUMAN SUBJECT

Gabriel BALACI,
Lecturer PhD, Vasile Goldis University of Arad

Abstract: In this article I have addressed the issue of unconscious culpability in the context of interpersonal changes. Social constraints, regardless of their justification, are perceived as a prohibition and reinstate the Ego in an inferiority relationship with an external Superego. This reactivates the old prohibitions of the subject's Ego during childhood which makes the feeling of culpability active again, even if it has been repressed.
Understanding the relationship between culpability and Superego is essential to understand how the human subject responds to such social changes. The way in which external reality is perceived and experienced by the human subject depends on its ability to symbolize. The way in which the subject signifies external reality also influences how it manages to satisfy its own wishes.

Keywords: subjectivity, symbolization, unconscious culpability, Superego, unconscious culpability

Subiectul uman între realitatea externă şi realitate subiectivă

Personalitatea umană este o structură foarte complexă şi are diverse manifestări, atât cele considerate normale,cât şi cele psihopatologice. Chiar dacă nu există o unanimitate a concepţiilor despre personalitate, avem totuşi un punct comun al acestor teorii, şi anume factorii care determină construcţia ei. Personalitatea este produsul conlucrării a trei factori asupra individului uman. Aceşti trei factori sunt ereditatea, mediu şi educaţia. Putem spune că aceşti trei factori îşi menţin influenţa asupra personalităţii pe tot parcursul vieţii subiectului uman.

Pentru a trece de la stadiu de individ uman la cel de subiect uman, omul trebuie să aibă acces la limbaj. Accesul la limbaj se face prin educaţie, prin accesul la un mediu social favorabil şi să dispună de o stare de sănătate psihică şi fizică optimă. Atunci când unul dintre aceşti factori este perturbat observăm modificări la nivelul întregii personalităţi.

Nu putem ignora modificările apărute în ultima perioadă, la nivelul factorului *mediu*. Condiţiile impuse în plan social, chiar dacă scopul lor a fost controlul răspândirii unei maladii, au modificat semnificativ stilul de viaţa al subiecţilor umani. Aceste schimbări au impus diverse modalităţi de adaptare, dar au permis şi apariţia unor manifestări psihopatologice specifice. Modificările impuse în plan social au determinat şi modificări la nivelul realităţii psihice a oamenilor.

Practica de cabinet mi-a permis să observ, în ultimul an, creşterea numărului de persoane care solicită ajutor psihoterapeutic. Dincolo de motivele care au determinat reorganizarea interacţiunilor sociale, restrângerea sferei de acţiune a indivizilor, modificarea semnificaţiilor persoanelor apropiate (atât ca grad de rudenie, cât şi ca frecvenţă a interacţiunilor avute), ca psihologi clinicieni şi psihoterapeuţi trebuie să avem în vedere maniera în care aceste modificări din plan social, au produs modificări în plan psihologic, în sfera realităţii subiective a persoanelor confruntate cu aceste

schimbări. Toate aceste schimbări ce afectează sfera subiectivităţii umane, fac apel la capacitatea de simbolizare a subiectului uman, iar acolo unde aceasta este depăşită de amploarea schimbării survenite în mediul său social, apre suferinţa.

Aceste schimbări nu vizează doar persoanele adulte,ci şi copiii. Atunci când vine vorba despre copii, astfel de schimbări pot afecta modul în care aceştia îşi construiesc propria subiectivitate. Ne punem întrebarea cum putem preveni impactul la nivel psihic al acestor pericole la care poate fi expus subiectul uman şi cum putem să le facem mai puţin nocive pentru acesta ?

Chiar dacă nu este prima oară când omenirea se confruntă cu o pandemie, nu putem spune că am dezvoltat mecanisme de apărare eficiente care să protejeze realitatea noastră subiectivă de schimbările bruşte produse în realitatea externă. Aşa cum arată R. Roussillon în *Manual de psihologie şi psihopatologie clinică generală*, subiectul uman este expus la mai multe realităţi. El diferenţiază trei niveluri ale realităţii : realitatea „materială" care include toate corpurile, însufleţite sau neînsufleţite, realitatea biologică ce include toate formele viului şi realitatea psihică care este descrisă de acele aspecte ale realităţii biologice caracterizate prin reflexivitate, ceea ce permite anumitor forme ale viului să dezvolte o conştiinţă.

Printre efectele negative ale schimbărilor din plan social, pe care le-am observat la nivelul psihicului pacienţilor mei enumăr accentuarea funcţionării borderline, accentuare dependenţelor de diferite substanţe, accentuarea intensităţii simptomelor depresive, apariţia unor manifestări psihotice. Manifestările psihotice au apărut nu doar la pacienţii cu structură psihotică a personalităţii, ci şi la pacienţi cu structură borderline. Toate aceste manifestări psihopatologice sunt consecinţa expunerii subiecţilor la diferite tipuri de constrângeri, care pentru ei nu aveau niciun sens şi care au ca fond comun trezirea sentimentului de culpabilitate. Nu doar lipsa de informaţii i-a determinat să perceapă aceste schimbări ca fiind orientate asupra lor în mod special, ci şi istoria lor de viaţa care a determinat construirea unei realităţi subiective fragile.

Efectele pericolului extern asupra subiectivităţii

Pericolele reale care sunt greu de evitat, pot fi percepute ca pedepse şi reactivează sentimente de culpabilitate inconştiente, fantasme masochiste sau pot reactiva traumatisme mai vechi care nu au fost complet depăşite, o parte din efectele posttraumatice fiind refulate.

De asemenea, faptul că aceste pericole nu pot fi uşor prevenite, poate determina stări de vulnerabilitate accentuate. Aceste stări sunt produse după eşecul mecanismelor de apărare pe care eul le activează. Aş doris ă precizez că nu pericolul real este cel mai nociv pentru subiectul uman, ci modul în care acesta îl simbolizează. Atunci când pericolul extern este perceput ca fiind extern şi respectând formele de protecţie impuse, nu apar perturbări în sfera subiectivităţii umane.

Unul dintre pacienţi, cu vârsta de 38 de ani, considera că interdicţia de a se plimba noaptea, obligativitatea măştii, ameninţarea cu un virus invizibil sunt forme prin care o atoritate nevăzută încearcă să-l pedepsească pentru faptul că nu a fost un copil cuminte, iar mai târziu, ca adolescent, a fost extrem de agresiv cu părinţii. O pacientă

considera că virsul i-a fost destinat pentru a fi omorâtă deoarece a făcut mai multe avorturi.

În afara cabinetului am putut identifica şi alte reacţii la fel de dezacordate cu realitatea obiectivă : negarea existenţei virusului, regresia la stadiul omnipotenţe (Eu sunt imun la virus. Eu nu mă las manipulat de oculta mondială. Eu ama flat ce afaceri murdare şi ce planuri diabolice se ascund după acest virus.)

Observând astfel de reacţii, as putea spune că atunci când realitatea obiectivă depăşeşte nivelul cunoştinţelor unei persoane, nivelul de înţelegere şi capacitatea de simbolizare (de a desluşi sau de a atribui un sens nepatologic unui eveniment, lucru sau chiar unei persoane) a acesteia, tulburările în sfera realităţii subiective nu întârzie să apară.

In faţa acestei părţi necunoscute şi inaccesibile în mod direct a realităţii externe, individul uman are trei tipuri de răspuns:

- Descalificarea acestei zone invizibile a realităţii externe, refularea ei, ignorararea acesteia. Toate aceste modalităţi reprezintă forme de defensă.
- Obturarea breşei care separă inteligibilul realităţii de ininteligibilul acesteia. Omul încearcă să-şi explice toate aspectele realităţii prin raţiune şi logică. Aceste explicaţii reprezintă o apărare faţă de sensul acestei realităţi ascunse sau de manifestările ei inexplicabile logic.
- Încercarea de a înţelege aceste aspecte inconştiente ale realităţii. Omul încearcă să înţeleagă această realitate prin atribuirea de sensuri, mai mult sau mai puţin logice şi care îi permit acestuia să-şi reprezinte faţa ascunsă a realităţii.

Manifestările psihopatologice apar de obiecei când acest ultim tip de răspuns eşueaza sau când răspunsul găsit determină unele reprezentări negative şi autoculpabilizante.

În acest articol îmi propun să arăt schimbările determinate la nivelul realităţii psihice, (în mod special apariţia sentimentului de culpabilitate) de către schimbările apărute la nivelul mediului social în care funcţionează individul uman ca subiect. Reacţia pe care am identificat-o la mai multe persoane în faţa unui pericol invizibil apărut în realitatea biologică, seamănă foarte mult cu reacţia avută de societatea ştiinţifică de la începutul secolului trecut, atunci când Freud a susţinut că „omul nu este stîpân în casa lui". Această formulare a părintelui psihanalizei se referea la faptul că cea mai mare parte a psihicului nostru este inconştientă şi că acestă parte guvernează funcţionarea noastră psihică. Neputinţa în faţa a ceva nevăzut, frica de necunoscut, produce şi acum, ca şi atunci, aceeaşi reacţie de neacceptare. Sunt mobilizate aceleaşi mecanisme arhaice de apărare : negare, proiecţie, regresie la faza omnipotenţei etc..

Perspectiva metapsihologică asupra subiectivităţii şi capacitatea de simbolizare

Ca să putem înţelege această reacţie avem nevoie să facem apel din nou, la psihanaliză şi la metapsihologie pentru a beneficia de o abordarea complexă asupra psihismului uman.

Metapsihologia oferă o teoretizare a realităţii psihice atât conştiente cât şi inconştiente, fiind o metateorie care vizează enigma internă care acţionează în psihicul nostru şi locul pe care îl acordăm acestei enigme. Acestă teorie a rezultat din practica

clinică bazându-se pe observaţie şi ascultarea pacienţilor, condiţii esenţiale ale procesului psihanalitic. Terenul observaţiei este extrem de vast, de la nou-născuţi, adulţi cuplu, familie şi până la intreprinderi sau societăţi în ansamblul lor.

Metapsihologia este o meta-teorie care nu explică sensul lucrurilor, ci cum se construieşte acest sens, cum se elaborează acesta şi reprezentările care acţionează asupra vieţii noastre psihice. Aceasta metateorie permite interpretarea şi înţelegerea teoriilor psihologice. Metapsihologia, prin aplicarea sa în psihopatologie a pus în lumină natura diferenţelor între normal şi patologic, evidenţiind şi justificând faptul că această diferenţă este doar una de intensitate şi cantitate, nu de proces sau fenomen. În înţelegerea realităţii rolul metapsihologiei este de a explica funcţionarea realităţii psihice oferind un model euristic construit pe baza experienţei clinice practice.

Aşa cum am spus la începutul acestei prezentări, omul devine subiect prin accesul la limbaj. Limbajul permite sau mai precis prin limbaj omul, subiectul uman, dispune de posibilitatea manifestării realităţii psihice inconstiente. R. Roussillon identifică trei forme ale limbajului pe care subiectul uman le foloseşte în interactiunile cu mediul social, în relaţiile intersubiective.

- limbajul verbal este caracterizat prin structura sintaxei, aspectul pragmatic, prosodia. Acest tip de limbaj care implică şi un tip specific de comunicare pune accentul pe enunţ, în care se exprimă sensul, dorinţa, diferite apărări ale subiectului uman. Ex : « Tata, la şcoală toti copiii au bicicletă». Distingem în acest tip de enunţ un polisemism, o dorinţă, o apărare, un aspect narcisic, un aspect pulsional, o discuţie între două persoane.
- limbajul afectului: a) aspectul este inconştient de reprezentarea sa,

b) afectul non-compus sau descompus, ex : tratamentul comportamentalist al arahnofobiei.

- limbajul reprezentării asupra lucrurilor, simbolizarea, modelul visului şi al simbolizării primare la nivelul corpului, mimica, gesturile, postura.

Toate aceste forme de limbaj servesc subiectului uman la stabilirea şi menţinerea unei conexiuni şi comunicări cu realitatea externă. Abilitatea de a pune în cuvinte experienţele trăite, de a le da un sens şi de a le integra în experienţa proprie, este dată de capacitatea de simbolizare.

Observăm importanţa capacităţii de simbolizare pentru buna funcţionare a vieţii psihice şi evitarea tulburărilor psihopatologice. Ceea ce dă unicitate individului este capacitatea sa de a se diferenţia de ceilalţi. Pentru a se diferenţia de ceilalţi este necesar să se poată reprezenta el şi lumea pentru sine. Adică să interiorizeze experienţele sale de viaţă atribuindu-le sens. Incapacitatea atribuirii corecte a sensului obiectelor, situaţiilor, trăirilor, dar şi al propriei persoane determină, deci incapacitatea de reprezentare, aşa cum spuneam, determină tulburări majore în sfera subiectivităţii individului uman.

Pentru a deveni subiect persoana umană mai întâi se identifică cu semenii săi, iar ulterior pe parcursul dezvoltării şi structurării personalităţii sale va căuta să se diferenţieze de ceilalţi. Acest raport dintre eu şi non eu se structurează încă de la naştere. Prima distinctie dintre eu şi non-eu se realizează în relaţia cu mama. Distincţia

începe odată cu perceperea mamei nu ca obiect amorf ci ca subiect activ. Acest lucru presupune că mama să interacţioneze activ şi adecvat cu copilul, să-şi acorde răspunsurile sale la nevoile afective ale copilului.

Relaţia timpurie mama-copil permite formarea primelor scheme de structurare a subiectivităţii copilului. Maniera în care copilul învaţă să interacţioneze cu mama sau cu persoanele surogat pentru mama, se va reproduce în relatiile ulterioare cu alte persoane.

Înainte de a avea acces la limbaj copilul realizează diverse întâlniri (relaţii intersubiective) în care se produc schimburi non-verbale, paraverbale şi mai ales afective. Dacă aceste întâlniri nu au efect traumatic asupra copilului acesta va deveni capabil să se diferenţieze net de ceilalţi.

Construirea subiectivităţii este un proces ce se desfăşoară în timp şi suferă modificări în funcţie de momentul în care un anumit eveniment sau fenomen este trăit de individul uman. Tulburările care pot apărea în construirea subiectivităţii se înscriu în sfera psihopatologiei sub forma nevrozelor, psihozelor sau perversiunilor. Eşecul subiectivării reprezintă tulburarea atribuirii sensului lumii înconjurătoare şi propriei persoane. Deficitul de simbolizare (incapacitatea atribuirii sensului) este una din cauzele importante ale manifestărilor psihopatologice (nevroze, psihoze, perversiuni). În maladiile caracterizate prin pierderea contactului cu realitatea deficitul de simbolizare se caracterizează prin atribuirea unor sensuri false atât lucrurilor şi persoanelor din jur, cât şi propriei persoane.

Elementul central al subiectivităţii este eul, chiar dacă subiectivitatea nu se reduce la acesta. Eul este organizatorul personalităţii şi polul ei defensiv.

Aşa cum am amintit mai sus, una din reacţile pe care subiectul uman le are în faţă unor situaţii pe care nu le poate elabora psihic pentru a le putea atribui un sens, este apariţia sau reactivarea sentimentului de culpabilitate. Acest sentiment apare la nivelul eului, mai exact în relaţia sa cu cealaltă instanţă psihică, şi anume cu supraeul, atunci când eul îşi pierde capacitatea de simbolizare.

SupraEul şi culpabilitatea

Tema culpabilităţii este extrem de vastă în psihanaliză, culpabilitatea fiind cea care pune individul în raport cu cultura, în special cu cea marcată de religiile monoteiste. Freud a abordat problema culpabilităţii odată cu descoperirea şi studierea sexualităţii infantile care l-a dus la descoperirea complexului Oedip.

În 1923, în lucrarea *Eul şi Se-ul*, Freud vorbeşte de culpabilitate inconştientă, ca manifestare a Supraeului. Supraeul este descris ca parte a Eului avandu-şi originea în Se, constituit prin interiorizarea exigentelor şi interdictiilor parentale; odată cu dezvoltarea metapsihologiei celei de-a doua topici, Freud adaugă un nou scop curei psihanalitice, şi anume: Eul trebuie să se elibereze de dependenţele sale. Aceasta fiind şi tema capitolului 5 din lucrarea *Eul şi Se-ul.* Treptat, Eul trebuie sa cucerească Se-ul. :" Eul se îmbogăţeste de pe urma tuturor exeprienţelor de viaţă pe care le are cu exteriorul; Se-ul este însă

cealaltă lume exterioară a sa, pe care Eu-l vrea să şi-o supună. El sustrage Se-ului o parte din libido şi transformă investirile obiectale ale Se-ului în formaţiuni ale Eu-lui.[1]"

Dacă în perioada primei topici, Freud consideră că psihanaliza trebuie să aducă în conştient conţinutul inconştientului(care reprezenta sursa conflictelor psihice), odată cu noua descriere a funcţionării aparatului psihic, psihanaliza devine instrumentul prin care Eul este ajutat să-şi depăşească dependenţele. Una din aceste dependenţe este cea faţă de Supraeu. Supraeul este descris ca fiind "monumentul fostei slăbiciuni şi dependenţe ale eului, continuându-şi dominaţia asupra acestuia chiar şi atunci când eul a atins treapta maturităţii.[2]" Eul este constrâns de către exigenţele realităţii externe, cerinţele pulsionale ale Se-ului şi cruzimea Supraeului.

Ca moştenitor al complexului Oedip, Supraeul are două surse: puterea paternă faţă de neputinţa şi slăbiciunea copilului – slăbiciune în special a Eului – iar a doua sursă este reprezentată de moştenirea filogenetică înscrisă în Supraeu.

În *Noi conferinţe de psihanaliză,* Freud spunea că modelul Supraeului copilului nu este reprezentat de părinţi, ci de Supraeul acestora, care la rândul său, este inconştient. Părinţii la rândul lor trăiesc într-o filiaţie culturală, sub dominatia unui Supraeu cultural în faţa căruia se simt ei înşişi disconfortabil şi slabi. În Eul şi Se-ul Freud nu dezvoltă problema supraeului cultural, aşa cum a facut în *Totem şi tabu,* unde vorbeşte de o culpabilitate inconştientă datorată crimei originare. În Eul şi Se-ul abordează problema culpabilităţii din perspectiva teoriei pulsiunilor, Se-ul fiind călăul care adapostește pulsiunile de moarte ce ameninţă Eul. Eul devine astfel "locul angoasei propriu-zise". Angoasa în faţa conştiinţei şi angoasa în faţa morţii sunt de fapt elaborări ale angoasei de castrare.

Vorbind despre Idealul Eului şi despre încheierea complexului Oedip, în *Eul şi Se-ul* Freud explică sursa sentimentului de culpabilitate ca fiind generată de confruntarea dintre exigenţele conştiinţei morale şi realizările Eului.

Freud distinge un sentiment de culpabilitate conştient, generat de conştiinta morală care face parte din structura eului, şi un sentiment de culpabilitate inconştiet. Psihanaliza a acordat mai multă importanţă sentimentului de culpabilitate inconştient, deoarece acesta determină anumite conduite şi comportamente auto-agresive şi influenţează dorinţele noastre. În general, sentimentul de culpabilitate inconştient influenţează imaginea de sine, relaţia cu sine, dar şi dorinţele.

Acest non-travaliu psihic al culpabilităţii inconştiente se manifestă în special ca rezistenţă la cura analitică, aşa cum arată Freud în Eul şi Se-ul.

„Se observă astfel nu numai că sunt incapabile să suporte orice elogiu sau recunoştinţă, dar că ele reacţionează invers faţă de cum ne-am aştepta faţă de progresele tratamentului. ... Aceşti pacienţi prezintă ceea ce se numeşte reacţie terapeutică negativă[3]". Tot în această lucrare, Freud subliniază caracterul inconştient al acestui sentiment, pentru persoana bolnavă. „El (bolnavul) nu se simte vinovat, doar bolnav.

1 S.Freud(1923), *Eul și Se-ul*, Opere Esențiale, vol.3, Editura Trei, București, 2010, p.339
2 S.Freud(1923), *Eul și Se-ul*, Opere Esențiale, vol.3, Editura Trei, București, 2010, pp.330-331
3 S. Freud(1923) *Eu și Se-ul*, în Opere Esențiale, vol.3, Editura Trei, Bucuresti, 2010, pp. 331-332

Acest sentiment de culpabilitate se manifestă ca o rezistenţă greu de depăşit pentru însănătosire.[4]"

Am putea spune că sentimentul de culpabilitate este o interpretare care încearcă să explice eşecul demersului analitic. Freud consideră că nu se poate face nimic împotriva sentimentului inconstient de culpabilitate şi nici indirect. Ceea ce putem face, în cadrul curei analitice este să-i descoperim fundamentele adânc refulate facându-l să devină conştient.

În 1924, în lucrarea *Problema economică a masochismului*, Freud introduce „nevoia de pedeapsă", ca reprezentare, ca modalitate figurativă a culpabilităţii inconştiente. Atunci când introduce acest termen, îl introduce pentru a-l înlocui pe cel de "sentiment inconştient de culpabilitate". Ulterior Freud face o diferenţă între aceşti doi termeni, plasând nevoia de pedeapsă la nivelul Eului, acolo unde apare „angoasa conştiinţei morale[5]", iar sentimentul inconştient de culpabilitate este generat de Supraeu şi se manifestă ca o tensiune în raportul dintre aceste două instanţe.

În lucrarea *Chestiunea analizei practicate de profani*, sentimentul inconştient de culpabilitate este văzut ca o rezistenţă a Supraeului. Tot în *Problema economică a masochismului*, Freud prezintă sentimentul inconştient de culpabilitate ca fiind un sistem motivaţional al comportamentului, ca „normă a comportamentului în viaţă". Acest sentiment inconştient de culpabilitate este asociat masochismului moral. Freud a vorbit despre trei tipuri de masochism: erogen, feminin şi moral. „Al treilea (masochismul moral) într-o anumită privinţă cea mai importantă manifestare a masochismului, a fost abia de curând estimat de psihanaliză ca sentiment de vinovăţie, de obicei inconştient, îngăduind însă o totală elucidare şi încadrare în cunoasterea noastră existentă[6]". Freud susţine că originea sentimentului de culpabilitate se află în complexul castrării.

Otto Rank susţine că originea acestui sentiment se află în inhibarea sadismului care precede apariţia complexului Oedip. Pentru Rank, complexul castrării este doar un simptom al sentimentului de vinovăţie. Sintetizând concepţia lui Rank despre sentimentul de culpabilitate putem spune că originea sa se află în relatia copilului cu mama sa. Datorită iubirii pentru mama sa, dar şi temerii de a se separa de ea, copilul nu poate reacţiona sadic, nu îndrazneste să-şi descarce total pulsiunile sadice de teama să nu o piardă. Prin introiectarea imaginii mamei privatoare, copilul îşi inhibă pulsiunile sadice şi reacţionează punitiv faţă de propriul eu. Originea nevoii de pedeapsă trebuie căutată, în accepţiunea lui Rank, în această introiectare a imaginii materne şi nu în relaţie cu tatal. Pentru acest autor sentimentul de culpabilitate este un „narcisism negativ".

4 S. Freud(1923) *Eu și Se-ul*, în Opere Esențiale, vol.3, Editura Trei, Bucuresti, 2010, p. 332
5 S. Freud(1924) *Problema economică a masochismului*, în Opere Esențiale, vol.3, București, Editura Trei, 2010, p 369
6 S.Freud (1924) *Problema economică a masochismului*, în Opere Esențiale, vol.3, București, Editura Trei, 2010, p 363-364

Otto Ranck, spre deosebire de Freud, plasează originea Supraeului înaintea complexului Oedip, în relația copilului cu mama, relație în care copilul își reprimă sadismul alimentat de libidoul sadic-oral orientat spre mamă.

Culpabilitatea inconștientă și capacitatea de simbolizare

În 1917, într-unul dintre textele sale metapsihologice, *Doliu și melancolie*, Freud descrie travaliul doliului ca fiind un travaliu psihic opus culpabilității inconștiente. Culpabilitatea inconștientă blochează orice formă de travaliu psihic(inclusiv travaliul de simbolizare) și caută o descărcare externă, la nivelul corpului, ca o maladie gravă care ar putea funcționa ca o exterioritate în raport cu elaborarea psihică.

Capacitatea de simbolizare este blocată de culpabilitate, ceea ce împiedică individul să se re-prezinte în raport cu dorințele sale. Capacitatea de simbolizare vizează «reprezentarea indirectă și figurată a unei idei, a unui conflict, a unei dorințe inconștiente, în acest sens în psihanaliză, orice formațiune substitutivă poate fi considerată simbolică. În sens restrâns, mod de reprezentare care se distinge în primul rând prin constanța raportului dintre simbol și simbolizatul inconștient, o asemenea constanță fiind reprezentată nu numai la același individ și de la un individ la altul, ci și în domeniile cele mai diverse (mit, religie, folclor, limbaj) sau ariile culturale cele mai îndepărtate unele de altele.[7]»

Rene Roussillon[8] consideră că Eul nu poate lucra cu datele brute, cu materia primă pe care o primește pe cale senzorială sau prin imperativele pulsionale ale Sinelui, ci are nevoie să le metabolizeze, sa le transforme în reprezentări psihice.

Capacitatea de simbolizare permite re-prezentarea de sine și de lume, capacitatea de a da sens și integra în experiența de viață, evenimentele prin care trece un subiect. Această capacitate de simbolizare, de atribuire de sens, de transformare și re-prezentare, permite depășirea situațiilor traumatice, sau de doliu, permitând subiectului redescoperirea sensului și îi redă dorința de a trăi.

Culpabilitatea și masochismul

Sentimentul de culpabilitate este strâns legat de masochism, atât de cel erogen, cât și de cel moral. Masochismul este cel care înscrie sentimentul de culpabilitate în corp și face posibilă somatizarea culpabilității. În psihosomatică întâlnim numeroase situații în care o boală organică nu este altceva decât o autopedepsire, ce permite suportarea culpabilității. În majoritatea acestor cazuri, culpabilitatea este inconștienta. Practicile religioase, prin prezentarea suferinței ca forma de expiere și purificare, nu fac altceva decât să ofere un teren propice satisfacției pulsiunilor masochiste și în același timp, dorinței de pedeapsă.

Freud abordează problema masochismului în legătură cu formarea Supraeului ca moștenitor al complexului Oedip și cu nevoia de pedeapsă a eului. Supraeul „este la fel de mult reprezentant al Se-ului, cât și al realității exterioare. Supraeul a luat nastere prin faptul că primele obiecte ale excitațiilor libidinale ale Supraeului, adică perechea de

7 J. Laplanche, J.B. Pontalis(1967), *Vocabularul psihanalizei*, Editura Humanitas, 1994, trad. R. Clit, A. Dumitrescu, V. Sandor, V.Dem. Zamfirescu, p. 398

8 R. Roussillon, *Le processus de* symbolisation *et ses étapes. Nécessité de symbolisation,* http://elendil.univ-lyon2.fr/psycho2/IMG/pdf/doc-226.p df

părinţi, au fost introiectate în Eu, unde relaţia cu ei s-a desexualizat, cunoscând o deviere de la scopurile sexuale directe.[9] ” Acest mod este singurul posibil pentru a depaşi complexul Oedip.

„Aşadar, complexul Oedip se dovedeşte, aşa cum s-a şi presupus istoric, sursa moralităţii noastre individuale.[10] ”

Sadismul Eului devine de cele mai multe ori conştient, pe când nevoia de pedeapsă rămâne inconştientă. Dorinţa de a fi batut de tată des întâlnită în fantasme este foarte aproape de dorinţa de a intra într-o relaţie sexuală pasivă cu acesta. Această explicaţie ne ajută să înţelegem sensul ascuns al masochismului moral. „ Conştiinţa morală şi morala au luat naştere prin depăşirea, desexualizarea complexului Oedip, prin masochismul moral, morala este din nou sexualizată, complexul Oedip reînsufleţit şi se croieşte drumul pentru o regresie de la morală la complexul Oedip.[11] ”

"Întoarcerea sadismului împotriva propriei persoane are loc în mod regulat în cazul *reprimării culturale a pulsiunii* ce împiedică o mare parte a componentelor pulsionale distructive ale persoanei, sa fie utilizate în viaţă.[12] ”

Freud arată cum sadismul Supraeului şi masochismul Eului se completează reciproc. Sentimentul de culpabilitate rezultă din reprimarea pulsiunii distructive, iar conştiinţa morală devine cu atât mai severă, cu cât individul îşi inhibă, îşi controlează manifestarea agresivităţii asupra altei persoane. Însă prima renunţare la pulsiune s-a produs prin exercitarea constrângerilor de către forţe exterioare. Ulterior aceste forţe sunt înscrise în Supraeu (devin conştiintă morală) care impune o nouă renunţare la cerinţele pulsionale restricţionate de conştiinţa morală.

„Astfel, masochismul moral a devenit motorul clasic al intricării pulsionale. Pericolul său provine din faptul că el descinde din pusiunea de moarte, corespunzând acelei părţi a ei, care s-a sustras îndreptării spre exterior ca pulsiune de distrugere.[13]”

Fantasmele erotice masochiste descrise de Freud în lucrarea sa *Un copil este batut*, oferă un model de satisfacţie halucinatorie a masochismului erogen, nevoia de pedeapsă este consecinţa sentimentului de culpabilitate generat de dorinţele oedipiene.

Astfel constatam că nu doar culpabilitatea generează dorinţe (dorinţa de pedeapsă), ci şi anumite dorinţe generează sentimente de culpabilitate, indiferent dacă aceste dorinţe au fost satisfacute sau nu. Aşa cum arată Freud în lucrarea sa *Micul Hans*, dorinţele erotice orientate spre mamă sunt refulate şi generează teama micului Hans. Este o teamă fară obiect, aşa cum şi sentimentele de culpabilitate inconştiente sunt fară o cauză obiectivă. Micul Hans se teme de castrare care ar putea fi sancţiunea pentru

9 S.Freud (1924) *Problema economică a masochismului*, în Opere Esențiale, vol.3, Bucureşti, Editura Trei, 2010, p 370
10 S.Freud (1924) *Problema economică a masochismului*, în Opere Esențiale, vol.3, Bucureşti, Editura Trei, 2010, p 371
11 S.Freud (1924) *Problema economică a masochismului*, în Opere Esențiale, vol.3, Bucureşti, Editura Trei, 2010,
12 S.Freud (1924) *Problema economică a masochismului*, în Opere Esențiale, vol.3, Bucureşti, Editura Trei, 2010, p 373
13 S.Freud (1924) *Problema economică a masochismului*, în Opere Esențiale, vol.3, Bucureşti, Editura Trei, 2010, p 374

dorinţele sale. De aici putem trage concluzia că dorinţele erotice generează, la rândul lor sentimente de culpabilitate.

Culpabilitatea sociala

Pe lângă culpabilitatea conştientă şi cea inconştientă, putem identifica şi culpabilitatea socială, cea care provine din încălcarea unor legi sociale, dar care nu trezeşte neapărat şi sentimente de culpabilitate. Spre o astfel de culpabilitate pot fi deplasate sentimentele inconştiente de culpabilitate. Sentimentul de culpabilitate resimţit de cel care comite o crimă, inainte de a o comite, devine insuportabil, iar subiectul nu este capabil să-şi inducă o pedeapsă şi astfel recurge la un act prin care obţine o pedeapsă impusă din exterior, prin încălcarea unor legi sociale. Însă această soluţie rezolvă doar temporar dorinţa de pedeapsă.

Putem constată că în lipsa unei justificări, sentimentele de culpabilitate cresc în intensitate şi alimentează dorinţa de pedeapsă. Dar şi dorinţă este intensificată de absentă prelungită a obiectului dorit, iar incapacitatea de satisfacere a unei dorinţe poate genera sentimente de culpabilitate.

Un rol major în construcţia unei dorinte, cât şi în cea a sentimentelor de culpabilitate îl are interdicţia, blocarea accesului la obiectul dorit. Aceasta se află la baza constituirii supraeului, care va deveni judecătorul Eului care recurge sau nu la satisfacţia anumitor pulsiuni, unele chiar dezaprobate social. Interdicţia înseamnă şi limita. Depăsirea acestei limite, fie în câmpul dorinţei, fie în cel al culpabilităţii, determină apariţia simptomului ca un compromis între cerinţele pulsionale şi normele morale şi sociale. Freud, în *Studii despre isterie,* definea simptomul isteric ca fiind un simbol mnezic al traumatismului sau al conflictului intern. Simptomul are funcţie simbolică deoarece reprezintă limbajul inconştientului şi semnifică o anumită realitate internă care nu este exprimată prin limbaj.

Culpabilitate şi dorinţa

Interdicţiile impuse, indiferent de cât de justificate ar fi ele, generează frustrarea dorinţelor. În perioada complexului Oedip, copilul nutreşte dorinţe erotice faţă de mamă. Odată cu apariţia tatălui în viaţa copilului, acesta din urmă este obligat să-şi refuleze aceste dorinţe şi să caute alte obiecte pentru satisfacerea lor. Investirea mamei ca obiect libidinal de către copil are un fond pulsional evident. Soluţia găsită de copil pentru a descărca această tensiune din pulsiunile sexuale, care la acea vârstă funcţionează ca pulsiuni parţiale, este să-şi investească mama ca obiect libidinal. Dorinţa sa faţă de mamă este determinată, pe de o parte de faptul că este persoana cu care are contact corporal şi de care depinde pentru a-şi satisface nevoile biologice, iar pe de altă parte de fondul pulsional al copilului. Dorinţa apare în această situaţie ca fiind cauzată de mamă care îi oferă îngrijiri corporale, care nu sunt lipsite de fantasmele sale sexuale inconştiente, mama reprezintând mediul extern, non-eul copilului, şi cerinţele pulsionale ale Se-ului. Copilul, mai exact eul său rudimentar este pasiv în elaborarea primelor dorinţe. Este însă adevărat că aceste dorinţe nu sunt foarte elaborate şi sunt mult mai aproapiate de nevoile biologice, decât dorinţele adultului.

Odată cu apariţia primelor interdicţii impuse de tată şi validate socio-cultural, Eul copilului trebuie să-şi ia sub stăpânire dorinţa şi să o refuleze pentru că satisfacerea ei ar încălca interdicţia incestului , deci ar comite un fapt pentru care el ar deveni vinovat. Deja descoperirea incompatibilităţii dorinţei sale cu ceea ce este acceptat social, poate genera un sentiment de vinovăţie. Acest lucru determină Eul să refuleze, să trimită în inconştient această dorinţă nesatisfăcută. Aşa cum ştim Eul este intermediarul dintre Se şi mediu, iar ulterior dintre Se şi Supraeu. Atunci când Se-ul, care reprezintă şi sursa libidinală a Eului în procesul său de diferenţiere şi formare, îi impune acestuia satisfacerea unor pulsiuni, Eul trebuie să găsească o modalitate prin care să satisfacă cerinţele Se-ului, însuşindu-şi-le drept propriile dorinţe, fără a intra în contradicţie cu interdicţiile sociale şi morale. Dar, aşa cum putem constata din literatura psihanalitică şi din viaţa de zi cu zi, Eul nu are întotdeauna soluţia optimă. Aşa cum este şi cazul dorinţelor oedipiene, nu toate dorinţele sunt uşor de satisfăcut. Eul este prins într-o capcană din care nu poate ieşi „neşifonat". Ori satisface cerinţa Se-ului încălcând normele sociale şi morale care devin mai târziu, prin internalizare, Supraeul copilului, ori refuză cerinţele Se-ului alegând să evite sancţiunile instanţelor externe refulând aceste dorinţe. Deci alegerea în faţa căreia este pus Eul îl va transforma în vinovat fie faţă de Se, fie faţa de Supraeu. Odată întoarsă dorinţa în inconştient, aceasta nu este anulată definitiv, iar Seul va cauta, prin simbolizare sau alte mecanisme de funcţionare inconştiente, alte modalităţi de satisfacere a acesteia. Una din modalităţi este visul nocturn, modalitate prin care dorinţa este deghizată, simbolizată, obtinând astfel o satisfacere parţială. Deghizarea dorinţei într-o formă în care cenzura visului nu îi va impiedica satisfacerea, este una din variantele de simbolizare a dorinţei. Alte posibilităţi de satisfacere a dorinţelor inacceptabile sunt: fantasmele, reveria, creaţia literară şi artistică. Simbolizarea dorinţelor mai puţin acceptate social şi moral, permite satisfacerea acestora, evident sub o formă figurată, care este mai puţin culpabilizantă. Pentru a putea fi insa simbolizată o dorinţă, această trebuie sa fi ajuns iniţial în câmpul conştiinţei şi apoi să fie refulată. Ernst Jones susţinea că numai ce se află în inconştient poate fi simbolizat. O dorinţă interzisă, dacă nu este retrimisă în inconştient va întâmpina mereu refuzul Eului, generat de presiunea Supraeului, de a o satisface. Refularea dorinţelor este în acelaşi timp şi o incercare a Eului de a evita sancţiunea Supraeului. Apariţia unei astfel de dorinţe în sfera conştientului, determină la nivelul Eului un sentiment de vinovăţie. Refularea dorinţei nu rezolvă şi dispariţia definitivă a acestui sentiment. Deplasarea dorinţei în inconştient duce la uitarea motivului care a determinat sentimentul de vinovăţie. Eul se simte vinovat însă nu mai ştie pentru ce.

Am putea sintetiza astfel, parcursul unei dorinţe inacceptabile şi raportul ei cu sentimentul de vinovăţie: cerinţele pulsionale îi induc eului anumite nevoi, pulsiunea avându-şi originea în corp. Aceste nevoi necesită o satisfacere biologică. Însă nu toate nevoile pusionale ramân la stadiul de nevoie. Unele pulsiuni, care credem noi, ţin de ceea ce Freud situa în primul dualism, în categoria pulsiuni de autoconservare sau pulsiuni ale eului, devin dorinţe, adică pun Eul faţă-n faţă cu ceea ce îi lipseşte lui, dar îi este necesar în procesul devenirii. Printre aceste cerinţe pulsionale ce devin dorinţe, Freud

identifică şi dorinţele erotice generate de pulsiunile sexuale şi care se confruntă cu mari obstacole în obţinerea satisfacţiei, mai ales în perioada oedipiană. Terenul sexualităţii infantile este terenul comun al dorinţei şi culpabilităţii. Odată cu amnezia infantilă copilul uită şi elementele comune ale acestora, nemaifiind capabil să-şi gasească o cauză pentru culpabilitatea resimţită, sigurele soluţii la îndemâna sa fiind refularea dorinţelor, sau elaborarea unei dorinţe de pedeapsă care, spera copilul, odată satisfăcută îi va anula acest sentiment.

Reconcilierea dorinţei şi a culpabilităţii de a încerca să-şi satisfacă aceste dorinţe se poate realiza doar la nivel simbolic, ceea ce repune în evidenţă rolul simbolizării atât în satisfacerea dorinţei, cât şi în restabilirea, readucerea în conştient a cauzelor care alimentează sentimentele de culpabilitate.

În cazul culpabilităţii inconştiente care se manifestă prin sentimente de culpă şi dorinţa de pedeapsă, capacitatea de simbolizare permite subiectului să-şi identifice culpa şi să dezinvestească dorinţa de pedeapsă în favoarea dorinţei de a trăi liber fiind capabil sa reinvestească obiecte din lumea reală care să-i ofere satisfacţia, alta decât satisfacţia masochistă. Redobândirea capacităţii de simbolizare redă individului libertatea de a-şi identifica corect dorinţele şi de a şi le asuma, de a-şi elabora strategia de satisfacere a acestora. Regăsim în *Interpretarea viselor* legătura dintre simbolizare şi exprimarea dorinţelor în vederea satisfacerii lor. Conţinutul manifest este terenul pe care dorinţele se satisfac fiind deghizate sub diferite forme simbolice.

Bibliografie

Bellak L., Evaluarea funcţionării Eului, Editura Profex, Bucureşti, 2008;
Chemema R. (coord.), Dicţionar de psihanaliză, Editura Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti, 2009;
Dougall J. M., Pledoarie pentru o anumită anormalitate, Editura Trei, Bucureşti, 2008;
Freud S.(1916), Introducere în psihanaliză, in Opere esentiale, vol.I, Editura Trei, Bucuresti, 2009;
Freud S., (1915-1917), Doliu şi melancolie în Psihologia inconştientului, Editura Trei, Bucureşti, 2010;
Freud S., (1919) "Un copil este batut" in *Nevroza, Psihoza, Perversiune* in Opere esentiale, vol.VII, Editura Trei, Bucuresti, 2009
S. Freud(1923) Eu şi Se-ul, în Opere Esenţiale, vol.3, Editura Trei, Bucuresti, 2010,
S.Freud (1924) Problema economică a masochismului, în Opere Esenţiale, vol.3, Bucureşti, Editura Trei, 2010
Gabbard G.O., Tratat de psihiatrie psihodinamică, Editura Trei, Bucureşti,2007
J. Laplanche, J.B. Pontalis(1967), *Vocabularul psihanalizei*, Editura Humanitas, Bucuresti, 1994
.R. Roussillon, *Le processus de* symbolisation *et ses étapes. Nécessité de symbolisation,* http://elendil.univ-lyon2.fr/psycho2/IMG/pdf/doc-226.pdf
Rank O., "La genese du sentiment de culpabilite", in *Le Coq-Hero*n, no 187 din aprilie 2006.

THE MAIN POLITICAL EVENTS IN THE NORTH OF THE LOWER DANUBE AND THE HISTORICAL LITERATURE OF THE FIRST CHRISTIAN MILLENNIUM

Ştefan LIFA,
Lecturer PhD., West University, Timişoara

Our study analyzes the literary sources regarding the first millennium of the Christian era. I studied especially the presentation of the main political events reflected in the historical literature of that time. The study also refers to the territory north of the Danube where the Romanian state was formed in the contemporary era.

Keywords : Lower Danube, medieval history, first millennium, pre-feudal literary sources

This paper presents a unilateral approach to some aspects of the first millennium, especially in the territories inhabited today by Romanians. It tries to highlight the genesis and continuity of the institutions related to spirituality and the forms of organization of the communities here.

Trying such a treatment of the genesis of the institutions, of the spirituality of the first North-Danube millennium in the context of the European civilization, especially, from the end of the ancient epoch and the beginning of the Middle Ages, is not an easy task.

During this period, the written sources are not missing and he believes that only he should be interpreted in a new way that would allow a better approximation to the historical truth.

If in antiquity flourishing civilizations developed temporarily, at the beginning of the medieval era the foundations of the main European peoples, of the nations existing today, were laid, and the Romanian people is no exception.

In the first millennium we talk about Dacians, Daco-Romans and Romans, of the ethnogenesis of the people, we refer to the conditions, more bitter than in other places, where they took place.

During the hostile, territorial, indigenous migrations of the natives, the unions of the communities developed, reaching the formation of the states, and the Christian religion appeared and generalized much earlier than in other European peoples.

References to these issues are not lacking either in the period authors or in the later written works.

Narrative sources are those that occupy the largest share in the category of written sources. Many of them refer to works that have been lost. Of great importance are also the geographic works, as well as the legal textiles of the time.

Starting with Herodotus or Strabo, the population north of the Lower Danube has often been mentioned written sources.

If the parts referring to the Dacian wars in the work of Cassius Dio or Appian have been lost today, historians like Eutropius, Iordanes, etc., have not forgotten them yet and have appealed to them.

Zorabas later refuted the gold of the Dacians, much coveted by the Romans, and about the incursions of the free Dacians, besides the latter there are others like Lactianus and Eutropius, who in Breviarum ab Urbe condita also wrote about the colonization and abandonment of Dacia.

The sources we know about the withdrawal of the Romans from Dacia do not present the event in detail, they are contemporary with him (Sextus Aurelius Victor, Rufius Festus VIII; Eutropius, IX, 5 and IX, 6; Historia Augusta Aureliuanus, 394 from the 4th century Orosius , VII, 22, 7 from the 5th century Iordanes, Romana, 217, Lexicon Suidas II, 2 from the 6th century). But all of them link the withdrawal of the Romanian administration to the evolution of things from the south of the Danube, not to the impossibility of preserving the north-Danube territories.

Aurelian himself also intervened north of the river, so that although the 5th Macedonian Legion was moved from Potaissa to Oescus, its units worked to strengthen Sucidava.

In the time of Constantinus, there was talk of a *"restored Dacia province",* an uncertain statement, but worth mentioning.

Gallerius, also called Armenataius from Dacia Ripensis named in 293 AD, Caeser by Diocletian, intended, as Lactantius wrote*, "the restoration of the Dacian Empire."*

In this sense, however, there had to be the conditions for carrying out this restoration and, of course, the north of the Danube.

In any case, the problems related to the latter area have often returned to the attention of the Roman Empire, which exerted its influence here.

After the Aurelian retreat, many of the second and third century settlements continued to exist at the end of the third century, in the fourth and fifth centuries.

Iordanes or Auxentius of Durostorum mentioned in the Letter about the life, faith and death of Wulfila about problems related to spirituality, such as the activity of Bishop Wulfila. The same thing is mentioned by the Church Histories of Philostorgios, Socrates the Scholastic, then Sozomenos and the Chronograph of Theophanes Confessor.

If in the spirit of the tradition inaugurated by Eusebius of Caesarea regarding the apostolic origin of Christianity, in addition to the already mentioned Lactianus, other authors have written (Origen, *Hippolytus the Roman*, etc.) , towards the end of the millennium Constantine VII, Profigenet showed in a very warm way that in the northwest of the Black Sea: In the buildings of these fortresses there are traces of churches, crosses cut in porous stone, that is why some believe that the Romanians once had dwellings in those places "(*De adm.Imp*, 37,58-67).

Eusebius of Caesarea (*Church History*), Sextus Aurelius Victor in Liber by Caesaribus or Kedrenos (*Compendium of Histories*) referred to the bridge over the Danube built by Constantine the Great, and the Chronograph of Theophanes Confessor, in the same sense, mentions at least four crossings over the river. Other authors also

wrote about the connections with the Roman Empire, such as Lactantius or Ammianus Marcellinus in his Roman History.

The latter also presented the steadfastness in the faith of the natives, in this sense *Acta Sanctorum* (Jan. III, 235, cf. Sozomenos, VI, 21) states: *"it is said that the Scythians are steadfast in the faith (...) It is an old custom which is still kept at the head of the churches of this nation entirely to be a single episcopate ". The "Scythians" are also strong in the position of the places, necessary for the Roman Empire, as some who rejected the invasion of the barbarians in that part of the world. "*

Ammianus Marcellinus, Iordeanes, etc., referred to the Goths, and the Huns were also described by the latter authors, then by the Rector Priscus Panites in the Embassies about the Romanians' messages to those of another race, a work of great importance to us.

In the past, they referred to the religion of the Gepis and Procopius of Caesarea or Theophilact Simocata. The Avars, the ones who paved the way for the salvos, were again presented by many authors, such as Menander Protector, Teofilact Simocata, Iordanes, Mauricius, Kedrenos in his Compediul, Zoranas and others. Iordanes, Mauricius etc. they also referred to the Slavs, and Leon the Deacon descended the phase of military democracy in which Saviatoslav's "*Russians"* were, as, for example, Procopius described the Southern Slavs. Constantine VII, Profigenetus, Kedrenos, Zoranas, John Kinnamos, and Nichita Choniates in the 13th century wrote about the Pechenegs, Wetts, or Cumans.

In the sources of the period, references were made to the natives of the North Danube - they are also mentioned in the Balkans by Kekaumenos or Ana Comnena. It also referred to Dobrogea - Tatos, Seslav and Satza Pudila in the Isacca area and, although he confused transhumance with Normadism, soon like the Byzantine writers the names of the peoples, he admitted, sometimes contradicting, that north of Haemus lived Dacians and Thracians. rich nations.

The Romanized population of the South Danube, which over time gradually disappeared in the great mass of the Slavs, is also mentioned.

The Vlachs from northern Romania today were mentioned by Nichita Chomniates, together with those from the north of the Danube, by Theodor skutariotes, in the 13th century and Ioan Kiannamis showed that the inhabitants of Pont originated in Italy.

The natives of the North Danube, the neighbors of the Bulgarians near the Danube and also the Vlachs were, according to Kekaumenos. defeated by Emperor Trajan.

About the time of the Hungarians and their settlement in the Tisza Area at the beginning, from where they expanded and organized incursions later, I remember Constantine VII Porphigenet.

Very important sources for us remain Gesta Hungarorum, the Legend of Saint Gerard, then Simon de Keza, etc. In general, these sources have been correctly interpreted in later historical writings.

We consider that the situation in the Byzantine Empire presented here does not need any further comment. This state of affairs was not singular. Adviser Oegenesius offered himself great power and wealth in exchange for leaving the Huns to move to the Empire to mediate conflicts with the latter.

His action would have had *"not only benefit for both peoples, but also his family would acquire great fortunes, having to become, he and his family, friends with the emperor and the royal family, passing to the Romans."*

The answer of the requested person was the following: "*do the Romanians think, he says, that they can lure him to such an extent that he betrays his master and makes fun of his children and does not prefer slavery to Attila rather than wealth to the Romanians ? Thus, if he stayed at home, he could serve him more easily, calming his master's anger against the Romanians "(Priscus Panites, Embassies ...).*

We consider that the flight into the Empire did not bring any benefit in the political conditions of that time. On the contrary, Priscus Panites told us that the fugitives were demanded back, and *"many of the fugitives who refused to be surrendered were killed by the Romanians".*

In a happier case it could happen according to a story*: "a, he received the five fugitives to give to the Huns and after he caressed them, he sent them with us"*. In order to receive back those who fled, Attila did not seldom threaten to start hostilities or even mention war.

The Huns benefited greatly from the services of the Byzantines or natives who were reduced only to the maintenance of established nomads had every interest in remaining under the rule of the Huns, some of them enjoying great advantages.

No doubt the fugitives existed, among them were Hun deserters attracted by the Empire.

However, we are obliged to draw attention to the fact that at the end of the 18th century, theories that served political purposes appeared, together with the Romanian national movement in Transylvania, which presented a danger.

They were supported by authors such as Franz Joseph Sulzer, Bola Marton, etc. They culminated in the famous immigration "theory" formulated by Robert Roesler in Romanische Studien.

Untersuchngen zur allteren Geschischte Rumanies, Leipzig, 1871, after the creation of the Austro-Hungarian dualism. We do not consider these theories to be current, and yet, even in the twentieth century, authors such as Makkai Laszlo partially criticized the Gesta Hungarorum.

On the other hand, in the middle of the last century, Mihai Roller, in Studies and scientific notes on the history of Romania wrote: "the process of birth and development of cities in Oltenia, western Muntenia and Transylvania is different from that in Moldova."

Nowadays, Uwe Fielder, for example, is a very few printer who continues to write the mantle of his own interests and feelings, as for Romanian historiography the problem of continuity is a problem of feeling.

But it is much more important to make a contribution to the study of social-institutional, spiritual life, until the formation of the first Romanian villages in the European context and in connection, in comparison with it.

National retrospective bibliography, the works of great historians must always have a special place in a work in this field.

The history of the Romanian people of the Byzantine civilization and of its influence in the north of the Danube, the history of the Romanian spirituality preoccupied Nicolae Iorga in a large number of studies.

Vasile Parvan also occupies an important place in this sense with works such as Getic, Epigraphic Contributions to the History of Daco-Roman Christianity, etc. The spiritual problems represented a constant of Ioan Lupas's preoccupations, given his being and condition as a clergyman, as the political factors were analyzed by Dimitrie Onciul, Gh.I. Bratianu, A.D. Xenopol etc.

Dimitrie Cantemir's statements regarding the community and the community confederation agree with the results of field studies conducted by B.P. Hasdeau in the nineteenth century and with the writings of Gh. I. Bratianu. Authors such as the founder of historical sociology H.H.Stahl, who proposed new research methods or P.P. Panaitescu, also dealt with the description of these territorial communities.

Also, the history of Romanian law refers to the social problems within the community, the court seat, various village institutions or old oath formulas of witnesses and jurors.

Mention should also be made of authors close to us in time or contemporaries.

Thus, the connection from the spiritual of the Daco-Getae and that of Roman Dacia was made by I.H. Crisan, S. Saniei, I. Coman I. Barnea, D, Protase, etc.

The problems related to the genesis of the Romanian people as well as those regarding the organization of the society from the north of the Lower Danube to the formation of the medieval states are important and topical topics.

They were studied by Dan. Gh. Teodor .St.Olteanu and others.

The impact of the last migratory populations on these territories was presented by the authors as V.Spini-The last migratory waves from the north of the Black Sea and the Lower Danube, the Great migrations from Eastern and South-Eastern Europe in the IX-XIV centuries, which completed in happily older works of I.Lupas or St.Manciulea.

We have mentioned in the past only some of the contributions made to community research.

In general, the North-Danubian local community was influenced by the Byzantine commune, having a similar organization with them, mostly with the same institutions, such as protimiss or fiscal solidarity, which made Nicolae Iorga say that north of the Danube there were real *"popular Romanians".*

Regarding the Christian religion, it appeared and became widespread very early in the lower Danube area as well as in other provinces or former provinces of the Roman Empire. The new religion was adopted in other contexts compared to the Christianization of the Bulgarians in 864, of the Czechs in 935, of the Poles in 966 or of

the Hungarians after 985, etc. Once north of the Danube, Latin-speaking Christianity was influenced throughout the millennium by the spiritual values of the Roman-Byzantine Empire, directly through missionaries, monarchs who lived in places similar to those in Cappadocia or other provinces, etc., or live later through the Middle Bulgarian chain.

The issue of Daco-Romanian and Romanian Christianity was updated by M. Pacurariu, Dan Gh. Teodor, Emilian Popescu, N. Grudea and others. In this paper we considered the problem of Christianity very important from the point of view of a specific mentality that conditioned the continuity of the natives on these territories.

Numerous studies and articles have highlighted the study of archaeological discoveries in various areas of the country. In this sense, it is worth mentioning the contributions regarding Banat (A. Bejan*, Banat in the VI-XI centuries*), Transylvania (Ligia Barzu, B. Lambor, etc.), Moldova (Dan Gh. Teodor, The Estcarpathian Territory in the V-XI centuries en; V.Spinei, Moldova in the XI-XIV centuries), Oltenia and Muntenia (M.Comsa, O.Toropu), Dobrogea (I, Barnea) and many others.

In a paper on the organization and spirituality of the native population of the northern Lower Danube in a broader political, social or spiritual context of those times, archaeological discoveries happily complement the collections of literary sources (Sources *of Romanian history, Fontes Historiae Daco-Romanae* etc.) chrestomathy and period authors

All these, together with the works of numerous foreign authors who offered comparative elements, represented a valuable help in reconstituting, even partially, the mentality and the special organization of the Daco-Romanians and the ancient Romans, of their de facto continuity. the end of the ancient era and the beginning of the Middle Ages.

Bibliography

Izvoarele istoriei romanilor (G.Popa-Lisseanu) , vol.I,Anonymus ,Faptele ungurilor , 1934;vol.II,, Descrierea Europei Occidentale , 1934, Cronica ungurilor , 1935, vol.V-VI , Cantecul de jale, Descoperirea Ungariei Mari , 1935 , vol VII,Cronica lui Nestor ,1935, vol. VIII , Ambasadele lui Priscus , 1936 , vol.IX,Viata imparatului Aurelian , 1936 , vol X, IStoria romana prescuratta de Eutropius , 1936, vol.XI, Cronica pictata de la Viena , 1937, vol, XII ,Ammian Marcellin , Razboiul cu Gotii , 1939 , vol XV, Procopius din Cesareea , De aedificiis, 1939

Invoare privind istoria Romaniei , vol.I(VI Iliescu, V.Popescu , Gh.Stefan) , Bucuresti 1964, vol II (H.Mihaiescu,Gh.Stefan , R.Hincu, VI.Iliescu ,V.Popescu) ,Bucuresti ,1975 , vol.III (H.Mihaiescu ,Elian ,N.S.Tanasoca .T.Teoteoi) ,Bucuresti , 1984

LE TERME VOYAGE / VOYAGEUR, -EUSE – COMMENTAIRES LEXICAUX

Adela-Marinela STANCU
Université de Craiova

Abstract: Our study aims to depict the meanings of the word travel / traveler as they appear in the specialized explanatory dictionaries. We have shown the extent to which these word have become known in the common language (idioms, phrases, proverbs).

Keyword: travel, traveler, expression, phrase, proverb

Le terme actuel *voyage* provient du latin *viaticum* «provisions de route», de *via* «chemin», ayant le sens de «déplacement que l'on fait, généralement sur une longue distance, hors de son domicile habituel» avec les synonymes *parcours, route, trajet*.

En analysant les notes du dictionnaire, on peut observer que le terme en discussion a généré les dérivés: *voyager* «se déplacer, généralement sur une longue distance, aller d'un lieu à un autre, effectuer un trajet, un parcours; accomplir un déplacement vers une destination précise en empruntant un moyen de transport», *voyager, -ère* «(en parlant d'une personne ou de son mode de vie) qui voyage, qui aime voyager» (*vie voyagère* (vieilli), *homme voyager*), *voyageur, -euse* «celui, celle qui se déplace, sur un parcours généralement préétabli, en empruntant un moyen de transport particulier (généralement les transports en commun), passager», *voyagiste* «professionnel (personne ou entreprise) qui organise et vend des voyages à forfait» (*tour-opérateur*)

Le mot peut exprimer, en fonction du contexte:

- «un long périple effectué jadis par les grands voyageurs qui se déplaçaient par terre ou par mer pour aller à la découverte et à la conquête de contrées nouvelles» et ayant comme synonymes les mots *expédition, pérégrination;*
- «un déplacement fait par des savants dans le cadre de leur spécialité (écrivains, géographes, ethnologues etc.) dans un but d'études, d'observation et de recherche (*voyage scientifique, voyage d'étude(s), voyage éducatif*);
- «un déplacement effectué dans le cadre d'une activité institutionnelle, rémunérée ou non» (*voyage d'études, d'inspection, d'information; frais de voyage*);
- «déplacement d'un personnage officiel dans l'exercice de ses fonctions»;
- «exploration de l'espace par des savants» (*voyage dans l'espace; voyage orbital, spatial; voyage sur / vers la lune; voyage cosmique*);
- «déplacement fait par des particuliers dans un but d'agrément, de loisirs, de dépaysement, de découverte» (*circuit, périple*);
- «ensemble de services et de prestations assurés par un organisme spécialisé qui permettent aux clients de voyager pour leur agrément et sans soucis, le plus souvent en groupe, sur un parcours établi à l'avance» (*organisateur de voyage(s); vendre des voyages; voyage organisé, en (de) groupe(s), voyage à thème*);

- «déplacement, généralement répétitif, sur de courtes distances, qu'un particulier ou un spécialiste effectue pour transporter, livrer, voiturer quelque chose d'un endroit à un autre» (*va-et-vient, aller-retour, navette*);

- «migration de certaines espèces d'oiseaux à des époques bien définies»;

- «(à propos d'un astre) révolution, mouvement réel ou apparent dans l'espace»;

- déplacement imaginaire ou rétrospectif dans le temps (par retour ou anticipation) (*voyage dans le temps, voyage à travers le temps*);

- par référence au temps qui s'écoule, avance dans le temps comparable à un long voyage jalonné d'étapes (*le voyage de la vie, voyage terrestre*);

- une expérience réelle ou imaginaire à valeur initiatique ou curative (comme terme de psychologie);

- état d'hallucination provoqué par l'usage de la drogue, notamment du L.S.D. (*voyage narcotique, voyage à l'acide*);

- en franc-maçonnerie, suite d'épreuves initiatiques; passage à un degré supérieur;

- à travers une expérience vécue (personnelle, culturelle, sociale etc.) (*voyage intellectuel, intérieur, sentimental*);

- comme terme vieux, peut signifier «déplacement à des fins religieuses».

Le nom *voyage* a généré un bassin limité d'attractions des sens, apparaissant dans des structures stéréotypes, dans des expressions ou locutions. Ainsi, dans les locutions nominales, le terme est précédé ou suivi de noms ou d'adjectifs:

articles de voyage «bagages»

cheque de voyage «traveller»

compagnon de voyage «camarade»

gens de voyage ««personnel d'un cirque ambulant, forains, comédiens ambulants, saltimbanques, tziganes, nomades se déplaçant de ville en ville»

invitation au voyage «incitation à l'évasion par le voyage et, au figuré, par le rêve, l'imagination»

le (grand) voyage «la mort»

notes de voyage «récit de voyage, souvenirs»

roulotte de voyage «caravane»

voyage (scolaire, de fin d'année) «voyage proposé aux élèves de l'enseignement général pour clôturer une année d'étude»

voyage à cheval «tourisme équestre»

voyage à moto «motocyclisme»

voyage à pied «randonnée pédestre»

voyage aérien «voyage en avion»

voyage astral «expérience hors du corps»

voyage au long cours, voyage au cabotage «(mar.) parcours effectué sans s'écarter des côtes»

voyage au pays des songes «le sommeil, le rêve»

voyage autour du monde «tour du monde»

voyage chamanique ou *du chamane* «ascension céleste ou descente infernale ou voyage spatial dans un but pratique (guérir en récupérant l'âme d'un malade, voir les ancêtres pour être initié)»

voyage de noces «lune de miel»

voyage de stimulation «voyage offert par une entreprise commerciale ou tout autre organisme pour récompenser ou stimuler un salarié ou un distributeur»

voyage échange «voyage effectué par une classe dans le but de rencontrer une autre classe généralement éloignée et qui permet des échanges entre les élèves et leurs correspondants»

voyage en mer (maritime), en bateau «croisière»

voyage en soi «expérience introspective»

voyage sans retour, le grand voyage de l'éternité «le trépas»

voyage-éclair «séjour, visite de courte durée dans un endroit précis»

Dans les locutions verbales, le mot *voyage* accompagne des verbes formant ainsi des structures plus amples:

accomplir (faire, s'embarquer pour) un voyage «tenter une expérience dans un domaine précis»

avoir le goût, la passion du / des voyage(s) «adorer, aimer les voyages»

entrer dans un voyage «(vieilli) se mettre en chemin, faire un pèlerinage, une croisade ou une expédition militaire»

être, partir en voyage «être absent de, quitter son domicile pour un certain temps»

faire / tenter le voyage «se droguer»

faire le grand voyage «mourir»

faire voyage «(vieilli) effectuer une course, une livraison»

partir en voyage «errer, vagabonder»

se mettre en voyage «(vieilli) se mettre en route»

valoir le voyage «(fam.) valoir le déplacement, le détour»

y aller de son voyage «(fam.) faire une démarche inutile; (arg.) prendre du plaisir»

On enregistre aussi la locution adjectivale *de voyage* «propre au voyage; nécessaire à la personne qui voyage» et la locution adverbiale *en voyage* «pendant le voyage, lorsqu'on voyage». Toujours on rencontre les proverbes:

Les voyages forment la jeunesse avec le sens «Les premiers grands voyages, qu'on effectue seul ou en bande, à l'entrée dans l'âge adulte, permettent aux jeunes de découvrir le monde, d'aller à la rencontre des autres et de conquérir leur autonomie, font office de «rite de séparation et de socialisation».

Le caractère de l'homme apparaît en voyage «la valeur d'un homme se distingue à son comportement lorsqu'il est loin de chez lui»

Ne prends pas un inconnu comme compagnon de voyage «il ne faut pas se fier à un inconnu»

Plus tu demandes si c'est encore loin, plus le voyage paraît long. «On doit avoir toujours patience.»

Qui vit voit beaucoup, qui voyage voit davantage. «A travers un voyage on découvre plein de choses.»

Si tu n'as pas étudié, voyage. «Le voyage est un très bon moyen pour cultiver son esprit en découvrant beaucoup de choses.»

Comme dérivé, on distingue dans les dictionnaires le mot *voyageur, -euse*, substantif et adjectif. Comme nom, il peut désigner:

- une personne, celui, celle qui se déplace, sur un parcours généralement préétabli, en empruntant un moyen de transport particulier (généralement les transports en commun) (*passager*);
- un usager des services des chemins de fer;
- celui, celle qui fait un ou des voyage(s) dans un but d'étude, de découverte, de détente;
- savant, explorateur qui passe une partie de sa vie à visiter, étudier de nouvelles contrées et qui consigne par écrit le fruit de ses observations pour le transmettre à ses contemporains et aux générations futures (*voyageur scientifique, voyageur de mer (marin) - navigateur*);
- personne voyageant seule ou en groupe par goût de l'aventure, du dépaysement et dans un but de détente et de loisir (*aventurier, touriste, visiteur*);
- personne se déplaçant dans un but religieux (*pèlerin*);
- l'homme, en tant que mortel dont on peut comparer la vie à un voyage;
- comme terme aérospatiale, il désigne l'occupant d'un engin spatial (*voyageur de l'espace* (ou *spatial*), *du cosmos* (ou *cosmique*) (*astronaute, cosmonaute, spationaute*);
- comme terme argotique, vieilli, il désigne un mondain, un homme, femme se déplaçant de salon en salon pour parader ou faire le pique-assiette (*écornifleur*, *parasite*);
- personne ou groupe de personnes sans domicile fixe, se déplaçant au gré de sa / leur fantaisie ou sous l'effet de certaines contraintes (sociales, politiques etc.) (*migrant, nomade*);
- personne qui fait une expérience comparable à un voyage (personne qui aime se cultiver, s'instruire, découvrir des choses nouvelles; personne qui fait ou a fait l'expérience de la drogue, notamment du L.S.D.);
- animal se déplaçant dans son milieu naturel (air, mer, terre) (*oiseau migrateur*)

Le mot se retrouve aussi dans des locutions nominales, comme:

commis-voyageur «voyageur de commerce, représentant»

grand voyageur «homme qui fait de grands voyages»

l'arbre du voyageur «ravenala»

la voyageuse des nuits «périphrase pour désigner la lune»

voyageur (de commerce) «représentant qui visite la clientèle pour son compte ou celui d'un employeur» (*démarcheur, représentant, V.R.P. Voyageur au fixe, à la commission*)

voyageur-kilomètre «indicateur de trafic correspondant à la somme des longueurs des parcours effectués par tous les voyageurs, sur une ligne ou un ensemble de lignes données»

Comme adjectif, *voyageur, -euse* se réfère à une personne qui est actuellement en voyage, qui voyage souvent, qui a un goût prononcé pour les voyages, qui se déplace d'un endroit à l'autre. Mais, il peut aussi faire référence à un animal qui se déplace à l'intérieur d'un territoire délimité; qui effectue une migration (*migrateur*) (*pigeon voyageur*). En parlant d'un inanimé concret, l'adjectif exprime la caractéristique d'un objet qui se déplace de son propre fait ou par la volonté des hommes. En parlant d'un inanimé abstrait, il exprime l'idée «rempli de voyages et de déplacements». L'adjectif peut avoir aussi le sens «qui incite au voyage, au départ» ou celui de «qui vagabonde dans les sphères de l'irréel, de l'imaginaire»

A la fin de cet article concernant le mot *voyage* (et ses dérivés), on peut dire qu'un terme simple peut développer un nombre significatif des locutions ou expressions dans une langue. C'est intéressant d'étudier chaque mot d'une langue parce qu'il peut nous aider enrichir le vocabulaire et nous offrir de nouvelles informations sur la vie des mots.

BIBLIOGRAPHIE

Barré, Louis, Landois, M. Narcisse, *Complètement du Dictionnaire de l'Académie Française*, Bruxelles, 1839 (édition en ligne)
Dictionnaire de l'Académie française, Paris, 1835 (édition en ligne)
Le Nouveau Petit Robert de la langue française 2008, Paris, Editions Robert, 2007
Montreynaud, Florence, Pierron, Agnès, Suzzoni, François, *Dictionnaire de proverbes et dictons*, Paris, Editions Robert, 2006
Rey, Alain, Chantreau, Sophie (2006), *Dictionnaire d'expressions et locutions*, Paris, Editions Robert
Trésor de la langue française informatisée, (version électronique du *Trésor de la Langue Française*, dictionnaire de référence du XIXe et XXe siècle)
www.linternaute.com
www.wikipedia.fr

THE MALL: AN ARTIFICIAL SPACE

Irina-Ana DROBOT
Lecturer, PhD., Technical University of Civil Engineering Bucharest

Abstract: The purpose of this paper is to analyse the ways in which the mall can be perceived as a space that is artificial. While meant to be seen as a place of fantasy, we can become aware that it is not natural. The advertisements are all improved in Photoshop or other programs, the shops sell some expensive products, which are not accessible to all customers, and the entire design of the mall, e.g. a functional skating-rink in summer, or a fake mountain, can only remind of artificial set-ups for tourists. A spot with virtual reality games and an IMAX cinema can further the impression of entering an imaginary world. The paper will mention existing research based on the mall as a space of fantasy (Paterson 2017: 193), as a public space (Chen 1991: 7), as well as configuration of space in order to increase the possibility of visitors' doing shopping (Goss 1993: 18).

Keywords: fantasy, public space, consumerism, shopping, socializing.

The mall is more than just a place to do shopping. It has become a public space (Chen 1991: 7), and it has also become a place where we want to experience a different kind of reality. Props such as a ready-to-use skating rink in full summer and a fake mountain extending to the upward floors and accessible by staircases, which can be found in Afi Mall in Drumul Taberei neighbourhood in Bucharest, for instance, give the feeling that the space is not a natural one. Instead, it is a place which was especially put together in such a way to suggest a fantasy, and ultimately, an artificial world. Props such as these could remind visitors of fun parks. After all, in the same mall there is also a railway which reminds of the ones used for trains in fun parks. According to Chen (1991: 3), "Today, shopping malls have evolved as community centers; not only as places to shop, but also to eat, to socialize, to be entertained, and to take in sights." Apart from its role of public place, the mall also fulfills another role: it creates a different kind of space, where everyday reality is no longer present. Briefly, the mall is designed in a way to fit in with the expectations people get from commercials, of a fantasy, and thus unreal, world, and, what is more, a world of make-believe.

The paper will start from the perspective poet Jo Walton has on the mall, a perspective which focuses on the feeling of artificiality anyone can experience while being in such a place:

Mall Poem
by Jo Walton

The mall is an oasis
that's full of plastic trees
the air is cool, the perfumes sweet,
the products aim to please.

The mall is like a great big house,
with every store a room
all neatly sealed in plastic
each hairbrush, every broom.

The mall is like a toytown set
piped music, lights, no strife,
that offers you the world wrapped up
set off from real life.

The mall is just a nightmare
where the desperate people shop
the stores are all identical
and there's no way to stop.

The mall is bright and tempting
with so many things to see
and a shiny new McDonalds
where the bookstore used to be.

(11th January 2010)

By beginning the paper having this poem as a starting point, I intend to address the following research questions: Why is the mall an artificial space? Which elements contribute to this impression of visitors? The paper will open several perspectives while looking for reasons for this feeling of being surrounded by artificial elements and design at the mall: first, the mall has been considered a place of fantasy and utopia, due to the way it is built and organized; second, the mall is the product of consumerist culture, which focuses on fantasies that are removed from reality and authenticity present in the advertisements; third, the mall is a place of prompting people to experience with various brands and thus, with various personal images and identities; fourth, the mall is centered on the here and now, with no room for the altering effects of the passage of time, meaning that everything is new and nobody gets old in the ads.

The poem mentions elements that are present in research on the topic of malls which supports the existence of artificiality in such places. Paterson (2017: 193) writes about how the "utopian wish makes the mall so appealing", as it promises "the meaningfulness of the experience, but reveals it to be ultimately fake". According to the same source, malls are at the same time "spaces of desire and fantasy", as well as of "collective community (Bakhtin's communitas)". Their environment "is regulated and security guards eject undesirables – non-consumers, or those unlikely to consume, such as the homeless or troublemaking teenagers." (Paterson 2017: 193). The mall is, thus, a safe place, where everything is carefully engineered, where there are no threats from real life that could interfere with the mall experience. The design of the mall itself is engineered. In the poem it is described as "[…] a great big house/ with every store a

room" and a "toytown set". The mall is carefully planned and created to resemble reality, suggested by the house with the rooms, but in fact it is all make-believe, as if someone were playing with a "toytown set". The visitors at the mall comply with this make-believe most of the time. They come to the mall with various purposes, socializing, entertainment, as well as shopping. They do not only come to shop, but also to socialize by chatting with a friend over a cup of coffee or watching a 3D film.

Hopkins (1990: 7) focuses on the similarities of the mall's role with the role fulfilled in the past by the marketplace or the agora in ancient Greece, when it comes to the possibilities of socializing:

> Malls provide a social enviroment with some conditions similar to those found in the ancient agora or town hall: protection from the elements, ease of mobility and an opportunity or excuse to meet and interact with others (Fowler 1988, 10; Jacobs 1984, 16). Those who do so regularly are termed 'mallies,' 'mall junkies,' 'mall rats' (Kowinski 1985, 33-34), 'mall walkers' (Jacobs 1984, 12) 'ani-malls,' or more formally, 'centerites': 'individuals who see shopping centers as a public place and go there for purposes of socializing and may not go to carry out traditional economic activity' (Fowler 1988, 10).

This public place is itself, however, the result of engineering of environment and design.

The experience of fake props at the mall is suggested in the poem by the image of the "plastic trees". The "products" that "aim to please" in the poem refer to the appealing mall created by utopian wishes described by Paterson (2017: 193). The mall is described by Jo Walton as an "oasis", in the sense that it is so different from the usual routine of everyday life in the city. Everything is appealing, but at the same time fake: in the poem, the mall is compared to a home, meaning to a place where someone feels safe and comfortable, but, at the same time, the shops, compared to rooms, are "all neatly sealed in plastic". Plastic, in Jo Walton's poem, is used as a symbol for fake. Even the feeling of security itself is artificial, as the bodyguards are only doing their jobs to protect everyone there, and the kind attitude of the sellers in shops is only a business strategy, and not a sign of actual friendliness.

Paterson (2017) mentions, however, another aspect of the mall. According to him, the mall is not only used to compensate for various fantasies, but also to experiment with various products and, ultimately, with various lifestyles, values and attitudes:

> Rather than thinking of shoppers or mallgoers as unfulfilled, merely seeking out ersatz fantasies based on consumption while actually being manipulated and controlled, there is a negotiation of freedom and selfhood that occurs, the ability to try out goods, setting and feelings. Arguably a space is made for experimentation and play with different styles of the self, and to respond individually and socially.

The mall can be seen as a place of reflecting on someone's own identity, and on the possibilities it opens to experiment with various styles and various versions of social status, through trying out fashion and products from various companies which promise various personalities. This practice resembles the virtual reality and simulations anyone can try in the virtual reality games corner. At the same time, creating a self-image is part of creating a side of our personality to present in public, which is, in itself, fake, at least to some extent. We play a variety of roles, and, for each role, we need to act in a certain way, according to social norms. In this respect, the mall can become a place of questioning someone's own values and choices, in the context of advertisements and the expectations of the others, as well as trying to fashion one's own social identity, and feeling of belonging to various groups.

The following lines hint at the ways in which the mall can be both a place of fantasy, as well as a place of unrealistic expectations:

The mall is like a toytown set
piped music, lights, no strife,
that offers you the world wrapped up
set off from real life.

Nothing that is going on at the mall can have many relations with everyday life. The shops are all neatly arranged, the design is the desired one, yet the fact that everything is "set off from real life" hints at the artificiality of it all. The mall can offer us what we want, yet at the same time we are aware that everything is not real, but engineered (the design, the setting, as well as the way in which shop assistants treat you as a customer). Goss (1993: 18) writes about the "magic of the mall" which has to do with the way in which the space is designed so that the customers shop more. What is more, according to Goss (1993: 20), we are reminded that we are what we buy, as the objects are invested with social and psychological meaning, especially in a mall:

> All human societies invest physical objects with sociopsychological meaning, and consumer goods have long marked "invidious distinctions" (Veblen 1953), as well as provided for the satisfaction of socially defined needs. It is only under contemporary capitalism, however, that material and symbolic production occupy the same site-productive activity is organized to produce simultaneously the objects of consumption and the social subjects to consume them (Sahlins 1976, 216). Thus "you are what you buy" as much as "you are what you do."

We live in a consumerist society, where "People in our society are so conscious about their status and they prefer to use branded products to show off their status symbol." (Malik et al 2013: 117). As in any culture, with consumerism culture, people are aware of the cultural identity manifestations, including: "a. symbols; b. heroes; c. rituals, practices and traditions; d. values." (Baciu 2013: 32) In the case of malls and the shopping experience, people are aware of the objects they buy from famous brands as symbols, of the heroes that are famous actors and models, as well as of rituals, practices

and traditions which include the release of a new line of products such as clothes or gadgets, and also of values such as showing off social status in order to be accepted in the respective circles of trendy persons. As Gilboa et al (2016: 48) state, the "customer experience in shopping malls" means "hedonic shopping motivations, activities, excitement, and emotional and cognitive reactions." All these are ensured by advertisements, where the world illustrated is fit to illustrate fantasies that have nothing to do with reality. For example, ads can show someone using their laptop comfortably while in a bubble bath, which is not advisable in real life. People are made to associate various products belonging to various brands with business and personal success, if, for instance, they see models becoming attractive and successful just because they are wearing a certain brand of watch or clothes. The brand becomes like a magic token that can fulfill all of their fantasies and desires.

Baudrillard tries to explain this phenomenon that is encountered in experiencing the mall as a place where everything is artificial. He starts from the

> technologically-driven culture which rejects both the subject and the object as real.
> What it does instead is to promote the logic of consumption which is based on an image-driven consumerist lifestyle. As a result, the lifestyle the contemporary individuals lead mainly revolves around the objects media construct and promote. (Ouzonoglu 2013: 3)

Baudrillard thus underlines the role of technology and the world of fantasy that it can create, including better advertisement images, as well as the possibility to experience with virtual reality. He recognizes the consumerist lifestyle that progresses further with the help of technology, as various lifestyles and needs are created by the media.

The feeling of fake at the mall can be further explained by Baudrillard's theory elaborated in *Simulacra and Simulation* (1981). Baudrillard confirms the fact that the images of reality presented by the media are not authentic ones: "he claims that the borders between representation and reality have been abstracted. He talks about a subverted reality where what is visible is the non-real. In particular, the media bombard us not with authentic but with mere representations of reality." (Ouzonoglu 2013: 3) The media has had a great influence on everyone's life, generating the consumerist culture, and, together with it, the atmosphere of fake reality that can be experienced at the mall.

When we enter a mall, we enter contemporary culture, where a consumerist lifestyle predominates, where we are exposed to the magic of the latest brands in clothes, cosmetics, cafes, gadgets, and also entertainment. At the mall there is no place for the past. Generally, in the culture of any city we notice the preservation of landmarks of history, through street names that help remember personalities and historical events of the past which are specific and relevant to the respective culture. Lately, we can see open-air, street exhibitions of painting and other means of art meant to help us

remember relevant times and cultural products of the past. Bookstores selling old, used books are also part of this: everyone is nostalgic about old books they used to have in their childhood and youth. In contrast, at the mall we are made to live the present moment, with the latest trends in all domains, including books, if the respective mall includes a bookstore.

In anyone's life, there comes a moment of nostalgia for the past, which is ensured by all cities' presentations. Activities organized by cities, for both tourists and those living there, include both present-day events, and events related to remembering the past. Walks through the city focusing on old, historical neighbourhoods and houses, are among the present-day events on Facebook in Bucharest. Monuments and museums are always present in guided tours and are always recommended for tourists. Cultural products and cultural memory are meant to be preserved by constantly being around us as tourists in another city, as well as when we are walking and visiting new areas of the city we are living in. The need to understand the past of certain monuments, neighbourhoods, houses, parks, and so on is natural, and the past is never gone from our everyday lives. By reading about the past of certain areas in our own city or in cities we are visiting we better understand the context of the respective neighbourhood. What is more, in our own homes, we have both old and new objects. We can never let go completely off the past. We cannot live as in a mall, replacing what is old with what is new, totally. At the mall, there is no room for the past, but only for the present and perhaps for imagining the future. We are made by ads to wait for future technological developments and for future devices. We go to the mall to see the newest apparitions in technology and fashion, as well as in the IMAX cinema. We also go to meet friends to socialize to find out what is new.

The question could be: can we actually live without a past? For how long? The world we have at the mall is not based on anything from the past. It retains nothing of the past. However, memories are natural in our personal lives, and they are also a natural element of any culture.

We may argue that we are living in an age where everything moves around fast. The mall illustrates our present-day culture, where we do not have enough time to waste. Everything is in constant change and progress. Technology progresses at a very fast rate nowadays, and holds a significant part in our personal and professional lives. We might consider the role of technology during the COVID-19 pandemic, as it has enabled some employees in certain domains to work from home, as well as schools and universities to continue their work. Since we live in the age of technology, we could relate the lack of nostalgia to the more important role of being able to use the latest technology, as the old versions can become unusable. In the field of technology, what matters is to be able to use the respective devices and equipment. The mall could be seen as adopting this philosophy. We need to adapt to our present-day in order to be able to function properly.

We might recall Roger Scruton's 2009 British documentary, *Why Beauty Matters*, as it could shed some more light on reasons why the mall can bring up the feeling that it

is an artificial space. With modern times, according to Scruton, the focus is no longer on the beauty but on the useful, and he gives examples in the way the architecture of present-days buildings is done. The houses are no longer designed to be beautiful, but useful. The focus is on building fast and efficiently when it comes to time and money. We could look at this as a general trend, where in our times the focus is on achieving fast results, focusing on usefulness not on art. The mall is a symbol of present-day lifestyle, with a focus on what is new (technology, fashion, films) and on what is useful (most malls also have a supermarket). Once anyone goes in a mall, they can do almost everything: from socializing, to entertainment, to having their supermarket shopping done by the time they go back home.

The mall can attract by presenting luxury products, while at the same time it also has something for anyone. Not all products are expensive. The mall offers things to do while waiting for the film at the cinema to start. By being in some cases a place where you are waiting, it reminds of a similar structure with that found in airports, while waiting for your flight. Everything is attractively presented, and everything is completely the latest version of products in any domain. However, alongside the luxury products, you can also find the usual products you may need, such as getting a drink or a snack.

We are used to environments such as cities and houses where the old coexists with the new, which is what makes a place natural. Seeing just elements related to consumerism is not natural. Commercial-type reality is artificial, and it dominates places such as the mall. While fantasizing is natural for anyone, simply creating an environment that is all about fantasy gives the feeling it is artificial. It may have been this feeling of artificiality that has made billboard ads unwanted in certain cities, and they have taken measures against them; cities such as Sao Paulo, Chennai, Grenoble, Tehran, Paris and New York are mentioned in the article by Mahdawi (2015) to have attempted to try banning urban billboards. They felt that, by removing them, they would have their city back, meaning that their environment no longer felt natural with the ads that promoted artificiality. Another attempt to counter the artificiality at the mall has included the use of biophilic design. According to Kellert (2018: 155),

> […] the appeal of many malls has waned in recent years, in part because of their oppressive and artificial design.
> Ironically, many new and renovated shopping centers are incorporating biophilic design features as a strategy for making these commercial malls more appealing and attractive. These renovated suburban shopping centers have introduced extensive vegetation, natural materials, natural lighting, outdoor amenities, vernacular architecture, pedestrian-only streets, and other biophilic design attributes.

To conclude, part of the artificiality of the space at the mall comes from it being related to consumerism, to the advertisements, while part of it comes from having a place where the focus is on the present and sometimes on the future, but never on the past. Another part of the artificiality is represented by the intrusion of technology in our

lives. We feel the mall like a space described somewhere in science fiction films, focused on the useful not on the beautiful. Even the films at the cinema in the mall are created by using recipes that can make them appeal to the public and are mostly done using special effects created by technology. The commercial culture of consumerism dominates the mall in all aspects. Recently, there have been reactions against the artificiality of the mall, in the form of biophilic design, in an attempt to include elements that could make the environment more natural.

References

Baciu, S. (2013). *Culture. An Awareness Raising Approach*, Cavallioti.

Chen, Lih-Wen, "Interior design variables in shopping malls: a study of visual preference" (1991). *Retrospective Theses and Dissertations*. 16775. https://lib.dr.iastate.edu/rtd/16775

Fowler, D. 1988. "'Centerites," making public use of private property: The case of urban shopping centres' MA thesis, McGill University, Montreal.

Gilboa, Shaked & Vilnai-Yavetz, Iris & Chebat, Jean-Charles. (2015). Capturing the multiple facets of mall experience: Developing and validating a scale. Journal of Consumer Behaviour. 15. 10.1002/cb.1531.

Goss, Jon. (1993). The "Magic of the Mall": An Analysis of Form, Function, and Meaning in the Contemporary Retail Built Environment, *Annals of the Association of Ameriran Geographers,* 83(11), pp. 10-47.

Hopkins, Jeffrey S.P. *West Edmonton Mall: Landscape of Myths and Elsewhereness*, The Canadian Geographer / Le Geographe canadien 34, no 1 (1 990) 2-1 7.

Jacobs, J. 1984. The Mall: An Attempted Escape from Everyday Life, Prospect Heights: Waveland.

Kellert, Stephen R. (2018). *Nature by Design: The Practice of Biophilic Design*, Yale University Press, New Haven and London.

Kowinski, W. 1985 The Malling of America, New York: William Morrow and Company.

Mahdawi, A. (2015). Can cities kick ads? Inside the global movement to ban urban billboards. Available online at: https://www.theguardian.com/cities/2015/aug/11/can-cities-kick-ads-ban-urban-billboards

Malik, M.E. et al. *Impact of Brand Image and Advertisement on Consumer Buying Behavior*, World Applied Sciences Journal 23 (1): 117-122, 2013, IDOSI Publications, DOI: 10.5829/idosi.wasj.2013.23.01.824

Ouzounoglou, Sofia. (2013). Fashion Glamor and Mass-Mediated Reality: Bret Easton Ellis's *Glamorama* and Jay McInerney's *Model Behaviour*. A Dissertation to the Department of American Literature and Culture, School of English, Faculty of Philosophy of Aristotle University of Thessaloniki, in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts. Aristotle University of Thessaloniki

Paterson, Mark. (2017). Consumption and Everyday Life, Routledge.

Sahlins, M. **(**1976). Culture and practical reason. Chicago: University of Chicago Press.

Veblen, T. **(**1953). The theory of the leisure class. New York: Mentor Books.

Walton, Jo. (2010). *Mall Poem*. Available online at: http://www.jowaltonbooks.com/poetry/the-news/mall-poem/

ROMANIAN RESEARCH IN HUNGARY. CULTURAL AND SCIENTIFIC JOURNALS OF THE ROMANIAN COMMUNITY

Iudit CĂLINESCU,
Lecturer, University of Szeged, Hungary

Abstract: When we talk about Romanian research in Hungary we refer to scientific research in various fields (ethnology, folklore, ethnography, history, linguistics, literature, etc.), conducted in the postwar period by Romanian researchers, both within the Romanian community in Hungary and from Romania, which were undertaken on the community of Romanians in Hungary, mainly on the Romanian historical community here. The results of scientific research are published over time in several cultural and scientific journals, published by the most important Romanian institutions in Hungary, where have published over the years the most important scientific and cultural personalities of the Romanian community in Hungary, but also researchers from Romania. In this paper are analyzed the most important moments related to the Romanian research in Hungary, from the post-war period, and also the most important of the Romanian publications from this historical period.

Keywords: culture, ethnological research, minorities, ethnicity, scientific journals

Atunci când vorbim despre cercetare românească în Ungaria ne referim la cercetările ştiinţifice din diverse domenii (etnologie, folclor, etnografie, istorie, lingvistică, literatură, etc.), realizate în perioada postbelică de către cercetători români, atât din cadrul comunităţii româneşti din Ungaria cât şi din România, care au fost întreprinse asupra comunităţii românilor din Ungaria, în principal asupra comunităţii istorice româneşti de aici. Rezultatele cercetărilor ştiinţifice sunt publicate de-a lungul timpului în câteva reviste culturale şi ştiinţifice foarte bine realizate, editate de cele mai importante instituţii româneşti din Ungaria, în care au publicat, în ultimele cinci decenii, cele mai importante personalităţi ştiinţifice şi culturale ale comunităţii româneşti de aici dar şi cercetători din România, cele mai importante astfel de publicaţii fiind revista de etnografie şi folclor *Izvorul*, revistele de cultură *Lumina* şi *Timpuri*, revista de etnografie şi folclor *Din tradiţiile populare ale românilor din Ungaria*, cât şi revista *Simpozion*, în care erau publicate lucrările prezentate la simpozioanele organizate de Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria. În această lucrare sunt analizate cele mai imporante dintre aceste publicaţii româneşti, cu menţiunea că revistei *Izvorul* i-a fost dedicat un studiu separat, publicat anterior, din considerentul că această revistă a fost cea mai importantă publicaţie de etnografie şi folclor românesc din Ungaria, în paginile ei regăsindu-se cele mai importante culegeri de folclor cât şi analiza tuturor elementelor etnografice şi folclorice legate de românii din Ungaria, din ultimul secol. Înainte de a prezenta însă unele dintre cele mai importante reviste ştiinţifice şi de cultură româneşti din Ungaria este necesară o punere în context istoric, social şi cultural a motivelor şi premizelor apariţiei lor, odată cu apariţia cercetării ştiinţifice româneşti în Ungaria, aceste reviste fiind, în acelaşi timp, şi o oglindă a societăţii din ultimul secol, a

problemelor cu care s-a confruntat comunitatea românească din Ungaria, în special în perioada postbelică, cât şi a felului în care intelectualii, cercetătorii şi oamenii de cultură din interiorul ei au reuşit să păstreze şi să promoveze mărcile identitare româneşti, valorile româneşti tradiţionale, limba maternă şi civilizaţia şi cultura românească.

În ceea ce priveşte perioada postbelică, trebuie punctat faptul că se poate vorbi despre sprijinirea autodefinirii minorităţilor din Ungaria în special după 1970, când încep să fie editate reviste şi volume ştiinţifice, etnografice, nu doar de uniunile culturale ale minorităţilor ci şi de anumite instituţii culturale, cum ar fi muzeele, sau de diverse asociaţii. Iar după o hotărâre ministerială din 1974 au fost înfiinţate colecţii ale minorităţilor în cadrul unor muzee din Ungaria, cea a românilor fiind la Muzeul Judeţean „Munkácsy Mihály" din Bichişciaba. Înfiinţarea colecţiilor a dus la crearea unor posturi de muzeografi, la secţiile de etnografie şi istorie, aceştia începând cercetări istorice şi etnografice asupra minorităţilor. Începând cu anii 1980 s-au organizat expoziţii permanente, la care au fost folosite materialele din colecţiile muzeale ale minorităţilor[1]. Cercetările româneşti sunt aprofudate şi la muzeul „Erkel Ferenc" din Giula, cu precădere în domeniul etnografiei, acolo unde cercetările etnografului Bencsik János, care a devenit directorul instituţiei începând cu 1976, au dus la îmbogăţirea colecţiilor despre românii din zonă, el punând şi bazele bibliotecii sonore a colecţiei etnografice româneşti[2], îmbogăţită apoi cu peste 70 de ore de material sonor şi prin contribuţia etnografului român Alexandru Hoţopan[3]. Iar pentru îmbogăţirea colecţiilor etnografice româneşti din muzee, în 1973 colaboratorii muzeului au început să colecteze piese etnografice din trei localităţi populate de români, Micherechi, Bătania şi Chitighaz, ajungînd la peste 200 de piese colectate, alături de date înregistrate în chestionare, succesul avut ducând la organizarea unor tabere etnografie, începând cu 1976, în care specialişti şi tineri români entuziaşti, elevi sau studenţi, ajută la culegerea unor piese valoroase şi a unor informaţii importante despre românii din Ungaria. După cum aflăm dintr-o cronică semnată de Emilia Martin în revista *Izvorul* din 1999, taberele organizate de Uniunea Românilor din Ungaria şi Muzeul Judeţean Bichiş s-au desfăşurat în 18 localităţi, între 1976 şi 1999 fiind organizate tabere de mai multe ori în localităţi „în care există comunităţi româneşti viabile, cu conştiinţă de naţionalitate mai puternică, sau unde trăiesc români în număr mai mare"[4]. În anul 1990 s-a înfiinţat la Budapesta, în cadrul Institutului Cultural Maghiar, o secţie pentru minorităţi etnice, care a sprijinit cercetările realizate în interiorul minorităţilor, editând o serie de publicaţii cu scopul de a oferi informaţii despre valorile culturale ale acestor etnii. Iar încă din anul 1982, sub egida Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria, a crescut numărul publicaţiilor în limba

[1] Elena Csobai, *Aniversarea a 20 de ani de la înfiinţarea Comunităţii Cercetătorilor şi Creatorilor Români din Ungaria*, în *Lumina*, Publicaţia Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Editura NOI, Giula, 2013, p. 4.
[2] Eszter Szendrei, *O privire de ansamablu asupra cercetărilor etnografice româneşti efectuate la Muzeul „Erkel Ferenc" din Giula*, în *Din tradiţiile populare ale românilor*, Publicaţie a Asociaţiei Maghiare de Etnografie, seria Etnografia Minorităţilor din Ungaria, Nr. 13, Editura Magyar Néprajzi Társaság, Giula, 2000, p. 110.
[3] Ibidem, p. 114-115.
[4] Emilia Martin, *Cercetări în cadrul taberelor etnografice (1976–1999)*, în *Izvorul. Revistă de Etnografie şi Folclor*, Publicaţie a Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria, Editura NOI, Giula, Nr. 20 din 1999, p. 56.

română, apărând astfel revista anuală de etnografie şi folclor *Izvorul*, iar din 1985, revista anuală de cultură *Timpuri*, în care se publicau cele mai noi rezultate ale cercetărilor istorice, pentru ca din anul 1990, locul revistei *Timpuri* să fie luat de revista socială, culturală şi ştiinţifică *Lumina*[5].

Un moment important îl reprezintă anul 1991, atunci când s-a constituit cercul de cercetători cu denumirea provizorie „Pentru Cultura Română din Ungaria", care în 7 februarie 1992, s-a transformat în **Comunitatea Cercetătorilor şi Creatorilor Români din Ungaria**, care avea deja personalitate juridică şi în care s-au formulat scopuri concrete: crearea unui for de dezbatere a unor teme profesionale şi iniţierea unor cercetări coordonate asupra comunităţii româneşti din Ungaria. Primii membri ai Comunităţii au fost intelectuali români aparţinând comunităţii istorice din Ungaria, formaţi la începutul perioadei postbelice în special la catedrele de limba română de la Seghedin şi de la Budapesta: Maria Berényi, Alexandru Hoţopan, Lucia Borza, Gheorghe Petruşan, Ana Borbély, Elena Csobai, Ana Hoţopan, Eva Kozma Frătean, Marius Maghiar, Mihai Kozma, Ion Budai, Emilia Martin, Gyöngyi Mocan, Stella Nikula, Ştefan Oroian, Gheorghe Santău, Florica Santău, Ana Secan Navratil şi Ecaterina Tiritean, la aceştia adăugându-se şi o cercetătoare venită din România - Mihaela Bucin[6]. La 13 februarie 1993 Comunitatea Cercetătorilor şi Creatorilor Români din Ungaria a hotărât constituirea Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, la adunarea generală a Comunităţii din 29 mai 1993 fiind aleasă, prin concurs public, Maria Berényi ca director al Institutului, pentru o perioadă de trei ani, mandatul acesteia fiind prelungit din cinci în cinci ani. Elena Csobai afirma în 2013, în revista *Lumina*, că „prin înfiinţarea Institutului, cercetătorii aveau propria lor instituţie, care îi obliga la o muncă ştiinţifică serioasă, menită să-i aducă acesteia [Comunităţii] prestigiu"[7]. Din 1998, Institutul a devenit persoană juridică, între 1993-1998 de finanţarea acestuia ocupându-se Guvernul Ungariei, prin Ministerul Învăţământului, iar după acel an funcţionând pe bază de concursuri şi proiecte[8]. Din 1994 până în 1997 au fost angajaţi cu jumătate de normă, în cadrul Institutului, cercetătorii Ana Borbély şi Tiberiu Herdean, iar între 1997-2000 - Ana Hoţopan şi Emilia Martin, pentru ca din 2000 să mai rămână angajată doar cea din urmă, din motive financiare[9]. **Comunitatea Cercetătorilor şi Creatorilor români din Ungaria**, înfiinţată, după cum am amintit anterior, în 1992, pe lângă sprijinirea acţiunilor iniţiate de Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria (înfiinţat în anul 1993 cu scopul de a realiza activităţi ştiinţifice de identificare a valorilor culturale româneşti din Ungaria, având secţii de istorie, etnografie şi lingvistică-literatură), s-a implicat în susţinerea tuturor manifestărilor culturale ale creatorilor români din Ungaria, în promovarea valorilor artistice româneşti, fie că e vorba de literatură, artă plastică, film, artă fotografică, muzică sau arhitectură[10]. Membrii Comunităţii s-au

[5] *Ibidem.*
[6] *Ibidem*, p. 10.
[7] Elena Csobai, op. cit., în *Lumina*, ed. cit., p. 5.
[8] Maria Berényi, *Institutul de Cercetări al românilor din Ungaria (1993–2013)*, în *Lumina*, Publicația Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Editura NOI, Giula, 2013, p. 10-11.
[9] *Ibidem*, p. 11.
[10] Elena Csobai, op. cit., în *Lumina*, ed. cit., p. 5.

implicat, pe lângă activitatea ştiinţifică, în munca de răspândire a culturii româneşti, iniţiind concursuri literare şi artistice pentru tineri, sprijinind apariţia volumelor de poezii şi de artă, organizând expoziţii în domeniul artei plastice, în special pentru tinerii artişti, în încercarea de a-i face să participe la viaţa comunităţii prin cultură[11].

Trebuie amintite şi **Simpozioanele ştiinţifice** ale Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, care se ţin în fiecare an, începând cu 1990. În anul 2018, la a 28-a ediţie a Simpozionului, s-au aniversat şi 25 de ani de la înfiinţarea acestui Institut. În cadrul acestei ediţii aniversare, pe lângă prelegerile ştiinţifice şi lansările publicaţiilor Institutului, *Izvorul* şi *Lumina*, s-a lansat şi volumul *Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria – 25 de ani de activitate. Volum Jubiliar*[12], Simpozionul fiind dedicat în acel an Centenarului Marii Uniri. În cuvântul de deschidere, directorul institutului, Maria Berényi, a prezentat istoricul organizaţiei şi ce a însemnat acesta pentru comunitatea românească: până în acel moment, Institutul a publicat 101 volume şi a întreţinut colaborări cu unităţi similare din ţară şi din străinătate, dar şi cu instituţii de învăţământ, cultură sau administraţie. Directoarea Institutului accentuează importanţa cercetărilor despre comunitatea românească, realizate în cadrul Institutului de-a lungul celor 25 de ani de existenţă, cercetări care se îmbină cu misiunea de a face cunoscute aspecte importante ale vieţii şi culturii româneşti din Ungaria, ea afirmând că „o societate fără rădăcini în trecut, fără o judecată neîncetat reluată asupra acelui trecut, este o societate condamnată la dispariţie. Nu este de ajuns să-ţi întreţii memoria, să cunoşti trecutul, pentru ca să poţi zidi din el prezentul, dar cunoaşterea e necesară pentru a înţelege, a acţiona în cunoştinţă de cauză”[13]. Ca în fiecare an, pe lângă cercetătorii, profesorii, jurnaliştii din interiorul comunităţii, şi la această ediţie jubiliară a Simpozionului au existat invitaţi din afara ei, din România, cum ar fi dr. Cornel Sigmirean - profesor la Facultatea de Ştiinţe şi Litere a Universităţii „Petru Maior” din Târgu Mureş, Iulia Mărgărit - cercetător ştiinţific la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” al Academiei Române din Bucureşti, Mircea-Gheorghe Abrudan – cercetător ştiinţific la Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române din Cluj-Napoca, dr. Gabriel Moisa – prodecan al Facultăţii de Istorie din Oradea, etc.[14]. Se observă astfel păstrarea unor legături cu cercetarea din România, dorinţa de a păstra conexiunile româneşti şi de a continua tradiţia şi menirea Institutului, aceea de a oferi, în primul rând, informaţii legate de comunitatea românească din Ungaria la un nivel academic înalt. Organizatorii Simpozionului au pregătit şi un eveniment cultural în acel an - vernisajul expoziţiei unei românce din Ungaria, artista plastică Iulia Machhour, ale

[11] *Ibidem*, p. 6.
[12] „Aniversare și Simpozion la Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria”, în *Foaia românească. Săptămânal al românilor din Ungaria*, anul LXVIII, nr. 42, 19 octombrie 2018, p. 2.
[13] „Simpozionul cercetătorilor români din Ungaria dedicat Centenarului și Jubileului de 25 de ani”, în *Foaia românească. Săptămânal al românilor din Ungaria*, anul LXVIII, nr. 46, 16 noiembrie 2018, p. 3.
[14] *Ibidem*.

cărei lucrări au fost prezentate de unul dintre cei mai importanţi pictori români din Ungaria, Ştefan Oroian[15].

La cea de-a XXIX-a ediţie a Simpozionului, organizată în 9 noiembrie 2019 la sediul din Giula al Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria, prelegerile au abordat, la fel ca în anii anteriori, teme de istorie, cultură, lingvistcă şi etnografie românească, fiind lansate şi publicaţiile Institutului cât şi ultima carte a Mariei Berényi, *Familii şi personalităţi macedoromâne din Pesta (secolele XIII-XIX)*. În discursul acesteia a fost pus accentul pe faptul că „trăim într-o lume traversată de conflicte interetnice şi de crize identitare", ea considerând că rolul intelectualilor din rândul minorităţilor nu este deloc uşor, aceştia ducând o „luptă pentru exprimare" prin cultură, artă, literatură, pentru păstrarea particularităţilor etnice pentru generaţiile viitoare. Ea afirmă că „pentru un minoritar limba maternă nu este doar un instrument, ea îi determină structura lăuntrică, îl plasează într-un spaţiu, este felul lui propriu de a gândi şi de a simţi, este casa, tradiţia – limba este memoria"[16]. Şi în opinia ei, ca şi în cea a altor intelectuali din interiorul comunităţii româneşti din Ungaria, va urma o perioadă dificilă pentru comunitate, pentru Institut, ea considerând că această comunitate a intrat de ceva vreme „într-un tunel istoric" la capătul căruia nu se întrezăreşte nicio lumină deocamdată, din cauza fragmentării comunităţii şi a rupturilor apărute în imaginarul colectiv şi identitar, iar menţinerea unei comunităţi în acest tip de societate nu poate fi făcută decât dacă se reuşeşte cumva reconcilierea intereselor private cu interesul public. Iar Institutul tocmai asta a încercat să facă, concluzionează ea, prin cultură, prin cercetare, prin publicaţii, reuşind să rămână autonom şi independent faţă de factorii politici şi grupurile de presiune, având misiunea „de a împiedica disoluţia comunităţii din care facem parte".[17] În ultima parte a simpozionului au fost lansate publicaţiile Institutului: *Izvorul, Lumina* şi *Simpozion*, apărute în anul 2019. Emilia Martin, cea care a fost redactorul revistei *Izvorul* începând cu 1994 a anunţat că numărul 40 al acestei reviste, prezentat la Simpozion, va fi şi ultimul al acesteia, în acest format, în viitor dorindu-se crearea unei noi reviste româneşti de istorie, etnografie, artă, etc. De asemenea, celelalte două publicaţii, *Lumina* şi *Simpozion*, apar pentru ultima dată în formă tipărită, ele existând în format online pe pagina de internet a Institutului[18].

Revista *Lumina* este o publicaţie a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, apariţia ei fiind sprijinită de Fundaţia Publică „Pentru Minorităţile Naţionale şi Etnice din Ungaria". Ea se regăseşte, în format electronic, pe pagina oficială a Institutului[19], la secţiunea *Publicaţii*, începând cu numărul din anul 1997. Este o revistă de cultură şi identitate românească în care au publicat, de-a lungul anilor, cei mai importanţi cercetători ai comunităţii româneşti din Ungaria, cât şi din afara ei. Subtitlul

[15] Andreea Buzaş, „Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria și evenimentele organizate la Giula, în perioada 9-11 noiembrie 2018", în *Foaia românească. Săptămânal al românilor din Ungaria*, anul LXVIII, nr. 47, 23 noiembrie 2018, p. 5.
[16] Eva Șimon, „Cel de-al XXIX-ea simpozion al institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria", în *Foaia românească. Săptămânal al românilor din Ungaria*, anul LXIX, nr. 46, 15 noiembrie 2019, p. 3.
[17] *Ibidem.*
[18] *Ibidem*, p. 8.
[19] Vezi www.romanintezet.hu.

numărului din 2016 este „Revistă socială, culturală şi ştiinţifică a românilor din Ungaria. Fondată de David Voniga, în 1894", fapt ce atestă continuitatea acestei publicaţii de-a lungul istoriei şi importanţa acordată acesteia în cadrul Institutului şi în interiorul întregii comunităţi româneşti din Ungaria[20]. Cercetătorul român Cornel Munteanu face un scurt istoric al revistei, într-un articol publicat în 2007 în *Noua arhivă românească*. El vorbeşte despre două momente ce marchează descendenţa actualei reviste culturale. Primul moment este din decembrie 1894, când revista apare la Giula avându-l ca redactor responsabil pe David Voniga (1867-1933), fiind văzut de autor ca un moment care reactivează „sentimentul tradiţiei în presa scrisă românească din Ungaria"[21]. Între 1894 şi 1895 apar 12 numere ale acestui ziar, Cornel Munteanu amintind câteva titluri de rubrici (*Educaţiune şi instrucţiune, Predici poporale, Misiunea preotului, Cronica, Poşta redacţiei*) şi câteva nume ale celor care semnează articolele (David Voniga, dr. Elefterescu, preotul Gavril Bodnariu, dr. Victor Babeş, Teodor Contea, Emilia Lungu, etc.)[22]. Al doilea moment amintit de Cornel Munteanu este revista de cultură *Timpuri*, apărută anual din 1985 până în 1989, în care au apărut studii de cultură, limbă şi istorie comunitară, şi unde au publicat Tiberiu Herdean, Mihai Cozma, Gheorghe Santău, Maria Berényi, Gheorghe Petruşan, etc., această revistă constituind, în opinia autorului, „prima formă institutionalizată de strângere a rândurilor intelectualilor în viitoarea Comunitate a cercetătorilor şi creatorilor români din Ungaria"[23], el afirmând că această revistă stă la temeiul viitoarei *Lumina*, ce va apărea la începutul anului 1993.

Articolul-program din noua serie a revistei este semnat de Gheorghe Petruşan, având un titlu semnificativ - *Moştenire şi traditie*. Şi acesta sesizează raportul dintre vechea revistă a lui Voniga, ca titlu şi spiritualitate, şi revista *Timpuri,* ca organizare şi obiect, prin îmbinarea dezideratului identitar cu constituirea unei tradiţii: „Noi am făcut şi facem unele eforturi pentru a scoate la iveală trecutul nostru cultural, dar ele rămân, până la urmă, nişte acţiuni izolate ale câtorva intelectuali şi rareori reuşim să transformăm această moştenire în tradiţie, după care să ne orânduim viaţa spirituală"[24]. Revista păstrează titlul lui Voniga, *Lumina*, dar are o nouă formă şi redactare, având ca editori responsabili pe Gheorghe Petruşan, apoi pe Elena Csobai, ea câştigând repede prestigiu în cadrul comunităţii româneşti din Ungaria, prin diversitatea rubricilor şi a colaboratorilor. Cornel Munteanu accentuează faptul că revista aduce un plus şi prin faptul că realizează „o reevaluare a tradiţiilor culturale, istorice, etnografice şi religioase, cu accent pe comunele românesti", făcând ca revista „să se deschidă spre configurarea unui spaţiu cultural, cu întreg specificul local"[25]. El semnalează, pe lângă articolele şi studiile culturale, articole de opinie si atitudine „privind soarta

[20] *Lumina, Revistă socială, culturală şi ştiinţifică a românilor din Ungaria. Fondată de David Voniga, în 1894*, Publicaţia Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, p. 1.
[21] Cornel Munteanu, *Revista „Lumina", Editată La Gyula (Ungaria)*, în *Noua arhivă românească, Revistă on-line de istorie, documente şi „monografii locale"*, 7 martie 2007, sursă: https://arhivaromaneasca.wordpress.com/cerctari-si-analize/cornel-munteanu-revista-"lumina"-editata-la-gyula-ungaria/, accesat în 14.09.2021.
[22] *Ibidem.*
[23] *Ibidem.*
[24] *Ibidem.*
[25] *Ibidem.*

intelectualului din comunitate" sau „despre învăţământul minorităţilor în baza legilor maghiare"[26]. Pe lângă colaboratorii din interiorul comunităţii româneşti din Ungaria, cum ar fi Alexandru Hoţopan, Elena Csobai, Maria Berényi, Mihaela Bucin, etc., apar şi personalităţi din România: acad. Cornelia Bodea, Elena Rodica Colta, Aurel Sasu, Eugen Glück, aceasta demonstrând deschiderea revistei spre problemele românităţii în general. În unele numere apar şi creaţii literare, în versuri sau proză, ale scriitorilor din interiorul comunităţii: Gheorghe Ruja, Petru Câmpian, Maria Berényi, Ilie Ivănuş, Gheorghe Petruşan, etc.

Temele abordate în articole sunt variate: de la prezentarea unor evenimente istorice, sociale sau culturale ale comunităţii, până la analizarea unor personalităţi sau instituţii importante pentru comunitatea românească din Ungaria, prezentarea unor expoziţii de artă, recenzii ale volumelor unor scriitori din comunitatea românească, fotocronici ale simpozioanelor organizate de *Institut,* etc. Sunt publicate fragmente din studii de cercetare legate de cultură, istorie, limbă şi literatură la românii din Ungaria, sau istoricul grupurilor etnice din Câmpia Ungară. Însă studiile de cercetare ştiinţifică sunt înlocuite, într-o anumită măsură, de articole care prezintă viaţa culturală a comunităţii, din diverse perspective, revista încercând să realizeze un tablou cât mai relevant al evenimentelor culturale ale prezentului, dar şi al comunităţii româneşti din Ungaria de-a lungul istoriei. Trebuie menţionat şi un aspect important, legat de această revistă: colecţia publicaţiilor *Lumina*, în format PDF, poate fi consultată pe pagina oficială a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, secţiunea „Publicaţii" - www.romanintezet.hu, ceea ce face mult mai uşoară consultarea articolelor şi a studiilor despre comunitatea românească din Ungaria, pentru orice cercetător interesant.

Tematica largă abordată în aceste articole este dovedită încă din primele numere apărute. Astfel, în numerele din 1997 şi 1998, Alexandru Hoţopan publică fragmente din studiul său *Istoria bisericii baptiste din Micherechi între 1920–1950,* aceasta demonstrând deschiderea revistei înspre diversele congregaţii religioase din cadrul comunităţii româneşti. Biserica ortodoxă are însă un loc central în revistă, apărând ca un pilon al păstrării identităţii naţionale de-a lungul istoriei, fapt demonstrat de numeroasele articole şi studii dedicate acesteia[27]. De asemenea, în fiecare număr al revistei apare cel puţin un articol dedicat unei instituţii importante pentru viaţa comunităţii româneşti din Ungaria[28]. Alte teme importante ale articolelor sunt cele legate de viaţa culturală a comunităţii, cum ar fi expoziţii ale pictorilor sau sculptorilor români din Ungaria (Gheorghe Cohan, Ştefan Oroian), dezvelirea diverselor monumente şi busturi dedicate personalităţilor zonei, prezentarea unor coruri româneşti (Corul „Pro

[26] *Ibidem.*

[27] Vezi articole din revista *Lumina*: 2001 - Aurel Becan, *Biserica dovedește existența noastră*, 2003 - Nagy Márta, *Structura spațiului în bisericile românilor din Ungaria*, 2002 - Nagy Márta, *Iconostasul bisericii Sf. Nicolae din Apateu*, 2004 - Mészáros Zsuzsanna, *Biserica ortodoxă română din Bichișciaba*, 2006 - *Arhim. Siluan Mănuilă, Manifestări jubiliare la șaizeci de ani de la înființarea Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria*, etc.

[28] Vezi articole din revista *Lumina*: 1998 - Ștefan Frătean, *O cronică sumară a activităților Institutului Românesc*, 1999 - Veronica Garami, *Școala Pedagogică pentru Învățători cu Predare în Limba Română*, 2012 - Maria Gurzău Czeglédi, *Planul managerial al Liceului, Școlii Generale și Căminului de Elevi N. Bălcescu pentru ciclul 2012–2017*, etc.

Musica" din Giula, Corul de femei din Bătania), sau chiar a emisiunilor în limba română din presa audiovizuală maghiară. Despre viaţa şi activitatea lui Gheorghe Pomuţ apar mai multe articole de-a lungul timpului (în 1998 şi 2002 - Elena Csobai, în 2002 - Gheorghe Ruzsa, în 1999 - Aurel Sasu), toate acestea arătând importanţa pe care comunitatea românească o acordă acestei personalităţi istorice, născute la Giula în 1880. Darabos Edit, Cornel Sigmirean sau Maria Berényi au scris despre viaţa şi activitatea unui alt mare mecenat al culturii româneşti, Emanuil Gojdu, cât şi despre *Fundaţia* acestuia, alte articole fiind dedicate personalităţilor care au luptat de-a lungul istoriei pentru drepturile românilor sau a mecenaţilor care au sprijinit românii din Ungaria[29]. Sunt importante pentru cultura românească din Ungaria şi recenziile unor volume sau articolele despre scriitori din interiorul comunităţii cât şi despre scriitori din România, semnate de Tiberiu Herdean, acest fapt sugerând acceptarea apartenenţei culturale a comunităţii româneşti din Ungaria la cea din România[30]. De asemenea, este de remarcat faptul că articolele revistei sunt însoţite de fotografii ale personalităţilor descrise dar şi ale simpozioanelor, expoziţiilor, cărţilor sau revistelor cărora le sunt dedicate recenzii. Toate acestea conferă revistei o formă complexă, textul însoţit de imagini redând mai bine evenimentele prezentate.

În revista ***Simpozion* - Comunicările din cadrul *Simpozioanelor Cercetătorilor Români din Ungaria*** au fost publicate comunicările cercetătorilor aparţinând comunităţii româneşti din Ungaria, dar şi ale celor din afara ei, prezentate în cadrul simpozioanelor organizate de Cercul Ştiinţific de la Giula, în 1991, iar apoi, începând cu 1993, de Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria, redactor şi editor responsabil al fiecărui număr fiind Maria Berényi. Primul număr se deschide cu cuvântul introductiv rostit de Gheorghe Petruşan cu prilejul primului colocviu ştiinţific ce a avut loc în zilele de 23-24 noiembrie 1991 1a Giula, în care acesta vorbeşte despre ideea înfiinţării unei comunităţi pentru cercetătorii şi creatorii români din Ungaria, creând un for de dezbatere al unor teme legate de limbă, învăţământ, cultură, artă etc., cât şi iniţiind cercetări ştiinţifice organizate şi exigente, al căror rezultat „să fie valorificat în vederea unei autocunoaşteri mai temeinice"[31]. Astfel s-a instituţionalizat pentru prima oară cercetarea românească din Ungaria, în 1990, sub forma unui cerc de cercetători denumit *Pentru Cultura Română din Ungaria*, având ca membri pe Gheorghe Petruşan, Maria Berényi, Ana Borbil, Lucia Borza, Mihaela Bucin, Ioan Budai, Elena Munteanu Csobai, Ana Hoţopan, Alexandru Hoţopan, Edda Illyés, Mihai Kozma, Stela Nicula, Emilia Martin, Ana Secan Navratil, Florica Santău, Gheorghe Santău, Eva Frătean şi Marius Maghiar[32]. Acest

[29] Vezi articole din revista *Lumina*: *2010 - Maria Berényi, Artistul şi mecenatul Ioan Naco – Nákó János (1814–1889)*, *2003 - Elena Csobai, David Voniga în presa românească, 2005 - Maria Berényi, Bicentenar - EftimieMurgu (1805-1870)*, etc.

[30] Vezi articolele lui Tiberiu Herdean din Lumina: 2007 - *Sentiment şi comportament la Camil Petrescu*, 2008 - *Corespondenţa ca literatură (Anton Holban: Pseudojurnal)*, 2011 - *Poezia Mariei Berényi*, etc.

[31] Gheorghe Petruşan, *Cuvânt introductiv rostit cu prilejul primului colocviu ştiinţific ce a avut loc în zilele de 23-24 noiembrie 1991, la Giula*, în *Sympozion. Comunicările primului simpozion al cercului ştiinţific,* Publicaţie a Comunităţii Cercetătorilor şi Creatorilor Români din Ungaria, Giula, 1991, p. 3.

[32] *Ibidem*, p. 4.

moment poate fi considerat punctul de pornire al unei cercetări sistematice şi organizate româneşti asupra comunităţii din Ungaria.

Lucrările prezentate şi apoi publicate în ***Simpozion*** au fost, în general, lucrări de cercetare asupra comunităţii româneşti din Ungaria din diverse perspective: istorică, etnografică, folclorică, etnologică, antropologică, lingvistică, literară, etc. Trebuie menţionat faptul că şi această revistă poate fi consultată în format digital, colecţia publicaţiilor *Simpozion,* în format PDF, găsindu-se şi ea pe pagina oficială a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, secţiunea „Publicaţii" - www.romanintezet.hu. În primii ani, între 1991 şi 1994, sunt publicate exclusiv studii ale cercetătorilor români din Ungaria, din diverse domenii[33]. Începând cu 1995 preocupările cercetătorilor români din Ungaria încep să se îndrepte şi înspre analizarea unor personalităţi şi opere literare româneşti de pe teritoriul României de azi, în acelaşi timp apărând în revistă şi studii ştiinţifice ale unor cercetători români din afara comunităţii, în special din România, ceea ce atestă dorinţa de deschidere a comunităţii înspre marea comunitate ştiinţifică şi culturală românească[34]. Atenţia cercetătorilor este îndreptată, şi în lucrările *Simpozionului,* mai ales înspre principalele domenii de cercetare care vizează viaţa culturală, istorică, socială sau tradiţională a comunităţii istorice româneşti din Ungaria. Mihaela Bucin publică studii etnografice şi folclorice[35], Maria Berényi cercetează evenimente istorice şi prezintă personalităţi româneşti importante pentru comunitatea românească din Ungaria[36], studii istorice şi sociale având şi Gheorghe Petruşan[37] dar şi Elena Csobai, iar Ana Borbély se ocupă de studiul problemelor de limbă, dialectale, realizând şi paralele între graiurile româneşti din Ungaria şi cele din România, sau limbile naţionalităţilor conlocuitoare. Studii şi articole de etnografie şi folclor sunt publicate de Emilia Martin[38], Alexandru Hoţopan ocupându-se şi el de elemente

[33] Vezi studiile din *Simpozion*, numerele din 1991, 1993, 1994: Eva Kozma Frătean, *Probleme ale predării culturii muzicale*, Emilia Martin, *Cercetarea portului tradiţional al românilor din Ungaria*, Elena Csobai, *Aspecte din istoricul românimii din Bichişciaba* (în 1991); Ana Borbély, *Atitudinea faţă de limba română şi limba maghiară la românii din Chitigaz*, Emilia Martin, *Elemente specifice în îmbrăcămintea românilor şi naţionalităţilor conviețuitoare*, Maria Berényi, *Rolul fundaţiilor în cultura română din Ungaria în secolul al XIX-lea* (în 1993); Gheorghe Petruşan, Ana Borbély, *Folosirea limbii române şi maghiare la românii din Chitighaz* (în 1994), etc.

[34] Vezi studii şi articole din revista Simpozion, începând cu 1995: acad. Cornelia Bodea - *Moise Nicoară, 1784-1861 - Motivaţia unui mit* (în 1995), Tiberiu Herdean - *M. Blecher sau prizonieratul dureros al identităţii* (în 1995), Cornel Munteanu - *Presa românilor din Ungaria* (în 2000), Narcisa Ştiucă - *Obiceiuri de naştere reflectate în naraţiuni* (în 2000), Elena Rodica Colta - *Poveştile de întemeiere a satului Otlaca Pustă* (în 2001), Otilia Hedeşan - *Repere pentru o specie puţin studiată – blestemul* (în 2001), Gabriela Elekes - *Traduceri, traducători şi ediţii ale operei eminesciene în limba maghiară. Aspecte ale receptării operei eminesciene în limba maghiară până în anul 1945* (în 2016), etc.

[35] Vezi articolele Mihaelei Bucin din *Lumina*: *Otlaca Pustă. Schiţă monografică* (în 1991), *Estetica strigăturii din Chitigaz* (în 1993), *Un manuscris* (în 1994), *Manuscrisele colecţionate de Ana Iuhas - Hora mortului din Micherechi* - (în 1995), *Asupra ceremonialului funebru românesc - Bocetul chitighăzean* (în 1996).

[36] Vezi articolele Maria Berényi din *Lumina*: *Contribuţia lui Moise Nicoară la istoria naţional - culturală a românilor din Ungaria* (în 1991), *Contactul românilor din Ungaria de azi cu viaţa culturală din Banat şi Crişana în secolul al XIX-lea* (în 1996), *150 de ani de la naşterea memorandistului Aurel Suciu, originar din Chitighaz* (în 2004), *Învăţământul confesional românesc din Ungaria în secolele XIX–XX* (în 2006), etc.

[37] Vezi articolele lui Gheorghe Petruşan din Lumina: *De la Supplex Libellus Valachorum la Memorand - Actualitatea Memorandului*- (în 1995), *Şcoli ale naţionalităţilor din Ungaria* (în 1994).

[38] Vezi articolele Emiliei Martin din Lumina: *Piese de imbrăcăminte ca obiecte magice* (în 1995), *Strigoiul. Rolul fiinţei cu putere supranaturală în credinţele românilor din Ungaria* (în 1996), *Femeia în comunitatea*

etnografice şi folclorice din comunitatea tradiţională românească din Ungaria[39]. Alţi cercetători importanţi care au publicat lucrări în cadrul *Simpozionului* au fost: Stella Nikula, Gheorghe Santău, Eva Kozma Frătean, Ana Hoţopan, Eva Iova, Victoria Moldovan, Maria Gurzău Czeglédi, Cornel Sigmirean, Eugen Glück, Grigore Poiendan, Iulia Mărgărit, Gabriel Moisa, etc.

Importante pentru cercetarea românească din Ungaria sunt şi volumele bilingve ***Annales***, editate tot de Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria, publicate în 1996 şi 2000, aici apărând studiile mai voluminoase ale cercetărilor asupra comunităţii istorice româneşti din Ungaria. Colectivul redacţional al ediţiei din 1996 a fost format din Maria Berényi, Ana Borbély, Emilia Martin şi Tiberiu Herdean, fiind publicate, în maghiară sau în română, articole de istorie, lingvistică, etnografie, folclor şi literatură, despre comunitatea românilor din Ungaria: Elena Csobai - *Românii din Bichişciaba*, Ana Hoţopan - *Simboluri în folclorul nostru*, Mihaela Bucin - *Românii din Ungaria în poveştile lui Mihai Purdi şi Teodor Şimonca*, etc. În *Argument*, Tiberiu Herdean susţine că domeniile studiate în volum „alcătuiesc acel fond care stă la baza culturii românilor din Ungaria de azi”[40], el afirmând că cercetarea asupra comunităţii româneşti a luat avânt odată cu înfiinţarea Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, devenind mai organizată dar şi mai sprijinită, concluzionând că sentimentul de apartenenţă la o comunitate „poate fi susţinut printr-o autostudiere sinceră dar temeinic argumentată”[41]. El încheie optimist, spunând că autorii din acest volum cred că, atâta timp cât interesul lor şi al altora faţă de comunitatea istorică românească este viu, „menţinerea în timp şi spaţiu a românităţii de aici e, poate, totuşi, posibilă.”[42]. Numărul din anul 2000 al publicaţiei *Annales* are acelaşi colectiv redacţional ca şi cel din 1996, volumul apărând cu sprijinul Fundaţiei Publice Pentru Minorităţile Naţionale şi Etnice din Ungaria şi al Ministerului Patrimoniului Culturii Naţionale din Ungaria. Există aceleaşi secţiuni: istorie, lingvistică, etnografie, folclor şi literatură, fiind publicate articole în limbile română şi maghiară[43]: Mária Berényi - *Román népiskolák a két világháború közötti Magyarországon*[44], Szántó Flóra - *A román nemzetiségi oktatás helyzete a mai hazai közoktatási rendszerben (1945-1999)*[45], Elena Csobai - *Comunitatea românească din Otlaca Pustă*, Ana Borbély - *Á kódváltás a magyarországi románok beszédében*[46], Mihaela

---

tradiţională (în 2003), *Rolul apotropaic al apei în tradiţiile româneşti din Ungaria* (în 2006), *Tradiţii în transformare* (în 2016), etc.

[39] Vezi articolele lui Alexandru Hoţopan din Lumina: *„Dala fujitului" la Micherechi* (în 1995), *Mălăieşul - la Micherechi* (în 1996).

[40] Tiberiu Herdean, *Argument*, în Maria Berényi, Ana Borbély, Emilia Martin, Tiberiu Herdean (coord.), *Annales*, publicaţie a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Giula, 1996, p. 5.

[41] *Ibidem*, p. 5

[42] *Ibidem*, p. 5

[43] Vezi Maria Berényi, Ana Borbély, Emilia Martin, Tiberiu Herdean (coord.), *Annales*, publicaţie a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Giula, 2000.

[44] *Şcolile populare româneşti din Ungaria între cele două războaie mondiale* - traducerea din maghiară în română îi aparţine autoarei.

[45] *Situaţia educaţiei minorităţilor româneşti în sistemul educaţional public din Ungaria (1945-1999)* - traducerea din maghiară în română îi aparţine autoarei.

[46] *Schimbarea de cod în vorbirea românilor din Ungaria* - traducerea din maghiară în română îi aparţine autoarei.

Bucin - *Imagine şi stereotipie etnică*, Stella Nikula - *Meteorologie populară la românii din Ungaria*, Emilia Martin - *A magyarországi román népi textíliák*[47], Cornel Munteanu - *Literatura românilor din Ungaria - Privire în actualitate*, Livia Veronica Petruşan - *Nemzetiségi relációk Liviu Rebreanu regényeiben*[48].

Un rol important în cercetarea şi cultura românească din Ungaria îl are şi revista ***Convieţuirea - Együttélés***, editată de Catedra de Limbă şi Literatură Română a Universităţii din Seghedin în colaborare cu Asociaţia Culturală a Românilor din Seghedin. Este o revistă bilingvă, româno-maghiară, care a apărut începând cu anul 1996, la iniţiativa prof. univ. dr. Gheorghe Petruşan, coordonatorul de atunci al catedrei româneşti de la Universitatea din Seghedin, fiind subintitulată „Revista românilor din Seghedin", fapt ce atestă că se doreşte a fi o revistă de cultură nu doar a Catedrei de Limba Română ci a întregii comunităţi româneşti. Gheorghe Petruşan spune, într-un interviu din 2009, că titlul revistei sugerează ideea că această publicaţie a fost concepută ca o „tribună a convieţuirii româno-maghiare, a interferenţelor celor două culturi şi a problemelor naţionale/minoritare, inclusiv a românilor din Ungaria."[49], de aceea el solicită colaborarea intelectualilor unguri şi români, din Ungaria şi România deopotrivă, la realizarea acestei reviste. Într-o recenzie apărută în revista *Lumina*, în 1998, Maria Gurzău Czeglédi vorbeşte despre cele mai importante teme abordate în revista *Convieţuirea*: evocarea istoriei, problemele existenţei minoritare, viaţa creştinească, sărbătorile tradiţionale, limba română şi cultura românească a comunităţii din Ungaria. Ea citează din articolul publicat în primul număr de Gheorghe Petruşan, din care reiese crezul creatorilor revistei: „formarea unei intelectualităţi conştiente şi active, forţa motrice a vieţii spirituale, nu se poate concepe fără cunoaşterea trecutului şi a prezentului neamului din care facem parte, a convieţuirii româno–ungare în complexitatea ei"[50].

Revista îmbină studii şi articole foarte bine documentate ştiinţific, din diverse domenii de cercetare: istorie, etnologie, folclor, lingvistică, istoria limbii, critică şi istorie literară, teorie literară, stilistică, recenzii ale unor volume aparţinând comunităţii româneşti din Ungaria sau din România, religie, etc. Pe lângă studiile de cercetare ştiinţifică apar şi articole despre diverse evenimente culturale importante pentru comunitate, unele numere ale revistei fiind dedicate unei anumite teme. De exemplu, numărul 1 din 2016 este dedicat rolului jucat de Catedra de Limba şi Literatura Română de la Seghedin în viaţa comunităţii româneşti din Ungaria, iar numărul 1 din 2015 este un număr dedicat aniversării a 65 de ani de funcţionare a Catedrei de Limba şi Literatura Română de la Facultatea „Juhász Gyula" din cadrul Universităţii din Seghedin (1949-2014). În numărul aniversar din 2015 sunt cuprinse şi lucrările Conferinţei

[47] *Textile populare ale românilor din Ungaria* - traducerea din maghiară în română îi aparţine autoarei.
[48] *Elemente de folclor în romanele lui Liviu Rebreanu* - traducerea din maghiară în română îi aparţine autoarei.
[49] Interviu „Cu profesorul Gheorghe Petruşan despre identitatea românilor din Ungaria", de Ştefan Gencărău, 2009, în *xxx, 60 de ani de la înfiinţara Catedrei de Limba şi Literatura Română,* Editura Universităţii din Szeged şi a Facultăţii de Pedagogie „Juhász Gyula", Szeged, 2009, p. 61.
[50] Gheorghe Petruşan, în *Convieţuirea*, An. 1., Nr. 1., p. 4, apud Maria Gurzău Czeglédi, *Revista Convieţuirea – Együttélés a românilor din Seghedin*, în *Lumina*, Publicaţie a Institutului de Cercetări a Românilor din Ungaria, 1998, p. 31.

Internaţionale „Triplex Confinium Linguae Daco-Romanae a cadrelor universitare din Banatul istoric: Seghedin, Timişoara, Belgrad”, care a avut loc la Seghedin în 3 octombrie 2014. Volumul este coordonat de Elena Sandu, iar articolele sunt semnate de profesori şi cercetători români din Ungaria, România şi Serbia[51]. Din tematica studiilor publicate reiese dorinţa de a integra comunitatea românească din Ungaria în cadrul mai larg al comunităţilor româneşti din afara graniţelor României, discutând despre probleme care afectează aceste comunităţi dar şi românitatea în general, din perspective diverse, atât ale celor care trăiesc în aceste comunităţi, cât şi ale celor din România. Acest fapt este dovedit şi de prezentarea unei mici biografii a autorilor, înaintea fiecărui articol, ceea ce face mai uşoară descoperirea perspectivei din care aceştia vorbesc: din comunităţile româneşti minoritare sau din România[52]. Trebuie amintit şi faptul că, dacă în numărul din 2015 toate articolele au fost in limba română, numărul din 2016 este bilingv. Însă este un număr important pentru că el conţine istoria acestei catedre şi a profesorilor săi. Un amplu articol despre istoria catedrei este semnat, în limba maghiară, de Gheorghe Petruşan, fiind tradus în română de Mihaela Bucin. Articolul este şi o cercetare istorică relevantă asupra învăţământului românesc din Ungaria, în care apar numeroase informaţii ştiinţifice, bine documentate, cu accent pe înfiinţarea catedrei de la Seghedin şi pe dificultăţile dar şi pe realizările acesteia de-a lungul timpului, cât şi pe impactul pe care aceasta l-a avut asupra dezvoltării comunităţii româneşti din Ungaria[53].

Putem afirma, în urma analizării acestor importante reviste de cultură şi de cercetare ştiinţifică, editate de comunitatea românească din Ungaria în ultimele decenii, că ele reprezintă o parte importantă a cercetării româneşti din Ungaria, în special atunci când vorbim despre cercetările întreprinse asupra celor mai importante elemente şi mărci identitare ale comunităţii româneşti din această ţară. Cercetarea românească, în special după 1970, devine mai puternică, instituţionalizată şi sprijinită cu fonduri guvernamentale sau private, oferind astfel posibilitatea publicării celor mai importante cercetări din diverse domenii ştiinţifice, realizate în principal de cercetători din cadrul comunităţii istorice româneşti din Ungaria dar şi de cercetători din diaspora românească de aici sau din România. Toate aceste cercetări, toate studiile şi articolele publicate în aceste reviste, reprezintă un factor important de păstrare, prezervare şi promovare a comunităţii românilor din Ungaria, nu doar în interiorul acesteia ci şi în România sau în afara ei. Iar faptul că aproape toate aceste publicaţii pot fi accesate şi online ajută foarte mult la diseminarea acestor cercetări realizate în ultimele decenii, făcând posibilă consultarea acestora de către orice cercetător interesat, atât din comunitatea românească din Ungaria cât şi din alte comunităţi.

[51] Vezi *Convieţuirea - Együttélés*, revistă editată de Catedra de Limbă şi Literatură Română a Universităţii din Szeged, Autoguvernarea Naţionalităţii Române din Seghedin şi Asociaţia Culturală a Românilor din Seghedin, Serie nouă, Anul II, nr. 1, 2015.
[52] *Ibidem.*
[53] Vezi Gheorghe Petruşan, *Rolul Catedrei de română de la Seghedin în viaţa comunităţii româneşti din Ungaria*, traducere de Mihaela Bucin, în *Convieţuirea - Együttélés*, revistă editată de Catedra de Limbă şi Literatură Română a Universităţii din Szeged, Autoguvernarea Naţionalităţii Române din Seghedin şi Asociaţia Culturală a Românilor din Seghedin, Serie nouă, Anul III, nr. 1, 2016, p. 55-74.

Iar în condiţiile în care, în special în perioada postbelică, această comunitate a intrat într-un proces accelerat de asimilare, este important faptul că valorile româneşti, tradiţiile şi istoria acestei comunităţi există încă, fie şi doar în publicaţiile ştiinţifice şi culturale, acestea ajutând nu doar la păstrarea informaţiilor şi a fenomenelor ştiinţifice legate de comunitate ci şi la creionarea unui portret al acestei comunităţi, a felului în care ea a trăit în ultimele decenii, manifestându-se atât prin evenimente culturale şi artistice cât şi prin evenimente importante pentru viaţa cotidiană a comunităţii. Iar un alt aspect legat de importanţa acestor publicaţii are în vedere faptul că aici este folosită o limbă română literară, fiind adusă în faţa cititorilor limba maternă, în forma ei îngrijită şi normată, dar în acelaşi timp oferindu-se şi mostre autentice de grai popular, specific zonelor populate de români din Ungaria, în studiile de folclor şi etnografie, toate devenind astfel adevărate mărturii lingvistice şi identitare ale comunităţii.

Surse bibliografice:

xxx, *60 de ani de la înfiinţara Catedrei de Limba şi Literatura Română*, Editura Universităţii din Szeged şi a Facultăţii de Pedagogie „Juhász Gyula", Szeged, 2009.
Berényi, Maria, Borbély, Ana, Martin, Emilia, Herdean, Tiberiu (coord.), *Annales*, Publicaţie a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Giula, 1996.
Berényi, Maria, Borbély, Ana, Herdean, Tiberiu, Martin, Emilia (coord.), *Annales*, Publicaţie a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Giula, 2000.
Convieţuirea - Együttélés, revistă editată de Catedra de Limbă şi Literatură Română a Universităţii din Szeged, Autoguvernarea Naţionalităţii Române din Seghedin şi Asociaţia Culturală a Românilor din Seghedin, Serie nouă, Anul II, nr. 1, 2015.
Convieţuirea - Együttélés, revistă editată de Catedra de Limbă şi Literatură Română a Universităţii din Szeged, Autoguvernarea Naţionalităţii Române din Seghedin şi Asociaţia Culturală a Românilor din Seghedin, Serie nouă, Anul III, nr. 1, 2016.
Din tradiţiile populare ale românilor, Publicaţie a Asociaţiei Maghiare de Etnografie, seria Etnografia Minorităţilor din Ungaria, Nr. 13, Editura Magyar Néprajzi Társaság, Giula, 2000.
Foaia românească. Săptămânal al românilor din Ungaria, anul LXVIII, nr. 42, 19 octombrie 2018.
Foaia românească. Săptămânal al românilor din Ungaria, anul LXVIII, nr. 46, 16 noiembrie 2018.
Foaia românească. Săptămânal al românilor din Ungaria, anul LXVIII, nr. 47, 23 noiembrie 2018.
Foaia românească. Săptămânal al românilor din Ungaria, anul LXIX, nr. 46, 15 noiembrie 2019.
Izvorul. Revistă de Etnografie şi Folclor, Publicaţie a Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria, Editura NOI, Giula, Nr. 20 din 1999.
Lumina, Publicaţie a Institutului de Cercetări a Românilor din Ungaria, Editura NOI, Giula, 1998.
Lumina, *Revistă socială, culturală şi ştiinţifică a românilor din Ungaria. Fondată de David Voniga, în 1894,* Publicaţia Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Editura NOI, Giula, 2013.
Lumina, Revistă socială, culturală şi ştiinţifică a românilor din Ungaria. Fondată de David Voniga, în 1894, Publicaţia Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, 2016.
Munteanu, Cornel, „Revista *Lumina*, Editată La Gyula (Ungaria)", în *Noua arhivă românească, Revistă on-line de istorie, documente şi „monografii locale",* în Arhiva Românească. WordPress, 7 martie 2007, sursă: https://arhivaromaneasca.wordpress.com/ cerctari-si-analize/cornel-munteanu-revista-˝lumina˝-editata-la-gyula-ungaria/, accesat în 14.09.2021.
Sympozion. Comunicările primului simpozion al cercului ştiinţific, Publicaţie a Comunităţii Cercetătorilor şi Creatorilor Români din Ungaria, Giula, 1991.

TRAVEL TO THE EUROPEAN UNION AFTER THE APPEARANCE OF THE COVID DIGITAL CERTIFICATE

Ana-Maria COMȘA,
Lecturer PhD., Spiru Haret UNiversity, FSJSE Constanţa

Abstract: Entered into force on 1 July 2021, the Regulation on the EU digital certificate on COVID, has raised many dissatisfaction among the citizens of the Member States of the European Union, especially regarding its applicability within it. It all culminated in challenging it before the General Court of the European Union, with the applicants claiming that it infringed the Charter of Fundamental Human Rights. In this article, we set out to present and analyse what are the characteristics of this type of certificate and whether it really supports the freedom of movement of citizens of the Member States of the Union within it..

Keywords: European Union, digital certificat, travel, QR code, member states.

1. Introducere

Odată cu apariţia şi extinderea virsului SARS-CoV-2 (Covid-19), călătoriile în Uniunea Europeană au fost limitate şi chiar restricţionate. Orice cetăţean al Uniunii are dreptul fundamental de liberă circulaţie şi şedere pe teritoriul statelor membre, sub rezerva limitărilor şi a condiţiilor prevăzute de tratate şi de dispoziţiile adoptate în vederea aplicării acestora. (Doltu, 2020).

Statele membre pot, în conformitate cu dreptul Uniunii, să limiteze dreptul fundamental de liberă circulaţie din motive de sănătate publică. (Andreşan-Grigorescu, Ştefan, 2015).

Orice restricţii privind libera circulaţie a persoanelor pe teritoriul Uniunii care sunt instituite pentru a limita răspândirea SARS-CoV-2 ar trebui să se bazeze pe motive specifice şi limitate de interes public, şi anume protecţia sănătăţii publice, astfel cum se precizează în Recomandarea (UE) 2020/1475. Este necesar ca astfel de măsuri să fie aplicate în conformitate cu principiile generale ale dreptului Uniunii, în special cu principiile proporţionalităţii şi nediscriminării. Prin urmare, domeniul şi perioada de aplicare ale tuturor măsurilor luate ar trebui să fie limitate cu strictețe, în concordanţă cu efortul de a restabili libera circulaţie pe teritoriul Uniunii, iar măsurile respective nu ar trebui să depăşească ceea ce este strict necesar pentru a proteja sănătatea publică. (Floare, 2021)

Potrivit dovezilor ştiinţifice actuale, care continuă să evolueze, se pare că persoanele vaccinate sau care au avut un rezultat negativ recent la un test pentru depistarea COVID-19 şi persoanele care s-au vindecat de COVID-19 în ultimele şase luni prezintă un risc redus de infectare a altor persoane cu SARS-CoV-2. Libera circulaţie a persoanelor care, potrivit unor dovezi ştiinţifice solide, nu reprezintă un risc semnificativ pentru sănătatea publică, de exemplu pentru că sunt imune şi nu pot să transmită SARS-CoV-2, nu ar trebui să fie restricţionată, întrucât astfel de restricţii nu ar

fi necesare pentru realizarea obiectivului de protecţie a sănătăţii publice. În cazul în care situaţia epidemiologică o permite, libera circulaţie a unor astfel de persoane nu ar trebui să fie supusă unor restricţii suplimentare legate de pandemia de COVID-19, cum ar fi testarea în contextul călătoriilor pentru depistarea infecţiei cu SARS-CoV-2 sau carantina ori autoizolarea în contextul călătoriilor, cu excepţia cazului în care, pe baza celor mai recente dovezi ştiinţifice disponibile şi în concordanţă cu principiul precauţiei, astfel de restricţii suplimentare sunt necesare şi proporţionale pentru protecţia sănătăţii publice şi sunt nediscriminatorii. (Ploeşteanu, 2020)

Luate pe termen lung, măsurile pentru limitarea răspândirii SARS-CoV-2 au potenţialul de a provoca perturbări semnificative în exercitarea dreptului de liberă circulaţie şi de a împiedica buna funcţionare a pieţei interne, inclusiv a sectorului turismului (grav afectat de pandemie), deoarece autorităţile naţionale şi serviciile de transport de persoane, cum ar fi companiile aeriene, trenurile, autocarele sau feriboturile, ar putea fi confruntate cu o gamă largă de formate diferite de documente, nu numai în ceea ce priveşte vaccinarea împotriva COVID-19 a titularilor de certificate, ci şi în ceea ce priveşte rezultatele testelor efectuate de aceştia şi în ceea ce priveşte vindecarea. (Floare, 2021)

Pentru cetăţenii Uniunii Europene, o parte importantă a ridicării restricţiilor este reprezentată de exercitarea din nou, fără restricţii, a liberei circulaţii şi a altor drepturi fundamentale în întreaga Uniune. Cetăţenii europeni, indiferent de situaţia creată de apariţia şi răspândirea acestui virus, trebuie să îşi poată exercita drepturile în condiţii de nediscriminare deplină.

De aceea, Uniunea Europeană, prin instituţiile sale, a încercat în permanenţă să găsească soluţii pentru a facilita deplasarea cu uşurinţă a cetăţenilor statelor membre atât în interiorul Uniunii, cât şi în afara ei.

Pentru a respecta măsurile de limitare a răspândirii coronavirusului, călătorilor din Uniunea Europeană li s-a solicitat să furnizeze diverse documente, cum ar fi adeverinţe medicale, rezultate ale testelor sau declaraţii. Lipsa unor formate standardizate a dus la apariţia unor probleme în ceea ce priveşte deplasarea călătorilor în Uniune. De asemenea, s-a raportat faptul că au fost prezentate documente frauduloase sau falsificate.

La data de 1 februarie 2021, Europol a emis o notificare de alertă timpurie referitoare la vânzările ilicite de certificate contrafăcute de testare pentru depistarea COVID-19 care indică un rezultat negativ. (2021, Europol)

Având în vedere disponibilitatea mijloacelor tehnologice, cum ar fi imprimantele de înaltă rezoluţie şi programele informatice de editare grafică, şi uşurinţa cu care acestea pot fi accesate, autorii fraudelor pot să producă certificate privind COVID-19 contrafăcute de înaltă calitate. Au fost raportate cazuri de vânzări ilicite de certificate contrafăcute de testare pentru depistarea COVID-19, care implică mai multe cercuri de falsificare organizate şi indivizi ce profită de împrejurări, care vând online şi offline certificate privind COVID-19 contrafăcute.

Din acest motiv, după mai multe consultării cu reprezentanţii statelor membre, Comisia Europeană a propus în vederea reluării călătoriilor în condiţii de siguranţă,

introducerea unei adeverinţe (care ulterior a luat numele de certificat) pe care a numit-o ”adeverinţa electronică verde”, care să ateste faptul că aparţinătorul a fost vaccinat împotriva virusului COVID-19 (cu schema completă, cu ambele doze), fie s-a testat şi are un rezultat negativ, fie a trecut prin boală şi a fost vindecată complet de COVID-19. Aceasta avea să fie gratuită, securizată şi accesibilă tuturor cetăţenilor fiind disponibilă în format digital sau pe hârtie, în limba emiţătorului şi în limba engleză.

În declaraţia pe care au adoptat-o în urma videoconferinţelor informale din 25 şi 26 februarie 2021, membrii Consiliului European au solicitat continuarea lucrărilor în ceea ce priveşte o abordare comună a adeverinţelor de vaccinare. Orientările au fost adoptate la 27 ianuarie şi actualizate la 12 martie, iar liniile directoare privind cadrul de încredere au fost aprobate la 12 martie 2021. Comisia a adoptat o propunere legislativă de stabilire a unui cadru comun pentru o adeverinţă electronică verde şi a adoptat, de asemenea, o propunere complementară pentru a se asigura că adeverinţa electronică verde li se eliberează şi resortisanţilor ţărilor terţe care îşi au reşedinţa în statele membre sau în statele asociate spaţiului Schengen, precum şi vizitatorilor care au dreptul de a călători în alte state membre. Din motive juridice, au fost necesare propuneri separate pentru a reglementa situaţia cetăţenilor Uniunii şi, respectiv, a celor din afara ei; nu se face nicio diferenţă de tratament între cetăţenii UE şi cetăţenii din afara UE eligibili în ceea ce priveşte obţinerea de adeverinţe.

La data de 17 martie 2021, Comisia Europeană a prezentat o propunere de creare a unui certificat al UE privind COVID pentru a facilita libera circulaţie în condiţii de siguranţă a cetăţenilor în UE în timpul pandemiei, iar la data de 20 mai, colegiuitorii au ajuns la un acord provizoriu. Însă în paralel cu procesul legislativ, Comisia a colaborat îndeaproape cu reprezentanţii statelor membre în cadrul reţelei de e-sănătate, o reţea voluntară care conectează autorităţile naţionale responsabile cu e-sănătatea, în vederea implementării tehnice. Iar la data de 21 aprilie, au fost adoptate specificaţii tehnice, pe baza orientărilor convenite în ianuarie şi actualizate în martie, precum şi a unui cadru de încredere convenit în martie. În plus, a fost elaborat un model de proiectare împreună cu statele membre care să faciliteze recunoaşterea certificatelor UE privind COVID eliberate pe suport de hârtie.

Portalul Uniunii Europene a fost creat de T-Systems şi SAP şi este găzduit de centrul de date al Comisiei din Luxemburg, acesta permiţând verificarea semnăturilor digitale conţinute în codurile QR ale tuturor certificatelor fără prelucrarea datelor cu caracter personal. Cheile de semnătură necesare pentru această verificare sunt stocate pe servere la nivel naţional; prin intermediul portalului, aceste chei putând fi accesate de aplicaţiile sau sistemele naţionale de verificare din întreaga Uniune.

Comisia a dezvoltat, de asemenea, programe informatice şi aplicaţii de referinţă pentru eliberarea, stocarea şi verificarea certificatelor, astfel încât să faciliteze implementarea la nivel naţional; acestea fiind publicate pe site-ul GitHub. Însă, cele mai recente informaţii primite de la statele membre cu privire la măsurile luate şi la restricţiile de călătorie impuse în contextul pandemiei provocate de coronavirus le regăsim şi sunt disponibile pe platforma Re-open EU.

La data 1 iulie 2021 a intrat în vigoare ”Regulamentul referitor la certificatul digital al UE privind COVID”, iar din acel moment statele membre au putut emite şi verifica certificatele digitale privind COVID pentru cetăţenii şi rezidenţii UE, pe tot teritoriul acesteia.

Didier Reynders, comisarul pentru justiţie, a declarant că: „Prin instituirea adeverinţelor electronice verzi, adoptăm o abordare europeană pentru a ne asigura că cetăţenii UE şi membrii de familie ai acestora pot călători în condiţii de siguranţă şi cu un minim de restricţii în această vară. Deţinerea unei adeverinţe electronice verzi nu va constitui o condiţie prealabilă pentru libera circulaţie, iar persoanele care nu deţin o astfel de adeverinţă nu vor face nicidecum obiectul unor discriminări. O abordare comună la nivelul UE ne va ajuta nu numai să restabilim treptat libera circulaţie în interiorul UE şi să evităm fragmentarea, ci va fi şi o şansă de a exercita o influenţă asupra standardelor mondiale şi de a da un exemplu, întemeindu-ne pe valorile noastre europene, cum ar fi protecţia datelor.”

De asemenea, vicepreşedinta pentru valori şi transparenţă, Věra Jourová, a declarant că: „Adeverinţa electronică verde oferă o soluţie la nivelul UE pentru a garanta faptul că cetăţenii UE beneficiază de un instrument digital armonizat menit să sprijine libera circulaţie în UE. Acesta este un mesaj pozitiv, care vine în sprijinul redresării economice. Principalele noastre obiective sunt acelea de a oferi un instrument uşor de utilizat, nediscriminatoriu şi sigur, care să respecte pe deplin protecţia datelor. Şi depunem în continuare eforturi în direcţia convergenţei internaţionale cu alţi parteneri.”

Însă, deşi reprezentanţii Uniunii Europene susţin faptul că acest adeverinţă (certificat) este doar o dovadă şi o soluţie pentru a asigura şi garanta libera circulaţie a cetăţenilor, în şi în afara Uniunii Europene, aceasta nu i-a împiedicat pe unii nemulţumiţi să conteste şi să ceară anularea în totalitate a Regulamentului sau cel puţin a părţii privind testarea şi vaccinarea şi să solicite suspendarea imediată a dispoziţiilor contestate în aşteptarea deciziei de fond. Reclamanţii, care sunt identificaţi drept ”Abenante şi alţii”, au depus plângerea la Tribunalul Uniunii Europene, la data de 30 august 2021 împotriva Consiliului, instituţie care reprezintă statele membre şi a Parlamentului European, care a aprobat Regulamentul de instituire a „Certificatului digital Covid al UE”, intrat în vigoare la data de 1 iulie 2021.

2. Certificatul digital COVID, caracteristici şi aplicabilitate

Pentru a putea înţelege necesitatea aplicării certificatului digital covid, este necesar a preciza şi prezenta, definiţia şi caracteristicile acestuia.

Astfel, potrivit art. 2 pct. 2 al Regulamentului (UE) 2021/953 din 14 iunie 2021 privind cadrul pentru eliberarea, verificarea şi acceptarea certificatelor interoperabile de vaccinare, testare şi vindecare de COVID-19 (certificatul digital al UE privind COVID) pentru a facilita libera circulaţie pe durata pandemiei de COVID-19, *„certificatul digital al UE privind COVID”* este definit ca fiind, un certificat interoperabil care conţine informaţii referitoare la situaţia titularului, din punctul de vedere al vaccinării, al rezultatului testării sau al vindecării, eliberat în contextul pandemiei de COVID-19.

Cadrul certificatului digital al UE privind COVID permite eliberarea, verificarea şi acceptarea la nivel transfrontalier a oricăruia dintre următoarele certificate: un certificat care confirmă faptul că titularului i-a fost administrat un vaccin împotriva COVID-19 în statul membru care eliberează certificatul (certificat de vaccinare); un certificat care confirmă faptul că titularul a efectuat un test NAAT sau un test antigenic rapid enumerat în lista comună şi actualizată a testelor antigenice rapide pentru depistarea COVID-19 stabilită pe baza Recomandării Consiliului din 21 ianuarie 2021, efectuat de cadre medicale sau de personal de testare calificat în statul membru care a eliberat certificatul, care indică tipul testului, data efectuării şi rezultatul acestuia (certificat de testare); un certificat care confirmă, pe baza rezultatului pozitiv al unui test NAAT efectuat de cadre medicale sau de personal de testare calificat, faptul că titularul s-a vindecat după ce a fost infectat cu SARS-CoV-2 (certificat de vindecare). Comisia publică lista testelor antigenice rapide pentru depistarea COVID-19 stabilită pe baza Recomandării Consiliului din 21 ianuarie 2021, inclusiv eventualele actualizări.

Statele membre sau organismele desemnate care acţionează în numele statelor membre eliberează certificatele menţionate mai sus, în format digital sau pe suport de hârtie sau în ambele formate. Potenţialii titulari au dreptul de a primi certificatele în formatul ales de ei. Certificatele respective sunt uşor de utilizat şi conţin un cod de bare interoperabil (cod QR) care permite verificarea autenticităţii, a valabilităţii şi a integrităţii acestora. Codul de bare respectă specificaţiile tehnice stabilite în temeiul articolului 9 din Regulament. Informaţiile pe care le conţin certificatele se prezintă, de asemenea, în format lizibil pentru om şi sunt furnizate cel puţin în limba oficială sau în limbile oficiale ale statului membru care le eliberează, precum şi în limba engleză.

Se eliberează un certificat separat pentru fiecare vaccinare, rezultat al testării sau vindecare. Certificatele se eliberează gratuit, iar titularul are dreptul de a solicita eliberarea unui nou certificat în cazul în care datele cu caracter personal pe care le conţine certificatul original nu sunt sau nu mai sunt exacte ori actuale, inclusiv în ceea ce priveşte situaţia titularului din punctul de vedere al vaccinării, al rezultatului testării sau al vindecării, sau în cazul în care titularul nu mai dispune de certificatul original. Dacă certificatul este pierdut în mai multe rânduri, se pot percepe taxe corespunzătoare pentru eliberarea unui nou certificat.

Pentru a putea fi valabile, certificatele, trebuie să conţină următorul text: *„Prezentul certificat nu reprezintă un document de călătorie. Dovezile ştiinţifice legate de vaccinarea, testarea şi vindecarea de COVID-19 continuă să evolueze, inclusiv cu privire la noi variante ale virusului care determină îngrijorare. Înainte de a călători, vă rugăm să verificaţi măsurile de sănătate publică şi restricţiile aferente aplicabile la punctul de destinaţie."* Statul membru furnizează titularului informaţii clare, cuprinzătoare şi în timp util cu privire la emiterea şi scopul certificatelor de vaccinare, a certificatelor de testare sau a certificatelor de vindecare.

Ceea ce trebuie însă lămurit, este faptul că, deţinerea certificatelor digitale nu este o condiţie prealabilă pentru exercitarea dreptului de liberă circulaţie, iar eliberarea certificatelor nu duce la discriminare pe baza deţinerii unei anumite categorii de certificat.

De asemenea, eliberarea certificatelor nu afectează valabilitatea oricărei alte dovezi de vaccinare, rezultat al testării sau vindecare eliberate înainte de 1 iulie 2021 sau în alte scopuri, în special în scopuri medicale.

Operatorii de servicii de transport transfrontalier de persoane care, conform dreptului intern, au obligaţia de a pune în aplicare anumite măsuri de sănătate publică pe durata pandemiei de COVID-19 asigură integrarea verificării certificatelor digitale în operaţiunile de exploatare a infrastructurii de transport transfrontalier, precum aeroporturile, porturile, gările feroviare şi staţiile de autobuz, după caz.

Comisia poate adopta acte de punere în aplicare prin care să stabilească echivalenţa cu certificatele privind COVID-19 eliberate în temeiul Regulamentului a certificatelor privind COVID-19 eliberate de o ţară terţă cu care Uniunea şi statele membre au încheiat un acord privind libera circulaţie a persoanelor care permite părţilor contractante să restricţioneze libera circulaţie din motive de sănătate publică într-un mod nediscriminatoriu şi care nu conţine un mecanism de încorporare a actelor juridice ale Uniunii. În cazul în care Comisia adoptă astfel de acte de punere în aplicare, certificatele în cauză sunt acceptate. Însă înainte de adoptarea unor astfel acte de punere în aplicare, Comisia determină dacă o astfel de ţară terţă eliberează certificate echivalente cu cele eliberate în conformitate cu Regulamentul şi dacă a oferit asigurări oficiale că va accepta certificatele eliberate de statele membre, iar în cazul în care este necesar, Comisia solicită Comitetului pentru securitate sanitară instituit, ECDC sau EMA să emită orientări referitoare la dovezile ştiinţifice disponibile privind efectele evenimentelor medicale documentate în certificatele digitale, în special în ceea ce priveşte noi variante ale SARS-CoV-2 care determină îngrijorare (tulpina indiană, tulpina Delta).

Fiecare stat membru eliberează persoanelor cărora le-a fost administrat un vaccin împotriva COVID-19 certificate de vaccinare astfel cum se menţionează la articolul 3 alineatul (1) litera (a) din Regulament, fie în mod automat, fie la cererea persoanelor în cauză. Persoanele respective sunt informate cu privire la dreptul lor de a primi un certificat de vaccinare.

Certificatul de vaccinare conţine următoarele categorii de date cu caracter personal: identitatea titularului; informaţii privind vaccinul împotriva COVID-19 şi numărul de doze administrate titularului şi metadatele certificatului, cum ar fi emitentul certificatului sau un identificator unic al certificatului.

Datele cu caracter personal se includ în certificatul de vaccinare în conformitate cu câmpurile de date specifice prevăzute la punctul 1 din anexă.

Certificatul de vaccinare se eliberează într-un format securizat şi interoperabil, după administrarea fiecărei doze şi indică în mod clar dacă schema de vaccinare este completă sau nu.

În cazul în care acceptă dovada vaccinării pentru a elimina restricţiile privind libera circulaţie instituite, în conformitate cu dreptul Uniunii, pentru a limita răspândirea SARS-CoV-2, statele membre acceptă, de asemenea, în aceleaşi condiţii, certificatele de vaccinare eliberate de alte state membre în conformitate cu prezentul regulament pe baza unui vaccin împotriva COVID-19 căruia i s-a acordat o autorizaţie de

comercializare în temeiul Regulamentului (CE) nr. 726/2004. De asemenea, statele membre pot să accepte în acelaşi scop şi certificatele de vaccinare eliberate de alte state membre în conformitate cu prezentul regulament pe baza unui vaccin împotriva COVID-19 căruia i s-a acordat o autorizaţie de comercializare din partea autorităţii competente a unui stat membru în temeiul Directivei 2001/83/CE, pe baza unui vaccin împotriva COVID-19 a cărui distribuţie a fost autorizată temporar în temeiul articolului 5 alineatul (2) din directiva respectivă sau pe baza unui vaccin împotriva COVID-19 care a încheiat procedura de înscriere pe lista OMS privind utilizările de urgenţă.

În cazul în care acceptă certificatele de vaccinare pe baza unui vaccin împotriva COVID-19, statele membre acceptă, în aceleaşi condiţii, certificatele de vaccinare eliberate de alte state membre în conformitate cu prezentul regulament pe baza aceluiaşi vaccin împotriva COVID-19.

În ceea ce priveşte certificatul digital eliberat pe baza unui certificat de testare, se impun următoarele precizări. Fiecare stat membru eliberează persoanelor care au efectuat un test pentru depistarea infecţiei cu SARS-CoV-2 certificate de testare astfel cum se menţionează la articolul 3 alineatul (1) litera (b) din Regulament, fie în mod automat, fie la cererea persoanelor în cauză. Persoanele respective sunt informate cu privire la dreptul lor de a primi un certificat de testare. Certificatul de testare conţine următoarele categorii de date cu caracter personal: identitatea titularului; informaţii despre testul NAAT sau despre testul antigenic rapid pe care l-a efectuat titularul precum şi metadatele certificatului, cum ar fi emitentul certificatului sau un identificator unic al certificatului.

Datele cu caracter personal se includ în certificatul de testare în conformitate cu câmpurile de date specifice prevăzute la punctul 2 din anexă.

Certificatul de testare se eliberează într-un format securizat şi interoperabil, iar în cazul apariţiei unor noi dovezi ştiinţifice sau pentru a asigura interoperabilitatea cu anumite standarde şi sisteme tehnologice internaţionale, atunci când este necesar din motive imperioase de urgenţă, procedura prevăzută la articolul 13 din Regulament se aplică actelor delegate adoptate în temeiul prezentului articol. În cazul în care solicită dovada efectuării unui test pentru depistarea infecţiei cu SARS-CoV-2 pentru a elimina restricţiile privind libera circulaţie instituite, în conformitate cu dreptul Uniunii şi luând în considerare situaţia specifică a comunităţilor transfrontaliere, pentru a limita răspândirea SARS-CoV-2, statele membre acceptă, de asemenea, în aceleaşi condiţii, certificatele de testare care indică un rezultat negativ eliberate de alte state membre în conformitate cu prezentul regulament.

De asemenea, fiecare stat membru eliberează, la cerere, certificate de vindecare. Acestea se eliberează cel mai devreme la 11 zile de la data la care persoana în cauză a efectuat primul test NAAT care a avut un rezultat pozitiv. Comisia este împuternicită să adopte acte delegate pentru a modifica numărul de zile după care se eliberează un certificat de vindecare, pe baza orientărilor primite de la Comitetul pentru securitate sanitară sau pe baza dovezilor ştiinţifice examinate de ECDC.

Certificatul de vindecare conţine următoarele categorii de date cu caracter personal: identitatea titularului; informaţii privind o infecţie anterioară cu SARS-CoV-2 a

titularului în urma unui test cu rezultat pozitiv; metadatele certificatului, cum ar fi emitentul certificatului sau un identificator unic al certificatului.

Datele cu caracter personal se includ în certificatul de vindecare în conformitate cu câmpurile de date specifice prevăzute la punctul 3 din anexă.

Certificatul de vindecare se eliberează într-un format securizat și interoperabil. Comisia este împuternicită să adopte acte delegate pentru a permite eliberarea certificatului de vindecare pe baza unui test antigenic rapid cu rezultat pozitiv, a unui test de anticorpi, inclusiv a unui test serologic pentru depistarea anticorpilor de SARS-CoV-2, sau pe baza oricărei alte metode validate științific. Astfel de acte delegate modifică, de asemenea, punctul 3 din anexă prin adăugarea, modificarea sau eliminarea câmpurilor de date care se încadrează în categoriile de date cu caracter personal. În urma adoptării actelor delegate, Comisia publică lista testelor de anticorpi pe baza cărora poate fi eliberat un certificat de vindecare, care urmează a fi stabilită de Comitetul pentru securitate sanitară, incluzând orice actualizări. Comisia evaluează, pe baza dovezilor științifice disponibile, oportunitatea și fezabilitatea adoptării actelor delegate. Înainte de a transmite raportul respectiv, Comisia solicită orientări cu privire la dovezile științifice disponibile și la nivelul de standardizare în ceea ce privește posibila eliberare a certificatelor de vindecare pe baza testelor de anticorpi, inclusiv a testelor serologice pentru depistarea anticorpilor de SARS-CoV-2, ținând seama, de asemenea, de disponibilitatea și accesibilitatea unor astfel de teste. În cazul în care acceptă dovada vindecării după infecția cu SARS-CoV-2 pentru a elimina restricțiile privind libera circulație instituite, în conformitate cu dreptul Uniunii, pentru a limita răspândirea SARS-CoV-2, statele membre acceptă, în aceleași condiții, certificatele de vindecare eliberate de alte state membre.

Pentru a se asigura interoperabilitatea și accesul egal la certificatele care alcătuiesc certificatul digital al UE privind COVID, inclusiv pentru persoanele vulnerabile, cum ar fi persoanele cu dizabilități și persoanele cu acces limitat la tehnologiile digitale, statele membre eliberează astfel de certificate în format digital sau pe suport de hârtie sau în ambele formate. Titularii potențiali au dreptul de a primi certificatele în formatul ales de ei.

3. Concluzii

Fără a aduce atingere competenței statelor membre de a impune restricții din motive de sănătate publică, în cazul în care statele membre acceptă unul din cele trei tipuri: certificate de vaccinare, certificate de testare care indică un rezultat negativ sau certificate de vindecare, acestea nu mai pot impune restricții suplimentare privind libera circulație, cum ar fi teste suplimentare în contextul călătoriilor pentru depistarea infecției cu SARS-CoV-2 sau carantina ori autoizolarea în contextul călătoriilor, cu excepția cazului în care acestea sunt necesare și proporționale pentru protecția sănătății publice ca răspuns la pandemia de COVID-19, luând în considerare, de asemenea, dovezile științifice disponibile, inclusiv datele epidemiologice publicate de ECDC pe baza Recomandării (UE) 2020/1475.

În cazul în care, în conformitate cu dreptul Uniunii, un stat membru solicită titularilor certificatelor digitale, ca, după intrarea pe teritoriul său, să stea în carantină ori autoizolare sau să efectueze un test pentru depistarea infecţiei cu SARS-CoV-2, sau dacă impune alte restricţii titularilor unor astfel de certificate deoarece, de exemplu, situaţia epidemiologică dintr-un stat membru sau dintr-o regiune a unui stat membru se agravează rapid, în special ca urmare a unei variante a SARS-CoV-2 care determină îngrijorare sau interes, acesta informează Comisia şi celelalte state membre în consecinţă, dacă este posibil cu 48 de ore înainte de introducerea unor astfel de noi restricţii. În acest scop, statul membru trebuie să furnizeaze următoarele informaţii: motivele unor astfel de restricţii; domeniul de aplicare al unor astfel de restricţii, precizând titularii căror certificate intră sub incidenţa unor astfel de restricţii sau sunt exceptaţi de la acestea precum şi data de la care se aplică astfel de restricţii şi durata acestora.

Tocmai pentru a fi evitate restricţii pe termen îndelungat s-a urmărit introducerea unei abordări comune pentru eliberarea, verificarea şi acceptarea certificatelor interoperabile privind COVID-19, bazeazându-se pe încredere reciprocă. Utilizarea certificatelor privind COVID-19 contrafăcute reprezintă un risc semnificativ pentru sănătatea publică şi pentru cetăţenii Uniunii. Autorităţile dintr-un stat membru au nevoie de certitudinea că informaţiile pe care le conţine un certificat eliberat într-un alt stat membru sunt fiabile, că certificatul nu a fost falsificat, că certificatul se referă la persoana care îl prezintă şi că orice persoană care verifică certificatul are acces doar la volumul minim de informaţii necesare.

Regulamentul (CE) nr. 726/2004 stabileşte proceduri armonizate, care vizează toate statele membre, pentru autorizarea şi supravegherea la nivelul Uniunii a medicamentelor, ceea ce asigură introducerea pe piaţă şi administrarea în Uniune numai a medicamentelor de înaltă calitate. Drept rezultat, autorizaţiile de comercializare acordate de Uniune în temeiul regulamentului respectiv, inclusiv evaluarea aferentă a medicamentului în cauză în ceea ce priveşte calitatea, siguranţa şi eficacitatea, sunt valabile în toate statele membre. În plus, procedurile de monitorizare a eficacităţii şi de supraveghere a medicamentelor autorizate în temeiul regulamentului respectiv se realizează la nivel central pentru toate statele membre. Evaluarea şi aprobarea vaccinurilor prin intermediul procedurii centralizate se bazează pe standarde comune şi se efectuează în mod consecvent în numele tuturor statelor membre. Participarea statelor membre la analiza şi aprobarea evaluării este asigurată prin intermediul diverselor comitete şi grupuri. Evaluarea beneficiază şi de cunoştinţele de specialitate ale reţelei europene de reglementare a medicamentelor. Autorizarea prin intermediul procedurii centralizate asigură încrederea în faptul că toate statele membre se pot baza pe datele privind eficacitatea şi siguranţa, precum şi pe consecvenţa calităţii loturilor utilizate pentru vaccinare. Prin urmare, obligaţia de a accepta, în aceleaşi condiţii, certificatele de vaccinare eliberate de alte state membre ar trebui să vizeze vaccinurile împotriva COVID-19 cărora li s-a acordat o autorizaţie de comercializare în temeiul Regulamentului (CE) nr. 726/2004. Pentru a sprijini activităţile OMS şi a viza o mai bună interoperabilitate la nivel mondial, statele membre sunt încurajate, în special, să accepte

certificatele de vaccinare eliberate pe baza altor vaccinuri împotriva COVID-19, care au încheiat procedura de înscriere pe lista OMS privind utilizările de urgenţă.

Procedurile armonizate din Regulamentul (CE) nr. 726/2004 nu ar trebui să împiedice statele membre să decidă să accepte certificatele de vaccinare eliberate pe baza altor vaccinuri împotriva COVID-19 cărora li s-a acordat o autorizaţie de comercializare din partea autorităţii competente a unui stat membru în temeiul Directivei 2001/83/CE, a vaccinurilor a căror distribuţie a fost autorizată temporar în temeiul articolului 5 alineatul (2) din directiva respectivă şi a vaccinurilor care au încheiat procedura de înscriere pe lista OMS privind utilizările de urgenţă. În cazul în care unui astfel de vaccin împotriva COVID-19 i se acordă ulterior o autorizaţie de comercializare în temeiul Regulamentului (CE) nr. 726/2004, obligaţia de a accepta certificatele de vaccinare în aceleaşi condiţii s-ar aplica şi certificatelor de vaccinare eliberate de un stat membru pe baza respectivului vaccin împotriva COVID-19, indiferent dacă certificatele de vaccinare au fost eliberate înainte sau după autorizare prin procedura centralizată.

Este necesar să se prevină discriminarea directă sau indirectă împotriva persoanelor care nu sunt vaccinate, de exemplu din motive medicale sau deoarece acestea nu fac parte din grupul-ţintă pentru care vaccinul împotriva COVID-19 este administrat sau autorizat în prezent, cum ar fi copiii, sau deoarece nu au avut încă posibilitatea să fie vaccinate sau au ales să nu se vaccineze. Prin urmare, deţinerea unui certificat de vaccinare sau deţinerea unui certificat de vaccinare care indică un vaccin împotriva COVID-19 nu ar trebui să fie o condiţie prealabilă şi obligatorie pentru exercitarea dreptului de liberă circulaţie sau de utilizare a serviciilor de transport transfrontalier de persoane, cum ar fi companiile aeriene, trenurile, autocarele, feriboturile sau orice alt mijloc de transport.

Multe state membre le-au solicitat persoanelor care călătoresc către teritoriul lor să efectueze, înainte sau după sosire, un test pentru depistarea infecţiei cu SARS-CoV-2. La începutul pandemiei de COVID-19, statele membre s-au bazat de obicei pe testul de reacţie polimerazică în lanţ-revers transcriptază (RT-PCR), care este un test de amplificare a acidului nucleic (NAAT) pentru diagnosticarea COVID-19, pe care OMS şi ECDC îl consideră a fi cea mai fiabilă metodologie de testare a cazurilor şi a contactelor. Pe parcursul pandemiei, pe piaţa Uniunii a devenit disponibilă o nouă generaţie de teste mai rapide şi mai ieftine, aşa-numitele teste antigenice rapide, care detectează prezenţa unor proteine virale (antigeni) pentru a depista o infecţie cu SARS-CoV-2 aflată în evoluţie. Recomandarea (UE) 2020/1743 a Comisiei stabileşte orientări pentru statele membre cu privire la folosirea unor astfel de teste antigenice rapide.

În pofida acestor eforturi comune, cetăţenii Uniunii şi membrii familiilor acestora care îşi exercită dreptul de liberă circulaţie se confruntă în continuare cu probleme atunci când încearcă să folosească într-un stat membru rezultatul unui test obţinut într-un alt stat membru. Problemele respective sunt adesea legate de limba în care este prezentat rezultatul testului sau de lipsa de încredere în autenticitatea documentului prezentat. În acest context, trebuie luat în considerare şi costul testelor. Astfel de

probleme sunt mai grave pentru persoanele care nu pot încă să fie vaccinate, în special copiii, şi pentru care rezultatele testelor pot reprezenta singura posibilitate de a călători în cazul în care sunt aplicabile restricţii.

Tocmai de aceea, ca şi o concluzie, putem afirma că certificatul digital, deşi departe de a fi unul perfect, vine în sprijinul cetăţenilor Uniunii Europene şi permite astfel deplasarea cu mai multă uşurinţă a acestora pe teritoriul Uniunii.

Bibliografie:

1. Beatrice Andreşan-Grigorescu, Tudorel Ştefan, 2015, "Tratatele Uniunii Europene", Editura Hamangiu.
2. Decizia nr. 1082/2013/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind ameninţările transfrontaliere grave pentru sănătate şi de abrogare a Deciziei nr. 2119/98/CE (JO L 293, 5.11.2013, p. 1).
3. Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulaţie şi şedere pe teritoriul statelor membre pentru cetăţenii Uniunii şi membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 şi de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE şi 93/96/CEE (JO L 158, 30.4.2004, p. 77).
4. Doltu Mihai, 2020, "Chestiuni referitoare la restrângerea dreptului la libera circulaţie în uniunea europeană în timpul pandemiei de covid-19", Conferinţa "Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene" Chişinău, Moldova, p. 105-112
5. European Commission, official website (europa.eu)
6. EUR-Lex - 32021R0953 - EN - EUR-Lex (europa.eu)
7. Marius Floare, 2021,"Aspecte juridice privind sănătatea publică în contextul marilor epidemii", SUBB Jurisprudentia 286 (2020) in Legal Issues regarding Public Health in the Context of the Great Epidemics Studii 2020 Studia Universitatis Babes-Bolyai Jurisprudentia 2020 (heinonline.org)
8. Home - Consilium (europa.eu)
9. Home | Europol (europa.eu)
10. Pandemia de COVID-19 provocată de coronavirus şi răspunsul UE - Consilium (europa.eu)
11. Parlamentul European | Uniunea Europeană (europa.eu)
12. Ploeşteanu Nicolae, 2020," Freedom of expression and protection of medical data during the state of emergency imposed by the 2020 COVID-19 outbreak", Editura Universul Juridic, p. 15-23
13. Recomandarea (UE) 2020/1475 a Consiliului din 13 octombrie 2020 privind o abordare coordonată a restricţionării liberei circulaţii ca răspuns la pandemia de COVID-19 (JO L 337, 14.10.2020, p. 3)
14. Recomandarea (UE) 2020/1743 a Comisiei din 18 noiembrie 2020 privind utilizarea testelor antigenice rapide în diagnosticarea infecţiei cu SARS-CoV-2 (JO L 392, 23.11.2020, p. 63).
15. Recomandarea Consiliului din 21 ianuarie 2021 privind un cadru comun pentru utilizarea şi validarea testelor antigenice rapide şi pentru recunoaşterea reciprocă a rezultatelor testelor pentru COVID-19 în UE (JO C 24, 22.1.2021, p. 1).
16. Re-open EU (europa.eu)
17. Sănătate publică | Comisia Europeană (europa.eu)
18. Regulamentul (UE) 2021/953 al Parlamentului European şi al Consiliului din 14 iunie 2021 privind cadrul pentru eliberarea, verificarea şi acceptarea certificatelor interoperabile de vaccinare, testare şi vindecare de COVID-19 (certificatul digital al UE privind COVID) pentru a facilita libera circulaţie pe durata pandemiei de COVID-19, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 211/1 din 15.06.2021

19. Regulamentul (UE) 2021/954 al Parlamentului European şi al Consiliului din 14 iunie 2021 privind cadrul pentru eliberarea, verificarea şi acceptarea certificatelor interoperabile de vaccinare, testare şi vindecare de COVID-19 (certificatul digital al UE privind COVID) referitor la resortisanţii ţărilor terţe aflaţi în situaţie de şedere legală sau care au reşedinţă legală pe teritoriul statelor membre, pe durata pandemiei de COVID-19 (a se vedea pagina 24 din prezentul Jurnal Oficial).
20. Regulamentul (UE) 2016/399 al Parlamentului European şi al Consiliului din 9 martie 2016 cu privire la Codul Uniunii privind regimul de trecere a frontierelor de către persoane (Codul frontierelor Schengen) (JO L 77, 23.3.2016, p. 1).
21. Regulamentul (UE) nr. 910/2014 al Parlamentului European şi al Consiliului din 23 iulie 2014 privind identificarea electronică şi serviciile de încredere pentru tranzacţiile electronice pe piaţa internă şi de abrogare a Directivei 1999/93/CE (JO L 257, 28.8.2014, p. 73).
22. Regulamentul (CE) nr. 726/2004 al Parlamentului European şi al Consiliului din 31 martie 2004 de stabilire a procedurilor la nivelul Uniunii privind autorizarea şi supravegherea medicamentelor de uz uman şi veterinar şi de instituire a unei Agenţii Europene pentru Medicamente (JO L 136, 30.4.2004, p. 1).
23. Regulamentul (UE) nr. 182/2011 al Parlamentului European şi al Consiliului din 16 februarie 2011 de stabilire a normelor şi principiilor generale privind mecanismele de control de către statele membre al exercitării competenţelor de executare de către Comisie (JO L 55, 28.2.2011, p. 13).
24. Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European şi al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecţia persoanelor fizice în ceea ce priveşte prelucrarea datelor cu caracter personal şi privind libera circulaţie a acestor date şi de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecţia datelor) (JO L 119, 4.5.2016, p. 1).
25. Regulamentul (UE) 2018/1725 al Parlamentului European şi al Consiliului din 23 octombrie 2018 privind protecţia persoanelor fizice în ceea ce priveşte prelucrarea datelor cu caracter personal de către instituţiile, organele, oficiile şi agenţiile Uniunii şi privind libera circulaţie a acestor date şi de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 45/2001 şi a Deciziei nr. 1247/2002/CE (JO L 295, 21.11.2018, p. 39).

STUDY OF SOME FORMS OF EXPRESSION OF EMOTIONS AND FEELINGS IN WRITTEN TRAVEL GUIDES

Elena DUMITRAŞCU,
Lecturer, PhD, „Ovidius " University of Constanţa

Abstract: Subjectivity is a large and complex phenomenon which dates back to the centuries of philosophers and which leads to multidisciplinarity. In the present work, our attention will be focused mainly on emotions and feelings as an affective category always present in our speech. In fact, terms that describe emotions also include the idea of movement and action. It will translate into linguistic diversity and richness. Thus, the terms of emotion can be nouns, verbs, adjectives, adverbs, collocations or even full sentences. But, if these elements are the best known traditionally within the framework of a linguistics of the enunciation, we can note the recourse to other procedures often designating an implicit emotional dimension such as the classic stylistic figures (interjections, personification, hyperbola, ect.) and also punctuation.
In this article, we propose to examine some marks of the speaker's subjectivity. We will analyze how classical rhetorical figures allow the speaker to manage the expression of his subjectivity in the proposed corpus. To illustrate this study we will use travel guides written in Romanian and French.

Keywords : subjectivity, creativity, innovation, stylistic figure, verbalization of emotions

Introducere

Deoarece constrângerile scrisului sunt asociate cu spontaneitatea oralităţii, scriptorii-ghizi recurg la diverse procedee cu ajutorul cărora îşi pot exprima sentimentele şi emoţiile care subliniază atitudinea locutorului faţă de enunţul pe care îl produce. Astfel, alături de elementele axiologice apreciative şi evaluative, figurile de stil, interjecţiile şi semnele de punctuaţie sunt mărci modale care permit locutorilor să transmită o emoţie sau o atitudine subiectivă faţă de enunţarea unui conţinut. Aceste elemente contribuie din punct de vedere funcţional la structurarea enunţurilor şi participă la coeziunea textuală şi la dinamica discursivă. Fiind considerate catalizatori ai dimensiunii emoţionale, ele contribuie la ancorarea enunţativă a locutorului în discursul pe care îl produce.

Profesioniştii din domeniul turismului, pentru a-şi pune în valoare produsul, pentru a-l determina pe cititor sa reţină mesajul transmis (Bayon & Viallon 1994: 106), recurg la creativitate, care are rolul să amuze cititorul prin intermediul diferitelor mijloace lexicale, dar şi să-l surprindă în egală măsură. De cele mai multe ori, limbajul publicităţii este manipulator şi încearcă să prezinte un produs mult peste calităţile sale. Astfel, creativitatea se manifestă şi în cadrul semnificanţilor, fiind legată de noţiunea de «*funcţie poetică*» (aşa cum o numeşte R. Jakobson), care este prezentă în ghidul de călătorie prin utilizarea figurilor retorice tradiţionale. Referitor la textele din domeniul turistic, Kerbrat Orecchioni (2004: 144) vorbeşte despre o «*poetizare*» a acestora,

datorită figurilor de stil (*rima, aliteraţia* şi *asonanţa, metafora, personificarea* etc.) care pun în valoare destinaţia turistică. După cum afirmă Boyer et Viallon (1994: 106), ritmul unui text publicitar este adesea marcat de oralitate, ceea ce se observă şi cadrul ghidurilor de călătorie în cele două limbi, cu o frecvenţă mai mare sau mai mică. Recurgând la aceste mijloace, *scriptorii-ghizi* introduc o dimensiune afectivă şi stilistică în discursul lor, prezentând astfel propriile lor emoţii, un punct de vedere personal sau gusturile lor estetice. Dintre figurile stilistice cele mai frecvent întâlnite în discursul turistic scris amintim: metafora, comparaţia şi personificarea.

Figurile de stil

Pentru a descrie ceea ce este «altceva», locutorul va aduce necunoscutul aproape de cunoscut prin utilizarea *comparaţiei.* Cu alte cuvinte, cititorul-călătorul vede noul referent prin prisma culturii sale, a cunoştinţelor pe care le deţine. Această figură de stil provoacă efectul oglinzii în care autorul se proiectează într-un anumit fel, dar in acelaşi timp proiectează şi cititorul în ceea ce observă el. De exemplu:

> «*Vechile tradiţii şi ocupaţii pot fi admirate în satele pescăreşti din Delta Dunării, satele oierilor din Mărginimea Sibiului..., care par vaste ateliere de ceramică în aer liber.»* (GTRo: 16)
>
> «*Il y a des choses qui rassurent,* ***comme*** *cette courte ardoise de plats inspirés, qui suit le marché et les saisons. Et, il y a celles qui réjouissent,* ***comme*** *cette carte de vins naturels»* (GRP: 42)

O altă figură de stil pe care o regăsim în ghidurile de călătorie este *personificarea.* Ea se referă la calităţile reprezentate de anumite substantive, verbe sau adjective care oferă un profil uman unui element nonuman, astfel că din punct de vedere retoric, utilizarea personificărilor încalcă cu uşurinţă regulile credibilităţii şi introduce discursul locutorului în domeniul subiectivităţii. De exemplu:

> (Despre restaurantul Irish Pub.) *«Mesele lungi îi conferă un aer prietenos, plin de viaţă, unde de multe ori este greu să găsiţi un loc.»* (GTRo: 172)
>
> «*Revenind spectaculos la viaţă...Bucureştiul este azi mai trepidant ca niciodată.*» (GTRo: 20)
>
> *«Les balades, elles, se révèlent colorées et vivantes, entre ruelles secrètes et boulevards surexités.»* (GRP: 560)
>
> *«Fief du commerce en gros-tissus et confection- depuis le 19e s., le Sentier est, en semaine, une fourmillière dotée d'une vie incessante, comme si le quartier ne dormait jamais.»* (GVMP: 136).

De asemenea, trebuie să semnalăm prezenţa *hiperbolei*, figură care constă într-o exagerare a descrierii. Ea se numără printre figurile cele mai utilizate în cadrul discursului turistic scris.

> «*Mulţi să ocolească aceste staţiuni în sezonul estival, căci atunci plajelor sunt atât de pline încât nu mai poţi arunca un ac, şi caută colţuri mai liniştite şi mai sălbatice.*» (GTRo: 78)

«*D'ailleurs, chacun dans son le pays vous le dira: au But, on mange comme quatre, et quand vient le chariot de fromage et de confiture maison, on n'en peut plus.*» (GRC: 116)

Vom nota şi utilizarea prefixelor de tipul «*super*», «*hiper/hyper*», «*ultra*» sau prezenţa adjectivelor care exprimă exagerarea:

«*hotel **supra**estimat*» (GTRo: 192); «*localitate **hiper** turistică*» (GTRo: 156),

«*În acest loc a fost amenajat grandiosul Centrul Civic şi a fost înălţat giganticul Palat al Parlamentului, care au rămas azi ca simboluri ale megalomaniei ceaușiste*.» (GTRo: 21)

«*2 gîtes **hyper** spacieux*» (GRC: 368), «***ultra-**design*» (GVMP: 318), «*de **super** paniers-repas*» (GRC: 292)

«*(Le Ministère de la Défense) Ce complexe pharaonique de 420 000m², sera, selon l'architecte, une "machine naturelle".*» (GVMP: 62)

Metaforele sunt, şi ele, prezente în ghidul de călătorie. Fiind «*une figure par laquelle on désigne un référent en utilisant un autre signe que celui qui le désigne couramment, par une comparaison sous-entendue*» (Charaudeau et Maingueneau 2002: 35), utilizarea metaforelor ajută la impunerea unui cadru comun pentru interpretarea realităţii ce nu poate fi pusă sub semnul întrebării.

«*Biserica Radu Vodă.[..] Această biserică a fost ridicată în vârful unui deluşor împrejmuit cu ziduri, la care se ajunge urcând o alee umbrită de castani. Curtea este o mică oază de liniște.*» (GTBuc: 70)

«*Tous les quartiers ne sont pas égaux passés 22h. L'animation se concentre dans quelques coins bien circonscrits, même si on trouve toujours des exceptions. Depuis quelques temps, le nord et l'est de la capitale semblent de véritables réverbères pour les oiseaux de nuit qui y affluent dès l'apéro.*» (GRP: 599)

În sfârşit, există figuri de stil legate de *jocurile de sunete* (jocul sonorităţii) precum rima, aliteraţie, asonanţa. Acestea sunt mijloace puse la dispoziţia locutorului, oferind ritm şi creând un efect de armonie şi de sugerare în cadrul textului. În ceea ce priveste repetiţia fonică, putem distinge patru aspecte ale acesteia: *repetarea silabelor finale, a silabelor initiale, aliteraţiile şi asonanţa*.

«*În 1904, arhitectul Ion Mincu a demarat un program de **re**staurare a bisericii şi **re**facere a incintei vechiului handin Mahalaua Grecilor*.» (GTRo: 26)

«*..o conspiraţie a fost pusă la cale de un grup de b**oi**eri l**oi**ali lui Laiotă Basarab cel Bătrân…*» (GTRo: 130) ;

«*prin crearea unei parcări subterane şi redarea* ei *spaţiului public*» (GTRo: 20)

«*oraşul a fost recucer**it** şi îmblânz**it** de către tineri*» (GTRo: 20)

«*Pe-un picior de plai pe-o gură de rai*...» (GTCRB: 5)

«*La Loire était jadis l'autoroute des autochtones, des explorateurs et des voyageurs.*» (GVMA: 30)

«*Une boutique chic et choc avec de beaux sandwichs au pain de mie ou au pain nordique si moelleu, et de fameuses pâtisseries*.» (GRP: 468)
*«Ambiance découverte, familiale, romanti**que**, dynami**que**, zen, chi**c**---*» (GRC: 66)
«*Le nom de cet hôtel "Citizen", d**on**ne tout de suite le ton: zen et écocitoyen*.» (GRP: 325)
«*C'est tout bon, tout frais, à emporter ou à consommer sur place*.» (GRP: 331)

Astfel, repetiţiile sonore atrag cititorul deoarece se bazează pe un joc de cuvinte care contribuie la aspectul stilistic şi poetic al textului.

Putem concluziona că toate aceste figuri stilistice sunt mijloace prin care discursul turistic devine mult mai expresiv, fiind elemente importante în transmiterea mesajelor, deoarece joacă nu numai un rol estetic în prezentarea destinaţiei într-o lumină pozitivă şi în înfrumuseţarea acesteia, dar au şi o valoare argumentativă, puternic persuasivă, deoarece se bazează pe latura afectivă a cititorului, încercând sa-l surprindă şi să-l emoţioneze.

Interjecţiile

Aşa cum am observat deja, exprimarea emoţională este realizată prin diverse procedee, majoritatea fiind urme ale limbii orale. Alaturi de figurile de stil menţionate mai sus, ne vom concentra atenţia asupra interjecţiilor, aşa cum apar în corpusul nostru. Ca partea de vorbire neflexibilă cu valoare exclamativă, interjecţia poate exprima senzaţii, sentimente sau poate reproduce sunete şi zgomote din natură (GLR 1966: 421). Exprimând afectivitatea, interjecţiile sunt adesea legate de frazele exclamative pentru că ele sunt elemente de întărire. În scris, ele sunt urmate de semnul exclamării sau de o simplă virgulă sau de un semn interogativ care întăresc un anumit tip de frază, atunci când conţinutul ei este prezentat cu o anumită afectivitate. Interjecţiile pot proveni din alte părţi de vorbire sau din diverse sintagme care îşi pierd sau care îşi schimbă comportamentul gramatical, devenind invariabile morfologic şi independente din punct de vedere sintactic. Ca adverbe, acestea pot forma singure un enunţ sau pot ocupa diferite locuri în cadrul unei fraze, fără să se integreze în structura acesteia. În cazul în care formează singure un enunţ, interjecţiile au valoare expresivă sau injonctivă după cum susţine Riegel et al. (2005: 462).

Utilizate ca modalizatori extrem de expresivi, fiind asociate cu o reacţie emoţională intensificată, interjecţiile introduc o dimensiune orală în discursul turistic scris. Ele prezintă amprentele unei subiectivităţi puternice şi ale unei atitudini enunţative a locutorului în enunţurile sale. În corpusul nostru, remarcăm utilizarea diferitelor forme de interjecţii deja cunoscute, numite şi interjecţii emoţionale primare precum «*Ah!*»,«*Oh!*»,«*Eh!*», care sunt folosite pentru a exprima emoţii de bază precum: surpriza, bucuria etc. Aceste interjecţii (monosilabice) sunt restrânse în corpusul nostru, mai ales în corpusul în limba română, şi corespund, conform termenilor lui Jakobson, funcţiilor expresivă, conativă, fatică, adică celor trei funcţii puternic legate de situaţia de comunicare. Exemple preluate din corpusul nostru ne permit să identificăm

importanţa lor în verbalizarea emoţiilor şi sentimentelor locutorilor. În cadrul frazelor exclamative, interjecţiile sunt utilizate pentru a indica starea de spirit a locutorului, dar şi economia lingvistică la care apelează acesta. Ele pot înlocui o propoziţie întreagă, căpătând diferite valori. De exemplu:

> «*Le site naturel de la Capandula*: ***Ouf****! Voilà encore un coin que les promoteurs et les lotisseurs n'auront pas ! Il s'agit de l'un des plus beaux morceaux de la côte, grosso modo toute la partie du littoral s'étendant au nord de Macinnagio jusqu'à Barcaggio.»* (GRC: 98)
>
> «*Flying Blue, le programme de fidélité gratuit d'Air France, permet de gagner des Miles en voyageant sur les voies Air France, KLM,* ***Hop!*** *et les compagnies membres de Skyteam, mais aussi auprès des nombreux partenaires non aériens Flying Blue...».* (GRC: 60)
>
> «***Ah****!, on avait oublié l'essentiel: l'origine de la Santa*! *Voici son histoire.*» (GRC: 327)
>
> *«On les trouve un peu partout sur l'île, en bouteilles, et parfois à la pression dans les bars. Une réussite qui s'exporte même*! ***Bravo!*** *Face à la Pietra, une bière concurrente a tenté de relever le défi: la bière du maquis Torra, au myrte ou à l'arbouse*!» (GRC: 408)

În cele două ghiduri de călătorie, există mai multe secvenţe automatizate care funcţionează ca interjecţii, precum:

- grupuri nominale cu valoare imperativă:

  > «***Atenţie****! în perioadele ploioase sau de topire a zăpezilor, defileul este extrem de periculos din cauza torenţilor şi a viiturilor.*» (GTON: 71)
  >
  > «***Attention****: la route est vraiment très étroite sur 32km.*» (GRC: 160)
  >
  > «*Lama a conservé son caractère presque sauvage, appréciable et près de plages de l'Île Rousse. En contrebas du village, tennis, et piscine municipale. Le* ***luxe****!»* (GRC: 143)
  >
  > «***Diable****, ils sont malins, ces Corses: obtenir cette distinction suprême à coups de brocciu, de patrimonio et de figatelli*!» (GRC: 85)

- Interjecţii care provin din adjective:

  > «***Bon,*** *il exagère un peu quand même, sauf pour la Scala di Santa Regina.*» (GRC: 324)
  >
  > «*Bon confort: literie très convenable, suffisamment d'ustensils de cuisine. D'ailleurs, celle-ci se trouve selon les modèles, à l'intérieur du chalet ou sur la terrasse.* ***Original***!» (GRC: 167)
  >
  > «(des pins laricio). *On les remarque immédiatement à leurs hauts troncs droits, pouvant dépasser 40 m. Des* ***géants***!» (GRC: 392)

- Interjecţii care provin din verbe la imperativ:

  > «***tiens****, qu'est-ce qu'il fait ici, celui-là*?» (GRC: 154)

- sau interjecţii care provin din adverbe:

  > *«...nous parlons bien de la bière, la mousse traditionnellement nordique, flamande ou teutonne: eh* ***bien****, sachez que en est de la corse, et de la meilleure!»* (GRC: 408)

Conform autorilor GALR (I 2008: 665), funcţiile comunicative ale interjecţiilor sunt diverse. Iar funcţia comunicativă prototipică este cea emotivă sau expresivă, când mesajul este orientat spre locutor, când sunt comunicate stări emoţionale sau diferite reacţii ale locutorului. În ceea ce priveşte funcţionarea textuală, interjecţia se caracterizează prin detaşarea sa de restul enunţării ceea ce îi permite să ocupe locuri variabile: la începutul sau la sfârşitul textului.Totuşi, interjecţiile care subliniază orientarea emoţională a locutorului (surpriză, bucurie, uşurare, furie etc.) apar cel mai des la începutul enunţului ca în cele mai multe dintre exemplele extrase din ghidurile de călătorie.

Punctuaţia expresivă

În noile forme de comunicare, remarcăm varietatea mijloacelor de exprimare la care recurg locutorii celor două discursuri. Pe lângă utilizarea diferitelor metode de expresie precum lexicul specific tinerilor, iniţial utilizat în comunicarea orală, registrul popular, colocvial, neologismele, abrevierile, interjecţiile, acronimele, semnalăm prezenţa semnelor de punctuaţie care contribuie la exprimarea afectivităţii şi a implicării locutorului în enunţul său. Menţionăm că diferitele procedee amintite mai sus implică o relaţie strânsă cu practicile orale ale limbii pe care le regăsim în cadrul ghidurilor de călătorie. După cum afirmă Boyer et Viallon (1994: 106), ritmul unui text publicitar este adesea marcat de oralitate, ceea ce se observă şi în ghidurile de călătorie în cele două limbi, cu o frecvenţă mai mare sau mai mică..

Semnele de punctuaţie (Chevalier et al. 1994: 32), considerate mărci tipografice ce oferă informaţii necesare pentru citirea unui text scris, sunt un echivalent aproximativ al opririlor, al accentelor, intonaţiilor, şi chiar al gesturilor care însoţesc comunicarea orală. Fiind unul dintre elementele de expresivitate, aşa cum sunt ilustrate de exemplele extrase din corpusul propus, utilizarea acestora conduce la o încărcătură modală emoţională ceea ce face posibilă descrierea atitudinii enunţative a locutorului în raport cu enunţul său. Astfel, punctuaţia devine un element important în decodarea sensului unui enunţ, mai ales că uneori este folosită in mod subiectiv. Din această perspectivă, Varloot (1980: 42) declară că punctuaţia nu este rezultatul întâmplării, nici al regulilor a priori sau al fanteziei, ci este voinţa deliberată a locutorului care îi permite să facă un comentariu conştient asupra propriului discurs. În cadrul ghidurilor de călătorie, în discursul scris al scriptorilor-ghizi, întâlnim puncte de suspensie, semne de întrebare şi semne de exclamare care reflectă starea de spirit a locutorului. Acestea sunt considerate ca făcând parte din categoria modalizatorilor. În analiza noastră, ne--am oprit asupra *semnelor de întrebare* şi *de exlamaţie, punctelor de suspensie*, *ghilimelor şi asupra cratimei duble.*

În ceea ce priveşte *semnul de întrebare,* acesta este în general folosit ca semn dialogic, destinat altor persoane cărora locutorul le solicită o informaţie, o confirmare sau o precizare. De exemplu:

«*Ce aveţi de vizitat la Govora**?...??.**.Neapărat, Colecţia de arheologie şi de artă feudală "Gheorghe Petre", Hotelul Palace şi Pavilionul Băilor (de la sfârşitul secolului al XIX-lea), construite după planurile arhitectului Ernest Doneaud*.» (GTON: 48)

«*Şi Voineasa ne oferă posibilitatea de a porni în drumeţie prin împrejurimile ei. Doar suntem în mijlocul munţilor, **nu***?» (GTON: 41)

«*Et puis, vous aviez saisi qu'il n'y a pas de camion-poubelle ici, et prévu de remporter vos détritus, **non***?» (GRC: 121)

La rândul lor, punctele de exclamare sugerează diverse semnificaţii precum : surpriză, urgenţă, nevoie, interes. *Semnul exclamării* constituie un semn de exprimare monologică care redă exteriorizarea unei stări emoţionale imediate, astfel că exclamaţiile devin instrumente cu ajutorul cărora textul turistic exprimă şi transmite emoţie şi anxietate, iar citirea este astfel punctată, oprindu-se şi reluându-se la discreţia scriitorului care introduce în text aceste semne verticale, marcatori vizibili în liniaritatea scrierii.

«*Specificul acestor locuri e dat de faptul că şi-au păstrat intactă civilizaţia rurală, în ciuda boom-ului turistic. Un lucru excepţional, mai ales în vremurile noastre*!» (GTCRB: 36)

«*Murs de pierres apparentes, objets chinés ça et là, voilà le décor*!» (GRP: 302)

Elipsa se alătură acestor procedee prin intermdiul semnelor de suspensie ce marchează întreruperea frazei, care rămâne în suspens, neterminată din motive diferite. Recurgând la acest procedeu, locutorul poate să-şi abandoneze ideea, să se întrerupă pentru a se corecta sau pentru a marca o ezitare. Plasate la sfârşitul frazei, ele indică o pauză prozodică sau sintactică precum punctul.

«*Aproape fiecare clădire are povestea ei,o poveste lungă şi încâlcită, legată prin zeci de fire de istoria tulbure tulbure a oraşului.Unele poveşti la fel de vechi ca această bătrână stradă de peste 320 de ani**...*» (GTBuc: 45)

«*Pour découvrir l'authentique visage montmartrois, il faut s'en éloigner et se perdre dans les ruelles adjacentes. Que dire de la Tour Eiffel, du Trocadéro, de la rue de la Hachette à Saint-Michel et même de Notre-Dame**...**»* (GVMP: 43)

De asemenea, punctele de suspensie mai pot sugera o ezitare, o întrerupere reală ca în exemplul următor:

«*Sartène est la deuxième plus grande commune de France par sa superficie ; vous pourrez vous baigner sur une de ses plages, comme Roccapina, à ... 22 km*!» (GRC: 20)

Introducerea *ghilimelelor* este una dintre formele preferate de modalizare în suportul nostru de studiu. Ele indică o schimbare de registru în intonaţie şi încadrează

un cuvânt sau un grup de cuvinte cu valoare specială (Chevalier et al.1994: 37). Motivele care justifică utilizarea acestora sunt: neasumarea de către locutor a termenului citat, sublinierea unui cuvânt sau a unei expresii sau utilizarea unor termeni străini. În aceste condiţii, Catach (1996: 78-79) susţine că aceste semne de punctuaţie îi permit locutorului să se distanţeze, în cadrul frazei, de orice porţiune de text pe care nu şi-o asumă. Distanţa despre care vorbeşte autorul poate fi explicată prin dorinţa locutorului de a arăta clar că termenii încadraţi nu-i aparţin sau faptul că nu împărtăşeşte punctul de vedere al primului locutor. Prin urmare, el va recurge la ghilimele pentru a izola un termen de restul frazei, indicându-i astfel cititorului că nu el este autorul cuvintelor raportate.

> *«După ce a învăţat tainele "confiseriei" la Paris de la maestrul Bélissaire Boissier, Grigore Capşa s-a întors la Bucureşti şi în 1852 a deschis pe Podul Mogoşoaiei cofetăria* ***La Doi Fraţi.****»* (GTBuc: 49)
> *«Uitaţi de obiectivele turistice de "top" pe care trebuie să le «bifaţi", relaxaţi-vă şi plimbaţi-vă pe aleile înverzite ale unuia dintre parcurile bucureştene...»* (GTBuc: 14)
> «*Les touristes sont évidemment vus comme "****l'or bleu****"* [..]» (GRC: 388)

În plus, ghilimelele sunt adesea un mijloc prin care locutorul îi arată clar cititorului că elementul încadrat nu are semnificaţia sa obişnuită şi că poate nu ar trebui să fie utilizat în locul în care se găseşte. În mod semnificativ, ghilimelele apar ca un semnal pe care autorul îl adresează cititorului. Referitor la acest lucru, Wagner (1980: 175) explică astfel recomandarea locutorului pentru cititor: «*prenez garde à ce mot, semble dire l'écrivain, il va peut-être vous surprendre».* Prin urmare, ghilimelele îi permit locutorului nu numai să-şi exprime rezerva cu privire la termenul încadrat, dar şi să avertizeze cititorul că sensul acestuia este conotat.

> *«...ajungem la Straja, o adevărată rezervaţie de arhitectură populară, cu casele parcă scoase dintr-un muzeu,[...] astfel încât excursionistului îi apar a fi nişte "****băbuţe****" împodobite cu tulpane negre, stând de vorbă sub coasta muntelui.»* (GTBucov: 63)
> *«Les chambres, aux noms évocateurs "Curieuse","Audacieuse","Radieuse", "Capricieuse", se distinguent et excellent par leur originalité et leur glamour!»* (GRP: 207)

Parantezele rotunde izolează un element în interiorul unei fraze. Uneori parantezele îi conferă termenului izolat o importanţă secundară, devenind astfel un accesoriu în cadrul frazei sau pot să-l pună în evidenţă (Chevalier et al 1994: 37) precum în exemplele de mai jos:

> *«La Scena-Club-restaurant amenajat în vechea casă a unei înstărite familii de evrei din Bucureştii de altădată. Şase saloane inventiv şi straniu decorate (cu elemente clasice, orientale şi hollywoodiene).»* (GTBuc: 135)
> «*Carte courte (4-5 propositions d'entrée et de plats), ambiance gastro et cuisine inventive à partir de bons produits (légumes du potager*).» (GRC: 229)

Un alt semn de punctuaţie care funcţionează ca un marcator al subiectivităţii este cratima dublă. Această punctuaţie apare în text pentru a o clarifica şi pentru a ajuta la înţelegerea acestuia, prin introducerea unei explicaţii sau a unei informaţii suplimentare. Astfel, utilizarea *cratimelor duble* este legată în primul rând de dorinţa locutorului de a oferi detalii, explicaţii sau corecţii la afirmaţiile făcute. În acest scop, cratimele duble constituie o ruptură sintactică în construirea enunţului. Cu alte cuvinte, propoziţia intercalată de cratimele duble include adesea un termen metalingvistic care permite realizarea unui comentariu asupra enunţului în curs.

> «*După toate aparenţele, acest edificiu ar fi fost pregătit ca să fie pictat, dar - nu se ştie din ce motive - lucrarea nu a mai fost executată*.» (GTBucov: 33)
> *«Attention, le vent peut compromettre la plongée sur les côtes nord et sud - très exposées - de l'île.»* (GTC: 46)

Dar, aceste segmente încadrate îi permit locutorului să dezvăluie informaţii despre evenimente sau personaje. În această perspectivă, Frontier (1997: 696) afirmă că segmentele intercalate intervin «*comme si une seconde voix s'ajoutait à la première et formait avec elle une sorte de contrepoint polyphonique»,* cratimile duble evidenţiind uneori explicaţiile locutorului în legătură cu nume sau situaţii. De exemplu :

> *«Pe lângă faptul că aceste zeci şi zeci de ruine stau mărturie, despre valurile de străni care au trecut pe aici- greci, romani, genovezi, turci, tătari etc.- în preajma lor veţi descoperi câteva dintre cele mai pitoreşti aşezări din România.*» (GTBuc: 73)
> *«Toutefois, des mesures répressives - bien difficiles à appliquer (il est presque impossible de prendre ces incendiaires sur le fait) - et des programmes de prévention (démaquisage, surveillance accrue des départs de feu) ont permis de réduire sensiblement les feux de forêt.[..]»* (GRC: 38)

Ceea ce putem sublinia este faptul că subiectivitatea textului scris se manifestă nu numai la nivel verbal (alegeri lexicale, modalizatoare, deictice, pronume personale), dar şi la nivel nonverbal sau grafic, prin toate elementele care constituie iconicitatea, grafica textului. La acest nivel se face simţită prezenţa subiectului enunţător, deoarece aceste mărci sunt modalităţi interpretative oferite cititorului. Făcând parte din genul «*écrit professionnel*» în sensul prezentat de către Moirand (1990), ghidul de călătorie oferă un tratament grafic specific şi anume proprietăţile unei scrieri cu caracter efemer, precum şi cele ale unui produs colectiv.

Un alt aspect ce trebuie remarcat este legat de prezenţa marcatorilor din interiorul textului. Si aici amintim utilizarea cu precădere a aldinelor şi a italicelor (cursivelor) în cele două ghiduri.. Variaţiile tipografice sunt utilizate pentru a marca vizual diferite distincţii. În primul rând, observăm că fontul variază în funcţie de opţiunile autorului care vizează evidenţierea referenţilor numiţi. Această evidenţiere corespunde unui accent de intensitate pe care îl regăsim în comunicarea orală. Aldinele pun în valoare un element, izolându-l. Ele subliniază cuvinte importante precum titlurile

unor lucrări sau atrag atenţia asupra mai multor cuvinte. Deşi Catach (1996: 94) afirmă că: «*les caractères italiques correspondent à des marquages typographiques plus socialisés, mieux codés: mots étrangers, titres, œuvres, exemples de dictionnaire»,* în corpusul nostru aldinele subliniază referinţe specifice, cum ar fi: titluri, atracţii turistice, numele hotelurilor, al pensiunilor, al activităţilor de toate tipurile, locurile în care se pot face cumpărături, numele străzilor, al cafenelelor şi al restaurantelor etc. Citǎm câteva exemple extrase din corpusul nostru:

«***Centrul Vechi***» (GTBuc: 18)
«***Palatul Parlamentului (Casa Poporului)-77***» (GTBuc: 10)
«Mănăstirea Stavropoleos-26» (GTBuc: 11)
«***Palais de la porte Dorée***» (GVMP: 398)
«***Aquarium tropical***» (GVMP: 399)
«***Parc zoologique de Paris***» (GVMP: 399)
«***Achats -Disney Store***» (GVMP: 319)

Majoritatea regulilor de utilizare a fonturilor cu *format italic* se referă la titluri, la cuvinte cheie, atrăgând atenţia asupra unuia sau a mai multor cuvinte, chiar izolându-l. Italicele folosite pentru a desemna numele unor produse, împrumuturile, cuvintele noi, cifrele şi literele etc. intră în concurenţă cu aldinele rezervate în general titlurilor. De exemplu :

«*Parcul zoologic*, întins pe 10 ha, prezintă peste 300 de animale ce provin de pe toate continentele.» (GTBucov: 58)
«În luna mai a anului 2014, în cadrul evenimentului Strada prinde viaţă din *Romanian Design Week*, creativii de la agenţia de publicitate *Graffiti BBDO au* umplut o porţiune din macadamul străzii.» (GTBuc: 22)
«*Les salles gothiques:* on y accède par la vaste salle des Gens -d'Armes, la plus grande salle gothique civile actuellement conservée en Europe.*» (GRP: 90)*
«cette distinction suprême à coups *de brocciu*, de *patrimonio et de figatelli»* (GRC: 85)
«L'entreprise Pietra est l'une de celles dont la *success story* fait le plus parler en Corse, et à juste titre» (GRC: 87)

Aceşti factori, marcaţi grafic, deşi afectează lizibilitatea textului, transmit intenţia locutorului şi atrag atenţia asupra lor, ca semne. În concluzie, putem spune că studiul semnelor de punctuaţie şi a accentului grafic se încadrează destul de firesc într-o abordare care urmăreşte identificarea manifestărilor subiectivităţii în ghidurile de călătorie. . În urma analizei noastre, rezultă că atât marcatorii tipografici cât şi punctuaţia din ghidul de călătorie sunt procedee reale de modalizare.

Bibliografie :

Bayon, M & Viallon, P ((1994): *La communication touristique*. Paris: PUF.
Catach, N. (1996) : *La ponctuation,* Paris: PUF
Charaudeau et Maingueneau (2002) : *Dictionnaire d'analyse du discours*, Paris: Ed. Seuil.

Chevalier et al. (1994) : *Grammaire du français contemporain,* Paris : Larousse.
Ghid Turistic Bucovina (2008), Bucureşti: Editura Ad Libri, Col. Mergi şi vezi .
Ghid Turistic România (2015), Bucureşti: Ed. Litera, Col.Călător pe Mapamond .
Ghid Turistic Bucureşti (2014), Bucureşti: Ed. Ad Libri, Col.Călător pe Mapamond .
Ghid Turistic Valea Prahovei (2006), Bucureşti: Ed. Ad Libri, Col. Mergi şi vezi.
Ghid Turistic Culoarul Rucăr-Bran (2006), Bucureşti: Ed. Ad Libri, Col. Mergi şi vezi.
Ghid Turistic Oltenia de Nord (2006), Bucureşti: Ed.Ad Libri, Col. Mergi şi vezi.
Ghid Turistic Sighişoara (2006), Bucureşti: Editura Ad Libri, Col. Mergi şi vezi
Gramatica Limbii Române, Vol. I (1966): Bucureşti: Ed. Academiei R.S.România.
Gramatica Limbii Române, Vol. II, (2008): Bucureşti: Ed. Academiei Române.
Le Guide Vert Michelin-Paris (2016), Paris: Hachette.
Le Guide Vert Michelin-Alsace (2016), Paris: Hachette .
Le Guide du Routard -Paris (2017), Paris: Hachette.
Le Guide du Routard-Corse (2017), Paris: Hachette
Kerbrat Orecchioni (2004): «Suivez le guide! Les modalités de l'invitation au voyage dans les guides touristiques: l'exemple de l'île d'Aphrodite» in Baider, F. et al. (éds.), *La communication touristique. Approches discursives de l'identité et de l'altérité*, Paris: L'Harmattan, pp. 133-150.
Moirand, S. (1990): *Enseigner à communiquer en langage étranger,* Paris: Hachette.
Riegel, M (2005) : *Grammaire méthodique du français*, Paris : PUF.
Wagner,R.-L.,(1980): *Essais de linguistique française,* Paris: Université Nathan Information.

ȘTEFAN ZELETIN'S SOCIOLOGICAL VISION IN THE CONTEXT OF THE SOCIAL EDUCATION REFORM IN THE INTERWAR PERIOD: INTERPRETATIONS AND DIRECTIONS STARTING FROM AN UNKNOWN COURSE

Ionuț HOREANU,
„Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The sociological vision of the interwar professor Ștefan Zeletin also reflects on the contributions in the field of pre-university education. We have observed and tried to show that the linearity of the philosopher's thinking exceeds the scope of theories and is not limited to sterile scientific contributions in the fields of social sciences and pedagogy. He adapts the contents for textbooks according to his own sociological vision.
All the reforming elements identified and analyzed in another study can be eloquent for its pre-university courses, which will be the subject of analysis for the present paper. I have shown that the theories formulated by Ștefan Zeletin for the reform of the social sciences are not without practical support, on the contrary, we find that the theories in question are put into practice entirely, by transposing them into pre-university courses.
If in other works we focused on identifying and reproducing the principles, ideas or springs of the influence of the sociological vision in pedagogical theories, in this text we will show, in a practical way, the process of transposition and the stakes of its conception.

Keywords: sociological vision, social sciences, educational reform, social education, school textbook

Pentru acest excurs vom face o serie de precizări metodologice asupra modului în care ne vom raporta la textul necunoscut, supus atenției pentru a reda integrarea viziunii sociologice și a teroriilor științifice în lucrări destinate publicului larg. Același sistem de lucru îl întâlnim la Zeletin și în articolele de presă, însă nu face obiectul prezentei lucrări.

Prin lucrarea anunțată încercăm să evidențiem ce înseamnă reforma științelor sociale aplicată la un curs necunoscut, descoperit cu ocazia cercetării operei lui Ștefan Zeletin. Prin aceast text nu ne mai oprim asupra dihotomiei dintre dimensiunea metodologică și cea pedagogică, deoarece am facut-o deja într-un alt loc.

Acest text este important pentru înțelegerea operei lui Ștefan Zeletin, deoarece arătăm, atât liniaritatea gândirii sale din perspectiva contribuțiilor științifice cât și capacitatea de a da sens propriei sale opere și viziuni sociologice.

În acest context, se impun câteva precizări asupra studiului pe care-l supunem atenției. Interpretările și considerațiile propuse în acest articol pot fi formulate și în acord cu unul din cursurile scrise pentru învățământul preuniversitar. Ne referim în acest sens la cursul *Instrucție civică pentru clasa a VI-a de liceu* (ediția a II-a), Editura Librăriei Socec & Co, București, 1930).

De ce este important acest curs pentru teoriile lui Zeletin asupra reformării învăţământului social ? Răspunsul derivă tocmai din conţinutul cursului, unde găsim într-un mod fidel, puse în practică, chiar teoriile referitoare la îmbunătăţirile necesare sistemului educaţional din perioada interbelică.

De ce avem de-a face cu un curs inedit? Deoarece, cursul analizat, nu numai că nu a fost în atenţia vreunui cercetător preocupat de opera filosofului, dar nici nu a fost cuprins în vreo bio-bibliografie realizată în perioada interbelică de către cei apropiaţi gânditorului, cum este cazul lui Cezar Papacostea[1]. În urma cercetării am mai descoperit şi alte cursuri, studii sau documente, atât nepublicate cât şi necercetate de către specialişti. Unele dintre acestea au fost considerate pierdute sau nici nu s-a ştiut că există[2].

Prin cursul de *Instrucţie civică*, Ştefan Zeletin ne oferă un model de transpunere a teoriilor, care stau la baza unui sistem filosofic, într-un curs prin care urmăreşte să aducă o serie de schimbări cu rol de reformă în învăţământul social. Pe lângă acest aspect, pentru a înţelege atenţia asupra cursului, mai aducem în discuţie şi faptul că gânditorul interbelic îşi concentrează forţa intelectuală a teoriilor specifice mediului universitar în adaptarea acestora la nivelul învăţământului preuniversitar. Astfel, plecând de la dimensiunea teoretică autorul ajunge la o latură aplicată, prin care conferă utilitate parcursului identificat în demensiunile pedagogice şi metodologice specifice sistemului construit[3].

În consecinţă, cursul propus spre interpretare şi consideraţiile ne evidenţiază tocmai plusurile identificate pentru a aduce soluţii la chestiunile pedagogice, de la forma de explicare a conţinuturilor până la alegerea şi sensul dat materiei predate.

Miza studiului nostru reiese deja din cele decelate până acum. Aşadar, firul principal al lucrării este reflectarea reformelor din domeniul ştiinţelor sociale, chiar prin analiza unui curs dedicat învăţământului preuniversitar. Cursul analizat nu poate fi integrat ştiinţelor sociale într-un mod particular, deoarece avem de-a face cu elemente inderdisciplinare de drept, istorie[4], economie, sociologie etc.

Raportarea faţă de curs trebuie să fie una în acord cu specificul epocii interbelice, atât din punct de vedere al conţinuturilor cât şi din punct de vedere al formei de desfăşurare a cursului.

---

[1] Cezar Papacostea, *Șt. Zeletin. Însemnări privitoare la viața și opera lui*, în „Revista de Filosofie”, vol. XX (1935), nr. 3. (Vom cita: Papacostea, *Șt. Zeletin. Însemnări*).

[2] Pe de o parte, cursul supus atenției în această lucrare nu este amintit de Ștefan Zeletin ca fiind în lucru, în 1923, cu ocazia încercării de a accede în mediul universitar din Cernăuți (*Memoriu de titluri și lucrări alcătuit în vederea ocupării catedrei de Economie politică și națională de la Universitatea din Cernăuți*, București, 1923), cu toate că prima ediție care nu s-a păstrat a fost publicată în 1926. Pe de altă parte, nici Cezar Papacostea nu include acest curs în textul dedicat vieții și operei lui Ștefan Zeletin, imediat după decesul acestuia. Mai mult, am verificat și manuscrisele inedite ale formei de lucru (Ms-21294, MS-2138), păstrate la Biblioteca Națională a României, unde nu apar amintite decât lucrările din textul publicat oficial ca articol și ca broșură (vezi: Papacostea, *Șt. Zeletin. Însemnări*).

[3] Vezi și: Ionuț Horeanu, *Ștefan Zeletin și reforma științelor sociale din dublă perspectivă metodologică și pedagogică*, în Revista „DidacticaPro”, nr. 128-129, Chișinău, 2021.

[4] Ionuț Horeanu, *An analysis of the contributions to the theory of history in the thinking of philosopher Ștefan Zeletin*, în „Journal of Romanian Literary Sudies, no 25/2021, Arhipeleag XXI Press, 2021, p. 559-567

Înainte de a propune perpectivele hermeneutice asupra cursului şi consideraţiile care reies în funcţie de direcţiile reformei, vom decela câteva elemente definitorii ale reformei învăţământului, ulterior vom arăta modul în care pot fi suprapuse acestea cursului de instrucţie civică.

O constantă pe care o observăm încă o dată în scrierile lui Ştefan Zeletin este liniaritatea. Sensul acestei introduceri este de a sublinia încă o dată, direcţiile trasate în lucrarea analizată.

Chiar dacă este vorba de adaptarea unor conţinuturi la o nouă „reformă" propusă de Minister, Zeletin îşi îngrijeşte conţinuturile în funcţie de „conncepţia istorică", aşa cum acesta o afirmă în prima pagină a lucrării[5]. Pentru filosof şi cursurile din domeniul preuniversitar sunt fundamentate pe raţiunea evoluţiilor societăţii, din punct de vedere economic. În acest mod, nu face decât să-şi adapteze tezele gândirii sale pentru reformarea ştiinţelor sociale din mediul preuniversitar.

La fel ca în cazul reformei propuse pentru domeniul istoriei şi celelalte ştiinţe sociale vor urmări necesităţile realităţilor vremii, astfel încât să fie dată „viitorilor cetăţeni o orientare precisă în problemele economico-sociae ale ţării noastre", pentru „adaptarea elevilor la mediul lor de viaţă"[6].

Practic, prin formaţia de sociolog, gânditorul înţelege să facă din conţinuturile educaţionale din mediul preuniversitar ceea ce specialiştii, de obicei, nu reuşesc să atingă. Acesta adaptează faptele în „mediul lor social concret". Ce înseamnă asta? Ne spune tot Zeletin, fin cunoscător al sociologiei. Ca o critică la specialiştii din domeniile sociale, cum e cazul juriştilor, adaptează munca ştiinţifică la „terenul social concret". Adică, arată acesta, contribuţiile specialiştilor „plutesc în aer", fiind „capete abstracte" se rezumă la definiţii şi deducţii[7].

Din perspectiva didactică a formei manualului de instrucţie publică observăm Zeletin îşi indică singur şi limitele cauzate de realitatea fiecărei şcoli. Din aceste considerente acordă profesorului libertatea de a-şi alege singur forma de prezentare în funcţie de timpul actului didactic, dar şi după propria sa concepţie. Deja, prin asfel de precizări, Zeletin mai trece de o limită şi anume, ca într-un proces de metacogniţie, anticipează şi chiar şi necesitatea raportării la înţelesul celui pus să-i expună conţinuturile. Însă, şi în acest context subliniem, încă o dată, capacitatea filosofului de a crea un sens coerent pentru conţinuturi. Logica manualului vine tocmai din capacitatea viziunii sociologice şi ordonarea conţinuturilor.

În aceeşi ordine de idei, arătăm că viziunea filosofului continuă şi dincolo de îndrumările specifice pedagogiei ştiinţelor sociale. Acesta propune cadrelor didactice inclusiv conţinuturile facultative. Totuşi, în această direcţie există ceva şi mai important de reţinut. Bun cunoscător al mediului preuniversitar, Zeletin simte nevoia să facă o

[5] „În adevăr, ceea ce apare acum ca două manuale, alcătuieşte în realitate un tot, turnat pe aceiaşi concepţie istorică: aceea ce stă la baza cercetărilor noastre ştiinţifice de economie română" (Ştefan Zeletin, *Instrucţie civică pentru clasa a VI-a de liceu*, ediţia a II-a, Editura Librăriei Socec & Co, Bucureşti, 1930, p. 3; Citäm: Zeletin, *Instrucţie civică*).

[6] *Ibidem*, p. 3-4.

[7] Pentru influenţa sociologiei vezi şi: Ionuţ Horeanu, *Consideraţii asupra teoriei istoriei din perspectiva influenţei sociologiei în opera filosofului Ştefan Zeletin*, în „Studia Universitatis Moldaviae", nr. 4 (153), 2021.

distincţie clară între conţinuturile obligatorii şi cele facultative. Universitarul ieşean propune inclusiv anexe facultative, adaptate la lecţii. Altfel spus, adaptat la limbajul educaţional contemporan, Zeletin nu se rezumă doar la o serie de conţinuturi pentru înţelegerea unor teme stabilite de Minister, ci merge mai departe de atât, el însuşi adaptându-se la realităţile şcolii şi a mediului social. În funcţie de dificultatea temei adaugă manualului şi texte specifice, care pot fi prezentate sau omise la clasă după capacitatea înţelegere a nivelului clasei de către profesor[8].

Cu alte cuvinte, autorul propune profesorilor de ştiinţe sociale conţinuturi adaptate la temele stabilite de Minister, abordate în acord cu realitatea socială şi noţiuni facultative derivate din programa obligatorie, pentru a se asigura de atingerea obiectivului educaţional expus în teoriile sale privind sensul învăţământului conturat de ştiinţele sociale.

Prin acest text, am arătat modul în care contribuţiile ştiinţifice specifice mediului universitar din domeniul educaţional ajung să fie adaptate într-o notă originală pentru învăţământul preuniversitar.

Munca şi meritului lui Zeletin este de a îmbina într-un mod educaţional util viziunea sociologică transpusă în lucrările ştiinţifice. Ceea ce pare azi lipsit de înţeles a intuit filosoful interbelic prin lucrările sale. Acesta nu a aşteptat de la profesorii din preuniversitar o actualizare a conţinuturilor la vremurilor scrierilor sale, ci a făcut-o chiar el însuşi, conform propriilor sale teorii. Asta nu înseamnă cu profesori nu au libertatea propriilor viziune, ci e vorba de stabilirea clară a unor repere esenţiale.

Interesant este că într-o prefaţă a unui curs universitar găsim expusă o întreagă filosofie şi capacitate de transpunere a unei teorii în practică, fără a devia deloc de la miza gândirii sale, mai articulată cu fiecare scriere a sa şi mai evidentă în manualele şcolare.

Importantă este şi ordonarea conţinuturilor, nelipsită de sens, deoarece a fost efectuată chiar pentru a fi atins obiectivul teoriilor sale prin conţinut. Aşadar, a mai uşurat încă o dată munca profesorilor şi în acelaşi timp s-a asigurat că scopul teoriilor sale are toate şansele de a fi atins.

Inclusiv succesiunea lecţiilor a fost gândită astfel încât să ofere profesorilor nu doar un instrument util pentru predarea unor teme, ci chiar pentru elaborarea unei construcţii logice specifice transformării unor teorii ştiinţifice pentru necesităţile vremurilor.

Pe lângă faptul că s-a gândit ca teoriile sale să ia viaţă într-un manual, Zeletin a mers suficient de departe cu transpunerea viziunii sale sociologice din educaţie, încât profesorii să aibă în mână un manual „menit să aducă pe elevi până în inima actualităţii sociale, să-i orienteze în viaţa de fapt, în care vor trăi ca cetăţeni”[9].

Prin modul în care prezintă temele stabilite de Minister, Zeletin pune umărul la „o schimbare hotărâtoare” pentru învătîmânt. „Misterele ştiinţelor sociale” vor fi cunoscute oamenilor de rând fiindu-le înlăturat „rangul aristocratic”. Pentru Zeletin ştiinţele

[8] Zeleti, *Instrucţie civică*, p. 4.
[9] *Ibidem*, p. 5.

sociale trebuie să aibă un rol mai important în educaţia publică decât ştiinţele naturale, deoarece a omul ajunge să fie capabil de înţelegerea şi „dominaţia societăţii”[10].

Faptul că Zeletin nu se rezumă la o firească expunere a unor idei, ne-o arată şi sensul exemplificărilor, prin prisma cărora merită elaborat un text separat. Viaţa socială, explică Zeletin, are mai multe dimensiuni: economică, juridică, morală, politică, religioasă. Partea interesantă în înţelegerea concepţiei sale abia acum urmează, pentru că „sinteza” tuturor acestor dimensiuni ştiinţifice este reprezentată de sociologie[11].

Acestea sunt resorturile pe baza cărora pentru surprinderea întregii concepţii zeletiniene aducem în discuţie exemplificarea definirii societăţii şi statului într-un manual şcolar, unde: a) societatea înseamnă o „convieţuire statornică” baza pe legături de sânge; fără a fi legată de un anumit teritoriu; bazată pe obiceiuri nescrise etc.; b) statul este legat de un teritoriu; are o populaţie împărţită în clase sociale cu inegalităţi economice; există o forţă publică pentru păstrarea armoniei dintre state[12].

O concluzie esenţială a temei analizate poate fi şi aceea că actualitatea ideilor poate fi transpusă şi în contextul năzuinţelor pedagogice actuale. Pentru acest fapt am exemplificat câteva modalităţi de exprimare a viziunii sociologice, respectiv a teoriilor ştiinţifice[13].

La o privire de suprafaţă a lucrării analizată observăm că ar părea atât de simplu pentru zilele noastre să înţelegem o serie de conţinuturi expuse de Ştefan Zeletin, însă atât de greu să fie găsit un manual atât de bine închegat.

Datorită viziunii sociologice transpuse în prezentarea unor concepte cu încărcătură puternică, în lucrări destinate publicului larg, filosoful pune în discuţie încă o dimensiunea a sistemului său de gândire. Articulează o latură importantă a operei sale şi reliefează singur sensul pe care trebuie să-l întrevadă specialiştii care îi cercetează opera.

Bibliografie:

Horeanu, Ionuţ, *Ştefan Zeletin şi reforma ştiinţelor sociale din dublă perspectivă metodologică şi pedagogică*, în Revista „DidacticaPro”, nr. 128-129, Chişinău, 2021;

Idem, *An analysis of the contributions to the theory of history in the thinking of philosopher Ștefan Zeletin*, în „Journal of Romanian Literary Sudies, no 25/2021, Arhipeleag XXI Press, 2021;

[10] *Ibidem*, p. 8.

[11] *Ibidem*, p. 9-10.

[12] Exemplificăm pe larg modul de explicare a unor noțiuni elementare și sensul conturat din perspectivă sociologică pentru ca mesajul să ajungă la sensul pe care trebuie să-l aibă un cetățean în societate. „Societatea se naște abia atunci, când legăturile dintre oameni sunt statornice: ele nu se mai pot desface. Atunci individul moare, dar societatea române (...) Când familiile au început să se înmulțească, ele s-au alăturat mai multe la un loc și au alcătuit *o fratrie;* apoi mai multe fratrii au alcătuit *o gintă.* (...) Mai întâi, veche egalitate între oameni a dispărut: membrii societății s-au despărțit în două tabere, de o parte bogați, de alta săraci. În această nouă situație, s-au născut în societate dușmănii interne, căci se înțelege că săracii nu se puteau împăca lesne cu soarta lor vitregă. (...) De aici nevoia unei forțe publice – Guvern, poliție, armată – având menirea de a asigura ordinea între locuitori. Astfel și-a luat naștere „statul: se înțelege prin *stat* organizarea socială, în care există o forță publică ce menține ordinea”. (Vezi: Zeletin, *Instrucție civică*, p. 11-13.

[13] Ionuț Horeanu, *„Soarta științelor societății” reflectată în organizarea învățământului, în opera filosofului Ștefan Zeletin*, în „Lucrările simposionului Psihologia și paradigmele ei explicative”, ediția I, Felicia Ceaușu (coord.), Editura GlobeEdit, Berlin, 2021, p. 37-42;

Idem, *Considerații asupra teoriei istoriei din perspectiva influenței sociologiei în opera filosofului Ștefan Zeletin*, în „Studia Universitatis Moldaviae", nr. 4 (153), 2021;
Idem, *„Soarta științelor societății" reflectată în organizarea învățământului, în opera filosofului Ștefan Zeletin*, în „Lucrările simposionului Psihologia şi paradigmele ei explicative", ediţia I, Felicia Ceauşu (coord.), Editura GlobeEdit, Berlin, 2021;
Papacostea, Cezar, *Șt. Zeletin. Însemnări privitoare la viața și opera lui*, în „Revista de Filosofie", vol. XX (1935), nr. 3;
Idem, *Biblografie. Șt. Zeletin,* Ms-21294, Biblioteca Naţională Română;
Idem*, Șt. Zeletin. Omul și opera,* Ms-21328, Biblioteca Naţională Română;
Zeletin, Ştefan, *Instrucţie civică pentru clasa a VI-a de liceu* (ediţia a II-a), Editura Librăriei Socec & Co, Bucureşti, 1930;
Idem, *Memoriu de titluri şi lucrări alcătuit în vederea ocupării catedrei de Economie politică şi națională de la Universitatea din Cernăuți*, Bucureşti, 1923.

TO THE INSECT AND BACK: FROM FRANZ KAFKA'S "THE METAMORPHOSIS" TO TWO REVERSAL REPLICAS: HARUKI MURAKAMI'S "SAMSA IN LOVE" AND IAN MCEWAN'S *THE COCKROACH*

Andrei Dimitrie BORCAN,
PhD, "Ovidius" University of Constanta

Abstract: This study tries to connect two replicas of Joseph Kafka's "The Metamorphosis," Haruki Murakami's "Samsa in Love" and Ian McEwan's The Cockroach to their complex inspirational source through a number of features, insisting on the significance of the Samsa name as a possible derivative of the Hinduist Samsara, viewed as sufferance, death, rebirth as reincarnation. In this respect, the two contemporary stories may be reversal sequels to Kafka's novella. The study analyses the sources of surrealist parodic humour and tragic nonsense in these pieces of fiction, their use of names and interpersonal relationships between the characters, the dialogues.

Keywords: surrealism, parody, replica, Reversal, Samsara, human, cockroach

Introduction

When choosing names for characters, none of the three authors works randomly. Looking for a reason for the "Samsa" choice, one is tempted to associate it with a Hinduist or Buddhist etymology – "Samsara," the repeatable cycle of sufferance, dying, rebirth. One can figure the rebirth as a reincarnation, which justifies the change of species in each of the three texts, as well as a possible connection between them.

"The Metamorphosis"

A surrealistic story of a sudden transformation of an ethical kind-hearted young man who has sacrificed his private life for a travelling salesman drudgery to be the breadwinner for his family, and who suddenly wakes one morning to find himself turned into a repulsive vermin/cockroach leads every reader to try to find a logical reason for such a terrible accident. It starts giving a fact without a logical reason:

> As Gregor Samsa awoke one morning from uneasy dreams he found himself transformed into a gigantic insect (*Metamorphosis* 1)

In his study "Modernity and the Existential Metaphysics of Life and Death in Kafka's 'Metamorphosis,'" Pavlos Michaelidis tries to find a logical reason for an illogical fact by connecting Gregor's horrible transformation to his past sin of the rift between his inner life and his social life, his "ebbing away as an individual" for the sake of his parasitical family. He compares Gregor 's transformation into a monstrous vermin, and finally, into matter, to the contemporary human's degradation into a robot, an automaton, under the influence of the all- powerful electronic technology reigning in our world and dominating over and crippling human life and personality.

> Henceforth, the humiliated modern human – uprooted beyond bound, stripped of all ethical purposefulness, no longer a moral entity given to thinking and

> questioning, - is called to de facto accept and obey the mastermind of simulated techno capital reality. (Michaelidis 101)

But why should there be a reason to atone for by such a monstrous sentence to isolation and dying? With Kafka there is no such need in other pieces of fiction, either, as is the case of "The Verdict" or "The Trial". His pessimistic absurdist view of life (both of his own and of his characters) does not require it, but expresses the contrary. Gregor becomes a monster belonging to another species, because of the nonsense of the fate's choice. His destiny is from now on to waiver and be in a perpetual dying, like Kafka's own fate, described in his diary (1949 b), As mentioned by Michaelides(102):

> My life has dwindled dreadfully, nor will it cease to dwindle […] Thus, I waiver, continually fly the summit of the mountain, but then fall back in a moment…I waiver on the heights; it is not death, alas, but the eternal torments of dying" (Kafka 1949 b)

What is even more revoltingly surprising is that his disappearance as a host leads to his parasitical nucleus family transformation and thriving, under apparent impoverishment. Thus, the host exchanges roles with his former parasites. The poorer they are, having to fire or being quit by their former servants on account of the secret of the monstrous vermin hidden in their apartment, these relatives seem to start a new life, to be reborn in the Samsara cycle, and their respective attitudes to it changes over time.

Each member of the Samsa family has his/her Samsara, even though Gregor's looks the most dramatic, even tragic. Gregor starts his Samsara cycle with the suffering (his five years long drudgery) followed by a brief dying (his troubled night) and a rebirth as a reincarnation. His new body keeps his human mind, and he suffers to be rejected by his family as their shame and the reason of the servants' quitting or being fired. Having become a monster belonging to another species has, however, preserved his feelings: he loves his sister's music making, he desires the family's company and has three tries to join them, he loves the picture on the wall. His culinary tastes have, however, become a vermin's, he prefers stale or rotten food. His speaking is unintelligible to the humans, a buzz which is actually a condemnation to silence, which makes him suffer terribly. A bug with an insect's feeding and speech features, but with human feelings and thought, he is suffering to be the shame and reason for unhappiness of his family. He preserves hope to be loved by his mother and sister, and the latter's expressed desire to kill him does actually kill him by self-imposed starvation.

His father, whose debts Gregor has been toiling to pay for five years, is no longer a decrepit inactive old man, but an exaggeratedly active rejuvenated one. He works as a porter and enters his role so organically in an absurdist humour, that he never takes off his uniform at home and sleeps in it. The father seems to turn time and age back and becoming young and strong when forced to work by the circumstances. His Samsara goes counter clockwise, he thrives in his new position of being no longer an old parasite,

but becoming a breadwinner. However, he keeps his killing instincts on and on, trying to murder his own encumbering son on more than one occasion. He thus keeps his criminal character, and only changes the sense of time in his Samsara. In a psychanalytical analysis of the text, the father suffers from a Laius complex. He tries to kill the insect by hitting him with a stick and hurting him to bleeding, by throwing apples at him, one of which remains definitively thrust in Gregor's shell and provokes a serious infection. Gregor has been his providing servant, now he is his shame and must be killed. The character recalls Franz Kafka's own father tough and cruel character, as seen from one of the author's letters:

> I admit that we are fighting […] the fight of the vermin which …sucks blood for its self-preservation…that's what you are. You are unfit for life: but in order to settle down in it comfortably…you prove that I took all of your fitness for life out of you and put it in my pocket. (Kafka, Letter to His Father 71)

The mother suffers a similar Samsara to her husband's. A hypochondriac asthmatic who cannot find the courage to see "her poor son", and when she finally does, she faints with shock, she is not able to love and protect him, she loves only herself and needs to be protected. She pretends not to stand seeing him, her asthma crises and faints may be genuine or mere affectation and shame. She has to renounce the services of some servants who quit or are fired on account of the vermin, and starts embroidering to make money. She becomes a hard-working embroiderer and a host to lodgers, whom she serves at table. So, she, too, has remained the same character as before, only she has been rejuvenated by work, while deeply affected by the shame of being a monster's mother, who must hide a dark secret from strangers.

Sister Grete's Samsara involves giving up dreams of studying violin at the conservatory, and getting down to work hard as a clerk to replace her brother's lost revenue. According to Nina Straus-Pelikan's "Transforming Kafka's 'Metamorphosis,'" Grete acquires, a male's part, starting to work hard to provide for her parents. She has to give up her dreams of studying violin at the conservatory, and becomes the provider for the family that Gregor used to be, in Straus's feministic reading of the characters It also means turning from love and devotion to her brother irrespective of his new form, through carelessness and negligence, to final wishing to suppress him. At first, Grete is animated by an extreme devotion, serving her transformed brother, with a choice of dishes, some fresh, some stale, to accommodate his newly acquired tastes. Later, she becomes more and more careless, even indifferent about the bug, passing her feeding duties to the charwoman, and emptying the room of Gregor's furniture, and never trying to dust, clean, take the garbage off the room. Surprisingly, it is she who proposes to her parents "to get rid of it," to kill "it" (not "him"), which Gregor hears and which provokes his death the next night. She becomes less and less Gregor's double and more and more her father's double. Her aspect changes, too, mirroring her inner life changes. A frail artistic teenager at first, she is at the end of the novella a pretty plump marriageable young lady, ready to start going for a walk in hunt of a prospective husband,

immediately after Gregor's death, seen as a liberation from shame and a change of status.

They hire a tough charwoman who does not mind the "big bug" and replaces Grete with feeding the insect and taking care of its room turned into a store room by the family. The only person who does not change is the charwoman, because she enters the stage after the terrible accident that has made the previous servants leave, and she takes things as they are: the house has got a vermin, bigger than usual, which does not affect her, she has seen other weird things before. Having to clean the bug's room, she actually neglects this duty of hers, leaving it full of dust and garbage. The bug's inanition and death do not affect her in the least.

"Samsa in Love"

Haruki Murakami's story is an obvious sequel to "The Metamorphosis," a Kafka pastiche starting with an echo sentence:

> He woke to discover that he had undergone a metamorphosis and become Gregor Samsa (Murakami 1).

Far more simplified as compared to Kafka's novella, it tries absurdist humour, one key of Kafka's complex story, neglecting its tragic dimension. The former bug's Samsara involves his reincarnation as a man. Weighing the advantages and disadvantages of being a human, he expresses his joy for the luck of not having been reincarnated as a plant or another animal species:

> He was glad to be human. For sure, it was a great inconvenience to have to walk on two legs and wear clothes. There were so many things he didn't know. Yet had he been a fish or a sunflower, and not a human being, he might never have experienced this emotion.(15)

The story could be better titled "Samsa Discovering Sensations," as there is no love story between the new man, a *tabula rasa* human who has to learn a lot of things, such as walking on his now only two legs, but masters speech, and the deformed locksmith, a hunchback woman, both a feminist man-hater and an improbably ugly Eve, a source of absurdist humour, because she wriggles and twists about bug-like being disturbed by her brassiere, and thus she provokes Samsa's erection, which revolts her, and which he cannot explain, nor connect with any feeling for the girl. However, he wishes she would come again to talk to him and provide him with information about the unknown world surrounding him. The other two sensations he discovers are the cold of being naked, which he solves with a dressing gown and slippers, and hunger, which he appeases gobbling in a bug-like manner all the food on a table set for a festive breakfast in the dining-room of the apartment. The table has mysteriously four settings, which means that sister Grete has either got engaged or married in the time interval from the end of "The Metamorphosis". Murakami mentions that the windows of Gregor's room have

been boarded, and there is a dirty mattress on his bed, which means that he has not been dead, but only in a coma all the time and has been hidden in the store room, being the family's shame. The pillows in the bedrooms show signs of having recently slept on, but nobody is in the house. Also, there are fresh lilies in the vases in the bedrooms, as well as on the dining-room table. The family seems to have fled a very short time ago.

The problem of the relationships with the family members and the strangers is very simply solved by Murakami by their absence. One has no clue why the family fled away in a hurry leaving fresh lilies in a vase. Why have they called for the locksmith to come this morning and mend a broken door lock? The streets are empty and the locksmith girl repeatedly mentions the danger of walking the streets in "this terrible upheaval," when "the city is riddled with checkpoints" and "overflowing with foreign tanks and troops," when "everything is blowing around us". She does not explain what all the "commotion "is about, but the solution she deems appropriate for such a terrible situation is that

> there are still those who care about a broken lock, and others who are dutiful enough to try to fix it…But maybe that's the way it should be. Maybe working on the little things as dutifully and honestly as we can is how we stay sane when the world is falling apart (Murakami 13)

which she does not explain, but which looks like a state of emergency or an armed occupation of the city. These absurdist Adam without memories and deformed Eve are placed in an anti-Eden, a deserted world, lacking people, flora, fauna. Adam starts his world discovery as war- desertion by his family, occupation by foreign troops, -i.e. suffering, another Samsara feature. Samsa needs to meet the locksmith girl again: rather than a love tryst, he needs to talk and receive explanations about tanks, brassiere, locks, God, a lot of new strange things he wishes to learn about. The girl asks him sadly to "forget about God. It seems God left Prague a few days ago." (Murakami 14)

> "We could talk together"
> "About what?" the woman asked.
> "About lots of things."
> "Just talk?"
> "There is so much I want to ask you," Samsa said.
> "About what?"
> "About this world. About you. About mer. I feel there are so many things we need to talk about. Tanks, for example. And God. And brassieres. And locks." (Murakami 14)

The woman "toils up the stairs much like a crawling insect.", "wriggles" and "twists about". The two have at least one feature in common: they seem to be an intermediate species of insect-humans, a weird Eve and a naïve Adam meeting not in Eden, but in a deserted hell, abandoned by God.

The Cockroach

This reversal replica of "The Metamorphosis" is constructed by Ian McEwan as a surrealistic anti-Brexit political satire whose target is the cabinet preparing the Brexit. The focus of the attack is directed toward the prime-minister, James Sams (recalling Samsa's name) who, like the character of Kafka's novella and that of Murakami's story, is a former cockroach who wakes one morning to discover that he has been transformed into a creature of another species, a human:

> That morning, Jim Sams, clever but by no means profound, woke from uneasy dreams to find himself transformed into a gigantic creature. (*The Cockroach 1)*

The Samsara in McEwan's novella is different. It involves no amnesia of a former species identity, but, on the contrary, a double species physiology: cockroach nature inside a human anatomy, a bellicose psychology specific to cockroaches, "pheromonal signals," common to the whole cabinet and to the prime minister in particular. All the members of the counter clockwise Reversalist cabinet, except Benedict St. John, the Foreign Affairs minister, a genuine human, are insect-brained humans, vermin inhabiting human bodies, who recognise one another by their typical insect-like eyes, different from Benedict, who becomes undesirable because he has human eyes and anti-Reversal opinions. Therefore, he is checked and pursued, found to organize secret meetings of an anti-cabinet small group, and forced to present his resignation by a fake accusations of previous sexual harassment set up by Jane Fish, the prime minister's devoted acolyte. Simon, the prime minister's advisor, who recommends moderate half-measure steps and delaying the Brexit in spite of the people's huge vote, does no longer satisfy the rapid intrepid Jim Sams, and is fired. He is found hanged a week later, and the prime minister renounces to take another advisor. .

There is a whole list of comic animal etymology of proper names: Fish, Crabbe as well as other comic names: Batton, Jesús X. Velásquez. The President of the United States is called Archibald Tupper (alluding to Donald Trump's haircut), his wife is called Mel (alluding to Melania). The president of France is Sylvain Larousse, called Sylvie because he is short and frail.

Some dialogues are full of humour. For instance, Jim, suspecting the energetic and pro-Revisal American president Tupper of being a former insect, has the following clumsy conversation on the telephone:

> *'One last thing, Mr President. May I ask you something personal?'*
> *'Sure. As long as it's not about-'*
> *'No, no. Of course. It's about... before.'*
> *'Before what, Jim?'*
> *'Six?'*
> *'Say again.'*
> *'All right. Are you... Did you once...'*
> *'Once what?'*

'Have, erm... '
'Jesus! Get it out, Jim! Have what?'
It came in a whisper. 'Six legs?'
The line went dead.

However, the American president supports Sams as "a great man" in an interview, which consolidates the latter's threatened position with the Houses.

The Reversalist economy project involves such nonsensical steps as: people paying to work (instead of being paid), stores paying their customers for purchasing goods from them (instead of receiving money), paying the unemployed in order to make them purchase more, the forbiddance of owning more than £25 cash, small taxes for the rich, high taxes for the poor.

It is a Swiftian upside-down world, which shall be started at a zero level of the economy, on R Day at Christmas, when all the stores are closed, to be open on the very next day and filled with customers eager and impatient to spend all their revenues.

After passing in the House of Commons the bill of the Reversal (the Brexit) and obtaining the vote for the respective law, after passing the bill of the Reversal economy, promising to revigorate Britain's economy, when it is actually promoting absurdity as the economical line to follow, the cabinet, having won in every respect and thus accomplishing its mission, withdraws from Westminster as a line of cockroaches, in another Samsara, returning to the sewage canals, and accidentally having one member run over by a car while they are crossing the street.

The book makes jocular use of mixed theories, quoting real economists and philosophers, such as Karl Marx and Adam Smith alongside with other apocryphal, invented ones, baffling the naïve reader.

The book starts with the ironic specification that "any resemblance to actual cockroaches, living or dead, is entirely coincidental," which reinforces its satirical targeting.

Conclusion

The complexity of Kafka's novella allows for various replicas, two of which, viewed as different applications of the Samsara to Kafka's text and to contemporary ones, have been analysed here alongside with Kafka's book, seen through the Samsara lens. The two pieces of fiction mentioned here are far from the value and complexity of Kafka's story, but can be considered two cases of reincarnation in other species, using the concept of Samsara both in an absurdist and satirical manner, as pieces of surrealist fiction.

Bibliography

Bruce, Iris. "Elements of Jewish Folklore in Kafka's 'Metamorphosis'" Corngold 107-126.
Chorbadzhiyska, Rali. "Samsa in Love" or How Murakami Reinvents Humanity, Starting point 102, June 30, 2017, Web

Corngold, Stanley, ed. "The Metamorphosis": The Translation, Backgrounds and Context, Criticism. New York: Norton and Company, 1996.
Corngold, Stanley. "Kafka's 'The Metamorphosis': Metamorphosis of the Metaphor." Corngold 79-106.
Hunter, H., "The Sins of the Sons: A Comparative Analysis of Guilt, Atonement, and Redemption in Kafka's 'Die Verwandlung' and Thomas Mann's 'Der Erwalte' with Reference to Hartmann von Aue's *Gregorius*", 2010
Kafka, Franz. Letter to His Father. November 1919. Corngold 71.
Kafka, Franz. *The Metamorphosis*. Trans. Corngold, Stanley. Corngold 1-42.
McEwan, Ian. *The Cockroach*. London: Ian McEwan 2019.
Michaelidis, Pavlos, E., "Modernity and the Existential Metaphysics of Life and Death in Kafka's 'Metamorphosis'", *International Journal of Arts and Science*, 2017, Web.
Murakami, Haruki. "Samsa in Love". *Ten Selected Love Stories*, Tokio, 2013. *Men Without Women* , ed. Alfred A. Knopf, 2017
Ryan, M. P. "Samsa and Samsara: Suffering, Death , and Rebirth in 'The Metamorphosis'", *The German Quarterly*, 1999
Straus, Nina Pelikan. "Transforming Franz Kafka's 'Metamorphosis'." Corngold 126-140.
Sweeney, Kevin W. "Competing Theories of Identity in Kafka's 'Metamorphosis.'" Corngold 140-154.

PREPOSITIONS WITH THE GENITIVE CASE AND THEIR FUNCTIONS

Emilia ŞTEFAN,
Lecturer, PhD, University of Craiova

Abstract: In the present paper I have tried to highlight the fact that many of the prepositions, which require the genitive case both those that are part of the group of primary prepositions and those that are part of the group of secondary prepositions, appear in collocations and can have different meanings and that also, in contemporary language, they are not recognized as derivatives or compound words.

Keywords: primary prepositions, secondary prepositions, collocations

In dieser Beitrag werde ich versuchen hervorzuheben, dass auch diese Präpositionen, die immer mit dem Genitiv stehen, in der Gegenwartssprache nicht als Ableitungen und Zusammensetzungen erkennbar sind.

Nach der Wortstruktur unterscheiden sich zwei Gruppen: primäre und sekundäre Präpositionen. Die primären Präpositionen "regieren Wörter und Wortgruppen zumeist im Dativ oder Akkusativ bzv. In beiden Kasus. Ein weiteres syntaktisches Merkmal der Mehrzahl der primären Präpositionen ist, dass sie ihrerseits von Verben, Adjektiven oder Substantiven regiert werden können, wobei sie weitgehend oder völlig ihre lexikalische Bedeutung verlieren.

Charakteristisch für die sekundären Präpositionen ist, dass sie ihrerseits nicht von Verben, Adjektiven oder Substantiven regiert werden".[1]

Im Deutschen werden die Präpositionen differenziert und mit vielen verschiedenen Bezüge gebracht. Die Präpositionen, die den Genitiv regieren, gehören sowohl zu der Gruppe der primären Präpositionen (*während*, *wegen*, *trotz)*, als auch zu der Gruppe der sekundären Präpositionen (*angesichts, anhand, anlässlich, anstatt, aufgrund - auf Grund, dank, diesseits, halber – halben, infolge, inmitten, innerhalb, jenseits, kraft, längs, laut, oberhalb, seitens, um….willen, unfern, ungeachtet, unterhalb, unweit, vermöge, zufolge, zugunsten, zwecks)*

Die Präposition *angesichts* drückt aus:
Kausal
- Angesichts dieses Ergebnisses ist es nötig mehr zu lernen.

Die Präposition *anhand* drückt aus:
Instrumental
- Anhand Ihrer Aussage werde ich ihn verhaften.

Die Präposition *anlässlich* drückt aus:
Temporal

[1] Helbig Gerhard, Buscha Joachim, *Deutsche Grammatik: Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Langenscheidt: Berlin und München, 2001, Seite 353.

- Anlässlich des Geburtstages meiner Großmutter werde ich ihr ein schönes Geschenk machen.

Die Präposition *anstatt* drückt aus:

Alternativ

- Anstatt einer Flasche Mineralwasser kaufte ich eine Flasche Essig.

Die Präposition *aufgrund* drückt aus:

Kausal

- Aufgrund der Zeugenaussage erhielt er die Geldstrafe.

Die Präposition *dank* drückt aus:

Kausal

- Dank deines Erfolges werden wir einen Geldbetrag bekommen.

Die Präposition *diesseits* drückt aus:

Lokal

- Die Wohnung meiner Eltern liegt diesseits des Flusses.

Die Präposition *halber – halben* drückt aus:

Kausal

- Des Sturms halber bleiben wir zu Hause.

Die Präposition *halben* erscheint in einer Wendung:

halben Herzens – "ohne rechte Anteilnahme; ohne volle Überzeugung; halbherzig"[2]

Die Präposition *infolge* drückt aus:

Kausal

-Infolge des Sturms starben viele Tiere und Vögel.

Die Präposition *inmitten* drückt aus:

Lokal

- Inmitten der Menge sah ich dich.

Die Präposition *innerhalb* drückt aus:

Lokal

- Die alte Kunstgalerie liegt am Rande der Stadt.

Temporal

- Innerhalb eines Monats will ich diese Arbeit beenden.

Die Präposition *jenseits* drückt aus:

Lokal

- Das Schloss befindet sich jenseits des Waldes.

Die Präposition *kraft* drückt aus:

Kausal

- Kraft des Gesetzes wurde er befördert.

Die Präposition *kraft* erscheint in zwei festen Wendungen:

kraft meines Amtes ... "- aufgrund meines Amtes/ / meiner Funktion; Ich bin aufgrund meines Amtes; meiner Funktion befugt"[3]

[2] https://www.redensarten-index.de/suche.php?suchbegriff=halben&bool=or&gawoe=an&sp0=rart_ou&sp1=rart_varianten_ou

[3] https://www.redensarten-index.de/suche.php?suchbegriff=kraft&bool=relevanz&gawoe=an&sp0=rart_ou&sp1=rart_varianten_ou

kraft meiner Wassersuppe –" aufgrund meines Amtes/ / meiner Funktion"[4]

Die Präposition *längs* (*längsseits)* drückt aus:

Lokal

- Wir gingen längs der Eminescustraße spazieren.

Die Präposition *laut* drückt aus:

Modal

- Laut des Ergenisses wird er den Job bekommen.

Die Präposition *oberhalb* drückt aus:

Lokal

- Oberhalb des Spiegels ist ein Fleck.

Die Präposition *seitens* drückt aus:

Lokal

- Seitens meiner Großeltern wird er kein Vermögen bekommen.

Die Präposition *trotz* drückt aus:

Konzessiv

- Trotz ihrer Streitigkeiten verbinden sie eine enge Freundschaft.

Trotz erscheint in formelhaften Wendungen wie:

Einer Sache zum Trotz – "trotz einer Sache; bewusst gegen etwas"

Die Präposition *um ... willen* drückt aus:

Kausal

- Um der Freundschaft willen wird er geduldig und höflich sein.

Die Präposition *um .... willen* erscheint in festen Wendungen und hat verschiedene Bedeutungen:

Um Gottes / Himmels willen! – "Ausruf des Erschreckens/ / der Abwehr / der Bestürzung"[5]

um des lieben Friedens willen – "um Streit zu vermeiden"[6]

um jemandes schöner Augen willen ... – "wegen gutem Aussehen ..."[7]

um seiner selbst willen – "ohne besonderen Grund ;ohne erkennbaren Zweck; als Selbstzweck"[8]

Die Präposition *unfern (unweit)* drückt aus:

Lokal

- Wir wohnen unfern des Rathauses.

Die Präposition *ungeachtet* drückt aus:

Konzessiv

- Ungeachtet der Schwierigkeiten lernt dieses Kind sehr gut.

---

[4] Idem

[5] https://www.redensarten-index.de/suche.php?suchbegriff=um%20willen&bool=relevanz&gawoe=an&sp1=rart_varianten_ou

[6] Idem

[7] Ibidem

[8] https://www.redensarten-index.de/suche.php?suchbegriff=um+seiner+selbst+willen+&bool=and&gawoe=an&suchspalte%5B%5D=rart_ou

Die Präposition *unterhalb* drückt aus:
Lokal
- Unterhalb des Spiegels ist ein Fleck.
Die Präposition *vermöge* drückt aus:
Instrumental
- Vermöge der Macht, mit der ist sie bekleidet ist.
Die Präposition *während* drückt aus:
Temporal
- Während der Deutschstunde löste er Rechenaufgaben.
Die Präposition *wegen* drückt aus:
Kausal
- Wegen des Gewitters blieben wir zu Hause.
Die Präposition *wegen* erscheint in festen Wendungen und hat verschiedene Bedeutungen:
von wegen - *1. nicht ; auf keinen Fall ; dem ist nicht so; 2. fügt man hinzu, wenn man wiedergibt, was jemand anderes gesagt / geschrieben hat*[9]
von Amts wegen - *dienstlich; (selbständige) Handlungen oder Befugnisse aufgrund eines Amtes (z. B. Behörde, Gericht)*[10]
Weil (wegen) Baum! - *Das beantworte ich jetzt nicht!*[11]
ein Gedöns (um / wegen etwas) machen - *viel unnötiges Aufheben machen; Umstände machen; über etwas viel und oft sprechen; überflüssiges Getue um etwas machen; Aufregung erzeugen* [12]
etwas fällt aus wegen Nebel / Bodennebel - *etwas findet nicht statt; etwas entfällt; Ausdruck der Abweisung*[13]
für / wegen / um nichts und wieder nichts - *vergeblich; umsonst; ohne Erfolg; ohne Sinn / Grund / Nutzen*[14]
sich (wegen etwas) keine grauen Haare wachsen lassen - *sich keine Sorgen machen*[15]
Die Präposition *zeit* drückt aus:
Temporal
- Zeit ihres Lebens hat meine Mutter in zwei Schichten gearbeitet.
Die Präposition *zeit* erscheint in einer Wendung:
zeit seines Lebens – "(schon) sein ganzes Leben lang"[16]
Die Präposition *zufolge* drückt aus:
Kausal
- Zufolge eines Gerüchts will sie heiraten.

---

[9] https://www.redensarten-index.de/suche.php?suchbegriff=wegen&bool=relevanz&gawoe=an&sp0=rart_ou&sp1=rart_varianten_ou
[10] Idem
[11] Ibidem
[12] Ibidem
[13] Ibidem
[14] Ibidem
[15] Ibidem
[16] https://www.redensarten-index.de/suche.php?suchbegriff=zeit&bool=or&gawoe=an&sp1=rart_varianten_ou&page=2

Modal

- "Einer Pressemeldung zufolge hat ein Großbrand mehrere Häuser zerstört".[17]

Die Präposition *zugunsten* drückt aus:

Final

- Er wird zugungsten seiner Schwester verzichten.

Die Präposition *zwecks* drückt aus:

Final

• Meist ohne Artikel

- Zwecks guter Zusammenarbeit werden wir an jeder Sitzung teilnehmen.

Es ist erkennbar, dass mehrere Präpositionen mit dem Genitiv, die sowohl zu der Gruppe der primären Präpositionen, als auch zu der Gruppe der sekundäre n Präpositionen erscheinen in festen Wendungen, Redensarten und hat verschiedene Bedeutungen.

BIBLIOGRAPHIE:

Dreyer Hilke, Schmitt Richard, *Lehr- und Übungsbuch der deutschen Grammatik - aktuell*, Ismaning, Hueber Verlag, 2009.
Erben, Johannes, *Deutsche Grammatik*, München, Max Hueber Verlag, 1996.
Engel, Ulrich, *Deutsche Grammatik*, Heidelberg, Groos Verlag, 1988.
Helbig Gerhard, Buscha Joachim, *Deutsche Grammatik: Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*, Berlin und München, Langenscheidt, 2001.
Helbig Gerhard, Buscha Joachim, *Gramatica limbii germne,* Bucureşti, Editura Niculescu, 2006.
Muller, Francois, Wencker, Helga, Bouillot, Marie-Louise, *Gramatica limbii germane: Teorie şi exerciţii*, Bucureşti, Editura Teora, 2008.
Nicolae, Octavian, *Dicţionar de gramatică al limbii germane*, Bucureşti, Editura Polirom, 2002.
Roman, Alexandru, *Dicţionar frazeologic german-român*, Bucureşti, Editura Teora, 1998.
Savin, Emilia, *Gramatica limbii germane*, Bucureşti, Editura Maşina de scris, 2002.
Schmid, Hans Ulrich, *Die 101 wichtigsten Fragen. Deutsche Sprache*, Verlag C. H. Beck oHG, München 2010.
Traubant, Jürgen, *Die Sprache*, München, Verlag C.H. Beck, 2009.
Wörterbuch für Redensarten ,Redewendungen, idiomatische Ausdrücke, Sprichwörter, Umgangsprache,
https://www.redensarten-index.de/suche.php?suchbegriff=Bis+%2F+Auf+bald%21&bool=and&gawoe=an&suchspalte%5B%5D=rart_ou

[17] H elbig Gerhard, Buscha Joachim, Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht, Langenscheidt: Berlin und München, 2001, Seite 389.

SIMILARITIES AND DIFFERENCES BETWEEN THE OLD LEGISLATION AND THE NEW CIVIL CODE REGARDING MAINTENANCE

Avocat Lect.univ.dr. Ioan MICLE
Facultatea de Ştiinţe Umaniste şi Sociale
Universitatea ,,Aurel Vlaicu" din Arad

Abstract: The maintenance contract can be concluded regardless of the kinship relationship between them, based on the agreement of the parties and the observance of the legal requirements of validity.

Like the maintenance contract, the right to legal maintenance cannot be assigned or pursued. Both the contractual maintenance obligation and the legal maintenance obligation are usually provided in kind. The legal maintenance obligation can be transformed into the payment of a sum of money necessary for living, called the maintenance pension. "Through the maintenance contact, a party undertakes to perform for the benefit of the other party or a certain third party the services necessary for maintenance and care for a certain period." Regarding the duration of the maintenance "if the contract did not provide for the duration of the maintenance or provided only its lifetime, then the maintenance is due for the entire life of the original creditor." There are no radical changes compared to the maintenance contract regulated by the old code, except that it provided as a general rule the duration of the contract during the life of the creditor. "Through the maintenance contract, one of the parties (called the maintainer) undertakes to ensure the maintenance of the other party (called the maintenance party) throughout his life, in exchange for a sum of money or the alienation of something." In practice, it would also be possible to conclude a maintenance contract for the life of several persons (dependents). In principle, the maintenance obligation is performed on a daily basis but the parties may derogate from this rule by convention. The place of execution is the one provided by the agreement, and in the absence of an express stipulation, at the creditor's domicile, the payment being portable. Although the current provisions are quite clear regarding these aspects that are taken from the practice prior to the entry into force of the New Civil Code, there have been many cases that have left room for interpretation. the maintenance being indivisible, any of the creditors can request the full execution from any of the debtors. The maintainer has the obligation to bury the maintenance according to the custom of the place. The maintainer may be obliged to pay a sum of money to the maintenance party in case of replacement of the maintenance by rent. The replacement of the maintenance is done through the court "if the provision or receipt of the maintenance in kind can no longer continue for objective reasons or if the maintenance debtor dies and no agreement is reached between the parties" (art. 2261 NCC). Once the maintenance is replaced with an annuity, the rules governing the life annuity contract will apply.

Keywords maintenance obligation, life annuity contracting parties, maintenance pension, benefit

1. Noţiunea, constituirea şi durata contractului de întreţinere.

Asemănări şi deosebiri între contractual de întreţinere şi cel de rentă viageră

Obligaţia legală de întreţinere poate fi definită drept, acea îndatorire prevăzută de lege în sarcina unor persoane determinate, de a presta întretinere altor persoane aflate în nevoie.Legea stabileşte obligaţia de întreţinere între anumite categorii de persoane, în virtutea relaţiei de rudenie dintre ele. Astfel, există obligaţia legală de întreţinere între urmatoarele categorii de persoane: -între sot si sotie, între rudele în linie dreaptă; între fraţi şi surori şi, în alte cazuri prevazute de lege.

Art. 519, NCC prevede inclusiv ordinea în care se datorează întretinerea. Observăm deci, că obligaţia legală de întreţinere îşi are izvorul într-o prevedere legală având drept scop protejarea intereselor unor categorii de persoane, în timp ce întretinerea prevazuta de art. 2254-2263 NCC izvorăşte din convenţia părţilor. Părţile unui contract de întreţinere nu sunt îngrădite sau restricţionate de lege în funcţie de o relaţie de rudenie dintre ele. Contractul de întreţinere se poate încheia indiferent de relaţia de rudenie dintre ele,în baza acordului de voinţă a părţilor şi a respectării cerinţelor legale de valabilitate[1]. Asemenea contractului de întretinere, nici dreptul la întretinere legală nu poate fi cedat sau urmărit. Atât obligaţia de întretinere contractual cât şi cea legală de întreţinere se prestează, de regulă, în natură. Obligaţia legală de întretinere poate fi transformată în plata unei sume de bani necesară traiului, numita pensie de întretinere. Noul Cod Civil, reglementează contractul de întreţinere în cuprinsul Cărtii a V-a, Titlul IX, art. 1650 – 2278.Noul Cod Civil. Astfel, Codul civil, la art. 2254 stipulează urmatoarele: „Prin contactul de întretinere o parte se obligă sa efectueze în folosul celeilalte părţi sau al unui anumit terţ prestaţiile necesare întreţinerii şi îngrijirii pentru o anumită perioadă". [2] Legat de durata întretinerii „daca prin contract nu s-a prevazut durata întretinerii ori s-a prevazut numai caracterul viager al acestuia, atunci întretinerea se datorează pentru toată durata vieţii creditorului iniţial." Nu se observă modificari radicale faţă de contractul de întretinere reglementat de vechiului cod, cu exceptia faptului că acesta prevedea ca regulă generală durata contractului pe perioada vieţii creditorului. „Prin contractul de intretinere, una dintre părţi (numită întreţinător) se obliga să asigure întreţinerea celeilalte părţi (numită întreţinut) pe tot timpul vieţii, în schimbul unei sume de bani sau al înstrăinării unui lucru". În practică ar fi posibilă inclusiv încheierea unui contract de întretinere pe durata vieţii mai multor persoane (intreţinuti). În acest caz, obligaţia de întreţinere revine debitorului până la momentul decesului ultimei din acele persoane (întreţinute).

Contractul de întreţinere este prin natura sa unul cu titlu oneros. Deşi rar întâlnit în practică, există însa posibilitatea încheierii acestuia cu titlul gratuit în cazul în care debitorul obligaţiei de întreţinere doreşte să execute această obligaţie în lipsa unei prestaţii din partea creditorului întreţinerii. Contractul de întretinere este în principiu sinalagmatic (bilateral) deoarece prin încheierea lui se nasc obligaţii în sarcina ambelor părţi. Existând însa posibilitatea încheierii acestui contract cu titlu gratuit, in acesta caz, am fi in cazul unui contract unilateral, respectiv debitorul obligatiei ar trebui sa execute intretinerea si creditorul nu ar avea o obligatie corelativa. Având în vedere posibilitatea de câştig sau de pierdere pentru fiecare din părţi contractul este unui aleatoriu. Prin excepţie, acesta poate fi si comutativ, „fie în situaţia în care contractual s-a încheiat pentru o altă perioadă decat aceea a vieţii întreţinutului, fie atunci când s-a încheiat cu titlu gratuit". Contractul de întreţinere este un contract solemn. Solemnitatea contractului decurge din prevederile art. 2255 NCC, conform căruia contractul de întretinere se incheie în formă autentică, sub sanctiunea nulitatii absolute. Înainte de

[1] Încheierea contractului în formă oficială, prin notariat.
[2] A se vedea Baias, Fl.,A., 2009,*Prefaţă la noul Cod civil,*Ed,C.H.Beck,Bucureşti,pag.224.

intrarea in vigoare a Noului Cod civil, practica susţinea ideea că acest contract ar fi în principiu unul consensual, fiind valabil prin simplul acord de voinţă al părţilor. Prin excepţie, era necesară întocmirea în formă autentică în cazul în care obiectul înstrainarii ar fi fost un teren. Contractul de întreţinere este translativ de proprietate, deoarece întretinerea se datorează ca urmare a dobândirii unor bunuri ori a unei sume de bani. Având în vedere că întreţinerea se presteaza zilnic, pe întreaga perioadă a vieţii întretinutului sau pe perioada specificată prin conventie, suntem în prezenta unui contract cu executare succesivă. Între întreţinator şi întreţinut se naşte o relaţie care trebuie să se bazeze pe încredere reciprocă. Astfel contractul se încheie în consideraţie întretinatorului dar si a întretinutului, având caracter intuitu personae. Obligatia de intretinere fiind una de a face, este strict personală şi netransmisibilă. În cazul unei pluralităţi de debitori sau creditori, obligatia este indivizibilă şi nesusceptibilă de executare parţială. Acest lucru reiese din art. 2245 coroborat cu art. 2256 NCC, respectiv „Daca nu s-a convenit altfel, obligaţia de plată a rentei viagere este indivizibilă în privinţa credirentierilor". Aceasta regulă se aplică şi în materia contractului de întreţinere. În cazul în care contractual de întreţinere se încheie cu titlu gratuit, în sensul că întreţinatorul prestează întreţinerea fără a dobândi în schimb un bun sau o sumă de bani, atunci în sarcina acestuia nu incumba nici-o obligaţie. Aceasta este însă o situaţie extrem de rar întalnită în practica judiciară. De regulă întreţinutul înstrainează un bun imobil în schimbul prestării întreţinerii de catre debitor. În acest caz, creditorul întreţinerii are urmatoarele obligaţii legale, faţă de debitor :

- sa transmită proprietatea bunurilor asupra cărora s-au înteles;
- sa predea aceste bunuri şi să le conserve până la predare;
- sa garanteze întreţinatorul pentru evicţiune şi pentru viciile ascunse ale lucrului.

Având în vedere că acest contract este unul translativ de proprietate, este uşor de înţeles de ce întreţinutul are aceleaşi obligaţii ca vânzatorul în cazul unui contract de vânzare. Din punct de vedere al obligaţiilor întreţinătorului, acesta trebuie să presteze întretinerea conform convenţiei părţilor. În principiu, obligaţia de întreţinere se execută zi cu zi însa părţile pot deroga prin convenţie de la această regulă. Locul executării este cel prevazut prin convenţie, iar în lipsa unei stipulaţii exprese, la domiciliul creditorului, plata fiind portabilă. Deşi prevederile actuale sunt destul de clare referitor la aceste aspecte care sunt preluate din practica anterioară intrării în vigoare a Noului Cod Civil, au existat numeroase speţe care au lăsat loc de interpretare. O astfel de speta legată de locul şi modalitatea prestării întreţinerii precum şi de interpretarea clauzelor contractuale este cea redată prin sentinta civila anexată la finalul lucrării de disertaţie. În cazul existenţei mai multor debitori sau creditori, obligaţia de a presta întretinerea fiind indivizibilă, oricare din creditori poate solicita executarea integrală de la oricare dintre debitori. Întreţinatorul are obligaţia de a-l înmormânta pe întreţinut în conformitate cu obiceiul locului. Întreţinătorul poate fi obligat la plata unei sume de bani întreţinutului în cazul în care intervine înlocuirea întreţinerii prin rentă. Înlocuirea întretinerii se face prin intermediul instanţei de judecată „dacă prestarea sau primirea

în natură a întreţinerii nu mai poate continua din motive obiective sau dacă debitorul întreţinerii decedeaza şi nu intervine o înţelegere între părţi" (art. 2261 NCC). Odată cu înlocuirea întretinerii cu o rentă, se vor aplica regulile ce reglementează contractul de rentă viageră[3].Această transformare a unui contract de întreţinere într-un contract de rentă viageră era posibilă şi sub prevederile vechii legislaţe. Literatura juridică a agreat posibilitatea că obligaţia de întretinere (obligaţie de a face) se poate transforma într-o obligatie de plata (obligaţie de a da) prin intermediul novaţiei obiective ,dar numai cu acordul părţilor. Pentru ca instanta să dea o soluţie în sensul înlocuirii acestei obligaţii, era necesar ca neexecutarea în natură a obligaţiei de întreţinere să fie culpabilă iar partea în drept să fi solicitat în mod expres transformarea obligaţiei în bani.

Contractul de intretinere poate înceta prin mai multe modalitati ,astfel :

- prin ajungere la termen, în cazul întreţinerii stabilite pentru o anumită durată;

-prin revocarea facută în folosul persoanelor cărora întreţinutul le datorează alimente în conformitate cu prevederile legale. Dacă, prin încheierea şi executarea contractului, acesta s-a lipsit de mijloacele necesare îndeplinirii acestei obligaţii. Revocarea se poate solicita chiar şi în lipsa existenţei fraudei din partea debitorului şi indiferent de momentul încheierii contractului. Instanţa investită cu o asemenea cerere poate soluţiona speţa în sensul revocării contractului de întreţinere ori să dispună din oficiu dar numai cu acordul debitorului întretinerii ca acesta să asigure în mod direct alimente persoanelor faţă de care creditorul intreţinerii are această obligaţie, fără ca în acest mod sa fie diminuate prestaţiile datorate creditorului întreţinerii.

prin rezoluţiune in urmatoarele doua cazuri :

-atunci când comportamentul celeilalte părţi face imposibilă executarea contractului în condiţii conforme bunelor moravuri;

-atunci când cererea se întemeiază pe neexecutarea fără justificare a obligaţiei de întreţinere;

Indiferent de modalitatea prin care se solicită rezoluţiunea, debitorul în culpă nu poate obţine restituirea prestaţiilor efectuate.[4] Acţiunea în rezoluţiune se transmite şi moştenitorilor.Principalul efectul al rezoluţiunii este repunerea părţilor în situaţia anterioară, cu particularităţile determinate de caracterul aleatoriu specific contractului de întretinere.

a. Noţiunea contractului de întreţinere în noul Cod civil comparative cu vechiul Cod civil

Legea 287/2009 (Noul Cod Civil) reglementează contractul de întreţinere în cadrul Cărţii a V-a, Titlul IX, art. 1650 – 2278. Noul Cod Civil, în art. 2254 stipulează următoarele: „Prin contactul de întreţinere o parte se obligă să efectueze în folosul celeilalte părţi sau al unui anumit terţ prestaţiile necesare întreţinerii şi îngrijirii pentru

[3] Vezi, Turianu, C.,2014, *Drept civil, Teoria generală a obligaţiilor, Contracte civile,* Edit.All Beck,Bucureşti,pag.277.

[4] A se vedea Chirică, D.,2007, *Drept civil, Contracte special* , Edit.Lumina Lex,Bicureşti,pag.176.

o anumită perioadă". Legat de durata întreţinerii „dacă prin contract nu s-a prevăzut durata întreţinerii ori s-a prevăzut numai caracterul viager al acestuia, atunci întreţinerea se datorează pentru toată durata vieţii creditorului initial." Nu se observă modificări radicale faţă de contractul de întreţinere în reglementarea vechiului cod civil, cu excepţia faptului ca acesta prevedea ca regulă generală durata contractului pe perioada vieţii creditorului. „Prin contractul de întreţinere, una dintre părţi (numită întreţinător) se obliga să asigure întreţinerea celeilalte părţi (numită întreţinut) pe tot timpul vietii, în schimbul unei sume de bani sau al înstrăinării unui lucru". În practică ar fi posibilă inclusiv încheierea unui contract de întreţinere pe durata vieţii mai multor persoane (întreţinuţi)[5]. În acest caz, obligaţia de întreţinere revine debitorului până la momentul decesului ultimei dintre acele persoane.

b. Asemănări şi deosebiri între contractul de intreţinere şi cel de rentă viageră

Contractul de întreţinere se aseamănă în anumite privinţe cu cel de rentă viageră dar nu se confundă cu acesta.

Astfel Contractul de rentă viageră este definit ca acel contract prin intermediul căruia „o parte, numită debirentier, se obligă să efectueze în folosul unei anumite persoane, numită credirentier, prestaţii periodice, constând în sume de bani sau alte bunuri frugifere. Rezultă din această definiţie prima distinctie între cele doua contracte, referitoare la obiectul prestatiei debitorului, respectiv debirentierului. Dacă în cazul contractractului de întreţinere se datorează o întreţinere propriu-zisă periodică, in cazul rentei viagere se datorează prestaţii periodice ce constau de regulă în sume de bani dar şi în alte bunuri frugifere.

De aici deducem o a doua deosebire dintre aceste contracte, respectiv, prin renta viageră se naşte o obligaţie de a da (de a constitui sau transmite un drept real), în timp ce în cazul întreţinerii se naşte o obligaţie de a face (de a presta efectiv întreţinerea).

O altă deosebire, o reprezintă posibilitatea urmaririi rentei viagere de către creditori, faţă de contractul de întreţinere care este insesizabil. Renta viagera poate forma obiectul unei cesiuni, în timp ce întreţinerea este o creanţă personală si netransmisibilă.

c.Contractul de întreţinere şi obligaţia legală de întreţinere

Obligatia legală de întreţinere poate fi definită drept acea îndatorire prevazută de lege în sarcina unor persoane de a presta întretinere unor alte persoane care se află în nevoie

Legea stabileste o obligaţie de întretinere între anumite categorii de persoane, în virtutea relaţiei de rudenie dintre ele. Astfel există obligaţie legală de întretinere între urmatoarele persoane :

- între soţ şi soţie;
- între rudele în linie dreaptă;

[5] Vezi,Pop ,L.,2010,*Tratat de drept civil*,Editura Lumina Lex,Bucureşti,pag.297.

-între fraţi şi surori;

- în alte cazuri prevazute de lege.

Art. 519 NCC prevede inclusiv ordinea în care se datorează întretinerea.Observăm deci că obligaţia legală de întretinere îşi are izvorul într-o prevedere legală având ca scop protejarea intereselor unor categorii de persoane, în timp ce întreţinerea prevazuta de art. 2254-2263 NCC izvorăşte din convenţia părţilor.[6]

Părţile unui contract de întreţinere nu sunt îngrădite sau restricţionate de lege în funcţie de o relaţie de rudenie dintre ele, ci ele pot încheia contractual în funcţie de interesele proprii.

Aemenea contractului de întretinere, nici dreptul la întreţinere legală nu poate fi cedat sau urmarit de creditori. Atât obligaţia de întretinere cât şi cea legală de întreţinere se prestează, de regulă, în natură. Obligaţia legală de întreţinere poate fi transformată în plata unei sume de bani necesară traiului, numită pensie de întretinere.

2.Părţile, caracterele juridice şi condiţiile de valabilitate ale contractului de întreţinere

2.1.Partile contractului de intretinere

Noul Cod face referire la creditorul obligaţiei de întreţinere şi la debitorul aceleaşi obligaţii. Practica judiciară îi denumea „întreţinătorul" şi „întreţinutul". Indiferent de denumirea folosită, o parte are dreptul la întretinere, în timp ce cealaltă parte este obligată să acorde întreţinerea.

În practică s-a prevăzut inclusiv posibilitatea încheierii contractului de întretinere în favoarea unui terţ care trebuia însă să accepte întreţinerea stipulată de constituitor.

O conditie de validitate a acestei convenţii ar fi ca terţul să fie în viată la data încheierii contractului. Astfel, rezulta din art. 2246 raportat la art. 2256 alin. (1) că „este lovit de nulitate absoluta contractul care stipuleaza o renta constituita pe durata vietii unui tert care era decedat in ziua incheierii contractului". De asemenea, in cazul in care intretinerea se datoreaza unei persoane care la data incheierii contractului suferea de o boala din cauza careia a murit in interval de cel mult de la aceasta data, contractul nu produce niciun efect daca a fost constituit cu titlu oneros.

2.2. Caracterele juridice ale contractului de întreţinere

a.) Contractul de întreţinere este prin natura sa unul cu titlu oneros. Deşi rar întâlnit în practică, există însa posibilitatea încheierii acestuia cu titlul gratuit în cazul în care debitorul obligaţiei de întreţinere doreşte să execute această obligaţie în lipsa unei prestaţii din partea creditorului întreţinerii.

b.) Contractul de întretinere este în principiu sinalagmatic (bilateral) deoarece prin încheierea lui se nasc obligaţii în sarcina ambelor părţi. Existând însa posibilitatea încheierii acestui contract cu titlu gratuit, in acesta caz, am fi in cazul unui contract

[6] Vezi,Turianu,C.,2014,*Drept civil,Teoria generală a obligaţiilor,Contracte civile,*Edit.All Beck,Bucureşti,pag.298.

unilateral, respectiv debitorul obligatiei ar trebui sa execute intretinerea si creditorul nu ar avea o obligatie corelativa.

c.) Având în vedere posibilitatea de câştig sau de pierdere pentru fiecare din părţi contractul este unui aleatoriu. Prin exceptie, acesta poate fi si comutativ, „fie in situatia in care s-a incheiat pentru o alta durata decat aceea a vietii intretinutului, fie atunci cand s-a incheiat cu titlu gratuit".

d.) Contractul de întreţinere este un contract solemn. Solemnitatea contractului decurge din prevederile art. 2255 conform căruia contractul de întretinere se incheie în formă autentică, sub sanctiunea nulitatii absolute. Înainte de intrarea in vigoare a Noului Cod, practica sustinea ideea ca acesta contract ar fi in principiu unul consensual, fiind valabil prin simplul acord de vointa al partilor. Prin exceptie, era necesara intocmirea in forma autentica in cazul in care obiectul instrainarii ar fi fost un teren.

e.) Contractul de întretinere este translativ de proprietate deoarece întretinerea se datorează ca urmare a dobândirii unor bunuri ori a unei sume de bani.

f.) Având în vedere că întreţinerea se presteaza zilnic, pe întreaga perioadă a vieţii întretinutului sau pe perioada specificata prin conventie, suntem in prezenta unui contract cu executare succesiva.

g.) Între intretinator si intretinut se naste o relatie care trebuie sa se bazeze pe incredere reciproca. Astfel contractul se incheie in consideratie intretinatorului dar si a intretinutului, avand caracter intuitu personae.

h.) Obligatia de intretinere fiind una de a face este strict personala si netransmisibila.

i.) In cazul unei pluralitati de debitori sau creditori, obligatia este indivizibila si nesusceptibila de executare partiala. Acest lucru reiese din art. 2245 coroborat cu art. 2256 NCC, respectiv „Daca nu s-a convenit altfel, obligatia de plata a rentei viagere este indivizibila in privinta credirentierilor". Aceasta regula se aplica si in materia contractului de intretinere.

2.3. Condiţiile de valabilitate ale contractului de întreţinere

2.3.1. Condiţii de fond

Din punct de vedere al capacităţii părţilor, având în vedere faptul că întreţinutul transmite proprietatea asupra unui bun sau a unei sume de bani iar întreţinătorul poate fi obligat la daune-interese în cazul neexecutării obligaţiei asumate, este evident că ambele părţi trebuie să aibă capacitatea de a încheia acte de dispozitie, respectiv, capacitate deplină de exercitiu.

În privinţa consimţământului se aplică regulile generale prevazute de dreptul comun, acesta trebuind să reflecte intenţia părţilor avută la încheierea contractului. Astfel, pentru a fi valabil, consimţământul trebuie să îndeplinească urmatoarele conditii:

- sa provină de la o persoană cu discernamant;
- sa fie serios, liber si exprimat cu intentia de a produce efecte juridice, şi
-sa nu fie alterat de un viciu de consimţământ.

Obiectul contratului de întretinere este dublu (in cazul unui contract bilateral) şi constă pe de o parte în prestaţia intreţinutului şi pe de altă parte în prestaţia întreţinătorului.

Obiectul prestaţiei întreţinutului poate consta în transferul dreptului de proprietate asupra unui bun, fie el mobil sau imobil, sau asupra unei sume de bani. Această prestaţie poate fi executată uno ictu sau în mai multe rate, „fara a putea vorbi însă, în astfel de situaţii, de prestaţii succesive din partea întretinutului".

Prestaţia debitorului constă în întreţinerea propriu-zisă a creditorului (cu precizările facute anterior). Se pune problema detalierii obligatiei de intretinere.

Ce înseamnă, practic, întreţinerea unei persoane?

Practica a statuat că obligaţia de întreţinere presupune activităţi precum : procurarea de alimente, îmbrăcăminte, încălţăminte, locuinţă, medicamente, îngrijiri medicale, efectuarea curăţeniei, plata diverselor servicii furnizate si chiar cheltuielile de înmormantare.

Noul Cod Civil prevede prin art. 2257 întinderea obligatiei de întretinere. Se statueaza astfel faptul ca debitorul obligaţiei de întreţinere datoreaza prestaţii proportional cu valoarea capitalului dar si cu condiţia socială anterioara a creditorului. Din punct de vedere al întretinerii propriu-zise, alin. (2) al aceluiasi articol prevede obligaţia debitorului de a asigura urmatoarele [7] bunuri şi servicii creditorului: „hrană, îmbrăcăminte, încălţăminte, menaj, precum şi folosinta unei locuinţe corespunzatoare. Intretinerea cuprinde, de asemenea, îngrijirile şi cheltuielile necesare în caz de boală. Prin alin. (3) al aceluiasi articol se stipuleaza si obligatia debitorului de a suporta sarcina înmormântării creditorului în cazul unei întreţineri viagere sau în cazul decesului creditorului, pe parcursul derularii contractului.Observăm că leguitorul a reluat aproape în întregime întinderea obligaţiei de întreţinere, asa cum era ea stipulată în practica judiciară din perioada anterioară intrarii in vigoare a Noului Cod civil.[8]Raportat la cauza care a determinat încheierea convenţiei, se aplică normele generale prevazute de dreptul comun, în sensul că aceasta trebuie sa fie licită. Caracterul imoral al contractului atrage nulitatea absoluta a acestuia.

2.3.2. Condiţii de formă

Inainte de reglementarea contractului de intretinere de către Noul cod civil,intrat în vigoare la data de 01.10.2011, acesta era un contract consensual,adică valabilitatea acestuia depindea de acordul de voinţă al părţilor contractante. Simplul acord de vointa al partilor avea ca efect nasterea de drepturi si obligatii in sarcina acestora. Se statua în literatura juridica faptul ca acest contract trebuie intocmit in forma autentica numai in cazul in care bunul care ar fi putut face obiectul contractului ar fi fost un teren. In acest caz, forma autentica ar fi fost necesara sub sanctiunea nulitatii absolute (ad validitatem).În prezent,în lumina reglementării date de Noul cod

[7] Vezi,Turianu,C.,2014,*Drept civil,Teoria generală a obligaţiilor,Contracte civile,*Edit.All Beck,Bucureşti,pag.300.

[8] Vezi,Turianu,C.,2014,*Drept civil,Teoria generală a obligaţiilor,Contracte civile,*Edit.All Beck,Bucureşti,pag.312.

civil, art. 2255 prevede clar faptul ca acest contract se incheie in mod imperativ in forma autentica, sub sanctiunea nulitatii absolute, indiferent de bunurile care fac obiectul contractului.

3 Efectele şi încetarea contractului de întreţinere

3.1. Efectele contractului de intretinere

În cazul în care contractul de întreţinere se încheie cu titlu gratuit, în sensul că întreţinătorul prestează întreţinerea fără a dobândi în schimb un bun sau o sumă de bani, atunci în sarcina acestuia nu incumbă nici-o obligatie[9]. Aceasta este însă o situaţie extrem de rar întâlnită în practica juridică şi judiciară. De regulă întreţinutul înstrăinează un bun imobil în contra prestării întreţinerii de către debitor. În acest caz, creditorul întreţinerii are urmatoarele obligaţii faţă de debitor:

- să transmită proprietatea bunurilor asupra carora s-au înţeles;
- să predea aceste bunuri şi să le conserve până la predare;
- să garanteze întretinatorul împotriva evicţiunii şi a viciilor ascunse ale lucrului.

Având în vedere că acest contract este unul translativ de proprietate, este uşor de înţeles de ce întreţinutul are aceleaşi obligaţii ca vânzătorul în cazul unui contract de vânzare. Din punct de vedere al obligaţiilor întretinătorului, acesta trebuie să presteze întreţinerea conform convenţiei părţilor. În principiu, obligaţia de întreţinere se execută zi de zi însă părţile pot deroga prin convenţie de la această regulă. Locul executării este cel prevăzut prin convenţie, iar în lipsa unei stipulaţii exprese, la domiciliul creditorului, plata fiind portabilă. Desi prevederile actuale sunt destul de clare referitor la aceste aspecte care sunt preluate din practica anterioară intrării în vigoare a Noului Cod Civil, au existat numeroase speţe care au lăsat loc de interpretare.

În cazul existenţei mai multor debitori sau creditori, obligaţia de a presta întreţinerea fiind indivizibilă, oricare dintre creditori poate solicita executarea integrală a obligaţiei de la oricare dintre debitori. Întreţinătorul are obligaţia de a-l înmormânta pe întreţinut în conformitate cu obiceiul locului. Întreţinătorul poate fi obligat la plata unei sume de bani întretinutului în cazul în care intervine înlocuirea întreţinerii prin rentă viageră. Înlocuirea intreţinerii se face prin intermediul instanţei de judecată „dacă prestarea sau primirea în natură a întreţinerii nu mai poate continua din motive obiective sau dacă debitorul întreţinerii decedează şi nu intervine o înţelegere între părţi" (art. 2261 NCC). Odată cu înlocuirea întreţinerii cu renta viageră, se vor aplica regulile ce reglementeaza contractul de rentă viageră.[10]Această transformare a contractului de întreţinere într-un contract de rentă viageră a fost posibilă şi sub prevederile juridice ale vechiului Cod civil. S-a statuat în literatura juridică că obligaţia de întreţinere (obligatie de a face) de poate transforma intr-o obligaţie de plată (obligatie de a da) prin intermediul novatiei obiective, dar numai cu acordul părţilor. Pentru ca instanta să dea o soluţie în sensul înlocuirii acestei obligaţii, era necesar ca

[9] A se vedea Stoica,V.,2007,*Drept civil,contracte civile*,Editura Editas,Bucureşti,pag.208.
[10] Vezi,Turianu,C.,2014,*Drept civil,Obligaţii,Contracte civile*,Edit.All Beck,Bucureşti,pag.290..

neexecutarea în natură a obligaţiei să fie culpabilă iar partea în drept sa fi solicitat în mod expres transformarea obligaţiei in bani.

3.2. Incetarea contractului de intretinere

Contractul de intretinere poate inceta prin mai multe modalităţi, şi anume :

– prin ajungere la termen, în cazul întretinerii stabilite pentru o anumita durată;

– prin revocarea facută în folosul persoanelor cărora intreţinutul le datorează alimente în conformitate cu prevederile legale, dacă prin încheierea şi executarea contractului, acesta s-a lipsit de mijloacele necesare îndeplinirii acestei obligaţii. Revocarea se poate solicita chiar şi în lipsa existenţei fraudei din partea debitorului şi indiferent de momentul încheierii contractului. Instanţa investită cu o asemenea cerere poate soluţiona speţa în sensul revocării contractului de întretinere ori să dispună din oficiu dar numai cu acordul debitorului întreţinerii ca acesta să asigure în mod direct alimente persoanelor faţă de care creditorul întreţinerii are această obligaţie, fără ca în acest mod sa fie diminuate prestaţiile datorate creditorului întreţinerii.

– prin rezolutiune în urmatoarele două cazuri:

atunci când comportamentul celeilalte părţi face imposibilă executarea contractului în condiţii conforme bunelor moravuri;

atunci când aceasta se întemeiază pe neexecutarea fără justificare a obligaţiei de întreţinere;

Indiferent de modalitatea prin care se solicita rezolutiunea, debitorul în culpă nu poate obţine restituirea prestatiilor efectuate. Acţiunea în rezoluţiune se transmite şi moştenitorilor. Principalul efectul al rezoluţiunii este repunerea părţilor în situatia anterioară, cu particularităţile determinate de caracterul aleatoriu specific contractului de întreţinere.

4. Asemănări şi deosebiri între vechea legislaţie şi noul Cod civil, referitor la întreţinere

Modificările intervenite în ultimile decenii la nivel economic, politic si social au determinat necesitatea creării unui instrument juridic eficient care să răspundă cerinţelor societăţii contemporane. Noul Cod civil reglementează pentru prima dată atât contractele, care anterior cunoscuseră consacrare numai în domeniul comercial – contractul de transport, de consignatie, de expediţie, cât şi contractele care anterior făceau parte din categoria celor nenumite, creaţii ale practicii judiciare si literaturii de specialitate[11]. Des întâlnit, apărut în practica juridică, dezvoltat de aceasta, de doctrină si jurisprudenţă. Lipsit de norme care să-i determine definiţia şi conţinutul, contractul de întreţinere ridică probleme pe de o parte datorita dificultăţii cu care este delimitat de contracte asemanatoare, pe de altă parte datorita necesitatii determinarii regulilor aplicabile: cele ale contractului în general sau cele ale contractelor înrudite.Răspunzând necesităţii existenţei unui sistem unitar de reguli aplicate contractului de intretinere,

[11] A se vedea Baias,Fl.,A.,2009,*Prefaţă la Noul Cod civil,*Edit.C.H.Beck,Bucureşti,pag.332.

Noul Cod civil redefineste aceasta notiune stabilind criteriile care il delimiteaza de contractele similare şi îi determină specificul atât în ceea ce priveste condiţiile de existenţă, cât şi în ceea ce priveşte efectele lui. [12] În Noul Cod civil, contractul de întretinere are o reglementare proprie in Capitolul XVIII – „Contractul de intretinere", din Titlul IX – „ Diferite contracte speciale", Cartea a V-a – „ Despre obligatii", art. 2254 – 2263.

Articolul 2254 din Noul Cod civil reglementează noţiunea contractului de întreţinere, astfel: „(1) Prin contractul de întretinere o parte se obligă să efectueze în folosul celeilalte părţi sau al unui anumit terţ prestaţiile necesare întreţinerii şi îngrijirii pentru o anumită durată.

(2) Daca prin contract nu s-a prevăzut durata întretinerii ori s-a prevăzut numai caracterul viager al acesteia, atunci întretinerea se datorează pentru toata durata vieţii creditorului întretinerii."

Prin urmare, astfel cum era înţeles până în prezent în practica juridică, contractul de întreţinere, era acel contract prin care o parte înstraina un bun al său, in schimbul obligaţiei asumate de către dobânditor de a o întreţine, fapt care în principal presupune, efectuarea de către debitorul obligaţiei de întreţinere a unor prestaţii în natură – asigurarea întreţinerii – respectiv: asigurarea hranei, medicamentelor, asistenţei medicale etc. si chiar, in subsidiar, suportarea unor costuri, eventuale, cu interventii medicale, asigurarea unei persoane care să însoţească temporar, sau chiar permanent, după caz, creditorul întreţinerii. În Noul Cod civil, întinderea obligaţiei de întretinere este prevazuta la art. 2257, astfel; "(1) Debitorul întretinerii datoreaza creditorului prestaţii stabilite in mod echitabil ţinându-se seama de valoarea capitalului si de condiţia socială anterioara a creditorului. (2) Debitorul este obligat în special să asigure creditorului hrana, îmbracaminte, încalţăminte, menaj, precum si folosinta unei locuinţe corespunzătoare. Întretinerea cuprinde, de asemenea, ingrijirile şi cheltuielile necesare în caz de boală." În ceea ce priveste caracterele contractului de întreţinere ar trebui menţionate aspectele de noutate aduse de Noul Cod civil. Astfel, conform vechiului Cod civil, contractul de intretinere era un contract cu titlu oneros, pentru ca o parte se obliga (înstrăinează un bun) urmărind să obţină în schimb o contraprestaţie, respectiv întreţinerea pe timpul cât va trăi.

Întretinerea presupunând: hrană, imbracaminte, ingrijiri medicale etc., urmarind, în schimb, un echivalent patrimonial constând în lucrul dobândit. Noul Cod civil oferă posibilitatea incheierii contractului de intretinere (precum si a contractului de rentă viageră) şi cu titlu gratuit – art. 2243 „Renta viageră poate fi constituită cu titlu oneros, în schimbul unui capital de orice natură, sau cu titlu gratuit si este supusă, sub rezerva dispoziţiilor legale, regulilor proprii ale actului juridic de constituire."

În jurisdicţia vechiului Cod civil, apărea caracterul aleatoriu al contractului de întreţinere, provenind din faptul că părţile nu cunoşteau exact şansele lor de pierdere sau de câştig la încheierea lui: o parte înstrăinează un bun, astfel că atât ea, cât şi

[12] Vezi,Turianu,C.,2014,*Drept civil,Teoria generală a obligaţiilor,Contracte civile,*Edit.All Beck,Bucureşti,pag.387.

cealaltă parte ştiau de la început doar întinderea prestaţiilor la care se obligă creditorul întreţinerii şi drepturile întreţinutului. Se mai ştia că cel ce prestează întreţinerea va face acest lucru pe tot parcursul vieţii creditorului întreţinut. În Noul Cod Civil acest aspect poate fi stabilit prin contract – întreţinerea poate fi stabilită pentru tot parcurul vieţii creditotului, în cazul în care prin contract nu s-a prevazut durata întreţinerii ori s-a prevăzut numai caracterul viager al acesteia.

Conform prevederilor alin. 2, din art. 2254 al Noului Cod civil „ Daca prin contract nu s-a prevăzut durata întretinerii ori s-a prevăzut numai caracterul viager al acesteia, atunci întreţinerea se datorează pentru toată durata vieţii creditorului întreţinerii".

Conform vechiului Cod civil, contractul de întreţinere era în principiu, un contract consensual, întru-cât, pentru formarea lui valabilă era suficient acordul de voinţă valabil exprimat al părtilor. Noul Cod civil modifică acest aspect, dobândind caracter solemn, prin impunerea formei autentice sub sancţiunea nulităţii absolute. De asemenea, odată cu intrarea în vigoare a Noului Cod civil, contractul de întreţinere devine un contract numit, care dispune de reglemetare proprie în Capitolul al XVIII-lea, capitol care îi poartă numele.

În vechiul Cod civil, condiţiile esenţiale ale contractului de întreţinere erau prevăzute în dispoziţiile art. 948, după cum urmează: "Condiţiile esenţiale pentru validitatea unei convenţii sunt: capacitatea de a contracta, consimţământul valabil al părţii care se obligă, un obiect determinat si o cauza licită". Forma, în vechiul Cod civil , nu era o conditie esenţială a contractului de intretinere. Trebuie însă precizat că în mod exceptional, atunci când lucrul înstrăinat drept preţ al întreţinerii era un imobil (un teren sau o locuinţă ori o unitate individuală) se cerea atat autorizaţia prealabilă de înstrăinare, cât şi încheierea contractului de întreţinere în formă autentică.[13] În Noul Cod civil nu se face distincţie între forma contractului de întreţinere când lucrul înstrăinat este un imobil şi forma contractului de întreţinere când lucrul înstrăinat este un bun mobil. Astfel, potrivit art. 2255 din Noul Cod civil „Contractul de întreţinere se încheie în formă autentică, sub sancţiunea nulităţii absolute". Forma autentică se impune datorita importanţei actului juridic. Astfel prin acesta se produc efecte juridice între părţile contractante, astfel ieşirea din patrimoniul crediorului a unor bunuri de valoare mare si la grevarea patrimoniului debitorului pentru viitor cu o obligatie ce poate depaşi valoarea acestuia. Pe lângă condiţia mai sus menţionată, Noul Cod civil mai aduce un element de noutate cu privire la condiţiile de validitate. Astfel, apare o conditie suplimentară de validitate atât în cazul contractului de întreţinere, cât şi în cazul contractului de rentă viageră. Acestea rămân lipsite de efecte dacă la data încheierii contractului, creditorul suferea de o boală din cauza careia a murit in 30 de zile de la acea data. Art. 2247 „Nu produce, de asemenea, niciun efect contractul prin care s-a constituit cu titlu oneros o rentă pe durata vieţii unei persoane care, la data incheierii contractului, suferea de o boală din cauza careia a murit in interval de cel mult 30 de zile de la aceasta dată".

[13] Vezi, Pop .L., 2010, *Tratat de drept civil*, Edit. Lumina Lex, Bucureşti, pag. 407.

Referitor la rezoluţiunea contractului de întreţinere, în sistemul Vechiului Cod civil, o altă întrebare care se punea în legătură cu efectele contractului de întreţinere era aceea, dacă pentru neexecutarea obligaţiei de întreţinere asumate prin contractul de întretinere se apelează la dispozitiile art. 1020 - 1021 C.civ. care lăsau facultatea creditorului să ceară executarea ori să ceară rezoluţiunea sau rezilierea, dupa caz, pentru neexecutare sau se apelează la dispozitiile art. 1647 C. civ. care interzic rezolutiunea contractului pentru neexecutare.

În practica judiciară nu a existat un punct de vedere unitar cu privire la efectele pe care le produce rezoluţiunea contractului de întreţinere. Astfel, unele instanţe, au hotărât ca, în cazul admiterii unei acţiuni în rezoluţiunea contractului de întreţinere, părţile, fără distincţie, urmează să fie repuse în situaţia anterioară încheierii conventiei. Astfel că debitorul întreţinerii trebuie obligat să restituie creditorului bunul transmis de acesta la încheierea contractului, iar creditorul întreţinerii să restituie contravaloarea întreţinerii primite pe timpul cât contractul s-a executat. Alte instanţe, dimpotrivă, au considerat că în cazul rezoluţiunii contractului de întreţinere, persoana obligată la prestarea întreţinerii, care nu şi-a îndeplinit obligaţiile din cauza unor împrejurari ce-i sunt imputabile, nu are dreptul să ceară restituirea contravalorii serviciilor prestate. Ultima solutie este cea legala[14].Acest aspect este reglemetat de Noul Cod civil la art. 2263, alin. 5 care prevede că în cazul în care rezoluţiunea se pronunţă datorită neîndeplinirii culpabile a obligaţiei de întreţinere, debitorul în culpă nu poate obţine restituirea prestaţiilor de întretinere deja executate.

În concluzie, având în vedere vidurile legislative care existau în materia contractului de întreţinere, ţinând seama de aplicarea uneori neuniformă în practica judiciară a dispoziţiilor legale, aceste modificări aduse prin Noul Cod civil nu erau doar oportune, ci chiar necesare, în vederea aplicarii mai consecvente a legii.

În încheiere fac precizarea că 8 aspecte trebuie reţinute despre contractual de întreţinere.

1.Ce este contractul de întreţinere?

Contractul de întreţinere este o înţelegere între două părţi: întreţinător şi întreţinut.

Întreţinătorul se obligă că îi va asigura întreţinerea şi îngrijirea întreţinutului pentru o anumită perioadă. În schimbul întreţinerii, întreţinutul va transmite un drept real asupra unui bun mobil sau imobil.Deci, amândouă părţile doresc, prin semnarea acestei înţelegi, să obţină un beneficiu, în schimbul unor obligaţii pe care şi le asumă.

1. În ce constă întreţinerea

Prestaţiile de întreţinere pot fi stabilite expres de părţi la încheierea contractului. În cazul în care se prevede doar că se asigură întreţinerea, această noţiune trebuie interpretată cât mai extensiv, incluzând hrana, medicamentele, îmbrăcămintea, îngrijiri

[14] Vezi,Turianu, C.,2014, *Drept civil,Teoria generală a obligaţiilor,Contracte civile,*Edit.All Beck, Bucureşti, pag. 378.

medicale, ajutor la treburile casnice, indiferent dacă întreţinutul şi-ar permite singur sau nu toate aceste lucruri.

2 Forma contractului de întreţinere

Contractul de întreţinere este unul solemn ceea ce presupune încheierea sa în formă autentică sub sancţiunea nulităţii absolute.

Este o condiţie care trebuie îndeplinită pentru validitatea contractului, ceea ce înseamnă că dacă vrei să închei un astfel de contract, trebuie să o faci în faţa notarului pentru a fi valabil.

3. Pe ce durată se încheie

Durata contractului de întreţinere poate să fie stabilită de părţi în funcţie de dorinţele lor. Pot să prevadă un număr de ani sau să stabilească încheierea lui pe durata vieţii uneia dintre ele.

Există şi două prezumţii:

dacă se prevede un caracter viager, înseamnă că întreţinerea trebuie prestată pe toată durata vieţii întreţinutului.

când nu este prevăzută nicio durată, atunci se prezumă la fel, că a fost încheiat contractul pentru toată durata vieţii întreţinutului.

4. Este un contract imprevizibil

Contractul de întreţinere are caracter aleatoriu. Asta înseamnă că întinderea obligaţiei de întreţinere asumată de întreţinător, atunci când e stabilită pe durata vieţii uneia dintre părţi, nu se cunoaşte la momentul contractării. Ea depinde de un eveniment viitor şi incert (în cazul de faţă, decesul întreţinutul), la realizarea sau nerealizarea căruia se determină câştigul sau pierderea pentru fiecare dintre ele. .

5. Contează cu ce persoană contractezi

Contractul de întreţinere este „intuitu personae", ceea ce înseamnă ca este încheiat ţinându-se seama atât de anumite calităţi ale persoanei întreţinătorului, cât şi ale persoanei întreţinutului.

Efectul pe care îl presupune acest caracter constă în aceea că nu poate fi executat de alte persoane, fără acordul celeilalte părţi.

6. Contractul de întreţinere are ceva special

Există un caz special de revocare, prevăzut în art. 2.260 din Codul Civil: "Contractul de întreţinere este revocabil în folosul persoanelor cărora creditorul întreţinerii (întreţinutul) le datorează alimente în temeiul legii dacă, prin efectul contractului, el l-a lipsit de mijloacele necesare îndeplinirii obligaţiei de a asigura alimentele. Revocarea poate fi cerută chiar dacă nu există o fraudă din partea debitorului întreţinerii (întreţinătorul) şi indiferent de momentul încheierii contractului de întreţinere."

7 Scopul e patrimonial

De obicei, contractul se încheie în dorinţa ambelor părţi de a obţine un folos patrimonial, fiind aşadar cu titul oneros. Mai exact, întreţinutul transmite drepturi reale (spre exemplu, dreptul de proprietate, dreptul de uzufruct, dreptul de abitaţie etc.), care intră în patrimoniul întreţinătorului de la momentul încheierii contractului.

La schimb, primeşte prestaţiile necesare întreţinerii şi îngrijirii, care pot fi evaluate în banii, fiind, aşadar, drepturi de creanţă.

8. Contractul de întreţinere are o executare şi sancţiune atipică

Durata de executare a obligaţiei întreţinutului este dintr-o dată, pentru că transmite dreptul promis la momentul încheierii contractului, spre deosebire de obligaţia întreţinătorului, care este cu executare succesivă, adică trebuie efectuată zi de zi, având caracter alimentar. Astfel, în caz de neexecutare, debitorul (adică întreţinătorul) este de drept pus în întârziere, iar sancţiunea care intervine este rezoluţiunea.De obicei, rezoluţiunea intervine doar la contractele cu executare dintr-o dată şi are efect retroactiv, ceea ce implică restituirea prestaţiilor de către ambele părţi.

Astfel, doar întreţinătorul trebuie să restituie, în natură sau prin echivalent, dreptul primit. Dacă întreţinutul ar fi obligat şi el la restituire, atunci întreţinătorul ar putea, cu rea-credinţă, să pună capăt oricând contractului, bucurându-se un timp de un anumit bun, iar mai apoi sistând executarea prestaţiei şi primind înapoi întreţinerea acordată.

Bibliografie

Baias, FI. A., 2009, Prefaţă la Noul cod civil, Ed. C.H. Beck, Bucureşti;
2.Boroi, G.2009, Drept civil., Drepturile reale principale, Obligaţiile civile, Ed.AII Beck, Bucureşti;
3.Chelaru, E.,2009, Drept civil. Drepturile reale principale, Obligţiile civile Ed. C.H. Beck, Bucureşti.;
Chirică Dan, 2007, Drept civil, Contracte speciale, Ed. Lumina Lex, Bucureşti;
Dogaru, I., 2007, Obligaţiile şi contractele civile, Ed. Şansa, Bucureşti;
Pop L.,2010, Tratat de drept civil, Ed. Lumina Lex, Bucureşti;
Stoica, V.,2007, Drept civil, Contracte civile, Ed. Editas, Bucureşti;
Turianu C.,2014, Drept civil, Teoria generală a obligaţiilor, Contracte civile, Ed. All Beck, Bucureşti;

BULLYING AND RELIGIOUSNESS IN ADOLESCENCE AND THE IMPACT ON ADULT LIFE

Luiza-Maria DRAGOMIR
Research Assistant "Constantin Brâncuşi" University of Târgu Jiu

Abstract: „The environment in which violence occurs most frequently is school, unfortunately. Violence in school, in all its forms, is a violation of children's rights to education, health and welfare. We cannot talk about a quality education, inclusive and fair, if students face violence in the school environment. School violence is a complex phenomenon that includes at least two distinct dimensions: physical, psychological abuse and forms of violence between children, which include hostile attitudes, contempt, humiliation, insult, defiance, rudeness, anti-school attitudes, verbal violence, bullying. Violence in school manifests itself both in the form of singular violent actions and in the form of permanent intimidation, humiliation and systematic harassment (bullying).
Bullying is a specific form of aggression, characterized by repetitive, systematic, directed against a person who has difficulty defending himself, in order to denigrate his personality, diminish self-esteem and minimize the role in the social group. Today, compared to the 70s of the 20th century, when the first efforts were made to study bullying, it is recognized that this is a complex problem, which has a variety of forms of manifestation and can occur in different spaces. , including on digital communication platforms. Unlike physical violence, bullying also includes verbal violence (insults, nicknames and threats), relational violence (isolation, spreading rumors) and violence in the online environment - cyberbullying (posting public messages, derogatory pictures, etc.). .
Bullying is an unpleasant experience, but one that can be avoided through information. Moreover, bullying and religiosity are important factors that determine the harmonious development of future adults. Today, many countries around the world are interested in developing educational policies to prevent and combat bullying, as it has serious consequences for both victims, perpetrators and witnesses. Adolescents involved in bullying situations as aggressors, victims or witnesses are more prone to absenteeism, dropping out of school, have lower performance in the disciplines
school.
Adolescent aggressors or victims of bullying are more likely to show symptoms of depression and anxiety, have low self-esteem, feel alone. In some cases, they lose interest in activities. The emotional and behavioral problems that both victims and aggressors suffer from can continue into adulthood."

Keywords: bullying, religion, adolescence, violence

Introduction

Adolescence and adulthood following it are important stages with a major impact on the course of life. During this time, many personal and social factors, including school transitions, changing relationships with colleagues and families, emerging career goals and life aspirations, and exploring enhanced identity can influence lifelong trajectories (e.g., Crosnoe and Kirkpatrick Johnson 2011). Religion and aggression against young people are two important social factors involved in shaping the results of the course of life in this stage of development. Both religiosity and aggression of any kind have the potential to influence a variety of life outcomes, including health, happiness, educational outcomes, and economic achievement, involvement in risky behaviors, and the quality of interpersonal relationships (e.g., Chen and VanderWeele 2018). Religion and bullying

are critical dimensions of social and personal development for young people and adults in any part of the world.

Although in our country, research investigating the religious universe of Romanian young people are rare and not at all, after 1990, in Romania, however, several large-scale researches were carried out, with a predominantly quantitative character; they are based on national surveys and prove the interest for this particular topic as well (Buburuzan: 1999; Cuciuc; 2002; Luca: 2010; Balica: 2011; Niculiță: 2011 etc.). There are young people who claim their religious involvement, as well as their experiences with bullying. Given that studies in our country are small in number, we have analyzed several studies in the US where most young people recognize religious affiliation, and a considerable majority say that religion is important in their lives (eg Pew Research Center 2014). On the other hand, about 20% of young people report involvement in harassment (National Center for Educational Statistics (NCES) 2019), although estimates vary widely between studies (Modecki et al. 2014).

Despite the importance of religion for many young people, as well as the prevalence and consequences of aggression, research has not adequately addressed how religiosity is linked to aggression. For example, although religion is a powerful socializing force that influences moral development, behavior, lifestyle choices, and social contacts, it is unclear whether these aspects of religious involvement prevent (or may exacerbate) youth aggression. This lack of research is noteworthy, as religion and aggression have notable influences on development, social experiences and life course implications on health, well-being, self-concept and many other outcomes (Bogart et al. 2015).

This article examines the associations between religion and aggression and the implications for mental health among young people and adult life. Guided by theories of religious socialization, we explore topics that highlight the connection between religion, aggression, and the impact on adult life.

Literature review

Bullying in adolescence

Youth bullying is a major global problem today. Bullying is a critical social stressor, with implications for a number of areas of life, such as physical and mental health, social relationships, involvement in risky behaviors, school achievement, and future outcomes, including economic achievement and satisfaction. life (Bogart et al. 2015; Wolke et al. 2013). In addition, the type of harassment known as bullying can occur in many social contexts, including schools, neighborhoods, families, online, but also in social groups. In terms of the frequency and consequences of harassment, research must be made to address the causes, consequences and strategies for combating bullying among children and adolescents, the most vulnerable segments to this type of aggression. Such aggression has long-term and short-term effects, and according to research in the field that a victim of bullying has lower school performance than children who do not go through this experience.

The psychological effects, on the other hand, are more complex. It is manifested by decreased self-esteem, insomnia, depression, suicidal thoughts and even suicide in the worst cases. In addition, adolescents subjected to such phenomena are twice as likely to experience digestive problems and headaches.

Bullying not only affects the person concerned, but also the parents or classmates of a person exposed to this behavior:

The feeling of powerlessness or confusion that those who only observe usually experience is extremely excruciating, leading to anxiety.

Moreover, the parents of children who have gone through such an experience become hyper-protective and feel that they have "failed" in the role of parent.

Bullying has been the subject of decades of research. Trends reveal a decrease in aggression rates in recent years (NCES, 2018), current estimates show that about 20% of young school-age children are involved in aggression. However, this percentage is significantly higher among young people in middle school (26.7%) (NCES, 2019). Although some evidence shows a decrease in the rate of aggression, other evidence shows that estimates of bullying are highly variable and dependent on a number of factors, such as demographic, social characteristics, the level of the class in which students and teachers study. A recent analysis of more than 80 studies addressing this widespread phenomenon found that approximately 35% of young people reported being bullied or themselves aggressors, although estimates ranged from 10% to 75%. % in some studies (Swearer and Cary, 2003).

Bullying is traditionally defined as “aggressive or malicious behavior, which occurs repeatedly and over time and in an interpersonal relationship characterized by an imbalance of power” (Olweus 1997: 496). Following this definition, the categories involved in the aggression process appeared, on the one hand "victims" and on the other hand "thugs". There is a third subgroup entitled "victims of bullies", below we presented each category to better understand the extent of the phenomenon.

Victims are young people who are harassed and who often tend to be seen by colleagues as "unpopular", "weird". or lacking social skills (Thornberg 2011).

Bullies represent young people who tease / harass others, often with lower social status (Houbre et al., 2006). Bullies can be both extremely popular young people and introverted people, relatively unpopular with a few friends.

Victims of bullies are the third subgroup of young people who are considered both "victims" and "bullies", the former being usually before the latter. In other words, victims of aggressors are young people who are believed to often tease others (aggressors) in response to their own victimization (Lereya et al., 2015). Other “roles of participants” in aggression have been discussed in the literature, including young people who are considered “present”, “reinforcers” or “defenders” of victim / aggressor interactions in young people (Salmivalli 2014).

The emergence of aggression involves a number of interdependent factors, including physical and social environments, the dynamics of equality groups and relationships with teachers and other adults. For example, perceptions of an inadequate

school environment are associated with increased aggression (Gendron et al., 2011). Conflicts within the family between parents and punitive actions by parents are also associated with a higher probability of aggression (Pepler et al., 2008).

Bullying can be particularly prevalent in the group of adolescents in whom social status is clearly delineated and is linked to greater social power and domination (Garandeau et al., 2014). In addition, aggression may increase in groups formed by a high degree of homophobia on the part of the social group (Garandeau et al., 2014).

Aggression is increasingly seen as a social-ecological process involving a series of intersections of peer groups, parents, families, teachers, class and school environments, neighborhoods, and individual characteristics (Bronfenbrenner 1979; Swearer and Hymel 2015).

Bullying is a complex and dynamic process that a) involves many social and environmental factors, b) that may change over time (i.e., harassment may or may not persist) and c) that may influence the psyche of young witnesses to aggression and others who could be indirectly involved in the event (s) (e.g., friends, family, other colleagues) (Swearer and Hymel, 2015).

Numerous studies have found that boys may be more likely to engage in "direct" (ie obvious) forms of aggression (eg, naming, pushing, hitting), while girls may be more likely to engage in "relational" forms. aggression (e.g., spreading rumors, social exclusion) (Houbre et al., 2006; Murray-Close and Ostrov 2009). The theory suggests that these gender differences in bullying probably reflect the norms of early childhood that surround gender expectations and “age-appropriate” gender behavior (Murray-Close and Ostrov, 2009).

There are a number of reasons why young people may be involved in aggression. For example, victimization may occur because of physical or personality traits that are considered “unpopular” or “strange” or because of perceptions that young people lack important social skills (Thornberg. 2011). There are also questions whether certain personal or social traits predict victimization or whether these traits are the consequence of victimization (e.g., social isolation / pre-existing mental health problems predict victimization or victimization predict social isolation and future mental health?) (Alvarez-Garcia , Garcia and Nunez 2015).

In addition, committing may appear as a means to achieve social goals or social position (Garandeau et al. 2014), or due to peer pressure and the social dynamics of the peer group (e.g., Pepler et al. 2008; Salmivalli 2010). The spread may occur due to the experience of stress, strain, and anger in other areas of life (e.g., families, school, neighborhoods) that are expressed through aggressive behavior (e.g., Paez’s general theory of strains 2018).

Spread can also occur through processes of moral disengagement that lead to behaviors that are contrary to personal morality or personal values or as an expression of the characteristics of an antisocial personality. Other contextual factors associated with harassment include classroom and school dynamics and family and neighborhood factors.

The consequences of aggression are vast and include physical and mental health problems, problems with parents and other interpersonal relationships, problems at school and poorer academic achievement, higher likelihood of inappropriate behavior, increased risk of crime and increased suicidal ideation. Many studies show that these consequences are more pronounced for victims compared to aggressors, probably due to the social position of aggressors on victims and the ability for aggressors to release frustrations on colleagues with lower status (Chaux and Castellanos, 2015).

The consequences of aggression can be long-term and can influence the trajectory of health and well-being to maturity (eg, Bogart et al. 2015; Takizawa et al. 2014), emphasizing the importance of aggression as a critical health issue.

Religion in adolescence

The individual's religion is not static. It develops and changes throughout existence. The individual is not born with a complete set of religious beliefs and practices; religion is developed (or ignored) during the child's socialization. This is also the theoretical premise from which we started, namely that faith and, implicitly, the forms of its concrete manifestation (religious attitudes and behaviors), in a word, religiosity, are not static, but have a dynamic character. , taking various forms throughout the life of each individual.

Regarding the age-religiosity ratio, most researchers agree on the existence of a curve of religiosity according to age, according to which childhood is the period of religious conformity and socialization in the norms and traditions of religion in which individuals were born; later, adolescents and young people being less interested in religion, but mainly oriented towards questioning and doubt.

„ Most teenagers and young people consolidate their way of living the sacred, formed in the years of childhood and during school. Some, however, in this period of searches and inconsistencies, turn to religious indifference or convert to another way of relations with the sacred" (Cuciuc, 2002, p. 235).

Later, at the age of maturity, individuals go through a period of crisis, but also to stabilize the faith: either in the sense of preserving and consolidating the religious model assumed in childhood, within the family, or, on the contrary, going through a crisis fueled by growth critical feelings and dissatisfaction with one's religion. This last stage, which is followed by that of old age, is characterized by the intensification of religiosity, in the context of the increase of preoccupations with the meaning of life and the interrogations towards its end.

At the stage of maturity, for example, Gordon Allport appreciated that religious feeling is characterized by a special inner predisposition for what each individual considers to be of absolute, ultimate importance in his life, and that this religious feeling has its own internal dynamism, varying in time, increasing, regressing or stagnating, the faith not being static or permanently equal to itself throughout life (according to Giguère: 101).

Previous work examining religiosity in adolescence has focused on a number of issues, such as the links between religion and delinquency, the processes of religious

socialization and the interdependence between religion and family, religious differences by sex and race / ethnicity (Williams , Irby and Warner 2016), as well as religious growth and religious change during adolescence and emerging adulthood.

Today, most young Americans are affiliated with a Christian faith and a majority believe that religion is at least somewhat important in their lives. However, some research indicates a decline in religious affiliation and participation today, as more Americans (and young people) consider themselves non-religious or increasingly identify as atheists or agnostics. Religiosity in adolescence is both personal and common and is expressed in many ways. Religion is practiced by belonging to shared groups (ie affiliation) of individuals under a common belief and a set of values (Steensland et al., 2000).

Religion is practiced through common behaviors, such as attending services and participating in specific groups or religious support groups for young people. Religion is also expressed personally through behaviors such as prayer, scripture reading, beliefs such as afterlife, faith in God, or a higher divine power, and personal meaning and the importance of religion to the individual (Smith and Denton, 2005).

Religion is also experienced through common cultural assumptions, customs, and activities that shape the identity, development, and understanding of the world throughout life.

Religion influences personal and social development from an early age. Parents and families have the greatest influence on their children's religiosity, and most young people learn about religion and adopt religious views of the world from their parents' beliefs (Ebstyne King, Furrow, and Roth 2002). In addition, parents increase the religious beliefs of the household through the socializing influence of other institutions (e.g., schools, organizations) (Himmelfarb 1979). These alignments between religious beliefs and values in the home and other social institutions (including unfamiliar adults in them) advance the intergenerational transmission of religion from parents to children (Erickson, 1992) and help encourage the internalization of religious messages in childhood (Erickson, 1992).

In a broad sense, faith is the answer (which is now becoming more and more free and personal) that each individual offers in connection with the need to give the surrounding reality an absolute meaning and significance. Therefore, they resort to different social currents, political ideologies, religious traditions or spiritual masters. "In the case of Christians, faith represents, for example, the answer given to the call to God, the faith in the divine revelation delivered by the prophets and in the call of Jesus:" Follow me! " The dynamism of the act of faith comes first of all from its free and personal character, being the result of a personal decision.

Second, faith must prove the fading time, weaken the individual's enthusiasm and zeal for faith (because the new becomes familiar); also, another factor that intervenes is that of the need to verify, to prove the assumed truths of faith, which implies the impulse to seek rational evidence - natural temptation in the case of any rational and intelligent being, exposed to existential doubts and anxieties; the influence of the entourage, the school and the family is also not to be neglected.

An important criterion of a mature and authentic faith is that of the frequency of participation in religious services, but neither should it be absolutized, precisely in light of what I have stated above, in connection with the eminently personal character of experiencing faith and relationship with God. , and the expression of faith, by putting it into practice, differs from one person to another. The experience of faith is a continuous and challenging process: "we are not born Christians, but become" (Tertullian). Therefore, the expression of faith presupposes a context of relationships in which, during childhood, parents intervene.

They give the child the first religious representations, and their influence will be felt throughout their existence. But, if the child's initial religious universe is shaped by dependence on the family environment, in adolescence there is a need for separation from parents, through a complex sinuous relationship, which evolves from respect, acceptance and obedience to indifference and opposition. Over time, the influence of the family diminishes and the role of the social environment, of the school, increases. In Western society, which has become increasingly individualistic, religion has become a personal choice, related to privacy and has a diminishing influence on the ways in which individuals live their faith.

Colleagues are important agents of religious socialization, and young people learn and shape the religious behaviors and values of their colleagues. Erickson (1992) observes that the influence of colleagues on the religiosity of young people can be particularly pronounced for young people attending religious schools. Young people also tend to form friends with similar colleagues from a religious point of view (Cook, Schwadel, & Cheadle, 2017), and religion can influence young people's friendship networks and the choices young people make when selecting friends (Cook and et al., 2017; Cheadle and Schwadel, 2012). In addition, groups of religious young people are important contexts of friendship between colleagues and are important means by which young people connect with other colleagues (religiously similar).

Religious messages, parents, family, colleagues, and larger community factors (eg, religious institutions, unfamiliar adults) shape perceptions of “morality” and “right and wrong” behavior in adolescence. Smith (2003b) emphasizes the development of morality and the norms surrounding perceptions of "good and evil" are essential to the role of religion individually, socially and culturally. Religious moral messages are often internalized in youth and direct the ways in which individuals and groups view their world, behaviors, and responsibilities.

In particular, religious morality emphasizes the importance of behaviors such as self-control, bitterness, helping others, treating others with respect, and prosocial behaviors. Most (if not all) major world religions have variations of the "Golden Rule" (ie "do to others"), which can serve as a guide to behavior. Research often indicates the positive influence of religiosity on youth outcomes, such as crime prevention, increasing prosocial behavior and feelings of concern for others, increasing connections, community support, adults, and colleagues, enhancing a sense of identity and purpose that benefits health and well-being.

However, some studies indicate a negative influence of religion on mentality through factors such as religious doubts or unhappy ideas about religion or perceptions about God or the afterlife (Ellison and Lee 2010). In addition, these associations between religion, health, and well-being are related to both personal dimensions (manifested through prayer) and social dimensions (such as attendance at church). Given the convergence of these different elements of religiosity, it is not surprising that religion thus provides a rich and unique background for understanding the behaviors, worldviews, and outcomes of young people (and adults).

Links between religion and bullying: empirical research

Religion and bullying can be linked in many ways. First, religion can prevent or inhibit bullying behavior by a) encouraging the development and internalization of notions of morality and "rightly moral" behavior, by b) preventing feelings of depression, or by c) increasing social support (colleagues and adults); and parental and adult supervision. However, religion can encourage or function as a source of aggression behavior by a) religious victimization (e.g., being ridiculed or treated unfairly or disrespectfully because of religion), by b) stigmatization and discrimination related to unbelievers , opposing and non-religious visions or beliefs about the world or through c) perceptions of religion as inappropriate in youth groups. In addition, religion and aggression can be associated with pathways to physical and mental health.

Studies often indicate the positive influence of religiosity on health outcomes through social support and religious coping strategies in the context of stressful life events (Nooney, 2005). Previous research is unclear, however, whether religiosity can cushion the health consequences of aggression, a serious and often persistent stressor in young people. The rest of this section explores these proposed associations between religiosity and bullying in adolescence and the impact on adulthood.

Religion as a prevention of bullying

1. Morality and the internalization of moral messages

Religion provides moral messages and moral guidance to young people. Religious messages and guidance such as "help others" and "love your neighbor" lead young people to understand what is "right or wrong" behavior in family, equality, and the wider community. These notions of right or wrong behavior, goals of "being a good person," and achieving a happy afterlife are essential to how many teens understand religion and focus on moral and "otherworldly" issues (Smith and Denton 2005). . In addition, the development of notions of religious morality is related to "spiritual modeling" or the degree to which young people see and imitate the beliefs and / or behaviors of other colleagues and adults (Desmond et al., 2010).

Although research suggests that most young people understand that bullying is wrong (Thornberg et al., 2015), it is not clear how religiosity is linked to bullying. For example, religion may be associated with a decrease in bullying due to greater internalization of moral messages. In this case, religious socialization and the moral messages in it can function as a social control, preventing or inhibiting unwanted

interpersonal behaviors (eg, fighting, aggression). In fact, religiosity is associated with lower probabilities of other types of adolescent delinquency, including drug / alcohol use, sexual activity, and violence. Moreover, the links between religiosity and crime prevention may be stronger among young people with a high level of religious belief (Ellison et al., 2008).

2. Preventing demoralization, low self-esteem

Related to the processes of moral development and internalization of moral messages, religion can prevent and / or reduce the development of moral disengagement. As mentioned, moral disengagement refers to the social / cognitive processes by which individuals are able to justify what is wrong and what is not or are able to engage in actions that oppose their personal or group values or perceptions that the act is wrong (for example, minimizing someone's role in the act, restructuring the "iniquity" of the act, dehumanizing the victim). The development of moral disengagement is linked to bullying and aggression in many studies (Thornberg and Jungert 2014).

Religious socialization processes and related prosocial behaviors can reduce the risk of bullying (especially perpetration) by reducing the likelihood that young people will feel demoralized. In addition, the role of religion in preventing demoralization may be stronger among communities of highly religious people. These types of “moral communities” could further prevent demoralization through social pressures related to the conformity of participation and religious beliefs (Graham and Haidt 2010; Regnerus 2003).

3. Monitoring adult development and social connections

Religion is also a source of adult supervision and connections with other adults, colleagues, and community members (Ebstyne King and Furrow, 2004). The increased presence and involvement of adults and others can decrease both perpetration and victimization, due to increased adult supervision and the potential for support for adults and colleagues (Espelage 2014, Waasdorp et al. 2011). Religion can also increase the comfort of young people talking to their parents and adults about their problems, which can reduce the likelihood of bullying.

Moreover, the links between religion, social support and the decrease in aggression may be more pronounced among communities of highly religious people due to factors related to youth surveillance and the characteristics of network connections (ie network closure) (Smith 2003c).

Religion as a source for bullying

1. Religious victimization

Religious victimization (ie bullying because of religion) has received increasing attention in research in recent years. Religion can be a source of bullying and discrimination, especially for young people whose religious beliefs are not in the majority or are perceived as "strange" or "deviant". For example, Dupper et al. (2015) describe events of religious victimization and discrimination among students of Jewish and Muslim public schools around the world, often initiated by colleagues as well as

teachers. A number of case studies in the media have also documented issues related to religious discrimination among young people. The negative consequences associated with religious victimization include increased feelings of anxiety and depression, poorer health, and lower life satisfaction. Religious victimization can uniquely influence mental health through perceptions of discrimination, threats to self or group identity, or potential for physical violence and hate crimes.

2. Stigma among non-religious, unbelievers / atheists

Similarly, young people may experience victimization or religious discrimination because of non-religious beliefs. Edgell et al. (2016) and Cragun et al. (2012) document increased discrimination, stigma and the consequences associated with health and happiness in adolescents and later in adulthood among those who identify as non-religious, atheist or agnostic because of cultural perceptions of deviance associated with these beliefs. In addition, the stigma and social consequences of atheism or agnostic beliefs may be more pronounced for people who are more deeply embedded in highly religious communities. Given the increasing number of people who identify as non-religious, atheist or agnostic, non-religious / atheist / agnostic stigmas and victimization may affect more individuals today.

3. Religion as an unpopular subject in social groups

Finally, it is possible that religion and religious practices / behaviors may simply be "unpopular" in social groups and thus may lead to bullying (Thornberg 2011). Being "popular" in peer circles usually confers social benefits, and the dynamics of popularity are associated with bullying and aggression against young people (Garandeau et al. 2014). In addition, behaviors or traits that are viewed as different or "unpopular" are often subject to aggression (e.g., Thornberg 2011). Although many young Americans support a religious affiliation and state that religion is at least somewhat important in their lives (Pew Research Center 2014), most young people do not talk to their friends about religion (Pew Research Center, 2019). In addition, many young adults are increasingly claiming non-religious identities or believing that religion is not generally important (Pew Research Center, 2015). These declines in religiosity could thus reflect a declining importance of religion among young people, which may increase the risk of aggression (especially victimization) for young people who openly practice their religion.

Future research: connections between religion, bullying and happiness

Religion and aggression can also be associated with mental health. Many studies show positive associations between religiosity and health through mechanisms such as social support, religious adjustment, and lifestyles (Koenig, King, & Carson, 2012). Religion provides both resources (e.g., social support) and management opportunities (e.g., prayer, sense of purpose) that can help mitigate the consequences of negative life events, including physical illness (Reynolds et al. 2016), unfortunately. and stress associated with major life events, such as financial difficulties or pain and grief. Some studies show, however, negative associations between religion and health through stressful relationships with religious beliefs, members of the religious community, or

disturbing perceptions of the divine (Ellison et al. 2014). However, whether or not religiosity influences the association between bullying and adolescent happiness is unclear and deserves further attention in future research. In our country, studies and people's desire to participate in such studies are limited.

Conclusios

Many states have adopted measures to protect adolescents from religious discrimination and bullying, which can lead to lower overall rates of religious victimization compared to general victimization. Although religious victimization may occur less frequently than more general victimization, religious victimization still has unique implications for mental health.

Moreover, religious bullying can be a way for young people to gradually lose their religiosity in adulthood. This decrease in religiosity can further aggravate the state of happiness by losing previous social supports and lifestyle behaviors. Future studies should take a closer look at the nature of religious bullying in adolescence, how religious bullying affects young people from different backgrounds and the potential consequences it has for adolescent health and future adult life.

This article examined the associations between religiosity and bullying among young people and the presumed impact on adult life. This is an important area of research, as both religion and bullying are key social factors and experiences that can influence life course outcomes in several areas (eg, family, school, work). While this predominantly theoretical research motivates many additional questions that remain unanswered, this article nonetheless provides a strong overview of a number of models that link religiosity, bullying, and happiness to well-being.

We examined the associations between religiosity (ie affiliation, participation in the service, prayer, scripture reading, participation in religious youth groups, religious evidence, orientation to God, beliefs in a later life, attitudes toward alternative beliefs, and religious doubts). and aggression (ie peer victimization, perpetration, victim aggression, and religious victimization). Motivated by theoretical perspectives including religious socialization and demoralization, we hypothesized that religion would have negative associations in the face of bullying (e.g., less victimization due to increased parental supervision and group membership), as well as positive associations to aggression. (e.g., through religious doubts and religious victimization).

Religiosity has not been associated with general victimization of colleagues, contrary to expectations that religiosity can prevent victimization through factors such as increased parental supervision, group membership, or perhaps indirectly through mechanisms such as increased self-esteem.

These patterns suggest that religion may decrease perpetration by internalizing religious messages, as well as the personal relevance of religiosity in everyday life (Smith 2003b). This finding may indicate religious doubts as a source of stress and / or tension (eg, identity) and may help explain aggressive behavior (ie, bullying) toward colleagues.

Future directions include, first, a greater exploration of the links between religiosity and religious victimization in young people. Future research should consider a more careful definition of "somewhat religious" or, similarly, what is meant by "non-religious" or "very religious" in adolescence and adulthood. Being part of a popular group was strongly associated with relatively high risks of victimization, perpetration and intimidation in this study. Perhaps data from social networks could help clarify that religiosity differently influences the occurrence (or lack) of aggression in peer groups, depending on the importance of religion or perceptions of the “popularity” of peer religion (Barrett et al. 2007). Third, some aspects of religiosity (eg, religious doubt, prayer) have been associated with an increased risk of bullying. Future research should continue to assess ways in which religion (and religious beliefs) could function as a stressor and / or source of tension that can lead to bullying behavior. Finally, future studies should consider other "roles of participants" in the bullying process, not just victims, aggressors and direct victims of aggressors, to examine whether religiosity is associated with these dimensions of participation in aggression. for example, more religious adolescents are more likely to intervene in aggression incidents than less religious adolescents.

References

[1] Alvarez-Garcia, David, Trinidad Garcia, and Jose Carlos Nunez. 2015. Predictors of school bullying perpetration in adolescence: A systematic review. Aggression and Violent Behavior, 23: 126-136.
[2] Barrett, Jennifer B., Jennifer Pearson, Chandra Muller, and Kenneth A. Frank. 2007. Adolescent religiosity and school contexts. Social Science Quarterly, 88(4): 1024- 1037.
[3] Bogart, Laura D., Marc N. Elliott, David J. Klein, Susan R. Tortolero, Sylvie Mrug, Melissa F. Peskin, Susan L. Davies, Elizabeth T. Schink, and Mark A. Schuster. 2015. Peer victimization in fifth grade and health in tenth grade. Pediatrics, 133(3): 440-447.
[4] Bronfenbrenner, Urie. 1979. The Ecology of Human Development. Harvard University Press: Cambridge, MA.
[5] Centers for Disease Control and Prevention. 2019. Recommended BMI-for-age Cutoffs. https://www.cdc.gov/nccdphp/dnpao/growthcharts/training/bmiage/page4.html.
[6] Chaux, Enrique and Melisa Castellanos. 2015. Money and age in schools: Bullying and power imbalances. Aggressive Behavior, 41: 280-293.
[7] Cheadle, Jacob E. and Philip Schwadel. 2012. The ‘friendship dynamics of religion’ or the ‘religious dynamics of friendship’? A social network analysis of adolescents who attend small schools. Social Science Research, 41(5): 1198-1212.
[8] Chen, Ying and Tyler J. VanderWeele. 2018. Associations of religious upbringing with subsequent health and well-being from adolescence to young adulthood: An outcome- wide analysis. American Journal of Epidemiology, in press.
[9] Cook, J. Benjamin, Philip Schwadel, and Jacob E. Cheadle. 2017. The origins of religious homophily in a medium and large school. Review of Religious Research, 59: 65-80.
[10] Cragun, Ryan T., Barry Kosmin, Ariela Keysar, Joseph H. Hammer, and Michael Nielsen. 2012. On the receiving end: Discrimination toward the non-religious in the United States. Journal of Contemporary Religion, 27(1): 105-127.
[11] Crosnoe, Robert and Monica Kirkpatrick Johnson. 2011. Research on Adolescence in the twenty-first century. Annual Review of Sociology, 37(4): 439-460.

[12] Desmond, Scott A., Kristopher H. Morgan, and George Kikuchi. 2010. Religious development: How (and why) does religiosity change from adolescence to young adulthood? Sociological Perspectives, 53(2): 247-270.
[13] Dupper, David R., Shandra Forrest-Bank, and Autumn Lowry-Carusillo. 2015.
[14] Experiences of religious minorities in public school settings: Findings from focus groups involving Muslim, Jewish, Catholic, and Unitarian Universalist youth.Children & Schools, 37(1): 37-45.
[15] Ebstyne King, Pamela and James L. Furrow. 2004. Religion as a resource for positive youth development: Religion, social capital, and moral outcomes. Developmental Psychology, 40(5): 703-713.
[16] Ebstyne King, Pamela, James L. Furrow, and Natalie Roth. 2002. The influence of families and peers on adolescent religiousness. Journal of Psychology and Christianity, 21(2): 109-120.
[17] Eccles, Jacquelynne S. and Robert W. Roeser. 2011. Schools as developmental contexts during adolescence. Journal of Research on Adolescence, 21(1): 225-241.
[18] Edgell, Penny, Douglas Hartmann, Evan Stewart, and Joseph Gerteis. 2016. Atheists and other culture outsiders: Moral boundaries and the non-religious in the United States. Social Forces, 95(2): 607-638.
[19] Ellison, Christopher G., Matt Bradshaw, Kevin J. Flannelly, and Kathleen C. Galek.
[20] 2014. Prayer, attachment to God, and symptoms of anxiety-related disorders among
[21] U.S. adults. Sociology of Religion, 75(2): 208-233.
[22] Ellison, Christopher G. and Jinwoo Lee. 2010. Spiritual struggles and psychological distress: Is there a dark side of religion? Social Indicators Research, 98: 501-517.
[23] Ellison, Christopher G., Matt Bradshaw, Sunshine Rote, Jennifer Storch, and Marcie Trevino. 2008. Religion and alcohol use among college students: Exploring the role of domain-specific salience. Journal of Drug Issues, 38(3): 821-846.
[24] Erickson, Joseph A. 1992. Adolescent religious development and commitment: A structural equation model of the role of family, peer group, and educational influences. Journal for the Scientific Study of Religion, 31(2): 131-152.
[25] Espelage, Dorothy. 2014. Ecological theory: Preventing youth bullying, aggression, and victimization. Theory Into Practice, 53(4): 257-264.
[26] Furrow, James L., Pamela Ebstyne King, and Krystal White. 2004. Religion and positive youth development: Identity, meaning, and prosocial concerns. Applied Developmental Science, 8(1): 17-26.
[27] Garandeau, Claire, Ihno A. Lee, and Christina Salmivalli. 2014. Inequality matters: Classroom status hierarchy and adolescent's bullying. Journal of Youth and Adolescence, 43: 1123-1133.
[28] Gendron, Brian P., Kirk R. Williams, and Nancy G. Guerra. 2011. An analysis of bullying among students within schools: Estimating the effects of individual normative beliefs, self-esteem, and school climate. Journal of School Violence, 10(2): 150-164.
[29] Graham, Jesse and Jonathan Haidt. 2010. Beyond beliefs: Religion bind individuals into moral communities. Personality and Social Psychology Review, 14(1): 140-150.
[30] Himmelfarb, Harold S. 1979. Agents of religious socialization among American Jews. The Sociological Quarterly, 20: 477-494.
[31] Houbre, Barbara, Cyril Tarquinio, Isabelle Thuillier, and Emmanuelle Hergott. 2006.
[32] Bullying among students and its consequences on health. European Journal of Psychology of Education, 21(2): 183-208.
[33] Hymel, Shelly and Susan M. Swearer. 2015. Four decades of research on school bullying: An introduction. American Psychologist, 70(4): 293-299.
[34] Hymel, Shelly and Rina A. Bonanno. 2014. Moral disengagement processes in bullying. Theory Into Practice, 53(4): 278-285.
[35] Koenig, Harold G., Dana E. King, and Verna Benner Carson. 2012. Handbook of Religion and Health, 2nd Edition. Oxford: New York.

[36] Lereya, Suzet Tanya, William E. Copeland, Stanley Zammit, and Dieter Wolke. 2015. Bully/victims: A longitudinal, population-based cohort study of their mental health. European Child & Adolescent Psychiatry, 24: 1461-1471.
[37] Modecki, Kathryn L., Jeannie Minchin, Allen G. Harbaugh, Nancy G. Guerra, and Kevin C. Runions. 2014. Bullying prevalence across contexts: A meta-analysis measuring cyber and traditional bullying. Journal of Adolescent Health, 55: 602-611.
[38] Murray-Close, Dianna and Jamie M. Ostrov. 2009. A longitudinal study of forms and functions of aggressive behavior in early childhood. Child Development, 80(3): 828- 842.
[39] Nooney, Jennifer G. 2005. Religion, stress, and mental health in adolescence: Findings from Add Health. Review of Religious Research, 46(4): 341-354.
[40] Olweus, Dan. 1997. Bully/victim problems in school: Facts and intervention. European Journal of Psychology of Education, 12(4): 495-510.
[41] Paez, Gabriel R. 2018. Cyberbullying among adolescents: A general strain theory perspective. Journal of School Violence, 17(1): 74-85.
[42] Pepler, Debra, Wendy Craig, Depeng Jiang, and Jennifer Connolly. 2008. Developmental trajectories of bullying and associated factors. Child Development, 79(2): 325-338.
[43] Pew Research Center. 2019. "For a Lot of American Teens, Religion is a Regular Part of the Public School Day". Retrieved April 13th 2010 at https://www.pewforum.org/2019/10/03/for-a-lot-of-american-teens-religion-is-a-regular-part-of-the-public-school-day/.
[44] Pew Research Center. 2018. "'New Age' Beliefs Common among Both Religious and Nonreligious Americans". Retrieved April 13th 2020 at https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/10/01/new-age-beliefs-common-among- both-religious-and-nonreligious-americans/.
[45] Pew Research Center. 2018. "Young adults around the world are less religious by several measures". Retrieved April 13th 2020 at https://www.pewforum.org/2018/06/13/young-adults-around-the-world-are-less- religious-by-several-measures/.
[46] Pew Research Center. 2015. "Millennials increasingly are driving growth of 'nones'".
[47] Retrieved April 13th 2020 at https://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/05/12/millennials-increasingly-are-driving-growth-of-nones/.
[48] Pew Research Center. 2014. "Religious Landscape Study: Younger Millennials." Retrieved April 13th 2020 at https://www.pewforum.org/religious-landscape- study/generational-cohort/younger-millennial/.
[49] Regnerus, Mark D. 2003. Moral communities and adolescent delinquency: Religious contexts and community social control. The Sociological Quarterly, 44(4): 523-554.
[50] Reynolds, Nina, Sylvie Mrug, Kelly Wolfe, David Schwebel, and Jan Wallander. 2016. Spiritual coping, psychosocial adjustment, and physical health in youth with chronic illness: A meta-analytic review. Health Psychology Review, 10(2): 226-243.
[51] Salmivalli, Christina. 2014. Participant roles in bullying: How can peer bystanders be utilized in interventions? Theory Into Practice, 53(4): 286-292.
[52] Salmivalli, Christina. 2010. Bullying and the peer group: A review. Aggression and Violent Behavior, 15: 112-120.
[53] Smith, Christian and Melina Lundquist Denton. 2005. Soul-searching: The religious and spiritual lives of American teenagers. Oxford University Press: New York.
[54] Smith, Christian. 2003b. Theorizing religious effects among American adolescents. Journal for the Scientific Study of Religion, 42(1): 17-30.
[55] Smith, Christian. 2003c. Religious participation and network closure among American adolescents. Journal for the Scientific Study of Religion, 42(2): 259-267.
[56] Steensland, Brian, Jerry Z. Park, Mark D. Regnerus, Lynn D. Robinson, W. Bradford Wilcox, and Robert D. Woodberry. 2000. The measure of American religion: Toward improving the state of the art. Social Forces, 79(1): 291-318.

[57] Swearer, Susan M. and Shelly Hymel. 2015. Understanding the psychology of bullying: Moving toward a social-ecological diathesis-stress model. American Psychologist, 70(4): 344-353.
[58] Swearer, Susan M. and Paulette Tam Cary. 2003. Perceptions and attitudes toward bullying in middle school youth: A developmental examination across the bully/victim continuum. Journal of Applied School Psychology, 19(2): 63-79.
[59] Takizawa, Ryu, Barbara Maughan, and Louise Arseneault. 2014. Adult health outcomes of childhood bullying victimization: Evidence from a five-decade longitudinal British birth cohort. American Journal of Psychiatry, 171(7): 777-784.
[60] Thornberg, Robert, Tiziana Pozzoli, Gianluca Gini, and Tomas Jungert. 2015. Unique and interactive effects of moral emotions and moral disengagement on bullying and defending among school children. The Elementary School Journal, 116(2): 322-337.
[61] Thornberg, Robert. 2011. 'She's weird!' – The social construction of bullying in school: A review of qualitative research. Children & Society, 25: 258-267.
[62] Williams, Rhys H., Courtney Ann Irby, and R. Stephen Warner. 2016. "Church" in black and white: The organizational lives of young adults. Religions, 90(7): 1-19.
[63] Wolke, Dieter, William E. Copeland, Adrian Angold, and E. Jane Costello. 2013. Impact of bullying in childhood on adult health, wealth, crime, and social outcomes. Psychological Science, 24(10): 1958-1970.

GLOBAL AND ECONOMIC ASPECTS OF LANGUAGE POLICIES AND EDUCATION

Marius-Adelin UZONI,
Junior Lecturer, PhD. "Iuliu Haţieganu" University of Medicine and Pharmacy, Cluj-Napoca

Abstract: This paper discusses language policies as a field influenced by various factors. The most important ones being globalization, economy, and politics. The relationship between language policies and the aforementioned factors is bidirectional and is subjected to constant change. This research begins by discussing aspects that concern language policies in general, but unavoidably goes toward the impact of English on language policies.

Keywords: language policies, globalization, language commodification, foreign languages, teaching, education

Education requires, first and foremost, a common medium of instruction for both teachers and learners. Tollefson (2008) noted that most language policies impose standard varieties of language as the desired or acceptable means of communication. Other varieties, which he called "stigmatized", including dialects, varieties used by various social strata, or classes, as well as pidgin and creole languages are deemed as culpable for "the limited educational and employment opportunities of their users." (Tollefson 2008: 6) The researcher mentioned further that evidence to support the usage of such non-standard varieties can aid the acquisition process of the accepted standard, since it comes to support "the students' participation, self-esteem, performance on standardized tests, and overall academic achievement." (Ibid.)

The idea of social classes, in its modern conception, has its Western-world roots in the industrial revolution and the distinct distribution of resources it brought with it. Furthermore, an important implication of this stage in the history of humankind is that of educational systems becoming accessible to more people. Literacy gained in controlled and standardised environments has created the proper terrain for the emergence of language policy and planning. Education implies a standardisation of the medium of instruction, as well as a broadening of the students' foreign language knowledge. (Rampton et al. 2008: 71-73) The establishment of universal education in Britain in the 1870s, preceded by political conflict that originated from the differences between social classes is one of possible reason for the emphasis on the differences between standard and non-standard varieties of language. (Id. 73)

The same authors stated that a century later, "public education had not eradicated class difference, and that non-standard speech had not disappeared" (Id. 74) and language had become an element of differentiation between classes, i.e., speaking non-standard varieties of language was proof of a less educated person, and it is my opinion that this perception expands beyond the British Isles and stands true even nowadays. The manner in which a person speaks, more noticeable through their use of

grammar as well as their accent, has led to the emergence of what Rampton et al. called "subordinate identities" (Ibid.) which have made some teachers adopt features of their students' dialect or even lower their expectations for their students who were audibly a part of the working class. However, the authors argued that class should have been viewed as a means for group identification, rather than a structural category which only deepens intra-state differences. (Rampton et al. 2008: 75) Closer to the present day, in the UK, the differentiation between students has moved from the dialect-driven one described above to the one related to immigrant populations. (Id. 79)

1.1 Globalisation and commodification

David Block analysed the impact that globalisation has had on the field of education. He deemed the concept of globalisation as referring "to those spatio-temporal processes of change which underpin a transformation in the organization of human affairs by linking together and expanding human activity across regions and continents." (Block 2008:31) The author pinpointed the concept on a continuum that, at one end is flanked by socio-economic relations at a local or national level and at the other by the same relations created as a result of regional and global interactions. (Ibid.) There is a debate concerning the reasons behind the process of globalisation – is it a result of capitalism or is it something not yet experienced by humanity at any level? Furthermore, Block stated that there are experts which claim that because of this phenomenon, the nation-state is beginning to have less and less impact on the lives of its citizens and thus, globalisation has been deemed to have many angles from which it can be researched and explained. (Id. 32-33)

Block gave as examples two renown cases of minority languages that dispute which part of society they influence: French in Canada and Catalan in Spain. Language policy makers note that the disputes have fundamentally been about economic aspects and yet they appeal to national and cultural identity when designing policy. (Id. 34) Language has, therefore, been modified into a commodity which can be traded, i.e., it has been commodified. An important implication of this process is a change in the reasons for language conservation and promotion and proves to be an economically valid decision to do so since language can be perceived as an "acquirable technical skill and marketable commodity." (Heller 2002:47) This, in turn, has changed the perspectives of language competency and skills. However, the evaluation of language policies entails a comparison between monolingual and bilingual approaches in education which has led some scholars to believe that English-only instruction can, in certain circumstances, prove disadvantageous to students. (Tollefson 2008: 6-7)

This commodification process should not affect the reasoning behind the choice of language of instruction or foreign languages to be taught in schools, according to Block (2008: 36-37). However, the expansion of English, for example, and its influence in many aspects of international life are undeniable. Therefore, many nations around the world choose to provide English as a foreign language or as the language of instruction in their educational settings, ranging from primary (and before) to tertiary education. The phenomenon was described extensively by many scholars who have

argued whether this spread of a single language, albeit in many forms and varieties, is a positive or a negative one. David Crystal (1997) asked the same (rhetorical) question and emphasised the strain that English exacts on an array of *smaller* languages, making some of them redundant in certain aspects of global life. Block (2008) has also remarked the dangers of the globalisation of English and noted that literature in the field of LPP offers extensive examples of the dominance held by English speaking nations in various aspects of educational progress and development, alongside other socio-economic aspects of life.

Therefore, the fact that languages have been subjected to this commodification process can cause various problems in terms of language planning, since the field is faced with the task of preserving less spread languages, while also supporting the factual needs of the globalised society. However, research in the field of language commodification still requires extensive work, particularly in reference to other languages than English. (Block 2008: 41)

1.2 Economics and politics of language teaching

François Grin, in "The Economics of Language Education" (2008) discussed the economic impact of foreign language teaching and emphasised the differences between this field of education and most of the research done concerning language and education. He also noted that the economic impact of the teaching foreign languages is very different from that of the official languages of nation-states. Grin explained that language and economics, apart from occurring simultaneously, influence each other to a great extent and therefore "language economics studies the mutual relationships between linguistic and economic variables." (Grin 2008: 84) The concept was further clarified by the example given by the author, in which an economist of language was portrayed as a person who can investigate if companies are able to gain more profit by "advertising its goods in the local language even on a very small market" (Ibid.)

Input and output are the terms used by Grin to refer to the costs and benefits of foreign language teaching, the former comprising all the resources used during the process, both on the part of the institution, and on the one of the learners, while the latter refers to the results of the educational process, i.e. all the language skills acquired by the learner. The scholar then focused on detailing the contrast between the two aspects of evaluation which govern education: internal and external efficiency. The evaluation of internal efficiency is undertaken in order to provide an answer to the concern of how to teach foreign languages (FLs), while external efficiency is the assessment of which FLs to teach, alongside finding a rationale for them. Hence, the economics of language education focuses on external efficiency evaluation. (Id. 85)

The economics of language teaching reveals that the value of a foreign language (FL) can be determined at the individual, as well as the social level. The value of a foreign language is clearly affected by the number of individuals who can speak it. The effects are, however, ambivalent: for the individuals, value can increase proportionally with the number of speakers since there are more opportunities for them to practice the

language outside the institutional environment in which they learnt it, whereas the market value of the FL can decrease as the number of speakers increases. (Id. 86)

Policy recommendations have been to "prioritise the teaching of FLs that give rise to the highest returns" (Id. 86) and to keep in mind four aspects that evaluate the external efficiency of foreign language teaching: private market value, social market value, private non-market value, and social non-market value. (Id. 87) These can be explained in terms of usefulness: if individuals or the society have any financial gains and whether or not the individuals or the society have any gains outside the financial ones due to learning one foreign language or the other.

Grin stipulated in 2008 (91-92) that it is likely that the market value of English is likely to face decline in the future. More than a decade later, his predictions are starting to become visibly accurate. For instance, in Romania, the value of English has diminished in recent years after a long period in which companies would offer higher salaries to their employees who were able to work in an English-speaking environment. Nowadays, English skills are no longer considered an advantage, but have become a necessity in many cases and compared to speakers or *rarer* languages such as Scandinavian or Asian ones, employees who can only use this language incur lesser costs to the companies.

Apart from the economics reasoning, politics is another key component that can affect the direction taken by language policy when it comes to educational settings.

Suresh Canagarajah stated that "no sensible professional can practice ELT today without being alert to the heterogeneity of English varieties, the conflicting claims of community and identity, the values behind methods and materials, and unequal classroom relationships and roles." (2008: 213) Furthermore, a delay in the addressing of the politics of language policy was seen because of the use of foreign language teaching in the process of colonization and also during the cold war. (Ibid.) Therefore, the political aspects of language teaching policy must be understood in a broad sense which moves beyond the national or supra-national politics, in its more traditional understanding. Furthermore, Lin and Martin (2005:1-2) noted that globalisation is seen by part of the scientific community in terms of a continuation of the colonisation process, albeit in a more subtle manner, without any imperialist claims of power by certain important economic actors.

Although many of the once colonised nations have gained independence from the British Empire, English is still perceived by many of them as a resource of paramount importance, since the language is seen as a means to aid "economic development, technological and material modernisation, and human-resource capital investment for current and future successful participation in the new global economic order." (Id. 2) The postcolonial setting is the one in which politics has played and still plays an important role in discerning among suitable language policies. For instance, Lin and Martin observed that the status of English is being revived in India and Malaysia, further strengthened in Singapore, Hong Kong, Turkey and Iran and the implementation of policies that support linguistic diversity in South Africa had not yet been implemented.

Therefore, the dominance of English should be viewed as being the result of contextualised local hegemonies. (Id. 3-5) Globalisation and the extended competitiveness it implies has led to the necessity of reform in the field of education. When once the skills of a person were specific to a particular area of expertise, they are now intertwined with language skills and particularly English skills (at least for the foreseeable future). That is why private educational setting chose to compete with national systems by introducing English as the medium of instruction. (see Lin and Martin 2005)

India underwent an educational standardisation in its colonial period which created a class of educated indigenous people who acted as mediators between the British colonists and the rest of the population. After its independence, a desire to revive the local languages became dominant, however, the growth in power and political dominance of English-speaking countries (the USA and the UK most of all) has averted the educational purpose intended to revitalise Indian languages. (Lin and Martin 2005: 14)

However, status planning in post-colonial settings proved to be a complicated political balancing act, since many countries which had become independent had much larger territories, the borders of which could not overlap with the concept of one nation, one language. In Africa, Sue Wright (2012: 65-67) remarked, the choice of an official language proved to be most difficult to make because of two main reasons: first, the newly independent countries contained several nations within their borders, with their distinct languages and the choice to grant official status to one was almost impossible to make and second, to keep the language of the colonists could have been seen as a continuation of foreign involvement in the countries.

Even though in post-colonial nations English has preserved its dominance, the rest of the world's nations have found themselves increasingly more immersed in this situation because of their educational policies of teaching English as a foreign language for political and economic reasons which stem from the process of globalisation.

Bibliography

Block, D. (2008). 'Language Education and Globalization' In: S. May and N. Hornberger (eds.), *Language Policy and Political Issues in Education*, Volume 1 of N. Hornberger (ed.), *Encyclopedia of Language and Education* (2nd edition), Springer, pp. 31-44.

Canagarajah, S. (2008). 'The Politics of English Language Teaching', In: S. May and N. Hornberger (eds.), *Language Policy and Political Issues in Education*, Volume 1 of Hornberger, Nancy (ed.), *Encyclopedia of Language and Education* (2nd edition), New York: Springer, pp. 213-228.

Crystal, D. (1997) *English as a global language*, Cambridge: Cambridge University Press.

Grin, F. (2008). 'The Economics of Language Education', in May, S. and Hornberger, N. (eds.), *Language Policy and Political Issues in Education*, Volume 1 of Hornberger, Nancy (ed.), *Encyclopedia of Language and Education* (second edition), New York: Springer, pp. 83-94.

Heller, M. (2002). 'Globalization and the commodification of bilingualism in Canada', In: Block, D. and Cameron, D. (eds.), *Globalization and Language Teaching*, Abingdon: Routledge, pp. 47–63.

Lin, A. and Martin, P. (2005) 'From a Critical Deconstruction Paradigm to a Critical Construction Paradigm: An Introduction to Decolonisation, Globalisation and Language-in-Education Policy

and Practice', In: Lin, A. and Martin, P. (eds.), *Decolonisation, Globalisation and Language-in-Education Policy and Practice*, Clevedon: Multilingual Matters Ltd., pp. 1-20
Rampton, B. et al. (2008). 'Language, Class and Education', in May, S. and Hornberger, N. (eds.), *Language Policy and Political Issues in Education*, Volume 1 of Hornberger, N. (ed.), *Encyclopedia of Language and Education* (2nd edition), New York: Springer, pp. 71-82.
Tollefson, J. (2008). 'Language Planning in Education' In: May, S. and Hornberger, N. (eds.), *Language Policy and Political Issues in Education*, Volume 1 of Hornberger, N. (ed.), *Encyclopedia of Language and Education* (second edition), New York: Springer, pp. 3-14.
Wright, S. (2012). 'Language policy, the nation and nationalism' In: Spolsky, B. (ed.), *The Cambridge Handbook of Language Policy*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 59-78.

ASPECTS REGARDING THE LEGAL LIABILITY IN ENVIRONMETAL LAW PROVIDED IN SPECIAL LAWS – FORESTRY CODE

Ingrid Ileana NICOLAU,
Lecturer PhD, "Spiru Haret" University of Bucharest
Facultatea de Ştiinţe Juridice şi Economice Constanţa

Abstract: Legal responsibility in the field of environmental protection must also be included among the coordinates that mark the content regulation of a fundamental right- right to a protected environment.
Most important aspect in this matter is to prevent ecological damage rather than establishing liability in order to repair the damages (due to the sometimes irreversible nature of ecological damages. Legal liability differs depending on the degree of actual social danger of the act, which may constitute, according to this criterion, a crime or misdemeanor, resulting in two possible forms of legal liability: misdemeanor or criminal. If the deed does not fall into any of these categories, but still caused property damage, it will be repaired through civil liability.

Keywords: environmental law, legal liability, ecological damage, Forestry Code

Scurt istoric al legislaţiei de protecţie a mediului

Realizând un scurt istoric al legislaţiei protecţiei mediului, găsim reglementări edictate încă din secolul al XV-lea de către domnitorul Ştefan cel Mare sub forma "legii braniştei" care interzicea doborârea arborilor, vânătoarea şi pescuitul, făcute fără acordul proprietarului acestora. Despre frumuseţea şi sălbăticia peisajului Ţării Moldovei detalii numeroase găsim şi la cronicarii vremii (Miron Costin, Grigore Ureche, Dimitrie Cantemir) dar şi în operele scriitorilor contemporani (Mihail Sadoveanu, Geo Bogza şi alţii).

În secolul XX preocupărilor naţionale în această direcţie li s-au adăugat şi cele internaţionale. Comunitatea international a început să sesizeze răul din ce în ce mai mare produs mediului şi a început să caute mijloace de contracarare. Urmarea acestui proces a fost o lungă serie de tratate, acorduri, convenţii care au drept obiectiv protejarea mediului, atât în ansamblul său cât şi a elementelor componente.

În România, perioada 1947-1989 este caracterizată de un declin în ceea ce priveşte protecţia mediului. Acest regres nu este neapărat de natură legislativă (au existat suficiente reglementări, atât în plan naţional, dar mai ales internaţional, sub forma unor acorduri, tratate internaţionale pe care România le-a semnat, obligandu-se astfel să le şi respecte), ci de natură practică, o serie de dispoziţii oprindu-se la nivel pur declarative de multe ori aceste reglementări pur şi simplu nu se aplicau, cerinţele de protecţie a naturii cedând în faţa factorului economic.

În privinţa reglementărilor specifice acestei perioade, apare în sfârşit o lege generală de protecţie a mediului (Decretul-lege 237/1950 şi Regulamentul de punere în aplicare adoptat prin Hotărârea Consiliului de Ministri 518/1954) dar şi reglementări

specifice precum Decretul 1059 din 15 noiembrie 1967 privind protecţia sanitară a surselor, construcţiilor şi instalaţiilor centrale de alimentare cu apă potabilă şi a apelor minerale pentru cura internă.[1]

În anul 1973 apare o nouă lege-cadru în materie (Legea nr. 9/1973privind protecţia mediului înconjurător) şi care va ramâne în vigoare 22 de ani, până la apariţia Legii nr.137/1995 privind protecţia mediului, prima reglementare modernă, europeană în acest domeniu.

Răspunderea juridică în dreptul mediului

Termenul de „răspundere" este specific mai degrabă sociologiei sau moralei decât dreptului. La modul general, acest concept este definit ca fiind ,,faptul de a răspunde, obligaţia de a efectua un lucru, de a da socoteală, responsabilitatea,,. Din punct de vedere etimologic, răspunderea şi responsabilitatea sunt noţiuni sinonime; din punct de vedere juridic însă, această sinonimie este cel mult parţială. Oricum, aceşti doi termeni trebuie plasaţi într-un cadru de natură socială, căci răspunderea şi responsabilitatea sunt specifice comportamentului uman.[2]

Răspunderea juridică în domeniul protecţiei mediului trebuie înscrisă şi ea printre coordonatele care jalonează reglementarea conţinutului unui drept fundamental la un mediu protejat. Primordial în această materie, este prevenirea producerii unor daune ecologice, iar nu stabilirea răspunderii pentru recuperarea celor produse (datorită caracterului uneori ireversibil al daunei ecologice).

Răspunderea juridică în domeniul protecţiei mediului prezinta o serie de dificultaţi, legate în special de faptul că nu toate formele de prejudiciu pot fi remediate prin aplicarea răspunderii juridice. Suplimentar, mai trebuie îndeplinite următoarele condiţii:

- să existe unul sau mai mulţi poluatori identificabili;
- prejudiciul să fie concret şi cuantificabil;
- să se poată stabili o legătură de cauzalitate între prejudiciu şi poluatorul sau poluatorii identificaţi.

Răspunderea juridică diferă în funcţie de gradul de pericol social concret al faptei, aceasta putând constitui, potrivit acestui criteriu, infracţiune sau contravenţie, rezultând doua posibile forme ale răspunderii juridice : contravenţională sau penală. În cazul în care fapta nu se încadrează în niciuna din aceste categorii, dar totuşi a produs un prejudiciu patrimonial, acesta va fi reparat prin intermediul raspunderii civile.[3]

Răspunderea contravenţională este o formă a răspunderii administrative, contravenţia fiind "o formă de manifestare a ilicitului administrativ, forma cea mai gravă a acestuia, regimul său juridic fiind general,unul administrativ".[4]

Doctrina specializată în dreptul mediului face referire tot mai des la apariţia unei noi forme a contravenţiei şi anume "contravenţia ecologică", specie aparte caracterizată

[1] Publicat in Monitorul oficial nr.24 din 30.12.1965
[2] Manta C., *Apărarea mediului prin mijloacele dreptului penal – Rezumat teză de doctorat,* Bucureşti, 2009, p.3;
[3] Manta C., *op.cit.*, Bucureşti, 2009, p.4;
[4] Ţiclea A., *Reglementarea contravenţiilor,* Ed.Lumina Lex, ed. a IV-a, Bucureşti, 2006,pg.20;

prin faptul că este vorba de o faptă ilicită, prin care a fost încălcată o normă, respectiv un raport de drept al mediului, necesar a fi sancţioinată prin norme de drept special care în unele cazuri derogă de la dreptul comun.[5]

Din punct de vedere statistic, contravenţiile în această materie sunt numeroase (mai multe chiar decât infracţiunile) şi îmbracă o mare varietate de forme.

Importanţa şi necesitatea incriminării faptelor prin care se poluează mediul nu mai este necesar a fi demonstrată, avându-se în vedere şi faptul că, de cele mai multe ori, poluarea mediului pune in pericol grav sănătatea şi viaţa oamenilor, a animalelor şi a plantelor.

În România, protecţia mediului prin intermediul dreptului penal este o preocupare a legiuitorului relativ recentă, datorată în special expansiunii fenomenului criminalităţii. Problema nu o constituie neapărat inexistenţa normelor incriminatoare, ci, mai ales, procedura de aplicare efectivă a acestora, având în vedere şi diferenţa enormă existentă între criminalitatea reală şi cea descoperită şi sancţionată.

Deşi în domeniul protecţiei mediului, răspunderea ar trebui să fie, în principal de tip preventiv şi patrimonial (răspundere civilă şi patrimonială), contribuţia mijloacelor de drept penal nu trebuie neglijată, mai ales din perspectiva adaptării sale la nevoile noilor realităţi şi sporirii pericolului acţiunilor distructive pentru patrimoniul ecologic naţional şi internaţional.[6]

Răspunderea juridică prevăzută de Codul Silvic[7]

Codul Silvic, (Legea 46/2008 cu modificările şi completările ulterioare) prevede că formează fondul forestier naţional totalitatea pădurilor, a terenurilor destinate împăduririi, a celor care servesc nevoilor de cultură, producţie sau administraţie silvică, a iazurilor, a albiilor pâraielor, a altor terenuri cu destinaţie forestieră, inclusiv cele neproductive, cuprinse în amenajamente silvice la data de 1 ianuarie 1990, inclusiv cu modificările de suprafaţă, conform operaţiunilor de intrări-ieşiri efectuate în condiţiile legii, indiferent de forma de proprietate.

Sunt considerate păduri, în sensul prezentului cod, şi sunt incluse în fondul forestier naţional terenurile cu o suprafaţă de cel puţin 0,25 ha, acoperite cu arbori; arborii trebuie să atingă o înălţime minimă de 5 m la maturitate în condiţii normale de vegetaţie. Termenul pădure include: terenurile cu folosinţă pădure cuprinse în amenajamentele silvice la data de 1 ianuarie 1990, inclusiv cu modificările de suprafaţă, conform operaţiunilor de intrări-ieşiri efectuate în condiţiile legii; perdelele forestiere de protecţie; terenurile pe care sunt instalate jnepenişurile; terenurile acoperite cu păşuni împădurite cu consistenţa mai mare sau egală cu 0,4, calculată numai pentru suprafaţa ocupată efectiv de vegetaţia forestieră.

Încălcarea prevederilor Codului Silvic atrage, după caz, răspunderea disciplinară, materială, civilă, contravenţională sau penală, potrivit legii.

---

[5] Lupan E., *Dreptul mediului*, vol.II, partea specială,Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2008, pg.396;
[6] Duţu M., *Tratat de dreptul mediului*, ed. a III-a, Ed. C.H. Beck,Bucureşti, 2007, pg. 548;
[7]Codul Silvic al României, Legea 46/2008. Text republicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 611 din 12 august 2015; în vigoare de la 30 martie 2008;

Constituie infracţiune silvică tăierea, ruperea, distrugerea, degradarea ori scoaterea din rădăcini, fără drept, de arbori, puieţi sau lăstari din fondul forestier naţional şi din vegetaţia forestieră situată pe terenuri din afara acestuia, indiferent de forma de proprietate; păşunatul în pădurile sau în suprafeţele de pădure în care acesta este interzis; furtul de arbori doborâţi sau rupţi de fenomene naturale ori de arbori, puieţi sau lăstari care au fost tăiaţi ori scoşi din rădăcini, din păduri, perdele forestiere de protecţie, din terenuri degradate care au fost ameliorate prin lucrări de împădurire şi din vegetaţia forestieră din afara fondului forestier naţional, precum şi al oricăror altor produse specifice ale fondului forestier naţional.

Constatarea infracţiunilor prevăzute de art. 106-114 Cod Silvic, revine pe lângă organele de urmărire penală şi personalului silvic din cadrul autorităţii publice centrale care răspunde de silvicultură şi al structurilor teritoriale cu specific silvic, personalului silvic din cadrul Regiei Naţionale a Pădurilor - Romsilva şi al structurilor sale teritoriale, personalului silvic din cadrul ocoalelor silvice de regim autorizate, ofiţerii şi subofiţerii din cadrul Jandarmeriei Române.

Concluzii

Un domeniu în plină afirmare este ecologia transnaţională. Problemele mediului depăşesc graniţele statale, la fel ca banii sau informaţiile. Chestiuni ecologice fundamentale precum protejarea atmosferei, a oceanelor sau a fondului forestier mondial nu pot fi rezolvate doar prin reglementări naţionale ci mai ales prin acţiuni conjugate, la nivel transnaţional. Poluarea mediului nu este controlată în principal prin intermediul angajării răspunderii civile, dreptul public având rolul cel mai important în această chestiune. Misiunea cea mai însemnată aici o are prevenţia, care "este mai importantă decât vindecarea"[8].

În prezent, dreptul internaţional al mediului dispune de puţine reguli precise în problema răspunderii pentru daunele transfrontaliere cauzate mediului natural de pe teritoriul altor state. Este raţiunea pentru care s-a recurs la intervenţia altor ramuri ale dreptului international public, precun şi la sprijinul dreptului international privat, fapt care a condus la conturarea diferitelor categorii sau forme ale răspunderii în domeniul protecţiei mediului şi conservării resurselor naturale.

Concluzionând, încălcarea unei obligaţii asumate printr-o normă juridică internaţională, antrenează răspunderea subiectului de drept international care a adus atingere respectivei norme. În dreptul internaţional al mediului, acel stat va trebui însă să răspundă nu numai pentru acţiunile întreprinse de către organele sale, dar şi pentru actele de poluare care îşi au originea pe teritoriul său, săvârşite de către persoane fizice sau juridice ce aparţin statului respectiv.

BIBLIOGRAFIE

Brans E., "*Lyability for Damage to Public Natural Resources. Standings, Damage and Damage Assement"* Ed. Kluwer Law International, New York,2001;

[8] Brans E., "*Lyability for Damage to Public Natural Resources. Standings, Damage and Damage Assement"* Ed. Kluwer Law International, New York,2001, pg.21;

Duţu M., *Tratat de dreptul mediului,* ed. a III-a, Ed. C.H. Beck,Bucureşti, 2007;
Ţiclea A., *Reglementarea contravenţiilor,* Ed.Lumina Lex, ed. a IV-a, Bucureşti, 2006;
Lupan E., *Dreptul mediului,* vol.II, partea specială,Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2008;
Manta C., *Apărarea mediului prin mijloacele dreptului penal – Rezumat teză de doctorat,* Bucureşti, 2009;
Ţiclea A., *Reglementarea contravenţiilor,* Ed.Lumina Lex, ed. a IV-a, Bucureşti, 2006;
Codul Silvic al României, Legea 46/2008. Text republicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 611 din 12 august 2015; în vigoare de la 30 martie 2008;

TRAIAN T. COŞOVEI – ASPECTE BIOGRAFICE

CORNEA A. CRISTINA (OPREAN)
Grad didactic I -Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia

Abstract: The poet Traian T. Coşovei stands out as having through a special sensitivity, a predisposition for staging and disguising his own feelings in sumptuous theatrical settings, and the fine art of unmistakably including the biographical element, lived, in his own feelings, written.
The volume of stories signed by the poet's father is a very important source with valuable biographical information, an x-ray of the first years of Moreac's life, a mandatory and fundamental book for a comprehensive monographic study of a fantasy and playful writer.

Keywords: poet, sensitivity, biographical elements, father, theatrical.

Traian T. Coşovei, membru fondator al *Cenaclului de luni* care aparţinea Centrului Universitar din Bucureşti, unde majoritatea studenţilor care citeau acolo din textele lor proveneau de la facultăţile de litere şi de filozofie, este un poet notabil pentru structura valorică remarcabil de stabilă a generaţiei optzeciste.

Aspectul biografic al lui Traian T. Coşovei reprezintă un aspect important, astfel încât atenţia va fi îndreptată spre copilăria, adolescenţa, tinereţea, viaţa poetului, cel ce mărturisea că a avut „o copilărie în care lipsurile datorate vremurilor (m-am născut în iarna lui '54) au fost estompate de dragostea până la răsfăţ a părinţilor mei. Tatăl meu a scris o carte de câteva sute de pagini despre mine, mă pot lăuda că sunt printre puţinii autori cu biografia completă, de la 1 la 5 ani. Trei luni de zile, cât dura vacanţa de vară, tata mă lua cu el în Deltă, prin locuri numai de el ştiute, ce n-au apărut niciodată pe vreo carte poştală. Ne rătăceam amândoi prin pădurea Letea, pândeam împreună pelicanii, dormeam noaptea pe pontoane plutitoare şi mâncam conserve de pateu şi brânză topită. Au fost momente sublime."[1] Copilăria şi primii ani de şcoală îi petrece la Mogoşoaia, alături de tatăl său, în preajma unor scriitori ce frecventau casa de creaţie, precum Marin Preda, Fănuş Neagu, Demostene Botez, Sânziana Pop, Nicolae Breban, de care îşi aminteşte cu plăcere. Până la 12 ani este foarte apropiat de tatăl său, care şi scrie această carte despre el, volum la care poetul face mereu trimitere, apoi, părinţii despărţindu-se, este puternic marcat şi rămâne alături de mama sa.

Apreciem ca fiind deosebit de importante şi de relevante aspectele biografice referitoare la primii ani de viaţă ai poetului magnetic şi boematic, blondul cu ochii verzi, cu o politeţe de dandy şi o ironie neagresivă, detalii cuprinse într-un volum de aproximativ 400 de pagini, al scriitorului Traian Coşovei, respectiv *Cîntec să crească băiatul.*[2] Scriitorul, tatăl, dedică fiului său, sub formă de întâmplări povestite, fiecare dintre valoroasele relatări cu tematică specială, dintre care amintim *Aproape de Băiat*,

[1] Traian T. Cosovei, *Confesiunile unui poet*, în „Formula AS", http://arhiva.formula-as.ro/2009/851/asul-de-inima-45/confesiunile-unui-poet-traian-t-cosovei-10628, (accesat la data de 10 august 2020).
[2] Traian Coşovei, *Cîntec să crească băiatul*, Bucureşti, Editura Tineretului, 1959.

Copilul şi soarele, *La grădiniță, la cămin*, *În mijlocul viei*, *Jucării*, *Intrarea în Dobrogea* sau *Drumul lung prin soare*.

Traian Coşovei evocă şi explică rolul cântecului ritualic descoperit, „un cântec, cu mari, miraculoase puteri şi i-am cântat băiatului să crească.”[3] Cântecul, de fapt, reprezenta o formă supranaturală, „cu puteri uriaşe şi bune (...) cântam în copilărie pepenilor, pe dealurile încinse de soare. Stăteam de pază în mijlocul câmpului cu pepeni şi cântam şi mi se părea că ajunşi la cântecul meu, pepenii creşteau mai repede şi coaja lor prindea strălucire (...) alungam cu cântecele noastre prelungi şi subțiratice singurătatea (...) cântam să ne auzim unii pe alții, cântam stârniți, tulburați şi fericiți de miracolul vieții. (...) De atuncea, socotesc, a rămas în mine convingerea şi cutezanța că stă în puterea noastră – un cântec care face să crească pepenii, pe dealuri, podgoriile; câmpurile cu grâu, pădurile, oraşele cu uzine şi cu fabricile lor – lumea toată. Aşa am ajuns acuma să-i cânt băiatului meu. Şi i-am cântat. (...) Nu mai spun cât am luat de la Moreac şi câte am descoperit la el! Am stat şi l-am vegheat şi l-am privit şi l-am ascultat mult, şi am luat din tresăririle lui, fără să ştie.”[4]

Este absolut fabulos modul în care scriitorul Coşovei aşterne pe hârtie grija pe care i-a purtat-o fiului său, Traian, legătura uluitoare dintre cei doi, legătură care transcede linia iubirii paterne, care inspiră precum o muză, şi care face să poată fi păstrată convingerea că puterea lor este lumea toată: „există acest cântec, trebuie să existe. Cât nu există, îl vom crea. Nu-i toată adevărata poezie a miilor de ani acest cântec uriaş care ajută umanității să se ridice? Aşa am răspuns eu acum ca atunci în copilărie, altor cântece de pe pământ; mi-am unit cântecul cu al tuturor tovarăşilor mei, lăsându-l să se adauge ca într-un ocean, într-un uriaş cântec de viață şi de pace. Cântec de viață şi de dragoste de viață, cântec de biruință şi de bucurie, cântec de trezie, cântec de luptă şi veghe – cântec niciodată cuprins şi veşnic dădător de viață.”[5] Cântecul este un laitmotiv metaforic în titlu şi în volumul lui Coşovei tatăl, care sugerează impactul confirmării sentimentului de iubire, cântecul iubirii şi al lumii, al vieții, al sensului intră nestingherit şi umple cu vraja lui întreaga ființă care, altfel, va tânji tacit să-l răspândească în toate compartimentele activității existenței.

Contextul dat impune o scurtă prezentare a poetului, prozatorului şi reporterului Traian Coşovei, tatăl, despre care ştim că s-a născut la data de 24 martie 1921, în comuna Somova din județul Tulcea, într-o familie de pescari. Viitorul scriitor urmează studiile liceale în localitatea Tulcea, unde s-a afirmat ca bursier, iar ulterior, acesta finalizează cu succes Facultatea de Litere şi Filosofie, din cadrul Universității din București, în perioada 1943 – 1947, devenind astfel licențiat în filologie. Inițial, Traian Coşovei şi-a desfăşurat activitatea în domenii total diferite față de specializarea de pe diplomă, respectiv agricultură şi piscicultură, apoi a devenit profesor şi redactor. În lumea literară, scriitorul s-a afirmat ca prozator, poet, reporter, iar spațiul predilect al scrierilor sale fiind chiar Dobrogea, scrierile sale sunt inspirate de spațiul mirific al Deltei Dunării, de satele dobrogene sau de întinderile Bărăganului.

[3] *Ibidem*, p. 3.
[4] Traian Coşovei, *op. cit.*, p. 7.
[5] *Ibidem*, p. 8.

„Debutul literar s-a înregistrat în anul 1946, în revista *Lumea* a lui George Călinescu, cu poemul *Femeia din camera obscură*, iar debutul editorial în anul 1950, cu nuvela *La taliane*, inspirată din viaţa pescarilor de pe mare. Debut editorial în poezie s-a realizat odată cu apariţia volumului *Oceanul* (1962)."[6] Traian Coşovei a menţinut colaborări deosebite cu importante reviste literare contemporane, dintre care amintim *Gazeta literară*, *Romania literară*, *Tribuna, Familia, Flacăra, Scânteia, Viata Românească, Contemporanul, Luceafărul* şi altele. De asemenea, scriitorul s-a remarcat şi prin volumele de poezie, culegeri sau antologii, precum *Pământ etern*[7], *Ca o vatră limba noastră. Poeme dedicate limbii române*[8], *Poezia română contemporană.*[9] Se cuvine, deopotrivă, să amintim că ilustrul Traian Coşovei devine membru al Uniunii Scriitorilor din România, iar în 1955 volumul său de reportaje *Uriaşul preludiu* este recompensat cu prestigiosul premiu „Alexandru Sahia" al Academiei Române.

Coşovei tatăl este un scriitor prolific care a oferit zeci de volume de versuri, proză şi publicistică, una dintre creaţiile sale adesea citate fiind *Dobrogea de aur*, „volum care surprinde în câteva sute de pagini, prin intermediul unor reportaje veritabile, evocând locuri şi momente inedite din spaţiul danubiano-pontic, un adevărat omagiu adus pământului natal, în pofida tributului plătit inerentului realism socialist, impus de epoca în care a trăit şi a creat."[10] Aşadar, putem remarca plăsmuiri de tonalitate imnică, dar şi expresii alteori ale celui mai sobru realism, reportajele, în genere, constituie o specie publicistică pândită de varii pericole. „Neajunsul major îl reprezintă exagerarea, care îşi face loc fie prin îngrămădirea de amănunte nesemnificative, fie prin gesticulaţie teatrală neconvingătoare. În ceea ce îl priveşte, Traian Coşovei păstrează mai întotdeauna un echilibru între caracterul informatic al textului şi gradul/modul de implicare a lirismului, dar este de regretat tributul greu pe care l-a plătit el conformismului ideologic al epocii, realismului socialist, fapt care arată cât de nocivă devine, chiar şi pentru un talent remarcabil, implicarea în creaţia literară a extra-artisticului."[11]

Scriitorul s-a stins din viaţă la data de 16 iulie 1993 şi îşi doarme somnul de vechi în satul Somova, iar comunitatea de acolo a ţinut să onoreze personalitatea lui Traian Coşovei, acordând numele său şcolii gimnaziale din comună. În anul 2021 se împlinesc 100 de ani de la naşterea poetului, prozatorului şi reporterului şi 66 de ani de la debutul literar în revista lui George Călinescu, *Lumea*.

Relaţia arhetipală tată-fiu este foarte strânsă şi bine conturată în scrierile celor doi. Poetul Traian T. Coşovei are parte de o copilărie frumoasă în care s-a bucurat de libertate, rămânând de-a lungul vieţii un spirit liber şi nonconformist. Coşovei fiul, însuşi, afirmă despre sine că era un copil teribil, dar care ştia să citească încă de la vârsta de patru ani, primele debuturi artistice fiind chiar în faţa musafirilor familiei, cărora le dicta poeme, „copil fiind, obişnuiam să-i terorizez pe musafirii familiei noastre cu un fel

[6] Aurel Sasu, *Dicţionar biografic al literaturii române, A-L*, Piteşti, Paralela 45, 2007, p. 401.
[7] Traian Coşovei, *Pământ* etern, Bucuresti, Editura Minerva, 1982.
[8] Traian Coşovei, *Ca o vatra limba noastră. Poeme dedicate limbii române*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1982.
[9] Traian Coşovei, *Poezia română contemporană*, Bucuresti, Editura pentru literatură, 1964.
[10] Traian Coşovei, *Dobrogea de aur*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1978, p. 4.
[11] Enache Puiu, *Istoria literaturii din Dobrogea*, Constanţa, Editura Ex Ponto, 2005, p. 276.

de dicteuri. Le întrerupeam convorbirile, rugându-i să noteze (la trei, patru ani nu ştiam decât să mâzgălesc hârtiile pe care imprudent, tatăl meu le lăsa la îndemâna mea, un fel de istorioare poetice. Am mai avut un avantaj: tatăl meu mă lăsa să pictez nestingherit pe pereţii enormei mele camere (35 m pătraţi) în care am locuit până după cutremurul din 1977. Pictam tot felul de compoziţii pe care numai naivitatea şi imaginaţia unui copil le putea produce."[12] Înclinaţia poetului spre artă, spre desen, poate fi o moştenire pe linie maternă, respectiv bunicul din partea mamei Maria era un cartograf foarte bun.

Pasiunea şi înclinaţia Moreacului, cum îl alinta chiar tatăl său, pentru cărţi şi pentru lectură le nutreşte de la o vârstă fragedă. Analizând povestirile biografice publicate de Coşovei tatăl, aflăm că Traian, la câţiva ani, vreo trei, „este pasionat după cărţi. Cu povestea asta a cititului suntem obişnuiţi. Moreacul este pasionat după cărţi, iar mama a devenit un bun lector. La prânz citesc, seara stau şi citesc până târziu. Uneori, supărat pe mama că nu vrea să-i mai citească o dată, Moreacul îşi încarcă toate cărţile în braţe şi vine la mine cu lacrimi pe obraji. Nu scap nici eu de citit, însă Moreacului nu-i place cum citesc eu, ia seama că trec prea uşor peste pagini, mă întoarce înapoi de unde am sărit (el ştie pe de rost şirul cărţilor, mă poate controla) şi dacă vede că nu sunt de bună credinţă, se supără, îşi ia cărţile şi pleacă la mama. (...) pentru Moreac cititul a ajuns un viciu şi pe cine prinde că intră în casă, pe copiii mai mărişori care vin la el, pe toti îi pune să citească şi cu mare greu scapă musafirii din mâna lui. Stă lângă cel care îi citeşte, stă aplecat şi el asupra cărţii cu poze şi urmăreşte ca un bătrân sâcâitor şi neîncrezător, urmăreşte rândurile sau cuvintele şi buzele lui se mişcă după glasul celui care citeşte."[13]

Volumul de povestiri *Cîntec să crească băiatul* constituie o sursă deosebit de importantă cu preţioase informaţii biografice, o radiografie a primilor ani de viaţă ai Moreacului, o carte de căpătâi obligatorie şi fundamentală pentru realizarea unui studiu monografic amplu, al unui scriitor fantezist şi ludic. „Într-o zi, îl aud pe Moreac vorbind singur, în camera lui. (...) Moreacul stă culcat în pat cu faţa în sus, cu o carte în mâini şi citeşte cu glas tare. (...) Într-o altă zi, îl aud iarăşi pe Moreac vorbind singur în camera lui. Nu mai citea: umbla prin cameră şi povestea cu glas tare, se oprea, se încurca şi povestea strigând şi mai tare; recitea versuri aşa cum o auzise pe mama şi punea ceva şi din felul cum reciteam eu. Va să zică pentru asta o chinuia băiatul nostru pe mama, pentru asta ne prigonea pe toţi cu cărţile lui, ca să înveţe meşteşugul cititului şi acum socotise că l-a învăţat şi încerca să citească, singur, recita singur, bucuros, fericit şi mândru că ne smulsese şi acest secret. (...) Să citească şi să deseneze."[14]

Scriitorul Traian T. Coşovei vorbeşte adesea despre relaţia cu tatăl său, omul care şi-a pus cel mai puternic amprenta asupra vieţii sale, cel care i-a pus bazele carierei de făuritor de poezie, sădindu-i adânc în inimă dragostea pentru carte. De la tatăl său a moştenit acestă primă dragoste, dar şi umorul fin, autoironia, vagabondajul liric prin intermediul cărora se remarcă tentativa mereu refăcută de identificare a unui ego profund, tot mai solicitat de presiunea temporalităţii.

[12] Marin Mincu, *De ce scriu poezie…*, Constanța, Editura Pontica, 1996, p. 28.
[13] Traian Coşovei, *op. cit.*, p. 331.
[14] Traian Coşovei, *op. cit.*, p. 332.

În afara poeziilor sale spectaculoase, Coşovei avea un stil de viaţă care-l evidenţia imediat, începând cu frumoasa costumaţie, imitată de mulţi colegi, deveniţi ulterior celebri în plan literar, şi continuând cu afişele cenaclului, făcute cu multă pricepere de acelaşi Coşovei, care avea antrenament la pictură de pe la începutul vieţii sale. Nicolae Manolescu, însuşi, aprecia că tânărul Coşovei era şi un foarte bun desenator care făcea unele afişe foarte frumoase pentru *Cenaclul de Luni*, atunci, la începuturile mişcării.

Gustul pentru estetic şi înclinaţiile artistice imagistice, nu doar literare, se justifică şi, de fapt, se conturează înaintea vârstei de patru ani. Mama poetului se ocupă în marea majoritate a timpului de dezvoltarea Moreacului, de formarea unor deprinderi încă din fragedă pruncie: „Mamei aşa îi era ei sortit, pentru vârsta asta a Moreacului, să citească, să o ia de la capăt cu abecedarul, cu cărţile cu poze, cu cărţile cu poveşti şi să citească mereu. Să citească şi să deseneze. Caiete întregi pline cu picturi, cu desene, stăteau risipite peste tot. Când şi-a început şi această carieră de desenator, mama aproape nu ştia să facă un cal sau o maşină. (...) Nu era uşor pentru mama. Eu mai plecam, iar dacă nu plecam, stăteam la masa de lucru sau citeam. Mă trezeau din lectură sau din lucrul meu ei amândoi: unul că s-a săturat de citit şi de desenat, celălalt că mai vrea măcar o maşină, măcar o motocicletă (...). Veneam uneori seara, târziu, când îi credeam că dorm de mult. Intram în vârful picioarelor şi în liniştea casei auzeam foşnetul paginilor, murmurul mamei citind sau fâşâitul creionului pe hârtie, desenând de zor. Stăteau amândoi în pat cu faţa în sus (...) cu vraful de cărţi şi caiete alături, lângă pat.”[15]

Universul copilăriei lui Traian T. Coşovei se răsfrânge asupra vieţii de adult, cu predilecţie asupra textelor poetice, iar relaţia cu sacrul acestui spaţiu al copilăriei se raportează la doi poli, pe de-o parte este cel din care priveşte, retroactiv, adultul scriitor, iar celălalt cuprinde percepţia copilului, însuşi. Poetul a avut o copilărie lipsită de griji, lipsită de autoritatea paternă, dar foarte răsfăţat şi iubit de ambii părinţi. Din perspectiva poetului, adultului, copilăria întreagă este un spaţiu sacru, de unde provine seva creaţiei şi a imaginaţiei, fiind o perioadă care păstrează imaginile fericirii, fără să aibă, neapărat, legătură cu raportarea la divinitate sau la alte aspecte ale transcendentului. Pentru copil, pe de altă parte, sacrul este o dimensiune relevantă a vieţii, pe care o explorează şi o redefineşte permanent prin intermediul imaginaţiei, alături de cele mai importante fiinţe, părinţii, de care era de nedespărţit.

„Erau nopţi frumoase de vară, erau nopţi de toamnă limpezi sau nopţi posomorâte, viforoase de iarnă (...) mama şi Moreacul erau nedespărţiţi, cu cărţile lor, cu caietele şi hainele lor totdeauna ascuţite şi harnice. (...) Îi greu, îi spuneam mamei. Are să fie şi mai greu îmi spuneam. Repetăm, luăm totul de la capăt, de la alfabet, o dată cu Moreacul, şi mergem aşa repetând, trăind încă o dată, încă de zeci de ori toate disciplinele, toată ştiinţa, toată cultura. Răzbatem din nou totul, încet cu răbdare. Şi uneori verificăm, punem la punct, corectăm şi reînnoim noi lucrurile cu care nu mai suntem de acord, care nu se mai potrivesc. Aşa, într-o repetiţie generală, înnoim mereu, descurcăm, îmbogăţim lumea într-un efort veşnic, creăm cu migală sufletul unei epoci

[15] Traian Coşovei, *op. cit.*, p. 332.

care se conturează sub ochii noştri. Şi cu mâinile noastre. S-avem grijă."[16] Sufletul generaţiei optzeciste atunci se forma, după cum anticipa Coşovei tatăl, parcă ştiind ce va crea fiul său pentru literatura română.

În definitiv, părinţii Coşovei îşi asumau, încă din primii ani de viaţă ai lui Traian, viitorul, din acest punct de vedere, şi contribuiau la formarea şi consolidarea societăţii ulterioare, ei creau cu atenţie şi migală sufletul unei epoci, prin modul în care îşi puneau amprenta asupra fiului lor, asupra creşterii acestuia şi educaţiei oferite. Acolo, în copilărie şi în sânul familiei, era baza dezvoltării meştesugurilor cititului, scrisului şi desenatului în cazul lui Traian. Debutul artistic acolo s-a realizat, cu public, precum la cenaclul frecventat ulterior. Cât de bine au anticipat părinţii parcursul până dincolo de maturitate al scriitorului, al fiului lor mult iubit.

Odată cu trecerea anilor, copilul teribil, cu fire temperamentală, nonconformistă şi puţin cam impulsivă, devenit în scurt timp cunoscut pentru caracterul său, îşi schimbă preocupările şi, din perioada în care intră la şcoală, se orientează spre construcţia de navete spaţiale din componente de televizoare şi frigidere, lucrând în podul casei, spre spaima vecinilor de zgomotul produs. Această inspiraţie creatoare, dispare, însă, în momentul intervenţiei locatarilor, îngrijoraţi de ascensiunea foarte gălăgioasă a micului astronaut. Totuşi, reuşeşte să se consoleze împreună cu prietenii, tăind cablurile antenelor TV şi implementând, adesea, liniştea absolută în casele vecinilor.

Într-un interviu realizat de Mihail Vakulovski, publicat cu titlul *Am scris tot atâtea cărţi câte probleme de viaţă am avut*[17], Trainate, cum era supranumit poetul, este întrebat dacă se consideră *copilul teribil* al generaţiei sale şi este chiar provocat să explice de unde această titulatură. Răspunsul melancolic al poetului vine să edifice originea apelativului, scriitorul afirmând că „nu m-am considerat niciodată un copil teribil. Când eram copil, eram considerat copil problemă la Şcoala numărul 19 *Clemenţa* sau, cum îi spun eu, închisoarea de maximă securitate nr. 19. Am avut şi nota 6 la purtare. Ăia au pus ochii pe mine din prima! Îmi amintesc, şi am o memorie asasină, nu uit pe nimeni, că era prima zi de şcoală, clasa întâi, abecedare cu câte o floare pe ele, plătite de părinţi, şi eu, ascuns în ultimul rând, am fluierat. Învăţătoarea a întrebat: Cine a fluierat? Eu, nimic, dar m-a turnat un coleg, că era şcoala de viitori oameni cu vocaţie în domeniu."[18]

Spirit liber şi nonconformist încă din copilărie, Traian T. Coşovei dezvoltă de atunci un vădit cult al prieteniei, al relaţiilor de colaborare şi cooperare cu semenii de aceeaşi vârstă, alături de care nutrea un set de interese comun. Sigur că, specific anilor de şcoală şi, îndeosebi, băieţilor, se întâmplă, adesea, ca aceste prietenii să conducă spre situaţii nedorite, nepotrivite, astfel că viitorul poet talentat, a cărui operă se distinge prin originalitate încă de la primul volum, capabil să dezbată cu spirit critic propriile creaţii şi nu doar, afirma despre sine şi accepta că a avut o perioadă de rebeliune, considerat fiind un copil rău: „Am fost un copil rău, mă înhăitasem cu fripţii, unii, care, la 10-12 ani,

[16] *Ibidem*, p. 332-333.
[17] Mihail Vakulovski, *Portret de grup cu generaţia '80. Interviuri*, cf. interviu cu T. T. Coşovei, Bucureşti, Editura Tracus Arte, 2011, p. 227.
[18] *Ibidem*, p. 227.

băteau cartierele, se cafteau în parcul Icoanei, unul a spart Biserica Italiană şi a furat icoane, altul a trecut Dunărea înot în Iugoslavia şi, de foame, s-a întors şi l-au şi prins... tăiam firele de la antenele vecinilor din răzbunare că nu ne lăsau să ne facem corturi pe acoperiş, dădeam cu carbid în borcane de sticlă, până l-au dus pe unul la spital că i-a explodat proiectilul în faţă, jucam tenis cu mingi de nămol, că alea normale nu spărgeau destul de bine geamurile, schimbam ciunga din gură în gură, băteam mingea până seara târziu şi mai treceam şi pe la magazinul Unic, de unde furam leii de plastic de la sticlele de Gin Gordon's. Ştiam toate subteranele şi acoperişurile din Blocul Rosu, la subsol era un garaj al securităţii, Blocul Verde, Blocul Scala. Un joc de-a hoţii şi vardiştii începea la opt dimineaţa şi se termina la zece seara! Aş mai juca şi acum un hoţii şi vardiştii, dacă n-au sudat ăştia capacele de canal."[19]

Marcat puternic de separarea părinţilor, pe când avea 12 ani, găseşte remediul citind foarte mult şi devenind un client permanent al Librăriei Sadoveanu din Bucureşti. Acolo se interesează de scriitori consacraţi, precum Jean Paul Sartre, Albert Camus, Charles Baudelaire sau William Faulkner şi este repede etichetat de către personalul librăriei drept un copil teribil. Tema copilului teribil este adusă în discuţie şi în volumul *Mahalaua de azi pe mâine*. *Bad boy* îi spune Coşovei, „am fost un copil rău. Cu ziare vechi mi-am împachetat sandvişul de la mama,/ cu ziare vechi mi-am luminat viaţa ca să-mi vad viitorul până la capăt […]/ Sunt copilul care a descoperit alcoolul şi uitarea."[20]

Pe tânărul Coşovei îl pasiona pictura şi dorea să intre la Arhitectură, însă constată cu amărăciune că nu îi plac matematicile. Se îndreaptă ulterior spre Teatru, dar e anunţat că majoritatea locurilor s-au ocupat deja înainte de examen, prin telefon. În cele din urmă, hotărăşte să dea examen la Filologie (Facultatea de Litere a universităţii bucureştene), unde a intrat al doilea, în urma examenului de admitere. După cum relata regretatul jurnalist, Horia Tabacu, la acea vreme, admiterea într-o facultate era deosebit de importantă, dar atunci acesta era dublată şi de frică. „Pe noi, băieţii, ne lua în armată (un an şi patru luni), dacă nu intram. Eu şi toţi colegii mei nu prea ne pricepeam la armată, dar, din auzite, ştiam că nu este ceva bun. Şi din acest motiv învăţam. Doi dintre meditatorii mei erau foşti deţinuţi politici. Toţi au murit, de mult. Dând filmul înapoi, cu precizarea că le sunt îndatorat, pentru că m-au învăţat ceva, securistul a fost cel mai slab. Foştii deţinuţi politici visau gramatică română (cred că eşti de acord Traian T. Coşovei, colegul de meditaţii?) şi franceză, iar puţin (nu o să ştiu niciodată cât) se muta şi în mintea elevilor. Cu Traian T. Coşovei m-am cunoscut în anul 1971. Făceam împreună meditaţii la gramatică, de două ori pe săptămână, undeva pe Bulevardul *1 Mai*, pe lângă Piaţa *Filantropia*, cu profesorul Radu Mihăescu. Acesta apare în cartea lui Adrian Marino *Viaţa unui om singur* şi foarte târziu, cu mult după moartea lui şi eu, şi Traian am aflat că el fusese un important deţinut politic de la Canal, deportat în Bărăgan. Pentru că locuiam în zona Universităţii, foarte aproape unul de altul mergeam la meditaţii împreună şi ne-am împrietenit. În anul 1973 ne-am trezit colegi la Facultatea de limba şi literatura

[19] Mihail Vakulovski, *op. cit.*, p. 227.
[20] Traian T. Coşovei, *Mahalaua de azi pe mâine,* (împreună cu Dan Mircea Cipariu), Bucureşti, Editura Vinea, 2000, p. 12.

română, după un examen de admitere destul de dificil pe care el l-a luat cu note foarte bune."[21]

Aflăm, aşadar, despre poetul Traian T. Coşovei că, pentru acesta, perioada adolescenţei dezvăluie înclinaţii către construcţia de navete spaţiale din componente de televizoare şi frigidere, lucrând în podul casei, iar ulterior se îndreaptă spre pictură cu dorinţa de a urma arhitectura. Pe aceasta din urmă este nevoit să o abandoneze din lipsa de cunoştinţe în domeniul ştiinţelor exacte. Poetul este atras, apoi, de teatru, dar în cele din urmă simte chemarea spre literatură şi poezie, şi după ce absolvă liceul în Bucureşti, în anul 1973, se înscrie la Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii bucureştene pe care o absolvă în 1978 cu o lucrare despre Beat Generation[22], poezia americană contemporană.

„Traian locuia la parterul unei vile în spatele Ambasadei americane. Camera în care îşi primea colegii era imensă şi luxoasă. Avea şi magnetofon şi casetofon şi blugi (chiar şi geacă) şi ceas subacvatic, adică tot ce, la vremea respectivă, putea visa un tânăr. Se ocupa cu muzica şi era un fel de disk-jockey prin diverse cluburi, câte existau atunci. Tatăl lui era un scriitor pe care toţi îl învăţasem la şcoală şi el copilărise pe la case de creaţie în anturajul celor mai importanţi poeţi şi prozatori din timpul respectiv. Faţă de majoritatea colegilor, care stăteau la cămin şi trăiau auster, Traian avea de toate şi le împărţea cu oricine. Se bucura de mult succes la femei şi profita din plin de el. Deşi părea un fel de dandy, şmecher şi superficial, foarte la zi cu tot ce era la modă în occident, excesiv de ironic şi *bon viveur*, la un moment dat el a surprins pe toată lumea cu versurile pe care le scria. A intrat în lumea poeziei şi nu a mai ieşit de acolo niciodată. Foarte tânăr avea oportunităţi nelimitate în zona relaţiilor umane. Cunoştea multă lume şi se făcea plăcut fără să depună eforturi. După decembrie 1989 şi nu numai, ar fi putut lesne să se aşeze în fruntea scriitorilor sau să se cuibărească în locuri călduţe mai ales pentru că ani de zile a fost considerat cel mai important poet tânăr şi nu s-a atins niciodată de politic. Avea uşurinţa micilor afaceri însă le-a lăsat să treacă pe lângă el. Nu l-a interesat decât poezia. Cred că este singurul de acest gen din toată generaţia lui."[23]

În opinia lui Dan Mircea Cipariu, Traian T. Coşovei a experimentat poezia în biografie, fiind, poate, cel mai liric dintre colegii săi de generaţie. La început, pedant, în priză directă cu realitatea, căutând şi intensificând efecte stilistice-textuale. În ultimele sale poeme, temele grave ale poeziei – singurătatea, îndepărtarea de sine, moartea ori marile întrebări despre fiinţă sunt prilejul unei reîmprieteniri cu spiritul, un spirit, din păcate, tot mai apăsat de un trup şi de o biografie atacate de amintiri şi întuneric. Despre poemele lui Coşovei s-a afirmat că acestea „sunt scenarii elaborate, spirale strălucitoare construite cu ajutorul laitmotivelor şi al imaginilor recurente, într-un registru indecidabil între ludic şi elegiac. Stări de spirit tranziente sunt evocate printr-o comedie arcimboldescă a obiectelor, care tind să se organizeze, compunând lumi absurde şi tandre, ca de desen animat sau de video-clip. Peste puritatea sentimentului iniţial este

[21] Horia TABACU, *Portret al lui Traian T Coşovei la tinereţe*, în „EVENIMENTUL ZILEI", https://evz.ro/portret-al-lui-traian-t-cosovei-la-tinerete-1074941.html, (accesat la data de 12 iulie 2019).
[22] Aurel Sasu, *op. cit.*, p. 401.
[23] Horia TABACU, *art. cit.*, (accesat la data de 12 iulie 2019).

suprapus un colaj de citate din real, prelucrate prin savante manipulări stilistice. Apelul permanent la imaginar, fabricat însă şi el din cele mai concrete detalii, dă poeziei aspectul spectral specific artei postmoderne."[24] Este important de subliniat faptul că, de foarte multe ori, poetul Coşovei este receptat prin prisma raportării la generaţia sa, la membrii cenaclului, grupare cu o structură valorică remarcabil de stabilă, incluzând poeţi consideraţi notabili pentru contextul socio-politic şi literar al timpurilor.

Traian T. Coşovei, poet al cărui nume este reprezentativ pentru literatura română, rămâne plasat întotdeauna în vârful structurii ierarhice a grupului pentru faptul că a debutat printre primii, în promoţia optzecistă, dar şi datorită tipului insurgent printre cei care aparţin generaţiei sale.

Poetul a obţinut diverse premii şi distincţii, dintre care amintim Premiul Uniunii Scriitorilor în 1979, Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti, 1994 pentru volumul *Bătrâneţile unui băiat cuminte*, Marele Premiu *Ion Vinea*, în 1996, Premiul Academiei *Carpatica*, în 1996, Premiul Academiei Române pentru poezie, în 1996, Premiul Internaţional *Nichita Stănescu*, în 2000, titlul de Autorul anului 2002, acordat de A.P.L.E.R. pentru volumul de poezie *Vânătoarea pe capete*, Ordinul *Meritul Cultural* în gradul de Ofiţer, în 2004, Premiul Asociaţiei Scriitorilor Bucureşti pentru volumul de poezie *Greva căpşunelor*, Premiul pentru jurnalism literar al revistei *Tomis*, în 2005, Premiul Asociaţiei Scriitorilor Bucureşti pentru volumul de critică literară *Poeţii marilor oraşe*, în 2008.

Poezia lui Traian T. Coşovei din anii '80 exhibă prin toate fibrele ei formele de expresie ale jocului, mai întâi printr-o artă proprie a spectacolului, constând în deghizări sistematice ale sinelui, atrăgând în discurs toposuri spectaculare dintre cele mai diverse (lumea teatrului, a performance-ului teatral, dar şi literar, a balului, circului, copilăriei), în scenografii strălucitoare, fastuoase sau de desen animat, angajând textul poetic în multiple jocuri de limbaj (asociaţii sintagmatice surprinzătoare, polisemii, discursivitate generoasă etc.).

Intertextualitatea şi metatextualitatea, literatura ca proces stimulează disponibilitatea inepuizabilă a autorului pentru joc, recursul la aceste ultime mijloace fiind comun întregii generaţii, ca o consecinţă a combinaţiei de fervoare a trăirii şi ca pasiune a lecturii. Observăm şi apreciem la poetul Traian T. Coşovei, poet cu o sensibilitate aparte, predispoziţia pentru înscenarea şi deghizarea propriilor sentimente în decoruri de teatru, somptuoase, şi arta fină de a include negreşit elementul biografic, trăit, în propriile-i trăiri, scrise.

BIBLIOGRAFIE

COŞOVEI, Traian, *Cîntec să crească băiatul*, Bucureşti, Editura Tineretului, 1959.
COŞOVEI, Traian, *Poezia română contemporană*, Bucuresti, Editura pentru literatură, 1964.
COŞOVEI, Traian, *Dobrogea de aur*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1978.
COŞOVEI, Traian, *Pământ* etern, Bucuresti, Editura Minerva, 1982.
COŞOVEI, Traian, *Ca o vatra limba noastră. Poeme dedicate limbii române*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1982.

[24] Mircea Cărtărescu, *op. cit.*, p. 373.

COŞOVEI, Traian T., *Mahalaua de azi pe mâine,* (împreună cu Dan Mircea Cipariu), Bucureşti, Editura Vinea, 2000.
COSOVEI, Traian T., *Confesiunile unui poet*, în „Formula AS", http://arhiva.formula-as.ro/2009/851/asul-de-inima-45/confesiunile-unui-poet-traian-t-cosovei-10628, (accesat la data de 10 august 2020).
CĂRTĂRESCU, Mircea, *Postmodernismul românesc,* postfaţă de Paul Cornea, Bucureşti, Editura Humanitas, 1999.
MANOLESCU, Nicolae, *Literatură română postbelică. Lista lui Manolescu, vol. I*, *Poezia*, Braşov, Editura Aula, 2001.
MANOLESCU, Nicolae, *Istoria critică a Literaturii Române*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2008.
MANOLESCU, Nicolae, Istoria literaturii române pe înţelesul celor care citesc, Piteşti, Editura Paralela 45, 2014.
MINCU, Marin, *De ce scriu poezie…*, Constanţa, Editura Pontica, 1996.
PUIU, Enache, *Istoria literaturii din Dobrogea*, Constanţa, Editura Ex Ponto, 2005.
SASU, Aurel, *Dicţionar biografic al literaturii române, A-L*, Piteşti, Paralela 45, 2007.
TABACU, Horia, *Portret al lui Traian T Coşovei la tinereţe*, în „Evenimentul zilei", https://evz.ro/portret-al-lui-traian-t-cosovei-la-tinerete-1074941.html, (accesat la data de 12 iulie 2019).
VAKULOVSKI, Mihail, P*ortret de grup cu generaţia '80. Interviuri, cf. interviu cu T. T. Coşovei,* Bucureşti, Editura Tracus Arte, 2011.

MALE GAZE AND FEMALE OBJECTIFICATION IN DORIS LESSING'S *A WOMAN ON A ROOF*

Corina MITRULESCU,
PhD, "1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: Doris Lessing was awarded the Nobel Prize for Literature, in 2007. Her works are known for her enthusiastic support of modern feminism and she is acknowledged not only for her novels, that promote the idea of equality between men and women, but she is also known as one of the best short-story writers. Although many of the female characters in Lessing's short stories "seem unable to be", as Orphia Allen puts it in her essay, "Structure and motif in Doris Lessing's A Man and Two Women", because they are "grooming themselves as objects to snare men" (Allen, 1980), it is not the case of the female protagonist in "A Woman on a Roof". Unlike other women portrayed by Lessing, who end up being captive either in oblivious motherhood or in some kind of plaintive romantic love, the unnamed protagonist in the story discussed does not resolve to let herself become an easy prey to men and their gaze. The male gaze, a phrase suggested by Laura Mulvey, refers to the way women are taken as objects used to produce male pleasure. Lessing's female protagonist becomes objectified in the sense that she serves as the "locus of the male's desire to savor [her] visually." (Noell Carroll) The imagery Lessing uses in her short story is structured in such a way as to offer an understanding of the context of male dominance. This means that men have not only the political and economic power to control women, who become objects, but also the control of those institutions that produce culture and ideologies.

Keywords: Doris Lessing, male gaze, gender roles, female objectification, modernism

During the 1960s, the second-wave feminism made its presence felt throughout the entire Western world. Its aim was to capitalize the achievements of the previous period in order to encourage gender equality. Whereas the first-wave feminism focused primarily on enfranchising women, second-wave feminism was mainly concerned with equity (education for women, reproductive rights, sexuality, eliminating inequalities in the workplace etc.) During this time, society was still dominated by the antiquated patriarchal institutions and the male dominance could be felt throughout the cultural practices of all societies. The general view promoted was that women were the homemakers while men were the breadwinners. Women continued to be separated from the public male-dominated public sphere and led private lives as mothers and care-givers. Many of them did not even seek employment since societal norms confined them to the narrow space of their households, the engagement with domestic activities being seen as their primary duty. It is widely accepted that the second-wave feminism started around 1963, when Betty Friedan published *The Feminine Mystique*[1] and the Kennedy

[1] Friedan's *The Feminine Mystique* is credited with sparking the second-wave feminism in the US. The author was an activist and feminist writer who was asked to conduct a survey among her former colleagues from Smith College, for their 15th anniversary reunion. Friedan discovered that many of her former classmates were unhappy with leading their lives as housewives so, this prompted her to begin the research for *The Feminine Mystique*. Friedan conducted interviews with suburban housewives and researched media and psychology. Her original intention was that of creating an article on this topic and not a book, but the magazines refused to publish it. The book sold over one million copies and it became a bestselling nonfiction. Friedan's purpose was to prove that

administration made women's rights and gender inequality one of its key issues. Lessing's publication of *A Man and Two Women* thus coincides with some of the most noteworthy events in the feminist movement.

The general consensus of the time was that the public sphere was reserved to men while the private one to women, who had to embody the notions of femininity, motherhood and domesticity. Men's social status was higher than that of women because they possessed the economical means to control women. Since men were the breadwinners, women did not possess financial means to support themselves so they were dependent on their spouses to provide for them. As a result, women were seen as mere objects that could embellish and ease a man's life. The fact that the three men in Lessing's short story make full use of the power that society has bestowed upon them by trying to impose their will on the woman on the roof and coerce her to stop sunbathing, rightly proves this point. Wei argues that since "women were naturally expected to submit to men's demands under any circumstances", the three men on the rooftop become "quite assertive about their domineering authority over the sunbathing woman on the roof." (Wei 2014: 929)

"A Woman on a Roof" is part of the collection of short stories titled *A Man and Two Women.* This volume, originally published in 1963, contains Lessing's own perspectives of human experience, including themes such as sexual objectification of women, alienation, realities of marriage, motherhood, or individual dilemmas within the collective experience. Her characters are often portrayed while trying to overcome tensions that occur as a result of impasses either in relation to themselves or to each other, and even with the communities they are part of.

Lessing describes how the male gaze generates tension between male and female characters and how the conflict is settled. The story is set in London during a scorching summer day. While repairing a roof, three workmen, dizzy from the heat, are trying to shelter themselves under the meager shade offered by a blanket they have rigged in order to protect them from the boiling sun. While admiring the fine view, they see a woman on a neighbouring roof, sunbathing on a deck chair. The three men are shocked at the fact that the woman is "stark naked".

After having a short conversation, during which Tom, the youngest of the three, concludes that the woman is naked because she thinks nobody can see her, the men start whistling and shouting at the her but she ignores them.

The three men are at different stages of their lives: Harry, the oldest, is forty-five years old and practical minded; Stanley, recently married, is the most vocal when it comes to deprecating the naked woman; Tom is an impressionable seventeen-year old boy who ends up imagining himself as the woman's protector. Lessing creates a linear and uncomplicated plot, constructed around the different reactions that the three male protagonists have both to the heat and the image of the nearly naked woman.

---

women were unsatisfied in their roles as mothers and housewives but, because of the societal norms of the time, they could not voice their dissatisfaction.

As the woman continues to relax, read, and completely ignore them, the three men become more and more irritated, unable to make much of a progress with their work: "The woman stayed on her blanket, turning herself over and over. She ignored them, no matter what they did [...] They whistled. She looked up at them, cool and remote, then went on reading. Again, they were furious." (Lessing 1984:75) When the heat finally starts to diminish, the three men manage to work quickly and make up for the lost time, making short trips to the edge of the roof in order to watch the woman.

During the six days the workers are on the roof, they see the sunbather every day except one when the heat does not allow them to work at all and as time passes they become even more irritated by her indifference. The second morning they went to look if the woman was there as soon as they arrived to the rooftop. Stanley starts whistling when he realizes that the woman is "naked except for the little red pants". Hearing the sound, the woman "lifted her head, startled, as if she'd been asleep, and looked straight over at them. At this gesture of indifference, they all three, Stanley, Tom and old Harry, let out whistles and yells." (Lessing 1984:74)

Harry's reactions differ somehow from the ones displayed by his co-workers. He joins them when they whistle, but he does it "in parody of the younger men, making fun of them." (Lessing 1984:74) He does not display his real emotions and tries to calm down the other two.

Stanley is determined to get the woman's attention and becomes annoyed when she ignores him. "Bitch," said Stanley, and then he continues "Christ," said Stanley virtuously, if my wife lay about like that, for everyone to see, I'd soon stop her." (Lessing 1984:74)

On the other hand, Tom is excited when he first sees the sunbather, but he soon comes to defend the woman suggesting that "she thinks no one can see". (Lessing 1984:73) Even though he looks at the woman while she rolls her bikini over her hips, he does not report it to Harry and Stanley for fear that they would try to get her attention again.

There are three types of male gaze that can be identified in Lessing's description, and they belong to each of the male characters. First, there is Stanley who insults the woman with gestures, words, whistling and yelling, and who looks at the her as if she were an object on display; second, Tom feels that he is an intruder peeking into the woman's private space, while Harry's gaze is neutral, the gaze of a middle-aged man who disapproves of the woman's behaviour but at the same time hopes that maybe she is married and her "old man would not like that" (Lessing 1984:74) and that he will put an end to her outrageous public display.

Harry finds no reason to interrupt his work throughout the day; for him, the sunbather is not a distraction so he continues with his task without any pause. Stanley and Tom, on the other hand, stop periodically in order to check on the woman. Harry constantly monitors Stanley and tries to determine him to give up his persistent whistling and obscene gesturing. He remains detached from his co-workers and he only whistles once, but in parody of the other two men. His attempt to cool the rising tension

by inquiring Stanley about his wife only leads to even more agitation from Stanley's part. Harry calmly reminds Stanley that the woman is not his wife so he has no say in restraining the way she behaves. He also points out that she is not doing any harm and that he should channel his frustration into work and finish the task assigned to him.

For Stanley, marriage represents the means through which he can constrain his wife and her public behaviour. But, in his opinion, this arrangement is not to be administered to both spouses since he shamelessly flirts with Mrs Pritchett, a woman who lives in the building and who had lent them a blanket to shield themselves from the heat. Harry disapproves of Stanley's behaviour while Tom admires him for the ease with which he converses with the married woman.

Stanley becomes so frustrated by the sunbather's indifference that, at some point, he threatens to call the police himself; this translates into a resentment that shows his fear of failing and being ridiculed by a woman: if he cannot have her attention, then no one else will. The fact that the sunbather completely ignores him, unnerves Stanley who resentfully calls her a "bitch".

Stanley is the epitome of men who cannot relate to women in any other way but that of seeing them as inferior to men and, as such, as subjected to men. Women have to do whatever men tell them to, otherwise they will suffer the consequences. When he realizes that this particular woman does not intend to pay attention to him in any way, Stanley becomes so indisposed that he basically freezes in this vulgar stance. He has no other ideas and so he reinforces his failed method with even greater strength.

On the fourth day, the sunbather remains hidden for a short time and Stanley concludes that her husband has finally "put his foot down." (Lessing 1984: 76) The idea of the woman being reprimanded by her husband, gives him a brief moment of satisfaction. When the sunbather returns, Stanley starts insulting her, scornfully comparing her indifference and her repugnant behaviour to that of Lady Godiva. Stanley tries to compensate his lack of success by insulting the woman on the roof and flirting with Mrs Pritchett. This gives him a false sense of power and somehow softens the feeling that he, as a man with higher prerogatives, has miserably failed in controlling a woman who is supposed to be inferior to him.

Tom, the youngest in the group, after sharing Stanley's excitement on the first day and joining him in trying to get the woman's attention, has started to fantasize about the sunbather and how he could act as a hero, the woman's protector: "At midday they stood, silent, watching the skylight on her roof open, and then she slowly emerged in her white gown, holding a bundle of blanket. She looked at them, gravely, then went to the part of the roof where she was hidden from them. Tom was pleased. He felt she was more his when the other men couldn't see her." (Lessing 1984: 78) He feels smitten and imagines how the woman would treat him tenderly and how he could operate a crane on a nearby building to swing the woman closer to him. He begins to dream at night that he would go to the woman's apartment and she would act friendly towards him, that he sleeps at her place and she loves him.

Tom develops a false impression that the woman perceives him in a different manner than the other two men. Thus, he tries to distance himself from Stanley and is somehow perplexed at the fact that Stanley refuses to stop harassing the woman. Tom becomes so confident that the woman is aware of his sentiments that he eventually confronts Stanley and suggests that his attitude is disrespectful to which the latter furiously replies "You didn't whistle, then?" (Lessing 1984: 78) And surprisingly Tom feels that he did not.

Meanwhile, the sunbather continues to come up to the roof every day, which drives Stanley mad. On the sixth day, which is also the hottest day so far, he finally explodes. He starts stamping and yelling, he ferociously whistles with his fingers in his mouth, and he desperately attempts to get the woman's attention. When she continues to ignore him, Stanley throws the gutters and quits work. Taken aback by Stanley's outburst, Harry decides to pack up the tools; he informs their boss that the men are suffering from sunstroke and decides to send everybody home.

While the other two abandon the roof and leave the building, Tom chooses to stay behind and he starts looking for the woman's building. He finds it and starts climbing the stairs up to the roof in order to talk to her. He seems to have lost all sense of reality and imagines that the sunbather would act friendly towards him, just as in his dreams: "She stared at him in silence. The boy stood grinning, foolish, claiming the tenderness he expected from her.

"What do you want?" she asked.

"I . . . I came to . . . make your acquaintance," he stammered, grinning, pleading with her.

They looked at each other, the slight, scarlet-faced excited boy, and the serious, nearly naked woman. Then, without a word, she lay down on her brown blanket, ignoring him" (Lessing 1984:81)

Much to his surprise, the woman gives him the cold shoulder and she condescendingly recommends him to go to the beach if he likes watching women in bikinis: "She raised her head, set her chin on two small fists. "Go away," she said. He did not move. "Listen," she said, in a slow reasonable voice, where anger was kept in check, though with difficulty; looking at him, her face weary with anger, "if you get a kick out of seeing women in bikinis, why don't you take a sixpenny bus ride to the Lido? You'd see dozens of them, without all this mountaineering." (Lessing 1984: 81)

The cold manner in which the woman dismisses Tom, thwarts him; he leaves and gets drunk, thinking that he hates her. The next day the weather cools down and while looking at the rain that had started to fall, Tom spitefully thinks of the woman on the roof and concludes "Well, that's fixed you, hasn't it now?" (Lessing 1984: 82)

There is no coincidence that the action of this short story takes place during one of the hottest weeks in summer. The heat has a double meaning: on the one hand, it refers to the actual temperature, while on the other, it has a metaphorical signification, pointing to the men's growing fervour. Harry seems the least affected by the heat, while Stanley becomes irrational and violent and Tom losses all touch with reality.

Lessing's choice of male characters seems to have been thoroughly contemplated, as the three men represent the various life stages and roles of a male, in general: the youngster, the newlywed, and the family father.

Tom is the generic image of the adolescent who has just started to discover what love means. His interest in the woman on the roof is not purely sexual since he imagines himself as her protector, a guardian against Stanley's harassment. At the same time, he has to deal with rejection for the first time which somehow embitters him. Societal expectations about masculinity might later prevent him from expressing his fears of being rejected or from expressing his feelings at all.

Stanley is the young adult, in his physical prime, who is driven by the desire to affirm his manhood and to assert himself as an authority figure.

Harry is the middle-aged man, who has had the opportunity to redefine masculinity through his experiences as a father and head of the family. His attitude is more collected and more moderate when it comes to the woman's public display of her nakedness.

The author's purpose was that of illustrating how men's attitudes towards women change, as they continue to progress through life. Their experiences shape their views as they move from one life role to another. Tom is the adolescent who becomes infatuated not with the woman herself, as a real person, but with the image of her. Her response shatters the imaginary world Tom has created and offers him his first rejection experience, leaving him dumbfound. Stanley's idea of the dominant man, who can control and subject women to his own will, is also harshly dismantled by the woman's attitude. Reality shatters his own biased world and shocks him to the point that he becomes aggressive. Tom's naïveté and Stanley's insolence are counterbalanced by Harry's outlook on the whole situation. He acts like a paternal figure since he is the more experienced one, so he guides his co-workers, takes command and manages to avoid the scene from escalating into a critical situation.

It is interesting to note that Lessing has not assigned a name to her female protagonist, which can be interpreted as an attempt to present her as the epitome of all women everywhere. She is the *Woman*, standing as a metaphor for the social and cultural awakening that second-wave feminism had brought about. The woman's refusal to obey represents all women's refusal to continue to accept a devalued position in society.

Traditional gender roles embody women as submissive and irrational, while men are rational and strong. The sunbather proves the exact opposite by keeping calm and ignoring the men who, by the end of the story, become the irrational ones. The woman on the roof manages to keep her composure by ignoring the men, which gives her an advantage in the equation of the whole scene. By ignoring Stanley's whistles and shouting, which can be considered as a brutish attempt to display his manhood and, hence, his superiority as a representative of the male sex, the woman fundamentally rebels against social biases and refuses to become objectified by the male gaze. Whereas other women might have felt intimidated by the men's catcalls, Lessing's protagonist

decided to confront the men. Thus, the woman lets them know that she is her own master and will not obey to their will. Lessing uses her as a symbol that other women should adhere to: women have their own personal choice and they should not let themselves be intimidated by male chauvinism.

In "A Woman on a Roof", the woman becomes the object upon which the male gaze is projected. She is being looked at and the three men's gaze represents their resolution to control her. All of the men in the story feel excited at the sight of a naked woman sunbathing in the blistering blaze. Their initial enthusiasm soon turns into hostility when the woman refuses to leave the roof and completely ignores their signals. If interpreted from a feminist perspective, her indifference makes it very clear that men can easily feel threatened by female independence, which challenges their self-control and eventually translates into high levels of frustration.

The objectification theory postulates that women are "typically acculturated to internalize an observer's perspective as a primary view of their physical selves. This perspective on self can lead to habitual body monitoring, which, in turn, can increase women's opportunities for shame and anxiety, reduce opportunities for peak motivational states, and diminish awareness of internal bodily states." (Fredrickson and Roberts 1997: 173) Thus, females become objectified when their bodies are perceived as items utilised to generate pleasure, especially male pleasure. Women are seen not as real persons but as bodies or even parts of their bodies. A woman's worth is confirmed by her physical appearance and, therefore, it is related to her sexual functions. Objectification occurs as a result of socio-cultural biases and the gender roles that society has traditionally ascribed to both men and women. Women's role is that of passivity, dependence and subjectivity, while that of men's is related to independence, control, and dominance. As such, the schema proposed by the traditional patriarchal society is that in which men have the right to sexualize the woman body, regardless their social status or age.

Lessing's short story thus offers a framework for understanding the consequences of what it means to be a woman in a culture that promotes male gaze and habitual body monitoring. It was Beth Quinn, who introduced the term "girl watching", in her article "Sexual Harassment and Masculinity. The Power and Meaning of "Girl Watching", published in 2002. Quinn argues that "girl watching" represents a variant of the male gaze, which is a "targeted tactic of power" through which men "demonstrate their right to physically and sexually evaluate women." (Quinn 2002: 398) The author explains that "girl watching" is a kind of a game played by men in which they target women's bodies, which are transformed in objects that are used to play the game with.

In her essay "Visual Pleasure and Narrative Cinema", Laura Mulvey (1975) framed the concept of "male gaze" which refers to the fact that, the collective patriarchal unconsciousness gives men the opportunity to project their own fantasies onto the image of a woman who "is tied to her place as bearer of meaning, not maker of meaning." Her study takes as a starting point the idea of the male gaze in film and cinema and the way social analysis allows for a sexual difference "which controls images" and "erotic

ways of looking." Even though Mulvey formulated her phrase in relation to cinema, it has ever since migrated across disciplines and it has become commonplace in various cultural discourses.

Mulvey explains that films represent a means of offering a number of pleasures, one of which is represented by scopophilia, or the pleasure derived from watching others or voyeurism, which was originally described by Freud in his *Three Essays on Sexuality* as one of the elements that exist as sexual drives, separately from the erotogenic zones. Freud correlates scopophilia with viewing people as objects while imposing a "controlling and curious gaze" on them.

In Lessing's narrative, the woman performs the role of the female figure, styled accordingly to the order deemed by the male-dominated ruling ideology, while the male gaze is projected on it. Simone de Beauvoir proclaimed, in *The Second Sex*, that the male/female dualism corresponds to the transcendence/immanence dichotomy, i.e. the world, in general, is systemized according to the division of active/male and passive/female. This translates into the perception that woman, being passive, is the receiver of the gaze and she is simultaneously displayed, and looked at as a sexual object, the same as exhibits are displayed in a museum. Mulvey hypothesizes that men "cannot bear the burden of sexual objectification", idea which is backed up by the actual "active/passive heterosexual division of labour." The male gaze gives its bearers a sense of omnipotence and, that is why, Lessing chooses to attribute to Stanley all the negative feelings and emotions generated by frustration: the woman ignores him which means that he cannot prove his male prowess and authority.

The woman on the roof is on display for the three men to gaze at. She is isolated from them, they cannot reach her, and, although they are the sole controllers of the gaze, the effect of the gaze is not that of pleasure but of anxiety, precisely because they cannot control the woman. As Bloom points out "even the most commanding gaze can fail and in failing expose the gazer's impotence." (Bloom 2017: 73)

"A Woman on a Roof" is a story that is still valid today. One can argue that even if women have gained more autonomy and independence, even if the topic of gender equality has been dissected and put up for discussion many times, even though laws have been revised and sexual openness has been taken to a new level, male hostility, often expressed in horrid phrases and reprehensible actions, still exists, and women have to develop a new set of endurance skills in order to be able to deal with it.

Bibliography:

ALLEN, Orphia Jane. (1980). "Structure and Motif in Doris Lessing's *A Man and Two Women*". *Modern Fiction Studies*, Vol. 26, No. 1, Special Issue: Doris Lessing. Spring 1980, pp. 63-74.

BLOOM, James D. (2017). *Reading the Male Gaze in Literature and Culture: Studies in Erotic Epistemology*. Palgrave Macmillan.

REDRICKSON, Barbara L., Toni-Ann Roberts. (1997). "Objectification Theory: Toward Understanding Women's Lived Experiences and Mental Health Risks". *Psychology of Women Quarterly*. 21(1997), pp. 173-206.

LAING, Morna, Willson, Jacki. (2020). *Revisiting the Gaze: The Fashioned Body and the Politics of Looking.* London and New York: Bloomsbury.

LESSING, Doris. (1984). *A Man and Two Women*. New York: Simon& Schuster.
MULVEY, Laura. (1975). "Visual Pleasure and Narrative Cinema". *Screen*, Volume 16, Issue 3, Autumn 1975, pp. 6–18.
QUINN, Beth A. (2002). "Sexual harassment and masculinity: The power and meaning of "girl watching". *Gender& Society*, 16(3), pp. 386- 402.
TYSON, L. (2006). *Critical Theory Today: A User Friendly Guide.* New York: Routledge Press.
WALTERS, Suzanna Danuta. (1995). *Material Girls: Making Sense of Feminist Cultural Theory*. Berkley and Los Angeles: University of California Press.
WEI, Jian. (2014). "Feminist Triumph in Fireless War Against Male Chauvinism in Lessing's 'A Woman on a Roof'". *US-China Foreign Language*. Vol. 12, No. 11, November 2014, pp. 928-931.

ROALD DAHL- "DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY": CINEMATIC PERSPECTIVE IN *LAMB TO THE SLAUGHTER*

Corina MITRULESCU,
PhD., "1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: Critics have talked about terms such as "novelistic cinema" and "cinematic novel" (Saeed, 2009) to suggest the close relation between narration in both film and literature. Robert Scholes and Seymour Chatman have theorized the differences and resemblances between the two modes. This paper examines the cinematic perspective used as a literary device in Roald Dahl's short story "Lamb to the Slaughter." The research focuses both on the construction of the story and characters and on how the author manages to create a surprising plot by employing the cinematic point of view as a literary device. The story was written in 1953, a year that saw the release of movies such as Roman Holiday and From Here to Eternity, and that also documented the first use of the CinemaScope lens. The findings of this research show that, the literary device employed by Dahl in the short story discussed is meant to "show" rather than to "say" in order to create the atmosphere and to portray the characters while providing the readers with a camera-like view of the protagonists' movements and actions. It is worth mentioning that Dahls' story was later made into a short movie directed by Alfred Hitchcock. The conclusion is that even though this narrative has not been in the least influenced by cinema, it is closely related to it, by means of giving the action and the characters objective descriptions and detached accounts of their acts.

Keywords: cinematic perspective, modernism, cinema, cinematic fiction.

In his 1945 interview, Herbert Read pointed out that: "If you asked me to give you the most distinctive quality of good writing, I would give it to you in this one word: VISUAL. Reduce the art of writing to its fundamentals, and you come to this single aim: convey images by means of words. But to convey images. To make the mind see… That is a definition of good literature. … it is also a definition of the ideal film." (quoted in Selby et al. 1990: 1)

Modernist writers have tried to experiment with various techniques, and the synchronous emergence of the cinema offered authors new ways to shape their narratives by experimenting with different visual representations of objects, characters and actions inspired by the new technology.

Roald Dahl is one of the most famous British writers of the twentieth century, mostly known for his books for children. Both his stories for children and his adult fiction are usually satirical and ironic, some of them even shocking by their choice of theme. *Lamb to the Slaughter* is a short story filled with symbolism; it is both exciting and surprising because of the way the female protagonist, Mary Maloney, commits the perfect murder. Dahl develops the scenes that make up the plot as a series of pictures on a reel.

Mary Maloney is a housewife, six months pregnant, who seems to be in love with the idea of her status as a wife rather than with her husband. Every day, she patiently waits for Patrick, her husband, to return home from his office, where he works as a police detective. For her, "this was always a blissful time of day." She loved the presence of her husband just as a "sunbather feels the sun- that warm male glow that came out of

him to her when they were alone together." Mary had been waiting for this day to come because on Thursdays her husband usually took her out for dinner.

When Patrick arrives, he seems a bit different than usual. A devoted wife, Mary immediately notices that something is wrong. She goes into shock when Patrick nonchalantly announces that he is leaving her. After hearing that Patrick wants to leave her, Mary's actions change abruptly and she switches from being a loving and adoring wife to a horrified and robotic character: "Everything was automatic now- down the steps to the cellar, the light switch, the deep freeze, the hand inside the cabinet taking hold of the first object it met."

Struggling to digest what she has just heard and desperately attempting to maintain her composure and her mental sanity, Mary tries to carry on with her usual routine. She decides to prepare supper for Patrick since they were not going to go out anymore. As such, she walks to the cellar in order to find some ingredients to prepare dinner. She takes hold of the first object that she meets, a frozen leg of lamb. She takes it upstairs with the intention to cook it. Mary finds her husband sitting close to the window, with his back at her. The last thing that Patrick manages to say is that he does not want to have supper at home since he has decided to eat out. The next thing we know is that Mary swings the leg of the lamb against the back of her husband's head, killing him.

Mary ponders over the consequences of her deed and she comes to the conclusion that, the best thing to do, is to cover everything up. She somehow manages to convince herself that if she acts natural, then nobody is going to suspect her of murdering her husband who happens to be a policeman. She goes to the grocer's store and calmly asks the shopkeeper for a can of peas and some potatoes, explaining that her husband usually took her out on Thursday evenings, but today he was too tired to do that so they decided to have dinner at home instead.

After leaving the supermarket, Mary starts planning her alibi. Again, the author does not let the readers find out anything about her inner feelings; he only lists the steps that Mary decides to take next: return home as if her husband was waiting for her, cook dinner, act natural, and if she happened to find something terrible at home, "become frantic with grief and horror." This is the point when the female protagonist either becomes a calculated murderer or completely disconnects with reality.

After she gets back home, Mary calls the precinct and tells the police that her husband might be dead. In a short while, a bunch of Patrick's colleagues, including detectives, policemen, and people from the forensic department, come to their house. They ask her a lot of questions, take fingerprints and search the premises for the murder weapon but they are unable to find any clue to what had happened. After checking her alibi, Patrick's detective friends clear Mary of the crime. The final scene shows the detectives eating the murder weapon. This adds even more paradox to the bizarreness of the scene. Mary had put the lamb leg in the oven and now that it is cooked and ready to be served, she asks the detectives to eat it, as a final gesture of hospitality: "I know Patrick would never forgive me, God bless his soul, if I allowed you to remain in this

house without offering you decent hospitality. Why don't you eat up that lamb that's in the oven. It'll be cooked just right by now", Mary tells the policemen. And, as the men gather in the kitchen to share the meat, Mary giggles.

Dahl creates tension and suspense by employing various literary devices. Symbolism and innuendo can be identified everywhere in the story. The Biblical reference of the title is evident and the reader would expect an entirely different content based on predictions suggested by it. The lamb has a ritual meaning and it brings to mind images related to innocence and purity. There can also be identified several instances of irony in Dahl's short story. First, there is the situation irony, illustrated mainly by the idea that the killer is the wife of a detective. Second, verbal irony carries the story to its exquisite and surprising ending. While eating the leg, the policemen discuss the case and what they have found so far. One of them suggests that it should not be difficult to find the murder weapon since it is supposed to be a big object, something the size of a sledgehammer. While taking a bite of the leg of lamb, another detective replies that the weapon is "probably right under our very noses." Finally, there is also dramatic irony involved, which adds intrigue to the framework of the narrative. For the readers, there is no doubt about who committed the crime and what and where the murder weapon is; it is the detectives who do not know and, tension is enhanced by means of dramatic irony, when Mary asks the detectives to eat the leg of lamb as a favour to her.

If we consider the text itself as the authority to provide necessary information for interpretation, then the whole composition suggests a unified meaning right up to the twisted ending. Mary is stuck up in a daily routine that points to her mental balance. Her every day ritual includes waiting for her husband to return from work, at around five o'clock, with fresh ice cubes in the bucket and some soda water and whiskey ready to make drinks. When her husband, Patrick, arrives, Mary kisses him, takes his coat and hangs it in the closet. Then she prepares the drinks that they are going to savour before going out to dinner and, for Mary, "this was always a blissful time of day." Mary seems content with her life and, at this point, there is nothing to indicate that she would be capable of committing murder. The author even suggests that there was something saint-like about her calm-demeanour: "Her skin- for this was her sixth month with child- had acquired a wonderful translucent quality, the mouth was soft, and the eyes, with their new placid look, seemed larger darker than before."

Although Patrick may be described as being emotionally detached and in control, he seems a bit nervous when he arrives home that evening. Dahl does not replicate Patrick's exact words when he drops the news that he is leaving Mary but he transmits emotions to the readers by creating a whole atmosphere. Dahl does not tell us anything about what Patrick's motives were as to leave his wife and his entire speech about this decision is blurred, which adds even more ambiguity to the whole scene. The husband's discourse is devoid of any emotion and everything about him becomes somewhat opaque. The author lets the readers infer meaning only by means of indirect characterization, through the actions and the generic words of the male character.

The pace of the action is set by the short sentences used in the narrative, through which the writer gives the readers only glimpses of what his protagonists might feel. We are given objective accounts of the character's actions but their inner thoughts and emotions remain largely unseen.

The author uses the cinematic perspective in order to report the events in a cold manner, thus creating distance between the readers and the action. There is not much emphasis on the characters' inner thoughts but mainly on the action and their outer reactions. We are not told anything about Patrick's feelings when he tells his pregnant wife that he is going to leave her, nor do we have a detailed account on Mary's emotions after she hears the news. Mary processes the whole scene as a spectacle that is detached from herself: "and she sat very still through it all, watching him with a kind of dazed horror as he went further and further away from her with each word."

At the end of the story, we find out that Mary giggles when the detectives eat the murder weapon but there is no other explanation related to her inner thoughts. The readers can only assume what the characters' emotional state might be and they are left wondering whether she is a calculated murderer or has completely gone insane.

Through the way he composes his story, Dahl acts a director of photography: he uses lighting, movement of characters, framing, and emotions to create the atmosphere of his story. The writer switches perspectives from one character to the other, thus acting like an observing camera. It seems that he has an in-depth understanding of the development of his plot and of his characters' emotions, since he is able to control all the filters that help refine his story. Dahl pays close attention to framing the story and the readers get the feeling that the author is operating a camera, changing lenses every time the scene needs it. For example, when Patrick tells Mary that he is leaving her, we get a close-up of his face, with a special emphasis on how the scene is lit: "He had now become absolutely motionless, and he kept his head down so that the light form the lamp beside him fell across the upper part of his face, leaving the chin and the mouth in shadow. She noticed there was a little muscle moving near the corner of his eye."

In the above passage, the way Dahl manages the light is crucial for indicating both of the spouses' state of mind. The power of the paragraph comes from the way Dahl uses the light effects: Patrick's mouth (the one that helps him verbalize his decision of leaving Mary) remains hidden, while all the light focuses on his eyes, which adds to the suspense of the scene. Framing the husband's eyes while dropping the shocking news to Mary reminds the readers of the technique Hitchcock so often used in his movies.

The narrative information offered by Dahl in *Lamb to the slaughter* is limited to the perspective of his protagonists, which is delivered to the reader in terms similar to that of a mobile camera. The opening paragraph hints to a movie scene meant to set the tone of the plot that is soon going to uncover itself to the readers: "The room was warm and clean, the curtains drawn, the two table lamps alight- hers and the one by the empty chair opposite. On the sideboard behind her, two tall glasses, soda water, whiskey. Fresh ice cubes in the Thermos bucket." These details seem more like the explanations that one would normally find in a film script.

Acording to Macintyre (2011: 154), human action can be clarified if that particular behaviour is given a context, i.e. "a historical understanding of the individual." (Carroll & Jinhee 2006: 344) Mary's reaction to her husband's sudden decision makes sense, it becomes intelligible, if incorporated in the narrative account of her life as a wife and mother-to-be.

To conclude, we could mention Morris Beja's argument that he makes in *Film and Literature*, namely that both written and filmed stories are two different forms of a single art, both concerned with recounting a series of events that make up a story. He also points out that the process of transferring the story from one medium to another is not easy to do. (Selby et al. 1990: 1) We consider that Dahl manages to use a clear style to build up a plot that gradually prepares the readers for the dazzling ending of the story. He gives his narrative prose enough coherence and objectivity for his readers to be able to translate the text into images that achieve movie-like precision and authenticity. Written words, if used appropriately, have the power to capture the real characters and actions, and Dahl succeeds admirably in writing his short story like a movie.

Bibliography:

Carroll, Noël, Choi, Jinhee (eds.). (2006). *Philosophy of Film and Motion Pictures: An Anthology.* Blackwell Publishing.

Dahl, Roald. (web). *Lamb to the Slaughter.* Retrieved from https://lewebpedagogique.com/anglais/wp-content/blogs.dir/16/files/lamb-to-the-slaughter.pdf

MacIntyre, Alasdair. (2011). *After Virtue: A Study in Moral Theory*. London & New York: Bloomsbury Academic.

Saeed, David. (2009). *Cinematic Fictions*. Liverpool: Liverpool University Press.

Selby, Keith, Giddings, Robert, Wensley, Chris. (1990). *Screening the Novel. The Theory and Practice of Literary Dramatization.* London: The Macmillan Press Ltd.

Tanusy, Jeanyfer. (2018). "Feminism in Roald Dahl's *Lamb to the Slaughter*". *Advances in Social Science, Education and Humanities Research, Vol, 166,* pp. 159-163.

NESTING IDENTITIES: THE MATRYOSHKA MOTIF IN FLANN O'BRIEN'S *THE THIRD POLICEMAN*

Corina MITRULESCU,
PhD., "1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: Any discussion about Postmodernism entails an understanding of Modernism; the latter was influenced by the rapid urbanisation and industrialisation, by the ravages produced by the First World War, and the scientific and psychological discoveries that led to a better understanding of human individuality and subjectivity. In contrast to Modernism, Postmodernism advocated for the idea of multiple individualities, the lack of a stable reality, and, therefore, for the existence of infinite realities, which could be multiplied according to each individual's subjective experiences. Or, as Edna O'Brien pointed out in her short story The Doll, "each person is to us a sum of many others and the effect is of opening box after box in which the original is forever hidden".
Flann O'Brien's The Third Policeman represents a witty satire of modern science, which attempts to infiltrate every aspect of human existence, down to the level of the subatomic world, invisible to the naked eye. This essay will examine how the Matryoshka or the Russian nesting dolls - a recurrent motif in O'Brien's novel- becomes a metaphor for the loss of one's identity, as a result of dividing the unitary, solid self into multiple, fluid, unstable ones.

Keywords: Flann O'Brien, postmodernism, Matryoshka, nested identities, multiple identities, loss of identity.

The Third Policeman is a murder mystery novel set in rural Ireland in which an unnamed narrator attempts to recover an enigmatic black box containing the money of the man he had murdered. The narrator kills Old Mathers in order to obtain the funds necessary to publish his research on an obscure philosopher named de Selby, whose pseudo-scientific work is mentioned in almost every chapter of the novel. The author puts his protagonist through a series of trials and stages bizarre encounters with three eccentric policemen, only to reveal at the end that the narrator had been, in fact, dead throughout the entire novel. O'Brien presents some absurd theories in such a detailed and realistic manner that it makes the reader wonder if de Selby did not really exist.

In a letter to his friend William Saroyan, referring to *The Third Policeman*, O'Brien remarks that "The only good thing about it is the plot" and that the main character is a "heel and a killer" and that he "has been dead throughout the book and that all the queer ghastly things which have been happening to him are happening in a sort of hell which he has earned for the killing" (14 Feb. 1940; quoted in Anthony Cronin, *No Laughing Matter*, 1989). But there is more to O'Brien's novel than an intriguing plot.

Flann O'Brien was a devout Catholic and his attitude towards scientific discoveries could not have been but one of parody, considering that according to the religious doctrine that he practised, there could be only one God, and the salvation of the individual soul could be achieved only by doing good. O'Brien wrote his novel between 1939 and 1940, a period markedly overshadowed by the outbreak of the Second World War, which brought about the rise of totalitarianism throughout Europe and "a

crumbling faith in religious and political institutions which were previously seen as monolithic, stable structures allowing individuals to situate themselves in human society, in space, and time" (Larose 2). The tragedies that the war had given rise to have been duplicated in Ireland by a volatile atmosphere propagated by the failure of the Irish Free State to successfully put an end to isolationism and emigration. At the time, O'Brien was employed as a civil servant and, as a consequence, he was not allowed to express publicly his opinions. The Censorship of Publications Act came into force in 1929 thus depriving many of O'Brien's contemporary authors of the possibility to freely articulate their ideas. It can be argued that *The Third Policeman* stands as a metaphor for the institutional suppression of identity, or according to Gaedtke the novel is a "book of the undead in which personhood collapses within an environment of physical and metaphysical confusions" (Gaedtke 129-130).

The postmodern world is characterised by a visible destabilization of identity and an attempt to explain it requires an examination of the social and cultural background which led to this particular disintegration of individualism and identity. Many critics consider that O'Brien's novel represents a shift from modernism to postmodernism, emphasising the author's attempt to explain the rather unexplainable reality of the moment: the war had inverted the stable, the orderly with instability and fluidity. At the centre of the modernist philosophy which characterised the previous era laid the conventional notion of order and solid, unitary identity. In contrast, postmodernist theories proposed, as Robert Dunn points out, "an image of a fluid self, characterized by fragmentation, discontinuity and a dissolution of boundaries between inner and outer worlds". Furthermore, the author observes that the identitarian "fragmentation and dissolution" must be "linked to the vast and rapidly changing landscape of capitalist consumerism and the evolving means of signification constituting mass culture and informational society" (Dunn 64).

Unlike modernism, postmodernism targets plurality and diversity. Throughout his career O'Brien refused to identify himself with a single, delineative name. The plurality of his authorial voices stands as an epitome of the flexibility and fluidity which postmodernism proposed as core concepts particular to all human behaviour. Maebh Long points out that O'Brien himself is a "congregation of identities producing an anarchic and sprawling corpus of the work" while "his masks cause the voices in his text to multiply into a cacophony", a "self-interrupting disorder of opinions and voices" (Long 1). Similarly, Andrew Gaedtke argues that O'Brien's "series of identities is an infinite regression that does not end with a final, authentic, private person" whose "protean procedures of authorship do not resist but rather promote the dislocations of self-identity that the paranoiac fears" (Gaedtke 129).

Contrary to the coherent "self" promoted by modernism, postmodernist individuals lack solidity, substantiality, consistence, and become fragments of a more ample picture; human beings have more than one self and, similarly to the Russian nesting dolls, they are made up of several mobile segments; these segments not only

complement each other while moving in and out various contexts, but, at times, they also become conflicting.

A Matryoshka is a set of wooden figures, nested inside each other, the largest of which represents a Russian woman dressed in traditional attire while the smaller ones personify either gender. Metaphorically, the Russian nesting dolls present, just as the principle of the onion layers, sequentially removable layers which lead to a significant core. This metaphor implies that on the one hand, each layer can subsist as a separate entity, while on the other it is essential to the existence of the entity as a coherent whole. The quest of meaning in life is obviously connected to this idea. O'Brien's anonymous narrator sets out on a journey to find the black box containing the *omnium*, which according to MacCruiskeen, is "the essential inherent interior essence which is hidden inside the root of the kernel of everything and it is always the same" (O'Brien 110), simultaneously attempting to discover his own identity and his forgotten name. According to Neil Cornwell, the black box represents, in fact, a "Faustian book of knowledge, with power to manipulate all the other puppet-characters of the text, including the other policemen" (Cornwell 267).

The Matryoshka symbol emerges clearly outlined right from the beginning, in the preface of the novel, which starts with a quote from the fictitious philosopher de Selby who explains that life is nothing more than "an hallucination containing in itself the secondary hallucinations of day and night (the latter an insanitary condition of the atmosphere due to accretions of black air) it ill becomes any man of sense to be concerned at the illusory approach of the supreme hallucination known as death" (O'Brien 1).

During his conversation with Old Mathers' ghost, O'Brien's unnamed narrator finds out that human beings are covered in different layers of cloth since the day they are born. Each individual is ascribed a different colour upon birth, which becomes more intense over time and which can act as an indicator of the length of one's life span. The protagonist discovers that, at birth, one of the policemen presents each person with a gown he made "secretly in the backyard" after he had "examined the colour of the wind that day." Each birthday, Mathers was given a new gown and so, after layering the gowns for many years, "the color will get deeper and more pronounced" until it becomes black and on that precise day, the person will die. The idea confuses both the narrator and his alter-ego, Joe, who seems incapable to "reconcile what he had heard with certain principles he held respecting morality and religion" (O'Brien 33- 36). This passage clearly illustrates that O'Brien's deeply rooted Catholicism came into conflict with the new ideas advanced by science. This multi-layered complexity of each individual suggests that the postmodern selves have to live with fragmentation and uncertainty while submitting to the external forces imposed by the system which constrains people to live in conformity, which leads to the loss of the sense of one's individuality and unique identity.

Moirai or the *Fates* were the three Greek incarnations of destiny who weaved the thread of time. O'Brien uses parody to represent them in the shape of the three fat,

deformed policemen who weave the cloth of a person's life. This illustrates the postmodern idea that natural order cannot be controlled and that no one can find or know the absolute truth. At the same time, the three policemen represent the embodiment of institutional supression of individual liberty as they control everything and set limits to all actions.

The idea of a whole made up of multiple recurrent parts but yet not entirely similar, is pointed out in O'Brien's novel in the episode when the one-legged men form a legion in order to save the narrator form death by hanging. They are similar in the sense that they are all crippled, but they become symmetrical in the sense that some lack the right leg, while the others the left one; by joining together they can form a unitary whole. The idea of identities made up or similar symmetrical selves or of nested identities captures an image whose essential attribute is that one cannot understand "self" except by relating it to "others"; the one-legged men are the congruous parts of the same entity; in other words they can be seen as *multiphrenia* or the multiple layered identities that construct each individual self and that instruct individuals about how they should act.

The image of the army of one- legged men suggests a connection to fractals, an abstract mathematical concept which is used to explain and describe natural objects made up of similar occurring parts. According to Maria-Ana Tupan, in *The Third Policeman* "we see the narrator forming a series from representations which present some analogies on the basis of which a rule may be devised, so as to create a set reaching out to infinity. … O'Brien speculates both on fractals and nesting algebra (see the wooden chests of regressive sizes treasured by one of the three policemen), but the source of his "mock serialism" was probably Dunne" (Tupan and Cilea 27).

According to John Coyle, "[e]ternity in The Third Policeman is figured not just in terms of the recurrence of the doomed protagonist's fate, but also by spatial invocations of infinite regress, of mise-en-abyme projected in to the realm of the subatomic. This is manifested in various ways throughout the novel: in the Russian-doll chests fashioned by MacCruiskeen, the last four of which are so miniaturized as to be invisible, just like the point of the spear so sharpened as to prick the hand from half a foot away, and in the eyes of Mathers' ghost" (Lyons and O'Malley-Younger 153). The likeness of the chests replicated to subatomic levels - "The one I am making now is nearly as small as nothing" (O'Brien 74) - suggests the duplication of the universe down to the cellular level of the human being:

> He was manipulating and prodding with his pin till he had twenty-eight little chests on the table and the last of them so small that it looked like a bug or a tiny piece of dirt except that there was a glitter form it. When I looked at it again I saw another thing beside it like something you would take out of a red eye on a windy dry day and I knew that the strict computation was then twenty-nine. (O'Brien 73)

MacCrusikeen's nested chests represent a metaphoric explanation of the multiplication of identity which can eventually lead to the loss of the basic meaning of human existence. Just as the Russian nesting dolls, the policeman's chests are hollow on

the inside and only the complete assembly displays coherent meaning. As Anne Fausto-Sterling explains, "the human nesting doll changes shape with time. Change can happen in any of the layers, but since the entire assembly has to fit together, altering one of the component dolls requires the interlinked system- from the cellular to the institutional change" (Fausto-Sterling 253). Marosán also suggests that the Matryoshka model can be employed in order to explain human behaviour. He points out that, "[t]he human essence may be conceived of as following the Matryoshka doll design: the colourful 'exterior' conceals constructions folded into one another that invoke ever older, historical or 'animalistic'pieces of the past" (Marosán 478- 479).

In all known cultures, names are important as they help identify individuals within social contexts. As opposed to O'Brien's multiple identities, the narrator of the novel remains unnamed throughout the entire story. The Cartesian body/soul duality (the anonymous narrator versus his soul named Joe) becomes an illusion and starts to dissolve when the narrator quickly dismisses the list of names advanced by Joe; this equals to a refusal to identify oneself and, as a consequence, the main character remains anonymous, one of the many in a series of possible identities. The fact that O'Brien's protagonist has no name indicates that he displays a decentred type of self while constantly attempting to define himself in order to identify himself.

Sergeant Pluck muses over the idea that the name itself is the one that proves the very existence of an individual; consequently Descartes' philosophical proposition "I think therefore I am" can be converted into "I have a name therefore I am." The unnamed narrator lacks this essential indicator of identity which allows Pluck to charge him with murder and sentence him to death:

> 'If you have no name you possess nothing and you do not exist and even your trousers are not on you although they look as if they were from where I am sitting. On the other separate hand, you can do what you like and the law cannot touch you ... And on the first hand again you might be charged with theft or common larceny if you were mistaken for somebody else when wearing the watch.' (O'Brien 61-62)

In Pluck's opinion no name means non-existence which allows him to hang the protagonist without even bothering to make an entry of his death in the police ledger. As a result, the narrator's death is devoid of any human emotion and is reduced to an impersonal medical description of death by hanging. The narrator becomes a valueless part of a statistics and his life does not have any relevance for the policeman. He is just an insignificant figure, a worthless output of the system, or as McDonald suggests, he is without "substance in the eyes of the system and its functionaries- a 'negative nullity', that can be neutralized without process or consequence" (Murphet et al. web).

The protean self is always able to change in order to adjust to certain circumstances. The protagonist has no name; instead his soul is rather well defined: his name is Joe and he is older than the narrator, he "was friendly" and "solely concerned for my own welfare" (O'Brien 25). According to Coulter, "Joe fulfils a complex function in the novel; he is the narrator's alter ego, a voice of conscience who is a moral arbiter and guide. In the world of reality, with its safe laws and predictable circumstances, the

narrator could rely entirely upon de Selby. In the world of eternity, de Selby and his philosophy are of little help, since there is no easily understood logic behind its laws. In this environment, Joe guides the narrator, prompting him to say and do the right things, since he is an acute observer of phenomena which the narrator himself fails to notice" (Coulter 60).

The narrator's bizarre theory that bodies are inhabited by souls which in turn become bodies to other souls offers a vivid example of what Perianova calls the narrator's "multi-dimensional and protean transmutations and transpositions" (Perianova 5). But the idea of a multiple soul, however bizarre it may sound, is not new as Plato is the one who first described the tripartite character of the individual human soul: there is a rational soul, located in the head, a passionate soul, located in the breast, and an appetitive soul that dwelt in the abdomen. Unlike Plato's souls, O'Brien's are nested within each other:

> Here I had a strange idea not unworthy of de Selby. Why was Joe so disturbed at the suggestion that he had a body? What if he *had* a body? A body with another body inside it in turn, thousands of such bodies within each other like the skins of an onion, receding to some unimaginable ultimum? Was I in turn merely a link in a vast sequence of imponderable beings, the world I knew merely the interior of the being whose inner voice I myself was? Who or what was the core and what monster in what world was the final uncontained colossus? God? Nothing? Was I receiving these wild thoughts from Lower Down or were they brewing newly in me to be transmitted Higher Up? (O'Brien 118).

The idea of shared bodies is furthermore epitomized when the narrator encounters Policeman Fox who, to his utter surprise, exhibited the same fat, deformed body as the other two policemen but had Old Mathers' face: "I knew that he was not Fox but Mathers. I knew Mathers was dead" (O'Brien 182). O'Brien introduces the concept of a body inside a body earlier in the novel when the unnamed narrator encounters Old Mathers and chats with him for a while. His impression is that the man he had killed looks like a puppet, with hollow eyes, inside which other hollow dummy eyes were hidden:

> But the eyes were horrible. Looking at them I got the feeling that they were not genuine eyes at all but mechanical dummies animated by electricity or the like, with a tiny pinhole in the centre of the 'pupil' through which the real eye gazed out secretively and with great coldness. Such a conception, possibly with no foundation at all in fact, disturbed me agonisingly and gave rise in my mind to interminable speculations as to the colour and quality of the real eye and as to whether, indeed, it was real at all ore merely another dummy with its pinhole on the same plane as the first one so that the real eye, possibly behind thousands of these absurd disguises gazed out through a barrel of serried peep-holes (O'Brien 24- 25).

Keith Booker explains O'Brien's idea of the infinite nesting bodies by referring to a reverse process, from the inside to the outside, where God becomes "the sub-God of some greater God, and so on. In fact, O'Brien suggests that the limitations of human knowledge are such that we would not know God if we saw him, arguing that it is

impossible for our human point of view to distinguish between God and the Devil" (Booker 60).

The scientific development and the rise of new technologies have affected the traditional ideas about both the world, in general, and the self, in particular, forging different identities, more flexible and dynamic. Modernist thought considered science as presumably the sphere of human knowledge which could insure truth and rationality. As opposed to this idea, some postmodernists, such as Thomas Kuhn, consider that human knowledge does not represent a linear process therefore science is not reliable at all. He also acknowledges that the facts upon which science is constructed can be interpreted in a variety of ways depending on the supposition proposed by each individual scientist. His idea corresponds to the postmodernist view that people cannot achieve an objective perspective of the world they live in or, in Lyotard's words, "postmodern science- by concerning itself with such things as undecidables, the limits of precise control, conflicts characterized by incomplete information, 'fracta', catastrophes, and pragmatic paradoxes—is theorizing its own evolution as discontinuous, catastrophic, nonrectifiable, and paradoxical" (Lyotard, *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*, 1984: 60, quoted in Browne 82). Likewise, Kenneth Allan suggests that "Postmodernism posits a fragmented self that has no essence, only images … The postmodern self is fragmented and decentred with a kind of emotional flatness or depthlessness" (Allan web). At the same time, Allan points out that according to Durkheim, "We are compelled to have an individual self, not because we actually have one but because social interaction requires us to act as if we do" (Durkheim 256, quoted in Allan web).

The Third Policeman is a purifying interpretation which demonstrates that science does not offer trustworthy hypotheses. De Selby's theory of parallel mirrors explains that while standing in front of a mirror, a person does not see "a true reproduction of himself but a picture of himself when he was a younger man" due to the fact that there is "an appreciable and calculable interval of time between the throwing by a man of a glance at his own face in a mirror and the registration of the reflected image in his eye reflection" (O'Brien 64). This implies that the human identity is a shifting mirror in itself, reflecting its own image *ad infinitum*, generating a kind of no ending life; if we consider that the last image reflected is that of a young boy whose image reflects back into the first mirror, i.e. the one that shows de Selby's latest appearance, that of an adult, the circle of life closes only to start all over again, thus creating an enclosed space able to contain the infinity of life and death:

> Ultimately he constructed the familiar arrangement of parallel mirrors, each reflecting diminishing images of an interposed object indefinitely. The interposed object in this case was de Selby's own face and this he claims to have studied backwards through an infinity of reflections by means of 'a powerful glass'. What he states to have seen through his glass is astonishing. He claims to have noticed a growing youthfulness in the reflections of his face according as they receded, the most distant of them—too tiny to be visible to the naked eye—being the face of a beardless boy of twelve, and, to use his own words, 'a countenance of singular beauty and nobility'. He did not succeed in pursuing

> the matter back to the cradle 'owing to the curvature of the earth and the limitations of the telescope.' (O'Brien 64- 65)

The recurring image refers, in fact, to the question of the purpose of life in a society peeled off of its humanity; it represents a distorted multiplication of the world to the point where it becomes blurred as the narrator wonders through a circular hellish world and, within this eternity, he encounters another eternity. His descent into eternity demands a more detailed examination because, as Davis points out "it succinctly demonstrates O'Brien's frustration with the modern world- a frustration likely motivated by his Catholic faith- for replacing religion as its primary source for discerning meaning". Davis also suggests that "O'Brien critiques modernity's substitution of religion with scientific empiricism and Enlightenment rationalism, arguing that if these distinctly modern values continue unchecked, the result will not be an idealized heaven on earth, but rather a hell of endless futility" (Davis 341). When one speaks of eternity one usually thinks of an abstract concept, involving either the ethereal or the pandemonium. Instead, O'Brien opts to hint to this conception by offering the readers a concrete, material image of an eternity nested inside a building packed up with all kinds of modern technology hidden, in turn, within a sanctuary. Thus, the construction that shelters Eternity is camouflaged under the façade of a church:

> The structure looked exactly like the porch of a small country church. The darkness and the confusion of the branches made it hard for me to see whether there was a larger building at the rear. The little porch was old, with green stains on the stonework and warts of moss in its many crannies. The door was an old brown door with ecclesiastical hinges and ornamental ironwork; it was set far back and made to measure in its peaked doorway. This was the entrance to eternity. (O'Brien 127-128)

The inside of the building bewilders both the narrator and the reader even more: the inner chamber is not filled with representations of the divine as one might expect, but "with knobs and wires" and a floor "made of platefuls of tiny studs like the floor of a steam engine or like the railed galleries that run around a great printing press" (O'Brien 128). In this passage, O'Brien hints to two of the most important scientific discoveries- the steam engine and the printing press- which gave off unprecedented progress in all domains. This episode may be interpreted as O'Brien's critique of modern science, especially of the search for absolute truth because, as Davis explains, "science had usurped the place of God and found a way to create a kind of mechanical eternity" (Davis 345).

During his time spent in the underground eternity, the narrator encounters a fantastic machine which produces objects that are so bizarre that "their appearance, if even that word is not inadmissible, was not understood by the eye and was in any event indescribable" (O'Brien 135). According to Davis, the "sensory descriptions all point toward a constructed, man-made eternity that uses many of the products important to the modern era, particularly steam, iron, and steel, which are all mentioned frequently

throughout this section. O'Brien is emphasizing that this eternity is not his Catholic vision of eternity, but an eternity modern man has constructed" (Davis 345).

Before entering the elevator which takes them to the underground eternity, the narrator is weighed as he has to measure the same after exiting the chambers. While in eternity, he finds a magical machinery able to deliver any type of item requested. The protagonist immediately asks for some gold, a gun, money, alcohol, precious stones and many other objects that he considers would improve his earthly existence. He gathers everything in a big bag, also provided by the machinery upon request, and prepares to leave but his happiness quickly evaporates when he realizes that he cannot take all the marvellous commodities with him. He bursts into bitter tears and, according to Davis, this represents a testimony of the fact that O'Brien succeeds in demonstating that "an eternity created by scientific empiricism" eventually unveils itself as "futile because it is still a solely *human* attempt at creating heaven. The best eternity the modern project can aspire to is ultimately not a heavenly eternity, but a hellish one" (Davis 346).

The end of the novel, although enlightening in terms of plot understaning, reaveals a dreary message to the reader: it is not faith or religion that manufactured this hellish eternity, but science and the humanity's search for absolute truth and objectivity. When the narrator discovers that Policeman Fox had been using the *omnium* in order to entertain himself while keeping the other two policemen busy, he realizes that possessing the *omnium* would be the first step in replacing God. Whoever owns the *omnium* possesses the ability to manipulate life and Policeman Fox has usurped God or, in other words, the highest power. This would mark the beginning of a godless world since people would no longer need God to create life and the natural world. Policeman Fox had not used the power provided by the *omnium* for the common good, but for his own convenience. Although, at first, the protagonist criticizes Policeman Fox's attitude, he himself plans to use the *omnium* to get revenge on Pluck and MacCruiskeen. However, Julian Murphet, in *Flann O'Brien and Modren Character,* explains that neither of the policemen can be described as a symbol of the ultimate power; they are "simple functionaries and servo-mechanisms" subordinated to a greater power, that represented by the *omnium*. (Murphet et al. web)

Policeman Fox explains that he had used the substance to create Eternity for his own amusement and in order to keep Sergeant Pluck and Policeman MacCruiskeen occupied:

> 'And that is how I worked the fun with Pluck and MacCruiskeen, it would make you smile to think of it, they had to run and work like horses every time I shoved the readings up to danger-point.'
> He chuckled softly at the thought of his colleagues having to do hard work and looked across at me to see the effect of this simple revelation. I sank back on the seat flabbergasted but managed to return a ghostly smile to divert suspicion that I had not known what was in the box. If I could believe him he had been sitting in this room presiding at four ounces of this inutterable substance, calmly making ribbons of the natural order, inventing intricate and unheard of machinery to delude the other policemen, interfering drastically with time to make them think they had been leading

> their magical lives for years, bewildering, horrifying and enchanting the whole countryside." (O'Brien 188)

Keith Booker points out that the "defamiliarizing strangeness of works like *The Third Policeman* enriches our conceptions of the world by suggesting alternative conceptions of reality that escape the limiting confines of traditional systems of knowledge" (Booker 63). Policeman MacCruiskeen's chests are constructed on the same principle as the Matryoshka dolls or the Chinese boxes, using multiple layers, organized in such a manner so as to obscure the next level; after removing all the layers of O'Brien's story, one would expect to find the essential core, the explanation of the meaning of human existence; instead, the nucleus of the story is reduced to nothing more than the author's mockery of modern science and loss of identity as a consequence of losing faith. Regardless the point of view from which one would try to explain the story, whether that of the undead narrator, the mad scientist or the bizarre policemen, the layers of farce stack on one another to such a degree that the possibility of attaining accurate knowledge seems nothing but futile.

Bibliography:

Allan, Kenneth. "The Postmodern Self: A Theoretical Consideration." *Quarterly Journal of Ideology*, Vol. 20 (1 & 2), 1997, pp. 3-24.
https://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/K_Allan_Postmodern_1997.pdf Accessed on 22 October 2017.
Brooke, M. Keith. *Flann O'Brien, Bakhtin, and the Menippean Satire*. New York: Syracuse University Press, 1995.
Browne, Craig. "Postmodernism, Ideology and Rationality". *Revue internationale de philosophie*. 2010/1, no. 251, pp. 79-99.
Cornwell, Neil. *The Absurd in Literature*. Manchester and New York: Manchester University Press, 2006.
Coulter, Philip. *The Artist and the Critic; Flann O'Brien's novels "At Swim-Two-Birds" and "The Third Policeman"*. Master's of Arts. McGill University, 1971.
Davis, Lanta. "Calmly Making Ribbons of Eternity: The Futility of the Modern Project in Flann O'Brien's *The Third Policeman*". *Renascence*, 64.4, Summer 2012, pp. 341- 352.
Duarte, German A. *Fractal Narrative: About the Relationship Between Geometries and Technology and Its Impact on Narrative Spaces*. Bielefeld: transcript Verlag, 2014.
Dunn, Robert. *Identity Crisis: A Social Critique of Postmodernity*. University of Minnesota Press, 1998.
Gaedtke, Andrew. *Modernism and the Machinery of Madness*: *Psychosis, Technology, and Narrative Worlds*. Cambridge University Press, 2017.
Guntram, Henrik Herb; David H. Kaplan (eds.) *Nested Identities: Nationalism, Territory, and Scale*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 1999.
https://books.google.ro/books?id=o0ziAwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ro#v=onepage&q=simple%20functionaries%20and%20servo-mechanisms&f=false. Accessed July 3 2017.
Larose, John Stephen. "Memory, Time and Identity in the Novels of William Faulkner and Marcel Proust". LSU Historical Dissertations and Theses. 2000, 7206 http://digitalcommons.lsu.edu/gradschool_disstheses/7206 Accessed October 20 2017
Long, Maebh. *Assembling Flann O'Brien*. Bloomsbury Academic, 2014.
Lyons, Paddy; Alison O'Malley-Younger (eds.). *No Country For Old Men: Fresh Perspectives on Irish Literature*. Bern: Peter Lang AG, 2009.
Marosán, György. "The Evolutionary Interpretation of Man: the Matryoshka Model". *The Journal of Social, Political and Economic Studies*. Volume 36, no. 4, Winter, 2011, pp. 472- 493.

Murphet, Julian, Rónán McDonald, Sascha Morrell eds. *Flann O'Brien & Modernism*. Bloomsbury Academic, web, 2014. https://books.google.ro/books?id=o0ziAwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ro#v=onepage&q=simple%20functionaries%20and%20servo-mechanisms&f=false. Accessed July 3 2017.

O'Brien, Flann. *The Third Policeman*. London: Flamingo, 1993

Perianova, Irina. "The Mysterious Spirals of Flann O'Brien's "The Third Policeman". *Litinfo,* Volume 8, Issue 1, 2014. http://litinfo.ge/vol.8-iss-1/irina%20perian.pdf, Accessed on June 28 2017

Tupan, Maria-Ana, Marin Cilea. *Relativism-Relativity: An Interdisciplinary Perspective on a Modern Concept*. Cambridge Scholars Publishing, 2013.

Tymieniecka, Anna-Teresa ed. *The Visible and the Invisible in the Interplay Between Philosophy, Literature and Reality*. Dordrecht: Springer Science + Business Media, 2002.

INSTINCT OVER REASON– GERMAN LITERATURE FROM SEBASTIAN BRANT TO GERHART HAUPTMANN

Simona OLARU-POŞIAR,
Lecturer Ph.D., Victor Babes University of Medicine and Pharmacy Timisoara

[1]

Abstract: There are many different perspectives and definitions for mental disorder or madness, as was the term defined from the Middle Ages until Naturalism. From possession of the soul to the medical scientific definition, the illness of the soul and the wretchedness of the mind labyrinth have always been the key interests for doctors and moreover doctors that were also in the literary field. Naturalism offers us the best rendering of reality of the mad and all behavioural misconducts, the mental illnesses are roughly portrayed and no emotions are spared. Characters are scripted as patients are, all illnesses are described just like in a medical treaty and feelings are kept alive by vivid imagery.

Keywords: psychopathology, short story, naturalisms, primitive, instinct

Madness represents a wide-spread motif in European literature at the end of middle Ages and the Renaissance. This is also valid for the German cultural space, a vivid example being the masterpiece of Sebastian Brant (1457-1521) **Das Narrenschiff** (**The Ship of Fools**) (1494). This moralising satire represents a harsh critic to the manners, vices and sins of all social classes. The trip by boat represents an allegory of human life, waited at every step by dangers, having an uncertain closure.

On a ship, that climbs the Rhine down to "Narragonia", the Land of the Lunatics, one hundred mad men are brought together, in a fantastical parade of madness as a moral deficiency (the greedy, the drunk man, the money lender, the gambler, the luxury screw, the fashion maniac, the geek, the gluttonous, the greedy for money and power, the compulsive hunter, the lady man, the adulterous husband, etc.).

The pattern for the anthropomorphically rendering is taken, as seen, from the Catalogue of the seven deadly sins, that have, by personification, been rendered in The Middle Ages as: wrath, greed, sloth, pride, lust, envy, and gluttony.

[1] Portrait of Gerhart Hauptmann by Lovis Corinth (1900), Kunsthalle Mannheim, Germany

[2]

Using personifications, all vices and flaws are turned into folly or shear madness by Sebastian Brant. These sins represent, as the title of the chapters show, the real reason of Sebastian Brant's masterpiece, the author putting his work under relativity's stand: sin is folly and folly equals sin. The deadly sin of a madman is not the sin itself, but his stubbornness to admit that he who is mad, sins. The author has but one remedy for the passionate madman: self-knowledge.

The moralising scrutiny of the satire is evident. Using negative examples of the human behaviour, the reader must recognise in himself, the recklessness of his actions. Madness is a universal human characteristic.

Sebastian Brant's masterpiece had a huge success in the era. The character of the mad became, although he had not been invented by the author, a symbolic figure of the 16th century. The satire of the fools (mad) represents a widely spread form of critic for the 18th century, a critic addressed to different aspects of the era. It seems that up to Johann Wolfgang von Goethe's (1749-1832) masterpiece, the novel **Die Leiden des jungen Werthers (The sufferings of young Werther)** (1786), no other German literary work has known such a large European success as Sebastian Brant's satire.

Satirical literature of fools is based in the 16th century on the works of Thomas Murner (1475-1537)[3], Hans Sachs (1494-1576)[4] and others. Starting up from the 16th century, tradition is spread by Johann Michael Moscherosch (1601-1669)[5], Hans Jakob Christoffel Grimmelshausen (1621-1676)[6] and Friedrich Dedekind (1524-1598)[7]. Brant's tradition goes on even up till the 20th century: Anne Porter (1890-1980) publishes in the year 1962 the novel entitled **Ship of Fools.**

Generally, although its general dimensions, German Naturalism has not been illustrated by great talents and has not been subject to great works, but has proved for many writers a transition stage. This is illustrated by the most influential writer of this trend, Gerhart Hauptmann, whose work encompasses six decades and without whom, German Naturalism would have remained, except for the works of Johannes Schlaf

[2] *The Ship of Fools*, *by Sebastian Brant*, source wordpress.com
[3] See **Doctor Murners Narren Beschwerung** (**Doctor Murner's Madness**) (1512).
[4] See **Das Narren Schneyden** (1536).
[5] Under the stage name Philander von Sittewald Moscherosch he published in the year 1640 the book **Wunderbare Satyrische gesichte verteutscht durch Philander von Sittewald**.
[6] See **Der Abentheurliche Simplicissimus Teutsch** (The **Adventurous Simplicissimus in German**) (1668).
[7] See **Grobianus. Zwei Bücher über die Einfalt der Sitten** (**Grobianus. Two books on the simplicity of sins**) (1549).

(1862-1941) and Arno Holz (1863-1929), a "simple intermezzo"[8] . As the son of a Silesian (Schlesien) innkeeper from a small mountain resort of Obersalzbrunn, Hauptmann knows poverty from a young age. After having studied agronomy, sculpture, history, philosophy and art history, he travels to Italy during his studies, later on settles down in Erkner, near Berlin, where he enters the Berliner circle of the brothers Heinrich (1856-1906) and Julius Hart (1859-1929)[9] and where he publishes his first short stories, **Fasching** (**Carnival**) (1887) and **Bahnwärter Thiel (Thiel- the line inspector**) (1888). In 1889 he participates to the establishment of the well-known Naturalist theatre Freie Bühne (Free Stage) in Berlin. Hauptmann's life is complex, full of wanderings, but also acknowledgments of his great talent, that culminates with his Nobel Prize in literature awarded in 1912. After 1933 he does not join the fascist movement, but chooses to repress his anger in writings such as **Finsternisse** (**Darksides**)[10] or **Atriden-Tetralogie** (**Tethralogy of the atrids**) (1940-1948). He lives the tragedy of World War II and dies in 1946.

Gerhart Hauptmann work is mostly dramatic, but neither prose nor poetry left his focus. The name of Gerhart Hauptmann is connected primary to naturalism, that is not connected to him out of a aesthetic or philosophic necessity, but mostly he is linked to the social aspects of the era. He comprised in the largest manner the conflicts of the time, without leaving out the details of his own existence.

Vor Sonnenaufgang (**Before Sunset**) (1889), his first drama is part of the naturalist theatre, a genre that he will always come back to. Influenced by Lev Tolstoi's drama (1828-1910) **Power of darkness** (1886), he confronts in this play two antagonistic worlds: the one of the poor and the other of the rich.

The most symbolic play of the naturalistic drama remains **Die Weber** (**The Weavers**) (1891) where he depicts the Silesian (Schlesien) weaver's riot in 1844 against the manufacturer Dreissiger. Hauptmann depicts the class conflict in its early stage, the main role being that of the weaver.

Strongly influenced by naturalism is also the short story **Bahnwärter Thiel (Thiel- the line inspector**), that has at its core the writer's for primitive characters, belonging to the inferior ranks of society and pathology: the protagonist kills, full of madness and rage his second wife and her child.

" The short story study", as the subtitle of the texts calls it, appeared in 1888 in one of the most popular magazines of German naturalism, **Die Gesellschaft** (**The Society**) edited by the Münchener writer Michael Georg Conrad (1846-1927). Hauptmann centers his short story around a very interesting psychological study of a case, proving the connection of this "case" to the social environment.

[8] Martini, Fritz (1972), **Istoria literaturii germane de la începuturi pînă în prezent (History of German literature from the beginnings up till present time)**, Bucharest: Univers, p. 397.
[9] Julius și Heinrich Hart are the authors of thematic writings for German naturalism, **Kritische Waffengänge** (***Critical campaigns***) (1882-1884).
[10] The premiere was held in 1952.

In Émile Zola's (1840-1902) manner, Hauptmann positions at the centre of his short story a character that although having great physical appearances, has a deficiency in his mental health.

Gerhart Hauptmann's short story is the first important writing of German naturalism. Thiel and Lene represent the "naturalist" rendering of primitive characters, victims of basic instincts. His soul has to struggle his portrayal of the ideal wife, Minna- the dead wife and his second wife, Lene" a naturalist version of the femme fatale"[11] .

The main character lives isolated and abandoned. His sensitive side is represented by his tendency towards religion and mysticism that he complies by living in his sanctuary, the line, the district.

The spiritual decline of Thiel, dominated by his primary instincts, is minutely described. Hauptmann follows the gradual evolution of his illness. His madness starts with different visions that he has, is validated at Tobias' (Thiel's son with Lene) fatal train accident and reaches its zenith when committing the murder. The murder- Lene's murder happens in a delirious episode of madness. Relevant to the author is not only describing the different phases of Thiel's insanity, but he looks closely at the influence of the environment and events over the main character, mostly on his primitivism. Thiel's insanity results in the destruction of the ideal world, associated with the image of his first wife, whom he considered superior to this world, a world dominated by harshness and abasements that Lene portrays. Therefore, Tobias' death becomes a rescue from an unfortunate destiny. After the murders, Thiel is committed in an asylum. The mysticism is depicted as vivid delirious imagery, the image of Minna, before Tobias' accident.

Reiner Poppe discovers in Hauptmann's short story an "almost congruent evolution of the complex of psycho-pathological symptoms"[12] of insanity.

Hauptmann links nature the states of soul of his main character. The writer allows for a bond between nature and technique to take place, a fact that influences Thiel's psyche.

It is obvious the fact that madness represents a widespread motif throughout German literature, from the beginnings until literary naturalism, wearing in different eras of its evolution the mark of the epoch and the writers' personality.

In the middle Ages, madness is expressed, according to the widespread model of the time, through allegory and is linked to the seven deadly sins.

Hauptmann's short story frames perfectly into the sphere of the naturalists' pre-occupations for pathological cases, moreover for the study of madness.

Bibliography:

Brant, Sebastian (2013): **Das Narrenschiff**, Wiesbaden: Marixverlag.
Hauptmann, Gerhart (1962-1974): **Sämtliche Werke**, 11 volums, Berlin: Propyläen.
Hauptmann, Gerhart (2001): **Bahnwärter Thiel. Novellistische Studie**, Stuttgart: Reclam.
Leis, Mario (2003): **Gerhart Hauptmann, Bahnwärter Thiel**, Stuttgart: Philipp Reclam jun.

[11] Sprengel, Peter (1984): **Gerhart Hauptmann. Epoche – Werk – Wirkung**, München: Beck, p. 191.
[12] Poppe, Reiner ([3]2005): **Erläuterungen zu Gerhart Hauptmann. Bahnwärter Thiel**, Hollfeld: Bange, pg. 50.

Martini, Fritz (1972): **Istoria literaturii germane de la începuturi pînă în prezent**, Bucureşti: Univers, pp. 391 – 405.
Martini, Fritz ([6]2001): **Deutsche Literaturgeschichte**, Stuttgart/Weimar: Metzler, pp. 342 – 386.
Meid, Volker (1998): **Metzler Literatur Chronik**, Stuttgart/Weimar: Metzler, pp. 403, 469-470.
Meyer, Theo (2000): *Naturalistische Literaturtheorien*. În: York-gothart Mix (coord.): **Naturalismus. Fin de siècle. Expresionismus 1890 – 1918**, München: Deutscher Taschenbuch Verlag, pg. 28 – 43.
Moulden, Ken (2000): *Naturalistische Novellistik*. În: York-gothart Mix (coord.): **Naturalismus. Fin de siècle. Expresionismus 1890 – 1918**, München: Deutscher Taschenbuch Verlag, pp. 92 – 103.
Neuhaus, Volker (1992): **Gerhart Hauptmann. Bahnwärter Thiel**, Stuttgart: Reclam.
Nubert, Roxana (2008): **Einführung in die literarische Moderne – Naturalismus und Jahrhundertwende 1900**, Temeswar: Mirton, pp. 14 – 56.
Penzold, Günther (1965): **Georg Büchner**, Velber bei Hannover: Friedrich, pp. 39 – 53.
Plumpe, Gerhard (1995): **Epochen moderner Literatur**, Darmstadt: Westdeutscher Verlag, pp. 132 – 137.
Poppe, Reiner ([6]1993): **Georg Büchner Dantons Tod. Lenz. Woyzeck**, Hollfeld: Bange, pp. 66 – 79.
Poppe, Reiner ([3]2005): **Erläuterungen zu Gerhart Hauptmann. Bahnwärter Thiel**, Hollfeld: Bange.
Rohmer, Rolf ([5]1978): **Gerhart Hauptmann**, Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.
Schmähling, Walter (coord.) (1977): **Naturalismus**, Stuttgart: Philipp Reclam jun.
Schweikle, Günther şi Irmgard (coord.) (1990): **Metzler Literaturlexikon**, Stuttgart: Metzler.
Sprengel, Peter (1984): **Gerhart Hauptmann. Epoche – Werk – Wirkung**, München: Beck.
Sprengel, Peter (1994): *Gerhart Hauptmann*. În: Hartmut Steinecke (coord.): **Deutsche Dichter des 20. Jhs.**, Berlin: Erich Schmidt, pp. 31 – 42.
Wiese, Benno von (1967): *Gerhart Hauptmann. Bahnwärter Thiel*. În: **Die deutsche Novelle von Goethe bis Kafka**, Düsseldorf: August Bagel, pp. 268-283.
Wilpert, Gero von ([8]2001): **Sachwörterbuch der Literatur**, Stuttgart: Alfred Kröner.
Zola, Émile (1971): **Le roman expérimental**, Paris: Gallimard.

OMAR THE BLIND: CECITY AS SUBLIMED INSIGHT AND PARABOLIC SIGNIFICATIONS - OMAR CEL ORB: CECITATE SUBLIMATĂ ȘI SEMNIFICAȚII PARABOLICE

Sebastian DRĂGULĂNESCU,
Institutul de Filologie Română – Iași

Abstract: The volume Omar the Blind represents a modern enciphered macro-text of the well-known relations between identity and alterity, the elliptic character becoming the blazon of the emmigrant and/ or the immigrant, who does not find himself and who does not discover his place no matter how hard he tries. In this book, the vocation of the exoticism meets the tendency of surpassing an inverse initiation, of crossing of a perpetual imaginary border. That is why the powerful impression of authenticity alternates with the desired inconsistency of the main character, the protagonist in the etymological sense, the disarming present reaching in a postmodern manner the strong traditionalism, and finally the two of them fusioning in a significative parabole from the actual Romanian feminine prose landscape.

Keywords: literary parabole, traditionalism, emmigrant/ immigrant, metaphorical blindness, postmodern(ism)

„În parabolă, care operează simultan cu mai multe viziuni, configurate în imagini distincte, care-şi conservă autonomia şi comutabilitatea, identificarea metaforică revine dimensiunii de hermeneut a lectorului ipotetic, spre care îl conduce textul prin pregnanţa structurilor lui retorice şi poetice” (Zotta 2007: 273). În acest sens, *Omar cel orb* de Daniela Zeca-Buzura este o parabolă despre ocultarea imaginii intruzive din lumea modernă în scopul înţelegerii profunde, asociate cu lumea învechită, oarecum conservatoare, despre vizualul excesiv, care copleşeşte celelalte simţuri, mai primitive şi, poate, mai autentice, despre regăsirea sinelui prin anihilarea unor părţi din sine: „Le spusese şi altora cum orbirea i se părea că e geamăn cui argintul unei oglinzi care te reflectă în afară, dar care îţi pierde imaginea până să ţi-o dea înapoi. Locuia aşadar într-un limb strecurat între lumină şi moarte, ca pe o fâşie de insulă. Orbirea îi rupsese graniţele, îi pusese altele noi (...)” (Zeca-Buzura 2017: 248).

Considerat pe rând preot, călugăr, nebun, ori un simplu terorist, *criminal cu figură evlavioasă*, Omar [Abassi Tabar Ben-Massoud] devine un soi de profet, de Mesia pentru el însuşi, rămânând de fapt doar un simplu emigrant. Provine din întunecatul Iran, dar este persan de origine, din cultul lui Zoroastru... Autoarea însăşi a trecut printr-o experienţă aproape iniţiatică, în vara anului 2010, pe o căldură inimaginabilă, la circa 50°C, fiind martora desfăşurării cultului lui Zoroastru, care fascinează în continuare, oferind cititorilor, după propria declaraţie, *minime repere* în acest sens. Tot autoarea remarcă, încă din prefaţa intitulată *Despre dragoste şi moarte pe pământul lui Zarathustra*, următoarele: „Literatura contemporană şi cititorii ei se află în acest moment al mondializării, care face din tot o unică structură rezonantă, aflată într-o metamorfoză profundă” (Zeca-Buzura 2017: 8). Pornind de la aceste date, se creează terenul, literar de această dată, în care se întâlnesc coordonate aparent ireconciliabile, cum ar fi tărâmul iranian însângerat, pe de o parte, şi meleagurile est-europene, o zonă

indeterminată (poate fi România, Polonia sau, tot atât de bine, Cehia), unde poposeşte cu avionul personajul principal, ajungând într-o noapte de Crăciun, pornit în căutarea propriei identităţi, şi primit cu multă ospitalitate de celălalt personaj, Godun. Tocmai de aceea, ,,Fanteziste sau filozofice, rezultat al imaginaţiei extravagante sau al erudiţiei răbdătoare, studiile asupra Europei de Est erau, ca şi orientalismul, o formă de cucerire intelectuală, împletind cunoaşterea cu puterea, instaurând raporturi de dominare şi subordonare. Ca şi în cazul Orientului, descoperirea şi luarea Europei de Est în stăpânire intelectuală nu puteau fi separate de eventualitatea unei cuceriri reale" (Wolf 2000: 24).

În viziunea scriitoarei, dar şi prin vocea protagonistului se înregistrează trăiri sufleteşti aduse la acelaşi numitor comun, de tip parabolic: „*Dintr-o dată ajunsese la gândul că oamenii sunt doar un înscris între albul de sus şi negrul pământului*. Cineva citea slovele, dădea pagina, muind degetul când în umezeala din gură, când în sarea pe care o lasă, de obicei, lacrimile, marea când se retrage ori sufletul când se ridică din trup" (Zeca-Buzura 2017: 18). Omar este, de fapt, un auto-exilat, care nu îşi găseşte locul într-o ţară care îi marginalizează pe minoritari, pe transfugi, pe proscrişi, în genere. Este, aşa după cum îl conturează Daniela Zeca, un *personaj eliptic*, ,,care se identifică, în primul rând, prin propriile sincope, şi doar prin câteva tuşe definite, însă întotdeauna definitorii" (Zeca-Buzura 2017: 8). Mai trebuie subliniat, încă de la început, că rătăcirile lui Omar îşi au originea în persecuţiile autorităţilor iraniene la adresa *zartosht*-ilor (urmaşi ai credinţei dualiste, care credeau în divinităţile Ahura Mazda şi Angra Mainyu), mai ales a acelora din regiunea Yazd (yazidditi). Tot aici reamintim consideraţiile pertinente ale lui Edward Said despre exilaţi, sub toate formele: „Exilaţii…sunt rupţi de rădăcinile lor, de ţara lor, de trecutul lor. Ei nu au armate sau state, cu toate că sunt în căutarea lor. De aceea exilaţii simt nevoia să îşi reconstruiască vieţile rupte, alegând să se vadă pe sine ca parte a unei ideologii măreţe sau a unui popor triumfant" (Said 2000: 140).

Tragedia arabului se naşte şi din faptul că, la momentul istorisirii, face parte din acea minoritate de *guerbi*, adică a zoroastrienilor care cedaseră în faţa religiei oficiale, religia şiită. Aceste lucruri, combinate şi cu ideologia politică, inflamată de tirania lui Ali Khamenei, succesorul ayatollah-ului Khomeini, şi cu îndelungatul şi prea cunoscutul război dintre anii 1980-1989, între Irak şi Iran, reconstruiesc, în sens invers, destinul unui posibil exilat dintr-o ţară comunistă, înainte de Revoluţie, fie ea chiar şi România, păstrând similitudinile, dar şi dimensiunea parabolei care se încheagă sub ochii noştri. ,,Nu este surprinzător faptul că studiul ficţiunii narative şi al ideologiei s-au intersectat adesea. În general, studiile asupra literaturii aservite ideologiei vizează descoperirea legăturii dintre, pe de o parte, domeniul literar (care implică tehnici narative, dar şi autori şi edituri) şi, pe de altă parte, domeniile psihologice sau socio-economice şi aspecte precum fantezii inconştiente sau de clasă şi gen." (Herman, Vervaeck, apud Huhn, Peter et al. 2009: 351). Celălalt personaj-pereche, Godun, este un mic întreprinzător în afaceri, deţinător al unui întins domeniu agricol, un antreprenor post-revoluţionar, dar în sensul oarecum pozitiv al cuvântului. El stă la marginea unei câmpii nesfârşite, şi este, într-o certă măsură, un personaj providenţial pentru rătăcitorul Omar.

Schimbarea subtilă a registrelor, prin prisma alterității, face din textul însuşi un teritoriu cu nisipuri mişcătoare, ori cu ninsori afânate, după necesitățile auctoriale. De pildă, naratoarea scrie, la un moment dat: „Zăpada făcea ca totul să pară neînceput şi Omar, prin fereastră, avu dintr-o dată impresia că o carte cu foi nescrise i se pune în faţa ochilor. Se sperie, dar îi şi plăcu, nu fusese vreodată atât de liber. […] El, care adora soarele şi lumina incendiată din miezul verii, se lăsă prima oară cuprins de îmbrățişarea ninsorii şi de îngheţ" (Zeca-Buzura 2017: 29). Este interesant de observat că, atunci când este întrebat cu ce se ocupă, declară că este doar un simplu *inginer de frig*, adică se preocupă de tot felul de instalații frigorifice şi climatizoare. Acest detaliu este un soi de *trigger* în ordinea înțelegerii acestei parabole postmoderne, care trebuie citită cumva urmând desfăşurarea amplă a etapelor ritualului zoroastrian, cu necesitatea absolută a focului purificator. (Facem o paranteză şi amintim că, până şi pisica Eleanor este asemuită, în carte, cu o *virgulă mare în mijlocul unei pagini*). Depărtarea voită a lui Omar de ţara de baştină echivalează şi cu un fel de asceză: el trebuie să se elibereze, pe rând, de latura lui senzuală, de membrii familiei, de rigorile unei patrii încrâncenate, de ego-ul lui personal – ultima fază având loc printr-o aparentă orbire.

După cum se ştie, cel mai important simbol din zoroastrism este simbolul focului, şi implicit soarele, energia creatoare, susținătoare de viață. Zoroastrienii se roagă în mod constant în faţa focului (sau, cel puțin, în faţa unei surse de lumină), dar acesta nu este adorat ca atare, ci e doar considerat simbolul divinității, venerat de obicei în Ateshkadeh, temple ale focului nestins. Două ipostaze feminine complementare care se ating de flacăra interioară, luând chipul erotismului intens la Omar, sunt soția lui, de origine musulmană, Ghazal, elogiată şi decăzută totodată, şi terestra şi misterioasa femeie întâlnită pe moşia lui Godun, ascunsă sub porecla Veterinara, *femeie flămândă, iapă gestantă, tigroaică în ierburi*, care îl ademeneşte până la sfârşit. Permanent, în volum, se adulmecă unul pe altul Orientul şi Occidentul, iar trecutul încărcat de semnificații şi o stridentă modernitate se tatonează mereu: „Ia mai slăbeşte-mă cu trecutul, pricepi ?", zice la un moment dat Godun, „E la fel cum mi-ai spune că ar trebui să beau apă tot din tigvă de animal, când există computere" (Zeca-Buzura 2017: 40). Urmând convenția parabolei, scriitoarea ne aruncă într-o regiune textuală tampon, un *heterocosmos*, în termenii critici ai postmodernității, şi într-o *ana-cronie* vizibilă, în sensul larg al termenului. În acest sens, recurge la un subterfugiu de felul următor: apelează la mijloacele *ek-phrasis*-ului pentru a descifra frământările şi cugetările personajului Omar. Pe când blajinul Godun se apucă să facă reproduceri după pânze celebre de Veronese achiziționate tocmai de la Isfahan, dublul lui, în stare de vis ori de reverie, tentează să pătrundă în ascunzişurile vreunui tablou, de pildă, printre altele, în *secvența pompoasă şi teatrală a îngenuncherii nevestei, mamei şi fiicelor învinsului Darius, în faţa lui Alexandru Macedon* (Zeca-Buzura 2017: 41).

În această ordine mai amplă de idei, „Ekphrasis-ul se stabileşte ca mediu de sine stătător la intersecția dintre verbal şi vizual. Prin metoda intermedială, se poate vedea imaginea frescei lui Piero della Francesca – *Legenda Adevăratei Cruci* din Cappella

Maggiore în San Francesco, Arezzo – în continuitatea sa de la momentul formării legendei reginei din Saba, prin transmisiunea acesteia în vizualul tablourilor, frescelor, filmelor şi posterelor, hibridizarea ei prin mediile tehnice şi modificările suferite la palierele semiozelor verbale/vizuale, până la momentul în care apare în organismul romanului lui Michael Ondaatje, *Pacientul englez*" (Maxim 2015: 8). Este o trecere cu miză dublă: pentru autoare, ca exerciţiu aproape retoric, iar pentru personaj, devine o irepresibilă şi dificilă întoarcere la origini, atât cât este cu putinţă, în limitele parabolei menţionate. Din când în când, Daniela Zeca ne invită la modul artistic să facem o imersiune în tainele cultului căruia îi aparţine Omar (este vorba de ceremonia care durează tot atâtea zile consecutive, în care un preot zoroastrian iniţiază un nou candidat în casta sacerdotală): „Bunică-său fusese *dastur* (înalt preot în religia zoroastriană), pe când tată-său ajunsese *ervad* (preot zoroastrian care a depăşit primul stadiu al iniţierii), iar Omar, ca întâiul născut, i-ar fi moştenit rangul. Fusese copil mângâiat de nădejdea unei *Gewra* tulburătoare, ca o nuntă de şase zile, ce s-ar fi auzit până în Yazd, trecând peste crestele calpe din jurul templului" (Zeca-Buzura 2017: 47). În schimb, moartea mamei devine o revelaţie pentru copilul Omar: îşi dă seama că, la urma urmelor, religia nu contează; este ferm convins că băieţii nu îşi uită niciodată mamele, ci că le iau cu ei în rai. Iar apoi, adaugă la modul sceptic: „Care rai ? Şi Allah, şi Ahura Mazda locuiau în aceeaşi îngrăditură pardosită cu lespezi, ca o tablă de şah, şi-şi schimbau între ei sandalele" (Zeca-Buzura 2017: 60). Yazd, locul copilăriei sale, rămâne un sanctuar al purităţii nedefinite, al melancoliei premature şi al nostalgiei mereu încercate: „Oraşul arăta ca o iesle a credinţelor şi a focului. (...) De la un perete la altul, pe străduţele precum nişte vene, se zbăteau plase mari de păianjen, iar în ele – tristeţea lui Dumnezeu" (Zeca-Buzura 2017: 66).

Tradiţiile şi obiceiurile zonei, ritualurile de nuntă ori de înmormântare devin tot atâtea ochiuri în mrejele unei existenţe pe care personajul parcă nu şi-o asumă până la capăt: *era liber, trăia libertăţile mincinoase ale omului încă neîndrăgostit, şi, mai nou, i se părea că devine ateu*. (Zeca-Buzura 2017: 71). Extrem de sugestiv în economia volumului este episodul în care tatăl îşi riscă propria viaţă, căci îi promisese bunicului că va îndeplini ritualul trecerii dincolo cu toate îndatoririle, cu alte cuvinte să îl ducă în mod clandestin, ferit de ochii musulmanilor, la Manji şi Golestan, două turnuri primitive de piatră, de prin secolul al XI-lea, unde zoroastrienii îşi lăsau morţii ca să fie devoraţi de vulturi. Parabola întârzie mult în acest punct, aducând aminte de ceasornicele lucrate migălos de bătrân, şi de schimbul de replici dintre acesta şi nepot: „– Bunicule, ni s-a întors ceasul ?"; „– Ceasul, da, Numai timpul din el nu s-a întors, dar mai e puţin" (Zeca-Buzura 2017: 71). Asemenea momente primejdioase alternează cu acelea în care tăcerea, liniştea ori sublima singurătate învăluiesc atmosfera. *Nu mai exista îndoială: bărbaţii Iranului se împărţeau în martiri, în dezavuaţi şi în îmbătaţi de putere* (Zeca-Buzura 2017: 77), mai adaugă scriitoarea. Simbolistica animalieră capătă proporţii, căci, alături de pisica Eleanor, închisă la culoare, apare calul negru al Veterinarei, *un bulgăre de obsidian pe fundalul ierbii*, un animal care prevesteşte moartea. Omar însuşi se află în pericol, atunci când oficialităţile din „Est" cred că este implicat în afaceri necurate: „Ştim

că ascunzi un suspect arab, îi spuseseră lui Godun, care venise să le deschidă"; „– Un terorist, zise celălalt". Era în noiembrie 2001, cu puţin după tragedia americană" (Zeca-Buzura 2017:86). Şi Godun are drama lui: este un, citǎm, *tată văduv, cu doi copii, iar nevasta i-a murit înainte de '89, dintr-un chiuretaj ilegal* (Zeca-Buzura 2017: 91).

Autoarea ţine să insereze câteva cazuri reale, preluate din Iranul contemporan – despre Shahla Jahed, un fel de soţie temporară a unui fotbalist celebru, acuzată pe nedrept a fi ucis-o pe adevărata soţie a acestuia, şi condamnată la moarte; despre Nooshin Ahmadi, jurnalistă şi luptătoare pentru drepturile femeilor, care a făcut totuşi trei ani de puşcărie din această cauză, dar şi despre avocata Ghazal care, ca personaj în roman, este soţia lui Omar, şi în final este ucisă prin lapidare, pentru o presupusă aventură (cu ziaristul occidentalizat Sebas Leclerc, care apare în carte). Dincolo de o anumită valoare documentară, cartea emană poeticitate, exotism şi un tragic difuz. *Ce te face să fii uşor şi să zbori pe deasupra a ceea ce se-ntâmplă ?* devine o întrebare aproape firească (pe care o adresează Godun lui Omar), la care s-ar putea răspunde că, dincolo de o certă detaşare, este vorba de menirea scriitorului, în genere: să observe fără să fie observat, să privească fără să fie privit, să vadă deci fără să fie văzut. În *Dicţionarul de simboluri* găsim semnificaţii multiple despre cecitate: „A fi orb înseamnă, pentru unii, a ignora realitatea lucrurilor, a nega evidenţa, a fi deci nebun, lunatic, iresponsabil. Pentru alţii, orb este acela care ignoră aparenţele înşelătoare ale lumii, având astfel privilegiul de a-i cunoaşte realitatea secretă, profundă, la care nu au acces muritorii de rând. El se împărtăşeşte din divinitate, este inspirat, poet, taumaturg, *vizionar*" (Chevalier, Gheerbrant 1994: 383). Omar este câte ceva din toate acestea, dar mai ales un vizionar: cu mult înainte de deznodământ, *El arăta într-un fel ca un suferind sau ca un bărbat după doliu*. (Zeca-Buzura 2017: 92); *Îşi închipui pentru o clipă că e într-un mormânt, îngropat de viu* (Zeca-Buzura 2017: 95) ş. a. m. d. Flash-urile memoriei sunt atât de puternice, încât creează un efect contrar: îl tulbură vremelnic şi îl conduc către orbire, încetul cu încetul. Pe de altă parte, proiecţiile propriei minţi îl salvează o vreme de la prăbuşirea lentă, aşteptată, inevitabilă.

Denumirile exotice ale locurilor şi localităţilor iraniene: muntele Alvand, Meybod, Bafgh, Ardakan, Abarkouh, ultimul dintre ele crezându-se a adăposti un chiparos milenar, chiar Pomul Raiului, sunt tot atâtea opriri ori halte în drumul fugarului... Şi apoi „În Iran, fiecare duce un secret diferit de al celorlalţi. Puse laolaltă, aceste poveşti fac cât o lume altfel, asemănătoare cutiei obscure dintr-un dagherotip". (Zeca-Buzura 2017: 96). Fuga în sine din ţara renegată este concepută la modul ludic, ca după o ascunsa de copii, iar acela care se ascunde nu mai este susceptibil să se întoarcă vreodată înapoi. „Această a doua nostalgie e ironică, fragmentară şi singulară. Dacă nostalgia utopică vede exilul, în toate sensurile literale şi metaforice, ca pe o cădere certă din privilegiile graţiei, care trebuie corectată, nostalgia ironică acceptă (dacă nu şi simpatizează) paradoxul exilul şi al ex-patrierii. Înstrăinarea, atât ca funcţie poetică, cât şi ca mod de existenţă, e o parte a unei nostalgii ironice. *Nostos*-ul ei ar putea exista plural, la pluralul domiciliilor geografice, politice şi estetice" (Buda, 2011:110).

Omar apostatul se deplasează în sens invers: se depărtează de Kerman, de Poarta Leului, de Oraşul Rotund, de Turnul Magilor, de unde se credea că porniseră cei trei magi în căutarea lui Hristos, se distanţează aşadar de locul natal, care ar fi trebuit să îi asigure liniştea şi pacea, căci *O nelinişte zvâcnea ca o inimă între zidurile de stâncă şi se înălţa spre tavan*. *Era spaima apăsătoare a mai multor generaţii de sfinţi şi, în templul acela, Omar înţelese Iranul ca pe o lume a fricii*" (Zeca-Buzura 2017: 103). Dintr-alte ţesături ale parabolei postmoderne înţelegem însă că lumea întreagă este comparată la modul alegoric cu un covor din acelea zburătoare: *Era un covor nesfârşit ce urca în cer, chiar din pofta sângelui de-a fi roşu şi de a mişca măruntaiele lumii pe dedesubt* (Zeca-Buzura 2017: 110). Spre sfârşitul volumului, atunci când se întâmplă căderea de pe cal, Omar pricepe, citäm, că *orbirea lui vedea sângele* (Zeca-Buzura 2017: 224). Prietenia trecătoare cu Shams, suflet de poet, *fus al Soarelui între cer şi pământ*, recunoscut ca făcând parte din frăţia dervişilor rotitori, care practicau *sama* (un fel de uniune liturgică cu divinitatea, a ordinului sufit, prin intermediul muzicii, poeziei şi dansului) îi aduce unele revelaţii, şi îi deschide ochii asupra nedreptăţii din lume, căci prietenul său este ucis în războiul „sfânt". În afara numelor, exotice şi elocvente, simbolistica numerelor este iarăşi elocventă la Daniela Zeca: de exemplu, sunt şapte bărbaţi care sunt atraşi de farmecele Veterinarei: Godun, Artimon, Max-Dinte, Pablo, Maradona, şi el, Omar. Pentru protagonist, deci, *orbirea părea doar un truc dintr-o veşnică poveste reluată, care nu se încheia nicăieri.* (Zeca-Buzura 2017: 137). Romanul, spiralat, devenit parabolă, are accentuate note memorialistice: una dintre axiomele lui este *Viaţa mea e egală cu cantitatea de amintiri convenabile pe care le am* (Zeca-Buzura 2017: 143). La un moment dat, pentru a creşte valoarea financiară a locului unde s-a aciuat, dar şi a afacerii iniţiate împreună cu Godun, iranianului îi vine ideea de a ridica un soi de labirint complicat, un fel de aranjament amintind de grădinile Semiramidei. Însă nici asta nu îi asigură liniştea sufletească: „Se simţea ca un corb fără cuib, un fel de navigator cu o hartă de pe care se şterseseră drumurile." (Zeca-Buzura 2017: 149). O dată în plus, lecţiile de călărie pe care le ia, pe spinarea lui Zet, armăsarul ce poartă un nume definitoriu, nu par să îi amplifice sentimentul libertăţii pe care o caută cu înfrigurare: „Calul stătea nemişcat, cu ochii deschişi, precum o efigie de catran pe smalţul curat al după-amiezii. Era neînchipuit de frumos, cu crupele mătăsoase şi roba de un negru profund, care cobora în albastru" (Zeca-Buzura 2017: 154).

Dacă Omar pare o fiinţă celestă, est-europeanul Godun este una foarte terestră: „Godun feliase din câmp ca din cozonac şi se îmbogăţise însutit vânzând loturi cât o batistă îmbogăţiţilor din noua democraţie, care apăreau în exod din oraş" (Zeca-Buzura 2017: 163). Totuşi, obsesia unei surse permanente de lumină persistă, şi nu este întâmplător că autostrada mult visată de estic primeşte denumirea de Calea Soarelui, iar un covor somptuos primit în dar de către persan se poate numi chiar Soarele nopţii. În volum rămâne uşor observabilă tendinţa de egalizare a religiilor, fie persană, musulmană ori creştină, precum şi „cuplul" Omar – Omid, orbul şi şchiopul care aşteaptă în zadar un Mântuitor care să îi tămăduiască, mai ales de propriile lor temeri. Scriitoarea atrage mereu cititorii în cursa alterităţii, a iluziei că occidentalii ar putea înţelege pe

deplin Orientul: aşadar, scriitura rămâne un fel de vânătoare cu şoim, care oscilează între nuanţele ermeticului şi strălucirile comerciale, ajungând, până la urmă, doar să ia ochii celui care nu o înţelege măcar în parte... Sfârşitul romanului dezvăluie întrucâtva scopurile oricărei parabole postmoderne: „Poate că rătăcirile lui de aici, de pe un pământ nou, nu avuseseră rost decât ca să afle că lumea nu trebuia copiată la nesfârşit, ca în pastişele lui Godun, ci rescrisă, reinventată, şi, câteodată, făcută la început" (Zeca-Buzura 2017: 190). În cele din urmă, Omar rămâne un *faravahar*, un simbol al omului înaripat, un înger păzitor căzut, şi o emblemă a umanităţii în ansamblu (*întreg omenetul*), care trebuie să lase în urmă tot ceea ce este negativ în lume, cum zice creatoarea lui, *un adult călător, mai degrabă mistic decât credincios, sau poate numai un rătăcit* (Zeca-Buzura 2017: 218). În încheierea romanului, atunci când încearcă să îşi găsească rudele, pe soţia părăsită Ghazal, şi pe fiul său, Armin Caryan, apelează în mod surprinzător la reţelele de socializare, iar acolo le găseşte, citǎm, *avatarurile întristătoare*. În cele din urmă, personajul rămâne un simbol al inadecvării, al căutării zadarnice, al nefericirii: „Omar era oarba zi de duminică, despre care nu se vorbea, fiindcă norocul şi ghinionul în a şaptea zi se opreau şi zeii se odihniseră" (Zeca-Buzura 2017: 226). Cartea constituie o încifrare modernă a raporturilor preacunoscute identitate-alteritate, *personajul eliptic* devenind emblema emigrantului şi/sau a imigrantului care nu îşi descoperă locul şi nu îşi regăseşte fiinţa prin oricâte strădanii ar trece. Chemarea exotismului se întâlneşte în acest volum cu tendinţa depăşirii unei iniţieri inverse, a trecerii unei graniţe imaginare perpetue. Impresia pregnantă de autenticitate alternează cu inconsistenţa voită a protagonistului, prezentul dezarmant apropiindu-se în manieră postmodernă de un puternic tradiţionalism, cele două fuzionând într-o parabolă destul de percutantă în peisajul prozei feminine româneşti actuale.

Bibliografie generală

Burţa-Cernat, Bianca, 2010, „Reveriile de mătase ale Şeherezadei," *Observator cultural*, 294, 11.
Buda, Dumitru Mircea, 2011, "Literatura exilului/ Exilul literaturii. Sensuri şi semnificaţii", în *Studia Universitatis „Petru Maior". Seria Philologia*, Bodea, I. Târgu-Mureş, Editura Universităţii „Petru Maior", 110.
Burţa-Cernat, Bianca, 2009, „Cum poţi să fii occidental," *Observator cultural*, 494, 10.
Chevalier, Jean, Alain Gheerbrant, 1994, *Dicţionar de simboluri. E-O,* vol. 2, Artemis.
Cristea-Enache, Daniel, 2012, „Nu doar bestseller," *Suplimentul de cultură*, 374, 11.
Firescu, Daniela, 2011, „Romanul rococo," *Luceafărul de dimineaţă*, 7, 4.
Herman Luc, Bart Vervaeck, 2009, "Ideology and Narrative Fiction", in *The Living Handbook of Narratology*, Huhn, P. et al. (eds), Hamburg, Hamburg University, 351.
Irimia, Florin, 2012, „De la Avesta la Sharia," *Suplimentul de cultură*, 367, 10.
Irimia, Florin, 2010, „Patimă şi contemplare," *Suplimentul de cultură*, 291, 12.
Maxim, Elisabeta Aida, 2015, *O retorică a vizualului. Sursele intermedialităţii şi strategiile vizuale ale verbalului* [rezumatul tezei de doctorat].
Munteanu, Ieronim, 2010, „Nostalgii secrete," *Contemporanul – ideea europeană*, 4, 13.
Răsuceanu, Andreea, 2009, „Un roman surprinzător," *Observator cultural*, 494, 11.
Răsuceanu, Andreea, 2010, „Un lapidarium în cheie arabă," *Observator cultural*, 552, 11.
Romaniuc, Bogdan, 2009, „Iubiri magrebiene," *Suplimentul de cultură*, 243, 12.
Ruşti, Doina, 2010, „Un roman de succes," *Contemporanul – ideea europeană*, 1, 16.
Said, Edward, 2000, *Reflections on Exile and Other Literary Essays*, London Granta Books.

Spiridon, Elena, 2011, ,,O istorie, mai multe istorisiri," *Timpul*, 2, 7.
Ştefănescu Alex, 2009, ,,Despre esenţa exotică a iubirii," *România literară*, 44, 10.
Zeca-Buzura, Daniela, 2011, *Zece Zile sub văl:o privire europeană spre Iran* [*Ten Days under the Veil: A European Look at Iran*], ediţie bilingvă, Bucureşti, Litera Internaţional.
Zeca-Buzura, Daniela, 2017, *Omar cel orb*, Iaşi, Polirom.
Zotta, Alexandru, 2007, *Parabola literară – o definire a conceptului*, Cluj-Napoca, Risoprint.
Wolf, Larry, 2000, *Inventarea Europei de Est*, Humanitas.

INNER AND TRANSITIONAL SPACES IN T.S. ELIOT'S POETRY

Viorel STĂNESCU,
Ph.D., University of Craiova

Abstract: Where does the boundary between the individual and society begin and end? How much is "home" a state of mind and who does man turn into when he cannot be his true self? These are questions that the Modernist writer T.S Eliot tried to raise in his poems and whose answers we are now trying to decipher between the lines of his poetry. Two plans that T.S. Eliot uses to bring these questions to light are inner and transitional spaces – namely inner spaces such as private rooms, shared and public interior spaces and transitional spaces the likes of thresholds, windows, staircases, doorways, passageways, streets and half-deserted streets. The present study analyses these spaces individually, looking at their depictions within the author's work and discussing their relevance. The aim of the paper is to not only chart the multitude of inner and transitional spaces, but also to understand their place in the grand picture of T.S. Eliot's poetry and their importance to the everyday, contemporary reader.

Keywords: T.S. Eliot, Modernist Poetry, Inner Spaces, Transitional Spaces, Symbolism.

Introduction

If one were to browse the plethora of journals and critical essays on universal literature, and modern poetry in particular, they would no doubt discover that the American-born British poet T.S. Eliot continues to hold a firm grip on the attention and imagination of academics, critics and readers alike. On inquiring what exactly makes the poetry of T.S. Eliot so relatable for the contemporary reader, we have come across a theme frequently portrayed in the author's work, namely the relationship between inner and transitional spaces.

T. S. Eliot's concern for the inner and outer spaces of his poetry becomes very obvious after you have finished reading the first poem. Eliot's concept of space includes two streams which exist simultaneously, and intersect at significant moments. In his literary works, the inner spaces mingle with the outer spaces in an effort that the author makes to express his deepest ideas and emotions.

Using the concept of space, Eliot was able to portray the modern world as it really is: a fast paced society that has lost all its true values in order to gain technical progress. From the flowering ancient societies to the new ones, every action that humanity has taken was driven by greed and indifference and the result is an emotional waste land.

In T.S. Eliot's poetry, the differences between inner spaces and transitional spaces carry significant meaning, and so do the thresholds that exist between them. Eliot creates two parallel plans, one being the physical space occupied by his characters and their actions and the other plan occupied with the thoughts they have- and in the end connects the two plans to a level of humanity or meaning present in their lives. Regarding the inner spaces, Eliot finds them full of meaning and humanity because

people can escape through them from some of the conventions and conformity present in the society.

Of the many Modernist points of focus, it is perhaps the condition of the individual that has received the bulk of attention. T.S. Eliot chooses to tackle this very theme by masterfully constructing a dichotomy between inner and transitional spaces, between the quarters we inhabit, that hold so much of who we are, and the streets where he have to shield our true identity, to keep it from dissolving into the throng. By employing these physical markers to render the psychological dimension of human identity, the author makes a fortuitous attempt at pinning the ethereal down and using visual cues in order to make intimate thoughts and experiences shareable.

The present paper is structured into two parts, inner and transitional spaces, and analyses each constituent of these two categories for the purpose of understanding the particularities and meanings of the aforementioned portrayals. Finally, a set of conclusions will be drawn on the relevance of the inner and transitional spaces described below and on the immense impact this perspective has had on not only the Modernist scene, but on the reception of T.S. Eliot's poetry as a whole.

Inner Spaces

Private rooms

The private rooms that the reader encounters in Eliot's poems, offer an intimate space for the characters to analyze their own thoughts and actions and carry a positive meaning. The characters feel comfort inside the private rooms and can express their true emotions without holding back. Eliot uses the private rooms in order to present the reader the true soul of his characters, their intimate problems, their reactions to the outside world and the despair that brings them down from time to time in face of the numbness of everyday life. Private rooms are always in contrast to the social rooms where Eliot's characters are deployed of any human connection and feel the need to escape from their own life. Gabriel Zoran has pointed out the significance of space in drawing a character : "Every element in space…has to be regarded…as a juncture, in which patterns from all the textual planes may intersect: patterns of space together with patterns of characterization, idea, mythology, and so forth"[1]. Private rooms represent, in a way, the inner self of the characters.

Another private room is depicted in the third part of "The Preludes" and the reader is transformed into a character by the use of the second person: "You tossed a blanket from the bed,/ You lay upon your back, and waited;/ You dozed, and watched the night revealing/ The thousand sordid images/ Of which your soul was constituted"[2]. This intimate setting offers the reader the chance to think at his most deep thoughts in a meaningful manner.

In "The Waste Land" the private rooms are related to the female typist. Although a private room should be filled with the emotions of its owner, the typist's room is

[1] Zoran, Gabriel. "Towards a Theory of Space in Narrative." Poetics Today 5.2 (1984): 309-335.
[2] Eliot, T. S.. "Complete poems& plays". Faber and Faber, "The Preludes"

presented as rather void of any intimate feeling. The typist lives a mechanical life fulfilling her usual daily chores: clearing breakfast, lighting the stove, attending to laundry. She is not passionate about her life and even the romantic encounter of her lover doesn't awake any emotion. Eliot notes that even her sexual life is dull, by having her say: "Well now that's done: and I'm glad it's over"[3]. The typist lives in an emotionally waste land, having no real connection to true life.

Shared Interior Spaces

In his poetry, Eliot tries to create a connection between the inner spaces and his character's inner self. He uses rooms in order to allow the reader to form his own opinions about the characters – what they think, what are the reasons for their behaviors and how they fail in creating new human contacts. In these rooms characters don't usually have the courage to admit to themselves or to the other their real thoughts.

In the second part of "The Waste Land", the reader is confronted with the image of a woman in an opulent room: "The chair she sat in, like a burnished throne,/ Glowed on the marble, where the glass/ Held up by standards wrought with fruited vines/ From which a golden Cupidon peeped out"[4]. The author portrays her in her full splendor, describing in detail the magnificent room she occupies. But her glamorous life is filled only with objects, not with feelings so she is begging the narrator to discuss with her: "My nerves are bad tonight. Yes, bad. Stay with me./ Speak to me. Why do you never speak? ... I never know what you are thinking"[5]. Although she has all the wealth she could desire, she feels the need of another person's company to fill her inner space with joy. The outer space is seen as dangerous, a suggestion made through the unwanted wind at the door. Marianne Thormalen states in her essay "The City in The Waste Land" that Eliot's poetry is soaked in "urban imagery,[and] a small number of fixed topographical features keep cropping up… the most frequent one is the street motif…[which] looms as the only alternative to the closed room - ' I shall rush out as I am, and walk the street/ With my hair down, so' – and yet it constitutes no escape from private agony"[6]. Her interiority and private emotions are subjugated to the routine of the exterior realm of society. She will quell her sadness by a daily routine.

Public Interior Spaces

The second part of "Game of Chess" takes place in a pub. The scene is different, but the characters share parallels with the modern princess. The narrator talks to the reader and tells a story about Lil and her husband Albert trapped in a marriage that has become mechanical and stale. The interiority of the room allows for the discussion of this personal conversation, but the reader is continually reminded that this bar or restaurant is a public space. "Hurry Up Please It's Time" says a barman trying to close the pub who consistently interrupts the conversation. And while the narrator attempts

[3] Eliot, T. S.. "Complete poems& plays". Faber and Faber, "The Waste Land"
[4] Eliot, T. S.. "Complete poems& plays". Faber and Faber, "The Waste Land",pg.64, 2004
[5] Eliot, T. S.. "Complete poems& plays". Faber and Faber, "The Waste Land", pg.64, 2004
[6] Eliot, T. S.. "Complete poems& plays". Faber and Faber, "The Waste Land", pg. 65, 2004

to continue the retelling of the story the narrative voice ultimately conforms to the bartender's wishes and concludes with goodbyes. The last words from "Game of Chess" are the words Ophelia speaks as she goes mad after her desire and love for Hamlet have been thwarted. This can be read as a warning of what could happen if one conforms too much to the conventions of the public sphere of life. Interior public spaces allow enough interiority to raise personal issues, but not enough freedom to really delve in and solve them.

Transitional Spaces

Thresholds

The transitional spaces between inner and outer scenes are often found in Eliot's works. They are used to suggest things about his characters and their psyches. Elements like doorways, windows, staircases are used to make the transition easily from the outer world to the inner world and vice versa. Elnued Summers-Bremner states in the work "Unreal City and Dream Deferred" that "The Waste Land is fascinated by liminal states of all kinds, including seasonal ones conveyed by rain, frost and lack of water. But just as significantly, it is compelled by what these liminal states, taken more broadly as cultural markers or movements of unbelonging, make possible or what exceeds them, as though in an attempt to cover over a wound within language, and history, that is still burning".[7] Mikhail Bakhtin also wrote in "The Dialogic Imagination" that: "The word threshold itself already acts a metaphorical meaning in everyday usage…and is connected with the breaking point of a life, the moment of crisis, the decision that changes a life (or the indecisiveness that fails to change a life, the fear to step over the threshold)".[8] For Eliot, thresholds do not contain too much positive meaning because kept in a threshold the characters are not able to express themselves or fight for the small amount of humanity they have left.

Windows

"The Love Song of J. Alfred Prufrock" expresses its liminality by the use of windows. Windows are transitional spaces, which carry an amount of uncertainty and in this poem, they are described by Prufrock himself: "yellow fog that rubs its back upon the window-panes"[9]. The fog resembles a dog that curls around the house before falling asleep and the windows become a barrier between the inner and the outer spaces, keeping the characters trapped in the house, like in a cage. Windows are also used in this poem in order to express the uncertainty of the characters which are not able to choose the inner or the outer spaces.

Staircases

[7] Summers-Bremner, Eluned. "Unreal City and Dream Deferred: Psychogeographies of Modernismin T.S. Eliot and Langston Hughes." Geomodernisms: race,modernism,modernity. Eds. Laura Doyle and Laura Winkiel. Bloomington: Indiana University Press, 2005.

[8] Bakhtin, Mikhail. The Dialogic Imagination. Austen, Texas: University of Texas Press, 1981.

[9] Eliot, T. S.. "Complete poems& plays". Faber and Faber, "The Love Song of J. Alfred Prufrock", pg. 13, 2004

Additionally, Prufrock wonders in Prufrock whether to take an intended action or not, thinking „"Do I dare?". He also considers exiting the building he intended to enter, thinking that there will be "time to turn back and descend the stair" and re-inhabit the exterior space of the street . Prufrock's position on the staircase is one of being in-between, of not being able to fully occupy an interior space or an exterior space. Likewise, the character of Prufrock is able to acknowledge his internal fear and hesitation about life, but cannot take any definitive external actions to resolve them. Thus, spatially and emotionally, Prufrock's indecision binds him to a liminal space and an indeterminate state.

Doorways

Like the other two liminal spaces I described above, doorways are also used in Eliot's poetry in order to confer different spaces a state of indeterminacy. In "A Game of Chess", the princess asks the narrator "What is that noise?" and she is answered "The wind under the door". This answer is seen as a threat by the princess who is afraid that the wind blowing outside might become a danger for her. Mainly, the wind is seen as a threat because it is an instance of the exterior space, a space that the princess chooses to ignore while she remains comfortably trapped in her opulent inner room. But after some moments of thinking, the princess starts wondering "I shall rush out as I am, and walk the street/With my hair down, so. What shall we do tomorrow?", a decision that she never takes, preferring to remain trapped in her gilded cage, suffering from her mechanical routine.

Passageways

In Eliot's poetry, passageways are usually spaces of "in between". In "Preludes", the narrator depicts passageways as spaces that are neither inside the house, nor outside on the street: "The winter evening settles down/ With smells of steaks in passageways". Not even the calm of a winter afternoon, inside the house, dining with the loved ones can make the narrator to take a decision, so he just remains outside describing the exterior space.

The passageways are motifs of conflict in the character's mind because there is a constant battle between the feeling of longing to be connected to something bigger and more important and the lack of actions that destroys their lives. In choosing to be stuck in a passageway, the reader can see that Eliot's characters choose a space that allows them to think, to ponder regarding their future actions, a space where they don't have to adopt "a face to meet the face".

Street Scenes

If, in the snapshot image Eliot creates of interior and exterior space, the interior spaces are the images, then external space becomes the images‟ negative. Exterior space counters interior space in every way. Because of this, because of the inherent lack of humanity in the exterior scenes, Eliot attaches to it a negative meaning. These instances

of exterior space typically occur in the form of street scenes in which any chance of introspection is lost completely and what we see are characters roaming through the streets, only conforming to the motions and routines of society. Thus, we find very empty and hollow characters inhabiting deserted street- scenes.

Half-Deserted Streets

In The Love Song of J.Alfred Prufrock, the narrator tells the reader "Let us go, through certain half- deserted streets," and describes them as "streets that follow like a tedious argument of insidious intent". The desertion of the streets mirrors the lack of true human connection present in the poem, echoed by the reference to a tedious argument, a way of communicating without relating to someone. The narrator acknowledges that this barren situation is an insidious trap to fall into. While feeling nothing and emotionally freezing over is attractive at first because it includes no sense of sadness or grief, even Prufrock's narrator acknowledges that this mode of living may be enticing but is ultimately harmful.

Later on, the first section of the Preludes includes further instances of empty and isolated street scenes. The narrator tells us that "at the corner of the street/ a lonely cab-horse steams and stamps/And then the lighting of the lamps"[10]. The exterior space is full of people moving to get home, walking or via cab, before darkness settles in. No one stops to talk to their neighbour, no one stays out in the street. Instead, the only occupant mentioned is not even a human, but rather a lonely cab-horse. Furthermore, the lighting of the lamps is not only an act to ward off the darkness of night, but it also serves as a somewhat isolating event. If one walks in a dark street at night, the only thing he or she can see is what is directly illuminated by the orb of light the street lamp puts out. Anything outside the sphere of light is lost, and his or her reality shrinks immensely.

Eliot offers the foil of the deserted night street scene in the second section of the Preludes. In a morning moment, the narrator describes a deserted street scene as the city wakes. As "the morning comes to consciousness," so do the "sawdust-trampled street/ with all its muddy feet that press/To early coffee-stands". People who did not linger in the streets the night before still do not linger to talk or interact in the street now. Instead, they rise and pass through city streets, alone, tired, needing a cup of coffee from a kiosk to wake them from their stupor before heading to work again and letting the same day as yesterday play out. This functions as a prime example of people in an exterior space eradicating all thoughts, emotions or longing and instead just going through the motions to begin another day: the walk to work with muddy feet, a crappy cup of coffee. Eliot echoes this with his sentiments that the journey to the coffee stand is not the only way people just move through the motions of daily living. He writes that in addition to the coffee-stands, there are "other masquerades/That time resumes," meaning that with morning, other instances of routine and a sense of mechanical living restart.

[10] Eliot, T. S. "Complete poems& plays". Faber and Faber, "The Preludes", 2004.

In addition to scenes of half-deserted streets, Eliot includes other instances of exterior street scenes. There are the vacant lots of the Preludes, as Eliot first describes "newspapers from vacant lots" and then mentions again metaphorically in the lines "The worlds revolve like ancient women/Gathering fuel in vacant lots". Additionally, instances of crowded city streets occur throughout Eliot's poetry, specifically in The Waste Land as the narrator depicts the image of "A crowd flowed over London Bridge, so many".

Eliot seems to suggest that people's actions and instances of thought are directly tied to their spatial surroundings. Interior instances of space in private rooms in Eliot's poetry typically give insight into a character's private thoughts and emotions. A shared interior space shows how people interact while still thinking their own thoughts. The thresholds that exist between interior and exterior space speak to characters who don't know what to do or what to think. And finally, in exterior space, Eliot describes characters that simply conform to societal routines and norms. In this constructed hierarchy of space that Eliot has created, the instances of human thought and emotion present in interior spaces is given the most value because it is the most meaningful. Yet these precious moments happen rarely. Much more common are the instances of masses of people mechanically existing in their daily routine. The lack of their introspection or their emotional response to life gives this mode of living in Eliot's eyes a negative meaning

Conclusions

In Russian literature, to visit a destitute man in his living quarters is to spit him straight into the face, as his true identity is frequently shown as unbearable to himself. In T.S. Eliot's case, what is truly unbearable is to renounce all that is warm, welcoming and familiar and venture into the modern wasteland of human progress, the bustling or half-deserted streets, a modern purgatory of sorts. Akin to the famous quote of Jean-Paul Sartre that "hell is other people", in his 1944 play "No Exit.", T.S. Eliot takes us on a journey of self-discovery by putting into words our fascinating relationship with our homes and the streets surrounding them.

In any case, Eliot sees the inner spaces, as a rarity in modern, and especially urban, life. Eliot's inner spaces usually express the sense of longing: longing for life in a different place or time, longing for change their way of being or longing for a life in a different reality. On the other hand, the inner spaces contain a degree of interiority and seclusion because they are still inner spaces and they are removed from society as a whole. Yet the presence of others in the shared interior rooms causes the characters to sometimes act or think according to social convention. With characters moving from inner spaces to outer spaces, a liminal space appears: the threshold.

The threshold is the area that separates the spaces and it becomes neutral so the characters can occupy it while putting on the mask of politeness, the conventional persona, they will present to a conforming society: "a face to meet the faces that you meet," as Eliot himself writes in "The Love Song of J. Alfred Prufrock". Although Eliot's

characters have enough internal condition to think about their actions and about the manner they should proceed next, they never get to act in the way they desire. In this case, the liminal spaces of the thresholds obtain a negative meaning and all the characters stuck inside it are indecisive.

Windows are the boundary that instils the illusion of freedom, yet the outside image that it reveals is behind a hard, murky pane. Looking through the window, we are also laden with anxiety because of the chaos of the exterior world. In a sense, we can conclude that T.S. Eliot sees windows as bars of a self-imposed prison cell.

Staircases are the crossroads where we often find ourselves in life, points of transition from one state of being to a higher or lower one. To Eliot, they represent both risk and opportunity.

Doorways are similar to windows, but they open more often and reveal nothing of what is beyond them. Ready or not, we open them to grow and to explore new areas of life.

Passageways are points in time where we are either stuck, fleeing or pondering, and to Eliot they are vital points in character development, as inaction tells just as much about a man as action does.

Streets are a very bizarre rendition of a transitional space, as most would expect to find them under the category of outer spaces – yet, streets are not the true, natural world, but a crossing point between civilized human life and the vast wilderness sprawling beyond the outskirts of cities. When they are bustling, they teem with the will of the masses, a will so strong it can bend the identity of the eccentric individual and the artist. Thus, we can say that they are a threat to individuality. On the other hand, when they are half-deserted, they reflect the very same people rushing to their living quarters in order to be themselves, by themselves, once more.

To conclude, one may say that to T.S. Eliot the chambers of our homes are the chambers of our minds, separated by thresholds, offering only a glimpse into our lives through the windows of human contact. The transitional spaces we find ourselves traversing expose us and force us to disguise ourselves and protect our soft insides. The author's views on streets can be considered a small-scale rendition of his views on cities as a whole, places of depersonalization and confusion, of chaos and fatigue. We are inclined to believe that T.S. Eliot's perspective is none other than the perspective of the broken heart of his generation, fighting fiercely to preserve their true selves in a world hell-bent on changing them and using them as fuel for progress, trying to find sanctuary in the face of hectic transition of merciless change. We can say, then, that this as well is an integral part and reason for his work's on-going success and that the elements illustrated herein remain very much relevant for the contemporary man himself, who faces the great challenge of finding sanctuary and, most of all, just the right amount of solitude.

Bibliography

Bakhtin, Mikhail. "The Dialogic Imagination". Austen, Texas: University of Texas Press, 1981.

Eliot, T. S. “Complete poems & plays”. “The Love Song of J. Alfred Prufrock”. Faber and Faber, 2004.
Eliot, T. S. “Complete poems & plays”. “The Preludes”. Faber and Faber, 2004.
Eliot, T. S. “Complete poems & plays”. “The Waste Land”. Faber and Faber, 2004.
Summers-Bremner, Eluned. “Unreal City and Dream Deferred: Psychogeographies of Modernismin T.S. Eliot and Langston Hughes.” Geomodernisms: race,modernism,modernity. Eds. Laura Doyle and Laura Winkiel. Bloomington: Indiana University Press, 2005.
Zoran, Gabriel. "Towards a Theory of Space in Narrative." Poetics Today 5.2 1984.

THE ROLE OF DRYLANDS AND WATER IN T.S. ELIOT'S POETRY

Viorel STĂNESCU,
Ph.D., University of Craiova

Abstract: T.S. Eliot remains one of the most critically-acclaimed modernist poets in the English-speaking world and his poetry provides, some may say, an endless opportunity for scrutiny. Of the many themes that can be found in the author's work, the excess or lack of water is a recurring one. Perhaps one of the most relevant, this theme is nevertheless analyzed in very few sources on its own. The present paper tackles the notion of outer spaces in T.S. Eliot's poems by portraying their relationship with water. To this end, the study is segmented into five parts, each dedicated to such an outer space – mountains, rivers, the sea, deserts and gardens – with the end goal of answering several questions which may prove useful in the pursuit of understanding the poetic message of T.S. Eliot. The first question is how water is regarded and to what extent it is rendered as a beneficial or malicious element. The second question is how the identity of the individual is affected by its dependency on it. By answering these questions, not only do we hope to better outline the nature of the outer spaces T.S. Eliot employs, but also what makes this theme an important factor for the success and uncanny familiarity that the poet's work still benefits from.

Keywords: T.S. Eliot, Outer spaces, Modernist, Poetry, Symbolism.

Introduction

Thomas Stearns Eliot may have passed from this world 56 years ago, but the many themes depicted in his poetry remain relevant not only in the literary scene, but for contemporary society as a whole. Of these themes, a recurring element is either the scarcity or the excess of water, which impacts the concept of space to such an extent that it makes it proper for human settlement and prosperity, or, quite the contrary, absolutely hostile and inhabitable.

T.S. Eliot's emphasis on the importance of water is, as mentioned above, not unlike humanity's as a whole – we can even say that the limits of human civilization are given by the shoreline, just as much as the desert is a barrier in the face of community development. Consequently, the amount of water available most often dictates the boundaries of human identity. Periods of great prosperity and progress are facilitated by the simple act of setting along rivers and come to bloom by crossing seas, while famine, loss of property and all sorts of disasters come into existence because of draughts, deluges and the pollution of bodies of water.

It is important to begin our paper by bringing into discussion a few important events in the author's life. First of all, T.S. Eliot was born in St. Louis, Missouri, a river city, and crossed the Atlantic Ocean in order to work and study in Paris, another city who owes its development to the river whose banks it rests on. Next, the poet moved to England, which was, in turn, at the center of one of the greatest maritime empires the world had ever seen. Thus, we can say that, seen from the perspective of personal development, T.S. Eliot's life and growth were dependent on not only the drinking water man needs, but also the many bodies of water that facilitated civilization peaks.

On the other hand, traversing the ocean, which can be regarded as a rite of passage, offered not only opportunities, but also a titanic challenge, a distance which required severing family and friendship ties and going out of every comfort zone. While water offered growth, it also posed the danger of swallowing T.S. Eliot's identity and estranging him to everything he held dear. Given the stakes, it comes as no surprise that the author devotes so much of his attention to the element of the sea.

For the sake of practicality and with the hope of scrutinizing the archetypes employed by the author, it makes sense to divide the current study into several planes of analysis, namely the depictions of mountains, rivers, seas, deserts and gardens, places of dryness and humidity, in order to present the plethora of forms that the excess of lack of water impact the psychological and physical dimensions of the individual.

To understand the role of water in T.S. Eliot's poetry is to answer two essential questions, which may facilitate the analysis of the author's work. Firstly, we need to ascertain where exactly the role of water is mentioned and in what capacity it can be a life-giving or destructive force. Secondly, we must undertake the challenge of deciphering how traversing drylands and water shapes the individual. By doing so, the present paper will, hopefully, provide a much-needed material of reference for the study of the many outer spaces present in T.S. Eliot's poems and shed some light on the motivations of the poet for using certain elements of the aquatic and draught-stricken world.

Mountains

Eliot uses mountains to express habitable and hostile spaces in antagony. Mountains appear in "The Waste Land" through Marie's memories as places of relaxation and adventure "he took me out on a sled,/And I was frightened. He said, Marie, Marie, hold on tight. And down we went./ In the mountains, there you feel free"[1]. Marie connects the memories of mountains from her childhood with the happy and free life of children.

But in the fifth section of "The Waste Land" a grimmer image of mountains, depicting them as hostile spaces for its visitors: "Here is no water but only rock/ The road winding above among the mountains/ Which are mountains of rock without water"[2]. The mountains without water are no less a waste land than a city without a flowering civilization. The lamentations of the narrator continue with the next stanzas: "Dead mountain mouth of carious teeth that cannot spit/ Here one can neither stand nor lie nor sit/ There is not even silence in the mountains/ But red sullen faces sneer and snarl". In this part of the poem, the reader is confronted with the image of mountains as a terrifying environment that induces despair into the souls of its visitors. But the thunder brings along the rain, so hope and life are reintroduced to the emotional baggage of the poem.

[1] Eliot, T. S. "Complete poems& plays". Faber and Faber, "The Waste Land", pg.61, 2004
[2] Eliot, T. S. "Complete poems& plays". Faber and Faber, "The Waste Land", pg.72, 2004

Then, Eliot decides to make a swift change from the imagery of nature to the religious imagery by introducing a non-Christian reference to the poem. The reader is told the tale of the river Ganges in India which was running low but with the help of the god of snow, Himavant, rain started pouring and the made the river flow again. Eliot sees the element of water equal to the element of life, both offering the poem the much needed hope

Rivers

While images of the sea in Eliot's poetry seem to be connected to inhuman landscapes and hostile spaces, some instances of rivers, like the Thames, seem to be connected with spaces that are habitable by humans. In the third section of The Waste Land, "The Fire Sermon," the image of a canopy of leaves extending out over the river and allowing the river to flow gently is suggested by the lines "The river's tent is broken: the last fingers of leaf/Clutch and sink into the wet bank… Sweet Thames, run softly, till I end my song"[3]. This is the Thames of Spenser's Prothalamion and both in Spenser's work and in Eliot's, this is a completely domesticated river, degraded in a way by its intimate connection to civilization. The river here is portrayed as a very unthreatening, gentle force, but a life force nonetheless. The Thames, the river that runs through central London, is a specific river that is well-known in both modern and earlier times. Despite the alienating quality of modern, urban life, the Thames continues to flow. This is the Thames that serves as a thoroughfare for the city of London. "The Fire Sermon" provides examples of this. Though the river nymphs are gone, other river creatures like the rat that "crept softly through the vegetation/Dragging its slimy belly on the bank" are still present around the Thames. Life does still exist in modern society, but rats are a poor substitute indeed for the fantastical river nymphs of Greek mythology or of Renaissance poetry like Spenser's. From his perch on the bank of the Thames, our narrator can hear the echoes of life, "the sound of horns and motors, which shall bring/Sweeney to Mrs. Porter in the spring".

Though he can hear modern life being conducted, through the sound of automobiles, our narrator does not directly participate in it, emphasizing again the alienating and isolating effect of modern urban life. Furthermore, in these lines Eliot alludes to his own mythology of Sweeney as a modern lout and suggests, through the incorporation of lines from an Australian drinking song ("O the moon shone bright on Mrs. Porter/And on her daughter/They wash their feet in soda water") that Mrs. Porter is a woman of ill repute . Here Eliot directly contrasts the modern-day meeting of Sweeney and Mrs. Porter on the banks of the Thames with the pastoral myth of Actaeon stumbling across the bathing Diana on the banks of a Grecian river. Instead of the pair of mythological lovers, the reader witnesses the meeting of a degenerate modern working-class man and a prostitute.

Further on in "The Fire Sermon," our narrator encounters the Thames again, only this river is polluted as a cost of urban industrialization: "the river sweats/Oil and tar… The

[3] Eliot, T. S. "Complete poems& plays". Faber and Faber, "The Waste Land", pg.61, 2004

barges wash/Drifting logs/Down Greenwich reach/Past the Isle of Dogs/ Weialala leia/ Wallala leialala"[4]. Not only is the river personified as an object harmed by modern industry (the river „sweats oil and tar"), but in the lines "Weialala leia/ Wallala leialala," Eliot references the Rhinemaidens of Wagner"s Das Rheingold who lament their loss of the Rhinegold, stolen by the dwarf Alberich, who can only claim its power after he renounces love. Here Eliot draws a parallel between the power-hungry modern society that has renounced nature and natural life for industry and technological progress and Alberich who renounces love for power. Eliot reinforces this parallel by repeating the same lines of "Weialala leia/ Wallala leialala" after referencing Queen Elizabeth and the first Earl of Leicester, Robert Dudley, historical lovers who never married, perhaps because of considerations surrounding Elizabeth"s power and position as Queen of England. She too renounced love in favor of power.

In the final section of The Waste Land, "What the Thunder Said," the narrator presents us with the problem of being in the desert, but of having no water. Indeed, in this world, even the great Ganges River is running low. "Ganga was sunken, and the limp leaves/ Waited for rain, while the black clouds/ gathered far distant," the narrator describes the parched landscape. The lack of water in the Ganges River stands in for the lack of nature and humanity from modern urban life. As the storm clouds gather and eventually rain over the land, the narrator offers a glimpse of hope as he tells us that "I sat upon the shore [of the river]/ Fishing, with the arid plain behind me/Shall I at least set my lands in order?/ London Bridge is falling down".

The narrator has the opportunity to glean food from the river and sustain his own life. Additionally, the rain will cause the river to flow more strongly and perhaps bring nature's presence back to London. The possibility of order is suggested by the narrator's question "Shall I at least set my lands in order?" and the idea of nature triumphing over urban modernity is found in the image of London Bridge falling down and into the Thames. Thus, although the lack of water in The Waste Land presents a desolate view of modern urban life throughout the poem, the arrival of rain and water and the river at the end of the poem may be read by the reader as a source of hope.

Eliot's use of the river image extends to The Four Quartets as well. Little Gidding, too, suggests that the end of a journey (like the quest for water in the barren landscape of The Waste Land) can be found in a river. At the end of the poem, Eliot writes "We shall not cease from exploration/And the end of all our exploring/Will be to arrive where we started/And know the place for the first time" and suggest that this „place" could be found "at the source of the longest river" surrounded by the noise of a "waterfall," "children in the apple-tree… heard, half-heard in the stillness between two waves of the sea"[5]. The emphasis on bodies of water, especially rivers as the beginning and ending place for life echoes the idea present in The Waste Land of water as a life-giving force and source of hope.

[4] Eliot, T. S. "Complete poems& plays". Faber and Faber, "The Waste Land", pg.70, 2004
[5] Eliot, T. S. "Complete poems& plays". Faber and Faber, "Little Gidding", pg.191, 2004

The Sea

In T. S. Eliot's poetry the sea is always perceived as a space with hostile waters. For Prufrock, the sea lacks any positive meaning. He even wishes for himself to be an aggressive creature of the sea because a violent life under water seems to be a better choice than a dull life in the city: "I should have been a pair of ragged claws/ Scuttling across the floors of silent seas".

In "The Waste Land" the sea appears as a dangerous force as, Phlebas the Phoenician, has drowned and is now rotting under: "A current under sea/Picked his bones in whispers. As he rose and fell/ He passed the stages of his age and youth/ entering the whirlpool". The sea is a symbol of death and of life's ephemerality. In the fourth section of The Dry Salvages, Eliot deals with the sea again to write a "lyrical prayer to the Virgin… [that is] a prayer not only for fishermen and their families but for all men, for all sojourners in time. Again, the themes of the danger, suffering and death in the human experience are sounded"[6]. Eliot asks Mary to "Pray for all those who are in ships, those/whose business has to do with fish… Repeat a prayer also on behalf of/Women who have seen their sons or husbands setting forth, and not returning…Also pray for those who were in ships, and/Ended their voyage on the sand, in the sea's lips"[7]. Here, Eliot uses the literal danger and suffering experienced by seamen to illustrate a meaning that can metaphorically be extended to humanity as well as offering religion as a possible means of redemption.

Deserts

The desert depicted in "The Waste Land" is considered to be "a heap of broken images", a fine comparison between the decay of the modern society and its shallowness and a dry and rocky land. The desert is a hostile environment where a person could not live and the stanza "I will show you fear in a handful of dust" reveals the narrator's opinion that disillusionment covers the human's soul just as dust covers all the outer space, placing on it a film of despair and sorrow. Further on in the poem, this same image of the barren, rocky land is repeated in "What the Thunder Said" only this time it is portrayed as "a complex nightmare landscape revealing a vision of the ultimate chaos and disintegration of the spirit" that mirrors "the landscape of the protagonist's soul"[8].

Gardens

What may arguably be one of the most famous images of a garden appears in Burnt Norton, as a rose-garden is evoked in the lines, " Footfalls echo in the memory/Down the passage which we did not take/Towards the door we never opened/Into the rose garden". Eliot goes on to describe the rose garden as a place where "the bird called, in response to/the unheard music hidden in the shrubbery," where there are "roses [that]/ had the look of flowers that are looked at" and where there is a

[6] Hargrove, Nancy Duvall. Landscape as Symbol in the Poetry of T. S. Eliot. Jackson: University Press of Mississippi, 1978.
[7] Eliot, T. S. "Complete poems& plays". Faber and Faber, "Dry Salvages", pg.191, 2004
[8] Eliot, T. S. "Complete poems& plays". Faber and Faber, "The Waste Land", pg.70, 2004

pool "filled with water out of sunlight/and the lotus rose, quietly"[9]. Clearly this rose-garden is associated with abstract concepts like memory, since to get to it, the reader must journey in his or her memory down a passage created of his or her life choices, but it is a place described by a celebration of beauty and of nature. The rose garden and the passage function both as a figurative and metaphorical image for an abstract idea, but also as a visualizable place that can create a concrete image for the viewer. The beautiful and detailed description of the rose garden Eliot offers us suggests that it is to be read as a positive place. The presence of the pool intertwines the beauty of the roses with the life-giving properties of water, clearly rendering the latter as a beneficial element.

Furthermore, Eliot explicitly links the rose garden to not only memory, but time as well. In the following lines, he explores this relationship: "Time past and time future/ Allow but a little consciousness…But only in time can the moment in the rose-garden,/The moment in the arbour where the rain beat…Be remembered"[10]. Time is presented as a sort of container that is able to hold both the past and present, the sound of raindrops ticking like a clock. The reader is either inside or outside of Time. In this way, Eliot personifies Time. Eliot extends the idea of the past and present at the end of the poem, by highlighting the beauty and the importance of the present moment: "Sudden in a shaft of sunlight/ Even while the dust moves/There rises the hidden laughter/Of children in the foliage/Quick now, here, now, always-/Ridiculous the waste sad time/Stretching before and after"[11]. Here, Eliot uses words like "sudden" and the repetition of "now" to stress the short existence of the present moment and the importance of noticing it before it is lost in the "time stretching before and after". Nancy Gish acknowledges that "the desire to transcend time, embodied in a rose-garden transfigured beyond any sensual reality, is a major impetus in the poem"[12]. In East Coker, Eliot again refers to the rose garden of Burnt Norton where the laughing children hide in the leaves of the garden. "The laughter in the garden," writes Eliot, "echoed ecstasy/Not lost, but requiring, pointing to the agony/Of death and birth". Here, the garden is tied not only to time, but to death and birth also. The beauty of the garden and of the present moment certainly exists, but it is subject to the same force of Time that controls the whole of one's life- including birth and death.

Furthermore, as Eliot points out at the end of East Coker, as one gets closer to death, "the world becomes stranger, the pattern more complicated/Of dead and living. Not the intense moment/Isolated, with no before and after, / But a lifetime burning in every moment… There is a time for the evening under starlight". As one is moved by Time towards death, the intensity of the present moment and the shaft of sunlight fades into quiet evenings at dusk. The spatial move from the sunny, lush garden to the evening under the starlight parallels the move from one's prime of life to one's quiet and peaceful old age.

[9] Eliot, T. S. "Complete poems& plays". Faber and Faber, "Burnt Norton", pg. 169, 2004
[10] Eliot, T. S. "Complete poems& plays". Faber and Faber, "Burnt Norton", pg. 170, 2004
[11] Eliot, T. S. "Complete poems& plays". Faber and Faber, "Burnt Norton", pg. 169, 2004
[12] Gish, Nancy. Time in the poetry of T.S. Eliot: a study in structure and theme. Totowa, N.J.: Barnes & Noble Books, 1981.

The move from youth to old age continues in the other two poems of the Four Quartets. In "Little Gidding" Eliot writes that "Ash on an old man's sleeve/ Is all the ash the burnt roses leave" in lines that connect the rose of Burnt Norton's rose garden now to old age and death, represented by "ash". Furthermore, when Eliot writes that "The moment of the rose and the moment of the yew-tree/Are of equal duration" he solidifies this association. A yew is a small evergreen tree native to Europe that is often planted in churchyards in England and Ireland and is sometimes considered a symbol of life and death. Because of its association with churchyards, the yew is related to death. Thus, the moment of the rose in the garden, part of Eliot's extended metaphor for the present moment and the prime of life, is now equated to the yew, old age and eventually death. This idea is extended into The Dry Salvages in the lines "We, content at the last/If our temporal reversion nourish/ (Not too far from the yew-tree)/The life of significant soil"[13]. These lines allude to a burial in a church graveyard near the yew tree, where the body decomposes and returns nutrients back to the soil so other forms of life can grow. The horror of death and of a burial is juxtaposed with the phrase "significant soil" that suggest the regenerative and cyclic character of life and of the natural world. Thus, Eliot has come full circle in his metaphor by alluding to the cyclical nature of life itself.

The garden had already been evoked by Eliot in The Waste Land, only this instance of the garden is associated not with time, but with loss. The very first lines of the poem introduce this idea, "April is the cruelest month, breeding/Lilacs out of the dead land, mixing/ Memory and desire, stirring/ Dull roots with spring rain". The cruelty of April is found in the regenerative property of spring that attempts to bring feeling back to a world that has frozen due to suffering, death and loss. Water thus provides sustenance, in the form of rain, and death, when it falls as rime. But to feel anything in this world would be to feel pain and grief. Further in "The Burial of the Dead", the hyacinth girl and her lover talk about their dying relationship. „"You gave me hyacinths first a year ago;" she tells him. Then her lover confesses that "I could not/ Speak and my eyes failed," describing a scene that fades out and looks into light, the earmarks of a mystical experience. The hyacinth garden then becomes a place where the lovers could demonstrate their affection (the man giving the hyacinth girl the flowers and she receiving them), but a place that can no longer exist because the lover's focus is on his moment of illumination, his moment of reflection rather than on their relationship. The hyacinth garden stands for what they had but have no longer; it is a place associated with loss. The image of the garden, a place at the crossing from dryland to water, depicts the capacity of water to both sustain life in its most beautiful form and to become a repository of shriveled memories.

Conclusions

Who was T.S. Eliot? Why, of course, above everything else, he was a man, and, like all men, his body was mostly made of water. As ridiculous as some may say this sounds, to understand water is to understand the man, and precisely this is why the present paper

[13] Eliot, T. S. "Complete poems& plays". Faber and Faber, "Dry Salvages", pg. 184, 2004

aimed to understand the role of drylands and water, as they are mentioned in T.S. Eliot's poetry.

Among the many criteria one may use to classify and explore the features of T.S. Eliot's outer spaces, dryness and humidity manage not only to show the benevolence or malevolence of the surrounding environment, but also to reveal the passing of life and the regenerative properties of nature. In a sense, the settings employed by the poet follow the growth patterns of human civilization itself.

The mountains are a place that best reflect the importance of water and its identity of a life-giving element – when water is missing, the mountain becomes a place where no man can live, a place of dryness and extreme hardship, a boundary meant not to be crossed by man, whereas when it is found in abundance, it becomes a holy place where life can bloom once more.

Rivers are perhaps the bodies of water which most closely reverberate the pulse of human life found on their banks. When human settlements are new, the water of the rivers is, too, fresh and drinkable, while developed cities pollute their waters and turn them murky, with an unpleasant smell. In this regard, the river serves as a mirror for human identity and the unfortunate loss of innocence, and when it dries out, we can only assume that it means civilization itself has come to a full stop. The flowing river is the flow of life itself, and by observing it, one can observe himself.

The sea is never benevolent. Having the capacity to swallow ships, the sea is hostile to all those who go where they are not meant to, robbing fishermen of their lives and their families of livelihood. Water in excess represents the vile nature of excess in general, as even the best and most useful things, when abused, can swallow the abuser.

Deserts are also always hostile, a place where no life can grow and only images of a shattered past can still be found. They embody desperation, isolation, the terrible temperament of the universe and the unforgiving passing of time. Where there is no water, there can be no man alive, alluding to a very common and collective fear of the Earth drying out.

Finally, gardens are at the threshold between the water world and dry land, as their greenery demands water in large quantities, while still being firmly planted in the ground. T.S. Eliot makes use of gardens to depict the birth and death of man, as well as the permanence and frailty of memory. We can go even further and say that the garden, with its drops of dew and its magical wells and pools, is none other than the living creature, man himself, clinging to a state of balance and well-being in an universe with quite dangerous extremes.

Finally, after having analyzed a selection of drylands and bodies of water, we are once again faced with the question of how water, or lack thereof, shapes the individual. The answer is that, in T.S. Eliot's poetry, the flow of water is the flow of life and that its depictions, are, first of all, depictions of the struggle found within the human heart, the struggle of human identity trying to come to terms with itself. Man can find himself lacking substance, and thirsty for it, or drowning in it, not unlike the state of the poet

himself. Be it mountains, rivers, seas, deserts or the greenery of gardens, it ultimately comes down to this – that one final drop.

Bibliography

Eliot, T. S. "Complete poems & plays". "The Waste Land". Faber and Faber, 2004.
Eliot, T. S. "Complete poems & plays". "Little Giding". Faber and Faber, 2004.
Eliot, T. S. "Complete poems & plays". "Dry Salvages". Faber and Faber, 2004.
Eliot, T. S. "Complete poems & plays". "Burnt Norton". Faber and Faber, 2004.
Gish, Nancy. "Time in the poetry of T.S. Eliot: A Study in Structure and Theme". Totowa, N.J.: Barnes & Noble Books, 1981.
Hargrove, Nancy Duvall. "Landscape as Symbol in the Poetry of T. S. Eliot". University Press of Mississippi, 1978.

THE BOOK OF NIGHTS OR THE CHAIN OF DAMNED GENERATIONS (REVIEW OF SYLVIE GERMAIN'S NOVEL *THE BOOK OF NIGHTS*)

Asist. univ. dr. Alina Maria NECHITA,
Facultatea de Litere, Centrul Universitar de Nord Baia Mare

Abstract: The night, the darkness, the unknown are elements that generate fear, which amplify the inner states up to the stage of terrible terror, of generalized panic, of paroxysm. The night is an integrated, integral and at the same time integrating part in the being of the characters, being part of their anatomical structure and, especially, of their spiritual composition. Their roots are anchored in the night, their ties with their ancestors are closed in the night and they are able to hear the shout that shapes and defines their becoming also in the night. History seems to repeat itself and predestination seems a condition that the characters cannot deny. This condemns them to the eternal repetition of pain, of terror, while the blood of their ancestors is the strongest bond.

Keywords: night, predestination, generations, ancestors, blood bonds.

Ca o preîntâmpinare a subiectului abordat, lucrarea Sylviei Germain debutează abrupt, chiar şocant, dorind parcă să avertizeze cititorul asupra intenţiilor sale lipsite de menajamente în demersul literar. Noaptea, întunericul, necunoscutul sunt elemente generatoare de teamă, care amplifică stările interioare până la pragul cumplitei terori, a panicii generalizate, a paroxismului. Noaptea este parte integrată, integrantă şi deopotrivă integratoare în fiinţa personajelor, făcând parte din structura lor anatomică şi, mai cu seamă, din componenţa spirituală. În noapte li se ancorează rădăcinile, în noapte li se încheagă legăturile cu strămoşii, în noapte aud strigătul care le conturează devenirea: „Strigătul şi noaptea îl smulseseră din copilărie, îl loviseră cu singurătate. Dar, prin chiar acest lucru, devenise solidar cu toţi ai săi, fără putinţă de întoarcere".

Autoarea, născută în anul 1954, studiază Filosofia la Sorbona, devenind doctor în acelaşi domeniu, la începutul anilor '90. Problemele existenţiale sunt cele care îi acaparează şi personajele, acestea oscilând permanent între febrila căutare a sinelui şi o tentativă încordată de a renega precedentul. Apăarut în 1985, romanul de debut Cartea nopţilor (237 p.) „a fost apreciat atât de public cât şi de critici, fiind recompensat cu o mulţime de premii, printe care Prix du livre insolite, Lion's Club International sau Prix Passion"[441].

Prima noapte, noaptea apei, se deschide cu o tulburătoare imagine a singurătăţii acvatice, deconspirând o lume a degradării, a dezintegrării materiei, un univers ce va duce imaginaţia lectorului, în mod inevitabil, către spaţiul bacovian al locuinţelor lacustre. Pământul se prefigurează în depărtare, entitate utopică, sacră şi încă inaccesibilă, dar intens râvnită. Oraşele, străzile, pieţele, toate sunt evocate din îndepărtate amintiri sau închegate timid din poveştile auzite de la alţii asemenea, indivizi identificaţi strict pe baza ambarcaţiunilor pe care le aveau în posesie. În

[441] Alina Purcaru, Prefaţă la romanul *Cartea nopţilor*, Editura Univers, Bucureşti, 2007.

imensitatea întunecimii coborâte peste ape, se naşte Théodore-Faustin Péniel, a cărui venire pe lume se concretizează printr-un strigăt anticipator, intrauterin[442]. Născut viu, ultimul dintr-o serie de şapte prunci ai nefastului (toţi morţi înainte să vadă întâia rază de lumină), micuţul îşi anunţă triumfala sosire printr-o salbă de şapte ţipete stridente, ca şi cum ar fi decis să omagieze dispariţia prematură a fraţilor săi. Şocul apariţiei sale este atât de puternic pentru tatăl său, care se resemnase cu ideea că pântecele soţiei nu e altceva decât „un mormânt care nu poate naşte nimic", încât, în timpul imediatului ritual de botez (realizat după tiparul sfinţirii navelor), acesta amuţeşte. Copilul oferă o nouă perspectivă familiei sale şi un sens efectiv de a trăi, de a munci, de a achiziţiona ambarcaţiuni, după specificul zonei. În momentul în care tatăl moare, Théodore preia responsabilităţile fireşti ale gospodăriei, ca într-o evidentă modalitate de perpetuare a destinului. În maniera calmă, mohorâtă şi lipsită de frenezie, la vremea potrivită, în momentul în care şlepul său ajunge în paralel cu cel al tatălui fetei pe care o îndrăgea, lansează, asemeni unei târguieli oarecare, provocarea cererii în casătorie, devenind în scurt timp soţ şi tată. Obligaţia înrolării şi a participării la război îl smulge din sânul familiei, chiar înainte de naşterea celui de-al treilea copil. Experienţa se dovedeşte torturantă pentru trup, dar mai ales pentru suflet. Asemeni lui Ştefan Gheorghidiu, în faţa morţii iminente, Théodore Péniel realizează inconsistenţa aşa-ziselor probleme din viaţa de zi cu zi. Un râs nevrotic îi acaparează fiinţa, însă, chiar înainte să realizeze că nu şi-a exprimat dorinţa de a-i acorda nou-născutului numele tatălui său, Théodore este secerat de o spadă inamică. Doi ani de convalescenţă îi sunt necesari pentru a fi ulterior capabil să regăsească drumul spre casă, locul în care, soţia sa se dovedise inaptă să dea naştere mezinului familiei. Doar la apariţia rănitului de pe front, gravida reuşeşte să elimine din interiorul ei fetusul deja pietrificat. Pentru a curma suferinţa şi pentru a întrerupe un blestem nerostit, fiul lui Théodore îşi ia mama muribundă, o înfăşoară într-o pânză (amintind astfel de îndeplinirea ritualurilor funerare) şi pleacă, fără să dea de veste cuiva în legătură cu planurile sale. Veteranul îşi revine, rănile i se estompează, însă, cu minţile răvăşite după experienţa frontului, comite păcatul capital, transformându-şi fiica în soţie. În urma relaţiei incestuoase, finalizate cu moartea prematură a tinerei, se naşte cel din urmă Péniel al apelor, Victor-Flandrin. De teamă că va fi şi el înrolat, tatăl său îl mutilează, tăindu-i două degete la o vârstă fragedă. Théodore îşi pierduse uzul raţiunii, iar gestul său final subliniază imposibilitatea omului de a se sustrage atât destinului, cât mai cu seamă materiei din care este alcătuit. Nemaiputând să întreţină şlepul, se mută alături de mama şi fiul său pe uscat, dar apa îl cheamă constant. Théodore îşi găseşte sfârşitul înecat în valurile cărora se predă voluntar. Bătrâna îi îngrijeşte copilul, dar se retrage şi ea în liniştea neantului, cerându-i mezinului să renunţe definitiv la munca în mină. Respectând ultima dorinţă a bunicii sale, Victor-Flandrin începe să cutreiere pământul, purtând în priviri o sclipire aparte. Datorită acesteia, capătă numele de Noapte-de-Aur.

[442] Ipostază asemănătoare cu cea experimentată de personajul Sofia, în romanul lui Sorin Titel, *Femeie, iată fiul tău*.

Cea de-a doua noapte, Noaptea Pământului, alungă amintirea apelor şi mută atenţia cititorului asupra uscatului, un alt loc al degradării şi al pierzaniei. Aici doar cei mai puternici sunt meniţi să trăiască, ca într-un etern şi primejdios joc al hazardului, după sistemul sălbatic prădător-pradă. Debutul stă sub semnul nesiguranţei, zugrăvind o lume sălbatică şi primitivă. Ori lupţi cu eforturi nemaiîntâlnite pentru a-ţi păstra privilegiul supravieţuirii, ori devii hrana haitelor feroce de lupi: „Astfel trăiau oamenii de pe uscat, în neliniştea mereu gata să izbucnească a foamei imposibil de potolit a fiarelor. Şi vorbeau despre lup numindu-l cu nume unic, care desemna în acelaşi timp spaimele şi duşmanii lor: îi spuneau Fiara". Lucrarea Sylviei Germain nu este doar o veritabilă saga a familiei Péniel, ci şi o impresionantă colecţie de elemente de folclor autentic. Autoarea amplasează acţiunea romanului său într-o lume a tradiţiilor, a obiceiurilor păstrate cu sfinţenie, a normelor şi a cutumelor sociale cu specific rural. Temuta Fiară, odată răpusă, este tranşată, iar bucăţi din stârvul-trofeu sunt atârnate la intrarea în gospodării, ca un semn al victoriei şi ca un semnal de avertizare pentru alte sălbăticiuni, dispuse să îşi exerseze instinctele de teritorialitate.

Legătura dintre lumea apelor şi spaţiul infernal al pământului este realizată prin Victor-Flandrin, cel care îşi începe odiseea purtând în sânge „apa atât de blândă şi de lentă a canalurilor pe care îşi petrecuse copilăria". Ceva din făptura lui avea încrustat strigătul surd al tatălui său, acel înfiorător anunţ al sosirii sale pe lume. Ajuns în pădure, în mijlocul pustietăţii, reuşeşte, după un dans rotit al dominaţiei, să subjuge un lup, pe care îl prinde cu o curea şi care, în momentul eliberării, îl linge a recunoştinţă pe faţă. Temutul lup, lighioana, fiara însetată de sânge se lasă îmblânzită de autoritatea apelor ce clocotea în străfundul fiinţei urmaşului Pénielilor.

Victor-Flandrin se stabileşte la ferma familiei Valcourt, singurul loc în care capacităţile sale de muncă puteau fi valorificate. Tânăra fiică a proprietarului îl adăposteşte şi, observându-i bizara licărire de aur din ochi, decide să îi devină soţie. Copleşită de frumuseţea tânărului robust şi deopotrivă intrigată de faptul că nicio oglindă nu era capabilă să îi reflecte chipul, Mélanie Vancourt hotărăşte să îşi lege destinul de cel al misteriosului străin, care devine, după moartea socrului său, proprietarul fermei; ferma lui Noapte-de-Aur. Femeia îl acceptă cu toate necunoscutele trecutului său, fără să adreseze vreo întrebare. Pentru nou-închegata familie, viaţa începe din momentul uniunii avizate social şi, mai cu seamă, odată cu naşterea următorilor Péniel: gemenii Augustin şi Mathurin. Până când aceştia să îşi facă triumfala apariţie pe lume, tatăl lor se alege cu o nouă denumire în rândul sătenilor: Noapte-de-Aur-Bot-de-lup. Fiara pe care a îmblânzit-o se apropie de gospodăria sa, pentru a-l mai vedea o dată înainte să moară, iar faptul că Victor îi ia trupul masiv în braţe şi îl ascunde într-un hambar stârneşte suspiciunea consătenilor. Asistăm la o scenă de revoltă colectivă, asemănătoare cu cea zugrăvită de Mircea Eliade în *Domnişoara Christina.* Asemeni sătenilor din Câmpia Dunării, cei din vecinătatea fostei ferme Vancourt, înarmaţi cu furci, torţe şi topoare, se dovedesc nerăbdători să răpună vampirul (singura explicaţie plauzibilă pentru îmblânzirea lupului). Ura clocotitoare se stinge însă la fel de vertiginos precum debutează, iar viaţa îşi reia nestingherită cursul firesc. Motivul

dublului, al multiplicării identitare se repetă, astfel încât gemenilor băieţi li se alătură o pereche de fete, fiecare moştenind de la tată pata de aur din ochiul stâng.

Singura mare neîmplinire a lui Victor-Flandrin este aceea că, dintre toate vietăţile de la fermă, tocmai caii lipseau. Caii, simbolurile copilăriei sale, animalele în ai căror ochi îşi revedea străbunii. Cumpără un cal frumos din târg, însă acesta se dovedeşte semn al nefastului. Cuprins de o spaimă nejustificată, animalul porneşte în trap nebun, doborând-o pe Mélanie. Cu ultimele puteri, femeia îşi încleştează unghiile în gâtul soţului speriat, ca şi cum ar fi dorit să se agaţe cu disperare de ultimele fragmente de existenţă fizică, lăsându-i în ajunul morţii o salbă încrustată în carne. Drept răzbunare, Victor omoară calul şi, considerându-l o adevărată Fiară, îi aşază capul pe frontonul porţii, lăsându-l pradă păsărilor răpitoare.

Cea de-a treia noapte, Noapte Trandafirilor, întăreşte ideea predestinării, a fatalităţii, a destinelor damnate, adânc întipărite genetic. Rămase orfane de mamă, gemenele lui Victor-Flandrin resimt acut şi diferit lipsa prezenţei feminine în procesul definitivării creşterii lor. În timp ce Mathilde, la abia şapte ani, preia atribuţiile gospodăreşti, cu un devotament uşor maladiv, asemănător cu pornirile incestuoase ale bunicului său, Margot tranzitează o stare semidepresivă. Lumea ei interioară s-a oprit odată cu dispariţia bruscă a mamei şi, simţind nevoia unui înlocuitor, încropeşte o păpuşă de cânepă, pe care o înfăşoară în stamba din care Victor-Flandrin concepuse acoperământul de pe urmă al Mélaniei. Obsedată de inopinata şi nedreapta plecare a celei care i-a dat viaţă, micuţa încearcă din răsputeri să restabilească legătura, să o vadă, să o cheme, să o audă. Biserica îi oferă refugiul necesar şi, în lipsa unei educaţii religioase, din pură naivitate şi inconştienţă, înlocuieşte statueta Mântuitorului răstignit cu modesta ei păpuşă de cânepă, provocând un şoc fatal preotului. Nepoata slujitorului bisericii, cu faţa acoperită de un semn din naştere (simbol al păcatelor mamei sale), o ia pe Margot de mână şi, de la gestul protector de a o conduce spre casă, ajunge să devină parte a familiei văduvului Noapte-de-Aur-Bot-de-Lup. Asemeni Mélaniei, Blanche îi oferă şi ea tot o pereche de gemene, însă imediat după naşterea micuţelor, spiritul nevrotic al străbunilor Péniel o acaparează. Cuprinsă de o teamă nebună şi inexplicabilă, femeia resimte frigul şi nesiguranţa, toate caracteristice lumii apelor, cea care a zămislit urmaşii clanului din care făcea parte şi Victor-Flandrin. Este vorba de aceeaşi angoasă care a răpus-o şi pe Vitalie, bunica lui Bot de Lup, semn al evidentei ciclicităţii şi damnări pe linie familială.

Periodic, trăirile se repetă cu aceeaşi intensitate la generaţii diferite. Astfel, Victor ajunge şi el în punctul în care în minte i se înfiripă gândurile tatălui. Auzind clopotele care vesteau începutul unui alt război sângeros, realizează că bătrânul Péniel a avut dreptate mutilându-l, prin acest gest ferindu-l, de fapt, de pericolele iminente ale frontului. Nu doar că în suflet îi încolţeşte ideea repetării procesului, dar figura paternă capătă noi valenţe, îşi iartă părintele, îl înţelege, se identifică cu el. Familia Péniel pare condamnată să repete la infinit, ca într-un vortex temporal, aceleaşi stări, aceleaşi gânduri şi cu aceeaşi intensitate, trăiri similare. Nepoţii Mathurin şi Augustin experimentează, la rândul lor, teroarea frontului, asemeni bunicului lor. Din scrisorile

expediate acasă reiese panica generalizată care le copleşeşte „Siamezilor” (după cum erau numiţi de colegii de arme) întreaga fiinţă: „...în povestirile lor nu mai fu vorba decât de noroi şi de sânge, de foame, de frig, de sete şi de şobolani [...] «Aici suntem striviţi în noroi şi şobolanii mănâncă ce mai rămâne din trupurile noastre»”. Doar unul dintre gemeni împărtăşeşte soarta bătrânului Théodore-Faustin, având privilegiul să se întoarcă din război întreg la trup, dar mutilat sufleteşte. Acesta nu doreşte să îşi dezvăluie numele, asumându-şi într-o nouă denumire şi identitatea fratelui dispărut. Doi-Fraţi, supravieţuitorul conflagraţiei, dobândeşte acelaşi râs nevrotic şi chiar împrumută trăsăturile chipului bunicului cândva răpus de o spadă inamică.

Noaptea Trandafirilor se încheie, aşa cum şi debutează, în jurul lui Margot, devenită o veritabilă domnişoară. În mult pregătita zi a nunţii sale, în faţa bisericii, unde, cu ani în urmă, atârnase de cruce păpuşa de cârpe, tânărul soţ o părăseşte fără nicio explicaţie. În eterna buclă a destinului, tânăra este copleşită de aceeaşi durere care pusese stăpânire, în urmă cu două generaţii, pe bunica ei, Vitalie. Sentimentele se repetă de la o generaţie la alta, însă, pe măsură ce timpul trece, se dovedesc mai puternice, mai complexe, mai răvăşitoare. Margot îşi simte trupul angrenat într-un dans nebun în faţa altarului, dans din care uzul raţiunii este exclus cu desăvârşire. În frenezia momentului, cu buchetul de mireasă în braţe, cade secerată, ca şi cum sforile vieţii sale au fost brusc scurtate de mâna unui păpuşar atotputernic. În plină noapte a trandafirilor, Margot se impune în memoria localnicilor din Montleroy drept „Mireasa Nefericită”.

Cea de-a patra noapte surprinde pulsaţia vieţii şi alunecarea în patologic. Noaptea Sângelui reprezintă cumplita apăsare a moştenirii şi a perpetuării unui neam născut din păcatul incestului. În urma incidentului din ziua nunţii surorii sale, Mathilde capătă o repulsie faţă de tot ce înseamnă materie organică, supusă disoluţiei. Dorind să se dezică inclusiv de propriul corp, inundat de mireasma penetrantă a sângelui menstrual, tânăra se cufundă în zăpada proaspătă, ca un simbol al unei disperate tentative de a se debarasa, prin curăţare, de propriul trecut. Renunţarea la sânge nu e altceva decât o încercare încordată şi disperată de a tăia rădăcinile, de a anula orice contact cu preexistentul.

În timp ce Mathilde caută cu disperare întreruperea oricărei relaţii cu forţa şi vitalitatea sângelui, în Victor-Flandrin se activează instinctele de prădător. Asemeni unei fiare sălbatice, acesta îşi procură energia din puterea lichidului pulsatil. Aflat la vânătoare, împuşcă un mistreţ şi, amintind de scena salvării lupului, moment în care toată comunitatea îl acuză că ar fi vârcolac, bea sângele proaspăt izvorât din rana animalului răpus de glonte. Gestul său simbolizează trecerea spre o altă dimensiune, anulând capacităţile raţionale în favoarea sublinierii genelor primitive. Torturat de o viaţă a eşecului, rod al unei iubiri maladive, îngenuncheat de pierderea soţiilor şi a copiilor, Victor cade pradă alienării, asemeni înaintaşilor săi. La ieşirea din pădure, se repede ca o fiară asupra unei femei, siluind-o sălbatic. În urma actului brutal se nasc tripleţi, martori ai nemerniciei, „arhangheli ai păcatului”. Victor îi acceptă pe toţi şi îi creşte ca pe oricare alt copil al clanului Péniel.

Depăşit de situaţia numărului mare de copii, Noapte-de-Aur-Bot-de-Lup apelează la ajutorul unei servitoare, o tânără crescută într-un pension pentru domnişoare, o fiinţă respingătoare la vedere. Pulsaţia sângelui clocotitor îl face pe bărbat să şi-o aproprieze drept cea de-a treia soţie, însă blestemele înaintaşilor, amintirea şirurilor de morţi violente, strămoşii cu minţile rătăcite, frivolitatea celor din jur duc la dispariţia iminentă, ca o contaminare, a celor ce intră în contact cu Pénielii. Nu după mult timp, Victor-Flandrin îşi conduce la groapă şi cea de-a treia nevastă, care, urmând linia prestabilită, îşi pierde raţiunea după naşterea copiilor cu pată de aur în ochiul stâng. Pentru a păcăli destinul şi pentru a preschimba soarta potrivnică, sângele trebuia diluat, amestecat cu unul neîntinat. Bot-de-Lup părăseşte ţinutul rural şi pleacă spre a descoperi Marele Oraş, Parisul atât de îndepărtat şi de variat în materie de locuitori. De acolo o aduce pe Ruth, cea de-a patra soţie, alături de care mai concepe o pereche de gemeni. Soarta familiei Péniel este mereu demarcată de aceleaşi extreme: zămislire şi moarte, între care se înfiripă un lung şir de predestinate blesteme.

Ultima noapte, cea a cenuşei, prefigurează condiţia care a generat blestemul familiei Péniel. Oamenii de apă s-au transformat în oameni de pământ, uitând condiţia lor primă. Numeroşii copii ai lui Victor-Flandrin se identifică de acum cu muncile agricole şi nu îşi concep viaţa în afara fermei de la Pământul Negru. Totuşi, ceva din structura lor rămâne aservit lumii acvatice, iar orice împotrivire a datului firesc e imediat sancţionată prin maladii necruţătoare, diformităţi, boli psihice sau moarte. Această uitare a rădăcinilor şi renegare involuntară a lor se întoarce împotriva membrilor familiei Péniel, transformându-le destinele în „cenuşă şi pulbere".

Războiul, o altă sursă de nenorociri pentru Pénieli, continuă să lovească sângeros. Din fiecare generaţie, câte un reprezentant s-a jertfit în numele armelor. În contextul unei Franţe dizlocate, soldaţii invadează şi zona fermei lui Noapte-de-Aur, supunându-i familia la chinuri greu de imaginat. Sunt ţinuţi captivi în propria gospodărie, arşi de vii în incendii provocate, obligaţi să asiste la torturarea celor dragi. Pământul căruia Pénielii şi-au dedicat întreaga existenţă se dovedeşte neînduplecat în a primi trupurile inerte, astfel că, singura soluţie rămâne incinerarea. Cenuşa şi mireasma morţii se răspândesc în aer şi învăluie ferma lui Bot-de-Lup.

Lumea se dezarticulează, iar existenţa îşi pierde sensul pentru Victor-Flandrin. Din Parisul răvăşit de războaie, Pauline îşi face apariţia la fermă, cea care îi oferă ultimul moştenitor. Răpus de traumele repetate, Noapte-de-Aur-Bot-de-Lup îşi găseşte sfârşitul în sânul celor două elemente care i-au conturat existenţă: noaptea şi pământul. În clipele în care el se stinge într-o râpă din pădure, se năşte fiul său, Charles-Victor, copil al finalului de război, însă purtător al nopţii, al pământului şi al sângelui în întreaga sa fiinţă.

Cartea noptilor este doar aparent un roman-cronică de familie, o tulburătoare saga a damnării. Lucrarea autoarei Sylvie Germain cuprinde momente dramatice din istoria Franţei, clipe ce însumează mai mult de un secol şi, mai cu seamă, punctează dureros războaiele pe care naţiunea le-a purtat. Fără să aibă pretenţia creionării veridice a realităţii istorice, autoarea narează ţinând cont de realitatea trăită

de înaintaşii săi, iar traumele create de multiplele conflagraţii sunt tocmai dovada ciclicităţii istoriei, chiar dacă vorbim de un întreg popor sau, la scară redusă, de povestea unei singure familii.

Bibliografie:

Germain, Sylvie, *Cartea nopţilor*, Editura Univers, Bucureşti, 2007.
Purcaru, Alina, *Prefaţă* la romanul *Cartea nopţilor*, Editura Univers, Bucureşti, 2007.

LA PRAGUL DINTRE VIEȚI. *PATURI OCULTE* ȘI POETICA TIMPULUI

Elena-Luiza NEGURĂ,
„Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Placed at a symbolic intersection between Life and Death, Doina Rusti's novel, ***Paturi oculte****, opens up the path to a hermeneutical labyrinth, in which the reader is guided only by the line of Love. In the real world, the fantastic dimension emerges as a stream, leading the way to the unseen part of the universe, where Time doesn't flow, putting everything on hold. The circle of life becomes smaller or wider, but, either way, in the centre is the man and his life. The falling of a leaf or the growth of a seed creates a new temporal wave, as a reminder of what existence may be in the enormous web to which are souls are connected.*

Keywords: fantastic, love, temporality, carob, symbol

Atunci când existența cotidiană devine o rutină apăsatoare, în care emoția este perimată, alternativa altor vieți, reale sau posibile, se substituie freamătului interior, luminând praguri simbolice, dincolo de care doar universul literaturii – și în special acela al prozei fantastice – poate căpăta substanță, prin dimensiunea (auto)referențialității.

În acest sens, romanul Doinei Ruști, *Paturi oculte* (Editura Litera, București, 2020), devine o reprezentare-cheie a unei experiențe epifanice, în care linia timpului se curbează accentuat, făcând posibilă intersecția mai multor cronotopii. La pragul dintre viețile ficționalizate de scriitoare se află pădurea de roșcovi, matrice a metamorfozei și a paradoxului existențial, marcat de o legătură ontologică între etern și efemer. Cheia operei îi este oferită treptat cititorului, prozatoarea introducându-l într-o lume în care căutarea iubirii corespunde unei țesături ample de simboluri, reunite sub umbrela metaforică a raportului dintre *animus* și *anima*. Protagoniștii romanului, Flori și Lev, poartă pecetea alterității necesare, poveștile lor de viață derulându-se asemeni unui domino, căci ritmul narativ este unul bine susținut, iar anticipația simbolică este una extrem de subtilă.

Titlul orientează demersul receptării hermeneutice către dimensiunea fantastică, plasând în centrul toposului simbolic conotațiile aparte asociate paturilor făcute de Valache Cercel și de soția sa, Pipica, din lemnul fremătător și elastic al roșcovilor din grădină. Referințele culturale completează tabloul, iar trimiterile la patul lui Procust, trecut prin filtrul camilpetrescian, sau la patul lui Baudelaire - poetizat în volumul *Les Fleurs du Mal* - corespund unor ancore menite să mențină legătura dintre realitate și imaginar.

Spațiul derulării evenimențiale este cel bucureștean, suspendat între prezent și perioada fanariotă, iar convenția realului este dublată de un topos imaginar, irecognoscibil –dumbrava de roșcovi – cu care personajele rezonează la nivel spiritual și afectiv. În plan simbolic, discursul romanului surprinde constant trecerea de la planul

realului la cel fantastic, cu dimensiune mitică. Dumbrava corespunde aşadar *oecumenei arhetipale*, cosmicizată pe Terra[1], cu menţiunea că „dimensiunile spaţiului mitic pendulează între *infinit*, *indefinit* şi *finit*.[2]

Astfel, romanul oscilează între timpul lui *atunci* şi cel al lui *acum* sau între două metafore ce rescriu existenţa bifazică umană: viaţa şi moartea. Linia timpului se estompează în momentele de suprapunere a planurilor povestirii, iar personajele există în afara Sinelui, într-o conşiinţă universală, ancestrală, în care puterea dumnezeirii ia forme dintre cele mai diverse. Subordonarea timpului istoric celui mitic joacă un rol-cheie în dozarea tensiunii compoziţional-narative a romanului, mai ales că „timpul mitic nu e închegat odată pentru totdeauna, nu reprezintă numai o întoarcere la izvoare şi o retrăire rituală a trecutului, pentru că nu este întotdeauna retroactiv, ci uneori şi prospectiv, fiind o categorie a cugetării mitice, un cadru spiritual care acţionează uneori independent, alteori paralel şi alteori în contextul timpului istoric."[3] În ţesătura delicată a poveştii, timpul mitic devine un supra-personaj, care îşi întinde mantia vremii asupra întregului cadru evenimenţial, învăluind totul în emoţia profundă a fantasticului, care, aşa cum subliniază Adrian Marino, „corespunde unor funcţii spirituale şi psihologice precise"[4], exprimând „visul treaz al individului, saltul dincolo de aparenţe, escamotarea realităţii cenuţii, mecanizate sau brutale."[5]

Dacă în tradiţia creştină în mijlocul Grădinii Raiului se află pomul vieţii şi al morţii, în romanul Doinei Ruşti oamenii arbori şi-au uitat forma pământeană, fiind legaţi de lumea realului doar prin freamătul lor, a cărui atracţie este extrem de puternică pentru Flori. Umanul spiritualizat este evidenţiat prin personalitatea fiecărui roşcov, prelungire a vieţii de dincolo de nefiinţă. Umbrele morţilor plutesc prin dumbrava ce duce către mare printr-o şosea de marmură, iar zbuciumul lui Capriceanu, provocat de contingent, pare inutil, căci într-o lume ce stă sub semnul spiritului, concretul nu îşi are locul. Realitatea nu poate fi delimitată prin coordonate fizice, materiale, iar drumul dinspre viaţă către moarte nu poate să aibă decât un sens. Refuzul de a accepta noua condiţie, aceea a non-existenţei, aduce cu sine suferinţa eternă a ratării. Cele două lumi sunt reprezentate prin sublinierea relaţiei cauză-efect, cu menţiunea că aceasta „nu este repetabilă, în condiţii identice, ci unică, inedită de fiece dată."[6] Construcţia contrapunctică pune în valoare melanjul dintre cele două planuri, asociate conştiinţei individuale şi supra-conştiinţei - imagine a totalităţii universale.

În plan simbolic, lumile ficţionale din roman pot fi asociate imaginii copacului vieţii, reprezentând coroana şi rădăcinile adânc înfipte în pământ. Între aceste coordonate este delimitată existenţa umană, ce trece prin experienţa capitală a iubirii. În imaginarul colectiv, copacul (=arborele) reuneşte o sumă de semnificaţii, evocând

[1] Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1985, p. 16;
[2] *ibidem*;
[3] Romulus Vulcănescu, *op. cit.*, p. 19;
[4] Adrian Marino, *Fantasticul* în *Dicţionar de idei literare*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1973, p. 679;
[5] *ibidem*;
[6] Romulus Vulcănescu, *op. cit.*, p. 22;

„întreg simbolismul verticalității."[7] Așa cum subliniază Jean Chevalier și Alain Gheerbrant în *Dicționarul de simboluri*, „arborele înlesnește comunicarea între cele trei niveluri ale cosmosului: cel subteran, prin rădăcinile ce răscolesc adâncurile în care se implântă; suprafața pământului, prin trunchi și crengile de jos; înaltul, prin ramurile dinspre vârf, atrase de lumina cerului."[8] Coordonatele existenței umane se aliniază pe axa verticalității, în timp ce coexistența realului cu fantasticul determină individul să trăiască sub zodia dualității eterne: echilibru/ruptură, raționalitate/iraționalitate, posibilitate/imposibilitate, lege/excepție, trup/suflet.[9]

În căutarea jumătății lor, cei doi studenți descoperă dragostea, legați definitiv nu doar de lumea reală, ci, mai cu seamă, de cea a luminii. Florina, protagonista romanului, este o tânără studentă la Litere, pentru care lumea cărților este doar un pretext de a fi aproape de ceea ce o interesează cu adevărat: patul de la teatru și chemarea lui ascunsă. Schimbările fizice prin care tânăra trece după fiecare experiență catatonică sunt mai mult decât evidente, marcând fluxul de energie dintre cele două lumi. Asemeni unui Charon modern, Flori traversează pragul dincolo de care stăpânește ispita necunoscutului, simțind chemarea roșcovilor asemeni unei nevoi organice. În toate paturile pe care le descoperă trăiește experiențe profunde, totale, iar apropierea de Lev pare mai degrabă un dat al sorții decât o întâmplare.

Prinsă în ritmul vieții propriei familii, Flori este nevoită să se adapteze la noua realitate: divorțul părinților, plecarea mamei în Spania și recăsătorirea ei ori dilemele adolescenței. Aflată la vârsta descoperirilor, fata trăiește prima experiență ocultă în patul mătușii Lionica, într-o vacanță de vară petrecută la Valea Stanciului. Întâlnirea providențială este un prag mistic, dincolo de care se deschide o ușă ce va schimba totul pentru totdeauna. Ca în lumea eliadescă, sacrul este camuflat în profan, iar suprapunerea a două condiții, existența și non-existența, îi produce o moleșeală în sânge, simțindu-se copleșită de „un fel de ființă umbroasă căreia nu putea să-i reziste."[10]

Lumea în care ajunge Flori este una în care timpul și-a pierdut calitatea de resort, supunându-se unui alt ritm interior, cel al eternității sacre. Asemeni lui Alice, simte că a călcat într-o „lume a minunilor", în care totul stă sub semnul permanent al paradoxului. Acolo îl cunoaște pe omul din pat, „un tip slab și trist"[11], care trăiește o stare de agitație continuă: „La fiecare întâlnire era grăbit, disperat, cum nu mai văzuse pe nimeni. Îi auzea glasul stins, subțirel, fără să înțeleagă ce spune."[12]

Romanul debutează *in medias res*, astfel încât cititorul cunoaște personajul într-o situație de criză, echilibrată din punct de vedere compozițional prin celelalte capitole, care susțin asemeni unor pârghii simbolice trama. Fantasticul Doinei Ruști[13] este unul

[7] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, în *Dicționar de simboluri*, vol. I, Editura Artemis, București, 1993, p. 124;
[8] *ibidem*, pp. 124-125;
[9] Adrian Marino, *op. cit*., p. 679;
[10] Doina Ruști, *Paturi oculte*, Editura Litera, București, 2020, p. 14;
[11] *ibidem*, p. 15;
[12] *ibidem*, p. 16;
[13] A cărui natură și valoare au fost observate, spre exemplu, în studiul *Fantastic și alteritate:* „În special pentru atmosfera de mister tentacular, ce îi captează deopotrivă pe cititori și pe eroi într-un joc captivant, în care dinamica identitară se reconfigurează și sensurile adânci ale existenței se dezvăluie, proza Doinei Ruști este una

care incită, care îţi captează atenţia fără drept de apel, transformând cititorul într-un adevărat partener de dialog literar. Cauzalitatea evenimenţială se înscrie în limitele realului şi este surprinsă în evoluţie istorică, în salturi, tocmai a susţine acest crescendo al freamătului de dincolo de lume.

Florina şi Lev îşi trăiesc propriul destin, iar întâlnirea lor este mediată de *fatum*, în timp ce reunirea din final capată dimensiunea unui act aşteptat, intuit cu subtilitate de-a lungul lecturii: „Zilele trec ca nişte pagini de carte, filmate rapid, iar bărbatul se face bine. Vară, toamnă, cade zăpada şi se topeşte. Falsa Odile îl ajută să urce în taxi, şi nu după mult intră într-o casă: ce ciudat, ştie strada – Marin Serghiescu. Un pat cu frunze de viţă, ei doi înlănţuiţi lângă pat."[14]

Laitmotivul romanului este cel al seminţei, element germinativ cu o dublă natură, fiind asociat atât vieţii, cât mai cu seamă morţii. Dumbrava cu roşcovi se dovedeşte un creuzet al sufletelor, un loc de trecere către eternitate, în care ciclul normal al existenţei este subordonat metamorfozei: trupul dispare şi lasă în locul său doar sufletul, pentru ca, treptat, să capete o nouă formă, cea de roşcov. Ieşirea din lumea aceasta nu rămâne niciodată fără ecou, ci produce efecte neaşteptate atât pentru sufletul care se revoltă împotriva noii condiţii, cât şi pentru lumea reală cu care se întâlneşte preţ de două secunde.

Astfel, aflăm povestea strigoiului dintre roşcovii din grădina Pipicăi, spirit perceput drept unul benefic şi a cărui îngăduinţă Mataragiu o recompensa uneori cu ofrande: un blid cu lapte ori puţină apă. Arbori încărcaţi cu o energie spirituală aparte, roşcovii joacă un rol-cheie în celebrarea unei sărbători religioase închinate celor trecuţi în nefiinţă, Moşii de vară. Fructele lor ascunse în păstăile lungi şi uscate întăresc legătura dintre lumi, iar, în cazul lui Valache marchează statutul său deosebit de cel al oamenilor din jurul său. Acesta fusese salvat de Driza după ce zăcuse aproape mort: „Moşul ăsta, care era singur pe toată insula, vorbea cu morţii şi aşa l-a adus şi pe el de pe lumea cealaltă, ţinându-l în fum de tămâie, şoptindu-i la ureche nişte cuvinte care speriau moartea. Valache nu înţelegea nicio boabă, dar simţea că în fiecare cuvânt încap spiriduşi cu dinţi lungi, ascuţiţi. Şi, odată ieşite pe gură, cuvintele lui Driza se aruncau la beregata bestiilor care îi voiau viaţa."[15]

Iată aşadar forţa cuvântului care, dincolo de statutul său demiurgic, are puterea de a învinge moartea. Cuvântul capătă corporalitate şi este singurul element a cărui existenţă poate fi plasată în afara Timpului şi a Spaţiului: „La început a fost Cuvântul." Atins de aripa morţii, Valache este acum singurul care poate vedea ştima casei lor, aşa cum o numeşte Pipica, şi este deosebit de tulburat să îşi dea seamă cât de aproape de Viaţă este Moartea. El însuşi caută o explicaţie, iar singura care are sens este aceea că „Fusese mort. Nu exista nicio îndoială. Tocmai de-asta putea să vadă strigoiul! În carnea lui rămăseseră fluturii morţii, care-i aprindeau luminiţe în ochi."[16] Cu toate acestea,

---

dintre cele mai elocvente dovezi ale faptului că genul fantastic este, chiar şi acum, departe de a fi în moarte clinică." (Emanuela Ilie, *Fantastic și alteritate*, Editura Junimea, Iași, 2013, p. 93);
[14]Doina Ruşti, *op. cit.*, pp. 265-266;
[15]*ibidem*, p. 108;
[16]*ibidem*, p. 116;

roşcovii, cu freamătul lor muzical, asemeni unor şoapte dintr-o altă lume, îl fascinează, iar lemnul lor păstrează pecetea nefiinţei: „Lemnul era compact, dens, ca o coajă de alună în care au adormit fluturi albi.”[17]

Sămânţa pe care Capriceanu o ia din dumbrava de roşcovi şi o aduce în lume ajunge la zaraful Petrache, pentru care întâlnirea de câteva secunde cu călătorul necunoscut devine un eveniment care îi marchează restul existenţei, motiv pentru care notează neobişnuitul incident în *Evanghelia lui Matei*. Astfel, rădăcinile vieţii îşi fac loc în timpuri diferite, ducând mai departe frânturi din sufletul celor pentru care singura formă de existenţă era acum una vegetală. Distorsiunile temporale şi suprapunerile epocilor sunt cauzate de sufletele rebele, incapabile să îşi accepte noua condiţie. Cu toate acestea, pentru Capriceanu, viaţa are mai multe forme: este om, apoi apare ca roşcov şi chiar ca pat. În fiecare din aceste stadii trăieşte în felul său, încercând să formeze imaginea lumii ca într-un puzzle: „Capriceanu, în noua lui postură de roşcov, făcea parte din categoria copacilor visători. Mintea lui plutea pe străzi în orice moment.[...] Era *un visător* mediocru, nimic mai mult. Speranţele lui de pe când fusese om ajunseseră acum ca o flegmă în gât.”[18]

Fiecare roşcov are propria identitate, iar tăierea copacilor din grădina zarafului duce sufletele către o nouă formă: aceea de pat. Cu toate acestea, doborârea lor are consecinţe dintre cele mai dramatice: „Cântăreţul nu putea să mai cânte ca înainte, ci repeta o singură melodie, pe care se simţeau obligaţi să o asculte. Tot aşa, Povestitorul ajunsese să se repete. Iar un roşcov-biolog, cam diletant, după ce-a devenit pat, genera o cantitate enormă de microbi, încât puţini au rezistat să doarmă în el.”[19]

Lemnul roşcovilor păstrează freamătul frunzişului şi aduce sufletele din cele două lumi aproape prin puterea visului. Somnul, stare asemănătoare morţii, care încetineşte funcţiile biologice, permite transcenderea către alte spaţii şi timpuri, oferind prin aceste reprezentări onirice acces la o conştiinţă universală, în care visele oamenilor se amestecă, se întrepătrund asemeni unui cocktail. Odile este cea care îi şi mărturiseşte lui Lev acest adevăr: „-Uneori oamenii îşi împrumută frânturi de vise, a spus ea. În jurul nostru, peste tot, colcăie gânduri, aspiraţii şi amintiri. Trăim într-un cocktail, dragă Lev.”[20] Flori şi Lev sunt, aşadar, ipostaze emblematice de *anima* şi *animus*, iar căutarea lor de sine rezonează cu vibraţiile pădurii de roşcovi.

Personajele romanului sunt cele care ne conduc către semnificaţiile profunde, printr-un labirint de simboluri, iar oscilarea lor între planul real şi cel fabulos evidenţiază curgerea netulburată a râului Styx, care delimitează viaţa de moarte. Aflată în ipostaza de neofit feminin, Flori păşeşte dincolo de copilărie, în Valea Nemuririi, purtând în propria frământare tentaţia eroticului. Pierderea succesivă a paturilor o duce din Valea Stanciului într-un alt spaţiu fantastic, asemănător din punctul de vedere al reprezentării spirituale cu Valea Plângerii. Eternitatea este camuflată în efemeritate, iar regăsirea ei devine ţelul suprem al eroinei. Povestea se încheagă în jurul celor doi

[17] *ibidem*, p. 117;
[18] *ibidem*, p. 272;
[19] *ibidem*, p. 273;
[20] *ibidem*, p. 190;

studenţi de la Litere, fiecare aflat în căutarea sorţii. Însemnarea de pe manuscrisul lui Lev precipită lucrurile, marcând compoziţional ţesătura delicată a romanului: „Scrie, a precizat Lev, continuând s-o privească pe sub breton, că era un „străin" cum Petrache nu mai văzuse. Nu vorbea româneşte. A spus ceva *pe limba lui* şi i-a pus în palmă *un bob*."[21] Textul devine astfel o parabolă a ciclicităţii, în care moartea nu reprezintă o condamnare, o sfâşiere totală ori o dispariţie în neant, ci, mai degrabă, şansa unei renaşteri sufleteşti de o profunzime aparte.

Experienţa capitală a primului pat este asociată unui spaţiu păstrător al vechilor tradiţii, satul mătuşii Lionica, în care bătrânii încă ţin vie amintirea pragurilor de trecere în căutarea împlinirii destinului. Înmormântarea la care Flori merge nu o impresionează doar prin pierderea patului, ci, mai degrabă, prin întâlnirea cu bătrâna care se desprinde cu obscuritate din grupul pomanagiilor şi care îi relatează propria experienţă ocultă: aflarea viitorului prin intermediul patului magic: „-Patul ăla, a continuat ea, nu era de pe lumea asta, tocmai de-aia se bătea lumea să doarmă în el. Dacă apucai să te culci, îţi visai viitorul, norocul."[22] Dispariţia bătrânei întăreşte sugestia fabulosului prin asociere cu spaţiul cimitirului care se întinde în zare, în timp ce „în jurul ei creşteau nişte aripi de ceaţă".[23]

Pentru personajele Doinei Ruşti, moartea e doar o stare de trecere, căpătând mai degrabă trăsături umanizate, metaforice, exact ca în basmul despre tinereţea eternă găsit de Flori: „Şi-atunci Moartea lui i-a dat o palmă."[24] Dubla existenţă, în spaţiul patului şi în realitate, îi provoacă tinerei schimbări fizice evidente, transformând-o într-o reprezentare cameleonică, ce împrumută din magia dumbrăvii de roşcovi fie lumină şi frumuseţe, fie chiar praful alb al celeilalte lumi. Asemănarea cu Odile este una dintre cheile simbolice ale textului, oferindu-i cititorului justificarea necesară pentru explicarea gesturilor disperate ale lui Capriceanu. În termeni psihanalitici, tulburarea acestuia corespunde teoriei ataşamentului, explicată drept „[O] nouă şi revelatoare cale de a conceptualiza propensiunea fiinţelor umane pentru formarea de **legături afective** puternice cu anumite persoane şi de a explica numeroasele forme de suferinţă emoţională şi de perturbare a personalităţii, inclusiv **anxietatea, mânia, depresia** şi detaşarea emoţională la care dau naştere **separarea** nedorită şi **pierderea**."[25] Trecând prin toate aceste stadii, Capriceanu intervine în curgerea firească a vremii, intersectându-se din matricea fabuloasă a non-existenţei cu destinul unor oameni pentru care devine o molimă simbolică. Interferenţa dintre moarte şi viaţă este surprinsă in crescendo, pentru ca finalul să îi aducă rebelului dornic de recunoaştere maturitatea experienţei, aflată mult deasupra inteligenţei.

[21] *ibidem*, p. 96;
[22] *ibidem*, p. 27;
[23] *ibidem*, p. 29;
[24] *ibidem*, p. 55;
[25] Charles Rycroft, *Dicționar critic de psihanaliză*, traducere din engleză de Sofia Manuela Nicolae, Editura Trei, București, 2013, p. 282;

Întocmai ca în *Halima* sau în *1001 de nopți*, *Paturi oculte* aduce în planul compoziţional povestirea în ramă[26], cu menţiunea că rolul acestor inserţii narative de sine stătătoare nu este acela de a prelungi coordonata temporală a nucleului epic, ci de a îmbogăţi conflictul prin pluriperspectivism şi tehnica dominoului. Incapabile să comunice verbal dincolo de moarte, în frământarea roşcovilor, personajele sunt reunite într-un plan suprapoziţionat, corespunzător imaginii biblice a turnului Babel. Roşcovul devine în planul ficţiunii narative un arbore-totem, ce reunește prin condiţia sa vegetală viaţa şi moartea, surprinse ciclic. Conform *Dicţionarului de simboluri*, se poate stabili o asociere între simbolul turnului Babel şi cel al arborelui, căci se spune despre primul că „s-a prelungit în pământ”[27], asemeni rădăcinilor. Fixat pe un centru (centrul lumii), turnul este un mit ascensional şi traduce o energie solară regeneratoare.[28]

Fantasticul Doinei Ruşti trece dincolo de tipologiile impuse de teoria literară de specialitate, transplantând metafizicul în existenţa cotidiană, iar recuzita aleasă pentru a delimita posibilul de imposibil camuflează experienţa ocultă în redundanţă vieţii comune. Paturile primesc din start un atribut incitand, orientând cititorul către o anumită matrice de aşteptare receptoare. Flori şi Lev pătrund în lumea de dincolo de lume prin portalul onirismului revelator, somnul reprezentând „simbolul izolării, al coincidenţei cu marile procese organice”[29], deoarece „atunci se ia contact cu izvoarele vieţii, atunci se „creează” formele istorice (prefacere organică, dospire, fermentare).”[30]

Ratarea existenţei fizice a lui Capriceanu este pusă în simetrie cu povestea de dragoste dintre cei doi tineri, a căror împlinire prin eros restabileşte echilibrul dintre lumi. Deosebit de subtilă este din această perspectivă reprezentarea lui Capriceanu, pusă în relaţie cu motivul germinaţiei. Se ştie că „arborele figurează plastic fertilitatea – dar arborele cosmic exprimă Creaţia, *the coming into being*. Fertilitatea, fecunditatea, sunt doar atribute ale realităţii absolute. Nimic nu se poate naşte decât din ceea ce este.”[31] În plin proces de metamorfoză vegetal-simbolică, personajul-cheie al romanului iese din spaţiul sacru, disipându-se în Timp, iar trezirea lui la conştiinţă îl proiectează deja într-o nouă stare.

Singura dimensiune care poate restabili firavul echilibrul al lumii cu reprezentarea ei cosmic-originară este iubirea, a cărei lumină conduce personajele romanului către ieşirea din labirint, asemeni unui fir al Ariadnei. Pulsiunea Vieţii o supune pe cea a Morţii, demonstrând încă o dată ideea că „soarta îşi exercită puterea asupra preexistenţei, existenţei (fiinţării) implicit umane [...] şi postexistenţei cosmice

[26] Particularitate evidențiată și de Ioana Cistelecan, care subliniază rolul acestei formule narative în raport cu păstrarea tensiunii dintre planul real și cel fantastic: „Poveste în poveste și personaj în personaj, multiplicându-se la infinit, realul și irealul valsează grațios, scufundându-și cititorul din proximitate în imaginar, din rațional în irațional, într-un balans fragil, dar inspirat ghidat de autoare.” (Ioana Cistelecan, *Cartea Miriapod*, articol inclus în revista *Familia*, nr. din 22 februarie 2021, accesat în 26.07.2021 pe https://revistafamilia.ro/?p=879);

[27] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Arborele*, în *Dicționar de simboluri*, vol. III, Editura Artemis, București, 1993, p. 393;

[28] *ibidem*, p. 394;

[29] Mircea Eliade, *Somn* în *Drumul spre centru*, Editura Univers, București, 1991, p. 130;

[30] *Ibidem*;

[31] Mircea Eliade, *Simbolismul arborelui sacru*, în *Drumul spre centru*, Editura Univers, București, 1991, pp. 236-237;

(ceruri, pământ şi subpământ) cu o rigurozitate constantă şi implacabilă."[32] Paturile Pipicăi şi ale lui Valache trec prin toate pragurile ritualice, iar erotismul lor atât de seducător transformă pentru totdeauna fiinţa. Prinse în vraja dragostei ca într-o horă a Ielelor[33], personajele dau măsura puterii incredibile de atracţie a sentimentului erotic, singurul care poate uni două suflete, două conştiinţe diferite la pragul dintre lumi. În definitiv, şi în această proză substanţială a Doinei Ruşti poetica Timpului este strâns legată şi ascultă de ecoul amplu al Iubirii.

BIBLIOGRAFIE

Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri*, vol. I- III, Editura Artemis, Bucureşti, 1993;
Ioana Cistelecan, *Cartea Miriapod*, articol inclus în revista *Familia*, nr. din 22 februarie 2021, accesat în 26.07.2021 pe https://revistafamilia.ro/?p=879
Mircea Eliade, *Drumul spre centru*, Editura Univers, Bucureşti, 1991;
Emanuela Ilie, *Fantastic şi alteritate*, Editura Junimea, Iaşi, 2013;
Adrian Marino, *Dicţionar de idei literare*, *A-G*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1973;
Doina Ruşti, *Paturi oculte*, Editura Litera, Bucureşti, 2020;
Charles Rycroft, *Dicţionar critic de psihanaliză*, traducere din engleză de Sofia Manuela Nicolae, Editura Trei, Bucureşti, 2013;
Adi G. Secară, *De la „Patul..." lui Camil Petrescu la paturile Doinei Ruşti*, articol inclus în *Viaţa liberă,* nr. din 4 decembrie 2020, accesat în 26.07.2021 pe https://www.viata-libera.ro/vlg-cultura/156152-de-la-patul-lui-camil-petrescu-la-paturile-doinei-rusti-paturi-oculte-doina-rusti
Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1985.

[32] Romulus Vulcănescu, *op. cit*., p. 162;
[33] A se vedea, pentru o înțelegere mai complexă a semnificațiilor textului, și corespondența observată de Adi G. Secară între imaginea mitologică a Ielelor-zâne și lumea ideilor: „Povestea-carte-pat (mai exact, vor fi 26 de paturi de...căutat!) în care vă veți găsi culcuș este, trecând peste primele planuri de receptare, o incursiune în... lumea ideilor (care, într-adevăr, ne fac viața altfel! Lumea ielelor, a zânelor!)!" (Adi G. Secară, *De la „Patul..." lui Camil Petrescu la paturile Doinei Ruşti*, inclus în *Viaţa liberă,* nr. din 4 decembrie 2020, accesat în 26.07.2021 pe https://www.viata-libera.ro/vlg-cultura/156152-de-la-patul-lui-camil-petrescu-la-paturile-doinei-rusti-paturi-oculte-doina-rusti)

NICOLAE BREBAN-WRITER-NARRATOR OF THE EXISTENCE OF THE HUMAN BEING

Anamaria Valentina UNGUR,
PhD Candidate, Technical University of Cluj-Napoca, Centrul Universitar Nord din Baia Mare

Abstract: Nicolae Breban, gives birth to a vitalist prose, from which a persuading force is felt that exerts a propel toward the extratexatexatexextal space, although the writing is of decisive importance.it is undisputed that tragism enters Nicolae Breban's prose, giving a serious note of seriousness, A prose first of all "of man" not of "language", regardless of the process, or of the massive handling of derission and ambiguity.the achievement of tragedy, considered to be a supreme dimension of literature, makes us believe it is one of the novelist's staunchly wishes. The prozator is imposed as one of the most important proponent of the age, or even one of the main innovators of the Romanian fiction prose.cultivates an esthetic formula and a literary ideology (applied) by a deep originality. Unequaled from a value point of view, his books with no remarkable exception were unjustifiably submitted to the contestations, exaggerated assessments of motives outside literature.Breban is, first of all, in his personal manner employed writer, a nonconformist, determined to transmit through literature what could be called a "humanist message". It is a personal and "new" humanism, similar to the means by which the writer mands narratives.Nicolae Breban's prose would be neither more nor less a postmodern writing stage, and the author's (self-declared) nietzscheanimate would be an argument for the postmodern "pedigree". A privileged place within the contemporary Romanian literature also won the great prodent Nicolae Breban who stands out by his approach in deepening and renewing the expression modalities of the psychological prose of investigation.this culture man recognizes the interest in the short prose, the nude representing the sense of perfection, of the form, of the musicality and of the dramatic sense, feeling besides this and an attraction for the fascination of the romanian. Claims that he wants to mirror the world in its entirety, which is only possible in the larger dimensions of the novel. Being considered by the generation '60 as a continuation of Balzac, Nicolae Breban is ambitious to achieve his own human comedy, because the main feature of his work is to aspire to a full.cu all these romanians end up losing their bala-like character seen as a possible mirror of a human condition, namely a tangible utopia.

Keywords: Prose, writer, literature, Maramureș, literary creation

„Romanul, așa cum îl concep eu,după marile modele ruse și franceze ale secolului al XIX-lea...este în primul rând construcție.(...)Voi pleda până la ultima suflare pentru roman,așa cum îl văd eu,mărturisindu-mi de fiecare dată credința în vitalitatea sa"….(Nicolae Breban, *Sensul vieții*)

Cunoscut prin scrierile sale,ca fiind romane sociale ajunge astfel să fie primit cu dragoste de către unii și cu ură și contestare de către alții. În ciuda intemperiilor reușește să rămână o figură marcantă a literaturii române contemporane, problemele deceniului cinci,recunoscut fiind prin naivitatea și dogmatismul incapacității de adaptare.

Toate scrierile sale vor fi trecute prin sita interpretări sau considerații de ordin estetic și literar. Începând cu marile sale scrieri,prozatorul deschide un topos de cercetare și de interpretare,păstrându-și consecvent crezul artistic. Perioada '60 este văzută drept momentul unei mobilități surprinzătoare în ceea ce privește specia romanului. Sesizarea

în diferite formule artistice, lumea hipersensibilizată prin puterea de întrepătrundere a tradiţiei şi a inovaţiei,varietatea de teme,asimilarea unui nou univers literar,fac din Nicolae Breban un adevărat creator de roman excepţional. Întrucât face parte din generaţia şaizecistă,cu meritul de a aduce un plus la revalorificarea esteticului în urma perioadei proletcultiste,evidenţiază dialogul cu diferite modelele şi acordă spaţii intertextuale strategiilor .

Marcat de fantasma romanului care-l seduce,autorul revine la o serie de teme obsedante, multe dintre ele evocând creaţia sau concepţia scriitorului despre literatură. Cele patru memorii ale sale intitulate *Sensul vieţii* sunt organizate în jurul celor mai importante etape din viaţa scriitorului:primul volum descrie criza anilor de formare,perioada tinereţii la Bucureşti,precum şi debutul literar.În cel de-al doilea volum,sunt evocaţi prietenii,cariera,luptele literare de la sfârşitul anilor 1960.Al treilea volum,vine cu descrierea exilului care începe în vara lui 1971, cu asumarea libertăţii şi câteva dintre portretele pariziene. Cel din urmă redă întoarcerea din exil şi asumarea bătrâneţii.

Fiind scrise sub titlul *Sensul vieţii,*putem să ne punem întrebarea dacă Nicolae Breban a descoperit într-adevăr adevăratul sens al vieţii,iar răspunsul îl primim chiar de la autor:„Nu! Şi sper că nu o să-l descopăr niciodată,întrucât nu experienţa în sine mă preocupă,ci mai degrabă,capacitatea de acumulare a acesteia,viaţa fiind o uriaşă ceapă fără miez, cojile fiind tot atâtea suprafeţe”.[1]Concepţia autorului este abordată şi în romanul *Bunavestire* unde sensul vieţii este legat de „spaima de moarte”,pe care o neagă personal,spre deosebire de spaima de viaţă,care se dovedeşte a fi individuală şi socială. Astfel în primul volum al operei este legat de familie,de copii sau de vocaţie şi carieră,reuşind să scoată la iveală viaţa de după moarte.

Acordând o deosebită atenţie perioadei totalitare,memoriile se aseamănă cu mărturisirile unui anti-confesiv,scriitorul ajungând să sacrifice orice sursă pe altarul romanului,începând cu viaţa intimă,socială,(fiind „preotul romanului”) până la superioritatea epicului. Pentru el,nuvelele şi romanele scurte nu sunt altceva decât „mici biserici de lemn” care reuşesc să impună respect doar prin monumentalitate.

Încercând să-şi găsească originile în debutul cărţii,Nicolae Breban concluzionează că provine din două etnii diferite,dintr-o familie mediocră cu un şir de preoţi pe filiera tatălui , şi un clan de comercianţi nemţi pe cea a mamei,rezultatul fiind un hibrid,un fel de „preot-comerciant”.Reflectând alergarea după regăsirea de sine,ce durează între 18-35 de ani,reliefează modalitatea în care moartea timpurie a tatălui l-a eliberat,izbindu-se de societatea ostilă a adolescentului obsedat de ratare. Astfel problema seducţiei din romanele sale,ajunge să aibă rădăcini în propria-i biografie,sintagma „sensul vieţii” fiind în unitate idealurile adolescenţei,cu unicitatea dintr-un spaţiu al neadaptaţilor.

Generozitatea descrierii cosmosului său literar face din Nicolae o simplitate naivă ce face parte din lumea primilor filosofi,întreaga sa viziune îmbrăcând un caracter hotărât. Rămânând totuşi fidel vocaţiei pedagogice,ludice,prozatorul glosează insistent asupra unor subiecte „monstruoase” care gravitează în jurul fiinţei ca fantasme reale. Este vorba

[1]Nicolae Breban,*Sensul vieţii*,volumul I.Editura Polirom,Iaşi,2003,p.85.

aici despre putere,eros,farsă,joc,libertate. Atenţia creatorului este îndreptată înspre zonele mai profunde, sau mai obscure ale fiinţei,iar virtualitatea,indeterminarea,şi viaţa fiind doar un pretext pentru roman.

Prozatorul dă dovadă de o mare capacitate de a vedea în interiorul structurii metafizice proprie personalităţii umane. Personajele sale au o conştiinţă incertă asupra propriei existenţe. Redarea spontană a senzaţiei de existenţă misterioasă amplificată prin gesturi, priviri,sau chiar prin conştiinţa critică a acestuia,în cele din urmă este evidenţiată de umbra vocaţiei sale de creator. Asemănat cu un dramaturg încrezător în forţa conflictului imaginat,am putea spune,Nicolae Breban refuză convenţia scenei,sau „senzaţiei vieţii" ,romanele sale fiind demonstraţii concrete ale realităţii. Prozatorul expune romanul,anticipând acţiunea,trasează dinainte destinul personajelor sale şi le schimbă evoluţia în momentul în care apare vreo abatere.

Mergând pe premisa că posibilităţile epicului sunt insuficiente,acesta retrăgând monologul sau dialogul eroilor săi,preferă să intervină ca interlocutor al acestora.Autorul pune accentul şi pe două elemente:masculinul şi femininul,care susţin printr-o confruntare întreaga mişcare dinamică a relaţiilor interumane.

De aceea pentru Nicolae Breban romanul rămâne marea pasiune şi visul suprem al acestuia:„Romanul a fost nu numai cariera sau vocaţia mea,dar şi salvarea propriei mele existenţe, o legendă ce nu s-a ofilit niciodată,un ţel spre care am tins mereu cu o energie,cu o consecvenţă ce nu se putea bănui la acel tinerel de douăzeci de ani(…).Un echivalent al polis-ului grec,al cetăţii romane,al catedralelor gotice,un echivalent chiar şi a sistemelor filosofice(…)romanul a fost şi trebuie să rămână o ,,construcţie'' şi,numai în acest mod,el, romanul, a reuşit să ajungă în poziţia privilegiată,care,încă azi o ocupă…".[2]

Vrând să aducă propriul roman în faţa contemporanilor, îl redefineşte şi vorbeşte despre acesta cu o sensibilitate profundă. Prin stilul său, îndeamnă la depăşirea limitelor în scopul unui loc privilegiat în cadrul analiticului sau cel al psihologicului. Ajunge să-şi configureze de-dogmatizat, iar structurile narative anti-naturaliste şi descentrate, personajele sale fiind ne-unitare, „rupte" nu fac altceva decât să acţioneze într-o scriitură contorsionată sau ambiguă.

În opoziţie cu orientarea sa pro-modernistă,Breban admite ideea în care mijloacele cardinale ale propriei opere sunt date de parabolă şi simbol,acestea suprapunându-se peste alegorie, iar în *Bunavestire,* autorul susţine că este vorba de o carte realistă ce cuprinde o istorie posibilă. Ajungând să respingă romanul-eseu specific Ivasiuc,precum şi proza de un realism al livrescului aparţinătoare lui Urmuz, ignoră personajele marionetizate din opera sa. Din acest motiv optează pentru promovarea unui intelectualism sui-generis,care-l orientează spre într-o altă direcţie decât cea a contemporanilor săi:„…mă gândesc,că ar fi trebuit să mă nasc în anii '20, când populau Europa culturală ruşii care aveau acelaşi model ca mine,modelul romanului-total, romanul-vizionar de tip problematic, tipul de psihologie românească al unui Robert Musil,al unui Joyce, Thomas Mann…".[3]

[2]Nicolae Breban, *Sensul vieţii,* volumul, II ,Polirom,Iaşi,2004,p.277.
[3]Nicolae Breban ,*Confesiuni violente*,*Dialoguri cu Constantin Iftimie*, Editura DU Style, Bucureşti, 1994, p.132.

Adevărata valoare a romanului este fixată prin construcţie,întrucât în viziunea prozatorului romanul trebuie să fie „o catedrală”.

Astfel critica propune două serii tipologice prezente în opera sa. În primul rând o serie care cuprinde operele *Francisca, Animale bolnave, Bunavestire şi, parţial Amfitrion* toate având origine germanică,datorită sangvinităţii viziunii. A doua cuprinde o serie în care se încadrează romanele „flegmatice” sau „bizantine” precum Î*n absenţa stăpânilor ,Îngerul de gips ,Drumul la zid, Pândă şi seducţie,* romane care s-au construit pe proza problematică pentru marile teme „ne-epice” ,reuşind să sfideze legile organizării perspectivei narative.

În ceea ce priveşte efortul creator al romancierului acesta mărturiseşte:„Greutatea vine…din felul în care concep eu ficţiunea,adică romanul:în niciun caz o lineară,monotonă înşiruire de fapte,mai mult sau mai puţin memorabile,susţinute de câţiva „stâlpi epici”pe care-i numim personaje. Plus autorul,care,ca-ntr-un joc de oglinzi,se poate „desface” la rându-i în câteva „posturi”,roluri,devenind un fel de bufon,trădându-şi astfel vocaţia „mai veche” de Dumnezeu al istoriei,omniscient şi ubicuu”.[4]

Toate acestea dovedesc că Nicolae Breban este un înnoitor chiar de la primul său roman *Francisca,* necunoscând avangardismul superficial, iar metamorfoza producătoare îi face posibilă integrarea în galeria prozatorilor maramureşeni. Eugen Simion vorbeşte despre o posibilă pluralitate a naraţiunilor, considerând că substituţia narator-personaje, şi reflecţia, sunt pentru Nicolae Breban etape în ceea ce priveşte scriitura prozatorului. Ochiul său fixându-se asupra romanului *Francisca* exprimând impresii stranii sau contradictorii care sunt destul de evidente şi pentru ochiul cititorului.

Francisca surprinde informaţiile temporale,iar timpul pare că îşi pune amprenta într-un mod neutru dinspre exterior spre interior,făcând din operă o relatare într-un timp istoric,văzut ca un semn al autenticităţii. Ironia este şi ea necesară în scopul redării elementelor de supravieţuire ale spiritului estetic,aceasta metamorfozându-se în contextual relaţiilor sociale,interumane,iar multe dintre ideile filosofice sau psihologice ajung să fie ironizate.

Capodopera valorifică o instanţă narativă omniscient prin care introduce un personaj dramatizat, perspectiva narativă fiind dublată,iar diferenţa dintre naratori este motivată temporal. Nicolae Breban are acces la trecut,iar disjuncţia narativă ajunge să fie motivată prin efectul real. Cu toate acestea romanul rămâne un puternic catalizator,analist intuitiv sau dramaturg al existenţei,susţinut de reflectorul paradigmei narative.

Nicolae Breban joacă o singură carte într-un mod disproporţionat, definitoriu, proza sa ieşind prin legea numerelor mari,sau a echilibrării întâmplărilor acumulate. În cele din urmă putem confirma faptul că opera brebaniană cunoaşte ambiţia defrişării unui teritoriu vechi prozei româneşti, completându-şi propria evoluţie în creaţie literară.

Bibliografie

Aura Christi, *Nicolae Breban 70*, Editura Fundaţiei Culturale. Idee europeană,Bucureşti 2004;

[4]Nicolae Breban, *Sensul vieţii*,vol. I,Iaşi,2003,p.281.

Eugen Simion, *Scriitori români de azi I(Ediția a doua revăzută și completată)*, Editura Cartea românească, București,1978;
Gheorghe Glodeanu,*Măștile lui Proteu*, Editura Fundaţia culturală Libra, București,2005;
Ioan Dorel Todea,*Nicolae Breban și metamorfozele romanului*, Editura Grinta,Cluj-Napoca, 2011;
Laura Temian, Otilia Marinescu, Ana-Maria Brezvonski, *Autori maramureșeni. Dicționar bibliografic*, Editura Umbria, Baia-Mare, 2000;
Nicolae Breban, *Confesiuni violente. Dialoguri cu Constantin Iftimie*, Editura DU Style, București, 1994;
Nicolae Breban,*Sensul vieții,volumul I*, Editura Polirom, Iași, 2003;
Nicolae Breban,*Sensul vieții,volumul II*, Editura Polirom, Iași, 2004.

THE CONDITION OF THE POET AND POETRY IN THE LYRICS OF NICOLAE DABIJA

Liviu CHISCOP,
PhD Candidate, Scoala Doctorală
de Ştiinţe Lingvistice şi Literare, Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: Along with the inescapable theme of love poetry, with the patriotic lyricism that aimed at the national rebirth of Bessarabian Romanians, or the poetry of religious sentiment, poetic arts or, rather, poetry about the status of the poet and poetry is one of the major themes of Dabijian creation . In the good tradition of genre creations in Romanian literature and in the descendants of some illustrious forerunners - starting with Eminescu, Coşbuc and Goga, continuing with Arghezi, Blaga and Barbu and ending with Labiş, Stănescu or Păunescu - Nicolae Dabija transfigures lyrically, in many of his creations, definitions of poetry or thoughts regarding the status of creators of art and even stories, with subliminal horticultural intention, addressed to congeners ...

Keywords: poetry, poetics, poetic art, status, lyrics

Introducere

Conceptul de *artă poetică*. Se obervă frecvent, în ultima vreme, în scrierile unor critici literari ori teoreticieni ai literaturii tendinţa de pune semnul egalităţii între conceptul de *poetică* şi cel de *artă poetică* – suprapunere de natură a genera confuzie nu doar în rândul cititorilor, ci şi în cel al specialiştilor în domeniu. Efectuarea unor delimitări conceptuale şi a unor precizări terminologice în cazul celor două noţiuni ni se pare a fi absolut obligatorie. O sursă de confuzie poate fi chiar etimologia cuvântului *poetică.* Derivat din adjectivul grecesc *poietikos,* care e înrudit cu substantivul *poietes*, „făuritor" sau „poet", termenul poetică poate sugera faptul că s-ar aplica doar poeziei. În realitate, în utilizarea sa modernă, termenul se aplică unei teorii descriptive generale a literaturii, ca atunci când Tzvetan Todorov vorbeşte de o „poetică a prozei". După cum bine se ştie, cea mai timpurie teorie a *poeticii* se găseşte în *Poetica* lui Aristotel, care este, în primul rând, un studiu al artei de a compune poezie (sinonimă cu tragedia). Teoriile moderne ale *poeticii* sunt, ca şi teoriile naratologiei, legate în principal de structuralism şi completează noţiunea aristotelică fundamentală, încercând să definească şi să descrie proprietăţile distinctive ale literaturii în genere. „În Antichitate, la Aristotel şi Horaţiu - spune Aliona Grati într-un recent *Dicţionar de teorie literară* - *poetica* desemna totalitatea normelor referitoare la arta compoziţiei în versuri, fixând sensul tradiţional al termenului ca ansamblu de reguli pentru alcătuirea unei opere literare. Poeticile clasice au un *caracter normativ,* reglementările lor privesc domenii diferite: metrică şi versificaţie, procedee stilistice legate de vocabular ori de sintaxă, dar conţin şi principii mai apropiate de estetica sau de filozofia textului literar" [1, p. 387]. În epoca modernă însă, termenul de *poetică* se aplică unei teorii descriptive generale a literaturii care tratează aspectele legate de natura intrinsecă şi de funcţia textului literar. La rândul său, esteticianul Nicolae Balotă, într-un *Argument* plasat în fruntea volumului său *Arte*

poetice ale secolului XX, observă că *de facto* teoria poeziei şi poetica se suprapun adeseori, drept pentru care încearcă să efectueze o disociere terminologică între cercetarea *tehnicii poetice* şi cea referitoare la *artă poetică (ars poetica*). Arta poetică - precizează Nicolae Balotă - „ reprezintă de cele mai multe ori crezul poetic al scriitorilor, un fel de *apologia pro arte sua"*, sau, altfel spus unele „ teze şi idei referitoare la condiţia poetului şi a creaţiei sau la raportul dintre poet şi propria sa artă" [2, p.2]. Aşadar, în timp ce *poetica* reprezintă o ramură a teoriei literare care se ocupă de analiza şi descrierea sistemului de procedee artistice ale operei literare, *arta poetică* este o operă literară în care scriitorul îşi exprimă plastic viziunea personală despre artă şi procesul de creaţie, crezul său literar, programul şi chiar unele opinii privind arta de a scrie.

Tratatul de estetică literară al lui Aristotel, intitulat *Poetica*, a influenţat nu mai puţin celebra *Ars poetica* (epistola *Ad Pisonis - Către fraţii Piso*) a lui Horaţiu şi mai apoi, *L'art poetique* (*Arta poetică)* a lui Boileau (1674).

În epoca modernă, după modelele clasice oferite de Horaţiu şi Boileau, numeroşi poeţi au ţinut să-şi formuleze principiile şi opiniile referitoare la rostul artei, al poeziei şi al artistului în societate etc. în creaţii lirice cu caracter programatic (în care şi-au expus crezul estetic, programul artistic). Aşa încât, încercând să o definim, vom spune că *arta poetică* - în calitate de specie a liricii culte - „ este o poezie cu caracter programatic în care autorul îşi expune, într-un mod mai mult sau mai puţin explicit, propriile opinii, sentimente, idei referitoare la concepţia sa despre artă şi despre poezie în general, la menirea poetului şi la programul său artistic, estetic" [3, p. 98]. Fiindcă arta poetică reprezintă, în fond, o categorie tematică, uneori tema respectivă îmbracă forma altor specii lirice, cum ar fi epistola (Horaţiu: *Ad Pisonis*), poemul (M. Eminescu: *Epigonii*), imnul (O. Goga: *Rugăciune*), elegia (Gr. Vieru: *În limba ta*) ş.a.

În vasta operă poetică a lui Nicolae Dabija - pe lângă speciile lirice mai sus menţionate - întâlnim alte câteva precum meditaţia, psalmul, doina etc., definirea artei poetice fiind una dintre temele majore ale liricii sale şi chiar o condiţie intrinsecă a modului său de a fi în poezie. „ De la un volum la altul - observa, cu îndreptăţire, esteticianul Alexandru Burlacu într-un articol despre *Poetica lui Nicolae Dabija* -, artele poetice exprimă o conştiinţă individuală asupra problemelor de creaţie, identificând de fiece dată statutul poetului şi al poeziei, particularităţile universului său artistic, pe scurt, relaţiile lui cu viaţa şi cu moartea (...). Poeţii cu intuiţie excepţională sunt, de regulă, originali în explorarea virtualităţilor cuvântului, în exprimarea, în cazul lui Dabija, a văzutului nevăzut" [4, p. 3].

Simbolistica „ochiului al treilea" O astfel de artă poetică este chiar poezia titulară a volumului de debut - *Ochiul al treilea* (1975). Apropiat ca viziune de *lăuntricul ochi-vedere în acţiune* al lui Nichita Stănescu, *Ochiul al treilea* al lui Nicolae Dabija este şi el un ochi interior, un ochi al intuiţiei şi visului, cu ajutorul căruia poetul întrevede „ rădăcinile lucrurilor" şi „ lăstarii" lor de mâine: „ Ameţitor, ameţitor se-nvârt în jurul meu/ lucrurile văzute cu al treilea ochi;/ Toate lucrurile văzute cu ochii închişi/

le duc la capăt cu el;.../ Ce-am văzut cu ochiu-al treilea ieri/ va fi doar mâine cu adevărat". Acest ochi mereu treaz face ca eroul liric al lui Nicolae Dabija să vadă, să audă şi să simtă lucruri dintre cele mai neobişnuite, pe care le sugerează prin modalităţi de expresie ce sparg tiparele tradiţionale, ceea ce îl va determina pe Mihai Sultana Vicol să scrie aşa despre colegul său de generaţie: „ Ca poet a debutat impetuos cu forţa unei erupţii şi a fost un deschizător de generaţii de poeţi (...). Şi el, şi Grigore Vieru au manifestat acceaşi smerenie şi ataşament faţă de cele sfinte. În sufletul său avea ceva din Sfântul Augustin. În eul său a rămas fidel educaţiei primite de la părinţii lui, adică a rămas un om legat de satul său" [5, p. 6]. Astfel, sesizând comuniunea dintre zumzetul albinelor şi cel al stelelor, Nicolae Dabija detectează şi distilează esenţele prin prisma aparenţelor: „ Ascult zumzetul stelelor, seara, şi-mi pare/ că-aud nişte albine trudind în livadă:... atâta linişte, se lasă pe pământ,/ că se aud luminile de mâine/ şi imnul cum se teme de cuvânt; lumina foşneşte ca grâul; Iar în cerul de nămete/ dorul lor urnea planete". Referitor la acest sentiment al dorului în lirica dabijiană, Dumitru Matcovschi spunea: „ Dorul la şaptezecişti nu e doar obiect liric, e şi o „ putere impersonală care subjugă" şi o „ vrajă" şi „ o boală cosmică". Ba chiar şi poezia pentru Nicolae Dabija nu e, cum era pentru mine de exemplu, cântec, lacrimă, tremur, fior, e un peisaj al sufletului, poetul fiind, citez, „ un fidel caligraf". Poemul, scrie Nicolae Dabija în unul din poemele sale, e ca un secret din care nimeni nimic n-a aflat, cine-şi spune numele cade în anonimat" [6, p. 3]. Într-adevăr, în amplul poem *Aceste peisaje ale sufletului,* din volumul *Ochiul al treilea*, poezia e definită astfel de către autor: „ Toate aceste poezii nu-s decât/ peisaje ale sufletului,/ decât lumina ce-o-mprăştie fructul,/ că vezi să-ţi scrii în preajma lui poezia,/ un peisaj al sufletului:/ patria, alt peisaj: dragostea,/ disperarea, primăvara, copilăria - aceste peisaje ale sufletului, // prin care noi trecem, mirându-ne: priviţi - munţii, norii,/ păsările, frunzele, ne seamana nouă..." În acelaşi poem întâlnim şi o definiţie oximoronică a poeziei: „ poezia e o bucuroasă tristeţe,/ ea poate fi făcută doar anonim,/ e ca un cântec pe care nu-l auzi/ din cauza liniştii..." Iar în secvenţa a doua a aceluiaşi poem, autorul sa autodefineşte astfel: „Acestor peisaje ale sufletului/ eu le sunt fidel caligraf.../ Toate lucrurile au câte-o aură/ de praf, de propriul praf...", pentru ca în final poetul să fie definit , în chip paradoxal, astfel: „Lumina e luată de vânt,/ peste câmpiile-ntinse din steme./ Nu-s poet, sunt /cel născocit de poeme." Tot în *Aceste peisaje ale sufletului* e prefigurat caracterul mesianic ale unei bune părţi a liricii lui Nicolae Dabija, poezia având – în concepţia sa – implicit funcţia anticipării idealurilor unei lumi virtuale: „Va fi o zi, va veni o zi.../ un soare din an, adevărat,/ simţi cum te cearcă, mai des,/ ca un vers neterminat..." Îar într-un alt poem al aceluiaşi volum de debut, autorul consideră că ceea ce contează cu adevărat, pentru poezia sa, e un punct de vedere asupra lucrurilor, căci „de câmpiile acestea, de frunzele acestea/ sufletul meu mi se umple;/ nu lucrurile întâmplate le cânt, / ci pe cele care-aş fi vrut să se întâmple" (*Eseu*). Referitor la acest caracter mesianic al unora dintre creaţiile lirice ale lui Nicolae Dabija, criticul Adrian Dinu Rachieru spunea: „Efuziunile incantatorii capătă tonalităţi oraculare, urgenţele Istoriei îl obligă să-şi aroge un *rol mesianic*, împăcând graţia lirică şi prospeţimea metaforei cu imprecaţia nutrită de vigoare civică, cântând, precum altădată

Goga – ca tribun şi cărturar – durerile neamului şi toate, dorurile interzise" (...). Pentru N. Dabija, fiecare poem este „ca o scrisoare". Elegiac şi misionar, aşadar, poetul – instalat, la start, în imaginarul neoromantic - scrutează acum, apăsat de tirania realului şi presiunea evenimentelor, prezentul, iradiind speranţă (tocmai prin poetica visării, pendulând între real şi mitic). Şi o face cu sentimentalitate şi luciditate, deopotrivă" [7, p. 282]. În spiritul neoromantic pe care-l sesizează Adrian Dinu Rachieru în creaţia poetică a lui Nicolae Dabija, poezia este un dat divin, e idealul, „luceafărul clar" etern, e darul sacru, pentru că e „ preasfânt/ văzduhul dintre fruct şi floare", ea este expresia preaplinului existenţial, este „ ură" şi „ iubire". În concepţia lui N. Dabija, poezia augmentează dimensiunile lucrurilor, dar le şi interiorizează: „ Privesc lucrurile ca printr-o lacrimă,/ ca printr-o lupă le văd mărite - / iată câmpiile, iată frunzele,/ cum îmi par nesfârşite!// De câmpiile acestea, de frunzele acestea/ sufletul meu mi se umple" (*Eseu*). În acelaşi *Eseu*, Nicolae Dabija defineşte poezia utilizând, la un moment dat, schema specifică figurii de stil numită *chiasm*: „ risipă de cuvinte e poezia,/ risipă de poezie sunt cuvintele". Sau acest dublu chiasm, dintr-o poezie fără titlu: „ zburând, nemaiştiind că zbori,/ murind, nemaiştiind că mori". Nicolae Dabija preferă, aşadar, poezia în ipostaza de forţă generatoare de viaţă. Poezia trebuie să sugereze o multitudine de sensuri şi idei în cuvinte puţine: „ Să scrii poezii lungi/ cu cuvinte puţine..." Sau, ca şi Blaga în *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*, poetul e chemat să „ sporească a lumii taină, întrucât imperativul categoric al artei e acela de a spori „ lumina": „ Scriind - să sporeşti/ ale foii lumine!" (*Eseu*) Tot aici, într-o altă definiţie, poezia e văzută de Nicolae Dabija drept un joc, o consecinţă a libertăţii de imaginaţie: „Să-ţi scrii poeziile toate din nou,/ punând în loc de cuvinte fâşii de soare,/ iar tu să treci de la cuvânt la cuvânt/ ca flacăra de la lumânare la lumânare." În sfârşit, tot în *Eseu*, N. Dabija îşi exprimă tranşant convingerea că adevărata poezie este aceea angajată, militantă scrisă pe câmpul de luptă: „ Poeţi care-şi scriu poeziile în săli de lectură/ şi poeţi care şi le scriu pe câmpul de luptă/ cu propriul sânge pădurile/ cântate de ei înfrunzesc".

Referindu-se la această faţetă a poeticii dabijiene, criticul literar Alexandru Burlacu spunea: „Pentru poetul postmodern, inaderenţa la tipul de poet tribun e un blazon, la Dabija, dimpotrivă, poezia, fără componenta mesianică, e o „ aripă sub cămaşă". Aşadar, esenţial pentru poetica lui Dabija rămâne şi astăzi caracterul paradoxal al imaginarului, al întregului său sistem poetic, al relaţiilor lui antinomice" [4, p. 12]. La rândul său, istoricul literar Ion Rotaru constata că *Ochiul al treilea* „ nu înseamnă refugierea într-un transcendent turn de fildeş, o smulgere definitivă din realitatea tiranică a istoriei ce se desfăşoară sub ochii noştri. *Ochiul al treilea* ne propune un tărâm al poeticului purificat de scoriile terorii istoriei, oferă poetului o tribună sau un soclu care să domine prin vis şi viziunea suprafirească a artei" [8, p. 968].

Definiţii ale poetului şi poeziei. În 1975, Nicolae Dabija plasa, în finalul volumului de debut, o odă închinată creatorului de artă, făuritorului de frumuseţi

artistice. Alcătuită, compoziţional, din două catrene de factură clasică/ tradiţionalistă, cu ritm trohaic şi rimă îmbrăţişată, *Frumuseţe* ne trimite cu gândul atât la mitul estetic, al jertfei pentru creaţie, din eposul naţional, cât şi la cel erotic, avându-i ca protagonişti pe Orfeu şi Euridice, căreia privirea îndărăt i-a fost fatală. Iată versurile: „ Rănită-i frumuseţea, şi zidarul/ se duce-ncet, făr-a privi-napoi;/ nu s-au stricat nici schelele mai noi/ şi nici nu s-a uscat pe ziduri varul.// Un suflu simte parcă-n el, sfinţit,/ temându-se cu-n ochi a cerceta,/ de parcă cu-o privire-ar dărâma/ tot ce-a lăsat în urma lui zidit".

Motivul genialităţii artistului creator de frumos e întâlnit şi în alte piese lirice dabijiene, un exemplu fiind aceste versuri din finalul poemului *Orfeu*: „ Când cântă:/ o moarte se amână/ şi iarba se face mai verde.../ Cuvintele-arar le îngână/ ca şi cum, de le-ar spune, le-ar pierde...// Nemaiştiind în vechi lumine, - / (o, îndoieli atâtea cernu-l!) -/ etern - din urmă-i, cine vine:/ Euridice sau Infernul?!" „Cântecul orfic atoatecuprinzător, ferit de privirea iscoditoare, nefastă a lui Orfeu ieşind din Infern - spunea criticul Theodor Codreanu -, trebuie să accepte ambiguitatea Fiinţei. Altfel spus, poetul nu trebuia să-şi pună întrebarea cine vine din urma lui: Euridice sau Infernul? Între, se află <u>adevărul,</u> profund dramatic. De aceea, trebuie răspuns la întrebarea eminesciană: *Unde vei găsi cuvântul/ Ce exprimă adevarul?* Soluţie grea, fiindcă trebuie regăsită *limba adamică*, „ cuvântul dintâi", cum zice Demiurgul în *Luceafărul*, limbă pe care au încercat s-o recupereze toţi marii poeţi ai lumii" [9, p. 109].

O posibilă definiţie a creatorului de frumos în ipostaza de poet liric – care ar vrea să scrie „ o poezie, să palpite ca inima" -, ne oferă autorul *Ochiului al treilea* şi în aceste versuri din *Jurnal*: „Nu răsfoi această carte/ ca şi cum nimic nu-i spus:/ între paginile şase şi şapte/ atâtea foi, cititorule, nu-s. // Nu citi prea repede filele,/ s-ar putea frumuseţea să-ţi scape./ Printr-o ureche de ac trec cămilele/ către proverbe să se adape.// Poetul e cel care iar şi iar –/ cu viaţa lui toată risipă –/ din răsputeri, în fiece seară,/ reţine-nserarea cu-o clipă." Esenţa poeticii *Ochiului al treilea – a vedea nevăzutul* şi *a auzi neauzitul* – descinde din trunchiul viguros al eminescianismului: „Iară ochiu-nchis afară înlăuntru se deşteaptă". De altfel, e ştiut că Nicolae Dabija a închinat lui Eminescu mai multe poeme, între care cel mai izbutit, strălucind prin desăvârşire artistică, este cel intitulat chiar *Eminescu* (din volumu*l Aripă sub cămaşă*, 1989):

„Când mă gândesc
cât de mult
ne iubise
izvoarele,
şi codrii,
şi doinele
ce au fost a-l cunoaşte –
îmi vine să cred
că poeţii mari
îşi aleg
popoarele

în mijlocul cărora
au
a se naşte."

Dacă în volumul de debut, Nicolae Dabija vedea, cu un ochi lăuntric („înăuntru îndreptat") ceea ce „alţii n-au să vadă", în volumele care au urmat – deşi imaginea lumii este acum sensibil diferită – tema poetul şi poezia capătă parcă o amplitudine sporită de la o carte la alta, fiind reluată cu insistenţă. O astfel de poezie despre poezie este, de pildă, *Rugă* din volumul *Zugravul anonim* (1985), din care criticul Mihail Dolgan reproducea, într-un articol, această strofă finală: „Rugă-cântec, rugă-plânset, rugă-blestem/ (naivă, credulă, nebună)/ de aed care crede cu un poem/ c-ar putea face lumea mai bună." „Poetul – comenta criticul în volumul *Literatura română postbelică* – crede cu toate fibrele fiinţei sale în efectul magic al slovei artistice, în forţa transformatoare a acesteia" [10, p. 546]. Un alt comentator e de părere chiar că libertatea fanteziei din *Ochiul al treilea* e înlocuită, în unele creaţii ulterioare, cu libertatea „nebunului", ştiut fiind că „nebunul" este – şi în alte literaturi – cel care spune adevărul până la capăt. „Metamorfoza cea mai evidentă – constată, în acest sens, Alexandru Burlacu – e în ciclul „Săgeată înfiptă-n aer", unde poetul e deja un virtuoz al scrisului evaziv, uneori chiar subversiv (...). O precizare se impune totuşi. Libertatea fanteziei este exaltată şi exersată ingenios cu un fals sentimentalism, pentru a recurge programatic la un registru de aluzii echivoce, la o simbolistică plină de ambiguităţi şi ambivalenţe" [4, p. 5]. În spatele aparenţelor, al falsului sentimentalism, se ascund tragediile creatorului angajat, nevoit să trăiască într-o lume în derivă, „o Arcadie în negativ" care era Moldova în anii regimului sovietic. „La Dabija – constată, cu justeţe, Alexandru Burlacu – libertatea în zborul fanteziei duce (în „*Săgeată înfiptă-n aer*" din volumul *Apă neîncepută* 1980) la libertatea unui joc al nebunilor. Eul poetic, un fals naiv, vede un soare bătrân, zgâriat de păsări, care s-a răcit de tot, pe care „un nebun îl trage de raze,/ aşa părându-i-se mai frumos". Poetul, care îl cântă pe Homer, vede cu ochiul lăuntric ceea ce nu voiau să vadă poeţii care îşi sincronizează pulsul inimii cu bătaia de cap a regimului. Vederile ochiului lăuntric echivalau, în anii „ stagnării", cu un act de curaj pntru care disidenţii erau condamnaţi la tăcere sau izolaţi în psihiatrii" [Ibidem, p. 6].

Tot din volumul *Apă neîncepută* face parte tulburătorul poem *Dreptul la eroare*, având ca temă responsabilitatea pe care trebuie să şi-o asume nu doar poetul, ci scriitorii, în genere, care se adresează nu doar contemporanilor, ci şi generaţiilor viitoare. Inspirată din celebra zicere a lui Miron Costin – cel dintâi poet cult din literatura noastră – conform căreia „nici iaste şagă a scrie ocară vecinică unui neam, căci scrisoarea iaste un lucru vecinic", Nicolae Dabija exprimă, în *Dreptul la eroare*, un patetic *credo* al său, acela că „poeţii nu au dreptul la greşeală": „Poeţii nu au dreptul la eroare, / cum ei depozitează adevărul,/ în jurul lor se-adaugă, lin, veacul:/ precum în jurul sâmburelui – mărul". Dând o înaltă apreciere menirii aedului în cetate sau, prin extensie, rolului poeţilor în viaţa unui popor, autorul decretează: „De ar muri aezii într-o ţară –/ colo-ar trăi cel mai sărac popor;/ o, parcă i s-ar smulge unei flori/ mireasma toată c-un

aspirator;// graiu-ar părea umil, şi adevărul/ ar fi ca o armată părăsită/ în ploaie şi-ntuneric, ce aşteaptă/ de peste tot – să fie încolţită".

Principii şi idei din categoria celor mai sus menţionate a formulat Nicolae Dabija nu doar în creaţiile sale lirice, ci şi într-o serie de interviuri sau articole. Aşa, de pildă, referitor la condiţia poetului şi a poeziei în viaţa unui popor Nicolae Dabija exprimase, în eseul *Necesitatea poeziei* (1985) concepţii similare celor din *Dreptul la eroare.* „Poezia – spunea atunci autorul eseului – este o necesitate mai reală decât realitatea însăşi" (...). Tocmai de aceea „Poetul contribuie la bunăstarea patriei sale prin ceea ce scrie. Aşa cum un arbore are nevoie de sol pentru a se prinde cu rădăcinile-n el, ca să nu-l ia vântul, un poet n-ar putea supravieţui fără aerul unei patrii concrete".

Omagiindu-l pe Nicolae Dabija cu prilejul aniversării a cincizeci de ani, un scriitor aromân vedea în *Dreptul la eroare* (1993) „o carte de suflet, densă, expresivă", adăugând acest incontestabil adevăr: „Un tradiţionalist", Nicolae Dabija, vor zice unii. Multora le scapă modernitatea de fond a tradiţionaliştilor, care nu s-au jucat nici o clipă cu poezia, cu literatura, cu frumosul" [11, p. 2].

Statutul poetului şi al poeziei constituie şi tema unei alte *arte poetice* din volumul *Apă neîncepută,* unde poetul crede cu fermitate că: „Vin vremi când liniştea e la cer strigătoare,/ când cuminţenia comite cele mai multe/ erori;/ când tăcerea e mai asurzitoare/ decât scrâşnetul tramvaielor în zori." (*Poetul*). În sfârşit, într-o altă creaţie memorabilă din *Apă neîncepută*, Nicolae Dabija sugerează că istoria devine, în unele epoci, în mod paradoxal, unica modalitate a poetului de a se referi la prezent. „Este timpul când apelul la istorie – scrie Alexandru Burlacu – devine unica şansă a artistului de a vorbi despre prezent, o modalitate evazivă de implicare în problemele cu adevărat stringente ale regimului totalitar" [4, p. 5]. Aşa se face că poetul, aflat sub teroarea istoriei, are teamă de o carte care ar cuprinde toate versurile ce încă nu le-a scris: „Mi-i teamă de o carte (o văd ades şi-n vis), / pe care aş deschide – o – nfrigurat/ şi-n paginile ei aş da-deodat' - / de toate versurile ce încă nu le-am scris (...)// Parcă mă văd citind – în acea carte/ doar pân' la mijloc orice poezie,/ ştiind ce-i scris, deodată, mai departe,/ cum dintr-un rând poemu-ntreg învie." (*Mi-i teamă de o carte).*

Tema *condiţia poetului şi a poeziei* va fi reluată şi perpetuată, de Nicolae Dabija, cu şi mai mare insistenţă în cel de al treilea volum al său de versuri – *Zugravul anonim* (1985), care se deschide chiar cu această, oximoronică, *artă poetică:* „Precum un cerc cu centrul în afara sa,/ precum o secundă, în care începe Vecia,/ precum un cer născocindu-şi propria stea - / poezia" (*Poezia*).

O patetică pledoarie *pro-domo*, în apărarea poeţilor şi a poeziei, este – în acelaşi volum – poemul *Memoriu*. Elaborată în manieră postmodernistă, caracterizată adică prin ironie şi autoironie, dar şi prin spirit ludic, această insolită *artă poetică* debutează astfel: „Stimate director general/ de la uzina de produs poeme,/ scuzaţi că Vă răpesc din vreme/ eu, al/ D-voastră zilier, cu umilinţă/ aş vrea să vă aduc la cunoştinţă:/ nu e de vină poezia/ că pe planetă s-a scumpit hârtia,/ şi nici poeţii nu-s de vină/ dacă cerneală-i mai puţină." Iar în final, autorul conchide „că e nevoie încă de poezie/ pe globul-acesta./ Să se ştie./ Cu toată dragostea şi grija,/ al D-voastră,/ N. Dabija."

O paradoxală *artă poetică* ar putea fi considerată şi poezia *Homer*, înrudită, într-un fel, cu *Ochiul al treilea*, în măsura în care genialul aed-orb fiind-fusese capabil să vadă o lume „înlăuntrul lui": „Amurgul e ca un drapel/ purtat prin sânge./ Nu aedul lacrima-şi plânge -/ lacrima-l plânge pe el (...).// Orb, bate-aceleaşi cărărui./ Şi lumea cum – a câta oară?! - / nu o găseşte în afară,/ o caută-nlăuntrul lui (...). // În faţa filelor gălbui/ mă-ntreb, cum bolţi sunt zădărâte:/ de n-ar fi fost orb – oare lui/ i-ar fi fost dat să vadă-atâte?!"

Şi în *Aripă sub cămaşă* (1989) există câteva piese lirice din categoria *artelor poetice. Precuvintele*, de pildă – poem de factură modernă, în vers liber şi vers alb, cu măsură variabilă –, este un elogiu adus *cuvântului* în ipostaza sa de materie primă a poeziei. Nu e vorba însă, aici, de orice fel de cuvânt, ci doar de „acele cuvinte primordiale,/ din vremile când cuvintele declanşau lumi,/ când trăiau poeţi visaţi de cuvinte..." Autorul consideră că: „A scrie cu precuvinte – e ca şi cum/ ai scrie cu înseşi/ obiectele şi întâmplările;/ tu ai declanşa şi tu i-ai stinge." În secvenţa finală, poetul se imaginează revenit la „anul Unu", capabil să domine Cuvântul „pulsând, sub mâna mea, ca o tânără fiară,/ fără şă ştiu nici eu prea bine ce are de gând:/ să se lase-mblânzit/ sau, lăcomos, să mă sfâşie..."

Militantismul *artelor poetice.* O remarcabilă *artă poetică* este, în *Aripă sub cămaşă,* această *Scrisoare către cititor*, care anunţă discret noua direcţie, militantă, pe care se angajează lirica dabijiană de după 1989. Poetul se adresează, cu directeţe, potenţialilor cititori, întrebându-se retoric: „Izbuti-voi să zic ce te doare,/ c-un cuvânt pentru tine aparte?/ Fiece poem este ca o scrisoare,/ pe care ţi-o trimit de departe.// Îmblânzi-voi cuvintele-n veci sfidătoare?!/ Cu-aceleaşi pietre şi-acelaşi mortar – / poţi să înalţi un altar./ Sau o închisoare.// Iartă-mi, rogu-te, acest vis nebunesc,/ naivitatea de-a crede că-ntr-un catren - / poate încape-un destin omenesc,/ raiul întreg, şi ceva din infern." Cât despre militantismul liricii dabijiene, e de precizat că acesta a generat reacţii vehemente din partea unor critici. „Contestările poeziei lui Dabija – constată Alexandru Burlacu – veneau de obicei din partea poeţilor de curte, deranjaţi de „poezia pură", de caracterul ei orfic. După *Zugravul anonim*, criticile devin mult mai vehemente şi vin din direcţii diferite, de aici şi ipostaza poetului de luptător pe metereze într-o cetate asediată. Mai cu seamă în *Aripă sub cămaşă* (1989), volum cu un puternic filon publicistic, poezia militantă, învăluită altădată într-o imagistică uşor aluzivă, se declanşează într-un limbaj de tribun" [4, p. 8]. Într-adevăr, Nicolae Dabija – „lider de generaţie", animator al Renaşterii basarabene şi luptător ca nimeni altul pe baricadele românismului – este un creator cu conştiinţa deplină a menirii sale în colţul zbuciumat de planetă unde i-a fost dat să viеţuiască. Nu e întâmplător faptul că, în *Aripă sub cămaşă*, Nicolae Dabija – ca şi alţi basarabeni-i se încredinţează lui Eminescu prin acest catren pus chiar la început: „Nu oboseşte niciodată să răsară/ Luceafărul – steaua noastră polară!/ Steaua care – dacă ar cădea/ Ar trage întreg cerul după ea". Aceleiaşi teme a reînvierii sufleteşti a românilor basarabeni i se subsumează – tot în *Aripă sub cămaşă* – şi celebra *Baladă,* devenită una dintre cele mai populare melodii" graţie

creaţiei compozitorului Teodor Chiriac. Între vocea orfică a lui Nicolae Dabija din această *Baladă* şi melodia interioară a *Doinei* eminesciene, ambele de o profundă simplitate, există parcă o tainică legătură: „Cât trăim pe-acest pământ/ Mai avem un lucru sfânt:/ O câmpie, un sat natal,/ O clopotniţă pe deal.// Cât avem o ţară sfântă/ Şi un nai care mai cântă,/ Cât părinţii vii ne sânt - / Mai există ceva sfânt (...) // Cât Luceafărul răsare/ Şi în cer e sărbătoare,/ Şi e pace pe pământ - / Mai există ceva sfânt.// Cât avem un sat departe,/ Şi un grai ce n-are moarte,/ Cât ai cui zice „părinte!" - / Mai există lucruri sfinte". În aceeaşi ordine de idei, frumuseţea graiului, a limbii române – la care ne-am referit şi cu alt prilej – este un fenomen care poate întrece însuşi lucrurile create de Dumnezeu: „Iertat ne fie, Doamne, acest grai/ şi frumuseţea lui care încearcă/ să-ntreacă lucrurile ce le ai/ fost izvodit, tot pentru dânsul parcă" (*Cronicarii)*. Remarcând că în multe din poeziile lui Nicolae Dabija există o demnitate ca de statuarie, istoricul literar Ion Rotaru formula şi această constatare pertinentă: „ El se distanţează în anume chip, de realitate, o transcende, fără a se depărta prea tare de ea totuşi, atât numai cât este necesar să o exorcizeze, să o domine" [8, p. 969]. Unei astfel de realităţi aparţineau poeţii conformişti, poeţii „de curte", obedienţi Puterii, pe care Nicolae Dabija – capabil să schimbe, la nevoie, elegia în pamflet, cum bine remarcase Eugen Simion – îi discreditează fără cruţare în *Mierla domesticită* (1992). Autorul reia aici magistral ideea profetului fals, vituperând poeţii de curte, afonia „păsărilor surde": „Pasăre crescută cu grăunţe,/ ce s-a dezvăţat demult să zboare,/ vezi cum vântul, umilit, tresare/ atingându-se de penele ei unse,/ şi în ochii ei – cum cerul moare.// Mută umblă printre orătănii/ şi adoarme grasă pe stinghii;/ pasărea amiezilor pustii/ timpu-şi pierde-n căutarea hrănii/ sau batjocorită de copii.// (...) Numai ochii ştiu să o denunţe, când o boare de vântuţ tresare,/ pe această mută zburătoare/ ce-a schimbat un cer fără hotare/ pe o troacă plină cu grăunţe."

Despre poeţi şi despre poezie se face vorbire şi în amplul poem *Intoarcerea lui Eminescu* – în care e rememorată odiseea neamului românesc din Basarabia – aşezat în fruntea volumului *Dreptul la eroare* (1993) în care citim: „Ne-au bătut şi cerul şi pământul,/ vremuri grele au trecut pe-aici,/ ne ziceam: s-avem pâinică-n casă,/ fără poezie – om mai trăi (...)// Asta e durerea noastră mută/ că visând să-şi numere arginţii - / câte-un Iuda, la un colţ de stradă,/ vinde-şi şi poeţii şi părinţii." Sau: „Căci la noi aşa-i de la un timp - / dacă-ngheaţă via sau puieţii - / pentru tot ce se întâmplă-n ţară-/ nu răspund miniştrii, ci poeţii".

Un simbol cu totul aparte în câteva dintre *artele poetice* ale lui Nicolae Dabija este *fulgerul*, care are, pe de o parte, rolul de a detuna răul şi minciuna, iar pe de altă parte de a propovădui binele şi adevărul. De aceea, poetul este asemuit cu preotul: „Poetul este ca preotul care aduce ploaia/ pe arşiţă,/ cântând-o./ El spune cuvinte ce declanşează fulgere/ şi ploaia la vremuri/ de secetă" (*Dreptul la iluzie*). E periculoasă această profesie de a fotografia fulgere – ne informează autorul volumului *Cercul lăuntric* (1998) - „aproape la fel de periculoasă ca viaţa însăşi", din pricină că uneori câte un fulger „loveşte şi în mine" şi atunci poetul rămâne doar o frumoasă amintire: „Vă las ca amintire acest fulger/ care am/ fost" (*Fotograful de fulgere*). Referindu-se la poeme precum *Fulger*

înrourat şi *Fotograful de fulgere* – care au devenit, ulterior, titluri ale unor volume de versuri, Mihail Dolgan considera că acestea, „consfinţesc simbolul „fulgerului" drept o imagine cu multiple funcţii oximoronice care exprimă plenitudinar principalele esenţe lirice ale universului artistic al lui N. Dabija", căci fulgerul, în *artele poetice* ale autorului, „străluminează printr-o maximă trezie, întreg *cerul lăuntric* al creaţiei, ozonificându-i şi purificându-i lirismul atoateînvăluitor" [12, p. 517]. Nu putem merge mai departe înainte de afirma surprinzătoarea modernitate a poeziei *Fotograful de fulgere,* exemplară pentru consonanţa indestructibilă între conţinutul ideatic şi forma artistică. Eliberată de rigorile prozodiei clasice, poezia se focalizează pe mesajul care constă în identitatea deplină între poet şi fotograful de fulgere: „Eu fotografiez fulgere/ despicând bezne,/ ceruri,/ sau brazi..." Inspirata metaforă din titlul poeziei îl va fi determinat pe criticul George Băjenaru din S.U.A. să scrie, în 1998: „Iată de ce cred, cu toată convingerea, că misiunea conştiinţei poetului Dabija este una sfântă (...). Cartea de poeme *Cerul lăuntric* atestă o îndelungă experienţă literar-artistică, fondată pe o conştiinţă vizionară, de poet modern şi hipersensibil la tot ce e valoare umană, un poet a cărui vocaţie a fost sorbită de Dumnezeul geniului din popor, cum ar fi spus Eminescu" [13, p. 7]. Dacă unele poeme precum *Fotograful de fulgere,* sunt de o modernitate fără cusur, altele, dimpotrivă, se remarcă prin clasicitatea formulei căutate, ca în aceste simpatice miniaturi din *Clepsidră*: „Precum pădurarul copacii buni de tăiat -/ moartea ne-nseamnă./ Nici n-a început vara/ şi de-acum e toamnă.// Linişte asurzitoare,/ pe care-ca pe un poem-o înveți./ Nisipul din clepsidră/ e plin cu praf de poeți."

O meditaţie pe tema *poetul* şi *poezia* este şi *Cetate asediată,* un poem superb, în cheie mesianică, al cărui titlu face aluzie la permenenta stare de teroare în care se află Basarabia. Este readusă în discuţie, printr-o interogaţie retorică, ideea artei militante/ angajate, a implicării poeţilor în lupta pentru realizarea idealului naţional: „Ce caută poeţii în biblioteci,/ când ei sunt aşteptaţi pe baricade?!" Comentând poemul, Alexandru Burlacu concluziona: „Aici aflăm chintesenţa poeziei sale, reductibilă la un adevărat apostolat cultural, pe care unii o tratează cu condescendenţă." [4, p. 11]. Într-adevăr, în această „cetate asediată" poetul, „mereu rănit când de cuvânt,/ când de cuţit", născut să învingă, nu să plângă, are conştiinţa trăirii totale, ca în acest *Remember:* „Eu nu pot spune:/ mi se pare c-am trăit./ Eu am trăit cu adevărat./ Şi-am suferit/ şi-am sperat.../ Eu nu pot spune:/ mi se pare c-am trăit".

Cititorul – ca instanţă a comunicării. O *artă poetică* este şi piesa lirică *Cititor de poeme* – din volumul *Psalmi de dragoste* (2014) – în care scriitorul se adresează cititorului ipostaziat în postura de instanţă a comunicării: „Acest poem pe care-l citeşti/ nu există/ decât în imaginaţia ta,/ urmând de fapt să-l scriem împreună: / eu – cuvintele, / tu – restul ." Poem de factură modernă sub raport formal – asemeni multor altora din ultima perioadă de creaţie a lui N. Dabija – acest *Cititor de poeme* e surprinzător de modern şi sub raportul conţinutului ideatic, întrucât pare că autorul transfigurează liric aici concepte actuale privind estetica receptării: „De tine, de tine depinde viaţa

poemului:/ eternitatea lui de o clipă,/ secunda în care se aciuiază vecia;/ iar acum: deschide fereastra/ să intre timpul/ în toate silabele lui."

În sfârşit, un ciclu de inedite din 2016, intitulat *Indimineţări*, se încheie cu poemul *Chiar şi azi* – meditaţie lucidă asupra condiţiei poetului şi a poeziei în lumea contemporană. Sunt enunţate, de fapt, aici cele două principii ireconciliabile în teoria conceptului modern de poeticitate – poezia angajată/ militantă şi „poezia pură", care se exclud reciproc : „Chiar şi azi, când în lume/ pentru poezie nu mai e loc,/ se mai scrie cu sânge,/ se mai scrie cu foc.// Chiar şi azi, pentru-un vers/ chemat să împrăştie ceaţa,/ unii-şi dau aere,/ alţii-şi dau viaţa." Ca şi în poemul *Testament,* unde autorul lasă drept moştenire trandafirul, şi aici afăm cele două direcţii – mai sus menţionate – ale poeziei: „Chiar şi azi, pentru-o strofă, / chiar şi azi, pentru-o carte/ se condamnă la nemurire,/ se condamnă la moarte.// Chiar şi azi – când citită-i/ poezia tot mai arare -/ pentru ea se mai trăieşte, pentru ea se mai moare". Cu toate acestea, finalul poemului e unul optimist: „Copilo, care citeşti biblioteci/ cu-o lumină-n ochi tristă,/ nu crede ce zic cârcotaşii - / poezia există!"

Conzluzii

Dacă ar fi să epelăm la metoda statistică, am observa că, din abudenta creaţie poetică a lui Nicolae Dabija, tema *poetul şi poezia* şi-ar putea revendica vreo patruzeci de piese lirice. Circa jumătate dintre acestea conţin doar aprecieri întâmplătoare, fulgurante – dar tocmai de aceea extrem de memorabile şi percutante – la temă. Formulate în câte o secvenţă, o strofă sau doar într-un singur vers. Cealaltă jumătate e formată din creaţii axate/ dedicate integral teoretizării rolului creatorului de frumos în lume şi rostului artei în genere, precum şi transfigurării lirice a unor opinii privind condiţia poetului şi a poeziei. Din această a doua categorie, a *artelor poetice* propriu-zise – unde Nicolae Dabija se vădeşte a fi un redutabil critic de artă, teoretician al literaturii în genere şi cu deosebire, al poeziei – am putea enumera aici, într-o ordine absolut aleatorie, poeme precum *Ochiul al treilea*, *Aceste peisaje ale sufletului, Dreptul la eroare, Poetul, Rugă, Memoriu, Poezia, Scrisoare către cititor, Mierla domesticită, Precuvintele, Fotograful de fulgere, Clepsidra, Eminescu, Trandafirul, Cetate asediată, Testament, Cititor de poeme, Despre construcţia poemului, Doruri interzise, Şi cărţile au suflet, Chiar şi azi* etc.

Iar dacă ar fi să ne întrebăm ce aduce nou Nicolae Dabija prin creaţiile lirice pe tema poetul şi poezia, ar trebui să observăm, înainte de toate, că poetul ne solicită o atitudine empatică, învitându-ne să ne apropriem de aceste poeme ca de nişte „peisaje ale sufletului" său mereu deschis către lume, către aspiraţiile conaţionalilor săi. Lumea poetului e una a „cerului lăuntric" ori o lume a unui „cerc de cretă", o lume „în al cincilea anotimp", o lume în care, deşi „libertatea are chipul lui Dumnezeu", totuşi „pentru poezie nu mai e loc", de aceea poetul trebuie să fie vigilent, să vadă şi cu „al treilea ochi", să fie „săgeată înfiptă-n aer" sau „o lacrimă care vede", nu o „mierlă domesticită", fiindcă „chiar şi azi pentr-o carte/ se condamnă la nemurire,/ se condamnă la moarte."...

Poetică în întregime şi profund lirică, creaţia dabijiană în genere, dar cu deosebire cea având ca temă *statutul poetului şi al poeziei*, se sprijină – am zice – pe trei cariatide: adevărul, simplitatea şi frumuseţea. Toate aceste caracteristici, măiestrit imbricate cu o sensibilitate modernă acută şi cu un excepţional dar de a se face ecoul celor mai adânci aspiraţii ale sufletului autohton concură la izbânda artistică a artelor poetice dabijiene. Nu întâmplător poate una dintre creaţiile din această categorie se intitulează chiar *Frumuseţe...* Poate că tocmai această indeniabilă consonanţă a adevărului ideatic, a fondului cu expresia artistică asigură succesul de public şi de critică al poeziilor lui Nicolae Dabija, după cum în concomitenţa adevărului cu simplitatea şi frumuseţea rezidă puternica impresie pe care o produc *artele poetice* dabijiene...De obicei, autorul preferă expresia aleasă, capabilă – prin lirismul ei – să atingă limita profunzimii şi o maximă intensitate emoţională. Cu siguranţă că niciunul dintre poeţii români contemporani, de pe ambele maluri de Prut, nu poate concura cu Nicolae Dabija în ceea ce priveşte truda lui asiduă şi exigentă asupra cuvântului, asupra ritmului şi rimei, asupra armoniilor interioare şi exterioare ale versului. Numai prin atari proces acribios de elaborare a versurilor a reuşit poetul să imprime naturaleţe şi perfectă cursivitate creaţiilor sale lirice. Poeziile sale se disting atât printr-o compoziţie strofică (tectonică) ingenioasă, cât şi printr-o diversitate de tonalităţi. Multe dintre creaţiile sale cultivă o poetică particulară, explorând intens esteticul poeziei populare, ceea ce le conferă însuşiri precum muzicalitatea, melodicitatea şi armonia. Iar cele subsumate temei *poetul şi poezia* reuşesc să sporească prestigiul omului de artă şi cărturarului Nicolae Dabija, care a pledat ca nimeni altul, cu ardoare şi patos cauza propriei arte (*apologia pro arte sua)*, consacrându-se plenar înaltei sale meniri...

Referinţe bibliografice

Grati, Aliona. *Poetică,* în *Dicţionar de teorie literară. 1001 de concepte operaţionale şi instrumente de analiză a textului literar*. Ediţia a II-a revizuită şi completată, Chişinău, Editura „Arc", 2018.

Balotă, Nicolae*. Argument*, în *Arte poetice ale secolului XX. Ipostaze româneşti şi străine,* Bucureşti, Editura „Minerva", 1997.

Chiscop, Liviu. *Arta poetică,* în *Teoria literaturii. Concepte operaţionale*, Bacău, Editura „Bacovia", 2013.

Burlacu, Alexandru. *Poetica lui Nicolae Dabija*, în *Philologia, LV,* nr. 3-4 (267-268), mai-august 2013, pp. 3-12.

Vicol, Mihai Sultana. *Simţirea lui se aude în noi*, în *Literatura şi Arta*, nr. 20 (3949), 20 mai 2021, p. 6.

Matcovschi, Dumitru*. Acelaşi poetul, aceeaşi poezia*, în *Moldova suverană*, miercuri, 15 iulie 1998, p.3.

Rachieru, Adrian Dinu. *Nicolae Dabija – neoromantism şi mesianism*, în *Poeţi din Basarabia,* Bucureşti, Editura Academiei Române, Chişinău, Editura „Ştiinţa", 2010.

Rotaru, Ion. *Nicolae Dabija,* în *O istorie a literaturii române de la origini până în prezent*. Ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Dacoromână, 2009.

Codreanu, Theodor. *Nicolae Dabija şi poetica zborului,* în *Scriitori basarabeni*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2019.

Dolgan, Mihail. *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări,* Chişinău, Editura „Tipografia Centrală", 1988.

Cândroveanu, Hristu. *Nicolae Dabija,* în *Deşteptarea. Revista aromânilor,* nr. 9, septembrie 1998, p. 2.

Dolgan, Mihail. *„Dorurile interzise" ale lui N. Dabija din perspectiva hermeneuticii*, în *Poezia*

contemporană, mod de existență în metaforă și idee, Chișinău, Editura „Elan Poligraf", 2007.
Băjenaru, George. (*Nicolae Dabija: „Cerul lăuntric"*), în *Cuvântul românesc* (Hamilton-Canada), noiembrie 1998, p. 7.

ETHICAL SUBTERFUGES OF CIORANIAN NIHILISM

Liliana PAVEL (MIREA)
PhD Candidate, „Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: The existential vacuum arises from several interfering causes and can occur in a multitude of forms, masks and faces. The true meaning of life must be discovered outside, in the world, because the human being is not a closed system. To become human means, without a doubt, to dedicate yourself to causes oriented outside you, to a sense of love that looks at the other. In the struggle with himself, in the burden of suffering, Cioran seems to miss precisely this alliance of human perfection, often deliberately omitting contact with the world, blinded by the obsession of his own suffering. Then suffering begins to dig the (inner) subterfuges of ethics, to which we cannot determine the efficiency, nor the viability in relation to the outside, in a possible ethical process with the world, their origin being so sensibly subjective. In other words, self-transcendence is essential for ethical relationships; without it man remains captive in himself, exterminating any possibility of reconciliation with the world. The human being temporarily comes to resort to a helpful, adapted ethic.

Keywords: ethics, inevitably, nihilism, Cioran, becomin

Vidul existențial ia ființă din mai multe cauze care interferează și poate apărea sub o multitudine de forme, măști și chipuri. Adevăratul sens al vieții trebuie descoperit și în exterior, în lume, pentru că ființa umană nu este un sistem închis. A deveni uman înseamnă, fără îndoială, a te dedica unor cauze orientate în afara ta, unui sens al iubirii care îl privește pe celălalt. În lupta cu sine, împovărat de suferință, Cioran pare că ratează tocmai această alianță a desăvârșirii umane, omițând, voit deseori, contactul cu lumea, orbit de obsesia propriei suferințe, de *eu*. Atunci suferința începe să sape subterfugii ale eticii, cărora nu le putem determina eficiența, nici viabilitatea în legătură cu exteriorul, într-un eventual proces etic, proveniența lor fiind atât de sensibil subiectivă. Cu alte cuvinte, transcenderea de sine este esențială pentru relaționarea etică; în lipsa acesteia omul rămâne captiv în sine, exterminând orice posibilitate de împăcare cu lumea. Ființa umană ajunge vremelnic să apeleze la o etică ajutătoare, adaptată.

Emil Cioran determină un paradox. Opera sa dezvoltă nenumărate trasee dilematice care oglindesc dificultatea de a ajunge la o justiție echilibrată privind aspectul etic. Subterfugiile etice ale nihilistului Cioran sunt adevărate tranșee subterane, cu rădăcini adânci, profunde în interioritate. În această analiză vom porni pe două căi diferite care, să sperăm, vor concluziona o singură direcție. Pe de o parte, vom urmări studierea comportamentului moral, a circumstanțelor care declanșează manifestările sale reale; iar pe altă parte, vom avea în vedere sintetizarea (pe cât este posibil) a unor căi de justificare în procesul etic. Controversata și densa critică cu care a fost abordată viziunea filosofului, perspectivele paralele în afirmație și negație, fac din misiunea noastră un angajament dificil. Pe temeiul filosofiei lui Cioran este o muncă sisifică doar încercarea de a formula direcții evidente în perspectivele nihiliste, deci evaluarea morală devine aproape imposibilă. Există o dihotomie la nivel conceptual dezbătută

dens în sfera gândirii filosofice. Avem două raportări: 1. o arie care revelează conținutul rațional explicit, având la bază temeiuri, principii, norme; 2. sondarea și analiza spațiului intuitiv, al judecății subiective, cu caracter automat. Indiferent de metoda abordată, vom urmări să nu pierdem din vedere crearea, în definitiv, a unui plan explicativ al judecății morale cioraniene.

Dilemele morale pe care le creează Emil Cioran nu sunt puține, sunt dense, întortocheate, profunde, aproape imposibil de pătruns. Putem discuta despre dileme pornind chiar de la poziționarea în sfera politicului, mergând către relaționarea cu patria, ajungând până la inserarea progresivă, lipsită de control (nu de puține ori), claustrofobică a temelor nihiliste: moartea, suicidul, neantul, Dumnezeu, nulitatea, vidul. Toate aceste situații conflictuale care provoacă ruperi conceptuale, opinii divergente, ajung, la un moment dat, față în față cu moralitatea, pe care o scindează, o vulnerabilizează profund. Căutând disperat afirmații în negație, moralistul atinge astfel limita derogării pe linia unei etici a inefabilului.

În literatura filosofică, dilema morală este caracterizată printr-o situație conflictuală, în care principiile morale îl pun pe om în fața unei decizii dificile de a alege între o acțiune sau alta (ambele esențiale), îl obligă, determină să aleagă, îl menține în imposibilitatea de a alege, să facă o acțiune sau să nu o facă. Există posibilitățile: 1. a alege între două acțiuni la fel de importante; 2. a fi obligat să realizeze o acțiune și, în același timp, să nu o realizeze; 3. situația când, concomitent, cineva este obligat să facă A, dar este imperios necesar să facă și B, deși, evident, nu poate realiza ambele acțiuni. Filosofii subliniază accentuat incompatibilitatea dintre variantele avute la dispoziție; din acest motiv, dilema nu face altceva decât să surprindă nivelul incognoscibil și imposibilitatea celui în cauză de a găsi o soluție, iar ca rezultat, aici se naște ireversibilul conflict moral. Omul este pus în următoarea situație: 1. trebuie să respingă una din laturile dilemei, arătând că acel curs al acțiunii nu i se poate impune ca fiind întemeiat; 2. îi este imposibil să stabilească care latura a dilemei trebuie respinsă; 3. este responsabilitatea lui să stabilească care este calea corectă de acțiune.[1] Pe psihologi îi interesează metodele prin care pot provoca o reacție, nu blocajul în a decide. Interesează opțiunea pentru care pledează, nu ezitarea – și aici a se avea în vedere la Cioran sinuciderea. Dilema descrie o coliziune de interese sau cursuri de acțiune cu rezultate diferite care trebuie comparate sub un aspect sau altul considerat relevant.[2] „Potențialul dilemelor morale de a induce un conflict la nivel emoțional și cognitiv se datorează caracterului lor insolubil, mai degrabă decât varietății soluțiilor concurente.[3]

Morala a fost explorată întotdeauna de toate religiile. Regulile au fost diferite, construite strâns legat de cultură și definiția binelui comunității respective, însă fundamentul a rămas același peste secole și a păstrat esențialitatea de a fi un pas fără de care nu poți atinge stadiul religios. Ne va veni destul de dificil, pornind de la întrebarea *Este sau nu Cioran etic?* să ajungem în mijlocul dilemei religioase care adăpostește paradoxuri, afirmații și negații cu profund caracter analitic.

Dacă avem în vedere ideea că oamenii pot trăi în două moduri: sunt moraliștii pe de-o parte, puritanii care urmează reguli generale conformați și asumați; iar pe cealaltă parte

[1] *Contribuții la psihologia morală: evaluări ale rezultatelor și noi cercetări empirice*, coordonatori: Bogdan Olaru, Andrei Holman, apud MacIntyre 1990, p. 12.
[2] Ibidem.
[3] Ibidem.

cei care merg după cum simt direcția luminilor interioare, totodată teoria conform căreia adevărata moralitate este doar o consecință a conștiinței, atunci rămâne misiunea de a căuta indicii interiorității lui Cioran. Omul nu are putința de a realiza diviziunea dintre bine și rău. Aceste concepte sunt individuale, locale, specifice fiecărei societăți, culturi; ele depind într-o mare măsură de împrejurări, schimbări – este foarte probabil ca ceva bun să devină rău, pe cât este posibil ca ceva rău, privind din altă perspectivă (sau chiar aceeași, peste ceva vreme) să devină bun. Dacă ar fi să avem în vedere perspectiva abordării suicidului și punem în discuție latura funcționalistă a emoțiilor, vom vedea că Cioran semnalizează treptat, crescendo transgresiuni ale normelor morale, sociale.

Rolul cauzal are o importanță extrem de mare: din cauza plecării din Rășinari s-a produs ruptura, mai târziu insomniile. Din cauza insomniilor au început să existe perturbări funcționale, bolile, depresia, neajunsul, disperarea. Ca efect al tuturor acestor lucruri, a început să se înrădăcineze zădărnicia, vidul, dorul de neant – iremediabil dorința de a părăsi lumea prin suicid. Simtomatologia eșecului a devenit clară în momentul în care dilemele morale strâmtorau omul Cioran în alegeri. Temerile, îndoiala, regretul, convingerea permanentă că orice ai face nu este bun, nu pot fi decât simptome ale eșecului. Fluxul interior este cel care dictează la Cioran direcția, caracterul inefabil al provocărilor scriiturii sale tocmai datorită faptului că este declanșat de o puternică încărcătură emoțională, vulnerabilizează, conduce iminent către o incertitudine placidă, punând în pericol capacitatea de evaluare a alternativelor, dar și pe aceea de a avea abilitatea afirmării unor judecăți morale. Vulnerabilizarea emoțională a lui Cioran a determinat diminuarea capacității de a reflecta întocmai realitatea, pentru că, iremediabil, aceasta s-a schimbat radical, s-a distorsionat, dilatat și recreat conform trăirilor interioare, modelându-se după *lumea sa nouă*. Moralitatea a rămas o păpușă cu sfori pusă la îndemâna noii realități. *Lumea nouă* îl determină pe Cioran să înceapă să nu mai vadă lucruri, să vadă idei noi, minimalizând până la anihilare lumea. Ca urmare, moralitatea nu mai este nicidecum o normă, ci devine o etică individuală, emoțională, sensibilă, vulnerabilă, care se modelează prin sine exclusiv. A fi moral devine, la fel de firesc, cum și a fi imoral. Consecvența într-o stare nu poate fi limitată de niciun factor exterior; numai dilatarea într-o stare lăuntrică poate determina schimbări definitorii în traiectoria moralei. Cioran suprasolicită spațiile deznădejdii, ridiculizează fronturile care converg către salvarea ființei prin relaționare socială, religioasă, chiar și culturală; conturează, pe lângă liniile existente, noi granițe ale moralității, puternic definite de afirmațiile interioare.

Diogene din Sinope, cu o lumânare în mână, pe străzile Atenei, umbla ziua, în amiaza mare, cu speranța de a găsi *omul*. Gestul său simplu, sincer și direct, marca începutul drumului de cercetare pe o temă de o profunzime unică în filosofie. *Omul* – această ființă, dotată cu rațiune (conștiință), „un animal rațional perfectibil”[4] după cum îl numea Petre Țuțea, o ființă constituită ca personalitate complexă, a cunoscut o evoluție istorico-politică surprinzătoare, astfel încât a devenit unic. Extrem de dificilă este misiunea de a determina limitele sale morale, de a-i cunoaște dedesubturile, natura, menirea; el vine ca o realitate uimitor de complexă, a cărei esență nu poate fi surprinsă prin nicio definiție, indiferent cât ne-am concentra. Din acest motiv, la întrebarea *Este sau nu Cioran moral?* răspunsurile vor fi extrem de diferite și niciodată suficient de revelatoare. Dacă tot am amintit de Petre Țuțea, ar

[4] Petre Țuțea, interviu TVR1, 5 iunie 2006, https://youtu.be/w8260bfuZbU.

fi potrivit să inserăm concepția misticului filosof despre om în relație cu morala. Acesta spune că: „Omul e guvernat pe pământ […] de două morale: de morala dogmelor, care e creștină, eternă, adică absolută; și morala normelor, care sunt construite pe puținătatea și imperfecțiunea omului.”[5] Revenind la Emil Cioran vom pune în balanță cele două raportări la morală și vom observa astfel că aceasta înclină spre cea a normelor.

Devii ceea ce ești

Ca să devii ceea ce ești, nu este neapărat să știi cine ești sau să ai habar despre cum anume ești. Privind din această poziție, absolut totul este important. Ceea ce va deveni Cioran, va fi rezultatul tuturor drumurilor sale lăuntrice, rătăcirilor, va fi contragerea tuturor arderilor, incertitudinilor, disperărilor. Eticii îi va reveni rolul lumânării din peșteră în acest sens, pentru că tot ceea ce va rămâne după ce nu va mai fi nimic, va fi tocmai lumina. Putem ajunge la enunțul asertiv: *Devii ceea ce ești*, în cazul lui Cioran, dar doar după ce traversăm o întindere plină de provocări dilematice pentru a răspunde la întrebarea: *A avut sau nu Cioran vreun moment în care a uitat de sine?* Ca să devii ceea ce ești și să primești circumstanțe etice favorabile (adică echitabile cu ceea ce ești), trebuie să uiți de tine, de ego. *A reușit vreodată Cioran să se desprindă de propriile-i obsesii? A reușit să vadă netulburat de durere vreodată lumea, relația cu istoria, timpul, religia, Dumnezeu, moartea?*

Pe întreg parcursul devenirii, omul trebuie să păstreze conștiința prudentă, atentă la toate demersurile morale, să o pună permanent în balanță cu realitatea. La Cioran instinctul și conștiința se întâlnesc mereu în decizii – dat fiind instinctual tiparul emoțional. Cioran pledează sau, inevitabil, cade în adâncurile lăuntrice, dezarmat de calitățile și abilitățile de supraviețuitor, gata pentru a-și sluji țelul lăuntric, gata să fie eroul propriei sale existențe. Privită din această perspectivă, morala își caută sensul în alegeri vlăguite de vulnerabilități lăuntrice: boală, insomnie, depresie, însingurare. Deseori Cioran pare că nu face niciun efort în reconcilierea cu sine sau cu lumea. Antiteza cu haosul nu îl sperie, cum nu îl interesează nici intrarea în infern: „Singurul lucru care mă satisface e sfârșitul lumii... Nevoie de spaimă, sau infinită lașitate?”[6] Acceptă cu un stoicism feroce toate provocările/repercusiunile atitudinii sale. Pentru Cioran, conștiința nu înseamnă vocea divină din om, ci încăpățânarea cu care realizează procesul repetiției adaptării la propriul eu.

Kant susținea că nici șansa, cum nici ghinionul nu ar trebui să influențeze perspectiva judecății noastre morale despre oameni sau felul în care ne raportăm aprecierea la noi înșine. „Chiar dacă, printr-o împotrivire deosebită a soartei sau printr-o înzestrare sărăcăcioasă a unei naturi vitrege, acestei voințe i-ar lipsi cu totul capacitatea de a-și realiza intenția; dacă, în ciuda celor mai mari străduințe ale ei, ea n-ar putea totuși împlini nimic și nu ar rămâne decât voința bună (firește, nu ca o simplă dorință, ci ca o folosire a tuturor mijloacelor în măsura în care sunt în puterea noastră), ea ar străluci totuși pentru sine ca o piatră prețioasă, ca ceva ce-și are în sine deplina sa valoare. Utilitatea sau inutilitatea nu pot adăuga, nici scădea ceva acestei valori.”[7]

[5] Ibidem.
[6] Emil Cioran, *Caiete*, 1958 (1957-1972), București, Editura Humanitas, p. 17.
[7] Immanuel Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor*, Secțiunea 1, part. 12, Editura Științifică, București, 1972, trad. Nicolae Bagdasar.

În apărarea lui Cioran ne putem folosi de concluzia pe care o propune Thomas Nagel în *Veșnice întrebări* după ce analizează posibilitățile când judecățile morale pot deveni victime ale șansei. Reflecția autorului se îndreaptă, în primul rând, spre „fenomenul șansei constitutive – ce fel de persoană ești – , în care nu este vorba doar de ceea ce faci în mod deliberat, ci de înclinațiile, capacitățile și temperamentul tău. O altă categorie este șansa în circumstanțele proprii – tipul de probleme și de situații cu care te confrunți. Celelalte două țin de cauzele și efectele acțiunii: șansa privind modul în care te influențează circumstanțele precedente și șansa privind modul în care evoluează acțiunile și proiectele tale. Toate pun aceeași problemă, toate se opun ideii că nu poți fi mai vinovat sau mai apreciat pentru o faptă în ansamblul ei, decât ești pentru acea parte a acțiunilor tale pe care o controlezi.”[8] Sintetizând, la rândul nostru, concludem că destinul moral nu poate fi înțeles decât în strânsă legătură cu punerea pe tapet a explicațiilor tuturor experiențelor, concepțiilor interioare, astfel încât să se poată justifica, prin legătură specifică, toate reacțiile și atitudinile morale, chiar și atunci când ele intră în conflict cu alte tipuri de valori.

Judecata morală a lui Cioran va trebui să fie raportată nu pornind de la ceea ce i s-a întâmplat la ce a ajuns să facă, ci exclusiv de la ceea ce *este* el. Cioran a fost nefericit și din cauza circumstanțelor, după cum el însuși afirmă: „nu eu sufăr în lume, ci lumea suferă în mine”[9]. Dar, moralistul a fost veșnic nemulțumit mai ales din cauza fondului preexistent existenței, apoi absorției actelor, impulsurilor din sfera tuturor evenimentelor exterioare: „Ruptura de ființă te face bolnav de tine însuți încât este destul să pronunți cuvinte ca uitare, nefericire, despărțire, pentru a te dizolva într-un fior mortal.”[10] Aici, în apărarea lui Cioran, aducem afirmația faptului că nu putem face o persoană responsabilă moral de ceea ce nu se află pur și simplu sub/în controlul propriei sale ființe sau nu putem sub nicio formă să ignorăm existența unor circumstanțe independente care absorb destinul moral, traiectoria firescului, binelui, afirmației, adevărului.

Despre nihilismul moral, meta-etică, amoralitate

„Ceva în mine mă neagă, m-a negat dintotdeauna.
Un principiu nefast, consubstanțial cu sângele și cu spiritul meu.”[11]

Nihilismul moral sau nihilismul etic este concepția meta-etică care încearcă să clarifice interferența nihilismului cu etica în direcția demonstrației că nimic nu este doar corect sau doar greșit din punct de vedere etic. Amoralitatea nu trebuie confundată cu imoralitatea sau anomalia. Amoralitatea reprezintă un ansamblu de argumente care formulează o poziție filosofică menită să respingă rigiditatea și pretențiile moralei. Amoralitatea vine cu subterfugiul unei absențe, cu o indiferență lucidă față de postura nerespectării normei morale și merge până acolo unde acordă circumstanțe atenuante, acolo unde există, din varii motive, o incapacitate a actului moral. Amoralitatea este un spațiu de refugiu între a nu fi moral sau imoral. Sub nicio formă amoralitatea nu trebuie confundată cu

[8] Thomas Nagel, *Veșnice întrebări*, trad. Germina Chiroiu, București, Editura BIC ALL, 2004, pp. 52,53.
[9] Emil Cioran, *Amurgul gândurilor*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 6.
[10] Ibidem, p. 4.
[11] Emil Cioran, *Caiete* (1957-1972), București, Editura Humanitas, 1995, p. 16.

imoralitatea ce are în vedere un om care vizează, crede sau face ceva ce știe că este greșit. Dacă ar fi să credem că moralitatea este intrinsecă umanității, există prin sine însăși, amoralitatea se naște dintr-un deficit, o lipsă; iar dacă punem moralitatea în legătură extrinsecă cu umanitatea, atunci aflăm că ființele umane amorale își pot avea existența în normalitate, firesc, pot fi deplin umane – prin urmare, ele pot fi amorale incluse în afirmația umanității implicit. Există o direcție în care amoralitatea este considerată o formă a moralității, o poziție prin care ființa poate exista în acord cu natura sa, nedisociată de spațiul etic.

Nihilismul moral este cu totul altceva decât relativismul moral care vine cu o permisiune a acțiunilor greșite ținând cont de raportul cu o anumită cultură sau individ. Este diferit, în același timp, de expresivismul moral, mai ales atunci când intreprindem afirmații morale. În perspectiva tradiționalistă, există criterii morale la pachet cu metode care ne determină să menținem limita morală în mod obiectiv, dincolo de nevoile noastre controlate care vin cu imperativul de a construi moral, de a vertebra ființa. Ca atare, moralitatea în sens larg nu există. Pledoaria pentru nihilism nu implică neapărat alegerea de a renunța la limbajul moral sau etic. Morala și etica rămân instrumente utile nihiliștilor. Mackie, precum mulți alți apărători ai teoriei erorilor, vine în întâmpinarea unei deschideri față de utilizarea frecventă a limbajului și acțiunii morale, chiar și atunci când în instrumentare se află atribuții ce țin de zona falsității fundamentale a acestor raportări. Nihilismul nu anihilează morala.

Teoria erorilor dezvoltă și se bazează pe trei principii. Primul principiu ne spune că nu există trăsături morale specifice în această lume; nimic nu este corect, bun sau incorect, rău. Principiul al doilea derivă și constată faptul că nu există un adevăr moral. Al treilea principiu stabilește faptul că judecățile noastre morale sincere încearcă, dar nu reușesc întotdeauna, să descrie trăsăturile morale ale lucrurilor. Așadar, cădem mereu în eroare de fiecare dată când gândim în termeni morali. Încercăm atunci când facem judecăți morale să le identificăm cu adevărul, dar, cum nu există adevăr moral, toate așteptările noastre morale sunt erori, greșeli. Cunoașterea are nevoie de adevăr. În acest sens, venim să întărim ideea cu ajutorul afirmației lui Petre Țuțea: „Dacă adevărul nu e revelat, intelectul e neputincios. El poate să-l primească, nu poate să-l caute, și să îl determine. Dacă nu e revelat adevărul, nu e. Nu există adevăr nerevelat.”[12] Atâta vreme cât nu există adevăr moral, nu poate exista nici cunoaștere morală. Deci, clar: nu există valori etice obiective.

Cu siguranță timpurile de azi impun cu necesitate o resetare a codurilor de etică, o recrutare adaptată a țintelor asertive către laturi care converg dinamicii nihiliste. Omul actual este extrem de vulnerabil emoțional și are nevoie de filtre pentru a conceptualiza noua realitate impusă, de multe ori în hăuri ale incertitudinilor. Toate sferele umanului/umanității sunt vlăguite și se resimte acut nevoia unui reper matricial care să restabilească echilibrul, să ajute omul să se reconecteze mai facil la sine sau la univers, cultură. Căderea în timp și reiterarea epicentrului istoriei, fac din Emil Cioran un corpus fragmentat al amărăciunii, cu manifestări prolifice, pline de reacții neconvenționale și de discursuri filosofice toride în crusta nihilismului. „Am un curaj negativ, un curaj îndreptat împotrivă-mi. Mi-am abătut viața de la sensul pe care mi l-a hotărât ea. Mi-am anulat viitorul.”[13]

[12] Petre Țuțea, interviu TVR1, 5 iunie 2006, https://youtu.be/w8260bfuZbU.
[13] Emil Cioran, *Caiete* (1957-1972), București, Editura Humanitas, 1995, p. 12.

Lev Şestov, în cartea sa *Kierkegaard şi filozofia existenţială (vocea celui ce strigă în pustie)*[14], dă un răspuns surprinzător de îndrăzneţ, radical la întrebarea ce înseamnă *a crede*. Credinţa pentru Șestov nu înseamnă să pledezi rațional la o etică, dar nu e nici o extrovertire hipersensibilă în fața scrierilor biblice, ci reprezintă încredere absolută, fără echivoc, într-un Dumnezeu pentru care totul este realizabil. În opinia lui Șestov, credinciosul se bazează pe atotputernicia lui Dumnezeu – un atribut care, de obicei, în modernitate este perceput negativ. După cum crede Șestov, deasupra omnipotenței divine, nu trebuie să punem nicio altă valoare, nici măcar *binele*, pentru că, în felul acesta nu facem altceva decât să limităm libertatea totală a lui Dumnezeu şi să zămislim un zeu după un model uman. Atunci, raţiunea, cu toate afirmațiile ei care tind spre supremaţie, se inhibă total. Cu toate acestea, ar fi absolut greşit să vedem în Şestov un iraţionalist, el se declară doar în dezacord cu obedienţa necondiţionată la raţiune, pentru că nimeni nu dă raţiunii dreptul de a trona ca un rege asupra supuşilor ei. Vede incorect drumul liber pe care oamenii îl lasă rațiunii să dicteze ceea ce este posibil și ceea ce este imposibil.

De regulă, filosofia ne-a obișnuit cu lumea înțeleasă prin exercițiul sever al minții, departe de fuziunea subiectivității. Este cel puțin ciudat că mai există gânditori, precum Șestov, care vin cu o opoziție față de rațiune, manifestată constant, dar nu în apărarea segmentului sensibil al inimii, ci în numele unei libertăți sinonimă cu credința.

Așadar, iată cum îi putem construi lui Cioran un nou subterfugiu, cum libertatea poate fi motivul răzvrătirii nihilistului absolut. Așa cum el însuși mărturisește într-un interviu luat de Gabriel Liiceanu, a pendulat tot timpul „între nevoia de credinţă şi imposibilitatea de a crede”. În acest sens, deține, cu siguranță, orgoliul învinsului: „Mi se pare mai uşor să te crezi tu însuţi Dumnezeu, decât să crezi în Dumnezeu.”[15] Dumnezeu a reprezentat un adevărat război spiritual, iar scepticul Cioran, cel care se îndoiește de Dumnezeu şi de credinţa proprie ajunge în cele din urmă, tocmai în virtutea scepticismului, să se îndoiască până şi de propria necredinţă. Rațiunea va intra totdeauna în conflict cu dorința vitală de supraviețuire a omului. Neantul rămâne singurul destin incontestabil. Aici se naște tensiunea care se propagă în reflecții puternice, dintre certitudinea rațională a finalului, pe de-o parte, și viziunea sentimentală a nemuririi personale, pe cealaltă parte. Neantul este însăși libertatea, este dincolo de prăbușirea sa: „Nu pot coborî mai jos în neantul meu, nu pot depăși limitele decăderii mele.”[16]

Etica este produsul rațiunii. Ei i se datorează perpetuarea valorilor, dar ea nu ne va învăța niciodată cum să ne readaptăm lumii, ci doar ne va ghida să găsim soluții pentru a reuși să ne detaşăm în situaţiile cruciale, să ne putem opri prudent, echilibrat în fața imposibilităţii.

[14] Lev Şestov, *Kierkegaard şi filosofia existențială (vocea celui care strigă în pustie),* Editura EIKON, 2018.
[15] Emil Cioran, *Mărturisiri şi anateme*, București, Editura Humanitas, 2017 p. 53.
[16] Emil Cioran, *Caiete* (1957-1972), București, Editura Humanitas, 1995, p. 13.

BIBLIOGRAFIE

Opere:
Cioran E., *Amurgul gândurilor*, București, Editura Humanitas, 1991.
Cioran E., *Caiete* (1957-1972), București, Editura Humanitas, 1995.
Cioran E., *Mărturisiri şi anateme*, București, Editura Humanitas, 2017.
Studii critice:
Contribuții la psihologia morală: evaluări ale rezultatelor şi noi cercetări empirice, coordonatori: Bogdan Olaru, Andrei Holman, apud MacIntyre 1990.
Kant I., *Întemeierea metafizicii moravurilor*, Secțiunea 1, part. 12, Editura Ştiințifică, București, 1999972, trad. Nicolae Bagdasar.
Nagel T., *Veșnice întrebări*, trad. Germina Chiroiu, București, Editura BIC ALL, 2004,
Șestov L., *Kierkegaard și filosofia existențială (vocea celui care strigă în pustie),* Editura EIKON, 2018.
Adrese electronice:
Țuțea P., interviu TVR1, 5 iunie 2006, https://youtu.be/w8260bfuZbU.

PREDICTABILITY BETWEEN MATURITY AND IMMATURITY AT PRESCHOOLS

Marta MUTAŞCU (GANA)
PhD student, Babeş-Bolyai University Cluj-Napoca

Abstract: The literature in the field of education sciences addresses quite a little problem of predictability of maturity and immaturity of educators, so
We considered it appropriate to present some aspects even less definitive, but which constitutes conclusive aspects of so vast practitioners
and the complex of education.To streamline the teaching act unable to abstract
The predictability of school success or failure in a broad and open space of mature-
RII and must be recognized for immature education.

Keywords: predictability, maturation, immature, education, education, didactic act.

Programa actuală precizează că scopul învăţământului preşcolar este de a oferi copiilor aflaţi la vârsta preşcolară condiţiile necesare pentru o dezvoltare normală, şi deplină.

Scopul final al procesului instructiv-educativ din grădiniţă îl constituie pregătirea copiilor pentru şcoală, crearea unor şanse egale în procesul instruirii prin acoperirea diferenţelor între copii.

Indicele acestei pregătiri îl constituie criteriul şcolarizării, respectiv disponibilitatea copilului de a se integra rară dificultăţi în mediul şcolar instituţionalizat. Prin întreaga activitate desfăşurată în grădiniţă se urmăreşte realizarea unui echilibru între vârsta cronologică, dezvoltarea morfo-funcţională, psiho-motorie şi experienţa socială cristalizată în experienţa verbală a copilului.

Pentru ca debutul şcolar să se facă fară dificultate, copilul trebuie să aibă o serie de însuşiri psiho-fizice structurate în ceea ce se numeşte "maturitatea şcolară", "stare de pregătire pentru şcoală", "aptitudinea de şcolaritate". Această pregătire desemnează "echilibrul realizat de ansamblul proceselor psihice care deschid calea unei depăşiri şi a unor achiziţii noi."

Maturitatea şcolară constituie expresia unei faze de dezvoltare a copilului, ea marcând acel nivel al dezvoltării la care activitatea de tip şcolar poate contribui din plin la dezvoltarea personalităţii sale.

Pregătirea copilului pentru activitatea de tip şcolar, prevenirea imaturităţii şcolare, constituie probleme complexe, cu multiple dimensiuni. Am să mă refer în continuare la câteva din cauzele imaturităţii şcolare.

Există o serie de cauze care determină imaturitatea şcolară. Dintre acestea: factorii organici primari, predispoziţiile structurale ereditare (maturizarea morfo-funcţională tardivă, particularităţile individuale ale ritmului de dezvoltare, inclusiv a proceselor psihice, afecţiuni ale sistemului nervos central, leziuni nervoase primare),

precum şi factori organici secundari (traumatismele externe, tulburările interne şi cele vasculare, bolile cronice sau alte dereglări) şi factori sociali (mai ales anturajul socio-cultural negativ al familiei, climatul ei afectiv, aspiraţiile şi limbajul membrilor familiei) deosebit de importanţi în primii ani de viaţă.

Există şi multe fenomene cu repercusiuni asupra copilului, cum ar fi naşterea prematură, subalimentaţia. imaturitatea neuro-musculară. Alte tipuri de imaturitate şcolară pot fi determinate de factori organici sau de factori exteriori nocivi, de exemplu afecţiuni ale sistemului nervos central sau periferic, familie dezorganizată ,influenţe educaţionale neadecvate etc.

In sistemul nostru de învăţământ există anumite posibilităţi organizatorice de prevenire şi recuperare a handicapului somato-psihic sau socio-cultural al copiilor imaturi şcolar care trebuie exploatate la maximum.

La grupa mare, există probe psiho-sociologice care să indice nivelul maturităţii şcolare al copiilor. In urma verificărilor, educatoarea va trebui să găsească formele şi metodele prin care să înlăture imaturitatea. Ea trebuie să distingă copiii care prezintă numai carenţe de ordin educativ datorită unui mediu familial nefavorabil (familie dezorganizată, un nivel social-cultural scăzut) de copiii care prezintă debilitate sau pseudodebilitate mintală.

De asemenea, educatoarea trebuie să facă o programare judicioasă a activităţilor formative şi compensatoare diferenţiate în scopul preîntâmpinării inadaptării şcolare şi să-şi stabilească strategiile secvenţiale de diagnostic diferenţiat aplicând instrumente adecvate.

La grupele mari pe care le-am condus, am căutat exerciţii pregătitoare de cultivare a proceselor de cunoaştere senzorial, exersarea percepţiilor vizuale, a celor auditive şi antrenarea macro-motricităţii şi a motricitatii fine, stabilirea preferinţei spontane pentru folosirea mâinilor, fixarea dominantei laterale a braţelor şi a ochilor. De asemenea, am urmărit educarea atenţiei, a memoriei şi a limbajului copiilor.

Programele de recuperare au vizat şi exersarea analizatorilor, elaborarea reprezentărilor şi noţiunilor prealabile pentru învăţarea scris-cititului.

In concluzie, adaptarea copiilor de 6 ani la activitatea de tip şcolar este asigurată şi de factori non-intelectuali de personalitate.

In ţările cu experienţă în investigarea nivelului de pregătire a copiilor pentru şcoală,s-a constatat că în cazul majorităţii copiilor nepregătiţi pentru această activitate (aprox.70%)0 cauză principală constă în absenţa factorilor nonintelectuali - subdezvoltare fizică instabilitate psiho-motorie, capacitate redusă de concentrare, dominanta laterală manuală neconsolidată.

Pregătirea copilului pentru şcoală, activitate complexă ce vizează nivelul dezvoltării fizice şi neuro-fiziologice al proceselor cognitive, dezvoltării afectivităţii şi a capacităţii de socializare este determinată de factori interni, externi care acţionează asupra personalităţii în formare.

Maturitatea şcolară exprimă gradul de concordanţă dintre nivelul de dezvoltare al copilului şi cerinţele şcolare specifice clasei întâi.

Neconcordanţa dintre dezvoltarea copilului şi cerinţele şcolare afectează stabilitatea echilibrului relativ dintre factorii interni şi cei externi, determinând forme variate de inadaptare şcolară de tipul imaturităţii.

Determinarea nivelului de pregătire a copiilor pentru şcoală constituie o modalitate obiectivă de punere în evidenţă a randamentului obţinut şi reprezintă rezultatele procesului de educaţie, învăţare şi instruire, realizate prin diverse tehnologii în perioada preşcolarităţii.

Evaluarea la debutul şcolar furnizează şi informaţia necesară pentru adoptarea, pe baze ştiinţifice, a unor măsuri de stabilire a continuităţii în procesul de educaţie şi instruire a copiilor.

Pornind de la particularităţile de vârstă ale preşcolarilor, de la faptul că ei nu pot citi şi nici scrie, considerăm necesară elaborarea unei metodici speciale de evaluare cu ajutorul căreia cadrele didactice din grădiniţe şi clasele I vor efectua evaluarea comportamentelor personalităţii în devenire: social, afectiv, cognitiv, verbal şi motor.

Se ştie că evaluarea vizează eficienţa educaţiei şi a instruirii prin prisma raportului dintre obiectivele proiectate şi rezultatele obţinute de către copii prin activităţile lor. Evaluarea urmăreşte consecinţele acţiunii întreprinse de adulţi în procesul de formare a personalităţii copilului în ansamblu. Astfel ,pot fi preconizate trei direcţii ale evaluării prin strategii didactice adecvate, încheindu-se cu aprecieri asupra funcţionării interne a acţiunii educaţional-instructive, şi anume evaluarea: aptitudinilor, cunoştinţelor, competenţelor obţinute de copii la finele preşcolarităţii.

Considerăm necesare şi de o valoare indiscutabilă trei tipuri de evaluare: iniţială, continuă (formativă) şi finală. Fiecare din aceste tipuri de evaluare trebuie promovat pe parcursul anului de învăţământ, deoarece ele îşi au scopul şi rolul lor.

In procesul predării-învăţării şi al însuşirii conţinuturilor curriculare, o atenţie deosebită se va acorda evaluării formative. Ea sc va face în funcţie de obiectivele generale şi de referinţă şi nu în raport cu nivelurile atinse numai de unii copii (dotaţi şi supradotaţi). Evaluarea se va efectua într-un mod voalat, rară a stresa copiii. Cele mai frecvente metode şi tehnici de evaluare vor fi probele orale, practice (observări, investigaţii, convorbiri), iar uneori se vor aplica şi teste elementare.

In evaluarea preşcolarilor pot exista diverse modalităţi de apreciere a nivelurilor de cunoştinţe, capacităţi-atitudini, dar cea mai reuşită ar fi aprecierea prin calificativele: "foarte bine", "bine", "suficient".

Educatorii sunt liberi în elaborarea strategiilor şi selectarea metodelor de evaluare şi apreciere. Important este ca ele să aibă o funcţie constructivă. Drept suport pentru elaborarea testelor de evaluare pot servi nivelurile optime de dezvoltare a copilului la debutul şcolar.

Gradul de maturitate şcolară, în care concurează modalităţile de maturitate intelectuală (de structurare iniţială a mecanismelor intelectuale), de maturitate emoţional-volitivă (procesul de diferenţiere a emoţiilor, stabilizarea sentimentelor şi capacitatea de a le controla) şi de maturitate socială propriu-zisă (caracterizată prin adaptarea la condiţiile instruirii şi activităţii în şcoală, participarea cu responsabilitate la

această activitate), ilustrează comportamentele personalităţii copilului (social, afectiv, cognitiv, verbal, motor) la debutul şcolar.

Evaluarea nivelului de formare a comportamentelor, de pregătire a copilului pentru şcoală poate fi efectuată în baza următoarelor criterii:

Comportamentul social

- Relevarea şi respectarea poziţiei altui om.
- Pregătirea copilului pentru noul statut social, cel de şcolar, şi respectarea rolului său în procesul instruirii.
- Facultatea de a respecta interesele şi regulile stabilite de colectivul copiilor.

Comportamentul afectiv

- Formarea mecanismelor reglării volitive a acţiunilor:
  - Minimalizarea reacţiilor impulsive;
  - Capacitatea copilului de a-şi subordona şi ierarhiza acţiunile;
  - Posibilitatea de a învinge dificultăţile;
  - Gradul de independenţă;
  - Priceperea de a reacţiona adecvat la aprecierea sarcinii îndeplinite;
  - Capacitatea de a-şi analiza în mod independent unele rezultate obţinute;
  - Ritmul de lucru;
  - Respectarea anumitor norme de conduită.
- Gradul de dezvoltare a sferei emoţionale:
  - Generalizarea emoţiilor;
  - Capacitatea de a-şi stăpâni emoţiile.
- Nivelul de pregătire motivaţională:
  - Atitudinea pozitivă a copilului faţă de şcoală, dorinţa de a însuşi noi cunoştinţe (impulsuri cognitive), motive sociale dezvoltate şi exprimate prin tendinţa de a ocupa poziţia de elev;
  - Subordonarea motivelor, în sistemul ierarhic al cărora motivele şi interesele cognitive încep a deveni dominante.

Comportamentul cognitiv

- Capacitatea de a-şi concentra atenţia în activitate.
- Prezenţa reprezentărilor şi a unor cunoştinţe despre mediul ambiant (important este nu volumul lor, ci calitatea, gradul de generalizare a cunoştinţelor, capacitatea copilului de a le manipula în plan interior).
- Posedarea elementelor iniţiale ale gândirii analitice; capacitatea de a evidenţia caracteristicile generale ale obiectelor şi relaţiile dintre fenomene.
- Orientarea după model în procesul de lucru.
- Nivelul de pregătire pentru dirijarea conştientă a activităţii cognitive.
- Prezenţa intereselor cognitive.
- Posedarea mijloacelor senzoriale şi intelectuale; experienţa senzorială. Posedarea acţiunilor de percepţie, orientate spre analiza obiectelor, fenomenelor,

însuşirilor şi relaţiilor dintre aceste obiecte şi fenomene. Utilizarea elementară a sistemului etaloanelor senzoriale.

- Formarea coordonării vizual-motrice, percepţia relaţiilor fonofigurale, a poziţiei obiectului în spaţiu.

Comportamentul verbal

- Dezvoltarea funcţiei semantice şi comunicative a limbajului.
- Posedarea practică a tuturor aspectelor limbii materne (vocabular, cultură fonică, corectitudine gramaticală, limbaj coerent, expresiv).
- Prezenţa şi gradul de dezvoltare a formelor limbajului: situative, contextuale şi expresive.
- Dezvoltarea literară (perceperea, analiza elementară, reproducerea textelor, creativitatea).
- Formarea limbajului literar.
- Asocierea sunetelor vorbirii cu semnele lor corespunzătoare. Formarea premiselor citirii şi scrierii.
- Dezvoltarea creativităţii verbale.

Comportamentul motor

- Posedarea deprinderilor şi calităţilor motrice de bază.
- Formarea obişnuinţei de efectuare independentă a exerciţiilor fizice.
- Coordonarea auditiv-motorie.
- Dezvoltarea fizică armonioasă, formarea şi perfecţionarea capacităţilor psihomotrice.
- Fortificarea sănătăţii, formarea deprinderilor igienico-sanitare.

Copilul şi tânărul de astăzi cheltuiesc o mare parte din durata vieţii lor ca subiecţi supuşi actului didactic, perioadă in care se formează şi totodată se maturizează. Educaţia, instrucţia, invăţarea trebuie să fie nu numai utile, dar şi rodnice pentru dezvoltarea personalităţii sale.Utilitatea şi rodnicia nu pot fi măsurate in acest caz decât după eficienţa lor psihologică,după noile procedee,structuri şi organizări câştigate,respectiv după totalitatea progreselor dezvoltării realizate pe parcursul maturizării şcolare.Va trebui in mod evident să se ţină seama de caracteristicile intriseci ale materialului uman asupra căruia se acţionează, dar trebuie avut in vedere faptul că avem de a face cu un sistemextraordinar de complex,creat de noi înşine in cea mai mare măsură,prin educaţie. Baza de cunoaştere, pornind de la preşcolari, capătă noi şi noi valenţe. Comportamentul preşcolarului, dar şi a şcolarului mic este in permanenţă ghidat de cunoştiinţele primite pe diferite canale de informaţie care conduc la o lărgire considerabilă a cunoaşterii şi implicit a formării, dezvoltării, maturizării.

Învăţarea de vârsta preşcolară şi şcolară mică se distinge prin aceea că pune pe copil in faţa necesităţii de control, de confruntare şi de comparare cu modele corecte, cu rezultatele obţinute. Aceasta face posibilă o anumită apreciere, sancţionare pozitivă sau negativă a conduitei sale comportamentale, inclusiv a conduitei de formare şi dezvoltare. Toate conduc spre o generalizare crescândă a activităţii de gândire, căpătând

un puternic impuls inclinaţia educabilului către abordarea reflexivă a propriei activităţi de formare şi dezvoltare.

Extinderea câmpului educaţional face ca educabilul să fie solicitat in mai multe şi diverse direcţii, ceea ce antrenează o creştere a probabilităţii dispersiei de implicare in propria formare, implicit a maturizării sale, de aceea grija pe care trebuie să o avem este „ce, cum, cât să-i dăm, pornind de la familie şi continuând cu grădiniţa şi ulterior cu şcoala.

BIBLIOGRAFIE

Albulescu, I., (2020), *Instruirea bazată pe înţelegere. Cum îi sprijnim pe elevi să înveţe eficient*. Bucureşti, Editura Didactica Publishing House;
Bocoş, M., (2002), *Instruire interactivă. Repere pentru reflecţie şi acţiune.* Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană;
Cucoş, C., (2014), *Pedagogie, ediţia a III-a,* Iaşi, Editura Polirom;
Ionescu, M., (2007), *Instrucţie şi educaţie,* Arad, „Vasile Goldiş" University Press;
Pătrăuţă, T., (2008), *Didacticometrie. Esenţă, necesitate, proceduri*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică;
Păun, E., Potolea, D., (2002). *Pedagogie. Fundamentări teoretice şi demersuri aplicative*. Iaşi, Editura Polirom.
Păun, E.,Iucu,R., (2000), *Educaţia preşcolară în România,* Iaşi, Editura Polirom.

POLYSEMY, SYNONYMY, ANTONYMY - GENERAL ASPECTS

Anca-Giorgiana MANTA (PANDURU),
PhD student, University of Craiova

Abstract: The lexical system involves a lot of units between which there is a set of relationships. They can be identified on several levels: on the line of the plane of expression, on the line of the plane of the content of the lexical units or at the same time on both planes. Based on these relationships, we can distinguish certain lexico-semantic categories, including polysemy, synonymy and antonymy. In this study we will make a brief presentation of them, because they are among the most well-known, but also controversial semantic relations.

Keywords: semantic relations, polysemy, synonymy, antonymy, lexical field.

INTRODUCERE

Setul de lexeme care alcătuiesc un câmp semantic acoperă un anumit domeniu conceptual şi, de asemenea, au anumite relaţii specificabile între ele. Astfel, după cum subliniază Adrienne Lehrer[1], pentru a înţelege semnificaţia lexicală este necesar să ne uităm la seturi de cuvinte înrudite semantic şi nu la fiecare cuvânt în mod izolat. Mai mult decât atât, înţelegerea schimbărilor semantice poate fi considerabil îmbogăţită dacă se are în vedere istoricul cuvintelor înrudite semantic.

J. Lyons se referă la sensul unui termen ca la o funcţie a relaţiilor sale cu alţi termeni din câmpul lexical, prin urmare relaţiile de sinonimie, antonimie, incluziunea de clasă ş.a. sunt apreciate ca primitive în teoria sa: „...A nu este sinonim cu B din cauza sensului său; faptul sinonimităţii lor face parte din sens... Consider că teoria sensului va avea o bază mai solidă dacă sensul unei unităţi lingvistice date este definit ca fiind setul de relaţii (paradigmatice) pe care unitatea în cauză le contrastează cu alte unităţi ale limbii (în contextul sau contextele în care are loc), fără a se face nicio încercare de a stabili «conţinuturi» pentru aceste unităţi" (trad.n.).[2]

Luând în considerare faptul că între unităţile sistemului lexical există un ansamblu de relaţii (fie în planul expresiei, fie în cel al conţinutului, fie în ambele planuri simultan), Vasile Bahnaru tratează în studiul său, *Elemente de semasiologie română*,[3]

[1] Adrienne Lehrer, *The influence of semantic fields on semantic change*, în *Historical semantics historical word formation*, Jack Fisiak (editor), Berlin, Mounton de Gruyter, 1985, p. 283-296.
[2] vezi John Lyons, *Structural Semantics: an Analysis of Part of the Vocabulary of Plato*, Publications of the Philological Society 20, Oxford, Blackwell, 1963, p. 58: "…A is not synonymous with B because of its meaning; the fact of their synonymy is part of the meaning… I consider that the theory of meaning will be more solidly based if the meaning of a given linguistic unit is defined to be the set of (paradigmatic) relationships that the unit in question contrasts with other units of the language (in the context or contexts in which occurs), without any attempt being made to set up «contents» for these units".
[3] Vasile Bahnaru, *Elemente de semasiologie română*, Academia de Ştiinţe a Moldovei, Institutul de Filologie, Chişinău, Editura Ştiinţa, 2009, p. 46-47.

următoarele tipuri de categorii lexico-semantice: în planul expresiei – *omonimia / omolexia*; *paralexia* şi *eterolexia*; în planul conţinutului – *sinonimia / omosemia*; *parasemia* şi *eterosemia*; în planul expresiei şi al conţinutului – *paronimia / parasemolexia*.

Anca Măgureanu specifică faptul că, dacă se adaugă la criteriul extern al relaţiei dintre planul expresiei şi acela al conţinutului criteriul intern al tipului de relaţie logică, relaţiile semantice paradigmatice se clasifică în: relaţii contractate de sememe din cadrul aceluiaşi formant – *polisemia*; relaţii contractate de sememe între formanţi diferiţi – *hiponimia* (presupune relaţia logică implicaţie); *sinonimia* (presupune relaţia de dublă implicaţie) şi *antonimia* (presupune relaţia de opoziţie)[4].

POLISEMIA

Definită drept „capacitate a majorităţii cuvintelor din limbile naturale de a avea mai multe sensuri", polisemia „se înscrie într-un dublu sistem de opoziţie: opoziţie dintre polisemie şi omonimie şi cea dintre polisemie şi monosemie"[5].

Termenul *polisemie* provine din limba greacă, fiind format din adjectivul *polis* („mult") şi substantivul *sēma* („semn, sens"), intrat în limba română pe filieră franceză[6] – *polysémie*.

În lucrările de specialitate[7], polisemia este tratată atât din punct de vedere diacronic (privind evoluţia în timp a sensurilor unor cuvinte), cât şi din punct de vedere sincronic (privind relaţiile dintre sensurile unui cuvânt dat într-o anumită perioadă).

Sensul cel mai cunoscut şi mai stabil al unui cuvânt reprezintă *denumirea* sau *denotaţia*. Sensurile secundare, denumite şi *conotaţii*, se dezvoltă prin deplasări semantice, de cele mai multe ori determinate contextual. Astfel, după cum precizează Angela Bidu-Vrănceanu[8], polisemia vizează atât relaţiile dintre sensuri prin elemente de legătură relativ vizibile (*constanta semantică* sau *media sensurilor*), dar şi diferenţele dintre sensuri (prin componente de sens sau prin contexte asociate acestora).

Din punct de vedere funcţional (în planul comunicării lingvistice), polisemia se supune principiului diferenţierii / dezambiguizării semantice şi contextual-stilistice, la fel ca omonimia[9].

---

[4] Anca Măgureanu, *La sémantique lexicale*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2004, p. 88.
[5] DSL, pag. 391.
[6] MDA, p. 454.
[7] vezi Angela Bidu-Vrănceanu, *Puncte de vedere privind interpretarea cuvântului ca sistem de sensuri*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XXIV, nr. 5, 1983; Angela Bidu-Vrănceanu, *Structura vocabularului limbii române contemporane. Probleme teoretice şi aplicaţii practice*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986; Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Modele de structurare semantică. Cu aplicaţie la limba română*, Timişoara, Editura Facla, 1984; Angela Bidu-Vrănceanu, Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, *Limba română contemporană. Vocabularul*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1985; Ion Coteanu, *Un posibil model pragmatic al cuvântului*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XXXVI, nr. 3, 1985 ş.a.
[8] Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Cuvinte şi sensuri. Polisemia, sinonimia, antonimia prin exerciţii*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1988, p. 39-40.
[9] Se referă la relaţia dintre cuvinte diferite cu aceeaşi formă, dar fără nicio legătură între sensurile lor. Diferenţa dintre polisemie şi omonimie este evidentă la nivelul dicţionarului prin înregistrarea sensurilor într-un singur articol în ceea ce priveşte cuvintele polisemantice şi în mai multe articole în ceea ce priveşte omonimele.

Sensurile cuvintelor polisemantice se definesc astfel dintr-o dublă perspectivă: una care are în vedere toate sensurile aceluiaşi cuvânt, adică sistemul său semantic, şi cealaltă care se referă la relaţiile fiecărui sens cu sensurile altor cuvinte din limbă. Aşadar, sensurile unui cuvânt polisemantic se definesc atât prin *clasarea* / găsirea elementelor comune dintre sensuri cu cele ale altor cuvinte, cât şi prin diferenţierea trăsăturilor specifice numai unui anumit sens. În funcţie de diferenţierea în şi prin context şi luând în considerare atât denotaţiile, cât şi conotaţiile, Angela Bidu-Vrănceanu delimitează trei modalităţi de analiză a cuvintelor polisemantice[10]: când diferenţierea sensurilor se poate face relativ liber de context (în această situaţie, cuvintele cu independenţă relativă faţă de context, prin simpla lor enunţare, declanşează în mintea vorbitorului de limba română o sumă de trăsături semantice uşor identificabile, contextul fiind mai puţin necesar pentru asigurarea înţelegerii / diferenţierii sensului); când diferenţierea semantică e condiţionată de context (pentru cuvintele polisemantice din această categorie este necesară evidenţierea diferenţelor dintre sensuri atât semantic, cât şi contextual); când utilizările contextuale determină dezvoltarea unor sensuri neînregistrate în dicţionare sunt incluse aici cuvinte polisemantice utilizate în limba română actuală cu alte sensuri decât cele înregistrate în dicţionare, prezentând astfel *devieri*, considerate de lingvistă ca exemple reprezentative pentru dinamica vocabularului – mecanismul dezvoltării de noi sensuri în româna actuală, în vederea nuanţării comunicării).

Autoarea precizează însă faptul că cele trei criterii enunţate mai sus „nu pot fi categorice nici în ce priveşte sensurile denotative; pe de altă parte, în cadrul aceluiaşi cuvânt polisemantic se pot întâlni sensuri cu grade diferite de independenţă sau cu utilizări în variante funcţionale diferite ale limbii române”[11], aspect ce pune în dificultate relaţionarea sensurilor aceluiaşi cuvânt atât la nivel semantic, cât şi al utilizării în comunicare.

De-a lungul evoluţiei societăţii umane, apar fenomene şi realităţi noi, obiecte, ocupaţii, acţiuni sau calităţi ce impun o denimre, iar în majoritatea situaţiilor cuvintele deja existente în limbă dobândesc semnificaţii lexicale distincte. Prin urmare, polisemia poate fi privită ca „o coexistenţă a mai multor semnificate în acelaşi semnificant”, acţionând astfel şi o lege de economie a limbii[12]. Sub acest aspect, din punct de vedere lingvistic, polisemia a fost considerată un fenomen oarecum negativ, deoarece produce ambiguitate în decodificarea mesajului: „polisemia ne permite să exploatăm raţional potenţialul de cuvinte atribuindu-le mai multe sensuri distincte. Preţul acestei raţionalizări este riscul ambiguităţii, al confuziilor patologice care necesită intervenţii «terapeutice»”[13].

[10] Angela Bidu-Vrănceanu, *op.cit.*, p. 41-57.
[11] Idem, *ibidem*, p. 41.
[12] vezi Vasile Bahnaru, *lucr.cit.*, p. 48.
[13] Stephen Ullman, *Précis de sémantique française*, ediția a 2-a, Berne, A. Francke S.A., 1959, p. 199.

În altă ordine de idei, interpretarea subiectivă a relaţiei vorbitorului cu realitatea determină crearea de noi valori semantice adăugate cuvintelor. După I. Coteanu[14], „sensurile conotative, numite şi afective sau expresive, se găsesc în mod virtual în denotaţie", întrucât obiectul denumit (referentul, denotatul) „are multe aspecte, laturi. Ipostaze, unele imprevizibile la prima abordare". Conotaţia devine astfel generatoare de polisemie, funcţionând prin distribuţia variată a semelor din structura semantică a cuvintelor.

SINONIMIA

Relaţie de sinonimie presupune o „relaţie de echivalenţă sau de identitate fie între sensurile a două sau mai multe cuvinte diferite, fie între două sau mai multe construcţii sintactice echivalente"[15], putând fi identificată atât la nivel lexical, cât şi sintactic.

Termenul îşi are originea în limba greacă – *synonymos*: syn „cu" şi *onoma* „nume", pătrunzând în limba română prin filieră franceză – *synonymie*[16]. În lucrările recente, apare în paralel cu acela de *omosemie* (gr. homos „asemănător" şi sēma „sens"): „Întrucât termenii «sinonimie» şi «sinonime» se referă, în principiu, la planul conţinutului (deşi forma lor internă este specifică pentru planul expresiei), dat fiind că sunt noţiuni semasiologice, s-a propus ca în locul acestora să fie utilizaţi termenii «omosemie» (...) şi «omosemante», în cazul actualizării în limbă a omosemiei, aceştia din urmă fiind mai indicaţi, deoarece forma lor internă ţine eminamente de planul conţinutului"[17].

În altă ordine de idei, relaţia de sinonimie poate fi definită ca o implicaţie bilaterală: A şi B sunt sinonime dacă A ⊃ B şi B ⊃ A. În cazul în care criteriul pentru clasificarea a doi termeni ca fiind sinonimi este prea strict, cum ar fi substituirea completă, atunci se dovedeşte că există puţine sinonime, dacă există. Apare, astfel importanţa contextului. Dacă se insistă totuşi asupra echivalenţei complete pentru ca doi itemi să fie sinonimi, atunci nu vor exista sinonime, dar vor exista o serie de itemi care au o semnificaţie foarte similară şi parţial substituibilă[18].

Unii lingvişti[19] au accentuat şi ideea nuanţei de sens, apreciind că „sinonimele sunt cuvinte care prezintă o analogie generală a sensurilor, dată fiind diferenţa între ele prin anumite nuanţe de accepţie".

În lucrările de lingvistică sunt menţionate trei aspecte esenţiale în relaţia de sinonimie[20]: identitatea referenţială – sinonimele trebuie să trimită la aceeaşi realitate; substituirea în context trebuie să aibă loc fără ca sensul global al mesajului să se

[14] vezi Ion Coteanu, *Limba română contemporană*, vol. II, *Vocabularul*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1975, p. 40.
[15] DSL, p. 483.
[16] MDA, p. 899.
[17] vezi Vasile Bahnaru, *lucr. cit.*, p. 71.
[18] vezi Adrienne Lehrer, *Semantic fields and lexical structures*, Amsterdam, North-Holland Publishing Company, 1974, p. 23.
[19] vezi Maurice Grevisse, *Précis de grammaire française*, Paris, Edition Duculot, 1969, p. 27.
[20] vezi Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *lucr. cit.*, p. 112-113.

schimbe; apartenenţa la aceeaşi variantă a limbii (atât variantele teritoriale – identitatea de repartiţie geografică, cât şi variantele stilistico-funcţionale). Astfel, în funcţie de îndeplinirea sau neîndeplinirea celor trei situaţii enunţate anterior, relaţia de sinonimie poate fi de două feluri: *sinonimie în sens restrâns* (atunci când identitatea de sens, de comportament contextual şi de variantă funcţională a doi sau mai mulţi termeni sunt obligatorii) şi *sinonimie în sens larg* (doi termeni sau două unităţi se află în relaţie sinonimică dacă desemnează acelaşi obiect, în situaţii în care atât distribuţia dialectală, cât şi cea stilistico-funcţională sau diferenţele de utilizare contextuală sunt neglijate (intenţionat sau nu). Sinonimia este, aşadar, o relaţie de identitate sememică, rezultată în urma neutralizării contextuale a diferenţelor semice.

În opinia Angelei Bidu-Vrănceanu[21], cele două tipuri de sinonimie menţionate anterior corespund, de fapt, raportului de diferenţiere între sinonimia în limbă (sistem) şi cea în vorbire (exprimare, actualizare). Relaţia de sinonimie nu este un fenomen static decât la nivelul descrierii teoretice (a limbii); în vorbire, se manifestă în situaţii de comunicare variate. Acest fapt presupune corelaţia cu polisemia, deoarece sensurile unui cuvânt polisemantic trimit la sinonime diferite, care, la rândul lor, actualizează altele, reţeaua de relaţii semantice devenind destul de complexă. De exemplu, termenul *fraged* diferenţiază trei sensuri, rezultând serii sinonimice care nu sunt echivalente între ele: 1. (despre plante) „tânăr”, „crud”; 2. (despre fiinţe) „gingaş”, „plăpând”; 3. (despre aluat) „sfărâmicios”. Aşadar, *seriile sinonimice* reprezintă cuvintele grupate în baza unui anumit sens, identificat cu precizie. Mai mult decât atât, o serie sinonimică are la bază un număr cât mai mare de componente comune, iar evidenţierea diferenţelor interesează atât din punct de vedere teoretic (vizând specificul fenomenului), cât şi practic – identificarea lor determină utilizarea corectă a cuvintelor din limbă, precum şi selecţia adecvată a acestora în varii contexte de comunicare.

ANTONIMIA

Antonimia sau *antisemia* reprezintă o varietate a parasemiei[22], un caz particular al acesteia, din care fac parte cuvintele cu sens opus, numite *antisemante* sau, în terminologia tradiţională, *antonime*.

Din punct de vedere relaţional, antonimia se produce între unităţi lexicale cu semnificaţi diametral opuşi; din punctul de vedere al realizării concrete, se actualizează în antonime / antisemante – unităţi lexicale cu sensuri asemănătoare, dar opuse sub raport logic.

În definiţiile atribuite acestui fenomen semantic al limbii, antonimia apare, în general, ca o relaţie de contrarietate / de opoziţie semantică între conţinutul unor

[21] Idem, *ibidem*, p. 113-120.

[22] vezi V. Bahnaru, *op. cit.*, p. 71: „În situaţia coincidenţei parţiale a sensurilor unor cuvinte distincte (relaţiile de intersecţie a sensurilor sau de includere a sensului unui cuvânt în sensul altui cuvânt cu o arie semantică mai extinsă), constatăm prezenţa altui fenomen semantic: *parasemia* (din gr. *para* „lângă” şi *sema* „sens”) şi *parasemante*, în cazul actualizării în limbă a parasemiei”.

unităţi lexicale: „acel tip de relaţie semantică ce constă în opoziţia de sens dintre două cuvinte care trimit la realităţi nu numai diferite, ci şi contrare sau contradictorii”[23].

Cu alte cuvinte, antonimia are la bază ideea de excludere logică, ca „relaţie între două formule componenţiale ai căror constituenţi contrastează semantic”, concretizându-se în fenomenul contradicţiei logice – relaţie între două aserţiuni care, în virtutea sensului lor, nu pot fi adevărate simultan[24]. Aşadar, „antonimele sau contrariile sunt cuvinte care, prin sens, se opun direct unul altuia”[25].

Vasile Bahnaru[26] punctează trei tipuri de relaţii logice de opoziţie care stau la baza relaţiei de antonimie: *opoziţia contrară* – include noţiuni simetrice de limită, între care apar unităţi intermediare (de exemplu: *tânăr – netânăr – vârstnic – bătrân*; *rece – nerece – răcoros – cald – fierbinte* etc.); *opoziţia complementară* – nu apar termeni intermediari (de exemplu, *viu – mort; împreună – separat* etc.); *opoziţia vectorială* – relaţie cu direcţii (acţiuni, caracteristici) contrar opuse (de exemplu, *a se ridica – a coborî; a intra – a ieşi* etc.). De asemenea, în acelaşi context, aduce în discuţie tipologia antonimelor în ceea ce priveşte forma acestora: *omorizice* – cuvinte cu rădăcină comună (de tipul *moral – imoral; normal – anormal* etc.) şi *eterorizice* – cuvinte cu rădăcină diferită (de tipul *bun- rău; trecut – viitor* etc.).

În funcţie de sens, cuvintele polisemantice actualizează serii antonimice diferite: *limpede – înnorat, întunecat, murdar, necurat, neînţeles, nelămurit, obscur, tulburat, tulbure* etc.

Prin descompunerea sensurilor unor cuvinte apreciate ca antonime în seme se are în vedere, pe de o parte, identificarea semelor substanţiale comune ce stabilesc o relaţie semantică, şi, pe de altă parte, izolarea unor seme opozitive, definitorii pentru relaţia de antonimie.

În cadrul antonimiei, funcţionează două tipuri de analiză semică: *analiza simplă*, care rezidă în determinarea formulelor semice ale cuvintelor considerate antonime în scopul izolării semelor contrare care stabilesc relaţia de antonimie (de exemplu, *isteţ*: /sem adjectival/, /capacitate/, /intelectuală/, /pozitiv/ şi *prost*: /sem adjectival/, /capacitate/, /intelectuală/, /negativ/ sunt antonime prin semele incompatibile care susţin relaţia de contradicţie /pozitiv/ vs. /negativ/); *analiza complexă*, care se aplică unor clase de antonime alcătuite din minimum doi termeni (de exemplu, pentru seriile sinonimice *speranţă*, *nădejde*, respectiv *disperare*, *deznădejde*, nucleul relaţiei de sens îl reprezintă semele comune: /sem substantival/, /care indică/, /sentimentul/, /de încredre/, /în aspiraţii/, iar relaţia de opoziţie este dată de semele variabile /prezentă/ vs. /absentă/)[27].

[23] Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *lucr. cit*., p. 165.
[24] V. Bahnaru, *op. cit*., p. 75, apud Mariana Ţuţescu, *Précis de sémantique française*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1974, p. 115-116.
[25] vezi M. Grevisse, *op. cit.*, p. 27.
[26] vezi V. Bahnaru, *op. cit.*, p. 76.
[27] vezi Iona-Mirela Borchin, *Vademecum în lingvistică*, Timişoara, Editura Excelsior Art, 2005, p. 120-121.

Aşadar, pentru ca relaţia de antonimie să fie dovedită, semele substanţiale comune trebuie să fie identice în structura de sens a tuturor termenilor claselor comparate şi să se diferenţieze prin seme incompatibile, contrare.

Lucrările de specialitate au subliniat caracterul paradigmatic al antonimiei: „Pornind de la înseşi criteriile de selecţie a antonimelor (seme comune şi seme incompatibile contrare), rezultă că o clasă de antonime este o «paradigmă». Caracterul obligatoriu şi condiţia semelor variabile de a fi «incompatibile contrarii» (spre deosebire de semele variabile din alte paradigme lexico-semantice [...]) conferă acestor clase un statut special, motiv pentru care preferăm termenul de «paradigmă antonimică»”[28].

În plus, schimbarea unghiului de apreciere, dinamica sensurilor reprezintă aspecte care determină noi relaţii de opoziţie, chiar şi în cadrul unei relaţii „rigide”, cum este considerată, în general, antonimia.

CONCLUZII

Vocabularul presupune prezenţa unei reale continuităţi semantice între sensurile cuvintelor existente, aspect ce rezidă în faptul că în limbă nu sunt şi nu pot fi cuvinte izolate sub raport semantic. Fiecare cuvânt este legat printr-o diversitate de relaţii cu sensurile altor cuvinte: de polisemie, de sinonimie, de antonimie, de paronimie, de omonimie ș.a.

Aşadar, procesul de trecere semantică de la un termen la altul este unul deosebit de dinamic, dat fiind faptul că o astfel de misşcare perpetuă implică sinouzităţi imprevizibile, reveniri şi repetări. Cunoaşterea acestor relaţii lexico-semantice reprezintă şi o sursă inepuizabilă a expresivităţii comunicative, dar şi o bază solidă în ceea ce priveşte cultivarea gustului estetic al vorbitorului.

BIBLIOGRAFIE:

Bahnaru, Vasile, *Elemente de semasiologie română*, Academia de Ştiinţe a Moldovei, Institutul de Filologie, Chişinău, Editura Ştiinţa, 2009.
Bidu-Vrănceanu, Angela, Forăscu, Narcisa, *Cuvinte şi sensuri. Polisemia, sinonimia, antonimia prin exerciţii*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1988.
Borchin, Mirela-Ioana, *Vademecum în lingvistică*, Timişoara, Editura Excelsior Art, 2004.
Coteanu, Ion, *Limba română contemporană*, vol. II, *Vocabularul*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1975.
DSL – Bidu-Vrănceanu, Angela, Călăraşu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaş, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicţionar general de ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1997.
Grevisse, Maurice, *Précis de grammaire française*, Paris, Edition Duculot, 1969.
Lehrer, Adrienne, *Semantic fields and lexical structures*, Amsterdam, North-Holland Publishing Company, 1974.
Lyons, John, *Structural Semantics: an Analysis of Part of the Vocabulary of Plato*, Publications of the Philological Society 20, Oxford, Blackwell, 1963.
Măgureanu, Anca, *La sémantique lexicale*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2004.
MDA – Academia Română, *Mic dicţionar academic*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010.

[28] Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Modele de structurare semantică. Cu aplicație la limba română*, Timișoara, Editura Facla, 1984, p. 135.

Ullman, Stephen, *Précis de sémantique française*, ediţia a 2-a, Berne, A. Francke S.A., 1959.

THE ARCHETYPE IN THE FANTASTIC PROSE OF VASILE VOICULESCU

Anca Daniela MANU (LOVIN),
PhD Candidate, University of Pitești

Abstract: The article aims to highlight the way that concepts such as the archetype and the collective unconsciousness, promoted by the founder of analytical psychology, C.G. Jung, are present in the fantastic stories of Vasile Voiculescu. In the fantastic prose of Vasile Voiculescu, there is an important theme represented by the aspiration of knowing the primordial, archaic, complete man, certain characters acquiring this capacity of wholeness, of bringing into consciousness the four parts of the self that Jung was talking about. Usually, only two parts can be brought to the upper side of consciousness, the other two remaining occulted in the depths of the spirit. The fourth function is difficult and dangerous to bring to the upper side of consciousness and it is complementary to the dominant one. This function is activated in the chosen ones, such as the solomons, the witches, in stories like in The last Berevoi, In the midst of wolves, Fisherman Amen, in times of crisis, when society needs to restore its balance, or in those who have suffered accidents, such as Father Sofonie in the story Schimnicul. The link between consciousness and unconsciousness is possible only by finding a way of communication and this fact is possible through the processes that generate symbols: the dream and the artistic creation, activities carried out with a low degree of censorship of the consciousness and which open the way of knowing a complete man.

Keywords: archetype, collective unconsciousness, story, fantastic

Lumea din povestirile lui Vasile Voiculescu păstrează esenţa începuturilor, adaosurile modernităţii nereuşind decât să-i tulbure rosturile, să-i strice echilibrul. Satul cu urme de arhaic păstrează ceva din puritatea începuturilor, din taina creaţiei. „Nicăieri n-am mai văzut cer sfâşiat de apusuri mai adânci şi mai misterioase, prin care se scurgea, galben, peste meleaguri încremenite în vechime, parcă sângele melancolic al unor ere de mult încheiate în restul lumii."[1] Imaginea apusului cu frumuseţea lui sfâşietoare transmite subtil un mesaj ce va fi dezlegat pe parcursul lecturii, un simbol ce trebuie decriptat, dar nu cu orice cheie, ci prin intermediul **arhetipului**, căci prin fiinţa satului arhaic în care se desfăşoară acţiunea povestirilor voiculesciene, pare că circulă *sângele melancolic al unor ere de mult încheiate*. „Pentru omul tradiţional, imitarea unui model arhetipal este o reactualizare a momentului mitic când arhetipul a fost revelat pentru prima oară. Ceremoniile […] suspendă scurgerea timpului profan, durata şi proiectează pe cel pe care le celebrează într-un timp mitic, *in illo tempore.*"[2] De fapt **inconştientul colectiv** şi **arhetipul** sunt prezente în cele mai variate şi surprinzătoare forme în povestirile lui Vasile Voiculescu care palpită de fiorul începuturilor.

Inconştientul colectiv conţine experienţa, programul întregii specii, structurat pe baza unor elemente semnificative care îşi fac apariţia în mod repetitiv la toţi membrii. Aceste elemente semnificative comune dau posibilitatea *indivizilor aleşi* de a vorbi cu

[1] Vasile Voiculescu, *Integrala prozei literare*, Editura Anastasia, Bucureşti, 1998, pp.295-296
[2] Mircea Eliade, *Mitul eternei reîntoarceri*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti,1999, p.76

animalele, ca vrăjitorul Şotropa din povestirea voiculesciană *Schimnicul*, sau ca Luparul despre care se spunea că ar cunoaşte graiul lupilor, din naraţiunea *În mijlocul lupilor*, a aceluiaşi autor. „Una dintre caracteristicile reinstaurării condiţiei paradisiace va fi tocmai puterea asupra animalelor, care constituie de mult un privilegiu al şamanilor şi al lui Orfeu. Or, reintegrarea Paradisului se regăseşte în misticile arhaice şi primitive înglobate în mod obişnuit sub numele de şamanism."[3] Asemenea practici şamanice se întâlnesc la un grup important de personaje din proza voiculesciană: Şotropa, Părintele Antonie, Luparul, Amin, Berevoi. „[C]eea ce îl deosebeşte pe un şaman de un psihopat e faptul că el reuşeşte să se vindece şi sfârşeşte prin a dispune de o personalitate mai puternică şi mai creatoare decât restul comunităţii."[4] Aceştia sunt solicitaţi să salveze societatea dintr-o situaţie de criză. Ei găsesc forţa de a rezolva o situaţie aparent fără ieşire prin puterea sinelui, prin activarea întregii energii a fiinţei care stă ocultată precum un aisberg în profunzimile spiritului. Activând întreaga energie a sinelui, iniţiatul se conectează la puterea întregii umanităţi din toate timpurile pătrunzând în inconştientul colectiv. Totuşi această conectare este periculoasă şi poate să conducă la regresia individului, la destabilizarea acestuia dacă nu este iniţiat.

Prin vocea inconştientului colectiv se conturează un om străvechi, căreia nicio experienţă sau trăire specific umană nu-i este străină. Inconştientul colectiv conţine un model al omului, un program perfect, un om generic complet şi ideal. Acest model are menirea de a arăta permanent ce este sau cum este cu adevărat **omul** şi este numit ***sine***. În proza fantastică a lui Vasile Voiculescu, există ca temă importantă aspiraţia spre *omul primordial*, arhaic, complet, anumite personaje dobândind această capacitate de întregire, de aducere în conştiinţă a celei de-a patra funcţii despre care vorbea Jung, cea mai greu accesibilă conştiinţei şi care este complementară celei dominante. Funcţia inferioară e activată la cei *aleşi*, în momente de graţie, sau la cei care au suportat accidente. Magul Berevoi, protagonist al povestirii lui Vasile Voiculescu *Ultimul Berevoi*, ales să învingă ursul, transferând prin act magic în taurul conducător al cirezilor, puterile marelui taur al muntelui, bătrânul arhitaur, caută răspunsuri prin sine la strămoşi. „Porni să se cerceteze. Subţiindu-se ca o luminiţă pe găurica unei chei, pătrunse până în cele mai ascunse ale lui. Meşteşugul îl moştenise din neam în neam, odată cu pizma şi ura lumii, ursite tuturor câţi ridică măcar un creştet deasupra ei. *Uitase ceva?* Coborî la taică-su, Berevoi cel tânăr, vestit vraci şi descântător […]

-*Sărise o datină*? Ajunse la bunică-su Berevoi cel Mare, meşter zodier şi cititor în stele […]

-*Călcase vreo rânduială?* Alunecă mai departe. Pe dâra lăsată de arderile vechiului duh se afundă în adâncul pomenirilor şi sosi pe funia neamului la moşi-strămoşi.

- *Se abătuse de la vreo îndatorire?* Şi în apriga-i pornire, clătină, din somn străbunii cu căciuli aşijderi împletite, din care odinioară cei mai viteji se aruncau singuri, cu piepturile goale, în suliţe, să ducă de vii veste la zei despre năpastele căzute asupra neamului. Ce uitase? Ce nu împlinise?

[3] Mircea Eliade, *Şamanismul şi tehnicile arhaice ale extazului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997, p.206
[4] Mircea Eliade, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2000, p.232

Dar Berevoii din veac, toţi mucenici ai vrăjitoriei, trecură trişti, fără să-i răspunză. Şi durerea lor îi spintecă sufletul.

Atunci, ca nişte porţi, neguri lăuntrice se dădură într-o parte. Şi deodată se arătă marele taur de odinioară: nu amăgit de o momâie, ci cu coarnele roşite de sânge. I se înfăţişă apoi ursul tragic de odinioară, care murea împuns, lăsându-i taina: magia se istovise în om ..."[5] Berevoi coboară treptele sinelui, progresiv, pătrunzând în adâncul inconştientului personal, ajungând la tată şi bunic şi apoi tulburând somnul strămoşilor, se strecoară spre inconştientul colectiv, în sinele latent, prin activarea celei de-a patra funcţii psihice ajungând *la un nivel complet primitiv, o bruscă şi dramatică schimbare care îl întoarce spre nivelul animal*, spre strămoşul totem. Astfel află răspunsul. Pentru ca magia să se împlinească, ***omul-urs*** trebuie să se aducă pe sine jertfă.

Această activare a forţelor spiritului, a întregii potenţialităţi a fiinţei, prin posibilitatea de a activare a celei de-a patra funcţii a spiritului, fapt imposibil în starea de conştient, este prezentă şi în povestirea *Viscolul*. În momentele de agonie, când sufletele sunt aproape de a se desprinde de trup, are loc pătrunderea supranaturalului în universul mimetic. Când soldaţii erau gata să se lase în mrejele morţii, părăsind lumea conştientului („cugete – nu mai aveau") activează profunzimile spiritului, cerând ajutor din toată fiinţa. („Trăiră totuşi o ultimă aţâţare tulbure a tuturor puterilor din ei aţintite asupra primejdiei. Ajunseră la exaltarea nefirească, unică, a supremei spaime, refugiaţi în piscurile necunoscute ale fiinţei lor stoarse de ananghie. Mai aveau un pas ca să salte dincolo în neant."[6])Tinerii sunt salvaţi de sergentul Negrea şi de caporalul Ilie Ţintoi, care prin puterile dincolo de fire cu care înfruntă stihiile, aparţin unei alte realităţi ce interferează pentru scurt timp cu lumea reală, pentru ca momentul de criză să fie depăşit. Conjugarea acestei energii a celor care desprinşi din legile conştientului ajung la alcătuirile dintâi ale fiinţei, cu cea a celor doi dispăruţi, face posibilă comunicare între două realităţi care nu se supun aceloraşi legi.

Această forţă uluitoare a psihicului este activată la adevărata ei potenţialitate numai în momente de criză, când fiinţa se află în mare pericol şi nu întâmplător aproape de a trece pragul unei alte realităţi. Tânăra din istoria inserată în povestirea *Lipitoarea* îşi chemase iubitul în ajutor cu puterile conjugate ale *sinelui*. „se zbuciumase cu inima, cu gândurile, cu toată fiinţa spre el, chemându-l s-o scape, şi o minune i-l adusese."[7]

La fel se întâmplă şi cu Amin, ***omul-peşte***, protagonistul povestirii voiculesciene *Pescarul Amin*, care pentru a evita o catastrofă piscicolă ce ar fi zdruncinat rosturile firii, *se face gând* pentru a afla soluţia : „...se încordă...O dată: şi intră ca în fundul morţii. A doua oară şi ieşi ca dintr-un înec. A treia oară: se opri într-un luminiş de adânc. Şi iată, se făcuse gând. [...] Acum coborî acolo în fund cu toate ştiinţele gândurilor pescăreşti. Se strânse în sine ca într-o dureroasă rugăciune, numai să descopere morunul.[...] Se scrută singur: simţea că trece într-o altă adâncă prefacere... Nu mai avea nimic de-a face cu fapta, cu lucrarea... De acum se închina cugetelor, odihnei în gânduri...Ca bunicul. Oare îmbătrânim aşa, dintr-o dată? Se cercetă: poate! Dar, oricum, această bătrâneţe se arăta

[5] Vasile Voiculescu, *Integrala prozei literare*, Ed. cit., pp. 204-205
[6] Idem, p.210
[7] Idem, p.221

cu totul nouă, un alt chip al vieţii…O îmbogăţire a ei cu nemăsurate lărgimi înapoi şi înainte, o scumpă atotînţelegere, o dezinteresare împărătească, o nepăsare plutind binevoitoare deasupra tuturor.”[8] Este prezentă şi aici aceeaşi coborâre dinspre **ego** spre **sine** în căutarea omului complet prin aducerea funcţiei inferioare la nivelul conştiinţei în vis sau în transă. În capodopera *Pescarul Amin*, Vasile Voiculescu surprinde prin intermediul literaturii, în mod admirabil, ideea de **arhetip : „**Bătrâneţe grea de har şi puteri, dezbărate de carne, strânse, încordate în ele însele ca pentru o înălţare. Cum putea fi bătrâneţe, când se simţea gâlgâind în el ca sucul uriaş a mii şi mii de alte vieţi stoarse într-o clipă de tot ce aveau mai tare şi mai preţios în ele ca să i se dăruiască lui […] Pătrunsese în cotloanele zămislirilor dintâi, trecea prin toate întortocherile desfăşurărilor de la începutul începuturilor, vedea tot, cunoştea tot, simţea şi înţelegea tot…Nu-l mai mărgineau pereţii lui strâmţi…Privea aievea cum strămoşii nu mai şedeau ca chiliuţele de miere, despărţite, deosebite unele de altele, deşi în acelaşi unic fagure, care era el. Obloanele dintre ei, sub apăsarea ananghiei, se spulberaseră, şi toată avuţia agonisită, toată ştiinţa lor, descoperirile, cercetările, biruinţele lor tăinuite se vărsau din adâncurile lor în adâncurile acum ale lui. […] În măreaţa-i aiurare, el fu aievea însăşi urzeala obştească, întregul sobor al străvechimii. Nu mai era o frântură. Se alcătuia, se împlinea cu întregul tot ce era afară. Şi tot ce fusese afară se umplea cu el…”[9] Prin urmare, **sinele** conţine **eul** şi o parte din inconştient, iar cealaltă parte a inconştientului e comună tuturor. Prin intermediul arhetipurilor, aceste forme înnăscute, preexistente, omenirea se hrăneşte din acelaşi izvor al imaginarului, care la nivel structural este comun şi se îmbogăţeşte, la nivel individual, urcând spre conştiinţă, prin umplerea acestor forme goale cu materialul experienţei conştiente. „Există tot atâtea arhetipuri câte situaţii de viaţă tipice.”[10] Ca şi Berevoi, Amin găseşte rezolvarea dilemei existenţiale descoperind în sine *închipuirea*, căci *imaginaţia activă este singurul mijloc de a ajunge la cea de-a patra funcţie şi implicit la atingerea totalităţii, a unificării, şi a individuării*.

În privinţa părintelui Sofonie, protagonistul povestirii lui Vasile Voiculescu *Schimnicul*, înţelesurile sunt nuanţate. Fusese adus de maică-sa la mănăstire la numai cincisprezece ani, pentru că în urma unui *accident*, a unei spaime grozave, copilul nu-şi găsea liniştea şi rostul. Când era mic fusese lovit de „un berbec nărăvit să-mpungă, îl trântise şi-l buşise cu maiul capului până-l lăsase leşinat.”[11] Asupra acestui accident pluteşte o anumită incertitudine. Lovit de berbec, Sofonie, pe numele de mirean Stan, se răzbună pe neamul ce-i făcuse rău prădând turmele, sau **omul-lup** avusese încă din copilărie un germen al animalului cu care se identifica şi astfel e atacat de berbec fiind perceput ca un pericol? Cert este că după accident, la începuturile şederii sale la mănăstire, cu tânărul se petrec lucruri stranii: „ucenicul Stan venea somnoros cu o căldare să scoată apă. Dar înainte de a ajunge la fântână, întinse mâna, şi roata cu lanţ se desfăcu singură, neatinsă; găleata se afundă, şi, până ce băiatul s-o apuce, ea porni să se

[8] Idem, p.332
[9] Idem, pp.332-333
[10] C.G. Jung, *Arhetipurile şi inconştientul colectiv*, Editura Trei, Bucureşti, 2003, p.59
[11] V. Voiculescu, Integrala prozei literare, Ed. cit., p. 307

urce de la sine."[12] Urmărindu-l, fraţii din mănăstire află şi alte lucruri uluitoare. „Trimis să descuie biserica, uneori uşa se deschidea singură, ucenicul fiind încă la câţiva paşi depărtare, ca şi când braţul cu cheia i s-ar fi lungit, nevăzut. Alteori, vrând să coboare o candelă, era de ajuns să se uite în sus spre ea, ca lănţugul de care atârna să se desprindă din cârlig şi vasul să i se lase ascultător dinainte. Prorocea vremea mai bine decât orice calendar."[13] Vestind o zăpadă timpurie mărturiseşte că s-a întâlnit cu ea în cale. În urma acestor fapte uimitoare faima mănăstirii sporeşte. Precizările naratorului heterodiegetic trimit la puterea inconştientului, la forţa celei de-a patra funcţii psihice adusă la suprafaţa conştientului în timpul stării de transă a călugărului. („De altfel, tânărul nu-şi da seama de ceea ce săvârşeşte. Lucra ca într-un fel de somn, un soi de beţie."[14]) Deranjat de suspiciunile călugărilor, Sofonie învaţă „să pună stăpânire pe sine şi să se păzească atât de el însuşi, cât şi de ceilalţi. […] Dezbărat ca de nişte cusururi de acele scăpări în afară ale adâncului, izbutise să-şi astupe spărturile făcute în alcătuirea lui de maiul berbecului şi să se dreagă."[15] Un alt fapt uimitor în comportamentul părintelui Sofonie este *asceza sa impresionantă*, şi faptul că reuşea să-i umilească pe confraţi cu râvna sa, ca şi când s-ar fi îndepărtat de slăbiciunea trupească şi şi-ar fi găsit energia într-o realitate paralelă. „Tăcut şi îngheţat, sta fără nicio legătură cu soborul, care-i socotea nevoia de singurătate ca o trufie, muţenia ca o împietrire."[16]

Tainele textului pot fi lămurite prin intermediul operei lui Mircea Eliade. În studiul *Solilocvii*, savantul susţine că „asceza poate fi magică sau religioasă. Poate fi o forţă liberă, avându-şi drept izvor voinţa omului şi drept ţintă capriciul sau curajul său, şi atunci e o energie magică […] sau poate fi un act de mimetism al divinităţii, de renunţare definitivă la condiţiile umane, de submitere şi ofrandă, şi atunci devine un suprem act religios."[17] Asceza implică „o renunţare fie la viaţă, fie la fructele ei. Renunţarea, în sens de ofrandă sau de mimetism, e un act de infinite posibilităţi sacre. Dar magia, de asemenea, se poate sluji de renunţare, deşi într-un alt şi mult deosebit sens. În magie, aceasta înseamnă renunţarea la limitele impuse din afară, din firea lucrurilor sau din obiceiurile oamenilor. Nu e pasivitate sau resemnare – nu e în nici un caz ofrandă zeului – ci depăşire glorioasă a limitelor care încercuiau şi umileau lucrul la care un mag s-a hotărât să renunţe."[18] Această râvnă neobosită a lui Sofonie, această asceză neobişnuită este una de tip magic, căci e lipsită de căldura iubirii de aproapele, de supunere şi umilinţă. E un act voliţional. *Semne* cu privire la asceza magică sunt presărate de naratorul-auctorial peste tot căci, deşi stătea „treaz, puternic, neabătut […] în fruntea soborului, pe care îl târa după sine [ca un] atlet al călugăriei prin marile osteneli evlavioase şi înflăcăratele-i lucrări duhovniceşti [şi] ţinea post negru, fără abatere, silind cu aspra-i pildă pe nemernicii fraţi să nu se dedulcească la mâncare"[19] era

[12] Idem, p. 308
[13] Idem
[14] Idem, p. 309
[15] Idem
[16] Ibidem
[17] Mircea Eliade, *Solilocvii*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003, p.24
[18] Idem, p. 25
[19] Vasile Voiculescu, *Integrala prozei literare*, Ed. cit., p.303

ca un *îndreptar de gheaţă* în faţa semenilor. Stareţul îi atrage atenţia când îi dă dezlegarea pentru schimnicie că „după chipul lui Cristos, adevăratul pustnic ia cu el, acolo, în pustie, omenirea toată strânsă în inima lui”[20], iar pustnicia nu este trufie, ci smerenie şi jertfă.

Omul aspiră permanent spre *vârsta de aur* a începuturilor ce trebuie redobândită, căci „dualitatea lumii aparenţelor în care trăim este falsă, înşelătoare; ea constituie starea de păcat şi nu există izbăvire decât în contopirea cu realitatea divină, adică în întoarcerea la unitatea fundamentală.”[21] În mitologia indiană, Shiva, divinitate androgină, „căci se identifică principiului informal al manifestării, este adesea reprezentat strângând-o cu putere în braţe pe Shakti, propria-i *putere*, figurată în chip de divinitate feminină.”[22] Acest mit se reflectă în povestirea voiculesciană *Lostriţa*. Protagonistul, Aliman, pescarul care-şi sporea puterile când vedea lostriţa, ***animalul - totemic***, („când i se arăta lostriţa îi mergea bine şi avea spor”[23]) se îndrăgosteşte de Ileana, femeia misterioasă, ce vine din *netimp* şi care are atributele **animei**, întregindu-i fiinţa. „Parcă fuseseră făcuţi şi adunaţi înadins unul pe potriva celuilalt. […] Flăcăul […] ţinea fata în braţe şi dulcea ei povară împlinea tot ce râvnise şi jinduise nebuneşte până atunci.”[24] Trezindu-şi **anima** din adâncurile inconştientului, „Aliman era mai sănătos, mai voinic, mai frumos şi mai bun cum nu [mai] fusese niciodată”, se apropie de imaginea omului complet din fiinţa lui şi dintotdeauna. Cei doi vieţuiesc ca în paradisul originar, nefiind încorsetaţi de convenienţe sociale. În cele din urmă, flăcăul temător, dorind *să-şi statornicească norocul*, se gândeşte la legiferarea relaţiei, dar fata fără nume („Îi dase de la el numele Ileana.”) nici nu vrea să audă. „Ea ştia de ibovnic şi de dragoste, nu-i ardea nici de popă, nici de biserică. Nu pentru asta venise ea pe lume. Era sălbatecă. Cu multe ascunzişuri şi taine”[25] Naratorul heterodiegetic strecoară cu subtilitate în text îndoiala specifică fantasticului, sintagma cu privire la *venirea pe lume* a fetei ascunzând o dublă semnificaţie.

Celor trei niveluri ale psihicului conştientul, inconştientul personal şi inconştientul colectiv „li se adaugă în ecuaţia mare a funcţionării individului un al patrulea nivel, relaţia sferei cu lumea exterioară a conştiinţei colective, ca realitate culturală a valorilor şi formelor cunoscute de omenire. Acest model topografic include ca structuri generale arhetipurile şi ca structuri particulare complexele. Dintre complexele complementare ale identităţii şi relaţionării [sunt amintite] eul, umbra şi, respectiv, persona şi complexul contrasexual, anima/animus.”[26] Fiecare complex deţine o anumită cantitate de energie psihică oferită de arhetipul care îi stă la bază. În povestirea *Pescarul Amin*, Vasile Voiculescu surprinde tocmai această energizare a psihicului prin intermediul moştenirii genetice ce se află în stare latentă în adâncurile sinelui („simţea gâlgâind în el ca sucul uriaş a mii şi mii de alte vieţi stoarse într-o clipă de tot ce aveau

[20] Idem, p.307
[21] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri*, Editura Artemis, Bucureşti, 1993, p.9
[22] Idem
[23] Vasile Voiculescu, ***vol. cit.***, p.290
[24] Idem, p. 292
[25] Idem
[26] Mihaela Minulescu, *Introducere în analiza jungiană*, Ed. Trei, Bucureşti, 2001, p.39

mai tare şi mai preţios în ele ca să i se dăruiască lui."[27]) Această energie dă viaţă complexului care capătă o dinamică proprie, independentă de cea a conştiinţei, Amin găsind astfel *sub apăsarea ananghiei* soluţia salvatoare oferită prin sine de strămoşi, căci „toată ştiinţa lor, descoperirile, cercetările, biruinţele lor tăinuite se vărsau din adâncurile lor în adâncurile acum ale lui"[28] Faptele exterioare, percepute prin simţuri, îşi găsesc un ecou atât la nivelul conştiinţei, cât şi în cadrul complexelor inconştiente, energizate acestea comportându-se ca nişte pasageri ce participă la viaţa cotidiană fără ca beneficiarul să conştientizeze. Aşa cum conştiinţa cunoaşte o maturizare de-a lungul timpului şi complexele cunosc o dinamică temporală, mai multe stadii de evoluţie. Complexele se manifestă uneori în vise, această viaţă a *adâncurilor* fiind astfel adusă la suprafaţă.

Arhetipurile nu au un conţinut determinat decât din momentul în care devin conştiente, adică din momentul în care sunt umplute cu materialul experienţei conştiente. Astfel se explică nostalgia nesfârşită a lui Aliman sau Amin, dar şi gestul final al lui Berevoi. Arhetipul este vid, el este un element pur formal, nimic altceva decât o posibilitate de preformare, tendinţă de reprezentare a priori. El corespunde instinctului care, şi el nu poate fi recunoscut ca atare decât în momentul în care se manifestă. Arhetipul este psihoid pentru că el nu este accesibil direct conştiinţei, ci este transcendental. Această matrice care este arhetipul stă la baza tuturor ideilor şi concepţiilor căci „tuturor le stau la bază în ultimă instanţă forme originale arhetipale al căror caracter sensibil a luat naştere într-o epocă în care conştiinţa încă nu *gândea*, ci doar *percepea*. Gândul era obiect al percepţiei interioare, nefiind gândit, ci simţit ca un fenomen, […] văzut sau auzit. Gândul era în mod esenţial revelaţie, nu descoperire."[29]

O altă definiţie literară a arhetipului este prezentă şi în povestirea *Lipitoarea*, aceste *reprezentări colective* fiind adevărate „clişee păstrate în arhivele veşniciei, de unde revin la răstimpuri să se închege."[30]

Inconştientul „cea de-a patra funcţie [psihică], cea inferioară este inaccesibilă pentru voinţa noastră"[31] Aşa se explică chemarea tainică a lui Amin şi a lui Aliman către vânarea monstrului, - somnul uriaş, spaima apelor, care se dovedeşte a fi de fapt morun, animal totemic, protector al neamului Aminilor - respectiv a lostriţei. Inconştientul este înşelător ca oglinda apei, dă impresia că reflectă o realitate, dar de fapt este mult mai adânc, încărcat de simboluri ce se cer dezlegate. Tot păienjenişul de întâmplări la care cei doi participă este creat pentru atingerea scopului: vocea tainică a inconştientului care le chema fiinţele spre lumea primordială. Vânătorul se transformă astfel în vânat. Există în această vânătoare şi o trimitere mitologică limpede, căci ei refac un act sacru, ordinea, naşterea unui cosmos, neputându-se realiza decât având la origini o jertfă. În studiul *Mitul eternei reîntoarceri* Mircea Eliade preciza că „în anumite cosmogonii

[27] V. Voiculescu, *Integrala prozei literare*, p. 332
[28] Idem, p. 333
[29] C.G. Jung, *În lumea arhetipurilor*, Editura Jurnalul literar, Bucureşti, 1994, p.73
[30] V. Voiculescu, *Integrala prozei literare*, Ed. cit., p.224
[31] C.G. Jung, *În lumea arhetipurilor*, Ed. Cit., p.144

arhaice Lumea s-a născut prin sacrificiul unui monstru primordial, simbol al Haosului ."[32]

Conlucrarea dintre conştient şi inconştient este posibilă doar prin găsirea unei căi de comunicare şi acest fapt este posibil prin intermediul proceselor generatoare de simboluri: **visul** şi **creaţia artistică**, activităţi realizate cu grad redus de cenzură din partea conştientului. Dar pentru ca aceste **simboluri**, mesageri ai inconştientului să-şi atingă scopul e necesară şi interpretarea lor de către conştient. Relaţia complementară conştient/inconştient face atât de importantă tema unităţii contrariilor în operele lui Vasile Voiculescu şi Mircea Eliade. Această tensiune a contrariilor, această energie este simbolul care stă la baza lumii şi implicit la baza universului operei, un univers virtual, posibil.

Bibliografie:

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicţionar de simboluri*, Editura Artemis, Bucureşti, 1993
Eliade, Mircea, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2000
Eliade, Mircea, *Mitul eternei reîntoarceri*, traducere de Maria şi Cezar Ivănescu, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti,1999
Eliade, Mircea, *Şamanismul şi tehnicile arhaice ale extazului*, traducere din limba franceză de Brânduşa Prelipceanu şi Cezar Baltag, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997
Eliade, Mircea, *Solilocvii*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003
Jung, C.G., *Arhetipurile şi inconştientul colectiv*, Editura Trei, Bucureşti, 2003
Jung, C.G., *În lumea arhetipurilor*, Editura Jurnalul literar, Bucureşti, 1994
Minulescu, Mihaela, *Introducere în analiza jungiană*, Ed. Trei, Bucureşti, 2001
Voiculescu, Vasile, *Integrala prozei literare*, Editura Anastasia, Bucureşti, 1998

[32] Mircea Eliade, *Mitul eternei reîntoarceri*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti,1999, p.26

THE CONCEPT OF LEXICAL - SEMANTIC FIELD

Daniela ISPAS (PETCU),
PhD student, University of Craiova

Abstract: The issue of defining the lexical fields caught the attention of numerous linguists from Romania and abroad. The current article analyzes the concept of lexical-semantic field and presents some viewpoints regarding these primary paradigmatic structures. Basic concepts used in the analysis of a lexical-semantic field are defined and exemplified, analysis in which the common semes of the lexemes that make up the respective field are identified, but also the variable ones. The semantic analysis of the fields, in which the semantic oppositions are also noticed, is based on dictionaries. The particularities of the lexicon's structure are highlighted also through the description of the lexical-semantic fields.

Keywords: lexicon, lexical-semantic field, archilexeme, seme, sememe

0. Introducere

În prezentul studiu, vom întreprinde o incursiune în teoria câmpurilor lexicale. Acestea aparţin domeniului semanticii, care la rândul ei este o ramură a lingvisticii generale. Caracteristicile ansamblului vocabularului pot fi desprinse din descrierea câmpurilor lexico-semantice. Intenţia acestui articol este de a aduce în prim-plan analiza conceptuală a câmpului lexico-semantic. Sinteza teoretică presupune o evaluare multiplă a conceptului.

Analiza câmpurilor a avut un rol important în modernizarea studiului lexico-semantic al limbii, în demonstrarea mobilităţii vocabularului. Vom face apel la o serie de studii în care diverşi cercetători de prestigiu, români şi străini, s-au preocupat de analiza câmpurilor lexicale, începând cu prima jumătate a secolului al XX-lea, când a apărut teoria câmpurilor semantice, adică de la primele încercări de determinare a unei structurări a lexicului până la stadiul actual.

1. Definiţia câmpului lexico-semantic

Privite din diverse puncte de vedere, limba şi limbajul au suscitat un interes constant lingviştilor. Înainte de a defini conceptul de *câmp lexico-semantic*, se cuvine a menţiona câţiva reprezentanţi de seamă ai lingvisticii, care au avut contribuţii însemnate în special în domeniul semanticii, cu precădere în teoria câmpurilor lexico-semantice.

Ferdinand de Saussure (1857-1913) face câteva distincţii fundamentale în lingvistică, printre care: sintagmatic-paradigmatic; semnificat-semnificant; sincronie-diacronie. Sintagmele sunt, în viziunea lui Saussure, acele combinaţii formate din elemente aranjate unele după altele în lanţul vorbirii. Prin relaţiile asociative cuvintele

intră în grupuri stabile. Faptul că se pot grupa cuvintele în serii asociative dovedeşte caracterul sistemic al vocabularului, la aceasta referindu-se şi F. de Saussure (care folosea noţiunea de *grupuri asociative*). Raporturile sintagmatice unesc termeni in praesentia, în timp ce raporturile paradigmatice asociază termeni in absentia. Sincronia se referă la starea şi la studiul limbii la un moment dat, iar diacronia la istoria şi la studiul limbii respective.

Şcoala lingvistică de la Praga, de la care a pornit dezvoltarea lingvisticii structurale, printre ai cărei reprezentanţi se numără E. Benveniste, A. Martinet, R. Jakobson, V. Mathesius şi alţii, au considerat exagerată distincţia saussuriană sincronie-diacronie, arătând că cele două se pot împleti.

Louis Hjelmslev (1899-1965) este cel mai de seamă reprezentant al Şcolii de la Copenhaga, iar ideile sale lingvistice au fost influenţate, printre alţii, de Ferdinand de Saussure, E. Sapir, R. Carnap. În cartea *Prolegomena to a Theory of Language*, autorul propune crearea unei noi lingvistici, în care limba nu mai este privită ca un conglomerat de fenomene non-lingvistice, ci ca o structură sui generis.[1] Hjelmslev vorbeşte despre legea comutaţiei, care poate exista doar între invariante, ceea ce presupune înlocuirea unui element prin alt element al paradigmei.

Umberto Eco vorbeşte despre arbitrarul segmentării lexicului în câmpuri semantice, dar şi despre segmentarea efectuată pe baza experienţei comune, care nu este arbitrară. S-a pus problema dacă există în realitate câmpurile semantice.[2]

Părintele spiritual al teoriei câmpurilor este considerat *W. von Humboldt*, cu teoria formei interne a limbii.[3] Acest structuralist este printre primii care a teoretizat, cu exemple, câmpurile lexicale. Humboldt vorbeşte despre „delicateţea sensului cuvintelor”.[4]

St. Ullmann aprecia că „pentru semantică apariţia teoriei câmpurilor semantice are aceeaşi importanţă ca şi apariţia fonologiei pentru fonetică.”[5]

Noţiunea de *câmp semantic* este cercetată începând cu secolul al XX-lea de mai mulţi lingvişti. Ansamblul de microsisteme formează structura complexă numită lexic. Semantica este disciplina lingvistică ce se ocupă cu studiul sensului cuvintelor, în special cu modificările de înţeles. Vom invoca pentru început perspectiva lui Coteanu şi a lui Dănăilă, care considerau la sfârşitul secolului al XX-lea că lingvistica şi filologia sunt domenii distincte, lingvistica abordând problema expresiei şi a conţinutului enunţului, în timp ce studiile de filologie se ocupau de critica de text, de tehnica ediţiilor etc.[6] Semantica sau semasiologia, ca ştiinţă a sensurilor cuvântului, este considerată o descoperire a lui Michel Bréal, deşi, în acelaşi an,1887, „Lazăr Şăineanu pune problema

[1] Hjelmslev 1963 apud Francu 1999: 62.
[2] „Teoria codurilor nu are nimic de-a face cu ceea ce se întâmplă în mintea destinatarilor, câmpurile semantice vor fi atât presupuse structuri culturale, cât şi modele stabilite de semiolog ale unor asemenea structuri” (Eco 2003: 95).
[3] Kisch & Mantsch 1969: 25.
[4] „E mult mai uşor să concepi existenţa gramaticii într-o limbă, decât o mare dezvoltare sau o mare delicateţe a sensului cuvintelor” (Humboldt. *Fragmente lingvistice*. „Semiotică şi filozofie”. 1998: 37).
[5] Kisch & Mantsch 1969: 30.
[6] Coteanu & Dănăilă 1970: 8.

în termeni foarte asemănători cu cei din studiul lui Bréal”[7], discutând despre procesele semantice şi despre evoluţia semantică a cuvintelor. Printre cercetările semantice cu caracter practic incipiente în limba română se numără studiul lui Boris Cazacu referitor la denumirile obiectelor de îmbrăcăminte, studiile lui Iorgu Iordan care privesc numele de culori ori noţiunea de *cap* etc.

Pentru a descrie vocabularul unei limbi în primul rând se face apel la dicţionarele explicative, etimologice, istorice, lingvistico-enciclopedice. În descrierile lingvistice se fac observaţii subordonate cuvântului ca fapt de limbă, pe când în cele enciclopedice se introduc precizări despre noţiuni. Ca majoritatea cuvintelor unei limbi, cuvântul *câmp* (s.n.) este polisemantic, comportând o pluralitate de semnificaţii: „1. Întindere vastă de pământ fără accidente însemnate de teren; şes, câmpie; 2. Loc, spaţiu, porţiune de teren în limitele cărora se desfăşoară o anumită activitate; 3. (Fiz.) Regiune din spaţiu în care fiecărui punct i se asociază o mărime fizică determinată; 4. Formă a materiei prin intermediul căreia are loc interacţiunea dintre particule; 5. (Med.) Fâşie din pânză sterilă care delimitează plaga operatorie; 6. Fondul unui tablou, al unei gravuri etc. 7. Mulţime de valori ale uneia sau mai multor mărimi (matematice, fizice etc.); 8. (Fil.) Câmp ideologic = ansamblul metodelor, conceptelor şi ideilor delimitate istoric în interiorul cărora se elaborează o doctrină, o ştiinţă, o creaţie culturală etc.; 9. (Inform.) Cea mai mică unitate dintr-un sistem de bază de date care poate fi accesată - Lat. campus” (DEX 2016: 178). După cum se poate observa, termenul este utilizat în mai multe domenii, cum ar fi filologia, medicina, fizica, iar sintagma *câmp lexico-semantic* nu este definită la nivelul dicţionarului menţionat. În schimb, în alte studii, câmpul lexico-semantic este amplu analizat şi dezbătut. Câmpul semantic este definit în mai multe moduri. Câmpul lexical este o clasă de cuvinte cu o trăsătură comună de sens, adică acestea sunt înrudite ca sens. Se mai numeşte şi câmp lexico-semantic. Câmpurile lexicale contribuie la cunoaşterea sensului textului. O lectură atentă a textului permite identificarea temei acestuia prin câmpul lexical care îl traversează şi prin legăturile de sens care unesc cuvintele. Acestea sunt grupate în subcâmpuri lexicale care compun câmpul lexical principal.

În lexicografia românească, conceptul de câmp lexico-semantic apare discutat în DŞL, la pagina 101, şi are accepţia următoare: „Câmpurile reprezintă modalităţi de clasare a cuvintelor dintr-o limbă, dintr-o etapă a ei, cuvinte care exprimă un sistem de idei, ceea ce oferă principiul obiectiv al segmentării vocabularului.”[8] Aşa cum susţin autorii *Dicţionarului de ştiinţe ale limbii*, „prin câmp s-a modernizat semantica, cu beneficii pentru compararea limbilor în scopuri ştiinţifice sau aplicative.”[9]

Cuvintele care aparţin aceluiaşi domeniu şi care au trăsături de sens comune formează câmpul lexical. Se mai numeşte şi câmp lexico-semantic. Câmpul lexical nu trebuie confundat cu familia lexicală. În selectarea cuvintelor dintr-un câmp lexical trebuie să se respecte o singură parte de vorbire. Într-un câmp lexical sunt incluse şi

[7] *Ibidem*: 119.
[8] DŞL 2001: 101.
[9] *Ibidem*: 103.

sinonimele şi derivatele cuvintelor respective.[10] De asemenea, tot aici trebuie cuprinse şi expresiile care le conţin. În clasa de cuvinte reunite prin componente de sens comune se stabilesc diferenţe (opoziţii) semantice. Asocierea cuvintelor în câmpuri prezintă avantajul de a reţine mai precis diferenţele între termeni. Câmpul este o clasă relativ deschisă, alcătuită riguros de specialişti şi, în mod aproximativ, de vorbitorii obişnuiţi.

Germaniştii sunt cei care au vorbit pe larg despre organizarea internă a sistemului lingvistic. În ceea ce priveşte istoricul cercetărilor ştiinţifice asupra câmpurilor lexico-semantice, literatura de specialitate îl prezintă pe Trier ca fiind primul lingvist important preocupat de studierea câmpului, care necesită, în viziunea sa, comparaţii, fie între două faze istorice deosebite ale aceleiaşi limbi, fie între fazele simultane a două limbi deosebite.

Jost Trier a fost primul care, în anul 1931, a abordat ideea ansamblului structural. El consideră că numai în cadrul câmpului se poate vorbi de sens.[11] Trier consideră că, pe lângă contextul propoziţiei, contribuie la delimitarea sensului cuvintelor în vorbire şi sistemul câmpului noţional obiectiv.[12] Trier arăta: „Cuvântul şi termenii înrudiţi cu el din punct de vedere noţional, precum şi antonimele sale învecinate formează un tot unitar, adică un câmp al cuvântului sau un câmp al semnului lingvistic”.[13] Anterior lui Trier, Porzig, Jolles, Ipsen operaseră cu conceptul de câmp, dar acesta era definit diferit. Câmpurile lui Porzig devin „simple relaţii semantice de tipul: verb + subiect intern, respectiv obiect (a lătra - câine)”. Câmpurile lui Jolles sunt „perechi de noţiuni de tipul stâng – drept”.[14] G. Ipsen este primul care a folosit expresia *câmp semantic*, în anul 1924, iar W. Porzig dezvoltă o teorie despre câmp în anul 1934. Porzig consideră că trebuie incluşi în cadrul unui câmp lexical şi membrii claselor derivative ale lexemelor componente (de exemplu *învăţător* de la *a învăţa*).[15]

Teoria câmpurilor semantice a lui Trier a avut ulterior unele obiecţii, în parte justificate.[16] Cuvântul şi noţiunea nu pot fi independente de raporturile lor cu realitatea.

Deficienţa neglijării relaţiilor sintagmatice existente în actele de vorbire între elementele câmpului lexical, de care Trier nu a ţinut seama, a fost remediată prin contribuţia lui Eugeniu Coşeriu şi a lui John Lyon.

Eugeniu Coşeriu (1921 - 2002) este un mare lingvist din secolul al XX-lea, fiind considerat părintele lingvisticii integrale. Savantul E. Coşeriu face distincţie între limba istorică şi limba funcţională şi împărtăşeşte distincţia lui Saussure dintre sincronie şi

[10] Capota 2000: 32.
[11] Potrivit lui W. Bahner, Trier apreciază meritele lui Saussure în elaborarea ideii de sistem lingvistic, dar el încearcă să combine concepția statică cu cea diacronică (Bahner 1961: 194); Trier definește câmpurile astfel: „realități lingvistice vii dintre cuvintele izolate şi ansamblul vocabularului, care, în calitate de părți ale unui întreg, au ca trăsătură comună cu cuvintele faptul că fac parte dintr-un sistem de ansamblu, iar cu vocabularul dimpotrivă, faptul că sunt segmentate” (Bahner 1961: 199).
[12] Kisch & Mantsch 1969: 27.
[13] Bahner 1961: 193.
[14] Kisch & Mantsch 1969: 29.
[15] Munteanu 1995:134.
[16] Weisweiler îi reproșează lui Trier că „teoria câmpurilor exista pentru el înainte de a fi început să dovedească existența acestora pe bază de texte” (Bahner 1961: 199).

diacronie.[17] Coşeriu observa că: „nu întreg lexicul este structurat în câmpuri lexicale”[18] şi identifica patru principii de cercetare ale lingvisticii şi anume: principiul atomismului, al substanţei, principiul evoluţiei şi principiul naturalist. De asemenea, cele două operaţiuni metodologice care nu ar trebui să lipsească din abordările limbajului sunt istoria şi teoria.[19] Eugeniu Coşeriu a formulat următoarea definiţie pentru câmpul lexical: „structură paradigmatică formată din unităţi lexicale care îşi împart o zonă de semnificaţie comună şi care se găsesc în opoziţie imediată unele faţă de celelalte”.[20] O altă definiţie dată într-un studiu ulterior de Eugeniu Coşeriu pentru conceptul de *câmp lexical* este aceasta: „o paradigmă lexicală care derivă din segmentarea unui continuum lexical al conţinutului în diverse unităţi care în limbă se prezintă sub formă de cuvinte, şi care se dispun în opoziţii imediate, pe baza unor trăsături distinctive simple”.[21]

Aşa cum susţin E. Coseriu, H. Geckeler, A. Bidu-Vrănceanu ş.a., câmpurile semantice dezvoltă metoda în direcţie structuralistă. Astfel, se demonstrează că fiecare câmp este un microsistem structurat prin opoziţii de sens specifice unei limbi, iar opoziţiile sunt degajate riguros prin intermediul semelor.

Credem că cea mai relevantă contribuţie la clarificarea chestiunilor legate de abordarea vocabularului din perspectiva semanticii structurale le aparţine Angelei Bidu-Vrănceanu şi Narcisei Forăscu, care în lucrarea *Modele de structurare semantică*, apărut în 1984, definesc câmpurile astfel: „Subansamblurile sau câmpurile lexico-semantice sunt fragmente din lexic relativ izolate şi considerate autonom pentru a li se determina structura. Subansamblul sau câmpul este un fragment relativ autonom deoarece grupează numai denumiri înrudite (din punct de vedere noţional sau denotativ). Înrudirea este condiţionată de existenţa mai multor trăsături de sens (seme) comune, care se repetă în toţi termenii dintr-un câmp dat, seme care ocupă primul loc în definiţia componenţială a acestor termeni.”[22] Aceleaşi autoare, în lucrarea *Cuvinte şi sensuri*, aduc în discuţie importanţa corelării tuturor componentelor de sens dintr-o definiţie, precum şi a comparaţiei lor în relaţiile imediate dintre cuvinte.[23] Pentru exemplificarea unui câmp lexico-semantic, vom face un scurt inventar al lexemelor componente ale câmpului denumirilor locuinţei: casă, căsuţă, imobil, vilă, castel, hotel, pensiune, colibă etc. Proprietăţile semantice comune sunt: /loc/ /construit/ (sau /amenajat/) /pentru a fi locuit/ /de oameni/.[24]

În cartea *Limba română contemporană. Vocabularul*, câmpul este înţeles ca „o clasă paradigmatică în sens larg, adică o clasă constituită din termeni reuniţi prin primele

[17] Coşeriu face o distincție metodologică: „Nu e același lucru dezvoltarea și descrierea dezvoltării, și descrierea unei stări a unei limbi” (Saramandu 1996:29).
[18] Moscal 2013:104.
[19] Sala & Saramandu 2018: 597, 598.
[20] Graur & Stati & Wald 1971: 273.
[21] Coşeriu 2004: 305.
[22] Bidu-Vrănceanu & Forăscu 1984:.130.
[23] Bidu-Vrănceanu & Forăscu 1988: 32.
[24] Bidu-Vrănceanu 2008: 115-121.

seme comune, dar diferenţiaţi prin alte seme, deosebite de la un lexem la altul din câmpul respectiv".[25]

În limba română au fost analizate mai multe câmpuri lexicale printre care: câmpul lexical al gradelor de rudenie, al sentimentelor, al meseriilor, al formelor de relief[26], al animalelor sălbatice, al obiectelor casnice, al fenomenelor sonore etc. Câmpul lexical al gradelor de rudenie cuprinde cuvinte precum: tată, mamă, soră, frate, bunică, bunic, unchi, mătuşă, nepot, strănepot, străbunic, văr, socru, ginere, logodnic, soţ, frate vitreg, cumnat, tătic etc.

Autoarea Mirela - Ioana Borchin a inventariat metodele lingvistice din secolul al XX-lea, metode elaborate după principii structuraliste (în structuralism, limba este văzută ca un sistem). Dintre acestea enumerăm: metoda comutării, a distribuţiei, metoda analizei în constituenţi imediaţi, metoda generativă-transformaţională, analiza semică sau componenţială, metoda câmpurilor lexicale.[27]

Conceptele importante care sunt vehiculate în analiza unui câmp lexico-semantic sunt: lexem, sem, semem, arhilexem, concepte care necesită o clarificare.

Elementele ce formează câmpul lexical se numesc lexeme, termen care se referă strict la conţinutul semantic al unui cuvânt.[28] Lexemul, termen introdus de Coşeriu, este „o unitate funcţională în limbă şi element al structurilor lexicale".[29] Anca Măgureanu afirmă că lexemele pot să migreze în mai multe câmpuri,[30] iar acest fenomen se întâmplă ca urmare a diferitelor relaţii în care se pot afla. Observând dificultatea raportată la delimitarea câmpului, care se face cel mai adesea ca urmare a unei alegeri arbitrare, empirice, Anca Măgureanu propune ca soluţie identificarea opoziţiei binare constitutive a categoriei semice, simple sau complexe, care să permită organizarea într-o manieră ierarhică a micro-sistemelor limbii.[31] Lexemul este o invariantă lexicală ce are drept conţinut sememul, care, la rândul lui, este format din seme.

Metoda utilizată în descrierea câmpurilor lexicale este analiza semică sau componenţială. Analiza semică înseamnă descompunerea în unităţi semantice mai mici (seme).[32] Inventarul unui câmp se alcătuieşte pornind de la semele comune[33] mai multor lexeme sau cuvinte polisemantice dezambiguizate. Termenul *sem* a fost introdus de V.

---

[25] Coteanu & Forăscu & Bidu-Vrănceanu, 1985: 131,132.

[26] Dinu Moscal publică în 2013 „Teoria câmpurilor lexicale cu aplicaţie la terminologia populară a formelor de relief pozitiv". Dintre câmpurile identificate enumerăm: câmpul serial ordinal *poale: coastă: vârf*; câmpul serial nonordinal *povârniş: plisc: râpă*; câmpul gradual *culme: picior: pinten* etc.

[27] Borchin 2001: 108-133.

[28] „În lingvistica modernă termenul *cuvânt* este înlocuit cu *lexem* (format după modelul lui fonem şi morfem)." (Hristea 1981:8).

[29] Moscal 2011:201.

[30] „Acelaşi lexem poate migra de la un câmp la altul, ceea ce pentru mulţi reprezintă un argument contra descrierii taxinomice a lexicului" (Măgureanu 2004:126).

[31] „Organizarea riguroasă a acestor ansambluri este cu atât mai dificilă cu cât trăsăturile semice care se opun sunt adesea enciclopedice" (t.n.) (Măgureanu 2004: 126).

[32] Semele obţinute prin operaţia de *descompunere* „nu caracterizează numai sensul unui singur cuvânt, ci pot fi regăsite în structura sensului unui număr mai mare de cuvinte" (Vasiliu 1992: 85).

[33] E. Coşeriu stabileşte şase serii de seme pentru termenii corespunzători fenomenelor sonore: (1) audibil, (2) autoprodus / non- autoprodus, (3) propagat / non-propagat, (4) reproiectat, (5) omogen / neomogen, (6) calificat (Bidu Vrănceanu 1981: 291).

Skalička şi se referea iniţial la o valoare cuprinsă între o combinaţie de valori.[34] Ulterior, termenul sem şi-a precizat mai bine sensul.

Buyssens numeşte *seme* acele lanţuri mai complexe (diferite de unităţile morfematice elementare sau de cuvinte) care îndeplinesc funcţia expresivă.[35]

Bernard Pottier a analizat semic ansamblul aboyer „a lătra", crier „a striga", glousser „a cotcodăci", miauler „a mieuna". El numeşte nucleu semic „semul sau semele stabile, care apar oricare ar fi ansamblul căruia îi aparţine termenul".[36]

În accepţia lui Rastier, semele sunt calităţi ale unui referent sau părţi ale unui concept şi pot fi de mai multe feluri: aferente, inerente, generice şi specifice.[37] Redăm schematic structura sememului în viziunea lui Rastier (fig.1):[38]

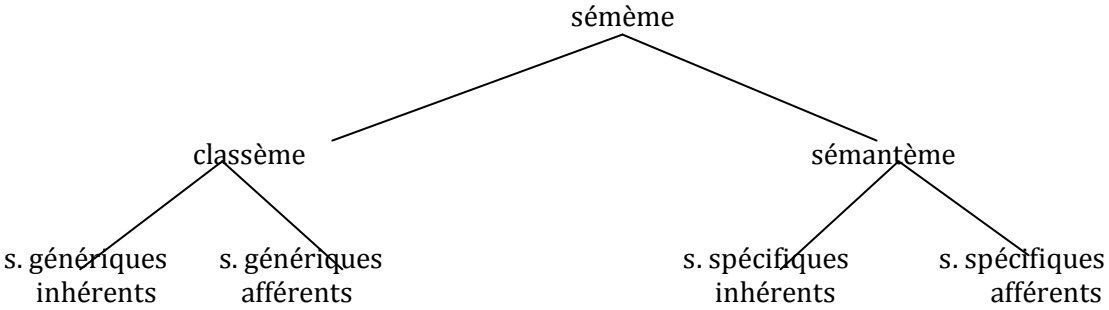

Fig. 1

Sememul, care aparţine metalimbajului semantic, este reunirea de seme, altfel spus este „suma semelor (componentelor) care acoperă un sens lexical şi care are drept corespondent formal lexemul".[39] Mărcile semantice ale sememului pot fi denotative sau conotative.[40]

Arhisememul este semnificatul unei familii semantice. Un exemplu cunoscut este acela al cuvântului *scaun,* care reuneşte conceptele de „mobilă pentru şezut", „pe patru picioare", „cu spătar", „fără rezemătoare pentru mâini", „pentru o persoană". Arhilexemul înseamnă neutralizarea opoziţiilor unor trăsături semantice, comune mai multor cuvinte.

[34] Diaconescu 1967:91.
[35] Eco 1982: 66.
[36] *Lingvistica modernă în texte* 1981: 11-13.
[37] Rastier 1994:20, 275.
[38] Rastier 1994: 53. Redăm, pentru claritate, definițiile clasemului și sememului: classème : ensemble de sèmes génériques d`un sémème (ansamblu de seme generice ale unui semem); sémantème: ensemble de sèmes spécifiques d`un sémème (ansamblu de seme specifice ale unui semem) (Rastier 1994: 273, 275).
[39] Bidu-Vrănceanu 2008: 19.
[40] Denotativele sunt acele „mărci a căror sumă constituie și identifică unitatea culturală căreia semnificantul îi corespunde în primă instanță și pe care se bazează conotațiile succesive", iar conotativele sunt acele „mărci care contribuie la constituirea uneia sau a mai multor unități culturale exprimate de funcția-semn constituită anterior" (Eco 1982:113,114).

Relaţia paradigmatică înseamnă excluderea reciprocă dintr-un context a termenilor unei clase date, adică într-un anumit context ar trebui selectat un singur termen al unei clase. Între elementele paradigmei există o relaţie *in absentia*.[41]

2. Concluzii

De-a lungul timpului, câmpul lexical a primit mai multe accepţii. Teoria coşeriană a contribuit semnificativ la analiza câmpurilor, analiză care îşi dovedeşte utilitatea atât în lexicografie, cât şi în învăţarea limbilor străine. Semele pot fi diversificate şi arborescente. Pentru a identifica sensul denotativ al lexemelor, se apelează la etapa analizei semice.

Primind mai multe definiţii, putem concluziona faptul că aceste structuri paradigmatice primare, numite câmpuri lexico-semantice, prezintă dificultăţi de abordare, neexistând un tip universal de câmp.

BIBLIOGRAFIE

Bahner, Werner. (1961). *Observaţii asupra metodelor actuale de cercetare a vocabularului*. (trad. Maria Iliescu). În „Limba română" Nr.3. Anul X. Bucureşti: 193-203.
Bidu - Vrănceanu, Angela. (1981). *Structura denumirilor fenomenelor sonore în limba română contemporană*. În „Semantică şi semiotică". Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică: 289-309.
Bidu - Vrănceanu, Angela; Forăscu, Narcisa. (1984). *Modele de structurare semantică*. Timişoara: Editura Facla.
Bidu - Vrănceanu, Angela; Forăscu Narcisa. (1988). *Cuvinte şi sensuri*. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Bidu-Vrănceanu, Angela. (2008). *Câmpuri lexicale din limba română. Probleme teoretice şi aplicaţii practice*. Bucureşti: Editura Universităţii.
Borchin, Mirela-Ioana. (2001). *Lingvistica în ştiinţa secolului al XX-lea*. Timişoara: Editura Excelsior.
Capota, Teodor. (2000). *Dicţionar explicativ de termeni gramaticali*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
Coşeriu, Eugeniu. (2004). *Teoria limbajului şi lingvistica generală*: *5 studii*. Bucureşti: Editura Enciclopedică.
Coşeriu, Eugeniu. (2013). *Lingvistica textului*. Iaşi: Editura Universităţii Al.I. Cuza.
Coteanu, I. & Dănăilă, I. (1970). *Introducere în lingvistica şi filologia românească*. Bucureşti: Editura Academiei Republicii Socialiste România.
Coteanu, Ion & Forăscu, Narcisa & Bidu-Vrănceanu, Angela. (1985). *Limba română contemporană. Vocabularul*. Ediţie revizuită şi adăugită. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică.
DEX = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti". (2016). *Dicţionarul explicativ al limbii române*. Ed. a 2-a, rev. Bucureşti: Editura Univers Enciclopedic Gold.
Diaconescu, Paula. (1967). *Evoluţia noţiunii de morfem şi stadiul actual al analizei morfematice*. În „Elemente de lingvistică structurală". Bucureşti: Editura Ştiinţifică.
DŞL = Bidu-Vrănceanu, Angela; Călăraşu, Cristina; Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana; Mancaş, Mihaela; Pană Dindelegan, Gabriela. (2001). *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*. Bucureşti: Editura Nemira.
Eco, Umberto. (1982). *Tratat de semiotică generală*. Bucureşti: Editura ştiinţifică şi enciclopedică.

[41] „La fiecare nivel al structurării idiomatice există elemente care au statutul de unităţi funcţionale pentru nivelul respectiv. Aceste elemente pot funcţiona ca unităţi, deoarece între ele există o relaţie in absentia, o non-identitate în sens semiotic, altfel spus, o opoziţie" (Coşeriu 2013: 235).

Eco, Umberto. (2003). *O teorie a semioticii*. Bucureşti: Editura Meridiane.
Frâncu, Constantin. (1999). *Curente şi tendinţe în lingvistica secolului nostru*. Ediţia a II-a. Iaşi: Editura Demiurg.
Graur, Alexandru & Stati, Sorin & Wald, Lucia. (1971). *Tratat de lingvistică generală*. Bucureşti: Editura Academiei.
Hristea, Theodor (coord.). (1981). *Sinteze de limba română*. Ediţia a 2-a rev. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică.
Kisch, Ruth & Mantsch, Heinrich. (1969). *Note asupra teoriei câmpurilor semantice*. În „Limba română" Nr.1. Anul XVIII. Bucureşti: 25-30.
Măgureanu, Anca. (2004). *La sémantique lexicale*. Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti.
Moscal, Dinu. (2011). *Contribuţia lui Eugenio Coseriu la evoluţia conceptului de câmp lexical*. „Philologica Jassyensia", An VII, Nr.2 (14): 199-211.
Moscal, Dinu. (2013). *Teoria câmpurilor lexicale cu aplicaţie la terminologia populară a formelor de relief pozitiv*. Iaşi: Editura Universităţii Al. I. Cuza.
Munteanu, Eugen. (1995). Studii de l*exicologie biblică*. Iaşi: Editura Universităţii *Al. I. Cuza*.
Pottier, Bernard. (1981). *Analiza semică*. În „Lingvistica modernă în texte". TUB Bucureşti: 9-19.
Rastier, François (1994). *Semantique interpretative*. Paris: PUF.
Sala, Marius & Nicolae Saramandu (coord.). (2018). *Lingvistica românească*, Bucureşti: Editura Academiei Române.
Saramandu, Nicolae. (1996). *Lingvistica integrală*. *Interviu cu Eugeniu Coşeriu realizat de* [...]. Bucureşti: Editura Fundaţiei Culturale Române.
Vasiliu, Emanuel. (1992). *Introducere în teoria limbii*. Bucureşti: Editura Academiei Române.
***(1998). *Semiotică şi filozofie*. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică.

THEORETICAL APPROACHES REGARDING THE READING OF LITERARY TEXTS

Emma-Mădălina LĂCRARU (NEAMȚU),
Phd Student, IIIrd Year, Al. Piru Doctoral School, University of Craiova

Abstract: The latest researches regarding the reading and the interpretation of the literary texts put the reader in the centre of this paradigm. They also pay a close attention at the context in which the reception takes place. In this article, we are to overview the most significant approaches of the reader and the reading issues of the past century. We are to examine aspects of Hans Robert Jauss' work as well as other researchers' , in order to emphasize the importance of an integrative approach of literary studies.

Keywords: text, interpretation, reading, reader, context

Teoriile legate de înţelegerea şi interpretarea textului literar au în vedere lectura acestuia, pe de o parte, şi receptarea, pe de altă parte, astfel încât primele au în vedere cititorul abstract şi abordează literatura din punct de vedere intratextual, iar celelalte se referă la cititorul real şi au o perspectivă extratextuală asupra operei literare. Cele două direcţii s-au aflat înr-o continuă competiţie pentru obiectivitatea lecturii şi a interpretării, dar teoriile privind estetica receptării au început să câştige teren spre finalul secolului trecut.

Conceptele de bază ale teoriilor lecturii sunt (Dementieva 2021:167): lectorul implicit (Wolfgang Iser), cititorul model (Umberto Eco), arhi-cititorul (Michael Riffaterre), cititorul intentat (Erwin Wolfg), lectorul virtual (Paul Cornea). Dintre acestea teoria efectului estetic a lui Wolfgang Iser şi teoria cititorului model propusă de Umberto Eco sunt cele mai reprezentative prin implicaţiile lor teoretice interdisciplinare (filosofie, semiotică, lingvistică, hermeneutică, naratologie).

Cea de-a doua categorie de opinii, privind estetica receptării, sunt axate pe studiul cititorului real (empiric, în terminologia lui Umberto Eco) şi se ocupă de hermeneutica răspunsului cititorului faţă de text. Acestea vor demara abia prin anii '60 - '70, o dată cu apariţia pe arena ştiinţifică a profesorului Hans Robert Jauss şi a conceptului său de orizont de aşteptare. Tot din această categorie fac parte şi mişcarea Reader-Response Criticism (Jonathan Culler, Norman N. Holland, Stanley Fish), teza lui Robert Escarpit în domeniul sociologiei literaturii, convingerile lui Michel Picard cu tentă psihologică, precum şi conceptul de (re)lectură al lui Matei Călinescu. Dintre acestea, unele teorii, în dorinţa de a se desprinde tot mai mult de dominaţia textului şi a scriitorului şi de a-l împuternici pe cititorul concret cu propriile drepturi, au deviat în mod exagerat spre cealaltă extremitate – deconstrucţia.

Există încercări de abordare sincretică a operei literare, prin dialogismul actualizat al lui Bahtin, precum şi prin utilizarea disciplinelor derivate de aici - teoria intertextualităţii şi sociocritica (Dementieva 2021) - prin care nu se fracţionează

procesul comunicării literare. Acestea studiază opera literară într-un mod integrator, fiind orientate spre transdisciplinaritate.

Noua paradigmă înglobează toate caracteristicile lumii contemporane: dialogismul, trans- şi intratextualitatea, interculturalitatea, parodia, ironia, subversivitatea ş.a. În contemporaneitate totul este pus sub semnul întrebării, adică în discuţie. Altruismul, toleranţa, sociabilitatea, comunicabilitatea, adaptabilitatea, perspectivismul, cooperarea – calităţi cheie ale omului de astăzi - evidenţiază încă o dată pertinenţa modelului sincretic de lectură pentru interpretarea literaturii, dar şi pentru viaţă, or, literatura în afara vieţii sau viaţa în afara literaturii este imposibilă.

Richard Rorty spunea în 1992 că „reading texts is a matter of reading them in the light of other texts, people, obsessions, bits of information or what have you and then seeing what happens." Lectura declanşează conexiuni şi comparaţii, fiindcă este un act ce pune opera citită în relaţie cu alte scrieri, dar şi cu lumea reală, ca punct statornic de referinţă, şi cu contextul imediat în care trăieşte cititorul real, cu preocupările şi obsesiile sale. În felul acesta, lumile ficţionale create de autori se actualizează din plin.

Italo Calvino, în ultimul capitol din romanul Dacă într-o noapte de iarnă un călător aminteşte că toată viaţa citim de fapt o singură carte, aceea din copilărie, fără să reuşim vreodată să retrăim intensitatea unor senzaţii de mult uitate sau că lectura nu este altceva decât recitire, descoperire a lumii, operaţiune discontinuă şi fragmentară, stimulare a imaginaţiei sau, pur şi simplu, o mereu reluată încercare de autocunoaştere.

Pentru o înţelegere mai profundă a literaturii este necesară o abordare din două puncte de vedere, retoric şi fenomenologic, aceasta avându-şi originea atât într-o conştiinţă individuală, cât şi într-un context spaţio-temporal ce valorizează universul ficţional expus. Ia astfel naştere un dialog între lumea autorului, lumea cărţii şi lumea cititorului. Acesta din urmă contribuie cu tot ce ţine de experienţa sa de viaţă şi de sensibilitatea sa la re-crearea permanentă a lumii cărţii, fiindcă lectura înseamnă participare, performance (Nelson Goodmann, 1968, citat de Peter Kivy în The Performance of Reading. An Essay in the Philosophy of Literature), idee pentru care Kivy se bazează în principal pe studiul literaturii orală de tipul epopeilor antice sau al poeziei medievale, recitate, dar şi interpretate prin propriul filtru de barzi, aezi, trubaduri, truveri sau minäsengeri. Între literatura interpretată şi literatura citită în gând, Kivy plasează romanul epistolar şi pe cel diaristic, ambele foarte populare în secolul al XVIII-lea.

Spaţiul dintre autor, personaj şi cititor este parcurs de receptori diferiţi, fiecare urmând propriul traseu de interpretare, cu propriul punct de plecare, fiindcă nu există conştiinţe identice. De aceea, fiecare lectură este diferită, chiar pentru acelaşi cititor, pentru că, oameni fiind, ne aflăm în permanentă evoluţie, cu tot ce este „al nostru", influenţând modul în care percepem scrierile literare în momente diferite. Roman Ingarden subliniază acest aspect, afirmând că opera literară trece prin tot atâtea transformări câte lecturi ale acesteia există şi că se observă deosebiri între text ca obiect material şi textul obiect estetic, ceea ce devine prin lectură.

Estetica receptării se află la confluenţa dintre teoriile retorice, teoriile expresive şi perspectiva sociologică asupra literaturii, principiile sale fiind elaborate de H.R. Jauss spre finalul anilor 1960. În centrul atenţiei se află cititorul, căruia i se conferă rolul de parteneral autorului atât în ceea ce priveşte construirea sensului, cât şi reprezentarea. Spre deosebire de teoria receptării (teoria răspunsului estetic), formulată de Iser, axată pe modul în care structura textuluiliterar determină apariţia unui cititor implicit, provocând din partea acestuia un annumit răspuns, estetica receptării deplasează accentul de la operă la receptor şi explorează reacţiile cititorilor concreţi în faţa operei. Iese în acelaşi timp în evidenţă importanţa contextului în procesul interpretării operei literareşi în definirea şi înţelegerea mai largă a literaturii.

Unul dintre primii care au luat în considerare cititorul real şi contextul operei literare în studiul acesteia este Tînianov, care, în 1929, elabora conceptul de „fapt literar", diferit de „literaritatea" formaliştilor ruşi. Fenomenul literar este dinamic, determinat de modificarea evidentă a statutului unor texte de la o epocă la alta. Aceste idei sunt confirmate de estetica receptării, de noul istorism şi de deconstructivism. „Ceea ce este « fapt literar » pentru o epocă va fi fenomen lingvistic ţinând de viaţa socială pentru o altă epocă şi invers, conform sistemului literar în raport cu care se situează acest fapt (…). Studiul izolat al unei opere nu ne dă certitudinea că vorbim corect despre construcţia ei şi nici că vorbim despre însăşi construcţia operei" (Despre evoluţia literară, ed. cit.:594). Conform acestuia, un text aparţine literaturii prin raporturile pe care le stabileşte cu seriile anterioare şi cu seriile vecine, dintre care viaţa socială este un element decisiv, având în comun limbajul şi fondul gnoseologic, prin care se realizează de asemenea şi reprezentarea operei, căreia i se imprimă o orientare specifică. Tînianov vorbeşte despre anumite funcţii ale operei - „auto-nomă" şi „sin-nomă" - prin care nu numai că literatura se leagă de tot ce înseamnă contextul social şi literar în care este elaborată şi, mai apoi, receptată, ci şi că fiecare element are un rol constructiv în interiorul operei. Literatura apare astfel ca o serie aflată în permanentă evoluţie, în centrul unei dinamici a raporturilor intra- şi extraliterare, în consecinţă nu poate fi desprinsă de context şi studiată prin excesivă abstractizare, cum vor face structuraliştii. Pentru Tînianov, studiul procedeelor trebuie să fie completat cu studiul funcţiilor pe care acestea le au în interiorul fiecărei serii literare în parte. Istoria literaturii trebuie să cuprindă atât istoria procedeelor de creaţie, cât şi istoria procedeelor de receptare a operelor. Fiecare epocă îşi are propriul ei cod artistic, constituit în plan istoric şi validat social. Legătura dintre funcţia şi forma seriei literare nu este arbitrară, fiind condiţionată istoric şi social. conceptul de „comunitate interpretativă" elaborat de Stanley Fish mai târziu îşi are originea în teoria seriilor literare şi în modul în care Tînianov înţelege dinamismul literaturii.

Fish (1980) afirmă că o comunitate interpretativă se constituie în jurul unor ipoteze pe care membrii săi le împărtăşesc, la care se adaugă un set de strategii ce orientează procesul lecturii într-un anumit moment istoric. Acesta este un posibil motiv pentru multitudinea şi varietatea interpretărilor care s-au dat unor opere literare.

În ceea ce priveşte noţiuni precum „estetic" sau „beletristic", acestea sunt atribuite unei anumite opere, fără a fi consecinţe inevitabile ale unei structuri anume. Literatura este definită ca o construcţie lingvistică dinamică, aflată în permanent evoluţie. Statutul operei se poate modifica fiindcă proprietăţile literaturii se schimbă continuu.

Un „ferment" ce corelează elementele eterogene ale operei, pe care cititori diferiţi le percep diferit, este intenţia creatoare a autorului, prezenţa acestuia din urmă evoluând de la a fi considerată sinonimă cu originea sensului pe care îl are textul, până la teoriile de inspiraţie pozitivistă care o văd ca pe o „eroare" (cf. Muşat 2017) şi până la celebra „moarte a autorului", proclamată de Roland Barthes, care l-a înlocuit pe acesta cu limbajul, ca generator de sens al operei.

Pentru Tînianov, intenţia auctorială este punctul ce uneşte interpretările date textului de cititori diferiţi, ale căror idei nu se pot afla sub puterea de influenţă a scriitorului. Un exemplu în acest sens este Anna Karenina, din al cărei personaj principal Tolstoi a dorit să facă exemplul unei femei adultere şi capricioase, dar care a devenit prototipul victimei tragice a lumii sale, fiindcă opera şi-a impus propria ei „voinţă".

O sinteză între teoria răspunsului cititorului şi estetica receptării este formulată în primul capitol din The End of Literary Theory de către Stein Hangom Olsen, care propune o teorie a complementarităţii - „supervenience theory". Conform acesteia, „aplicând o judecată estetică, cititorul identificăă într-o operă literară o trăsătură estetică sub forma unei constelaţii de trăsături textuale" (Olsen 1987:3). Acestea din urmă nu pot fi recunoscute ca atare in afara operei literare la care fac referire şi nu sunt decelabile pentru orice cititor, ci numai pentru cei dispuşi să-şi exerseze judecata estetică. Aceste trăsături există doar ca obiect al judecăţii estetice şi merită a fi numite constelaţie şi nu colecţie fiindcă au dobândit semnificaţie şi coerenţă prin intermediul său.

Percepţia cititorului asupra universului ficţional este limitată, de aceea fascinează puterea de atracţie a unor lumi aflate dincolo de orizontul său existenţial. Aceste lumi sunt în acelaşi timp transparente, prin detaliile la care cititorul are acces în procesul lecturii, şi opace, fiindcă, îndepărtate în spaţiu (şi uneori în timp), sunt, la limită, greu de înţeles. Lectura este condiţionată nu doar de datele subiective ale existenţei interioare a cititorului, ci şi de datele obiective ale locuirii sale în lume. De aceea, Gadamer (cf. Muşat, 2017:224 - 225) şi, apoi, Hans Robert Jauss au pus în circulaţie conceptul de orizont de aşteptare, ce desemnează o realitate variabilă de la o epocă la alta, influenţând modul de înţelegere şi de interpretare a operei literare, în funcţie de contextul socio-cultural din care face parte cititorul şi în care se produce lectura textului respectiv. O operă este cu atât mai valoroasă, cu cât modifică limitele orizontului de aşteptare a comunităţii (inerente, firești) de cititori.

Pentru Jauss (Istoria literară ca provocare a ştiinţei literaturii, prelegere de deschidere a cursurilor la Universitatea din Konstanz, 1967, în Muşat, 2017:224), istoria literaturii înseamnă să studieze cum se produce şi se receptează literatura, impactul acesteia asupra cititorului şi a relaţiei lor reciproce. Aşteptările cititorului cuprind trei

dimensiuni: normele de gen, relaţiile tematice posibile sau implicite şi opoziţiile limbajului poetic şi practic, incluzând aici opoziţia ficţiune/realitate. Orizontul de aşteptare are rol în stabilirea valorii estetice a operei, prin distanţa estetică pe care o impune între aceasta şi cititor. Dacă se îndepărtează, opera literară devine inovatoare, dacă nu, devine literatură de consum. Valoarea estetică se raportează la un impact major asupra orizontului de aşteptare, ce provoacă o modificare esenţială a acestuia. Un alt rol reconstituie orizonturile de aşteptare şi raporturile cu anumite texte de-a lungul timpului, putând iniţia astfel o analiză istorică a ideilor, noţiunilor şi formelor literare, cu deschidere spre un studiu al mentalităţilor.

Dar lectura şi interpretarea sensului unei opere nu depind numai de distanţa estetică dintre intenţia autorului şi aşteptările cititorului, ci şi de distanţa istorică dintre cei doi poli, considerată de Gadamer (2001:226) „insurmontabilă", dar nu menită să împiedice înţelegerea operei, ci să impulsioneze descoperirea unor sensuri multiple. De aceea nu trebuie să fie recuperată pentru a înţelege intenţiile iniţiale ale autorului, fiindcă în felul acesta s-ar pierde sensurile influenţate de individualitatea fiecărui cititor, şi nici nu trebuie, dimpotrivă, adaptată la timpul acestuia din urmă, căci astfel s-ar renunţa la particularităţile epocii din care provine textul şi, în ambele cazuri, înţelegerea şi interpretarea ar fi unilaterale. Pentru Gadamer, mai târziu şi pentru Ricœur, condiţia înţelegerii este dialogul care presupune afirmarea simultană a identităţii şi a alterităţii, de pe poziţii de egalitate, proces care nu poate avea loc decât prin „aruncarea în joc a prejudecăţilor" pe care, vrând-nevrând, le purtăm cu noi (idem:233). Orizontul prezentului se află în mişcare pentru că tot în mişcare este şi opera literarăşi, pe de altă parte, suntem provocaţi să ne testăm tot timpul prejudecăţile. Acesta nu există în sine, aşa cum nu există nici o pluralitate de orizonturi istorice pe care cititorul ar trebui să şi le adjudece. „Comprehensiunea este întotdeauna un proces de fuzionare a unor prezumtive orizonturi existente pentru sine" (ibidem: 233), rezultatul acţiunii mediatoare a interpretului profesionist şi amator. În acest sens, T. S. Eliot (2013:35) afirmă că, pentru a fi poet „dincolo de vârsta de douăzeci şi cinci de ani", îţi trebuie un „simţ al istoriei [care] presupune perceperea trecutului nu numai ca trecut, dar şi ca prezent" şi care îl leagă pe scriitor de tradiţie, făcându-l în acelaşi timp conştient de propria contemporaneitate. Ideea apare mai întâi la Ezra Pound, în introducerea volumului The Spirit of Romance (1910), intitulată „Prefatio ad lectorem electum", în care propune evaluarea cu aceleaşi metode a lucrărilor aparţinând unor epoci diferite (1968:6).

În acelaşi fel trebuie să procedeze şi cititorul, pentru că lectura creează nu doar sensuri noi ale operei, ci şi reprezentări ale unor lumi posibile, cu care el interacţionează şi asupra cărora gândirea sa îşi exercită capacitatea modelatoare, pe măsură ce este la rândul său supus „forţei" operei literare. Cititorul produce fuziunea dintre orizontul autorului (care trebuie reconstituit) şi cel al personajelor (care trebuie construit), situat fiind în alt orizont de timp decât opera, toate acestea contribuind la conturarea sensului.

Diferitele instanţe ale textului sunt în relaţie de circularitate, personajul, naratorul, cititorul sunt oglinzi ale autorului, el însuşi considerat un personaj printre

altele, menţionat ca atare de personaje care-şi recunosc (sau nu prea) statutul de fiinţe de hârtie.

Gheorghe Crăciun (2016: 129) vede în literatură o strategie de păstrare şi de potenţare a umanităţii din noi, o formă alternativă de cunoaştere şi o prelungire a vieţii înseşi. Funcţia literaturii este de a găsi răspunsuri, soluţii, interpretări, naraţiuni despre noi şi despre lume care să ofere coerenţă şi sens aglomerării de fapte, de stări, de evenimente, de sentimente din care este alcătuită existenţa fiecăruia.

Thierry Guichard (1995: 45) amintește că literatura este locul de întâlnire și de posibilă împlinire a unor nevoi pe care le consideră fundamentale pentru om, anume să scrie şi să citească. Estetica receptării încearcă să restabilească rolul de echilibru al cititorului, mult timp neglijat de teoriile anterioare, mai ales prin prisma evoluţiei contemporane a textului scris. Apariţia unor noi suporturi ale acestuia, determinată de dezvoltarea informaticii şi a Internetului, favorizează o percepţie nouă asupra elaborării operei literare, situată la jumătatea distanţei dintre scriitor şi cititor, adică dintre intenţia auctorială şi receptarea textului. Nu este însă dovedit că interactivitatea indusă de suporturile noi, precum hipertextualitatea, sfârşeşte prin a suplini interacţiune dintre scriitură şi lectură. Cu atât mai mult, cu cât esenţa literaturii este tocmai de a pune în lucru moduri de a spune ceea ce altfel ar rămâne ori inexprimabil, ori nespus, în timp ce lectura caută noi sensuri şi chestionează permanent rolul cititorului.

Lectura este aşadar un proces care integrează învăţarea, angajamentul social, sociabilitatea, comunicarea, politicul, sacrul, aspecte antropologice care subliniază caracterul inconturnabil al literaturii, de aceea este important ca înţelegerea şi interpretarea acesteia să aibă puncte de ancorare în contextul în care se produce receptarea.

Bibliografie

Calvino, Italo, *Dacă într-o noapte de iarnă un călător*, traducere de Anca Giurescu, Bucureşti, Editura Art, 2015

Crăciun, Gheorghe, *Imagini, litere şi documente de călătorie,* Polirom. Cartea Românească, 2016

Dementieva, Diana, *Lectura ca mod de existenţă a operei literare. Teorii ale lecturii în secolul al XX-lea. Teză de doctor în filologie*, Chişinău, Şcoala doctorală de ştiinţe umaniste din cadrul consorţiului administrat de Universitatea de stat din Moldova, 2021, «http://www.cnaa.md/theses.pdf»

Eliot, T.S., « Tradiţia şi talentul personal », în Eliot, T.S., Eseuri alese. Critica literară, traducere de Petru Creţia şi Virgil Stanciu, Bucureşti, Humanitas, 2013

Fish, Stanley, Is There A Text in This Class. The Authority of Interpretive Communities, Cambridge, Massachusetts, London, England, Harvard University Press, 1980

Gadamer, Hans-Georg, Adevăr şi metodă, traducere de Gabriel Cercel şi Larisa Dumitru, Gabriel Kohn, Călin Petcana, Bucureşti, Teora, 2001

Guichard, Thierry, « Le roman en question », în Prétexte, Paris, Prétexte Editeur, 1995, nr. 8

Kivy, Peter, The Performance of Reading. An Essay in the Philosophy of Literature, Blackwell Publishing. 2006

Muşat, Carmen, Frumoasa necunoscută, Iaşi, Polirom, 2017

Olsen, Stein Haugom, The End of Literary Theory, Cambridge, Cambridge University Press, 1987

Pound, Ezra, The Spirit of Romance, New York, New Directions Book, 1968

Rorty, Richard, « The Pragmatist's Progress », în Umberto Eco, Interpretation and Overinterpretation (pp. 89-108), Cambridge, Cambridge University Press, 1992

Tînianov, I. N., « Faptul literar », traducere de Tatiana Nicolescu, în Mihai Pop (ed.), traducere de Mihai Pop, Ce este literatura? Şcoala formală rusă, antologie şi prefaţă de Mihai Pop, Bucureşti, Univers, 1983
Tînianov, I. N., « Despre evoluția literară », traducere de Mihai Pop, în Mihai Pop (ed.), Ce este literatura? Şcoala formală rusă, antologie şi prefaţă de Mihai Pop, Bucureşti, Univers, 1983.

THE FEAST OF THE GOAT: THE TRUTH BEHIND FICTION

Ioana ILISEI,
"Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: One of Mario Vargas Llosa's most impressive novels is La fiesta del Chivo, which captures the reality of the historical facts about the death of dictator Rafael Leónidas Trujillo Molina and the atrocities and violence against his assassins. Vargas Llosa seamlessly blends historical fact and fiction, unifying the whole as a skilled observer of society. This is due to the testimonials from his visits to the island of Santo Domingo. Thus, the fictional names that are part of the narrative fiction overlap imperceptibly with real and historical persons.

Keywords: Mario Vargas Llosa, Latin American literature, The Feast of the Goat, dictatorship, truth

Jorge Mario Pedro Vargas Llosa s-a născut la 28 martie 1936 în Arequipa, Perú. Mario Vargas Llosa ocupă un loc important în literatura universală prin opera sa realistă, poetică, americană şi universală. *La fiesta del Chivo* este un roman dictatorial care reiterează ultima zi din viaţa lui Rafael Leónidas Trujillo Molina, dictator al Republicii Dominicane între 1930–1961, precum şi moartea acestuia. Considerat Părintele Patriei, Trujillo se consideră unicul salvator, singurul care poate scoate ţara din barbarism şi o poate moderniza aşa încât să fie demnă de comunitatea internaţională. Autorul portretizează nu doar un tiran, ci „un fanatic care se simte îndreptăţit să facă orice cu scopul de a-şi îndeplini obligaţiile: un despot, un egocentric convins că aproapele este doar un mijloc pentru scopul său"[1]. Cu acest roman, Vargas Llosa ajunge în mintea oamenilor „prin ficţiuni şi fantezii ale unui tiran care a subjugat o ţară latinoamericană"[2].

Romanul *Sărbătoarea Ţapului* apare în anul 2000. Romanul este tradus în 2002 în limba română de către Luminiţa Voina-Răuţ şi Mariana Sipoş. Acesta este o adevărată capodoperă ce îmbină realitatea cu ficţiunea prin prezentarea consecinţelor regimului dictatorial prin două generaţii diferite: imediat după asasinatul din 31 mai 1961 şi, respectiv, la treizeci şi cinci de ani mai târziu. Autorul are o poveste fictivă paralelă, şi anume cea a a familiei Cabral, care ajunge la final în 1996.

Mario Vargas Llosa relatează faptele istorice în privinţa lui Trujillo şi a asasinilor săi, îmbinând şi pe cea fictivă a familiei Cabral. *Sărbătoarea Ţapului*, roman dictarorial şi reprezentativ al *boom-ului latinoamerican*, prezintă realitatea continentului sud-american. Vargas Llosa evidenţiază prin opera sa violenţa cruntă sau teroarea din rândul oamenilor. Cu toate acestea, în romanul său se regăsesc elemente comune cu toate

[1] Carlos Granés, *La revancha de la imaginación. Antropología de los procesos de creación: Mario Vargas Llosa y José Alejandro Restrepo*, R. B. Servicios Editoriales, Consejo Superior de Investigaciones científicas, Madrid, 2008, p. 82.
[2] *Ibidem*.

regimurile dictatoriale din America Latină care au creat o nouă tendinţă în literatura ibero-americană, dar au şi oferit o nouă deschidere internaţională asupra acestui continent.

Importanţa abordării unor teme care afectează întregul continent latinoamerican rezidă în însăşi conştientizarea propriilor probleme naţionale, şi anume redescoperirea şi identificarea cu realitatea imediată. Vargas Llosa recurge la naraţiunea simultană – în care acţiunile se desfăşoară în prezent – permiţându-i astfel cititorului să fie implicat în derularea acţiunii pe măsură ce citeşte. În roman se dezvoltă trei fire narative: trecerea în revistă a ultimei zile a lui Trujillo, povestea Uraniei (care se întoarce în Republica Dominicană după 35 de ani) şi orele de aşteptare ale asasinilor lui Trujillo dinaintea crimei. Structura romanului reflectă această intercalare a celor trei fire narative: primul capitol îi corespunde poveştii Uraniei, al doilea dictatorului şi al treilea conspiratorilor. Această secvenţă este întreruptă la moartea lui Trujillo: a doua şi a treia poveste se contopesc, devenind cea despre torturarea asasinilor şi schimbările la nivel politic. Scopul aceastei tehnici este crearea suspansului prin întreruperea poveştii, care este reluată peste câteva capitole, permiţându-se descoperirea pas cu pas a intrigii şi a elementului conector al celor trei fire narative[3].

Personajul principal este figura dictatorului dominican Rafael Leónidas Trujillo Molina, denumit *El Generalísimo* (Generalisimul), *El Jefe* (Şeful) sau *El Chivo* (Ţapul). Din anturajul acestuia fac parte: mama sa, haitiană la origini, care devine *excelsa matrona*, Mama Supremă; soţia sa, pentru care scriitori spanioli scriu cărţi în numele ei, cărţi care erau studiate în şcoli. Crimele şi atentatele pe care le comandă Şeful sunt executate de *mâna secretă* a Serviciului de Informaţii Militar, prin generalul Johnny Abbes García. Este descris comportamentul poporului şi al oamenilor mai importanţi ai societăţii, care ajung să lucreze sau să le fie influenţat destinul, să le fie hotărâtă viaţa sau moartea de către Trujillo. Dictatorul care a marcat istoria Republicii Dominicane prin *era Trujillo* era obsedat de curăţenie şi ordine, avea o privire pătrunzătoare şi le provoca frică tuturor. În ciuda violenţelor, a atentatelor contra opozanţilor, Trujillo încearcă să confere regimului său aparenţa unei democraţii, tocmai din cauza crizei suveranităţii în plan extern, în relaţiile cu alte state. Deşi nu mai este oficial lider al statului, acesta conduce din umbră şi trage toate sforile, iar Joaquín Balaguer este *el presidente pelele* (preşedintele marionetă), care rămâne la putere după asasinarea lui Trujillo. Este bine cunoscută influenţa Statelor Unite ale Americii în perioada Războiului Rece în zona Caraibilor, pentru a nu permite extinderea comunismului, astfel că, iniţial, regimul Trujillo a fost susţinut de SUA. Pe de altă parte, Trujillo datorează pregătirea lui militară, ca *marine*, Statelor Unite. Dar, după încălcarea constantă a drepturilor omului, sub presiunea organizaţiilor internaţionale şi a societăţii nord-americane, Statele Unite nu mai acordă nici un sprijin lui Trujillo şi regimului său, ceea ce atrage consecinţe economice nefaste pentru ţara tiranului prin sancţiunile OEA[4].[5] Presiunea internaţională

[3] http://www.elcultural.com/revista/letras/La-fiesta-del-chivo/18306, consultat la 20 august 2021; https://www.revistaojo.com/2018/05/27/la-fiesta-del-chivo/, consultat la 20 august 2021.

[4] Organización de los Estados Americanos (Organizația Statelor Americane) este o organizație panamericană regională și continentală, înființată la 30 aprilie 1948, cu obiectivul de a fi un for politic pentru luare de decizii,

şi ameninţarea unui atac al Statelor Unite ale Americii au făcut ca, după moartea lui Trujillo, nici un membru al familiei acestuia să nu îi urmeze la putere: „În larg se zăreau foarte clar, scânteind în soare, siluetele a trei vase de război nord-americane. Nu li se puteau citi numele, dar se conturau ţevile lungi ale tunurilor de pe crucişătorul echipat cu rachete *Little Rock* şi de pe portaviaonele *Valery Forge* şi *Franklin D. Roosevelt*, îndreptate spre oraş. (...) / –Vreţi să rămâneţi în istorie drept dominicanii care au provocat o a doua ocupaţie Republicii de către yankei? Dacă asta vreţi, atunci trageţi şi faceţi din mine un erou. Succesorul meu nu va sta pe scaunul ăla nici măcar o oră”[6].

O atenţie deosebită se conferă şi personajului Joaquín Balaguer, care a stat alături de dictator în cei peste trezeci de ani şi care, după asasinarea acestuia, cu extremă abilitate şi cu ajutorul Bisericii Catolice şi al Statelor Unite, a reuşit să obţină puterea şi să pună punct sistemului politic familial. Acesta a fost preşedintele-fantomă în ultima perioadă a regimului trujillist şi arăta mereu o tărie de caracter, fără să-şi piardă controlul vreodată, aparent neavând nici o ambiţie. Cartea prezintă două fire narative, care, deşi sunt intim relaţionate prin ceea ce a păţit Urania, acestea sunt paralele în prezentul povestirii şi avansează pe parcursul romanului fiecare în parte. Firul istoric, ce urmează cronologia epocii lui Trujillo cu precădere asupra atentatului acestuia din 31 mai 1961, atrocităţile şi răzbunarea fiului celui mai mare al dictatorului împotriva celor care i-au omorât tatăl şi tot ce se întâmplă până la pacificarea Republicii Dominicane. Cealaltă poveste, aceea a Uraniei Cabral, care revine în Santo Domingo la 35 de ani după atentat şi despre a cărei ură incredibilă împotriva tatălui ei – deja invalid şi incapabil să mai vorbească – ni se oferă o explicaţie la sfârşitul romanului: tatăl acceptase ca fiica lui să petreacă o noapte cu Trujillo pentru a-şi putea recăpăta statutul (fusese destituit din funcţia de ministru fără nici o explicaţie). Se reiterează faptul că „virilitatea se asociază cu sadismul şi cu perversitatea sexuală sau violenţa”[7]. Astfel, putem regăsi aici şi realismul-magic fundamentat de Alejo Carpentier, în descrierea unei realităţi ce poate părea incredibilă, sau în privinţa brutalităţii şi a sexualităţi perverse a Şefului[8].

Un alt aspect important al poveştii dictatorului sunt poreclele date chiar de el apropriaţilor săi din guvern în funcţie de însuşirile sau de îndeletnicirile lor. Spre exemplu, senatorul Henry Chirinos este supranumit Constitucionalista Beodo (Inmundicia Viviente) – *Constituţionalistul Beţivan* (*Scârnăvia Vie*) întrucât îi plăcea să bea. Preşedintele Senatului Agustín Cabral este El Cerebrito – *Creieraş(ul)* deoarece el se ocupa de legi sau colabora cu Chirinos pentru soluţionarea anumitor chestiuni internaţionale. Generalul Arturo R. Espaillat, fostul şef al SIM este denumit Navajita –

---

dialog multilateral și integrarea Americii. Are sediul în Districtul Columbia, Statele Unite și cuprinde 35 de țări din SUA, America de Sud și Marea Caraibilor: http://www.oas.org/en/, consultat la 20 august 2021.

[5] http://www.elcultural.com/revista/letras/La-fiesta-del-chivo/18306, consultat la 20 august 2021; http://www.latinartmuseum.com/trujillo.htm, consultat la 20 august 2021.

[6] Mario Vargas Llosa, *Sărbătoarea Ţapului*, traducere de Luminița Voina-Răuț și Mariana Sipoș, Editura ALLFA, București, 2002, pp. 503–504.

[7] http://www.monografias.com/trabajos81/analisis-obra-fiesta-santo-domingo/analisis-obra-fiesta-santo-domingo2.shtml, consultat la 20 august 2021; http://www.latinartmuseum.com/trujillo.htm, consultat la 20 august 2021.

[8] http://www.latinartmuseum.com/trujillo.htm, consultat la 21 august 2021; http://www.elcultural.com/revista/letras/La-fiesta-del-chivo/18306, consultat la 21 august 2021.

Briciul, care conform istoricilor dominicani era omul ambasadei SUA şi l-a neutralizat pe José René Román, şeful Forţelor Armate, al doilea om în stat, în noaptea asasinatului. José René Román (Pupo) era căsătorit cu nepoata lui Trujillo, fiica unei surori de-a acestuia, prin urmare avea legături directe cu toată familia acestuia. Însă Trujillo mereu îl trata urât, ca pe o lipitoare atrasă de averea lui. Román fusese implicat în complotul împotriva lui Trujillo prin intermediul lui Luis Amiama Tió, cu care era prieten intim. Pupo Román trebuia să preia puterea şi, cu ajutorul lui Balaguer, să creeze o juntă civico-militară, iar apoi urmau să se organizeze alegeri şi să se instaureze un regim democratic cu ajutorul Statelor Unite. În momentul în care au loc împuşcăturile şi este omorât Trujillo, Espaillat era la un bar şi a auzit totul, venind în fugă acasă la Pupo Román şi apoi plecând spre locul accidentului. Fiica lui Pupo, Sabrina Román, este o scriitoare şi poetă dominicană şi a scris o carte cu memoriile şi mărturiile familiei despre tatăl său, care a fost calificat pe nedrept de către familia lui Trujillo ca trădător. Cartea *Nuestras lágrimas saben a mar. Memorias de una hija del general Pupo Román* apare în 2016 şi urmăreşte să dezvăluie noi adevăruri despre evenimentul care a schimbat destinul Republicii Dominicane şi să înlăture falsele acuzaţii asupra tatălui autoarei. Pe baza măturiilor familiei şi apropiaţilor, Sabrina reconstruieşte viaţa tatălui său şi importanţa pe care acesta a avut-o în procesul de democratizare de după moartea lui Trujillo[9].

Romanul *La fiesta del Chivo* este impresionant. Autorul reuşeşte să surprindă realitatea continentului hispano-american şi face dovada unei documentări amănunţite. Personajele şi faptele reale transpuse în paginile romanului evidenţiază apartenenţa la *boom-ul* latinoamerican prin realismul-magic al acestora. Vargas Llosa îmbină cu perfecţie realitatea istorică şi ficţiunea, unificând întregul ca un priceput observator al societăţii. Acest lucru se datorează mărturiilor din sejururile de pe insula Santo Domingo. Astfel, numele fictive care fac parte din ficţiunea narativă se întreprătund imperceptibil cu persoanele reale şi cu cele istorice, „făcând dificilă descoperirea faptelor fictive de cele reale sau dacă monologul interior al protagoniştilor face parte din documentarea sa sau sunt fructe ale mozaicului colorat al imaginaţiei sale”[10]. Suspansul este prezent pe parcursul romanului, iar în evoluţia acţiunii, se poate observa atenţia pentru detalii în cazul anumitor scene sau personaje[11].

Bibliografie

Lucrări generale şi specifice

[9] https://www.youtube.com/watch?v=Q5uXJ6hPua4, interviu dat la postul de televiziune dominican „Revista 100” de către Sabrina Román, consultat la la 22 august 2021; http://www.revista110.online/, consultat la 22 august 2021; http://www.enterato.com/sabrina-roman-presento-libro-nuestras-lagrimas-saben-mar/, consultat la 23 august 2021; https://www.diariolibre.com/opinion/lecturas/nuestras-lagrimas-saben-a-mar-EE5053512, consultat la 23 august 2021.

[10] http://www.monografias.com/trabajos81/analisis-obra-fiesta-santo-domingo/analisis-obra-fiesta-santo-domingo2.shtml, consultat la 24 august 2021.

[11] http://www.latinartmuseum.com/trujillo.htm, consultat la 24 august 2021.

Granés, Carlos, *La revancha de la imaginación. Antropología de los procesos de creación: Mario Vargas Llosa y José Alejandro Restrepo*, R. B. Servicios Editoriales, Consejo Superior de Investigaciones científicas, Madrid, 2008.
Vargas Llosa, Mario, *Sărbătoarea Ţapului*, traducere de Luminiţa Voina-Răuţ şi Mariana Sipoş, Editura ALLFA, București, 2002.

Surse online

http://www.elcultural.com/revista/letras/La-fiesta-del-chivo/18306, consultat la 20 august 2021.
http://www.latinartmuseum.com/trujillo.htm, consultat la 20 august 2021.
http://www.monografias.com/trabajos81/analisis-obra-fiesta-santo-domingo/analisis-obra-fiesta-santo-domingo2.shtml, consultat la 20 august 2021.
https://www.youtube.com/watch?v=Q5uXJ6hPua4, interviu dat la postul de televiziune dominican „Revista 100" de către Sabrina Román, consultat la la 22 august 2021.
http://www.enterato.com/sabrina-roman-presento-libro-nuestras-lagrimas-saben-mar/, consultat la 23 august 2021.
https://www.diariolibre.com/opinion/lecturas/nuestras-lagrimas-saben-a-mar-EE5053512, consultat la 23 august 2021.
https://www.revistaojo.com/2018/05/27/la-fiesta-del-chivo/, consultat la 20 august 2021.
http://www.oas.org/en/, consultat la 20 august 2021.
http://www.revista110.online/, consultat la 22 august 2021.

ROMANIAN GRAMMAR FROM TEMPEA (1797) TO DIACONOVICI LOGA (1822), FROM A DIACHRONIC PERSPECTIVE

Alina Marieta RUCĂREANU,
PhD in Education Sciences, OVIDIUS University Constanța
Alexandra NUN,
PhD Student, OVIDIUS University Constanța

Abstract: A correct knowledge of the Romanian language implies an approach and a recovery of the most important linguistic works, for a disclosure of the context and resources of the Romanian language at that time, but also of the normative aspects proposed by the respective grammars. The end of the 18th century, it is described under the brand of the Enlightenment, an ideology with a social and spiritual approach that urges many scholars to reflect and write. Although the Romanian language gained prestige as a language of worship in the church, Slavonic languages will continue to provide models through published materials and translations, as a result, the Cyrillic alphabet will be used for a long time.
In the 18th century, starting with Eustatievici-Braşoveanul, Samuil Micu, Gheorghe Şincai and continuing, after 1797, with Radu Tempea, Paul Iorgovici, Ion Budai-Deleanu, Constantin Diaconovici-Loga and other grammarians wrote valuable grammar books, which grounded the normative basis of today's grammar of the Romanian language.

Keywords: grammar, history, language, linguistic norm, foreword

The end of the 18th century is crowned in the linguistic field by the publication, in 1797, in Sibiu, of the grammar written by Radu Tempea, *Romanian Grammar*, having as model and keeping the influences from the grammar of Samuil Micu and Gheorghe Şincai. "The director of *the non-united nationalist schools* in Transylvania, the successor in this position of D. Eustatievici, who had also been a student", based his writing on Latin models, being the author of the first Latinizing grammar written in Romanian, that is, with the Cyrillic alphabet" (Butnariuc 2006: 81).

It is worth noting the influence of Molnar's grammar "Deutsch - Walachische Sprachlehre", from 1788. Thus, he specifies in parentheses the Latin term corresponding to the one in Romanian. The Latinist influence is easily noticeable, however, his intention to write a Romanian grammar was clear. Also, there is a strong influence of Samuil Micu, through his grammar, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, at the level of terms and notions approached. Munteanu even remarked that "the archaic nature of the recorded morphological facts must be attributed to the influence of previous grammars and the programmatic need to bring the morphology of the Romanian language closer to the Latin one" (2016: 10). Tempea uses the old Slavonic or Greek terms, but the Latin ones predominate, added, as I mentioned, in parentheses, with the intention "to ease the task of those who wanted to learn Latin" (Butnariuc 2006: 82).

Analyzing Tempea's grammar, we also observe the influence of some popular elements, taken from Ienăchiţă Văcărescu's grammar, an idea supported by Gavril

Istrate: ”Although Tempea relies, mostly, on the book *Elements* by Micu-Sincai regarding the terminology, which the previous Latinists could not make available to him since they did not write in Romanian, he continues previous approaches and maintains, to a large extent, the terminology of Slavic origin, used in that era. I think we are not wrong when we say that Tempea was influenced, here, first of all, by Văcărescu's grammar” (1959: 23).

The models of the definitions used by the writers of the Romanian grammars are taken from the perspective of the cultural, social and political context that defines the respective historical stage. We can say that the diachronic perspective differentiates them, but they also vary depending on the intellectual profile of the writer.

In *Romanian Grammar*, Radu Tempea uses a ”hybrid, heterogeneous” terminology, not being ”an absolute creator of grammatical terminology”. The Latin influence is also noticeable, taking over the order of the chapters: etymology, syntax and spelling. The terms used for the definitions of grammatical notions were obtained through the procedures of attributing new meanings to existing words and of borrowings, “the two processes leading, many times, to the creation of terminological and etymological doublets” (Munteanu 2016: 11).

The component parts of Tempea's grammar are, as mentioned above, *etymology, syntax and spelling*, accompanied by a preface, *Foreword*. It is noticeable, right from the preface, how important grammar was to this remarkable grammarian: “From where you see, dear reader! As the Mastery of Grammar is begun and told to all the other Masteries and high sciences ”(Tempea 1797: 2). In his work, Tempea imposed “a limit to the purist tendencies of the time” and “explains the danger of the action of *purifying* the language, i.e of reducing it to its original, to the *old Romanian language [also called, back then, rîmlenească]*” (Butnariuc 2006: 81).

Munteanu noticed that “Radu Tempea is not, in fact, an absolute creator of grammatical terminology. Most of the terms he uses in his grammar are often taken from previous grammars, their formal appearance being preserved. The grammarians of the time had already noticed that the main source of enriching the specialized terminology must be Latin, but the procedures for adapting the terms had not yet been finalized” (2016: 11).

However, our conclusions converge to the idea that Radu Tempea does not insert norms and important or influential terminology, with great impact on later grammars, but his contribution is defining for subsequent generations of grammars.

Observations on the Rumanian language, published in 1799, is one of the important writings of Paul Iorgovici, being the only one he printed and representing a cumulation of his linguistic and philosophical knowledge. It was destroyed as manuscript, while the author was in detention, then re-written and printed in Buda, in 1799. It was not appreciated enough at that time, its merit being recognized much later, in 1828, by Ion Heliade Rădulescu: ”Worthy of all praise are the 'tips for how to correct the Romanian language of D ... Iorgovicĭ printed at Bud'a in the past 'century”, adding that ”there may be other men who worked on the Romanian Grammar, and they are not

known to us due to the lack of a Romanian newspaper, which may be the time to create ourselves" (Rădulescu 1828: 67).

Also, Heliade Rădulescu was the one who reprinted it in the *Courier of both sexes* (from 1838-1840), also with the Cyrillic alphabet and maintaining the author's spelling. The work was reprinted in the twentieth century, in Latin characters, by Doina Bogdan-Dascălu and Crişu Dascălu, in 1979, almost two centuries after its appearance, a proof of the interest in this valuable work of Romanian culture (Butnariuc 2006: 89).

The component parts of the paper are: *Observations on the Rumanian language*, *Examples and Reflections on the state of the Romanianpeople*, having at the beginning a preface, *To the readers*. The definition of grammar is masterfully rendered: "The grammar of the mother tongue or the book which teaches the rules of writing, pronouncing, linking several words after the property and distinction of language, so that everything that is understood by the mind can be rendered in accurate, proper words" (Iorgovici 1799: 5).

Iorgovici's remarks include important details about word formation by derivation, but about borrowings that he suggests as a way to enrich the vocabulary. "Another issue, which he deals with, is the replacement of foreign words in the Romanian language with words derived from the roots of the Romanian language or, if they do not exist, from Latin roots" (Ionaşcu 1914: 54).

In the first part of the paper, the author presents important reflections on language, using various texts with the well-established purpose of highlighting the need to standardize the Romanian language, but also its enrichment by using suffixes and prefixes in the formation of new words, derivatives and their adaptation to the language. The second part is built on the coordinate of a glossary made up of the pattern of word families (26 in number), with important indications for the progress of the language through the specified means of enrichment, the terms being in number of 400. The Romanian terms are followed by the Latin and German ones. (rarely Serbian and French), creating the impression of an etymological dictionary. The third part represents a treatise on education and religion, the author outlining through this chapter the profile of a pedagogue with a calling for this field.

Ion Budai-Deleanu writes in around 1815, a valuable Romanian grammar, *The Foundations of the Romanian Grammar*. It can be found at the Library of the Romanian Academy, in two manuscripts, the first having 151 pages, and the second 101 pages. This is the Romanian version of the variant published in Latin in 1812, in Lwow, *Fundamenta grammatices linguae Romaenicae seu ita dictae Valachicae, usui tam domesticorum quam extraneorum accomodata. Leopoli, anno 1812*. The work of 1812 comprises three main parts: phonetics, morphology and syntax. The preface (*Praefatio*) is followed by the *Nomenclature* and tables with Romanian words arranged according to their origin (13 tables). On page 92, there is a synoptic picture of the conjugations.

The grammar of 1815 is structured in the same way as that of 1812, but is enriched with many observations in the field of language cultivation. It is known that it was intended for Romanians, so the author's emphasis was on transmitting the notions

of language culture. Known primarily for his artwork, the comic epic *Ţiganiada*, Ion Budai-Deleanu was a valuable philologist, being the author of linguistic works integrated into the scientific and intellectual current promoted by the Transylvanian School. *Ţiganiada* was intended to leave the author's linguistic activity in oblivion. "Undeserved forgetfulness, because opening Budai-Deleanu's scientific writings we discover an erudite work of undeniable importance and we gain a new perspective on the personality of one of the most important Romanian writers" (Gheţie 1970: 6).

An exceptional scholar, Ion Budai-Deleanu was born in Cigmău, Hunedoara, attended the schools in Blaj and the courses of the University of Vienna, "from where he will return with his parchment, testifying the tile of doctor". His intellectual career was completed by a special vocation, the monastic one, being a "monk for a while in Blaj". His professional career reached its peak with the profession of "magistrate at Lemberg" (Gheţie 1970: 7).

The lexicographical work will culminate with *the Romanian-German Lexicon*, published in 1818. Also concerned with the correct perception of terms, he designed a commentary on his grammar, in which he made a dialogued exposition on the problems of the Romanian literary language, The Romanian teacher, for the foundation of the Romanian grammar. To all this are added fragments of *Latin-Romanian, German-Romanian, Romanian-Latin-German and French-Romanian* dictionaries, but also the attempt to complete a Romanian dictionary of neologisms, the *Lexicon for scholars* (fragmentary).

Budai-Deleanu failed to publish his language studies. These remained at the Library of the Romanian Academy, in undated manuscripts and registered with quotations 5200 (*Fundamenta grammatices linguae Romaenicae seu ita dictae Valachicae*), 2425 and 2426 (*Foundations of Romanian grammar*). In Cluj, at the Library of the Romanian Branch Academy, there is an extract from *Fundamenta*, written by the author to send to P. Maior, to Buda, being entitled *Excerptum ex capitae secundo operis mei sub titulo: "Fudamenta grammatices linguae Romaenicae*" (Pervain 1960: 2). Ion Gheţie completes the information: "An excerpt from the second chapter of the first part, sent by Budai-Deleanu to Petru Maior, is preserved in manuscript no. 296 of the Library of the Cluj branch of the Academy. The title of the fragment: *Excerptum ex capitae secundo operis mei sub titulo: Fudamenta grammatices linguae romaenicae seu ita dictae valachicae, usui tam domesticorum quam extraneorum accomodata."* (1970: 41).

Budai-Deleanu's works illustrate the aspect of "re-latinization" of the Romanian language. The importance of works such as *Fundamenta grammatices linguae Romaenicae* (1812) and *The foundation of the Romanian language* (1815-1820), which aim to describe the Romanian language for both natives and foreigners, but also important aspects of its standardization, is undeniably on a par with the other grammars of the eighteenth century. The author supports the idea that the modernization and westernization of the Romanian language can be achieved following the Latin-Romance model. Ionaşcu states that "the manuscripts have only the title *The memoirs of the Romanian language*, without containing the year and the name of the author. Only in

Latin can one know that these manuscripts contain Budai Deleanu's grammar" (1914: 58).

Also, Ionașcu specifies the year 1805 for these manuscripts and makes a description of the chapters included in them: "Volume I has 151 numbered sheets. From page 1-45 is its orthographic system with Latin letters, and from page 45 begins the grammar, which continues until the *reciprocal or self-referencing verbs*. Volume II, which contains 101 numbered sheets, contains all the grammar except the spelling in volume I (pages 2-45). Volume II is written in a better style, and Volume I is not written with care, containing erasures and additions. This means that volume I is the original, from which volume II was copied" (1914: 58). Ion Gheție, on the other hand, tells us that the work from 1812 is the original one. The details regarding the table of contents are similar: "Manuscript no. 2425 includes the grammar from the beginning to the participles, manuscript no. 2426 starts with the speaking parts and leads the exposition to the end. The grammar, headed by a Prologue (ms. No. 2425, f. 1), ends with three fragments written in Latin spelling: *On the sequence of words* (ms. No. 2426, f. 99), *On the sequence of auxiliary words* (f. 99-100) and *Period* (f. 101)" (1970: 101)

The element that distinguishes Budai-Deleanu and makes him remarkable is the cultivated version of our language, addressed to educated people, which, in his opinion, could be a basis for including Latin characters in order to relativize through an etymological norm (derivation from Latin words) and borrowing from Latin (or Romance languages), in order to replace the other oriental terms in the old Romanian literary language. By supporting the borrowings from other languages, Budai-Deleanu differed from Paul Iorgovici, who promoted the unaltered takeover of the terms.

He constantly strove to prove the Roman origin of our people and "did so through linguistic arguments, the most important of which seemed, to the author, the word *Romanian* itself" (Gheție 1970: 8). His efforts are among the common ideals of the representatives of the Transylvanian School, eager to demonstrate the Romanian permanence in Dacia. The arguments brought by Budai-Deleanu are of the linguistic order, particularly onomastic and toponymic, he specifying numerous names of people, Romanian holidays and even names of places, all leading to the conviction of attesting the permanence of the Romanian people in Dacia.

Budai-Deleanu left us a grammatical terminology that has an extreme relevance for the modernization process; thanks to him, the grammatical terms seem to have been in a "laboratory in which elements from different sectors are subjected to a continuous elaboration in order to crystallize definitively. Sometimes the materials used remain in their primitive form, unchanged. In many places, however, the transformation is perfect and, at the end of it, modern grammatical terminology knows the first categorical crystallization" (Gheție 1966: 91). Thus, we find in Budai-Deleanu terms that are still found in linguistics today: *consonant, syllable, simple, defective, superlative, personal, spelling, diphthong, to pronounce, number* and many others.

In conclusion, both works had a decisive role in the evolution of philology in Transylvania, specifying in their structure important grammatical norms of cult

expression and being, as the author himself mentions, works in which fundamental problems of the Romanian grammar are identified: implementation of a way of selection, arguing the grammatical norms of the cult language and introducing the Romanian grammatical terminology. Budai-Deleanu aimed in the two works of linguistics to transform the cultivated variant of the language into an important means of communication, for all Romanians. Gheţie specifies this aspect when he says that Budai-Deleanu's grammars have a normative character, that of cultivating and correcting the language (1966: 88).

In this last period of the decade 1797-1822, the linguistic contribution of Constantin Diaconovici Loga was distinguished, a name noted in his time and placed next to Lazăr and Şincai, "the honest name of a teacher devoted to the Romanian language, culture and school at a time when the unity of aspirations of the Romanians was striving to grow". It was the period of the struggle for the emancipation of the Romanian bourgeoisie, and Loga "knew how to maintain the spirit of protest against the backward situation of our wronged people in terms of national condition, socially, culturally and politically oppressed". He dedicated his whole life to work "in the realm of national education", being encouraged by "the social environment in which he lived", in his effort "toward enlightening the people through culture" (Iliescu 1971: 7).

A graduate of law and political science in Budapest, he worked as a censor and teacher of the Romanian language, and then as director of the national schools of the Romanian Banatic Regiment. Connoisseur of six languages (Latin, Greek, German, French, Hungarian and Serbian), renowned pedagogue, proving "more originality than Tempea" (Ionaşcu 1941: 93), Loga distinguished himself especially by printing important works, such as: *Calligraphic characters for popular schools* (1813), *Instruction for the Romanian schools in Banat* (1815), *Spelling or correct writing for correcting Romanian language writers* (1818), *Call to print Romanian books and verses for guiding young people* (1821), *Romanian grammar for guiding young people* (1822), *The Life of Our Lord Jesus Christ the Savior of the world for the just growth of young people* (1831), *The Interpretation of the Gospels from Sundays and Holidays* (1835), *The Romanian Epistolary* (1841).

In addition to these, he also wrote alphabets, translations or other works left in manuscript form, which, unfortunately, have not been preserved. However, there are data on the *History of the Romans from the building of Rome or from the year 763 BC to the conquest of the Land by the Turks or until 1453* and on a *History of the Bible*. Butnariuc states that "the author replaces, in the Latinist spirit, the vowel *â* in the Romanian word and its derivatives with *a*" (2006: 112).

The activity in the field of linguistics culminated with the work *Romanian Grammar*, printed in 1822, in Buda, with much financial and spiritual effort and used as "a textbook for three decades, until 1850 (the year of the author's death), although in the meantime other grammars (including that of Heliade Rădulescu, in 1828) had been published" (Butnariuc 2006: 113).

The Romanian grammar, defined as "that teaching, which teaches us well, as ascribe and speak according to the nature of language" (Diaconovici Loga 1822: 1), comprises five parts: orthoepy (or right speech), spelling (right letter), etymology (word deduction), syntax (word composition) and prosody (tone measurement), accompanied by a preface, dedicated to Urozie Nestorovici, royal adviser and inspector of the *Schools of the Romanian and Serbian Nations*, under whose patronage the work was published. Butnariuc specifies the use for the first time of the term orthoepy, "representing a novelty in the structure of the grammars of the time" (2006: 116).

Ignoring some inconsistencies, inherent in the era in which Loga lived, it can be stated that this grammar had a remarkable influence on Romanian culture, contributing to setting the norms of the Romanian literary language at another level. "Loga managed to establish a number of orthographic and orthoepic norms that ensured a modern appearance of the Romanian literary language from the beginning of the last century, the author thus proving a surprising knowledge of the Romanian language and a pronounced critical spirit. (...) Taken as a whole, the phonetic structure of the literary language from the beginning of the last century, as it appears from the spelling and orthoepy chapters of C. Diaconovici Loga's grammar, is very similar to the one we use today" (Ţâra 1971: 21).

The linguistic writings published between 1897-1822 show an impressive unity, due to the Latin and Greek models from which many of the notions were taken. The unity also stands out in terms of terminology, but also in the field of tradition transmitted through the language school, many of them being used as textbooks. The authors of the grammars were concerned with outlining clear norms for the cultivation of the language and with ensuring its unity, even if many difficulties of the Romanian literary language were thus brought to light, due to the socio-linguistic context of the time.

Bibliography

Bibliography of the sources

Budai-Deleanu 1815-1820. Manuscrise. Budai-Deleanu, Ion, *Temeiurile gramaticii românești*, (manuscrisele 2425 şi 2426, de la începutul secolului al XIX-lea, se află la Biblioteca Academiei Române), 1815–1820.

Budai-Deleanu, Ion. *Temeiurile gramaticii românești, 1815-1820.* Ediţie critică SCRIERI LINGVISTICE (paginile 101-129). Text stabilit şi glosar de Mirela Teodorescu. Introducere şi note de Ion Gheţie. Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1970.

Diaconovici Loga 1822. Diaconovici Loga, Constantin, 1822. *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor*. Acum întâia oară lucrată prin Constantin Diaconovici Loga, al Şcolelor Preparande Romaneşti din Arad Profesor, la Buda, în Crăiasca Tipografie a Universităţii Ungariei.

Rădulescu 1828. Rădulescu, Ion Heliade, *Gramatica românească*, dată la tipar cu cheltuiala D. Coconului Scarlat Roset, Sibiu, 1828. Rădulescu, Ion Heliade, *Gramatica românească*. Ediţie şi studiu critic de Valeria Guţu Romalo, Bucureşti, Piaţa Scînteii, 1: Editura Eminescu, 1980.

Iorgovici 1799. Iorgovici, Paul, *Observaţii de limba rumânească*, Buda, Crăiasca Universităţii Tipografie. Iorgovici, Paul, *Observaţii de limba rumânească*. Ediţie de Bogdan-Dascălu Doina şi Dascălu Crişu, Timişoara: Editura Facla, 1979.

Tempea 1797. Tempea, Radu, *Gramatică românească alcătuită de…*, directorul Şcolelor Neunite Naţionaliceşti prin Marele Principat al Ardealului, Cu slobozenia celor mai Mari, Sibiu, în Tipografia lui Petru Bart, 1797.

General bibliography

Butnariuc, Geanina Cristina, 2006, *Istoria gramaticii româneşti*, Bucureşti: fără editură.
Drişcu, Andreea, 2016, *Gramatica românească a lui Radu Tempea (1791). Ediţie critică şi studiu lingvistico-filologic*. Iaşi: Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".
Gheţie, Ion, 1966, *Opera lingvistică a lui Ion Budai-Deleanu*, Bucureşti : Editura Academiei R.S.R.
Gheţie, Ion, 1970, *Ion Budai-Deleanu. Scrieri lingvistice*. Text stabilit şi glsar de Mirela Teodorescu. Introducere şi note de Ioan Gheţie. Bucureşti: Editura Ştiinţifică.
Iliescu, Ion, 1971, *Cărturarul Constantin Diaconovici Loga exponent al luminilor* în „Constantin Diaconovici – Loga", culegere îngrijită de Ion Iliescu, Timişoara: Editura Universitatea din Timişoara Extensiunea Ştiinţifică şi Culturală.
Ionaşcu, Romulus, 1914, *Gramaticii români. Tractat istoric. Despre evoluţiunea studiului gramaticei limbei române de la 1757 până astăzi*, Iaşi: Editura Institutul de Arte Grafice N. V. Ştefăniu & Co.
Iordan, Iorgu (coord.), 1978, *Istoria lingvisticii româneşti*. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Istrate, Gavril, 1970, *Gramatica lui Radu Tempea* în „Limba română literară. Studii şi articole", p. 17-34. Bucureşti.
Pervain, Iosif, 1960, *Un manuscris puţin studiat al lui Ion Budai-Deleanu*, în „Tribuna", nr. 25, p. 2.

LIBRARY AND LIBRARIAN IN THE NOVEL *LUMINA CE SE STINGE... [=THE FAILING LIGHT...]* BY MIRCEA ELIADE

Mădălina LEFTER,
PhD student. Doctoral School in Letters. University of Bucharest

Abstract: In this paper we propose an analysis of the librarian's figure and of the library space, as they emerge from one of Mircea Eliade's novels, "Lumina ce se stinge..." [=The Failing Light...], published in 1934. The topic is a part of a wider research, considering the libraries and the librarians in fiction, as elements of the cultural memory. On the following, we analyse the peculiarities of Eliade's imaginary library and his fictional librarian, taking into account the writer's habit of giving his characters, in addition to symbolic and mythical dimensions, consistent autobiographical features. Although Eliade's "Lumina ce se stinge..." is not a favourite novel of the Romanian critics, the work is relevant in our attempt, as it proposes an interesting variant of an imaginary library and a mysterious portrait of a librarian, as special elements of cultural memory. They enrich the series of librarians in fiction, universally known, as well as their huge creators, Jorge Luis Borges, Umberto Eco or Elias Canetti. As we are about to notice, Eliade`s variants are different from those "standardized" by the influential writers of the following decades, both through philosophical and symbolic consistency of the character, and by its epic becoming.

Keywords: cultural memory, imaginary library, librarians in fiction, mysterious librarian Mircea Eliade, fantastic literature, The Failing Light, Lumina ce se stinge

Biblioteci imaginare – topos-uri ale memoriei culturale

Dacă în realitate, bibliotecile sunt instituții care prezervă memoria culturală, în literatură, se dovedesc spații sacre ale destăinuirii culturale, în sensul amintirii colective, al percepțiilor individuale, al unor mărturisiri sensibile despre Ființă. O analiză a reprezentărilor bibliotecilor și ale bibliotecarilor în literatură însuflețește, practic, un discurs asupra modului în care scriitorii s-au raportat de-a lungul timpului la memoria culturală. În cercetările biblioteconomice românești subiectul nu este încă abordat. În ultimii ani însă, numeroase studii interdisciplinare din Europa și Statele Unite semnalează și prezența bibliotecilor și a bibliotecarilor în manifestări artistice variate, ca elemente definitorii ale memoriei în literatură, cinematografie și artele plastice. Coordonatele științifice sunt fundamentate de studiile publicate de Jan și Aleida Assmann, în anii `90-2000. Cei doi cercetători germani continuă și aprofundează studiile lui Maurice Halbwachs, legate de *memoria colectivă* din 1950 și teoretizează, la rândul lor, *memoria culturală*, subordonată celei *colective* în două lucrări de referință ale antropologiei culturale astăzi: *Memoria culturală: scriere, amintire și identitate politică în marile culturi antice (2007)*[1] și *Cultural*

[1] ASSMANN, Ian. *Memoria culturală: scriere, amintire și identitate politică în marile culturi antice*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2013. 349 p.

Memory and Western Civilization. Functions, Media Archives (2011)[2]. Aceasta din urmă analizează și imaginea unor biblioteci, ca *toposuri* ale memoriei culturale, cu exemple din manifestări literare de limbă germană.

Salutar analizei noastre este și studiul profesorului și cercetătorului Grațiela Benga, care dedică bibliotecilor reale și imaginare din viața lui Mircea Eliade pagini consistente din studiul *Traversarea Cercului: centralitate, inițiere, mit în opera lui Mircea Eliade*[3]. Studiul domniei sale este un semnal că o cercetare care să includă și alte creații românești, racordate la climatul cultural internațional și la conceptele moderne de memorie colectivă și culturală, este necesar științelor filologice astăzi. Considerăm că deslușirea imaginii bibliotecilor din literatura română adaugă înțelesuri noi acestor *topos-uri* ale memoriei universale. Reprezentările literare completează și potențează în sens creativ și adevărul istoric al bibliotecilor noastre, îl încarcă de semnificațiile pe care le dau scriitorii, ca cititori de elită și mesageri ai culturii scrise în memoria umanității.

Ipoteză

În cazul lui Mircea Eliade, momentul biografic marcant, intimitatea se desfășoară în proximitatea cărții, în apropierea sau în spațiul propriu-zis al bibliotecilor, și așa cum conceptele majore ale savantului legate de *sacru* și *profan*, de *timp* și *spațiu sacre* sunt transpuse literar în manifestările în proză, bibliotecile, bibliotecarii, cărțile, anticarii nu fac excepție. Devin elemente simbolice, care participă activ la epicul mitizat, declanșează și potențează imaginarul în literatura fantastică a scriitorului. Ne putem referi aici la proze precum *Secretul doctorului Honigbe*ger și *Nopți la Serampore*, din 1940, dar și la romanul experiențial, *Lumina ce se stinge...* . De fapt, reprezentările literare ale bibliotecilor și ale bibliofililor sunt, pentru scriitorul Mircea Eliade, mijloace prin care savantul Mircea Eliade își explică și își îmbracă artistic marile concepte strâns legate de memoria culturală: *mit, spațiu sacru/profan, timp sacru/profan, Centru, coincidența contrariilor*. Considerăm că tocmai această particularitate eliadescă este cea care face o diferența fină, dar importantă între spațiile preferate de orientalist pentru *ieșirea din timp* și reprezentările labirintice ulterioare, *standardizate* în literatură de Jorge Luis Borges și Umberto Eco. Până la un anumit moment al devenirii sale, personajul lui Eliade, bibliotecarul Cesare, anticipează nașterea lui Peter Kien, sinologul imaginat de Elias Canneti, în romanul de referință „Orbirea” din 1935.

Aducem în atenție aici romanul *Lumina ce se stinge...*, scris între 1930 și 1931, în perioada indiană a lui Mircea Eliade și publicat în 1934, pentru că este relevant temei. Ne propune un moment literar în care o bibliotecă arde și o versiune de bibliotecar, prins într-o

[2] ASSMANN, Aleida. *Cultural Memory and Western Civilization. Functions, Media, Archives*. New York. Cambridge University Press. 2011. 410 p.

[3] BENGA, Grațiela. *Traversarea Cercului. Centralitate, inițiere, mit în opera lui Mircea Eliade.* Timișoara. Editura Hestia, 2006, p. 6-41.

călătorie interesantă. Mircea Eliade nu consideră romanul vreo reușită literară. Dimpotrivă. [4] Puținele referiri critice la acest roman pot fi datorate și atitudinii prea puțin condescendente a autorului, care, practic, își nedreptățește propria lucrare.

Metodă de cercetare

De aceea, nu intenționăm să restituim acestui roman valoarea literară, estetică, nu reiterăm o critică a textului, în speranța obținerii unui rezultat diferit la sfârșitul analizei. Considerăm însă că o hermeneutică a lucrării din perspectiva *imaginii bibliotecii și a bibliotecarului* său este utilă pentru înțelegerea rosturilor pe care Mircea Eliade le conferă acestor *toposuri* ale memoriei culturale.

Discuția asupra *imaginii* impune astăzi definirea *imagologiei* ca disciplină relativ nouă, despre care se vorbește în mediile universitare euro-americane, începând cu a doua jumătate a secolului XX iar Mircea Eliade este unul dintre fondatorii teoretici ai aceste discipline. În lucrarea *Imagini și simboluri* din 1952, savantul vorbește despre *imagine* ca despre *un fascicul* de semnificații, nu despre o singură reflexie a realității. În concepția lui Eliade, imaginea este plurivalentă, pentru că poate conține mai multe simboluri și mai multe planuri de referință. Fațetele imaginii răspund diferit, în funcție de cel care le cercetează și „ține numai de omul modern, am spune, să redeștepte acest inestimabil tezaur de imagini pe care îl poartă cu sine" [5]. Înțelegem așadar că *imaginea* intră în memoria culturală, ea se sustrage timpului istoric, păstrându-i acestuia din urmă reflexiile. „Imaginația imită modele exemplare – Imaginile – le reproduce, le reactualizează, le repetă la nesfârșit. A avea imaginație înseamnă a vedea lumea în totalitatea ei; căci puterea și menirea imaginilor constau în faptul că arată tot ce rămâne refractar conceptului"[6], explică Mircea Eliade.

De-altfel, modul în care Mircea Eliade își subordonează literatura ideilor filozofice și conceptelor pe care și-a clădit opera științifică este o temă în sine, pentru care s-au cheltuit energii enorme în critica literară. Însă reprezentările bibliotecilor și ale bibliofililor imaginați de scriitorul Eliade au un puternic filon autobiografic, pe care merită să îl amintim aici, măcar, pentru că, în *Lumina ce se stinge*..., ele devin elemente de referință, care aprind vederii un anumit *spațiu sacru*.

De asemenea, o privire comparativă a bibliofililor imaginați de Mircea Eliade, Elias Canneti, Jorge Luis Borges și Umberto Eco este posibilă și interesantă la nivelul semnificațiilor lor în cadrul operelor.

Subiectul

[4] ELIADE, Mircea. *Încercarea labirintului*; trad. și note de Doina Cornea. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1990. 166 p.

[5] *Idem. Imagini și simboluri: eseu despre simbolismul magico-religios*; pref. de Georges Dumézil; trad. din franceză de Alexandra Beldescu. București: Editura Humanitas, 2019, p. 63.

[6] *Ibidem*.

Povestea romanului ar fi, în aparență, simplă, dacă parcursul epic nu ar fi atât de fragmentat de monologuri interioare, uneori motone, dificil de ordonat cumva, într-o ordine a întâmplărilor. Acțiunea începe aproape limpede, cu indicii auctoriale deloc discrete, devoalând că ceva urmează a se petreace în vechea bibliotecă ducală, devenită publică, dintr-un oraș fără nume. Cuprins în febra traducerii unui manuscris, un bibliotecar erudit, dar puțin sociabil, Cesare, este surprins în noapte de un incendiu, care mistuie edificiul. Într-o succesiune rapidă de momente, bibliotecarul înțelege că sursa flăcărilor se află undeva, în biroul directorului bibliotecii, unde are loc un ritual ocult, săvârșit de personaje stranii, insuficient portretizate: un misterios Manuel, dr. Weinrich - directorul și Melania, asistenta acestuia. Fără vreo idee despre ritualul misterios, Cesare reușește să o salveze pe Melania, de care nu știe dacă este îndrăgostit sau nu, însă flăcările îi provoacă biliotecarului o oribre lentă și sigură. Perpectiva orbirii și întrebările obsesive legate de circumstanțele incendiului care distruge biblioteca, spaima de locuitorii orașului, în ochii cărora bibliotecarul, până atunci anonim, devine peste noapte erou, îl tulbură și îl fac pe Cezar să plece din oraș, cu trenul, într-o călătorie inițiatică. Totul se derulează într-un șir de revelații și deznădejdi, întrebări legate de propria existență, amintiri din studenție, cu apariția unor personaje vag conturate, străbătută însă de spaima orbirii definitive și de neputința dezlegării misterului incendiului din bibliotecă. Romanul se sfârșește cu o Melanie muribundă, pe patul de spital, cu bibliotecarul internat într-un sanatoriu de boli mintale și cu sinuciderea enigmaticului Manuel, moarte pe care Cesare și-o asumă, sacrificial, în fraza de încheiere a „am ucis pe fratele meu..”[7].

Un roman-laborator

Romanul acesta este poate cel mai puțin iubit dintre prozele eliadești. Mircea Handoca îl omite pur și simplu din lucrarea biobibliografică *Viața lui Mircea Eliade*; Eugen Simion îl consideră un roman nereușit în lucrarea *Mircea Eliade. Nodurile și semnele prozei*; autorul însuși îi mărturisește lui Claude-Henri Roquet, ani mai târziu, că este *de necitit*, pentru că, de fapt, nu a putut să-l recitească. Critica literară în general face extrem de puține referiri la *Lumina ce se stinge*..., menționând mai degrabă romanul ca fiind un experiment pentru tehnici narative și un incubator de idei utile construcțiilor epice ulterioare.

Lucrării îi sunt reproșate erorile de structură, limbajul, pe alocuri încărcat de prețiozitate, neverosimil, ruperile de logică în parcursul epic și în evoluția unor personaje. La momentul publicării, puține voci din epocă au apreciat această proză, însă foaia liminară a primului volum din manuscrisul existent în Departamentul Colecții Speciale al Bibliotecii Naționale a României poartă următoarea dedicație olografă: „Lui Mircea Vulcănescu, acest manuscris care îi place atât de mult. Bucuria lui Mircea Eliade. mai, 1934”[8]. Este o variantă trecută pe curat a romanului, nu cea trimisă de la Calcutta spre publicarea în foileton la București, în *Cuvântul*, în 1931. La momentul respectiv, Constantin Noica, Ion Biberi și Mircea Vulcănescu au sărit în apărarea lucrării, considerând că este primul roman de aventuri spirituale din literatura noastră. Și Eugen Simion recunoaște, de altfel, că în această

[7] ELIADE, Mircea. *Lumina ce se stinge*. Vol 2. București: Casa Editorială Odeon, 1991, p.116.

[8] *Idem*. *Lumina ce se stinge.* Vol. 1. Ms. 10706.

proză Mircea Eliade „încearcă o tehnică nouă și pune un număr de probleme ce nu-l vor părăsi niciodată.”[9]

Romanul, considerat joycian de către puținii săi exegeți și de către autorul însuși, este însă relevant cercetării noastre, pentru că aici, spre deosebire de celelalte proze ale sale, Eliade alătură biblioteca de bibliotecar în aceeași unitate narativă, potențându-se reciproc la nivelul imaginii. Prezența bibliotecarului este cea care înlesnește evenimentul magic și este motivul pentru care cele două reprezentări *bibliotecă-bibliotecar* nu pot fi tratate separat, în primele pagini ale romanului.

În afara conceptelor științifice fundamentale ale savantului Mircea Eliade, legate de *spațiul și timpul sacre*, apărătoare ale unui *Centru* al cunoașterii, de paradoxul *coincidenței contrariilor,* care permit *camuflarea sacrului în profan,* elemente cărora le va dedica cea mai mare parte a operei sale literare, vom identifica în acest roman și forța expresivității bibliotecii, în reprezentarea sa ca obiect sacrificial. Biblioteca din „Lumina ce se stinge...” arde, pentru a prilejui bibliotecarului său, personaj principal al romanului, ieșirea din spațiul fizic și călătoria spre sine. De-altfel, tot ceea ce se întâmplă bibliotecarului, cu nume rezonant și într-o istorie a biblioclastiei (Cesare amintind de numele Împăratului roman, bănuit că ar fi pricinuit arderea Bibliotecii din Alexandria), are legătură cu inițierea și încercarea de a înțelege un ritual, un eveniment magic, petrecut în biblioteca publică a orașului său nenumit, într-un timp neprecizat.

Desfășurarea unui mit este atemporală, avea să explice savantul Eliade ani mai târziu: „mitul îl desprinde pe om din timpul lui individual, cronologic, istoric, proiectându-l, cel puțin simbolic, în Marele Timp, într-un moment paradoxal, pentru că este lipsit de durată (...) ”[10]. Eroul orcărei călătorii inițiatice iese din timpul fizic, trebuie să treacă printr-o poartă, un fel de obstacol, eveniment care are loc prin voința ființei umane de abolire a timpului. Așa se va întâmpla și lui Zerlendi, din *Secretul doctorului Honigberger,* personajelor din *Nopți la Serampore*, dar, mai întâi, s-a întâmplat lui Cesare, bibliotecarul care orbește, în *Lumina ce se stinge...*

Bibliotecă și bibliotecar în imaginarul eliadesc

Edificiul imaginar, spațiu ideal pentru oricare cercetător, are arhitectura impunătoare, pe care Eliade o va păstra și pentru biblioteca lui Zerlendi, din *Secretul doctorului Honigberger*, ani mai târziu, dar are și elementele *Bibliotecii Maharajahului*, în care de-altfel Eliade începe să scrie romanul, în 1930. Autorul vorbește despre cea mai valoroasă bibliotecă a orașului, organizată în „palatul unui duce obsedat, către sfârșitul vieții, de

[9] SIMION, George. *Mircea Eliade*. *Nodurile și semnele prozei*. Bucureşti: Univers Enciclopedic Gold, p. 114.

[10] ELIADE, Mircea. *Imagini și simboluri: eseu despre simbolismul magico-religios*; *Loc.cit.*

conspiratori”[11] și donată comunității, care îl celebrează ca pe un Meccena. Aflăm apoi că sala de lectură fuesese inaugurată cu două veacuri în urmă de acest duce spân, Emmanuele. „Întunecată și rece, cu mireasmă de oleandri străbătând pânza prafului, biblioteca adăpostea, alături de tipăriturile timpului, vrafuri de dosare, colecții de scrisori, hârtii pecetluite. Portretele în ulei insipide și flatante, se păstrau din prestigiu.”[12] Scriitorul decorează spațiile bibliotecii cu palmieri în glastre și leandri pitici, zăriți și prin ferestrele care dau în grădină, aidoma cu cele pe care le-a vazut în India și pe care le vom afla descrise în volumele sale de memorialistică. (Cu excepția bibliotecilor vizitate în Italia, toate celelalalte vor apărea evocate în simbioză cu lumea vegetală în mijlocul căreia i s-au arătat studentului Eliade).

Despre bibliotecar aflăm că este un erudit puțin sociabil, educat la L’École des Chartres, celebră în Europa începutului de secol, pregătind specialiști în paleografie. Aidoma savantului său creator, care în copilărie își alcătuiește catalogul bibliotecii personale și care, în studenția indiană, realizează indexul uneia dintre cele mai importante lucrări de indianistică, semnată de Surendranath Dasgupta, Cesare apare îndrăgostit de ordonarea colecțiilor de documente rare. Figură placidă, personaj ascetic, Cesare descoperă un manuscris grecesc al lui Johannes Scholasticus și trăiește exclusiv pentru studiul literelor. Nu consideră că trebuie să scrie ceva, ci doar să traducă, să dezvăluie semnificațiile textelor vechi. În primele pagini, îi aflăm spiritul conservator, netulburat de „tineri care tăinuiesc explozii și zei” [13], este refractar acțiunii colective, considerând bolnăvicios interesul pentru obiectivele celorlalți. În pacea bibliotecii ducale, personajul are trăsăturile clare și netede ale unui incubator de informație pe care nu consideră că trebuie să o împărtășească. Este convins că „doar neuroticii își doresc o libertate care în realitate nu există”[14], trăiește lipsit de frenezie. Realitatea cotidiană nu îi declanșează curiozități, „atasându-se mai degrabă de plante decât de statui sau de femei”, notează scriitorul, alăturat rândurilor dedicate unui palmier, „inimitabil obiect de meditație”, mostră a regnului vegetal, „odihnitor suport al dialecticei”.[15]

Scriitorul impregnează însă primelor pagini misterul faptelor ce urmează să tulbure liniștea bibliotecii. Întrebarea bizară a cititorului matinal, adresată unui portar perplex, Julius, pregătește cititorul pentru faptul neobișnuit: „Și știi bine că nimic nu s-a schimbat în bibliotecă?”[16] Detalii de arhitectură potențează fiorul pe care îl provoacă singura ușă a edificiului, *masivă și ferecată*, delimitînd cu duritatea unui zid spațiul realității urbane de cel, sacru, în care au să se petreacă lucruri fantastice. Eliade marchează hotarul dintre două lumi, sugerând că ușa bibliotecii nu se deschide decât inițiaților într-un labirint. Grațiela Benga consideră că scriitorul ar fi materializat obsesia ducelui „într-o formă domesticită a

[11] I*dem. Lumina ce se stinge...*Vol. 1. București: Casa Editorială Odeon, 1991, p. 8.

[12] *Ibidem,* p. 9.

[13] *Ibidem.*

[14] *Ibidem.*

[15]*Ibidem,* p. 9-20.

[16] *Ibidem,* p. 7.

labirintului lui Minos – spațiu tentacular care trebuie să ascundă, dar, pe de-altă parte, să piardă un posibil intrus. Un conspirator. Este toposul interzis oricărei tentative de intruziune profană; toposul sacralizat, atâta timp cât alcătuiește o ordine proprie."[17].

Pentru savantul Eliade, „*spațiul sacru* aparține unei geografii a mitului sau este cel construit ritualic și este singurul real pentru lumea arhaică, deoarece el povestește despre manifestările adevăratei realități, *sacrul.* [18] Ideea de bibliotecă-labirint va fi explicată mai târziu de Eliade, în strânsă legătură cu drumul inițiatic spre *Centru*. Eliade conferă termenului o accepțiune simbolică, referindu-se și la mijlocul unui spațiu sacru: poate fi universul, ideea de cămin al credinței, poate fi sinele oricărei ființe umane. Eliade explică și faptul că este locul/starea către care tinde, chiar inconștient, orice făptură umană. Propriul Centru oferă omului „realitatea integrală, sacralitatea. Această dorință adânc înrădăcinată în om de a se găsi în chiar inima realului, în Centrul Lumii, acolo unde se realizează comunicarea cu Cerul"[19]. Călătoria spre *Centru* nu este lipsită de obstacole, este una inițiatică și revelează o aspirație către care tinde spiritul reflexiv. Eliade leagă conceptual ideea *Centrului* de cea de *Labirint*, care devine protecția sa magică. În dialogurile cu scriitorul Claude-Henri Rocquet, Eliade explică: „Labirintul este apărarea magică a unui centru, a unei bogății, a unui înțeles. Pătrunderea în el poate fi rezultatul inițiatic, după cum se vede în cultul lui Tezeu. Acest simbolism este modelul orcărei existențe care, trecând prin numeroae încercări, înaintează spre propriul său centru, spre sine însuși."[20]

Misterul literelor

Este interesantă claritatea primelor pagini ale manuscrisului existent la Biblioteca Națională a României. Cel mai puternic, cel mai tensionat moment al romanului se află aşternut într-o acurateţe încântătoare. Nu sunt ştersături, nu sunt corecturi. Rândurile sunt ordonate, literele, lizibile şi spaţiile, egale. Sunt 60-70 de foi ale volumului întâi, aerisite, ca și cum lui Eliade i-ar fi fost foarte limpede geografia acestui topos, acest spațiu sacru în care are loc incendiul sacrificial. Apoi, apar cuvinte înlocuite, ezitări. De la fila 160 încolo, corecturile se înmulțesc, scrisul devine inegal. Pare că personajul, bibliotecarul, ieşind din spațiul său intim, din *mansarda* originară a existenței sale, ar împrumuta autorului său ceva din neliniștile sale. Titlurile lucrărilor la care lucrează Cesare sunt subliniate la fiecare apariție în text, ca și cum autorul a dorit să înlăture posibilitatea oricărei eventuale greșeli la momentul dactilografierii și apoi al tipăririi romanului. Un alt indiciu interesant pe care îl oferă manuscrisul este că, deși personajul pleacă în călătoria inițiatică, acea călătorie spre *Centru*, spre *Lumina* lăuntrică a ființei sale, fără ca biblioteca să mai apară activ în narațiune, numele lui Cesare apare în text înlocuit de atributul său: *bibliotecar*.

[17] BENGA, Grațiela. *Op. Cit.*, p. 20.

[18] ELIADE, Mircea. *Imagini și simboluri: eseu despre simbolismul magico-religios*; *Loc. Cit.*, p. 43.

[19] *Ibidem,* p. 58-59.

[20] *Idem. Încercarea labirintului*; trad. și note de Doina Cornea. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1990, p. 157.

O succesiune foarte rapidă de momente alcătuiesc, în aceste prime pagini, scena incendiului care mistuie biblioteca oraşului fără nume. Mişcările, gândurile bibliotecarului surprins de fum, strigătul de ajutor al Melaniei, goală, înspăimântată, o implorare „Cesare, să nu mă laşi! Să mă scapi întâi pe mine întâi! Cesare, dragule, am să ard!”[21] se derulează în câteva scene puternice vizual şi încărcate de semnificaţii relevante.

Vom observa că la momentul izbucnirii flăcărilor în biroul profesorului de slavă, dr. Weinrich, Cesare este pierdut în traducerea unui manuscris. La ceasurile târzii ale nopții, șuvoaiele de fum se răspândesc în încăperile bibliotecii, se încolăcesc în jurul obiectelor, până ce devin prezențe palpabile, pe care bibliotecarul nu le simte. Devin „păreri”[22] pe care bibliotecarul nu le aude. „Părerile totuși stăruiau și se obiectivau, înghețând în senzații discontinue sau plutind amorfe în lungul și în latul sălii, încolăcindu-l, împletindu-se între ochi și manuscrise, chemându-l, țăpându-i în urechi, usturându-l în ochi. Cesare își frecă pleoapele blestemând pașnic litera secolului XV din manuscrisul B 102. Îl obosea la împăiejenire. Apoi începu să tușească. Ridicând ochii în sală, i se păru că zărește strigoi de fum, urcând de-a lungul pereților..”[23] Este momentul în care personajul este desprins de timpul său istoric, momentul în care insul refractar vieții sociale, lipsit de frenezie, bibliotecarul Cesare începe un proces al devenirii.

Pierederea de sine, în textul scris, este o temă pe care Eliade o va relua în *Secretul doctorului Honigberger*, în sensul invers, în care textul scris de mână și Biblioteca dispar, în măsura în care o realitate paralelă înghite definitiv corpul fizic al lui Zerlendi. Documentul lui Cesare pare, la rându-i, o hierofanie, un obiect magic al trecerii Ființei din timpul său istoric, în dimensiunea *spațiului sacru*, în atemporalitate.

Momentul amintește de o mărturisire a tânărului Mircea Eliade, evocată în *Memorii*, în care recunoaște că în cărți simțea singura realitate cu rost pentru sine. Autorul transfigurează literar semnificația pe care o dă cărții, de mesager între timpul istoric și cel al memoriei culturale, de misionar al spațiului sacru în timpul profan. „Elementul definitoriu al cărții, cel care îi atribuie funcțiile sacre, universale este semnul, litera – cea care poartă cu sine, virtual, punerea în lumină, descoperirea și inițierea. Alfabetul, sistemul de coduri prin care se pot comunica tainele, reiterează ordinea cosmică; este ecuația micro-universală și literală a Marii Ordini. Fiecare literă a alfabetului conturează formele manifestate ale Verbului, aparențe fizice ale Logosului divin. În ansamblul lor disciplinat, literele recapitulează forța creatoare, inaccesbilă ființei umane, dar și misterul omului în unitatea sa fundamentală, împreună cu diversitatea nesfârșită a manifestărilor lui. ”[24], notează Gabriela Zenga, în analiza simbolurilor predilecte eliadești.

Misterul literei de secol XV, acest labirint al Logosului în care se află capturat Cesare, aspirant la un *catalog raţional* al tuturor documentelor, are ceva din spațiul

[21] *Ibidem,* p. 24.

[22] *Ibidem,* p. 21.

[23] *Ibidem.*

[24] BENGA, Grațiela, *Op cit.* p. 19.

borgesian Aleph[25], spațiul cunoașterii și al memoriei universale, cel care incumbă toate celelalte spații ale universului, le pune în legătură, fără riscurile obscurizării, amalgamării și deteriorării.

Personaje în oglindă

Până la momentul incendiului, Cesare poate fi un precusor al lui Peter Kien, sinologul imaginat de Elias Canneti în romanul *Orbirea*. Sunt savanți bibliofili, singuratici și mai degrabă asociali, fără viață personală, cu vagi porniri maniacale, dacă ne referim la acribia ordonării cărților. Și Cesare e tot un fel de *cap fără lume*, ca și Kien. Teama orbirii, reală în cazul lui Cesare, imaginată, la Kien, neînțelegerea și lipsa de interes față de banalul cotidian îi îndreaptă pe amândoi către *lumi fără cap,* pentru ca la final, *lumea din cap* să le înlăture rațiunea[26]. Ce îi desparte pe cei doi savanți sunt factorii declanșatori ai dramelor lor. Dispariția bibliotecii, loc al clarităților clasice greco-latine, al aparentelor limpezimi și fericiri sufletești ale bibliotecarului Cesare, nu este motivul tulburărilor lui Cesare. Voind să dezlege împrejurările stranii ale incendiului, bibliotecarul pleacă într-o călătorie către sine, către propriul *Centru*. Contemplarea propriului inconștient, inclusiv prin tentativa de sinucidere, nu îi revelează niciun adevăr. Pierderea de sine în labirintul minții potențează misterul, care îl îndreaptă spre un abandon al conștiinței, până la sacrificiul ei final, din afirmația cu care încheie romanul, „am ucis pe fratele meu..."[27].

Și Jorge de Burgos, bibliotecarul lui Umberto Eco din romanul *Numele trandafirului* (1980) trăiește orb, netulburat în abația sa, un spațiu care mai degrabă ferește lumea de cunoaștere, decât protejează un tezaur al cunoașterii de lume. Pericolul dezvăluirii comorii din biblioteca-labirint îi motivează actele criminale, până la incendierea finală, dar personajul nu se schimbă de-a lungul firului epic, nu este frământat de vinovății. Jorge rămâne Jorge. El trebuie să păstreze , să ascundă o bibliotecă solitară - replică magistral dată literar de Umberto Eco scriitorului Jorge Luis Borges, de la care împrumută prenumele maleficului său personaj. Scriitorul și eseistul argentinian, care orbește în viața reală, este creatorul celor mai puternice imagini ale bibliotecilor infinite, prin urmare, inaccesibile din literatura universală.

Între Jorge de Burgos şi Peter Kien există legături. Ambele personaje distrug biblioteca-tezaur. Amândoi reuşesc să se sinucidă. Spre deosebire de Kien și de Jorge, Cesare nu protejează vreun tezaur scris. Mistuirea bibliotecii în care lucrează Cesare pare, mai degrabă, un act sacrificial în desfășurarea unui ritual. Cititorul lui Eliade cunoaște mirarea pe care autorul o va trăi și o va mărturisi, ani mai târziu, față de obiceiul scriitorului portughez Eugenio d′Ors, care arde în fiecare noapte de An Nou câte o pagină proaspătă de

[25] *Aleph* este o povestire a scriitorului argentinian Jorge Luis Borges, publicată în volumul cu același nume, în 1949.

[26] „*Un cap fără lume*", „*Lumea fără cap*" și „*Lumea din cap*" sunt titlurile celor trei părți ale romanului „Orbirea", de Elias Canneti, publicat în 1935.

[27] ELIADE, Mircea. *Lumina ce se stinge...*Vol.2. *Loc. Cit.*

manuscris, convins că îndeplinește o lege sacrificială a expresiei[28]. Un act al reînnoirii prin mistuire poate fi o regulă nescrisă a regenerării spirituale, care garantează, de fapt, supraviețuirea speciei umane. Adevăratele cărți, consideră Grațiela Benga, sunt cele care ar fi trebuit scrise și cele care așteaptă încă mersul istoriei. „Un număr imens de cărți geniale au fost sacrificate neantului, înainte ca ideile lor să fie formulate și așezate în pagină. Pentru ca acest lucru să nu se mai întâmple, e nevoie de un alt ceas al hărăzirii marilor idei”[29] poate fi mesajul pe care focul din biblioteca ducală îl poartă cu sine.

Tema cărților nescrise este una dintre preferatele autorului, Eliade descriind în *Memorii* momentul în care, adolescent, își alungă spaima de moarte, in barca cuprinsă de valurile Mării Negre în furtună, gândindu-se la carțile nescrise cărora trebuie să le dea viață cândva. Este posibil ca episodul biografic traumatizant al autorului să aibă legătură cu variațiunea literară a acestei teme. Poate fi motivul pentru care un Cesare aproape orb, cu ochi deschiși către o lumină lăuntrică, pleacă în căutarea sinelui, a adevărului, a înțelesurilor vechilor întâlniri (cu Haruni, prietenul care îl îndemna să scrie, să publice, în studenție) poate a cărților pe care ar fi trebuit să le scrie.

Jorge Luis Borges va sacrifica literar o bibliotecă unui astfel de gest ritualic, al reînnoirii spirituale, în povestirea *Congresul* (1971), personajul său, Alejandro Glencoe lăsând unei posibile istorii a biblioclastiei literare o afirmaţie antologică: „O dată la câteva veacuri trebuie arsă biblioteca din Alexandria”[30].

Biblioteca arsă a lui Eliade nu mistuie cunoașterea, ci o provoacă. Din cenușă pleacă drumul spre *Centru*, iar actul ei sacrificial ar fi dăruit personajului șansa unui început conștient, care să evite pierderea de sine. Nu a fost cazul lui Cesare. Scos din matca sa, bibliotecarul nu face faţă propriei ofensive experienţiale, căreia i se abandonează total. Poate că și insuccesul epic al personajului principal să fi participat la nereușitele romanului, în ansamblu.

Câteva concluzii posibile

Bibliotecarul lui Mircea Eliade completează interesant seria oamenilor cărții din literatură, transferând memoriei culturale și pe această cale chipul reflexiv, dilematic al intelectualului român din perioada interbelică. Seamănă cu însuși Eliade, în încercarea sa de a se desprinde de experiența indiană, dar seamănă și cu generația de tineri cărora publicistul Eliade se adresează în zeci de pagini, spre a le stimula verva educației, curiozitatea

[28] *Idem. Fragmentarium*. București: Editura Humanitas, 1994, p. 11.

[29] BENGA, Grațiela. *Op cit*, p. 22.

[30] BORGES, Jorge Luis. Congresul. În: *Cartea de nisip*; trad.: Cristina Hăulică. București. Editura Univers, 1983, p. 291.

intelectuală. Înclinația obsesivă spre experiență, nu întotdeauna caracteristică insului, pe care Cesare o dobândește după mistuirea bibliotecii are ceva din freamătul cultural al tinerei generații din perioada interbelică românească.

Bibliotecile imaginare ale lui Mircea Eliade sunt, așadar, bogate în aspirații, sunt modelatoare și trimit cititorul către lumi ale regăsirii de sine, dar și ale revelațiilor unor sensuri bogate ale existenței. Împrietenesc omul normal cu mintea fantastică a scriitorului Mircea Eliade dar și cu acele concepte care îi fundamentează opera științifică.

Aceste impresionante edificii imaginare au arhitectura caselor vechi, cu uși masive și interior cald, îmbrăcat în lemn masiv, precum conacele bucureștene ale anilor interbelici. Au aerul elitist, profund spiritualizat al întunericului revelator și, totodată familiaritatea mansardei personale a creatorului lor, spațiul intim în anii săi de formare. Pentru Mircea Eliade, cărțile și biblioteca reprezintă acel a*casă*, unde orice devine posibil.

Spațiile împresurate de cărți se află mereu, la Eliade, în proximitatea lumii vegetale. În mintea sa, universul verde pare a-și trimite nervuri care croiesc paginile tipărite sau manuscrise, purtătoare ale mesajului ultim al lumii vii. Cartea, pentru Mircea Eliade, este un simbol al cunoașterii și este rezultatul unei revelații. Devine spațiul paradoxal al întâlnirii între viața fizică și cea eternă; o suprafață de dimensiunile un pagini scrise poate fi ieșirea/intrarea din/către Infinit. Cartea, între coperțile care o delimitează, înlesnește omului modern întoarcerea către arhetip dar și călătoria spre ceea ce urmează Ființa să devină. Conținutul ei nesfârșit propune o geografie a întâlnirii contrariilor, *coincidentia oppositorum*, concept de care autorul este profund legat științific. Ani mai târziu, Borges continuă această idee: „Eu afirm că biblioteca este fără sfârșit...", avea să scrie în *Biblioteca de Babel* (1941).

Spațiile cărților lui Eliade devin *antecamere ale spaţiilor sacre,* devin puncte de pornire în călătorii inițiatice. Iau forma unui labirint pentru neinițiați, însă dezvăluie pasionaților căi de cunoaștere, la care cu trudă, voință (precum cea a lui Zerlendi) pot atinge destinații nebănuit. Cărțile sunt hierofanii care duc conduc spiritul spre lumi magice. Bibliotecile se deschid într-un astfel de sens doar minților deschise și se închid banalului, logicii simpliste. Misterul lor este mereu camuflat în firesc, momentul fantastic nu e posibil dincolo de ușile lor masive, în orașul banal, în timpul istoric, profan. Ele răspund cuminți misiunii lor sociale, însă trimit, primordial, la cunoașterea dincolo de ceea ce se află la nivelul ochilor. Ele apind luminile dinlăuntru.

Dacă ne gândim și ale alte scrieri ale lui Eliade, precum *Romanul adolescentului miop* sau la *Maitreyi*, bibliotecile sale imaginare devin adăposturi: pentru copiii care citesc pe-ascuns, pentru iubirile interzise, pentru manuscrise care își ascund identitatea în fața istoriei imediate, pentru limpezimile sufletești, desfătate în poezie, pentru dialogurile spumoase și schimburile de idei între oameni care se admiră intelectual.

Opulența acestor reprezentări literare rezolvă imaginar precaritatea epocii interbelice în ceea ce privește accesul la informații din domeniile de interes pentru autor, umplu golurile din bibliotecile realităţii româneşti a începutului de secol.

Bibliotecarul lui Mircea Eliade este un intelectual pasionat. Este fie un monden, fie un ascet caracterizat de sobrietate. Nu are însă nimic malefic. Este un protector al raționalismului, fără a se opune imaginației sau fără a respinge diversitatea culturală și spirituală. Are simțul umorului, își manifestă personalitatea cu siguranța individului instruit cu rigoare, aflat mereu la adăpostul educației.

Imaginile bibliotecilor proiectate de scriitor sunt în strânsă legătură cu momentele fundamentale ale biografiei sale și pot reconstitui un discurs despre Mircea Eliade ca una dintre cele mai reușite și prolifice personalități, sculptate de lumea cărților.

Bibliografie

ASSMANN, Aleida. *Cultural Memory and Western Civilization. Functions, Media, Archives*. New York. Cambridge University Press. 2011. 410 p.

ASSMANN, Ian. *Memoria culturală: scriere, amintire și identitate politică în marile culturi antice.* Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2013. 349 p.

BENGA, Grațiela. *Traversarea Cercului. Centralitate, inițiere, mit în opera lui Mircea Eliade.* Timișoara. Editura Hestia, 2006, 190 p. (Studii, Monografii. Universitas).

BORGES, Jorge Luis. Congresul. În: *Cartea de nisip*; trad.: Cristina Hăulică. București. Editura Univers, 1983, 265 p.

ELIADE, Mircea. *Fragmentarium*. București: Editura Humanitas, 1994, 189 p.

ELIADE, Mircea. *Imagini și simboluri: eseu despre simbolismul magico-religios*; pref. de Georges Dumézil; trad. din franceză de Alexandra Beldescu. București: Editura Humanitas, 2019, 212 p.

ELIADE, Mircea. *Încercarea labirintului*; trad. și note de Doina Cornea. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1990, 166 p.

ELIADE, Mircea. *Lumina ce se stinge*. Vol. 1-2. Ms. 10706.

ELIADE, Mircea. *Lumina ce se stinge*. Vol. 1-2. București: Casa Editorială Odeon, 1991. 167, 116, p.

SIMION, George. *Mircea Eliade. Nodurile și semnele prozei*. București: Univers Enciclopedic Gold, p. 114.

TECHNIQUES OF THE IMAGINARY IN THE *POETIC ALPHABET:* THEMES, MYTHS, MOTIFS, SYMBOLS, LEGENDS

ANDREEA EMANUELA VÎLCESCU;
PhD Candidate; University of PITEȘTI

Abstract: This study is an introduction to the fictional universe in the volume Poetic Alphabet, volume of poems belonging to Ștefan Augustin Doinaș. In order to get into his poetry, it has been realised an analysis of the techniques in the field of the imaginary considered the most important. The first subchapter shows few acceptations of the concept of the imaginary, and, further, there have been studied and interpreted themes, myths, motifs, symbols, legends and as as well as other particular methods of the poetic imaginary.

Keywords: archetype, imaginary, levitation, myths, transmigration.

1. Accepţiuni ale conceptului de *imaginar*

1.1. Ce este, de fapt, imaginarul ? Acesta reprezintă o serie complexă de reprezentări (vizuale, auditive, olfactive, tactile, chinestezice) ce doresc reificarea faptelor pe care doresc să le actualizeze, să le promoveze sau să le creeze întrucât el este un creator de impresii şi de senzaţii ce pot fi, cu greu percepute, în plan real . Cu alte cuvinte, imaginarul dorește concilierea conștiinței realului cu cea a irealului, anunțând despre faptul că ar putea exista o latură ontologică, aparte celei palpabile, reconstruirea având menirea să-l determine pe cititor să i se integreze și să creadă în ea. Nivelul de credibilitate asupra acestui fapt este dat de forţa persuasivă a cuvintelor şi a senzaţiilor insuflate de eul auctorial; de fapt, autorul trebuie să îşi inducă *prada,* adică pe receptorul textului său, în starea de echivoc, oferindu-i imagini variate. Între donator şi beneficiar trebuie să se creeze un câmp lexical şi senzorial electromagnetic.

Gilbert Durand în lucrarea sa, *Structurile antropologice ale imaginarului*, oferă o definiţie reuşită imaginarului, privită conform perspectivei sale, drept o necesitate raţională, dar şi spirituală: Şi imaginarul e cel care într-adevăr apare drept refugiu suprem al conştiinţei, precum inima vie a sufletului ale cărei diastole şi sistole constituie autenticitatea cogito-ului.[1]//

Însuşi Ştefan Augustin Doinaş în *Orfeu şi tentaţia realului*, afirmă despre raportul realitate-ficţiune: „Adevărul poetic este o forţă care face să ţină între ele, solid, elementele secrete şi impalpabile ale unui edificiu lăuntric, care proiectează asupra realităţii din jur un fel de epură a realului, corpul viu al tîlcurilor pe care le trăieşte o conştiinţă excepţională”.[2] Poetul trebuie să treacă printr-o sită elementele realului predispuse la vătămarea ficţiunii, iar ficţiunea, aşa cum a observat poetul, trebuie să se producă mai întâi la nivel organic.

Cezar Boghici opinează despre imaginar următoarele: „Imaginarul poetic e alimentat de imagine, lucrează cu imaginea, însă nu încetează să o deformeze,

[1]Durand, Gilbert, 1977, p.534
[2]Augustin-Doinaş, 1974, p.9

transformându-i formele în forţe, nu încetează să-i utilizeze energia în vederea transcederii ei şi unirii cu absolutul”[3]. Din orice prismă ar fi privit, imaginarul este o reprezentare contorsionată a ceea ce subzistă sau dacă este vorba despre o creaţie pur imaginată, aceasta este, oricum, distinctă de planul realităţii. Imaginarul este un hiatus al planului realităţii.

Prin actualizarea anumitor teme, mituri, motive şi simboluri literare, eul liric crează efectele imaginarului în creaţia literară, efecte ce sunt menite a conferi impactul emoţional al cititorului cu opera, impact la care, în mod inconştient, receptorul ia parte şi se integrează universului fictiv. Totodată, prin intermediul miturilor, riturilor, motivelor literare şi al simbolurilor sunt vehiculate mesaje cu feţe diferite, dar substanţiale. Prin funcţia lor criptologică se produc transferurile spre dimensiunea paranormală a imaginativului. Totodată, apelul la literatura folclorică şi proiectarea în text a personajelor fantastice creează puntea cu lumea imaginară, iar în opera lirică a lui Ştefan Augustin Doinaş se regăsesc adesea astfel de elemente fictive: *De după nor imaculat / ieşi Crai Nou zâmbind ciudat. //* (Augustin-Doinaş, Opere, I, p.183).

2. Teme aferente

2.1. Coborârea în Infern. Tehnica *descensus ad inferos* este, în mod sigur, o modalitate prin care poetul se asigură că receptorul textului său pătrunde în universul fictiv; totodată caracterul faptelor personajelor este ficţional: *O, Euphorion, durată pură! / Extaz de-o clipă strălucind etern! Un zâmbet tragic stă la noi pe gură / cum stă mereu pe palida figură / a celor ce trecură prin Infern.//* (Augustin-Doinaş, Opere, II, p.565). Tema *descensus ad inferos* se produce prin intermediul anumitor acte sau anumitor instrumente (scară, aripi, lift etc). În exemplul *Şi liftul scuipă / jos la subsol peisaje reci, uitate trupuri, cuvinte, ore – ca nişte cutii: talaşul / păstrează încă formele unor pahare. //* (I, p.750), liftul reprezintă instrumentul prin intermediul căruia are loc deplasarea în jos, înspre lumea tenebroasă, sentiment de groază amplificat de *subsolul* cu *peisaje reci* şi cu *uitate trupuri*, cel mai probabil, neînsufleţite. Imaginea subsolului este una a infernului pământesc, în care lumina nu poate pătrunde, aşadar nici speranţa de evadare. Cutia are în acest context funcţia simbolică de spaţiu claustrant.

2.2. Tema *regressus ad uterum* actualizează prin intermediul unor simboluri tema reîntoarcerii la origini, la starea embrionară. Aluzia conceptului se face în strâns raport cu pântecele matern, acesta putând comporta forme diversificate. Acest concept se exprimă prin forme metaforizate precum uterul, stomacul, peştele sau alte vieţuitoare ce incurgitează alte vieţuitoare, obiecte etc. În *Reportaj din sac*, poetul prezintă *locuinţa din sac* ca pe un refugiu faţă de mediul cotidian; necesitatea experimentală fiind, neîndoios, psihologică: *Noi, cei mai norocoşi, am nimerit / în spaţiu-acesta strâmt, plin de lumină. [...] / mai înainte ca să lege sacul, / ei au redevenit exact ce-au fost. // Altfel, e bine-aici. / [...] / Ecouri prenatale vin, şi-un val / vesteşte-n somn o mare de pe Lună //.* (II, p.577)

2.3. *Fortuna labilis.* Este un concept de circulaţie universală, întâlnit fie ca motiv literar, fie ca temă. Apare şi în ciclul *Alfabet poetic*, putând fi corelat cu elementele unui cadru imaginar, ca în exemplele: *De-aici, din solitara-mi vizuină,/ la mijlocul acestui veac*

[3]Boghici, C., 2010, p.61

de fum, / contemplu tinereţea mea străină / ca o columnă, astăzi în ruină, / purtând un basorelief străin. //. (II, p.560)

3. Miturile, precum şi celelalte tehnici de instalare a imaginarului se manifestă ca proiecţii asimilatoare fictive, fiind totodată reiterări ale evenimentelor sau momentelor din trecut în scopul reactualizării acestora. Totodată, ele contribuie la instalarea cititorului într-o dimensiune spaţială diferită, iar în funcţie de acestea cititorul este manipulat sau influenţat să dobândească o anumită emoţie. În general, miturile conţin o geografie ireală şi un timp vag precizat amplificând caracterul fictiv al conţinutului, receptorul deplasându-se în universul imaginar.

3.1. Mitul lui Narcis, personaj fictiv din mitologia greacă, arhicunoscut pentru admiraţia fizică faţă de sine însuşi, reiterează vechiul mit al celebrului personaj narcisist. Deşi izvorul ar fi trebuit să-i trezească setea de meditaţie, Narcis este atent doar la imaginea chipului său: *Cel-de-sine-iubitorul- / Narcis tulbura izvorul: / [...] / Răule, de ce mă vinzi / cu răsfrângeri în oglinzi / şi mă faci să scurm nisipul ? / Nu-mi vreau sufletul, ci chipul. //* (II, p.528-529).

3.2. Mitul lui Niobe apare transpus în *Niobe* din volumul *Alfabet poetic* ca reiterând durerea lui Niobe, fiica lui Tantal şi soţia lui Amfion, rămasă fără cei şapte fii ai săi în urma unui act punitiv manifestat prin pietrificare.[4] ; Ştefan Augustin Doinaş reiterează în linii mari mitul lui Niobe, descriind starea lamentabilă a lui Niobe, ajunsă la vârsta senectuţii; motivul zeilor este foarte sugestiv întrucât aceştia apar în mitul original: *Marele plâns al stihiior toate - / cine-l rosteşte mai amplu şi cum ? / [...] / Seara e lacrima zeilor, poate, / [...] / Salcie aspră, bătrâna Niobe / plânge cu braţele care-au căzut. //* (II, p.543).

3.3. Mitul Ofeliei. *Moartea Ofeliei* rezumă mitul morţii nemiloase a tinerei Ofelia din mitologia greacă; poetul aminteşte motivul florilor după care aceasta tânjea şi al râului.[5] În poem, numele prinţului Hamlet, iubitul Ofeliei, apare nespecificat însă este prezent detaliul căsătoriei neîmplinite, dar planificate: *Lacrimă – florii de nufăr, ce cântă! / Valul o poartă spre iazuri la mori. / [...] / Unde e prinţul menit să-i deschidă ? / porţile nunţii prin ţara fluidă ?/ Sălcii cu plâns auriu se retrag. //* (II, p.547).

3.4. Mitul lui Tezeu. Tezeu este un personaj fictiv din mitologia greacă, un hibrid între om şi taur, despre care se ştie că a omorât Minotaurul. Eul liric introduce acest personaj pentru a-şi exprima sentimentul de furie şi revoltă: *Ca Tezeu pe sub pământ / în legendă mă frământ. / Unde-i crudul Minotaur / ca să-i smulg cornul de aur ? //* (II, p.530).

3.5. Mitul calului înaripat sau mitul lui Pegas se referă la calul cu proprietăţi aerodinamice care se deplasează cu viteza gândului; calul este vitalizat cu jar, servindu-i drept combustie: *De ştii c-am stat undeva trei nopţi de-a rândul, / dă mânzului hrană ovăz, orz şi jar / şi-aleargă acolo mai iute ca gândul / să duci veste tristă frumoasei, şi dar. //* (I, p.450).

[4] https://www.limbalatina.ro/biblioteca.php?ref=cultura_niobe; accesat la 26 iulie 2021, orele: 16 : 16
[5] https://romanialiterara.com/2020/01/ofelia-si-anton/; accesat la 26 iulie 2021, orele: 17: 00

4. Motivele literare reprezintă focarele literare în jurul cărora gravitează tema poemului, căpătând o semnificaţie aparte celei cu care este înzestrat un termen într-un context comun; ele capătă valenţe de reflectoare ale textului; cuvinte-cheie ce sparg lacătele labirintului şi prin care este posibilă penetrarea în universul imaginar al textului.

4.1. Motivul metalelor şi al pietrelor preţioase este desprins din tehnica barocului şi sugerează surplusul, opulenţa. Sunt utilizate în text cu scopul de a marca plăcerea de a trăi şi viaţa perfectă obţinută prin intermediul bunurilor materiale: *Dă-i aur, pietre şi argint, / turban cusut cu mărgărint //* (I, p.579). Tot ele marchează în ce grad este valorizat un fapt, o performanţă, un obiect sau un om (de pildă, palat de aur, de argint sau de aramă).

4.2. Motivul vântului. Din perspectivă meteorologică, vântul sugerează materializarea aerului, forţa distructivă şi necontrolabilă, maleficul. Având manifestări controversate, vântul poate sugerea şi ideea de zbor lin, de briză abia resimţită şi de mângâiere; în poezie reprezintă elementul mobilizator ce animă cadrul imaginat: *Nu peste mult are să bată vânt. / Nu peste mult are să bată vântul*. // (I, p.84). Vântul este unul dintre elementele având proprietatea de a oferi mobilitate imaginarului poetic.

4.3. Motivul oglinzii. Oglinda reprezintă motivul literar arhicunoscut asociat apei, fiind adeseori un surogat al acesteia; sugerează, prin excelenţă, narcisismul, reflexia sau conştiinţa; atribute similare dezvoltă şi izvorul: *În zori de zi iau apă în pumni şi-ntreb izvorul: / - Cuibar de aştri limpezi, voi mai purta ulciorul / pe care-n ridicare la gură l-am pierdut ? //* (II, p.533)

4.4. Motivul cerbului. Cerbul apare frecvent în lirica doinaşiană, fiind deţinător de valorificări precum vitejie, verticalitate, ferocitate, forţă; coarnele cerbului pot fi asociate coroanei copacului vieţii făcând conexiunea teluric-celest precum celebrul copac al lui Leonardo da Vinci, amintind totodată de scara lui Iacov; în *Moartea cerbului* metaforizarea coarnelor imense ale cerbului în terminaţii arborescente este evidentă: *Ca o săgeată împlântată-n scut / vibrează cerbul, sus, pe culmi sihastre. / [...] / când scormonea cu coarnele prin astre. / [...] / înalţă brusc şi tot mai mult înclină / coroana lui de rămuriş uscat. //* (II, p.542*)* sau *În coarne / cerbul poartă luna. Şi abia / îl opresc, în zori, să n-o răstoarne, / cînd s-apleacă la pîrîu să bea.*(I, p.133)

4.5. Motivul cupei, paharului sau potirului sunt elemente corelative Sfântului Graal având aceeaşi simbolistică a ascensiunii în ideea că ele conţin licorea magică, salutară; aceeaşi pe care o deţine împărtăşania creştină, simbol al resurecţiei şi vitalităţii: *Messire, unde-i misticul potir ?... / Atunci, deodată, codrii înfrunziră, / cetăţile ţâşniră din noroi, / [...] / Iar Regele sărind din aşternuturi, / privea uimit în aerul verzui / cum holde noi rodeau în vechi ţinuturi, / şi flori şi păsări, bete de săruturi, cântau liturgic învierea lui.* (I, p.206*)*

4.6. Motivul profetului. Profetul îl reprezintă pe omul iluminat în urma exerciţiului îndelungat şi dificil al ascezei; totodată este perceput ca spirit raţional, vigilent şi solitar; ipostaza poetului- profet creează imaginea omului devenit înţelept, mulţumit cu sine însuşi, manifestând atitudine salutară faţă de cei aflaţi în stare de

cecitate spirituală: *eu, mulţumit cu mine, vreau să fiu / profetul care strigă în pustiu. //* (II, p.551). Exemplul *Eu sunt proorocul pentru toate câte / or să se întâmple / [...] / sângele tău va sta pe brânci de strajă, / ca fiara izbăvită de păcat. //(*II, p.555). În mod convenţional, profeţia se află în legătură cu o realitate anticipată însă, în momentul în care ceea ce a fost preconizat nu ajunge la îndeplinire, ea devine ficţiune, fiind, aşadar, o formă vicleană a imaginarului.

4.7. Motivul zodiei. Zodia este un element ce apare frecvent în poemele lui Ştefan Augustin Doinaş, având principala funcţie de presupoziţie sau de preconizare a destinului uman pe care se presupune că îl influenţează. În poemul *Tu și zodiile*, poetul reia obsesiv substantivul *zodiile*, în acest context, ele pot fi controlate de forţe externe: *Tu-nlănţui zodiile la etajul roşu, / tu - fără scări și pas, tu – coborând ca dintr-o / caleaşcă biciuită de antene: ochii, / ah ! //* (I, p.751).

5. Tipologia simbolurilor. Universul operei lirice dezvoltă sfere emoţionale diversificate de la un cititor la altul, dată fiind simbolistica literară ce poate deţine atât valorificări negative, cât şi pozitive ale elementelor – simbol. Simbolul reprezintă un tip special de transfer cultural, estetic şi semantic în interiorul unui text liric, prin intermediul căruia un termen capătă valenţe multiple. Gilbert Durand în lucrarea sa *Structurile antropologice ale imaginarului* construieşte o tipologie de simboluri în funcţie de Regimul Diurn al imaginii (simboluri teriomorfe, nictomorfe, catamorfe, diairetice, spectaculare, ascensionale) şi Regimul Nocturn al imaginii (simbolurile inversării, intimităţii, simboluri ciclice, simboluri mistice). Autorul atrage atenţia asupra faptului că, în ciuda încercării sale de a le introduce într-un anumir regim al imaginii şi al integrării la un anumit tip de simbol, între elementele prezentate de el pot exista inteferenţe. [6]

5.1. Regimul Diurn al imaginii

Lumina se găseşte în plan antitetic cu ideea de întuneric cu care nu poate coexista ca un tot unitar, dar fără de care ea însăşi nu ar exista.

5.1.1. Simbolurile teriomorfe au un semantism aparte, iar în funcţie de bestiarul pe care îl întruchipează induc necesitatea de autoapărare, de spaimă şi de vigilenţă (lupi, zimbri, lei, tigri) - îndeosebi asupra bestiarului sălbatic – sau de gingăşie şi graţie (iepure, căprioare, porumbel). Receptarea bestiarului implică stări de încordare şi de panică, îndeosebi pe fundal nocturn şi sunt asociate mediilor sălbatice şi virgine. Indisciplinaritatea şi spontaneitatea chinestezică sunt elemente de mare impact emoţional, întrucât însufleţitul neraţional poate provoca mari dezastre.

Teriomorfismul este foarte frecvent întâlnit în poemele lirice ale lui Ştefan Augustin Doinaş, incluzând tot ceea ce este în raport cu arhetipul bestiarului. Secvenţa lirică amplifică teroarea arhetipului fiarei prin metaforizarea societăţii întrucât fiara este o metaforizare a societăţii: *Prea multor fiare-ngăduim să muşte / din trupul ţării, şi prea multor muşte / să se repeadă-n ochiul nostru-amar... //* (II, p.518).

5.1.1.1. Lupul, câinele, vulpea. Nelipsite sunt simbolurile bestiare terifiante, cum ar fi cel al lupului; lupul reprezintă bestia care are drept confident luna la care se

[6] Durand, G., 1977, p.79-409

destăinuie şi îşi descarcă energiile prin strigăt: *Cu vârful lunii galben ca topazul / [...] / şi codrii se-nfioară de-un urlat / de lupi, iar jirul putrezeşte-n tină.//* (II, p.513), al perechii sale domestice câinele, simbol al prieteniei de nădejde, al agresivităţii şi bun-străjuitor al omului: *drept împărăţind puternica lui vrajă / pisicilor şi câinilor de strajă //* (I, p.157) sau al vulpii, prototip al vicleniei şi al cupidităţii: *în timp ce vulpi roşcate şi viclene / din pânda ta se furişau în lene //* (I, p.467). Totodată, animalele pot deveni puncte referenţiale pentru exprimarea comportamentelor umane negative sau non-conformiste: *Suntem mistreţi fanatici ai credinţei / sau porci care râmează în gunoi ? //* (II, p.518).

5.1.1.2. Calul reprezintă animalul cu cele mai deosebite atribuţii fiind prieten de nădejde, ghid, vehicul util pentru traversarea diverselor tărâmuri în literatura fantastică. Polivalent, calul se află în strâns raport cu latura mistică, fiind atât simbol chtonian, lunar, simbolizând misterul, cât şi simbol solar sau acvatic. De pildă, secvenţa următoare conţine un cumul de elemente ce sporesc efectul năucitor al imaginarului, creând un câmp semantic al enigmelor - Coordonata temporală exprimată vag; deplasarea ecvestră neobişnuită astăzi; adjectivul *fumuriu* exprimă confuzia, ceaţa, negura, iluzia, aşadar misterul nocturn; ariditatea şi absenţa umanului, precum şi apariţia năluciilor - : *Cum străbătea într-un târziu / cumplit înfricoşând – călare / pe-un mânz sălbatic, fumuriu - / pământul aspru şi pustiu / de orice om şi arătare //* (I, p.182).

5.1.1.3. Păianjenul deţine atât valorificări negative, cât şi pozitive, fiind considerat agent mesager prin fidelitate, marcându-şi teritoriul pe unde traversează. Membru al încrengăturii arahnidelor ce îşi ţese singura plasa de mătase, păianjenul poate fi asociat din această perspectivă, croirii de intrigi şi captivităţi: *Păianjeni vechi cu cruce şi beteală verde / i-au zăvorât ieşirea din codru. //* (I, p.465). Prin asocierea cu vampirul, are trăsături comune cu ale albinei când înţeapă: *Păianjenul gurii prinde-o albină-livadă./ Pe trompa ei scânteiază polenuri din cer. //* (I, p.721). Cele mai multe dintre valorificările păianjenului în lucrarea lui Gilbert Durand sunt negative: este misterios prin faptul că stă ascuns în întuneric şi atacă precum un vampir; simbolizează introversiunea şi narcisismul şi este controversat prin natura sa biologică: în combinaţie cu viermele rezultă hidra[7] având aşadar o natură duplicitară.

5.1.2. Simbolurile fitomorfe au caracteristici, de regulă, spirituale şi substituie aspecte fizice, iar atunci când sunt însoţite de atribute cromatice trăsăturile se cristalizează în jurul aspectului coloristic: Degradarea vegetalului contribuie la crearea unui decor funest, fiind un aport de tristeţe metafizică: *Ah, frunza mea se face scrum pe gură.../ Dar, putrezind, sălbatica nervură / îşi zgârâie profilul în pământ. //* (II, p.574). Uneori, agentul uman şi cel vegetal se găsesc în raport de adversitate; totuşi, vegetalul şi mineralul sunt adesea spaţii apotropaice pentru factorul uman care îşi caută refugiul de lumea externă: *Din vârful zării, zguduit, salcâmul / se uită lung la tine care stărui / între păduri şi peşteri, în tărâmul / asediat. //* (I, p.725).

5.1.2.1. Simboluri nictomorfe sugerează lumea tenebrelor, universurile virgine, orizonturile greu de atins şi elementele ce includ lumea misterelor. Simbolurile pot fi

[7] Durand, G., 1977, p.128-130

abstracte, cum este amurgul ce sugerează instalarea subtilă a misterului nocturn: *Acum, ca ieri, descopăr amurgul negru-verde* (I, p.122).

Simbolurile prototipice nictomorfe sunt reprezentate de elementele ce antrenează cecitatea, cum ar fi întunericul şi derivatele lui (bezna, negura, ceaţa, fumul, aburul, obscuritatea), dar şi cele realizate prin corespondenţe, cum ar fi mlaştina, sângele, strigoiul, cucuveaua etc.

5.1.2.2. Bezna se înscrie în categoria simbolurilor tenebrelor; pe lângă fenomenul de absenţă a luminii, ea este o stare psihologică, asociată temerii, pericolului extern de orice natură, imprevizibilului şi chiar închisorii; este, aşadar, un termen derivat al maleficului: *Nimic să nu rostească-n ritm feciorii / care se duc la nunţi cu zurgălăi / decât sudalme hohotind pe văi / şi strigăte din bezna închisorii!//* (II, p.515-516).

5.1.2.3. Sângele este asociat lumii întunericului prin aceea că este considerat un lichid vital special asociat apei negre, murdare; în mitologia primitivilor, sângele deţinea valorificări negative şi de aceea femeile erau supuse unor ritualuri tabuistice drastice. Simbolul sângelui apare foarte des în *Alfabet poetic*, sugerând răscumpărarea supremă: *Iar birul greu va fi plătit cu sânge. / Şi-n toată lumea numai eu voi plânge* (I, p.437); prăbuşirea: *el odihnea nensufleţit, / scăldat în sânge gros, albastru.//* (I, p.184), vitalitatea: *Şi sângele fără ecou / stropi curatele brocarte* (I, p.580) sau stimulul şi senzualitatea faţă de sexul opus: *să-i spui că oţelul din inima mea / în zori cu lumină de foc rugineşte / de sângele care visează la ea. //* (I, p.450). Multe dintre valorificările sângelui prezintă implicaţii ginecologice negative; s-a considerat că este asociat feminităţii tulburătoare care ar trebui exorcizată[8]. Sângele se află în raport direct cu excitaţia sexuală, fiind lichidul viu din om, cu rol primordial: *Extazul – ah, sângele nostru / care-n zori asmuţea / o floare zâmbind ca un monstru //* (I, p.740).

5.1.2.4. Strigoiul. Este un simbol foarte intens înrădăcinat în mitologia românească, funcţionând ca spirit malefic sau ca animal de o bizaritate ieşită din comun; având doar valorificări negative fiind asociat cu diavolul, magia şi vrăjitoria. Este activ în intervalul nocturn, răufăcător şi deranjant la auz. În versurile: *Un chiot în strugurii copţi. / Numai fălci, numai buze – hămesitele zodii. / Strigoiul alăptându-se: nopţile. //* (I, p.729) caracteristica principală a strigoiului este rapacitatea. Totodată vârcolacul, fiinţă fantastică, un soi de strigoi sau animal de pradă ce acţionează noaptea; se caracterizează prin agresivitate şi rapacitate; în textul liric induce stări precum panica, spaima, groaza, un univers dominat de malefic: *Ciuntiţi-mă, şi-o să-mi vedeţi cotorul / cum picură din umăr în izvorul / de sânge tulburat de vârcolaci. //* (II, p.512)

5.1.3. Simboluri catamorfe sunt impedimente de natură ascensională, menite să devieze traiectoria verticală ontologică; sunt opuse simbolurilor ascensionale prin aceea că au ca prototip căderea şi orizontalitatea.

5.1.3.1. Mlaştina este asociată lumii tenebrelor, morţii premature şi subite, cu puternice accente de orori chinestezice prin aceea că împiedică mobilitatea, provocând astfel panica. În mod inconştient, receptorul textului sau factorul implicat este înspăimântat de modificarea centrului gravitaţional terestru cu cel acvatic. Mlaştina este

[8] Durand, G., 1970, p.134

considerată a fi în strâns raport cu lichidul sangvinic, atât prin compoziţia densă, cât şi prin asocierea cu tenebrosul şi moartea; ambele sunt tabuuri care, atunci când sunt încălcate, pedepsesc: *De frâu du calul tău, şi din cuvânt, / pe malul mlaştinilor, şi-l adapă. / Dar vezi să nu atingă cu suflări / nici sângele-nchegat pe firul ierbii, / şi nici cenuşa palidelor serii / pe care-o vor aduce-n coarne cerbii. //* (I, p.606). Prin caracterul său sedentar, se formează un cumul dens de apă fiind factorul primordial al devorării ca într-un proces rapace de deglutiţie. Acest tip de manifestare are ca reper moartea sau dispariţia: *Iar grădinarul putrezi în mlaştini, / sub zborul păsărilor care trec.//* (I, p.406). Prin ideea că exprimă încetineala, mlaştina poate fi încadrată şi la simbolurile inversării.

5.1.3.2. Carnea este un simbol corelativ sângelui întrucât în sânge se află sufletul cărnii, fiind, aşadar, un simbol catamorf cu valorificări negative, atât ca aliment, cât şi ca stimulent[9]. Sediu al ispitelor şi al decăderii, carnea stimulează instinctele sexualităţii şi dorinţele de saţietate prin contopire trupească: *În camera cu blănuri animale / pătrunde azi aroma cărnii tale.*(I, p.467). Cele mai multe dintre valorificările acordate cărnii sunt negative şi sunt asociate cu lumea decăzută. În versurile: *Acest miros îl copleşi. Neîmpăcat, / pătrunse-n el şi-l fulgeră în pleură / umplându-i trupul fără carne cu păcat.../ Aşa muri Ion Vodă Pustincul – în zmeură. //* (I, p.781), eul liric precizează *umplându-i trupul fără carne cu păcat...* când ar fi putut să omită structura *fără carne* însă el doreşte să sugereze faptul că trupul pustnicului s-a spiritualizat în procesul ascezei.

5.1.3.3. Fântâna are conotaţii asemănătoare cu cele ale mlaştinii, fiind un simbol al verticalizării în sens descendent - descensus ad inferos- , lumea tenebroasă a labirintului acvatic; apare foarte frecvent în literatura fantastică sugerând necesitatea iniţierii novicelui: *Să nu-mi susţii odihna sau fântâna !* (I, p.900).

5.1.3.4. Pântecele, prăpastia sau abisul simbolizează căderea, iar căderea în poemele doinaşiene nu este doar o stare fizică de orizontalitate, ci mai degrabă o stare psihologică decadentă, luând forma capturării sau a sechestrului: *celui ce i se-ntinde ca o plasă / abisul, - totdeauna pe-nserate / lumina-i zice tandru „Intră în casă„* (I, p.763).

5.1.4. Simboluri diairetice. Se raportează la acele elemente ce desemnează puritatea sau purificarea. Spada, sabia de foc, făclia, apa, aer purificator, detergenţii şi orice substanţă având capacitatea de a înlătura imundiţia. [10] Sunt elemente având capacitatea de a segrega culpabilitatea de inculpabilitate, puritatea de impuritate, sublimul de grotesc, fiind din acest punct de vedere elemente salutare, solvenţi ai răului sau maleficului.

5.1.4.1. Spada sau sabia sunt simboluri verticalizante pe de o parte, prin forma pe care o deţin, iar pe de altă parte, sunt obiecte care, atât în literatura realistă, cât şi in cea fantastică. Prin lupta în duel cu aceste arme, participanţii îşi puteau recăpăta sau îmbunătăţi statutul social, fiind o probă a dovedirii curajului sau bărbăţiei. Ele pot simboliza şi moartea sau pedeapsa: *Vrei vinul viţelor dintâi ?.../ Ori sabie de pară ?...//* (I, p.885). Totodată, spada este tot un vector verticalizant desemnând orgoliul şi

[9] Durand, G., 1977, p.143-144
[10] Cf. Durand, G., 1977, p.221

transcendentalul, când, de fapt, ar fi putut să reprezinte resemnarea, înfrângerea: *Cu-o spadă-nfiptă frunte mă ridic. //* (I, p.775).

5.1.4.2. Apa. Când nu are sensul de apă adâncă, acumulată, mlaştină în devenire, apa are proprietăţi purificatoare, apotropaice (apa sfinţită) sau terapeutice (lacrimile). Lacrima este un izomorfism al apei, având efect terapeutic, manifestată în circumstanţe de extreme. În versurile: *De-unde atâta lacrimă? Torenţi / inundă ritmic scoicile sonore; / suspină-n sălcii gârbove amenţi; / pământul e o inimă: tu sângeri / exact în centrul lui, din afluenţi / rotindu-se în gol. //* (I, p.803-804) lacrima este o metaforă a a dezastrului provocat de tornade, ea este, mai curând, o stare psihologică, fapt întărit de verbul *(tu) sângeri.*

5.1.5. Simboluri spectaculare. Conform departajării realizate de Gilbert Durand, simbolurile spectaculare sunt asociate luminii şi strălucirii [11].

5.1.5.1. Focul / flacăra este folosit în anumite ritualuri de purificare sau în sterilizare (medicină). În exemplul *o flacără moştenind uscături şi vlăstare. / Această limbă a frunzelor s-a contaminat / de aur şi scrum, de-o magnificicenţă avară. //* (I, p.767), izomorfismul luminii este substituit de substantivele *flacără* şi *aur.*

5.1.5.2. Lumina / soarele. Utilizată în asocieri paradoxale, lumina poate antrena cecitatea şi să adere la aceeaşi categorie precum cea a simbolurilor nictomorfe, alături de întuneric şi derivaţii lui: beznă, negură, întunecime, ceaţă, abur etc. În exemplul: *Lumină neagră, steaua exaltării mele //* (I, p.726) caracterul paradoxal al luminii *întunecate* se amplifică prin substantivul *stea*, încadrat în aceeaşi gamă a strălucirii. Versurile: *Lăptoase spume, zări de miere, [...] / S-aprinde şi se stinge soare; / roşcat, amurgul plimbă dungi; / comete grase fac prinsoare / pe focul cozilor prelungi. //* (I, p.782) conţin o gamă largă de simboluri spectaculare: *Lăptoase spume*, *zări de miere*, *soare*, *amurgul* (*roşcat*), *comete* şi *foc*, elemente ce fac atmosfera spectaculară şi dezirabilă totodată.

5.1.6. Simbolurile ascensionale au în vedere raportul axial altitudinal, urmărind desprinderea de sistemul terestru către dimensiunea superioară a Absolutului. Caracterul ascensional le este caracteristic păsărilor zburătoare, fiind simboluri prototipice ale ascensiunii, setei de cunoaştere şi nemuririi: *Aici, de n-ar fi zborul acestei păsări reci, / ne-am crede fără margini şi, poate, fără moarte. //* (I, p.149-150). Sunt frecvente în ciclul *Alfabet poetic*, iar, pe lângă caracteristicile aerodinamice, aşadar ascensionale, păsările au valorficări particularizante în funcţie de mai multe trăsături.

5.1.6.1. Aripile reprezintă simbolul prototipic al ascensiunii prin acţiunea pe care o exercită, al nevoii de libertate, dar şi al speranţei: *Atunci, le zise Domnul, îl vom lăsa să spere / şi-n fiecare clipă să prindă aripi noi. //* (II, p.533). Deşi caracteristica lor principală este ascensiunea, aripile pot să exprime şi zborul în jos, decadent, putând fi integrate din acest punct de vedere în categoria simbolurilor catamorfe, ca şi scara având trepte atât pentru ascensiune, cât şi pentru coborâre: *Paşii lor iscară / aceste numere cu àripi – scară / pe care noi, mereu, o coborâm. //* (I, p.744).

[11]Cf. Durand, G., 1977, p.178-182

5.1.6.2. Fagul este un vector verticalizant, punte de legătură teluric-celest, precum şi simbol al prosperităţii; apare adeseori în poemele lui Ştefan Augustin Doinaş: *Dar mie-mi plac fagii / a căror coajă diluează cicatricile, / a căror columnă susţine azurul / dreaptă, abia clătinată de ore, / al căror calendar e concentric.//* (I, p.281).

5.1.6.3. Capul sau craniul este încadrat în categoria simbolurilor ascensionale, alături de coloana vertebrală care reprezintă axa lumii[12]; capul simbolizează ascensiunea prin activitatea sa productiv-intelectuală, iar craniul este utilizat în practicile magice, având aşadar implicaţii mistice; craniul este doar o reminiscenţă a capului, funcţionând ca déjà-vu al morţii, un fel de mormânt al orgoliului uman: *Viforniţă de cranii spumegând / incendiază ape, dealuri, crânguri / - sporite taine. //* (I, p.799).

5.2. Regimul Nocturn al imaginii.

Regimurile diurn-nocturn deţin implicaţii psihologice speciale în sensul că se ating praguri senzoriale total diversificate în funcţie de momentul zilei, imaginea-simbol comportând noi faţete.

5.2.1. Simbolurile inversării aparţin regimului nocturn al imaginii, conform clasificării realizate de Gilbert Durand.[13] Se raportează la acele elemente ce sunt mai degrabă inversate decât opuse. De pildă, căldura nu este sinonimă cu lumina, deşi tentaţia de a afirma acest lucru este mare; starea de căldură dată de lumină se produce mai degrabă în plan liminal; lumina poate fi asociată prin starea benefică pe care o transmite, căldurii, însă ea nu reprezintă un element termic în sine. Cele două elemente nu sunt sinonime, dar nici nu se exclud reciproc. Gilbert Durand asociază căldura cu profunzimea.[14] De asemenea, schema îngurgitării sau a gulliverizării se opune celei sexuale prin inversarea puterii virile, semnificând decăderea sexualului în bucal, iar simbolurile gulliverizării sunt arhetipuri ale recipientului.[15]

5.2.1.1. Peştele este elementul simbolic ce reface schema ingurgitării, schemă pe care o reiterează şi în mitul lui Iona. Când este raportat la mediul acvatic, simbolismul peştelui se asociază procesului de fecundaţie sau de geneză: *Apoi / zvârrrr! / paralel cu oglinda: / obletele lepăda cinci obleţi* (I, p.723); când exprimă rapacitatea, acesta trimite la schema gulliverizării: *ştiuca mușca de trei ori* (Ibidem).

5.2.2. Simbolurile intimităţii. Sunt acele elemente prin care atmosfera devine prielnică unei anumite circumstanţe sau prin sine însăşi. Peştera, grota, muntele, caverna, crisalida, lacustra, pântecele matern, chiar şi mormântul, cercul, mandalaua. [16]

5.2.2.1. Peştera, grota, stânca, muntele, caverna, piatra aparţin aceluiaşi regn mineral fiind asociate nudităţii feminine, părului, semi-obscurităţii, sau chiar intimităţii dintre îndrăgostiţi care, prin întregire, refac mitul androginului, aşa cum apare în următoarele versuri doinaşiene: *Spiritul zilei delirează-n peşteră. / Bărbatul care de la*

[12] Cf. Durand, G., 1978, p.172-173
[13] Cf. Durand, G., 1978, p.248
[14] Ibidem
[15] Idem, p.268.
[16] Cf. Durand, G., 1978, p.298-307

brâu în jos / e stâncă - ţine-n braţele-nălţate (şi ele-ncep treptat să împietrească) / trupul femeii, - cel din urmă / gata să nască într-un golf de somn. // (I, p.507).

5.2.2.2. Cercul sau oul exprimă sfericitatea, ideea de perfecţiune, dar şi intimitatea, întrucât sunt refugii în care nu se poate pătrunde, având aşadar caracter intimist, în plină securitate. Oul a fost asociat increatului, iar în versurile: *Un ou / într-un cuib, alintat ca un soare: se ascunde şi iarăşi răsare / şi-apune din nou. //* (I, p.766) prin verbele *răsare* şi *apune* se face aluzia la jocul genezei şi al morţii; poetul l-a asociat soarelui pe principiul sfericităţii şi al luminozităţii. Pe acelaşi principiu, funcţionează şi simbolului nimbului, fiind, prin excelenţă, trofeul celor sfinţi sau iluminaţi: *Un fâlfâit asupra mea bătu / nu aerul, ci sufletul din partea / supusă doar luminii, ca un nimb / precar. //* (I, p.800).

5.2.2.3. Laptele este simbolul raportat direct la lichidul vital matern, substanţial, terapeutic chiar, pentru că în vremurile îndepărtate fetele se spălau în lapte pentru a-şi întreţine frumuseţea. Laptele a fost asociat cu mierea în multe dintre basmele româneşti. Ştefan Augustin Doinaş compară bolta cerească cu un blid din care curge lapte, adică abundenţă, bogăţie, savoarea gustului, dar şi pentru a sugera imaginea deosebită a cadrului imaginat de el: *Bolta ca un blid / umplut se varsă, şi sorbim cu lingur / licori lăptoase, izuri de molid. //* (I, p.799).

5.2.3. Simboluri ciclice. Aceste tipuri de elemente se raportează îndeosebi la ciclicitatea temporală.

5.2.3.1. Calendarul sau timpul se desfăşoară în mod ciclic pentru că reiterează aceleaşi momente pe axa temporală: prezentul de azi este trecutul de mâine, viitorul de mâine va fi prezentul de azi, iar trecutul a fost şi el cândva un moment prezent sau viitor.

Coordonatele temporale sunt, ca şi cele spaţiale, de cele mai multe ori, difuze; pierderea reperelor având principalul scop de introducere în universul mitic; conectarea la lumea suprareală fac parte din formula magică a desprinderii senzoriale de realul concret, iar materializarea timpului prin personalizare produce decalarea vădită de la percepţia factorului uman despre noţiunea de timp, şi, implicit, de la necesitatea calendaristică organizatorie: *Cu gura boită de zmeură, / timpul / încă nu ştia să fie sarcastic. //* (I, p.724) sau *Timpul / cântat se face ghindă-adevărată. //* (I, p.725).

5.2.3.2. Veacul. În aceeaşi cheie atemporală este prevăzut veacul, segment porţionat din axa temporală. Făcând referire la noţiunile de veac şi de vreme, poetul oferă timpului o descriere de excepţie, un timp aflat aproape de jumătatea complinirii sale, în stadiul pubertin; perceperea fiind una cu totul inedită. Excepţionale sunt şi asocierile lexicale, iar imaginaţia poetului parcă nu încape în cuvinte şi în descrieri: *Veacul se-apropie de jumătate. / O, vremuri mari, ce tinere sunteţi ! / Cu corpul zvelt arzând în pubertate, / astâmpărat cu ţurţuri şi peceţi, / ca nişte fete cu mişcări sublime / vă duceţi provocarea prin mulţime. //* (II, p.549).

5.2.3.3. Luna are implicaţii nocturne ce induc mistere şi beneficiază de o simbolistică aparte în toate literaturile, fiind venerată mai ales pentru valorificările sale romantice; momentul nocturn vegheat de lună este un punct de reper foarte bun în stabilirea calendarului agrar, fenomen la care se raportează eul liric în poemul intitulat

sugestiv, *Jurnal de aprilie*: *Târziu, când numai beznele filtrează / scursorile din lut, - atunci abia / irump semințele. [...] / Când luna / ațâță-n lacuri peștii, un popas / mărturisește-n noi întotdeauna / atingerea de țară //* (I, p.798).

5.2.4. Simbolurile mistice sunt acele elemente conectate la ritualuri de tip mistic, abscons: fie la practicile oculte (magie, vrăjitorie, spiritism, exorcizare), fie la cele religioase (minuni, resurecții, tămăduiri), fiind instrumente de manipulare a cursului obișnuit al vieții, putând fi palpabile (talismane, pentagrame, potirul sau graalul, cruce etc) sau nepalpabile (zodii, credințe în superstiții).

5.2.4.1. Zodia reprezintă acel elemente din sistemul astrologic despre care se presupune că ar influența caracterul și personalitatea celui care o poartă, fiind așadar, o metodă de manipulare a destinului deținătorului ei. Eul liric încearcă un inventar al zodiilor despre natura duplicitară a zodiei Pești: *Nici stea, nici pește: flacără-n oglindă, / sau formă goală denumită Peștii... //* (I,p.798), a intransigenței Scorpionului: *Sătul Scorpionul. Ambrozia, mustul / și-o stea – încă tinere. //* (I, p.792), a impulsivității Berbecului: *Berbecii / izbeau în porți, curgea pe uliți grâul //* (I, p.797) sau a *Taurului* vulcanic: *Cânt viforosul taur, cânt ispita //* (I, p.802).

5.2.4.2. Toiagul are valorificări similare cu cele ale crucii, fiind eticheta puterii, a biruinței și a stăpânirii: *Ce este acuma, ce-a fost, și ce are să fie, / cortegiul de litere vii cu toiag sau inel, / înspumate izvoare argintând gura cu bucurie / răsună ca o mare a liniștii-n el. //* (I, p.721).

6. Legenda. Cu un substrat istoric, mitic, etnologic sau etiologic, legenda vizează actualizarea unui fapt aparent real, fapt dat în vileag de intenția de demascare, voită cumva, a nuanței științifico-fantastice pe care o conține. Conținut epic sau în proză, acest fapt prezumtiv narat mai poate fi accentuat de modul condiționalul-optativ sau de modul prezumtiv, auxiliare în depistarea lipsei de verosimilitate. Principalul scop al legendei este acela de a înființa granițe între real și ficțional prin echivocul situațional pe care îl expune.

6.1. Legenda fitomorfă a trandafirului negru reprezintă o povestire în versuri imaginată de eul liric și vizează geneza trandafirului negru, zămislit din reziduul craniului pur al unui grădinar ucis de valurile apei nemiloase: *Abia atunci bătrânii pricepură / că trandafirul negru, mult visat, / crescuse lin, ieșind prin nări și gură, / din craniul pur al celui înecat //* (I, p.406).

6.2. Legenda cu caracter biblic este actualizată sub formă metaforică, păstrându-și totuși substanța istorică; se face astfel o reiterare în scopul rememorării unor evenimente în scopul de a le aduce în proximitatea momentului prezent. Prin intermediul secvenței *țeasta lumii de astăzi*: *numai pe tipsia Irodiadei încape / țeasta lumii de astăzi, chelia de ger, / fața cu zece, o sută, o mie de pleoape. //* (I, p.728) se redă episodul biblic al tăierii capului sfântului Ioan Botezătorul pe care l-a cerut Salomeea, fiica Irodiadei, ca răsplată de la rege pentru dansul său.

7. Alte tehnici ale imaginarului aferente în *Alfabet poetic*

7.1. Integrarea basmului în textul liric. Apelul la basm reprezintă unul dintre elementele esențiale în integrarea receptorului în lumea ficțiunii. Expoziția se stabilește,

de regulă, prin intermediul precizării intenţionale ambigue a coordonatelor spaţiale şi temporale: *Cândva, într-o câmpie legendară, / un vechi castel de bronz tânjea sub prav* // (I, p.205). Cazul *Baladei prinţului nesărutat* aduce acţiunea în proximitatea contemporană: *Pe-un ţărm de mare, unde bat / talazuri verzi de spume, / un tânăr Prinţ nesărutat / căzu ca din senin la pat* // (I, p.885). Totodată, este şi cazul spaţiilor închipuite, al unui plan superior celui terestru; tehnica redării prin intermediul onirismului, foarte frecventă la Ştefan Augustin Doinaş: *În veci neclătinate, frunzişurile brune / rodesc pe-aceeaşi creangă rubin şi diamant. / [...] / Rotirea glorioasă a sferelor divine / părea un imn de flăcări plutind peste lavine* // (II, p.532). Spaţiile imaginate de Ştefan Augustin Doinaş interferează cu reprezentările cartografice ale lui Alexandru Phillipide, un poet ce adulmecă spre universul nepătruns al zenitului: *Stau lîng-un geam înalt, atît de-nalt / Încît atinge cerul la zenit / Şi-atît de lat încît astupă zarea: / Un zid gigantic de sticlă, vast atinge marea, / Un munte de cristal, nemărginit.*[17]// sau cu ale lui Leonid Dimov, bolnavi de nostalgia Nordului: *Trecusem elegant de ultimul fiord, / Navigam de plăcere mereu spre nord, / Iată urşii dormitând pe banchize*[18]*. //*

Coordonatele spaţiale fac parte dintr-o geografie ireală, legendară, unde spaţiul îşi pierde principala funcţie de localizare. Multe dintre spaţiile selectate de poet sunt sedii virginale sau cavernoase lăsând pecetea neputinţei de penetrare atât spaţială, cât şi socială, comunicarea cu exteriorul uman fiind imposibilă în astfel de condiţii: *Din vârful zării, zguduit, salcâmul / se uită lung la tine care stărui / între păduri şi peşteri, în tărâmul / asediat. //* (I, p.725).

7.2. Transmigraţia sau resuscitarea trupurilor neînsufleţite reprezintă procedeul de recuperare a trecutului în scopul reanimării unor energii epuizate, în scopul de a-l introduce pe cititor într-un univers terifiant; efectul creat în operă fiind de originalitate şi inovaţie tematică: *Dintr-o grădină-n alta, morţii-n joacă / obligă sturzii să clocească mere / închipuite. //* (I, p.731). Este un procedeu frapant, integrator în imaginarul tenebrelor, al misterului, activând motivul strigoiului din mitologia românească: *Vai, voi răspândiţi în văzduh / o altă, străină mireasmă: un duh / nefiresc de fantasmă*. // (II, p.558); pasajul descriptiv deţine stranietatea unor îndrumare cu incantaţii magice. Alteori, transmigraţia îmbracă forme sinestezice de excepţie: *Izuri / de putregaiuri tinere colindă. //* (I, p.731).

7.3. Levitaţia. În cazul agentului uman, levitaţia este un proces de deplasare irealizabil în viaţa reală; în cazul textelor ficţionale, levitaţia îl transpune pe receptor într-o ipostază incredibilă, coincizând cu libertatea absolută, cu necesitatea de dezintegrare din spaţiul citadin; efectul în opera lirică este unul şocant, iar pentru poet este mijlocul ideal de penetrare în spaţiul intergalctic; în cheie simbolică se traduce ca proces treptat de cosmicizare: *Zburînd ne-ntîlnim, fulgerăm, / ne desprindem, şi suntem chiar muzica lumii, / cînd stele – geloasele tac. //* (I, p.825); *Copiii jucându-se veseli prin casă / fugeau, se loveau în cădere de ladă, / pluteau în lumina pierdută a zării. //* (I, p.755).

[17] Philippide, A., 1979, p.35
[18] Dimov, L., 1997, p.114

8. Bibliografie:

Boghici, Cezar, *Sacrul și imaginarul poetic românesc din secolul al XX-lea*, Editura Psihomedia, 2010.
Dimov, Leonid, *Carte de vise*, (Versuri), Chișinău, Editura Litera, 1997.
Doinaș, Ștefan Augustin, *Opere*, *I*, București, Editura Fundația Națională pentru Știință și Artă,2016.
Doinaș, Ștefan Augustin, *Opere*, *II*, București, Editura Fundația Națională pentru Știință și Artă,2016.
Doinaș, Ștefan Augustin, *Sinteze. Orfeu și tentația realului*., Editura Eminescu, București, 1974.
Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului*, București, Editura Univers, 1977.
Philippide, Alexandru, *Vis și căutare*, Editura Cartea Românească, București, 1979.

Sitografie:

https://www.limbalatina.ro/biblioteca.php?ref=cultura_niobe.[1]
https://romanialiterara.com/2020/01/ofelia-si-anton/.

MODELS OF SOCIAL INNOVATION IN PUBLIC LIBRARIES. A LITERATURE REVIEW

Camelia-Irina CĂLDĂRUȘĂ,
PhD Student, The Bucharest University, Faculty of Letters

Abstract: Social innovation is a multidisciplinary process aimed at solving wicked problems. Social innovation in the public sector, and specifically in public libraries, challenges the traditional organisational models and changes the status-quo, while sustaining the paradigm shift of the library space from collection to creation and social interaction. Through a literature review, the current article aims at defining what is social innovation and what are its main forms of expression in public libraries.

Keywords: social innovation, public libraries, participatory culture, organisational development, management

Introducere

Schimbările continue de natură economică, demografică şi socială pun la încercare multe dintre premizele ce stau la baza serviciilor şi instituţiilor publice Atât măsurile de austeritate şi restrângerile bugetare, cât şi problemele complexe precum şomajul în rândul populaţiei tinere, asistenţa medicală, imigrările, incluziunea socială, necesitatea de formare continuă se intensifică în întreaga lume. Aceste turbulenţe de natură bugetară şi socială pun o dublă presiune pe instituţiile publice şi pe serviciile oferite de către acestea datorită cererii de a oferi servicii noi sau de a le restructura/reproiecta pe cele vechi dar cu mai puţine resurse. Cu acest tip de polaritate şi de complexitate se confruntă şi bibliotecile publice, o verigă deosebit de importantă pentru dezvoltarea culturală continuă a comunităţilor, însă de cele mai multe ori cu bugetele cele mai restrânse dintre entităţile publice. Dezvoltarea unor strategii de inovare ingenioase şi în acelaşi timp puţin costisitoare sunt aşadar cu atât mai importante. Potrivit literaturii internaţionale există totuşi o serie de metode şi tehnici inovative prin care bibliotecile publice pot inova spaţiile, serviciile şi programele oferite comunităţilor, iar cele mai multe dintre ele se inspiră din domenii nu neapărat conectate cu lumea bibliotecilor: design, design de servicii, management, antropologie. Prin prezentul articol ne propunem să explorăm modele, tehnici şi instrumente folosite pe plan internaţional pentru inovarea serviciilor şi spaţiilor de bibliotecă, acestea putând fi folosite drept sursă de inspiraţie şi pentru spaţiul bibliotecar românesc.

Conceptul de inovare socială potrivit literaturii de specialitate

Termenul „inovare socială” a fost şi este utilizat în mai multe moduri. Primele menţionări ale conceptului de inovare socială datează din anii 1960 şi se refereau cu precădere la cercetarea experimentală din cadrul ştiinţelor sociale şi umaniste. De atunci, contextele în care este folosit termenul de inovare socială au evoluat, fiind astăzi

utilizat în domeniul întreprinderilor sociale şi a proceselor de antreprenoriat social, al inovaţiilor tehnologice cu impact social, al iniţiativelor de responsabilitate socială a întreprinderilor şi în cadrul proceselor de inovare deschisă („*open-innovation*"). Inovarea socială este prin natura sa multidisciplinară întrucât procesele de inovare cu impacte de natură socială pot fi întâlnite în oricare domeniu sau sector de activitate. Acest caracter multidisciplinar determină prin urmare o largă varietate de semnificaţii şi de contexte de utilizare a termenului de inovare socială.

Procesele de inovare socială au luat naştere ca răspuns la numărul crescând de provocări sociale, de mediu şi demografice – aceste provocări sunt prin natura lor deosebit de complexe şi dificil de rezolvat întrucât implică mai multe părţi interesate (actori economici, sociali, politici, demografici, etc.) şi au o multitudine de faţete şi de implicaţii (Murray, 2010). Mai mult, abordarea holistică a acestor provocări/probleme complexe este îngreunată de o serie de factori constitutivi precum: în sectorul public de către mentalitatea de tip siloz şi a fenomenelor de dis-conectivitate organizaţională, în sectorul privat de eşecurile de funcţionare a mecanismelor de piaţă, iar în sectorul civil de fragmentarea accentuată şi de inegalităţile sociale.

Procesele de inovare socială favorizează găsirea şi dezvoltarea de soluţii care întrerup modelele economice tradiţionale şi propun altele noi ce consideră şi includ interese, motivaţii şi aşteptări ale unei multitudini de părţi implicate. Aceste modele economice/sociale/organizaţionale noi şi complexe sfidează modelele tradiţionale de funcţionare şi depăşesc polarităţile de tip privat versus public, local versus global, nevoie versus dorinţă. Cu alte cuvinte, soluţiile găsite în urma proceselor de inovare socială estompează aceste polarităţi, fiind în acelaşi timp atât locale cât şi globale (inovarea socială permite transpunerea unor soluţii locale în alte contexte similare internaţionale); rolurile de producător şi utilizator tind să se suprapună (întrucât inovarea socială implică deseori participarea activă a utilizatorilor finali la procesele de definire a soluţiilor); dorinţele şi nevoile tind să coincidă având în vedere că oamenii participă activ la procesele de inovare atât pentru că le place, dar şi pentru că au nevoie de soluţii concrete la problemele cu care se confruntă (Manzini, 2014).

Pentru definirea termenului de inovare socială, Caulier-Grice et. al. (2012) se raportează la cinci contexte principale:

a) *Transformarea socială.* Inovarea socială descrie procese de schimbare socială şi transformare a societăţii în ansamblu, concentrându-se cu preponderenţă pe rolul societăţii civile în cadrul fenomenelor de schimbare socială şi a antreprenorilor sociali în asigurarea creşterii economice şi a incluziunii sociale. De asemenea, are în vedere rolul pe care îl au afacerile şi activităţile economice în procesele de transformare socială generate atât de iniţiativele de responsabilitate socială ale acestora, cât şi de capacitatea acestora de a stimula inovarea şi creşterea productivităţii în domenii cu impact social precum educaţia, cultura şi sănătatea şi îngrijirea persoanelor.
b) *Modele de management al organizaţiilor.* În contextul managementului afacerilor inovarea socială este considerată parte constitutivă a strategiei de business

referitoare la schimbările organizaţionale şi de gestiune a resurselor umane menite să asigure eficienţă organizaţională şi competitivitate crescute. Cu alte cuvinte, inovarea socială privită din perspectiva modelelor de management al organizaţiilor se referă în principal la restructurarea organizaţională, la îmbunătăţirea modelelor de gestiune a resurselor umane şi la modernizarea relaţiilor cu ceilalţi actori economici.

c) *Antreprenoriatul social.* Inovarea socială privită din perspectiva antreprenoriatului social se referă în principal la comportamente şi atitudini specifice indivizilor implicaţi în crearea şi gestiunea de întreprinderi sociale, precum disponibilitatea de a-şi asuma riscuri şi capacitatea de a identifica modalităţi creative de utilizare a unor resurse puţin exploatate. Întreprinderile sociale sunt acele entităţi economice ale căror obiective primare au caracter social şi ale căror surplusuri de venit sunt reinvestite în activităţi menite să creeze impacte sociale pozitive. Întreprinderile sociale pot lua o varietate de forme juridice în funcţie de legislaţia ţării de apartenenţă, şi pot activa în diferite sectoare de activitate cu impact social (de exemplu: furnizare de asistenţă medicală, adăpost şi îngrijire a persoanelor nevoiaşe, educaţie pentru persoanele cu dificultăţi economice şi/sau nevoi speciale, servicii de integrare în societate şi în câmpul muncii a străinilor, a minorităţilor etnice, a persoanelor cu deficienţe de educaţie sau dificultăţi economice, etc.). Conceptual, inovarea socială este mai extinsă decât întreprinderea socială sau antreprenoriatul social, însă există numeroase suprapuneri între aceste domenii.

d) *Dezvoltarea de produse, servicii şi programe inovative.* Procesele de inovare socială implică de asemenea, dezvoltarea practică şi implementarea de servicii, produse şi programe noi care să răspundă unor nevoi sociale (Murray et.al., 2010). Definirea inovării sociale prin prisma dezvoltării de produse, servii şi programe noi este întâlnită cu preponderenţă în studiile referitoare la inovarea în sectorul public şi la furnizarea de servicii publice (cu caracter social) de către instituţiile publice, întreprinderile sociale şi de către organizaţiile non-profit. De asemenea, procesele de inovare socială în contextul sectorului public sunt mai intens explorate în acele sectoare ce se confruntă pe de o parte cu măsuri de austeritate şi restrângeri bugetare, iar pe de altă parte cu nevoi ale consumatorilor/utilizatorilor tot mai variate şi mai complexe cărora instituţiile publice vor trebui să le răspundă în mod adecvat (aşa cum este şi cazul bibliotecilor publice).

e) *Un model de governance, empowerment şi consolidare a capacităţilor şi competenţelor.* Inovarea socială poate fi definită şi din perspectiva interacţiunii dintre diferiţi actori socio-economici, iar procesele de inovare socială implică interacţiunea şi crearea de sinergii între abilităţi, competenţe, active şi capitaluri ale entităţilor implicate astfel încât să poată fi dezvoltate şi implementate strategii, programe, servicii şi produse cu impact social.

Plecând de toate aceste fațete ale inovării sociale, Manzini (2015) definește inovarea socială ca „idei noi (produse, servicii și modele) care satisfac în mod simultan nevoile sociale, creează noi interdependențe sociale sau parteneriate inter-instituționale și conduc la o mai bună utilizare a activelor și a resurselor". Cu alte cuvinte, rezultatul proceselor de inovare socială sunt concomitent bune pentru societate și sporesc și capacitatea societății de a acționa. Observăm așadar că această definiție consideră produsul (satisfacerea nevoilor reale ale societății), procesul (îmbunătățirea relațiilor intre diferiți actori economici și sociali și a capabilităților sau dezvoltarea de noi moduri, mai eficiente, de a utiliza resursele deja existente) și capacitatea de abilitare/*empowerment* (îmbunătățirea capacității actorilor societății de a acționa).

Inovarea socială poate avea loc în orice sector economic întrucât aceasta are în vedere crearea de rezultate și impacte pozitive cu caracter social indiferent de domeniul de activitate. Prin urmare, inovarea socială poate avea loc în oricare dintre cele patru sectoare majore ale economiei:

- *Sectorul non-profit* – de exemplu, *Emmaus UK*[1] colectează mobilier vechi, pe care îl recondiționează cu ajutorul persoanelor fără adăpost, dându-le acestora posibilitatea de a avea un loc de muncă stabil. În plus, încasările obținute din vânzarea pieselor de mobilier astfel recondiționate sunt apoi folosite pentru a oferi o locuință aceloraşi persoane fără adăpost.
- *Sectorul privat* – exemple de activități de inovare socială din sectorul privat pot fi comercializarea de bunuri menite să îmbunătățească calitatea mediului, sau să protejeze sănătatea.
- *Sectorul informal* – este sectorul care joacă un rol fundamental în crearea mișcărilor sociale. Un astfel de exemplu este mișcarea *Slow Food*[2], care a luat naștere în Italia, răspândindu-se ulterior în întreaga Europa. *Slow Food* are ca obiectiv protejarea biodiversității alimentare, facilitarea construirii de relații directe între producătorii de alimente bio și consumatori și sensibilizarea asupra subiectelor precum educația alimentară, apărarea tradițiilor gastronomice locale, salvarea alimentelor pe cale de dispariție, etc.
- *Sectorul public* – Este sectorul în care inovarea socială are loc atât în procesele de inovare a politicilor și strategiilor, cât și a modelelor de servicii. Un exemplu de inovare socială în sectorul public este programul danez denumit *Flexicurity.* Programul are menirea de a asigura mai multă flexibilitate angajatorilor din Danemarca și în același timp oferă mai multă securitate angajaților în cazul fluctuațiilor accentuate ale pieței muncii. Modelul permite angajatorilor de a-și asigura o forță de muncă flexibilă, iar angajații au siguranța unui sistem solid de indemnizații de șomaj și a unor politici de ocupare a forței de muncă foarte bine puse la punct. Cu alte cuvinte, modelul *Flexicurity* combină reguli flexibile pentru angajare și concediere cu garanția unui șomaj bine definit din punct de vedere

[1] https://www.emmaus.org.uk, accesat: 9 Martie 2021
[2] https://www.slowfood.org.uk, accesat: 9 Martie 2021

legal şi politici reale şi active de gestiune a pieţei muncii care oferă îndrumare, educaţie şi noi locuri de muncă tuturor şomerilor.

Inovarea socială aşadar poate avea loc în toate sectoarele economice, însă niciunul dintre ele nu se ocupă doar de activităţi cu impact social. Sunt însă predominant sociale sectoarele non-profit şi public.

Sectorul non-profit este predominant social deoarece este implicat în furnizarea de servicii care nu sunt oferite în sectoarele private sau publice. Sectorul privat este doar parţial angajat în activităţi de inovare socială prin intermediul practicilor cunoscute sub numele de inovare socială corporativă, fiind de asemenea sectorul care a dat naştere întreprinderilor şi afacerilor sociale. Sectorul informal este de asemenea o sursă importantă de inovare socială întrucât asociaţiile, reţelele informale şi mişcările sociale generează o largă varietate de activităţi ce au în vedere nevoi reale ale societăţii şi care produc impacte pozitive pentru comunităţile locale.

Sectorul public este sectorul preponderent social întrucât acesta oferă acele servicii pentru care logica pieţelor concurenţiale este inadecvată, fiind de asemenea sectorul care stabileşte reglementările legale pentru funcţionarea celorlalte sectoare de activitate. Datorită faptului că sectorul public are acces la bugete consistente, resurse organizaţionale considerabile şi la pârghii de reglementare şi politice, este considerat a fi sectorul ce dispune de cele mai multe instrumente şi de cel mai ridicat potenţial pentru a genera schimbări radicale la nivel macro-sistemic. În ciuda acestei puteri ridicate de transformare şi schimbare, structura sectorului public nu este una potrivită proceselor de inovare. Caracteristicile structurale ale sectorului public tind mai degrabă să inhibe inovarea şi asumarea riscurilor corelate cu proceselor de inovare. Principalele bariere structurale sunt departamentele de tip siloz, procese rigide de control şi audit şi lipsa de bugete, de echipe de profesionişti şi de procese dedicate inovării. Inovarea în sectorul public este de asemenea deosebit de centralizată, fiind de cele mai multe ori dirijată de manifeste şi angajamente politice, şi astfel tinzând să aibă un caracter mai degrabă episodic. O altă caracteristică cheie a sectorului public ce împiedică inovarea este toleranţa scăzută la eşec, ceea ce limitează în mod semnificativ oportunităţile de experimentare şi de găsire şi/sau definire de soluţii inovative la problemele cu care se confruntă societatea. În plus, contribuţia sectorului public la inovarea socială este îngreunată şi de cerinţele multiple şi adeseori contradictorii: de exemplu, să facă compromisuri politice şi în acelaşi timp să îndeplinească cerinţe de transparenţă, responsabilitate şi capacitate de a oferi stabilitate şi continuitate pentru susţinerea funcţionării celorlalte sectoare (Deserti & Rizzo, 2014).

Modele şi cazuri internaţionale de inovare socială în bibliotecile publice

Dezvoltarea accentuată a internetului începând cu jumătatea anilor ‘90 şi accesul la o cantitate nelimitată de informaţii pe care acesta îl oferă au dat naştere incertitudinilor asupra viitorului spaţiilor fizice ale bibliotecilor publice. Datorită internetului oamenii nu mai sunt nevoiţi să se deplaseze la bibliotecă pentru a găsi şi accesa informaţiile de care au nevoie, fapt pentru care, la nivel mondial, spaţiile fizice ale

bibliotecilor publice se redefinesc, devenind locuri pentru interacţiune socială, învăţare continuă şi cetăţenie activă (Rasmussen, 2016; Jochumsen et.al., 2012). Cu alte cuvinte, rolul bibliotecilor evoluează de la spaţii pentru găzduirea pasivă a colecţiilor de cărţi şi a altor materiale media la spaţii culturale active în cadrul cărora membrii comunităţilor socializează, trăiesc experienţe noi şi îşi dezvoltă propriul bagaj de cunoştinţe. *American Library Association* (ALA) defineşte această tranziţie drept o trecere de la „colecţie la conexiune" sau chiar de la „colecţie la creaţie" (Levien, 2015, p.5). Bibliotecile publice nu se mai ocupă doar de managementul colecţiilor, ci depun tot mai multe eforturi pentru a facilita socializarea între utilizatori şi pentru a-i încuraja şi îndruma să experimenteze şi să acumuleze noi cunoştinţe datorită interacţiunii cu ceilalţi membri ai comunităţii (Solidoro, 2017).

Asistăm, aşadar, la renaşterea şi redefinirea rolului bibliotecii publice şi observăm în literatură o serie de tendinţe ce ilustrează schimbarea de paradigmă în contextul bibliotecilor publice.

Spaţii pentru învăţarea continuă, experimentare şi dezvoltare a cunoaşterii

Deşi încă se ocupă de colectarea, organizarea şi accesibilitatea colecţiilor, bibliotecile publice se implică tot mai mult în crearea de activităţi menite să faciliteze, să încurajeze şi să îndrume utilizatorii către experimentare, învăţare de noi abilităţi şi competenţe şi creativitate.

Aceste obiective sunt atinse prin furnizarea de acces la instrumente pentru creaţii de diferite tipuri, precum maşini de cusut, imprimante 3D şi pachete software pentru proiecte creative. Prin faptul că oferă aceste facilităţi, precum şi spaţii gratuite şi deschise în care oamenii pot lucra la proiecte creative atât singuri, cât şi în grupuri, bibliotecile publice favorizează experimentarea, învăţarea prin acţiune, schimbul de cunoştinţe, socializarea şi crearea de relaţii interpersonale, contribuind astfel nu doar la procesele de învăţare continuă, ci şi la consolidarea simţului de apartenenţă la comunitate şi crearea de relaţii între membrii comunităţii (Nicholson, 2017).

De exemplu biblioteca *Fayeteville* din Statele Unite a fost prima bibliotecă publică ce a oferit comunităţii un spaţiu de tip *FabLab* (în română "laborator pentru fabricare") (Social Spaces, 2015). Biblioteca pune la dispoziţia utilizatorilor instrumente precum imprimante 3D, tăietoare laser şi vinil, maşini de cusut, unelte manuale, software precum *SketchUp, Blender* şi *Inkscape* pentru proiecte grafice digitale, şi organizează cluburi de tricotat, robotică şi electronică.

Biblioteca publică din Chicago a creat un spaţiu dedicat liceenilor, denumit *YOUmedia*, în cadrul căruia aceştia pot socializa şi lucra împreună la proiecte de producţie video şi muzicală, design grafic şi activităţi *STEM* (Ştiinţă, Tehnologie, Inginerie şi Matematică). Spaţiul şi dotările au fost proiectate cu scopul de a facilita dezvoltarea de competenţe digitale, de comunicare eficace, colaborare şi gândire critică şi analitică de către tineri (Sebring et.al., 2013).

O altă modalitate prin care bibliotecile publice susţin crearea de noi cunoştinţe şi dezvoltarea talentului membrilor comunităţii este încurajarea scriitorilor din

comunităţile deservite sprijinindu-i cu publicarea şi tipărirea lucrărilor acestora. Aceasta a devenit posibil mai ales datorită tehnologiilor, fie prin publicarea cărţilor doar în format electronic (*e-books*), fie prin tipărirea la cerere cu ajutorul unor maşinării specializate denumite *Espresso Book Machines*. Astfel de maşinării au fost achiziţionate şi puse la dispoziţia utilizatorilor în cadrul spaţiilor de tip laborator (în engleză *maker spaces*) în biblioteca publică din Edmonton (SUA) şi unele biblioteci publice din Columbia. O iniţiativă similară a fost lansată de către biblioteca publică *Mid-Continent* (SUA) ce a proiectat un spaţiu dedicat numit *Story Center*, în cadrul căruia se găseşte o *Espresso Book Machine* pentru tipărirea de cărţi şi povestiri scrise de către utilizatorii de bibliotecă, şi unde sunt organizate evenimente axate pe dezvoltarea de competenţe de scriere creativă şi povestire în faţa publicului (LaRue, 2015). Biblioteca publică din Seattle (SUA) a încheiat un parteneriat cu platforma digitală *Smashword* pentru a permite utilizatorilor de bibliotecă ce au scris diferite lucrări să le încarce direct pe platformă în format electronic. Aceasta asigură atât vizibilitate autorilor, cât şi posibilitatea ca biblioteca în sine sau ca alţi utilizatori de bibliotecă să achiziţioneze cărţile (Scardili, 2015).

Un alt tip de iniţiativă din categoria celor menite să ofere utilizatorilor oportunităţi de învăţare continuă, este parteneriatul cu instituţii de educaţie formală precum universităţile. De exemplu, biblioteca publică din Los Angeles (SUA) a colaborat cu Universitatea din California pentru experimentarea realităţii augmentate. Studenţii au pus în practică cunoştinţele acumulate în cadrul cursurilor universitare pentru dezvoltarea unei aplicaţii de realitate augmentată ce avea scopul de a transmite istoria bibliotecii publice din Los Angeles. La dezvoltarea aplicaţiei au contribuit atât studenţii (cu cunoştinţe tehnice), cât şi bibliotecarii (cu informaţii legate de istoricul bibliotecii). Parteneriatul a fost avantajos atât pentru bibliotecă deoarece dispune acum de un nou serviciu (aplicaţia fiind disponibilă gratuit pentru orice vizitator al bibliotecii), cât şi pentru studenţi care şi-au exersat şi dezvoltat noi competenţe tehnice şi interpersonale (Nicholson, 2017). Unele biblioteci oferă în schimb oportunităţi de învăţare structurate şi formale dedicate adulţilor ce au ca obiectiv principal dezvoltarea competenţelor digitale (Jenkins et.al., 2009). De exemplu, biblioteca centrală din Manchester oferă femeilor şomere cursuri gratuite de programare şi design web (Jokitalo, 2015). Ofertele de cursuri de alfabetizare şi educaţie financiară sunt de asemenea în creştere. De exemplu, programul *Smart Investing @ Your Library*, derulat de multe biblioteci din Statele Unite oferă subvenţii pentru educare în materie de bani şi responsabilitate financiară[3].

Colaborare şi parteneriate

Colaborarea şi parteneriatele cu comunităţile şi alte entităţi ale teritoriului deservit sunt o altă tendinţă în procesele de inovare a bibliotecilor publice, precum şi o componentă a culturii participative. Bibliotecile publice caută tot mai des organizaţii cu care să se asocieze pentru a utiliza mai bine cunoştinţele, abilităţile şi resursele, şi a

[3] https://smartinvesting.ala.org/, Accesat: 2 Aprilie 2021

împărţi costurile pe durata proceselor de inovare cu impact pentru toate părţile implicate (Nicholson, 2017). Conform lui Torres (2015) parteneriatele şi colaborările aduc avantaje precum schimbul şi dezvoltarea de competenţe între anagajaţii entităţilor partenere, publicizarea serviciilor de bibliotecă în cadrul comunităţilor (inclusă posibilitatea ca serviciile de bibliotecă să fie făcute cunoscute şi non-utilizatorilor) şi creşterea capacităţii de inovare.

Un astfel de exemplu este biblioteca *Cumbria* (Marea Britanie) care a realizat o serie de parteneriate cu organizaţii din sectorul sanitar (precum *Alzheimer's Society, AgeUK, Dementia Care Matters, Adult Social Care* and *Prism Arts*) cu obiectivul de a crea şi susţine iniţiative pentru starea de bine a membrilor comunităţii ce suferă de demenţă. Biblioteca împreună cu aceste organizaţii au creat campanii de sensibilizare a comunităţii asupra nevoilor acestor oameni şi servicii de bibliotecă dedicate au fost mutate direct în spaţiile de îngrijire ale acestor persoane (Cochrane et.al., 2014).

Alte parteneriate realizate de către bibliotecile publice au menirea de a susţinea dezvoltarea economică locală şi se materializează printr-o serie de iniţiative în măsură să ajute antreprenorii şi micile afaceri locale. De exemplu, biblioteca publică din San Diego (California), în parteneriat cu organizaţii ştiinţifice locale, au înfiinţat în cadrul bibliotecii un laborator public de biotehnologie. Sprijinindu-se pe industria biotehnologică deja destul de avansată din San Diego, biblioteca a reuşit să recruteze experţi din domeniu, disponibili să împărtăşească din timpul şi experienţa lor cu comunitatea locală, oferind publicului posibilitatea de a învăţa şi experimenta elemente de biotehnologie chiar în spaţiul bibliotecii (Peet, 2015). Un alt exemplu este Biblioteca Naţională din Singapore care a colaborat cu compania de telecomunicaţii *InfoComm Development Authority* şi compania *Regus* în vederea înfiinţării de spaţii de lucru şi de birouri pentru companiile locale, ce pot fi utilizate pentru munca la distanţă sau şedinţe, şi care sunt tarifate în funcţie de utilizare (National Library Board, 2015). Biblioteca oraşului Malmo (Suedia) a colaborat cu o serie de companii locale pentru crearea unui program denumit *Open Office*. Acest program permite companiilor locale să folosească gratis, timp de o săptămână, unul din spaţiile bibliotecii, cu singura condiţie ca angajaţii acelei companii să împărtăşească cu utilizatorii de bibliotecă din cunoştinţele şi experienţele profesionale şi/sau personale în cadrul programului de *Living Library* (în română „bibliotecă vie") (Wahlstedt & Cederholm, 2013).

Bibliotecile formează de asemenea parteneriate locale sau regionale cu alte biblioteci pentru a oferi utilizatorilor programe şi servicii comune. Un potenţial ridicat pentru activarea proceselor de inovare îl reprezintă şi parteneriatele internaţionale, în cadrul cărora biblioteci din ţări diferite colaborează şi schimbă cunoştinţe pentru a găsi soluţii la provocări similare şi a fructifica oportunităţi asemănătoare. Un astfel de exemplu este parteneriatul dintre Bibliotecile Publice din Aarhus (Danemarca), Biblioteca Publică din Chicago şi *IDEO* (o companie de design cunoscută în întreaga lume), care a obţinut finanţare de la Fundaţia *Bill & Melinda Gates* pentru a defini şi dezvolta un manual gratuit de tehnici şi instrumente pentru inovarea socială în

bibliotecile publice din întreaga lume, bazat pe *design thinking* şi metodologii participative (IDEO, 2015).

Un alt exemplu similar este proiectul Europa Creativă *New Challenges for Public Libraries* (în română „Noi provocări pentru bibliotecile publice") la care a participat în mod activ şi autoarea prezentului articol. Partenerii implicaţi în acest proiect au fost: 5 biblioteci publice (trei din Italia – *Arese, Cinisello Balsamo* şi *Punto PeroCerchiate*, toate din zona de nord a oraşului Milano; una din Portugalia - Biblioteca *Lucio Craveira da Silva* din oraşul Braga şi una din România – Biblioteca Judeţeană Ploieşti), Biblioteca *Dokk1* din Aarhus (Danemarca) ce a avut un rol de mentor pentru celelalte cinci biblioteci, *Regione Lombardia* (Italia), Universitatea *Milano-Bicocca* (Italia), Universitatea Politehnică Milano (Italia) şi Fundaţia *Progress* (România). Proiectul a avut drept obiectiv primar învăţarea şi experimentarea tehnicilor şi instrumentelor pentru inovarea socială în bibliotecile publice descrise în manualul menţionat anterior „*Design Thinking for Libraries*". Pentru fiecare dintre cele cinci biblioteci participante, a fost formată câte o echipă compusă din bibliotecari şi studenţi masteranzi în design de servicii, care au lucrat împreună la proiecte de noi servicii inovative şi au implicat utilizatorii de bibliotecă în definirea nevoilor specifice ale comunităţii, în imaginarea de soluţii posibile şi în testarea prototipurilor.

Cultura participativă

O altă tendinţă importantă în inovarea socială a bibliotecilor publice este cultura participativă, ce se manifestă conform literaturii de specialitate prin două moduri principale: (a) ca instrument pentru îmbunătăţirea/creşterea gradului de implicare şi participare activă a comunităţilor; (b) crearea unei noi percepţii a bibliotecii publice în cadrul căreia instituţia nu mai este un simplu furnizor de servicii (culturale), ci un colaborator şi susţinător al comunităţii (Jenkins et. al., 2009).

Bibliotecile publice folosesc astăzi elemente ale culturii participative (mai ales cele digitale oferite de social media) pentru a se conecta cu un număr mai mare de membri ai comunităţilor (utilizatori şi/sau non-utilizatori de bibliotecă), pentru a spori gradul de promovare a serviciilor şi spaţiilor de bibliotecă la costuri foarte reduse sau chiar zero şi pentru a interacţiona cu utilizatorii în moduri noi şi diferite (dar cunoscute şi la îndemâna utilizatorilor – social media fiind astăzi folosite de majoritatea indivizilor). Folosindu-se de caracteristicile participative şi sociale ale platformelor de socializare, bibliotecile publice au ocazia de a stimula interacţiunile şi comunicarea cu utilizatorii de bibliotecă, pe de o parte comunicând diferite iniţiative şi servicii de bibliotecă, şi pe de altă parte având ocazia de a colecta păreri, comentarii şi nevoi ale comunităţii (Smeaton & Davis, 2014). De exemplu, Biblioteca Publică din New York (SUA) a folosit *Instagram* pentru a înţelege care sunt autorii favoriţi ai comunităţii, după care şi-a îmbogăţit colecţia folosing datele astfel strânse (Hopkins et.al., 2015).

O modalitate mult mai interesantă prin care bibliotecile publice încurajează cultura participativă şi implicarea activă a utilizatorilor este proiectarea participativă şi luarea împreună cu utilizatorii a unor decizii legate de planificarea dezvoltării viitoare şi

a modului de consum a unor bugete ale bibliotecii. Aceste eforturi de implicare a comunităţii în procesele de luare a anumitor decizii fac parte din schimbarea de paradigmă ce are loc în sectorul bibliotecar, în cadrul căreia rolul bibliotecii publice evoluează de la acela de furnizor de servicii culturale la acela de colaborator şi facilitator al dezvoltării comunităţilor şi în care bibliotecile ca şi instituţii sunt mult mai transparente şi mai deschise la a împărtăşi felul în care funcţionează şi se iau decizii cu privire la spaţii, servicii şi programe (Nicholson, 2017). Nguyen et.al. (2012) observă că angajamentul şi implicarea utilizatorilor de bibliotecă sunt o caracteristică integrantă a noilor modele de bibliotecă publică, aceştia fiind invitaţi şi încurajaţi să participe în mod constant la definirea şi planificarea serviciilor şi spaţiilor bibliotecilor publice, astfel încât acestea să ţină cont de şi să răspundă nevoilor reale ale comunităţii. Rasmussen (2016) observă că rolul utilizatorilor de servicii de bibliotecă a evoluat de la consumator la partener şi că acest nou rol implică co-crearea şi co-proiectarea de servicii, programe şi spaţii. Există o serie de exemple recente de biblioteci publice ce ilustrează interesul crescând şi recunoaşterea avantajelor oferite de colaborarea cu comunitatea prin intermediul proiectării participative.

De exemplu, în 2014, biblioteca publică din Bergen (Norvegia) a derulat un proiect denumit UROM (”Camera pentru tineret”), conceput pentru a creşte gradul de utilizarea serviciilor de bibliotecă de către adolescenţi. Pentru acest proiect au fost utilizate instrumente şi tehnici ale proiectării participative. Bibliotecarii au colaborat cu studenţii Şcolii de Arhitectură din Bergen şi, folosind metode precum interviurile, focus-grupurile şi atelierele de co-proiectare cu utilizatori şi non-utilizatori adolescenţi, au proiectat un spaţiu şi servicii dedicate adolescenţilor. Spaţiul rezultat în urma proiectării participative este multifuncţional, permiţând activităţi multiple, precum lectura, jocuri de grup, proiecţii de filme, jocuri video, etc.(Jore et.al., 2014).

Spaţiile şi serviciile bibliotecii *Oodi* din oraşul Helsinki (Finlanda) este rezultatul unui amplu proces de proiectare participativă. Una dintre primele activităţi de proiectare participativă a bibliotecii *Oodi* a fost aşa numitul *Tree of Dreams* (în română „Arborele viselor”). Acesta a fost lansat atât sub forma unei platforme digitale, cât şi a unui copac din carton purtat de către bibliotecari la diferite evenimente din oraş ale cărui frunze erau adăugate de către membrii comunităţii şi fiecare dintre acestea reprezenta o idee legată de spaţiile, serviciile şi programele viitoarei biblioteci. Prin intermediul acestei iniţiative au fost colectate aproximativ 2.300 de idei. Toate materialele obţinute au fost clasificate, analizate şi folosite drept sursă de inspiraţie pentru proiectarea spaţiilor şi serviciilor, fiind ulterior dezvoltate sub formă de prototipuri. O altă iniţiativă de proiectare participativă a fost organizarea unei competiţii adresate atât comunităţii, cât şi personalului bibliotecar pentru idei de servicii noi. Dintre cele 80 de propuneri primite, au fost selecţionate 3 proiecte (prin combinaţia dintre voturile comunităţii cu părerile experţilor legate de fezabilitate şi sustenabilitate): *BioHackLab* – un spaţiu dedicat experimentelor şi studiilor în biologie, *Skills Club* – un program de învăţare *peer-to-peer* cu tematici periodice şi *Sharing Stories*

– un program menit să colecteze și să facă cunoscute povești/istorisiri (venite direct de la utilizatori) ale cartierelor orașului Helsinki (Haavisto et.al., 2017).

Biblioteca centrală din orașul Malmo (Suedia) a folosit, de asemenea, proiectarea participativă pentru crearea unui spațiu nou pentru copii. Prin intermediul unor ateliere și sesiuni de creare de prototipuri împreună cu copiii, bibliotecarii au descoperit că aceștia visau la spații ce evocă lumea basmelor. Ideile copiilor și observațiile asupra comportamentului acestora au fost transpuse în noul spațiu sub formă de stâlpi cu aspect de copaci scorburoși în care copiii să se poate „ascunde" pentru lectură, locuri secrete pentru citit, precum și un instrument denumit *Curlicue* cu ajutorul cărora copiii pot proiecta propriile desene pe pereții bibliotecii (Jokitalo, 2015).

Un exemplu de decizie participativă cu privire la consumul anumitor bugete provine de la biblioteca publică din Chicago (SUA) care a ales să își dezvolte colecția pe baza sugestiilor de achiziție venite de la comunitate. Această inițiativă a funcționat prin intermediul unui catalog separat în care fuseseră introduse titluri potențiale pe care biblioteca ar fi putut să le achiziționeze. Imediat ce un titlu era rezervat de către un utilizator, acesta era adăugat pe lista de achiziție. În acest fel, biblioteca a consumat o parte din bugetul alocat pentru dezvoltarea colecțiilor, exact pe acele titluri căutate/dorite de către comunitate (Duke, 2013).

Concluzii

Din literatura de specialitate analizată în cadrul acestui referat a reieșit că a inova înseamnă (în cuvinte simple) a găsi noi metode și idei și a face schimbări. Inovarea este procesul de generare și de implementare a acestor idei noi și a schimbărilor determinate de modalitățile noi și/sau diferite de folosire a resurselor, tehnologiilor și expertizei de care dispun deja organizațiile. Am observat că inovarea este în esență un proces de încercare și testare. Prin urmare, vor exista și eșecuri, iar acceptarea acestora și considerarea lor drept surse de învățare și evoluție este secretul unei inovații de succes. Putem chiar afirma că pentru a inova este nevoie de o mentalitate de tipul "de ce nu?", în loc de una de tipul "de ce?".

În ceea ce privește bibliotecile publice, necesitatea de a se adapta la nevoile în continuă schimbare ale comunităților deservite atrage după sine nevoia de inovare a serviciilor și spațiilor de bibliotecă. Considerăm că beneficiile pe care le trag întreprinderile în urma proceselor de inovare (precum creșterea calității serviciilor, a eficienței și a productivității) sunt valabile și pentru instituțiile bibliotecare. Percepțiile conform cărora bibliotecile publice au nevoie de schimbare, că sunt instituții depășite ce riscă să fie înlocuite de tehnologiile digitale, accentuează și mai mult ideea că inovarea este crucială pentru supraviețuirea bibliotecilor publice și pentru redefinirea și reafirmarea rolului bibliotecilor publice în cadrul comunităților. Procesele de inovare implică însă experimentare și asumare de riscuri, trăsături care nu sunt în mod tradițional asociate instituțiilor bibliotecare. Cu toate acestea, prin aplicarea de metode, instrumente și tehnici noi (împrumutate sau inspirate din domenii altele decât cel

bibliotecar), bibliotecile publice au oportunitatea de a dezvolta servicii noi în măsură să răspundă nevoilor reale ale comunităților de astăzi și a celor viitoare.

BIBLIOGRAPHY

CAULIER-GRICE, Julie et. al. Defining Social Innovation. A deliverable of the project: "The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe" (TEPSIE). În: European Commission – 7th Framework Programme, Brussels: European Commission, DG Research. Disponibil la: https://youngfoundation.org/wp-content/uploads/2012/12/TEPSIE.D1.1.Report.DefiningSocialInnovation.Part-1-defining-social-innovation.pdf

COCHRANE, S. et.al. Opening doors to people living with dementia. În: *CILIP Update*, (January), 2014, p. 36-38.

DESERTI, Alessandro și RIZZO, Francesca. Design and organisational change in the public sector. În: *The Design Management Institute*, No.9(1), 2014, p. 85-97. Disponibil la: https://wiki.ead.pucv.cl/images/4/46/Design_and_organizational_change.pdf

DUKE, J. Chicago public chooses Ingram for PDA pilot. În: *Advanced Technology Libraries*, No. 42(11), 2013, p. 4.

HAAVISTO, Tuula et.al. Working with the citizens: planning the new Helsinki Central Library, În: BID textos universitaris de biblioteconomia i documentacio, No. 38, 2017. Disponibil la: http://bid.ub.edu/en/38/haavisto.htm.

HOPKINS, Peta et.al. Geo, audio, video, photo: How digital convergence in mobile devices facilitates participatory culture in libraries. În: *Australian Library Journal*, No. 64(1), 2015, p. 11-22. DOI: https://doi.org/10.1080/00049670.2014.984379

IDEO. *Design Thinking for Libraries Toolkit*, 2015. Disponibil la: www.designthinkingforlibraries.com

JENKINS, Henry et.al. *Confronting the challenges of participatory culture: Media education for the 21st century*. Cambridge, MA: MIT Press, 2009, p. 56-61. Disponibil la: https://www.macfound.org/media/article_pdfs/jenkins_white_paper.pdf

JOCHUMSEN, Henrik; RASMUSSEN, Casper Hvenegaard; SKOT-HANSEN, Dorte. The four spaces – a new model for the public library. În: *New Library World*, Vol. 113, No. 11/12, 2012, p. 586-597. DOI: 10.1108/03074801211282948.

JOKITALO, P. The role of librarians in teaching media skills. În: *Scandinavian Library Quarterly*, No. 48(4), 2015.

JOKITALO, P. Childrens as service designers. În: *Scandinavian Library Quarterly*, No. 48(1/2), 2015.

JORE, M. et.al. A library with people and for people. În: *Focus on International Library and Information Work*, No. 45(3), 2014, p. 93-97.

LARUE, James. From maker to mission. În*: Library Journal*, No. 140(16), 2015, p. 41

LEVIEN, Roger Eli. *Confronting the future: Strategic visions for the 21st century public library*. Washington, D.C: ALA Office for Information Technology Policy, 2011, p.5.

MANZINI, Ezio. Making Things Happen: Social Innovation and Design. În: *Design Issues*, No. 30(1), 2014, pp. 57-66. DOI:10.1162/DESI_a_00248

MANZINI, Ezio. *Design, When everybody designs. An introduction to design for social innovation*. MIT Press, England, 2015, p.66

MURRAY, Robin et.al. *The Open Book of Social Innovation*. Report published by NESTA and the Young Foundation, 2010. Disponibil la: https://youngfoundation.org/wp-content/uploads/2012/10/The-Open-Book-of-Social-Innovationg.pdf

NATIONAL LIBRARY BOARD. Keep on discovering: Annual report 2014/15, 2015. Disponibil la: https://www.nlb.gov.sg/Portals/0/Reports/fy14/NLB_AR2014-15.pdf

NGUYEN, Linh et.al. Towards an understanding of the participatory library. În: Library Hi Tech, No. 30(2), 2012, p. 335-346. DOI:10.1108/07378831211239997

NICHOLSON, Kirstie. (2017). *Innovation in Public Libraries. Learning from international library practice*, Chandos Information Professional Series, 2017.

PEET, L. San Diego opens biotech lab. În: *Library Journal*, No. 140(16), 2015, p. 16.

RASMUSSEN, Casper Hvenegaard. The participatory public library. The Nordic experience. În: *New Library World*, Vol. 117, No. 9/10, 2016, p. 546-556. DOI: 10.1108/NLW-04-2016-0031.

SCARDILI, B. Public libraries embrace self-publishing services. În: Information Today, No. 32(5), 2015, p. 1-26.

SEBRING, Penny Bender et.al. Teens, digital media and the Chicago Public Library. În: *Chicago, IL: The University of Chicago Consortium on Chicago School Research*, 2013. Disponibil la: https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED553156.pdf

Social spaces. *Library Journal*, No. 140 (12), 2015, p. 26-29.

SMEATON, Kathleen şi DAVIS, Kate. Using social media to create a participatory library service: An Australian study. În: *Library and Information Research*, No. 38(117), 2014, p. 54-76. DOI:10.29173/lirg593

SOLIDORO, Adriano. Come favorire l'innovazione e lo sviluppo organizzativo delle biblioteche pubbliche?. În: *Biblioteche Oggi*, Vol. 35, 2017, p. 38-44. DOI: 10.3302/0392-8586-201708-038-1.

TORRES, Katherine. Linking the needy to the needed. În: *Library Journal*, No.140 (17), 2015. Disponibil la: https://www.libraryjournal.com/?detailStory=linking-the-needy-to-the-needed-programs-that-pop

WAHLSTEDT, S. şi CEDERHOLM, C. Investment in learning. În: *Scandinavian Library Quarterly*, No. 46(3), 2013.

GEORGE KELLY, THE MAN, HIS EDUCATION AND PROFESSIONAL CAREER

Camelia Ioana IENCIU,
PhD Candidate, „AUREL VLAICU“ University of ARAD

Abstract: George Alexander Kelly is usually recognised as one of the greatest and most significant psychologists and personality theorists of the middle of the 20th century. In almost all the books related to psychology, he is regarded as the inventor of Personal Construct Theory. Some of the most important books written by him are Understandable Psychology (1932), Inductive Trigonometry (1935), Handbook of Clinic Practice (1935) and his major theoretical work entitled The Psychology of Personal Constructs (1955). This article, based on a detailed, meticulous analysis of George Kelly's biography, explores the psychologist's early life, his education and professional career. Therefore, the main purpose of this article is to underline all the small, accurate steps he had taken before he became a well-known psychologist. George Kelly was born on April 28th 1905, in a small town in Kansas. Some of his early education was received at home, but nevertheless, in 1926, he graduated with a degree in Mathematics and Physics. At first, his intention was to become an aeronautical engineer, but he changed his mind after he spent a year at University of Edinburgh, and came back to the United States, holding in his hands a bachelor's degree in education. That was the key moment which convinced him to generate interest in psychology. Even if Kelly's widespread reputation belongs to his contributions to personality psychology, the truth is that, his remarkable contributions began in clinical psychology, during the years spent at Fort Hays State University. He also worked as an aviation psychologist during World War II, but shortly after the war came to an end, he became a professor and lectured at numerous universities throughout the world. The psychologist did not publish many books in his lifetime, but, one thing is for sure – he wrote and lectured extensively. George Kelly died unexpectedly on March 6th, 1967, when he was compiling a new book.

Keywords: psychology, George Kelly, Personal Construct Theory, clinic, psychologist

1.1. George Kelly, the man and his education

Surprisingly, over time, writers have found very little information about George Kelly, the person. Therefore, painting a portrait of him is particularly demanding, but not impossible. The English music – hall song, entitled '*Has anybody here seen Kelly?*' was written by C. W. Murphy and Will Letters in 1909, and has been frequently used in relation to George Kelly:

"*Has anybody here seen Kelly?*
K E double L Y. Has anybody here seen Kelly?
Find him if you can."[1]

Born in a farm near Perth, Kansas, in 1905, George Alexander Kelly was Theodore Vincent and Elfleda Merriam's only child. At the time, farming was regarded as a struggle in that impoverished community. Settlers' initial idea was to replicate some of the techniques developed in the East, including growing corn and raising pigs, but, they were unsuccessful because of the lack of water. Under those problematic circumstances, the only profitable trade was the wheat, but, even so, export prices to Europe were

[1] Baker, A., R., *British Music Hall: An Illustrated History*, Pen & Sword History, 2014, p. 115.

widely changeable, unpredictable. That small town, "combined with tornadoes, blizzards, grasshopper plagues, hail, floods or dust bowl combinations, farmers were continually living on the knife edge of ruination."[2]

Kelly's parents were profoundly religious. They met at the border town of Brown's Valley, and Theodore, who was a Presbyterian minister at the time, made a decision to leave his religious career behind, shortly after their son was born. In search of a new life and land, Theodore took the family to Colorado. Because of the water, which could not be found there, the journey was a complete failure, and they had no other option but to return back to Kansas. In some writers' minds, these early experiences helped young Kelly to shape his colourful imagination. In later years, he "is acknowledged as having been a man of vast creative intellect – a genius, in the opinion of many – as well as a man who seemed to make a cult of never letting anything of 'himself' emerge."[3]

Both Theodore and Elfleda took part in Kelly's education, but, even if his parents themselves were educated, he experienced an irregular education as elementary school is concerned, involved studying at home. A few years later, when he was thirteen, he was sent to Wichita, one of the largest cities in the United States, where he attended neither more and nor less than four different high schools. Three years later, he got the bright idea to transfer to Friends University in Wichita. This decision led to positive consequences, and in the 1920s, Kelly wrote a novel entitled *Call to arms* (1926) and two essays. It is often thought that the emergence of Personal Construct Theory was highly influenced by his studies of Physics and Mathematics, two subjects that unquestionably contributed to the fulfilment of his school graduate studies.

During his lifetime, plans often change unexpectedly and people are urged to follow another path. At the age of twenty-one, George Kelly was in a similar situation. His intention was to complete an engineering course, but destiny apparently had other plans for him, which is the reason why he was guided towards the human sciences. Consequently, his choice was educational sociology at the University of Kansas.

In 1927, the lack of money and the desire to find a teaching job, took him to different parts of America, including Minneapolis and Iowa. He spent a year and a half at Sheldon Junior College in Iowa, a period in his life in which "he was now well in drama and speech."[4] Alongside Physics and Mathematics, the interest in drama will play an essential role in his future career. After the experience in Iowa, Kelly spent a whole summer in the field of sociology at the University of Minnesota and, later on, he worked for several months as an aeronautical engineer in Wichita. As regards degrees, in 1927 he got his MA and entitled his thesis *One thousand workers and their leisure*. Several years later, Kelly enjoyed the privilege of getting a BEd at Edinburgh University, where he studied for a degree in Education, and, in addition to this, he received a PhD in psychology at Iowa University. An interesting aspect regarding his personal life concerns the fact that he married Gladys Thompson only two days after he received his PhD, more

[2] Forsythe, A., *Key Thinkers in Individual Differences: Ideas on Personality and Intelligence*, Routledge, 2019, p. 125.
[3] Fransella, F., *George Kelly*, London, SAGE Publications, 1995, p.1.
[4] Fransella, F., *George Kelly*, London, SAGE Publications, 1995, p.8.

specifically, in 1931. The couple enjoyed the privilege of having two children: a daughter, Jacqueline, and also a son, Joseph Vincent.

1.2. George Kelly and his professional career

In 1931, accompanied by his new wife, Kelly decided that it was high time for him to hit the road. Their decision was to travel into the heart of a place which would become the "Dust Bowl." They spent twelve years in Hays, Kansas, until the beginning of W W II, a place where Kelly became familiar with his first job as a teacher at Fort Hays State College.

Thus, in that period, experiencing "a sea of human suffering aggravated by bank fore-closures and economic hardship, Kelly found little use for the psychological psychology and that had initially fascinated him, and soon turned his attention to what he saw as being needed – the psychological evaluation of school – aged children and adults."[5]It is often thought that in the early days at Fort Hays, he started to make his distinguishing contribution to psychology. Kelly's original idea was to initiate a clinical programme that was intended to offer a psychological evaluation and diagnostic of both school-aged children and adults on the campus.

Another purpose of the clinic was to travel around rural western Kansas in order to diagnose psychological issues and offer healing services. The programme "included psychotherapy, vocational and academic counselling, academic skill development and speech therapy."[6]The only staff accepted by Kelly included a few undergraduate and graduate students. On this point, not only when Kelly published *The Psychology of Personal Constructs,* but also throughout his entire career, he acknowledged that the foundations of the development of his new psychology were established during those countless days of work with the traveling clinic.

Kelly's psychological career began at a time when America was facing the worst economic depression. Even so, the state of Kansas accepted that to take over the role of sole funding source is necessary, for the simple reason that the state considered the clinic to be sufficiently valuable and important to justify their effort.

The psychology textbook entitled *Understandable Psychology* was written in 1932, but it remained unpublished. *Inductive Trigonometry* was another book that he wrote with W. G. Warnock, in 1935, but which remained in manuscript draft form, and therefore, never published. It was frequently described as a textbook or workbook, or as a simple piece of work that contained diagnostic texts and several remedial exercises in trigonometry.

Another document of great importance was the *Handbook of Clinic Practice*. It was written four years later, in 1936, and constantly re-written. The manuscript was intended especially for the students working in the clinic because it contained the 'Rules' that are said to correspond to those presently adopted by the American Psychological Association. In the *Handbook of Clinic Practice*, Kelly described in detail the therapeutic

[5]Fransella, F. (Ed.) *The Essential Practitioner's Handbook of PersonalConstruct Psychology*, Chichester, John Wiley & Sons, 2003, p.23.
[6]Fransella, F., *George Kelly*, London, SAGE Publications, 1995, p.9.

orientation of the clinic, in which he "included four types of methods: direct (remedial academic training, motor training, and speech therapy), diversional (systematization of the patient's daily program, diversion of thought to noncathartic ideas, and occupational therapy), suggestive (reassurance and countersuggestion), and cathartic (activity therapy, pure catharasis, psychoanalysis, and child psychoanalysis)."[7]

As regards the *Handbook of Clinic Practice*, in the preface to volume one of *The Psychology of Personal Constructs*, Kelly himself acknowledges that his book "started out twenty years ago as a handbook of clinical procedures. It was designed for the writer's students and used as a guide in the clinic of which he was the director."[8]The handbook that appeared in 1936 was considered "by Kelly himself as the embryo of personal construct theory,"[9] and it was not the only reason for which he was greatly admired. Apart from that work, Kelly's twelve years spent in Kansas undeniably left a strong mark on Fort Hays Kansas State College.

By the year 1936, an impressive number of over twenty clinics a year were being held. Kelly did not stop there, as, during the same period, he established a satellite system which comprised several permanent branch clinics around Kansas. In addition to that, twenty-one master's degrees in psychology were awarded during the first twenty years of the graduate program. The interesting aspect is that fifteen of them were supervised with precision by Kelly. He successfully managed to contribute substantially to the prestige of the university, which was the reason why Fort Hays State University decided to provide a Support Services for Students, Faculty and Staff, which was named Kelly Center. That was the so-called heir of the Psychological Service Center, founded in 1932, by no one else than George Kelly.

Some of Sigmund Freud's theories applied at Fort Hays represented a guiding light for many patients. For instance, the theory of behaviourism was perceived as being unacceptable, as its only purpose was to allow people to become passive receptacles of life's events. The predominant theories used by Kelly were not effective, on the basis that the families he was supporting were surrounded by poverty and no mechanism that could help them understand the world was offered.

It appears that psychoanalysis was not paying attention to the obvious. It was clear that "people wanted to make sense of their lives so that they could develop the capacity to predict what might happen next, and what they could reasonably do about it. Patients needed something more constructive and relevant to the circumstances they were facing".[10]

Kelly left Fort Hays Kansas State College in 1943, and, when America entered W W II, he had no other option than to put aside his thinking. In the same year, he was commissioned in the Naval Reserve, where he worked as a Navy aviation psychologist and stayed in the Aviation Psychology Branch until 1945. In the five years spent in the

[7]Chiari, G. (e-book) *George A. Kelly and his Personal Construct Theory*, 2017, Chapter 1, Section 3, p.10.
[8]Kelly, G., *The Psychology of Personal Constructs, Volume one: Theory and personality*, Routledge,1991, XI.
[9]Chiari,G. (e-book) *George A. Kelly and his Personal Construct Theory*, 2017, Chapter 1, Section 3, p.13.
[10]Forsythe, A., *Key Thinkers in Individual Differences: Ideas on Personality and Intelligence*, Routledge, 2019, pp. 126-127.

services, Kelly had plenty of time to make himself known, and the series of publications helped him to become a respected and highly appreciated psychologist.

Shortly after the war, George Kelly spent only twelve months at the University of Maryland. In 1945, he was appointed to Ohio State University as a professor, and a year later, in 1946, he became a Professor and Director of Clinical Psychology. That priceless opportunity came up a year after another distinguished psychologist, Carl Rogers, left Ohio State, as he was asked to establish a counselling center at the prestigious University of Chicago. Kelly and Rogers are two names "often associated for their phenomenological approaches, for some affinities in their views of the therapeutic relationship, and for having been acknowledged as the founders of modern clinical psychology."[11]

Kelly remained nineteen years at Ohio State University, almost two decades, in which he had plenty of time to organize his research and formulate his theory. In addition to that challenging activity, he taught several courses for graduate students, who were preparing to become clinical psychologists one day. Not all the students liked and admired him, and some of them disliked and even feared him, for various reasons.

Firstly, he decided to set some boundaries, behave formally, and sometimes even hurtful. Therefore, in his interactions with them, the students were expected to call him Professor Kelly, and the teacher used differentiated forms of addressing them, including Mister, Mrs or Miss. Some other time, the professor insisted that students call him George, and they were called by their first name.

Secondly, he expressed curiosity and concern only for those students who could rise to his high standards. Otherwise, they were usually called in Kelly's office, and he dismissed them from the program, without even blinking. He manifested "a habit of 'slot-rattling which is a psychological term from Kelly's own theory that explains someone who will suddenly switch from cold to warm, excited to aloof, to the point that nobody really knows where they stand with him. Kelly instilled both admiration and dread. Excited and creative he would welcome them into his world, cancelling all appointments and giving them his devoted attention, but then he would suddenly switch back to a more rule-bound rigidity and aloofness. He would be sweet, then salty, or merely polite."[12]

In spite of all those reactions, the majority of his students expressed an attitude of admiration for him. They considered Kelly an excellent, valuable professor, and they particularly respected his brilliant intellect. For instance, not only Fay Fransella, but also another ex-student, Brendan Maher, appreciated his style of teaching and the unique way of encouraging and helping the students, in order to bring them to a triumphant completion. The outcome of that effort was satisfactory, as many of his former students have later become distinguished figures in psychology.

Although nobody knows in detail the precise moment when Kelly started writing *The Psychology of Personal Constructs*, it is common knowledge that is was published in

[11]Chiari, G. (e-book) *George A. Kelly and his Personal Construct Theory*, 2017, Chapter 1, Section 3, p.16.
[12]Forsythe, A., *Key Thinkers in Individual Differences: Ideas on Personality and Intelligence*, Routledge, 2019, p. 130.

1955, while he was still at Ohio State University. The book was immediately recognized as his personal contribution to the psychology of personality and it quickly aroused the professionals and the scholars' interest and curiosity. The positive feedback did not delay to appear, as George Kelly enjoyed pleasurable experiences after he accepted countless invitations to teach and give guest lectures. He held visiting appointments at some of the most famous and notable universities in the world, including University of Chicago, University of Hampshire, or University of Nebraska. His voice and skilful ideas were heard not only in the United States, but also in Europe or Asia.

Both Kelly and his work gained worldwide fame. Moreover, he played a fundamental role in American Psychological Association (APA), because of the field of clinical psychology, which successfully managed to reach a new and essential status. Within the Association, Kelly filled the vacant position of President of its Clinical and Consulting Division. American Psychological Association honoured Kelly with its Award for Distinguished Contribution to the Science and Profession of Clinical Psychology.

A few years later, in 1965, he left Ohio State and that prodigious experience was followed by the invitation of a distinguished humanistic psychologist, Abraham Maslow, when Kelly was requested formally to take up Riklis Chair of Behavioral Science at the prestigious Brandeis University in Waltham, Massachusetts. He accepted the position without a doubt.

Unfortunately, George Kelly passed away on March 6, 1967, only two months before his sixty-second birthday, from complications after a gall bladder surgery. At that time, he was compiling a new book while holding the chair at Brandeis University. The year following Kelly's death, his wife, Gladys, assisted in locating many of his manuscripts and even encouraged their publication.

As a conclusion, in *The Essential Practitioner's Handbook of Personal Construct Psychology*, Fransella Fay argues that George Kelly "was a remarkable man. Not only did he become a distinguished academic in spite of a very unpromising education, but he also influenced the nature of psychology itself".[13]

Furthermore, in a book entitled *George Kelly*, the same author states that "George Kelly was a man of contrasts. 'A wonderful husband and father' to his wife, Gladys; a fearsome, arrogant or simply unkind figure to some of his ex-students; or one of a small number of 'true', great teachers."[14]

BIBLIOGRAPHY

*** *T*he Wiley Encyclopedia of Personality and Individual Differences, Volume 1, John Wiley & Sons Ltd, 2020.
*** *A Study Guide for Psychologists and Their Theories for Students: GEORGE ALEXANDER KELLY*, Gale, Cengage Learning, 2015.
Baker, A., R., *British Music Hall: An Illustrated History*, Pen & Sword History, 2014.
Burger, J., *Personality*, Tenth Edition, Cengage Learning, 2018.
Chiari, G.,*George A. Kelly and his Personal Construct Theory*, 2017.

[13]Fransella, F. (Ed.) *The Essential Practitioner's Handbook of PersonalConstruct Psychology*, Chichester, John Wiley & Sons, 2003, p.24.
[14]Fransella, F., *George Kelly*, London, SAGE Publications, 1995, p.1.

Day, L., Macaskill A., Maltby, J., *Personality, Individual Differences and Intelligence*, Second Edition, Pearson Education, 2010.
Forsythe, A., *Key Thinkers in Individual Differences: Ideas on Personality and Intelligence*, Routledge, 2019.
Fransella, F.,*George Kelly*, London, SAGE Publications, 1995.
Fransella, F. (Ed.) *International Handbook of Personal Construct Psychology*, John Wiley & Sons Ltd, 2003.
Kelly, G., *The Psychology of Personal Constructs, Volume one: Theory and personality*, Routledge, 1991.
Ryckman, R., *Theories of Personality*, Tenth Edition, Cengage Learning, 2012.
Schultz, D., Schultz, S., E., *Theories of Personality* (11th Edition), Cengage Learning, 2017.

THE ROLE OF THE FANTASTIC AND THE ROLE OF THE FABULOUS IN POPULAR LITERATURE

Ciontе (căs. Dan) Nicoleta Flavia, PhD Candidate
Coordonator doctorat: Prof.univ.dr. Gheorghe Glodeanu
Technical University of Cluj-Napoca, Nord University Center of Baia Mare

Abstract: The fantastic is something that does not exist in reality, created, shaped by the imagination, unreal, phantasmagoric, fabulous, unbelievable, extraordinary, great. The fabulous refers to something that exceeds any imagination, enormous, extraordinary, which belongs to the mythological world, fantastic, wonderful, imaginary, unreal.
In the fairy tale, the real is combined with the imaginary, that's why any fairy tale starts according to a typical scheme. At the heart of the action is Fet - Frumos, the human element, which disturbs the silence in the imaginary plane. The fantastic is a realm of knowledge or the adventure of knowledge. The simple man in Romanian folklore accepts realism and fantasy at the same time. The role of the fabulous in popular creations is to connect with the archaic world of myths.
Therefore, fantastic and fabulous value is still given at the same time to the evil forces, to which man does not establish a precise cause.

Keywords:

La începuturi nu se putea vorbi despre fantastic în literatură, ci de fenomene precum: miticul, fabulosul, miraculosul sau pur şi simplu imaginarul. Ulterior, de prin secolul al XVIII-lea s-a impus fantasticul, în literatura cultă, fiind preluat din basm, legendă, mit etc. Basmul fantastic se bazează pe acest concept: acţiunea şi personajele se înscriu în această sferă.

Fantasticul este ceva care nu există în realitate, creat, plăsmuit de imaginaţie, ireal, fantasmagoric, fabulos, de necrezut, extraordinar, grozav.[1] În privinţa fantasticului se prezintă o gamă largă de opinii. Adrian Marino pledează pentru ideea că „fantasticul aparţine fenomenelor elaborate cu intenţie şi că numai în acest sens i se recunosc valori poetice, ” [2] fiind folosit în basmele fantastice, în special, cu această semnificaţie.

Roger Caillois încadrează basmul „ în categoria fantasticului instituţional ”, fiind caracterizat de o „ fantezie prea dezvoltată ”.[3] În basm se îmbină realul cu imaginarul, de aceea orice basm începe după o schemă tipică, se prezintă o curte domnească, o familie patriarhală, părinţi, copii, cu aspiraţiile lor, stăpâni, slujbaşi, diferite categorii de meseriaşi, o realitate obişnuită, nu este vorba despre nimic fantastic; acesta intervine spontan în miezul discursului epic, fie este vorba despre furatul merelor de aur într-un mod straniu, sau despre dispariţia soarelui şi a lunii de pe cer, fie plânsetul copilului în burta mamei şi neputinţa de a se naşte, sau despre transformarea calului răpciugos într-unul de neînchipuit, fie creşterea miraculoasă a copilului nou-născut şi alte multe situaţii de acest fel, care caracterizează lumea fantastică a basmelor.

[1] ***Dicţionarul explicativ al limbii române*, ed. cit., p.366;
[2] Petre Ursache, *Etnoestetica*, Editura Institutul European, Iaşi, 1998, p. 200, apud Adrian Marino, *Dicţionar de idei literare*, pg. 676-677;
[3] Petre Ursache, *Op. Cit*., p.201;

Aceste situaţii nu par a avea cauze logice, ele intervin din exterior, în chip misterios, constituind momente excepţionale în naraţiune, tulburându-se ordinea logică, prestabilită şi astfel născându-se fantasticul. Cu aceste apariţii, nu se suspendă actul narativ, se continuă, încercându-se depăşirea situaţiilor - problemă în mod nemaivăzut. Fiecare eveniment limită, ilogic, alergatul calului ca vântul şi ca gândul, devine fantastic. În introducerea basmului se petrece doar o dezordine a lucrurilor, provocată de un element din afară, neidentificabil, care se va permanentiza şi va continua şi în faza de tratare, pe tot parcursul basmului. „O lege fixă, o regulă bine stabilită, spune Tzvetan Todorov, iată ce imobilizează naraţiunea. Pentru provocarea unei modificări rapide este mai eficient ca legea să fie încălcată de forţe supranaturale: povestirea riscă altfel să se dezvolte foarte încet şi monoton aşteptând ca un împărţitor de dreptate omenesc să fie ameninţat de ruptura echilibrului iniţial." [4] Aşadar, un element misterios provoacă realul şi produce în conştiinţa indivizilor stări de nelinişte, confuze, obsedante, din care rezultă fantasticul; totuşi realul va impune ritmul acţiunii.

În centrul acţiunii este Făt - Frumos, elementul umanului, care tulbură liniştea în planul imaginarului, acţionând nelimitat pe toate tărâmurile, afirmându-se dezinvolt ca o caracteristică a fantasticului. Aventura eroică în care se angajează eroul este o invenţie pură, absolută, eliberată de legile realului, cu scopul de a săvârşi ordinea iniţială. Imaginarul este raportat la real, şi nu la fantastic în această parte a acţiunii, fiind dificilă o delimitare a graniţei dintre fantastic şi veridic. Cititorul va trăi o nesiguranţă, o îndoială, o incapacitate de a determina evenimentul în plan real sau imaginar; totuşi fenomenele supranaturale au funcţie literară.

„Ideea că basmul este o minciună frumoasă nu i-a scăpat creatorului popular; din contră, a făcut din ea un principiu de ordin artistică, afişat permanent în formule finale. Proverbul „ frumoasă poveste, dar mare minciună", dovedeşte capacitatea artistului anonim de a modela fantasticul şi de a-l contempla „ din exterior", cu intenţii estetice." [5] Totuşi, nu se poate generaliza, deoarece în tradiţia veche omul nu distingea întotdeauna un fapt concret de altul imaginat, aşa cum propria existenţă era subordonată supranaturalului. Trăind inconştient în fantastic, nu-şi dădea seama de prezenţa lui. Mai târziu,omul a fost capabil să disocieze între imaginile reale şi cele imaginate. În privinţa structurii şi a valorii estetice a fantasticului, omul de cultură poate să ajungă la păreri controversate, deoarece gândeşte mai pragmatic decât primitivul.

Icoana care înfăţişează imaginea Sfântului Gheorghe ucigând balaurul se inspiră din mit şi a devenit sursă pentru autorul anonim al creaţiilor populare. În arhitectura caselor, bisericilor româneşti sunt întâlnite decoraţiile cu grifoni, himere, balauri, animale de zodiac, toate fiind forme variate de inserare a fantasticului în viaţa cotidiană. Aceste imagini ilustrează un fabulos al mitologiei şi poveştilor populare, dar, ca morfologie, poartă amprenta fantasticului. Marcel Brion susţinea că „Adevăratul fantastic nu este de fapt cel care se ascunde în turmentaţie şi se refugiază în inform, prin refuzul de a face evidente în plenitudinea lor exactă formele văzute, ci acela care operează în plină lumină cu o minuţie în le metier."[6] Ca răspuns, Hokusai spunea: „Nu este dificil a trasa forme imaginare, figuri monstruoase, apariţii fantastice, ceea ce este dificil este să ajungi să dezvălui ceea ce animă fiinţele şi lucrurile lumii vizibile"[7] de a percepe zonele de nedescifrat pentru a desăvârşi cunoaşterea. Prin identificarea lucrurilor, a relaţiilor dintre ele, se prevede o atitudine raţionalistă, cu păstrarea unui suspans magic.

[4] Apud Idem,ibidem,p. 202, Tzvetan Todorov, *Introducere în literatura fantastică*, Bucureşti, Editura Univers, 1973, p.190;
[5] Petre Ursache,*Op. Cit.*, p. 203;
[6] Constantin Prut, *Fantasticul în arta populară românească*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1972, p. 9;
[7] Idem;

Roger Caillois mărturisea că: „Pentru mine fantasticul este ruptură a ordinii recunoscute, irupţie a inadmisibilului în sânul inalterabilei legalităţi cotidiene şi nu substituţia totală a universului real printr-un univers exclusiv miraculos.”[8] Să nu se considere o înlocuire a realului cu realitatea fantastică a operei, cu instaurarea unei alte lumi, ci în cadrul lumii în care omul îşi duce existenţa, se întrevăd rupturi iraţionale: de exemplu, Făt - Frumos este un flăcău frumos şi viteaz, dar nu oarecare, fiindcă învingea zmeii, căpcăunii. Aceste lucruri conţin un coeficient de suprarealism, de insolit, care integrează programatic miraculosul. Dacă în aceste contexte, care presupun o ordine previzibilă apar elemente străine, venite din interiorul structurilor, în mod insinuant, tenace, discret, se identifică un fantastic pur.

Aşadar, fantasticul este un tărâm al cunoaşterii sau al aventurii cunoaşterii, fiind zona de margine a stabilului, un orizont promiscuu. Fantasticul „ întemeiat pe tentaţia misterului, pe atracţia invizibilului şi pe o nevoie de cunoaştere poetică adâncă ” va putea deveni eficient, numai păstrând o sumă de legături cu realitatea.[9] Astfel, sunt clare legăturile ce se stabilesc între real şi fabulosul basmului. În basm, lumea nu este cu totul inventată, ci se păstrează frânturi din realitate pentru a avea credibilitate naraţiunea. Formula iniţială „ *a fost odată ca niciodată*…” este un punct de pornire al supranaturalului. Cu referire la basm, este cunoscut faptul că există un arhetip, care este respectat într-o anumită măsură.

Anumite discontinuităţi din cultura populară românească furnizează apariţia insolitului, a bizarului, fiecare cu o notă de fantastic. E un fantastic „ de muzeu”, epuizat de forţa sa insidioasă, dar pe noi, nu ne interesează de fapt, inventarul acesta, ci viaţa acestor forme, felul în care există în câmpul mereu viu al creaţiei.[10] Permanent se lasă liberă fantezia, presupunând că mai există ceva dincolo de aparenţa lucrurilor, în care se creează un suspans, un orizont neformat, în care poate zburda fantezia. Odată creat, într-un anumit spaţiu cultural, un motiv devine o prezenţă, este un element activ, care poate trezi imitaţia şi de aici se explică sursele fantasticului. Cultura populară românească nu e o formă închisă, este de fapt, un filtru în calea numeroaselor presiuni culturale ce s-au exercitat de-a lungul timpului: de la mitologia orientului, la fabulosul biblic, la elementele civilizaţiilor în migrare şi cultura nordică. În timpul civilizării, ficţiunea este personificată, miturile pierd legătura cu realitatea şi rămân în lumea artisticului.

În ciuda zoolatriei reduse în zona geto-dacilor, în urma săpăturilor s-au descoperit o mulţime de reprezentări: balaurul, de exemplu, era un steag de luptă al dacilor pe timpul lui Decebal şi e un animal cu cap de lup sau de câine şi cu trup de şarpe; V. Pârvan atribuie acestui animal „balaur dacic”, origini prescitice, assyro-babiloniene sau hitito-arameice, dar fără să fie reprezentat în restul teritoriului trac, deoarece este în legătură cu anumite superstiţii ce au pătruns în Dacia. [11] Aici, fiind o prezenţă necunoscută, i s-a creat o istorie: deşi era un monstru fără nimic fantastic, dacă era plasat de imaginaţia cuiva într-un spaţiu, era perceput ca terifiant, fantastic.

Spiritul uman acordă un rol fantastic forţelor malefice. Evul Mediu a dezvoltat demonologia, alcătuind un întreg repertoriu de forme fantastice, existând o mare putere de fabulaţie: se creează animale din diferite părţi ale corpurilor altora. Aceste forme fantastice vor circula în folclorul popoarelor Europei. În România un rol important în acest sens îl are fenomenul migraţiei, căruia i se adaugă gândirea localnicului, care completează imaginea,

[8] Idem,ibidem,pg. 9-10;
[9] Apud Idem, ibidem, p. 11, A. A. Philippide, *Însemnări despre fantastic*, în „ Viaţa românească”, 1970, nr.2, p.88;
[10] Idem, *Op. Cit.*, p, 13;
[11] Idem, ibidem, p. 16;

fiindcă ţăranul român nu a primit o explicaţie, ci va trebui să născocească una, acceptând straniul, neobişnuitul. Odată cu descifrarea misterului, a metamorfozelor formelor stranii, de-a lungul civilizaţiei, fantasticul ar putea dispărea.

Omul simplu din folclorul românesc acceptă realismul şi fantasticul în acelaşi timp. „Imaginaţia folclorică nu cunoaşte fantasticul propriu-zis, ea prelungeşte doar către spiritual – către demoni şi către îngeri….,o realitate pământească." [12] Acest tip de fantastic există în mod ideal într-o viziune care se pare că refuză fantasticul. Spaţiul mioritic al lui Blaga e o viziune care instaurează ordinea şi frumuseţea.

Creatorul popular fabulează atent la legile realităţii şi la iraţional. „Omul e obişnuit să-şi vadă prelungit mai fiecare gest, - dincolo în infinit şi în taină."[13] Ideea de rău, de forţă malefică desemnează accidentalul, nefiind în conformitate cu idealul omului, dar totuşi coexistă, deoarece unde este rău , mai e şi bine. Ciclurile morţii sunt nesfârşite, o devenire universală animă totul. Această situaţie stă sub semnul animismului primitiv, dar e exclusă ideea de haos.

Pentru a avea o imagine clară a felului în care există prezenţele fantastice, interesează cadrul natural în care se petrec fenomenele fabuloase. Pentru acest lucru, trebuie explicată părerea ţăranului român, care percepe o pluralitate de lumi la nivelul cosmosului. Blaga spunea că lumea este formată din mai multe „podişuri cosmice" şi în fiecare, imaginaţia populară distribuie o lume aparte, ele fiind separate prin straturi de apă. Deci, în toată povestea aceasta există fabulos, aşa cum în orice lucru sălăşluieşte fabulosul. Chiar şi fiinţa umană cunoaşte o stratificare: a fost lumea uriaşilor, este lumea actuală şi urmează lumea blajinilor.[14]Se comunică prin straturile de apă, un alt element fantastic. Uriaşii sunt fiinţe supranaturale, raportate la lumea actuală. După aceea, gândirea populară a creat o specie fantastică, Căpcăunul,care reprezintă bestialul din om, rămăşiţele condiţiei sale de animal. Blajinii sunt fiinţe subterane, contemporane cu omul, dar care vor avea un destin adevărat în viitor.[15]

De asemenea, lumea folclorică românească cunoaşte o mare diversitate de apariţii fantastice: pe de o parte în basm, iar pe de altă parte în datini şi credinţe. Cu ajutorul lor se realizează o fabulaţie cunoscută, cunoscând cea mai neobişnuită viaţă şi metamorfoză: Muma - Pădurii, Omul Pădurii etc. Balaurul este una dintre cele mai răspândite fiinţe fantastice, reprezintă o prezenţă monstruoasă, incompatibilă cu umanul, ameninţând viaţa omului şi de aici confruntarea şi uciderea acestuia pentru a triumfa eroul.

O altă ipostază a monstrului este zmeul, o personificare a răului, existând în fiinţa umană ca o reminescenţă a vechii condiţii animalice în conştiinţă. Recunoaşterea şarpelui într-un balaur, îl situează ca intermediar cu lumea infernală, el fiind un monstru al pământului. Anormalitatea reiese din anumite poveşti populare, care ar spune despre balauri că sunt şerpii care trăiesc mult, cât trei rânduri de oameni. Deoarece el apare de cele mai multe ori lângă o fântână, simbolul vieţii, înseamnă că miticul şarpe ameninţă viaţa. Zgripţorul Înaripat e un monstru suprapus de obicei, grifonului, reprezentat ca o pasăre cu patru picioare, de mărimea uni lup, cu gambele şi ghearele asemenea leului, cu pene roşii pe piept şi negre în restul corpului; face parte din motivele orientale. Ulterior a primit coadă de şarpe şi cap de om.[16] În folclorul românesc, un rol deosebit are Pajura, ca fiinţă fantastică, are două capete, iar fiii săi sunt căutaţi

[12] apud Idem,ibidem, p.22, apud Ovidiu Papadima, *O viziune românească a lumii-studiu de folclor*, Bucureşti, 1941, p. 104;-
[13] Idem;
[14] Apud Idem,ibidem,p. 23, Mircea Eliade, *Mythologies asiatiques et folclore sud-est european*, Paris, 1961;
[15] Constantin Prut, *Op. Cit.*, p. 24;
[16] Idem, ibidem, p. 33;

de balaur pentru carnea lor dulce; aceasta se aliază eroului, purtându-l de pe un tărâm pe altul, fiind o reminescenţă a animalelor psihopompe.

Evaziunea este o formă spectaculoasă a fantasticului deoarece fantezia se deschide invenţiei şi formele care apar se încadrează supranaturalului, nu realului, producându-se o noutate. Nostalgia omului în privinţa căutării absolutului, de care este însetat, de când păşeşte în Cosmos, este evaziune. Omul are o voinţă de abstractizare, de simplificare a lucrurilor pentru a deţine realitatea. Fantasticul nu rezultă din cunoaştere incompletă, ci din căutări neîntrerupte asupra realului. Totuşi fantasticul are caracter relativ pentru că este rezultatul unui raport între ceea ce se ştie şi ceea ce rămâne neelucidat, confuz, conţinând forme neaşteptate.

Moartea sau încetarea din viaţă este o enigmă, un mister pentru omenire, iar neelucidarea lui o încadrează în sfera fantasticului, interferând cu fabulosul, în funcţie de fiecare popor în parte. Ea te înfioră, te înspăimântă, te face curios, lasă să se întrevadă neobişnuitul, alteritatea absolută , impenetrabilul final din străfundul misterelor.

Aşadar, este important de studiat acest domeniu al fantasticului şi cu precădere, rolul pe care şi-l atribuie în cadrul creaţiilor populare, respectiv de generator de nou, de impenetrabil, de cunoaştere supranaturală, un impuls pentru omul civilizat de a-i recepta valorile iraţionale. „ Fantasticul reprezintă un mijloc atotputernic de refacere şi restituire imaginar – „palpabilă" a totalităţii cosmice indestructibile, a cărei imagine este perpetuu păstrată de memoria mitică a umanităţii."[17]

Fabulosul se referă la ceva care depăşeşte orice închipuire, enorm, extraordinar, care aparţine lumii mitologice, fantastic, minunat, imaginar, ireal.[18] Creaţiilor populare nu le este străin fabulosul, deoarece ele sunt inspirate din lumea mitologiei, personajele sunt fantastice, au însuşiri ireale şi situaţiile imaginate ţin de domeniul imaginarului, pot surprinde gândirea omului secolului al XXI-lea, chiar dacă omul arhaic s-a comportat aşa încât întrece orice închipuire.

Numeroase creaţii folclorice româneşti se păstrează mai aproape de semnificaţiile arhaice ale structurilor mitice derivate din organizarea verticală a spaţiului imaginat de ele. În basme există anumite localizări fabuloase: grădina frumoasă în care trăia prinţesa Tinereţe… a lui Făt – Frumos, pădurile populate de fiinţe fabuloase: Scorpie, Ghionoaie; de asemenea, eroul descinde în spaţiul subteran, pentru ca, înfruntându-se cu zmeii, să recupereze şi să restituie spaţiului uman valori pierdute: aştrii (Soarele, Luna), merele de aur, fetele de împărat furate.

Aceste reprezentări au structură identică: opoziţia spaţială marcată vertical sus/jos, mediată prin coborârea unui actant (Prâslea) într-un anumit scop: pentru a găsi pe cel care fură merele de aur. În diferite basme, scopul este diferit în funcţie de context, de fapt semnificaţia motivului descinderii este diferită de la un context la altul. În climatul culturii tradiţionale româneşti, persistă sub formă de credinţă anumite reprezentări mitice: Sfânta Duminică, Sfânta Vineri, etc. Traian Herseni identifica în credinţele populare: „…un zeu vechi al codrului, reprezentat nu numai prin brad, ci şi prin cerb, vultur, bour etc., adică prin sălbăticiuni impresionante şi caracteristice ale pădurii, care în zilele mari cobora ritual la vale (mai ales iarna), ca să binecuvânteze satele de la poale."[19] Se conservă o ipostază arhaică a mitului descinderii, situaţie fabuloasă în basmele româneşti.

---

[17] Nicolae Ciobanu, *Între imaginar şi fantastic în proza românească*, Editura Carte Românească, Bucureşti, 1987, p. 37;
[18] ******Dicţionar explicativ al limbii române*,p. 363;
[19] Pavel Ruxăndoiu, *Op. Cit.*, p. 328

În mitul transhumanţei, în care se manifestă opoziţia munte/ţară, berbecii fabuloşi sunt cei care „ scot oile la picior de munte”, deoarece oile şi ciobanii sunt meniţi să trăiască în spaţiul pastoral al stânei. Urcarea oilor la munte are semnificaţii mitice, spre un spaţiu fast.

Fiinţele supranaturale sunt foarte diverse: în basme apar: balauri/dragoni, grifoni, unicorni, împrumutate „ din bestiariile furnizate de izvoare mitice şi legendare, ori sunt invenţii mai târzii; în genere, înfăţişarea unui monstru fabulos este complex straniu de detalii morfologice aparţinând unor organisme reale care aparţin umor specii şi regnuri diferite.”[20]

Rolul fabulosului în creaţiile populare este acela de a face legătură cu lumea arhaică a miturilor, de a aduce în timp anumite personaje care, prin apariţia lor spectaculoasă, trec dincolo de normalitate, de orice închipuire absolut omenească. Eroii care populează basmele româneşti sunt eminamente fabuloşi, reuşind să imprime un caracter popular, arhaic, acţiunilor în care sunt antrenaţi. Aşadar, este foarte importantă relaţia dintre basm şi mit: „ Basmul nu este mit, dar pe baza lui poate fi reconstituit un limbaj mitic, sau, cel puţin, elemente fundamentale ale structurii unui limbaj mitic.”[21] De fapt, legenda descrie, mitul explică şi basmul creează o lume nouă, care îi este proprie.

Orizontul etnografic, specific fiecărui popor, este determinat de asimilarea elementelor universale la cultura proprie şi contribuţia originală a fiecărui popor, constituind un şir neîntrerupt de inovaţii. Basmul fantastic evoluează dominat nu numai de modele primare derivate din limbajul mitic şi ritualic, ci şi sub presiunea povestitorului şi a mediului pe care îl reprezintă.

Influenţată de aceşti factori, lumea fabuloasă a basmului este asimilată şi reinterpretată în termenii universului local, cotidian. În acest fel, rolul povestitorului şi al mediului pe care îl reprezintă este covârşitor, fiind mai important în basmele al căror cadru sau univers fabulos este mai îndepărtat de mediul în care el trăieşte, pentru că imaginează cadrul conform celui căruia îşi desfăşoară existenţa fizică. Basmul popular românesc este caracterizat de elementele specifice acestei culturi: suprapunerea factorului creştin, credinţe populare în astrologie, noroc, prevestiri, credinţe şi obiceiuri locale care există numai în basm, fiindcă au dispărut din viaţa cotidiană şi urme ale unor evenimente istorice.

Însuşiri fabuloase li se atribuie şi unor personaje de baladă populară (Toma Alimoş), pentru a crea o atmosferă tipic românească, specifică eroilor din basmele populare româneşti. Fabulosul se evidenţiază cu ajutorul personificării uneori a animalelor: oiţa năzdrăvană, element oracular, înzestrată cu darul vorbirii şi al premoniţiei. Fantasticul sau fabulosul popular este pus în relaţie cu miticul şi cu magicul. Mitul este un dat originar al existenţei umane: „ se referă întotdeauna la o creaţie, el povesteşte cum a ajuns un lucru să existe, sau cum a luat naştere o comportare, o instituţie, un fel de a munci.”[22] Lumea evocată în basme şi personajele fabuloase care o populează este una mitică. Această poveste, istorisire este circumscrisă imaginarului, înţeles ca spaţiu privilegiat din manifestarea instinctului de creaţie artistică.

Istoricitatea basmului, proiectată şi transfigurată în plan fabulos, adică fantastic este revelatoare, cât şi cunoscutul fenomen de mitizare fabuloasă a istoricului, propriu memoriei colective, ce se exprimă pe cale orală. George Călinescu în *Estetica basmului*, afirma că :”

[20] Mihaela Cernăuţi-Gorodeţchi, *Poetica basmului modern*, Editura Universitas XXI, 2000, Iaşi,p. 107;
[21] Pavel Ruxăndoiu, *Folclorul literar*…,ed. cit., p. 411;
[22] apud Nicolae Ciobanu, *Între imaginar…*,_, ed. cit., p. 10, Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*, Bucureşti, 1978, pp.18-19;

basmul este operă de creaţie literară, cu o geneză specială, oglindire a vieţii în moduri fabuloase."[23] Detaliul şi inefabilul sunt principalul în basm, iar stereotipicul cade pe planul secundar. Asupra erosului se manifestă o viziune fantastică, mai ales în basmul ai cărui protagonişti aparţin celor două lumi diametral opuse: realul fabulos şi imaginarul absolutizat în puritatea lor suprareală.

O latură importantă în sursele basmului este reprezentată de fabulosul pe care îl va aduce Biblia în zonele creştinate sau de influenţele creştinismului. Miracolele *Bibliei* completau mitologia, deoarece locul Olimpului va fi luat de Cer, zeităţile iau forme de plante sau animale: Jupiter poate fi reprezentat de taur, etc. Biserica pune în circulaţie vechile mituri ale arborelui antropogonic pentru a vehicula misterul crucii, descinzând din arborele lui Adam. [24] Creştinismul a creat un haos imagistic şi i-a dat obiectului sau imaginii, funcţie metafizică şi astfel, încetează de a mai fi fantastică, deoarece atunci când spiritul uman găseşte o cauză a existenţei, efectele nu mai sunt considerate neobişnuite. De aceea, încă se mai acordă valoare fantastică forţelor malefice, cărora omul nu le stabileşte o cauză precisă.

În basme în special, nu este vorba despre un fantastic pur specific literaturii culte evoluate ulterior, este un fantastic popular, un fabulos autohton, deoarece creaţiile populare se vor dezvolta în funcţie de spaţiul imaginar şi de elementele culturii spirituale căreia aparţin.

SPECIALTY BIBLIOGRAPHY

***, *Dicţionar explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998.
Ivan Evseev, Enciclopedia semnelor şi simbolurilor culturale, Editura AMARCORD, Timişoara, 1999.
Nicolae Ciobanu*, Între imaginar şi fantastic în proza românească*, Editura Carte Românească, Bucureşti, 1987.
Ion Ghinoiu, Panteonul românesc. Dicţionar, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001
Mihaela Cernăuţi-Gorodeţchi, *Poetica basmului modern,* Editura Universitas XXI, 2000, Iaşi.
Mircea Eliade, *Mythologies asiatiques et folclore sud-est european*, Paris, 1961.
A Ovidiu Papadima, *O viziune românească a lumii-studiu de folclor*, Bucureşti, 1941
A. Philippide, *Însemnări despre fantastic*, în „ Viaţa românească", 1970.
Constantin Prut, *Fantasticul în arta populară românească*, Editura Meridiane, Bucureşti.
Ruxăndoiu Pavel, *Folclorul literar în contextul culturii populare româneşti*, Editura Grai şi Suflet, Bucureşti, 2001.
Tzvetan Todorov, *Introducere în literatura fantastică*, Bucureşti, Editura Univers.
Petre Ursache, *Etnoestetica,* Editura Institutul European, Iaşi, 1998, p. 200, apud Adrian Marino, *Dicţionar de idei literare*.

[23] Nicolae Ciobanu, *Între imaginar şi fantastic*…, ed. cit, p. , 29;
[24] Constantin Prut, *Op. Cit*., p. 18;

THEORETICAL GUIDELINES REGARDING AGGRESSIVENESS, VIOLENCE AND CRIME IN THE FAMILY, WITH NEGATIVE CONSEQUENCES ON SCHOOL BEHAVIOR AND ACTIVITY

Victor AMARANDI
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract: Gradually, we observe an increase in the number of abused children or children who are victims of various types of abuse. Children are exposed to different types and degrees of neglect, as well as emotionally, physically or sexually abusive behaviours. The abusive behaviours can lead to diminished intellectual capacity and the formation of a problematic personality. Sometimes, the personality and marital problems in adults arebecause they were exposed to similar, incorrect and abusive behavioursduring childhood. Experiencing abusive behaviours in childhood can conduct to the formation of children or adults who do not know much about what safety and gratitude mean. Also, this can lead to parents who are not able to pass on to their children what they have not received themselves. The children can be overwhelmed by the task of raising and educating the next generation.

Keywords: family, family climate, aggression, delinquency, violence, social facts.

Atmosfera sau climatul familial depind nu numai de compoziţia numerică a familiei, ci şi de tipul relaţiilor intra-familiale, de criteriile valoric-personale de selecţie a partenerilor, de gradul de coeziune şi de rezistenţa în faţa frustrărilor membrilor care o compun, de statutul ei economic, de prezenţa sau de absenţa copiilor. Starea de dezechilibru psiho-patologic apărută la unul dintre membrii grupului familial se răsfrânge asupra celorlalţi, modificând atât sensul relaţiilor inter-personale, cât şi climatul psiho-afectiv intra-familial.

Familia este primul mediu social în care individul se manifestă ca fiinţă umană şi în care indivizii îşi însuşesc primele noţiuni cu privire la datorie, respect, responsabilitate, marcând dezvoltarea conştiinţei morale şi juridice. Familia reprezintă o "educaţie morală", "învăţare cognitivă", "gândire participantă" şi o "comunicare psihologică". Cercetările din domeniu psihologiei copilului şi sociologia familiei evidenţiază că familiile dezorganizate fie prin divorţ, abandon, deces, detenţie, furnizează cel mai mare procent de adolescenţi caracterizaţi prin tulburări psihomotorii şi sexuale, aproape la fel ca şi acele familii unde conflictele între părinţi, cât şi calităţile afective şi instrumentale ale căminului familial reprezintă un fundament pentru stabilirea unei personalităţi morale bine structurate, motivată de convingeri adecvate asupra necesităţii respectării normelor.

Pentru formarea personalităţii umane, pentru a asimila şi interioriza normele sociale, modelele de comportament social şi cultural, modelul de conduită este nevoie în primul rând de o familie şi o viaţă familială cu un puternic impact povitiv asupra copilului , deoarece această instituţie ocupă o poziţie centrală în viaţa fiecărui individ

Comenius afirma că "pârghia principală a neamului omenesc se află în leagăn", iar I. Drăgan afirma că "fără afecţiunea părinţilor, natura tinde spre sălbăticie".

Totalitatea manifestărilor comportamentale ale adolescentului depind într-o mare măsură de integritatea funcţionalităţii familiei. Există o mare varietate de atitudini şi concepţii fundamentale ale familiei care influenţează sensibil comportamentul viitorului adult şi anume: absenţa climatului afectiv în familie, prezenţa unor carenţe educative, existenţa unor relaţii conflictuale între părinţi.

Elevul care tarieste in mijlocul unei familii a carei agresivitate si violenta se manifesta la cote inalte, prezintă un tablou uşor de recunoscut. Adesea îi este imposibil să îşi exprime sentimentele pe care le trăieşte, acesetea fiind formulate astfel: „Eu sunt de vină pentru că părinţii mei se cearta ”; „Nici un coleg nu mai are problemele pe care le am eu” ; „Sunt fără importanţă, nu am nici o valoare, nici un rost, şi trebuie să-mi justific existenţa”; „Nu am nici o putere asupra a ceea ce se întâmpla, sunt o victimă şi voi fi întotdeauna o victimă.”

Aşadar, cu o imagine de sine slabă, neîncrezător în forţele sale de acumulare a cunostintelor scolare si de relationare cu inatatorii, profesorii si colegii, cu mecanisme defensive cel mai adesea imature sau nevrotice, elevul abuzat in familie va avea de suferit pe tot parcursul vietii, iar personalitaea lui va avea un parcurs sinosiodal si o integrare sociala greu de realizat.

Având în vedere faptul că există o triplă interacţiune între ereditate, mediu şi educaţie, se poate observa că pentru elevul din familii dezorganizate si a carei atmosfera este una in permanenta conflictuala, există un decalaj la nivelul achizitilor cognitive si astfel se, produce unele dezechilibre la nivelul personalităţii şi o întârziere accentuată asupra integrului proces de pregatire scolara. Elena Macavei, în volumul *Pedagogie. Propedeutică. Didactică* apărut în anul 1997 vine cu o serie de lămuriri referitoare la interacţiunea dintre ereditate, mediu şi educaţie, subliniind rolul acestei legături în procesul de socializare, după cum urmează:

A.Legătura ereditate - mediu:

- Potenţialul ereditar favorabil poate fi stimulat în cazul condiţiilor favorabile de mediu;
- Ereditatea favorabilă este anulată de un mediu nefavorabil;
- Mediul nu poate compensa absenţa unui factor ereditar nefavorabil.

B.Legătura ereditate - educaţie:

- Educaţia dirijează intenţionat transformarea potenţialului ereditar în capacitate
- În cazul unei eredităţi nefavorabile rezultatele educaţiei sunt doar parţiale.

C.Legătura educaţie - mediu:

- Educarea copiilor proveniţi dintr-un mediu nefavorabil este dificilă, iar şansele de reuşită sunt reduse.

Evoluţia procesului de educatie a copilului din aceste medii nefavorabile se regăseşte în elementele paradigmei lui Urie Bronfenbrenner (apud. Muntean, 2013) potrivit căreia un eveniment care se produce într-unmicrosistem este influenţat de mezositem, exosistem şi macrosistem şi crosistem.

- *Microsistemul* reprezentat prin procesele intra-familiale sunt puternic influenţate de condiţiile exterioare familiei (mezositemul, exositemul, macrosistemul şi

crosistemul). Microsistemul face referiri atât la copil, cu pontenţialul său ereditar, cu organismul şi homeostazia lui, cu istoria sa personală alcătuită în principal din experienţele trăite în familie.

- *Mezosistemul*, cuprinde relaţiile dintre microsisteme sau legăturile dintre diferite contexte. Astfel, la acest nivel vor funcţiona experienţele familiale în raport cu experienţele trăite în cadrul instituţiei de ocrotire, din cadrul şcolii sau cele realizate în cercul său de prieteni. În acest sens, un copil respins de către familie si abandonat poate prezenta dificultăţi în dezvoltarea unor relaţii pozitive cu profesorii şi semenii săi.
- *Exositemul*, implică legăturile între diferite medii sociale (instanţele sociale şi agenţii cu care intră în interacţiune copilul instituţionalizat), având un rol activ în contextul de viaţă.
- *Macrosistemul* descrie cultura (cu referire mai precisă, cultura instituţională) în care creşte copilul. Contextul cultural şi mediul instituţionalizat diferă în funcţie de nivelul de dezvoltare şi bunăstare al unei ţări, de statutul socio-economic şi caracteristicile principale ale instituţiei de ocrotire etc.
- *Crosistemul* se referă la timpul istoric în care se petrec anumite acţiuni, şi anume: timpul individului care evoluează trecând prin diferite stadii de dezvoltare; timpul petrecut in sistemul de protecţie socială ş.a. Crosistemul urmăreşte infuenţele prin care dinamica mediului în care trăieşte actorul social îşi pun amprenta asupra continuităţii individului în contextul schimbărilor produse în existenţa sa.

Ca urmare a celor mentionate pana acum putem afirama ca organizarea familiei influenţează modelele de identificare şi motivaţiile elevului, iar dezorganizarea ei genereaza o serie de tensiuni şi conflicte pe carea dolescentul le va interioriza profund în structura personalităţii sale. Din studiile actuale, peste jumătate dintre adolescenţii delincvenţi aparţin familiilor dezorganizate, copilul fiind expresia cea mai acută a dificultăţilor familiale, în care se reflectă ca într-o "cutie de rezonanţă" orice neînţelegere dintre părinţi, orice conflict care strică armonia grupului conjugal.

In cele ce urmeaza vom prezenta cateva aspecte teoretice cu privire la agresivitate, violenta si delicventa juvenila ,aratand, impactul negativ asupra vietii de elev a tanarului si implicit, mai tarziu, asurpra adolescentului ca viitor membru al societatii.

AGRESIVITATEA. H. A. Murray descrie agresivitatea ca o trebuinţă de a învinge opoziţia prin forţă sau de a lupta, a pedepsi, chiar a suprima. Ca urmare a unui comportament deviant din partea unui membru al familiei apare agresivitatea care se manifestă prin reacţii brutale, distructive şi de atacare, la care tanarul ia parte.

Teoreticienii sustin ca manifestările agresivităţii umane sunt extrem de diverse implicând participarea persoanei, in cazul nostru a elevului, la diferite niveluri: pulsional, afectiv, atitudinal, comportamental nefiind limitate doar la cele cu consecinţe negative.

În dicţionarul pe care-l editează, Wolmann citează următoarele accepţiuni pentru termenul de agresivitate (în engleză "agressiveness"):

- tendinţa de a arăta ostilitate prin îndeplinirea de acte de agresiune
- tendinţa de a depăşi opoziţiile, de a se auto-afirma promovând propriile interese
- comportamentul întreprinzător, energic
- tendinţa de a fi dominator într-o situaţie socială

O situaţie de agresiune, consideră psihologii, este determinată de două variabile principale:

a) intensitatea senzaţiilor de furie ale unei persoane, determinate de o anumită frustrare

b) tendinţa de a exprima în mod deschis aceste senzaţii în funcţie de ceea ce a învăţat persoana respectivă despre rolul agresivităţii şi în raport cu natura situaţiei concrete în care s-a produs agresiunea.

În teoriile moderne agresivitatea ca si manifestare antisociala la care participa tanarul devine ca factor de personalitate bipolar: constructiv, distructiv.

Analizând fiinţa umană, teoriile şi modelele asupra originii agresivităţii se întemeiază pe mai multe ipoteze:

- ipoteza biologică (endocrină, neurobiologică)
- ipoteză etologică (onto-filogenetic-comportamentală)
- ipoteză socio-genetică (învăţarea prin modelare şi recombinare)
- ipoteză holistic-psihologică (stres-frustrare-anxietate-conflict)
- modelul psihanalitic prin dinamica intensităţilor inhibiţie-excitaţie în activitatea pulsional umană, prin subminări şi refulări.

K. Lorenz concepe agresivitatea ca un instinct al luptei, dezvoltat filogenetic care să exprime în comportamente agresive sub influenţa unor stimuli din mediu (aici mediul familial) ce o pot modela. Datele etologice în studiul agresivităţii umane privesc:

- motivele principale ale actelor agresive ; frustrarea unei nevoi, competiţia sexuală, apărarea teritoriului.
- conduitele menite să inhibe agresivitatea virtualului agresor; atitudinea de supunere, atitudinea infantilă.
- derularea unor comportamente specifice de luptă sau ameninţare, absenţa unui stimul extern ca un comportament instinctual

Teoriile sociogenetice (L. Bercowitz, K. Horney, R.N. Goldenson) consideră agresivitatea ca fiind un rezultat al învăţării în decursul propriei existenţe si care întăreşte răspunsurile agresive, a comportamentului agresiv în funcţie de exigenţele mediului.

VIOLENTA. Forma cea mai directă, mai brutală prin care se obiectivează agresivitatea ca potenţial uman este violenţa. Violenţa a însoţit omenirea începând cu sacrificiile şi ofrandele şi a fost pregnantă în familie a cărei istorie "a devenit istoria nenorocirilor umane". Violenţa fizică face să domnească legea celui mai puternic, oprimând indivizi sau grupuri mai slabe. O dorinţă amoroasă poate fi violentă; violenţa nu ţine în mod necesar de agresivitate. În relaţiile inter-subiective, psihologii au descris

două mari forme de violenţă morală exercitate de persoanele dominante pentru a-şi prelungi şi întări superioritatea: ameninţarea retragerii dragostei şi protecţiei, o folosire perversă a raţionamentului care supune victima unor contradicţii logice, comunicări paradoxale cărora le este interzis să se sustragă şi a căror culpabilitate se întoarce asupra lor: "double bind", eforturi pentru a-l înnebuni pe celălalt.

Sub expresia "violenţă a interpretării" P. Aulagnier a descris situaţia copilului foarte mic, lipsit de limbaj şi care trebuie să-şi lase mama să-i fie purtătorul de cuvânt al trebuinţelor fizice şi al stărilor psihice.

J. Bergeret a numit "violenţa fundamentală" situaţia sugarului confruntat cu tratamentele rele ale adulţilor şi cu o regulă arhaică de echilibru a viilor şi a morţilor: pentru ca unul să trăiască, altul trebuie să moară.

Datorită numeroaselor aspecte pe care le implică comportamentul de tip violent Y. A. Michaud desprinde trei direcţii de definire a violenţei:

1. violenţa, considerată ca o stare de dezordine, este o formă coruptă a puterii sau un abuz de putere, impusă contrar voinţei altora. O armată disciplinată este expresia forţei, pe când o masă răsculată haotic este expresia violenţei (Freud).
2. violenţa considerată ca o formă de comportament care produce vătămări corporale sau sufleteşti la cei asupra cărora acţionează. Deşi violenţa implică forţa, ele sunt concepte separate. Forţa implică ameninţarea utilizării violenţei, pe când violenţa este actul în sine prin care forţa se realizează ca acţiune asupra altuia (H. D. Graham şi T. R. Gurr).
3. violenţa ca acţiune de control în sensul de constrângere a acţiunilor sociale aplicată de anumite persoane sau forţe social-politice asupra restului societăţii în scopul obţinerii unor modele specifice de comportament, acţiuni sau a unei mentalităţi colective identice (E. Converse).

G. Sorel: violenţa este forma caricaturală şi degenerată a forţei. M. Straus apreciază că violenţa este "un act elaborat cu intenţia de a produce o suferinţă fizică sau prejudiciu fizic altei persoane". Date fiind tendinţele generalizate ale creşterii violenţei în cadrul familiei, S. Steinmetz şi M. Straus au descris familia ca pe un veritabil "leagăn al violenţei".

Iată spre exemplu: "La mine, viaţa şi violenţa erau unul şi acelaşi lucru; am învăţat încă din copilărie că oamenii trebuie să se trateze brutal, văzându-l pe tatăl meu brutalizând-o pe mama, pe mama, la rândul ei brutalizându-mi fraţii şi pe mine. Am înţeles încă de pe atunci că acesta este limbajul normal prin care "se înţeleg oamenii" şi m-am mirat ori de câte ori am întâlnit în viaţa mea oameni care nu m-au atacat şi care nu au fost violenţi cu mine".

În final, violenţa intra-familială devine un epifenomen al unui climat de patologie familială, de anomie conjugală care face din familie o instituţie anomică în loc de a fi sano-genetică. Prin tolerarea îndelungată a violenţei, în final aceasta devine o adevărată cale a vieţii marcată de riscuri majore cum ar fi delincvenţa la vârsta adultă. De aceea

violenţa intra-familială prin implicaţiile sale psihologice, sociologice, medicale şi juridice devine o problemă a abordării multi-disciplinare.

DELINCVENTA. Delincvenţa juvenilă este de cele mai multe ori simptomul unei disfuncţii la nivel familial: carenţa afectivă maternă, inversarea rolurilor parentale prin absenţa psihologică a tatălui. Disfuncţia socială a binomului parental permite "invadarea" personalităţii în formare a virtualului delincvent de către influenţe exterioare negative.

O abordare importanta a unor manifestari negative in mediul familial o are aparitia delicventei juvenile. De aceea este important sa-i fie oferita un spatiu special pentru o analiza teoretica, avandu-se în vedere o orientare psihologică şi cea sociologică.

Orientarea psihologică se axează pe o abordare individuală a comportamentului şi particularităţilor psihice ale tânărului delicvent care încearcă să explice devianţa penală ca rezultat al unor tulburări de comportament şi personalitate datorate incapacităţii de adaptare la exigenţele normative. Orientarea psihologică cuprinde mai multe direcţii de abordare cum ar fi: abordarea psihanalitică şi abordarea psihopedagogică.

Abordarea psihanalitică atribuie tânărului delicvent o structură „nevrotică" manifestată prin conflicte intra şi interpersonale care sunt cauzate de eşecul de rezolvare a conflictului oedipian din cadrul familiei. Acest eşec se datorează fie a unei carenţe afective materne fie unui exces de afectivitate maternă, fie absenţa unei identificări cu imaginea tatălui (prin absenţa sa din cămin). La rândul lui acest eşec crează un traumatism, care reapare la vârsta adolescenţei sub forma unei crize de identitate, generatoare de acte impulsive şi agresive proiectate asupra celor din jur.

Abordarea psihopedagogică analizează cauzele delicvenţei juvenile din perspective erorilor educaţiei şi socializării morale, considerând că tendinţa spre delicvenţă este rezultatul manifest al eşecului asimilării şi internalizării normelor de conduită de către subiecţii educaţiei. Acest eşec se datorează unei educaţii greşit orientate care ignoră motivaţiile personale ale tânărului şi care aplică un sistem defectuos de sancţiune: de pildă o conduită pozitivă este educativ în timp ce una negativă este recompensată. La aceasta se adaugă interdicţiile severe instituite de părinţi asupra unor acţiuni sau preferinţe cum ar fi alegerea prieteniilor individuale care împiedică dezvoltarea sociabilităţii şi autonomiei morale.

Orientarea psihologică se bazează pe o analiză individuală, punând accent pe trăsăturile de personalitate şi pe caracteristicile mediului familial.

De cele mai multe ori privaţiunile afective şi situaţiile familiale deficitare îşi pun amprenta asupra sentimentelor de încredere şi securitate ale adolescentului, de unde apare instabilitatea afectivă şi comportamentală cu impact asupra delincvenţei şi devianţei.

Orientarea psihologică postulează ideea conform căreia delincvenţa juvenilă se datorează incapacităţii de adaptare satisfăcătoare la mediu a adolescentului, datorită unor tulburări de natură psiho-patologică provocate de un ansamblu de factori de care familia este responsabilă în cea mai mare parte.

Formarea personalităţii din perioada infantilo-juvenilă poate determina reacţii e inadaptare dare se caracterizează în conduite deviante care au o semnificaţie psiho-patologică sau socio-patologică. Poate apărea acea stare de marginalizare în care are loc o transgresare a normelor sociale care este o sursă potenţială de devianţă şi delincvenţă.

O instanţă de socializare negativă la care poate adera tanarul , este tocmai "grupul stradal" sau "mica societate din colţul străzii" alcătuită din indivizi cu deficienţe de socializare şi cu potenţial patologic crescut.

Această instanţă de socializare negativă va determina apariţia unor relaţii în totală contradicţie cu normele societăţii şi va determina creşterea gradului de periculozitate socială.

Orientarea sociologică vine ca o completare la orientarea psihologică, punând în evidenţă tendinţa spre delincvenţi, nu atât de caracteristicile climatului familial, ci mai ales de cele ale mediului social şi cultural. Din punct de vedere sociologic, delincvenţa juvenilă este o formă de exprimare a coeficientului tânărului cu valorile societăţii în ansamblul ei. Datorită mediului social defavorizat în care este plasat, adolescentul tinde să aspire la modul de viaţă şi scopuri superioare clasei sociale sau grupului social din care face parte, dar este privat de mijloacele legitime care i-ar putea da posibilitatea să le realizeze.

Delincvenţa reprezintă un mijloc ilegal şi ilicit, o formă de protest contra inegalităţii între clase sau în ceea ce priveşte puterea, bogăţia, prestigiul şi securitatea existenţei.

CONCLUZII: Agresivitatea, delincvenţa si violenţa in familie sunt biologic adaptative, reacţionale şi defensive în serviciul vieţii, constituindu-se ca un răspuns la ameninţările totale. Acestea sunt programate filogenetic, întâlnite şi la animale, iar condiţia diminuării lor ar fi ca "nici indivizii nici grupurile să nu fie ameninţate de alţii, prin instaurarea unui sistem care să garanteze tuturor satisfacerea necesităţilor fundamentale". Acest lucru s-ar putea reliza prin reducerea „narcisismului de grup" prin schimbări sociale de tipul „control-orientare-putere" spre viaţa însăşi cu necesităţile ei fireşti, de la a avea şi a acumula, la a fi şi a împărtăşi. Asadar, taoate aceste manifestari au un imapct negativ asupra capacitatii de asimilare a cunostintelor scolare de catre elev, iar in ceea ce priveste foramarea personalitarii sale, toate aceste vor produce dezechilibre majore asupra vietii adolescentului si mai tarziu asupra persoianei ca individ si "actor" social.

BIBLIOGRAFIE

Brânzei „Adolescenţa şi adaptarea" Iaşi, 1974
Ciofu Carmen „ *Interacţiunea părinţi – copii*" Ed. Medicală AMALTEA, Buc. 1974
Cristian Bocancea, Ghe. Neamţu , „*Elemente asistenţa socială*",Ed. Polirom,Iaşi,1999
ConstantinGorgos "Dicţionar enciclopedic de psihiatrie" –Editura medicală, Bucureşti 1989
Doron Roland, Francoise Parot, „*Dicţionar psihologic*", Humanitas, Bucuresti
Emile Durkeim, „*Regulile metodei sociologice*", Ed.Stiinţifică, Buc.,1974
Killen Karl „Copilul maltratat", Ed. Eurobit, 1962
Macavei, E. (1997). Pedagogie. Propedeutică. Didactică. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică.

Miftode Vasile, „*Teorie şi metodă în asistenţa socială*”, Ed. Fundaţiei Axix, Iaşi,1994
Mitrofan Nicolae, „*Psihologie judiciară*”, Casa de Ed. şi Presă-„Şansa” SRL, Buc.,1997
Neamţu Gh. „Elemente de asistenţă socială” Ed. Polirom, Iaşi, 1999
Păunescu Constantin , „*Agresivitatea umană*”, Ed. Tehnică, Buc.,1994
Pirozyuski T., „*Patologia agresivităţii familiale*”, Revista Medico- Chirurgicală(supliment), Iaşi-Socola,1991
Rădulescu M. Sorin ,”*Sociologia devianţei*”, Ed. Victor,1998
Rădulescu Sorin, D. Bonciu, „*Sociologia delicvenţei juvenile*”, Buc.,1990
Rădulescu M. Sorin, Mircea Peticariu*, „Devianţa comportamentală şiboala psihică*”, Ed. Academiei RSR, Buc., 1989
Roland Doron, Francoise Parot, “Dicţionar psihologie”, Editura Humanitas, Bucureşti
Ursula Şchiopu, “Dicţionar de psihologie” –Editura Babel, Bucureşti 1997

INFORMATION AND DOCUMENTATION RESOURSES FOUND ON THE SITES OF ROMANIAN UNIVERSITIES

Ştefan-Cristian CIORTAN,
PhD Candidate, University of Bucharest

Abstract: This study presents an extras from a practical research whose main objective is to analyze the current state of Romanian university sites from the perspective of information and documentation products and services offered to their users. For this research, an analysis grid of university sites was developed. In this study, we will present the library as a learning resource (library's own website, online catalogs, databases, resources developed by the library), course support and tutorials, university publishing house as a means of capitalizing and disseminating research, elearning platforms , digital information resources of universities. For a better view, we opted for the representation of information in the form of graphs, thus offering the possibility of both comparisons of numerical data and their representation.

Keywords: university website, library, digital resources, university publishing, elearning platform

Introducere

Acest studiu prezintă un extras dintr-o cercetare practică care are ca obiectiv principal, analizarea stadiului actual al site-urilor universitare româneşti din perspectiva produselor şi serviciilor de informare şi documentare oferite utilizatorilor lor. Cercetarea se bazează exclusiv pe metode cantitative de investigare. Ca procedură de lucru, s-a verificat conţinutul fiecărui site al universităţii, cât şi site-urile facultăţilor, atât cât a fost posibil. S-a verificat accesibilitatea, existenţa conturilor în reţele de socializare, informaţiile pentru studenţi, editura, platforma de e-learning, resursele puse la dispoziţie pentru studenţi atât pe site-ul universităţii cât şi pe site-urile facultăţilor, dacă au sau nu biblioteca reprezentată pe site, resursele bibliotecii, baze de date prin Anelis[1]. Pentru această cercetare a fost elaborată o grilă de analiză a site-urilor universitare. În acest studiu, vom prezenta biblioteca ca resursă de învăţare (site propriu al bibliotecii, cataloage online, baze de date, resurse dezvoltate de bibliotecă), suport de curs şi tutoriale, editura universităţii ca mijloc de valorificare şi diseminare a cercetării, platformele de elearning, resurse de informare digitale ale universităţilor Pentru o mai bună vizualizare, s-a optat pentru reprezentarea informaţiile sub formă de grafice, oferind în felul acesta posibilitatea atât a unor comparaţii a datelor numerice cât şi a reprezentării lor.

Conform Ministerului Educaţiei Naţionale, în România există un total de 102 de universităţi, dintre care avem 54 instituţii de învăţământ superior de stat (47 civile + 7 militare) şi 47 instituţii de învăţământ superior private (38 acreditate + 9 autorizate provizoriu).[2]

[1] *Acces național electronic la literatura științifică și de cercetare – Anelis* [online], [accesat la 01.09.2021]. Disponibil la: http://www.anelisplus.ro/
[2] Ministerul Educației Naționale, *Instituții de învățământ superior* [online],[accesat la: 01.09.2021]. Disponibil la: https://www.edu.ro/institutii-invatamant-superior

Pentru acesta cercetare, ne-am oprit asupra celor 54 de instituţii de învăţământ superior de stat, cele particulare autorizate provizoriu, nu pot fi luate în analiză întrucât majoritatea site-urilor universitare respective nu funcţionează sau au prea puţine informaţii relevante.

Studiul a fost realizat în perioada decembrie 2018 – martie 2020[3].

1. Biblioteca

Biblioteca reprezintă instituţia fundamentală de informare şi documentare care sprijină la nivel universitar, procesele didactice şi de cercatare. Din perspectiva resurselor digitale, bibliotecile postează informaţii despre serviciile oferite, catalogul electronic, conferinţe, evenimente şi alte resurse informaţionale. Datorită faptului că informaţiile bibliografice şi cele full-text au fost adăugate pe paginile web ale bibliotecilor, aceste pagini au devenit un punct de plecare esenţial pentru orice proiect didactic şi de cercetare.

1.1. Site propriu, blog sau reţea de socializare

Pagina web a bibliotecii este cea dintâi sursă informaţională pe care de obicei o întâlneşte studentul. Pagina web poate fi un link din site-ul instituţiei, în cazul bibliotecilor subordonate universităţilor, sau o pagina cu domeniu propriu, cum ar fi bibliotecile centrale universitare care sunt autonome cu finanţare proprie. Site-ul unei biblioteci reflectă biblioteca tradiţională, cu toată expertiza pe care aceasta o deţine, aducând în plus toate tipurile de servicii orientate spre utilizator, pe care noile tehnologii le permit. Site-ul bibliotecii reprezintă imaginea virtuală a acesteia. Utilizatorul care îl accesează trebuie să beneficieze de aceleaşi posibilităţi şi servicii pe care i le oferă biblioteca tradiţională, îmbogăţite de oportunităţile pe care le aduc noile tehnologii şi anume acces de la distanţă, la orice oră, acces la baze de date, acces la resurse de orice tip. Din perspectiva modului de reprezentare online, din analiza celor 54 de site-uri ale universităţilor, 21 de biblioteci, reprezentând 38,89% din numărul total, au pagină proprie şi 36 de biblioteci, respective 66,67%, sunt descrise pe pagina universităţii. (Figura 1)

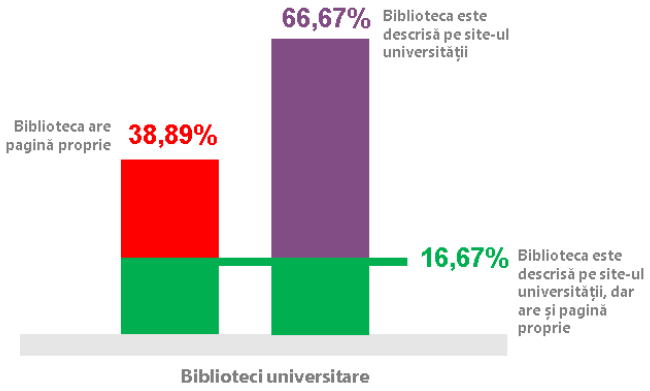

[3] Analiza site-urilor s-a oprit în martie 2020, perioada care coincide cu începutul pandemiei și a instituirii la nivel național, măsurilor sanitare și sociale specifice stării de urgență și de alertă. Activitatea didactică la distanță a determinat universitățile să actualizeze și să imbogățească conținutul informațional al site-urilor proprii. Prin urmare, cercetarea noastră va fi actualizată la nivelul anului 2021 astfel încât în teza de doctorat să includem și observațiile privind informarea și documentarea prin intermediul site-urilor în perioada de pandemie.

Figura 1. Site propriu biblioteci

Există situaţia în care biblioteca este descrisă pe pagina universităţii, dar are şi pagină proprie cum ar fi: Universitatea Tehnică de Construcţii din Bucureşti (http://biblioteca.utcb.ro/), Universitatea din Bucureşti (Biblioteca Centrala Universitara Carol I cu 16 filiale), Universitatea din Craiova (http://biblio.central.ucv.ro/), Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi (http://www.bcu-iasi.ro), Universitatea din Piteşti (http://cat-biblioteca.upit.ro/bibl/Pagina%20WEB/Site_nou/Pag_inceput_files/pag_intrare.htm), Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu (http://bcu.ulbsibiu.ro/), Universitatea "Ştefan cel Mare" din Suceava (http://www.biblioteca.usv.ro/), Universitatea "Constantin Brâncuşi" din Târgu Jiu (http://www.utgjiu.ro/biblioteca/index.php), Universitatea Naţională de Apărare "Carol I" din Bucureşti (http://biblioteca.unap.ro/).

În general, pe paginile universităţilor, link-ul spre bibliotecă, dacă există, este destul de greu de găsit. Sunt situaţii în care link-ul duce la o singură pagină cu informaţii despre bibliotecă, fără ca aceasta să fie neapărat un site al acesteia.

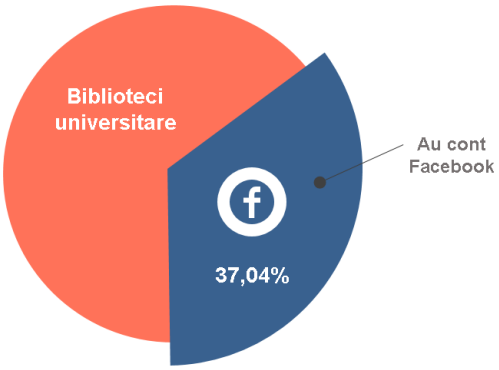

Figura 2. Cont facebook

Cel mai frecvent mediu de socializare utilizat de bibliotecile din România este platforma Facebook, dar există şi cazuri rare de biblioteci care utilizează şi alte aplicaţii, din acest domeniu, pentru a-şi promova biblioteca: Twitter, Instagram, Youtube.

Din numărul total de biblioteci analizate, doar 20 de biblioteci, reprezentând 37,04%, utilizează platforma de socializare Facebook, în special, pentru pentru a-şi promova evenimentele culturale şi proiectele. (Figura 2)

1.2. Cataloage on-line

Unul dintre serviciile fundamentale oferite de bibliotecile universitare este cel de acces la informaţie prin intermediul catalogului online. Catalogul on-line, asemenea celui tradiţional, trebuie să reflecte întregul fond al unei biblioteci. Aici trebuie să regăsim informaţii despre toate documentele existente în colecţiile bibliotecii, atât în format electronic, cât şi tipărite.

Majoritatea bibliotecilor care au un catalog electronic accesibil prin web oferă şi posibilitatea utilizării interfeţei în limba engleză a acestuia; este cazul celor care utilizează programele ALEPH, Vubis şi respectiv Liberty.

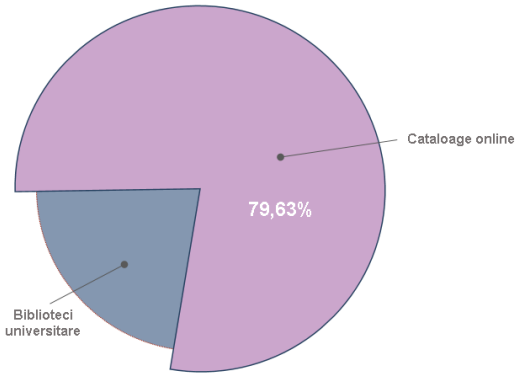

Figura 3. Catalog on-line

În cazul cataloagelor online ale bibliotecilor (OPAC), utilizatorului i se oferă prin intermediul unui software dedicat infomaţii cu privire la documentele deţinute în colecţiile bibliotecilor respective.

În cataloagele celor patru biblioteci centrale universitare din România – Biblioteca Centrală Universitară "Lucian Blaga" din Cluj-Napoca, Biblioteca Centrală Universitară "Mihai Eminescu" din Iaşi, Biblioteca Centrală Universitară "Carol I" din Bucureşti şi Biblioteca Centrală Universitară "Eugen Todoran" din Timişoara, putem regăsi atât documente apărute recent (monografii, periodice, CD/DVD-uri), precum şi documente mai vechi, de asemenea, documente care fac parte din fondul de patrimoniu (carte veche, manuscrise, stampe, fotografii). Biblioteca Centrală Universitară "Eugen Todoran" din Timişoara oferă utilizatorilor săi două cataloage: unul pentru cărţi şi unul pentru periodice, iar Biblioteca Centrală Universitară "Carol I" din Bucureşti are trei cataloage electronice: catalogul general - pentru cărţi, periodice şi alte tipuri de documente, catalogul Europa - pentru publicaţii referitoare la Uniunea Europeană, şi catalogul România - cu articole apărute în periodice, din diverse domenii. Există, de asemenea, un catalog naţional colectiv - RoLiNeSt - care permite căutarea simultană în cataloagele bibliotecilor din România.

Din cele 54 de biblioteci care sunt prezente în mediul online, doar 43 au catalog online. Aceasta reprezintă 79,63% din numărul total de biblioteci analizate.(Figura 3)

1.3. Acces la bazele de date

Un serviciu deosebit de important, în special pentru utilizatorii din mediul academic şi de cercetare este accesul la resursele ştiinţifice din publicaţiile specializate (articole ştiinţifice fulltext) disponibile în baze de date, contra cost. Date fiind preţurile mari de achiziţie pe cont propriu, bibliotecile furnizează utilizatorilor lor serviciul de acces la baze date abonate. Deoarece chiar şi pentru o instituţie – bibliotecă, universitate – costurile pot fi dificil de suportat, se practică deseori achiziţionarea abonamentelor de acces în consorţii.

În România, accesul la baze de date abonate se face prin consorţiul ANELIS (www.anelisplus.ro) care are 102 membri (58 Universităţi, 39 Institute de Cercetare – Dezvoltare, 4 Biblioteci Centrale Universitare, Biblioteca Academiei Române Bucureşti).

Din analiza datelor celor 54 de site-uri ale universităţilor, reiese că un număr de 39 de biblioteci oferă acces la baze de date prin ANELIS. (Figura 4)

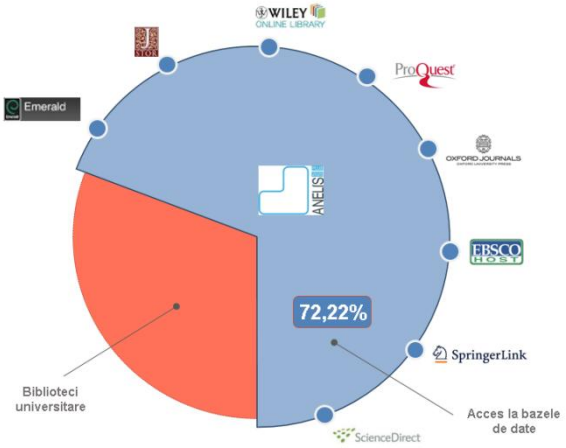

Figura 4. Acces la bazele de date

Accesul la bazele de date bibliografice sau ştiintifice în biblioteci se realizează de regulă pe baza unui username şi a unei parole de acces şi este condiţionat de IP-ul instituţiei. Practic orice utilizator al serviciilor de bibliotecă are acces - de la terminalele aflate în săli de lectură sau sali de referinţe - la bazele de date pe care biblioteca respectivă le-a achiziţionat (individual sau prin consorţii) şi are abonament.

1.4. Resurse proprii ale bibliotecilor universitare

În ceea ce priveşte tipurile de documente aflate în bibliotecile universitare din România, din analiza site-urilor web a rezultat: publicaţii periodice; cărţi româneşti şi străine curente; reviste; colecţii; publicaţiile bibliotecii (în special bibliografii); bibliografii pentru cursuri; cataloage tradiţionale; manuscrise; cursuri universitare; teze de doctorat, etc.

Accesul la documentele digitale curente, care intră sub incidenţa legii dreptului de autor, este posibil doar de pe calculatoarele din interiorul bibliotecilor.

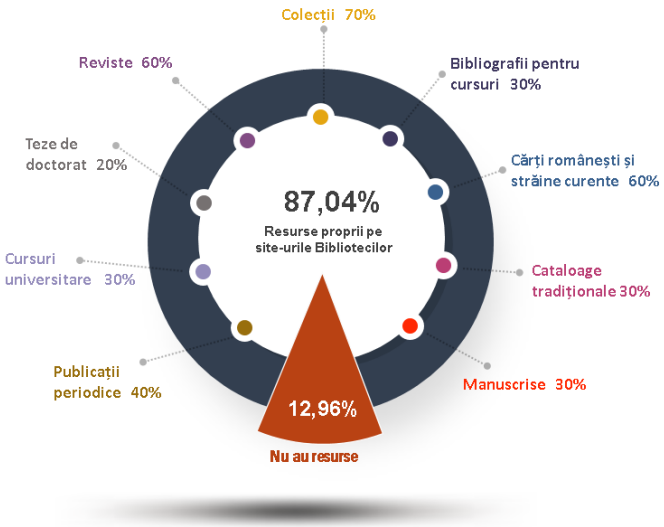

Figura 5. Resurse proprii ale bibliotecilor universitare

Din analiza celor 54 de site-uri ale bibliotecilor doar 47 de biblioteci oferă resurse on-line, adică în procent de 87,04%. (Figura 5)

Dacă în cazul cataloagelor online şi al bibliotecilor digitale există o uniformitate în tipologia acestora, în cazul resurselor proprii, datorată faptului că bibliotecile utilizează aplicaţii dedicate, modalităţile de acces la documente şi colecţii digitale nestructurate diferă de la o bibliotecă la alta şi chiar, în cadrul unei singure biblioteci, de la o colecţie la alta.

Biblioteca Academiei Române a realizat câteva colecţii digitale cu următoarele teme: Personalităţi care au schimbat lumea (http://www.biblacad.ro/UPCmeniu.html); Manuscrisele Eminescu (http://www.biblacad.ro/Eminescu.html); O serie de expoziţii virtuale (https://biblacad.ro/expoVirtuale.html) Arhiva Traian Vuia (http://www.biblacad.ro/Vuia.htm); Colecţii Orghidan (http://www.biblacad.ro/colectii%20Orghidan.html). Acestea cuprind manuscrise, cărţi tipărite de autori clasici, schiţe, planuri, monede etc.

Biblioteca Centrală Universitară Timişoara a creat două colecţii digitale: Biblioteca memoriei (http://www.bcut.ro/Biblioteca%20memoriei/) care propune începând din 2017 un document pe lună, din domeniul istoriei recente, istoriei locale sau regionale, şi Fondul Banatica care cuprinde documente digitizate din colecţiile speciale ale bibliotecii. Prima colecţie este accesibilă dintr-o pagină web, iar cealaltă, din catalogul online al bibliotecii (WebOPAC-ul Aleph) îmbogăţit cu conţinut digital folosind modulul de gestionare a documentelor digitale, ADAM.

Biblioteca Centrală a Universităţii Politehnica Timişoara oferă acces pe bază de user şi parolă la rapoarte de cercetare, teze de doctorat, rezumate, cursuri, buletine oficiale de proprietate industrială (http://library.upt.ro/resurse).

Biblioteca Universităţii de Arhitectură şi Urbanism a digitizat revista Arhitectura din anii 1906-1944 (https://www.uauim.ro/informare_documentare/biblioteca/virtuala/revista-arhitectura/).

Biblioteca UMF „Carol Davila" Bucureşti, în secţiunea „Valori bibliofile", oferă acces la câteva documente digitizate din categoria publicaţii ale bibliotecii – cataloage şi bibliografii (https://biblioteca.umfcd.ro/valori-bibliofile/).

Biblioteca Universităţii de Ştiinţe Agricole şi Medicină Veterinară Bucureşti a realizat o pagină (http://www.biblioteca-usamvb.ro/fondul-de-aur) în care sunt incluse descrierile bibliografice ale câtorva cărţi de specialitate de colecţii speciale, unele dintre acestea făcând trimitere la versiunile digitale din Google Books, şi o pagină care cuprinde lista tezelor de doctorat în domeniu (anii 2005-2008), din care pot fi vizualizate online cuprinsul şi rezumatul acestora. (http://www.biblioteca-usamvb.ro/teze-de-doctorat)

Şi Biblioteca Universităţii din Sibiu are o pagină dedicată cu legături către documente digitale (http://bcu.ulbsibiu.ro/digitale.html), incluzând câteva lucrări ştiinţifice (cărţi, lucrări de doctorat, publicaţii periodice, studii şi cercetări ştiinţifice), dar şi câteva cărţi curente de literatură ale unor autori sibieni.

2. **Suport de curs şi tutoriale**

În urma acestui criteriu de analiză a site-urilor universitare s-a urmărit dacă există suporturi de curs şi tutoriale, atât pe site-urile facultăţilor, cât şi pe platformele de e-learning.

Din analiza efectuată am observat că din cele 54 de site-uri analizate, doar 37,04% oferă suport de curs şi tutoriale pe platformele de e-learning, restul de 18,52% sunt pe site-urile facultăţiilor. (Figura 6).

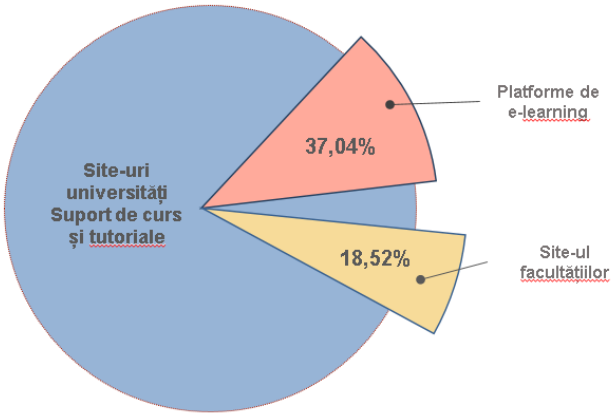

Figura 6. Suport de curs şi tutorial

Suport de curs şi tutoriale pe site-urile facultăţilor, întâlnim la: Universitatea Politehnica din Bucureşti (https://cluster.grid.pub.ro/index.php/cursuri-upb-home), Universitatea din Bucureşti (Facultatea de Fizică, cursuri de descărcat), Universitatea de Artă şi Design din Cluj-Napoca (http://andacretiu.blogspot.com/), Universitatea Tehnică "Gheorghe Asachi" din Iaşi, Universitatea de Arte "George Enescu" din Iaşi, Universitatea din Oradea (Facultatea de constructii (https://arhicon.uoradea.ro/ro/studenti/cursuri), Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu, Universitatea "Ştefan cel Mare" din Suceava (http://www.usv.ro/fefs/ro/cursuri.php), Universitatea "Politehnica" Timişoara (Facultatea de Arhitectura si Urbanism - http://www.arh.upt.ro/?page_id=1547, Cursuri facultatea de constructii din Timişoara - https://www.ct.upt.ro/studenti/cursuri/index.htm, Cursuri Facultatea de Management Transporturi - http://www.mpt.upt.ro/resurse-utile/cursuri-si-aplicatii.html, Universitatea de Ştiinţe Agricole şi Medicină Veterinară a Banatului "Regele Mihai I al României" din Timişoara (http://www.usab-tm.ro/usamvbt_carti,-cursuri,-indrumatoare_ro_30.html).

3. **Editură proprie**

În urma verificării acestui criteriu s-a urmărit existenţa editurilor pe site-urile universităţilor, care îşi publică rezultatele, fiind şi o cerinţă de acreditare a universităţilor şi, prin urmare, acestea sunt preocupate să aibă editura proprie.

Prezența editurilor este semnalată pe majoritatea site-urilor universităților analizate, unele dintre ele au o prezentare generală și un link către site-ul editurii, sau doar un simplu link către site-ul editurii.

Din analiza efectuată s-a observat că, din cele 54 de universități, 77,78% au editura semnalată pe site, 51,85% au editura descrisă pe site și 51,85% editura are site propriu. (Figura 7)

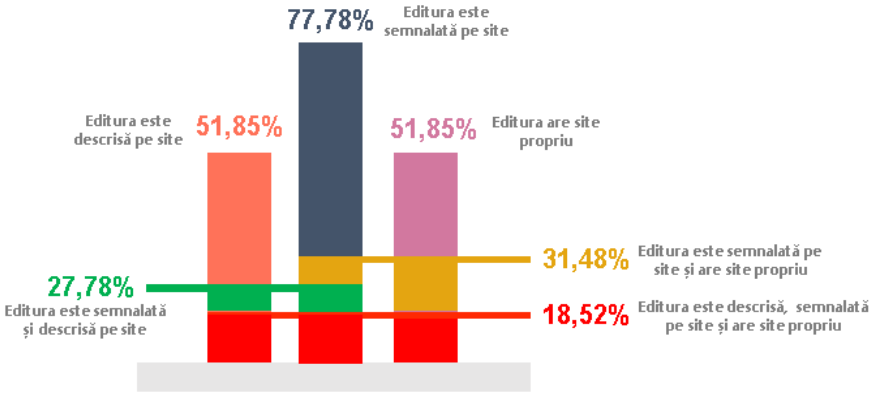

Figura 7. Editură proprie

Există situații în care:

- Editura este semnalată pe site și are site propriu, cum ar fi Universitatea Politehnica din București, Universitatea de Arhitectură și Urbanism "Ion Mincu" din București, Universitatea de Medicină și Farmacie "Carol Davila" din București, Academia de Studii Economice din București, Universitatea Națională de Muzică din București, Universitatea Națională de Arte din București, Universitatea Națională de Educație Fizică și Sport din București, Universitatea "1 Decembrie 1918" din Alba Iulia, ș.a. (31,48%)

- Editura este semnalată și descrisă pe site-ul universității, cum ar fi Școala Națională de Studii Politice și Administrative din București, Universitatea "Aurel Vlaicu" din Arad, Universitatea "Vasile Alecsandri" din Bacău, Universitatea "Transilvania" din Brașov, Universitatea Tehnică din Cluj – Napoca, Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară din Cluj-Napoca, Universitatea Tehnică "Gheorghe Asachi" din Iași, Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară "Ion Ionescu de la Brad" din Iași, Universitatea "Constantin Brâncuși" din Târgu Jiu, Universitatea "Petru Maior" din Târgu Mureș, ș.a. (27,78%)

- Editura este descrisă, semnalată pe site și are site propriu, cum ar fi Universitatea Tehnică de Construcții din București, Universitatea din București, Universitatea "Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca, Universitatea de Medicină și Farmacie "Iuliu Haţieganu" din Cluj-Napoca, ș.a. (18,52%)

Avem și situația în care pe 7 din site-urile universității editura nu este prezentă deloc cum ar fi: Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București, Universitatea de Artă și Design din Cluj-Napoca, Universitatea Maritimă din Constanța, Universitatea de Medicină și Farmacie "Gr. T. Popa" din Iași al cărei site este în construcție, Academia Tehnică Militară din București, Academia Națională de

Informaţii "Mihai Viteazul" din Bucureşti şi Academia de Politie "Alexandru Ioan Cuza" din Bucureşti.

4. **Baze de date proprii**

Resursele proprii care se regăsesc pe site-ul universităţii sunt: publicaţii periodice, colecţii, volume de specialitate, anale, publicaţii, reviste ştiinţifice, teze de doctorat, jurnale şi buletine ştiinţifice.

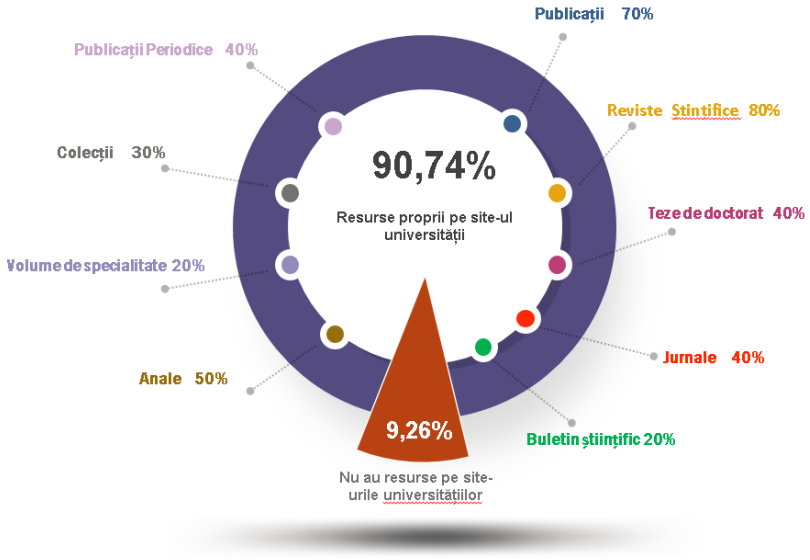

Figura 8. Resurse proprii pe site-urile universităţilor

Din analiza efectuată se observă că din cele 54 de universităţi, 90,74% oferă resurse proprii pe site-ul universităţii. Unele dintre aceste resurse sunt doar semnalate, dar sunt şi resurse în full-text.

Există site-uri ale universităţilor, în procent de 9,26%, care nu oferă niciun fel de resurse cum ar fi: Universitatea de Arhitectură şi Urbanism "Ion Mincu" din Bucureşti, Universitatea Tehnică din Cluj – Napoca, Universitatea de Artă şi Design din Cluj-Napoca, Universitatea de Medicină şi Farmacie "Gr. T. Popa" din Iaşi şi Universitatea "Eftimie Murgu" din Reşiţa.

5. **Platforme de e-learning**

Educaţia la nivel universitar poate fi descrisă, în termeni generali, ca o serie de activităţi care vizează achiziţia de cunoştinţe de nivel înalt. Pe lângă dobândirea cunoaşterii, instituţiile de învăţământ superior vizează dezvoltarea abilităţilor critice ale studentului, înţelegerea şi independenţa gândirii[4].

Multe dintre instituţiile de învăţământ superior şi biblioteci sunt implicate în sprijinirea şi asigurarea oportunităţiilor de e-learning. Cu toate că învăţământul electronic este puţin probabil să înlocuiască educaţia ”face-to-face”, el devine rapid un important mijloc de furnizare a informaţiei şi oferă noi posibilităţi de învăţare pentru multă lume. *E-learning* este o metodă importantă de furnizare a programelor de *cultura*

[4] McPHERSON, Maggie; NUNES, Miguel Baptista. *Developing innovetion in online learning: An action research framework*, London; New York: RoutledgeFalmer, 2005, p.41

informației și este folosit de multe unități ca un ajutor pentru studenți, atât în campus, cât și la distanță.[5]

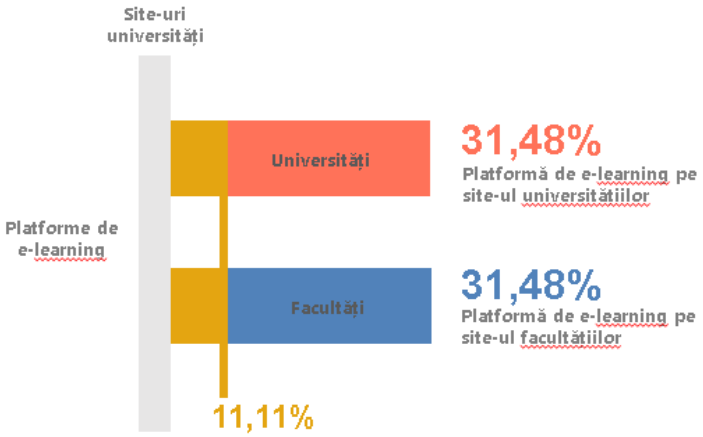

Figura 9. Platforme de e-learning în universități

Pachetele software utilizate pentru realizarea acestor platforme sunt *open source,* unul dintre cele mai folosite fiind Moodle (*Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment*). Alte platforme de *e-learning open source* sunt Claroline, ATutor și Typo3.[6]

Din analiza efectuată se observă că din cele 54 de universități, 31,48% au platforme de e-learning pe site-ul universității și, în același procent, platforme pe site-ul facultăților și 44,44% utilizează pachetul software Moodle.(Figura 9) Platformele de *e-learning* implementate pe site-urile universităților și ale facultăților, oferă diverse cursuri, anunțuri, forum de discuții, ghiduri utile, secretariat virtual, precum și alte categorii de resurse. La acestea au acces numai studenții și cadrele didactice, nefiind disponibile pentru publicul larg.

Concluzii

Sintetizând ansamblul aspectelor referitoare la analiza stadiului actual al site-urilor universitare în mediul online, a serviciilor bazate pe web oferite utilizatorilor lor, din perspectiva resurselor de informare și documentare putem formula următoarele concluzii:

- Universitățile sunt preocupate de furnizarea de resurse digitale și crearea unui mediu digital de căutare și regăsire a informațiilor;

- Toate site-urile pun la dispoziție utilizatorilor aspecte de interactivitate cum ar fi newsletter, formulare de completat, rețele de socializare, chestionare, forum student, email, formulare tipizate, UMS; Există probleme în accesibilitatea informațiilor; Site-uri foarte încărcate; Probleme în afișare; Informația se derulează la nesfârșit;

- Majoritatea utilizatorilor accesează bazele de date prin consorțiul ANELIS: EBSCO, Proquest, Springerlink, Oxford Journals etc;

[5] ALLAN, Barbara. *E-learning and teaching in library and information services.* London: Facet Publishing, 2002, p.253

[6] BRUT, Mihaela. *Instrumente pentru e-learning: ghidul informatic al profesorului modern.* Iași: Polirom, 2006, pp.151-153

- Unele din resursele de pe site-urile universităţilor sunt şi pe site-urile facultăţilor;

- Majoritatea site-urilor au identitate vizuală; Conţinutul site-urilor este actualizat la zi;

- O mare vulnerabilitate pentru universităţii este faptul că nu-şi păstrează şi nu-şi arhivează informaţia de pe site cu valoare perenă. Mare parte din informaţiile acumulate din activitatea lor curentă (care ar constitui în mod tradiţional mare parte din arhiva lor) dispare; Foarte puţine site-uri păstrează varianta veche de site;

- Suporturile de curs şi tutoriale sunt foarte puţine pe site-ul facultăţilor; Foarte puţine platforme de e-learning; Nu există o platformă profesională, majoritatea folosesc aplicaţii gratuite (Moodle).

Referinţe bibliografice

ALLAN, Barbara. *E-learning and teaching in library and information services.* London: Facet Publishing, 2002

Anelis Plus, Asigurarea accesului electronic naţional la literatura ştiinţifică pentru susţinerea şi promovarea sistemului de cercetare şi educaţie din România [online], [accesat la: 01.09.2021]. Disponibil la: https://portal.anelisplus.ro/content/publicarea-depozitul-national

BRUT, Mihaela. *Instrumente pentru e-learning: ghidul informatic al profesorului modern.* Iaşi: Polirom, 2006

ERICH, Agnes. *Rolul bibliotecii universitare în eficientizarea utilizării resurselor electronice* [online], [accesat la: 01.09.2021]. Disponibil la: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=34090

McPHERSON, Maggie; NUNES, Miguel Baptista. *Developing innovetion in online learning: An action research framework*, London; New York: RoutledgeFalmer, 2005

MINERVA, *Handbook for quality in cultural websites: improving quality for citizens* [online], [accesat la 01.09.2021]. Disponibil la: http://www.minervaeurope.org/publications/qualitycriteria1_2draft/cap1.htm

MINERVA EU Working Group. *Quality, Accessibility and Usability. Handbook on cultural web user interaction* [online],[accesat la: 01.09.2021]. Disponibil la: http://www.minervaeurope.org/publications/Handbookwebuserinteraction.pdf

Ministerul Educaţiei Naţionale. *Lista instituţiilor de învăţământ superior din România* [online], [accesat la 01.09.2021]. Disponibil la: https://www.edu.ro/institutii-invatamant-superior

REGNEALĂ, Mircea. Tratat de biblioteconomie, Vol, 3: *Direcţii moderne în biblioteconomia contemporană*. Bucureşti: Editura ABR, 2017

TÎRZIMAN, Elena. *Resurse Internet şi practici de Informare*. Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 2011

TÎRZIMAN, Elena. *Organizarea şi regăsirea informaţiei*.Târgovişte: Editura Bibliotheca, 2016, (Colectia Universitaria – Informare şi Comunicare).

Vlăsceanu, Lazăr; Miroiu, Adrian; Păunescu, Mihai; Hâncean, Marian-Gabriel (ed.) (2011), *Barometrul Calităţii 2010. Starea calităţii în învăţământul superior din România*, Editura Universităţii „Transilvania", Braşov.

PUBLIC LIBRARY AS A FACILITATOR IN SOCIAL INCLUSION PROCESS

Corina DOVÎNCĂ,
PhD Candidate, University of Bucharest

Abstract: The aim of this paper is to present and discuss about the connection between concepts like social exclusion, social inclusion and vulnerability, and the public library, which can play an important role as a facilitator or intermediar in access to information and services, as instruments of social integration. Public libraries are collaborative centres blending information provision, opportunities and human services for all members of a community and can be a community anchor for vulnerable populations or for those categories of users with special needs. Also is about awareness of the role that the romanian public library can play in fulfilling its users's special needs and how it can contribute to the social inclusion process.

Keywords: public library, social inclusion, social exclusion, vulnerability, integration.

Introducere

În societatea contemporană excluziunea socială a devenit una dintre cele mai mari probleme cu care se confruntă umanitatea şi care afectează deopotrivă individul şi grupul sau comunitatea de indivizi, din punct de vedere social, dar şi economic, politic sau cultural. Deşi nu este uniform definit, conceptul de excluziune socială descrie, în general, *starea* în care indivizii sau grupurile de indivizi, consideraţi vulnerabili în baza anumitor criterii (sex, vârstă, dizabilităţi, rasă, etnie etc.), sunt incapabili să participe pe deplin la activităţile comunităţii sau ale societăţii din care fac parte. Excluziunea se referă, de asemenea, şi la *procesul* care conduce la o astfel de stare şi o susţine. „Interceptat" la timp, acest proces poate fi oprit, astfel încât cei vulnerabili – grupuri sau indivizi – să poată profita de beneficiile oferite de comunitate / societate. Prevenţia este o acţiune mai convenabilă decât vindecarea, ea presupune, însă, o bună cunoaştere a membrilor unei comunităţi şi o analiză atentă a nevoilor lor. În acest punct biblioteca publică poate juca un rol important în procesul de incluziune socială, prin contactul direct şi permanent pe care îl are cu utilizatorii săi, prin relaţia dezinteresată, bazată pe încredere pe care bibliotecarii o dezvoltă cu aceştia. Acţiunile bibliotecii pot spijini cu adevărat membrii unei comunităţi, dacă sunt proiectate în mod intenţionat, astfel încât să abordeze impactul specific al unor probleme bine înţelese, importante pentru comunitate. Cunoaşterea şi înţelegerea clară a problemelor acelor comunităţi considerate vulnerabile, precum şi definirea cât mai precisă a nevoilor lor reprezintă primul pas în exercitarea corectă a acestui rol.

1. Locul bibliotecii publice în sistemul naţional al bibliotecilor

Înainte de a analiza rolul pe care biblioteca publică îl poate avea în procesul de incluziune în comunitate a acelor utilizatori consideraţi vulnerabili este important să stabilim care este misiunea acestei instituţii, să identificăm care sunt valorile organizaţionale care o definesc şi o diferenţiază de celelalte tipuri de biblioteci din

sistemul naţional, cu alte cuvinte, să evidenţiem care este rolul unic al acesteia. "*Identificarea corectă a valorilor organizaţiei reprezintă componenta esenţială în definirea noastră ca instituţie, fiindcă, pornind de la acestea, vom contura restul elementelor de identitate: misiune, viziune, brand, logo, slogan, mesaj public, strategie de comunicare, ambient etc. sau, altfel spus, toate acţiunile bibliotecarilor şi ale managementului bibliotecii*." (Ghiurco, 2015)

Atunci când vorbim despre bibliotecile şcolare sau despre cele universitare putem deduce, fără a fi specialişti, care sunt valorile organizaţionale ale fiecăreia dintre acestea, din chiar denumirile lor, strâns legate de activităţile de educaţie şi învăţământ. Putem deduce, de asemenea, şi care sunt grupurile de utilizatori, cărora aceste biblioteci li se adresează cu precădere (elevi, studenţi, cadre didactice universitare şi preuniversitare, cercetători).

În ceea ce priveşte biblioteca publică, aceste valori organizaţionale sunt vag înţelese pentru că sunt vag definite. Conform legislaţiei româneşti în domeniu, biblioteca publică "*asigură egalitatea accesului la informaţii şi la documentele necesare informării, educaţiei permanente şi dezvoltării personalităţii utilizatorilor, fără deosebire de statut social sau economic, vârstă, sex, apartenenţă politică, religie ori naţionalitate*" (Legea bibliotecilor, 2002, Art. 22, (2)). Chiar dacă formularea "*egalitatea accesului*" ne induce ideea de democratizare a informaţiei, aceasta nu reuşeşte să facă o diferenţiere clară între biblioteca publică şi celelalte tipuri de biblioteci, toate având în centrul preocupărilor lor *asigurarea accesului la informaţii şi la documente*.

Pe de altă parte, în Manifestul IFLA/UNESCO (1994) este recunoscută contribuţia importantă a bibliotecii publice la democraţie şi se admite faptul că aceasta reprezintă baza unei societăţi democratice: „*Manifestul acesta proclamă credinţa UNESCO în biblioteca publică ca forţă vie pentru educaţie, cultură şi informare, ca agent esenţial în încurajarea păcii şi bunăstarii spirituale prin intermediul intelectelor bărbaţilor şi femeilor.*" Biblioteca publică este văzută, în continuare, ca fiind o forţă activă în procesele de educaţie, cultură şi informaţie, valori ce se intersectează cu cele ale altor biblioteci sau instituţii publice, dar aici (în Manifest) diferenţa este făcută de noul rol care i se atribuie bibliotecii publice: acela de promotor al bunăstării spirituale a membrilor societăţii, indiferent de sex (în original: „*spiritual welfare through the minds of men and women*"). Ideea de bunăstare spirituală este cu totul nouă şi înlocuieşte conceptul din varianta anterioară a Manifestului de „*înţelegere dintre oameni şi între naţiuni*" (UNESCO, 1972, p. 1). Un alt element nou, inclus în Manifestul din 1994, este abordarea de gen, femeile şi bărbaţii fiind menţionaţi ca entităţi diferite – în timp ce în Manifestul din 1972 se vorbeşte despre oameni, în general. Aceasta diferenţiere poate fi interpretată ca fiind o recunoaştere a nevoilor speciale de informare pentru fiecare categorie de gen, în parte.

În legislaţia românească nu se face aceeastă distincţie şi nicio altă separare pe categorii a utilizatorilor cărora li se adresează biblioteca publică, aşa cum sunt ei specificaţi, de exemplu, în cazul bibliotecilor şcolare sau al celor universitare, prin urmare nici serviciile nu sunt adaptate nevoilor unor categorii speciale de utilizatori, iar

principalele atribuţii ale bibliotecii publice sunt orientate mai degrabă către colecţionarea, achiziţionarea şi conservarea de documente, decât către oameni.

Biblioteca publică se adresează *"tuturor membrilor unei comunităţi locale ori zonale"* (Legea bibliotecilor, 2002, Art. 22, (1)). Populaţia este, aşadar, una eterogenă, alcătuită din persoane de vârste diferite, cu ocupaţii diferite, provenind din pături sociale diferite ca statut sau dezvoltare economică, având în comun apartenenţa la acelaşi spaţiu geografic şi cultural. Prin urmare, nevoile - de lectură, de documentare, de studiu, de socializare, de obţinere a unor informaţii practice etc. - diferă foarte mult, în funcţie de domeniul de interes sau de problema concretă cu care se confruntă, la un moment dat, un anumit utilizator sau o anumită categorie de utilizatori. Tot Manifestul IFLA/UNESCO (1994), care reprezintă o importantă declaraţie de principii, vine cu precizări şi în acest sens, prin următoarea menţiune: *„...este necesară oferirea de servicii şi materiale specifice utilizatorilor care nu pot, din diferite motive, să le folosească pe cele obişnuite. Această categorie cuprinde, de exemplu, minorităţile lingvistice, persoanele cu disabilităţi sau cele din spitale sau închisori. Toate grupele de vârstă trebuie să găsească materiale adecvate nevoilor lor."* Această menţiune referitoare utilizatorii care fac parte din anumite categorii sociale sau din grupurile considerate vulnerabile reprezintă un angajament faţă de incluziune.

Biblioteca publică contemporană reprezintă *oglinda comunităţii deservite*, pentru care utililitatea publică în spaţiul comunitar se măsoară în gradul de satisfacere a nevoilor utilizatorilor săi (Tîrziman, 2021). Putem afirmă că biblioteca publică este chiar mai mult decât o reflectare a comunităţii, este o *ancora comunitară* (Moxley, Abbas, 2016), care poate contribui, în mod fundamental, la creşterea calităţii vieţii unor comunităţi întregi, în special în perioadele de schimbări sociale. Pentru a-şi demonstra cu succes importanţa pe care o poate avea intr-o comunitate, biblioteca publică trebuie, mai întâi de toate, să identifice nevoile acesteia, prin analiza atentă a membrilor săi, şi apoi să-şi adapteze serviciile, spaţiile şi programele la aceste nevoi - adecvarea serviciilor şi materialelor la categoriile de utilizatori fiind explicit menţionată şi în Manifestul IFLA/UNESCO (1994).

Biblioteca publică, care se defineşte printr-o accentuată responsabilitate socială, poate avea un rol considerabil în facilitarea procesului de incluziune a personalor vulnerabile în comunitate, însă relaţia dintre cele două concepte este, încă, puţin explorată. Nielsen şi Borlund (2014) evidenţiază potenţialul de care dispun bibliotecile publice datorită resurselor umane, informaţionale şi de spaţiu fizic şi virtual disponibile tuturor, iar Gilton (2016) caracterizează bibliotecile publice ca fiind spaţii pentru învăţarea continuă (lifelong learning) formală, dar mai ales informală (atât în autonomie, cât şi ca rezultat al interacţiunilor sociale). Potrivit autorilor Moxley şi Abbas (2016) ele pot crea oportunităţi, în special pentru membri vulnerabili ai unei comunităţi, care, din cauza luptelor cu diversele probleme de sănătate fizică sau mentală, cu sărăcia sau cu tratamentul inegal, au nevoie de informaţii cu valoare adăugată, care să-i ajute în procesul de alfabetizare (în numeroasele sale forme, inclusiv alfabetizarea în sănătate), sporirea educaţiei, ocuparea forţei de muncă etc. Pentru astfel de populaţii, precum şi

pentru altele, biblioteca poate fi o poartă către informaţiile vitale, care să conducă la creşterea bunăstării, înţelegerea programelor sociale şi accesarea oportunităţilor de promovare a sănătăţii (Blackbum 2001; Tomplin 2001; Lukenbill şi Immrothp, 2009; Malachowski 2011).

2. Contextul socio-economic din România

În ţara noastră problemele cu care se confruntă societatea la nivel global: rata sărăciei, inegalitatea, rata de părăsire timpurie a şcolii, rata de inactivitate, în special în rândul femeilor, sunt printre cele mai ridicate din UE, nivelul de dobândire a competenţelor digitale, care ar putea conduce la integrarea absolvenţilor pe piaţa muncii este scăzut, iar starea de sănătate a populaţiei este sub media statelor europene. România are, în continuare, unul dintre cele mai coborâte niveluri ale cheltuielilor publice şi private pentru educaţie, cercetare şi dezvoltare din rândul statelor membre europene.

Chiar şi în condiţiile în care pe piaţa forţei de muncă se înregistrează evoluţii pozitive, rata sărăciei rămâne una foarte ridicată, pentru că aceste evoluţii nu includ decât anumite regiuni, cu precădere cele urbane, şi nu sunt accesibile tuturor categoriilor de populaţie. Disparităţile dintre mediul rural şi cel urban sunt semnificative: rata riscului de sărăcie în zonele rurale este de aproape cinci ori mai mare decât în oraşe. Polarizarea, nu doar la nivelul unor persoane, ci şi la nivelul unei regiuni, este suficient de evidentă pentru a nu mai aduce vreun argument în acest sens. Precaritatea resurselor economice personale, locale sau regionale contribuie, în mod nefericit, la reducerea potenţialului de incluziune şi de contracarare a riscurilor de abandon educational sau chiar social.

Această situaţie afectează cel mai mult copiii României – ”*un sfert dintre ei nu au minimul necesar pentru a creşte în condiţii corespunzătoare, iar unul din zece copii din mediul rural se culcă flămând. 25% dintre copiii de la sate abandonează şcoala, iar circa 40% din absolvenţii de gimnaziu sunt analfabeţi funcţional. Mai puţin de 7% dintre copiii aflaţi în sistemul de protecţie sunt adoptabili. Alţi 100.000 de copii sunt lipsiţi de unul sau ambii părinţi, pentru că părintele/părinţii nu se mai află în ţară*” (Programul de Guvernare 2020-2024, Guvernul României).

În pofida faptului că legile şi politicile naţionale privind grupurile vulnerabile s-au îmbunătăţit semnificativ de la sfîrşitul regimului socialist totalitar, România încă nu reuşeşte să ajute cu adevărat persoanele vulnerabile din comunităţile rurale, marginalizate, sărace. Iniţiativele de îmbunătăţire a participării la educaţie, în special pentru populaţiile expuse riscului, reformele de pe piaţa forţei de muncă sau stategiile naţionale de dezvoltare nu sunt coerente, iar voinţă politică de reformă la nivelul Guvernului nu este îndeajuns. Investiţiile insuficiente în educaţia formală, dar, mai ales, în cea non-fomală, punerea în rândul figuranţilor a unor actori principali şi acordarea unor roluri depline altora, cu o înţelegere limitată a priorităţilor din domeniul educaţiei sau al incluziunii sociale, fac ca problemele oamenilor vulnerabili să rămână nerezolvate,

iar ei să trăiască, în continuare, cu acces minimal la educaţie, servicii socio-medicale şi locuire decentă.

La aceste limitări se adaugă atitudinea socială negativă - reminiscenţă a vechiul regim şi barierele impuse de structura societăţii, care continuă să creeze dezavantaje pentru persoanele aparţinând acestor grupuri. Oamenii cu diverse tipuri de dizabilităţi, de exemplu, sunt încă priviţi la fel ca în perioada comunistă: bolnavi, incapabili, dependenţi. Infirmităţile lor sunt, în continuare, surse de stigmatizare, nefiind înţelese şi acceptate ca parte a diversităţii umane.

Rasismul, misoginia, analfabetismul funcţional, abandonul şcolar, sărăcia, migraţia masivă a populaţiei (1/3 din populaţia României trăieşte în străinătate) sunt probleme majore cu care se confruntă nu numai ţara noastră, ci întreaga omenire şi cărora le sunt dedicate numeroase dezbateri şi strategii.

Schimbările de natură economică, care au intervenit la nivelul societăţii, în ultima perioadă au afectat direct biblioteca publică, prin măsurile de austeritate şi restrângerile bugetare, care i s-au impus (în România, ea are unul dintre cele mai restrânse bugete dintre entităţile publice) sau chiar prin desfiinţarea ei definitivă din anumite comunităţi. Problemele complexe amintite anterior, care impun adoptarea unor măsuri de incluziune şi a unor strategii de dezvoltare la nivelul instituţiilor publice, afectează şi ele, în mod indirect, biblioteca publică, prin presiunea pe care o pun pe serviciile oferite de aceasta, servicii care trebuie adaptate noilor realităţi, restructurate, reproiectate sau reinventate, cu resurse puţine.

Există, desigur, o serie de măsuri şi strategii prin care bibliotecile publice pot inova spaţiile, serviciile şi programele oferite comunităţilor, astfel încât să poată satisface nevoile şi interesele tuturor membrilor acestora, însă este important ca aceste măsuri şi strategii sa fie susţinute, mai ales financiar, de autorităţile locale, necesitând investiţii considerabile în munca în echipă, spaţii sau facilităţi, personal suplimentar etc.

Unele ţări europene au înţeles că este important să angajeze în aceasta luptă nu numai resursele de care dispun, ci şi toate entităţile capabile să ajute la sporirea gradului de participare la educaţie, la creşterea nivelului de trai, la intensificarea procesului de incluziune socială, la mărirea ratei de ocupare a forţei de muncă, la stoparea migraţiei şi a şomajului etc. Ţări precum: Norvegia, Danemarca, Finlanda, Marea Britanie, Italia, Portugalia nu numai că investesc masiv în bibliotecile lor publice, înţelegând că acestea reprezintă cea mai simplă şi cea mai uşoară formulă de a genera şi de a cultiva educaţia continuă în rândul populaţiei dintr-o comunitate mai mică sau mai mare, dar promovează şi colaborarea sau parteneriatele locale, regionale, internaţionale, ca forme de susţinere a dezvoltării economice a comunităţilor deservite şi de combatere a excluziunii sociale (de exemplu: Biblioteca *Cumbria* din Marea Britanie a realizat o serie de parteneriate cu organizaţii din sectorul sanitar, precum: *Alzheimer's Society, AgeUK, Dementia Care Matters, Adult Social Care and Prism Arts*, în vederea susţinerii, înţelegerii şi includerii în comunitate a acelor membri afectaţi de demenţă).

Corelaţia dintre nivelul de educaţie a populaţiei şi gradul de incluziune socială sau nivelul de dezvoltare economică a unei ţări este evidentă, ceea ce este mai puţin

evident este rolul şi contribuţia pe care biblioteca publică le poate avea la această dezvoltare, prin serviciile, programele şi competenţele pe care le oferă comunităţii şi care trebuie gândite astfel încât biblioteca să devină nu numai o formă de petrecere a timpului liber sau de delectare, ci şi un instrument prin care oamenilor să li se deschidă noi perspective asupra vieţii, absolut necesare, mai cu seamă într-o societate polarizată şi incapabilă de nuanţe.

Deşi la nivel internaţional s-au scris multe rânduri referitoare la utilizatorii vulnerabili, pornind de la cum ar trebui să se comporte bibliotecarii cu aceştia la modalităţile inovative şi strategiile de incluziune socială pe care ar trebui să le adopte pentru a-i ajuta (Torrey, Esposito, Geller, 2009), practic în ţara noastră sunt foarte puţine biblioteci publice care au înţeles că rolul lor este unul mult mai important decât acela de a împrumuta cărti sau de a intermedia accesul la Internet. Pe măsură ce populaţia vulnerabilă devine mai cunoscută într-o comunitate, bibliotecarii trebuie să-şi asume rolul de a oferi mai mult decât cunoscutele servicii tradiţionale, cu care s-au obişnuit. Este esenţial ca ei să înţeleagă contextul social în care trăiesc persoanele vulnerabile şi să identifice nevoile lor unice de informare şi de servicii, nevoi care decurg din situaţiile lor speciale. Numai în acest fel bibliotecile publice pot ajuta oamenii să obţină bunăstarea spirituala despre care se vorbeşte în Manifestul IFLA/UNESCO (1994).

3. Bibliotecilor publice –medii deschise de învăţare

Învăţarea - informală şi non-formală – este din ce în ce mai recunoscută şi prezentă în politicile UE. Pornind de la cele două iniţiative emblematice din domeniul incluziunii: „*Agenda pentru noi competenţe şi locuri de muncă*" şi „*Platforma europeană împotriva sărăciei şi excluziunii sociale*", coroborate cu iniţiativa pentru stimularea creşterii economice inteligente, "*Tineretul în mişcare*", Comisia Europeană acordă învăţării non-formale şi informale un rol major în creşterea nivelului de calificare pentru tineri, şomeri şi comunităţi defavorizate, creştere care conduce, în cele din urmă, la dezvoltarea economiei europene.

Ştim din experienţă că citirea şi scrierea nu mai sunt, de multă vreme, suficiente în societatea informaţională, hiperconectată la economia digitală. La nivelul comunităţii, nu mai este suficient să asiguri calculatoare, smartphon-uri şi alte dispozitive tehnice pentru a rezolva riscul unui viitor decalaj digital al populaţiei. Este necesar să fie dezvoltate noi competenţe în domenii precum: cultura informaţională, educaţia media, instruirea computerizată sau educaţia culturală.

Una dintre sarcinile de baza, în acest sens, o reprezintă stabilirea de noi politici eficiente pentru instruirea şi formarea populaţiei, acest lucru fiind crucial în asigurarea unei participări active la societatea cunoaşterii, cu cerinţele şi condiţiile sale în schimbare. Mobilitatea crescândă a populaţiei, a tehnicii şi a tehnologiei, a simbolurilor şi informaţiei schimbă şi modifică sensul educaţiei. Învăţarea pe tot parcursul vieţii – incluzând aici atât învăţarea non-formală (care nu duce la o calificare formală) cât şi pe cea informală (sfaturi individuale oferite adhoc, consiliere, referinţe directe) - reprezintă

o formă de adaptare la cerinţele societăţii, ajutând oamenii de toate vârstele să-şi dezvolte abilităţile şi cunoştinţele. Pentru că educaţia în societatea cunoaşterii înseamnă dezvoltarea competenţelor secolului al XXI-lea, adică punerea în centrul procesului educaţional a nevoilor individului şi formarea specialistului care se cere pe piaţă.

Rolul bibliotecilor publice în acest proces de instruire şi formare a membrilor unei comunităţi este din ce în ce mai evident, deşi rareori aceste instituţii de cultură au ocupat o poziţie strategică în politicile de dezvoltare europene sau naţionale.

Bibliotecile publice reprezintă un „*al treilea spaţiu*", după casă, şcoală sau serviciu, spaţiu în care copiii şi adulţii pot folosi resursele fizice şi digitale pentru formarea unor abilităţi de bază, pot primi consultaţii informale de la un bibliotecar instruit sau pot participa la activităţi structurate şi, adesea, certificate sau la cursuri non-formale, organizate de bibliotecă sau în parteneriat cu alte instituţii publice şi private.

Bibliotecile publice constituie, practic, o plasă de salvare, o oportunitate pentru persoanele care, în mod obişnuit, nu dispun de resurse financiare suficiente pentru a accede la educaţia formală. Ele sunt cele mai democratice instituţii ale statului: oferă acces gratuit şi nediscriminatoriu la informaţie şi pun la dispoziţia tuturor, fără excepţie, resursele necesare învăţării pe tot parcursul vieţii, începând de la cele tradiţionale (cărţi, reviste, ziare etc.) şi până la echipamentele cele mai moderne (calculatoare, imprimante 3D, scannere performante etc.). Pe lângă toate acestea, bibliotecarii din sistemul de biblioteci publice ajung să cunoască foarte bine nevoile şi neajunsurile membrilor comunităţii pe care o servesc, lucrând cu oamenii mai direct decât orice altă organizaţie şi dezvoltând, în timp, o relaţie euristică cu aceştia, prin prisma serviciilor infodocumentare şi a asistenţei permanente, pe care le-o oferă.

Aşadar, bibliotecile publice, în măsura în care sunt implicate activ în viaţa comunităţii, deţin toate datele despre nevoile membrilor acesteia, fiind cele mai în măsură să contribuie la atingerea obiectivelor stabilite de UE în domeniul incluziunii, prin oferta de programe, servicii specializate, proiecte şi activităţi cu un pronunţat caracter incluziv şi pot face dovada de netăgăduit a contribuţiei lor la educaţia, îmbunătăţirea vieţii sociale şi creşterea calităţii vieţii oamenilor.

În raportul comun privind implementarea cadrului strategic pentru cooperare europeană în educaţie şi formare (ET 2020), adoptat de Education Youth Culture şi Sport Council (EYCS), în noiembrie 2015, este menţionat rolul bibliotecilor publice ca medii deschise de învăţare şi perfecţionare digitală, dezvoltare de pedagogii inovatoare şi promovare a incluziunii sociale. "*Mediile de învăţare deschise, cum ar fi bibliotecile publice, centrele de învăţământ pentru adulţi şi universităţile deschise, pot susţine colaborarea dintre sectoarele educaţionale, inclusiv pentru cursanţii defavorizaţi*" (Jurnalul Oficial al UE, 2015).

Începând cu educaţia şi îngrijirea copiilor preşcolari (ECEC - early childhood education and care) şi până la educaţia terţiară şi educaţia non-formală a adulţilor, instruirea şi formarea sunt fundamentale pentru participarea cu succes la viaţa unei comunităţi şi pentru constituirea unor societăţi mai incluzive. Pandemia COVID19, care a marcat omenirea în ultimii doi ani, a făcut şi mai evidentă importanţa incluziunii şi a

egalității de șanse în educație, astfel că *incluziunea și egalitatea de gen* reprezintă una dintre cele șase dimensiuni ale *Spațiului european al educației*.

Concluzii

În multe comunități din lume, oamenii acordă o importanță considerabilă rolului pe care biblioteca publică îl are în viața lor, în special datorită serviciilor gratuite pe care aceasta le oferă: împrumutul cărților, accesarea Internetului, obținerea de informații și utilizarea resurselor media etc. Pe lângă serviciile tradiționale ale bibliotecii și accesul la echipamente tehnologice actuale, biblioteca publică servește din ce în ce mai mult drept ancoră comunitară pentru populațiile expuse riscului și pentru persoanele considerate vulnerabile (copii, bătrâni, femei, șomeri, imigranți, persoane fără adăpost, persoane aflate în detenție etc.). Pentru aceste categorii de utilizatori, în mod special, biblioteca publică, prin acțiunile, programele și proiectele pe care le dezvoltă sau pe care le-ar putea dezvolta, cu ajutorul unei susțineri financiare adecvate din partea autorităților locale, contribuie în mod vital la îmbunătățirea calității vieții întregii comunități, în slujba căreia se află, în special în perioadele de schimbare socială.

Bibliografie

BLACKBUM, N. Building Bridges: Towards Integrated Library and Information Services for Mental Health and Social Care. În: *Health Information and Libraries Journal*, Vol. 18, 2001, pp. 203–212

CHAMBERS, Robert. Editorial introduction: vulnerability, coping and policy. În: *IDS Bulletin*, Vol. 20, No. 2, 1989, pp.1–7 [online] [accesat la: 11 aprilie 2021]. Disponibil la: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1759-5436.1989.mp20002001.x

COJOCARU, Venera-Mihaela; MAREȘ, Gabriel; CÎRTIȚĂ-BUZOIANU, Cristina. *Ghid de incluziune socială*. Cluj-Napoca: Presa universitară Clujeană, 2019. 104 p.

COMISIA Europeana. *Raportul de țară din 2020 privind România: document de lucru al serviciilor Comisiei.* Bruxelles, 26.2.2020 [online] [accesat la: 11 aprilie 2021]. Disponibil la: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european_semester_country-report-romania_ro.pdf

DEARNESS, K.; TOMPLIN, A. Development of the National electronic Library for Mental Health: Providing Evidence-based Information for all. În: *Health Information and Libraries Journal*, Vol. 18, pp. 167–174, 2001

EUROPEAN Commission. Directorate-General for Employment and Social Affairs. Unit E.2. *Joint report on social inclusion: 2004* [online]. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004. [accesat la: 21 aprilie 2021]. Disponibil la: https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/final_joint_inclusion_report_2003_en.pdf

FELTHAM, Colin; DRYDEN, Windy. *Dictionary of Counselling*. 2nd Ed. London: Whurr Publishers. 1993. 267 p.

GHEORGHE, Dan. Cel mai inspirat bibliotecar din lume trăiește în comuna Pietrari [online]. În: *România Liberă*, [accesat la: 20 mai 2021]. Disponibil la: https://romanialibera.ro/special/reportaje/cel-mai-inspirat-bibliotecar-din-lume-traieste-in-comuna-pietrari-343458

GHIURCO, Bogdan-Nicolae. Cum se construiește identitatea unei biblioteci. În: *Biblioteca: revista română de bibliologie și știința informării*, nr. 10, 2015, pp. 293-298

GILTON, Donna L. *Creating and promoting lifelong learning in public libraries: tools and tips for practitioners*. Lanham, Boulder, New York, London, Rowman and Littlefield, 2016. VIII, 213 p.
GUVERNUL României. *Programul de Guvernare 2020-2024*. [online] [accesat la: 11 aprilie 2021]. Disponibil la: https://gov.ro/ro/obiective/programul-de-guvernare-2020-2024#null
HYDER, Eileen; Tissot Cathy. "That's definite discrimination": practice under the umbrella of inclusion [online]. În: *Disability & Society*, Vol. 28, No. 1, 2013, pp. 1-13. [accesat la: 14 mai 2021]. Disponibil la: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09687599.2012.695579
IFLA/UNESCO Manifestul bibliotecii publice, 1994 [online], [accesat la: 25 mai 2021]. Disponibil la: https://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/publications/PL-manifesto/pl-manifesto-ro.pdf
IMRIE, Rob; KUMAR, Marion. Focusing on Disability and Access in the Built Environment [online]. În: *Disability & Society*, Vol. 13, No. 3, 1998, pp. 357-374. [accesat la: 13 mai 2021]. Disponibil la: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09687599826687?src=recsys
JAEGER, Paul T.; GORHAM, Ursula; BERTOT, John Carlo… . Democracy, Neutrality, and Value Demonstration in the Age of Austerity. În: *The Library Quarterly: Information, Community Policy*, Vol. 83, Iss. 4, 2013, pp. 368–382
JURNALUL Oficial al Uniunii Europene. Raportul comun pentru 2015 al Consiliului şi al Comisiei privind punerea în aplicare a Cadrului strategic pentru cooperarea europeană în domeniul educaţiei şi formării profesionale (ET 2020): Noi priorităţi pentru cooperarea europeană în domeniul educaţiei şi formării profesionale (2015/C 417/04). [Online]. [Accesat în data de 23.01.2021]. Disponibil la adresa: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A52015XG1215%2802%29
KASPERSON, Roger E.; DOW, Kristin; ARCHER, Emma; CACERES, Daniel M. … *Vulnerable people and places* [online], [accesat la: 13 mai 2021]. Disponibil la: https://www.researchgate.net/publication/310594666_Vulnerable_people_and_places
KITCHIN, Rob. 'Out of Place', 'Knowing One's Place': Space, Power and the Exclusion of Disabled People [online]. În: *Disability & Society*, Vol. 13, No. 3, pp. 343–56. [accesat la: 14 mai 2021]. Disponibil la: https://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080%2F09687599826678
LUKENBILL, B.; IMMROTH, B. School and Public Youth Librarians as Health Information Gatekeepers: Research from the Lower Rio Grande Valley of Texas. În: *School Library Media Research*, Vol. 12, 2009, pp. 1–35
MALACHOWSKI, M. Patient Activation: Public Libraries and Health Literacy. În: *Computers in Libraries*, Vol. 31, 2011, pp. 5–9
MARIA Rita Bertolozzi Affilliation; Lucia Yasuko Izumi Nichiata Affilliation; Renata Ferreira Takahashi Affilliation; Lislaine Aparecida Fracolli Affilliation. The use of the „vulnerability" concept in the nursing area. În: *Revista latino-americana de enfermagem*. Brazil: Universidade de Sao Paulo, 2008, Sep-Oct; 16(5), pp. 923-928
MIFTODE, Vasile (coord); COJOCARU, Maria; COJOCARU, Ştefan; IRIMESCU, Gabriela…. *Populaţii vulnerabile şi fenomene de auto-marginalizare*. Iaşi: Editura Lumen, 2002. 410 p.
MIFTODE, Vasile (coord); IRIMESCU, Gabriela; COJOCARU, Daniela…*Sociologia populaţiilor vulnerabile: teorie şi metodă.* Iaşi: Editura Universităţii Alexandru Ioan Cuza, 2004. 423 p.
MINISTERUL Muncii şi Justiţiei Sociale. *Analiza şi evaluarea grupurilor vulnerabile în vederea stabilirii nevoii de servicii sociale: raport* [online], [accesat la: 20 mai 2021]. Disponibil la: https://mmuncii.ro/j33/images/Documente/MMPS/Rapoarte_si_studii_MMPS/2019_-_Raport_grupuri_vulnerabile_final.pdf
MOXLEY, David P.; ABBAS, June M. Envisioning Libraries as Collaborative Community Anchors for Social Service Provision to Vulnerable Populations [online]. În: *Practice: Social Work in Action*, Vol. 28, no. 5, Dec. 2016, pp. 311-330, [accesat la: 25 mai 2021]. Disponibil la: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09503153.2015.1135891
QUICK, Susannah; PRIOR, Gillian; TOOMBS, Ben… *Cross-European survey to measure users' perceptions of the benefits of ICT in public libraries: final report* [online]. [S. l.]: [s. n.], 2013. 67 p. [accesat la: 24 ianuarie 2021]. Disponibil la:

https://digital.lib.washington.edu/researchworks/bitstream/handle/1773/22718/Final%20Report%20-%20Cross-European%20Library%20Impact.pdf?sequence=1
NIELSEN, Gerner Bo; BORLUND, Pia. *Public libraries and lifelong learning.* În: Perspectives of Innovations, Economics&Business, vol. 14(2), 2014, p. 94-102
PARLAMENTUL României. Legea bibliotecilor Nr. 334 din 18 iunie 2002 [online]. Text publicat în: *Monitorul Oficial*, Partea I, Nr. 132 din 11 februarie 2005. [accesat la: 13 mai 2021]. Disponibil la: https://lege5.ro/gratuit/gm4tenbz/legea-bibliotecilor-nr-334-2002
PARLAMENTUL României. Legea asistenţei sociale Nr. 292 din 20 decembrie 2011 [online]. Text publicat în: *Monitorul Oficial*, nr. 905, 20 decembrie 2011, [accesat la: 13 mai 2021]. Disponibil la: https://mmuncii.ro/j33/images/Documente/Legislatie/Assistenta-sociala-2018/Legea_asistentei_sociale_18012018.pdf
POPESCU, Raluca. *Grupurile vulnerabile şi economia socială. romi şi femei în dificultate: manual de intervenţie*. Bucureşti: Editura Expert, 2011. 104 p.
REBELEANU, Adina. *Populații vulnerabile* [online] [accesat la: 11 aprilie 2021]. Disponibil la: https://www.academia.edu/10359068/Populatii_vulnerabile
ŞOIŢU, Daniela; REBELEANU, Adina; OPREA, Liviu. Politicile publice socio-medicale, între "vulnerabilităţi" şi "riscuri". În: *Revista Română de Bioetică*, Vol. 11, Nr. 1, ianuarie – martie, 2013 [online] [accesat la: 13 mai 2021]. Disponibil la: https://www.proquest.com/central/docview/1439844091/5E3493512FF04DFEPQ/1?accountid=15533
TÎRZIMAN, Elena. Biblioteca publică contemporană - reflexie socio-culturală a comunităţii deservite [online]. În: *Biblioteca: revista română de bibliologie şi ştiinţa informării*, nr. 2, 2021, pp. 1 - 4. [accesat la: 10 mai 2021]. Disponibil la: http://www.bibnat.ro/dyn-doc/publicatii/Revista%20Biblioteca%202_2021_site.pdf
TORREY, E. F.; ESPOSITO, R.; GELLER, J. Problems Associated with Mentally Ill Individuals in Public Libraries. În: Public Libraries, Vol. 48, 2009, pp. 45–51
WHO Regional Office for Europe; World Health Organization; WHO Commission on Social Determinants of Health. *Closing the Gap in a Generation: Health Equity through Action on the Social Determinants of Health*. Geneva: World Health Organization, 2008. 256 p.

BOOK DONATIONS IN THE PATRIMONY OF PUBLIC LIBRARIES

Cristina Manuela BACIU,
PhD candidate, University of Bucharest

Abstract: The cultural and scientific patrimony expresses the identity of a nation and its contribution to the universal patrimony.
The library's mission, over time, was linked to the books heritage and other related activities to its preservation, recovery, availability to the public and integrity for future generations.
The public libraries identify relevant documents of the local community, which are expressing its patrimony in the documentary form, they manage book donations from local personalities, organize activities and events to capitalize the local cultural heritage.

Keywords: public libraries, patrimony, book donations, special collections, cultural heritage.

Patrimoniul cultural al fiecărei ţări, ca parte a patrimoniului cultural mondial, este considerat expresia de netăgăduit a valorilor, tradiţiilor, credinţelor şi cunoştinţelor ce au străbătut timpul până în zilele noastre, de păstrarea şi conservarea căruia, pentru folosul generaţiilor viitoare, suntem responsabili, fiecare în parte. Mijloacele prin care societăţile prezentului, conservă, promovează şi valorifică aceste comori ale spiritului uman, reprezentate de patrimoniul cultural în ansamblul său, sunt considerate elemente cheie de toate statele lumii şi de organizaţiile internaţionale ce acţionează la nivel global. UNESCO – consideră că patrimoniul cultural reuneşte întregul corpus de semne materiale, atât artistice, cât şi simbolice, prin care se afirmă şi se îmbogăţesc identităţile culturale, şi care sunt transmise din generaţie în generaţie întregii umanităţi, şi prin urmare, patrimonial, exprimă moştenirea umanităţii.

Factorii principali care determină apartenenţa unui obiect la patrimoniul cultural prin stabilirea valorii patrimoniului sunt vechimea elementului, calităţile sale intrinseci, şi importanţa sa pentru a înţelege istoria.

Patrimoniul cultural şi ştiinţific ne reprezintă la nivel de individ, de grup, de societate şi comunitate, exprimând identitatea unei naţiuni şi contribuţia acesteia la patrimoniul universal. Prin urmare, prezervarea, conservarea şi valorificarea patrimoniului cultural şi ştiinţific naţional şi integrarea acestuia în patrimoniul mondial constituie obiective naţionale.

În legislaţia actuală, în concordanţă cu definirea sa, patrimoniul cultural naţional cuprinde două categorii: patrimoniul cultural material şi patrimoniul cultural imaterial.

La rândul său, patrimoniul cultural material este format din cel ***imobil*** (siturile şi rezervaţiile care au caracter arheologic, etnografic, tehnic şi arhitectural, constituite din terenuri, parcuri naturale, grădini botanice şi zoologice, precum şi construcţii aferente) şi cel ***mobil*** (bunurile culturale aflate în muzee, colecţii muzeale şi biblioteci).

Din punctul de vedere care ne interesează aici, manuscrisele, incunabulele, cărţile rare, vechi şi cu valoare bibliofilă, documente şi tipărituri de interes social (documente

de arhivă, hărţi şi alte materiale cartografice), intră in patrimoniul cultural naţional mobil, în categoria bunuri arheologice şi istorico-documentare. În funcţie de importanţa sau de semnificaţia lor istorică, documentară, artistică, ştiinţifică şi tehnică, literară, bibliofilă, de vechimea, unicitatea sau raritatea lor, acestea pot fi incluse în tezaurul patrimoniului cultural naţional mobil, care este alcătuit din bunuri culturale de valoare excepţională pentru umanitate, sau în fondul patrimoniului cultural naţional mobil, alcătuit din bunuri culturale cu valoare deosebită pentru România. [1]

Biblioteca – abordare istorică şi contemporană a misiunii sale patrimoniale

De-a lungul istoriei, regăsim biblioteca ca o instituţie prezentă în viaţa societăţii în diferite reprezentări, în funcţie de nivelul de dezvoltare şi de educaţie al populaţiei, de activitatea editorială existentă, de circulaţia documentelor şi interesul manifestat pentru conservarea patrimoniului tipărit. Misiunea bibliotecii de-a lungul timpului a fost indisolubil legată de patrimoniul documentar, de toate activităţile de constituire, prelucrare, conservare, valorificare a patrimoniului, de asigurarea integrităţii sale şi a accesului pentru generaţiile viitoare. Bibliotecile au fost implicate în păstrarea moştenirii culturale a umanităţii, de aceea ele exprimă, în sens metaforic, memoria umanităţii.

De la crearea Bibliotecii din Alexandria în secolul al III-lea înaintea erei noastre şi până la apariţia bibliotecilor populare din secolul al XIX-lea, bibliotecile au avut permanent ca obiectiv primordial strângerea de documente de valoare, care să reflecte cunoaşterea umană. Valorile culturale pe care le posedăm astăzi sunt întemeiate pe munca generaţiilor din trecut.[2]

Perioada antichităţii a fost prielnică pentru biblioteci şi pentru activităţile menite a păstra creaţia intelectuală a umanităţii. Biblioteca antichităţii se regăsea lângă temple şi în palatele regale şi era un simbol al recunoaşterii sociale întrucât un regat, o comunitate erau deosebit de apreciate pentru nivelul şi valoarea intelectuală datorate colecţiilor documentare deţinute şi prestigiului cărturarilor săi. Nu de puţine ori, documentul scris avea o conotaţie sacră, iar bibliotecarul se alătura savanţilor vremii.

Istoria bibliotecilor nu se poate separa de istoria scrisului. Bibliotecile antichităţii s-au intemeiat şi dezvoltat împreună cu centrele de copiere. Copierea documentelor era cea mai comună modalitate de imbogăţire a colecţiilor. Reprezentative pentru această perioadă sunt: Biblioteca din Ugarit (sec 12 î.H.) care conţinea opere literare şi arhive istorice şi diplomatice; Biblioteca regelui Assurbanipal, de la Ninive (sec 7 î.H), care este cea mai mare colecţie de tăbliţe de lut (în miile de tăbliţe s-a găsit şi Epopeea lui Ghilgameş); Biblioteca din Alexandria (sec. 3 î.H), cea mai renumită bibliotecă a antichităţii care în epoca sa de înflorire avea peste jumătate de milion de documente, din păcate astăzi pierdute; Biblioteca din Pergamum (sec. 3 î.H), despre care se estimează ca

1 Legea nr. 182 din 25 octombrie 2000 (republicată) privind protejarea patrimoniului cultural naţional mobil. Publicată în „Monitorul Oficial” nr. 259 din 9.04.2014, art. 3, alin. 2, litera d şi art. 4. Disponibil la: http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/24761, accesat la: 27.08.2021.

2 Robert Coravu, Elena Tîrziman. Biblioteconomia românească la început de secol XXI: omagiu profesorului Mircea Regneală la 70 de ani. Constanţa: Editura Ex Ponto, 2013, p. 82.

avea peste 200.000 documente şi este biblioteca care a impus pergamentul ca suport de scriere. Biblioteci au mai existat şi la Roma, la palatul conducătorilor Imperiului Roman dar şi în China şi India pe lângă centre de învăţare budiste.

În ***perioada medievală***, se păstrează şi se dezvoltă tradiţiile cărturăreşti, bibliotecile sunt prezente preponderent în mănăstiri, iar rolul lor nu este doar de păstrător al documentelor vremii, ci prin celebrele scriptorii sunt copiate manuscrise, mare parte din moştenirea antichităţii fiind salvată în acest fel.

Remarcăm şi domeniile diverse ale documentelor şi colecţiilor: teologie, drept, medicină, muzică, retorică, istorie, gramatică, etc şi prin urmare, apariţia şcolilor (şi universităţilor în spaţiul occidental) pare un demers cât se poate de firesc. Bibliotecarul avea reputaţia omului de ştiinţă, a cercetătorului. Biblioteca medievală este instituţia socială cu o extraordinară reputaţie în epocă şi care, din perspectiva actuală, poate fi considerată instituţia fundamentală a emancipării şi progresului social.

Cea mai faimoasă bibliotecă medievală este Biblioteca Patriarhuliui Fotius din secolul 9 d.H. Această mare bibliotecă bizantină, alături de alte biblioteci mănăstireşti au contribuit la supravieţuirea culturii greco-romane precum şi la dezvoltarea şi răspândirea culturii creştine. Primele scriptorii apar la mânăstirea Vivarium din sudul Italiei (sec. 7 d. H) şi au fost un autentic model pentru multe alte mănăstirii şi sute de călugări care aveau sarcina de a copia documente teologice dar şi documente ale culturilor greacă şi latină. Modelul scriptorium a fost atât de puternic încât au apărut biblioteci şi în zonele care nu au fost sub influenţa civilizaţiei romane precum Irlanda. Invazia populaţiilor barbare duce la distrugerea multor colecţii şi biblioteci medievale. Începând cu secolul 12 se poate vorbi de o revigorare a activităţilor de copiere a manuscriselor şi implicit, o revigorarea a bibliotecilor. Apar Şcoala de traducătorii şi copiştii de la Toledo, bibliotecile de pe lângă catedralele din Paris (care au format mai târziu nucleul colecţiilor bibliotecilor universitare). În secolele 14 -16, în spaţiul italian, apar colecţii şi biblioteci particulare care au devenit ulterior nuclee ale bibliotecilor publice. Şi în spaţiul românesc medieval (reprezentat de cele trei provincii româneşti) mănăstirile au fost adevărate focare de cultură şi garante ale credinţei ortodoxe. De exemplu. Mânăstirile Putna, Voroneţ, Humor din Bucovina au avut centre de copiişti şi miniaturistică reprezentative chiar pentru spaţiul european.

Şi în ***perioada renascentistă*** şi apoi ***perioada modernă***, biblioteca rămâne instituţia care reflectă societatea şi spaţiul comunitar. Apariţia tiparului a contribuit decisiv la facilitarea accesului la carte şi acest lucru s-a reflectat în dezvoltarea bibliotecilor atât din punct de vedere numeric cât şi din perspectiva activităţilor oferite. Comunităţile (naţionale sau regionale) se preocupă de înfiinţarea de biblioteci care să fie puse în slujba publicului larg. Apar bibliotecile naţionale, bibliotecile publice şi se poate vorbi despre demersuri de democratizare a accesului la cultură şi educaţie. Prestigiul universităţilor este legat de biblioteca deţinută. De asemenea, bibliotecile particulare capătă o mare însemnătate şi constituie marcă de prestigiu şi apreciere socială. Bibliotecarul devine documentarist având misiunea de a organiza şi administra

fondurile documentarea şi de a asigura accesul la acestea. Marile biblioteci ale lumii se cristalizează in perioada de după apariţia tiparului.

În spaţiul românesc avem, pentru această perioadă, biblioteci însemnate. Unele din cele mai importante, sub aspectul numărului documentelor precum şi a structurii şi diversităţii colecţiilor sunt Biblioteca lui Udrişte Năsturel, Biblioteca Stolnicului Cantacuzino, Biblioteca Mavrocordaţilor dar şi multe biblioteci mănăstireşti dintre care remarcăm Biblioteca mănăstirii Sf. Sava din care s-au format mai târziu Biblioteca Universităţii din Bucureşti şi Biblioteca Naţională (secolele XVII-XVIII).

Sedimentarea progresivă a donaţiilor şi legatelor testamentare din secolele XIX şi XX a contribuit la îmbogăţirea bibliotecilor cu documente adunate prin alegerile personale ale colecţionarilor, savanţilor sau erudiţilor acelor vremuri. .[3]

În spaţiul transilvănean, trei biblioteci particulare, întemeiate de mari personalităţi de cultură ale vremii devin biblioteci patrimoniale importante (Biblioteca Batthyaneum de la Alba Iulia întemeiată de episcopul romano-catolic al Transilvaniei Ignaţiu Batthyány; Biblioteca Teleki-Bolyai din Târgu Mureş, înfiinţată sub îndrumarea directă a contelui Sámuel Teleki; Biblioteca Brukenthal din Sibiu, a cărei înfiinţare se datorează fondului de carte achiziţionat de baronul Samuel von Brukenthal). În perioada modernă a României apar şi multe biblioteci publice cum ar fi de exemplu, Biblioteca V.A. Urechia din Galaţi sau bibliotecile întemeiate de Societatea Astra în Transilvania, regăsite şi în mediul rural. Toate bibliotecile apărute în această perioadă aveau ca obiective declarate păstrarea moştenirii culturale şi contribuţia la educaţia şi emanciparea populaţiei.

Secolul XX democratizează cu adevărat accesul la informaţie, iar bibliotecile sunt prezenţe indispensabile ale comunităţilor, îndeplinind funcţii patrimoniale, educative, ştiinţifice, culturale. Modelul bibliotecii secolului XX este prezent, cu mici adaptări, şi astăzi, în sensul că accesul la informaţie devine misiunea fundamentală a bibliotecilor şi aceasta derivă din funcţia sa patrimonială, de capitalizare a cunoaşterii umane.

Chiar dacă ultimele decenii pun accentul mai mult pe utilizator şi pe diversificarea serviciilor de informare, funcţia patrimonială, reflectată în principal de preocupările pentru conservarea documentelor rare, bibliofile, cu valoare istorică, culturală, ştiinţifică, rămâne o preocupare constantă a bibliotecilor.

Se evidenţiază două direcţii de activitate privind constituirea şi prezervarea patrimoniului documentar din biblioteci. O primă direcţie are în vedere documentele din colecţiile speciale care sunt preponderent documente rare şi cu caracter istoric. Pentru acest tip de documente, constituirea colecţiilor se face prin achiziţie retrospectivă (în principal din anticariate sau de la persoane particulare) sau prin donaţii; sunt prelucrate după norme şi standarde speciale, de multe ori necesită activităţi suplimentare de conservare şi restaurare şi au un regim special de comunicare şi utilizare.

O altă direcţie are în vedere constituirea patrimoniului contemporan şi se realizează pe baza producţiei editoriale curente şi după normele biblioteconomice

3 Robert Coravu, Elena Tîrziman. Biblioteconomia românească la început de secol XXI: omagiu profesorului Mircea Regneală la 70 de ani. Constanţa: Editura Ex Ponto, 2013, p. 82-83.

consacrate. Documentele digitale diversifică problematica conservării şi valorificării patrimoniului documentar. Sunt două categorii mari de documente digitale: documente digitale rezultate din conversia în format digital a unor documente pe suport tipărit (deci documente care au un echivalent în formatul tradiţional) şi documente născute digital, deci fără echivalent în formatul tipărit. Gestionarea documentelor digitale necesită norme şi reguli specifice.

Colecţiile patrimoniale sunt formate din colecţiile naţionale constituite prin Depozit Legal şi din documente vechi, rare sau preţioase. Aceste fonduri se împart în: fonduri locale care conservă memoria documentară a colectivităţii în aria sa de influenţă; fonduri specializate propriu-zise organizate în jurul unui subiect specific, conservate pentru accesul utilizatorilor străini de colectivitatea locală; fonduri patrimoniale a căror conservare pe termen lung este programată. Cuprind mai ales fondurile vechi, adesea sub formă de moşteniri cumulative.

Fondurile patrimoniale (şi/sau specializate) sunt supuse unui tratament specific, şi anume: selecţia constituie un domeniu de sine stătător şi se face printr-un protocol particular; decizia de achiziţie se sprijină pe un sector de folosire specifică, punând în valoare importanţa naţională şi regională a fondurilor; tratamentul documentelor presupune utilizarea complementară a unor tezaure, un anumit mod de conservare, de clasificare; comunicarea documentelor este supusă unor reguli particulare (atât comunicarea la distanţă cât şi imediată).

Bibliotecile publice se pun în serviciul comunităţilor locale, sprijinindu-le în activităţile lor educative şi culturale. Bibliotecile publice îşi exercită rolul patrimonial prin atribuţiile pe care şi le asumă de prezervare a documentelor care constituie memoria comunităţii, adică a documentelor de interes pentru comunitatea locală, documentele care au ca autori membri ai comunităţii, documente care conţin informaţii despre comunitatea respectivă sau au o valoare istorică, culturală, artistică deosebită.

Bibliotecile publice identifică documente relevante ale comunităţii locale care exprimă patrimoniul său în formă documentară, gestionează donaţii ale personalităţilor locale, organizează activităţi şi evenimente de valorificare a moştenirii culturale locale.

Colecţiile speciale ale bibliotecilor publice rămân valoroase prin fondurile de carte rară, carte veche, ediţii princeps, raritäţi bibliofile, cărţi cu dedicaţii şi autografe, corespondenţă, manuscrise, tipărituri cu legături artistice deosebite. Importanţa fondului de patrimoniu decurge din imaginea istoriografică a culturii fiecărei comunităţi, ca parte integrantă a culturii naţionale.

Donaţiile reprezintă o importantă contribuţie la dezvoltarea patrimoniului cultural şi ştiinţific, precum şi la păstrarea memoriei culturale locale şi naţionale. Donaţiile facilitează includerea în colecţiile bibliotecii a numeroase documente de mare valoare, unele având o importanţă deosebită pentru identitatea noastră culturală şi naţională, iar printre criteriile de selecţie a donaţiilor sunt: valoarea informaţională şi de patrimoniu, utilitatea publicaţiei.

Donaţiile au fost şi continuă să rămână o sursă importantă şi considerabilă de completare a fondurilor unei biblioteci, precum şi un mijloc de conservare şi dezvoltare a colecţiilor speciale şi de valoare patrimonială. Donaţiile reprezintă o sursă ocazională de completare a fondurilor unei biblioteci, dar necesară, utilă şi importantă pentru reconsiderarea colecţiilor de patrimoniu ale bibliotecilor, donaţiile de carte şi periodice permiţând acumulări de documente rare sau de mare valoare.

Donatorii particulari sunt, în general, cititori ai bibliotecii, autori locali, personalităţi locale. Acest gen de donaţie este importantă pentru documentarea locală.

Donaţiile testamentare sunt donaţii mari, care se fac pe cale judiciară, prin legate testamentare. Ele sunt donaţii post mortem, lăsate prin testament. Cei care lasă asemenea testamente sunt în general personalităţi locale, eruditi sau universitari. Donaţiile testamentare făcute de personalităţi remarcabile în cultura unei ţări trebuie acceptate fără restricţii şi conservate cu atenţie, deoarece ele sporesc valoarea şi prestigiul colecţiilor unei biblioteci. Aceste donaţii pot fi sau nu însoţite de condiţii şi clauze restrictive, cum ar fi menţinerea colecţiilor în acelaşi loc sau menţinerea unităţii colecţiilor; condiţii privind întreţinerea (ceea ce este normal), sau limitarea împrumutului. Înainte de a accepta sau nu o donaţie testamentară, trebuie analizată bine valoarea colecţiei şi utilitatea ei pentru cititorii bibliotecii, în primul rând, dar şi pentru prestigiul instituţiei. Trebuie rezolvate problemele notariale, unde, conform legislaţiei româneşti, se impune a fi plătită o anumită taxă. Lucrurile se îngreunează atunci când biblioteca nu are personalitate juridică. Toate aceste aspecte se rezolvă de către organismul finanţator.

Există şi biblioteci româneşti, care păstrează colecţiile distincte ale donatorilor. Aşa sunt Biblioteca Astra din Sibiu, care deţine Biblioteca documentară Andrei Oţetea, într-un spaţiu separat de restul colecţiei, sau Biblioteca Muzeului Judeţean din Suceava, care păstrează distinct Biblioteca Petre Comarnescu.[4]

Donaţia este o cale foarte veche, care poate fi făcută din bunăvoinţă, dar poate fi şi stimulată, prin revelarea unor avantaje ulterioare, prin stimulente morale, cum ar fi: scrisoarea de mulţumire la acceptare, promptitudinea în răspuns, prin înscrierea în cartea de onoare, prin crearea unui fond care să poarte numele donatorului.[5]

Procedura de primire a unei donaţii în bibliotecă

Donaţia în bibliotecile publice este calea prin care se dezvoltă curent şi retrospectiv colecţiile de documente româneşti şi străine oferite cu titlu gratuit de către persoane fizice (autori, descendenţi ai autorului, persoane particulare), sau juridice (edituri, asociaţii culturale, organizaţii guvernamentale şi neguvernamentale, ambasade).

4 Mircea Regneală. Tratat de biblioteconomie. Vol II. Bucureşti: Asociaţia Bibliotecarilor din România, 2014, p. 275.

5 Mihai D. Păpurică. Completarea colecţiilor din biblioteci. Bucureşti: Editura Litere, 1973, p. 42.

Din punct de vedere al locului de proveniență al donatorului, ***donațiile*** pot fi: ***interne***, când donatorul se află pe teritoriul aceleaşi ţări cu biblioteca primitoare şi ***externe***, când donatorul provine din altă ţară.[6]

Donaţiile diferă ca tip de document, şi acestea pot cuprinde: cărţi, periodice, albume, jurnale, scrisori, hărţi, manuscrise, hrisoave, fotografii. Ele ajung la bibliotecă fie fără a fi solicitate, fie după îndelungi negocieri. Politica de achiziţionare a donaţiilor, în orice bibliotecă, include clauza condiţională prin care biblioteca îşi rezervă dreptul de a selecta din publicaţiile donate numai pe cele de care are nevoie, şi de a le redistribui pe celelalte, acolo unde crede că sunt necesare. Dar dacă personalitatea donatorului reprezintă o garanţie ştiinţifică de primă mărime, instituţia are interesul să accepte întreaga donaţie. Acceptarea unei donaţii cere discernământ, trebuie să i se studieze valoarea, starea donaţiilor, condiţiile impuse uneori de donatori, se va vedea dacă utilitatea şi valoarea donaţiei justifică încărcătura. Calitatea donaţiilor este foarte variabilă, trebuie însă grijă, chiar şi o donaţie cu valoare medie nu trebuie respinsă, fiindcă o primă acceptare înseamnă donaţii regulate.[7]

În vederea introducerii publicaţiilor în evidenţele bibliotecii este necesară întocmirea actelor de primire şi de stabilire a preţului de către comisia de evaluare a publicaţiilor intrate în bibliotecă fără acte însoţitoare, conform Ordinului nr. 2062/9 iunie 2000 publicat în M.O. nr.387/18.08.2000.[8]

Evaluarea publicaţiilor sosite în bibliotecă fără preţ, prin donaţie sau schimb, se efectuează de comisia de evaluare, numită prin decizie, care are ca sarcină stabilirea preţului/exemplar, în conformitate cu criteriile de evaluare şi cu sumele cuprinse în *Tabelul de Evaluare a publicaţiilor care intră în bibliotecă fără preţ, prin donaţii sau schimb.* Comisia întocmeşte Procesul Verbal în care se menţionează publicaţiile evaluate şi valoarea individuală a acestora. Procesul verbal se întocmeşte în două exemplare (un exemplar rămâne la Bibliotecă şi un exemplar la Contabilitate), este semnat de întreaga comisie şi se constituie ca anexă a actului însoţitor.

De regulă, donatorul trebuie să întocmească o scrisoare de donaţie, la care anexează lista publicaţiilor care fac obiectul donaţiei. În cazul în care publicaţiile intrate nu sunt însoţite de un act de primire în care se specifică proveniența, donatorul, numărul de volume primite şi valoarea totală, se întocmeşte un act de primire de către bibliotecar. Acest act este însoţit de un borderou în care se consemnează: numele donatorului, date minime de identificare bibliografică a documentului (autor, titlu, an de apariţie, preţ) şi valoarea de inventar a acestora. Actul va fi semnat de bibliotecar şi, dacă este posibil, şi de donator.

Donaţiile reprezintă una dintre activităţile care necesită mult timp şi muncă până la momentul decizional ca un document să fie introdus în baza de date şi să intre în fluxul normal de prelucrare. Un document donat este evaluat din mai multe puncte de

6 Viorica Iepureanu, Alexandra Enescu. Direcții și strategii de dezvoltare a colecțiilor în bibliotecile universitare. Constanța: Ex Ponto, 2001, p. 81-82.

7 Brigitte Richter. Ghid de biblioteconomie. București: Editura Grafoart, 1995, p. 12.

8 Viorica Iepureanu. Evaluarea publicațiilor provenite din donații. În: Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informarii, nr. 1/2005, p. 24-27.

vedere: importanţă, noutate, unicitate, valoarea informaţiei, calitatea deosebită a hârtiei, prestigiul editurii, autografe. Toate aceste criterii contribuie la stabilirea preţului, ţinând cont şi de următoarele: tipul documentului, de descrierea bibliografică (autor, prefaţator, dedicaţii, ilustrator, ilustraţii, ex-librisuri, număr de pagini etc.), valoarea bibliofilă, dacă există în bibliotecă, şi în câte exemplare, interesul pentru domeniul sau domeniile acoperite, datele editoriale (editură, an, număr de exemplare editate şi ediţii), cerinţele utilizatorului. Ţinându-se cont de aceste criterii, se ajunge în final la stabilirea preţului pentru un document. O evaluare bună este un punct de sprijin pentru stabilirea preţului. În orice evaluare se pleacă de la limită inferioară către o limită superioară, preţul existând undeva între aceste limite. Nu se poate face abstracţie de creşterea preţurilor şi deci trebuie revizuite preţurile date donaţiilor. Datorită inflaţiei, a schimbului valutar, a preţurilor impuse de edituri şi furnizori, preţul publicaţiei se schimbă permanent. De aceea, se impune revizuirea şi actualizarea baremurilor pentru principalele surse de documente.[9]

După înscrierea în evidenţe (registrul inventar şi registrul de mişcarea fondurilor) şi întocmirea actelor contabile, publicaţiile donate devin bunuri ale bibliotecii primitoare.[10]

Sursă importantă de completare a colecţiilor unei biblioteci, donaţia ridică o serie de probleme a căror rezolvare depinde de discernământul, tactul şi experienţa bibliotecarului. Orice bibliotecă este interesată să-şi îmbogăţească fondurile prin donaţie, mai ales în condiţiile în care fondurile alocate pentru cumpărare sunt limitate. Dar calitatea donaţiilor poate fi diferită, ceea ce impune, ca şi în cazul cumpărării, apelarea la criteriul de selecţie.[11]

În situaţia respingerii unei donaţii, bibliotecarul trebuie să aibă o atitudine politicoasă, să dea dovadă de mult tact şi profesionalism. Donatorul nu trebuie descurajat, ci apreciat pentru generozitatea lui. În cazul în care oferta nu îi este acceptată, din unul din motivele amintite, ce trebuie păstrat discret sub tăcere, donatorul va fi îndreptat spre o altă bibliotecă, potenţial interesată.

O formă aparte de donaţie, utilă pentru orice bibliotecă, o reprezintă oferirea unei sume de bani, cu destinaţie dirijată spre cumpărarea de publicaţii propuse de biblioteca respectivă. Asemenea donaţii sunt făcute de instituţii şi biblioteci din străinătate, fundaţii etc.

Indiferent de unităţile biblioteconomice donate (cărţi sau reviste tipărite, manuscrise, broşuri, hrisoave, hărţi, materiale audio-vizuale etc.), acestea se integrează în fondurile diverselor departamente specializate, devenind bunuri în proprietatea statului. O dată intrate în biblioteci, documentele respective fac obiectul unei proceduri

9 Viorica Iepureanu, Alexandra Enescu. Direcţii şi strategii de dezvoltare a colecţiilor în bibliotecile universitare. Constanţa: Ex Ponto, 2001, p. 86.

10 Viorica Iepureanu, Alexandra Enescu, op.cit., p. 85.

11 Viorica Iepureanu, Alexandra Enescu. Direcţii şi strategii de dezvoltare a colecţiilor în bibliotecile universitare. Constanţa: Editura Ex Ponto, 2001, p. 83.

de inventariere, fiecare exemplar fiind inscripţionat, cu ajutorul unei ştampile, cu menţiunea „Donaţie (numele donatorului)" sau „Biblioteca (numele donatorului)".[12]

Colectivităţile (comune, departamente, regiuni, întreprinderi, aşezăminte publice, asociaţii) trimit cu plăcere publicaţiile lor, buletinele municipale, reviste, cataloage de expoziţii (pentru Biblioteca Naţională, de exemplu). Pe lângă aceste donaţii, există şi donaţiile care cer formalităţi administrative, identice celor făcute prin testament. Donaţiile pot fi însoţite de clauze asemănătoare. Avantajele pentru o bibliotecă nu sunt neglijabile, întrucât în asemenea situaţii nu se plătesc taxe.[13]

Donaţiile şi donaţiile testamentare alcătuiesc o sursă de creştere a colecţiilor, care permit cumularea unor fonduri de mare valoare. Documentele respective (cărţi vechi, manuscrise, hrisoave, piese numismatice, muzicale ş.a.) formează patrimoniul cultural al poporului român şi sunt mărturia continuităţii spirituale a culturii naţionale. Evidenţa lor în averea bibliotecii este o sarcină importantă a bibliotecarului, care trebuie făcută cu grijă şi responsabilitate.

Concluzii

Definită metaforic ca fiind memoria comunităţii, având menirea de a păstra pentru generaţiile viitoare moştenirea culturală şi ştiinţifică în formă scrisă, biblioteca şi-a asumat şi îndeplinit cu succes acest rol de-a lungul timpului.

În comunităţile locale, biblioteca este păstrătoarea memoriei colective. Bibliotecile judeţene sunt implicate în administrarea patrimoniului documentar local prin atribuţiile de depozit legal local şi de realizare a bibliografiei locale.

Donaţiile reprezintă o importantă contribuţie la dezvoltarea patrimoniului cultural şi ştiinţific, precum şi la păstrarea memoriei culturale locale şi naţionale. Donaţiile facilitează includerea în colecţiile bibliotecii a numeroase documente de mare valoare, unele având o importanţă deosebită pentru identitatea noastră culturală şi naţională. Importanţa fondului de patrimoniu decurge din imaginea istoriografică a culturii fiecărei comunităţi, ca parte integrantă a culturii naţionale.

În trecut, fondurile vechi, rare sau cele preţioase s-au constituit independent de alegerea bibliotecarilor sau de cea a publicului, aşa cum se întâmplă în zilele noastre, prin donaţiile colecţiilor bibliotecilor regale, bibliotecilor princiare, colecţiilor private, bibliotecilor boiereşti şi mânăstireşti de la noi.[14] Treptat, aceste colecţii s-au constituit dintr-o perspectivă patrimonială, în sensul etimologic de bunuri transmise din generaţie în generaţie şi de identitate comună. În această confruntare dialectică a începutului organizării sistemului de ocrotire a patrimoniului cultural naţional, s-au creeat două importante aspecte: o conştiinţă a valorii inestimabile, imposibil de înlocuit, pe care o reprezintă documentele şi obiectele culturale pentru istoria ţării noastre, şi pentru

12 Viorica Iepureanu, Alexandra Enescu. Direcţii şi strategii de dezvoltare a colecţiilor în bibliotecile universitare. Constanţa: Editura Ex Ponto, 2001, p. 84-85.

13 Brigitte Richter. Ghid de biblioteconomie. Bucureşti: Editura Grafoart, 1995, p. 12.

14 Robert Coravu, Elena Tîrziman. Biblioteconomia românească la început de secol XXI: omagiu profesorului Mircea Regneală la 70 de ani. Constanţa: Editura Ex Ponto, 2013, p. 82.

afirmarea culturii naţionale, şi o concepţie şi metodologie proprie de conservare-restaurare.

Valorificarea patrimoniului documentar se îndeplineşte în forme multiple, pornind de la semnalarea documentelor în cataloage şi bibliografii, organizarea de expoziţii, utilizarea ca suport documentar şi informaţional în activităţi de cercetare, publicarea de monografii, albume, studii şi articole, până la forme moderne de valorificare prin editare de lucrări în formă digitală, constituirea de colecţii şi biblioteci digitale, implicarea în proiecte naţionale şi internaţionale, prin care se asigură premisele integrării patrimoniului naţional în patrimoniul universal.

IFLA (Asociaţia internaţională a bibliotecilor şi a asociaţiilor de bibliotecari) şi UNESCO recunosc şi sprijină rolul bibliotecilor publice de memorie a comunităţii locale.

Patrimoniul cultural reprezintă acumulări de cunoştinţe şi experienţe devenite platforme de lansare pentru noi experimente care, la rândul lor, duc la creşterea calităţii vieţii, dar în acelaşi timp reprezintă o moştenire transmisă de la o generaţie la alta, iar noi toţi participăm la acest proces continuu, pentru că oferă valoare atât la nivelul individului cât şi la nivelul comunităţii. Misiunea noastră este să protejăm moştenirea culturală şi să o predăm generaţiilor viitoare. Chiar dacă aparţine trecutului, patrimoniul cultural se schimbă în mod constant şi interacţionează cu cei care îl îmbogăţesc, jucând un rol important în modelarea viitorului.

Bibliografie:

1. Coravu, Robert; Tîrziman, Elena. *Biblioteconomia românească la început de secol XXI: omagiu profesorului Mircea Regneală la 70 de ani.* Constanţa: Editura Ex Ponto, 2013.
2. Iepureanu, Viorica; Enescu, Alexandra. *Direcţii şi strategii de dezvoltare a colecţiilor în bibliotecile universitare*. Constanţa: Editura Ex Ponto, 2001.
3. Păpurică, Mihai D. *Completarea colecţiilor din biblioteci*. Bucureşti : Editura Litera, 1973.
4. Regneală, Mircea. *Tratat de biblioteconomie* . Vol. II, partea I. Bucureşti : Editura ABR, 2013-2019.
5. Richter, Brigitte. *Ghid de biblioteconomie*. Bucureşti : Editura Grafoart, 1995.
6. Tîrziman, Elena. *Biblioteca publică contemporană – reflexie socio-culturală a comunităţii deservite*. În: Biblioteca. Revistă de bibliologie şi ştiinţa informării, Nr. 2/ 2021, p. 1-3.
7. Legea nr. 182 din 25 octombrie 2000 (republicată) privind protejarea patrimoniului cultural naţional mobil. Publicată în „Monitorul Oficial" nr. 259 din 9.04.2014, art. 3, alin. 2, litera d şi art. 4. Disponibil la: http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/24761, accesat la: 27.08.2021.
8. Ordinul nr. 2062/ 9 iunie 2000 pentru aprobarea Normelor metodologice privind evidenţa, gestionarea şi inventarierea documentelor specifice bibliotecilor publice. Publicată în Monitorul Oficial nr. 387 din 18 august 2000. Disponibil la: https://www.lege-online.ro/lr-ORDIN-2062-2000-(23830). Html, accesat la: 20.08.2021.

DERIVATIVES WITH THE SUFFIX *-TOR* IN POST-WAR ROMANIAN POETRY

Claudia DRAGOMIR (DRĂGHICI),
PhD student, University of Craiova

Abstract: The poetic derivatives with the suffix -tor in post-war Romanian poetry can be analyzed according to some rules of lexical systematization, the delimitation of the suffix from the homonymous variant while taking into account stable, but also occasional, analyzable and semi-analyzable formations, formal (morphological) analysis; lexical and lexical-grammatical values, as well as semantic interpretations; the origin and short history of the suffix, the productivity of the suffix in poetic creations, etc. One may notice that among the suffixes denoting trades, the suffix –tor (or -ator) is the most productive in Romanian. The suffix -tor is characterized by polysemantism and forms derivatives with different meanings and of different genders.

Keywords: suffix, poetic creations, derivatives, vocabulary, post-war Romanian poetry

La cuvintele nou create prin derivare (derivate poetice inedite) din poezia română postbelică, putem identifica câteva reguli de sistematizare lexicală în conformitate cu care aceste creaţii poetice pot fi analizate. Astfel, în cuvintele *hohotitor* şi *legănător* putem recunoaşte cu uşurinţă sufixul**-tor** care formează derivate de la teme verbale şi foarte rar de la cele nominale [1] (de exemplu: *călător < cale* prin analogie cu *cerşi – cerşetor, visa- visător, fuma – fumător, croi – croitor)*.

Cuvintele poetice derivate cu sufixul **-tor** vor fi analizate în funcţie de procedeul de formare, de tipul de formaţie analizată, urmărind în analiză câteva probleme: delimitarea sufixului de varianta omonimă luând în consideraţie formaţii stabile, dar şi ocazionale, analizabile şi semianalizabile, analiza formală (morfologică); valorile lexicale, lexico-gramaticale dar şi interpretări semantice; originea şi istoria pe scurt a sufixului, productivitatea sufixului în creaţiile poetice; repartiţia stilistică.

Sufixul **- tor** este de origine latină: **-tor** şi **-torius**. De altfel, din latină provine şi **-toare**, ca feminin al numelui de agent **-toria**, precum şi -**tor, -toare**, ca sufix adjectival (-**torius, -toria**.)[2].

În limba română, derivatele poetice cu **-tor** sunt substantive şi adjective astfel că sufixul **-tor** *substantival* se poate confunda cu sufixul -**tor** *adjectival* [3] precum în exemplele:

- Substantive, *rezemătorile* : „cu mâinile frumos odihnindu-i-se / pe *rezemătorile* pe care le mângâie”(**Mircea Ivănescu**, *Jocuri de seară – sau marilene),* de la verbul *a rezema ; ştiutor: „* pentru un mai *ştiutor*” ”(**Mircea**

[1] *SMFCLR* IV - Graur, Alexandru, Mioara Avram, (redactori responsabili.), 1967, *Studii şi materiale referitoare la formarea cuvintelor*, vol. IV, Bucureşti, EARSR , (Ştefănescu-Goagă, Zizi, Tatiana Ţugulea, *Verbe derivate de la nume de agent*, p.199).
[2] FCLR V, Popescu – Marin, Magdalena(coord.), 2007, *Formarea cuvintelor în limba română din sec. al XVI-lea – al XVIII-lea*, Bucureşti, Editura Academiei Române, p.183.
[3] FCLR V, op.cit., p.183.

Ivănescu, *ieşirea din clişeu*), de la verbul *a şti; zăcătoare: „Zăcătoare* zăcând”(**Ioan Alexandru,** *Pustia umblătoare),* de la verbul *a zăcea* cu sufixul- ***(ă)tor***; *profanatoarei : „* braţele *profanatoarei”(* **Ana Blandiana***, Trup amar),* de la verbul *a profana; văxuitorii: „ văxuitorii* de vorbe*” (* **Mircea Dinescu***, Computer),* de la verbul *a văcsui (* de la substantivul *vacs* +sufixul ***-ui****); „* Atunci au năvălit, izbucnit, explodat: */ fofilatorii şi scatoscotocitorii pontatorii şi antemergătorii*” (**Alexandru Muşina**, *Budila-Express*) unde *fofilatorii* provine din vb. *fofila*, *scatoscotocitorii* este format prin compunere şi derivare(mijloc mixt) din *scato- + scotoci +* **-tor**, în timp ce *antemergătorii* este derivat parasintetic fiind format cu prefixul *ante- + merge +* **-(ă)tor;** *Traversătorul*: „ *Traversătorul* de garduri”(**Traian T. Coşovei**, *1, 2, 3 sau oglinda Infantei)* de la *traversa; Ziditorului*: „ scheletul *Ziditorului* se ridică în / aer” (**Paul Grigore**, *Tabulae pictae*) de la *zidi*;

- Adjective, *plescăitori*: „ paşi *plescăitori*” (**Mircea Ivănescu**, *privindu-te în oglinda altor versuri),* de la verbul *a plescăi (pleosc +*sufixul **-ăi)***; legănător: „* somn *legănător” (* **Ana Blandiana**, *Exil*), de la verbul *a legăna* cu sufixul – **(ă)tor***; răpitor:„* un ochi *răpitor* de Himeră” (**Emil Botta**, *Un dor fără saţiu),* de la verbul *a răpi; zbârnâitor:* „ Şi acel etcaetera *zbârnâitor* şi pur” (**Ion Pop**, *Mări argintii şi nemuritoare),* de la verbul a *zbârnâi(* de la substantivul *zbârn* cu sufixul ***-ăi****); fumegătoare:* „ rădăcini *fumegătoare”(* **Florin Mugur***, Crinul),* de la verbul *a fumega (lat. fumigare)* cu sufixul **-tor / -toare***; rememorator:* „omul *rememorator”(* **Sorin Mărculescu***, imnul al şaisprezecelea),* cf.it. *rimemoratore,* probabil analogie lexicală cu alte structuri paradigmatice. Se observă preferinţa poeţilor pentru dubla prefixare la multe derivate , bazele fiind unităţi cunoscute în mare parte de orice vorbitor; alte exemple, *orbitoare* : „ arătare / *orbitoare*”(**Mircea Ţuglea**, *Hymen*), de la *orbi*; *avertizator:* „ Marele Ciocan *avertizator*” (**Cristian Simionescu,** *Maratonul – Cartea întâia*) de la *avertiza;; rotitoare:* „ omul cu cercuri *rotitoare*” (**Paul Grigore**, *Tabulae pictae*) de la *roti*; *fâlfâitoare:* „ Aripă *fâlfâitoare*” **(Nichita Stănescu**, *Cireşar)* de la fâlfâi (*fâl+fâl+* **-âi**) + **-tor***; bolborisitoare:* „ şi-i face ei privirea mai gânditoare, / să-l dăm la o parte din vorbele noastre *bolborisitoare*” (**Mircea Ivănescu**, *poezia este şi ea o justificare*) de la *bolborosi*; *prevestitoare*: „ şuieratul lui ca de pasăre *prevestitoare*” (**Ileana Mălăncioiu**, *Coboară un tren către mare*) de la *prevesti*; *croncănitor*: „ duh de-ai fi, *croncănitor*!” de la *croncăni* (cronc + **-ăni)** + **-tor**; *bubuito*r: „ ca un ospiciu, *bubuitor*” (**Marin Sorescu**, *Nevermore)* de la *bubui (* onomatopee); *fluturătoare:* „capetele noastre care păreau / împodobite cu panaşuri / transparente, / *fluturătoare”* (**Nichita Stănescu** , *Focul şi gheaţa*) de la *flutura*;
- Adverb, *hohotitor: „*Predându-mă *hohotitor”(***Ana Blandiana***, De ce nu m-aş întoarce printre pomi?),* de la verbul *a hohoti; tunător*: „ îmi spuse / *tunător /* şi melodios totodată”(**Nichita Stănescu** , *Focul şi gheaţa)* de la *tuna.*

Sufixul **-tor** formează derivate poetice de la *verbe* (a se vedea exemplele anterioare), dar întâlnim şi împrumuturi din limba franceză ca de exemplu *profanatoarei*: „ braţele *profanatoarei"(***Ana Blandiana***, Trup amar)* din *profaneteur (* lat*. profanator, -oris)* sau prin analogie lexicală: „omul *rememorator"(***Sorin Mărculescu***, imnul al şaisprezecelea), rememorator* din *rememora +***-tor** *(* din fr*. remémorer,* lat*. rememorari);* cf.it*. rimemoratore.*

În funcţie de clasa verbală la care se ataşează, sufixul **-tor** are următoarele variante: - **ător, -etor, -itor, -âtor, -otor**[4]. Aceste variante se pot regăsi:

- la verbe terminate în *-a* se ataşează de obicei **–(ă)tor**: *fluturător, tunător;*
- la verbe terminate în *-ea* se ataşează **–(ă)tor**: *zăcătoare*;
- la verbe terminate în *-e* se ataşează **–(ă)tor**: *antemergătorii*;
- la verbe terminate în *-i* se ataşează **–(i)tor**: *ştiutor, plescăitori, zbârnâitor, văcsuitorii,* etc.
- la verbe terminate în *-î* se ataşează **–(â)tor**: *coborâtor*.

De altfel, cuvintele derivate de la verbe terminate în *-a* şi *-i* pleacă de la infinitiv sau participiu deoarece au rădăcina comună şi se formează cu sufixul **–ă / itor** sau numai **-or** [5] : *traversa -traversare-traversat-traversator; zidi-zidire-zidit-ziditor*.

Derivatele poetice de la verbe terminate în *-ea* şi *-e* se ataşează la „ prezentul indicativ, persoana I, dar şi la participiu"[6] sau la cele terminate în *-t* sau *-d* la forma iotacizată a indicativului prezent: *zăcea-zăcătoare, merge-mergător*.

Sufixul **-tor** se ataşează de obicei la teme de diferite origini sau create pe teren românesc de la aceste cuvinte:

- origine latină: *şti, zăcea, legăna, fumega, răpi, orbi, roti*;
- origine slavă: *hohoti, zidi*;
- din franceză: *avertiza, traversa, fofila, ponta*.

Mai întâlnim derivate poetice care se ataşează unor *onomatopee* care reprezintă *teme: plescăitor* (de la plescăi: *pleasc* + **-ăi + -tor**), *zbârnâitor* (de la zbârnâi: *zbârn* + **-âi +-tor**, derivare succesivă), *fălfăitoare* (de la fâlfâi: *fâl+fâl*+ **-âi** + **-tor**), *croncănitor* (de la croncăni: *cronc* + **-ăni + -tor**).

Sufixul **-tor** are în limba română atât valoare de *nume de agent* (cel care face acţiunea), cât şi valoare de *adjectiv verbal* („ exprimă acţiunea abstractă"[7]) între care nu se poate face o diferenţă precisă.

Astfel numele de agent care exercită o meserie nu sunt prea clare printre derivatele poetice identificate: „Atunci au năvălit, izbucnit, explodat: / *fofilatorii şi scatoscotocitorii pontatorii şi antemergătorii*" (**Alexandru Muşina**, *Budila-Express*) unde *fofilatorii şi scatoscotocitorii* (cuvânt format prin mijloace mixte cu elementul de compunere *scato- + scotoci +* sufixul **-tor***), pontatorii şi antemergătorii* sunt de fapt licenţe poetice. Adjectivele derivate cu sufixul **-tor** pot avea sens pasiv sau substantivat: *ştiutor, prevestitoare*.

[4] FCLR V, op.cit., p.184.
[5] FCLR V , op.cit. p.185.
[6] FCLR V , op.cit., p.192.
[7] FCLR V , op.cit., p.193.

De asemenea, am identificat şi derivate cu formă feminină -**toare** (lat.**-torium**), dar puţine cu sens abstract: *fumegătoare, orbitoare, fâlfâitoare, bolborisitoare, prevestitoare, fluturătoare*.

Există formaţii împrumutate din franceză, „ sufixul -(**a)teur** fiind redat în românește prin **-(a)tor**”[8] precum *profanatoarei* :„ braţele *profanatoarei”(* **Ana Blandiana***, Trup amar)* din *profaneteur (* lat*. profanator,* **-oris***),* dar şi teme din franceză de la care s-au format cuvinte românești: avertiza (*avertir)*, traversa (*traverser*), fofila (*faufiler*), ponta (*ponter*) pentru *traversătorul, fofilatorii, pontatorii* etc.

Dintre sufixele care denumesc meserii, sufixul -**tor**(sau **-ator)** este cel mai productiv din limba română [9]. Între derivatele poetice din lexicul poeziei române postbelice , formaţiile sunt mai degrabă nume de agent (*fofilatorii, pontatorii*) sau adjective de la teme verbale („ care îndeplinesc acţiunea verbului”[10]), care sunt cele mai numeroase: *legănător, hohotitor, orbitoare, rotitoare*, etc.

Adriana Stoichiţoiu -Ichim[11] observă capacitatea limbii române de a forma cuvinte noi cu sufixe vechi moştenite din latină, printre care şi **-tor**: *ţepuitor.*

Sufixul **-tor** se caracterizează prin polisemantism formând derivate cu sensuri diferite de gen diferit [12] precum *bubuitor*: „ ospiciu *bubuitor*”(**Marin Sorescu**, *Nevermore), „* etcaetera *zbârnâitor* şi pur” (**Ion Pop**, *Mări argintii şi nemuritoare)* la care se adaugă „ valoarea abstractă”: „ pentru un mai *ştiutor” ”*(**Mircea Ivănescu**, *ieşirea din clişeu).*

Din punct de vedere sintactico-semantic, unele derivate în **-tor** pot fi echivalente „ cu o propoziţie activă relativă, derivatul preluând funcţia participiului prezent, absent din română”[13]: „ rădăcini *fumegătoare*” = care fumegă; „ Marele Ciocan *avertizator*” = care avertizează; „ Aripă *fâlfâitoare*” = care fâlfâie.

Gabriela Pană Dindelegan consideră „ variantele morfologice **-ător, -itor, -îtor**, varianta fonetică **-(i)tor** şi varianta lexicală -**ator**” ca fiind de fapt acelaşi sufix **-tor** şi nu „ sufixe de-sine-stătătoare”[14].

În limba română actuală, din seria **-or; -ator, -itor**, foarte productiv este sufixul **-ator**: *influenţator, românizator, vampirizator*, etc.[15]

---

[8] Goicu, Viorica (2002), *Derivarea cu sufixe neologice în româna contemporană*, Editura Augusta, Timişoara, p.71.

[9] *SMFCLR* V - Graur, Alexandru, Mioara Avram, (redactori responsabili.), 1969, *Studii şi materiale referitoare la formarea cuvintelor*, vol. V, Bucureşti, EARSR, (Elena Ciobanu, *Unele aspecte ale formării numelor de meserii cu sufixe în limba română contemporană*, p. 69).

[10] Coteanu, Ion ,Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrănceanu(1985) ,*Limba română contemporană*, Bucureşti, EDP, p. 210.

[11] Stoichiţoiu -Ichim, Adriana (2005), *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, Influenţe, creativitate,* Bucureşti, Editura All ,p. 8.

[12] Pană Dindelegan, Gabriela (2017), „ Dubla natură a derivatelor în **-tor.** Variaţie fono-morfologică şi sintactică”, în Adina Chirilă(ed.) , *Omul de cuvânt, in honorem Gheorghe Chivu*, Iaşi, Editura Universităţii A. I. Cuza, p. 188.

[13] Pană Dindelegan, Gabriela (2017), *art.cit.*, p.193.

[14] Pană Dindelegan, Gabriela (2017), *art. cit*., p.194.

[15] Croitor, Blanca (2021), *Sufixele în limba română actuală. Formaţii recente*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 22.

BIBLIOGRAFIE:

FCLR V - Popescu – Marin, Magdalena (coord.), 2007, *Formarea cuvintelor în limba română din sec. al XVI-lea – al XVIII-lea,* Bucureşti, Editura Academiei Române.
SMFCLR IV - Graur, Alexandru, Mioara Avram, (redactori responsabili), 1967, *Studii şi materiale referitoare la formarea cuvintelor,* vol. IV, Bucureşti, EARSR, (Ştefănescu-Goagă, Zizi, Tatiana Ţugulea, *Verbe derivate de la nume de agent*, p.199).
SMFCLR V - Graur, Alexandru, Mioara Avram, (redactori responsabili.), 1969, *Studii şi materiale referitoare la formarea cuvintelor,* vol. V, Bucureşti, EARSR, (Elena Ciobanu, *Unele aspecte ale formării numelor de meserii cu sufixe în limba română contemporană*, p. 69).
Croitor, Blanca (2021), *Sufixele în limba română actuală. Formaţii recente*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.
Coteanu, Ion, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrănceanu (1985)*, Limba română contemporană*, Bucureşti, EDP.
Goicu, Viorica (2002), *Derivarea cu sufixe neologice în româna contemporană*, Editura Augusta, Timişoara.
Pană Dindelegan, Gabriela (2017), „ Dubla natură a derivatelor în **-tor.** Variaţie fono-morfologică şi sintactică", în Adina Chirilă (ed.) , *Omul de cuvânt, in honorem Gheorghe Chivu*, Iaşi, Editura Universităţii A. I. Cuza.
Stoichiţoiu -Ichim, Adriana (2005), *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, Influenţe, creativitate,* Bucureşti, Editura All.
DEN (2009) – Busuioc, Monica Mihaela, Maria Păun, Zizi Ştefănescu – Goangă, *Dicţionar esenţial de neologisme al limbii române*, Bucureşti, Editura Corint.
DEX (2016), Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Bucureşti, Univers Enciclopedic.
MDLR (2002), Colecţia în *format electronic* „Mari dicţionare ale limbii române", Editura Litera Internaţional, care integrează, într-o singură interfaţă, următoarele lucrări: Litera Internaţional, *Noul dicţionar explicativ al limbii române*, *(NODEX)*; Florin Marcu, *Marele dicţionar de neologisme*; Luiza Seche, Mircea Seche, *Dicţionar de sinonime*. *Dicţionar de antonime*. *Dicţionar de rime*; Colectiv, *Dicţionar ortografic al limbii române (DOR)*.
NDN (1997), Florin Marcu, *Noul dicţionar de neologisme*, Bucureşti, EA.
MDA – *Micul dicţionar academic*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „ Iorgu Iordan", vol. I, Literele A-C, 2001; vol. II, Literele D-H, 2002; vol. III, Literele I-Pr, 2003; vol. IV, Literele Pr-Z, 2003, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.

SURSE LITERARE (VOLUME DE POEZII, ANTOLOGII):

Alexandru, Ioan (1973), *Imnele bucuriei*, Bucureşti, Editura Cartea Românească.
Alexandru, Ioan (1978), *Imnele Transilvaniei*, Bucureşti, Editura Cartea Românească.
Alexandru, Ioan (2014), *Opere,* Vol. I şi II, Bucureşti, Editura Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă.
Botta, Emil (1966)*, Poezii*, Bucureşti, Editura pentru literatură.
Blandiana, Ana (1983), vol. *Ora de nisip*, Bucureşti, Editura Eminescu.
Blandiana, Ana (1977), vol. *Cele patru anotimpuri*, Editura Albatros.
Blandiana, Ana (1989), *Poezii*, Bucureşti, Editura Minerva.
Blandiana, Ana (1974), *Poezii*, Bucureşti, Editura Cartea Românească.
Dinescu, Mircea (2006), *Cele mai frumoase 101 poezii*, Bucureşti, Editura Humanitas.
Ivănescu, Mircea (1968), *Versuri*, Bucureşti, Editura pentru Literatură.
Ivănescu, Mircea (2012), *Cele mai frumoase poezii,* Bucureşti, Editura Humanitas.
Ivănescu, Mircea (2014), *Versuri*, Bucureşti Editura Humanitas.
Mălăncioiu, Ileana (1999), *Linia vieţii* (antologia), Bucureşti Editura Polirom.
Mincu, Marin (1998), *Poezia română actuală*, vol. I şi II, Constanţa, Editura Pontica.
Mugur, Florin (1983), *Viaţa obligatorie*, Bucureşti, Editura Albatros.
Muşina, Alexandru (2002), *Antologia poeziei generaţiei 80,* Braşov, Editura Aula.
Muşina, Alexandru (2015), *Opera poetică*, Bucureşti, Editura Tracus Arte.
Simionescu, Cristian (1995), *Maratonul*, Iaşi, Editura Timpul.

Sorescu, Marin (1989), *Ecuatorul şi polii*, Timişoara, Editura Facla.
Sorescu, Marin (1991), *Poezii alese de cenzură,* Bucureşti, Editura Roza Vânturilor.
Sorescu, Marin (1998), *Efectul de piramidă,* Editura Fundaţiei *Marin Sorescu*.
Sorescu, Marin (2005), *Sonete inedite*, Craiova, Editura Scrisul Românesc.
Stănescu, Nichita (2005), *Opera Magna*, Vol. I şi II, Bucureşti, Editura Semne.
Ţuglea, Mircea (1996*), Proezia*, , Constanţa, Editura Pontica.

VALERIU ANANIA, THE POETIC SPIRIT

Fendrihan (Buta) Gabriela
PhD Candidate, U.M.F.S.T. „GEORGE EMIL PALADE ", TÂRGU-MUREŞ

Abstract: Wherever we open the literary work of Valeriu Anania, his generous literary creation captures the wonders of the world, so that we could infer that sensitivity is the force that supports the existence under the form of faith glorification in a utterance.
The first manifestations of his personality were those in the field of literature, namely in the magazine "Orthodoxy". The religious spirit in which he had grown up as a child and which was becoming more and more solid, as God saved him from so many dangers, was reflected in the pages of the young writer. Poetry is the source that nourishes the entire literary work of Valeriu Anania. The author, who lived in America, experiences the nostalgia of his native universe, this being more obvious in his dramaturgy writings. The poet is a liturgical being[1], as he calls the grace for the blessing of his works. Valeriu Anania gives a special meaning to the state that the poetic self reaches, his very own self, face to face with himself, as in a real space in which he mixes hope, the feeling of longing for the absolute, anger or everything that shakes the human being.

Keywords:

Cuvântul poetic impregnează triada poet-poezie-cititor, unde poezia e rezultatul unei îndelungate asceze spirituale. Arta cuvântului îl consacră pe autor drept unul dintre cei mai buni oratori ai timpului nostru. Calitatea de neîntrecut vorbitor prilejuieşte ascultătorilor un adevărat „ospăţ de cuvinte".

Valeriu Anania a debutat în cele ale literaturii la vârsta de cincisprezece ani (în 1935), în Revista Teologică „Ortodoxia", cu poezia *Pământ şi cer*. Scrierile sale care au urmat, de proză, poezie, teatru şi dramaturgie aveau să curgă una după alta, izbutind în curgerea anilor să acopere constant o largă paletă de genuri literare, care i-au adus aprecierea şi recunoaşterea cititorilor şi criticilor literari, culminând cu Marele Premiu pentru Dramaturgie din anul 1982.

Debutul editorial al poetului are loc în 1971 cu volumul *Geneze,* care cuprinde poemele scrise de Valeriu Anania în ultimii 30 de ani. Poezia sa înalţă şi să îndeamnă la cugetări adânci. Autorul surprinde visurile şi nostalgiile lumii în poezia *Meridiane*. Lirica sa surprinde dorul şi suferinţa poetului care-şi face auzit ecoul de pe pământul îndepărtat: „O frunză grea de palmier muri. / Ea, singura, în veşnicia-ntreagă, / Enormă, spânzurând ca o desagă, / Îşi mai roti odată gâtul frânt / Şi se propti cu gheare-n pământ./ Un fluture îndrăgostit gemu / Şi soarele se-ntinse-ntr-o petală."[2]

În poezia *Trecere*, omul şi divinitatea vor petrece împreună traversând întinderea de ape. Regăsim vocea poetului exilat pe un ţărm îndepărtat : „ Din ţărmul mării mele mă îndemni în toată ora / să intr-un valul sinei şi adâncul să-l frământ. (...) De dragul tău şi-al căii ce ţi-o gândeşti prin mine / la ţărmul dimpotrivă pedestru să purcezi."[3]

[1] Ovidiu Moceanu, *Poezia liturgică a existenței*, în revista „Tabor", nr.1, aprilie 2011, p. 94.
[2] Valeriu Anania, *Poeme*, prefață de Petru Poantă, Polirom, Iași, 2010, p. 54.
[3] Valeriu Anania, *Geneze*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1971, p. 5.

Anania surprinde sufletul omului care trece printr-o stare tranzitorie. Această trecere o regăsim în *Cronica pe un val de nisip*. Poetul are în vedere ipostaza sufletului privind Judecata de Apoi. „Aici nimeni n-a murit niciodată. / Toţi au fost călători. / Au venit, s-au închinat la lună şi s-au făcut nori. (...) Finalul poeziei e o concluzie în ceea ce priveşte sufletul. „Când te-ai născut şi nu ţi-ai intrat în ţărână, / Sufletul tău e pas fără drum."[4]

În *Elegie*, eul liric este conştient de apropierea sfârşitului şi are o stare de ezitare. Pe de-o parte, sfârşitul îl va apropia de nostalgia originii: „Voi muri / Şi voi muri de tristeţea-nceputului. / (…) Mi-e frică de ziua de-apoi / când stihurile mele pe trâmbiţi se vor cânta." Pe de altă parte, eul liric vede sfârşitul ca pe o manifestare a perfecţiunii: „Apele mele / nemărginirile mele / vor fi cândva / doar cioburile unui nume."[5]

Poetul trăieşte o emoţie cu privire la realitatea sfârşitului. Volumul *Geneze* trădează ecouri din lirica lui Blaga şi Arghezi. Redau aici câteva versuri din poezia *Inima mea*: „Inima mea e făcută să bată, să bată / să bată…/ (…) pe toate ritmurile, în toate măsurile. / cu apele, cu pădurile / cu steaua lumilor înceată / cu-adâncul subţire / al curcubeului vărsat în mare."[6] Blaga cerea un trup apelor şi munţilor. La Valeriu Anania dezideratul pare a fi desăvârşit[7], dar finalul cuprinde o umbră de regret amar: „Dar în ritmul ei nu bate niciodată."[8]

Ecouri din lirica lui Arghezi regăsim în poezia *Chrysalida* care sugerează o „estetică a urâtului": „În trupul meu chircit, de târâtură, /se coc mândreţi ce se-ncepură / din veac. (…) Vei cere mâine nopţii de cenuşă / să-ţi dea la geam o gâză jucăuşă."[9]

Valeriu Anania mai abordează tema regretului ca sentiment de neîmplinire. Acestea sunt stări prin care autorul încearcă împăcarea cu universul: „Când fruntea-mi arde sub văpăi de cer / şi risipitul suflet mi se strânge, / prin flacăra sudorilor de sânge / în lume luneci lin ca un mister. / (...) Durerea vine-n vreme, fără vremi. / În fapt de-amurg sau aspre dimineţe / te plămădesc în mii şi mii de feţe / şi-n nopţi tresar când gângureşti sau gemi."[10]

În *Agonie* poetul se referă la ipostaza Mântuitorului pe cruce. Versurile evocă durerea extremă pe care o simte Iisus în momentul răstignirii. Moartea şi învierea sunt momentele mântuirii personale. În agonie, luciditatea nu-l părăseşte pe Mântuitor: „Eli, Eli, / Ce-nceată-i biruinţa de-a muri! / (…) Şi către sinea mea înaltă mă îndemn / într-o-nviere necurmată, / ca o cascadă răsturnată / (…) mă lunec de pe cruce şi mă fur."[11]

Volumul de debut, *Geneze*, asigură o notă de nostalgie care naşte ideea centrală a întregii sale opere literare şi atrage atenţia prin mulţimea simbolurilor legate de naştere, viaţă şi moarte. Tudor Arghezi spunea în *Cuvânt Înainte* la poemul dramatic *Mioriţa* următoarele: *Genezele nu sunt o poezie de la o zi la alta şi de la o săptămână la alta.*

[4] Valeriu Anania, *Cronica pe val de nisip*, în *op. cit*., p. 64.
[5] *Ibidem*, p. 65.
[6] *Ibidem*, p. 56.
[7] Lucian-Vasile Bâgiu, *Valeriu Anania, scriitorul*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2006, p. 70.
[8] Valeriu Anania, *Inima mea*, în *op. cit.*, 56.
[9] *Ibidem*, p. 57.
[10] Valeriu Anania, *Versuri pentru versul meu*, în *op. cit.*, p. 29.
[11] *Ibidem*, p. 60.

Căruntul lor autor se învecinează cu clasicul adevăr. Făcându-ne mai încrezători în noi, poezia ne dă un sentiment al puterii.

Volumul *File de acatist*, conceput şi memorizat în anii de închisoare de la Aiud şi, respectiv, apărut la Detroit în 1976, cuprinde două cicluri, *Iluminatul* şi *Luminătorul*. În ciclul dedicat iluminatului Ioan Valahul, poetul valorifică estetic o experienţă personală traumatizantă.

Creaţia lirică a lui Valeriu Anania atinge punctul de originalitate de-abia cu volumul *File de acatist*. Anania a fost atras de versul popular românesc, mai ales în ciclul *Orele mamei*. *Filele de acatist* s-au contaminat de vecinătatea mişcării *Rugului aprins*, creaţiile sale chiar purtând în ele aroma acestei mişcări de la Mănăstirea Antim. Acatistul dedicat Sfântului Ioan Valahul, ,,mărturisitor al dreptei credinţe, martirizat la Constantinopol la 12 mai 1662, prin mântuitoarea bunăvoinţă a geanabeţilor lui Allah", se deschide cu o rugăciune pentru rostirea care s-ar vrea „imn şi cronică şi bocet şi dulceaţă şi tăiş"[12], o cântare de laudă cântată pe sub cuvinte.

Rostirea laudei către Sfântul Ioan Valahul se doreşte a fi plină de suflet, „năvoadele flămânde de mugure creştin"[13] fiind considerat un poem al bucuriei şi al speranţei omeneşti prin prezenţa inspiraţiei divine în stihul de început: „Bucură-te!". În *Treapta a douăsprezecea*, Ioan Valahul este mesagerul, acea „mijlocire" între ruga omului şi divinitate: „Bucură-te scară-naltă către poarta teofană.../ bucură-te că prin tine niciun drum nu ni se-abate."[14] Poezia lui Valeriu Anania în contextul liricii religioase conferă o notă de inedit prin prisma originalităţii temei.

Cel de-al doilea ciclu al volumului, *Luminătorul*, este dedicat „celui între sfinţi egumenului Avva Calinic"[15] Sfântul Calinic a avut un dar rar primit de la Dumnezeu: post sever toată viaţa, practica rugăciunea minţii în inimă, întocmea planuri pentru biserici, scria cărţi, precum şi multe alte activităţi. Era un munte de spiritualitate. În *Treapta a doua*, confraţii din închisori află că singura alinare este ruga celui ales de divinitate: „Vin fraţii precum cerbii la limpede-adăpare, / Ascultători fântânii de cuget radiar."[16]

Treapta a şaptea face o referire la cea de-a două etapă a misionarului : „Văpăi de gând coboară şi urcă îngereşte / Arzând hotarul nopţii ce-ţi bântuie surghiunul."[17] *Starea a unsprezecea* evocă instituirea individualităţii celui care s-a dăruit pentru mântuirea semenilor: „Adorm în ei amurguri, luceferi noi răsar, / Izbiţi de către patimi prin clipe ni se ascund, / Călătorim cu sfinţii la timpul lor rotund."[18] Metafora este cea care creează momentul de suflet, psihologic, care asigură legătura dintre cer şi pământ. *File de acatist* este cea mai clară dovadă a creaţiei artistice înţeleasă ca act de slăvire.

Volumul *Anamneze,* cuprinde poeme dedicate mamei, pline de afecţiune. Poetul îşi doreşte să înfiripeze o rază de lumină în adâncul sufletului. *Cântec de ploaie* : „ Clipa clipote pe clape / Dinspre ape-n mai aproape / Şi împarte cu stropi vii / Veşnicia în felii.

[12]Valeriu Anania, *File de acatist, versuri*, Editura Institutului Biblic, Bucureşti, 1981, p. 7.
[13] *Ibidem*, p. 26.
[14] *Ibidem*, p. 36.
[15] Lucian-Vasile Bâgiu, *op. cit*. p. 78.
[16] *Ibidem*, p. 46.
[17] *Ibidem*, p. 58.
[18] *Ibidem*, p. 67.

Poveste de seară : „Amurgu-n flăcări se desfată. / Pe groapă, cărăbuşul-tată / Ca mii de inşi la fel şi inse / Zâmbi veciei şi se stinse." *Anamneză* : „ Prin aer timpul trece ca un corb / Cu aripile grele de ninsoare. / Aici e noapte, sus e sărbătoare / Şi marginile zborului le sorb/ Îngemănând miresme şi culori." *O singură dată* : „ Uşile casei mele / N-au fost deschise decât de furtuni/ Vai, niciun fulger nu mi-a intrat pe ele/ Fără numai în smulse cununi, / În cioburi de stele / În ramuri vântului rebel (...) O singură dată fulgerul vine." *Anamneză* : „În tine cititorule disper / Aşa cum suferă-n slova lui cuvântul. / De când făcui şi cerul şi pământul/ Eu nu mai pot fără pământ şi cer."[19] Casa devine sanctuar, orele se ordonează şi senectutea completează copilăria. Volumul de versuri ilustrează o lirică desăvârşită.

Poetul Valeriu Anania creşte şi se formează în orizontul tradiţiei, în însăşi tradiţia poeziei religioase. Înaltul prelat are dezinvoltura omului autentic. Având ca şi sursă de inspiraţie mai multe poeme din cadrul creaţiilor sale, sunt construite nuclee epice şi texte dramatice pentru viitoarele opere. Iar poezia nu este un segment izolat al operei sale. Lirismul e prezent în întreaga ţesătură. Perspectiva autorului rămâne în permanenţă estetică, respectiv artistică.

Volumul *Istorii agrippine* (1976) încheie etapa creaţiei poetice a autorului ce datează din perioada exilului. Pe-o frunte-naltă, micul poem epic are un pronunţat ton sarcastic: „Pe o frunte-naltă se ivi chelia / mândră, lucitoare, doctă şi pustie."[20]

Exerciţiul fabulistic din acest volum configurează o dimensiune clasică a poetului. El dezvoltă un subiect epic, urmând tradiţia fabulei, şi ironizează cu subtilitate deşertăciunea unui semn distinctiv: „Nu un cap de Platon e dorit prin vetre / Ci pleşuv în creştet, ca la Sfântul Petru; / Nu se poate spune că-i frumos , da-n schimb / Are, ca-n icoană / străluciri de nimb."[21] Toate versurile sunt prelucrate cu mult umor, în spiritul fabulei moralizatoare : „Uneori te-nvaţă, chiar de pari ridicul, / ca-n făptura însăşi să ghiceşti nimicul." Întreaga sa creaţie apelează la versuri ca instrument de lucru, indiferent că vorbim despre poemul dramatic, liric sau epic.

Poezia mistică românească din perioada interbelică se regăseşte, în aria de acţiune a mişcării gândiriste. Poezia lui Anania tinde spre o stare de puritate. Ea nu poate fi înţeleasă fără o cultură religioasă. Autorul a intrat în literatură cu fruntea sus atunci când nu încă nu era socotit om al bisericii. „Puterile cuvântului le ştiu / şi nu de-acum şi nici de prin aproape / ci de pe când mi se purtau pe ape / în oglindirea cerului sălciu.(...) Rostesc, şi totul se preface-n rost; / (...) Uimiţi, voi credeţi că scornesc minuni./ ca să-mi arăt puteri nepământene."[22](Anamneză)

Valeriu Anania s-a format în duhul clasicismului, căruia i-a rămas credincios. Poezia sa a fost una limpede printr-un dublu respect : *faţă de cititor şi faţă de limba română.*[23] La nivelul interpretării se găsesc locuri de întâlnire între hermeneutica mitică

[19] Valeriu Anania, *Anamneze*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1984, pp. 28, 58, 76, 118.
[20] Valeriu Anania, *Poeme*, *ed. cit.*, p. 96.
[21] *Ibidem*, p. 97.
[22] *Ibidem*, p. 215.
[23] Valeriu Anania, *Din spumele mării*, ediţie îngrijită şi postfaţă de Sandu Frunză, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995, p. 206.

şi teologică. Miticul îşi revendică atributele sacralităţii şi încearcă să aducă în viaţa omului viaţa lui Iisus.

Lirica lui Valeriu Anania atinge punctul de maximă originalitate. Motivele răspândite în poezia religioasă sunt diferite. În poezia *Chrysalida* din volumul *Geneze,* motivul „luminii" care apare frecvent în mistica creştină, trimite şi aici la ideea de naştere ca fiinţă spirituală. „Puternice, nu mă strivi!/ Sub slava ta sunt vierme azi. Ei şi? / În trupul meu chircit, de târâtură, / se coc mândreţi ce se-ncepură din veac./ Tu ştii poate că în bala mea se zămisleşte, nevăzut, o stea, / că port un cer în fiecare cută/ şi-n fiece inel o alăută."[24]

Valoarea poeziei *Pământ şi cer*, prin binomul metaforic al titlului, constă în cele două planuri: terestru şi celest, pe care le regăsim pe tot parcursul operei. Pendularea se efectuează între aici şi dincolo. La Valeriu Anania cerul nu se întâlneşte cu pământul. Ele sunt două elemente simbolice. Poezia şi rugăciunea sunt două modalităţi izbitor de asemănătoare de a purta sufletul într-un zbor înalt.

În poezia *Poeme pentru suflet*, urcuşul duhovnicesc se face în trepte, cu multă trudă: „Hei suflete vom hoinării prin cer! / Vom hăui coclauri fără nume: /Un viers şi-un suflet au fugit de lume / pe căi de sihăstrie şi mister.(...) Şi dacă sângele te-o trage – grea povară - / Spre nopţile adânci de greu mormânt / te-oi smulge cu aripa unui cânt."[25] Chemarea e adresată teologului – poet printr-o lirică vie, şi anume lirica unui dialog personal.

Liniştea şi pacea în lumina harului dumnezeiesc ne-o oferă poetul – rugător în poezia *Lumină lină* : „Lumină lină, lumină senină / licoare nouă în slava divină / lucind peste ape de ceruri te cerne / Prin glasuri calde în cânt de vecernie." Sprijinul pe acest drum este fundamental. Noi trăim în această deschidere cu fiinţa divină.

Într-o poezia *Puterile Cuvântului*, care face parte din ciclul *Anamneze,* poetul ne descoperă finalitatea lucrării de *încuvântare*. Versurile sunt de o frumuseţe înălţătoare, înălţimea sa spirituală fiind admirabilă. Poezia transmite sentimentul de mulţumire şi bucurie printr-un mesaj discret, dar sublim: „Puterile cuvântului le ştiu / Şi nu de-acum şi nici de prin aproape / ci de pe când mi se purta pe ape (...) / Rostesc, şi totul se preface-n rost. / Ologul zburdă şi ciungul vă mângâie (...) / Uimiţi, voi credeţi că scornesc minuni / Ca să-mi arăt puteri nepământene. / Minunea, vai! E numai pentru lene / Sunt om ca voi, dar om încuvântat." Prin poezie, el se destăinuie şi se dăruieşte pe sine.

O altă *Anamneză, „Prieteni, ospătaţi-vă din plin..."*, e construită tot pe modelul liric al confesiunii, al monologului adresat; aceasta porneşte de la o imagine biblică, şi anume parabola nunţii Fiului de Împărat. Tot aici este prezentată şi suferinţa ca rezultat al laşităţii umane: „Eu masa bucuriei v-am întins / Ca să v-arăt că sunt cu voi asemenea." Ca element compensator se conturează imaginea eului liric dionisiac: „Eu am călcat pe şoimi şi pe vulturi, dar, azi, prieteni, frică-mi e de moarte." Monologul liric din prima strofă preia formula discursului mesianic creionând contextul biblic: „Prieteni, ospătaţi-vă din plin, / Azi pentru voi am junghiat o turmă/ şi-am pus în artos holda cea din urmă."

[24] Valeriu Anania, *Chrysalida*, în *op. cit.*, p. 57.
[25] Valeriu Anania, *Poeme pentru suflet*, în *op. cit.*, p. 29.

Ultima strofă atinge apogeul dramatismului: „O, s-ar putea să urlu în pustiu, / dar eu, prieteni vânători, eu știu, / că-n pasăre se trage doar când zboară.” Substratul divin al „supunerii” nu este separat de cel creator și artistic.

Persoana și personalitatea poetului și mitropolitului nostru Bartolomeu a rămas o sursă de inspirație și de putere spirituală, căci a reușit să realizeze drumul de la chip la asemănare, iar teologul și poetul s-au împlinit și s-au desăvârșit împreună. Poeziile lui Valeriu Anania sunt variate și acoperă o gamă largă de tematici tratând teme literare și spirituale diverse. În poezia sa, încă din tinerețe, autorul lasă să se întrezărească dorul nesfârșit de cer și aripile unui suflet avântat spre înălțimi.

Ca scriitor și poet, apoi teolog și preot, alături de talentul nativ dăruit de Dumnezeu, mitropolitul nostru, Bartolomeu Valeriu Anania, rămâne un model de muncă stăruitoare.

Bibliografie:

Ovidiu Moceanu, *Poezia liturgică a existenței*, în revista „Tabor”, nr.1, aprilie 2011
Valeriu Anania*, Poeme*, prefață de Petru Poantă, Polirom, Iași, 2010
Valeriu Anania, *Geneze*, Editura Cartea Românească, București, 1971
Valeriu Anania, *Anamneze,* Editura Eminescu, București, 1984
Valeriu Anania, *Din spumele mării*, ediție îngrijită și postfață de Sandu Frunză, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995

PARTICULARITĂȚI FONETICE ALE TEXTELOR DE CĂLĂTORIE DIN SECOLUL AL XIX-LEA

Gabriela COMĂNESCU,
PhD Candidate, University of Pitești

Abstract: From a phonetic point of view, the literary language of the 19th century, as reflected in the travel writings of the time, has variations determined by the transition alphabets and the influence of regional dialects. The evolution tendencies of the language, at phonetic level, are the approach to the Wallachian variant and the adoption of new phonetics, to the detriment of the old ones, definitively abandoned. Towards the end of the century, the number of fluctuating forms decreases, registering an obvious tendency of unification and balancing of the phonetic structure of the Romanian literary language.
In this paper we aim to present some phonetic features that characterize the writings of the nineteenth century, accompanied by examples excerpts from 19 travel texts analyzed, which is a valuable material on the literary norms of the time.

Keywords: literary language, travel literature, phonetic features, etymological forms

În studierea procesului de formare a normelor limbii literare în secolul al XIX-lea, un loc important îl are analiza modului în care s-a constituit sistemul fonetic al limbii literare în acea perioadă. Fixarea normelor fonetice ale limbii literare unice s-a produs spre sfârşitul secolului, astfel încât, până la stabilirea fonetismului considerat literar, limba scriitorilor epocii prezintă anumite particularităţi fonetice caracteristice graiului regiunilor din care aceştia erau originari.

Astfel, în secolul al XIX-lea, limba română literară se caracterizează prin variaţii de ordin fonetic determinate de influenţa graiurilor regionale, precum şi de trecerea de la alfabetul chirilic la cel latin, realitate care se reflectă şi în textele de călătorie ale epocii. Limba literară modernă cunoaşte la început un amalgam de fonetisme, forme, cuvinte din diverse regiuni al ţării, selecţionate după criterii stricte, dintre care cel mai important şi hotărâtor a fost cel al latinităţii.

Scriitorii călători au îmbinat în textele lor fonetismele munteneşti, pe cele arhaice (rezultate din studiul vechilor scrieri) şi pe cele moldoveneşti. Totuşi, în general, s-a produs o apropiere de varianta muntenească, probabil pentru că aceasta era mai aproape de tradiţia bisericească a limbii vechi dintre toate variantele, dar şi pentru că la începutul secolului al XIX-lea, în Muntenia s-au tipărit cele mai multe cărţi religioase. Vasile Ţârâ observă faptul că acceptarea sistemului fonologic al variantei literare muntene, ca bază pentru structura fonetică unitară a limbii literare în secolul al XIX-lea, a fost posibilă şi datorită faptului că se afla mai aproape de modelul latin, având mai puţine inovaţii.[1]

În afara divergenţelor regionale, variantele literare din această perioadă prezintă şi o tendinţă comună: adoptarea unor fonetisme noi, care le înlătură pe cele simţite ca fiind arhaice. Unele fonetisme arhaice sunt păstrate în primele decenii ale secolului al

[1] Munteanu, Şt., Ţâra, V., *Istoria limbii române literare*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983, p.189.

XIX-lea, altele, cu o largă circulaţie în toate scrierile din perioada anterioară, sunt treptat şi definitiv abandonate. Până spre sfârşitul secolului, se manifestă unele „tendinţe de normare a pronunţării care se caracterizează prin:

1. aversiunea pentru vocalele velare;
2. înclinaţie raţionalistă de regularizare a mecanismului lingvistic;
3. vie conştiinţă etimologică;
4. orientare spre formele culturii apusene;
5. cunoştinţe sumare de fiziologie a sunetelor;
6. identificare între imaginea grafică şi cea acustică a cuvintelor."[2]

De asemenea, este de consemnat faptul că aspectele fonetice ale limbii în secolul al XIX-lea sunt strâns legate de regulile ei ortografice. Sistemele ortografice apărute în această perioadă sunt numeroase şi contradictorii, unele dintre ele neavând caracter oficial. Se explică astfel o întârziere a procesului unificării fonetice în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Abia după 1859, în virtutea schimbărilor din viaţa social-politică şi culturală a românilor, se intensifică procesul de unificare a normelor ortografice. După introducerea alfabetului latin, problema unităţii ortografice a devenit un important subiect de dezbatere pentru societatea românească. Introducerea oficială a alfabetului latin în practica scrierii a avut loc mai întâi în Ţara Românească şi Transilvania (1860) şi apoi în Moldova (1862), unde mediul cultural era mai conservator şi mai nefavorabil reformei ortografice. Procesul înlocuirii alfabetului chirilic cu cel latin a fost destul de lent, introducerea oficială a alfabetului latin fiind pregătită prin folosirea din 1828 până în 1859 a unor alfabete de tranziţie chirilice şi latine. Marcat de numeroase ezitări şi uneori de inconsecvenţe, acest proces a creat ample dezbateri în jurul problemei ortografice, care au dominat viaţa culturală la jumătatea secolului al XIX-lea. Cele două poziţii pe care s-au desfăşurat dezbaterile au fost cea etimologică şi cea fonetică.

Odată cu introducerea scrierii oficiale cu alfabet latin şi după înfiinţarea Societăţii Literare Române (1866), devenită Academia Română în 1879, a fost posibilă elaborarea unor proiecte ortografice într-un cadru instituţionalizat, Academia Română fiind considerată cea mai importantă instituţie culturală a românilor şi apărătoarea intereselor naţionale.

Primul sistem ortografic elaborat din iniţativa Societăţii Academice, în 1867, a aparţinut lui Timotei Cipariu şi s-a caracterizat printr-un etimologism arhaizant moderat.[3] Al doilea sistem ortografic a apărut doi ani mai târziu, ca urmare a dezbaterilor din perioada 1867-1869 şi a reprezentat un punct de vedere al grupării Vasile Alecsandri, Bogdan Petriceicu-Haşdeu, Alexandru Odobescu, adepţi ai ortografiei etimologice cu semne diacritice.[4] Dicţionarul Academiei (1871-1877), elaborat de August Treboniu Laurian şi Ion C. Massim, a adoptat sistemul ortografic latinist analogist care reconstituia formele vechi artificiale. Aceste sisteme au fost respinse chiar de

[2] Munteanu, Şt., Ţâra, V., *Istoria limbii române literare*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983, p. 242.
[3] Avram, M., *Introducere*, în Timotei Cipariu, *Opere*, II, ediţie de Carmen Gabriela Pamfil, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1992, p. XIV.
[4] Ivănescu, G., *Istoria limbii române*, Editura Junimea, Iaşi, 2000, p.690.

membri ai Societăţii Academice care agreau ortografia fonetică şi nu au fost însuşite de scriitorii vremii, ortografia având în continuare un caracter eterogen.

Prima ortografie oficială a limbii române, care se baza pe principiul fonetic, a fost adoptată de Academie în 1881, un rol important în impunerea acesteia avându-l Titu Maiorescu, cunoscut adversar al etimologismului şi al analogismului pumnist.[5] Tendinţele fonetice fundamentale care s-au manifestat în limba literară modernă au fost unificarea pronunţării supradialectale şi arhaizarea pronunţării.

Pe cale de consecinţă, având în vedere varietatea sistemelor ortografice apărute în această perioadă, structura fonetică a limbii literare în secolul al XIX-lea a cunoscut forme foarte diferite. În continuare vom prezenta câteva particularităţi fonetice care caracterizează scrierile de călătorie din secolul al XIX-lea, însoţite de exemple excerptate din textele analizate:

- vocala *ă* păstrată ca în rostirea veche şi populară (mai aproape de forma etimologică a cuvântului): *lăcuitori* (DGI: 19; GAP: 387; DBM: 284), *lăcuit* (CNV: 43), *lăcuinţă* (CNV: 470; DRO: 59), *văpsite* (DGI: 20), *văpsea* (IVC: 663);
- păstrarea lui *i* etimologic în: *priimire* (VAO: 131), *am priimit* (VAO: 133, GAE: 27), *priimesc* (DBM: 260);
- conservarea lui e aton etimologic în *strein* (DGI: 63; GAP: 389; DBM: 270)*;*
- din dorinţa de a reduce cât mai mult frecvenţa vocalelor fără corespondent în latină (şi în celelalte limbi romanice) – *ă* şi *î* – unii scriitori călători acceptă forme populare cu consoane moi: *să cuvinteze* (DGI: 20), *hotărire* (DGI: 19), *ţipet* (VAO:131);
- se remarcă menţinerea lui *î* etimologic în: *îmblă* (ICD: 174), *împle* (VAO: 135; IVS: 183), *întrare* (GAC: 275), *întroduce* (CNV: 201);
- forme etimologice cu *î* în *cîne/câne* (DBD: 11; ICD: 172), *mîne/mâne* (DBD: 78; IVS: 184) care se extind cu repeziciune, luând locul fonetismelor muntenești (*cîine, pîine, mîine*), şi care se vor păstra în limba cultă până la sfârşitul secolului al XIX-lea;
- velarizarea vocalei *e* după oclusivele *d* şi *p* în cuvinte ca *dă* (de), *pă* (DGI: 20), deşi apare mai des, are o frecvenţă mai redusă faţă de cele care s-au impus în limba literară mai târziu;
- *e* neaccentuat trece la *i*: *deosibite* (DGI: 19), *dispărţit* (GAE: 27), *neşte* (IVS: 182), *prietin* (GAC: 275; GAE: 28), *videa* (GAE: 29), fenomen destul de răspândit în limba populară;
- se atestă şi fenomenul contrar, de asemenea răspândit în limba populară, al trecerii lui *i* la *e*: *besereci* (IVS: 182), *cetesc* (IVS: 186), *datenă* (ICD: 171), *dentâi* (ICD: 170), *latetudene* (ICD: 173), *nemic* (GAC: 275), *tempul* (ICD: 172), *unetate* (ICD: 171), *întunerec* (CBC: 112);
- apariţia foarte rară, la începutul secolului, a lui *u* final: *fildeşu* (DGI: 77);
- trecerea lui *e* medial la *i*: *audiinţă* (IVS: 184);
- forme cu *d*, *t* sau *n* iotacizaţi, proprii graiurilor din Muntenia: *să ascunz* (NFE: 152), *crez* (DBM: 265), *să piarză* (DBD: 49), *prevăz* (ICD: 172), *să rîz* (DBM: 264), *să văz* (GAC: 277;

[5] Încă din 1866, în lucrarea *Despre scrierea limbei rumâne*, Ediţiunea şi imprimeria Societăţii Junimea, Iaşi, 1866, Titu Maiorescu **stabileşte echivalenţe între sunetele româneşti şi cele latine, propune diacriticele pentru sunetele româneşti specifice, stabilind totodată regulile ortografice pe baza principiului fonetic,** care s-a impus ulterior ca regulă primară pentru scrierea cu alfabetul latin. Argumentaţia lui Maiorescu este vastă, foarte bine documentată, cuprinzând analize pentru fiecare sunet şi literă în parte, precum şi o critică privind etimologismul, dar şi fonetismul, înclinând balanţa spre principiul fonetic.

IVC: 571; CBC: 113; DBD: 13), *să vânză* (ISO: 207), *să propuie* (DBD: 26), *pui* (ISO:207), *spui* (ISO: 207; ICD: 173), *țiu* (ISO: 207), *să vie* (DBD: 42), deşi formele cu dentala refăcută (*văd, cred, pun, spun*) au fost propuse de Ion Heliade Rădulescu încă din 1828, pentru că se apropiau de cele latineşti. Folosirea încă a formelor iotacizate se explică şi prin ortografia etimologică.

- înlocuirea, după 1780, a africatei dentale *dz* cu *z: Dumnezeu* (CNP: 320);
- se menţine africata *ğ* (< *j+o*, *u* latin, dar şi în unele cuvinte de altă origine): *agiutoriu* (GAE: 26), *agiungând* (GAE: 30), *curagiuri* (DBD:19), *giocurile* (ATL: 106), *giucărie* (IVC: 663), *împregiur* (VAO: 129; IVC: 663; CNP: 318), *încongiura* (VAO: 149; API: 115; CBC: 108), *încongiurărilor* (GAE: 30), *în giurul* (ICD: 175; ATL: 105). Dar apare *j* în cuvinte precum: *pe jos* (CBC: 114), *jos* (DZS:249). După 1875 întâlnim forme precum: *împrejurul* (ISO: 207), *înconjura* (DZS: 246).
- există încă o anumită preferinţă pentru rostirea dură a consoanelor labiale, a fricativelor *s, z, ş,* africatei *ţ* şi vibrantei *r*: *aşăza* (GAE: 26), *aşăzate* (DGI: 49), *acelaş* (CBC: 109), *cătră* (ATL: 99), *deosăbitele* (CNV: 45), *frumuseţă* (DGI: 81), *hotarăle* (DGI: 19), *iarăş* (DGI: 19), *însămnat* (CNV: 43), *lacrămi* (DGI: 65; NFE: 152), *mulţămească* (DGI: 67), *mulţămire* (CNV: 199, GAP: 387), *mulţămită* (ICD: 178), *nemulţămirea* (GAC: 277), *nobleţă* (DBM: 264), *rădica* (VAO: 149; ATL: 105; DBM: 261), *răsipite* (CBC: 109), *samănă* (CNV: 43), *sara* (CNV: 45), *sămănat* (VAO: 133), *sămănate* (VAO: 133), va *sămăna* (GAE: 27), *sărbări* (DRO: 57), *spăriat* (ICD: 174), *spărioasă* (VAO: 19), totuş (GAE:29), *vesălă* (DGI:49), *zădar* (DGI: 53), *zisă* (CNV: 47);
- se păstrează *r*, prin disimilare consonantică în: *amerinţa* (GAC: 275; NFE: 153), *nimărui* (VAO: 131);
- timbrul palatal al vibrantei *r* în cuvinte derivate cu *-tor*: *trecătoriu* (IVS:181), dar şi în cuvinte nederivate: *viitoriu* (IVS:181);
- se întâlneşte încă *r* etimologic în: *preste* (ATL: 102), *pre* (VAO: 149; CNP: 314; ICD: 170).

Un aspect care nu poate fi scăpat din vedere este cel al adaptării fonetice a neologismelor în această perioadă, dat fiind faptul că pe tot parcursul secolului al XIX-lea pătrund masiv termeni noi în limba literară. Neologismele din textele de călătorie ale perioadei analizate prezintă diversitate în ceea ce priveşte adaptarea lor fonetică la sistemul limbii române. [6]

Aspectul fonetic al neologismelor clarifică şi problema împrumuturilor, în sensul că este edificator asupra limbii din care aceste elemente noi provin. De exemplu, din limba germană, uneori prin intermediul limbii ruse, sunt împrumutate neologismele cu *ţ*: *conţert* (VAO:129), *edifiţ* (ATL: 103), iar din limba franceză, neologismele *demuazele* (VAO: 127), *faşionabilă* (DRO: 55), *pansion* (VAO: 129), *peizajuri* (VAO: 131), *rezon (*GAC: 277), *projetaserăm* (IVC: 567), *seanţă* (VAO: 127), *suvenire* (GAC: 275), *pledoiere* (IVC: 568). În ceea ce priveşte adaptarea fonetică a acestor împrumuturi, se remarcă o serie de particularităţi lingvistice specifice secolului al XIX-lea. Procesul de integrare a neologismelor este unul îndelungat şi până la desăvârşirea acestui proces de adaptare la

[6] Aspectul adaptării fonetice a neologismelor la sistemul limbii romîne a fost studiat în amănunt de N.A.Ursu şi D. Ursu în *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare. I. Studiu lingvistic şi de istorie literară*, Iaşi, 2004, p.263-353.

sistemul fonetic al limbii române s-au folosit forme intermediare, foarte apropiate de cuvintele de origine.

Pot fi identificate în textele de călătorie ale secolului al XIX-lea câteva aspecte ale adaptării fonetice a neologismelor la sistemul limbii române, care fiind variat, permite „romanizarea" relativ uşoară a acestora.

- grupul *cs* din elementele latine şi franceze s-a redus la un moment dat la *s*: *esterioară, espresia, estraordinară, estremităţile, estaziat, esterminate;*
- grupul latin *ct* se menţine în *punct*;
- *a* + *n* + consoană se transformă în *î* : *plantă* > *plîntă*;
- *o* s-a diftongat în *oa* ca şi în cuvintele moştenite*: persoană* (fr*. personne,* ital. *persona), coloană* (fr*. colonne,* ital. *colonna) ;*
- *e* mut > zéro : *équipage - echipaj;*
- *e* mut > ă : *dame – damă;*
- impunerea sufixului franţuzesc *-ment: sentiment, eveniment;*

Se remarcă, în textele analizate, împrumuturi cu etimon bine stabilit, dar şi cuvinte pentru care dicţionarele etimologice şi cele explicative propun etimologie multiplă: *naţie, capriţios, imitaţie, inscripţie, impresii, palat, ambiţios, triumf, diademă, talent, caracter, modă, geniu, patriotic, patrie, armonie, marşrut, ospitalitate, excursie* etc.

În urma analizei acestor aspecte fonetice înregistrate în textele scriitorilor călători, se constată că există în primul rând particularităţi specifice variantei muntenești a limbii române literare, dar şi trăsături de altă proveniență dialectală. Se întâlnesc forme fonetice arhaice, regionale sau influenţe ale lexicului străin. Când e vorba de fonetisme arhaice, întâlnim multe elemente comune scriitorilor călători din toate regiunile, dar când e vorba de aspectul regional al limbii, apar diferenţe, potrivit specificului regiunilor cărora le aparţin scriitorii. Aşadar, limba textelor de călătorie analizate este un amestec de forme fluctuante, explicabil prin contopirea vechilor variante literare, a apariţiei unor sisteme ortografice etimologice şi fonologice, a inexistenţei unor reguli clare de adaptare fonetică a neologismelor pătrunse în limbă. Treptat, însă, până spre sfârşitul secolului, se diminuează numărul formelor fluctuante, înregistrându-se o vădită tendinţă de unificare şi echilibrare a structurii fonetice a limbii române literare.

Bibliografie :

AVRAM, M., *Introducere*, în Timotei Cipariu, *Opere,* II, ediţie de Carmen Gabriela Pamfil, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1992

CHIVU, Gh., PANĂ DINDELEGAN, G., DRAGOMIRESCU, A.… *Studii de istorie a limbii române – Morfosintaxa limbii literare în secolele al XIX-lea şi al XX-lea*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2015

IVĂNESCU, G., *Istoria limbii române*, Editura Junimea, Iaşi, 2000

MAIORESCU, T., Despre scrierea limbei rumâne, Ediţiunea şi Imprimeria Societăţii Junimea, Iaşi, 1866

MUNTEANU, ŞT., ŢÂRA, V., *Istoria limbii române literare*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983

ROSETTI, AL., *Introducere în fonetică*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1963

URSU, N.A., URSU, D., *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare. I. Studiu lingvistic şi de istorie literară*, Iaşi, 2004

Surse:

GAC = Grigore Alexandrescu, *Cozia*, în revista *Propăşirea (Foaie ştiinţifică şi literară*), nr. 16, 30 aprilie 1844

GAE = Gheorghe Asachi, *Estract din jurnalul unui călător moldovan*, în *Călători români şi călătoriile lor în secolul al XIX-lea*, ediţie îngrijită şi prefaţată de Mircea Anghelescu, Editura Polirom, Iaşi, 2018

GAP = Grigore Alexandrescu, *Pasaj dintr-o relaţie de voiaj în Ţara Românească,* în revista *Propăşirea (Foaie ştiinţifică şi literară)*, nr. 23, 18 iunie 1844

VAO = Vasile Alecsandri, *O preumblare prin munţi*, în revista *Propăşirea (Foaie ştiinţifică şi literară*), nr.5, 6 februarie 1844; nr. 7, 20 februarie 1844; nr. 8, 27 februarie 1844

CNV = Costache Negri, *Veneţia*, în revista *Propăşirea (Foaie ştiinţifică şi literară),* nr. 2, 16 ianuarie 1844

IVC = I. Voinescu II, *Cîteva zile pe munţi*, în revista *Propăşirea (Foaie ştiinţifică şi literară),* nr.34, 3 septembrie 1844; nr. 40, 15 octombrie 1844

DRO = Dimitrie Rallet, *O plimbare. La iarmarocul Fălticenilor*, în revista *Propăşirea (Foaie ştiinţifică şi literară),* nr.3, 23 ianuarie 1844

DGI = Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriii mele*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1971

ATL = August Treboniu Laurian, *Roma*, în *Călători români şi călătoriile lor în secolul al XIX-lea*, ediţie îngrijită şi prefaţată de Mircea Anghelescu, Editura Polirom, Iaşi, 2018

CNP = Costache Negruzzi, *Scrisoarea XXVIII (Pelerinagiu), în Opere, vol.I, Păcatele tinereţelor,* Editura Minerva, Bucureşti, 1974

CBC = Cezar Bolliac, *Călătorie arheologică în România*, în *Călători români şi călătoriile lor în secolul al XIX-lea*, ediţie îngrijită şi prefaţată de Mircea Anghelescu, Editura Polirom, Iaşi, 2018

API = Alexandru Pelimon, *Impresiuni de călătorie în România*, în *Călători români şi călătoriile lor în secolul al XIX-lea*, ediţie îngrijită şi prefaţată de Mircea Anghelescu, Editura Polirom, Iaşi, 2018

ISO = Ioan Slavici – *O scrisoare din Italia* – în *Călători români şi călătoriile lor în secolul al XIX-lea*, ediţie îngrijită şi prefaţată de Mircea Anghelescu ,Editura Polirom, Iaşi, 2018

DZS = Duiliu Zamfirescu – *Scrisori din Italia* – în *Călători români şi călătoriile lor în secolul al XIX-lea*, ediţie îngrijită şi prefaţată de Mircea Anghelescu, Editura Polirom, Iaşi, 2018

DBD= Dimitrie Bolintineanu, *Călătorii pe Dunăre şi în Bulgaria*, în *Călătorii, I*, Editura pentru Literatură Bucureşti, 1968

DBM = Dimitrie Bolintineanu, *Călătorii în Moldova*, în *Călătorii, II*, Editura pentru Literatură Bucureşti, 1968

NFE = Nicolae Filimon, *Escursiuni în Germania meridională*, *Călători români şi călătoriile lor în secolul al XIX-lea*, ediţie îngrijită şi prefaţată de Mircea Anghelescu, Editura Polirom, Iaşi, 2018

ICD = Ion Codru Drăguşanu, *Peregrinul transilvan,* în *Călători români şi călătoriile lor în secolul al XIX-lea*, Editura Polirom, Iaşi, 2018

IVS = Iosif Vulcan, *Suveniri de călătorie*, în *Călători români şi călătoriile lor în secolul al XIX-lea*, ediţie îngrijită şi prefaţată de Mircea Anghelescu, Editura Polirom, Iaşi, 2018

THE MYTH OF THE ANDROGYNOUS BEING FROM REBREANU´S PERSPECTIVE

Gavril Vasile BĂBAN
PhD Candidate, Technical University of Cluj-Napoca, Nord University Center of Baia Mare

Abstract: In „Adam and Eve", Liviu Rebreanu explores the complex nuances of the androgynous myth, building his entire novel on the idea that an individual´s supreme purpose is finding and reconnecting (on a phisycal level too) with his/ her soul mate.
Nevertheless, this is a purpose that cannot be fulfilled during a single lifespan, so one has to go through seven reincarnations in order to achieve the longed for happiness.
In this context, the novel follows the seven reincarnations of university professor Toma Novac, and depicts each of this soul´s attempts at reuniting with his loved one.

Keywords: the androgynous being, reincarnation, love, challenges, purpose.

Adam şi Eva, romanul (publicat în 1925) cu care Rebreanu experimentează un stil diferit faţă de cel consacrat, este inspirat, după cum însuşi autorul mărturiseşte, de un puternic sentiment de *déjà vu* resimţit la vederea unei necunoscute: „Pretextul romanului *Adam şi Eva* e o scenă trăită prin septembrie 1918 la Iaşi. Pe strada Lăpuşneanu, pe o ropăială de ploaie, am întâlnit o femeie cu umbrelă. Din depărtare m-a uimit cu ochii ei verzi, mari, parcă speriaţi, care mă priveau cu o mirare ce simţeam că trebuie să fie şi în ochii mei. Femeia mi se părea cunoscută, deşi îmi dădeam perfect seama că n-am mai văzut-o niciodată. Din toată înfăţişarea ei înţelegeam că şi ea avea aceeiaşi impresie. Am trecut privindu-ne cu bucurie şi curiozitate, ca şi când ne-am fi revăzut după o vreme îndelungată. Nu ne-am oprit însă, deşi am fi dorit amândoi."

Tema centrală a romanului o constituie căutarea obsedantă a sufletului pereche şi refacerea fiinţei androgine, simbol al „nediferenţierii originare, al ambivalenţei, armonizării şi contopirii contrariilor, totalităţii, autarhiei, plenitudinii, al unităţii divine"[1] dar şi încercare „de re-compunere a unei forţe egale divinului"[2]. După cum notează şi Gheorghe Glodeanu, „Liviu Rebreanu descrie în şapte ipostaze diferite eterna căutare a cuplului ideal. Erosul şi Thanatosul sunt zeii care guvernează destinele eroilor din Adam şi Eva, titlul romanului trimiţând la perechea primordială şi la aspiraţiile umane dintotdeauna de a cuceri absolutul. Ca şi în cazul lui Eminescu, reiterarea paradisului pierdut prin iubire reprezintă ţelul suprem al personajelor lui Liviu Rebreanu"[3].

Reconsitutuirea androginului este, însă, un obiectiv extrem de complex şi care nu poate fi atins în decursul unei singure vieţii de muritor, supuse atâtor variabile: „O viaţă omenească nu ajunge însă pentru a prilejui întâlnirea bărbatului cu femeia. Spaţiul şi

[1] Ivan EVSEEV, *Dicţionar de simboluri şi arhetipuri culturale*, Ed. AMARCORD, Timişoara, 1994, p. 16;
[2] Carmen DĂRĂBUŞ, *Despre personajul feminin. De la Eva la Simone de Beauvoir*, Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2004, p. 9;
[3] Gheorghe GLODEANU, *Avatarurile prozei lui Eminescu*, ed. Libra, Bucureşti, 2000, p. 32;

timpul sunt piedici pe care sufletul strâns în obezile materiale numai treptat le poate învinge, intervin obstacolele convenţiilor sociale care de multe ori sunt mai puternice decât puterile oricărui om."

Prin urmare, se pleacă de la ideea conform căreia sunt necesare şapte vieţi pentru accederea la starea de fericire iniţială, astfel că întreaga naraţiune este construită pe eşafodajul constituit de mitul metempsihozei. Cifra şapte, numărul reîncarnărilor succesive prin care sufletul trece până când reuşeşte să se unească, în mod total, cu jumătatea sa, nu este nici ea aleasă întâmplător, întrucât îi sunt atribuite valenţe magice şi este considerată şi un simbol al perfecţiunii: „A şaptea viaţă aduce de-abia fericirea unirii cu celălalt suflet. De aceea a şaptea moarte cuprinde revelaţia. Fiindcă moartea a şaptea înseamnă sfârşitul existenţei materiale şi începutul întoarcerii în lumea spirituală, sufletul retrăieşte într-o străfulgerare toate vieţile anterioare pentru a se putea bucura mai deplin de strălucirea vieţii noi, eterne, ce-l aşteaptă."

În viziunea autorului, refacerea cuplului arhetipal şi, în special, călătoriile înspre atingerea acestui scop, sunt singurul element care justifică existenţa omului. Prin urmare, reîncarnarea nu este aici despre dezvoltarea spirituală a individului, aşa cum nu este nici despre individul care trebuie să înveţe anumite lecţii sau să crească într-o anumită dimensiune pentru a accede, în acest fel, la o stare superioară, la un statut privilegiat. În romanul lui Rebreanu este, reîncarnarea are ca ţel regăsirea sulfetului pereche şi împlinirea legăturii fizice dintre cele două jumătăţi, aceasta fiind condiţia unică pentru dobândirea fericirii depline, această idee fiind exprimată clar în însăşi fraza cheie a romanului: „Bărbatul şi femeia se caută în vălmăşagul imens al vieţii omeneşti. Un bărbat, din milioanele de bărbaţi, doreşte pe o singură femeie, din milioanele de femei. Unul singur şi una singură! Adam şi Eva! Căutarea reciprocă, inconştientă şi irezistibilă e însuşi rostul vieţii omului. Pentru a înlesni căutarea aceasta se fac, se refac şi se desfac toate legile şi convenţiile morale şi sociale, tot ceea ce se numeşte emfatic progresul omenirii. Instinctul iubirii e reminescenţa originii divine. Prin iubire numai se poate uni sufletul bărbatului cu sufletul femeii pentru a redeveni parte din lumea spirituală. Iubirea aceasta e rodul divin al sufletului omenesc. Dumnezeu sub chipul iubirii trăieşte în om."

Astfel, aşa cum reiese şi din citatul anterior, pentru fiecare persoană în parte există o alta, unică şi de neînlocuit, o jumătate perfectă, pierdută şi de regăsit, iar contopirea trupească a acestora este singurul mod prin care omul poate reface în mod simbolic fiinţa androgină aşa cum este descrisă inclusiv de Platon în *Banchetul* său – „Făptura aceasta omenească din vremurile acelea era un bărbat-femeie, un androgin, iar alcătuirea lui, ca şi numele, ţinea şi de bărbat şi de femeie". Ori refacerea perfecţiunii androginului şi atingerea unei stări tanscendentale de fericire este posibilă doar prin iubire, care, după cum nota şi Platon, „nu este decât dorinţa noastră pătimaşă de a fi din nou întregi".

În plus, Rebreanu accentuează latura sacră a cuplului perfect, a fiinţei anodrgine prin desăvârşire, prin conexiunea realizată între iubire şi divinitate, acesta fiind şi motivul pentru care experienţele protagoniştilor capătă atât de multă însemnătate. În

iubirea acesta totală descrisă de prozator, se întrezăreşte o fărmâ din iubirea divină. De altfel, şi Eliade observa că „Androginul, de altfel, nu e decât o copie după tipul ideal al zeului. Divinitatea ea însăşi este androgină, pentru că divinitatea totalizează contrariile. Într-adevăr, orice divinitate este polară, căci ea cuprinde toate formele şi posibilităţile. Iahve este bun şi mânios în acelaşi timp. Dumnezeu, aşa cum a fost cunoscut chiar de către cei mai desăvârşiţi oameni, teologii şi misticii, este *înspăimântător* şi *blând*. Apropierea de divinitate te poate ucide sau te poate mântui. Experienţa mistică este rapt şi agonie, ea descoperă sufletului omenesc durerea abisală şi extazul desăvârşirii. În cele mai pure forme ale experienţei religioase, adică în creştinism, intuiţia aceasta primordială s-a păstrat şi a atins culmi înfricoşătoare, pe care numai teologia mistică le poate cerceta."[4]

Durata timpului petrecut împreună este complet irelevantă – o dată ce starea de perfecţiune a fost atinsă, destinul omului a fost îndeplinit, acesta fiind pregătit să îşi asume orice ar urma. Evident, în situaţia contrară, individul resimte o acută oboseală existenţială, este nemulţumit de tot ceea ce îl înconjoară şi ar sacrifica orice, inclusiv propria viaţă, pentru şansa de a se apropia de sufletul pereche, în eventualitatea în care a reuşit să îl identifice.

Aceste aspecte cheie sunt cele sub care se desfăşoară întregul fir narativ al romanului şi sunt, în majoritatea lor, enunţate încă de la început. Pe scurt, „Adam şi Eva" prezintă, în contextul menţionat, cele şapte încarnări ale unui suflet (Toma Novac fiind numele acestuia în cea de-a şaptea încarnare, profesor universitar prin prisma căruia vor fi rememorate şi cele 6 existenţe anterioare).

Naraţiunea, cu puternice influenţe fantastice, este sferică, începe şi se termină cu experienţa lui Toma Novac, trecând prin toate cele şapte călătorii spirituale ale sale, în locuri şi timpuri diferite. Conştiinţa lui Toma Novac călătoreşte în timp şi spaţiu, dar experimentează şi diferite statusuri sociale – este, iniţial, păstorul Mahavira în India, apoi nomarhul Unamonu în Egiptul Antic, scribul Gungunum în vechiul Babilon, Axius, fiul al unui cavaler roman, călugărul Hans în Evul Mediu german, medicul Gaston în Franţa, în timpul Revoluţiei franceze şi, în final, profesorul universitar Toma Novac în Bucureşti.

Începutul romanului defineşte clar reperele evenimentelor care urmează, astfel încât cititorul intuieşte cu uşurinţă desfăşurarea evenimentelor viitoare – futilitatea încercărilor din primele şase întupări, respectiv refacerea cuplului ideal din cea de a şaptea viaţă; tot de la început, autorul anulează posibilitatea unui *happy end* clasic, în care el şi ea trăiesc îmbătrânesc împreună (chiar şi pentru a compensa suferinţele trăite în vieţile anterioare) întrucât romanul îl plasează pe Toma Novac, din start, pe un pat de spital, aflat într-o stare critică. Prin urmare,ceea ce constituie coloana vertebrală a textului este motivul căutării perpetue, subsumate unui scop care transcede existenţa umană şi care de altfel, nici nu poate fi atins într-o singură viaţă de om.

Capitolele următoare sunt construite conform aceluiaşi tipar –fiecare începe şi se încheie cu materializarea sufletului într-un nou trup, respectiv desprinderea de acesta,

[4] Mircea ELIADE, *Mitul reintegrării*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003, p. 65;

altfel spus cu naşterea şi moartea, înţelese însă ca puncte de trecere, conform principiului care defineşte metempsihoza; nu întâmplător, naşterea adaugă greutate, formă, în timp ce moartea este descrisă, de fiecare dată, ca o eliberare, o uşurare.

După ce este prezentată întruparea sufletului, deci naşterea unui nou bărbat – înzestrat invariabil cu numeroase calităţi (inteligenţă, blândeţe, curaj), sunt descrise secvenţe din copilăria şi tinereţea acestuia, urmate de întâlnirea cu o necunoscută şi o intersectare a privirilor care va provoca un sentiment de recunoaştere, cu toate că, în plan real, se văd pentru prima dată.

Aici trebuie menţionat faptul că deşi înfăţişarea celor doi se schimbă, rămâne mereu la un nivel ideal, iar feminitatea este descrisă în mod asemănător în fiecare din capitolele romanului – ea este la fel de senzuală, atrăgătoare, dar, bineînţeles, şi cu o doză de inocenţă care, însă, poate să difere.

Redescoperirea sufletului pereche este, în romanul lui Rebreanu, reciprocă – atât jumătatea feminină, cât şi cea masculină se recunosc unul în privirea celuilalt şi sunt copleşiţi de intensitatea trăilor care le trezesc simţurile.Practic, privirea are funcţia de a conduce la descoperirea celuilalt - în toate cele şapte întrupări ale lui Toma Novac, ochii îndeplinesc rolul de ferestre ale sufletului, aşa cum sunt consideraţi de altfel şi în credinţele populare.

Spre exemplificare, în clipa în care se privesc, Mahavira şi Navamalika simt „în aceeaşi clipă, că s-au mai văzut, că se cunosc din vecii vecilor şi că soarta lor e împlinită pentru totdeauna”, aşa cum şi Hama şi Gungunum se regăsesc printr-o singură privire: „Fecioara întoarse capul parcă ar fi simţit privirea arzătoare. Gungunum se cutremură până în rădăcinile sufletului”.

Schimbul de priviri este de fiecare dată extrem de încărcat de trăiri şi pare că, în clipa respectivă, totul se opreşte în jurul celor doi sau, cel puţin, lumea exterioară îşi pierde temporar din intensitate, de parcă îndrăgostiţii s-ar afla sub o vrajă. De altfel, în capitolul „Servilia”, Axius ajunge să creadă că sclava l-a fermecat, mai ales din cauza modului în care îi resimte privirea: „Vorbind, privirile ei minunate şi aprinse se înfigeau în ochii lui Axius care o sorbea din ce în ce mai lacom. Ochii ei erau verzi şi adânci ca un vârtej de ape şi aveau o lumină fermecătoare.”

Funcţia revelatoare a privirii este exprimată însă, poate cel mai bine, în descrierea întâlnirii dintre Toma Novac şi Ileana: „A recunoscut-o înainte de a se apropia de dânsa, deşi n-o mai văzuse niciodată. De câteva zile inima lui o aştepta şi o căuta. Şi a găsit-o printre miile de oameni indiferenţi. I-a zărit mai întâi ochii verzi cu luminile calde şi moi. S-a cutremurat până în temeliile fiinţei lui, ca şi când i s-ar fi lămurit fulgerător toate misterele vieţii. Apoi li s-au încrucişat privirile şi din uimirea ei a înţeles că şi ea l-a recunoscut deşi nu l-a mai văzut niciodată.”

Astfel, schimbul de priviri dintre el şi ea nu este unul superficial, ci este un act de recunoaştere – conduce la identificarea celuilalt, provoacă o avalanşă de trăiri şi emoţii şi conferă, brusc, un scop existenţial, sau, mai bine spus, îl relevă.

Prezintă relevanţă, însă, şi faptul că regăsirea celuilalt nu implică doar o conexiune spirituală – atracţia fizică nu doar că este prezentă, dar este chiar accentuată

– privirea nu se limitează doar la a facilita regăsirea celor doi şi la restabilirea legăturii dintre ei (lucruri care au loc chiar şi dacă între el şi ea nu are loc un schimb de cuvinte); privirea explorează şi trupul, trezeşte dorinţe, creează senzaţii. Prin urmare, refacerea androginului presupune nu doar o reunire spirituală, ci şi una fizică, aspecte care nu pot fi separate. Sentimentul erotic este la fel de puternic ca cel sufletesc, iar reprimarea acestuia nu este realizabilă.

Din momentul în care se văd, dorinţa de a fi împreună devine obsedantă, nici un fel de riscuri nu sunt, cu adevărat, luate în considerare – el şi ea se doresc, caută să fie unul în apropierea celuilalt, tânjesc unul după celălalt; viaţa lor anterioară, idealurile şi dorinţele de până atunci dispar, practic tot ce se află în jurul lor se estompează, iar toată energia lor este pusă în slujba unui singur scop – acela de a fi împreună.

Personajele lui Rebreanu se confruntă, din acest moment, cu o serie de obstacole care intervin în apropierea lor, norme sociale care restricţionează şi limitează dorinţa celor doi de a fi împreună şi, totodată, pare că trăiesc un conflict interior – însă deşi par că analizează opţiunile pe care le au şi sunt, în unele cazuri (aşa cum este cel al lui Axius, de exemplu) indecise, ele au, de fapt, o singură dorinţă pentru care sunt dispuse să ducă orice bătălie şi să facă orice sacrificu; decizia în sine este luată din clipa în care el şi ea se regăsesc, iar atunci când pare că există o amânare sau o împotivire este vorba, de fapt, despre căutarea unui mod în care unirea lor să fie posibilă sau, în unele cazuri, despre acceptarea destinului implacabil (în capitolul Servilia, tânărul roman pleacă într-o călătorie în încercarea de a evita „ispita", dar este, în acelaşi timp, perfect conştient de inutilitatea unui astfel de demers).

Prin urmare, în fiecare din cele şapte vieţi, riscurile existente sunt, mai devreme sau mai târziu ignorate, şi cei doi încearcă să formeze un cuplu, obiectiv care se va materializa, pentru puţin timp, doar în cea de-a şaptea viaţa. Însă, de fiecare dată, moartea personajului masculin survine brusc şi este violentă în special în cazul primelor şase întrupări.

Sacrificiul suprem este necesar şi nu poate fi evitat, deoarece „Întregul, necondiţionatul nu se pot găsi decât dincolo de viaţa unui Eu închis între limitele persoanei fizice, empirice, practice, morale sau intelectuale. Astfel, în principiu, numai ceea ce transportă în afara unei astfel de vieţi şi unui astfel de Eu, ceea ce creează în ele o criză, ceea ce le insuflă o forţă mai mare, ceea ce deplasază centrul sinelui propriu dincolo de el însuşi – cu riscul ca aceasta, dacă e necesar, să aibă loc într-un mod problematic, catastrofic sau distructiv – numai aşa ceva poate eventual deschide drumul către o regiune superioară. Or, e stabilit că în viaţa obişnuită există puţine alte stări în care, ca în cele condiţionate de dragoste şi sex, se realizează, în fiinţele umane, un anumit grad de transcendenţă."[5]

În concluzie, în romanul lui Rebreanu, dragostea este unicul sens al existenţei umane şi doar prin căutarea acesteia omul îşi îndeplineşte scopul pe care îl are pe pământ. Aici, dragostea este una care se vrea a fi completă, atât din punct de vedere

[5] Julius EVOLA, *Metafizica sexului*, trad. Sorin Mărculescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 2002, p. 128.

spiritual, cât şi trupesc, relevant fiind faptul că dorinţa şi apropierea fizică nu distrug, ci întregesc relaţia.

Bibliografie:

DĂRĂBUŞ, Carmen, *Despre personajul feminin. De la Eva la Simone de Beauvoir*, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2004;
ELIADE, Mircea, *Mitul reintegrării*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003;
ELIADE, Mircea, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase, I – de la epoca de piatră la misterele din Eleusis*, trad. Cezar Baltag, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1981;
EVOLA, Julius, *Metafizica sexului*, trad. Sorin Mărculescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 2002;
EVSEEV, Ivan, *Dicţionar de simboluri şi arhetipuri culturale*, Ed. AMARCORD, Timişoara, 1994;
GLODEANU, Gheorghe, *Avatarurile prozei lui Eminescu*, ed. Libra, Bucureşti, 2000;
LITLLETON, C. Scott (General Editor), *Mythology. The Illustrated Anthology of World Myth & Story Telling*, Thunder Bay Press, San Diego, California, 2002;
ORTEGA Y GASET, José, *Studii despre iubire*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001;
REBREANU, Liviu, *Opere*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2001.

STRATEGIES OF LYRICAL DISCOURSE IN THE VOLUME *CENSORED POEMS. AUGUST 22, 1968 - DECEMBER 22, 1989* BY ADRIAN PĂUNESCU

George PANȚICĂ
PhD Candidate, *Dunarea de Jos* University of Galați

Abstract: The main feature of the poems in this volume is that it captures the daily shortcomings, the revolt of society towards the totalitarian regime, but also the pamphleteering hypostasis of the Paunescian lyricism towards the system, aspects that led to the inertia of their publication.

Keywords: censorship, revolt, totalitarian system, Adrian Păunescu

Activitatea literară a lui Adrian Păunescu cunoaşte un real declin, imediat după incidentul de la Cenaclul Flacăra şi interzicerea activităţii acestuia de către dictatorul Nicolae Ceauşescu. Aşadar, pentru perioada finală a regimului totalitar poetul este marginalizat şi cenzurat. Putem spune că Revoluţia din 1989 a reprezentat o ieşire din captivitate la nivelul libertăţii de exprimare artistică a lui Adrian Păunescu, având în vedere publicarea rapidă a volumului *Poezii cenzurate* din 1990 şi demersurile sale insistente pentru difuzarea la Televiziunea Română a ediţiei interzise a Cenaclului Flacăra.

După 1990, influenţa poetului în sfera culturală scade, existând o perioadă de doi ani, până în 1992, în care s-a aflat într-un con de umbră, fiind ignorat şi asociat cu imaginea regimului totalitar, chiar un corifeu al poeziei sociale şi de propagandă comunistă. Ancora de relansare a poetului în televiziune a fost oferită de Mihai Tatulici, prilej cu care începe să aibă colaborări cu diverse televiziuni particulare.

Relansarea în viaţa publică este reprezentată de intrarea în politică, fiind adeptul viziunii sociale, fapt care îi atrage o nouă serie de duşmani. Odată cu intrarea în Parlamentul României şi numirea ca preşedinte al Comisiei de Cultură din Senat are posibilitatea de a-şi demonstra sprijinul faţă de cultura românească, fapt susţinut prin obţinerea indemnizaţiei de merit pentru scriitori sau artişti şi suplimentul la pensie pentru membrii Uniunilor de Creaţie.

Cenaclul *Totuşi iubirea*, proaspăt înfiinţat, nu a avut impactul la public exact aşa cum şi-l dorea iniţiatorul. Contextul social total diferit faţă de cel din perioada totalitară a fost un factor important în eşecul cenaclului, deoarece existau deschideri culturale europene care au diminuat amploarea evenimentelor derulate în cadrul cenaclului, deoarece oamenii aveau posibilitatea să participe la activităţi cultural-artistice diverse.

La nivel literar, Adrian Păunescu publică o serie de volume şi antologii, specifice stilului păunescian, precum: *Poezii cenzurate* (1990), *Românіada* (1993–1994), *Bieţi lampagii* (1993–1994), *Noaptea marii beţii* (1993–1994), *Front fără învingători* (1995), *Infracţiunea de a fi* (1996), *Tragedia naţională* (1997), *Deromânizarea României* (1998),

Cartea Cărţilor de Poezie (1999), *Meserie mizerabilă, sufletul* (2000), *Măştile însângerate* (2001), *Nemuritor la zidul morţii* (2001), *Până la capăt* (2002), *Liber să sufăr* (2003), *Din doi în doi* (2003), *Eminamente* (2003), *Cartea Cărţilor de Poezie* (2003), *Logica avalanşei* (2005), *Antiprimăvara* (2005), *Ninsoarea de adio* (2005), *Un om pe nişte scări* (2006), *De mamă şi de foaie verde* (2006), *Copaci fără pădure* (2006), *Vagabonzi pe plaiul mioritic* (2007), *Rugă pentru părinţi* (2007), *Încă viu* (2008), *Libertatea de unică folosinţă* (2009).

Imediat după evenimentele din 1989, calitatea de scriitor cenzurat îţi oferea notorietate, fapt ce îl determină pe Adrian Păunescu să publice *Poezii cenzurate*. *22 august 1968 – 22 decembrie 1989* (1990), la fel cum au procedat şi alţi scriitori precum Marin Sorescu cu volumul *Poezii alese de cenzură* (1991), volume care îşi pierd *distincţia dintre cenzura propriu-zis ideologică şi nepublicarea unor manuscrise din diverse motive ţinând de calitatea literară slabă a acestora. Oricine a fost respins de la publicare în comunism, oricât de modeste i-ar fi meritele, poate revendica râvnita calitate de cenzurat. Dar, desigur, cenzura nu este doar un apanaj al trecutului.*[768]

Critica literară îşi reorientează discursul, imediat după 1990, iar teoriile Monicăi Lovinescu nu mai au acelaşi impact în rândul cititorilor deoarece *prin relativizarea memoriei comunismului sub efectul distanţei temporale, diferenţa dintre scriitorii "compromişi" şi cei "disidenţi" sau "rezistenţi" scade. Ea este realimentată însă cu o altă substanţă, şi anume prin dosarele de Securitate care încep să intre în spaţiul public după înfiinţare CNSAS (1999)*[769]. Un alt espect care vizează reconfigurarea criticii literare, imediat după anul 1990, este acela al eliberării de sub spectrul cenzurii.

Într-o perspectivă asupra regimului politic comunist, Mihai Iovănel, în *Istoria literaturii române contemporane 1990-2021,* evidenţiază impactul pe care regimul politic l-a avut asupra întregii societăţi. Astfel, criticul literar valorifică în opera sa volumul *Poezii cenzurate. 22 august 1968 – 22 decembrie 1989* de Adrian Păunescu, publicat în anul 1990. Principala trăsătură a poemelor din acest volum este aceea că aproape toate textele sunt semnate cu dată exactă sau anul în care acestea au fost scrise, ca semn al revoltei clasei socialiste şi transpunerea lor în versuri. Lipsurile cotidiene sunt surprinse în poemul *Comerţ exterior,* datat de poet cu ziua de *24 august 1988, Parva,* evidenţiind aspectele sociale ale vremii: existenţa materială a vieţii, sectoarele de activitate socială şi latura culturlală:

> *(nu se găsesc chibrituri,/ nu se găsește pâine,/ nu se găsesc ziare,/ nu se găsesc cuie,/ nu se găsesc sicrie,/ nu se găsesc* prosoape,*/ nu se găsesc ciorapi,/ nu se găsesc chiloți/ nu se găsesc hârtie igienică,/ nu se găsesc lemne,/ nu se găsesc cărbuni,/ nu se găsesc gaze,/ nu se găsesc curent electric,/ nu se găsește vin,/ nu se găsește țuică,/ nu se găsește apă minerală,/ nu se găsește carne,/ nu se găsește brânză,/ nu se găsește zahăr,/ nu se găsește ulei,/ nu se găsește absolut nimic,/ nu se găsește comerț,/ nu se găsește industrie,/ nu se găsește agricultură,/ nu se găsește învățământ,/ nu se găsește știință,/ nu se găsește cultură,/ la casele de cultură/ sunt aduși bătrîni merituoși,/ care în fața unei asistențe consternate/ pronunță nume de lucruri care altădată se găseau./ Așa cum se învățau numele străine,/ așa se pronunță azi nume de produse/ alimentare și nealimentare,/ care constituiau cultura generală/ a generațiilor trecute.//).*

[768] Mihai Iovănel, *Istoria literaturii române contemporane 1990-2021*, Editura Polirom, Iaşi, 2021, p. 280
[769] Ibidem, p. 49

Tema poemului *Comerț exterior* vizează revolta societății față de reginul totalitar privind exportul alimentelor, acesta producând un vid interior *oamenilor muncii*, lăsându-i goi de toate elementele existențiale necesare vieții de zi cu zi. În același timp, poemul *Țărani la secerat* abordează aceeași temă socială, văzută ca mijloc de opresiune politică *(Peste țărani-aduși la secerat/ Ce nu mai au nici forța să mai spere/ Civilizația, emancipat,/ Nu mai permite nici o adiere,/ E numai soare, neînduplecat,/ Și paznici vin cu ordine severe/ Și uneori iubitul nostru stat/ Trimite peste ei helicoptere.//).*

O metaforă a comunismului este redată de poemul *Suprarealism* care surprinde punctele cheie ale societății comuniste în care implementarea programului comunist devine singurul scop. Repetarea adverbului *aici* pentru primele cinci strofe are rolul de a evidenția trăirile autentice ale *omului nou (Aici șezum și plânsem/...// Aici petrecurăm pe ultimul drum/...//Aici învățară copiii noștri/...// Aici petrecurăm cu hohote de râs/...// Aici șezum și plânsem,/...//).* Revenirea la realitatea cotidiană evidențiază o posibilă ipostază luciferică a liderilor comuniști care nu au capacitatea să conducă spre binele tuturor, fapt susținut și de oximoronul din ultimul vers al strofei *(A urmat coborârea suprarealismului/ În realitate./ Dacă Luciferi geniali/ Ar fi voit cu tot dinadinsul/ Să strice lucrarea noastră/ N-ar fi reușit/ Gândurile noastre bune conduse rău.//).* Ideea poetică a poemului este similară cu cea din *Comerț exterior* în care se pune în valoare ideea de egalitate *(Dintr-un taur și dintr-un toreador/ Un ideolog versatil/ A construit o dialectică./ Iar din ideea de egalitate/ Perceptori ireductibili au jefuit satele/ Ca să ne facă egali de săraci.//).* Ideea de egalitate face trimitere către colectivizare, o reală dramă prin care au fost nevoiți să treacă țăranii români. O lume nouă comunistă, o epocă de aur, este pe cale a se contura prin lirismul subiectiv *(Am fost duși tot dintr-o aceeași/ Participarea la funeraliile logicii/ Pe o bucată de pământ/ Să o săpăm.//).* Paralelismul dintre viziunea poetică și realitatea cotidiană evidențiază trecere de la o structură a vieții sociale la o nouă orânduire socială prin lipsirea de valorile tradiționale cu tot ceea ce presupuneau acestea, sărăcia fiind efectul colectivizării în care satul tradițional se transformă într-o meschinărie comunistă *(Am măcelărit caii/ Și azi avem nevoie de cai./ Am părăsit vitele/ Și astăzi avem nevoie de lapte.// Am disprețuit ciobanii/ Și astăzi nu mai avem oi./ Am ușuit țăranii din sate/ Și astăzi piețele sunt pustii.// Am ars cărțile/ Și astăzi nu le mai putem tipări./ Am murit aiurea/ Și astăzi nu mai putem reînvia.//).* Circularitatea poemului este dată de realția dintre incipit și final, prin repetarea primului vers din prima și ultima strofă *(Aici șezum și plânsem),* care pune în evidență legătura dintre mesajul poetic și substratul religios. Intertextualitatea se realizează cu Psalmul 136 din Psaltirea în versuri, 1673, a Sfântului Mitropolit Dosoftei, care deplânge soarta evreilor aflați în robie la râul Babilonului, iar în *Suprarealism* se deplânge soarta oamenilor aflați sub dictatura comunistă.

Din punct de vedere politic, *există cel puțin o formă de continuitate între comunism și postcomunism care condiționează fantasmele ce produc ficțiune. Este vorba de transformarea vechii Securități (termen-umbrelă aflat în uz pentru mai multe insituții specializate) în Serviciul Român de Informații și în Serviciul de Informații Externe*[770]. Pot fi

[770] Mihai Iovănel, *Istoria literaturii române contemporane 1990-2021*, Editura Polirom, Iași, 2021, p. 248

evidenţiate, ca a fi reprezentative, câteva versuri de Adrian Păunescu: (*N-am dreptul să respir mai tare,/ că supăr umbra din perdea,/ N-am dreptul să-mi răsară-n gură/ conspirativa vorbă: da!/ N-am dreptul nici să tac în mine,/ cum străbunicul meu tăcu./Tăcerea mea e subversivă, tăcerea/ mea înseamnă: nu!/ N-am nici o şansă, n-am nici una,/ să mă retrag din ring nu pot,/ Mai bine da şi nu m-ar face/ un surdomut şi-atât tot.//) Suspiciunile* în *Poezii cenzurate,* în care Adrian Păunescu evidenţiază efectele devastoatoare ale cenzurii asupra creaţiei. Actul scrierii devine un spaţiu captiv din care portul nu poate ieşi de sub doctrina comunistă, singura armă fiind cuvântul *(N-am nici o şansă, n-am nici una,/ să mă retrag din ring nu pot,/ Mai bine da şi nu m-ar face/ un surdomut şi-atâta tot.//) Suspiciunile* în *Poezii cenzurate.* Un alt exemplu de poem care evidenţiază temerile faţă de rigorile comuniste este *Cineva mă ascultă* în *Poezii cenzurate:*

> *(În veac cu putere ocultă,/ din zid cineva mă ascultă,/ cu cât mă coboară pe mine,/ cu-atât el mai mare devine.// Iubirea mi-o suge prin tuburi,/ mă simt răstignit pe şuruburi,/ ce face cu mine nu-i veghea,/ el trage din zid cu urechea.// Ai zice că apare, poate,/ poporul de rău şi păcate,/ de cei ce ţin arme în liră/ de cei ce mint şi conspiră.//Dar nu, el ascultă orbeşte,/ pe om când acasă trăieşte,/ ne intră-n cearşaf şi sub piele,/ în creier cu gânduri să-l spele.// Prin mari, electronice unde/ în ochi şi în tălpi ne pătrunde,/ putere zeiască şi oarbă/ el scris e şi-n firul de iarbă.// Ascultă fereastra deschisă/ şi viermii urcând în casă,/ cum gâfâie-n dragoste mirii,/ concertul mărunt al pieirii.// În veac cu poliţie multă, din zid cineva mă ascultă.//).*

Efemeritatea construcţiilor amorfe este subliniată de poemul *Temei vremelniciei (Un oraş românesc/ Fără biserică/ Pare mai degrabă/ Un şir de vehicole de ciment/ Aşteptând la o barieră./ Care nu se mai ridică.//).* Pentru Adrian Păunescu, biserica se află în centrul satului, iar lipsa acesteia din centrul comunităţii sugerează desacralizarea celor care vieţuiesc în comunităţile urbane. Fără biserică, oraşul românesc nu îşi mai poate continua sensul ontologic deoarece *ştim că veşnicia s-a născut la sat* (Lucian Blaga). Societăţii marxiste aflate în plin progres îi lipseşte sensul spiritual oferit de un lider ca o consecinţă a promovării ateismului. Putem spune că un oraş românesc, specific viziunii comuniste, fără biserică este fără Dumnezeu, singura salvare oferită de poet este ca *bariera* să fie eliminată exact prin răsturnarea regimului totalitar ateist.

Un element de continuitate al discursului poetic îl reprezintă manifestarea *preciziei descriptive a poemului, asociată cu retorica lui reţinută, ce contrastează satiric în subsol cu poetica sentimentală expansivă şi genuină asemenea lui Vieru ... prin poeme ca Eminescu (să ne judece), puse pe muzică de soţii Doina şi Ion-Aldea Teodorovici şi exploatate intens de naţionalişti ca Adrian Păunescu*[771].

Anul 1988 este cel în care poetul Adrian Păunescu deplânge excesul de robotizare din lumea cotidiană

> (*copiii nu mai ştiu să meargă/ pentru că au calculatoare de buzunar/ copiii nu mai ştiu să meargă/ pentru că au tot felul de roţi la îndemână,/ copiii nu mai ştiu să facă dragoste/ pentru că/ mecanizarea,/ automatizarea,/ cibernetizarea,/ le ţine loc de buze palide/ şi de lacrimi fierbinţi/ şi de sexe aprinse/ şi de melancolie/ şi de cheful de fapte mari/ pe care ţi-l dă/ nemecanizată,/ neautomatizată,/ nerobotizată,/ necibernetizată, dragostea propriu-zisă,/ dragostea aceasta,/ la fel de cretină şi/ la fel de genială/ ca la începutul lumii.//) Totuşi omul* în *Poezii cenzurate.*

[771] Ibidem, p. 573

Un alt aspect de continuitate în strategiile poetice îl reprezintă revolta față de sistem, evidențiată de poemul *Analfabeților* din volumul *Poezii cenzurate,* folosind un tonul poetic grav și amenințător la adresa întregului sistem opozant intelectualilor vremii.

(V-am spus că sunt un om periculos/ Și nu m-ați luat în seamă./ V-am spus s-aveți pentru persoana mea/ Un plus de-ngrijorare și de teamă.// (...) V-am spus să vă astâmpărați și voi,/ De sunt călcat puțin pe libertate/ V-am spus că sunt oșteanul credincios/ Dar care numai cu inamici se bate.// V-am spus să vă astâmpărați și voi,. Cenzori capricioși ai vremii mele,/ C-o să vă coste scump măruntul moft, De a ne face nouă zile grele.// V-am spus că vremurile s-au schimbat/ Și că situația e mai complexă,/ Nu-i intelectualul – servitor,/ Cultura nu-i ceva ca o anexă,//.).

Poemul *Șoferul și nevastă-sa*, în stratul de profunzime, relevă ipostaza pamfletară a lirismului păunescian prin care cuplul din poem ar putea fi cuplul prezidențial, o variantă cenzurată a poeziei politice *Șoferul era tânăr,/ Conducea pentru prima oară/ Un asemenea autoz./ Fusese ajutor de șofer,/ Lucrase mult și cinstit,/ După cum mergea, după cum frâna,/ Era fără îndoială cel mai bun șofer/ Dintre toți șoferii noștri,/ Asta conduce excepțional, strigăm noi,/ Ăsta-i omul care ne trebuie,/ Și el dădea din mână cu modestie,/ Rugându-ne să nu-l mai lăudăm.//*

Limitarea accesului la operele din literatura universală din perioada cenzurii riguroase este subliniată de poemul *Îl prefer pe Shakespeare* văzut ca formă filosofică și psihologică a vremii:

(*Am auzit că sunt în Mattogrosso / Un fel de indolenți nemuritori/ Dar Shakespeare s-a născut în Europa/ Cu cancere și ciumă și erori.// (...) Cu dinții cariați la el în gură/ Ascris Poetul versul genial,/ Colita-i zornăia stupid în burtă/ Când l-au chemat și premiat la bal.//(...) Eu te salut de-aicea Mattogrosso/ Și aș veni pe tărâmul tău pe jos/ Dar eu prefer să fiul bolnavul Shakespeare/ Decât tembelul veșnic sănătos.//).*

Tema iubirii este prezentă în creația poetului și se poate remarca bărbatul sceptic, dispus să accepte ambiguitatea, paradoxul, dubiul, nostalgia și, ca o consecință, surogatele iubirii reale (*Într-o zi poate ne vom iubi,/ Poate ne vom iubi într-o bună zi,/ Dar nu-i loc, noi nu avem noroc,/ Noi n-avem noroc, în niciu-un loc.// (...) Noi, în schimb, ne vom iubi în timp,/ Ne vom iubi în timp,/ Ne vom iubi în timp, din timp în timp,/ Pas cu pas, loc nu ne-a mai rîmas,/ Hai în timp, hai pe-n cadran de ceas.//) Vai, ce mic oraș.*

Omul liber marchează revolta față de ideologia politică ce trebuie implementată la nivel social *omul liber* versus *omul nou,* lipsit de libertatea de a alege. Trăsăturile omului nou, muncit, mecanizat, dresat sunt evidențiate încă din incipit *(Sfidăm violența și tot ce-i urât/ De proști suntem astăzi sătui până-n gât,/ Nimic nu se face cu omul ca rol,/ Iubirea cu forța se cheamă viol.//),* iar iubirea reprezintă forța eliberatoare a iubirii și bolta hermeneutică. Abuzurile pentru acceptarea ideologiei sunt în continuarea ideii poetice și prezintă o ideologie a societății comuniste *(Sunt creșteri forțate plătite cumplit/ De cei ce natura o udă cu flit,/ Se simte oricum parafina în sân,/ Copiii miresei rahitici rămân.//).* Eul poetic se adresează direct liderilor politici, avertizându-i că natura umană își va cere drepturile mai devreme sau mai târziu: libertatea de a gândi, de a alege, de a-și manifesta spiritul creator *(Răbdare, răbdare, grăbiților voi,/ Că tot ce forțați va veni înapoi/ Natura întreagă un ritm are-n ea,/ Sfidăm violența de glonț sau curea.//).* Ovaționarea persiflatoare la adresa liderilor vremii sunt în consonanță cu măsurile coercitive pentru a forța acceptarea ideologiei *omului nou (Prostia îi e violenței motiv,/*

Dar biciul pe lume nu-i educativ,/ Cum creşte altoiul cu grija pe pom,/ Trăiască puterea de a crede în om.//). Versurile *(Noi nu vom trăi niciodată cum vor,/ Dogmaticii proşti după dogmele lor,/ Cu lanţuri la gură la suflet şi mâini,/ Noi credem real că ne suntem stăpâni.//)* concluzionează ideile poetice prezentate anterior ca o voce colectivă. *(Noi credem în drumul pe care am mers/ Un om al renaşterii în univers,/ Iubim disciplina, rigorile reci,/ Dar sufletu-n noi este liber pe veci.//)* reprezintă chintesenţa sau partea moralizatoare a poemului, fiind un manifest la adresa liderilor politici.

Arta poetică este evidenţiată de poemul *Moment (M-am întors cu faţa spre lună/ sângele căprioarei strălucea/ pe botul fiarei.//).* Un text scurt, dar cu un mesaj puternic ce poate fi decriptat în două registre: unul poetic şi unul politic. Din punct de vedere literar, abordează tema timpului *fugit irreparabile tempus.* Simbolul căprioarei reprezintă un element de intertextualitate cu *Moartea căprioarei* scrisă de Nicolae Labiş, dar şi un limbaj criptat în metafora (*sângele căprioarei strălucea/ pe botul fiarei.)* care ilustrează satisfacţia agresorului ca urmare a asupririi prăzii. În ambele opere, căprioara sfârşeşte sub colţii fiarei, având acelaşi final tragic. Pentru poetul Adrian Păunescu poemul reprezintă un mijloc de comunicare şi reprezintă o formă de destăinuire sau confesiune a sa. Din punct de vedere politic, tema evidenţiază tragismul prin care trec masele de oameni, victime ale regimului totalitar. Textul ar putea fi considerat un element care ar putea incita masele la nivel subliminal, fiind considerat un cod incifrat pentru declanşarea revoltei. Pentru cunoscătorii limbajului codificat ar putea reprezenta un îndemn la revolta pentru prăbuşirea regimului opresiv.

Aşadar, discursul liric păunescian, din volumul de tranziţie *Poezii cenzurate. 22 august 1968 – 22 decembrie 1989,* îşi menţine revolta faţă de sistemul totalitar, marcând condiţia omului ca un strigăt disperat după libertatea creatoare, acesta fiind nevoit să supravieţuiască într-o societate plină de constrângeri *(I pak, dau de ştire/ Aşa mi-am petrecut eu viaţa/ Între indicaţii şi cozi la carne,/ Între decrete şi tranchilizante,/ Între ce era voie şi ce era nevoie.//) Fişă*.

Bibliografie:

Corpus:

Păunescu Adrian, *Poezii cenzurate*, Editura Păunescu, 1990;

Dicţionare şi istorii literare

***Academia Română, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă , Institutul de Istorie şi Teorie Literară *George Călinescu*, *Cronologia vieţii literare româneşti. Perioada postbelică, XI, 1965,* coord. Eugen Simion, 2017;

Iovănel Mihai, *Istoria literaturii române contemporane 1990-2021*, Editura Polirom, Iaşi, 2021;

Manolescu Nicolae, *Istoria critică a literaturii române 5 secole de literatură,* Editura Paralela 45, Piteşti, 2008;

***Academia Română, *Dicţionarul General al Literaturii Române*, Editura Univers Enciclopedic (P/R), Bucureşti, 2006;

Studii şi articole despre autor, în volum. Monografii

***Academia Română, coord. Acad. Simion Eugen, *Cronologia vieţii literare româneşti perioada postbelică,* V-VII, 1994-1996, Editura Muzeul Naţional al Literaturii Române, Bucureşti, 2015;

Corobca Liliana (editor), *Panorama comunismului în România*, Editura Polirom, Iaşi, 2020;

Pleşu Andrei *Un balamuc etic*, interviu cu Andrei Pleşu realizat de Cristian Ghinea, *Dilema*, nr. 547, 2003, reprodus de, *Din vorbă-n vorbă;*

Vaida Ana, *Adrian Păunescu şi „misterul năsăudean”,* Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2019;

Studii şi articole teoretice:

Friedrih Hugo, *Structura liricii moderne de la mijlocul secolului al 19-lea până la mijlocul secolului al 20-lea*, trad. Fuhermann Dieter, Edtura pentru Literatură Universală, 1969;

Studii şi articole teoretice on-line

https://ziare.com/adrian-paunescu/biografie
https://www.autorii.com/scriitori/adrian-paunescu/
https://1md.online/moldova/personalitati/adrian-paunescu-biografie
https://culturainiasi.ro/adrian-paunescu/
https://adevarul.ro/news/societate/unde-termina-literatura--adrian-paunescuc-1_50abe0547c42d5a66381b07e/index.html
https://www.ro.biography.name/scriitori/8-romania/8-adrian-paunescu-1943-2010
https://rasunetul.ro/adrian-paunescu-si-misterul-nasaudean
https://www.yumpu.com/ro/document/view/8263222/oglinda-literara
https://adevarul.ro/news/societate/poezia-odele-adrian-paunescu-1_50abe04c7c42d5a66381b01e/index.html

LIUDMILLA PETRUSHEVKAYA AND THE RECONFIGURATION OF MOTHERHOOD IN *THE TIME: NIGHT*

Hădărău-Ursa Ruxandra-Victoriţa (Ursa)
Ph.D. Student, Technical University of Cluj-Napoca, CUNBM

Abstract: Lyudmila Petrushevskaya, the writer of The Time: Night revolutionizes the image given to mothers and grandmothers throughout history in Russian literature. She lived during the communist years and wants to bring awareness through her stories. The characters she creates aren't built after that ideology and this makes them seem real and human. They are full of problems and mistakes. She builds stories about people living across the hall, people who lived the terror of the communist years, people who endured poor conditions and people who poured their frustrations on their children. Her flawed mothers are a huge part of her imagined novellas in which both love and cruelty dominate the relationship between mother and children. "Love them and they'll tear you into pieces, don't love them and they'll leave you all the same."[1] She leaves, though, a crumb of hope at the end of the novel when the daughter of her main characters breaks the vicious circle by leaving her house forever.

Keywords: Petrushevskaya, mother, women, ideology, hardship, relationship, love, compassion.

Ludmila Stefanovna Petruşevskaia, născută în Moscova în 1938, este una dintre puţinele scriitoare de succes care încă mai locuiesc şi lucrează în Rusia. Aceasta prezintă o altă perspectivă asupra problemelor personale ale oamenilor, relaţiile lor defectuoase, speranţele precum şi aspiraţiile acestora. Viaţa i-a fost marcată de război, foame, lipsuri, dar şi de o frică constată datorată terorii instaurate de Stalin. Scriitoarea s-a remarcat în cultura rusă atât înainte, în timpul cât şi după glasnost şi dacă majoritatea scriitorilor moderni prezintă imaginea utopică a tării în care şi-ar dori să trăiască, unde individul ar putea găsi împlinirea sau cel puţin un adăpost al propriei existenţe, Petruşevskaia caută izbăvirea prin prezentarea vieţii furtunoase a personajelor ei, dar şi cruda realitate care de fapt este pur şi simplu lupta pentru supravieţuire. Ni se prezintă o imagine mai sumbră asupra condiţiilor sociale şi morale din timpul comunismului, dar şi de după căderea acestuia. Cuvântul *acasă* nu mai transmite pacea sufletească, ci condiţiile de viaţă opresive şi dezintegrarea familială. Cu toate acestea, nu totul este întunecat şi trist în poveştile autoarei noastre. Ea caută iertarea şi eliberarea prin imaginea maternă mereu regăsită în operele ei. Nu avem de-a face cu o mamă obişnuită, deseori regăsită în scrierile anterioare sau contemporane. Avem de-a face cu mamă vicioasă, cinică şi extrem de protectivă în unele cazuri.

Opera *Vremia Noch,* una dintre cele mai cunoscute opere ale acestei scriitoare, tradusă în engleză *The Time: Night,* a apărut iniţial în Germania şi doar odată cu mişcarea numită *glasnost*, a fost primită şi în ţara de origine. Publicată în 1992, dar scrisă cu câţiva ani în urmă, opera Ludmilei Petruşevskaia aduce noi modele feminine care sfidează stereotipurile potrivit cărora femeile erau neajutorate, nostalgice, sentimentale şi casnice. Îşi fixează personajul principal feminin în contrast cu imaginea

[1] Ludmilla Petrushevskaya, *The Time: Night*. Trans: Sally Laird. London: Virago Press, 1994, p.51

arhetipică a mamei şi a bunicii deopotrivă. Imaginea mamei şi a bunicii în literatura rusă este deseori utilizată, însă această operă iese din tipare şi pictează aceste simboluri într-o manieră ironică aparte. *Vremia Noch* pentru care autoarea a primit premiul Booker avea să-i aducă notorietate şi s-o ridice pe culmile succesului literar. Pe tot parcursul acestei opere cititorul este împărţit între a-şi arăta compasiunea către naratoarea Anna Adrianovna şi ceilalţi membri ai familiei pe care îi iubeşte, îi sufocă şi caută să-i controleze în acelaşi timp. Autoarea spunea despre opera ei următoarele: „Rusia este ţara femeilor homerice – femei care îşi relatează viaţa fără născociri. Ele sunt talentatele şi minunatele scriitoare. Eu sunt doar al lor ascultător. Tind să sper că *The Time: Night* este o enciclopedie a vieţii acestora. Oricât de groaznice ar părea, vieţile oamenilor, precum bine vedem, sunt extraordinar de valoroase, încărcate de umor precum şi de tragedie."[2]

Personajul principal, Anna Adrianovna, aduce în discuţie lipsurile fizice, morale, greutăţile vremurilor respective, dar şi abuzul emoţional şi fizic deopotrivă. Traducătoarea colecţiei, din care face parte opera discutată, *There Once Lived a Mother Who Loved Her Children, Until They Moved Back In,* Anna Summers, spunea în introducerea cărţii despre Anna că este o femeie neînţeleasă care strigă după ajutor şi Petruşevskaia răspunde acestui strigăt: „Anna, eroina cărţii *The Time: Night,* se plânge că nimeni nu doreşte să ştie condiţiile în care trăieşte: nici foştii prieteni sau colegi, nici statul, nici vecinii - ea însăşi abia poate suporta. Nimeni nu vrea să ştie, Petruşevskaia fiind excepţia."[3] Prin publicarea acestei cărţi, autoarea prezintă relaţiile familiale din perspectiva unei experienţe represive şi conceptualizează consecinţele ideologiei patriarhale asupra relaţiilor dintre mame şi copii sau dintre bunici şi nepoţi. Ludmila Petruşevskaia expune imaginea sumbră a familiei şi a experienţei feminine din perioada sovietică. Anna Adrianovna, naratorul care îşi scrie într-un jurnal dezamăgirile şi eforturile sporadice de a-şi „salva" copiii prin reproşuri şi jigniri nenumărate, a atras atenţia academică încă de la publicare. Avem de-a face cu două Anna, după cum susţine Summers în introducerea operei.

> „Una este o femeie înaltă cu o faţă obosită, îmbrăcată sărăcăcios, cu dinţii neîngrijiţi, ale cărei mâini miros a ulei şi care nu poate să nu comenteze când trece pe lângă tine. Îşi terorizează sărmana fată şi-i permite fiului ei netrebnic să o manipuleze şi să o jefuiască. Face cu nonşalanţă multe gafe şi răutăţi. Aceasta este zgripţuroaica poveştii. Cealaltă Anna este cea care ne spune lucruri urâte despre ea cu o aşa obiectivitate şi un umor şi ale cărei trăiri interioare puternice şi triste ne atrag încă din primul moment al citirii jurnalului postmortem. Ea este

[2] Traducere Proprie: "Russia is a land of women Homers—women who tell their stories orally, just like that, without inventing anything. They're extraordinarily talented storytellers. I'm just a listener among them. But I dare to hope that *The Time: Night* is a kind of encyclopedia of all their lives. However terrible these narratives may be, people's lives, it turns out, are infinitely rich, rich in humor as well as tragedy." Sally Laird, *Voices of Russian Literature: Interviews with Ten Contemporary Writers*. New York: Oxford University Press, 1999, p.39

[3] TP: "Anna, the heroine of *The Time: Night*, complains that no one wants to know how she lives: not the former friends, or colleagues, not the state, nor her neighbors-she herself can barely stand it. No one wants to know, except for Petrushevskaya." Ludmilla Petrushevskaya, *There Once Lived a Mother Who Loved Her Children, Until They Moved Back In, Three Novellas About Family* Trans: Anna Summers. London: Penguin Books, 2014, p. xiii

Anna poeta. Anna care moare la sfârşitul jurnalului lăsând-o în urmă pe zgripţuroaică pentru a mai rătăci puţin."[4]

Această operă nu este doar o critică adusă societăţii ci este şi redarea deziluziei asupra individului. Plasându-şi naratorul într-o lume greu încercată unde hrana se găsea greu şi unde munca ei era nerăsplătită, Petruşevskaia exploatează doua arhetipuri feminine: babuşca cea altruistă şi iubitoare în antiteză cu mama cinică şi ironică care opune rezistenţă statului prin scrierile ei. Totuşi, iubirea ei familială poate fi văzută ca un mijloc opresiv atât pentru Anna, dar şi pentru nepotul ei Tima. Se poate spune că personajul nostru principal oglindeşte chiar Rusia totalitară. Degradarea sufletească şi ruşinea pe care protagonistele textului le îndură în societatea sovietică patriarhală se reflectă în relaţiile mamelor cu copii lor prin frustrări, despotism şi o furie ieşită din comun. Tirania familială, un subiect deseori întâlnit în textele acestei autoare este transmisă din generaţie în generaţie. Ceea ce îndură Anna de la mama ei, Sima, aplică cu copiii ei, Alyona şi Andrei. Notiţele ei scrise în miez de noapte, precum şi violarea intimităţii Alyonei prin citirea jurnalelor personale, arată dezgustul faţă de deciziile pe care le iau proprii ei copii.

Anna trăieşte în perioada Sovietică, într-un apartament suprapopulat şi are extrem de multe lipsuri. Autoarea prezintă viaţa personajelor ei şi trăirile lor sufleteşti, dar nu face referire la evenimente politice, ci doar la situaţia generală a vieţii în Rusia secolului al XX-lea. Prin reciclarea acestor simboluri sovietice, femeile sunt traumatizate de diferenţele sexuale ideologice. Petruşevskaia ironizează acest lucru prin diferenţele pe care le face Anna când vine vorba de experienţele sexuale pe care le au Alyona şi Andrei. Când vine vorba de experienţele pe care le are fiica sa, Anna nu se opreşte niciodată în a-şi arăta dezgustul, iar când Andrei îşi aduce două prostituate în patul mamei lui pentru a-şi demonstra bărbăţia, aceasta nu se opune şi îndură ruşinea la care o supune propriul fiu. Ar fi prea simplu să spunem că Petruşevskaia scapă de tiparele unităţii familiale patriarhale, dar deşi aceasta cochetează cu egalitatea între sexe, eroinele ei încă mai păstrează caracteristicele noii femei sovietice. Acest concept al femeii sovietice a apărut odată cu instaurarea comunismului şi îmbină caracteristicele mamei şi soţiei perfecte, precum şi a cetăţeanului care se dedică în totalitate ideologiei comuniste. Autoarea o prezintă pe Anna, în ciuda tuturor conceptelor ideologice, ca o supravieţuitoare a acestor condiţii mizere, nu datorită ideilor utopice comuniste, ci datorită felului în care depăşeşte aceste poveri financiare şi emoţionale. Metodele ei sunt, totuşi, discutabile, dar până la urmă acest lucru o face umană. Personajul principal al operei îşi controlează şi monitorizează toţi membrii familiei în ceea ce priveşte

[4] TP: "One is a tall woman with an exhausted face, poorly dressed, with neglected teeth, whose hands smell of cooking oil, and who can't walk past you without making an uninvited comment. She torments her poor daughter but allows her worthless son to manipulate and rob her. She commits tactless blunders and downright cruelties. This is Anna the hag. But there is another Anna, the one who is telling us all these unattractive facts about herself with such objectivity and humor, and whose sad but rich inner life envelops us the moment we start reading her posthumous diary. This is Anna the poet. It is this Anna that dies at the end of the diary, leaving the hag behind to stumble around a bit longer." Ludmilla Petrushevskaya, *There Once Lived a Mother Who Loved Her Children, Until They Moved Back In, Three Novellas About Family* Trans: Anna Summers. London: Penguin Books, 2014, p. xiv

apetitul, sănătatea, igiena şi dorinţele sexuale. Nu doar că le monitorizează, dar le şi critică şi aduce reproşuri neîncetate pentru tot ceea ce i se pare ei greşit. Îşi tiranizează copiii şi îşi sufocă nepotul până când îi face dependenţi de ea, iar pe urmă se plânge şi se victimizează. Cauzele tuturor problemelor este instabilitatea financiară a vremurilor datorată ratei crescute a şomajului, a partenerilor pe care nu se puteau baza, dar şi sarcinile nedorite care sunt consecinţele lipsei educaţiei sociale.

Anna, pentru care autoarea s-a inspirat din viaţa tumultuoasă a cunoscutei poetă rusă Anna Ahmatova, îşi scrie experienţele, gândurile şi neajunsurile noaptea, de una singură, pe când restul familiei doarme. Regăsim detalii despre cele trei sarcini ale Alyonei, fiica ei, despre Andrei, fiul ei proaspăt ieşit din închisoare şi stilul lui de viaţă defectuos, mama ei Sima care este trimisă într-o clinică psihiatrică deoarece suferă de schizofrenie şi despre nepotul ei, Tima, care dezvoltă ticuri nervoase deoarece suferă de sindromul de stres posttraumatic. Majoritatea personajelor redate de această autoare sunt femei cu copii care au fost căsătorite, dar puţine au rămas aşa. Acest fapt denotă că operele ei reflectă realitatea unei societăţi cu o rată crescută a divorţurilor. Deşi are o meserie destul de plăcută, ea nu pune accentul pe muncă, ci pe beneficiul financiar pe care i-l aduce sau nu. Ignoră şi îşi devalorizează vocaţia pe care o foloseşte doar în scopuri financiare. Petruşevskaia se rupe de norme şi o pictează pe Anna în culori cenuşii, criticând şi atacând obiceiurile şi regulile societăţii din care face parte. Reconfigurează această imagine maternă tradiţională şi convenţională, ulterior considerată ca fiind esenţa fericirii a tuturor femeilor. Aceasta de fapt creează personajul feminin, o mamă şi o bunică care îşi păstrează copiii într-o stare infantilă, conştient, în mare parte pentru a-şi menţine şi arăta forţat rolul de mamă protectivă exagerându-şi rolul şi ducând iubirea până la pragul obsesiei.

Relaţia dintre mamă şi fiică, subiectul central al acestei opere, este extrem de controversată. După cum îşi descrie chiar naratoarea fiica, „Alyona, permanenta mea durere de cap”[5] putem să vedem clar că acestea au o relaţie atipică sau poate prea normală, bazată pe numeroase reproşuri şi neînţelegeri din ambele părţi. Alyona are numeroase relaţii eşuate fiindcă doreşte să atingă idealul romantic al familiei fericite pictat de societatea sovietică şi trece prin multe momente dificile precum complicaţii cu fiecare sarcină, abuz emoţional atât din partea bărbaţilor cât şi din partea familiei, povara de a fi o mamă singură, dar şi lipsa unui suport financiar şi al unui loc de muncă. Eroinele Ludmilei Petruşevskaia se lovesc de idealul promis de ideologia comunistă şi de realitatea redată de sistemul sovietic. Anna Adrianovna îşi dojeneşte copiii neîncetat, ceea ce duce la pierderea încrederii lor în propriile puteri şi aspiraţii. Nici relaţiile amoroase nu scapă necriticare, iar autoarea le prezintă într-o manieră dulce-amăruie, punând mai mult accentul pe suferinţă decât pe fericire. Este clar că greşelile se repetă de la o generaţie la alta. Anna se comportă cu Alyona în acelaşi mod în care s-a comportat Sima cu ea ştiind, totuşi, cât de mult a avut de suferit din cauza aceasta. Anna îşi justifică acţiunile prin iubirea pe care o simte pentru copiii ei. Deşi seamănă destul de

[5] TP: “Alyona, my permanent headache…” Ludmilla Petrushevskaya, *The Time: Night*. Trans: Sally Laird. London: Virago Press, 1994, p.36

mult cu mama ei şi iniţial pare să facă aceleaşi greşeli în relaţia cu copiii ei, fiica naratoarei rupe acest cerc vicios şi pleacă din casa mamei ei cu tot cu copii la finalul operei. Ultima scenă prezentată este cea în care Anna se trezeşte în miez de noapte cu groază, imaginându-şi că Alyona şi-a omorât copiii, doar pentru a afla că au abandonat-o toţi şi de această dată pentru totdeauna. Autoarea susţinea într-un interviu că prin ultima scenă aduce speranţa unui nou început. „Nu doar că a lăsat în urmă trecutul, dar s-a maturizat şi a devenit mai înţeleaptă decât propria mamă. A iertat-o. Nici bunica, mama Annei, nici Anna însăşi nu au fost capabile de acest lucru! Şi uite fărâma de speranţă pe care o transmite romanul - ne este permis să sperăm că iertarea Alyonei rupe acest cerc vicios, cerc al răzbunării şi acuzării."[6]

Ce o face atipică pe Anna? Poate că felul în care îşi tratează fiica care are trei copii cu bărbaţi diferiţi sau poate pentru că ignoră şi critică comportamentul fiului ei, Andrei, care a ieşit din închisoare după doi ani, cel mai probabil sodomizat şi disperat în a-şi arăta bărbăţia. Poate pentru că se minte singură când refuză să vadă traumele psihologice de care suferă Tima, primul ei nepot pe care îl are în grijă şi de care cu siguranţă este vinovată într-o oarecare măsură. Poate prin felul în care îşi descrie mama, pe Sima, care suferă de schizofrenie, precum şi condiţiile mizere din spital, dar nu realizează că ar fi putut-o scăpa de toate acestea dacă ar fi luat-o în grijă de la început. Sau poate pentru că îşi acuză ginerele, primul soţ al Alyonei şi tatăl lui Tima că are porniri pedofilice şi incestuoase către propriul fiu: „Nu-ţi dai seama? I-am spus Alyonei oprind-o pe hol. Soţul tău are porniri homosexuale. E îndrăgostit de băiat."[7] Despre acelaşi copil Anna arată o iubire ieşită din comun: „Dragostea mea. Este o plăcere trupească să-ţi simt mânuţa, să mă uit în ochii tăi rotunzi şi albaştri, cu genele tale lungi care par a lăsa umbre de evantaie enorme atunci când dormi. Toţi părinţii şi în special bunicii le arată copiilor o iubire fizică şi imorală.[8]

Propria poveste de viaţă are o contribuţie imensă în lucrările ei şi a făcut-o pe această scriitoare să se îndepărteze de figura maternă angelică mult prea dezbătută până în prezent. Ludmila Petruşevskaia nu a avut o viaţă tocmai uşoară. Abia trecuse un an de la naşterea ei şi tatăl ei avea să-şi abandoneze familia. Mama ei provenea dintr-o familie de intelectuali Bolşevici care au avut de suferit de pe urma celui de-al doilea război mondial ceea ce a împins-o să plece din Moscova în Kuibyshev (acum Samara) şi să-şi abandoneze fiica într-un orfelinat unde Petruşevskaia a fost numită "moskvichka spichka" (chibritul din Moscova) pentru că era extrem de slabă, fapt datorat foamei şi

[6] TP: "She's not only rejected the past—she's become older and wiser than her own mother. She's forgiven her. Neither the grandmother, Anna's mother, nor Anna herself was capable of that! And that's the note of hope that the novel gives—we are allowed to hope that with Alyona's act of forgiveness the vicious circle, that endless circle of revenge and recrimination, will at last be broken." Sally Laird, *Voices of Russian Literature: Interviews with Ten Contemporary Writers*. New York: Oxford University Press, 1999, p.41

[7] TP: "Can't you see? I said to Alyona, stopping her in the hall. Your husband has homosexual tendencies. He's in love with the boy." Ludmilla Petrushevskaya, *The Time: Night*. Trans: Sally Laird. London: Virago Press, 1994, p.60

[8] TP: "My love. It's a physical pleasure for me to hold his weightless little arm, to gaze into his round blue eyes, with eyelashes so long that even when he sleeps they cast shadows like enormous fans. All parents, and especially grandparents, love little children with physical, sinful love." Ludmilla Petrushevskaya, *The Time: Night*. Trans: Sally Laird. London: Virago Press, 1994, p.41

neajunsurilor la care a fost supusă. Totuşi, perioada în orfelinat avea să fie mult mai fericită decât ceea ce avea să urmeze după întoarcerea mamei ei. Dacă ulterior lipsurile nu erau aşa de mult simţite, după reunirea cu mama şi restul familiei, precum şi mutarea într-un apartament minuscul din Moscova, traiul lor avea să aibă mult de suferit. Mâncarea nu le ajungea, spaţiul nici pe departe, iar restul locatarilor îi considerau nişte proscrişi sociali. A avut parte de o copilărie grea, pe care o considera apogeul mizeriei, dar nici viaţa de adult nu a mângâiat-o extrem de mult. Primul ei soţ a murit la 32 de ani lăsând-o văduvă, după ce l-a îngrijit timp de şase ani cât timp a fost paralizat. A rămas cu un fiu de care avea să fie îndepărtată din cauza bolii acestuia. Greutăţile de care a avut parte au făcut-o să vadă lumea cu alţi ochi şi au împins-o să documenteze viaţa celor încercaţi de soartă după cum spunea într-un interviu. „Au trecut cinci ani de la moartea primului meu soţ şi m-am recăsătorit; am avut alţi doi copii şi acum sunt bunică. Cel de-al doilea soţ m-a salvat. Eram într-o stare groaznică din punct de vedere spiritual. Dar acei ani încărcaţi cu greutăţi şi singurătate mi-au deschis ochii. M-am lăsat pătrunsă de viaţa oamenilor obişnuiţi care râvneau să fie ascultaţi."[9]A studiat jurnalismul şi în anii 1960 a lucrat ca reporter. Cei şapte ani de experienţă în jurnalism au făcut ca autoarea să fie familiarizată cu cele mai controversate experienţe ale Rusiei Totalitare. În acea perioadă a trimis la mai multe reviste câteva din operele ei, dar ani de-a rândul aveau să-i fie refuzate deoarece prezentau viaţa politică şi socială mai puţin cunoscută sau mai puţin redată în scris. Perseverentă şi consecventă, scriitoarea noastră avea să fie recunoscută abia pe la mijlocul anilor 1970, câteva dintre lucrările ei fiind publicate în diverse reviste, iar primul ei volum de povestiri a apărut în 1988. „Simţeam nevoia de a fi publicată astfel încât poveştile mele să fie ascultate, puse la înaintare. Am scris pentru cei suferinzi. Am fost martora celor judecaţi. Acum cu trecerea anilor, oamenii încă nu pot ierta şi uita durerea provocată de scrierile mele."[10]

Criticate, batjocorite şi ignorate, operele scrise de Petruşevskaia au fost interzise de către cenzori şi ţinute chiar decenii întregi la edituri. După ce a trimis o scrisoare lui Gorbaciov în care îi critica acţiunile militare, autoarea a fost considerată o infractoare şi risca să facă puşcărie ceea ce a împins-o să se ascundă şi pe urmă să părăsească ţara. A fost mereu ameninţată de viaţa politică şi a cunoscut frica de când s-a născut. „L-am cunoscut pe Stalin. Am trăit pe vremea acelor maniaci şi criminali în serie, îngropaţi sub zidul Kremlinului. Doi membri din familia mea au fost puşi la zid; străbunicul meu a fost împins sub o maşină când a vrut să afle soarta copiilor lui executaţi. Avea 84 de ani.

[9] TP: "Five years after my first husband died I married again; we had two more children and now I'm a grandmother. My second husband saved me. Spiritually I was in a terrible state. But those years of struggle and loneliness opened my eyes. I felt the life of ordinary people enter me and demand some outlet." Sally Laird, *Voices of Russian Literature: Interviews with Ten Contemporary Writers.* New York: Oxford University Press, 1999, p.45

[10] TP: "I needed to get published so that my stories could be heard, put on record. I wrote in the name of those who suffered. I was a witness for the prosecution. All these years later, people still can't forgive and forget the pain my fiction had caused." Complete Interview with Ludmilla Petrushevskaya, DAVID GARZA, 21/02/2013 (Accesat la 26/08/2021)

Vedeţi, în 1937 eufemismul standard pentru executarea cuiva era 10 ani fără dreptul la corespondenţă."[11]

Cu toate acestea, Ludmila Petruşevskaia nu este un caz izolat. Scriitoarele din Rusia au avut parte de un trecut problematic. Tot mai multe autoare au început să publice opere care aveau în vedere experienţe feminine. Această categorie ocupa o mică parte în lumea literară, fiind considerate mai puţin importante în comparaţie cu scrierile care tratează aspecte politice adresate în special de bărbaţi. Important de menţionat sunt mişcările *perestroika* şi *glasnost.* Secretarul general din acea perioadă, Mihail Gorbaciov, a adus în sfera vieţii politice aceste doua concepte de transparenţă socială. Glasnost, prin traducere *deschidere*, aducea o politică deschisă în Uniunea Sovietică, ceea ce le permitea cetăţenilor să-şi exprime liber opiniile, iar perestroika, tradusă prin *restructurare,* cerea restructurarea economiei sovietice prin care se diminua rolul guvernului. Odată cu aceste două concepte, percepţia generală asupra muncii avea să se schimbe radical şi oamenilor le era permis să ceară condiţii de muncă mai bune şi mai multe libertăţi. Proza feminină apărută ca urmare a instaurării acestor concepte nu a prezentat femeia vulgară sau ofensivă, în ciuda acuzaţiilor care le erau aduse. În schimb, se dorea răspunsul la întrebările existenţiale care privesc individul, suferinţa şi propria supravieţuire într-o ţară greu încercată din punct de vedere politic, social şi cultural. Vremurile respective cereau o mai bună percepere a sistemului medical, a creşterii copiilor, a avorturilor, căsniciei şi divorţului deopotrivă, a igienei, sărăciei sau într-un cuvânt, al existenţei.

„Eliberate" de cenzură prin această mişcare, scriitoarele ruse au încercat să facă cunoscută realitatea copleşitoare şi au încercat să publice detalii despre sistemul sovietic patriarhal şi deseori misogin, dar s-au lovit de refuzul editurilor. Autoarele de sex feminin au adus în spaţiul literar o altă metodă de expunere a spaţiului şi timpului, inclusiv juxtapunerea spaţiului înghesuit al apartamentelor comunale cu imensitatea Imperiului Rus regăsit în scrierile autorilor de sex masculin. Ceea ce făceau aceste autoare era să se axeze mai mult pe individ, pe personal, decât pe colectiv sau politică. Avem de-a face tot mai mult cu teme precum frica, nesiguranţa, mizeria, depresia, imaginea maternă, *intelligentsia* sau chiar iraţionalitatea sistemului sovietic. Când vorbim despre *intelligentsia,* ne referim la acea categorie socială din care fac parte persoanele „educate" precum artiştii, scriitorii, profesorii etc. Ei aveau rolul de a ghida, critica sau de a conduce diverse mişcări care aveau în vedere societatea politică şi culturală. Îndepărtându-se de socialismul realist, scriitoarele glasnostului au adus în sfera literară ideile postmoderniste care se reflectă în evenimentele non-lineare, intertextualitate, ironie, scepticism şi critică adusă autorităţilor. În ciuda tuturor schimbărilor, Petruşevskaia spunea într-un interviu cât a avut de suferit de pe urma acestor mişcări şi că s-a lovit de refuzul sistemului. Petruşevskaia nu a avut o experienţă

[11] "I've seen Stalin. I've lived under all those maniacs and serial killers who are buried in the Kremlin wall. Two members of my family were put to the wall; my great-grandfather was pushed under the car when he wanted to find out the fates of his executed children. He was 84. You see, in 1937 the standard euphemism for someone's execution was "10 years without the right to correspondence." Complete Interview with Ludmilla Petrushevskaya, DAVID GARZA, 21/02/2013 (Accesat la 26/08/2021)

plăcută la începutul carierei deoarece a fost respinsă de către edituri, iar scrierile ei au fost batjocorite şi acuzate ca fiind prea simple şi dedicate în special femeilor. Creând mame nu neapărat protective şi uneori capabile de violenţă mai ales verbală, autoarea subliniază posibilele pericole occidentale care reies din moralitatea acelor vremuri. Ea nu construieşte femei religioase sau muncitoare care ridică în slăvi sistemul ideologic, ci femei rănite, abuzate sau pur şi simplu epuizate datorită unei vieţi dominate de greutăţi atât fizice, cât şi morale. Pentru ea, femeia este un individ autonom, nu o reproducere a dorinţei bărbăteşti sau pur şi simplu un mijloc de reproducere. Nu aduce în discuţie esteticul, ci prezintă cele mai controversate subiecte ale feminităţii: îmbătrânirea, abuzul de orice fel, violul, precum şi alte elemente ale corporalităţii. Unii ar putea spune că aduce o ofensă imaginii feminine imaginându-şi personaje imperfecte având în vedere că predecesorii ei aveau idealul feminin total diferit. Femeia era ulterior încadrată în două mari categorii, angelică sau demonică, iar rolul ei suprem era de a aduce pe lume copii. Prin toate personajele create, Petruşevskaia nu numai că documentează dificultăţile perioadei sovietice, dar se şi opune inegalităţilor dintre sexe. După ce a primit câteva drepturi, femeia era „liberă" să lucreze cot la cot cu bărbaţii pe timpul zilei, iar noaptea trebuia să se ocupe de copii şi de gospodărie. Aceste „drepturi" aduceau de fapt mai multe responsabilităţi şi puţine satisfacţii pe plan personal, social şi profesional. Erau considerate în continuare inferioare şi pe lângă acest lucru aveau obligaţia să-şi exercite rolurile impuse de societate.

Considerată deseori o scriitoare a „prozei feminine", Ludmila Petruşevskaia vine să demonstreze că această literatură care aduce în discuţie condiţiile de trai precare, sistemul medical neadecvat şi decăderea morală nu sunt doar o critică adusă literaturii sovietice ci şi expunerea adevăratei feţe a crizelor zilnice pe care autorităţile şi statul în general le-au ţinut ascunse. În ciuda opiniei publice, autoarea avea o altă părere despre scrierile ei. „Nu mă consider o 'scriitoare a femeilor'. Scriu mai presus de toate despre copii, despre femei; locurile pe care le redau sunt ale copiilor, nu ale adulţilor. Ce se întâmplă cu copiii când oamenii se comportă în felul acesta? Avem dreptul să ne comportăm în acest fel? Aceste întrebări sunt nucleul poveştilor şi operelor mele."[12] Aceasta pune accentul pe mizeria de care se lovesc personajele ei şi subminează sanctificarea devotamentului matern care era considerat până de curând cel mai adecvat rol pe care îl poate avea o femeie. Pune la îndoială scrierile sovietice din acea perioadă, în particular cele care oferă o înţelegere mitică a figurii materne, dar care a câştigat un status mai „elevat" în cultura sovietică. Petruşevskaia este una dintre puţinele scriitoare ruse care sfidează aşteptările purtate pe umeri de generaţia prozei feminine a anilor respectivi. Astăzi, ea este considerată una dintre cele mai importante scriitoare contemporane ruse, ale cărei opere îmbină ideile postmoderniste cu perspective psihologice şi umorul negru cu un aer parodic. Scrierile autoarelor din perioada

[12] TP: "I don't regard myself as a 'women's writer'. I write above all about children, about women; the land I inhabit is a land of children, not of grown-ups. What happens to the children when people treat each other the way they do? Do we have the right to treat each other like that? Those questions are at the heart of all my stories and plays." Sally Laird, *Voices of Russian Literature: Interviews with Ten Contemporary Writers*. New York: Oxford University Press, 1999, p.46

sovietică continuă să fie scandaloase, populare şi controversate, dar în acelaşi timp clarifică multe dintre acuzaţiile nefondate aduse personajelor feminine din punct de vedere istoric, emoţional şi social. Petruşevskaia se remarcă prin prezentarea unor poveşti despre încercările, eşecurile sau succesele individuale în a depăşi crizele personale şi naţionale într-o lume în care eroinele ei rezistă, se adaptează, eşuează, critică, suferă, dar îşi continuă lupta.

Ceea ce face ca operele acestei autoare să fie atât de răscolitoare şi convingătoare este afinitatea ei pentru cele mai bulversante detalii şi curajul de a reda cea mai urâtă faţă a familiei. Suferinţa este destul de greu de suportat, dar ignoranţa şi indiferenţa sunt mult mai dăunătoare. Astăzi mamă a trei copii, Petruşevskaia prezintă o altă faţă a femeii şi face apel la empatia cititorului atunci când prezintă dezintegrarea familială, nevoia de intimitate şi expunere a propriilor păreri într-o lume plină de greutăţi. Deşi publicul nu era pregătit iniţial pentru descrierile vieţii din apartamentele îngrămădite din Moscova, pentru prezentarea anilor bătrâneţii şi agresivitatea care reies din neajunsurile financiare sau de ingratitudinea copiilor faţă de părinţii care i-au crescut cum au putut ei mai bine, ulterior cititorii i-au recunoscut talentul autoarei. O supravieţuitoarea a secolului trecut, greu încercată, care a creat diverse polemici în rândul criticilor şi al cenzorilor, Petruşevskaia este astăzi o scriitoare venerată care şi-a găsit vocaţia atât în literatură cât şi în teatru, film, sau muzica de cabaret.

Bibliografie

Dalton-Brown, Sally. *Voices from the Void: The Genres of Liudmila Petrushevskaia*. New York: Berghahn Books, 2000.

Doak, Connor. *Babushka Writes Back: Grandmothers and Grandchildren in Liudmila Petrushevskaia's Time: Night*. Source: Forum for Modern Language Studies, Volume 47, Issue 2, 2011, p. 170–181.

Hoisington, Sona Stephan. *A Plot of Her Own: The Female Protagonist in Russian Literature.* Northwestern University Press, 1995.

Johnson, Maya. *Women and Children First: Domestic Chaos and the Maternal Bond in the Drama of Liudmila Petrushevskaia* Source: Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes, Vol. 34, No. 1/2 (March-June 1992), p. 97-112.

Laird, Sally. *Voices of Russian Literature: Interviews with Ten Contemporary Writers.* New York: Oxford University Press, 1999.

Petrushevskaya, Ludmilla. *There Once Lived a Mother Who Loved Her Children, Until They Moved Back In, Three Novellas About Family* Trans: Anna Summers. London: Penguin Books, 2014.

Petrushevskaya, Ludmilla. *The Time: Night*. Trans: Sally Laird. London: Virago Press, 1994.

Wall, Josephine. *The Minotaur in the Maze: Remarks on Lyudmila Petrushevskaya*. Source: World Literature Today, Vol. 67, 1993, p. 125-130.

Surse web:

Complete Interview with Ludmilla Petrushevskaya, DAVID GARZA, 21/02/2013 https://www.kirkusreviews.com/news-and-features/articles/complete-interview-ludmilla-petrushevskaya/ (Accesat la 23/08/2021)

Sometimes a Small Redemption: On Ludmilla Petrushevskaya, Alexandra Schwartz DECEMBER 2, 2009 https://www.thenation.com/article/archive/sometimes-small-redemption-ludmilla-petrushevskaya/ (Accesat la 31/08/2021)

The Down-and-Out Muses of Ludmilla Petrushevskaya, Anna Summers, 11/07/2017 https://www.newyorker.com/culture/persons-of-interest/the-down-and-out-muses-of-ludmilla-petrushevskaya (Accesat la 31/08/2021)

FOLLOWING COLETTE : THE RELATIONSHIP BETWEEN HER LIFE AND HER NOVELS

Adriana IEREMCIUC,
PhD. Student, West University of Timişoara

Abstract: Colette is a writer who dared to have male interests in the twentieth century. At that time, writing was a male occupation, and women who wanted to become writers were looking for male pseudonyms. This article aims to illustrate the biographical aspects of Colette, as well as the connection between the author's life and her writings. Thus, we have noticed that a good part of her novels are inspired by the thunderous life she lived.

Keywords: Colette, life, twentieth century, reality, fiction.

Dans une époque dominée par des figures masculines et par des noms vraiment connus comme ceux de Marcel Proust, André Gide, Roger Martin du Gard, Paul Valéry, Guillaume Apollinaire, Louis-Ferdinand Céline, Eugène Ionesco, Albert Camus et d'autres, s'entend une voix féminine d'un courage absolu et d'une audace inouïe pour son temps, une personnalité qui a provoqué beaucoup de scandales et qui avait un seul nom : Colette. Avant d'assumer ses ouvrages sous son nom d'auteure, elle avait travaillé en tant que nègre pour son époux, Henry Gautier-Villars. Ses romans « volés », qui forment la série de *Claudine*, ont eu un succès exceptionnel. Elle les republiera après la séparation de son mari sous son vrai nom.

Colette fait partie des écrivains qui resteront dans l'histoire autant pour son œuvre, que pour la vie tumultueuse qu'elle a eue. Elle a contribué à la libération de la femme par son audace, son comportement détaché, sans se préoccuper de l'impression qu'elle laisserait autour d'elle.

Image 1 : Colette à la jeunesse[1]

Née dans un environnement qui ne lui promettait pas un avenir remarquable, mais très liée à son âme, Colette s'est mariée à l'âge de vingt ans avec Henry Gauthier-Villars, un mariage malheureux, plein d'angoisses et de mécontentements, en déménageant de chez soi à la capitale. Avec le temps le milieu citadin deviendra un endroit ouvert aux opportunités dont elle profite au maximum. Néanmoins, même si elle s'est adaptée à une telle vie, elle garde le goût pour la France rurale qui se retrouvera comme thème dans quelques-uns de ses romans. Finalement, Colette devient plus parisienne que les natifs et elle sera plus tard une personnalité excentrique qui s'imposera dans la vie mondaine, en développant un commerce de cosmétiques. Sa confiance est trompée par Willy d'innombrable fois, celui-ci prouvant un charme qui plaît aux femmes, ainsi, Colette reçoit des lettres non signées par l'intermédiaire desquelles différentes personnes l'informent sur l'infidélité de son partenaire.

Image 2 : le portrait d'Henry Gauthier-Villars[2]

Après la séparation de Willy, Colette est forcée de faire des efforts financiers pour subvenir à ses besoins, alors elle suit des cours de théâtre et de pantomime, une passion de l'enfance, et s'expose dans des hypostases scandaleuses sur scène au mécontentement de sa mère Sido dont le nom sera donné à un roman quelques ans plus tard. Mais Colette « refusera toujours de se plier aux règles d'une société dont elle se veut marginale »[3]. Peu de temps après le divorce de Willy, une autre personnalité masculine émerge dans la vie de Colette ; cet homme la fera se sentir comme la femme fatale dans la période de courtoisie. Un autre Henry, Henry de Jouvenel, abrégé Sidi, un homme puissant auquel Colette portera un amour sincère, jusqu'à l'obsession. Sido ne sera pas d'accord avec cette nouvelle relation.

[1] Source : https://en.wikipedia.org/wiki/Colette [07.05.2020].
[2] Source: https://en.wikipedia.org/wiki/Henry_Gauthier-Villars [07.05.2020].
[3] Geneviève Dormann, *Amoureuse Colette*, Paris, Éditions Albin Michel, 1985, p. 71.

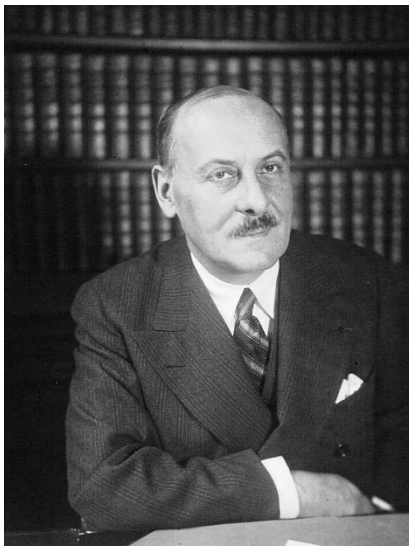

Image 3 : le portrait d'Henry de Jouvenel[4]

Après la mort de sa mère, Colette, enceinte de sa fille unique, décide d'officialiser sa relation avec Sidi, en l'épousant civilement. Avec le déclenchement de la Première Guerre Mondiale, Sidi est obligé de quitter sa famille, mais Colette, pleine d'inquiétude, de nostalgie et d'une jalousie outre mesure, le suit à Verdun et à Rome, malgré les dangers. En 1919, le couple Colette-Sidi entame leur séparation en raison des absences et des infidélités d'Henry et du fait que celui-ci devient politicien, une position sociale qui réussit à les éloigner : « ils ne travaillent plus ensemble, leurs amis ne sont plus le mêmes, ils ne croisent plus qu'ils ne se retrouvent, boulevard Suchet »[5].

Après la séparation de Sidi, suit une période de la vie de Colette pour laquelle elle a été blâmée et critiquée à cette époque-là et plus tard. Elle vit une histoire d'amour qui durera cinq ans avec un adolescent de dix-sept ans, à l'époque où elle en avait quarante-sept. Ce n'est pas un adolescent quelconque, c'est Bertrand, le fils d'Henry de Jouvenel issu de son premier mariage avec Sarah Boas. Cette aventure n'a duré que cinq ans car l'écrivaine a décidé d'achever la relation, sachant que, malgré la compatibilité d'entre les deux, l'âge restera un obstacle insurmontable. « Rien peut-être ne vérifie mieux que cet amour de Colette pour son beau-fils l'idée de Wilde, selon laquelle c'est la vie qui imite l'art, et non l'inverse. »[6] Colette représentait pour Bertrand une présence féminine qu'il n'oubliera jamais, car les deux continuent de s'écrire même après avoir refait chacun sa vie, en portant une affection sincère l'un pour l'autre.

La dernière présence masculine remarquable dans la vie de Colette, qui l'accompagne jusqu'à sa mort, est Maurice Goudeket, un homme pour qui Colette n'a plus les mêmes sentiments que pour ses prédécesseurs. Maurice est un homme de seize ans plus jeune qu'elle, qui lui offre paix et sécurité, et Colette réussit ainsi à s'occuper, dans la dernière période de sa vie, de ses passions : l'écriture et la scène. Elle ne veut pas

[4] Source: https://en.wikipedia.org/wiki/Henry_de_Jouvenel [07.05.2020].
[5] *Ibidem*, p. 133.
[6] Guy Ducrey, *L'ABCdaire de Colette*, Paris, Éditions Flammarion, 2000, p. 66.

l'épouser immédiatement, autre preuve de son détachement, mais à l'âge de soixante-trois ans, Colette fera le troisième pas qui va officialiser la relation.

Image 4 : Maurice Goudeket à côté de Colette[7]

À part les hommes importants de la vie de l'écrivaine, Colette a connu quelques femmes célèbres qui attireraient son intérêt, étant un côté de sa vie qu'elle s'assumait. Colette a parlé ouvertement de son lesbianisme et elle n'a pas caché les relations qu'elle a eues.

Malgré l'âge et ses problèmes de santé, Colette sera de plus en plus impliquée dans la vie artistique. Ses mérites seront recomposés par le fait qu'elle deviendra officier de la Légion d'honneur. Elle a également été élue membre de l'Académie Goncourt où elle fera un travail excellent car, après sa mort, en 1954, la qualité des livres primés ne sera plus la même.

Malgré son existence scandaleuse et sa vie tumultueuse, à sa mort, la République a organisé pour Colette des funérailles nationales.

Ainsi, nous pouvons dire qu'une telle personnalité, qui a vécu sa vie au maximum et qui s'était imposée au XXe siècle, mérite toute notre attention. Les scandales mis à part, son riche répertoire était alors apprécié par Proust et ses contemporains, Colette réussissant à faire de ses romans des œuvres concises, très raffinées, que nous lisons avec intérêt même aujourd'hui.

Réalité et fiction – des insertions autobiographiques dans l'œuvre de Colette

Lorsque nous parlons de Colette, nous faisons référence à une écrivaine qui a été très inspiré par la vie qu'elle a vécue. Par conséquent, la frontière entre réalité et fiction est assez fine. Cependant, là où nous serons tentés de croire qu'elle a inséré des éléments de la réalité vécue, nous pouvons avoir tort, en étant des idées issues du fruit de son imagination. Ainsi nous illustrerons des exemples dans lesquels la vie a servi comme source d'inspiration et d'observer comment les événements qui se sont produits

[7] Source: *** *Le monde de Colette au Palais-Royal*, Paris, Éditions du patrimoine, 2005, p. 100.

l'avaient marquée de telle manière qu'ils soient retrouvables dans les œuvres écrites par elle.

Le cycle *Claudine* représente son début littéraire avec des fortes insertions biographiques. Elle s'y inspire de son enfance, de son adolescence et de sa jeunesse. Willy, son premier mari, lui demande d'écrire ses mémoires sur des cahiers qui, au début, n'ont pas été pris en considération par lui. En les redécouvrant, il décide qu'ils étaient bien écrits et les publiera sous son nom. Le dernier roman qui finit cette série, *La Retraite sentimentale*, sera publié sous le nom Colette. En étant encouragée par son mari à écrire, Colette, « commence donc à rédiger l'histoire d'une certaine Claudine qui lui ressemble plus qu'une sœur »[8].

Dans les œuvres écrites après la séparation de Willy, il y avait un accent grave et de la mélancolie. Nous mentionnons ici le roman *La Vagabonde* qui surprend la période dans laquelle elle travaille pour gagner son existence et pour pouvoir se débrouiller. Le personnage principal, Renée, habite au rez-de-chaussée d'un bloc, comme Colette à l'époque, étant récemment divorcée et déçue.

Dans le même style elle a écrit le roman *Les Vrilles de la vigne*, où l'atmosphère triste et la solitude de Colette s'y retrouvent.

Le roman *Mes apprentissages*, de 1936, contient les lettres que Colette a envoyées à Willy dans l'espoir d'une réconciliation, un espoir qui ne s'est pas concrétisé, car Willy est indéfectible dans le choix qu'il a fait, un choix qui implique la séparation des deux.

Colette rencontrera un homme, Auguste Hériot, qui sera séduit par elle. Sa mère, Sido, le considérait un partenaire idéal pour sa fille, mais celle-ci ne le voyait que comme un ami. Cependant, elle l'utilise comme modèle dans sa littérature, faisant de lui le personnage Max dans *La Vagabonde* et l'utilisant comme source d'inspiration pour créer le personnage Chéri.

À l'époque où elle est amoureuse de Sidi, Colette écrit la suite du roman *La Vagabonde*, *L'Entrave*, mais le ton est complètement différent. Renée Néré est, dans ce roman, une femme amoureuse, très accrochée à l'amour, comme Colette à l'époque.

Les romans *Les Heures longues* et *Mitsou* peignent la guerre que l'écrivaine elle-même vit. Le roman *Le Pur et l'Impur* initialement publié sous le titre *Ces plaisirs...* analyse la jalousie qu'elle ressentait pour son mari, Sidi.

Les animaux jouent un rôle très important dans la vie de Colette. « Beau est tout ce qui vit, tout ce qui respire, se meut, s'exprime, se tait, ou demeure simplement à sa place assignée, qu'il s'agisse d'un caillou, d'un coquillage, d'une plante, d'un animal. Tout cela, Colette, qui le voit avec des yeux dont aucun de nous ne possédera jamais l'acuité, le décrit et le traduit en termes dont nul jusqu'ici ne supposait qu'ils pussent correspondre à une aussi exacte vérité. »[9] Comme Sido, Colette est très attachée aux petites créatures qui nous entourent. Ainsi, dans le roman *Douze dialogues de bêtes*, nous retrouvons les voix de Kiki-la-Doucette et Toby-Chien, le chat et le chien de l'écrivaine.

[8] Geneviève Dormann, *op. cit*., p. 34.
[9] Germaine Beaumont, André Parinaud, *Colette par elle-même*, Paris, Éditions du Seuil, 1951, p. 9.

Par contre, nous serons tentés de croire que le roman *Chéri* s'inspire sans aucun doute de la vie de Colette. La relation entre l'écrivaine et son beau-fils peut être assimilée à la relation entre Léa et Chéri. Néanmoins, ce roman a été écrit avant la relation réelle entre les deux, d'ailleurs, Colette a donné le roman à Bertrand pour le lire après l'avoir terminé. Même si le roman *Chéri* est le fruit de son imagination, sa vie réelle et l'œuvre qu'elle crée sont si intimement liés qu'elles s'entremêlent. Colette prévoyait non seulement la relation inappropriée vu l'âge, mais aussi l'affection sincère enracinée dans l'âme des deux qui ne disparaîtra ni quand Bertrand est marié avec une autre femme, comme dans le roman *Chéri* dans lequel Edmée est impuissante face à l'amour que les personnages principaux partagent l'un à l'autre.

Par conséquent, nous avons essayé de fournir quelques exemples qui illustrent le lien étroit entre la réalité et la fiction dans l'œuvre de Colette. Parfois, elle part d'une réalité que l'écrivaine développe à l'aide de sa riche imagination. Il y a beaucoup d'autres exemples à ajouter, mais nous avons sélectionné seulement quelques-uns. Colette reste toujours un très bon exemple d'auteur dont le fil de la vie est intimement lié à celui de l'imagination dans la création de pages de littérature.

BIBLIOGRAPHIE

A) Ouvrages critiques

ALLUIN, Bernard (coord.), *XXe siècle, 1900-1950*, tome I, Paris, Éditions Hatier, 1992.
ARGONNE, Paul, *Colette, une dame, trois rois et quelques cavaliers*, Paris, Éditions Belfond, 2004.
BEAUMONT, Germaine, PARINAUD, André, *Colette par elle-même*, Paris, Éditions du Seuil, 1951.
CHALON, Jean, *Colette, l'éternelle apprentie*, Paris, Éditions Flammarion, 1998.
CHASSANG, A., SENNINGER, Ch., *Recueil de textes littéraires français*, Paris, Éditions Hachette, 1976.
DORMANN, Geneviève, *Amoureuse Colette*, Paris, Éditions Albin Michel, 1985.
DUCREY, Guy, *L'ABCdaire de Colette*, Paris, Éditions Flammarion, 2000.
DUFOUR, Hortense, *Colette. La vagabonde assise. Biographie*, Paris, Éditions du Rocher, 2000.
DUGAST-PORTES, Francine, *Colette. Les Pouvoirs de l'écriture*, s.l., Éditions Presses Universitaires de Rennes, 1999.
FRANCIS, Claude, GONTIER, Fernande, *Colette*, Paris, Éditions Perrin, 2004.
KRISTEVA, Julia, *Le génie féminin. La vie, la folie, les mots. Colette*, s.l., Éditions Gallimard, 2002.
LEHEMBRE, Bernard, *Colette et Willy. Un amour à la Belle Époque*, s.l., Éditions Acropole, 2000.
*** *Le monde de Colette au Palais-Royal*, Paris, Éditions du patrimoine, 2005.
LOTTMAN, Herbert, *Colette*, traduit de l'anglais (États-Unis) par Marianne Véron, s.a., Éditions Fayard, 1990.
MALIGE, Jeannie, *Colette. Qui êtes-vous ?*, Lyon, Éditions La Manufacture, 1996.
PICHOIS, Claude, BRUNET, Alain, *Colette*, Paris, Éditions de Fallois, 1999.SARDE, Michèle, *Colette, libre et entravée*, s.l., Éditions Stock, 1978.
THURMAN, Judith, *Secrets de la chair. Une vie de Colette*, traduit de l'anglais (américain) par Hélène Collon, Paris, Éditions Calmann-Lévy, 2002.

B) **Études et articles**

BLOCH-DANO, Évelyne, *Sido en toutes notes*, dans « Le Magazine Littéraire », 2012, no. 525, p. 33.
EINHORN, Juliette, *Sido, idole de papier*, dans « Le Magazine Littéraire », 2014, no. 543, p. 38.
LADENSON, Elisabeth, *L'insoutenable légèreté de Colette*, dans « Le Magazine Littéraire », 2010, no. 500, pp. 66-69.
TRAN HUY, Minh, *Écrits à l'écran. Pauvre Chéri*, dans « Le Magazine Littéraire », 2009, no. 485, p. 20.

C) **Sitographie**

http://fr.1001mags.com/parution/le-magazine-des-livres/numero-26-oct-nov-2010/page-4-5-texte-integral.
https://en.wikipedia.org/wiki/Colette.
https://en.wikipedia.org/wiki/Henry_de_Jouvenel.
https://en.wikipedia.org/wiki/Henry_Gauthier-Villars.

ARCHETYPAL PATTERNS IN CONTEMPORARY DYSTOPIA: Atwood's *The Handmaid's Tale* and Ondaatje's *The English Patient,* A Case Study

Ileana BOTESCU-SIREȚEANU,
Ph.D, Transilvania University of Brașov

Abstract: *The present paper situates its concerns at the crossroads of literary studies, anthropology and the theory of culture in order to investigate how contemporary dystopian literature employs archaic structures in order to subvert the authority and authenticity of grand narratives such as mythology and religion. In this respect, the present study looks at two particular instances of contemporary Canadian fiction, Margaret Atwood's iconic dystopia, The Handmaid's Tale, and Michael Ondaatje's more discreet The English Patient, as they appear to be complementary in illustrating how the use of culturally consecrated archetypal patterns is directed towards demythologizing and eventually dismantling the Western cultural narrative. Departing from classical anthropological theories, this paper argues that contemporary dystopia incorporates archetypal structures in a subversive, yet totally pertinent challenge of old idols. Thus, the disenchantment of the world and of experience is paradoxically achieved, once more, through storytelling.*

Keywords: *dystopia, demythologizing, archetype, subversion, contemporary literature.*

Introduction

Although there seems to be general agreement as to the fact that dystopia is essentially a contemporary form of writing, one whose roots can be traced back to the major traumatic episodes of the 20th century Western history, a more profound analysis reveals that the dystopian vein is in fact a contemporary narrative response to a much older and universal anxiety of mankind, one that has only been visibly reignited by the latest world crises like the world wars, economic and social mayhems or the current pandemic: the fear of death. Rooted in More's classical utopia and the mythologies emanating from the biblical Garden of Eden, where Man was immortal and blissful, yet ignorant, dystopia mirrors the infinite possibilities generated by the biblical Fall. Knowledgeable but mortal, Man is forced to contemplate his own finitude and frailty, his impotence and evanescence, his human condition. Being mortal and being aware of it is in fact what defines the timeless tragedy of the human condition. Theocratic cultures have managed man's dread quite efficiently by devising complex heroic narratives meant to subordinate earthly human suffering to an omnipotent force called God that will eventually provide reward in some sort of heaven. By way of contrast, humanist rhetoric has extracted the individual from the collective and, by putting Man at the centre of the world, has faced the challenge of finding new ways of cancelling the fear of death. New forms of heroic projects and mythologies have emerged: the Enlightenment, socialism, communism, liberalism, Nazism, Fascism, all of them designed to give people a sense of purpose and the illusion of transcending death. Ironically, some of them turned out to be black angels of death.

In his *Foreword* to Ernst Becker's 1973 book *The Denial of Death,* Sam Keen notes that "society provides the second line of defense against our natural impotence by creating a hero system that allows us to believe that we transcend death by participating in something of lasting worth" (Keen in Becker, p. XIII). In other words, cultures provide what Irvin Yalom calls *immortality projects* in the form of heroic narratives with custom-made roles that people can and will fill in willingly as a form of avoiding the terror of death. Culture as a "dramatization of earthly heroics" (Becker, p.5) is in fact what stands at the core of the present study, which attempts to demonstrate that there are some common archaic patterns that can be discerned in contemporary dystopian literature as a form of subverting, while re-enacting, the ancient symbolic systems which provide Man with illusory solace against the dread.

The discourse of dystopia

To establish a theoretical framework of dystopia is difficult and laborious, as the very term is in fact a reconceptualization of More's 16th century utopia. Although often used as an antonym for utopia, dystopia is, on a closer look, a narrative recalibration of mankind's imaginary, propensities and expactations to fit the realities of the contemporary experience. No longer centered around a theocratic or humanist creed that would legitimize the fantasy of a perfect world, be it socially, politically, economically or simply, humanely, mankind has to contemplate the future from a different stance, one where the individual replaces the group and where anxiety is enhanced by the lack of authentic centres. As Ernst Becker puts it, „the crisis of modern society is precisely that the youth no longer feel heroic in the plan for action that their culture has set up" (Becker 6). And dystopia is a response to that crisis.

It would be simplistic to look at the discourse of dystopia as a standardized form of translating contemporary anxieties and fears into a narrative form. Contemporary dystopian fiction is so diverse and multifaceted that to classify it, sort it out into categories or hierarchize it would be, without a doubt, counterproductive. To a certain extent, although the term was first used by John Stuart Mill in the 19th century, dystopia has become synonymous with the contemporary *Angst*, the anguish of modern man that Kierkegaard largely theorized upon in his existentialist philosophy. In *The Denial of Death,* Becker argues that Kierkegaard's entire view of man is founded on the myth of the Fall (Becker 68), supporting thus this study's claim that dystopia is in fact a response to man's fear of death. As an uncanny union of antinomies, man has to reconcile a mortal body and a unique self-consciousness, which, Kierkegaard argues, lies at the foundation of an existential anxiety whose disastrous proportions can only be contained by developing certain avoidance strategies that Becker describes as the „character lie"(Becker 47). Cultures generally provide secure pathways and mapped strategies to contain Man's primordial fear of death, primarily by putting forward norms that men abide by in order to preserve a sense of purpose and direction. Thus, cultures become confinements, as the cultured man willingly gives up his freedom in exchange for a false sense of security and an illusory generic immortality. The crisis of contemporary Western culture is in fact a crisis of several grand narratives that have helped contain

and redirect man's greatest fear: religion, society, history, mythologies. No longer valid as hero systems (Becker 7), these have gradually faded away and algorithms, as efficient as they are in providing solutions to everyday life, have yet to become hero systems and compensate for the loss of the transcendental. Therefore, dystopian discourse appears to be utterly meaningful to a humanity that has to imagine new ways of coping with the dread. As Christopher Ferns observes in *Narrating Utopia: Ideology, Gender, Form in Utopian Literature,*

> […] it is only in the twentieth century that dystopian fiction, combining a parodic inversion of the traditional utopia with satire on contemporary society, begins to take on the kind of mythic resonance that underlies the appeal of the traditional utopia from the time of More on. Indeed, many of the very factors that undermine the appeal of the utopian dream of order in the modern era also serve to heighten the relevance of the dystopian parodic inversion (Ferns 105).

Unlike utopia, which in its generic disregard of the individual in favour of the collective welfare and prosperity dispels death as a „matter of limited concern" (Jameson 125), dystopia focuses on individual anguish and development, following the mythological pattern of the Fall which forces Adam to consciously contemplate his own mortality as imminent disaster. While utopia offers a blueprint of perfection, "describes a mechanism or even a kind od a machine" (Jameson 57) without a subject-position, "dystopian fiction effectively rewrites its underlying fantasy of the patriarchal appropriation of the powers of the mother, focusing instead on the dream of the son's unsuccessful rebellion against the father"(Ferns 126). Or, in other words, dystopia appropriates and feeds on some of the archetypal patterns of traditional culture which it subverts and delivers as vampire-like substitutes of old models, idols, systems. The crisis of the individual thus mirrors a crisis of authority, which, although scary and disenchanting, is far more authentic than the social and cultural constraints man is forced into in order to transcend his fear of death.

Stories of initiation and knowledge

A close reading of Atwood's already iconic dystopia *The Handmaid's Tale* and Ondaatje's *The English Patient* reveals that their protagonists, despite the very different narratives they feature in, share a similar archetypal evolutive pattern, that of heroic initiation. Mircea Eliade and Joseph Campbell both agree that heroic initiation implies a passage from an initial and inferior condition described by Eliade as *profane* to a superior one qualified as *sacred* (Eliade 23). Undoubtedly, those submitted to a process of initiation find themselves in the position of undergoing certain rites of passage, and at this point, Gennep's study on the rites of passage reveals numerous similarities in the development of the two protagonists. Furthermore, the evolution of the two characters fictionalizes the connection between initiation and knowledge.

Eliade's ample studies on myths argue that these are in fact manifestations of the sacred in the world, their essential function being that of displaying exemplary models for all significant human activities. In this we easily recognize what Jung had previously classified as *archetypes and archetypal patterns.* The French Georges Gusdorf shares

Eliade's opinion on myths when he claims the myth to act as the principle of an exemplary reality which has to be repeated by the human behaviour (Gusdorf 78). This repetition creates the archetypal pattern.

Along the same line of thought, in *The Hero With a Thousand Faces,* Jospeh Campbell claims that „a hero ventures forth from the world of common day into a region of supernatural wonder: fabulous forces are there encountered and a decisive victory is won: the hero comes back from this mysterious adventure with the power to bestow boons his fellow man" (Campbell 30).

Both Atwood's handmaid and Ondaatje's patient follow the path of initiation, which, as in the case of many myhtical heroes, starts with a temptation. The temptations they have to overcome differ storywise, but essentially they have to do with freedom and exiting a certain socially acceptable paradigm. Freedom proves to be dangerous to both protagonist and the thing they choose to do is walk the thin line between what is and what is not acceptable.

Within the cultural framework of Christianity, temptation is closely related to the Devil, to evil, but also to knowledge. All three share the negative stigma of broken divine interdictions, but at the same time, contain the allure of individual freedom. By giving in to temptation and eating from the tree of knowldge, Adam asserts his free will and individuality, but is banished from heaven and becomes mortal.

Atwood's 1985 *Handmaid's Tale* is intentionally built on a very obvious Christian scaffold, one that it is meant to heavily criticize and subvert, by exaggeration, excess and rigour. The dystopia emerges from imagining what it would be like if patriarchy, bigotry and totalitarianism were taken to their extreme and is enhanced by the fact that some of the things the book recounts really happened in the real world. As Atwood herself confessed in an interview given about *Oryx and Crake,* "as with The Handmaid's Tale, I didn't put in anything that we haven't already done, we're not already doing, we're seriously trying to do, coupled with trends that are already in progress... So all of those things are real, and therefore the amount of pure invention is close to nil" (Atwood in Neumann, 860). By way of contrast, Ondaatje's 1992 *English Patient* is far less obvious in terms of Christian imagery, although this is always there, discreet, foreshadowed by the frame narrative. Hana, the nameless patient's nurse, often refers to the protagonist using Biblical terms:

> She has nursed him for months and she knows the body well, the penis sleeping like a sea horse, the thin tight hips. Hipbones of Christ, she thinks (Ondaatje 36).
>
> Or,
>
> He is a saint. A despairing saint (Ondaatje 45).

The desert seems to be one of the central metaphors in Ondaatje's novel, as it symbolically contains the lack of identity of the anonymous English patient. Disfigured by a fire, the patient abundantly recollects the desert as an ambivalent place, an ideal location for both meditation and temptation, strongly reminiscent of Christ's temptation site. Ondaatje's dystopia, unlike Atwood's, occurs mostly at an individual level, the locus where identity is constantly created. To this effect, the protagonist is isolated, alienated and seemingly cut off from humanity. The desert becomes a place of initiation, the place

where the protagonist faces his own weaknesses. The tempter takes, in this case, the snakelike figure of an apparently unimportant local old man who acts as the igniting agent in the protagonist's initiation.

> Bermann and I talk to a snakelike mysterious old man in the fortress of El Jof-in the stone hall that once had been the library of the great Senussi sheik. An old Tebu, a caravan guide by profession, speaking accented Arabic…We talk to him all day, all night, and he gives nothing away. The Senussi creed, their foremost doctrine, is still not to reveal the secrets of the desert to strangers (Ondaatje 140).

In Atwood's novel, the tempter is the shrewd Commander, a wicked old man, the trickster in pursuit of innocence who eventually becomes the Handmaid's Master, causing the her to remark that

> Knowing was a temptation. What you don't know won't tempt you…The Fall was a fall from innocence to knowledge (Atwood 191),

but also generating the pursuit for knowledge:

> It's like a small crack in a wall, before now impenetrable. If I press my eye to it,…,I may be able to see my way clear (Atwood 131).

Acknowledged or just implicit, temptation is in both cases markedly religious. In Atwood's case, this is meant to mock but also draw attention to the significantly raising bigotry of the 1980s Western world, especially Reagan's United States, where there were ample debates on women's position and rights. In Ondaatje's novel, the religious framework is subtler and is meant to support the evolution of the protagonist, a generic modern Christ lost in the desert of the modern world.

Initiation through Eros

According to the Ancient Greeks, the world was governed by two opposite, yet complementary entities, Eros and Thanatos, i.e. love, a primordial divinity born out of the chaos, and death, born out of the primordial night, Nyx. Since the Christian cultural conscience has its roots in the Ancient Greek mythology, this distinction remained operational within the Western cultural framework. Therefore, to this day, love and death are looked at as the only authentic coordinates of human existence and have often been fictionalized as authentic pathways of initiation. Dante's "Divina Comedia" seems to be the best classical example in this sense.

In a very seductive book on the nature of love, *The Double Flame: Love and Eroticism,* the Mexican poet and Nobel prize laureate Octavio Paz draws attention on what he calls the essential difference between ***love*** as ***choice*** and ***eroticism*** as ***acceptance*** (Paz 45). As pathways of initiation, the two feature distinctively in the two novels that make the subject of the present paper.

In the English patient's case, it is certainly love as choice. His relationship to Katharine transgresses all social and sentimental conventions, and, more importantly, transcends death. At least her death. It seems that their love affair sometimes borders obsession, some other times passion, but it is still love, in the romantic Western sense. In the *Denial of Death,* Becker calls it *the romantic solution* (Becker 160) and includes it in a long list of heroic projects destined to defeat mankind's fear of death. The beloved

replaces the ancient gods or the omnipotent Christian God and passively accepts the transfer of almighty powers:

> The transference object, being endowed with the transcendent powers of the universe, now has in himself the power to control, order and combat them (Becker 145).

There are numerous hints in Ondaatje's narrative that the protagonist undergoes a process of initiation through love. The love story which entraps him takes place in the middle of the desert. Nevertheless, there is a constant sensation of moisture, one is led to suspect the presence of water when love scenes are described. Katharine herself is recollected by her lover as some kind of water nymph:

> But she was a woman who had grown up with gardens among moistness…She was always happier in rain, in bathrooms steaming with liquid air, in sleepy wetness (Ondaaatje 171).

The desert and the water are the two main coordinates of the English patient's love story, but water becomes central within their love, while the desert remains a far background. There are constant mentionings of watery fluids such as blood, tears, plants, showers, sweat, all of them reinforcing an unconscious sense of humidity and rest within the dryness of the desert. Thus, love becomes a place of rest but also a manner through which the protagonist evolves spiritually.

Things are not the same in the case of Atwood's Handmaid. Nevertheless, she too undergoes an initiation through Eros. Yet, in her case Eros means precisely eroticism. At this point, Foucault's *History of Sexuality*, especially its first part, *The Will to Knowledge,* supports the connection between the exploration of sexuality and knowledge. In the handmaid'a case, sexual experience becomes part of her initiation. It provides her with the opportunity of transgressing her status, moving beyond what Ernest Becker calls „the character lie", „a defense against despair", „an attempt to avoid insanity because of the real nature of the world" (Becker 73).

Offred accepts giving in to her sexual attraction towards Nick, as hee becomes the exponent of everything she longs for, he embodies a whole civilization which she has lost and to which she desperately wants to return. He becomes her hope, the representation of freedom and authentic life:

> His mouth is on me, his hands, I can't wait and he's moving, already, love, it's been so long, I'm alive in my skin, again, arms around him, falling and water softly everywhere, never-ending (Atwood 259).

Nick becomes a substitute for Luke, her real husband from a previous life. Thus, eroticism provides a pathway to the past, a portal towards normality and freedom. Offred refuses to become a schizophrenic and live in terror, she rather shuts out the dread by findind substitutes, surrogates, props that help her move on and endure. In many ways, she is a female Winston Smith, but one who chooses to live and fight back.

Predictably, both characters undergo their initiations by breaking interdictions. The English Patient breaks social, ethic and moral interdictions set by the fact that Katharine is a married woman and her husband is among the protagonist's best friends.

In the Handmaid's case, the interdiction is set by the rules of the artificial society where she is forced to live. Breaking the interdiction might bring about death.

Initiation through Thanatos

In 1991, Georges Minois wrote a book which tried to map a history of the Infernos, trace back their existence and explain their cultural meaning. Reading *Historia de Los Infiernos* is an extremely intriguing experience which reveals the cultural necessity of Hell and the role it played in constructing human experience and behaviours. At the beginning unrefined and common for all mortals, Infernos have begun to refine once primeval thinking was replaced with more complex religious thinking. Yet, the essence was preserved. Infernos were unseen territories of the afterlife, hosting the souls of the mortals. Alongside with religious thinking, the idea of the Inferno being a perfect place for initiation appeared. The Epic of Ghilgamesh offers one of the most compelling instances of a descent into the Inferno as a means of initiation, alongside Dante's or Nerval's. Mankind's attempts to locate and give a shape to what is to come after death, Infernos are placed in an ontologically different dimension. Consequently, by descending into the inferno, a mortal being has access to a qualitatively different kind of knowledge.

Ondaatje's novel sketches a pre-Christian, archaic Inferno, under the shape of a cave: the Cave of Swimmers. The protagonist recalls:

> I do not believe I entered a cursed land, or that I was ensnared in a situation that was evil. Every place and person was a gift to me. Finding the rock paintings in the Cave of Swimmers (Ondaatje 257).

Katharine, his beloved, is severely injured and he tells her about the deities who guide people in the after-life. It is a kind of prelude to her death while he strikingly resembles an Orpheus who has carried his Eurydice into the Inferno instead of bringing her out. The ancient paintings on the cave walls are hierophanies of infernal deities, transgressing human time. The Cave of Swimmers becomes a personal Inferno where the protagonist indirectly experiences death through the one he loves. The experience is unique and he will go out essentially changed, having completed the final stage of his initiation.

Atwood's protagonist experiences the Inferno as an underground secret club, where the Commander takes her in the middle of the night. The Commander performs here the role of Charon, with his car as the mythical boat which took the souls of the dead from one side of the Styx to the other. In this respect, Gilbert Durand's study on the anthopological structures of the imaginary includes the automobile among the symbols of intimacy, noticing that most of the times it is nothing else but a disguised representation of the boat (Durand 67). The handmaid is a clandestine passenger, a 20th century Aeneas. What she experiences there is another reality, one where she has the chance to meet her disappeared best friend, Moira. Another transparent reference to Virgil's *Aeneid*.

Different from Conrad's jungle Inferno in *Heart of Darkness*, Ondaatje's and Atwood's 20th century Infernos, as diverse and ingenious as they may be, follow the

same pattern set out by the Ancient Greek mythology. The archetypal pattern is preserved to enhance the dystopia of the human condition, essentially, that of being an uncanny marriage of animal and sublime, of mortality and self-consciousness. Descending into the Inferno is in fact acknowledging one's own limitations and condition, realizing that we are simultaneously „worms and gods" (Maslow 119).

Symbolic mutilations and symbolic death

Mircea Eliade discusses symbolic death as a compulsory stage in the initiation pattern:

> It was considered an initiatic trial to have to die in a certain way in order to be able to come back to life in another; the one who died was the one who had previously lived a profane existence; the one coming back to life was a different person, a newly-born, an initiated (Eliade 23).

Often, symbolic death is either preceded or replaced by certain symbolic mutilations. In this respect, Arnold van Gennep authored a compelling study which analyzes a large range of rites and rituals. Many times, he claims, neophytes assigned for initiation are obliged to dress in a red gown or paint their bodies red as an expression of symbolic mutilation (Genepp 53). Similarly, Atwood's handmaids are forced to wear red gowns at all times, to the point of completely identifying with these:

> Everything except the wings around my face is red: the colour of blood, which defines us (Atwood 4).

Of course, Atwood's red cloaks are markedly feminist and contain powerful antipatriarchal subtexts. The reference to menstrual blood and the reproductive function as sole meaningful identifiers for women, indications to cruel symbolic mutilations at the level of feminine identity, subversive hints to communism or even remote intertextual references as that to Hawthorne's *Scarlet Letter* can all be read in these red cloaks. Consistent with Genepp's study of the rites of passage, this symbolic cloaking is accompanied by a name change, which is meant to mark, beyond any doubt, the upgraded identity. However, in Atwood's novel, the protagonist's status is downgraded, as she becomes Offred, not a person, but a belonging to someone else.

The case of the English patient is more complex in this respect. It seems that he goes not only through a symbolic mutilation but also through a symbolic death. The plane crash to which he survived has deteriorated his physical appearance beyond recognition. His entire identity is therefore questioned and transformed, "a man with no face, [...] an ebony pool. [...] all identification consumed in a fire" (Ondaatje 48). As Gilbert Durand observes, the essence of his sacrifice and his symbolic mutilation lies in the power to dominate time. Through sacrifice, the human being transcends destiny and death (Durand 89).

Initiation as Knowledge

In Christianity, worldly knowledge is troped as evil. Beginning with the Original Sin, the history of Christianity vilifies man's will to knowledge as being the source of all evils. The only valid knowledge is the one provided by God and His Word. Only this one

is valued and respected in Christianity as the divine word and will. In his *Discipline and Punish: the Birth of the Prison*, Foucault largely discusses the undeniable connection of knowledge to power. This is in fact the meaning of the Original Sin and the cause for the vilification of knowledge in most religions. That who has knowledge has power and power is to be feared. Moreover, knowledge is an important source for personal unease and unhappiness that religions, as powerful heroic systems, have historically tried to contain.

In *The Anthropological Structures of the Imaginary*, Gilbert Durand deals with the symbolism of the word as valorized in the human collective consciousness. He places the word among the entities included in the diurnal regimen, as the word represents a solar hierophany, an expression of the ascensional movement, next to the eye, the bird, and certainly the sun (Durand 144-154). Durand starts with word's representation in the Bible, where it is essentially associated with light. The famous Biblical line according to which in the beginning was the Word does nothing else but sets the foundation of the world on the power of the word. Thus, the word becomes the symbolic representation of divinity.

Words hold immense power in the two novels discussed by the present study. They are the seeds of knowledge, alluding to the act of creation. But they also become expressions of power. Words mark relations of power, they also display the protagonists' hunger for knowledge, and reflect the sexual aspect of creation.

"[...] I am a man whose life in many ways, even as an explorer, has been governed by words. By rumours and legends. Charted things. Shards written down. The tact of words"(Ondaatje 231), says the English patient whose life seems to be governed by words, uttered, read or written. Having Hana, the nurse, read to him each and every night after his accident is nothing else but a constant, yet desperate attempt to get hold of that meaningful first time, when he fell in love listening to Katherine recite to him. Thus, words turn here into archangels of love:

> Meanwhile, with the help of an anecdote, I fell in love. Words, Caravaggio. They have power (Ondaatje 234).

As Ondaatje's protagonist says, words have power and the symbolic representation of this power is the pen. The pen can also acquire creative properties, since it can be symbolically associated with the male sexual organ, the container of the seeds of life. Generating life becomes therefore an expression of the power of words; creation comes as a result of this generative power. Here is what the English Patient says:

> Give me a map and I will build you a city. Give me a pencil and I will draw you a room in South Cairo (Ondaatje 88).

Power issues are central to Atwood's dystopia. Here too, words mean power, not having access to them makes one impotent. The sexual connotation of words is more overt in Atwood's novel, power receiving thus a strong sexual overtone directly related to patriarchal ideology and women's limited access to discourse. This is the handmaid's description of a pen:

> The pen between my fingers is sensuous, almost alive, I can feel its power, the power of the words it contains. Pen is Envy. Just holding it is Envy. I envy the Commander his Pen (Atwood 183).

A Freudian, yet patriarchal reading of this excerpt would definitely point to what Freud identified as the *penis envy.* Still, this is Atwood's subversive manner of rewriting the patriarchal discourse of psychonalysis by pointing to its limitations. The Handmaid does not fancy the Commander's penis, nor does she mourn her lack, what she envies is his access to discourse, to the public sphere, to uttering meaningful words, to be heard and listened to. As she later on confesses, "he has something we don't have, he has the word."(Atwood 186). In her case, getting access to words and therefore knowledge means breaking an interdiction. The Christian element is obvious in this case too, and the Handmaid finds herself in the position of Adam and Eve having eaten from the tree of knowledge. She, too, suffers a fall from innocence to knowledge, but this time the the fall is reversed. Empowered by words, the Patient and the Handmaid turn into creators. They have thus the opportunity of creating their own worlds by the means of words.

Conclusion

Anthropology has revealed to the world that there are some essential common coordinates that people share, irrespective of the place and time they inhabit. This is both soothing and disheartening, as it sheds doubt as to mankind's apparent evolution. Still, identifying archetypal patterns in human behaviour, structures and creativity allows for a wider understanding of mankind's timeless concerns and anxieties. Amongst these, the fear of death and a fundamental thirst for knowledge and improving as possible ways to conquer this fear seem to have prevailed.

The present study has discussed two different instances of how contemporary Western fiction has integrated some of these archetypal patterns in order to subvert their authority in the modern world. By doing so, though, Atwood and Ondaatje have also contributed to the visibility and timelessness of these structures. Foregounding then subverting them as part of dystopian fables is part of a larger postmodern effort to demythologize literature, to disenchant the world by reenchanting it again, with a twist. The immense success of Atwood's dystopia in the 21st century is primarily due to the fact that people connect easily to the archetypal patterns that her tale brings forward, but they also connect to the anxiety, the fear, the dread of dismantling them. When you take down old idols, you end up questioning your own foundations, roots, motivations and aspirations. Your own culture. And this is, most of the times, unbearable. Contemporary dystopia thrives on the exploration of possible futures as the twilight of old systems of organized knowledge and experience. This exploration often unlocks primitive reactions that remind us of the original purpose of these organized systems: to provide direction, guidance and a sense of meaning and security to vast communities. By challenging these archaic patterns, contemporary literature destabilizes their centrality and opens up new directions of thought that would more appropriately describe the experience of the modern man.

Bibliographical references:

Atwood, Margaret. *The Handmaid's Tale,* New York: Anchor Books, 1998.
Becker, Ernest. *The Denial of Death*, London: Souvenir Press 2020.
Campbell, Joseph. *The Hero with a Thousand Faces,* Princeton: Princeton University Press, 2004.
Durand, Gilbert. *The Anthropological Structures of the Imaginary,* Mount Nebo: Boombana Publications, 1999.
Eliade Mircea. *The Sacred and the Profane.* Transl. By Willard R. Trask. New York: Harvest Books, 1963.
Ferns, Christopher: *Narrating Utopia: Ideology, Gender, Form in Utopian Literature.* Liverpool University Press. Online edition, 2017.
Genepp, Arnold van. *The Rites of Passage.* Second edition. The University of Chicago Press. 2019
Gusdorf, Georges. *Mythe et methaphysique.* Paris: Flammarion, 1953.
Jameson, Friedric. *Postmodernism, or the Cultural Logic of Capitalism.* Duke University Press, 1999.
Maslow, Abraham. *A Theory of Human Motivation.* Originally published in Psychological Review, 50, 370-396. Online at http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm
Minois, Georges: *Istoria Infernurilor.* Trad. Bucuresti: Humanitas, 1998.
Neuman, Sally. "Just a Backlash': Margaret Atwood, Feminism, and The Handmaid's Tale". University of Toronto Quarterly. 75 (3): 857–868.
Ondaatje, Michael. *The English Patient.* New York: Vintage Books, 1992.
Paz, Octavio. *The Double Flame: Love and Eroticism.* New York: Hartcourt Brace. 1995.

IMAGINAL AND IMAGINARY IN THE ANGEOLOGY OF THE MIDDLE AGES[1]

Lenuța-Ioana DUNCA,
PhD student, Technical University of Cluj-Napoca, Baia Mare Northern University Center
Jeong O PARK,
Full Professor, Hankuk University of Foreign Studies

Abstract: In this article I set out to highlight the connection between two terms, namely the terms "imaginal" and "imaginary". The analysis of these two terms will be made through the prism of some philosophers from the Middle Ages, especially St. Augustine and Saint Thomas Aquinas. At the same time, I will emphasize the idea that the imaginary is seen as an utopian unreality that offers rather an illusion and I will try to show that the imaginary world is real, and it exists only as a result of the relationship between itself and the seeker have a special faculty in the family of imagination. Also, the general theme of this article will revolve around angels and the world in which they manifest.

Keywords: imaginal, imaginary, Middle Ages, angeology, utopia.

Îngerii își au originea în Vechiul Testament, unde apare o categorie de persoane divine numite *„«fiii lui Dumnezeu/ai dumnezeilor (beney ʾelohim sau beney ʾelim)» sau «fiii Celui Preaînalt (beney ʿelyon)»”*[2]. Aceste persoane divine au fost ulterior echivalate cu îngerii, care erau ființe non-divine ce se aflau în slujba lui Iahve, iar *„denumirea ebraică de malʾak sau grecească de angelos, «trimis», se putea aplica și solilor umani, dar în Vulgata Fericitul Ieronim distinge nuntius «solul», «trimisul» uman, de angelus, «îngerul», «trimisul» ceresc, termen obținut prin calchiere din greacă”*[3]. Tot mai mulți cercetători consideră că în religia populară acești trimiși divini își au originea în panteonul ebraic pre-exilic și că Israelul pre-exilic era politeist, Iahve fiind divinitatea națională al cărei templu ar fi putut fi chiar Ierusalim[4]. Totuși, îngerii ar putea fi considerați o manifestare a supra-sensibilului, paranormalului, imaginarului sau chiar a imaginalului. Corbin a preluat de la Sohravardî un model cosmologic neoplatonician, conform căruia există trei categorii universale:

> *„lumea fizică sensibilă, aceea a fenomenelor; lumea supra-sensibilă, a Sufleului sau a Îngerilor-Suflete; lumea Inteligențelor pure. Fiecărei lumi îi corespund trei organe de*

[1] This work was supported by Hankuk University of Foreign Studies Research Fund of 2020-2021.
[2] Andrei Pleşu, Alexandru Mihăilă, Bogdan Tătaru-Cazaban, Vlad Bedros, Ovidiu Victor Olar, Mihail Neamţu, *Arhangheli și îngeri*, Editura Deisis/Stavropoleos, 2011, pp. 29 – 30.
[3] *Ibidem*, p. 30.
[4] *Ibidem*, p. 30.

cunoaştere: simţurile, imaginaţia, intelectul, echivalente triadei antropologice: corp, suflet, spirit"[5].

Imaginalul este văzut ca o irealitate utopică, ce oferă mai degrabă o iluzie nu o conştiinţă lucidă a adevărului. Imaginalul *„deschide adevăratul orizont al lumii şi al fiinţei; nu o face însă printr-o «imaginară» ieşire din sine ci, dimpotrivă, printr-o adâncire într-un dincolo, într-un u-topic tărâm imaginal"*[6]. Andrei Pleşu a afirmat că lumea imaginală este primul „piesaj" pe care îl vezi imediat după ce ai părăsit cardinalitatea terestră[7].

„Metafora cea mai la îndemână pentru a descrie lumea imaginală e, nu întâmplător, metafora oglinzii. Căci ceea ce vedem în oglindă nu e nici fantasmă, nici fiinţă aievea. «Apariţia» din oglindă nu e totuna cu fiinţa noastră concretă, dar depinde esenţialmente de «apariţia» noastră, se produce numai dacă ne aşezăm în faţa ei şi dacă privim spre ea. Lumea imaginală (care e lumea unde se simt acasă şi îngerii) e un plan de reflexie între lumea spiritului şi cea a materiei, sau, pe alt palier, între Dumnezeu şi oameni"[8].

Există momente în viaţă în care individul îşi imaginează o lume ideală, sau cel puţin aproape perfectă în care ar vrea să trăiască. O lume condusă de bine, de adevăr, de frumos şi de fericire. Orientalistul şi filosoful Henry Corbin s-a întrebat *„«în ce condiţii este cu putinţă [...] ceea ce numim în mod obişnuit o utopie, şi prin urmare tipul de om utopic? Cum şi de ce îşi face el apariţia?»"*[9]. Pentru a oferi un răspuns la aceste interogaţii ar trebui să facem apel la cunoaşterea obiectivă şi la lumea sensibilă, prin urmare să ne punem întrebarea: *unde?*, dar aceasta nu mai are niciun sens când discutăm de utopie[10]. Conform *Lexicului de filosofie*, termenul „utopia" (gr. *ou*, fără; *topos*, loc) este un *„cuvânt creat de Thomas Morus. Nume al unei cetăţi imaginare – cetate de nicăieri – pe care o descrie în lucrarea sa Utopia. Termen ce desemnează mai târziu toate construcţiile raţionale ale unei cetăţi perfecte şi ideale, dar irealizabile efctiv"*[11]. Termenul de utopie este *„«un loc fără de loc, un loc ce nu e conţinut într-un loc, într-un topos», prin urmare un tărâm mai degrabă a-topic decât utopic (căci aici on topos nu mai e locul inexistent ci existenţa fără loc, lipsită de o aşezare într-un spaţiu determinat)"*[12]. Termenul imaginal nu există în dicţionarele româneşti din prezent, dar apare în *The Encyclopedia of Religion*, mai exact articolul *The Imaginal*, de Gilbert Durant. În plus, conform lui Andrei Pleşu „imaginalul" se referă la ceva „cunoscut prin imagine", spre deosebire de „imaginar",

[5] Dorin Ştefănescu, *Mundus imaginalis, un concept pentru o altă lume*, Universitatea Petru Maior, 2015, articol disponibil la pagina web https://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A20507/pdf, p. 20.
[6] *Ibidem*, p. 19.
[7] Andrei Pleşu, *Despre îngeri*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003, p. 60.
[8] *Ibidem*, p. 63.
[9] *Ibidem*.
[10] *Ibidem*, p. 20.
[11] Alain Graf, Christine Le Bihan, *Lexic de Filosofie*, trad. Elena Bondor, Editura Institutul European, Iaşi, 2000, p. 113.
[12] Dorin Ştefănescu, *art. cit.*, p. 20.

care înseamnă „plăsmuit de imaginaţie; închipuit; nereal; fictiv”[13]. Imaginaţia, ca latură esenţială a omului, este îmbibată de simbolism şi trăieşte din teologii şi mituri arhaice:

> *„«A avea imaginaţie» înseamnă a te bucura de o bogăţie interioară, de un flux neîntrerupt şi spontan de imagini. Dar spontaneitate nu înseamnă invenţie arbitrară. Etimologic, «imaginaţie» este solidar cu imago, «reprezentare, imitare», şi cu imitor, «a imita, a reproduce». De data aceasta, etimologia trimite atât la realităţi psihologice, cât şi la adevărul spiritual. Imaginaţia imită modele exemplare – Imaginile -, le reproduce, le reactualizează, le repetă la nesârşit. A avea imaginaţie înseamnă a vedea lumea în totalitatea ei; căci puterea şi menirea Imaginilor constau în faptul că arată tot ce rămâne refractar conceptului. Aşa se explică de ce omul «lipsit de imaginaţie» îşi pierde fericirea şi se năruie – rupt de realitatea profundă a vieţii şi de propriul suflet»”[14].*

Fiindcă cetatea tradiţională s-a construit după un plan mitic al universului, fidelitatea faţă de mit se alterează de-a lungul timpului, chiar dacă există ritualuri de consacrare. Societatea tradiţională este ancorată în prezent, dar întoarsă spre trecut. Ea nu vrea schimbare, considerând că o îndepărtează de perfecţiunea mitică şi riscă să accentueze păcatul originar. Gândirea occidentală a luat naştere odată cu apariţia creştinismului, o credinţă singulară care a animat o concepţie nouă despre cetate. Înaintea creştinismului, speranţa săracilor a fost milenarismul, speranţă reaprinsă de război, epidemii, foame. Aceste mişcări milenariste a fost dorinţa oamenilor de a aduce pe pământ o nouă ordine pe care Dumnezeu nu o stabilise. De-a lungul istoriei, omul a realizat o cultură a imaginarului care conţinea elemente mistice şi religioase, adică o lume idealistă:

> *„Această cultură avea să asigure omului, temporar, nevoia unei explicaţii globale a lumii înconjurătoare, având un caracter, în general, mistic şi antropocentrist: asemenea omului creator de bunuri materiale, lumea a fost creată de un Creator supranatural, în cele mai mici detalii, după un plan prestabilit. Pe măsură ce ştiinţa a putut oferi explicaţii veridice la aceste probleme existenţiale, viziunea asupra lumii a fost treptat demitizată şi demistificată, dar acest proces s-a realizat cu multe greutăţi”[15].*

Procesul evoluţiei vieţii nu a fost înţeles uşor de către oameni pe parcusrul istoriei şi a întâmpinat mai multe probleme, printre care *„dificultatea acţiunii de cercetare a naturii vii şi nevii”* şi *„rezistenţa societăţii la demitologizare şi demistificare”*[16].

Termenul „imaginaţie” provine din termenul francez *imagination* („imaginaţie”), care îşi are originea în cuvântul latin din perioada imperială rar uzitat, *imaginatio* (derivat din *imago*, al cărui sens principal este „efigie, portret”), în vreme ce rădăcina

---

[13] Nicolae Felecan, *Limbajul religios-filozofic în scrierile lui Andrei Pleşu*, Revista Limba Română, Revistă de ştiinţă şi cultură, nr. 9-10 (159-160), Chişinău, 2008, articol disponibil la pagina web https://limbaromana.md â/numere/d72.pdf, p. 136.

[14] Mircea Eliade, *Imagini şi simboluri: eseu despre simbolismul magico-religios*, trad. Alexandra Beldescu , Editura Humanitas, Bucureşti, 1994, p. 25.

[15] Mircea Flonta, Laurenţiu Staicu, Virgil Iordache, *Darwin şi gândirea evoluţionistă*, în cadrul simpozionului internaţional din Bucureşti - 20-21 noiembrie 2009, Editura Pelican, Giurgiu, p. 245.

[16] *Ibidem.*

greacă *φως*, „lumină”, s-a dezvoltat în sensul de „fantezie, fantasmă”[17]. În timp ce termenul francez *image* („imagine”) este un calc al latinescului *imago*, care desemnează, la propriu o imitaţie materială[18]. Sfântul Augustin a apreciat că:

> *„Ceea ce se află în mintea noastră nu este un lucru ci o imagine sau o reprezentare a lui. Nu suntem deci îndreptăţiţi să judecăm ca şi cum am avea acces la lucrurile însele, ci ca şi cum am avea acces la imaginile lor, spunând: «Văd imaginea (reprezentarea, semnul, intermediarul) unui băţ frânt în apă», în loc de «Văd un băţ frânt». Căci, dacă lucrurile nu ne sunt accesibile în sine ci numai prin intermediul imaginilor, imaginile însele sunt indiscutabile căci se află nemijlocit în mintea noastră”*[19].

Tot Augustin a precizat în *Confesiuni* că lucrurile care se află în mintea noastră în mod direct (în sine) se deosebsc de lucrurile prezente în mintea noastră indirect, adică prin imagine sau reprezentare. Aceste imagini se află în minte, chiar dacă obiectele însele nu se află. Adică sunt doar mesaje despre obiecte[20]. Astfel, trebuie să acceptăm că mintea mai are acces la ceva în plus pe lângă ceea ce îi furnizează simţurile:

> *„În primul rând, ea poate conştientiza faptul că are acces nemijlocit la imagini, care, deşi nu sunt copii fidele ale lucrurilor fizice, pot fi, ca atare (ca imagini), obiecte ale cunoaşterii. În al doilea rând, mintea însăşi, sub forma actelor sale, este o prezenţă nemijlocită, deci un dat principial cert. Putem şti nemijlocit că avem o minte sau un intelect […], că mintea sau intelectul nostru are viaţă, deci noi înşine avem viaţă […] şi, ca o consecinţă, ştim că, având viaţă, existăm”*[21].

Ce mai este important să ştim înainte de a trece mai departe este faptul că Augustin, în lucrarea *De quantitate animae* a arătat că relaţia sufletului cu trupul este una de guvernare şi stăpânire, adică sufletul guvernează trupul[22]. Iar în lucrarea *De libero arbitrio*, Augustin argumenta că sufletul nu poate fi obligat să aleagă evitarea binelui[23] de către nimic, nici măcar de către alt suflet, nici de către creaturile superioare sufletului uman, cum ar fi îngerii[24]. Sfântul Augustin susţinea non-existenţa răului şi afirma că sufletele şi corpurile au grade intermediare de bine:

> *„Ceea ce numim rău pur ar trebui situat la nivelul cel mai de jos şi ar însemna non-bine, iar prin analogie, identic cu non-unitatea şi cu non-fiinţa. Ceea ce nu înseamnă decât că un*

[17] Barbara Cassin (coord.), *Vocabularul european al filosofiilor: dicţionarul intraductibilelor*, Editura Polirom, trad. şi adăugiri la ed. în lb. română coord. de Anca Vasiliu şi Alexander Baumgarten, Iaşi, 2020, p. 565.
[18] *Ibidem*.
[19] Claudiu Mesaroş, *Filosofii cerului. O introducere critică în gândirea Evului Mediu*, Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2005, p. 45.
[20] *Ibidem*.
[21] *Ibidem*, p. 46.
[22] *Ibidem*, p. 48.
[23] Sfântul Augustin susţinea non-existenţa răului şi afirma că sufletele şi corpurile au grade intermediare de bine. *„Ceea ce numim rău pur ar trebui situat la nivelul cel mai de jos şi ar însemna non-bine, iar prin analogie, identic cu non-unitatea şi cu non-fiinţa. Ceea ce nu înseamnă decât că un asemenea nivel, neavând fiinţă, nu poate exista. Nu există deci un «principiu al răului», opus lui Dumnezeu ca principiu al binelui”* (*Ibidem*, p. 50).
[24] *Ibidem*, p. 53.

asemenea nivel, neavând ființă, nu poate exista. Nu există deci un «principiu al răului», opus lui Dumnezeu ca principiu al binelui"[25].

În lucrarea *Summa Theologiae*, Toma d`Aquino se referea la îngeri ca fiind substanţe intelectuale: *„«perfecţiunea naturii angelice presupune multiplicare specifică dar nu şi multiplicarea individuală în specie»"*[26]. Tot în această lucrare Toma d`Aquino spunea că spiritele sunt esenţe, situându-se pe prima treaptă a creaţiei, prin urmare aceste spirite sau inteligenţe sunt Îngerii, *„creaturi incorporale şi imateriale, cea mai înaltă perfecţiune a creaturii"*, reprezentând *moduri de a fi* pure, specii fără multiplicare individuală, ceea ce înseamnă că fiinţa lor este cauzată din exterior. Cauza existenţei lor fiind Dumnezeu, ceea ce explică lipsa de identitate între esenţă şi existenţă[27].

În concepţia lui Augustin, creştinii nu ar trebui să fie preocupaţi prea mult de dăinuirea cetăţilor deoarece ei sunt membrii unei alte cetăţi, fondate nu de un om, ci de Dumnezeu, în care aceştia vor fi chemaţi să trăiască în comuniune cu îngerii[28]. Augustin spunea că *„rădăcinile omului se află în cer, în cetatea al cărei membru de drept este şi din care a fost exilat pe pământ"* şi că *„oamenii sunt chemaţi în cer, prin harul lui Dumnezeu, să ocupe locurile spiritelor căzute"*[29]. Totuşi, el nu a vorbit despre o reconstiuire a „poporului îngerilor", ci de o dezvoltare a cetăţii cereşti care era parte a planului divin, chiar dacă păcatul nu i-ar fi afectat pe oameni şi pe îngeri:

„Dacă invidia şi dorinţa de putere sunt semnele distinctive ale fiinţei căzute şi ale cetăţii pământeşti, în Civitas Dei oamenii au parte de tandreţea îngerilor, care, după ce le-au transmis Legea şi le-au vestit venirea lui Hristos, îi primesc în societatea lor nu pentru a fi cinstiţi, ci pentru a-l cinsti împreună pe Creatorul tuturor; şi nu pentru a li se aduce jertfă, ci pentru a fi împreună jertfă de laudă adusă lui Dumnezeu"[30].

În gândirea noastră există două dihotomii: „real – imaginar" şi „existent – inexistent"[31]. Filosoful francez Étienne Souriau scria în lucrarea sa *Les différents modes d'existence* că suntem „dresaţi" încă din copilărie să separăm orbeşte „ceea ce este" de „ceea ce nu este"[32]. De-a lungul timpului, metafizicienii au încercat un număr indefinit de disjuncţii şi clasificări a existenţei, astfel ne punem întrebarea: din ce categorie de „existenţe" fac parte îngerii? Imaginare? Posibile?

„sau «existenţe» pur şi simplu, în aceeaşi linie cu scaunele, florile, nori şi oamenii? Altfel formulate întrebarea ar suna aşa: ne putem reprezenta un tip de realitate care să corespundă naturii angelice? Îngerii sunt fiinţe ale intervalului. Cum arată acest interval?

[25] *Ibidem*, p. 50.
[26] *Ibidem*, p. 230.
[27] *Ibidem*, pp. 253 – 254.
[28] Bogdan Tătaru-Cazaban, *Corpul îngerilor: fragmente dintr-o istorie a ierarhiilor cereşti*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2017, p. 171.
[29] *Ibidem*, p. 172.
[30] *Ibidem*, p. 174.
[31] Andrei Pleşu, *Despre îngeri*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2016, p. 48.
[32] *Ibidem*, p. 49.

Care e, cu alte cuvinte, «lumea» ierarhiilor cereşti? Ei bine, lumea aceasta a fost, în spaţiul feluritelor tradiţii spirituale, identificată şi descrisă"[33].

Această lume imaginală este reală, dar nu reală în sensul pe care îl ştim noi, ci ea există doar ca rezultat al relaţiei dintre ea însăşi şi cel care o caută, care trebuie să aibă o *„facultate specială din familia imaginaţiei*[34]*"*. Nu este vorba despre imaginaţia comună, cea care produce vedenii sau de care abuzează frecvent artiştii, ci este vorba despre *imaginatio vera*, *„o facultate creatoare, structurată şi structurantă, definită de mulţi autori ca net diferită de imaginaţia obişnuită"*[35]*.* În această lume se manifestă şi îngerii, care iau „aparenţa reală" a unui *„corp translucid, o expresie trupească de tipul aerului condensat"*, aşa cum sunt descrişi de către Grigorie cel Mare şi Toma d`Aquino. Astfel, *mundus imaginalis* se poate vedea, dar cel care o vede nu o poate arăta nimănui[36]. Când lumea se va sfârşi, dacă se va sfârşi, oamenii vor trece dincolo de planul imaginal, pentru a întâlni Realul Suprem faţă către faţă, dar până va sosi acel moment, oamenii văd Realul acesta *„«prin oglindă, în ghicitură» (I Cor. 13, 12)"*[37]. Toma d`Aquino a abordat mereu cu uimire subiectul că există fiinţe *intelecte* (inteligente):

„«Participarea la cunoaşterea intelectuală face din om o fiinţă spirituală comparabilă celor mai înalte creaturi pe care le-a zămislit Dumnezeu». Dumnezeu e spirit, îngerii la fel, oamenii de asemenea sunt şi spirit. Ce se poate cere mai mult?! Astfel că poziţia metafizică a intelectului omenesc poate fi desfăşurată în felul:
- ea nu poate funcţiona în afara imaginaţiei (phantasia). Separă prin abstracţie lucrurile unite în mod natural (aşa devine imaginaţia centrul antropologiei şi epistemologiei tomiste) şi
- este discursivă"[38]*.*

În lucrarea *Civitas Dei*, Sfântul Augustin şi-a pus întrebarea *„dacă nu cumva, în ziua Judecăţii, ne vom auzi viaţa povestită de îngerul nostru păzitor"*[39]. De asemenea, Augustin avertizează *„că cinstirea îngerului trebuie să izvorască din iubire şi nu din servilism obtuz şi blasfematoriu: ...honoramus eos caritate, non servitute"*[40]. Tot la Augustin găsim ideea că păcatul originar se moşteneşte, astfel orice om care vine pe lume are doar libertatea de a alege răul, dar cu ajutorul graţiei este posibilă alegerea binelui. Totuşi, graţia nu se acordă oricui şi nu într-un mod raţional vizibil. Graţia se acordă numai anumitor predestinaţi (*praedestinati*) şi după o raţiune secretă a lui Dumnezeu. Iar ceea ce e relevant pentru acest articol de menţionat despre această teorie este faptul că numărul predestinaţilor este limitat la numărul îngerilor căzuţi[41].

---

[33] *Ibidem*, pp. 50, 54.
[34] Nu este vorba despre imaginaţia comună, cea care produce vedenii sau de care abuzează frecvent artiştii, ci este vorba despre *imaginatio vera*, *„o facultate creatoare, structurată şi structurantă, definită de mulţi autori ca net diferită de imaginaţia obişnuită"* (*Ibidem*, pp. 73 – 74).
[35] *Ibidem*, pp. 73 – 74.
[36] *Ibidem*, pp. 66 – 69.
[37] Andrei Pleşu, *op. cit*, 2003, p. 63.
[38] Frederick Copleston, *Istoria filosofiei. Volumul II: Filosofia medievală*, Editura ALL, Bucureşti, 2009, p. 25.
[39] Andrei Pleşu, *op. cit.*, 2016, p. 103.
[40] *Ibidem*, p. 107.
[41] Mircea Eliade, *Dicţionar al religiilor*, trad. Cezar Baltag, Editura Humanitas, Bucureşti, 1993, p. 105.

Totuşi, apare întrebarea: când au fost creaţi îngerii? Conform Sfântului Bonaventura, *„în creaţia materială există o formă substanţială pe care o posedă toate corpurile, iar aceasta este forma luminii”*. Conform Genezei, *„lumina a fost creată în prima zi, cu trei zile înaintea creării soarelui, şi este corporală, deşi Sf. Augustin o interpreta ca fiind o creaţie angelică”*[42]. Sfântul Albert cel Mare[43] s-a îndepărtat de tradiţia augustiniano-franciscană şi a negat faptul că *„îngerii şi sufletul uman sunt compuşi din materie şi formă. Pentru că materia este legată de cantitate”*[44]. Sfântul Toma considera că existenţa îngerilor era demonstrabilă raţional, atât prin revelaţie, cât şi prin existenţa lor care este cerută de caracterul ierarhic al scării fiinţei. Totodată, el demonstrează că îngerii sunt pur imateriali, deoarece aceştia sunt asociaţi cu obiecte imateriale şi însăşi locul lor în ierarhia fiinţelor presupune o imaterialitate deplină[45]. Dar există o teorie interesantă la catharii radicali: în mărturiile acestora din catharismul italian apare ideea de corporalitate a îngerilor, pe lângă alte idei precum „preexistenţa sufletului, ideea multiplicităţii judecăţii sufletelor, existenţa lumilor paralele, existenţa trupului învierii, care nu este acelaşi lucru cu corpul fizic, negarea atotputerniciei şi a liberului arbitru a lui Dumnezeu”[46]. Privitor la ierarhii, un aspect foarte popular în domeniul angeologiei este descrierea ierarhiilor cereşti. De exemplu, Dionisie Areopagitul a ilustrat următoarea ierarhie, pe care o voi enumera în ordine descrescătoare după cum urmează: *Serafimii, Heruvimii, Scaune (Tronuri), Domnii (Dregătorii), Puteri, Stăpânii (Stăpâniri), Începătorii (Căpetenii), Arhangheli, Îngeri*[47].

O dilemă care l-a perocupat mult pe Sfântul Augustin a fost *„«De ce unii îngeri cad, iar alţii nu»”*, iar pentru a răspunde la o astfel de întrebare, acesta s-a orientat spre o doctrină a predestinării[48]. Este dificil să vorbim despre îngeri fără să aducem în discuţie credinţa. Existenţa îngerilor înseamnă să ai credinţa că aceştia există şi doar credinciosul este convins fără nicio îndoială că îngerii există. În acest context apare o problemă: credinciosul nu le poate demonstra celorlalţi că îngerii există, nu le poate transmite convingerile sale. Acest lucru nu este posibil deoarece oamenii gândesc raţional şi încearcă să transmită un mesaj prin intermediul raţiunii, iar teologia reprezintă un *„efort de a aborda trans-raţionalitatea”*[49]. Tocmai din acest motiv, mai mulţi filosofi au încercat să explice cât mai raţional existenţa îngerilor, dând naştere diferitelor doctrine.

În ceea ce priveşte perfecţiuna, Heinz Kühn:

> *„compară ordinea cosmosului medieval cu aceea a unui câmp magnetic, pe de o parte, şi cu aceea a unei piramide, pe de alta. Câmpul magnetic evocă un sistem organizat în jurul unui*

[42] Frederick Copleston, *op. cit.*, p. 275.
[43] E important de precizat faptul că Frederick Copleston susţinea că este imposibil să vorbim despre un „sistem” complet în cazul Sfântului Albert cel Mare.
[44] Frederick Copleston, *op. cit.*, p. 297.
[45] *Ibidem*, pp. 327 – 328.
[46] Mircea Eliade, *Dicţionar al religiilor*, pp. 141 – 142.
[47] Andrei Pleşu, *op. cit.*, 2016, pp. 274 – 276.
[48] Henry Chadwick, *Augustin*, trad. din engleză de Ioan-Lucian Muntean, Editura Humanitas, Bucureşti, 2006, p. 59.
[49] Andrei Pleşu, *op. cit.*, 2003, p. 40.

centru, iar piramida conferă sistemului ierarhie (cu cât ești mai desăvârșit ești mai sus, mai aproape de vârf) și vectorialitate (totul tinde spre vârf)"[50].

Despre acest citat pot spune că îmbină foarte bine imaginarul cu raționalitatea, astfel poate fi o altă încercare de a explica ceva ce există în imaginație într-un mod rațional. Din perspectiva lui Avicenna, imaginația (*imaginatio*) are rolul de a *"reține ceea ce simțul comun primește în permanență de la cele cinci simțuri, după dispariția sensibilelor în discuție"*[51]. Există și imaginație retentivă numită și *vis formans* (putere formată) sau *virtus formalis* (putere formală). Astfel, sensul comun și imaginația retentivă și formativă sunt două facultăți distincte, inclusiv din punctul de vedere al anatomiei: *„simțul comun e localizat în prima cavitate a creierului, imaginația în extremitatea ventricolului anterior"*[52]. Totodată, este important să nu confundăm imaginația cu „imaginativa" (*mutakhayyila*), care este cel de-al treila simț intern, denumit și putere cognitivă, *vis cogitativa* (*mufakhira*): *„Rolul acestei puteri cogitative sau imaginative este de a separa sau de a combina imaginile reținute de imaginație, de a diviza și de a compune imagini: ea este ea însăși localizată în cavitatea centrală a creierului, «acolo unde este versul» (adică glanda pineală)"*[53].

O altă perspectivă asupra imaginației este cea a lui Averroes, care a considerat că imaginația este capabilă să cunoască fără intelect, dar intelectul nu poate să cunoască fără imaginație. Totuși, imaginația nu poate asigura *„«continuitatea omului și a intelectului sub forma intelectului, prin mijlocirea fantasmelor»"*, așa cum Averroes și-ar dori, deoarece această dublă meditație este imposibilă: *„«de îndată ce e activată, imaginea întrerupe circuitul gândirii»"*[54].

În privința concepțiilor medievale ale magiei și care e legătura dintre magine și îngeri, vom privi în *Etimologiile* lui Isidor din Servilla, operă scrisă în secolul al VII-lea. În această operă el vorbește despre *magi* (magicieni) ca fiind *malefici* (răufăcători), mai exact comit crime, perturbă spritele etc. Astfel, Isidor a creat o listă a diferitelor tipuri de magii:

„geomanția este o formă de divinație care utilizează pământul, hidromanția - apa, aeromanția - aerul, piromanția - focul, incantația - formulele verbale; haruspiciul implică respectarea orelor, augurii și auspiciile cercetează zborul, cântecul păsărilor și alte semne de acest gen, necromanția reînvie și chestionează morții, astrologia judecă după poziția stelelor și așa mai departe"[55].

Despre aceste tipuri de magii, Isidor a afirmat că ele provin din asociera nocivă a oamenilor cu *„îngerii cei răi"*, prin urmare creștinii trebuie să evite această magie[56]. De

[50] *Ibidem*, p. 42.
[51] Alain de Libera, *Cearta Universaliilor: de la Platon la sfârșitul Evului Mediu*, Editura Amarcord, Timișoara, 1998, p. 196.
[52] *Ibidem*, p. 198.
[53] *Ibidem*.
[54] *Ibidem*, p. 215.
[55] Robert Muchembled, *Magia și vrăjitoria în Europa din Evul Mediu pînă astăzi*, Editura Humanitas, București, 1997, p. 16.
[56] *Ibidem*.

asemenea, tot el încearcă să ne explice că dacă magia funcţionează, atunci ea acţionează prin intermediul unui demon, această idee fiind întâlnită, în special, la Sfântul Augustin.

De multe ori am întâlnit ideea că magia ar fi doar o iluzie, iar eu cred că această iluzie creează o anumită senzaţie. Această idee ne trimite cu gândul la problema pusă de al-Farabi. Este vorba de:

> *„explicarea trecerii de la senzaţie şi imaginaţie la gândire cu instrumentele psihologiei aristotelice, intelectul agent, intelectul posibil, imaginaţia, facultăţile senzoriale – cele două tipuri de intelect atât de obscur distinse de Aristotel în De anima fiind sau nefiind interpretate, în sens cosmologic, ca substanţe separate de sufletul uman sau, în sens strict psihologic, ca potenţe sau facultăţi ale sufletului uman"*[57].

În concluzie, imaginalul este văzut ca o irealitate utopică, dar este o lume reală, totuşi ea există doar ca rezultat al relaţiei dintre ea însăşi şi cel care o caută, care trebuie să aibă o facultate specială din familia imaginaţiei. Totodată, cel care vede *mundus imaginalis* nu o poate arăta altei persoane. Încă nu ştim din ce categorie de „existenţe" fac parte îngerii, dar ştim că s-a discutat mult despre acest subiect de-a lungul timpului şi că s-au realizat chiar şi ierarhii ale îngerilor, inclusiv descrieri ale lumii în care aceştia se manifestă şi modul în care se manifestă. Deşi domeniul angeologiei este unul bogat şi care poate fi abordat din mai multe unghiuri de către cercetătorii de astăzi, poate părea că acest fapt de a vorbi despre îngeri este unul excentric, neobişnuit.

Bibliografie

Cărţi:

CASSIN, Barbara (*coord.*), *Vocabularul european al filosofiilor: dicţionarul intraductibilelor*, Editura Polirom, traducere şi adăugiri la ediţia în lb. română coordonată de Anca Vasiliu şi Alexander Baumgarten, Iaşi, 2020;
CHADWICK, Henry, *Augustin*, traducere din engleză de Ioan-Lucian Muntean, Editura Humanitas, Bucureşti, 2006;
COPLESTON, Frederick, *Istoria filosofiei. Volumul II: Filosofia medievală*, Editura ALL, Bucureşti, 2009;
DE LIBERA, Alain, *Cearta Universaliilor: de la Platon la sfârşitul Evului Mediu*, Editura Amarcord, Timişoara, 1998;
ELIADE, Mircea, *Dicţionar al religiilor*, traducere de Cezar Baltag, Editura Humanitas, Bucureşti, 1993;
ELIADE, Mircea, *Imagini şi simboluri: eseu despre simbolismul magico-religios*, traducere de Alexandra Beldescu , Editura Humanitas, Bucureşti, 1994;
FLONTA, Mircea, STAICU, Laurenţiu, IORDACHE, Virgil, *Darwin şi gândirea evoluţionistă*, în cadrul simpozionului internaţional din Bucureşti - 20-21 noiembrie 2009, Editura Pelican, Giurgiu;
GRAF, Alain, LE BIHAN, Christine, *Lexic de Filosofie*, traducere de Elena Bondor, Editura Institutul European, Iaşi, 2000;
MESAROŞ, Claudiu, *Filosofii cerului. O introducere critică în gândirea Evului Mediu*, Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2005;
Muchembled, Robert, *Magia şi vrăjitoria în Europa din Evul Mediu pînă astăzi*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997;

[57] Mircea Eliade, *Imagini şi simboluri: eseu despre simbolismul magico-religios*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994, p. 117.

PLEŞU, Andrei, *Despre îngeri*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003;
PLEŞU, Andrei, *Despre îngeri*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2016;
PLEŞU, Andrei, MIHĂILĂ, Alexandru, TĂTARU-CAZABAN, Bogdan, BEDROS, Vlad, OLAR, Ovidiu Victor, NEAMŢU, Mihail, *Arhangheli şi îngeri*, Editura Deisis/Stavropoleos, 2011;
TĂTARU-CAZABAN, Bogdan, *Corpul îngerilor: fragmente dintr-o istorie a ierarhiilor cereşti*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2017.

Resurse online:

FELECAN, Nicolae, *Limbajul religios-filozofic în scrierile lui Andrei Pleşu*, Revista Limba Română, Revistă de ştiinţă şi cultură, nr. 9-10 (159-160), Chişinău, 2008, articol disponibil la pagina web https://limbaromana.mdâ/n umere/d72.pdf;
ŞTEFĂNESCU, Dorin, *Mundus imaginalis, un concept pentru o altă lume*, Universitatea Petru Maior, 2015, articol disponibil la pagina web https://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A205 07/pdf accesată la data 10 aprilie 2021.

ABOUT IOANA POSTELNICU- AN INTERVIEW WITH THE WRITER RADU THEODORU

Maria Ionela NEGOESCU - ŞUPEALĂ
PhD Student, Bucharest University

Abstract: At the recommendation of the distinguished teacher, Anca Sîrghie, a good friend of the writer Ioana Postelnicu, I contacted the General and writer Radu Theodoru. He spoke about Ioana Postelnicu in an interview given at his own residence in Comana, Grădiştea pe Argeş where Ioana Postelnicu also had a house. Following the interview, Radu Theodoru sent me a letter on april 1, 2020 in which he talks about the life and literature of Ioana Postelnicu. After the recorded interview, the writer also prefered to answer the questions in writing. For this reason, after the meeting in Comana, the questions regarding his friendship with Ioana Postelnicu were also addressed to him in a letter. Correlating the questions with the answers provided, I reproduce in full the correspondence.

Keywords: friendship, oak buffet, Comana, perenniality.

La recomandarea distinsei profesoare, Anca Sîrghie, buna prietenă a scriitoarei Ioana Postelnicu, l-am contactat pe generalul şi scriitorul Radu Theodoru. Domnia Sa a vorbit despre Ioana Postelnicu într-un interviu acordat la reşedinţa proprie de la Comana, Grădiştea pe Argeş, acolo unde şi Ioana Postelnicu a avut o casă.

În urma interviului, Radu Theodoru mi-a adresat o scrisoare, în data de 1 aprilie 2020, în care vorbeşte despre viaţa şi literatura Ioanei Postelnicu.

Scrisoarea trimisă de către domnul General Radu Theodoru la data de 1 aprilie 2020 a sosit la Piteşti pe data de 10 aprilie a aceluiaşi an. Ulterior acordării interviului înregistrat, scriitorul a dorit să răspundă şi în scris întrebărilor adresate. Din acest motiv, după întrevederea de la Comana, întrebările privitoare la prietenia cu Ioana Postelnicu i-au fost adresate tot prin intermediul unei scrisori.

Corelând întrebările cu răspunsurile oferite, redau în cele ce urmează corespondenţa integrală:

Stimate domnule General Radu Theodoru,

Aş dori în primul rând să vă mulţumesc pentru amabilitatea şi ospitalitatea cu care ne-aţi primit pe 7 martie la Grădiştea. A fost o zi deosebit de frumoasă şi o onoare să vă cunoaştem personal, atât pentru mine cât şi pentru tatăl meu.

După cum am stabilit, vă adresez în cele ce urmează câteva întrebări legate de vechea şi buna dumneavoastră prietenă de familie, Ioana Postelnicu.

- Când şi cum aţi cunoscut-o pe „prozatoarea unui alt munte ardelean", ca să vă citez după cum vă adresaţi în dedicaţia oferită pe cel de-al doilea volum al propriului dumneavoastră roman intitulat „Muntele", dedicaţie din 1975?

Radu Theodoru: - Am cunoscut-o pe Ioana Postelnicu prin 1960, într-o documentare colectivă organizată de Uniunea Scriitorilor în Moldova. A fost o întâlnire protocolară şi colegială.

- Cum era viaţa de familie a Ioanei Postelnicu atunci când aţi cunoscut-o?

Radu Theodoru: - I-am cunoscut superficial viaţa de familie după 1970 când, într-un fel, Ioana ne-a adus la Grădiştea şi am devenit mai apropiaţi. Liniştită. Calmă. Nu era la primul soţ. Mircea Ionescu de asemenea. Şi unul şi altul aveau copii din căsătorii anterioare. Pe Milena, fata Ioanei, am văzut-o doar pe scenă la Sibiu. Era actriţă. Pe fata lui Mircea am cunoscut-o la ei, la Comana. Cu soţul ei. Ambii cercetători în domeniul istoriei. Se poate vorbi de o viaţă complexă de familie periodizând-o ante şi postdecembristă.
În antedecembriadă societatea era normală. Îşi stabilise un algoritm echilibrat, fără tensiuni sociale, care au început să se manifeste spre anii '84- '88 ai secolului trecut. La Comana aveau case de creaţie să zicem Ioana, Gellu Naum, Ana Blandiana, Romulus Rusan şi Toma-George Maiorescu. Gellu Naum frecventase un timp anturajul maleficului Gogu Gheorghe Rădulescu din C.P.Ex (Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R, înainte de '89), care avea o casă în Comana. Spre anii '80 se distanţase. Ana Blandiana era de-a casei. T.-G. Maiorescu mă vizita. Prieteni de familie eram noi, Ioana şi Mircea. Ioana avea nepoţi. Prieteni, la Bucureşti. Când treceau spre Comana, plăcerea ei era să-şi conducă oaspeţii prin casa noastră. O simpatiza mult pe Stela, soţia mea. Aveau şi o oarecare asemănare fizică. Amândouă roşcate. Se asemănau şi psihic: energice, voluntare, de iniţiativă, ferme în conducerea casei. Văzând la Ioana un bufet artizanal săsesc din stejar masiv cu feroneria tradiţională, soţia mea a felicitat-o pentru alegere. Ioana s-a oferit să-i cumpere unul identic. Când s-a dus la Sibiu, nu numai că l-a achiziţionat, dar a supravegheat ambalarea şi trimiterea lui la Bucureşti, de unde a fost adus la Grădiştea. Un act de prietenie mai rar întâlnit. Gogu Rădulescu şi soţia lui Dorina Radish organizaseră la Comana un fel de cenaclu politic „acasă la ei", frecventat de critici literari de orientare cosmopolită, deconstructivistă, minimalizatoare a direcţiei eminesciene, sămănătoriste „în sensul ei esenţial", care a încorporat marii scriitori interbelici", naţionale, o listă întreagă începând cu pseudonimele din critica literară. Ne-a tatonat şi pe noi. Era în plină campanie de recrutare a factorilor de influenţă. Ne-a invitat pe Ioana şi pe mine, cu Mircea şi Stela, pe un teren neutru, la nea' Ionel Bobe, cantorul bisericii protejat de Mircea, soţul Ioanei şi contabilul-şef al Patriarhiei. Au curs elogiile cele mai lipsite de măsură. Ne-a studiat reacţiile. De la cina aceea de tatonare a renunţat. În concluzie: până în decembriadă relaţii prieteneşti. Sigur, discutam şi literatură. Adică meserie. I-a plăcut romanul meu „Muntele," care nu este un roman al satului de oieri transhumanţi. Este un roman al satului grăniceresc din munţii Banatului, supus asaltului colectivizării, ceea ce este cu totul altceva.

După decembriadă, relaţiile din familia ei s-au înăsprit. Se pare că soţul fiicei lui Mircea i-a făcut reproşuri „estetice ". Învrăjbirea postdecembristă a rupt-o pe Ioana de

familia bucureşteană de convenienţă, ducând-o la Bacău alături de fiica ei. Ne-am scris. Ne-am telefonat. Ultima ei scrisoare, grafic, prevestea sfârşitul.

-Ce vă amintiţi despre perioada în care Ioana Postelnicu lucra la vreunul dintre romanele sale sau se documenta cu privire la ceea ce urma să scrie? Vă povestea despre ce scria? Vă cerea opinia în urma lecturării romanelor sale?

Radu Theodoru:- Ioana a avut-o cititoare confidentă pe soţia mea, profesoară de română. Nu eu eram confidentul. Numai „Vlaşinii" o reprezintă esenţial. Aici am avut opinii şi am discutat. Aici s-a rupt ea de Lovinescu şi de moda interbelică. „Vlaşinii" o situează în identitar, adică în perenitate.

- Credeţi că a ascuns vreodată aluzii fine sau taine în opera sa despre care doar cei apropiaţi ştiau?

Radu Theodoru: - Nu cred că există scriitor care să nu fie regăsit în unele personaje, în unele situaţii, în unele capitole ale operei lui. Mai ales o scriitoare. Mai ales Ioana, care a avut o viaţă tumultuoasă. Zbuciumată. Frumoasă, frecventând societatea intelectuală a vremii, curtată, având un nume şi o reputaţie, s-a retrăit în operă. În ce volum cu predilecţie, n-are importanţă, dincolo de curiozitatea istoricului literar.

- Citea cărţile dumneavoastră? Avea o carte preferată dintre cele scrise de dumneavoastră? O carte care o inspira? Dar dintre cele scrise de dumneaei? De care se simţea mai legată? De Vlaşini pentru că era epopeea neamului său ori de vreuna dintr-o perioadă anterioară scrierii acestei epopei?

Radu Theodoru: Probabil cartea mea „Muntele". „Vlaşinii" o obsedau. Era conştientă că o reprezintă. Că aici şi-a împlinit vocaţia de prozatoare. Nu că şi-ar fi negat volumele care au făcut concesii modei interbelice. Erau ale ei şi cumva era ea din acel timp. Dar „Vlaşinii" o ridicaseră în propria ei cunoaştere de sine. Mă interoga fin, cu subtilităţi feminine, asupra metodei mele de lucru. Felul documentării. O impresionase „Vulturul". Nu ştiu cât citise din cele 4 volume. Dar aprecia relaţia, mai corect interdependenţa unei explozii sociale şi epopeice. Şi mai corect, conştientizase intelectualitatea şi materializarea
epică a acestei interdependenţe. A fost câştigul de maturitate care a salvat-o.

- Cum consideraţi că a fost receptată opera Ioana Postelnicu de către contemporani?

Radu Theodoru: - La nivelul intelectual al categoriilor de scriitori. Nu se poate vorbi de apreciere globală. „Opera". Opera însumează o serie de volume. Unele exprimând, reflectând un punct temporal al societăţii în evoluţia ei istorică. Şi acel punct temporal însumând o multitudine de factori economici, sociali,

culturali, spirituali într-un proces complex al dinamicei istorice. Este una ca scriitorul să-şi propună o temă socială majoră a epocii lui, alta să evolueze în spaţiul modei, al mondenului, al amorului, al eternului triunghi conjugal, al aventurii existenţiale.

Pentru fiecare dintre aceste secvenţe de viaţă există scriitori şi cititorii aferenţi, plus critica de rigoare. Pe acest portativ şi în acest registru s-a situat Ioana în dubla sau mai corect tripla ei contemporaneitate. Perioada interbelică: direcţia Lovinescu, gust public gen Ionel Teodoreanu în proză, „gust public mai restrâns", proza de introspecţie, exotic". Perioada postbelică, cu două subeprioade: proletcultistă şi a realismului socialist, când scriitorii interbelici, chiar şi cei de stânga, dacă n-au fost încercaţi, au fost obligaţi să-şi readapteze concepţiile estetice, mijloacele, unii devenind oportunişti jalnici, alţii operând inteligent în spaţiul tematicei predilecte impuse de politic, făcând concesii minore, spre a impune majorul. Ioana a evoluat în ambele perioade, amendându-şi opera fără excese, spre a se împlini în perioada realismului socialist care, estetic cenzurat de excese politizante, a îmbogăţit substanţial realismul creat de Balzac şi Tolstoi. La acest moment estetic şi-a descoperit Ioana, datorită momentului politic stimulator, vocaţia epică, dar şi vigoarea latentă de poienăriţă, de femeie a unui spaţiu viril, tenace, abil în a-şi păstra autenticul şi ancestralul în transhumanţa lui anuală.

Receptarea, în opinia mea, este tridimensională: în spaţiul public (cititorii), în spaţiul criticii literare, cel mai subiectiv, şi parţial, în spaţiul timpului. Din toată opera ei doar „Vlaşinii" afirm eu, au întrunit sufragiile tridimensionale ale receptării.

- Ce vă amintiţi despre călătoriile Ioanei Postelnicu în străinătate? Aveţi cunoştinţă despre vreo publicaţie a sa ori de vreun roman rămas neterminat?

Radu Theodoru: -Ioana a făcut câteva călătorii în străinătate, pe care le orânduiesc în două categorii. Una forţată de o boală gravă, la Paris, cu ajutorul material al Uniunii Scriitorilor, cu tripleta benefică: vicepreşedinţi, Simion Pop şi Laurenţiu Fulga, şi preşedintele, Zaharia Stancu. A doua, pe care o cunosc nu din cartea ei „Roată Gândului, roată Pământului" (în Canada şi SUA, cu ajutorul soţului ei, care a sensibilizat preoţii noştri misionari acolo) ci din lungi discuţii cu autoarea. Venită din lagărul „comunist" (a fost folosită drept cobai; boala şi medicaţia erau perfect cunoscute) a fost supusă la tot felul de teste, i s-a indus şi o moarte clinică, după care, mulţumiţi de rezultatele obţinute, într-un timp record a fost tămăduită radical.

Spirit de observaţie ascuţit, Ioana a deslușit interfaţa capitalismului occidental, a libertăţii mereu calmate la posturile cyberspaţiului occidental, a diferenţei mortale dintre sărăcie şi bogăţie, a caracterului infracţional, agresiv, binefaceri cunoscute de noi după decembriadă. Deci nu turism de dragul turismului, ci documentare profesională. Numai observaţia notată- nu în treacăt- a acului de păr al uneia dintre gazdele canadiene, de fapt un fel de pumnal de apărare, şi ferecatul uşilor şi obloanelor la lăsarea

întunericului se constituie în elemente primare ale documentării care, prin însumare cu alte şi alte observaţii din cotidian, prin diagnosticul de la baza socialului, creionează un profil social. Nu cunosc portofoliul şi din arhiva scriitoarei Ioana Postelnicu.

- Ce a însemnat pentru scriitoare perioada de după 23 August 1944?

Radu Theodoru: - Un purgatoriu care a maturizat-o.

- Vă mai amintiți când ați văzut-o ultima oară sau când ați vorbit ultima dată cu Domnia Sa? Ce vă amintiți că o preocupa?

Radu Theodoru: - Să-şi asigure noul statut socioprofesional la Bacău. Moldovenii (aici băcăuanii), cu o tradiţie culturală veche, cultivate şi de Radu Cârneci, au adoptat-o oferindu-i o largă şi caldă ospitalitate. Verificaţi dacă nu cumva i-au conferit şi titlul de cetăţean de onoare.

- A fost decorată cu „Meritul Cultural" în grad de Comandor şi a fost numită cetăţean de onoare al municipiilor Sibiu şi Bacău.
-Cu ce alți autori era prietenă și cum au contribuit aceștia la îmbunătățirea scrisului său?
Radu Theodoru: - De când am cunoscut-o noi, n-am ştiut de alt anturaj profesional.
Comana (Grădiştea pe Argeş), 1 apr.2020

Scriitorul Radu Theodoru, bun prieten al autoarei, la reşedinţa sa de la Comana, Grădiştea pe Argeş

Bufetul artizanal săsesc oferit de Ioana Postelnicu în semn de prietenie, familiei Theodoru

Bibliography:
Interviu acordat personal de Radu Theodoru- Comana (Grădiştea pe Argeş), 1 apr. 2020.

EMIL CIORAN IN PARALLEL MIRRORS - BETWEEN MORAL GOOD AND MORAL EVIL

Liliana PAVEL (MIREA),
PhD candidate, „Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: The eternal return is the greatest burden of man, but at the same time, a triumph of life, a resurrection of the tragic that is meant to fill the gaps arising from the lack of God. Nihilism comes to integrate naturally into a dimension in which morality becomes the instinct of the individual flock, where good and evil are reevaluated values, and after the process evil is preferable to good and nothing good. All the ideas of the nihilist philosopher come at some point to serve the will to power and the ideal of a vitalism that falls into the abyss of fatalism.
Once God's death is proclaimed, man must take his place. How will man rise to this higher rank? Is there morality in the process of rebellion?

Keywords: moral, good, bad, existence, ineffable

Sunt multe voci critice care afirmă vitalismul și exuberanța lui Cioran și mai multe *analize care deschid trasee spre abordarea nihilistă a moralistului. Toate converg în direcția unde binele moral* frizează spațiul unui *rău moral*, o substanță zămislită din nevoia de justificare care uneori apare în momentele de prăbușire absolută. Acest rău moral devine astfel salvator ființei.

O viziune obiectivă în ceea ce privește abordarea critică a nihilismului în spațiul românesc reliefează *Studii românești – Fntasmele nihilismului – Secretele doctorului Eliade*[1], lucrarea lui Ioan Petru Culianu. Autorul distinge și analizează „fantasmele distrugerii" în poezia și proza eminesciană în contextul larg al nihilismului occidental. Acest studiu ne va ajuta să facem o analiză în raport cu viziunea asupra nihilismului în spațiul românesc, să mergem spre origini, bifând manifestările din sfera poeziei și prozei eminesciene, în analogie cu scriitura lui Cioran. Dacă luăm în discuție literatura critică, vom avea în vedere câteva repere de abordare. Tot o perspectivă obiectivă bine argumentată oferă volumul *Cioran și utopia tinerei generații* al autoarei Mara Magda Maftei, care aduce în prim plan utopia generației lui Cioran, conflictul doctrinar care, inevitabil, duce la conturarea unei identități atipice a ființei, către un subterfugiu care ne ajută să justificăm, într-o oarecare măsură, caracterul utopic, paroxistic, al scriiturii lui Cioran. *Terapia prin Cioran - forța gândirii negative*[2], studiul lui Horia Pătrașcu detaliază aspectul terapeutic al filosofiei lui Cioran. Autorul vorbește despre latura terapeutică pe care a avut-o în vedere Cioran drept criteriu de bază pentru întreaga sa scriitură. Până și faptul că a respins filosofia de sistem (se datorează) este efectul acestei nevoi de terapie. Acest aspect ne ajută în identificarea fronturilor de apărare din subteranele tămăduirii. Omul bolnav, prins în cleștele cunoașterii, caută soluții de supraviețuire care, automat vin uneori în contradicție cu principiile eticii.

[1] Ioan Petru Culianu, *Studii românești I, Fantasmele nihilismului, Secretul doctorului Eliade*, Editura Nemira, București, 2000.
[2] Horia Pătrașcu, *Terapia prin Cioran - Forța gândirii negative*, Editura Trei, București, 2014.

Autorul descoperă în Cioran meritul de a *detecta* defectul în însăşi lupta de a supravieţui, în dorinţa de vindecare. Setea omului de mântuire este autonihilatoare, pentru că răul de care ne salvăm este viaţa însăşi. Studiul critic a lui Horia Pătraşcu ne îndrumă să ajungem la o serie de argumente în favoarea apărării lui Cioran în procesul de conştiinţă, stabileşte criteriile unui anumit tip de eroism uman care stă tocmai în capacitatea fiinţei de a rezista tentaţiei de a nu exista. Justifică astfel, în parte, o viziune mai puţin etică – cea a sinuciderii. Horia Pătraşcu reuşeşte să dea sens utopiei lui Cioran, mizând pe forţa gândirii negative, care ajunge să fie suprimată prin acceptare şi nu neapărat prin dorinţa de vindecare. Marian Victor Buciu aduce la rândul său în discuţie în *E. M. Cioran – despărţirea continuă a autorului cel rău*[3], latura fixaţiilor pe care scriitorul o percepe ca fundament al utopiilor lui Cioran şi care construieşte în fiinţă caracterul dependenţei, transcende până în nihilism. Cu toate că se menţin variabile, aceste fixaţii ale filosofului ating spaţiile elogiului şi entuziasmului în dionisiac şi/sau, în disonanţă completă, merg spre întinderi devastatoare şi sfârtecări în apolinic. Măreţia omului rămâne prefigurată însă tot în tragic.

În *Cioran sau excesul ca filosofie*[4], Nicolae Turcan avansează ideea excesului ca fiind primordială în optica lui Cioran. Autorul sintetizează tematica scriiturii cioraniene: gândirea, scrisul, omul, viaţa, moartea, boala, suferinţa, sinuciderea, religia, timpul, relaţia cu Dumnezeu, şi le pune faţă în faţă cu pasiunea excentrică a excesului, atitudine pe care scriitorul o găseşte determinantă în interpretarea paradoxurilor şi contradicţiilor lui Cioran. Fie bulevardier surâzător, fie ultimul sceptic de serviciu al unei lumi în derivă, el poate fi interpretat şi înţeles din perspectiva excesului. Această caracteristică face posibil faptul că despre Cioran se poate spune absolut orice. Atracţia pentru exces, extreme a filosofului pare ireversibilă şi pătimaşă, ceea ce determină, bumerang, inevitabil, şi suprapunerea pe criteriile etice defectuoasă şi problematică.

La rândul său, Marta Petreu camuflează silogismele amărăciunii lui Cioran în spatele bolii. În volumul de eseuri şi confesiuni apărut la Editura Polirom, *Despre bolile filosofilor – Cioran*[5], autoarea amplifică dimensiunea problematică a rătăcirilor, exagerărilor, exceselor lui Cioran în boală. Scriitoarea suprapune contextele evoluţiei gânditorului cu expulzarea din epoca în care omul trăia în echilibru şi mai păstra raport cu Dumnezeu. Autoarea identifică în Cioran un responsabil direct pentru hăul în nimicire, pentru autodistrugere şi dărâmarea ideii de transcendent. Omul nu va mai putea fi capabil să umple golul în lipsa semnificaţiei lui Dumnezeu. Cioran, care se zbate în contrarii, nu va mai reuşi să găsească o cale, ci doar să mai dezvolte nişte controverse. Marta Petreu, prin poziţia pe care o adoptă, ne direcţionează către aspecte importante în abordarea etică pe conjunctura nihilistă a lui Emil Cioran: sinuciderea, moartea, ateismul. Boala este cea care conduce omul în zona rigidă a subiectivităţii. În acest sens, totul se redirecţionează către o explorare asiduă, obositoare a unor spaţii interioare care descoperă fiinţa vulnerabilă, sensibilă, exaltată, entuziastă, sfărâmată, copleşită. Etica tânjeşte să determine câteva coordonate care să explice raportul gânditorului cu sine însuşi, dar rămâne într-un spaţiu distant, neasociat. Marta Petreu

[3] Marian Victor Buciu, *E. M. Cioran Despărţirea continuă a autorului cel rău (Eseu despre onto – retorica Textului cioranian*, Ediţia a II-a), Editura Fundaţiei Culturale Ideea Europeană, Bucureşti, 2005.
[4] Nicolae Turcan, *Cioran sau excesul ca filosofie,* (Ediţia a II-a, revăzută), Editura Limes, Cluj, 2013.
[5] Marta Petreu, *Despre bolile filosofilor. Cioran*, eseuri şi confesiuni (ediţia a III-a, revizuită şi adăugită), Editura Polirom, Bucureşti, 2017.

sesizează faptul că Cioran a intuit discordanţele acute ale modernităţii, incompatibilităţile pe care fiinţa umană le experimentează prin trăiri nodulare, expusă contradicţiilor, extremelor, *da – nu*, mai ales în relaţia cu divinitatea. Exuberanţa lui Cioran rămâne o variabilă care nu cedează, chiar dacă, la un moment dat, în ascuns, îşi doreşte din toată inima să existe Dumnezeu. Bolile filosofului sunt nişte extravaganţe care amplifică inadaptabilitatea omului, atât în propria-i fiinţă, cât şi în planul exterior. În această ordine de idei, punând faţă în faţă cu demersul nostru de investigare etică, vom constata că în refugiul bolilor se schimbă radical optica lui Cioran şi *«trebuie să fie»* îşi modifică consistenţa constant, în funcţie de evoluţia filosofică şi adaptabilitatea/ inadaptabilitatea omului la situaţie.

Despre orgoliul luciditătii, insomniile şi zbuciumul nopţilor lui Cioran, vorbeşte Nicoleta Dabija în *Nopţile lui Cioran*, o carte care radiografiază reflecţiile nocturne ale insomniacului Cioran. Această perspectivă este elocventă, iluminând aspecte ce ţin de disoluţia umanului (dacă putem numi aşa rezultatul care vine în urma frământărilor lăuntrice). Demersul Nicoletei Dabija este tot unul terapeutic, încheiat cu o eliberare (după cum constată şi Livia Antonesei, provizorie) de Cioran. Cartea răspunde mai multor interogaţii care se vor iluminate şi deschide un spaţiu de acceptare. Cioran devine descifrabil, înţeles, nu mai exercită asupra omului acel disconfort apăsător. Totul devine posibil prin ascultare, printr-o fină percepţie senzitivă a trăirilor transpuse cu exasperare sau extaz. Sondarea spaţiului insomniilor, cu repercusiunile evidente reflectate în trăiri, va genera o viziune de ansamblu asupra justificărilor perspectivelor sumbre ale sinuciderii şi vor reliefa dileme etice imprevizibile ce vor susţine într-un fel sau altul „nevinovăţia" lui Cioran. *Nopţile lui Cioran* nu sunt doar insomniile, acestea fiind doar punctul de la care porneşte un întreg arsenal de inadvertenţe care par a dona forme pentru celelalte anomalii existenţiale: tumultul negaţiei care naşte ura, boala care mutilează trupul şi sufletul, reflecţia răvăşitoare şi lupta cu Dumnezeu, gândul obsesiv al sinuciderii, devastatoarea disperare continuă, nihilismul în cele mai abrupte construcţii. Între circumferinţele acestor efecte, rămâne un spaţiu avid, un teritoriu care se cere purificat etic; şi acolo totul se poate produce doar după un proces şi o sentinţă. În *Cuvânt înainte*, Nicoleta Dabija îl plasează pe Cioran ca fiind „din marginea literaturii, din marginea filosofiei, din marginea scrierii în ultimă instanţă, de vreme ce nu a scris decât din necesitatea lăuntrică de a scăpa de povara unor intensităţi, deşi resimţite dureros, trădarea tăcerii anonimatului"[6].

Am radiografiat o parte din literatura de specialitate existentă în spaţiul românesc, segment care face critica viziunii lui Emil Cioran, remarcând o paletă vastă de analize, reflecţii asupra formelor de percepţie tematică a gânditorului. În demersul care urmează vom încerca o coagulare, pe cât posibil, a punctului de plecare, influenţele din filosofia universală care au stat la baza gândirii cioraniene în abordarea tematicii nihiliste: moartea, sinuciderea, perspectiva religiei. Ipotezele analitice care au reprezentat punctul zero sunt doar nişte mărci, nişe ce ne vor ajuta în construirea interogaţiilor şi vor deschide, poate, căi spre reflecţie (în mod special), asupra aspectului dilematic, din punct de vedere etic: între *binele moral* şi *răul moral*.

[6] Nicoleta Dabija, *Nopţile Lui Cioran: Eseu Metafizic Asupra Confesiunii Lui Emil Cioran*, Editura Contemporanul, Bucureşti, 2011, p. 13.

Emil M. Cioran este teoreticianul sinuciderii care, de fapt, iubea cu patimă viața; este cel care critică creștinismul cu tenacitate, desacralizează mitul religios, contestă divinitatea, blasfemiază, dar totuși vede în muzica lui Bach dumnezeire și crede. Aceste paradoxuri nasc adevărate hăuri etice. Pentru a înțelege rădăcinile oximoronului, vom avea în vedere câteva alternative pe care ni le oferă însuși scriitorul sau extrase din circuitul critic, care vor face lumină sau vor adânci, în anumite aspecte, interogațiile referitoare la coordonata etică, vitală pentru a construi un proces echitabil. Atributul asociat eticii nu este o întâmplare, inevitabilul aducând cu și în sine fatalitatea, iminența, ceea ce trebuie să se întâmple, perspectiva de neînlăturat, de neocolit, apariția sau producerea sigură, ineluctabilul. Acest atribut devine cuvântul cheie, laitmotivul în jurul căruia se vor trasa dilemele etice, dar și marea provocare. Ca prim punct de sprijin, pentru o idee de ansamblu în contextul eticii, am ales *Tratatul de etică*[7], un volum coordonat de Peter Singer. Lucrarea are un caracter iluminator, deoarece pune accentul și asupra controverselor pe care le iscă etica prin însăși natura sa; astfel tratatul va susține baza de raportare în analiza eticii inevitabilului, a iminenței filosofiei nihiliste a lui Cioran.

Thomas Nagel, prin viziunea sa preponderent interogativă sondează spre rădăcinile lucrurilor, aduce lămuriri importante referitoare la modul în care putem să facem raportul dintre etică și nihilism, dimensiuni care par a fi oximoron. Tratatul identifică și izolează principalele linii de gândire ale filosofiei analitice, deschide noi orizonturi în favoarea gândirii pe cont propriu, ignorând deseori limitele impuse sau acceptate de dogmă, ceea ce este vital în terenul abordării lui Cioran, datorită faptului că filosofia acestuia remarcă maxima necesitate de a fi înțeleasă liber.

Volume precum: *Veșnice întrebări* și *Perspectiva de nicăieri* vin cu alternative interogative și analitice care pot aduce nișe importante în viziune și pot realiza deschideri spre perspective complexe de concepere și adaptare a reflecției asupra manierei lui Cioran de a gândi despre marile probleme ale existenței și ființei. Thomas Nagel aduce într-o zonă de explorare mai multe teme fundamentale care au strânsă legătură cu natura și valoarea vieții umane, punându-le față în față cu procesul cunoașterii: înțelegerea sensului, înțelegerea lucrurilor. Filosoful american analizează problematica abstractă a morții, ceea ce ne interesează pe noi în mod direct, prin metode filosofice care valorică veridicitatea înțelegerii personale, dar și pe cea teoretică, mergând spre scopul final al înțelegerii - cunoașterii de sine. Cum Cioran nu poate fi sustras subiectivității din cauza lirismului lui și vulnerabilităților excentrice, extreme, viziunea „eliberatoare" a lui Nagel ne va ajuta să îl înțelegem, ba chiar să conturăm circumstanțe de referință, deși aici vom întâmpina un obstacol: ne vom expune la riscul de a discuta despre probleme mari existențiale într-o manieră augmentativă, bombastică chiar. Problematica morții asupra căreia se oprește filosoful în primul capitol din *Veșnice întrebări* deschide un orizont interogativ care ne facilitează demersul pe care îl explorăm „ ... e un lucru rău să mori"(?)[8].

Conceptul de nihilism se conturează și prin viziunea lui Serafim Rose din lucrarea *Nihilismul – Rădăcina Revoluției în epoca modernă*[9], tradusă din limba engleză de Dana

[7] Peter Singer (editor), *Tratat de Etică,* traducere coordonată de prof. univ. dr. Vasile Boari și Raluca Marincean, Editura Polirom, București, 2006.
[8] Thomas Nagel, *Veșnice întrebări*, traducere de Germina Chioroiu, Editura Bic All, 2004, p. 15.
[9] Serafim Rose, *Nihilismul. Rădăcina Revoluției în epoca modernă*, Editura Sophia, București, 2013.

Cocargeanu. Serafim Rose, cel care avea să devină părintele Serafim, inițiază o luptă comună cu cea a lui Cioran, după ce localizează ființa umană între credință și tăgadă. Asemeni lui Cioran care, în camera sa modestă din Paris scrie despre neajunsurile ființei, printre maldăre de cărți și dosare, într-o cameră întunecoasă, Serafim Rose scrie o cronică monumentală despre războiul pe care îl duce omul modern împotriva lui Dumnezeu. Am ales acest reper și pentru că se pliază pe perspectiva religioasă, punct central forte al eticii.

Principiul de bază al filosofiei moderne susține credința că nu există adevăr absolut, totul fiind relativ. Emil Cioran fuzionează profund cu tendințele modernismului, asimilând absurdul vremurilor în derivă și cumulând neliniști; ajunge astfel să experimenteze nebunia contrastelor, aruncând în aer, pe rând, procesele sistematice de gândire logică. Cuvintele profetului nihilismului, Nietzsche, i-au răsunat în minte și s-au materializat, apoi, într-o agonie profundă a spiritului. Aducem în discuție aceste lucruri pentru a justifica alegerea perspectivei critice și pentru a marca în acest fel atitudinea comună în deznădejde a celor doi gânditori. Credința în nimic adâncește ființa umană într-un hău, de unde nu mai are nicio scăpare.

Critica decadenței pe care Nietzsche o identifică în morală, filosofie, artă, religie, care apare în aceleași aspecte și la filosoful român, pornește de la raționamente sceptice și vitaliste. Filosoful nihilist identifică în limbaj instrumentul comun al acestor domenii și îl face vinovat pentru că inventează o lume nouă, paralelă cu cea reală, care devine, mai apoi, o metafizică cu pretenția că este mai adevărată, mai reală decât lumea în care a fost creată. Oamenii încep să confunde adevărul cu iluzia, influențați de limbaj, și astfel adevărurile devin iluzii despre care oamenii au uitat ca sunt iluzii: „Ce sunt, la urma urmei, adevărurile omului? Sunt greșelile lui de necontestat."[10] Aici se deschide pentru analiză un teritoriu vast de cercetare - onestitatea negației lui Emil Cioran. *Adevărul îl putem găsi în nihilism?* Dacă există adevăr în negație, atunci poate exista și etica unui inevitabil (iminenței negatoare). Nietzsche merge mai departe, evidențiază antagonismul dintre cunoaștere și viață criticând cunoașterea, că abandonează cultura în favoarea exploziei vitale, distructive, în opoziție cu viața care rămâne un teren fertil apariției geniului. Filosoful român merge pe aceeași linie a opoziției când face critica legăturii dintre existență și valoare, considerând că încrederea în raționamente, care sistematic provoacă erori, este miza fenomenului moral – de aici pleacă neconcordanța: existență-valoare-etică. Controversată este redutabila critică a lui Nietzsche împotriva moralei, pentru că filosoful nihilist face o diviziune stranie, din punctul lui de vedere existând o morală de stăpân și o morală de sclav. Moralistul român afirmă: „Accept să fiu ultimul om, dacă a fi om înseamnă să semeni cu ceilalți."[11] Dat fiind faptul că judecățile morale nu sunt absolute, ci relative, nu trebuie căutată o morală universală, cu atât mai puțin o morală religioasă, pentru că acestea aduc în prim plan sentimentele, sunt un cod al afectelor. Nietzsche face critica renunțărilor la sine, pe care o îmbrățișează și Cioran, afirmând faptul că doar valorile estetice rezistă în defavoarea celor etice. Cei doi filosofi rezonează în a contesta virtuțile și vorbesc despre caracterul dăunător pe care acestea le au asupra omului pe plan personal: „Cum să întemeiezi o morală? Mi-e scârbă de acest cuvânt, bine, este atât de fad și

[10] Friedrich Nietzsche, *Știința voioasă,* Ediția a II-a, traducere de Liana Micescu, Editura Humanitas, București, p. 266.
[11] Emil Cioran, *Caiete 1957-1972,* Editura Humanitas, București, 1995.

de inexpresiv! Morala spune: lucrați pentru triumful binelui! Dar cum? Prin împlinirea datoriei, prin respect, prin sacrificiu, modestie etc. Toate acestea îmi par simple vorbe, deoarece ele nu cuprind numai un vag formal, dar mai cu seamă un vag în determinările concrete de conținuturi."[12] Critica lui Nietzsche se extinde ireversibil și asupra credinței creștine pe care o acuză că a contribuit la exterminarea omului, considerând-o ostilă vieții. Nihilistul Cioran preia și această perspectivă nietzscheniană și vorbește despre caracterul dogmatic al credinței creștine, învinovățind-o de stârpirea pasiunilor, de distrugerea rădăcinii vieții. În negare, ambii nihiliști, Nietzsche și Cioran merg până la anihilarea lui Hristos pe care îl văd o iluzie: „Detest în Iisus tot ce e predică, morală, idee și credință. Să ne fi dat pace, și să nu ne mai fi tulburat cu atâtea idealuri și credințe. Căci idealuri și credințe au atâția. Iubesc la Iisus momentele de îndoială și de regret, clipele cu adevărat tragice din existența lui, care nu îmi par nici cele mai interesante și nici cele mai dureroase. Căci dacă s-ar măsura după suferință, câți n-ar avea dreptul, înaintea lui, să se considere fii ai lui Dumnezeu! S-ar putea ca nu toți fiii lui Dumnezeu să moară pe cruce, într-o moarte geometrică și verticală!"[13]

Cioran reiterează mitul supraomului lui Nietzsche. Supraomul, ființa care stăpânește lumea prin puterea sa creatoare ajunge, la un moment dat, în negație, să o radă de pe suprafața pământului. Prin morțile repetate, Cioran parcurge fragmentat existența. Aceste ruperi succesive, nu fac altceva, decât să stabilească un nou tip de a exista. Eliade vorbește despre timpul eternei reîntoarceri, un timp circular, protejat de o etică a normalului. Cioran segmentează acest timp și îl determină spre o liniaritate în sfâșieri succesive. Mitul eternei reîntoarceri a lui Nietzsche este o idee în sensul unei revelații, preluată și de moralistul Cioran, exprimată prin tragismul și fatalismul filosofiei care ajunge la un punct unde nu mai există nicio scăpare. Eterna reîntoarcere este cea mai mare povară a omului, dar în același timp, un triumf al vieții, o resuscitare a tragicului care are menirea să umple golurile ivite în urma lipsei lui Dumnezeu. Nihilismul ajunge să se integreze natural într-o dimensiune în care moralitatea devine instinctul de turmă individual, unde binele și răul sunt valori reevaluate, iar după proces, răul este de preferat binelui și nimic bine. Toate ideile filosofului nihilist ajung la un moment dat să slujească voința de putere și idealul unui vitalism care cade în prăpastia fatalismului.

Afirmația făcută de un nebun, personajul lui Nietzsche din opera *Știința voioasă,* va rămâne emblema nihilismului: „Dumnezeu a murit! Dumnezeu rămâne mort! Și noi l-am ucis! Cum să ne consolăm, noi, ucigașii ucigașilor? Cel mai sfânt și mai puternic din tot ce a avut lumea până acum și-a pierdut sângele sub cuțitele noastre - cine ne spală de acest sânge? Cu ce apă ne-am putea curăța? Ce ispășiri, ce jocuri sfinte va trebui să inventăm? Nu este oare dimensiunea acestei fapte prea mare pentru noi? Nu trebuie să devenim noi înșine zei pentru a părea, cel puțin demni de ea? Faptă mai mare nu a existat niciodată - și oricine se va naște după noi va pătrunde, datorită acestui fapte, într-o istorie mai înaltă decât a fost toată istoria de până acum"[14]. Deși afirmația nebunului pare ateistă, este mai degrabă un fel de diagnostic constatativ rostit cu o amărăciune tulburătoare, o anticipație a efectelor devastatoare anunțată de moartea lui Dumnezeu, care atrage după sine moartea tuturor valorilor întemeiate religios.

[12] Emil Cioran, *Pe culmile disperării*, Editura Humanitas, București, 1993, p. 50.
[13] Ibidem, pp. 110-110.
[14] Friedrich Nietzsche, *Știința voioasă,* ediția a II-a, traducere de Liana Micescu, Editura Humanitas, București, p. 130.

Asemeni personajului lui Nietzsche, Cioran amplifică răzvrătirea împotriva divinității până la nuanțe catastrofale, apocaliptice, incoerențe, anulări de sine: „nu sunt nihilist, deși negația m-a ispitit întotdeauna."[15] Îi lipsea credința, se considera inapt organic în a crede; de aici afirmația: „Sufăr de o îndoială incurabilă."[16] Perspectiva comună din care este privit Dumnezeu este cea a unui personaj ostil vieții și existenței: „Noțiunea de Dumnezeu a constituit până acum cea mai mare obiecție adusă existenței."[17] Dacă ar fi să analizăm cu atenție unghiul din care sesizează Nietzsche ostilitatea lui Dumnezeu, atât de familiară și în perspectiva moralistului român, vom remarca că se referă cu precădere la modul dionisiac și tragic. Odată proclamată moartea lui Dumnezeu, omul trebuie să-i ia locul. Cum va reuși omul să se ridice la acest rang superior? *Există morală în demersul răzvrătirii?* – iată alte interogații dilematice care se nasc în acest context.

BIBLIOGRAFIE:

.

Buciu M.V., *E. M. Cioran Despărțirea continuă a autorului cel rău (Eseu despre onto – retorica Textului cioranian*, Ediția a II-a), Editura Fundației Culturale Ideea Europeană, București, 2005.
Cioran E., *Caiete 1957-1972*, Editura Humanitas, București, 1995.
Cioran E., *Pe culmile disperării*, Editura Humanitas, București, 1995.
Convorbiri cu Cioran, București, Humanitas.
Culianu I.P., *Studii românești I, Fantasmele nihilismului, Secretul doctorului Eliade*, Editura Nemira, București, 2000.
Dabija N., *Nopțile Lui Cioran: Eseu Metafizic Asupra Confesiunii Lui Emil Cioran*, Editura Contemporanul, București, 2011.
Pătrașcu H., *Terapia prin Cioran - Forța gândirii negative*, Editura Trei, București, 2014.
Petreu M., *Despre bolile filosofilor. Cioran*, eseuri și confesiuni (ediția a III-a, revizuită și adăugită), Editura Polirom, București, 2017.
Turcan N., *Cioran sau excesul ca filosofie,* (Ediția a II-a, revăzută), Editura Limes, Cluj, 2013.
Nagel T., *Veșnice întrebări*, traducere de Germina Chioroiu, Editura Bic All, 2004.
Nietzsche F., *Amurgul idolilor sau cum se filosofează cu ciocanul,* traducere de Alexandru Al. Șahighian, Editura Humanitas București.
Nietzsche F., *Știința voioasă,* ediția a II-a, traducere de Liana Micescu, Editura Humanitas, București.
Serafim Rose S., *Nihilismul. Rădăcina Revoluției în epoca modernă*, Editura Sophia, București, 2013.
Singer P. (editor), *Tratat de Etică,* traducere coordonată de prof. univ. dr. Vasile Boari și Raluca Marincean, Editura Polirom, București, 2006.

[15] *Convorbiri cu Cioran*, București, Humanitas, 1996, p.195.
[16] Ibidem, p.196.
[17] Friedrich Nietzsche, *Amurgul idolilor sau cum se filosofează cu ciocanul,* traducere de Alexandru Al. Șahighian, Editura Humanitas București, 2007, p. 487.

CONCEPTUAL AND ETIOLOGICAL APPROACHES OF PARENTAL ATTITUDES MANIFESTED WITHIN ROMANIAN TRANSNATIONAL FAMILIES

Marian PÎSLARIU,
PhD. Candidate, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iasi

Abstract: The present study attaches major importance to transnational parenting, an extremely common phenomenon in the context of globalization, the development of information and communication technology and means of air transport, and aims to explore a new sphere of family sociology generated by the diversity and plurality of the contemporary world, focusing on the presentation of the most relevant aspects that can describe "what it is like to be a parent working abroad". Thus, this paper tries to broaden the horizon of understanding the phenomenon of migration as a social practice and to highlight the specific characteristics of distance parenting, beyond numbers.
Our attention is directed to the study of the transnational family, because it can give us access to the understanding of this particular type of parenthood, namely, transnational parenting.
Alternative models for understanding the effects of migration are proposed, with an emphasis on how they influence child-rearing practices and how children-parents relate.

Keywords: parenting, transnational motherhood, transnational families, migration, Romanians

Introducere

În descrierea cărții „Coppie e famiglie. Non è questione di natura", Saraceno (2016), afirmă că familia și cuplul sunt printre cele mai reglementate instituții sociale existente. Societatea definește care dintre relațiile de cuplu și generație sunt „legitime" și recunoscute drept familie în funcție de schimbările istorice, culturale sociale și demografice, conferind în permanență o relevanță socială și juridică care reglementează criteriile ce definesc și alcătuiesc o familie.

Același autor afirmă că schimbările date de societatea actuală fac ca familia să se prezinte „ca un fenomen în schimbare, ca un caleidoscop"(Saraceno, 2016). Mai multe cercetări au arătat faptul că familia se prezintă „într-o formă mult mai rafinată decât cea din trecut" (Lupu, 2011, p. 112), cunoscând o nouă organizare și structură. Pe lângă tipologiile familiale prezentate în literatura de specialitate și deja bine cunoscute, precum familia normală (reprezentantă de grupul primar și caracterizată de puternice relații de tipul face to face), familia nucleară (care este compusă din părinți și copii), familia lărgită (care cuprinde până la două generații ascendente sau descendente), apare o nouă tipologie, și anume *familia transnațională.*

Un rol extrem de important în dezvoltarea existenței transnaționale, este jucat de progresul tehnologiei informației și al comunicării (TIC), care permite interacțiunea virtuală video și audio permanentă, la o calitate ridicată, precum și de dezvoltarea infrastructurii și serviciilor de transport aerian low-cost, care facilitează unui număr tot mai mare de persoane să fie interconectate fizic, ușor și cu costuri relativ reduse. (Ducu, 2018).

1. Considerații generale și delimitării conceptuale

2.1. Considerații generale

Studiu de față urmărește să descrie fenomenul parentalității transnaționale prin intermediul unei ample revizuiri a literaturii de specialitate, care reglementează cadrul general al parentalității și familiei afectate de migrație.

Pornind de la teoria descrisă de Christalis și Fowler (2015), potrivit căreia efectele fericirii cunoscuților unei persoane asupra propriei stării emoționale „ar trebui să depindă de cât de apropiați sau depărtați sunt" (Christakis & Fowler, 2015, p. 63), fiind mult mai probabil ca oamenii care locuiesc aproape și au legături strânse să-și preia reciproc stările sufletești, ne propunem să prezentăm care sunt mecanisemele prin care părinții plecați în străinătate reușesc să-și exercite optim rolul de părinte, în ciuda distanței fizice și să mențină relații pozitive cu membrii familiei rămași acasă.

Ținând cont de faptul că „locul și rolul părinților în educația copiilor și în relația cu procesul de formare al acestora au suferit o serie de modificări semnificative în societatea românească contemporană" (Mareș, 2015, p. 212), se observă la nivelul simțului comun că acest tip de parentalitate la distanță este perceput ca fiind unul „deficitar", deoarece apare deseori presupoziția că părintele plecat în străinătate reușește cu greu sau chiar eșuează în a „fi un bun părinte" de la distanță, fiind învinuit pentru problemele cu care se confruntă copiii rămași acasă sau eșecurile pe care aceștia le înregistrează în plan socio-educațional (Zentgraf & Chinchilla, 2012, p. 1). Dacă ne referim la gen, și analizăm stereotipurile care apar, observăm că în societatea românească încă se remarcă o tendință de genizare a rolului de părinte și în continuare mamele migrante sunt cele care au o imagine negativă în comparație cu imaginea formată asupra bărbaților care lucrează în străinătate. Studiile arată că în România, plecarea tatălui este acceptată sau mai ușor tolerată din considerentul că, aceasta oferă un suport financiar mai important pentru familie și are rolul principal în asigurarea întreținerii gospodăriei, chiar dacă rupe relația cu familia, în timp imaginea despre majoritatea mamelor care se află la muncă în străinătate și care de regulă activează în sectoare de muncă care nu necesită o calificare profesională sau studii de specialitate într-un anumit domeniu de activate, este una în general negativă, considerându-se despre acestea că „își sacrifică copiii pentru bani" (Ducu & Roth, 2009, p. 161). Această abordare poate fi explicată prin intermediul cercetărilor din perspectivă feministă, „care se concentrează asupra unei examinări îndeaproape a locului femeilor în istorie și în societate, având ca obiect central rolul domestic al femeii" (Lupu, 2011, p. 119), dar și prin intermediul cercetărilor referitoare la așteptările de gen bazate pe diviziunea internațională a muncii (Aranda, 2003, p. 611).

Potrivit lui Oakley (apud Lupu, 2011, p. 120), înainte de industrializare femeile au avut un rol economic important în cadrul familiei, dar odată cu dezvoltarea societății industriale, au apărut și o serie de argumente care să întărească diviziunea sexuală și stereotipul potrivit căruia locul de drept și natural al femeilor ar fi spațiul domestic. Pe de altă parte, alte studii susțin că, deși așteptările și sancțiunile sociale tind să se concentreze în mod special asupra mamelor, tații plecați în străinătate suferă ca urmare

a faptului că nu sunt lângă familie și copil/copii, ajungând cel mai adesea să fie afectați de depresie și să se refugieze în consumul alcool pentru a diminua pentru moment starea de neliniște, dispoziția tristă sau disconfortul general (Schmalzbauer 2004, Dreby 2010, apud. Herrera, 2013, p. 481). Bryceson (2019) afirmă că „în timp ce unele persoane decid unilateral să emigreze căutând beneficiul economic individual sau să distanțeze de propria familie din anumite considerente ce țin de relaționarea dintre membrii care o alcătuiesc și de climatul intrafamilial, majoritatea părinților emigranți încă poartă acel simț al obligației față de familie și asigurarea bunăstării acesteia" (Bryceson, 2019, p. 6).

De observat este faptul că în majoritatea studiilor care au vizat acest fenomen care vizează efectele migrației înregistrate asupra relației copil-părinte, autorii au descoperit că părinții migranți care trăiesc separat de copiii lor, deși continuă să se implice în educația acestora de departe, se simt anxioși, vinovați și deprimați (Bernhard et al. 2009; Dreby 2006; Fresnoza-Flot 2009; Horton 2009; Moran-Taylor 2008; Parreñas 2005; Viruell-Fuentes 2006; Zontini 2004, apud.) și, în unele cazuri, plecarea părinților în străinătate duce la slăbirea relațiilor dintre copil-părinte (Haagsman și Mazzucato 2014), afectând negativ bunăstarea subiectivă a părinților migranți.

Totuși, apare o limită a acestor cercetări care relevă că părinți transnaționali întâmpină dificultăți emoționale și de sănătate din cauza separării de copiii rămași în țară, majoritatea folosind doar metode de cercetare calitativă, la scară relativ mică, fără ca rezultatele obținute să poată fi generalizate pe întreaga populație. Rezultatele studiilor care au fost realizate la o scară mai mare, folosind un mixt metodologic sau de factură cantitativistă, nu au fost comparate raportat la un grup de control (Dito et al., 2016; Haagsman et al., 2015).

Dacă ne raportăm la România, s-a observat că fenomenul parentalității transnaționale nu prezintă un mare interes, comparativ cu problematica copiilor rămași acasă sau a fenomenului migrationist.

În ultimii ani, în țara noastră au apărut o serie de inițiative care au fost elaborate, implementate și testate inițial în străinătate și ulterior adaptate specificului cultural românesc, de a sprijini copii afectați de migrație, sau copii remigranți, prin asigurarea unor cursuri de tip „after-school" (Fundația Alternative Sociale din Iași, Organizația Salvați Copii). Aceste inițiative s-au concentrat în special pe acordarea de servicii și beneficii directe copiilor care au unul sau ambii părinți plecați la muncă în străinătate și indirecte persoanelor de sprijin, de regulă, membrii ai rețelei de rudenie. În schimb, părinții plecați în străinătate nu au beneficiat de un suport de specialitate, consiliere în vederea dezvoltării abilităților parentale sau gestionării situației date de noul context, pentru a face față și a gestiona separarea de familie ca urmare a migrației lor în străinătate, decizia acestora fiind considerată ca fiind strict voluntară, fără a fi analizați factorii de mediu, psiho-sociali sau conjuncturile care i-au determinat să plece în străinătate la muncă, precum lipsa veniturilor necesare acoperii nevoilor zilnice, datoriile acumulate în timp ș.a.m.d. Totuși, s-a observat că statul nu a elaborat o strategie clară și eficientă pentru diminuarea acestui fenomen și mai mult, problematica

exercitării parentalităţii la distanţă nu a reprezentant un subiect de maxim interes care să conducă la elaborarea unor politici sociale în domeniu.

După aderarea României în Uniunea Europeană, autorităţile statului au evidenţiat problematica copiilor rămaşi acasă şi au atras atenţia asupra efectelor negative înregistrate, fără însă a integra în această ecuaţie, părinţii plecaţi la muncă în străinătate şi a interveni unitar prin crearea unor echipe multidisciplinare care să ofere servicii specializate atât copiilor, cât şi părinţilor plecaţi în străinătate.

Spre exemplu, dacă ne raportăm la acordarea de servicii familiilor afectate de migraţie, se poate constata că balanţa, în ceea ce priveşte intervenţia directă prin includerea în anumite programe de consiliere psiho-socială, a fost inclinată în favoarea copiilor rămaşi acasă, din considerentul, bine determinat, că aceştia prezintă un grad mai mare de vulnerabilitate în faţa riscurilor şi provocărilor generate de privarea de figura maternă sau paternă, comparativ cu părinţii, fără a se pune un accent important pe rolul părintelui aflat în străinătate asupra dezvoltării psiho-socio-educaţionale a copilului şi a crea premisele necesare revenirii părinţilor din străinătate.

Serviciile de care au beneficiat unii părinţi plecaţi în străinătate, au vizat în principal dimensiunea de informare a acestora, realizată prin mass-media sau de către personalul din cadrul serviciilor publice de asistenţă socială de la nivelul comunelor sau a direcţiilor de servicii sociale de la nivelul municipiilor, unităţile publice de învăţământ sau direcţiile generale de asistenţă socială şi protecţie a copilului, cu privire la conştientizarea efectelor plecării lor în străinătate asupra copiilor şi la importanţa respectării obligaţiilor parentale morale şi legale (de delegare a drepturilor/autorităţii părinteşti potrivit Legii 272/2004*** Republicată şi HG 691/2015) care le revin în perioada cât sunt plecaţi în străinătate şi nu se află alături fizic de copilul/copii lor, cu scopul de a diminua stresul experimentat şi „de a dezvolta strategii parentale eficiente în noul cadru" (De Haan, 2011, p. 381).

2.2. Delimitări conceptuale

Familia transnaţională constituie un mediu de sprijin temporal şi spaţial multidimensional pentru migranţi, în care legăturile de rudenie se extind peste graniţele naţionale, politice şi culturale (Chavez 1992; Hondagneu-Sotelo 2001; Parrefias 2001, apud. Aranda, 2003, p. 609).

Familiile transnaţionale sunt direct influenţate de fluctuaţiile apărute în cadrul pieţei forţei de muncă şi de politicile de stat şi sunt din ce în ce mai numeroase. Acestea reprezintă o formă instituţională a interdependenţei umane care evoluează şi care deservesc nevoile emoţionale şi materiale în lumea globalizată a secolului XXI (Bryceson, 2019, pp. 2–3).

Atenţia asupra familiilor transnaţionale a apărut odată cu studiile despre migraţie, comunitatea diasporei şi globalizare, care au descris o parte din caracteristicile acestor familii.

Ele sunt constituite din legături relaţionale care vizează bunăstarea şi sprijinul reciproc şi oferă o sursă de identitate. Raţiunea lor fundamentală de a fi, o reprezintă bunăstarea reciprocă, iar de-a lungul timpului, acestea au trebuit să facă faţă

atrocităţilor genocidului, războaielor, migraţiei forţate şi legilor imigraţiei intolerante, iar membrii familiei au fost separaţi forţat unii de ceilalţi.

Necesitatea studierii acestui subiect, a apărut în momentul în care cercetătorii au dorit să surprindă dacă migraţia feminină provoacă dezintegrarea familiilor sau permite apariţia unui alt tip de familie.

În 1997, Hondagneu-Sotelo şi Avila au introdus termenul maternitate transnaţională şi au concluzionat în studiul lor faptul că mamele migrante întreţin legături durabile cu copiii lor, în ciuda tensiunilor şi contradicţiilor existente în jurul acestor practici (Herrera, 2013, pp. 478–479).

În familiile transnaţionale, prezenţa fizică este înlocuită cu ceea ce Herrera (2013) numeşte „prezenţă imaginată", şi la fel ca în familiile tradiţionale, în familiile transnaţionale distribuirea rolurilor se bazează pe inegalităţile în relaţiile dintre bărbaţi şi femei, părinţi şi copii. Aşadar, relaţiile de putere implicate în deciziile, interesele şi strategiile familiei nu sunt lăsate deoparte atunci când ne referim la familiile de migranţi (Herrera, 2013, p. 480). În general, studiile asupra familiilor transnaţionale se axează pe caracterul complex şi asimetric al relaţiilor dintre membrii familiei şi modul în care aceste relaţii se modifică ca urmare a separării spaţiale (Sørensen & Vammen, 2014, p. 92). În fapt, autorii care studiază acest fenomen, caută răspuns la întrebarea cum reuşesc membrii familiilor, în principal cei care migrează, să îşi menţină legăturile afective şi să-şi exercite în continuare anumite roluri dincolo de graniţe, şi care sunt efectele produse de schimbarea tiparelor, practicilor şi dinamicilor date de migraţia unui membru asupra funcţionalităţii acestor familii transnaţionale şi implicit a propriei lor bunăstării.

În România primul studiu complex realizat asupra familiei transnaţionale, care a vizat subdomeniul maternităţii transnaţionale a fost realizat de către Viorela Ducu (2011) în lucrarea „Strategii ale maternităţii transnaţionale: cazul femeilor din România". Plecând de ipoteza că maternitatea transnaţională funcţionează, autorul a dorit să afle care sunt strategiile maternităţii transnaţionale în cazul femeilor migrante din România. Demersul a vizat de asemenea oferirea unui răspuns argumentat la acuzaţiile care erau frecvent utilizate şi care planau asupra mamelor, acelea că îşi „abandonează copii rămaşi acasă".

Spre deosebire de migrarea în masa din secolul 19 în care oamenii îşi părăseau casele lor definitiv, şi îşi permiteau să menţină un contact foarte scăzut cu familiile lor de origine (Moberg 1951, apud. Bryceson, 2019, p. 5), existenţa familiilor transnaţionale din secolul XXI se bazează inevitabil mobilităţile globale virtuale pe care le pot accesa oamenii. Cu forme mai rapide şi mai de încredere de transport internaţional, de comunicare pe internet şi de tranzacţii bancare globale, migranţii internaţionali din prezent, au la îndemână o multitudine de modalităţi directe şi indirecte de a menţine contactul familial, de a oferi sprijin şi de a menţine relaţiile afectuoase cu copiii şi ceilalţi membri ai familiei sau cu alte persoane apropiate. Relaţiile şi schimbul de relaţii circulă între membrii familiilor transnaţionale şi se bazează în mare măsură pe tehnologia digitală, a telecomunicaţiilor şi călătoria pe calea aeriană. Observăm că noua tehnologie

5G permite o eficienţă crescută în ceea ce priveşte asigurarea conexiunii de internet, fiind tot mai folosită de către populaţie.

Capacitatea migranţilor de a comunica instantaneu cu membrii familiei aflate la distanţă prin mesaje text, telefonic şi alte forme variate de reţele sociale, au fost axiomatice faţă de iniţierea, mentenanţa şi expansiunea familiilor transnaţionale (Bryceson, 2019, p. 6).

2.2.1. Conceptul de parentalitate

Cuvântul **parentalitate (parenting)** provine din verbul latin *parere,* un cuvânt care poate fi definit ca „acela din care izvorăşte sau derivă ceva, o sursă, o cauză, o origine" (Oxford English Dictionary, apud. Holden, 2015, p. 14). În timp, termenul parentalitate a ajuns să-şi asume un sens sociologic specific, definind rolul şi autoritatea părintească atât în raport cu copiii lor, cât şi cu alţi actori sociali care au implicaţii asupra dezvoltării psiho-socio-educaţionale a acestora (medicii, psihologii, asistenţii sociali şi educatorii) (Raffaetà, 2016, p. 38).

Sociologul, antropologul, etnologul polonez Bronislaw Malinowski (1884-1942) într-un studiu antropologic publicat în 1930 descrie conceptul de „parenthood" sau creştere a copiilor din perspectiva funcţiilor pe care le exercită părinţii asupra copiilor lor (de la momentul conceperii copilului, şi până la vârsta adultă). În anul 1960, conceptul de parenthood se face prezent şi în sfera abordării psihanalitice, fiind definit ca reprezentând un „construct de poziţii parentale în raport cu procesul psihic de a deveni părinte". Termenul de „parenhood" provine din limba engleză şi se referă la statutul de părinte, calitatea de a fi mamă sau tată din punct de vedere psihologic, social şi legal, pe când termenul de „parenting", care provine tot din limba engleză, face referire la „exercitarea rolului de părinte din perspectiva a ceea ce poate percepe şi primi copilul" (comportamente parentale, practici parentale, competenţe parentale), sau „în ceea ce poate experimenta părintele însuşi" (atitudini parentale, stresul parental, cogniţiile parentale). În Franţa, cercetătorii şi practicienii au atribuit trei dimensiuni sau axe interdependente pentru descrie cât mai bine acest concept de parentalitate: experienţa parentalităţii, practica parentalităţii şi responsabilitatea parentalităţii (Lacharité et al., 2015, p. 3).

3. Caracteristici şi dimensiuni ale parentalităţii

3.1. Experienţa parentalităţii

Experienţa parentalităţii cuprinde gândurile şi sentimentele generate de rolul de părinte. Această componentă abordează în mod direct lucruri precum atitudini, credinţe şi valori ale părinţilor, satisfacţia părinţilor, sentimente de eficienţă parentală, stres parental şi suferinţă parentală. De asemenea, în această componentă pot fi incluse necesităţile părintelui de sprijin extern, sentimentul de a fi susţinut, sentimentul de a forma legături cu o altă persoană din reţeaua de sprijin, adesea soţul sau soţia şi nevoia de colaborare cu alte persoane, profesionişti din domeniul psiho-medico-socio-educaţional sau religios, pentru a face faţă sarcinilor şi a-şi îndeplini responsabilităţile părinteşti într-un mod adecvat.

Experienţa parentală cuprinde două dimensiuni, una afectivă şi una cognitivă. Dimensiunea afectivă este caracterizată de emoţiile care apar la părinte şi de modul în care le gestionează, dar şi de emoţiile pe care le exprimă copilul şi modul în care părintele răspunde emoţional, deoarece „copii nu sunt doar o extensie a celor care îi îngrijesc, ci sunt indivizi distincţi cu propriile drepturi" (Schaffer, 2005, p. 25).

Această dimensiune include şi tensiunile pe care le experimentează părintele ca urmare a exercitării mai multor roluri sociale, precum şi reprezentările mentale şi stările psihologice pe care le are şi cu care trebuie să negocieze în mod regulat în contextul interacţiunilor cu copilul său.

Dimensiunea emoţională a experienţei parentale priveşte repercusiunile emoţionale care decurg din relaţiile interpersonale pe care părintele le formează cu alte persoane care sunt în contact cu copilul său, precum profesorii, medicii sau alţi profesionişti. Dimensiunea cognitivă face posibilă conştientizarea şi asumarea rolului parental şi are influenţe directe asupra dezvoltării bio-psiho-sociale a copilului. Această dimensiune acoperă înţelegerea personală pe care o persoană o atribuie cerinţelor, drepturilor şi privilegiilor care însoţesc rolul de părinte. De asemenea, putem include în această dimensiune modul în părinţii au tendinţa de a se autoevalua în raport cu alţi părinţi şi modul în care reacţionează şi internalizează aprecierile care sunt făcute de alţi oameni vis-a-vis de abilităţile lor parentale.

3.2. Practica parentalităţii

Practica parentală constituie aspectul comportamental şi interactiv al rolului de părinte. Această axă se referă la deciziile şi acţiunile concrete pe care părintele le ia atunci când are grijă de un anumit copil. Aceasta include cel puţin trei elemente distincte:

a) forme de implicare a părinţilor în interacţiunile pe care le realizează cu copilul lor: de exemplu, sensibilitatea părinţilor, apropierea părinţilor faţă de copil, controlul parental exercitat, stilul parental manifestat şi stabilirea limitelor şi regulilor copilului;
b) disponibilitatea fizică şi psihologică a părintelui faţă de copil: de exemplu, timpul alocat copilului, atenţia dedicată exclusiv copilului; stabilirea rutinelor zilnice, modul în care cunoaşte şi răspunde nevoilor de dezvoltare optimă ale copilului, asigurarea unui climat stabil şi securizat copilului;
c) acţiunile indirecte pe care părintele le întreprinde pentru atingerea potenţialului maxim al copilului: de exemplu, facilitarea accesului copilului la servicii de tip after-school sau la diferite activităţi sportive, recreative, de petrece a timpului liber, pasiuni, dezvoltarea unei relaţii de încredere cu educatorii, medicul de familie, cunoaşterea grupului de prieteni ai copilului, atât din zona din proximitatea copilului, cât şi din zona online.

Conceptul de parentalitate este, de asemenea, strâns legat o serie de funcţii parentale specifice, precum funcţia de protecţie sau de îngrijire. Trebuie remarcat faptul că elementele incluse sub această axă constituie contribuţia unică a părintelui la ceea ce Bronfenbrenner numeşte procesele de dezvoltare proximală a copilului, adică

ceea ce copilul învaţă direct din relaţia cu părintele său, în special pentru a-şi construi propria identitate şi a-şi dezvolta abilităţile emoţionale, cognitive şi sociale.

3.3. Responsabilitatea parentală

Pentru analiza calităţii îngrijirii exercitate la distanţă de către părintele migrant şi a evidenţia caracteristicile specifice parentalităţii la distanţă, considerăm utilă analiza responsabilităţilor parentale şi modalităţile în care acestea sunt construite şi asumate de către aceştia (D. Cojocaru, 2008, p. 56).

Axa responsabilităţii părinteşti se referă la ansamblul de drepturi, îndatoriri, obligaţii morale şi legale, pe care o persoană le dobândeşte atunci când devine părinte. De asemenea, acest aspect este cel care, într-o societate dată, plasează părintele într-o relaţie de rudenie cu copilul şi ceilalţi membri ai familiei. Astfel, nu doar dimensiunea legală a responsabilităţii părinteşti este evidenţiată aici, ci este şi dimensiunea socio-culturală a acestei responsabilităţi şi interacţiunea dintre aceste două dimensiuni.

Axa responsabilităţii parentale include şi modul în care un părinte negociază valorile şi normele comunităţii culturale din care face parte. Această comunitate poate fi caracterizată de norme şi valori omogene sau eterogene, ce pot influenţa comportamentul părinţilor.

De asemenea, de menţionat este faptul că axa responsabilităţilor parentale este influenţată direct de cadrul judiciar şi de procedurile legale care reglementează şi efecte asupra sferei parentalităţii şi a drepturilor copilului (precum Legea 272/2004 privind protecţia şi promovarea drepturilor copilului, Legea asistenţei sociale 292/2011 sau Hotărârea de Guvern nr. 695/2015, Legea 273/2004 privind procedura adopţiei). Aici sunt incluse şi cazurile legate de disputa dintre părinţi în ceea ce priveşte exercitarea drepturilor asupra copilului, măsurile de protecţie specială care pot fi dispuse, precum şi procedura adopţiei naţionale şi internaţionale.

În literatura de specialitate, sunt descrise patru funcţii şi responsabilităţi legate de parentaltiate: a) acoperirea nevoilor de bază ale copiilor (asigurarea resurselor şi îngrijirea mediului domestic); b) protecţia copiilor; c) sprijinirea dezvoltării fizice şi psihice a copiilor şi d) reprezentarea intereselor copiilor în comunitate (D. Cojocaru, 2008, p. 56).

Deprivatizarea mediului familial, acompaniat de intruziunea diverselor instituţii în spaţiul domestic şi de influenţa mass-media în construirea realităţilor sociale, pun familia într-o situaţie marcată de nevoia unui sprijin extern (Cojocaru, Ş. & Cojocaru, D., 2011a, p. 11)

Aşadar, în societatea contemporană, conceptul de familie este strâns legat de termenul de parentalitate. O altă definiţie, descrie parentalitatea ca fiind „un termen umbrelă care acoperă o diversitate de activităţi şi abilităţi îndeplinite de către adulţii care asigură creşterea şi îngrijirea unui copil” (Arandell, apud. Cojocaru, 2008, p. 49). Un răspuns la întrebarea, cum de unii părinţi reuşesc să-şi exercite în mod responsabil şi adecvat rolul de părinte de la distanţă şi să menţină relaţii pozitive cu ceilalţi membrii ai familiei, este oferit de Terry Arandell (1977), care afirmă că „parentalitatea este situată în timp şi spaţiu; ea nu se desfăşoară într-un vid social, ci este mai degrabă

interrelaţionată integral şi modelată de modificările demografice, evenimentele istorice şi pattern-uri, normele culturale şi valorile, sistemele de stratificare socială, dezvoltările şi aranjamentele familiale şi mutaţiile în organizarea şi structura societăţii" (Arandell, apud. Cojocaru, Ş. & Cojocaru, D., 2011b, p. 33).

Parentalitatea transnaţională poate fi privită ca fiind „un proces social, caracterizat de dinamism, deschidere şi mutabilitate, care evidenţiază modurile în care copiii sunt crescuţi, îngrijiţi şi socializaţi. (Arandell, apud. Cojocaru, Ş. & Cojocaru, D., 2011a, p. 10), în ciuda distanţei fizice.

Importanţa definirii parentalităţii este dată de faptul că aceasta reglementează „conţinutul raporturilor şi influenţează, în măsura variabilă pe scara timpului istoric şi de la cultură la cultură, viaţa socială în ansamblu" (Iluţ, 2005, p. 89). Totodată, parentalitatea desemnează obligaţiile şi drepturile sociale ale părinţilor, indiferent de sexul lor, în raport cu copiii şi implică diverse comportamente, abilităţi şi obiective învăţate prin participarea la comunitatea socială.

Dacă ne raportăm la principala caracteristică a parentalităţii la distanţă, aceasta este reprezentată de capacitatea înnăscută a fiinţei umane de a îngriji, adapta şi empatiza şi de flexibilitatea acesteia în timp, sub aspectul modificărilor survenite în urma procesului învăţării sociale, care poate afecta într-un mod pozitiv sau negativ relaţia dintre părinte-copil. În limbajul juridic, conceptul de parentalitate tinde să se substituie noţiunilor de „maternitate" şi „paternitate". Poziţia de părinte este sinonimă cu cea de „competenţă şi certitudine cognitivă şi intelectuală, în timp ce copilăria echivalează cu absenţa cunoştinţelor şi abilităţilor, respectiv cu neputinţa„. A fi părinte înseamnă a transmite, respectiv a acţiona ca intermediar între societate şi copii" (Costăchescu, 2017, pp. 51–52), pe când, „a fi copil înseamnă a primi (a recepta) mesajul pe care părinţii îl transmit" (Stănciulescu, apud. Costăchescu, 2017, p. 52).

În altă manieră, a fi părinte este de obicei descris ca „un loc de muncă dificil" (Raffaetà, 2016, p. 38), în care eşti în permanenţă angrenat pentru a satisface pe deplin nevoile specifice copilului. Acelaşi autor consideră că nu putem decât să ne imaginăm cum ar putea fi pentru un părinte migrant într-o ţară nouă. În ciuda relevanţei sale practice, acest subiect a fost puţin cercetat şi atunci când a fost cercetat, a fost corelat doar tangenţial cu alte subiecte de cercetare (Raffaetà, 2016, p. 38)

Lipsa figurii materne sau paterne în viaţa copilului poate conduce la situaţia în care, mesajul, despre care se face referire mai sus, să sufere modificări nedorite şi să influenţeze într-un mod negativ creşterea şi dezvoltarea acestuia, sau la situaţia în care copilul să fie nevoit să preia un mesaj neadecvat din partea persoanelor aflate în imediata apropiere, sau faţă de care acesta a dezvoltat relaţii personale (rude, prieteni, colegi ș.a).

Totuşi, definirea parentalităţii rămâne dificil de realizat în contextul complexităţii vieţii familiale şi sociale, a practicilor şi aranjamentelor parentale diferite şi a migraţiei. În trecut, parentalitatea se referea la faptul că „cineva era responsabil de copiii rezultaţi în urma reproducerii biologice, în timp ce astăzi, foarte multe tipuri de indivizi pot fi denumiţi părinţi" (Hamner, Turner, apud. Cojocaru, 2008, p. 49). Este bine cunoscut faptul că în timp, ideea de familie a suferit numeroase modificări, ajungându-se la

situații în care copiii, din diverse motive, să nu poată fi îngrijiți și ocrotiți de către proprii părinți. Cercetările actuale arată faptul că noțiunea ideală de părinte este dată de cultura și normele fiecărei societăți în parte și nu poată fi unanim înțeleasă (Sellenet, 2013), însă este unanim acceptat faptul că funcția de părinte poate fi considerată ca fiind cea mai responsabilă și nobilă funcție umană (Cuznețov, 2019, p. 2).

Termenul de parentalitate poate fi privit ca fiind conceptul cheie prezent pe orice agendă socială a familiei, „fiind studiat pe larg pentru rolul său critic în învățarea și dezvoltarea copiilor" (Ma, 2020, p. 831). Acest conceptul de „parentalitate" face referire mai curând la „exercitarea atribuțiilor de părinte și îndeplinirea acțiunilor necesare acestei funcții", însă observăm că noțiunea de parentalitate suferă în permanență schimbări date de evoluția societății „care îi determină atât conținutul cât și sfera". (Preda & Ovidenie, 2011, p. 7).

În România, parentalitatea (parentingul) nu a reprezentat o prioritate pentru politicile educaționale românești. În *Studiu Privind Necesitatea Implementării Strategiei Naționale Integrate de Formare și Dezvoltare A Competențelor Parentale*, care a stârnit o serie lungă de dezbateri în societate, se face trimitere la necesitatea formării și dezvoltării abilităților parentale, atrăgându-se atenția asupra importanței asigurării unui sprijin real familiei din partea Statului pentru a fi garantate oportunități de dezvoltare egale pentru toți copiii și tinerii. (Preda & Ovidenie, 2011, p. 9).

Termenul de parentalitate a constituit și constituie prilej de ample dezbateri și discuții tensionate între mai multe discipline. Acest concept relativ tânăr, este descris făcând trimitere la noțiunile de copil și familie. Plecând de la acest element unanim acceptat de specialiști din diferite domenii, asupra noțiunii de parentalitate s-au dezvoltat o varietate de idei și înțelesuri, date de expertiza și rezultatele teoreticienilor și practicienilor din domeniul psiho-socio-juridic. Conceptul de parentalitate a stârnit controverse aprinse și între specialiști din cadrul aceluiași domeniu de studiu, dar de această dată, între teoretici și practicieni, mizele fiind foarte mari. Important de menționat este că noțiunea de parentalitate s-a dezvoltat în jurul sferei protecției copilului, în încercarea de a decripta și explica sintagma „interesul superior al copilului". De menționat este de asemenea că parentalitatea a fost de un real interes numai în situațiile în care se afla în criză, când familia se afla în dificultate sau apar probleme de ordin demografic.

În țările dezvoltate, atât sociologii, cât și factorii de decizie pun un mare accent pe relația părinte-copil încă de la nașterea copilului, deoarece au înțeles faptul că acesta este mecanismul principal pentru dezvoltarea și progresul societății și a unei noi generații care să contribuie efectiv în acest sens pentru atingerea bunăstării colective (Seltzer & Bianchi, 2013, p. 276). Contextul actual, în care migrația se produce relativ ușor, relația dintre părinte-copil suferă anumite schimbări, asupra cărora se cer anumite intervenții din exterior, pentru diminuarea sau înlăturarea efectelor negative.

Specialiștii din domeniul psiho-social au constatat că parentalitatea nu poate fi studiată independent de noțiunile de copil și de familie, acestea aflându-se într-o relație de reciprocitate, astfel toate demersurile întreprinse în sprijinul familiei au avut ca principal obiectiv îmbunătățirea abilităților parentale. Alți autori, consideră că

„parentalitatea îi permite adultului să preia, să readucă, să transpună şi să re/editeze în relaţiile sale cu copilul un ansamblu de elemente comportamentale şi relaţionale din familia sa de origine şi din propria copilărie (indiferent de faptul calităţii acestora)" (Cuzneţov, 2019, p. 3). Prin urmare, parentalitatea descrie o serie de „bune practici", un set de reguli normative, care conferă cadrul ideal părinţilor pentru a-şi dezvolta abilităţile parentale, în aşa fel încât să poată asigura un mediu familial propice atingerii potenţialului maxim de dezvoltare al copilului.

Conceptul de parentalitate (în engleză „parenting") a fost folosit iniţial către cercetătorul Benedeck în încercarea de a identifica o constantă a procesului psiho-afectiv prin care trec doi parteneri pentru a deveni părinţi. Autorul consideră că „a fi părinte nu este nici un dat biologic, nici un dat social, ci rolul unui proces complex de maturizare psihică" (Benedeck, apud. Sellenet, 2013, p. 13).

În fapt, autorii atrag atenţia asupra faptului că parentalitatea, deşi este în strânsă corelaţie cu noţiunea de copil, nu înseamnă că poate fi descrisă doar prin a da viaţă unui copil şi a dobândi implicit statutul de părinte, ci implică mai curând mecanisme psihice conştiente şi subconştiente mult mai complexe, care facilitează acest proces prin care trece o persoană pentru a deveni părinte. Autorii, fac trimitere chiar la faptul că procesul de parentalitate începe chiar înainte de a avea un copil, în aşa numitul proces de „planificare familială" (planning familial) (Boisson-Verjus, 2004, apud. Sellenet, 2013, p. 13).

4. Imagini, percepţii şi reprezentări comune asupra părinţilor români emigranţi

Atât în literatura de specialitate, la nivelul mass-mediei, cât şi în rândul populaţiei, au fost promovate îndeosebi eşecurile înregistrate de membrii familiilor transnaţionale, fiind prezentate în general, pe de o parte efectele negative întâlnite la copiii care au părinţii plecaţi la muncă în străinătate, precum abandonul şcolar, comportament predelicvent, consum de droguri ş.a, iar pe de altă parte inechităţile sociale cu care se confruntă românii aflaţi în străinătate, fiind deseori obligaţi să presteze servicii care sunt slab remunerate, în condiţii dificile, de cele mai multe ori fără un contract de muncă legal şi fără a le fi respectate drepturile prevăzute în codul muncii.

Într-adevăr, „ecuaţia îngrijirii acestor copii" (D. Cojocaru, 2008, p. 20) care au părinţii plecaţi în străinătate, este de multe ori complicată, pentru că rolul părintelui emigrant ajunge să fie exercitat aproape în integralitate în cele mai multe cazuri de către alte persoane din reţeaua de sprijin a părintelui, fie din familia extinsă, bunici, mătuşi, fie, în lipsa unor persoane suport, de către personal de specialitate din cadrul instituţiilor publice, sau organizaţiilor neguvernamentale acreditate.

Mai mult, părinţii migranţi nu doresc ca după plecarea lor, copiii rămaşi acasă să muncească în gospodărie sau să fie supuşi unor presiuni suplimentare, ci doresc în schimb să primească o educaţie de înaltă calitate şi să le fie satisfăcute nevoile materiale. În ceea ce priveşte suportul financiar pe care-l acordă părinţii plecaţi în străinătate, studiile arată că aceştia sunt consideraţi ca având mai multe resurse economice decât persoanele în grija cărora rămân copii, prin urmare, este de aşteptat ca aceştia să ofere

ajutor financiar persoanei resursă în grija căreia rămâne copilului sau membrilor familiei sale rămase în țară.

Reportajele televizate legate de „exodul românilor" au condus în mare parte la creionarea unei imagini negative asupra părinților români plecați în străinătate, atât în rândul cetățenilor de origine, cât și în rândul românilor care nu au luat această decizie de a emigra. Spre exemplu, în Italia, țara unde întâlnim cel mai mare număr de cetățeni români emigranți, aproximativ 1,2 milioane de români conform unui raport prezentat de Eurostat, se remarcă în general o tendință de etichetare a acestora în funcție de activitatea profesională prestată, ei fiind împărțiți de regulă în două categorii: în „badante" (îngrijitoare) în cazul femeilor și în „constructori" sau „șoferi" în cazul bărbaților, domeniul agriculturii rămânând unul practicat atât de femei, cât și de bărbați.

Dacă ne raportăm la cauzele migrației, observăm că principala cauză a emigrării masive este dată de lipsa locurilor de muncă, a oportunităților de angajare, sau a nemulțumirilor legate de veniturile realizate ca urmare a eforturilor depuse în activitatea prestată. Paradoxul este că, în multe situații, părinții plecați în străinătate se confruntă cu aceleași probleme și în țara de destinație, fiind deseori discriminați la locul de muncă, însă se remarcă o tendință în general a acestor părinți de a face față aparent mai ușor provocărilor întâmpinate în țara de destinație, comparativ cu țara de origine, deoarece motivația de a reuși în plan profesional și de a sprijini financiar membrii familiei rămase acasă, este relativ mai crescută.

În pofida imaginei negative care este atribuită părinților care se află plecați în la muncă în străinătate, aceștia au tendința de a-și urmări bine scopul și obiectivele stabilite înainte de emigrare, dezvoltând în general o bună capacitate de reziliență.

5. Concluzii:

„Familiile transnaționale reprezintă un grup din ce în ce mai important" (Mazzucato et al. 2015, apud. Bordone & De Valk, 2016, p. 268) de aceea necesită o mai mare atenție pentru a se identifica și descrie în profunzime modul în care se negociază sprijinul și are loc interacțiunea între membrii familiei pentru a menține legăturile personale chiar și peste granițe.

Acest fenomen al familiilor transnaționale nu este nou, scrierea ficțională furnizând numeroase povești despre astfel de familii cu mult timp înainte de apariția științelor sociale. În fapt, familiile transnaționale apar ca urmare a deplasării oamenilor dintr-o anumită zonă în alta, care fie aleg singuri să migreze din considerente personale pentru a profita de anumite oportunități și a-și crea un trai mai bun, fie sunt constrânși de anumite circumstanțe externe, precum sărăcia, calamități naturale, dezastre naturale sau războaie. Prin urmare, putem afirma că familiile transnaționale nu se limitează doar la migrațiile globale contemporane, ci ele au făcut parte din experiența istorică a migrației (Foner 2005, apud. Herrera, 2013, p. 479).

Raportat la parentalitatea transnațională, observăm că studiile arată că unii părinți reușesc să își îndeplinească rolul de părinte de la distanță în ciuda tuturor provocărilor întâmpinate, cu ajutorul noilor tehnologii care facilitează comunicarea online, iar acest nou tip de parentalitate capătă o deosebită importanță în contextul

globalizării şi al deplasărilor tot mai mari de populaţie dintr-o ţară în alta, fie pentru perioade scurte de timp sau mai lungi.

Cercetările efectuate asupra familiilor transnaţionale pot de asemenea contribui la viitoare studii antropologice asupra creşterii copilului, luând în considerare modul în care instituţiile locale care ghidează normele familiale se schimbă ca urmare a condiţiilor moderne ale migraţiei internaţionale (Mazzucato & Schans, 2011, p. 709).

BIBLIOGRAPHY

Aranda, E. M. (2003). Global Care Work and Gendered Constraints: The Case of Puerto Rican Transmigrants. *Gender and Society*, *17*(4), 609–626.

Bolboceanu, A., Pavlenko, L., Batog, M., Vrabii, V., Cucer, A., Furdui, E., & Mihailov, V. (2018). *Repere conceptuale ale asistenței psihologice în învățarea pe tot parcursul vieții* (A. Bolboceanu, Ed.). Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei.

Bordone, V., & De Valk, H. A. G. (2016). Intergenerational Support among Migrant Families in Europe. *Springer European Journal of Ageing*, *13*, 259–270. https://doi.org/10.1007/s10433-016-0363-6

Bryceson, D. F. (2019). Transnational Families Negotiating Migration and Care Life Cycles across Nation-State Borders. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *45*(16), 3042–3064. https://doi.org/10.1080/1369183X.2018.1547017

Christakis, N. A., & Fowler, J. H. (2015). *Connected. Puterea surprinzătoare a reţelelor sociale şi felul în care ne modelează viaţa* (L. M. Baban, Trad.). Curtea Veche.

Cojocaru, Ştefan, & Cojocaru, D. (2011a). *Educaţia parentală în România*. Alpha MDN.

Cojocaru, Ştefan, & Cojocaru, D. (2011b). *Optimizarea strategiilor de recrutare a părinţilor şi de consolidare a practicilor parentale dezvoltate în timpul cursurilor de educaţie parentală*. Alpha MDN.

Cojocaru, D. (2008). *Copilăria şi construcţia parentalităţii: Asistenţa maternală în România*. Polirom.

Costăchescu, D. (2017). *Parentalitate timpurie. Individualizare şi risc. Parentalitatea copiilor cu copii*. Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".

Cuzneţov, L. (2019). Educaţia părinţilor în contextul analizei impactului miturilor familiale şi al fenomenelor psihodinamice asupra relaţiei părinte-copil. *Revista Didactica Pro..., revistă de teorie şi practică educaţională*, *3(115)*, 2–7.

De Haan, M. (2011). The Reconstruction of Parenting after Migration: A Perspective from Cultural Translation. *Human Development*, *Vol. 54*(No. 6), 376–399. https://doi.org/10.1159/000334119

Dito, B., Mazzucato, V., & Schans, D. (2016). The Effects of Transnational Parenting on the Subjective Health and Well-Being of Ghanaian Migrants in the Netherlands. *Population, Space and Place*, *23*. https://doi.org/10.1002/psp.2006

Ducu, V., & Roth, M. (2009). *Maternitatea transnaţională: Cazul femeilor din România: Vol. Vol. 18* (Academia Română-Filiala Cluj-Napoca Institutul de Istorie „George Barițiu" Departamentul de Cercetări Socio-Umane). Argonaut.

Haagsman, K., Mazzucato, V., & Dito, B. B. (2015). Transnational Families and the Subjective Well-being of Migrant Parents: Angolan and Nigerian Parents in the Netherlands. *Ethnic and Racial Studies*, *38*, 2652–2671. https://doi.org/10.1080/01419870.2015.1037783

Herrera, G. (2013). Gender and International Migration: Contributions and Cross-Fertilizations. *Annual Review of Sociology*, *39*, 471–489. https://doi.org/10.1146/annurev-soc-071811-145446

Holden, G. W. (2015). *Parenting: A Dynamic Perspective* (2nd ed). Sage Publications, Inc.

Lacharité, C., Pierce, T., Calille, S., Baker, M., & Pronovost, M. (2015). *Penser la parentalité au Québec: Un modèle théorique et un cadre conceptuel pour l'initiative perspectives parents*. Université du Québec à Trois-Rivières. Centre d'études interdisciplinaires sur le développement de l'enfant et la famille.

Lupu, A. L. (2011). *Migraţiile internaţionale şi funcţia socializatoare a familiei*. Teză de doctorat.
Ma, J. (2020). Parenting in Chinese Immigrant Families: A Critical Review of Consistent and Inconsistent Findings. *Springer Science+Business Media, LLC, part of Springer Nature 2019*, *Journal of Child and Family Studies* (29), 831–844. https://doi.org/10.1007/s10826-019-01642-y
Mareş, G. (2015). Parenting Paradigms in Today`s Romanian Society. *Gymnasium, Scientific Journal of Education, Sports, and Health*, *Vol. XVI/2015*(No. 1 Supplement), 203–2016.
Mazzucato, V., & Schans, D. (2011). Transnational Families and the Well-Being of Children: Conceptual and Methodological Challenges. *Journal of Marriage and Family*, *73*, 704–712. https://doi.org/DOI:10.1111/j.1741-3737.2011.00840.x
Preda, V., & Ovidenie, A. (2011). *Studiu privind necesitatea implementării Strategiei Naţionale Integrate de Formare şi Dezvoltare a Competenţelor Parentale*. Alpha MDN.
Raffaetà, R. (2016). Migration and Parenting: Reviewing the Debate and Calling for Future Research. *International Journal of Migration, Health and Social Care*, *12*(1), 38–50. https://doi.org/10.1108/IJMHSC-12-2014-0052
Saraceno, C. (2016). *Coppie e famiglie. Non è questione di natura* (Feltrinelli).
Schaffer, H. R. (2005). *Introducere în psihologia copilului* (T. Ionescu, Trad.). A.S.C.R (Asociaţia de Ştiinţe Cognitive din România).
Sellenet, C. (2013). *Parentalitatea pe înţelesul tuturor. Pertinenţa şi derivele unui concept* (E. Cojocariu, Trad.). Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".
Seltzer, J. A., & Bianchi, S. M. (2013). Demographic Change and Parent-Child Relationships in Adulthood. *Annual Review of Sociology*, *Vol. 39*, 275–290. https://doi.org/10.1146/annurev-soc-071312-145602
Sørensen, N. N., & Vammen, M. I. (2014). Who Cares? Transnational Families in Debates on Migration and Development. *Danish Institute for International Studies, DIIS*, *16*(2), 89–108.
Zentgraf, M. K., & Chinchilla, N. S. (2012). Transnational Family Separation: A Framework for Analysis. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *Vol. 38*. https://doi.org/10.1080/1369183X.2011.646431

Legislaţie:

Hotărârea Nr. 691 din 19 august 2015
Legea Nr. 272 din 21 iunie 2004 *** Republicată privind protecţia şi promovarea drepturilor copilului
Legea asistenţei sociale 292/2011
Legea Nr. 273/2004 din 21 iunie 2004 *** Republicată privind procedura adopţiei

THE GREY HUMAN IN HOLOCAUST LITERATURE

Marian SUCIU,
PhD Student, „Babeș Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Holocaust literature includes some biographical and autobiographical novels where the main characters collaborates with the Nazi regime in order to obtain some privileges. We can appreciate them, however, because these characters use their privileges for their own prosperity and to help others. Therefore, although the main characters from The Tattooist of Auschwitz and Last Stop Auschwitz accepted to collaborate with the Germans and became part of the „grey zone", despite their status of collaborators, they maintain their humanity by helping others.

Keywords: War World II, Holocaust, Grey Zone, Collaboration, Good Deed.

Perioada Holocaustului reprezintă una dintre petele negre din istoria umanității, deoarece în această perioadă au fost uciși numeroși prizonieri de război, adversari politici ai regimului nazist, etnici romi și peste 6 milioane de evrei. Datorită faptului că perioada Holocaustului a generat un număr atât de mare de victime, ar trebui ca acest eveniment să fie prezentat tinerelor generații în mod constant, iar mărturiile acestui tragic eveniment să fie mult mai popularizate în licee și universități, deoarece, dacă nu vom rememora constant acest eveniment, vom uita de existența lui sau vom ajunge să îl considerăm ca fiind ceva banal[1], ceea ce poate duce la repetarea acestor evenimente în viitor.

Dacă cercetăm cu atenție istoria europeană, vom observa că, încă din perioada antichității și a evului mediu, evreii au fost priviți ca fiind o etnie antipatică datorită religiei lor, diferită față de cea a celorlalți locuitori[2]. Însă, în perioada de început de secol douăzeci, această antipatie s-a transformat în discriminare rasială, iar mai apoi, în perioada celui de al Doilea Război Mondial, datorită obsesiei naziste pentru puritate etnică, s-a ajuns ca uciderea evreilor să fie o practică necesară pentru obținerea unui imperiu cu populații de origini pur europene. Odată cu întoarcerea armelor de către Germania împotriva fostului său aliat, Uniunea Sovietică, în 1941, Adolf Hitler a început să lupte alături de aliații săi „buni" împotriva regimurilor „iudeo-bolșevice"[3] și a încercat să ducă la bun sfârșit promisiunea de „a extermina rasa evreiască în Europa"[4], făcută în discursul din 30 ianuarie 1939.

La început, evreii din Europa au fost obligați să intre în lagăre de muncă și concentrare din Polonia (Auschwitz, Krakow-Plaszow, Majdanek) și Germania (Buchenwald, Dachau, Gross-Rosen), în special, dar și din alte zone ale Europei (Mauthausen, Natzweiler-Struthof). Din nefericire, intrarea evreilor în aceste lagăre de

[1] Andrei Marga, „Despre crimele secolului", în *Caietele Echinox*, nr. 13, 2007, p. 11.
[2] Doris L. Bergen, *War and Genocide: A Concise History of the Holocaust*, Rowman and Littlefield Publishing, Lanham, 2009, p. 4.
[3] Saul Friedlander, „The Final Solution", în *20th Century*, vol. 14, editat de A.J.P. Taylor, J.M. Roberts și Alan Bullock, N.C.L.S. Limited, London, 1979, p. 1887.
[4] *Ibidem.*

muncă şi concentrare a condus la „accelerarea mortalităţii la evrei prin înfometare, condiţii grele de cazare, lipsa unei asistenţe medicale corespunzătoare etc. [Astfel că simpla intrare a evreilor în aceste lagăre] este la originea a peste 50% din victimele evreieşti dintr-o serie de ţări, că până şi în Polonia acest procent depăşeşte 33%”[5]. Peste un milion de evrei au fost omorâţi prin împuşcare în numeroase execuţii în masă comise de germani sau aliaţii lor, precum „masacrul din 29.10-1.11.1942 a celor 17.000 de evrei rămaşi în ghetoul de la Pinsk; în cadrul lichidării ultimelor ghetouri din Polonia din 1943 […], asasinarea cu mitraliere a 17.000 evrei din ghetoul de la Lublin; lichidarea treptată în locul de execuţie din pădurea Bikernieki de lângă Riga a circa 46.000 evrei letoni şi a mai multor mii de evrei deportaţi aici din Germania”[6].

Din cauza faptului că uciderea prin împuşcare atrăgea prea multă atenţie, naziştii au căutat alte mijloace de „purificare” a teritoriilor ocupate de nazişti. Astfel că, s-a continuat cu uciderea evreilor în automobile „amenajate pentru gazare, denumite în limbaj popular rusesc „duşegubki”, în care numeroşi evrei au fost ucişi prin asfixiere. Materialul de bază folosit în aceste maşini era monoxidul de carbon, iar funcţionarea instalaţiei (ca şi la primele camere de gazare) fiind defectuoasă, agonia victimelor dura între 15-20 minute”[7]. Naziştii foloseau tehnica eutanasierii copiilor prin gazare, chiar înainte de 1941, astfel că au trecut la uciderea copiilor evrei, mai ales a celor cu dizabilităţi, prin „cel mai barbar mod […] prin plasarea lor în camere de gazare”[8]. Însă omorârea lor nu era cel mai groaznic chin prin care puteau trece copiii, deoarece „[m]edicii şi cercetătorii nazişti se deplasau în lagărele de concentrare pentru a practica pe larg experimentele biologice asupra copiilor; interes deosebit prezentau gemenii. În urma acestor experimente survenea moartea copiilor”[9]. Însă până să moară copii, aceştia sufereau groaznic de pe urma investigaţiilor întreprinse de cercetători sau datorită substanţelor cu care erau injectaţi.

Copiii au fost folosiţi la început în testarea acestor camere ale morţii, dar mai târziu şi adulţii au suferit aceeaşi soartă. Spre exemplu, evreii care au ajuns la Auschwitz – Birkenau după 1942 erau conduşi la camerele de gazare, unde li se „indica să reţină numărul cuierului în care îşi atârnau lucrurile, atunci când mergeau la duş pentru a evita eventualele probleme la întoarcere. Primea fiecare câte o bucată de săpun şi apoi erau conduşi spre încăperi, care arătau ca nişte săli de duş”[10]. Însă în loc să intre în sălile de duş, evreii intrau în „camerele morţii”, iar după gazare „[î]n urma constatării decesului prin asfixiere a prizonierilor, camerele de gazare erau ventilate, iar echipe speciale […] evacuau corpurile celor decedaţi, le reţineau lucrările dentare […] şi apoi transportau trupurile inerte la crematorii. După incinerare, resturile carbonizate împreună cu cenuşa

[5] Gheorghe Kovacs-Eichner, *Trei eseuri despre Holocaustul Hitlerist*, s.n., Bucureşti, 1999, p. 24
[6] *Ibidem*, p.26.
[7] *Ibidem*, p.27.
[8] Iuliana Barat, „Exterminarea evreilor – premergătorul şi inspiraţia practicilor de genocid”, în *Revista Naţională de Drept*, nr. 7-8 , 2010, p. 72.
[9] *Ibidem.*
[10] Stelean-Ioan Boia şi Marius Ioan Grec, *O istorie a Holocaustului european: cazul României,* „Vasile Goldiş” University Press, Arad, 2016, p. 62.

rezultată erau încărcate în containere şi aruncate în apa râului Vistula”[11]. Imaginea creată de această activitate de gazare este înspăimântătoare, chiar „terifiantă […] [, deoarece] [c]adavrele nu zac risipite unele peste altele, ci încleştate unele în altele, alcătuind un turn înspăimântător. Şiroaie de sînge se preling din nasuri şi din guri. Sângerează şi trupurile, căci, în luptă cu moartea, oamenii s-au zgîriat unii pe alţii. Capetele le sînt tumefiate şi învineţite, figurile deformate, de nerecunoscut”[12].

În ceea ce priveşte România, în perioada Holocaustului, „[î]ntre 45000 şi 60000 de evrei au fost omorâţi în Basarabia şi Bucovina de către trupele germane şi române […]. Între 105000 şi 120000 de evrei români deportaţi au murit ca rezultat al expulzărilor în Transnistria. În regiunea Transnistriei, 115000 şi 180000 de evrei locali au fost lichidaţi […]. Cel puţin 15000 de evrei din Regat au fost ucişi în pogromul de la Iaşi […]. Aproximativ 132000 de evrei au fost deportaţi la Auschwitz […] din nordul Transilvaniei, stăpâniţi de Ungaria”[13]. De asemenea, încă din 1938, populaţia evreilor din România a avut de suferit de pe urma legilor şi politicilor antisemite impuse de guvernul românesc. Aceste legi şi politici naţionale au permis ca evreii să fie discriminaţi şi lipsiţi de multe drepturi şi libertăţi[14].

Toate aceste monstruozităţi făcute de oameni în perioada celui de al Doilea Război Mondial au fost imortalizate atât de istorici, dar şi de supravieţuitorii acestor evenimente sau de către familiile acestora. Prin publicarea de către supravieţuitorii Holocaustului a unor memorii şi/sau jurnale, sau prin povestirea de către supravieţuitori a acelor triste amintiri unor scriitori, care mai apoi le-au transformat din mărturii în romane istorice, toţi aceştia au ajutat la constituirea unui bogat fond literar despre acest tragic eveniment. Acest fond literar, bazat pe mărturiile supravieţuitorilor, stă la baza menţinerii în actualitate a acelor evenimente şi prin promovarea acestor texte literare în şcoli şi universităţi se încearcă conştientizarea tinerilor, în speranţa evitării repetării acestor tragedii.

Cel mai celebru text literar despre tragedia Holocaustului este *Jurnalul Annei Frank: 12 iunie 1942-1 august 1944.* Acest jurnal, al unei adolescente, descrie chinul de a sta ascunsă într-o clădire împreună cu părinţii şi cu alte persoane, şi sentimentul intens de frică datorat faptului că puteau fi oricând deconspiraţi de cei apropiaţi sau de diverşi indivizi ce intrau în aceea clădire. Un alt text celebru este romanul scris de Elie Wiesel, *Noaptea,* unde este descrisă suferinţa tânărului autor şi a tatălui său în lagărul Birkenau. Şi în România s-au publicat numeroase mărturii ale supravieţuitorilor Holocaustului, dintre acestea cele mai cunoscute sunt: *Jurnal de ghetou: Ddjurin, Transnistria: 1941-1943* de Korber-Bercovic Miriam, *Am trăit atât de puţin: micul meu jurnal* de Heyman Eva, *Jurnal de fată din Târgu Frumos.* Din nefericire, „există, însă, multe poveşti necunoscute. Unii oameni au avut tăria […] să-şi spună povestea […]. Alţii au ales să

[11] *Ibidem*, p. 63.
[12] Oliver Lustig, *Ce rost are să vorbim despre Holocaust?,* Compania, Bucureşti, 2004, p. 48.
[13] Comisia Internațională pentru Studierea Holocaustului în România, *Raport Final*, Polirom, Iași, 2005, p. 388.
[14] Dumitru Tucan, „A trăi infernul (2). Jurnale din timpul Holocaustului ale copiilor și tinerilor din spațiul românesc”, în *Analele Universității de Vest din Timișoara. Seria Științe Filologice,* nr. 58, 2020, p. 213.

trăiască în liniște, fără să spună un cuvânt despre ceea ce li s-a întâmplat în lagărele de concentrare”[15].

În acest corpus de texte asupra Holocaustului evreiesc găsim și mărturii ale unor evrei care au supraviețuit în acea perioadă datorită faptului că au devenit colaboratori ai naziștilor, ajutând la diverse munci mai puțin dificile decât cele prestate de majoritate evreilor în construcția de clădiri, exploatarea cărbunelui, producerea de cauciuc sintetic, etc. Acești colaboratori nu trebuie condamnați pentru că, după cum spunea și Primo Levi, aceștia s-au aflat într-o „zonă gri, puțin definită, unde cele două grupuri de [paznici] conducători și [prizonieri] subordonați [uneori] se întâlnesc [iar alteori] se despart”[16]. Această colaborare a prizonierilor din lagărele de concentrare și muncă forțată a fost necesară mai ales la finalul celui de al Doilea Război Mondial datorită lipsei de personal auxiliar în aceste lagăre, majoritatea personalului militar al regimului nazist fiind implicat în eforturile de menținere a fronturilor de luptă[17]. Însă această colaborare cu regimul nazist îl face pe Primo Levi să vadă că lumea este „gri”, iar în romanul său autobiografic M*ai este oare acesta un om?* îl invită pe cititor „să reflecteze la ceea ce puteau să însemne pentru noi, în lagăr, cuvintele „bine” și „rău”, „drept” și „nedrept”; să judece fiecare, pe baza tabloului pe care l-am schițat și a exemplelor date, ce putea să mai rămînă din morala noastră obișnuită dincoace de sîrma ghimpată”[18] .

Unul din textele celebre în care apare problema „zonei gri” este romanul *Tatuatorul de la Auschwitz* de Heather Morris. În această operă literară personajul central, Lale sau prizonierul numărul 32407, nu fuge din calea regimului nazist, ci alege să se predea acestuia în speranța că va supraviețui în lagărul de concentrare. La început, acesta trebuie să lucreze diferite meserii mai dificile, precum cea de țiglar sau slujitor personal al conducătorului clădirii în care locuiește, kapo. Însă, după ce se îmbolnăvește și este la un pas să fie trimis în crematoriu, printr-un concurs de circumstanțe ciudate ajunge să lucreze alături de Tätowierer, ca asistentul de tatuator, fiind însărcinat să tatueze numere de identificare pe brațele noilor prizonieri. Chiar dacă Lale se întreabă dacă este moral să lucreze pentru naziști, Pepan Tätowierer îl convinge de faptul că „[f]ie că ești cu mine, cu kapo sau construiești barăci, tot le faci treaba murdară”[19]. Din nefericire, Pepan dispare, iar naziștii îl promovează pe Lale ca Tätowierer, iar acesta acceptă în speranța că din noua sa funcție va putea să ajute alți deținuții ai lagărului de concentrare.

Într-adevăr, în noua sa funcție de Tätowierer, Lale îi ajută pe naziști cu gestionarea noilor prizonieri, dar acest lucru nu îl face pe Lale un om rău, deoarece nu se bucură de răul pe care îl provoacă germanii. Pentru a-și răscumpăra colaborarea cu inamicul, Lale ascunde o parte din hrana sa, el primind rații mai mari decât ceilalți prizonieri, și o aduce pe ascuns altora, care au mai multă nevoie. Mai apoi, dezvoltă o

[15] Mihaela Gligor, „Câteva considerații asupra dinamicii memoriei culturale în Europa după Holocaust”, în *Anuarul Institutului de Istorie George Barițiu din Cluj-Napoca. Seria Humanistica*, nr. 18, 2020, pp. 343.
[16] Primo Levi, *The Drowned and Saved*, Simon and Schuster, New York, 2017, p. 31.
[17] *Ibidem.*
[18] Primo Levi, *Mai este oare acesta un om?*, Polirom, Iași, 2004, p. 138.
[19] Heather Morris, *Tatuatorul de la Auschwitz*, trad. Luana Schidu, Humanitas, București, 2019, p. 46.

reţea ascunsă prin care femeile ce lucrau la fabrica Canada, unde se verificau hainele noilor prizonieri în vederea descoperirii banilor şi bijuteriilor ascunse, furnizează produse valoroase în schimbul unei mâncări mai consistente, precum cârnat şi ciocolată. Lale preia produsele valoroase de la femei şi le schimbă, în momentele libere, cu muncitorii polonezi care lucrau la construcţia crematoriilor şi clădirilor din lagăr. Tätowierer poate face aceste schimburi datorită funcţiei sale, care îl pune în directa subordonare a „Politische Abteilung”[20] , adică a Secţiei politice, şi astfel îl scuteşte de controalele gardienilor SS. Însă această scutire poate fi dovedită prin arătarea servietei de muncă, iar acest lucru presupune ca Lale să poarte constant servieta. Purtarea constantă a servietei constituie şi un avantaj, datorită faptului că o poate folosi asemenea unei genţi diplomatice, ascunzând în aceasta mâncare şi obiecte de valoare.

De-a lungul carierei sale de Tätowierer, Lale salvează multe vieţi, iar acest lucru îi va salva viaţa. Lale este trimis în Blocul 11, unul dintre cele 2 blocuri de pedeapsă, după ce se descoperă în cămăruţa lui numeroase lucruri de valoare. Din fericire, el îi este încredinţat lui Jakub, însărcinatul cu tortura prizonierilor, dar care fusese unul dintre prizonierii pe care Lale îi ajutase, iar Jakub îl torturează astfel încât să pară grav rănit, dar să nu sufere mult sau să fie în pericol de moarte. Mai mult decât atât, conexiunea prietenei sale Gita cu Cilka, amanta lui Schwarzhuber, comandantul lagărului de concentrare, conduce la restabilirea lui Lale ca Tätowierer, mai ales în contextul în care cei care i-au luat locul nu au făcut munca într-un mod suficient de profesional.

Cu toate că Lale era privilegiat, el nu scapă de tortură, deoarece „în lagărul de concentrare devastarea fizică era dublată de tortura psihică. După ce se reîntoarce la munca de tatuator şi îşi riscă viaţa pentru a obţine mâncare pentru cei care aveau nevoie, Lale este martorul unei scene înfricoşătoare: cei din tabăra de romi sunt evacuaţi în mijlocul nopţii. Toţi deţinuţii, copii, femei şi bărbaţi, sunt aruncaţi în camioane care dispar în noapte”[21]. A doua zi „[d]in crematoriul din apropiere se împrăştie cenuşă. [Lale] [î]ncepe să tremure şi scapă băţul de tatuat”[22] fiind cutremurat de faptul că toţi cei din tabăra de ţigani au ajuns în crematorii. Un alt eveniment care îl va marca pe viaţă este cel în care trebuie să intre într-o cameră de gazare pentru a confirma numerele unor deţinuţi, el devenind astfel „singurul evreu care a intrat vreodată într-un cuptor şi a mai ieşit viu”[23]

Putem afirma că *Tatuatorul de la Auschwitz* este un roman istoric, în care trauma se îmbină cu speranţa, care este motivată de supravieţuirea unei noi zi în infernul din lagărul de concentrare Auschwitz, iar Lale nu este un trădător al propriei etnii, ci, mai degrabă, un supravieţuitor care, prin colaborarea cu naziştii, reuşeşte să obţină foloase materiale, pe care le foloseşte pentru a-i ajuta pe alţii să supravieţuiască. Prin faptul că Lale acceptă compromisul şi intră într-o zonă „gri” a moralităţii, dar îi ajută şi pe alţii, se poate afirma că el este un fel de erou al acelor vremuri.

[20] *Ibidem*, p.62.
[21] Anca Badulescu, „The Tattooist of Auschwitz”, în *Journal of Romanian Literary Studies*, nr.18, 2019, p. 639.
[22] Heather Morris, *op.cit.*, p. 224.
[23] *Ibidem*, p. 162.

O altă poveste interesantă în care apare tema „zonei gri" este cea descrisă de Eddy de Wind în romanul său autobiografic *Auschwitz ultima staţie: Povestea mea din lagăr 1943-1945.* În acest roman îl întâlnim pe Hans van Dam, un doctor olandez cu origini evreieşti, care, după ce este ţinut o vreme în lagărul de tranzit Westerbork, e trimis la Auschwitz. Aici el este şocat de faptul că trebuie să renunţe la toate bunurile personale, că un duş cu apă este singura metodă de a se spăla. Însă cel mai dificil lucru este munca fizică pe care trebuie să o facă, încărcarea unor remorci cu pietriş şi cărarea lor înapoi la lagăr, căratul unor „saci de hârtie, pe care scria „Otravă pentru ţânţarii malariei" şi apoi formula chimică, un compus al sulfului"[24]. Din fericire, datorită faptului că „sunt cazuri de scarlatină şi e nevoie de un medic" evreu, deoarece naziştii nu voiau să rişte să se contamineze şi ei cu această boală, Hans van Dam este norocosul selecţionat să aibă grijă de pacienţii evrei. Ca să rezolve această situaţie, doctorul cere ca „[l]a uşa fiecărei săli să fie pus un recipient cu soluţie dezinfectantă pentru mâini. În fiecare dimineaţă, toţi bolnavii să treacă satisfăcător controlul medical, pentru a descoperi cât mai rapid noile cazuri de scarlatină"[25]. Însă modul în care doctorul gestionează situaţia îl supără pe Blockältester şi şeful Krankenbau-ului, iar ceea ce face ca van Dam să fie trimis înapoi în Blocul 9. Însă el continuă să muncească fără să sufere prea mult, astfel că „Hans aleargă toată ziua. Era la Bauhofkommando. În lungi coloane, cărau fără întrerupere bolovani, uneori lemne pentru cale ferată sau traverse grele din fier, care se frecau de pielea de pe umeri şi le lăsau răni deschise"[26].

Ca şi în cazul romanului *Tatuatorul de la Auschwitz*, şi în romanul lui Eddy de Wind avem scene înfricoşătoare, precum cele în care se descrie cum „[l]a o zi după depunerea listelor [cu cei prea slăbiţi ca să mai lucreze], amărâţii declaraţi astfel subnutriţi au fost duşi în camerele de gazare"[27], sau cum „s-a întâmplat ceva cu nişte fete din Grecia. Ce exact, nu ştiu. Le-au ars pe dinăuntru. Au fost cincisprezece. După tratament aveau nişte dureri îngrozitoare"[28].

Hans van Dam, ca şi Lale, se află în zona „gri" a compromisului, unde trebuie să colaboreze cu naziştii pentru a supravieţui, pentru a-i ajuta pe alţii să supravieţuiască unei boli ca scarlatina, sau pentru a-şi ajuta iubita. La fel ca şi în cazul Tätowierer, şi în cazul medicului Hans nu se poate spune că a colaborat pentru că dorea ca cei de aceeaşi etnie ca şi el să moară, ci a colaborat pentru că a dorit să supravieţuiască, iar scenele care i s-au întipărit pe retină au fost o pedeapsă suficientă pentru acest gest; prin exercitarea funcţiei de doctor, poate că el a făcut şi bine şi a alinat suferinţa unor pacienţi.

În concluzie, putem afirma că nu se poate discuta despre „zona gri" doar în termeni de degradare umană, ci trebuie să putem în balanţă binele pe care l-au făcut oamenii care au acceptat să colaboreze cu naziştii, iar în cazul romanelor istorice biografice *Tatuatorul de la Auschwitz* şi *Auschwitz ultima staţie: Povestea mea din lagăr*

[24] Eddy de Wind, *Auschwitz ultima staţie. Povestea ea din lagăr 1943-1945*, trad. Alexa Stoicescu, Humanitas, Bucureşti, 2021, p.100.
[25] *Ibidem*, p.124.
[26] *Ibidem*, p. 159.
[27] *Ibidem*, p.181.
[28] *Ibidem*, p.73.

1943-19451, personajele centrale au fost deopotrivă colaboratori ai regimului nazist, dar şi oameni buni care au încercat să salveze aproapele de lângă ei.

BIBLIOGRAFIE

Badulescu Anca, „The Tattooist of Auschwitz", în *Journal of Romanian Literary Studies,* nr.18, 2019, pp. 636-642.
Barat Iuliana, „Exterminarea evreilor – premergătorul şi inspiraţia practicilor de genocid", în *Revista Naţională de Drept*, nr. 7-8, 2010, pp. 71-73.
Bergen L. Doris, *War and Genocide: A Concise History of the Holocaust,* Rowman and Littlefield Publishing, Lanham, 2009.
Boia Stelean-Ioan şi Marius Ioan Grec, *O istorie a Holocaustului european: cazul României,* „Vasile Goldiş" University Press, Arad, 2016.
Comisia Internaţională pentru Studierea Holocaustului în România, *Raport Final,* Polirom, Iaşi, 2005.
Frank Anna, *Jurnalul Annei Frank: 12 iunie 1942-1 august 1944,* trad. Gheorghe Nicolaescu, Humanitas, Bucureşti, 2016.
Friedlander Saul, „The Final Solution", în *20th Century,* vol. 14, editat de A.J.P. Taylor, J.M. Roberts şi Alan Bullock, N.C.L.S. Limited, London, 1979, pp. 1886-1891.
Gligor Mihaela, „Câteva consideraţii asupra dinamicii memoriei culturale în Europa după Holocaust", în *Anuarul Institutului de Istorie George Barițiu din Cluj-Napoca. Seria Humanistica,* nr. 18, 2020, pp. 341-350.
Heyman Eva, *Am trăit atât de puţin: micul meu jurnal,* Alex, Bucureşti, 1991.
Kober-Bercovic Miriam, *Jurnal de ghetou: Djurin, Transnistria: 1941-1943*, Kriterion, Bucureşti, 1995.
Kovacs-Eichner Gheorghe, *Trei eseuri despre Holocaustul Hitlerist,* s.n., Bucureşti, 1999.
Levi Primo, *Mai este oare acesta un om?,* Polirom, Iaşi, 2004.
Idem, *The Drowned and the Saved,* Simon & Schuster, New York, 2017.
Lustig Oliver, *Ce rost are să vorbim despre Holocaust?*, Compania, Bucureşti, 2004.
Marga Andrei, „Despre crimele secolului", în *Caietele Echinox,* nr. 13, 2007, pp. 11-14.
Morris Heather, *Tatuatorul de la Auschwitz,* trad. Luana Schidu, Humanitas, Bucureşti, 2019.
Tucan Dumitru, „A trăi infernul (2). Jurnale din timpul Holocaustului ale copiilor şi tinerilor din spaţiul românesc", în *Analele Universităţii de Vest din Timişoara. Seria Ştiinţe Filologice,* nr. 58, 2020, pp. 211-243.
Wiesel Elie, *Noaptea,* Univers, Bucureşti, 2005.
Wind Eddy de, *Auschwitz ultima staţie. Povestea ea din lagăr 1943-1945,* trad. Alexa Stoicescu, Humanitas, Bucureşti, 2021.

THEORETICAL CONSIDERATIONS ABOUT THE RISE OF THE FAKE NEWS AND BREXIT PHENOMENON. THE STAGE OF RESEARCH

Mariana POP,
PhD Candidate, SNSPA

Abstract: The paper presents the state of research on the fake news phenomenon and disinformation, in relation to the referendum on UK membership of the European Union.
The disinformation dates back to the earliest times, but the novelty comes from technological advances that make the exchange of information, ideas and opinions between the citizens of different nations of the world almost instant nowadays, via the Internet. The technological element is the complexity, size, scale, speed of information dissemination and the low cost of information dissemination.
The paper addresses the way information is transmitted in the public space and the way new media operates, presents studies on social media content, the consequences of disinformation on democracy, society and human perception. Also includes arguments that show the power of ideas, perceptions and identities that have the potential to influence attitudes and behaviors that can trigger changes in the international system. This includes some of the implications of technological progress and disinformation found in the British decision to leave the European project.
The Article also analyzes and develops this issue both through my own contribution and perspective and through the arguments identified by researchers in the fields of international relations, communication and sociology.

Keywords: fake news, social media, misinformation, Brexit, European Union

Pentru a afla stadiul cercetărilor până în prezent am studiat baza ProQuest, selectând articolele ştiinţifice dedicate relaţiilor internaţionale şi comunicării, publicate în limbile engleză şi română. Termenii în baza cărora am efectuat căutarea acestora au fost *brexit* şi *fake news*, până la data de 6 ianuarie 2020, selecţia acestor criterii generând 59 de articole ştiinţifice, dintre care 13 articole nu au prezentat informaţii relevante pentru tema cercetată.

Articolele ProQuest, semnate de autori din toate colţurile lumii, abordează în mod integrat comunicarea şi relaţiile internaţionale, având punct de referinţă Brexit. O analiză asupra referendumului privind apartenenţa Regatului Unit la Uniunea Europeană presupune o abordare multidisciplinară pentru a înţelege contextul general de la momentul Brexit, motivele pentru care s-a organizat referendumul şi cauzele rezultatului înregistrat, percepţia britanicilor referitoare la acest subiect şi cum se raportează aceştia la factorii de decizie, naţionali, europeni sau internaţionali. Totodată, pentru cercetarea rolului informaţiilor în cazul Brexit este necesară aprofundarea noţiunilor privind comunicarea, mass-media şi *social media* în relaţiile internaţionale, al căror rol, prin prisma dezvoltării tehnologice, a internetului şi a tehnologiei, ar trebui reconsiderat.

După Primăvara Arabă, mulţi autori au afirmat că tehnologia reprezintă o forţă capabilă să genereze schimbări politice la nivel global, iar natura conflictelor şi a

protestelor s-a schimbat, mediul online oferindu-le celor care vor să își exprime opiniile sau nemulțumirile, o cale puțin costisitoare din punct de vedere al timpului și al banilor. Conflictul informațional nu se mai poartă pe frontul clasic de luptă, ci la nivel informațional unde are loc bătălia pentru a obține supremația cunoașterii, prin intermediul căreia se pot produce transformări în societate. Puterea ideilor din mediul online este reprezentată de transmiterea într-un mod accelerat și pe distanțe mari a unor informații, cu scopul de a convinge și de a atrage susținători care să adere la aceleași credințe și care să transmită același tip de opinii. Acum, bătălia se dă pentru mințile oamenilor, opiniile acestora având potențialul de a transforma sau modifica realitatea socială. Informațiile care produc emoție au capacitatea de a forma, modela sau schimba sentimente, atitudini sau comportamente, de a manipula oameni sau chiar mase.

Provocările democrației europene, cum ar fi creșterea sentimentelor anti-imigrație, anti-islam și anti-*establishment* converg spre un sentiment anti-european. Aceste teme au fost exploatate de populiști prin discursuri cu slogane despre recâștigarea suveranității, sentimente anti-cooperare și anti-solidaritate, promovând argumente referitoare la inegalitate, insecuritate și o narațiune apocaliptică. Astfel de mișcări, cu tendințe eurosceptice și anti-imigrație, sunt prezente în țări precum Regatul Unit, Olanda, Franța, Germania, Italia, Ungaria și Polonia și survin într-un context marcat de sentimente de trădare, anxietate, pierdere și abandon, influențat de istoria, cultura, instituțiile și modelele politice, din cauza puterii slăbite a partidelor politice, a instituțiilor cheie în societățile democratice și a încrederii scăzute a cetățenilor în acestea.

Retorica iliberală, folosită în cazul Brexit care a promovat sloganul de a deveni proprii stăpâni, a fost promovată și de Mișcarea Cinci Stele din Italia prin mesajul „putem pierde, dar vom deveni din nou stăpâni pe destinul nostru”[1], mărturisește Roberto Savio, jurnalist, expert în comunicare, analist politic, activist, avocat pentru guvernanța globală și fondator al agenției de știri Inter Press Service, în interviul acordat lui Arthur Muliro.

Trecerea spre iliberalism este cauzată de dispute comerciale și insecuritate economică, din motive geopolitice și de securitate, de imigrație, de aspecte privind identitatea, etnia, religia, de noile tehnologii, *social media* și *fake news.* Pentru atingerea scopului, iliberalismul se folosește de diverse strategii de informare pentru diseminarea falsului sau a informațiilor înșelătoare și utilizează politici manipulatoare. Trecerea spre iliberalism este reflectată prin tensiuni în rândul comunităților și la nivel politic, social, economic, totodată, prin fragmentare socială, anxietate, nesiguranță, producând neîncrederea indivizilor în liderii lor și deciziile luate de aceștia, indivizi care contestă adevărul și care pot alimenta furia, intoleranța până la radicalizare.

Încrederea este esențială, dacă nu chiar vitală pentru funcționarea unei democrații liberale. Un sondaj IPSO Mori din 2009 arata că britanicii nu au încredere în

[1] Arthur Muliro, *„No Easy Choices: Politics Between Anachronistic Parties, Holograms and Vacuous Populists: An Interview with Roberto Savio”,* Development Journal, Vol. 60 (Decembrie 2018): 160.

sistem şi în deputaţi: 62% dintre britanici au considerat că aceştia au pus mai presus de orice propriul interes, iar 76% au răspuns că nu au încredere în parlamentari că ar spune adevărul. Totodată, încrederea este esenţială şi pentru funcţionarea unei organizaţii precum Uniunea Europeană şi pentru relaţia cetăţean european – instituţii europene. În acelaşi timp, un anumit grad de scepticism este sănătos, întrucât stimulează angajamentul politic, dar când acesta este înrădăcinat, cum se întâmplă în cazul britanicilor, erodarea încrederii se petrece mult mai rapid, iar votul se transformă într-unul al valorilor şi emoţiilor pe fondul neîncrederii în guvernanţi şi în elite.

Eurobarometrul privind încrederea realizat de Edelman în 2016 arăta că în Regatul Unit s-a înregistrat un decalaj de încredere de 17 puncte între publicul informat şi populaţia de masă, ocupând poziţia a doua dintre cele 28 de ţări chestionate, după Statele Unite ale Americii[2]. De-a lungul timpului, britanicii au avut tot mai puţină încredere în instituţii, politicieni, mass-media, jurnalişti, elite, experţi, economişti, profesori universitari, iar asta a creat un teren fertil pentru răspândirea *fake news* şi a dezinformării în toate mediile şi prin orice canale.

Aşadar, datele şi analizele arată un declin al încrederii în politicieni, în instituţiile guvernamentale şi democratice, o neîncredere în democraţia liberală şi reprezentativă, iar în acest context, partidele populiste, situate pe un trend ascendent, reuşesc să trezească speranţa de schimbare în rândul alegătorilor, în special a celor care nu s-au mai prezentat până acum la urne, prin apelul la emoţii şi sentimente.

În discursurile lor, liderii *Leave* au abordat problema imigraţiei, politica fricii şi stigmatizarea, folosind metafore inflamatoare pentru opinia publică, invocând identitatea naţională şi culturală, care ar fi ameninţate de retorica anti-elite. Campania *Leave* le-a promis britanicilor controlul asupra frontierelor şi a forţei de muncă, reînvierea economiei naţionale, protejarea siguranţei cetăţeanului, păstrarea culturii şi identităţii. Discursurile lor, caracterizate ca fiind manipulatoare, se poziţionau de partea poporului şi împotriva elitelor, iar acţiunile lor susţineau că sunt în beneficiul naţional, promovând „restabilirea identităţii etnice naţionale pure şi luarea ţării înapoi”[3].

Profesor de politici şi societate europeană la University of Groningen, Lars Rensmann pune ascensiunea partidelor populiste pe seama declinului încrederii în democraţie, instituţii şi legi, preocupărilor identitare de păstrare a valorilor sociale şi culturale, respingerii imigranţilor şi a elitelor, precum şi dezvoltării comunicării prin intermediul internetului.

Oportunităţile socio-economice în contact cu identitatea scoate la suprafaţă probleme privind coeziunea socială, temeri privind asigurarea securităţii, înfăptuirea justiţiei şi generează o stare de concurenţă între cetăţenii unui stat şi străini, „o stare de toxicitate şi rivalitate negativă în conştiinţa naţională”[4], în care „discursul de instigare la

[2] ***, *„2016 Edelman Trust Barometer Finds Global Trust Inequality is Growing”,* publicat la 17.01.2016, disponibil la https://www.edelman.com/news-awards/2016-edelman-trust-barometer-release, accesat la 22.01.2020.
[3] Lars Rensmann, *„The Noisy Counter-Revolution: Understanding the Cultural Conditions and Dynamics of Populist Politics in Europe in the Digital Age”,* Politics and Governance, Vol. 5 (Decembrie 2017): 129.
[4] Chris Ngwodo, *„Addressing Hate Speech”,* Journal of Nation-building & Policy Studies, Vol. 2, Nr. 1 (Iunie 2018): 98.

ură devine un instrument de demonizare şi mobilizare socio-politică împotriva celuilalt”[5].

În articolul *Countering Russian Disinformation,* Timothy P. McGeehan, membru al comunităţii serviciilor de informaţii de război, cu experienţă în studii şi acţiuni strategice, afirmă că „într-o democraţie occidentală, oamenii sunt factorii de decizie finali.”[6] Democraţia garantează dreptul la liberă exprimare şi opinie, în timp ce populismul reprezintă o ameninţare asupra instituţiilor democratice, accentuând deficitul democratic care poate alimenta anxietatea. Autorul îl aminteşte pe Tucidide care a susţinut că, în democraţie, populaţia poate fi manipulată prin retorică, astfel încât să ajungă să urmărească acţiuni care nu sunt neapărat în interesul său. Influenţarea percepţiilor şi manipularea opiniei publice nu sunt concepte noi, noutatea este determinată însă de noile tehnologii.

Stilul populist în materie de comunicare are, în era internetului, o altă dimensiune prin „accesibilitatea *social media* şi hiperconectivitatea digitală”[7]. „Ecosistemul media digital hiperconectat sporeşte puterea performantă a discursului populist.”[8] Sunt autori care susţin că populismul este anti-democratic, în timp ce alţii apără ideea că acesta este „vocea autentică a democraţiei”[9].

„Politicienii eficienţi înţeleg că limbajul contează.”[10]

Liderii *Leave* au oferit britanicilor promisiuni pentru restaurarea bunăstării, a stabilităţii şi a siguranţei în faţa noilor provocări şi schimbări sociale, economice şi culturale care au stârnit frică, sentimente de anxietate, ameninţare şi furie. Au folosit mesaje simple şi sloganuri împotriva Uniunii Europene şi a elitelor care guvernează, făcând apel la emoţie. „Mesaje simple, clare devin limbajul politicii; exagerarea şi minciunile directe înlocuiesc discursul motivat; sloganurile triumfă în faţa argumentelor. Limbajul populist este o retorică anti-elite şi anti-intelectual, creând o suspiciune faţă de experţi şi chiar faţă de ştiinţă. Liderii împart societatea în mod deliberat în prieteni şi duşmani, de obicei prin apeluri critice pentru unitate naţională.”[11]

Pe de altă parte, acoperirea mass-media şi marketingul pe timpul campaniei pentru referendum au fost atât în favoarea *Leave,* cât şi *Remain,* dar mult mai intense cele pentru părăsirea proiectului european. Naraţiunile care sprijineau Brexit şi discursurile liderilor politici au fost caracterizate de un stil de comunicare simplu, dramatic, antagonic, chiar conflictual faţă de elite, Uniune şi fapte, apelând la emoţional şi prevestind un viitor sumbru dacă britanicii nu ar ieşi la vot pentru a alege independenţa Regatului Unit.

Discursul negativ a fost atât a adresa refugiaţilor şi imigranţilor, cât şi la adresa

[5] Ngwodo, *„Addressing Hate Speech”,* 98.
[6] Timothy P. McGeehan, *„Countering Russian Disinformation”,* Parameters, Vol. 48, Nr. 1 (Primăvară 2018): 50.
[7] Rogers Brubaker, *„Why Populism?”,* Theory and Society, Vol. 46 (Octombrie 2017): 370.
[8] Brubaker, *„Why Populism?”,* 379.
[9] Christopher Lasch, *The Revolt of the Elites and the Betrayal of Democracy*, (New York, W.W. Norton&Company, 1994), 69.
[10] Ronald Grigor Suny, *„The Crisis of Bourgeois Democracy: the Fate of an Experiment in the Age of Nationalism, Populism, and Neo-Liberalism”,* New Perspectives on Turkey, Nr. 57 (Noiembrie 2017): 128.
[11] Suny, *„The Crisis of Bourgeois Democracy”,* 119.

cetăţenilor statelor membre care se stabilesc în Regatul Unit pentru a-şi face un rost, precum şi a romilor, consideră profesorul specializat în incluziune socială şi profesor asociat în cercetare şi inovare, Joanna Richardson şi doctoranda Janie Codona, ambele de la De Montfort University din Regatul Unit. Acestea apreciază că Brexit a dezvoltat un teren fertil discursului negativ, de instigare la ură, amplificând discriminarea, denigrarea şi teama faţă de aceste categorii sociale, ajungându-se până la argumente în favoarea excluderii acestora din spaţiul britanic.

Scriitor în sfera relaţiilor internaţionale şi *public speaker,* Chris Ngwodo argumentează în *Addressing Hate Speech,* că discursul de instigare la ură, promovat prin polemică şi propagandă naţionalistă şi xenofobă, captează publicul vulnerabil, într-un context marcat de incertitudine şi instabilitate.

În zilele noastre, discursul de instigare la ură, prin intermediul tehnologiei şi a instrumentelor digitale, a căpătat alte valenţe şi este la îndemâna oricui, având o putere şi o viteză de răspândire în spaţiul public fără precedent. „Faptul că internetul permite anonimatul înseamnă, de asemenea, că oamenii se pot exprima ei înşişi acolo, fără teamă de represalii. Din acest motiv, internetul a devenit principalul site al discursurilor de instigare la ură."[12]

„Nu este o surpriză faptul că democratizarea informaţiilor a amplificat, de asemenea, *fake news* şi discursul de instigare la ură."[13]

Imigraţia nu a fost singura provocare recentă a proiectului european. Wolfgang Schüssel, fost cancelar pentru afacerile externe în Austria, aminteşte în *Europe's Protective Power,* criza economică, politica externă, suveranitatea, globalizarea. În context mai larg, putem adăuga şi scăderea calităţii democraţiei, deficitul democratic, neîncrederea în elite, experţi, economişti, academicieni şi jurnalişti, dezinformarea, progresele tehnologice, schimbările mass-media, utilizarea *social media*.

Democraţiile au nevoie de alegători educaţi şi informaţi care să poată distinge afirmaţiile înşelătoare sau false ale politicienilor şi mass-media. În lucrarea *Democraţia low cost în minunata lume iliberală,* politologul Cristian Pîrvulescu afirmă că prin apariţia internetului şi *social media* vede o dublă provocare pentru democraţiile actuale, mai întâi, libera circulaţie a informaţiei în online, în conformitate cu libertatea de exprimare şi în lipsa unor reglementări care să combată dezinformarea, iar apoi, o parte a mass-media guvernată de interesele economice, în care telespectatorii/ascultătorii/ cititorii sunt priviţi ca fiind consumatori. Mass-media, considerat ca a fi un promotor al democraţiei participative, are rolul de a prezenta subiectele obiectiv şi imparţial, iar conţinutul transmis se supune, teoretic, sub norme şi reglementări audio-vizuale. Din cauza presiunii publicităţii şi a aspectelor comerciale, mass-media şi mai ales ziarele au fost nevoite să renunţe la o parte din angajaţi pentru a-şi reduce costurile şi, în acelaşi timp, să treacă şi în online, să se reinventeze prin crearea unor pagini web aferente. Mass-media în online, la fel ca *social media,* a devenit un intermediar al *fake news*, al partidelor populiste, asemeni unei bule care creează o diviziune virtuală a societăţii.

[12] Ngwodo, *„Addressing Hate Speech",* 97.
[13] Ngwodo, *„Addressing Hate Speech",* 97.

Noile tehnologii fac ca răspândirea informațiilor să fie aproape instantă, de aceea contracararea dezinformării este un proces asimetric care necesită o viziune clară, măsuri etice și responsabile pentru o recâștigare a încrederii în mass-media și o informare corectă și obiectivă a publicului.

Spațiul digital este imperfect, dar democratic. Comunicarea fără limitări de timp sau spațiu geografic poate fi privită ca o monedă cu două fețe: pe de o parte aduce beneficii guvernării și democrației prin promovarea valorilor, a drepturilor, inclusiv libertății de exprimare, însă pe de altă parte, folosită cu intenția de a influența opinia publică prin promovarea intenționată a *fake news* poate afecta calitatea democrației, poate genera accentuarea populismului prin scăderea drastică a importanței faptelor și ascensiunea apelului la emoții.

„Raționalitatea este amenințată de emoție, diversitatea de nativism, libertatea printr-o derivare spre autocrație [...] în inimă [...] este o prăbușire a valorii adevărului, comparabilă cu prăbușirea unei monede sau a unei acțiuni (d'Ancona, 2017: 4)."[14]

Anita Gurumurthy și Deepti Bharthur sunt cercetătoare la ONG-ul IT for Change cu rol consultativ special la Consiliul Economic și Social al Organizației Națiunilor Unite și a cărui activitate este focusată pe tehnologiile digitale, schimbările sociale și legătura dintre acestea. În *Democracy and the Algorithmic Turn,* acestea au abordat relația dintre democrație și tehnologie, respectiv rolul fundamental și în creștere al inteligenței artificiale și algoritmilor, care a facilitat atât dezbaterile politice, cât și modul în care sunt colectate și utilizate datele utilizatorilor în procesele electorale, guvernanță și procesele de luare a deciziilor. Acestea consideră că „inteligența digitală influențează și dictează comportamentele și rezultatele alegătorilor"[15], inteligența artificială repoziționând campaniile electorale. În această perioadă, numită de mai mulți autori ca perioadă post-adevăr, „viralitatea, viteza și *reachul* informațiilor digitale crește"[16], la fel și dezinformarea.

Dezinformarea, mult mai complexă decât termenul *fake news,* folosind tehnici manipulative și făcând apel la sentimente, poate alimenta panica și frica și poate submina capacitatea de a gândi obiectiv. Aceasta operaționalizează în baza a două criterii care pot acționa complementar sau separat: „falsitatea informației și/sau intenția de a induce în eroare"[17]. Puterea *fake news* se remarcă prin transformarea unor cuvinte simple în adevăruri absolute pentru care rațiunea publică nu caută pârghii de verificarea acestora, a faptelor sau a dovezilor care le susțin.

Expertul Grupului la nivel înalt pentru combaterea știrilor false și a dezinformării din mediul online din cadrul Comisiei Europene, Alina Bârgăoanu și conferențiarul universitar, Loredana Radu, ambele de la Facultatea de Comunicare și Relații Publice,

[14] Hannah Marshall, Alena Drieschova, *„Post-Truth Politics in the UK's Brexit Referendum"*, New Perspectives, Vol. 26, Nr. 3 (Februarie 2018): 91.
[15] Anita Gurumurthy, Deepti Bharthur, *„Democracy and the Algorithmic Turn",* SUR – International Journal on Human Rights, Vol. 15, Nr. 27 (Iulie 2018): 40.
[16] Gurumurthy, Bharthur, *„Democracy and the Algorithmic Turn",* 41.
[17] Miriam Lexmann, *„The European Union and Russia: Mirror-like Asimmetry in Hybrid Conflict",* International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs, Vol. 26, Nr. 3-4 (2017): 47.

din cadrul SNSPA, au descris în articolul *Fake news sau dezinformare 2.0? Câteva informaţii despre comportamentul digital al românilor,* amploarea pe care a luat-o comunicarea, inclusiv prin includerea unor noi cuvinte în vocabularul ştiinţelor sociale şi al oamenilor de rând, între care *fake news*, bule filtrante, auto-boţi virali. Aceşti termeni au captat atenţia publicului şi au intrat în limbajul curent, reconsiderând rolului informaţiei şi a puterii pe care aceasta o are, inclusiv sub forma persuasiunii, conducând la aprofundarea cercetării unor fenomene ample ca dezinformarea digitală, războiul de informaţii, ameninţările hibride.

Autoarele oferă opt argumente pentru care consideră că termenul *fake news* nu este suficient de cuprinzător şi enumeră alţi termeni propuşi pentru o definire cu o mai mare acurateţe a întregului fenomen: „tulburări de informaţie" (Wardle şi Derakhshan, 2017), „dezinformare digitală 2.0" (Bârgăoanu, 2018), „înşelăciune digitală" (Ghosh şi Scott, 2018)"[18]. Termenul *fake news*, susţin Alina Bârgăoanu şi Loredana Radu, este mult prea general şi neancorat în ascensiunea contemporană a online-ului, în timp ce termenul *dezinformare 2.0* cuprinde şi răspândirea conţinutului digital facilitat de inteligenţa artificială prin intermediul conturilor automate, boţilor, trolilor şi publicitatea bazată pe algoritmi până la stadiul de propagandă.

Termenul de tulburare informaţională *(information disorder)* a apărut într-un raport publicat de Consiliul Europei în 2017 şi a fost descris drept o problemă socială. „O poluare informaţională la scară largă"[19] care se manifestă printr-o „supraîncărcare de informaţii irelevante, nesolicitate pe care oamenii le cresc în epoca internetului"[20], informaţii necontrolate din spaţiul public, diseminate prin paginile web sau în *social media.* Preşedintele Consiliului European, Donald Tusk a declarat că rezultatul Brexit este cu certitudine un rezultat al acestui fenomen.

Autorul lucrării *Tratat de dezinformare,* Vladimir Volkoff a definit dezinformarea ca o tehnică ce permite prezentarea eronată a informaţiilor generale, care determină publicul să susţină sau să se alăture unor acte colective. Acesta prezintă elementele fundamentale ale dezinformării: manipularea deliberată a opiniei publice, mijloacele de diseminare a mesajelor falsificate cu scopul de a deturna mijloacele de comunicare de la scopul lor principal de informare obiectivă, adevărată şi corectă şi obiectivele urmărite, cum ar fi printre altele dispreţuirea politicienilor sau a candidaţilor politici, afectarea instituţiilor politice şi a mass-media.

Sander van der Linden, profesor în psihologie socială la University of Cambridge, descrie dezinformarea, în *The Future of Behavioral Insights: on the Importance of Socially Situated Nudges,* prin prisma ştiinţei comportamentale şi consideră că este „o ameninţare serioasă pentru abilitatea oamenilor de a-şi forma judecăţi bazate pe dovezi (Lewandowsky şi *colab.*, 2017; Schwarts şi *colab.*, 2016; van der Linden, 2017b)".[21]

---

[18] Alina Bârgăoanu, Loredana Radu, *„Fake News or Disinformation 2.0? Some Insights into Romanians' Digital Behaviour",* Romanian Journal of European Affairs, Vol. 18, Nr. 1 (Iunie 2018): 26.

[19] Dagmar Rychnovská, Martin Kohút, *„The Battle for Truth: Mapping the Network of Information War Experts in the Czech Republic",* New Perspectives, Vol. 26, Nr. 3 (2018): 59.

[20] Rychnovská, Kohút, *„The Battle for Truth",* 60.

[21] Sander van der Linden, *„The Future of Behavioral Insights: on the Importance of Socially Nudges",* Behavioural Public Policy, Cambridge University Press (August 2018): 212.

Dezinformarea, consideră europarlamentarul Miriam Lexmann în articolul *The European Union and Russia: Mirror-Like Asymmetry in Hybrid Conflict,* reprezintă una dintre vulnerabilităţile actuale ale Uniunii şi pe de o parte generează subminarea încrederii în instituţiile democratice producând zdruncinări ale democraţiei şi sistemului politic şi, pe de altă parte, influenţează cetăţenii zdruncinând sistemul de comunicare prin valorificarea *social media*.

„Nu pare o exagerare să spunem că dezinformarea răspândită de *social media* a subminat funcţionarea democraţiei la nivel global"[22]**.**

Social media reprezintă un nou instrument de comunicare şi de promovare a ideilor care oferă posibilitatea liderilor politici şi oamenilor simplu de a se adresa direct poporului, în online publicul fiind mult mai numeros, însumând milioane de oameni, decât cititorii unui articol în print, ascultătorii unei intervenţii la radio sau televiziune.

Anya Schiffrin, profesor la Columbia University School of International and Public Affairs, susţine în *Disinformation and Democracy: the Internet Transformed Protest but Did Not Improve Democracy* (Schiffrin, 2017), că apariţia internetului a fost considerat ca o poartă de acces spre informaţii, iar apariţia Facebook ca „o platformă care ar aduce democraţia în lume"[23] şi în ciuda tuturor criticilor şi speculaţiilor de la acea vreme s-a acordat prea puţină atenţie posibilităţii apariţiei fenomenului dezinformării şi efectele aferente. Informaţia este acum diversă şi disponibilă într-o varietate de surse, circulând cu o viteză ameţitoare, fără nicio reglementare în online.

Viteza de răspândire a informaţiei şi lipsa barierelor geografice sunt facilitate de tehnologie, iar *social media* este instrumentul, am putea spune, democratic care asigură gratuit libertatea de exprimare şi pune la dispoziţia tuturor surse alternative şi diversificate de informare, oferindu-le utilizatorilor, sub umbrela accesului nerestricţionat, puterea şi controlul asupra informaţiei, în egală măsură puterea propriei analize şi interpretări şi oportunitatea de a le exprima în spaţiul public la un nivel fără precedent, ca timp, spaţiu şi costuri.

Ronald J. Deibert prezintă în *The Road to Digital Unfreedom – Three Painful Truths about Social Media* trei adevăruri despre *social media:* „1) că modelul de afaceri *social media* se bazează pe o supraveghere profundă şi implacabilă asupra datelor personale ale consumatorilor cu scopul de a *targeta* publicitatea; 2) că permitem acest nivel uimitor de supraveghere de bunăvoie, dacă nu chiar cu totul în mod conştient; şi 3) că *social media* este departe de a fi incompatibilă cu autoritarismul şi, într-adevăr, se dovedeşte a fi printre cei mai eficienţi facilitatori."[24]

Ronald J. Deibert apreciază că noul mod al platformelor şi *social media* de a face profit din publicitate pe internet prin *profilingul* utilizatorilor pentru a primi publicitate *targetată*, produce transformări globale. Folosind argumentul că facilitează gratuit accesul la informaţii utile, Google, consideră autorul, reprezintă de fapt „un sistem masiv

[22] Anya Schiffrin, *„Disinformation and Democracy: the Internet Transformed Protest but Did Not Improve Democracy",* Journal of International Affairs, The Trustees of Columbia University, New York, Vol. 71, Nr. 1 (Iarnă 2017): 118.
[23] Schiffrin, *„Disinformation and Democracy",* 117.
[24] Ronald J. Deibert, *„The Road to Digital Unfreedom. Three Painful Truths about Socia Media",* Journal of Democracy, Vol. 30, Nr. 1 (Ianuarie 2019): 26.

de supraveghere comercială”[25] prin colectarea a cât mai multe date despre utilizatorilor „care ne dezvăluie obiceiurile, relaţiile sociale, gusturile, gândurile, opiniile, consumul de energie, bătăi ale inimii, chiar şi modele de somn şi visele”[26], analizarea acestora, astfel încât să le cunoască preferinţele, să îi ghideze într-o bulă filtrată în conformitate cu ideologia exprimată online şi în funcţie de acestea să le ofere informaţii personalizate sau chiar să partajeze sau să vândă bazele de date cu informaţii personale către terţi, cum e cazul Facebook către Amazon, Apple şi alţi producători de dispozitive, în total 60 de terţi.

Marc Tuters, director al Open Intelligence Lab, cercetător la Iniţiativa Metodelor Digitale şi senior lector al Universităţii din Amsterdam, a abordat în articolul său intitulat *Fake News* legătura dintre schimbarea lumii din ultimii ani şi dezvoltarea dinamică a internetului, cu precădere prin intermediul *social media* care, apreciază autorul, facilitează creşterea numărului de ştiri false şi răspândirea dezinformării, cu o forţă revelatoare. Marc Tuters aseamănă acest parcurs cu teoria *echo chamber* (camerei de ecou), în care publicul caută constant în mod intuitiv, dar inconştient, să îşi construiască şi să îşi consolideze propriile opinii, precum şi să emită judecăţi de valoare morală, ignorând explicaţiile raţionale şi amplificându-le în sistemul lor de comunitate închis, fiind astfel în conformitate cu valorile grupului.

În *The Age of Weaponized Narrative or Where Have You Gone, Walter Cronkite?* (Allenby, 2017) autorul analizează puterea naraţiunii în era tehnologiei şi afirmă că naraţiunea nu mai este doar o simplă descriere a unor evenimente, fapte, situaţii, ci a devenit o strategie complexă care poate fi adaptată într-o varietate de contexte, iar succesul acesteia implică nu doar simpla relatare, ci şi domenii precum neurologia, psihologia, economia şi marketingul, creând un sentiment de apartenenţă prin identificarea cu anumite identităţi. Naraţiunea care utilizează *fake news* şi se desfăşoară ca propagandă produce fragmentare socială, subminează instituţiile, întăreşte populismul şi respinge legitimitatea adversarului, oricare ar fi el, susţine identitatea, atacă valorile şi credinţele adversarului, creează confuzie, neîncredere şi este cea mai puţin costisitoare.

În *social media* comunităţile au dobândit o semnificaţie enormă prin faptul că prin intermediul internetului, care are o deschidere pentru interpretarea şi contestarea informaţiilor din online, publicul poate să îşi vehiculeze propriile interpretări, iar cei din comunităţile online să le valideze şi să le susţină. Cea mai grea muncă a publicului acum este să se informeze, să apeleze la mai multe surse, să le selecteze dintr-un ocean de informaţii, să filtreze ceea ce citeşte deoarece în *social media* fiecare utilizator online trăieşte prin prisma bulei informaţionale care îi este furnizată în baza unor algoritmi care detectează şi servesc pattern-uri, informaţiile fiind personalizate.

În urma unei cercetări[27], Robert Epstein şi Ronald Robertson au emis ipoteza conform căreia motoarele de căutare sunt părtinitoare prin faptul că servesc informaţii

[25] Deibert, *„The Road to Digital Unfreedom”,* 26.
[26] Deibert, *„The Road to Digital Unfreedom”,* 27.
[27] Robert Epstein, Ronald E. Robertson, *„The Search Engine Manipulation Effect (SEME) and Its Possible Impact on the Outcomes of Elections”,* Proceedings of the National Academy of Sciences 112 (August 2015).

personalizate pentru fiecare individ, în funcţie de profilul său în mediul online, iar intenţia de vot ar fi influenţată prin manipulare în proporţie de 2-4% prin mesaje care fac apel la suveranitate venite din partea unui lider cu putere, mai ales în rândul alegătorilor indecişi – aproximativ 20% dintre aceştia care şi-au schimbat preferinţa de vot ca urmare a informaţiilor *servite* de motoarele de căutare.[28]

Balázs Bőcskei a descris comunităţile online, unde utilizatorii pot să comunice unii cu alţii prin intermediul *social media,* ca „insule digitale"[29], fiecare trăind virtual într-o bulă informaţională, paralelă cu cealaltă, fără puncte de intersectare, iar în funcţie de algoritmi este generat înspre utilizator un anumit tip de conţinut, de informaţii. Astfel, imparţialitatea sau obiectivitatea unei informaţii este imposibil de stabilit, fiecare utilizator având adevărul lui.

Autorii articolului *The Battle for Truth: Mapping the Network of Information War Experts in the Czech Republic,* Dagmar Rychnovská şi Martin Kohút împărtăşesc opinia potrivit căreia explicaţiile bazate pe fapte, ştiinţă ale experţilor îşi pierd relevanţa în faţa naraţiunilor care stârnesc emoţie, diseminarea *fake news* fiind accelerată prin intermediul *new media,* iar acesta este un fenomen de *information disorder.*

În *Digital Challenges to Democracy: Politics of Automation, Attention, and Engagement,* profesorul asistent în relaţii internaţionale la Kadir Has University, H. Akin Unver scrie despre schimbarea comunicării în contextul apariţiei platformelor digitale care interconectează politicieni, alegători, afaceri şi publicitate. Acesta prezintă avantajele noilor moduri de comunicare, printre care apropierea oamenilor cu viziuni apropiate, dar şi dezavantajele, distanţarea celor cu viziuni diferite care dezvoltă chiar poziţionări ostile faţă de exprimările neîmpărtăşite.

Una dintre cele mai ample analize de până acum cu privire la modul de răspândire a ştirilor în online a fost realizată în 2018 de Soroush Vosoughi şi colaboratorii săi care au descoperit că „*fake news* s-a răspândit mai departe şi mai repede prin *social media* decât informaţiile exacte".[30]

Dezvoltarea tehnologică, a internetului şi a *social media* au creat un mediu facil pentru liderii celor două campanii de a transmite mesajele pro *Remain* sau pro *Leave* prin intermediul mass-media sau direct, prin intermediul *social media.*

„Campania Brexit a fost dezbinată, antagonică şi hiper-partizană."[31]

Într-un raport, pornind de la criticile din spaţiul public referitoare la calitatea scăzută a celor două campanii cu privire la informaţiile transmise şi nivelul dezbaterilor, lipsa de corectitudine şi echilibru, Comisia Electorală arată că ambele campanii „au fost criticate pentru lipsa de acurateţe, tonul şi slăbiciunea în sprijinirea deliberării publice

[28] Cristian Pîrvulescu, *„Democraţia low cost în minunata lume iliberală",* Sfera Politicii, Nr. 1-2 (Februarie 2017): 55.
[29] Balázs Bőcskei, *„'Post-Truth Politics' as the Normal State of Politics",* Journal for Critical Organization Inquiry Tamara, Vol. 15, HAS Centre for Social Sciences Institute for Political Science, Budapesta (2017): 260.
[30] Anthony Perl, Michael Howlett, M. Ramesh, *„Policy-Making and Truthiness: Can Existing Policy Models Cope with Politicized Evidence and Willful Ignorance in a "Post-Fact" World?,* Policy Science (Septembrie 2018): 594.
[31] Marshall, Drieschova, *„Post-Truth Politics in the UK's Brexit Referendum",* 94.

eficiente".[32]

Ronald J. Deibert, profesor de ştiinţe politice la University of Toronto, precizează în *The Road to Digital Unfreedom. Three Painful Truths about Socia Media* (Deibert 2019), că studiile şi rapoartele de *intelligence* arată că atât în cazul Brexit, cât şi în cazul alegerilor prezidenţiale din 2016, rolul *social media* a fost semnificativ, actori statali şi non-statali folosind mediul virtual ca pe un instrument cu scopul de a manipula şi influenţa, platformele îndepărtându-se de rolul de a facilita accesul la informare.

Hans Asenbaum, doctorand şi lector invitat la Centre for the Study of Democracy, Department of Politics and International Relations, University of Westminster, a abordat în articolul *Anonymity and Democracy: Absence as Presence in the Public Sphere,* noile provocări generate de tehnologie, aduse în prim-plan de comunicarea digitală: roboţii din *social media* care pledează precum susţinătorii politici, care creează şi distribuie mesaje politice cu rolul de a influenţa percepţiile alegătorilor. Dezinformarea, manipularea, propaganda sunt personalizate pe grupuri ţintă, urmăresc apelul la emoţii, iar prin intermediul internetului, răspândirea *fake news* se face prin informaţii personalizate, falsuri subiective care par credibile, în cel mai scurt timp. „Ambele campanii ale lui Donald Trump pentru preşedintele SUA în 2016 şi pentru Brexit în referendumul din Marea Britanie în acelaşi an au fost puternic susţinute de agenţi artificiali ale căror păpuşari au rămas în întuneric."[33]

Pe lângă pierderea încrederii, Nathaniel Persily consideră că este vorba şi despre pierderea puterii. În *Can Democracy Survive the Internet?,* lucrare ce prezintă aspecte privind impactul asupra democraţiei SUA a puterii noilor tehnologii, a *social media*, *fake news* şi a conturilor false care diseminează conţinut înşelător oriunde în lume, acesta opiniază că, prin complementaritate, acestea ajung să stabilească noi orizonturi despre ce înseamnă campania şi candidatura în alegeri. „Vedem utilizarea cu succes a *social media* în referendumul Brexit, în care susţinătorii erau de şapte ori mai numeroşi decât oponenţii pe Twitter şi de cinci ori mai activi pe Instagram."[34]

Hannah Marshall şi Alena Drieschova susţin că succesul campaniei *Leave* s-a datorat strategiei concentrate pe mesaje în *social media*, unde a investit o bună parte din resurse pentru a disemina cu bună ştiinţă *fake news* în spaţiul public, care apoi a fost propagat de mass-media şi de *social media*, şi a ajuns la publicul ţintă: cetăţenii britanici. Un exemplu este Dominic Cummings, un strateg politic britanic şi consilier al lui Boris Johnson şi al altor politicieni renumiţi din Regatul Unit. Acesta ar fi avut „aproape un miliard de reclame *targetate* şi aproape toţi banii în comunicarea digitală"[35].

În legătură cu referendumul privind apartenenţa Regatului Unit la Uniunea Europeană, Marco Bastos şi Dan Mercea, lectori în media şi comunicare la University of London au descoperit 10 milioane de *tweeturi* despre Brexit şi o reţea de 13.493 de

[32] James Organ, *„Legal Regulation of Campaign Deliberation",* Politics and Governance, Vol. 7 (Iunie 2019): 268.
[33] Hans Asenbaum, *„Anonymity and Democracy: Absence as Presence in the Public Sphere",* American Political Science Review (Aprilie 2018): 469.
[34] Nathaniel Persily, *„Can Democracy Survive the Internet?",* Journal of Democracy, Vol. 28, Nr. 2 (Aprilie 2017): 64.
[35] Marshall, Drieschova, *„Post-Truth Politics in the UK's Brexit Referendum"*, 95.

conturi false care au publicat referitor la acest subiect, folosind *hashtaguri* ca: *#voteleave, #voteremain, #votein, #voteout, #leaveeu, #bremain, #strongerin, #brexit* şi *#euref.*

Cercetători ai Oxford University au abordat impactul *social media* asupra referendumului UE[36], analizând campaniile de pe Instagram, pe o perioadă de 30 de săptămâni, în cifre însemnând 18.000 de utilizatori şi 30.000 de postări. Concluziile au arătat că *Leave* a dominat constant prin mesaje puternice şi emoţionale, iar alegătorii indecişi au fost influenţaţi de mesajele şi informaţiile postate, unii într-o aşa măsură încât din nehotărâţi au devenit votanţi ai ieşirii Regatului Unit din Uniunea Europeană. În comparaţie cu *Remain,* campania *Leave* a câştigat de două ori mai mulţi simpatizanţi şi susţinători, care au fost de cinci ori mai activi. Un top trei al celor mai populare *hashtaguri* arată că toate sunt în favoarea *Leave: #Brexit*, *#Beleave* şi *#VoteLeave.* „Volumul de *tweeturi* care a îndemnat Marea Britanie *#VoteRemain* a fost rapid atenuat de enorma turbulenţă cauzată de trendul *hashtagului #IVotedLeave* în ziua referendumului."[37]

Directorul Oxford Internet Institute şi profesor în sociologie, comunicare şi afaceri internaţionale, Philip N. Howard şi doctorandul în sociologie la Corvinus University din Budapesta, Bence Kollanyi au analizat utilizarea *boţilor* pe Twitter, în cazul Brexit. Aceştia au constatat că pe de o parte, *hashtagurile Leave* au predominat, iar pe de altă parte, că „mai puţin de 1% din conturile eşantionate generează aproape o treime din toate mesajele"[38]. Cercetarea lor demonstrează că *Leave* a livrat în mod semnificativ conţinut pe Twitter. Rezultatele cercetărilor sunt susţinute şi de Vyacheslav Polonski, *network researcher* la Oxford University, care afirmă că „folosind internetul, tabăra *Leave* a reuşit să creeze percepţia sprijinului publicului larg pentru cauza lor, care a acţionat ca o profeţie care se împlineşte pe sine, atrăgând mai mulţi alegători de partea Brexit"[39]. În social media, Vyacheslav Polonski remarcă, în 2016, faptul că „nu doar că suporterii Brexit au avut un mesaj mai puternic şi emoţional, dar au fost mai eficienţi în utilizarea social media."[40]. Pe Twitter, remarcă cercetătorul de la Oxford University, „tabăra *Leave* depăşeşte tabăra *Remain* cu 7 la 1"[41]. Cu astfel de cifre este justificată întrebarea „Cât de mult a contat *social media* în cazul Brexit?".

Balázs Bőcskei, cercetător în cadrul Department of Government and Public Policy, Hungarian Academy of Sciences, consideră că unele dintre explicaţiile pentru rezultatul alegerilor prezidenţiale americane din 2016 şi pentru Brexit sunt politica post-adevăr şi

[36] ***, Vyacheslav Polonski, *„EU Referendum Analysis 2016: Media, Voters and the Campaign",* 2016, disponibil la https://www.referendumanalysis.eu/, accesat la 24.01.2020.
[37] ***, Polonski, *„EU Referendum Analysis 2016"*.
[38] Philip N. Howard, Bence Kollanyi, *„Bots, #StrongerIn, and #Brexit: Computational Propaganda During the UK-EU Referendum"*, SSRN Electronic Journal (Iunie 2016): 1-6.
[39] ***, Vyacheslav Polonski, *„Impact of Social Media on the Outcome of the EU Referendum"*, publicat în 2016, disponibil la https://www.referendumanalysis.eu/impact-of-social-media-on-the-outcome-of-the-eu-referendum-eu-referendum-analysis-2016/, accesat la 13.01.2020.
[40] ***, David A.L. Levy, Billur Aslan, Diego Bironzo, *„UK Press Coverage of the EU Referendum",* Reuters Institute for the Study of Journalism, Prime Research, publicat în 2016, disponibil la https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/ default/files/2018-11/UK_Press_Coverage_of_the_%20EU_ Referendum.pdf, accesat la 25.01.2020, 7.
[41] ***, Levy, Aslan, Bironzo, *„UK Press Coverage"*, 7.

digitalizarea politicii prin *social media*, în urma cărora alegătorii au votat ținând cont mai puțin de fapte. Hannah Marshall și Alena Drieschova susțin că votul britanicilor de a părăsi Uniunea Europeană este „un exemplu-cheie de politică post-adevăr”[42], îndeosebi a susținătorilor *Leave* care au fost influențați emoțional în urma mesajelor lansate în spațiul public de elite care nu mai prezintă încredere. Argumentele fundamentale susținute de autoare sunt pe de o parte dezvoltarea tehnologiei digitale asociată cu *social media*, aceasta din urmă fiind principala sursă de știri a utilizatorilor, dar care nu oferă acuratețe informațiilor, iar pe de altă parte, de neîncrederea în experți și expertiză.

Implicarea *fake news,* a algoritmilor și a boților pot crea un teren fertil și pot mări capacitatea de diseminare a informațiilor, făcând ca apelul la emoții să primeze în fața faptelor verificabile, iar prin influențarea deciziei alegătorilor poate fi afectat și perturbat *core-ul* democrației, și anume procesele electorale. Mobilizarea la vot în cazul referendumului privind apartenența Regatului Unit la Uniunea Europeană este „un exemplu clasic de dilema socială dificilă”[43], în opinia lui Sander van der Linden, care consideră că rezultatul poate fi influențat în procente mici privind numărul alegătorilor care se prezintă la vot, iar *social media* nu influențează doar comportamentul din online al unui utilizator, respectiv posibil alegător, ci și al prietenilor săi și, nu pe termen scurt, cercetători care au studiat comportamentul a peste un milion de utilizatori susținând că efectele comunicării în *social media* pot dura aproximativ doi ani.

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI

1. Lasch, Christopher. *The Revolt of the Elites and the Betrayal of Democracy.* New York, W.W. Norton&Company, 1994.

ARTICOLE DIN JURNALE ACADEMICE

1. Allenby, Braden R. *„The Age of Weaponized Narrative or Where Have You Gone, Walter Cronkite?”,* Issues in science and techology (Vară 2017): 65-70.
2. Asenbaum, Hans. *„Anonymity and Democracy: Absence as Presence in the Public Sphere”,* American Political Science Review (Aprilie 2018): 460-469.
3. Bârgăoanu, Alina. Radu, Loredana. *„Fake News or Disinformation 2.0? Some insights into Romanians' digital behaviour”,* Romanian Journal of European Affairs, Vol. 18, Nr. 1 (Iunie 2018): 26-27.
4. Bőcskei, Balázs. *„'Post-Truth Politics' as the Normal State of Politics”,* Journal for Critical Organization Inquiry Tamara, Vol. 15, HAS Centre for Social Sciences Institute for Political Science, Budapesta (2017): 258-260.
5. Brubaker, Rogers. *„Why Populism?”,* Theory and Society, Vol. 46 (Octombrie 2017): 363-379.
6. Deibert, Ronald J. *„The Road to Digital Unfreedom. Three Painful Truths about Social Media”,* Journal of Democracy, Vol. 30, Nr. 1 (Ianuarie 2019): 26-27.
7. Epstein, Robert. Robertson, Ronald E. *„The Search Engine Manipulation Effect (SEME) and Its Possible Impact on the Outcomes of Elections”,* Proceedings of the National Academy of Sciences 112 (August 2015).
8. Gurumurthy, Anita. Bharthur, Deepti. *„Democracy and the Algorithmic Turn”,* SUR – International Journal on Human Rights, Vol. 15, Nr. 27 (Iulie 2018): 40-41.
9. Howard, Philip N. Kollanyi, Bence. *„Bots, #StrongerIn, and #Brexit: Computational Propaganda During the UK-EU Referendum”*, SSRN Electronic Journal (Iunie 2016): 1-6.

[42] Marshall, Drieschova, *„Post-Truth Politics in the UK's Brexit Referendum”*, 89.
[43] van der Linden, „*The Future of Behavioral Insights”,* 212.

10. Lexmann, Miriam. *„The European Union and Russia: Mirror-Like Asimmetry in Hybrid Conflict",* International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs, Vol. 26, Nr. 3-4 (2017): 47.
11. Marshall, Hannah. Drieschova, Alena. *„Post-Truth Politics in the UK's Brexit Referendum",* New Perspectives, Vol. 26, Nr. 3 (Februarie 2018): 89-96.
12. McGeehan, Timothy P. *„Countering Russian Disinformation",* Parameters, Vol. 48, Nr. 1 (Primăvară 2018): 50.
13. Muliro, Arthur. *„No Easy Choices: Politics between Anachronistic Parties, Holograms and Vacuous Populists: An Interview with Roberto Savio",* Society for International Development Journal, Vol. 60 (Decembrie 2018): 158-160.
14. Ngwodo, Chris. *„Addressing Hate Speech",* Journal of Nation-building & Policy Studies, Vol. 2, Nr. 1 (Iunie 2018): 95-98.
15. Organ, James. *„Legal Regulation of Campaign Deliberation",* Politics and Governance, Vol. 7 (Iunie 2019): 268.
16. Pîrvulescu, Cristian. *„Democraţia low cost în minunata lume iliberală",* Sfera Politicii, Nr. 1-2 (Februarie 2017): 5-12.
17. Perl, Anthony. Howlett, Michael. Ramesh, M. *„Policy-Making and Truthiness: Can Existing Policy Models Cope with Politicized Evidence and Willful Ignorance in a "Post-Fact" World?,* Policy Science (Septembrie 2018): 594.
18. Persily, Nathaniel. *„Can Democracy Survive the Internet?",* Journal of Democracy, Vol. 28, Nr. 2 (Aprilie 2017): 64.
19. Rensmann, Lars. *„The Noisy Counter-Revolution: Understanding the Cultural Conditions and Dynamics of Populist Politics in Europe in the Digital Age",* Politics and Governance, Vol. 5 (Decembrie 2017): 129.
20. Richards, Robert C. Jr. *„Deliberative Mini-Publics as a Partial Antidote to Authoritarian Information Strategies",* Journal of Public Deliberation, Vol. 14, Art. 3 (Decembrie 2018).
21. Richardson, Joanna. Codona, Janie. *„Blame and Fear: Roma in the UK in a Changing Europe",* Journal of Poverty and Social Justice, Vol. 26, Nr. 1 (Februarie 2018): 95-96.
22. Rychnovská, Dagmar. Kohút, Martin. *„The Battle for Truth: Mapping the Network of Information War Experts in the Czech Republic",* New Perspectives, Vol. 26, Nr. 3 (2018): 58-60.
23. Schiffrin, Anya. *„Disinformation and Democracy: the Internet Transformed Protest but Did Not Improve Democracy",* Journal of International Affairs, The Trustees of Columbia University, New York, Vol. 71, Nr. 1 (Iarnă 2017): 117-120.
24. Suny, Ronald Grigor. *„The Crisis of Bourgeois Democracy: the Fate of an Experiment in the Age of Nationalism, Populism, and Neo-Liberalism",* New Perspectives on Turkey, Nr. 57 (2017): 119-128.
25. Unver, H. Akin. *„Digital Challenges to Democracy: Politics of Automation, Attention, and Engagement",* Journal of International Affairs, Vol. 71, Nr. 1 (Iarnă 2017): 127-146.
26. van der Linden, Sander. *„The Future of Behavioral Insights: on the Importance of Socially Nudges",* Behavioural Public Policy, Cambridge University Press (August 2018): 212-213.
27. Wolfgang Schüssel. *„Europe's Protective Power",* European View 16 (Decembrie 2017): 185-190.

ARTICOLE ŞI DOCUMENTE ONLINE

1. *„2016 Edelman Trust Barometer Finds Global Trust Inequality is Growing",* disponibil la https://www.edelman.com/news-awards/2016-edelman-trust-barometer-release, accesat la 22.01.2020.
2. Levy, David A.L. Aslan, Billur. Bironzo, Diego. *„UK Press Coverage of the EU Referendum",* Reuters Institute for the Study of Journalism, Prime Research, publicat în 2016, disponibil la https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2018-11/UK_Press_Coverage_of_ the_%20EU_Referendum.pdf, accesat la 25.01.2020.
3. Polonski, Vyacheslav. *„EU Referendum Analysis 2016: Media, Voters and the Campaign",* 2016, disponibil la https://www.referendumanalysis.eu/, accesat la 24.01.2020.
4. Polonski, Vyacheslav. *„Impact of Social Media on the Outcome of the EU Referendum",*

publicat în 2016, disponibil la https://www.referendumanalysis.eu/ impact-of-social-media-on-the-outcome-of-the-eu-referendum-eu-referendum-analysis-2016/, accesat la 13.01.2020.

MANIFESTATIONS OF NATIONALISM WITHIN THE AUSTRO-HUNGARIAN EMPIRE AT THE END OF THE XIX CENTURY AND THE BEGINNING OF THE XX CENTURY

Mihaela FLOREA (CONSTANTINESCU),
PhD, University of Bucharest

Abstract: In the second half of the nineteenth century and at the beginning of the twentieth century, a hybrid empire with a compromised political organization between two powerful nations, the Hungarian and the Austrian, appears on the European map. The peoples who are part of this empire are trying one by one to demand their right to national identity in the spirit of the idea of a nation that is gaining momentum during this period.

Keywords: nation, nationalism, national identity, federalization, national movement

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea Imperiul Austriac aduce pe scena politică una dintre cele mai ingenioase formule politice: dualismul austro-ungar. Adică Ungaria este independentă alături de Austria, dar conducerea ereditară rămâne Dinastiei de Habsburg; prin urmare, compromisul politic era în favoarea Austriei. Austro-Ungaria rămâne un imperiu, iar imperiul înseamnă multinaţionalism. De aceea, dualismul scoate la iveală alţi nemulţumiţi: cehi, sârbi, croaţi, sloveni, polonezi, români.[1]

Cehii sunt cei mai vocali pentru a fi recunoscuţi ca a treia naţiune conducătoare în Imperiu şi pentru realizarea unui trialism. Au existat tratative în acest sens între 1867 şi 1871; s-a încercat încoronarea la Praga a lui Frantz Iosif, dar Ungaria s-a opus cu putere. Cehii au rămas pentru dualism o problemă care trebuia ţinută sub control. Orice manifestare naţionalistă în Cehia ar fi dus la obligaţia Imperiului de a face concesii. Legea naţionalităţilor adoptată în anul 1868 (aceasta prevedea utilizarea limbii naţionale în administraţie, biserică şi şcoală), nu era suficientă pentru Cehia. Pentru Cehia era nevoie de o legislaţie specială precum: în 1880 limba cehă a fost recunoscută ca limbă oficială în administraţie şi justiţie, în 1882 Universitatea din Praga beneficiază de o secţie specială în limba cehă alături de secţia cu predare în limba germană, iar în Parlamentul de la Viena pătrund la începutul secolului XX mai mulţi deputaţi cehi. Toate aceste concesii au fost făcute de coroana dualistă austro-ungară tocmai pentru a înlătura manifestări violente ale naţionalismului ceh.[2] Căsătoria lui Franz Ferdinand cu o cehoaică nu a fost niciodată acceptată, ci doar tolerată uneori, accentuându-se ideea: ”Nu o lăsaţi niciodată să creadă că este de a noastră.”[3]

Nu acelaşi lucru se poate spune de celelalte naţiuni ale Imperiului Austro-Ungar: sârbi, croaţi, sloveni, români. Loialitatea popoarelor din Europa centrală şi estică faţă de

[1] Cf. Jean de Cars, *Rudolf de Habsburg și secretele de la Mayerling*, Editura Corint, București, 2018, p. 75
[2] Cf. Immanuel Geiss, Istoria lumii, Editura ALL, București, 2002, p. 414
[3] Greg King, Sue Woolmans, *Asasinarea arhiducelui*, Editura Corint, Bucureşti, 2017, p. 135

habsburgi scade pe măsura înlăturării pericolului otoman. În condiţiile crizei Imperiului Otoman, apar şi manifestările naţionaliste.

Identitatea naţională se identifica şi cu una religioasă: în timp ce croaţii şi slovenii erau romano – catolici, sârbii şi românii erau ortodocşi. Slovenii şi croaţii înclinau spre monarhia dualistă, dar au fost atraşi în spiritului naţionalismului romantic către slavii sudici şi către statul întemeiat de sârbi. Sârbii vor încerca două tipuri de naţionalisme: unul care dorea realizarea unei Serbii mari şi altul care urmărea o Serbie federalizată.[4]

Bosnia şi Herţegovina dobândite de coroana austro-ungară ca urmare a Congresului de la Berlin (1878), vor aduce monarhiei adevăratele probleme. Bosnia şi Herţegovina au fost ocupate militar de către Austro-Ungaria în 1878, dar anexate în 1908/1909; pentru că si Austria, dar şi Ungaria aveau graniţă comună cu Bosnia, s-a decis administrarea comună.

„Criza bosniacă" s-a manifestat şi prin problema identităţii naţionale, a unei identităţi comune bosniace, dar naţionaliştii sârbi vor reînvia ideea că bosniacii sunt urmaşi ai slavilor ortodocşi trecuţi la islam în urma ocupaţiei otomane. Anexarea Bosniei, războiul porcilor (1906÷1909 - prin care s-a interzis exportul de porci vii din Serbia către Austro-Ungaria), au amplificat tendinţele naţionaliste ale Serbiei asupra Bosniei şi Herţegovinei.

Bosnia îngrijora monarhia austro-ungară. Musulmanii din Bosnia s-au revoltat faţă de trupele austriece până în 1883 când se credea că a fost înfrântă ultima rezistenţă musulmană; dar în anul 1906 se formează *Organizaţia Naţională Musulmană* şi tendinţele naţionaliste se accentuează. Astfel, în 1910 un student Bogdan Zerajic a încercat să ucidă guvernatorul general austriac; cele cinci gloanţe trase asupra guvernatorului nu şi-au atins ţinta, dar apoi studentul s-a sinucis.[5] Exemplele de acest fel nu sunt puţine.

În 1912 este ucis ministrul croat al educaţiei de către un colaborator al *Mâinii Negre. Mâna Neagră* sau *Unitate sau Moarte* era o societate secretă întemeiată în 1901 pentru a lupta împotriva Austro-Ungariei; această societate dorea realizarea Serbiei Mari. Atitudinile pro austriece nu erau tolerate de către această societate şi regele Alexandru Obrenovici precum şi soţia sa Draga au fost ucişi în anul 1903. În august 1913 guvernatorul general al Croaţiei a fost împuşcat şi rănit, arhiducele Leopold Savator a fost victima unui atac la Zagreb în primăvara anului 1914. Un student croat înarmat a fost arestat când se urca într-un tren spre Viena dorind să-l omoare pe Franz Ferdinand, aşa cum mărturisea: "Doream să elimin acest gunoi care ne împiedică aspiraţiile naţionale."[6]

După 1908, tinerii născuţi sârbi bosniaci s-au văzut în mod forţat cetăţeni austrieci ceea ce au trezit acţiunile naţionaliste. Printre aceştia se număra şi Gvrilo Prinkip, Nedeljko Cabrinovici şi Trifko Gabrez; toţi studenţi de 19 ani cu o condiţie materială precară şi antrenaţi în propaganda anti austriacă. Aceştia nu se declarau adepţii *Mâinii Negre*, ci declarau că fac parte din *Mlada Bosna* sau *Mişcarea Tinerei*

[4] Cf. Immanuel Geiss, op. cit., p. 451
[5] Cf, Grec King, Sue Woolmans, op. cit., p. 247
[6] *Ibidem*, p. 249

Bosnii; aceşti tineri au decis să se sacrifice în scopul unirii slavilor de sud. Ţinta acestora era uciderea lui Franz Ferdinand, iar societatea teroristă Mâna Neagră nu era străină de acest obiectiv. Jovan Jovanovici, ministrul sârb la Viena avertiza despre pericolul vizitei arhiducelui Franz Ferdinand la Sarajevo:

"[vizita] va cauza multe nemulţumiri în rândurile sârbilor, care o vor considera un gest provocator. Manevrele ţinute în astfel de circumstanţe pot fi periculoase. S-ar putea ca vreun tânăr sârb să strecoare un glonţ adevărat în puşcă în loc de unul orb şi să tragă. Glonţul acela s-ar putea să-l lovească pe omul care l-a provocat. Prin urmare, ar fi bine sau rezonabil dacă arhiducele Franz Ferdinand nu ar veni la Sarajevo… "[7]

Franz Ferdinand nu a renunţat la vizită, naţionaliştii sârbi şi bosniaci şi-au dus la îndeplinire obiectivul şi istoria şi -a urmat cursul ştiut.

O altă problemă în cadrul monarhiei dualiste era aceea a evreilor; problema evreiască a iscat alte teorii naţionaliste. Începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea se constată şi în special la Viena un "val al convertirilor la catolicism."

Astfel*, "între 1868 şi 1903, aproximativ 9.000 de evrei vienezi s-au convertit".*[8] Convertirea se explică mai mult din necesitate de promovare profesională şi mai puţin din convingeri religioase.

Evreii nu erau recunoscuţi ca naţionalitate în Austro – Ungaria conform Constituţiei din decembrie 1867 . Legile austriece nu aduceau în discuţie *evreii* ci doar *confesiunea israelită;* dreptul prin lege al evreilor de a fi o naţionalitate egală cu celelalte popoare, ducea la tot felul de controverse. Astfel, apar organizaţii naţionaliste precum asociaţia evreiască naţionalistă numită *Kadimah*. Această asociaţie cerea sprijinul unor intelectuali ai vremii pentru a trage semnalul "chestiunii evreieşti."[9]

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea se distinge imaginea lui Wilhelm Marr care este responsabil de termenul *Antisemitism;* în 1870 acesta îşi lansează cartea cu titlul *Victoria antisemitismului asupra germanităţii.* La începutul secolului XX în presa vieneză exista o obsesie a *omniprezenţei evreieşti.*[10] Cu toate acestea antisemitismul austro-ungar se confunda de multe ori cu insultele schimbate între naţionalităţile imperiului: cehi mai ales. Faimosul primar al Vienei între anii 1897÷1910, Karl Lueger avea convingeri antisemite şi a susţinut legea care împiedica emigraţia evreilor ruşi şi români. Ideile sale vor fi o sursă de inspiraţie pentru Adolf Hitler. Ideile acestui primar erau îmbrăţişate şi de arhiducele Franz Ferdinand. Mulţi evrei nu luau în serios ideile sale pentru că cele mai multe rămâneau la nivelul vorbelor. Însuşi rabinul Joseph Samuel Bloch spunea*: "Dintre toţi duşmanii, Lueger era cel care mă neliniştea cel mai puţin."*[11]

Ceea ce se poate spune este că reactiile evreilor faţă de antisemitismul austro-ungar nu au fost unitare pentru că convertirile la catolicism sau protestantism, încurajate de autorităţi, au dus la spargerea unităţii rezistenţei evreieşti.

[7] *Ibidem*, p. 269
[8] Jacques Le Rider, *Modernitatea vieneză şi crizele identităţii*, Ed. Universităţii Alexandru Ioan Cuza, Iaşi, 1995, p. 231
[9] *Ibidem*, p. 235
[10] *Ibidem*, p. 241
[11] *Ibidem*, p. 245

Românii din Transilvania, Banat şi Bucovina vor reprezenta o altă "problemă naţionalistă" a monarhiei austro-ungare. Din a doua jumătate a secolului al XIX- lea, românii din Transilvania şi Banat se vor organiza în partide politice care vor adopta ca tactică de luptă fie activismul, fie pasivismul. În 1881 la *Conferinţa românilor* din Transilvania şi Banat cele două partide se vor unifica sub numele de *Partidul Naţional Român;* acum s-a hotărât redactarea unui *Memoriu* privind drepturile românilor în cadrul monarhiei austro-ungare. *Memorialul* rezultat a fost tipărit la Bucureşti şi Sibiu în franceză, germană, maghiară şi română[12]. Scopul *Memorialului* era acela de a face publică problema românească.

Revista *Tribuna* care apare în 1884 la Sibiu, condusă de Ioan Slavici va avea o atitudine austro-ungară. Obiectivul publicaţiei reieşea clar din cuvintele care stăteau pe frontispiciul revistei: *"Soarele românismului de la Bucureşti răsare."*[13]

Mişcarea memorandistă din 1892÷1894 se înscrie pe aceeaşi linie a revendicărilor româneşti din cadrul monarhiei dualiste. *Memorandul* care nega dreptul Ungariei de a stăpâni Transilvania, a fost semnat de lideri ai Partidului Naţional Român precum: Ion Raţiu, Gheorghe Pop de Băseşti; actul era tradus în cinci limbi: română, maghiară, germană, franceză şi italiană. Memorandiştii au fost arestaţi şi eliberaţi abia în 1895 când intervine regele României Carol I.

În Bucovina existau mai multe societăţi culturale care susţineau cauza românească precum *Şcoala română* - 1888, *Societatea academică Dacia* - 1905. În 1892 se înfiinţează şi *Partidul Naţional Român din Bucovina.*[14] Mişcarea naţională din Bucovina este cunoscută şi ca *mişcarea pentru tricolor* pentru că din 1898 guvernatorul Bucovinei a interzis arborarea steagului tricolor românesc. Personalităţi precum I.I. Bumbac, Aurel Onciul, Iancu Flondor vor întreţine mişcarea naţională din Bucovina.

Izbucnirea Primului Război Mondial vor scoate în evidenţă problemele Imperiului Austro-Ungar în principal la nivelul armatei; armata austro-ungară era o armată lipsită de unitate; soldaţii care aparţineau naţiunilor "tolerate" din Imperiu, de regulă dezertau pentru a trece la armata adversă aşa cum făceau românii. Acest aspect a făcut şi subiectul unor opere literare precum *Pădurea spânzuraţilor* de Liviu Rebreanu.

În concluzie, prăbuşirea Imperiului Austro-Ungar este rezultatul unei politici învechite care se baza pe o conducere autoritară fără a se ţine seama de schimbările politice şi ideologice ale Europei de la începutul secolului XX, fără a se ţine cont de drepturile naţiunilor care formau Imperiul. O federalizare a Imperiului venea chiar şi din partea românilor precum Aurel C. Popovici (1863÷1917); acesta scrie cartea *Statele Unite ale Austriei Mari.*[15] Cu ideea federalizării era de acord şi Franz Ferdinand care citise cartea lui Aurel C. Popovici, dar Imperiul Austro-Ungar a avut ghinion. Ghinionul Imperiului a fost tocmai lunga domnie conservatoare a lui Frantz Iosif (1848÷1916), evoluţia ideologiilor liberale care nu corespundeau unei organizări învechite. Apelul lui

[12] Nicolae Isar, *Istoria modernă a românilor 1774/1784 – 1918*, Editura Universitară, Bucureşti, 2006, p. 466
[13] *Ibidem*, p. 467
[14] *Ibidem*, p. 480
[15] Cf. Ion Bulei, *O istorie a românilor,* Editura Meronia, Bucureşti, 2007, p. 135

Carol al IV-lea, urmaşul lui Frantz Iosif, *Către popoarele mele credincioase* venea însă prea târziu.

Bibliografie:

Bulei, Ion, *O istorie a românilor,* Editura Meronia, Bucureşti, 2007
Cars de, Jean, *Rudolf de Habsburg şi secretele de la Mayerling*, Editura Corint, Bucureşti
Geiss, Immanuel, *Istoria lumii*, Editura ALL, Bucureşti, 2002
Isar, Nicolae, *Istoria modernă a românilor 1774/1784 – 1918*, Editura Universitară, Bucureşti, 2006
King, Grec, Woolmans, Sue, *Asasinarea arhiducelui*, Editura Corint, Bucureşti, 2017
Rider Le, Jacques, *Modernitatea vieneză şi crizele identităţii*, Editura Universităţii Alexandru Ioan Cuza, Iaşi, 1995

THE PURPOSE OF THE GAME IN PERSONALITY DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILD

Livia MUNTEAN,
MD, Western University "Vasile Goldiş" from Arad

Abstract: The didactic game used properly in the educational process has an exceptional role in the formation and development of the personality of the preschool child. It is believed that the literature has been enriched every year with new and ingenoius forms and ways of games that are as attractive and as diverse as possible. The purpose of teachers has left its mark on success in terms of choice and also in hamdling the most effective methods, strategies and techniques of good practice of games in the teaching act.

Key-words: game, didactic game, skill, educational practice, personality.

Pregătirea copilului pentru şcoală şi în general pentru viaţă se realizează în mod progresiv, începând cu primii ani ai existenţei şi se continuă, intensificându-se în grădiniţă, deoarece numai într-un proces desfăşurat şi organizat sistematic se poate realiza punerea de acord a nivelului de dezvoltare psihică cu cerinţele mereu sporite pe care le solicită şcoala.

Folosirea jocului în vederea formării aptitudinii de şcolaritate, devine astfel o problemă esenţială în practica educaţională, odată cu instituţionalizarea clasei pregătitoare ca autentică anticameră a clasei I şi, într-un plan mai îndepărtat al întregii şcolarităţi. Din această perspectivă, menirea educatoarelor a căpătat alte coordonate, aceasta trebuind să mânuiască cu pricepere metodele clasice îmbinate cu cele moderne. În felul acesta *„derularea unei activităţi nu va fi doar spectacolul artei didactice, ci mai ales, demonstraţia unui act conştient, conceput cu grijă de educatoare"*.

Putem analiza problematica aptitudinii de şcolaritate din dublă perspectivă: cea a grădiniţei, ce-i conferă copilului un nivel de dezvoltare psiho-fizică specifică maturizării şcolare şi a şcolii cu noile sale solicitări şi cerinţe.

Implicaţiile jocului în formarea aptitudinii de şcolaritate pot fi prezentate în multiple aspecte practic-aplicative ce pot constitui sugestii pentru factorii implicaţi în pregătirea copilului pentru activitatea şcolară.

De aceea, se doreşte ca rolul jocului didactic în formarea aptitudinii de şcolaritate la copilul de vârstă preşcolară - să fie un instrument necesar, accesibil din perspectiva muncii didactice, iar doritorii să găsească un răspuns sau o sugestie la problemele pe care le ridică trecerea de la perioada preşcolară la rigorile învăţării şcolare.

Jocul satisface, în cel mai înalt grad, nevoia de mişcare şi de acţiune a copilului. El deschide în faţa copilului nu doar universul activităţii, ci şi universul extrem de variat al relaţiilor interumane, oferind prilejul de a pătrunde în intimitatea acestora şi dezvoltând dorinţa copilului de a se comporta ca adulţii.

Jocul dă posibilitatea preşcolarului de a-şi însuşi funcţia socială a obiectelor, de a se familiariza cu semnificaţia socio-umană a activităţii adulţilor, de a cunoaşte şi stăpâni lumea ambientală. În sfârşit, jocul dezvoltă şi restructurează întreaga viaţă psihică a copilului.

Jucându-se cu obiectele, copiii îşi dezvoltă percepţiile de formă, mărime, culoare, masă, îşi formează capacitatea de observare. Atunci când un copil trebuie să construiască o casă, el îşi elaborează planul construcţiei la nivel mintal şi apoi o construieşte, acest lucru contribuind la dezvoltarea reprezentărilor.

În joc copiii născocesc, modifică realitatea şi ca urmare îşi vor dezvolta capacitatea de inventivitate. Tot în joc ei trebuie să reţină regulile jocurilor, acest lucru contribuind la dezvoltarea memoriei, conformându-se regulilor jocului li se dezvoltă însuşirile voinţei: răbdare, perseverenţă, stăpânire de sine.

„Jocul stimulează creşterea capacităţii de a trăi din plin, cu pasiune fiecare moment, organizând tensiunea proprie a acţiunilor cu finalitate realizată, având funcţia de o mare şi complexă şcoală a vieţii". Pe fiecare treaptă a dezvoltării sale individuale, copilul este multilateral legat cu lumea, însă, de fiecare dată, aceste legături multilaterale se realizează prin intermediul unei activităţi determinate, care, fără a le exclude pe celelalte, se impune totuşi ca o dominantă.

Tocmai activitatea dominantă constituie nucleul întregului sistem activ al copilului într-o fază sau alta de dezvoltare psihică. Pentru copilul preşcolar această activitate dominantă este jocul.

Graţie jocului, preşcolarul îşi apropie în modul activ informaţia socială - fie aceasta culturală, morală sau cognitivă, o transpune în roluri şi o interpretează. E ca şi cum copilul refuză să înţeleagă şi să primească ceea ce vede şi ce aude în jurul său fară "a monta" şi pune în scenă evenimentele exterioare. Jocul este, deci, *„o codificare sui-generis a experienţei sociale care o face pe aceasta accesibilă recepţiei copilului"* afirmă Pantelimon Golu în lucrarea sa *„Comunicare, joc, învăţare"*.

Buna desfăşurare a jocului reclamă cooperarea şi coordonarea acţiunilor individuale. Cooperând şi coordonându-se, copiii se inter-influenţează psihic şi-şi modelează comportamentele unii faţă de alţii. Jocul devine astfel sursă de socializare şi mecanism de integrare în grup. Reunind aceste aspecte putem spune că jocul se înscrie între două coordonate: una verticală care asigură conexiunea cu modelele sociale, alta orizontală care asigură conexiunile interindividuale.

Libertatea copilului în joc nu este una absolută, lipsită de restricţie sau constrângere, ci aflată paradoxal în permanenţă sub îndrumarea competentă a educatoarei. Jocul, din perspectiva copilului, se înfăţişează astfel ca o activitate „de plăcere", iar din cel al educatorului este o preocupare instructiv - educativă de mare răspundere şi cu mari valenţe formative.

Educatoarele sunt cele care trebuie să formeze şi să dezvolte la copii capacitatea de a aborda teme variate de activitate şi de a îmbogăţi treptat conţinutul acestora în pas cu adâncirea cunoaşterii şi a perfecşionării priceperilor şi obişnuinţelor în activitatea de joc. Am observat că jocurile copiilor se dezvoltă odată cu dezvoltarea lor psihică

generală, pe măsură ce acumulează o experienţă mai bogată. Jocurile au particularităţile lor specifice, condiţionate de diferite etape ale copilăriei.

La vârsta de 3 ani, survine un moment foarte important în dezvoltarea jocului-substituirea pe plan imaginar a funcţiilor specifice obiectelor. Copilul duce degetul, care simbolizează lingura, la gura păpuşii şi-i o hrăneşte. Copilul face primii paşi în crearea unor astfel de situaţii imaginare de joc, când denumeşte stările presupuse ale păpuşii (ex: păpuşa este „bolnavă", păpuşa „vrea să doarmă") şi când îşi imaginează însuşirile obiectelor (supa „este fierbinte", îngheţata „este rece").

La această vârstă, în dezvoltarea jocurilor de creaţie, un moment important îl constituie asemănarea de către copii a rolului unei persoane şi atribuirea acestuia unei păpuşi.

De cele mai multe ori, în jurul vârstei de 5 ani, copiii aleg nu atât subiectul, cât rolul jocului: „eu voi fi mama", „eu sunt doctorul". Acest moment marchează o nouă fază de dezvoltare a jocului. Copilul începe să-şi asume rolul adultului, să atribuie jucăriilor sale roluri diferite, să le denumească cu numele diferitelor persoane, să stea de vorbă cu ele şi să acţioneze asupra lor în funcţie de situaţiile de joc.

Apariţia temei jocului este sesizată atât în jocurile de construcţii, cât şi în cele cu subiecte din viaţa cotidiana. Tema jocului este determinată de jucării şi de natura materialelor de construcţii cu care se joacă copilul. Temele jocurilor sunt sărace în conţinut, fapt explicat de modesta experienţă a copiilor la această vârstă.

Conţinutul jocurilor îl constituie precumpănitor impresiile pe care ei şi le formează în familie şi grădiniţă. În jocurile lor, copiii mici repetă aceleaşi acţiuni, de exemplu: încarcă cuburi, „lemne" în camioane, le descarcă şi apoi le încarcă din nou, repetând aceleaşi acţiuni de nenumărate ori.

Totuşi, spre deosebire de acţiunile antepreşcolarilor, la preşcolarii mici apare mai evidentă logica reală a acţiunilor adultului. Procesul de închegare şi conturare a subiectului la această vârstă are câteva momente caracteristice. La început, în jocurile de construcţii, copilul nu-şi fixează iniţial tema construcţiei. El aranjează cuburile unele peste altele şi abia după ce le-a aşezat pe toate, el întrezăreşte imaginea unui obiect cunoscut. De la această etapă a apariţiei ocazionale a temei, copilul trece la realizarea intenţionată a imaginii constructive.

Lipsa planului de construcţie la preşcolarii mici este evidentă şi prin răspunsul pe care-1 dă copilul la întrebarea: „Ce vei construi?" el răspunzând: „Voi vedea". Intenţia constructivă nu este conştientizată, ea i se dezvăluie copilului în procesul de construire.

În legătură cu rolurile pe care copilul şi le asumă în cadrul jocurilor cu subiecte din viaţa cotidiană, copilul trece cu uşurinţă de la un rol la altul. Jocul copilului este mai mult individual decât colectiv, deşi copiii se joacă în colectiv, ei îşi înţeleg greu dorinţele şi intenţiile reciproce, legăturile dintre copii fiind instabile.

Rolurile pe care şi le asumă copiii de 3 ani implică şi numite reguli chiar simple fiind, copiii nu le înţeleg şi de aceea nici nu le respectă. În jocurile copiilor de 4 ani, rolul acceptat mai predomină asupra regulii. Pentru copil este mai important să execute rolul

decât să respecte regula, conduita copilului fiind subordonată mai mult rolului, numai în aceasta măsură sunt respectate şi regulile.

Comparativ cu jocurile copiilor din grupele mici şi mijlocii cele ale copiilor din grupa mare şi clasa pregătitoare se îmbogăţesc sub aspectul conţinutului lor social, ca urmare a acumulării de cunoştinţe, a socializării copiilor, îmbogăţirea experienţei perceptive acumulate prin lărgirea sferei de reprezentări, prin dezvoltarea imaginaţiei şi gândirii, a limbajului şi prin stabilizarea crescândă a intereselor.

În această perioadă, jocurile copiilor nu se reduc numai la acţiuni externe, copiii reflectând viaţa mai amplu. De exemplu, în jocurile de creaţie cu subiecte din viaţa cotidiană, copilul jucându-se, „de-a mecanicul de locomotivă", execută mişcări care imită acţiunea mecanicului care conduce locomotiva, emite sunetele care imită şuieratul trenului, dar el şi trăieşte acest rol transpunându-se în acea situaţie pentru el reală.

Aceste roluri nu mai au instabilitatea rolurilor întâlnite la preşcolarii mici. Atitudinea lor la această vârstă în alegere jucăriilor devine mai selectivă. Folosind o jucărie care substituie obiectul imaginat, copiii caută ca jucăria prin mărime, formă şi alte însuşiri, să fie cât mai asemănătoare cu obiectul substituit.

Sub aspectul caracterului colectiv al jocului, se poate afirma că preşcolarii grupelor mari şi clasa pregătitoare, înainte de a începe un joc colectiv, stabilesc subiectul, îşi repartizează rolurile şi caută să-şi coordoneze acţiunile în procesul desfăşurării jocului. Ei îşi coordonează acţiunile pentru a realiza tema jocului şi pentru a respecta regulile jocului care treptat devin obligatorii pentru toţi participanţii la joc. Conţinutul jocurilor la grupa de 6 ani este mult mai bogat şi mai complex decât la celelalte grupe premergătoare.

La această vârstă, conţinutul jocurilor îl constituie nu numai impresiile vieţii cotidiene, ci şi imaginile artistice din povestiri, cunoştinţele dobândite cu alte ocazii. Copiii urmăresc riguros succesiunea acţiunilor desfăşurate în joc, căutând logica acţiunilor reale. Pe lângă acţiunea desfăşurată în joc, pe copil îl interesează scopul ei şi rezultatul final.

O caracteristică a gândirii preşcolarilor de 3-5 ani este caracterul ei concret, iar atenţia acestora este instabilă şi experienţa cognitivă redusă. Astfel că, acestor preşcolari le sunt accesibile jocurile simple cu reguli elementare. La această vârstă, mecanismele neurofiziologice sunt în curs de dezvoltare, iar sistemul verbal exercită un foarte slab control asupra reacţiilor motrice. De aceea, nu în toate cazurile cuvântul constituie un stimulent suficient de puternic pentru a declanşa sau frâna mişcările copilului.

Copiilor din grupa mică-mijlocie le plac jocurile imitative, jocurile cu subiecte simple cum ar fi: „Ursuleţul", „Puişorii şi uliul", „Lupul şi oile", jocurile în care mişcările sunt însoţite de onomatopee. Uneori educatoarea îndeplineşte un rol, iar celălalt rol (roluri) este îndeplinit de un copil sau mai mulţi (ex: „Lupul şi oile", „Vrăbiuţele şi pisica").

Concomitent cu avansarea în vârstă a copiilor, cu dezvoltarea lor biopsihosocială, rolurile sunt preluate de copii, acestea amplificându-şi sarcinile.

De la vârsta de 5 ani, mecanismele inhibiţiei sunt mai stabile, stăpânirea de sine este mai bine dezvoltată, la fel şi capacitatea de orientare în situaţiile de joc. Datorită influenţelor educative s-a lărgit sfera cunoştinţelor şi a reprezentărilor despre realitatea înconjurătoare.

Pentru a influenţa dezvoltarea copiilor prin intermediul jocurilor didactice este necesar ca educatoarea să cunoască particularităţile specifice ale jocurilor la cele trei grupe preşcolare, şi în acelaşi timp să fie preocupată şi de amplificarea gradată a sarcinilor didactice ale jocului pentru a nu întârzia sau stagna dezvoltarea copiilor.

Copiii de 3-4-5 ani nu sunt capabili să desfăşoare în mod independent jocul didactic. La această vârstă, copiii sunt atraşi de acţiunea ca atare a jocului, de situaţia lui intuitivă nemijlocită. Impresiile concrete acţionează asupra preşcolarilor mici mult mai puternic decât cuvântul educatoarei. Celor mici le este greu să înţeleagă sarcina jocului, să stabilească relaţii reciproce de comunicare, să respecte reguli. De aceea, la grupa mică există o singură regulă în joc-modul de acţiune.

Ajunşi la clasa pregătitoare, pe copii începe să-i intereseze rezultatul jocului, atrăgându-i nu numai aspectul distractiv al jocului dar şi posibilităţile de a se manifesta în colectiv, de a-şi arăta iscusinţa.

Datorită faptului că la această vârstă încep să se dezvolte mecanismele inhibitorii, copiii stau liniştiţi în timpul jocului, nu se deranjează între ei, răspund doar atunci când sunt întrebaţi, iar respectarea regulilor este generalizată.

Copiii grupei mari şi cei din clasa pregătitoare manifestă interes şi atractivitate spre jocuri care solicită eforturi intelectuale, sunt atraşi spre jucării a căror mânuire prezintă un grad de dificultate mai ridicat (ex: jucării demontabile, piese şi subansambluri specifice jocurilor Lego).

În jocurile copiilor grupei mari şi clasa pregătitoare, regulile sunt prezentate copiilor înainte de începerea jocului, aceştia le memorează şi le aplică în joc la momentul potrivit. Pentru aceştia, regula este ceva de neclintit.

Multiplele tipuri de jocuri pe care le voi prezenta în continuare constituie o formă de activitate specifică şi adaptată la nivelul de dezvoltare a preşcolarilor, toate aceste jocuri concurînd la dezvoltarea biopsihosocială a preşcolarilor.

J.Piaget defineşte jocul *"drept a activitate prin care copilul se dezvoltă în conformitate cu etapele formării sale intelectuale",* aceste etape sunt marcate potrivit teoriei lui J. Piaget prin trei tipuri succesive de "structuri mintale":

1. **scheme sensorio-motrice;**
2. **scheme simbolice;**
3. **forme noţionale (socializate ale gândirii).**

În baza clasificării, psihologul pune trei structuri genetice în funcţie de care evoluează jocul, exerciţiul, simbolul şi regula. Jocurile sunt clasificate după mai multe criterii: după formă, după conţinut, după sarcina didactica prioritară şi după gradul de evoluţie.

Practica demonstrează că se pot obţine cele mai bune clasificări atunci când primează criteriile logice. În majoritatea ştiinţelor se apelează la clasificări prin

diviziune. Când diviziunea nu este suficient de operantă şi când ea nu mai este necesară din considerente practice, se continuă clasificarea prin enumerare. Se poate atribui o imagine a întregului numai dacă enumerarea începe acolo unde din diferite motive încetează diviziunea

Actul învăţării şi al muncii se grefează în toţi anii preşcolarităţii pe coordonatele generale ale jocului, deoarece vârsta preşcolară este considerată vârsta jocului. Activitatea copiilor în cadrul grădiniţei trebuie în aşa fel organizată încât alături de joc să se acorde treptat o importanţă crescândă muncii accesibile copiilor, introducând elementele de muncă la început, în cadrul jocului, iar mai târziu în afara lui.

În cadrul jocurilor de creaţie, a jocurilor de construcţii, copiii lucrează cu diferite materiale: foarfece, ciocan, cuie, cleşte, aţă, stofă, hârtie de diferite grosimi cu calităţi diferite, iar prin aceste jocuri nu numai că percep materialele şi calităţile acestora, dar constată în direct însuşiri ale uneltelor, condiţiile specifice de utilizare. Cunoscând însuşirile obiectelor, utilitatea lor îmbogăţeşte sfera lor de cunoştinţe. Procesul muncii creează largi posibilităţi pentru aplicarea în practică a cunoştinţelor dobândite pentru verificarea lor.

Munca activează procesele intelectuale, contribuie la dezvoltarea lor. Astfel se dezvoltă spiritul de observaţie, curiozitatea, inventivitatea, gândirea şi limbajul. Munca însă trebuie folosită în mod raţional, respectând particularităţile de vârstă şi individuale, căci numai astfel contribuie la dezvoltarea spiritului activ, a iniţiativei şi a interesului pentru activitate. În acelaşi timp, munca satisface tendinţa naturală a copilului de a activa, de a se mişca având un scop şi o finalitate palpabilă şi a cărei reuşită îi dă satisfacţii. La început, copilul practică munca sub formă de joc, însă acum el învaţă, şi mai târziu o va practica cu toată seriozitatea şi cu mult interes.

Deloc neglijabilă este influenţa pe care o are munca la formarea voinţei şi a unor trăsături de caracter: perseverenţă, spirit de independenţă, iniţiativă, stăpânire de sine, hărnicie, conştiinciozitate. Activităţile practice sunt folosite pentru a-l deprinde pe copil să-şi organizeze acţiunile în conformitate cu un scop precis, să ducă la bun sfârşit acţiunea începută, s-o îndeplinească fară ajutorul adultului sau al copiilor de lângă el. Toate acestea îl deprind pe copil să depună un efort susţinut, îl fac rezistent la oboseală, pregătindu-l pentru învăţarea de tip şcolar.

În activităţile ludice, elementele de joc trebuie să se întrepătrundă cu cele de muncă, realizându-se un raport proporţional între acestea, pentru că numai astfel se compensează efortul muncii fizice şi intelectuale cu elementul distractiv.

Valoarea educativă a jocului este bine pusă în evidenţă de elementele comune ale jocului şi muncii. Ambele activităţi îi obişnuiesc pe copii să depună efort fizic şi intelectual, să învingă obstacole, în acest fel ei pregătindu-se pentru munca de mai târziu.

Îmbinarea elementelor de joc cu cele de învăţare constituie un mijloc important în pregătirea psihologică a copilului pentru eforturile pe care va trebui să le depună mai târziu în activitatea desfăşurată în şcoală. Munca la preşcolar se materializează în acţiuni

simple, imitative, specifice vârstei, acţiuni de autogospodărire şi autoservire. Accentul cade pe dezvoltarea dragostei de muncă şi a capacităţii de a depune un anumit efort.

Preşcolarul mic introduce jocul în orice activitate, transformând însuşi procesul muncii în joc, fară să urmărească obţinerea unui rezultat concret. Prin imitarea muncii adultului apar primele elemente de muncă vizibile mai ales în jocurile de creaţie. Abia după vârsta de 5 ani, apar la copii acţiuni independente care nu se mai îndeplinesc în cadrul jocului. Ele se desfăşoară însă în legătură cu jocurile, pentru îmbogăţirea şi completarea lor. Astfel că, la această vârstă, ei îşi confecţionează jucării simple, îşi repară jocurile şi jucăriile, confecţionează mobilier şi îmbrăcăminte pentru păpuşi, fac ordine la colţul păpuşilor. În aceste momente apare diferenţierea dintre muncă şi joc, deoarece activitatea depusă de copil duce la rezolvarea unor trebuinţe specifice.

Activităţile cu caracter de muncă constituie o premisă valoroasă pentru munca independentă, deoarece mobilizează copiii în vederea realizării unui plan, contribuie la formarea priceperii de a-şi propune un scop, de a găsi mijloacele pentru realizarea lui şi de a învinge dificultăţile ivite.

La 6 ani, copilul este capabil să diferenţieze munca de joc şi s-o execute independent. Cele mai accesibile forme de muncă sunt: autoservirea, activitatea gospodărească, munca în natură, activităţile practice şi învăţătura.

Jocul didactic poate deveni o modalitate de învăţare cu multiple beneficii pentru şcolarii mici.

Actul învăţării şi al muncii se grefează în toţi anii preşcolarităţii pe coordonatele generale ale jocului, deoarece vârsta preşcolara este vârsta jocului. Activitatea copiilor în cadrul grădiniţei trebuie organizată în aşa fel încât alături de joc să se acorde treptat o importanţă crescânda muncii accesibile copiilor, introducând elemente de muncă la început, în cadrul jocului, iar mai târziu în afara lui.

BIBLIOGRAFIE

Brawn, E., (1998), Jocul în dezvoltarea personalităţii copilului, EDP, Bucureşti;
Cucoş, C., (2014), Pedagogie, Editura Polirom, Iaşi;
Dogaru, Z., (2000), Familia, copilul şi grădiniţa, Editura V& Integral, Bucureşti;
Ilcuşiu, A., (2002), Introducere în pedagogia preşcolară, Editura Dacia, Cluj-Napoca;
Nicola, I., (2003), Pedagogie pentru învăţământul preprimar, EDP, Bucureşti;
Pătrăuţă, T., (2015), Didactica matematicii pentru învăţământul primar şi preprimar, Editura V.G.University Press, Arad;
Păun, E. , Iucu, R., (2000), *Educaţia preşcolară în România*, Editura Polirom, Iaşi;
Pâclea, D.,(1991), *Dezvoltarea limbajului oral în vederea şcolarizării,* Revista învăţământului preşcolar, nr.2-3;
Peneş, M., (2000), *Jocuri pentru preşcolari,* Editura Aramis, Bucureşti.

THE EDUCATIONAL IMPACT ON ACADEMIC SUCCESS

Marta MUTAȘCU (GANA),
PhD student, Babeș-Bolyai University Cluj-Napoca

Abstract: This review of the international research literature was conducted within the Observatory of Educational Success, established in July 2013. The aim is to present, as far as possible, the concept of educational success, which quickly sheds light on the confusion and / or correlation between the notion of educational success. educational success and academic success. In the pact for educational success, the ministry of national education refused what it called leverage, but what could also take the form of missions. The missions that seek to take into account the child and the student as a whole, in other words, consider both their well-being and their integration into society as part of a comprehensive education, mobilizing the various educational communities.

Keywords: school education, school success, academic success, measure of success, early schooling, concept of educational success, educational leadership.

Introduction

The 2012 edition of the PISA assessments shows, if necessary, that the fight against educational inequalities remains a major issue and that the measures implemented over ten years have generally not had the desired effects. "In France, students from a disadvantaged socio-economic background not only have significantly lower results, they are even less involved, less attached to their school, less persevering and much more anxious than students from a socio-economic background. more economically advantageous. In addition, this gap is much more pronounced in France compared to the OECD average, which highlights the failure of educational policies to support difficult schools"(Charbonnier, 2013).

Other countries also face similar problems or below average performance for OECD countries. How to move towards the educational success of the most disadvantaged without having a global vision of education, thus making a remarkable change?

The concept of educational success

The identification of the research literature that claims to be related to the issue of "educational success" leads to the following observations:

- research addresses "academic failure" more easily than educational success. In the first case, the oldest document was published in 1957 (the study of the factors of school failure), in the second in 1992 (the action plan of the Quebec Ministry of Education). In 1998, the OECD published a (comparative) report on school failure; in 2007, the same OECD published 10 recommendations for combating school failure, introducing the concept of equity into the debate, while

the first reports on the application of social cohesion law in 2005 were published in France and educational success programs;

- Anglo-Saxon research does not use a notion equivalent to that of "academic success". The expression educational success is rarely used and if one crosses the research work on educational achievement or educational achievement, it remains in the narrow field of academic success;
- uses of the concept of educational success testify to two sometimes contradictory views: either discourses (institutions, local actors or associations) start from a global vision of education to refuse educational actions, or are anchored in the framework school to open up to partnerships outside school (communities, parents, communities, health professionals).

Educational success and / or academic success?

"The notion of educational success is vague and induces the notion of educational failure. The question is how to know how educational success integrates or goes beyond the notion of educational success "(Périer, 2013). If it were necessary to illustrate the link between educational success and academic success, it would be sufficient to go through the presentation file of the review of priority education, launched (in France) on 16 January 2014, by the Minister of National Education. The presented plan was developed together with the Minister for Educational Success and the Minister of the City. While the intention is to promote the (academic) success of all students, some of the accompanying measures require keys beyond the school setting. The interdependence between educational success and academic success was noted. If educational success transcends academic success, it is dependent and concomitant. This statement is provided by several French-speaking researchers, who ask about the socialization / training / qualification division (Quebec), about the systemic nature of educational success or about educational policies aimed at educational success and / or academic success.

What does this concept of educational success cover?

A systematic search in the title of research reports or documents leads to the following initial conclusions: its use is primarily institutional; educational success is a huge envelope in which are inserted almost all issues related to education, schooling, socialization of children and young people.

"As a state, it could be argued that educational success is what a child or adolescent achieves at the end of a given period, in which he has been subjected to an educational action and which is characterized by a physical and psychological well-being, an available energy. to learn and undertake, an ability to use language effectively and to enter into relationships, an acquired awareness of what the school can bring them and what they can do with it, an openness to those around them and to the world. This is also the goal that his educators have achieved in collaborating with him.

As a process, educational success is the set of initiatives undertaken and actions implemented by his parents, his entourage or professionals to allow the child or adolescent to approach and reach this state, and the progressive acquisition by the stakeholder of what it is offered to him ”(Glasman, 2007).

Of these two definitions, the first is used in institutional declarations of intent, while the second is commonly used in documents describing, analyzing, evaluating devices. This is how we talk about "work initiated by educational success", "teachers' expectations for educational success", "a meeting of educational success".

The measure of success

If each actor mobilized through programs, plans and pacts aims to define what educational success can or should be, it is necessary to evaluate and measure this success: what is to succeed, when to measure and how? 'Or what ?

If academic success can be measured by academic results, tests, evaluations, certification, level of education achieved, how do you know if educational success is effective? Is there a successful graduation? Undoubtedly we will find an answer, in the same way that the concept of equal opportunities has been shaken by reality, replaced by equal access to education, notions of equity, justice ...

Perrenoud warned in 2002 against any attempt to define educational success: "The attempt to measure would highlight the diversity of conceptions of life and, therefore, of education coexisting in a pluralistic society."

Using the concepts of educational success and / or academic success

Both research articles and institutional texts tend to confuse or equate academic success with educational success. We do not take into account the number of documents, reports, articles that, behind a title that evokes educational success, refer only to educational success. In contrast, documents that come from educational success systems most often stop at the school doorstep and rarely take into account the strong link between educational success and academic success. Adopting a more global view of success, which, for all researchers who have debated the topic, is the most legitimate, makes it possible to consider dimensions that cannot be “fully indexed with academic success” (Glasman, 2010). For Glasman,

The fight against inequalities

The statement that it is necessary to fight against inequalities (academic, social, etc.) presupposes that we determine what we are talking about. Demeuse and Baye explain that the notion of inequality is quite relative, because the individualized support of students in difficulty can be likened to an inequality compared to other students: it can be "correct" to create inequalities. Based on five acceptances of the concept of equity, the two Belgian researchers draw up a synoptic table of the educational ideas underlying these concepts:

- libertarian, non-interventionist position;

- equal access or opportunities (defining an achievable threshold, inequalities of results, a personalized school, support for the gifted disadvantaged, etc.);

- equal treatment (all can benefit from basic education, common core for lower secondary education, etc.);

- learning equality or academic success (positive discrimination, master's pedagogy, formative assessment, etc.);

- equality of social achievements (different individual, motivational and cultural characteristics, not hierarchical, assuming a differentiated pedagogy) (Demeuse & Baye, 2005).

At the meso-structural level (of schools), the fight against inequalities requires a qualitative leap in schools, which, for some researchers, can be achieved by improving the practices within the unit; for others, the quality and equity of the education system can be based only on the network, between institutions or even in an even more holistic view (Ainscow et al., 2012).

In the first case, recent reforms encourage greater collaboration between teachers in schools in order to improve learning.

Encouraging early schooling

Preschool education covers all children in Belgium, Spain, France and the Netherlands and over 90% in half of the countries studied. Only Bulgaria, the United States, Finland, Greece, Lithuania, Poland, Slovakia and Switzerland are below 80% of 3-4-year-olds enrolled in kindergarten (or equivalent).

In Finland, although compulsory education does not start before the age of seven, 98% of Finnish six-year-olds are enrolled in kindergarten. To further increase educational success for all, the Finnish government has just transferred responsibility for early childhood education from the Ministry of Social Affairs and Health to the Ministry of Education and Culture (2013). It is considered that early childhood should be considered holistic, both in terms of health and education (in the broadest sense of the term). Thus, we are concerned with the upbringing, development and learning of the child, based on large-scale multidisciplinary knowledge, research and mastery of pedagogical methods, in order to provide maximum benefit to children, especially those with special needs or those at risk of exclusion, so that "the whole age group can benefit from a high level education" (Ministry of Education and Culture, 2012). The Finnish government is focusing on children living in remote areas or those with an immigrant background, in order to create a continuum between early childcare, pre-school and basic education. In Quebec, 95% of students start their studies at the age of 5, in kindergarten. However, education before the age of 6 is closely studied because it is a way to prevent early cognitive abandonment (Potvin, 2007, 2011; Feyfant, 2012). The Finnish government is focusing on children living in remote areas or those with an immigrant background, in order to create a continuum between early childcare, pre-school and basic education. In Quebec, 95% of students start their studies at the age of 5, in kindergarten. However, education before the age of 6 is closely studied because it

is a way to prevent early cognitive abandonment (Potvin, 2007, 2011; Feyfant, 2012). The Finnish government is focusing on children living in remote areas or those with an immigrant background, in order to create a continuum between early childcare, pre-school and basic education. In Quebec, 95% of students start their studies at the age of 5, in kindergarten. However, education before the age of 6 is closely studied because it is a way to prevent early cognitive abandonment (Potvin, 2007, 2011; Feyfant, 2012).

Train, educate, learn

Although sometimes controversial, the notion of instruction will be discussed here in order to reject some of the "levers" proposed, in the school context, to facilitate (or participate in) educational success. Research literature abounds in papers on "effective" teaching practices, the opportunity to build a continuing curriculum from primary to the end of compulsory education, based on a common knowledge and skills base, all of which require training. and a quality qualification for teachers and educational actors. Some of the "principles that should guide the actors of educational success" (the Pact for Educational Success) thus find their application even within the school or its immediate environment.

Educate in citizenship and civic morality

Education for active or democratic citizenship is one of the educational objectives included in most institutional reforms, plans and programs, although it is not clearly expressed in the curricula. It can be a favorable vector for a collective awareness of the need for educational success. In Finland, this translates into an incentive for political and social involvement. In France, while the main goal is to transmit republican values, the involvement of students is most often within the school (secondary education projects).

The management of educational projects by the Committee for Education for Health and Citizenship (CESC) expands the scope of this "education in" the prevention of violence, the fight against exclusion (support for parents), health education, prevention of addictive behaviors. Based on qualitative and quantitative data, Borgonovi and Koji show the links between education and engagement: "Improving skills and promoting the practices and values underlying engagement through an open and contextualised learning climate has significant potential. The family and the wider social circle are particularly well suited to contextualised learning "(Borgonovi and Koji, 2010). British and Australian researchers show that this citizenship education, which is part of the comprehensive educational approach,

Development of artistic, cultural and sports activities

Strengthening artistic activities and disciplines is one of the constants of European and North American educational policies. In France, since the late 1990s, successful contracts have supported the development of cultural and sports activities, as well as image education. The latest Finnish reform strengthens the teaching of

artistic disciplines and skills, physical education, civic education, environmental education, interdisciplinary work and the diversification of language programs.

Practical adaptations

Changing the learning context

In Finland, between 2009 and 2011, the government allocated grants to reduce the size of groups, recruiting more teachers. For the Finnish Ministry of Education, the formation of small groups of students guarantees the quality of teaching and better learning; teachers can better support students in their learning, collaborate more easily with families, diversify their practices, and promote cooperative practices among students.

The United States General Board of Education recommends "appropriate pedagogical support for learning needs", "a more active and mobilizing pedagogy" that promotes school perseverance. Schools need to take into account the “heterogeneity of school populations” and adapt pedagogical approaches and the organization of the school space to “restore a certain level of equal opportunity” (Saint-Pierre, 2011).

The conditions for educational success (and the fight against inequality) are qualitative rather than quantitative. For Finnish officials, it is not enough to add more class hours to make students perform better. Allowing students to have other activities after school, whether they are educational, cultural or sports, depending on their age, plays a key role in the overall development of young people and in their learning (Sahlberg, 2011).

Heterogeneity through educational support

"School failure and inequality arise in part from indifference to differences, from a pedagogy too insensitive to the heterogeneity of students" (Bourdieu and Passeron, 1970, quoted by Baby, 2010). This sensitivity to differences should not, however, make teachers less demanding in terms of language, knowledge to be acquired or less talkative about the explanation of the learning problem. This is essentially what researchers in the Reseida network criticize for a process of "passive" differentiation (implicit pedagogy according to Berstein).

Another (active) differentiation process denounced by the same researchers: the practice of offering activities dedicated to students in difficulty, easier, to maintain motivation and self-esteem. For Rochex, Crinon et al., These processes participate “in a logic of increasing invisibility of educational inequalities” (Rochex and Crinon, 2011). Does this mean the rejection of a student centricity, of project-based pedagogy, of differentiated pedagogy or of active pedagogies, new ones, etc.? This does not seem to be the intention of the authors who rather denounce the strengthening of inequalities through unequal treatment in the classroom, setting the cursor on students "adapted" to the school form and reducing the requirements for those below. How to provide equal access to knowledge? What is the response of the educational community?

The current answer is essentially academic. In 1997, the goal of successful contracts was "to provide support to the most vulnerable students and to combat academic failure." Support systems were widely discussed in the late 1990s in most European countries and implemented with varying degrees of success. As early as 2001, Glasman showed that educational support did not yield significant results, even if there we can observe a great heterogeneity of implementation methods, the target audience and the induced results (Suchaut and Lambert, 2010). It is not just about 'homework help', but also about helping the child to integrate into the school, by adapting, for example, the teaching methods (and not the expectations or content) to the students' original differences. Through a small number of students, adapted human and material resources, working in groups, different depending on the topics of the program or depending on the “returns of the mind”, this support is effective in terms of academic performance (Baby, 2010). The principles of a school path punctuated by learning cycles, allowing the student to progress at a different pace, depending on the subjects taught, say nothing else. Their implementation, planned since 1992 in France, has not been completed. The 2013 Guidance and Programming Act revived the idea that for this course reorganization to be effective, it will no doubt be necessary to expect a real review of teaching content, teaching practices and ad hoc teacher training, called to teach these contents the practice of differentiation. Among the common precautions evoked by research work, differentiation consists neither in downgrading one culture for the benefit of another, nor in simplifying the learning process or lowering the level of requirement to move from one culture to another. cycle to another.

Finally, remember that in a global vision of educational success, the concept of support does not only concern students in difficulty, but all the actors involved in the success of this student: support for teachers, support for parents.

Changing teaching practices and promoting leadership

Teaching practices

Confronted with students in difficulty, whether we recommend explicit teaching or a constructivist or socioconstructivist pedagogy, associated with the "learning paradigm" as written by Bissonnette and her colleagues at CRIPFE, it is essential that the student engage in an active construction process. of knowledge. Commitment and motivation are success factors, undeniably highlighted both in terms of classroom practices, to facilitate learning, and as a means of combating early cognitive dropout and active dropout (Feyfant, 2012; Thibert, 2013). .

Experiments on basic learning (arithmetic, literacy, language skills) show the positive effects of practices aimed at (re) motivation and especially commitment to the task, starting from preschool. Several Finnish studies make possible the link between early schooling and practices that promote students' involvement in mathematics, for example (Aunola, 2006; Pakarinen et al., 2011; Hirvonen et al., 2012). Still in mathematics, Sahlberg, an ardent ambassador of the Finnish model, explains the good performance of Finnish children through the solid training of teachers, their high level

knowledge in mathematics and especially how mathematics should be taught (Sahlberg, 2011).

Explicit teaching or not? If we want to improve the efficiency and fairness of education systems, it seems that methods based on group work, a more active role for students, teachers who are also tutors or preceptors and not only transmitters, may be an appropriate response. Again, the Finnish model is presented as an example and if several studies show the effectiveness of more explicit teaching, especially for students from disadvantaged backgrounds (Bissonnette et al., 2010), it should be remembered that "horizontal" teaching methods "can only benefit students who they have acquired a minimum degree of autonomy. This is why they must be associated with a strong individualized support system for students in difficulty "(Galland, 2012).

Promoting educational leadership

In the successful French contract in 1997, among the objectives set, it was necessary to provide actors in the field with effective tools to assess their progress, improve support for teachers and create the conditions for more efficient management.

The research emphasizes the importance of paying full attention to school staff, especially teachers, trained and supported in their professional development, all based on a culture of the school community. Strong leadership helps ensure educational policies and practices that support a holistic approach to children.

The notion of leadership should be understood here as a means of promoting change based on a collective educational order, at the level of the institution and in order to improve the results of students, but also of the teaching process. (Gaussel, 2007; Endrizzi and Thibert, 2012).

An ecosystem approach for closer educational collaboration

A recent body of work looks at school failure from a global point of view: therefore, works appear that take an ecosystem approach, related to poor socio-economic backgrounds and the educational intervention of parents.

"The ecosystem model (Bronfenbrenner, 1979) [...] advocates the study of social phenomena and individuals as systems that interact with other systems, therefore their study as a whole and which are not considered in isolation. It is inspired by ecology and systematic: systemic is a method of analysis and synthesis that always takes into account the belonging of an element to a whole and the interdependence of each system with other systems. of this set. In terms of ecology, it is the study of the relationships that living beings have with their environment. to achieve an adaptive balance "(Terrisse et al., 2008). In the United States, the idea of educating the whole child believes that" every child, in every school, in every community deserves to be protected, cared for, motivated, supported and stimulated. what are the objectives of education and who should be the beneficiary mayors? How do we know in which profession to train children who will join the rank of citizens fifteen years later? It is about providing the keys to an evolving world: critical and analytical thinking, knowing how to work in a

team, sharing decision-making to solve complex problems in the workplace and in society, taking into account the content of education beyond specific disciplines. Proponents of early childhood education advocate a reorganization of the school around multidisciplinary, project-based learning based on students' interests, needs and preferences (Slade & Griffith, 2013) includes most of the approaches that are still debated in France: the skills-based approach, leadership , creativity, effective and active pedagogy. Strongly influenced by psychology, this approach refers to the objectives of educational success and how to achieve them (why, how, what). Beyond the United States, this holistic approach to education has been integrated into other education policies, especially in Asia, such as Singapore ("learn less, learn more", according to the Finnish principle) or Hong Kong.

In this "whole system" approach, in England, Ainscow, Dyson, Goldrick and West advocate for collaboration between schools, pooling across the territory (rather than competition induced by responsibility); strong leadership, the pursuit of equity, on the part of directors; developing partnerships beyond school to combat inequalities suffered by children; a national policy that promotes local action in favor of equity (Ainscow et al., 2012). Finally, the French Educational Success Programs (PRE), created with the 2005 social cohesion plan, also aim at a so-called global, but more modest, approach to “the problems of vulnerable children identified especially in school environment, because kindergarten to high school and who are offered a specific follow-up ”).

Support for parents, strengthening relationships with families

Educational success can be considered to be made up of a “school educational success” component and a “family educational success” component (Baby, 2010). Numerous studies show that family education is a determining factor in the academic success of students, before they enter the school system and their support during school (Feyfant, 2011). For the child who enters school, he passes "from one society" (family) to "another society" (school). This integration is all the more difficult as the two companies, the environments are different. The student will have to adapt and integrate in order to succeed in school. In this logic, Baby mentions two possible approaches to reduce the gaps: "change school" or "change family", this does not preclude an intermediate approach aimed at changing these two "companies". The modification of the school will aim at proposing that “the reference universe to which the school will resort [...] is not always that of the middle class” (teaching material, way of learning) (Baby, 2010).

Does parenting mean parenting? In France, the term parenting has been used a lot. In an ecosystem approach, the purpose of "parental education" is not to teach parents how to raise their child (according to pre-established standards), but aims to acquire the knowledge and skills (empowerment) to make the most favorable decisions for their children. child (Terrisse et al., 2008). It is therefore appropriate to support any adult education initiative (literacy, parenting) (eg in Quebec, Finland) or to emphasize

the value of lifelong learning and parental education. To reduce the gap between family and school, we can work on the material resources that the child has and that promote his awakening before school and support his school. Parents should also be encouraged to participate in early learning and support activities. "The cost of compensatory resources to reduce the gap between school and poor families could easily be paid for by the savings made by adapting the diversity of approaches to the diversity of students in early primary school" (Baby, 2010). Less prosaically, the rapporteurs of one of the working groups in preparation for the national conference against poverty and social inclusion (Paris, 10-11 December 2012) propose three guidelines that they consider essential for the alliance between professionals, parents and students: "Cooperation and not competition ", “Respect for the equal dignity of all” and “a school in which pedagogy is based on the belief that all children are capable of learning” (Versini, 2012). This involves:

- to build a welcoming school;
- to establish a pedagogy of cooperation (learning and integrated themes in school time, training of teachers adapted to social realities, for better communication with and with parents;
- allow each student to build a guidance project (for example, through the strong commitment of parents / teachers / students to the success of the latter).

Welfare research

Whether marked by an ecosystemic vision or not, educational success is subordinated to the principle of well-being. Comparative studies on the well-being of children and adolescents can be grouped into two main series: one closely associates health and well-being and covers social or health issues; the other associates learning and academic achievement with the concept of well-being.

For UNICEF, educational well-being is measured by the rate of pre-school participation, the rate of participation in secondary education, the proportion of young people aged 15 to 19 who are neither students, nor employees, nor trainees. (NEET rate) and average score on PISA tests (Adamson, 2013). Often associated with the school climate, well-being becomes a key element of educational success. In 2009/2010, according to UNICEF data, educational well-being was highest in Germany, Belgium, Finland and the Netherlands (overall score significantly higher than the average of the 29 countries studied), while it was the lowest from Spain, the United States, Greece and Romania.

The UNICEF study includes many other criteria: "material well-being", "health and safety", "behavior and risks" and "housing and environment". Taking these multiple criteria into account may explain the interest in the ecosystem approach as a reference framework for the comprehensive care of children and adolescents from disadvantaged socio-economic backgrounds. This approach is considered primarily in the field of educational intervention for young children, to consider the child as an actor in the center of systems (school, family, community). Larose, Terrisse and Lenoir consider that

this approach only makes sense "if it is based on a constructivist, even socioconstructivist epistemology of human development". The child is a central actor whose skills matter as much as other actors belonging to the environments and systems in which the child evolves (school, family, community) and which make sense only through him (Larose et al., 2004) The environment is and the place of school life. Thus, research has focused on the impact of school infrastructure (school architecture) on student well-being: should we consider the school as a place of life and sociability, open to its territories, or a sanctuary, protected from the outside? The first position, called democratic, was occasionally adopted (several rare experiences: one in the 1920s in Portugal, others in the mid-1960s in Britain or France in the 1980s), but the idea of an open school generated more problems than benefits. . At the moment,

Conclusions

This review of the research literature on "educational success" is obviously just a sketch, because the field to be covered is huge. It undoubtedly reflects the "academic" orientation of the documents studied. In order to understand the problem of educational success and to assume the principles established by the educational success pact and by most European or North American institutional programs, a few more pitfalls need to be overcome. The research literature remains fragmented by the research fields of each of the listed authors; teamwork, collaboration, sharing are not more obvious than in schools, in the educational community (in the broadest sense), than at the administrative level. Educational success schemes do not have to offer implicit solutions, be circumstantial or subject to areas of intervention. The transition to greater educational success requires a holistic view of the child and his or her path to adulthood. Suffice it to say that "levers", which can be declined ad infinitum, must be taken in accordance with this holistic vision, in a context that favors (or requires) the cooperation of all actors (without excluding any), inspired by the same during the negative points of the successful programs implemented in France, but also abroad. And if we focus on an ethic of success, we could check the progress of this goal by asking the questions proposed by Demeuse and Baye: “Do all individuals (or groups of individuals) have the same chances to reach a specific level of the education system? "(Equal access or equal opportunities);

"(Production equity or acquired equality);" Once out of the system, do individuals have the same opportunity to use the skills they have acquired? », Regarding self-realization, evaluation (equity of realization) (Demeuse & Baye, 2005).

Bibliographical references

1. Acsé - National Agency for Social Cohesion and Equal Opportunities (2012). Create the conditions for success. Paris: Acsé - National Agency for Social Cohesion and Equal Opportunities.

2. Adamson Peter (2013). The well-being of children in rich countries: a comparative overview. Florence: UNICEF, no. 11.
3. Ainscow Mel, Dyson Alan, Goldrick Sue & West Mel (2012). "Making Schools Effective for All: Rethinking Pregnancy." School leadership, vol. 32, no. 3, pp. 197–213.
4. Anderson Antoine (2012). "Devices for educational success: results and perspectives". OZP meetings, Paris, April 4.
5. Aunola Kaisa, Leskinen Esko and Nurmi Jari-Erik (2006). "The dynamics of development between mathematical performance, task motivation and teachers' goals during the transition to primary school." British Journal of Educational Psychology, vol. 76, no. 1, March, pp. 21–40.
6. Baby Antoine (2010). "Run on the cleanliness of the Tower of Babel! Where confusion of terms does not help educational success. "In Pronovost Gilles (ed.), Families and Educational Success: Proceedings of the 10th Quebec Symposium on Family Research, Quebec: University of Quebec Press, pp. 33-40.
7. Bautier Élisabeth, Bonnéry Stéphane, Terrail Jean-Pierre et al. (2002). School dropout: Genesis and logic of courses. Paris: Department of Programming and Development (Ministry of National Education).
8. Beaumont Claire, Lavoie Josée & Couture Caroline (2010). Collaborative practices in schools: frame of reference for supporting training. Quebec: Center for Research and Intervention on Academic Success (CRIRES).
9. Berthet Jean-Marc & Kus Stéphane (ed.) (2013). Living questions of partnership and educational success: towards a common educational project: between academic success and educational success, what cooperation in a territory in city politics? Lyon: French Institute for Education-ENS de Lyon.
10. Bier Bernard (2010). "The child, the city, the teacher." In Laforets Véronique (ed.), Educational success: a questionable device of experience, Cahiers de l'Action, no. 27, pp. 43-55.
11. Bissonnette Steve, Richard Mario, Gauthier Clermont & Bouchard Carl (2010). "What are effective teaching strategies that promote basic learning for students with difficulties at the elementary level? The results of a mega-analysis." RRAA Journal of Applied Learning Research, Vol. 3, pp. 1–35.
12. Borgonovi Francesca & Koji Miyamoto (2010). "Education, civic and social involvement ". In the OECD (ed.). Education, a lever for improving health and social cohesion. Paris: OECD, pp. 73–124.
13. Bourdieu Pierre & Champagne Patrick (1993). "Internal Exclusions." In Bourdieu Pierre (ed.), La misère du monde. Paris: Eds du Seuil, pp. 597–603.
14. Bourgeois Frédérique (2010). "Defining educational success? In Laforets Véronique (ed.), Educational success: a questionable device, Cahiers de l'Action, no. 27, pp. 57-72.
15. Cartuyvels Godefroid, Coudyzer André, Daubie Éric et al. ("Problems related to curriculum progress in the French Community of Belgium: the current situation and questions for teachers." In De Kesel Myriam, Dufays Jean-Louis and Meurant Alain (eds.), Curriculum in questions: progress and breaks in in kindergarten at the university.Louvain: University Press of Louvain, pp. 31-53
16. Charbonnier Eric (2013) "PISA 2012-France:" inequalities, more inequalities, still inequalities ". World, December 3.
17. Corrigan Michael W., Higgins-D ' Alessandro Ann and Brown Philippe M. (2013). "The case for adding prosocial education to current educational policy: preparing students for life tests, not just for a life of tests." KEDI Journal of Educational Policy, vol. 2013, Special Edition, pp. 37-50.
18. Couturier Yves (2009). "Continuities and discontinuities of educational intervention and socio-educational intervention in disadvantaged schools". Education sciences - For the New Age, vol. 42, no. 4, pp. 59–79.
19. Delaubier Jean-Pierre, Seurat Gérard (2013). Treatment of the great difficulty during compulsory education. IGEN-IGAENR report no. 2013-095. Paris: Ministry of National Education; Ministry of Higher Education and Research.

20. Demeuse Marc & Baye Ariane (2005). "Why talk about equity?" In Demeuse Marc, Baye Ariane and Straeten Marie-Hélène et al. (dir.). Towards a fair and efficient school. Brussels: De Boeck, pp. 149–170.
21. Demeuse Marc, Frandji Daniel, Greger David &. Rochex Jean-Yves (2009). Priority education policies in Europe: concepts, implementation, debates. Lyon: NPRI.
22. Demeuse Marc, Frandji Daniel, Greger David & Rochex Jean-Yves (eds.) (2011). Priority education policies in Europe; Volume 2: what future for educational equality? Lyon: ENS Éditions.
23. Deniger Marc-André (2012). "Quebec's Intervention Policies in Disadvantaged Schools: A Historical Perspective and a Critical Assessment." French revision of pedagogy, vol. No. 178, no. 1, October, pp. 67-84.
24. Department of Education for Children (2013). Brest local educational project - For a policy on childhood and adolescence. Brest: The city of Brest. On the net:
25. Interministerial Directorate of the City (2002). "Educational clock". Technical file, supplement to the DIV Letter, no. 75, April.
26. Interministerial Directorate of the City (dir.) (2007). Implementing an educational success project: methodological guide. Paris: DIV editions.
27. Endrizzi Laure & Thibert Rémi (2012). "What leadership for the success of all students? Monitoring and Analysis News File, No. 73, April, pp. 1-27.
28. Esterle-Hedibel Maryse (2007). Transparent students: School stops before the age of 16. Villeneuve d´Ascq: University Press of the Septentrion
29. Feyfant Annie (2011) "The Effects of Family Education on Academic Achievements." IFÉ Watch & Analysis News File, no. 63, June, pp. 1-13.
30. Feyfant Annie (2012). "Primary education: students at risk (dropout)". Watch and Analysis news file, no. 80, December, pp. 1-18.
31. Feyfant Annie (2013). "What content for compulsory education?". Watch and Analysis topic file, no. 85, June, pp. 1–24.
32. Lucie and André Chagnon Foundation (2013). "Partnerships". In Prevention, the Lucie and André Chagnon Foundation.
33. Francis Becky & Mills Martin (2012). "Schools as harmful organizations: instigating a dialogue on alternative models of schooling". Pedagogy, culture and society, vol. 20, no. 2, pp. 251-271.
34. Galland Olivier (2012). "A divided young Frenchman." Studies, vol. 416, no. 1, January, pp. 33–43.
35. GIP for educational success in Paris (2013). "The main principles of educational success in Paris". In Site Educational success in Paris, Paris: GIP for educational success in Paris.
36. Glasman Dominique (2001). School support: Sociology at the school edge. Paris: University Press of France.
37. Glasman Dominique (2007). "It's not just academic success!" Social information, no. 141, July, pp. 74-85.
38. Glasman Dominique (2010). "Educational success in its socio-political context". In Laforets Véronique (dir.). Educational success: a device questioned by experience. Marly-le-Roy: National Institute for Youth and Popular Education (INJEP), pp. 9-20.
39. Gaussel Marie (2007). "Leadership and educational change". VST newsletter, no. January 24, pp. 1-12.
40. Goirand Stéphanie (2012). Producing a "relative" adherence to a new social policy: the case of the Toulouse educational success scheme from 2006 to 2009. [Thesis]. Toulouse: University of Toulouse le Mirail - Toulouse II.
41. Hirvonen Riikka, Tolvanen Asko, Aunola Kaisa and Nurmi Jari-Erik (2012). "Dynamics of developing behavior that avoids tasks and mathematical performance in kindergarten and elementary school." Learning and individual differences, no. 22, pp. 715–723.
42. Larose François, Terrisse Bernard, Lenoir Yves and Bédard Johanne (2004). " Approaching ecosystems and the foundations of early educational intervention in low socio-economic

environments. Conditions for school resilience ". Brock Education Journal, vol. 13, no. 2, pp. 56-80.
43. Lebocey Marie (2010)." A recent device: educational success ". Letter from children and adolescents, no. 2, pp. 81-88
44. Ministry of National Education (2002), "Fighting Poverty and Exclusion: Implementing Educational Monitoring." Official Gazette of National Education, No. 8, February, pp. 419-421. Of National Education (2006) "Priority Education: Principles and Modalities of Priority Education Policy." Official Gazette, No. 14, April, pp. 691-698 46. Ministry of National Education (2007) "Educational Assistance: defining and implementing the educational component of urban social cohesion contracts (CUCS) ". Official Bulletin, no. 2, January, pp. 72-77.
47. Ministry responsible for educational success (2013). The pact for educational success. Paris: Ministry of National Education.
48. Ministry of Education and Culture (2012). Education and research 2011-2016: A development plan. Helsinki: Ministry of Education and Culture.
49. Musset Marie (2012). "From school architecture to learning spaces: to the joy of learning?". IFÉ Watch & Analysis news file, no. 75, May, pp. 1-18.
50. OECD (2011). Education, a lever for improving health and social cohesion. Paris: OECD. 51. Oates Tim (2011). "The National Curriculum in England: The Imperative for Reform". Sèvres International Education Magazine, no. 56, April, pp. 63-77.
52. Pakarinen Eija, Kiuru Noona & Lerkkanen Marja-Kristina et al. (2011). "Instructional support predicts avoiding the tasks of children in kindergarten." Early Childhood Research Quarterly, vol 26, no. 3, July, pp. 375-386.
53. Périer Pierre (2013). „Educational success and / or academic success? ". Diversity, no. 172, second quarter, pp. 113-118.
54. Perrenoud Philippe (2002). "Success in school: the whole curriculum, just the curriculum!". At the University of Geneva - FAPSE. 10th Colloquium of the Association of School Executives of Quebec (ACSQ), Quebec, November 27-29, 2002.
55. Potvin Pierre (2007). "Types of students at risk of dropping out of school and their detection". In the Transfer Center for Educational Success in Quebec, Carrefour for the fight against school dropout, Quebec.
56. Potvin Pierre (2011). "Screening procedure for students at risk in elementary school." In Intervenons en tout "savoir", the 36th congress of the Quebec Association for Learning Disabilities (AQETA), Montreal, March.
57. Pronovost Gilles (ed.) (2010). Families and Educational Success: Proceedings of the 10th Quebec Symposium on Quebec Family Research: University of Quebec Press.
58. Reverdy Catherine (2013). "Projects for better learning?". Watch and Analysis news file, no. 82, February, pp. 1-22.
59. Roberts Sylvia M. and Pruitt Eunice Z. (2010). Professional learning communities. Montreal: Chenelière Education.
60. Rochex Jean-Yves & Crinon Jacques (2011). Construction of educational inequalities: at the heart of teaching practices and systems. Rennes: Rennes University Press.
61. Sahlberg Pasi (2011). Finnish lessons: What can the world learn from educational change in Finland? New York: Teachers College Press.
62. Saint-Pierre Céline (2011). "Educational success: a goal that needs to be updated, actions that need to be prioritized and actors that need to be aware." In Pronovost Gilles (ed.), Families and educational success, Proceedings of the 10th Quebec Symposium on Quebec Family Research: University of Quebec Press, pp. 13-30. 63. Salatin Arduino (2011). "Curricular models and curricular policies in Italy". Sèvres International Education Magazine, no. 56, April, pp. 41-50.
64. Slade Sean & Griffith David (2013). "A whole child's approach to student success." KEDI Journal of Educational Policy, pp. 21–35.

65. Suchaut Bruno & Lambert Marielle (2010). Evaluating an educational success program. Dijon: IREDU.
66. Terrisse Bernard, Larivée Serge J. & Blain François (2008). "The family, practice environments and the university: synergy between theory and action in a program that promotes children's success in disadvantaged environments." In Pithon Gérard, Asdih Carole & Larivée Serge J. (eds.). Building an educational community: a family-school-association partnership. Brussels: De Boeck, pp. 51–73.
67. Thibert Rémi (2013). "Leaving school: diversity of approaches, diversity of systems". News Watch and Analysis, no. 84, May, pp. 1–26. 68. Versini Dominique, Madignier Pierre-Yves, Cytermann Laurent (2012). National Conference on Poverty and Social Inclusion - Working Group on Vulnerable Families, Childhood and Educational Success: Towards a Childhood Policy for Equality for All Children (Report). Paris: Ministry of Social Affairs and Health. Madignier Pierre-Yves, Cytermann Laurent (2012). National Conference on Poverty and Social Inclusion - Working Group on Vulnerable Families, Childhood and Educational Success: Towards a Childhood Policy for Equality for All Children (Report). Paris: Ministry of Social Affairs and Health. Madignier Pierre-Yves, Cytermann Laurent (2012). National Conference on Poverty and Social Inclusion - Working Group on Vulnerable Families, Childhood and Educational Success: Towards a Childhood Policy for Equality for All Children (Report). Paris: Ministry of Social Affairs and Health.

CONSIDERATIONS REGARDING THE APPLICATION OF THE AGRARIAN REFORM FROM 1945 IN FORMER IALOMITA COUNTY

Paul Maximilian Anghel,
PhD candidate, University of Bucharest

Abstract: The agrarian reform of 1945, one of the first redistributive measures adopted by the new government led by Petru Groza, was a major political instrument to undermine the agrarian elites and expand the support base of the communists among the rural population. It was therefore a "revolutionary" reform, with a populist and even ethno-nationalist character, aimed at social rather than economic ends. This reform would prove illusory and ephemeral for the poor peasantry, being succeeded within a few years by the socialization policy of agriculture. Thus, from a political and programmatic point of view, the reform achieved its goal, leading to the abolition of large and medium-sized rural properties. This paper includes a case study on the implementation the agrarian reform of 1945 in the former Ialomița County, from the perspective of the administrative factors involved in the process. The analysis addresses the normative, institutional and administrative framework, as well as at the particularities in the process of applying the reform in the former Ialomița county, as revealed by the archive sources.

Keywords: agrarian reform, expropriation, ownership, communist takeover

Introducere

Din perspectivă teoretică, drepturile şi regimurile de proprietate sunt un construct social, ce reflectă un set de valori sociale în cadrul unui anumit sistem economic, regimul dreptului de proprietate evoluând în timp[1], inclusiv sub influenţa normelor sociale şi a intereselor de grup[2]. Trebuie remarcat de asemenea faptul că există diverse regimuri de proprietate (individuală, colectivă, asociativă, etc.) şi că dreptul la proprietate este asociat cu o serie de alte drepturi individuale (de exemplu, electorale, de reprezentare, succesorale) sau ale Statului (de exemplu, de impozitare). Proprietatea constituie deopotrivă (i) o formă de organizare a puterii de stat, (ii) un sistem cultural bazat pe identitate individuală şi colectivă şi (iii) un set de relaţii sociale între persoane cu privire la obiecte. Dacă ne raportăm la această din urmă dimensiune, remarcăm un proces de instituţionalizare a relaţiilor sociale bazate pe drepturile de proprietate, deoarece acestea iau forma unor veritabile instituţii[3].

Schimbările în sfera drepturilor de proprietate sunt fundamentale pentru a înţelege evoluţiile societăţilor predominant agrare din Europa Centrală şi de Est în cursul secolului al XX-lea, fiind expresia unor proiecte de modernizare socială, politică,

[1] Harold, DEMSETZ, „Towards a Theory of Property Rights", *American Economic Review Papers and Procedures*, 1967, pp. 347-358
[2] Thomas W., MERRILL, „Introduction: the Demsetz Thesis and the Evolution of Property Rights," *Journal of Legal Studies*, Vol. 31, 2002, 338.
[3] Douglas C. NORTH, *Institutions, Institutional Change and Economic Performance (Political Economy of Institutions and Decisions)*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990

economică, culturală şi juridică. Ideea de reformă agrară poate avea diferite înţelesuri, acoperind un spectru larg de domenii de intervenţie şi procese asociate. În general, această politică a avut conotaţia unui proces politic fie *revoluţionar*, fie *evoluţionar*, al cărui finalitate ar trebui să fie o lume rurală mai sigură şi mai productivă[4]. Ho[5] indică faptul că orice intervenţie statală în sfera drepturilor de proprietate, care presupune o schimbare instituţională, trebuie să se concetreze mai degrabă asupra creării unui cadru instituţional adecvat (*„getting the institutions right"*), decât asupra reglementării unor aspecte economice (*„getting the prices right"*). La baza reformei agrare stă aproape întotdeauna o reformă a proprietăţii funciare, desemnând o politică de reorganizare a structurilor de proprietate şi de posesiune ce se poate manifesta printr-o serie de măsuri cu obiective clare: fie fragmentarea proprietăţilor rurale (inclusiv prin exproprierea marilor latifundii, cu sau fără despăgubire) şi, eventual, redistribuirea acestora (sub formă de proprietăţi individuale ţărăneşti, cooperative sau ferme colective), fie, dimpotrivă, consolidarea proprietăţilor individuale excesiv de fragmentate până la un nivel satisfăcător pentru o exploatare viabilă[6]. Samuel Huntington[7] face distincţia conceptuală între „reforma agrară" şi „reforma pământului".

În România, reformele agrare întreprinse în decursul unui secol, începând cu cea a lui Cuza din 1864, continuanând cu cea din 1918-1921 şi culminând cu cea din 1945, au urmat acelaşi tipar: exproprierea marilor proprietăţi şi împroprietărirea, iar în toate cazurile putem vorbi de o reformă cu caracter redistributiv, Statul eşuând în a promova o reforma agrară profundă, care să asigure o exploatare agricolă ţărănească viabilă.

Lucrarea de faţă analizează Reforma Agrară din 1945, din perspectiva cadrului legislativ, instituţional şi administrativ, luând ca studiu de caz modul în care aceasta a fost implementată în fostul judeţ Ialomiţa, un spaţiu un spaţiu geografic propice agriculturii (Bărăganul) şi în care existau mari suprafeţe de pământ arabil şi un câmp de manifestare a relaţiilor agrare. Decretul-Lege nr. 187 din 23 martie 1945[8] pentru înfăptuirea reformei agrare a reprezentat un prim pas în subminarea definitivă a bazei economice tradiţionale a elitelor moşiereşti şi anume marea proprietate funciară. În special, această calitate dual de moşier (proprietar agricol) şi burghez (mânuitor de capital, întreprinzător), care caracterizează mare parte din cei supuşi exproprierii, avea să determine autorităţile comuniste să adopte masuri punctuale, dar concertate.

Acţiunea sistematică de privare a „burghezo-moşierimii" de dreptul de a dispune liber de proprietăţile lor mobile şi imobile, nu avea să se limiteze însă la expropriere, ci avea să continue cu o serie de alte măsuri legislative menite să îngrădească şi mai mult libertăţile individuale civice şi economice şi să pună o presiune constantă asupra acestora. Astfel de restricţii aveau să se răsfrângă nu doar asupra moşierilor,

[4] Edward R. HARRIS, Jr., „Financing Land Reform: The Process of Land Reform in Developing Countries: The Background and Basic Legal Strategy", *The American Journal of Economics and Sociology*, vol. 28, nr. 1, 1969, pp. 49-58

[5] Peter HO, *Developmental Dilemmas: Land Reform and Institutional Change in China*, Routledge, 2005

[6] John DICKENSON *et al.*, *A Geography of the Third World* (2nd Edition), Routledge, Londra/New York, 1996

[7] Samuel P. HUNTINGTON, *Ordinea politică a societatilor in schimbare*, Iasi, Polirom, 1999, p. 323

[8] Decretul-lege nr. 187 / 1945 pentru înfăptuirea reformei agrare, *Monitorul Oficial* nr. 68 bis / 23 mar. 1945

comercianţilor şi industriaşilor supuşi direct măsurilor de expropriere şi naţionalizare, ci şi asupra copiilor lor, aceştia fiind privaţi, de exemplu, de dreptul de a concura pentru burse studenţeşti[9].

Pe plan economic, însă, constrângerea moşierilor avea să se efectueze în mod discriminatoriu prin mai multe pârghii ale Statului (fiscalitate[10], controlul activităţilor economice[11], rechiziţii / colectări forţate de bunuri[12] şi produse[13],[14], controlul şi limitarea circulaţiei imobilelor[15] şi a bunurilor agricole[16],[17], etc.), cu atât mai mult cu cât Uniunea Centrală a Sindicatelor Agricole, care constituia organismul asociativ profesional al producătorilor agricoli fusese desfiinţată la câteva zile de la publicarea Legii de Reformă Agrară[18].

Cadrul normativ

Înfăptuirea unei reforme agrare izvora dintr-o „necesitate naţională, economică şi socială" şi viza constituirea unor „gospodării puternice, sănătoase şi productive (...) care sunt proprietatea particulară a celor care le stăpânesc" . Obiectivele constau în: (i) mărirea gospodăriilor ţărăneşti la minimum 5 ha de teren arabil, (ii) împroprietărirea muncitorilor agricoli fără pământ, (iii) crearea de grădini de zarzavaturi în preajma oraşelor, pentru aprovizionarea acestora şi (iv) transferarea în administrarea Statului a unor terenuri rezervate pentru şcoli agricole şi ferme experimentale model, necesare asigurării creşterii calitative a agriculturii.

Bunurile supuse exproprierii erau împărţite în următoarele categorii: (i) cele aparţinând cetăţenilor germani şi cetăţeni români, persoane fizice sau juridice, de naţionalitate (origine etnică) germană, care au colaborat cu Germania hitleristă, (ii) cele aparţinând criminalilor de război şi celor „vinovaţi de dezastrul ţării", (iii) cele aparţinând autoexilaţilor (refugiaţilor) în străinătate după 23 August 1944, (iv) cele aparţinând absenteiştilor, (v) terenurile mai mari de 10 ha necultivate în ultimii şapte ani consecutivi în regie proprie, (vi) cele aparţinând voluntarilor români care au luptat împotriva Naţiunilor Unite, (vii) bunurile de mână moartă şi (viii) terenurile (pământul arabil, livezile, fâneţele, bălţile şi iazurile artificiale) mai mari de 50 ha.

---

[9] Decizia Ministerului Învățământului Public nr. 217253/573-0 din 8 septembrie 1948 privind aprobarea Regulamentului pentru atribuirea burselor studențești, *Monitorul Oficial* nr. 210 / 10 sep. 1948

[10] Legea nr. 140 din 30 aprilie 1940 pentru modificarea unor dispoziţiuni din legile fiscale şi pentru unele masuri financiare administrative, *Monitorul Oficial* nr. 98 / 1 mai 1947

[11] Legea nr. 351 / 1945 pentru reprimarea speculei ilicite şi sabotajului economic, *Monitorul Oficial* nr. 101 / 3 mai 1945

[12] Legea nr. 284 / 1947, *Monitorul Oficial* nr. 186 / 15 aug. 1947

[13] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 852 / 17 apr. 1945, *Monitorul Oficial* nr. 91 / 19 apr. 1945

[14] Decizia Președinției Consiliului de Miniștri nr. 2535 / 28 sep. 1945, *Monitorul Oficial* nr. 223 / 1 oct. 1945

[15] Legea nr. 203 / 1947 pentru reglementarea circulației și stabilirea regimului juridic al imobilelor agricole, promulgată prin Decretul Regal nr. 1255 / 21 iun. 1947, *Monitorul Oficial* nr. 140 / 23 iun. 1947

[16] Decizia miniștrilor secretari de stat ai Agriculturii și Domeniilor, Comunicațiilor, Lucrărilor Publice, Afacerilor Interne, Războiului, Industriei Comerțului, și Subsecretariatului de Stat al Aprovizionării, nr. 2080 / 21 mar. 1945, *Monitorul Oficial* nr. 69 / 24 mar. 1945

[17] Decizia Președinției Consiliului de Miniștri nr. 2268 / 20 iun. 1945, *Monitorul Oficial* nr. 139 / 22 iun. 1945

[18] Jurnalul Consiliului de Miniștri (Ministerul Justiției) nr. 473 / 24 mar. 1945, *Monitorul Oficial* nr. 72 / 28 mar. 1945

Prevedea principală a Legii o reprezintă exproprierea bunurilor agricole, cu tot inventarul viu şi mort aferent, până în limita a 50 ha per proprietate agricolă. Această unitate desemna practic întreaga avere funciară a familiei, indiferent de repartizarea geografică a loturilor şi de raporturile patrimoniale dintre soţi şi dintre părinţi şi copiii minori, precum şi cele de coproprietate. În cota de 50 ha rezervată proprietarului, în locul ales de acesta, puteau fi cuprinse toate dotările nesupuse exproprierii, şi anume „construcţiunile, conacele, armanele, drumurile, livezile şi orice lucrări de îmbunătăţiri funciare, cu toate instalaţiile lor".

Exproprierea urma să fie înfăptuită „imediat, fără nici o despăgubire, pe deplin", operând în tot asupra utilajelor agricole (tractoare, batoze, locomobile, secerătoare şi combine) şi în parte (proporţional cu suprafaţa de teren expropriată) asupra celorlalte articole de inventar agricol (unelte, animale de tracţiune). Prima categorie servea la constituirea la nivel judeţean a unor centre de închiriat maşini agricole pentru agricultori, iar cea de-a doua categorie urma să fie repartizată ţăranilor împroprietăriţi.

Nu intrau sub incidenţa exproprierii: (i) orezăriile existente, (ii) bunurile agricole aparţinând instituţiilor şi organizaţiilor ecleziastice, Domeniilor Coroanei, Eforiilor şi Aşezămintelor spitaliceşti, Academiei Române, Casei Şcolilor şi celorlalte aşezăminte de cultură, (iii) bunurile agricole aparţinând composesoratelor, urbariatelor, obştiilor şi cooperativelor săteşti, (iv) fâneţele şi păşunile aparţinând comunelor şi (v) toate bunurile făcând parte din patrimoniul Statului.

Legea nr. 187/1945 stabilea cadrul organizatoric general pentru expropriere şi împroprietărire, detaliile operaţionale urmând a fi stabilite ulterior printr-un Regulament. Aplicarea reformei „la firul ierbii", la nivel de comună, urma să se facă prin Comitetele locale de împroprietărire, care erau alcătuite din 7-15 membri din rândurile ţăranilor plugari fără pământ sau cu pământ de până la 5 ha, aleşi de către Adunările generale ale plugarilor, convocate de primării comunelor rurale în termen de 10 zile de la data intrării în vigoare a Legii. În atribuţiile acestor Comitete locale intrau următoarele: (i) inventarierea bunurilor agricole supuse exproprierii, (ii) listarea celor îndreptăţiţi la împroprietărire şi la repartizarea inventarului agricol trecut în patrimoniul Statului şi (iii) identificarea comunelor lipsite de păşune.

La următorul nivel administrativ se situau Comisiile de plasă, care aveau rolul, pe de o parte, de a coordona lucrările privind reforma agrară, iar pe de altă parte, de a arbitra diferendele între sate şi comune, precum şi între proprietari şi cei eligibili pentru împroprietărire. Acestea erau formate din câte doi membri delegaţi de fiecare Comitet local, iar Preşedintele era delegat de Ministerul Agriculturii şi Domeniilor, având o pregătire juridică (magistrat sau jurist).

Prefecturile de judeţ erau însărcinate cu eliberarea titlurilor de proprietate aferente loturilor atribuite ţăranilor împroprietăriţi şi comunelor pentru islazuri, în vederea înscrierii drepturilor reale ale acestora în cartea funciară sau în registrele constatatoare ale proprietăţii.

Suprafaţă loturilor atribuite agricultorilor era stabilită în general la maximum 5 ha, în funcţie de disponibilul plasei respective. Preţul terenurilor pentru noii

împroprietăriţi era stabilit la valoarea producţiei medii anuale la hectar pentru culturile de grâu (1000 kg) sau porumb (1200 kg), din care se achita un avans de 10%, în natură sau în bani (la valoarea de piaţă a grâului valabilă la 1 martie 1945), iar restul eşalonat pe 10 sau 20 ani, în funcţie de categoria ţăranilor (cu pământ puţin sau fără pământ).

O prevedere interesantă a Legii este aceea că consfinţeşte *de jure* divizarea anterioară *de facto* şi adesea arbitrară a unor moşii, singura condiţie fiind întocmirea de către Comitetele locale a unor noi tablouri cu împroprietăriţii, conforme cu Legea.

Dispoziţiile finale ale Legii prevăd, între altele: (i) luarea în consideraţie a situaţiei juridice de la 23 august 1944, (ii) interzicerea vânzării, arendării, împărţirii sau ipotecării loturilor atribuite, (iii) faptul că terenurile ce fac obiectul împroprietăririi sunt degrevate de sarcini, în acest sens urmând a se emite un act de reglementare special, (iv) crearea unui statut special pentru fermele model, (v) reglementarea statutului pădurilor şi viilor.

Remarcăm că legea fusese formulată suficient de lacunar, astfel încât să permită o mare flexibilitate în implementarea acesteia, în concordanţă nu doar cu realităţile din teren, ci si cu politica noilor autorităţi de subminare a bazei materiale a burghezo-moşierimii şi de acaparare a întregului aparat de stat. O serie de acte normative şi documente cu caracter executiv vor conferi o amploare deosebită acestui demers.

Regulamentul[19] de aplicare aduce o serie de clarificări şi completări la Lege în ceea ce priveşte: cadrul juridico-administrativ, bunurile şi persoanele vizate de expropriere, modalităţile de împroprietărire, modalităţile de constituire a cotei rezervate proprietarului, încredinţarea custodiei bunurilor expropriate (inventar viu şi mort), calificarea fermelor model, ș.a.

Aplicarea Reformei agrare presupunea nu doar crearea unui cadru legal care să reglementeze schimbarea regimului juridic al proprietăţii, ci şi unul pentru executarea lucrărilor tehnice. Consiliul de miniştri[20], luând act de referatul ministrului Agriculturii şi Domeniilor, ce prevedea faptul ca erau necesare lucrări topografice şi cadastrale pentru o suprafaţă expropriată de circa 1.700.000 ha, hotărăşte ca aceste lucrări să fie coordonate de Minister, iar contravaloarea acestora, estimată la 3.200 lei/ha, să fie suportată de beneficiari: proprietarii expropriaţi (pentru cota rezervată) şi locuitorii împroprietăriţi (pentru loturile atribuite), respectiv Statul (pentru rezervele de Stat, din veniturile realizate prin valorificarea bunurilor expropriate).

Aplicarea în teren a reformei agrare s-a dovedit a fi un proces anevoios, presărat de abuzuri îndreptate atât proprietarilor expropriaţi, cât şi ţăranilor împroprietăriţi. Confruntat cu numeroasele contestaţii şi plângeri adresate organelor de aplicare a legii de către părţile interesate, generatoare de întârzieri în desăvârşirea reformei, Ministerul Agriculturii şi Domeniilor emite, pe 10 aprilie 1946, o serie de decizii menite să accelereze procesul. Astfel, prin Decizia nr. 816[21], se statuează controlul ierarhic/tutelar

[19] Regulamentul nr. 4 din 11 aprilie 1945, *Monitorul Oficial* nr. 85 / 12 apr. 1945
[20] Jurnalul Consiliului de Miniştri nr. 1417, *Monitorul Oficial* nr. 268 / 22 nov. 1945
[21] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 816 / 10 apr. 1946, *Monitorul Oficial* nr. 92 / 17 apr. 1946

al dispoziţiilor administrative privind aplicarea în teren a Reformei. Decizia nr. 817[22] introduce un regim derogatoriu la clauză de împroprietărire individuală, cu privire la livezile şi grădinile de zarzavat supuse exproprierii. Decizia nr. 818[23] reglementează regimul juridic al terenurilor expropriate în baza art. 3 lit. e) din Legea nr. 187/1945, şi anume cele aparţinând proprietarilor care nu şi-au cultivat terenurile în regie proprie în ultimii 7 ani consecutivi, cu excepţia loturilor până la 10 ha.

Decizia nr. 819[24] atestă o stare de fapt îngrijorătoare, şi anume lipsa dotărilor necesare cultivării cotei legale de 50 ha neexpropriate. În acest sens, Decizia conferă proprietarilor dreptul de a păstra în custodie şi a utiliza pe propriile parcele, până la noi dispoziţii, bunurile de inventar agricol ce nu fuseseră încă preluate de organele de aplicare a Legii de reformă agrară, cu condiţia de a le menţine în condiţii bune. De asemenea, li se acorda dreptul de a achiziţiona inventarul mort şi animalele de tracţiune necesare, acestea neputând face obiectul unei noi exproprieri pe baza Legii nr. 187/1945. Aceste dispoziţii tranzitorii privind inventarul agricol expropriat în baza art. 6 din Legii nr. 187/1945 aveau să fie abrogate prin Decizia nr. 975 din 24 iunie 1948[25], care prevedea că maşinile agricole „se vor prelua de îndată de serviciile agricole judeţene şi se vor preda A. F. S. M.", responsabili de ducerea la îndeplinire fiind şefii serviciilor agricole judeţene, sub egida directorului Direcţiei circulaţiei bunurilor imobile agricole şi deplasării populaţiei rurale.

Decizia nr. 820 din 10 aprilie 1946[26] creează cadrul normativ pentru dizolvarea Comitetului local (de către Comisia judeţeană, la iniţiativa Comisiei de plasă), pentru înlocuirea preşedinţilor Comisiilor de plasă (de către Minister) sau a membrilor delegaţi ai Comitetelor comunale (la solicitarea preşedinţilor Comisiilor de plasă), precum şi dizolvarea organelor exterioare de aplicare a reformei agrare sau înlocuirea membrilor lor (de către Minister sau Comisia interministerială). De asemenea, se prevede ca „La propunerea Comisiei de plasă şi cu avizul Comisiei judeţene, la propunerea Comisiei interministeriale sau a Comisiei centrale, ministerul va putea dispune trimiterea în faţa justiţiei a sabotorilor şi a infractorilor la legea reformei agrare".

Infracţiunile cu privire la reformă agrară, chiar şi cele comise înainte de publicarea Legii nr. 187 din 23 martie 1945 au fost amnistiate în repetate rânduri, fiind atribuite, pe de o parte, războiului sau unei stări de necesitate, iar pe de altă parte unor noi probleme care „şi-au căutat soluţiile, depăşind uneori normele în vigoare, anticipând alteori realizările legiuitorului[27]". Legea nr. 311 din 17 aprilie 1946 prevedea amnistierea delictelor cu privire la reforma agrară comise de săteni până la data intrării în vigoare a acesteia (art. IV), fără a aduce însă atingere laturii civile a cauzelor (art. VI). Cu toate acestea, abuzurile continuau şi în ceea ce priveşte împroprietărirea, autorităţile de resort atestând faptul că „unii săteni neîndreptăţiţi la împroprietărire încearcă să

[22] Decizia Ministerului Agriculturii și Domeniilor nr. 817 / 10 apr. 1946, *Monitorul Oficial* nr. 92 / 17 apr. 1946
[23] Decizia Ministerului Agriculturii și Domeniilor nr. 818 / 10 apr. 1946, *Monitorul Oficial* nr. 92 / 17 apr. 1946
[24] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 819 / 10 apr. 1946, *Monitorul Oficial* nr. 92 / 17 apr. 1946
[25] Decizia Ministerului Agriculturii nr. 975 / 24 iunie 1948, *Monitorul Oficial* nr. 147 / 29 iunie 1948
[26] Decizia Ministerului Agriculturii și Domeniilor nr. 820 / 10 apr. 1946, *Monitorul Oficial* nr. 92 / 17 apr. 1946
[27] Legea nr. 311 din 17 aprilie 1946, *Monitorul Oficial* nr. 93 / 18 apr. 1946

folosească în mod abuziv terenuri ce au intrat în patrimoniul Statului prin expropriere, iar alţii cu drepturi la împroprietărire nu respectă atribuirile de loturi făcute de organele de aplicare a legii agrare, înţelegând să lucreze alte loturi decât cele ce le-au fost atribuite prin tablourile definitive de împroprietărire”[28]. Din aceste considerente, se solicită imperativ organelor de aplicare a legii de reformă agrară, organelor agricole şi administrative, „să ia toate măsurile necesare pentru a împiedica pe cei neîndreptăţiţi la împroprietărire să folosească terenuri provenite din expropriere”. În schimb, Legea nr. 110 din 31 martie 1947 amendează art. IV din Legea nr. 311/1946, în sensul ca generalizează categoria amnistiabililor, anterior restrânsă la categoria „sătenilor”, extinde perioada de aplicare a amnistiei până la data de 31 martie 1947 şi stinge „toate drepturile rezultând din daune şi despăgubiri civile de orice natură”[29].

Conform Legii nr. 23 din 24 februarie 1947, Comitele locale şi Comisiile de plasă urmau a fi desfiinţate „pe data terminării lucrărilor de expropriere şi de stabilirea definitivă a drepturilor de împroprietărire”[30]. În acest sens, Camerele agricole aveau obligaţia de a notifica Ministerul cu privire la finalizarea lucrărilor, astfel încât Ministerul să emită decizii ministeriale, publicate în Monitorul Oficial, de desfiinţare succesivă a acestor Comitete şi Comisii. Restul lucrărilor cădeau în sarcina Ministerului, care le executa prin intermediul Camerelor agricole.

Legea nr. 177 din 5 iunie 1947[31] clasifică lucrările de reformă agrară desfăşurate de organele prevăzute de Legea nr. 187/1945 ca fiind „acte de guvernământ”, nesupuse niciunei căi judiciare de atac, aceste dispoziţii fiind invocabile pentru prima dată şi în stadiul procesual de recurs. Acest caracterul definitiv şi irevocabil al procedurilor de expropriere avea să fie întărit prin Decizia nr. 977 din 8 iulie 1947[32] a Ministrului Agriculturii, Traian Săvulescu, care reprezenta „actul de guvernământ al desăvârşirii aplicaţiunii legii pentru înfăptuirea reformei agrare”.

Prin Decizia ministerială nr. 1325 din 30 septembrie 1947[33], luându-se act de faptul că la data emiterii sale Comitetele locale, Comisiunile de plasă şi Comisiunile judeţene de îndrumători îşi îndepliniseră sarcinile şi pe cale de consecinţă fuseseră desfiinţate prin deciziunile menţionate anterior, se desfiinţează şi *Comisiunea centrală de îndrumarea legii de reformă agrară*. In schimbul, se instituia pe lângă cabinetul ministrului de resort un organ consultativ format din: (i) Consilierul magistrat Creangă Ovidiu, (ii) Directorul Direcţiunii proprietăţii şi bunurilor Statului, şi în lipsa acestuia, subdirectorul şi (iii) Inginerul agr. consilier tehnic Născuţiu Eremia.

Fideli viziunii materialiste marxiste, autorităţile caută prin această reformă să schimbe nu doar mijloacele de producţie, ci şi relaţiile de producţie în agricultură. In

[28] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 1796 / 20 sep. 1946, *Monitorul Oficial* nr. 220 / 22 sep. 1946
[29] Legea nr. 110 / 1947, *Monitorul Oficial* nr. 83 din 9 aprilie 1947
[30] Legea nr. 23 / 1947 privind desfiinţarea Comitetelor locale şi Comisiunilor plase, *Monitorul Oficial* nr. 58 / 11 mar. 1947
[31] Legea nr. 177 / 1947 pentru interpretarea dispoziţiunilor legale privitoare la înfăptuirea reformei agrare, promulgată prin Decretul Regal nr. 1165 / 6 iun. 1947, *Monitorul Oficial* nr. 127 / 7 iun. 1947
[32] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 977 / 8 iul. 1947, *Monitorul Oficial* nr. 157 / 12 iul/ 1947
[33] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 1325 / 30 sep. 1947, *Monitorul Oficial* nr. 231 / 7 oct. 1947

acest sens, la 27 august 1947[34] elimină cu desăvârşire arendarea sau dijma ca forme de exploatare agricolă, atât pe terenurile private, cât şi pe cele de drept public, statuând nulitatea absolută a oricăror raporturi de acest gen în curs de executare sau viitoare. Singura modalitate de exploatare admisă este cea în regie proprie.

Aplicarea Reformei în fostul judeţ Ialomiţa

Esenţial pentru Partidul Comunist şi formaţiunile afiliate era să penetreze structurile aparatului de stat la toate nivelurile cu oameni subordonaţi. Nici Ialomiţa nu făcea excepţie de la această regulă, drept exemplu fiind faptul că înainte cu o lună de legiferarea Reformei Agrare, inginerul agronom delegat în funcţia de director al Camerei Agricole Ialomiţa, Dumitru Ştefănescu, era suspendat din serviciu şi trimis în faţa Comisiei de Disciplină, sub acuzaţia că, deşi „i s-a atras atenţia de a nu mai face politică militantă, fiind incompatibilă cu situaţia de funcţionar public, totuşi continuă să participe la o acţiune ofensatoare pentru ministrul titular al departamentului" (Romulus Zăroni), fiind înlocuit de subdirectorul Dimancea Ştefan[35].

Cu siguranţă, nici conducerea organelor de aplicare a Reformei Agrare nu făcuseră excepţie de la această regulă, în condiţiile în care membrii acestora erau numiţi de la centru. Astfel, prin decizie ministerială[36] se delegau ca preşedinţi ai *comisiunilor de plasă* pentru reforma agrară pe raza judeţului Ialomiţa următorii: Hagianu Ionel în plasa Ţăndărei, Mitu Băduţ (succedat de Sava Vasile, Munteanu Ion[37], repus ulterior în funcţie[38]) în plasa Urziceni, Gheorghe Tudor în plasa Slobozia, Enescu Ilie, (înlocuit ulterior de Anghel Ionescu[39]) în plasa Feteşti, Constantin Slav(e) (demisionat, înlocuit de Ariton Lazăr[40], repus ulterior în funcţie[41]) în plasa Călăraşi, Ungureanu Alexandru în plasa Dragoş-Vodă, Cerniţa Ilie (înlocuit de Tudose Ştefan[42]) în plasa Căzăneşti sau Ivănescu Gheorghe în plasa Lehliu.

Comisia de îndrumători regionali a judeţului Ialomiţa, înfiinţată în baza Deciziunii ministeriale nr. 3071 din 27 octombrie 1945, îşi începea activitatea pe data de 28 noiembrie 1945, odată cu publicarea deciziei ministeriale privind înfiinţarea sa[43], fiind prezidata de judecătorul Savin Furnică şi având ca membri pe Mitrăneseu Constantin

[34] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 1204 / 27 aug. 1947, *Monitorul Oficial* nr. 202 / 3 sep. 1947

[35] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 181 / 6 feb. 1945, *Monitorul Oficial* nr. 34 / 12 feb. 1945

[36] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 824 / 12 apr. 1945, *Monitorul Oficial* nr. 91 / 19 apr. 1945

[37] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 2946 / 12 oct. 1945, *Monitorul Oficial* nr. 253 / 5 nov. 1945

[38] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 3484 / 15 dec. 1945, *Monitorul Oficial* nr. 295 / 28 dec. 1945

[39] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 3484 / 15 dec. 1945, *Monitorul Oficial* nr. 295 / 28 dec. 1945

[40] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 2673 / 3 sep. 1945, *Monitorul Oficial* nr. 214 / 20 sep. 1945

[41] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 3484 / 15 dec. 1945, *Monitorul Oficial* nr. 295 / 28 dec. 1945

[42] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 66 / 15 ian. 1946, *Monitorul Oficial* nr. 21 / 25 ian. 1946

[43] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 3325 / 23 nov. 1945, *Monitorul Oficial* nr. 273 / 28 nov. 1945

(prefectul judeţului, de profesie învăţător[44]), Dimancea Ştefan (directorul Camerei Agricole), Gogu David (plugar din Gâldău), Dumitru R. Petcu (plugar din Dragalina) şi Mihail Mavrodin (plugar din Roşeţi).

Împărţirea moşiilor demarase cu câteva luni înainte de proclamarea Legii de reformă agrară. Spre exemplu, ziarul „Ialomiţa liberă" anunţa că până la data de 27 februarie 1945 fuseseră împărţite toate moşiile din mai multe comune (Dragalina, Radu Negru, Independenţa, Tonea, Cocora, etc.)[45].

La fel, şi pregătirile administrative au început înainte de publicarea Legii nr. 187 pentru Reforma agrară. Presiunea timpului se resimţea atât la nivel central, cât şi la nivel local, după cum reiese din corespondenţa dintre Ministerul Agriculturii şi Domeniilor şi Prefectură. Pentru a monitoriza în timp real stadiul reformei agrare şi al însămânţărilor, prin Nota telefonică nr. 43924 din 17 martie 1945[46], Ministerul Agriculturii şi Domeniilor solicita autorităţilor locale să raporteze zilnic stadiul lucrărilor, furnizând următoarele informaţii: (i) seminţe primite şi expediate pe categorii, (ii) carburanţi necesari şi primiţi, (iii) suprafaţa însămânţată, (iv) situaţia curentă a exproprierilor şi suprafaţa expropriată, (iv) inventarul preluat, (v) existenţa unor centre de maşini şi (vi) probleme întâmpinate.

Fiind vorba de un volum foarte mare de date ce trebuiau centralizate, se solicita înfiinţarea unui birou care să asigure permanenţă inclusiv noaptea, la fel cum se întâmpla şi la Minister. Urmare a acestei adrese, Prefectul judeţului aduce la cunoştinţa tuturor funcţionarilor obligaţia de a transmite datele atunci când fac de serviciu. Pentru colectarea şi centralizarea datelor la nivelul Prefecturii era însărcinat subşeful de serviciu Săvulescu Dobre[47].

Pentru culegerea datelor, Prefectura solicita sprijinul directorului Camerei agricole judeţene, prin intermediul şefilor de ocoale agricole din subordine[48], precum şi Pretorilor[49], în vederea centralizării pe plasă, cu menţiunea că primul raport urma să fie înaintat chiar a doua zi, nicio întârziere nefiind permisă. Raportarea urma să se facă de către fiecare plasă.

În rapoartele zilnice transmise de Preturi se consemnau, în unele cazuri şi o serie de dificultăţi întâmpinate. De exemplu, pretorul plăşii Lehliu, M. Anghel, reclama, pe data de 18 martie 1945, lipsa proprietarilor care să dea relaţii şi lipsa dotărilor tehnice[50], în timp ce pretorul plăşii Dragoş-Vodă deplângea lipsa centrelor pentru repararea utilajelor agricole expropriate, fapt de natură să conducă la întârzierea campaniei agricole[51].

---

[44] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 29036 A / 11 sep. 1945, *Monitorul Oficial* nr. 211 / 17 sep. 1945

[45] *Studii: revistă de istorie*, Volumul 18, Ediţiile 1-3, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, 1965

[46] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 519/1945, fila 1

[47] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 519/1945, fila 2

[48] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 519/1945, fila 3

[49] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 519/1945, fila 4

[50] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 519/1945, fila 11

[51] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 519/1945, fila 9

Se remarcă însă o serie de neconcordanţe între datele raportate de preturi şi cele raportate de responsabilii de plăşi ai Frontului Plugarilor, cu privire la suprafaţa expropriată şi inventarul preluat, precum şi cele raportate de preturi şi Camerele agricole cu privire la stadiul însămânţărilor[52].

Constatăm, de asemenea, o serie de sincope în comunicarea între diversele niveluri administrative, elocventă fiind în acest fiind corespondenţa dintre Ministerul Agriculturii şi Domeniilor cu Prefectura judeţului Ialomiţa şi dintre Prefectură şi autorităţile locale, privind raportarea sumelor încasate de pe urma exproprierii şi depunerea acestora în contul Ministerului. Astfel, Ordinul telegrafic nr. 181382 din 6 octombrie 1945[53] solicita că „organizaţiile politice, comitetele locale şi comisiunile de plasă care au avut în administrarea bunuri expropriate, conace, industrii, livezi de pomi, vânzări de vite etc. să depună sumele încasate" şi să se transmită recipisele, urmând a se raporta executarea ministrului subsecretar de stat Constantin Agiu. Această cerere a fost înaintată de Prefectură Directorului Camerei Agricole Ialomiţa în mod repetat[54]. Pe 9 ianuarie 1946, şeful Biroului Reformei Agrare comunica că aceste date puteau fi furnizate de Frontul Plugarilor, „care cunoaşte problema"[55].

O nouă telegramă adresată de Minister Prefecturii învedera Prefecturii faptul că, deoarece „până în prezent nu se vede decât într-o măsură extrem de redusă rezultatul acestui ordin, pentru ultima oară vă rugăm să puneţi în vedere tuturor primăriilor, comitetelor locale, comisiunilor de plasă, organizaţiilor politice şi persoanelor fizice şi juridice sindicate etc., ca în termen de zece zile dela comunicarea prezentului ordin să depune sumele respective cum am arătat în primul ordin. După această dată toate încasările se vor considera ca fiind făcute în detrimentul Statului şi cei în cauza vor fi deferiţi parchetului. Drept încunoştinţare, comunicarea dvs. făcută primarilor şi preturilor se vor afişa vizibil la primărie şi în toate localurile publice. De urmare ne veţi raporta."[56]. La rândul său, Prefectura retransmite ordinul, atrăgând atenţia reprezentanţilor administraţiei locale că vor răspunde personal pentru neexecutare.

Doar anumite comune au raportat venituri obţinute din administrarea bunurilor expropriate, exemple în acest sens fiind (i) vânzarea unor cai confiscaţi de la diverşi moşieri către Comisiunile de cumpărare cai (com. Borduşelu, Albeşti), sau a unor animale care fuseseră iniţial încredinţate unor ţărani împroprietăriţi (com. Dichiseni, Tonea, Coşereni), (ii) valorificarea paielor şi grâului vechi (com. Constantin Brâncoveanu), (ii) exploatarea bălţilor şi lacurilor expropriate, prin taxe pe învoiri la pescuit, vânzarea stufului şi a peştelui (com. Dâlga, Perieţi, Principesa Elena), (iii) arendarea unor terenuri, precum cele 30 ha de teren din moşia lui Aurel Pană, rezervate de Comitetul local de reformă agrară pentru locuri de casă, din sumele încasate fiind

[52] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 519/1945, fila 159
[53] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 1
[54] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, filele 2, 3, 4
[55] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 5
[56] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, filele 6-7

plătiţi lucrătorii care au construit gardul şcolii (com. Ferdinand I[57]), sau terenurile arendate de primărie sătenilor pentru păşune (com. Grindu)[58].

Tema administării bunurilor expropriate avea să fie reluată şi în anul următor, Ordinul circular nr. 26044 din 29 mai 1946 al Ministerului Afacerilor Interne – Direcţiunea Administraţiei Generale reiterând faptul că veniturile respective se cuveneau Statului (în speţă, Ministerului Agriculturii şi Domeniilor – Direcţia Proprietăţii), care a fost nevoit „să suporte toate cheltuielile pentru perfectarea reformei agrare care se ridică la mai multe miliarde lei", motiv pentru care „cei ce le vor întrebuinţa altfel sunt pasibili de pedeapsă"[59].

Având în vedere că exproprierea viza *proprietatea agricolă*, definită ca averea funciară a familiei în ansamblul său, indiferent de repartizarea geografică a loturilor şi de raporturile patrimoniale dintre membrii familiei, autorităţile judeţene se confruntau cu dificila sarcină de a corobora propriile date culese pe plan local cu evidenţele altor judeţe. De exemplu, Comisiunea de îndrumare pentru aplicarea reformei agrare din judeţul Bacău înainta Prefectului judeţului Ialomiţa o listă cu proprietarii mari şi mijlocii din judeţ, solicitând informaţii cu privire la existenţa unor astfel de proprietăţi ale acestora şi dacă şi în ce procent acestea fuseseră afectate de expropriere[60], aceasta fiind transmisă, sub forma Ordinului circular nr. 4235 din 23 martie 1946, pretorilor din judeţ[61]. Spre exemplu, Pretorul plăşii Călăraşi raporta cazurile dnei. Simona ing. Amolu deţinand 30 ha teren arabil neexpropriate donate de tatăl său (comuna Cacomeanca) si ale surorilor Elena dr. Septilici şi Alina Krupenscki posedand fiecare cate 65 ha teren inundabil, lacuri şi pădure (comuna Radu Negru) [62]. Acestea din urmă figurau ca deţinând însemnate suprafeţe silvice (202 ha, respectic 204 ha) în comună Comăneşti-Lăloaia din judeţul Bacău, care intraseră în administrarea statului fiind considerate ca abandonate ulterior datei de 23 august 1944[63].

De la nivel central se exercita o presiune constantă asupra autorităţilor locale pentru a definitiva procedurile de împroprietărire până la sezonul semănaturilor de toamnă, ilustrativă fiind Circulara nr. 110445 din 4 iunie 1946 a Ministrului Afacerilor Interne, Teohari Georgescu, care solicita „desfăşurarea reformei agrare în condiţiuni optime şi în cel mai scurt timp", Prefectul fiind însărcinat cu prezidarea „în mod regulat" a Comisiunii Judeţene de Reformă Agrară, rămânând „direct şi personal răspunzător"[64].

Controlul administrativ asupra activităţii organelor de aplicare a reformei agrare fiind exercitat de Prefect, prin Ordinul telefonic nr. 10329 din 4 iunie 1946[65], acesta solicita pretorilor din judeţ să raporteze: propria lor activitate în cadrul comisiilor de

[57] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 49
[58] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, filele 16-77
[59] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 274
[60] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 103
[61] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 108
[62] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 110
[63] Decizia Ministrului Agriculturii şi Domeniilor nr. 36.717 / 27 sep. 1947, *Monitorul Oficial* nr. 229 / 4 oct. 1947
[64] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 237
[65] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 231

plasă şi şedinţelor, gradul de conştiinciozitate al „tuturor celor propuşi de a colabora în această comisie" (dacă au fost prezenţi şi dacă s-au achitat de îndatoriri), greutăţile întâmpinate şi, nu în ultimul rând, eventualele propuneri.

Pretorul plăşii Călăraşi raporta[66] că participase la 12 şedinţe ale comisiunii de plasă, care se deplasase în fiecare comună pentru a verifica tabelele cu împroprietăriţii. Acolo unde se constataseră omisiuni, acestea erau îndreptate pe loc. Per ansamblu, chiar dacă „toţi membrii comisiunei de plasă au fost prezenţi la toate şedinţele şi s-au achitat de îndatoririle impuse pentru desăvârşirea reformei agrare", activitatea se dovedea a fi laborioasă şi de durată.

Pretorul plăşii Feteşti semnala faptul că membrii Comitetelor comunale pentru împroprietărire din comunele Coceargaua, Petroiu, Jegălia şi Făcăeni nu se întruniseră, motiv pentru care verificarea tablourilor cu cei îndreptăţiţi se realiza cu dificultate. Ţinea însă să menţioneze că procedase la „formalităţile de expropriere a celor în drept"[67].

Pretorul plăşii Lehliu îşi evidenţia rolul de îndrumător al primarilor şi notarilor, cărora le dăduse instrucţiuni „de felul cum trebue aplicată reforma agrară, fapt ce se poate constata din cuprinsul proceselor verbale ale conferinţelor administrative", de oferire a asistenţei necesare la întocmirea şi verificarea tabelurilor şi de semnalare a eventualelor greutăţi[68]. în privinţa dificultăţilor, pretorul plăşii Slobozia semnala faptul că „locuitorii nu declară tot pământul ce posedă, situaţie care nu se găseşte precisă nici în rolurile percepţiilor, locuitorii având terenuri în diferite circumscripţii, nici în situaţiile de anchetă agricolă unde se găsesc trecute toate terenurile ce cultivă fiecare proprietar, dijma, arenda, etc., nici nu există un criteriu precis de orientare (...) şi astfel se strecoară în tabele greşeli de 5-10% din înscrişi"[69].

Carenţele organizatorice sunt semnalate şi la nivel central, cum ar fi lipsa unui funcţionar administrativ la nivelul Comitetelor locale sau Comisiunilor de plasă, care să ţină lucrările de expropriere şi împroprietărire „în regulă". Pe cale de consecinţă, Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Administraţiei solicita, prin Ordinul circular nr. 193565 din 28 mai 1946, ca această sarcină să revină notarilor comunelor, respectiv secretarilor plăşilor, „cari vor trebui să le administreze pe răspundere proprie", altminteri riscând să fie „aspru sancţionaţi"[70]. Prefectul judeţului Ialomiţa raporta emiterea de dispoziţii în acest sens, sugerând totodată că „arhiva şi lucrările ce privesc reforma agrară să fie păstrate la ocolul agricol, deoarece acolo se găsesc planurile terenurilor expropriate, acolo lucrează dl. inginer topometru, astfel că poate oricând da orice relaţiuni în această privinţă, având la dispoziţie toate datele necesare şi personalul tehnic pentru întocmirea actelor"[71].

[66] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, fila 232
[67] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, fila 234
[68] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, fila 235
[69] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, fila 236
[70] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, fila 263
[71] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, fila 259

Organizarea administrativă deficitară reiese şi din incapacitatea unor comune de a stabili şi colecta impozitele datorate de noii împroprietăriţi, până la închiderea exerciţiului financiar. În acest sens, la solicitarea Percepţiei financiare de a înainta tabelurile nominale cu noii împroprietăriţi în vederea stabilirii impozitelor agricole, primarul comunei Dragalina raporta că aceasta „nu are nici o evidenţă a terenurilor date din reforma agrară în primăvara anului 1945 locuitorilor din această comună. în nenumărate rânduri am vrut să refac eu personal pe teren la câmp cu locuitorii, dar nu au ieşit, această lucrare a făcuto *(sic!)* şi cred că o are comitetul local de reformă agrară, dar care nu voeşte a ne-o da sub motiv că nu au evinenţa acestor terenuri. Din lipsa acestor tablouri Statul şi comuna nu poate încasa impozitele şi sunt în pagubă cu câteva milioane."[72]

La rândul său, pretorul plăşii Lehliu, înainta Administraţiei Financiare Ialomiţa „sumele ce urmează a se încasa dela Comitetul de Expropriere din Comună Frumuşica, întru-cât nici până astăzi, 11 Februarie 1946, nu ne-a depus tabelele de locuitorii ce au primit pământ şi islaz pe moşiile celor specificaţi", cu rugămintea de „a interveni celor în drept spre a da ordin de urgenţă ca Comitetul să achite aceste sume"[73], astfel încât respectivele sume să fie deduse din cele datorate de moşierii expropriaţi, cu cele mai mari datorii fiscale figurând Gh. Cruţescu (445.584 lei), P. Hamangiu (375.099 lei) şi Radu Cruţescu (210.974 lei).

Comisia judeţeană pentru îndrumarea şi aplicarea reformei agrare transmitea Prefectului o informare cu privire la măsurile necesare pentru definitivarea împroprietăririi. în acest sens, se prevedeau: (i) deplasarea fiecărei Comisii de plasă pentru reformă agrară în fiecare comună pentru a verifica, alături de Comitetul comunal, legalitatea şi conformitatea tabelelor întocmite, (ii) asistenţa oferită Preşedintelui de plasă de către Şeful de ocol delegat de Camera Agricolă şi (iii) suport oferit de către pretori Preşedintelui de plasă şi Şefului de ocol[74]. Prefectura a înaintat această solicitare Comitetelor de plasă, evidenţiind că activitatea presupunea „multă capacitate, tact şi înţelegerea spiritului legal" [75].

Temându-se probabil de eventuale tulburări în rândurile populaţiei rurale, Ministerul Afacerilor Interne solicita, prin Circulara nr. 30400 din 10 iulie 1946[76], urgentarea emiterii titlurilor de proprietate, condiţionând însă distribuirea lor efectivă de avizul prealabil al Ministrului.

Aplicarea precipitată a reformei agrare în teren a deschis calea unor abuzuri sau chiar infracţiuni din partea diverselor părţi implicate, atât în ceea ce priveşte procedurile de expropriere, cât şi cele de împroprietărire. Regăsim în arhive o serie de petiţii adresate de părţile interesate, care relevă, pe de o parte, caracterul adeseori haotic şi abuziv al modului în care s-au desfăşurat lucrările pe plan local, iar pe de altă parte tentativa autorităţilor de a le menţine într-un cadru de legalitate.

[72] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 85
[73] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, filele 100-101
[74] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 122
[75] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 125
[76] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 277

Contestaţiile referitoare la expropriere şi alte abuzuri vizau atât proprietăţile agricole ale persoanelor private, cât şi cele ale diverselor instituţii. Spre exemplu, Prefectul judeţului Ialomiţa ordona Pretorului plăşii Urziceni „ca în termenul fixat mai sus să avem primit rezultatul cercetărilor Dvs. în legătură cu nemulţumirile provocate printre locuitorii din com. Valea Măcrişului de felul cum s-au făcut exproprierile în acea comună", punându-i în vedere să respecte ceea ce constituia deja al doilea termen limită, pentru „a nu se mai purta corespondenţă de prisos"[77]. Cu toate insistenţele, Prefectul se vedea nevoit să revină de cel puţin alte două ori[78].

Regăsim în arhivă petiţii înaintate de locuitori expropriaţi în urma unor falsuri, cum e cazul săteanului Neacşu Ilie din comună Bucu, care rămăsese fără 5 ha pe care le câştigase în instanţă, dar care fuseseră preluate „prin fals şi substituire de persoană" de locuitorul Dobre Tomescu şi expropriate în baza legii de Reformă Agrară, fiind eronat considerate ca făcând parte din exploatarea agricolă a acestuia din urmă[79].

Nici proprietăţi ale instituţiilor Statului nu rămăseseră neafectate de expropriere, ilustrativ fiind cazul Ministerului Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale solicita Prefecturii, care, prin Ordinul nr. 141126 din 29 martie 1946 semnat de Directorul Contenciosului, solicita Prefecturii Ialomiţa să intervină „la comisia de plasă respectivă pentru a ni se comunica stadiul contestaţiei făcută de acest Departament pentru scoaterea de sub expropriere a moşiei Ivăneşti din Com. Ion Ghica, contestaţie încredinţată delegatului Ds. de către Ministerul Agriculturii şi Domeniilor - Comisia de Reformă Agarara - odată cu toate lucrările privitoare la exproprierile din acel judeţ"[80]. Prefectul avea să stăruie în mod repetat[81] pe lângă Comisiunea de plasă pentru reforma agrară Slobozia pentru a întreprinde demersurile necesare. Abia pe 14 iulie 1946, Preşedintele Comisiunii de plasă, Gheorghe Tudor, raporta cu privire la soluţionarea favorabilă a contestaţiei, în sensul că moşia „a fost scoasă de sub expropriere şi e rămasă în deplină proprietate" a acestuia[82]. Acelaşi minister înaintase o contestaţie similară cu privire la moşia din com. Bratie Uleşti[83], ce îi fusese donată de defunctul Dumitru I. Atanasiu[84].

Nici Familia Regală nu fusese scutită de preluarea abuzivă a unor proprietăţi, în ciuda faptului că Legea nr. 187/1945 (art. 8) prevedea în mod expres exceptarea de la expropriere a proprietăţilor rurale ale Coroanei, cu clarificarea ulterioară că prin Coroană se înţelege Familia Regală (art. 7 din Regulament). În acest sens, ministrul Agriculturii şi Domeniilor, Traian Săvulescu, transmitea Prefecturii Ordinul telegrafic nr. 166245 din 2 mai 1946[85], privind soluţionarea petiţiei înaintate de A.S.R. Principesa Elisabeta cu privire la moşia sa Coceargaua. La rândul său, Prefectul judeţului, G. Mitrănescu, transmitea acest ordin Comisiei judeţene de îndrumători pentru reforma

[77] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, fila 218
[78] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, filele 219-220
[79] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, fila 78
[80] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, fila 130
[81] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, filele 129, 131, 132, 133, 134
[82] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, fila 135
[83] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, fila 137
[84] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, fila 145
[85] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, fila 207

agrară din Ialomița[86] și Comisiei de expropriere din Plasa Feteşti[87] pentru a dispune în consecință și a înainta dosarul de fond Comisiei centrale de reformă agrară.

O serie de alte petiții priveau modul abuziv de preluare sau distrugere a produselor agricole. Spre exemplu, Ion Cămărășescu, proprietarul Fermei Model Dâlga, reclama Prefecturii, la data de 4 august 1946, însușirea și chiar incendierea, de către locuitorii din comunele Vlad Țepeș, Mihai Viteazul, Crucea, Marsilieni, Pelinu și Domnița Maria, fără nici un drept legal, a paielor din șirile situate pe moșie, în conac și în arman. Aceste abuzuri sistematice il puneau în imposibilitatea de a asigura necesarul de furaje pentru caii, bovinele și porcii aparținând Fermei Model.[88]

Rezoluția înaintată de către Prefect prevedea ca pretura Dragoș Vodă să ia „măsuri de a pune în vedere locuitorilor să respecte bunul altora", iar Comandamentul legiunei de jandarmi Ialomița ordona să dispună cercetări, comunicând rezultatul până la 30 august 1946[89].

Însuși directorul Cabinetului Subsecretariatului de Stat din cadrul Ministerului Agriculturii și Domeniilor transmitea Prefectului județului Ialomița Adresa nr. 2374 din 6 iulie 1946[90], prin care semnala faptul că „elemente anarhice se dedau la acte abuzive, secerând cerealele semănate de alți plugari". Se atrăgea atenția, pe această cale, că nu doar autorii acestor acte erau pasibili de pedeapsă, ci și „autoritățile administrative și tehnice, care prin pasivitate le încurajează". Așadar, „Autoritățile vor fi vigilente în respectarea deciziunilor și dispozițiunilor date de guvern, iar prin contractul lor cu masele plugărești, să le ajute, să le îndrume pe calea muncii, a ordinei și legalității". Tocmai de aceste principii, emanate de la o autoritate de stat, intenționa locuitorul Nae Toader să se prevaleze în cadrul unui proces judiciar de samavolnicie, reclamând faptul că alți săteni voiau să-i ia recolta de floarea soarelui „semănată și muncită" de el[91].

La rândul lor, locuitorii care fuseseră excluși de la împroprietărire înaintaseră o serie de petiții Direcției Proprietății și Bunurilor Statului din cadrul Ministerului Agriculturii și Domeniilor, care la rândul său transmitea Prefecturii Ialomița, prin Ordinul nr. 165405 din 18 aprilie 1946, un tablou cu aceștia, solicitând clarificări privind motivele pentru includerea în rândurile celor împroprietăriți, în cazul în care aceștia îndeplineau cu adevărat cerințele legale[92]. Prefectul inainta, la data de 4 mai 1946, solicitarea comunelor vizate, stabilind ca termen de soluționare data de 25 mai 1946[93]. Cu toate acestea, rezultă că autoritățile locale nu oferiseră relațiunile la termenul precizat, motiv pentru care Prefectul revenea cu o nouă solicitare adresată Primarului comunei Bucu, căruia îi acorda un răgaz suplimentar (30 august 1946) pentru a oferi informațiile necesare, în caz contrar fiind pasibil de sancțiuni[94].

[86] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 208
[87] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 222
[88] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 7
[89] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 10
[90] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 280
[91] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 286
[92] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 176
[93] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 177
[94] D.J.A.N. Ialomița, Fondul Prefecturii Județului Ialomița, Dosar 506/1946, fila 179

Aplicarea precipitată a reformei agrare, caracterizată prin pulverizarea marilor proprietăţi şi îngreunarea adoptării metodelor agrotehnice şi a mecanizării, coroborată cu condiţiile împovărătoare în urma războiului şi în condiţiile unui an agricol nefast, marcat de secetă precum a fost 1946, au condus lumea rurală a României în pragul foametei. Pentru Bărăgan, ilustrativă este Adresa nr. 2112 din 11 decembrie 1946 a Preturii plăşii Dragoş-Vodă către Prefectul judeţului, care semnala lipsa acută de cereale pentru hrană în comunele Dragalina, Crucea, Floroaica, Plevna, Poiana, Dragoş Vodă, Mihai Viteazu şi Bueşti, care era pe cale să genereze „consecinţe catastrofale". În acest sens, autorităţile locale solicitau imperios o serie de acţiuni ameliorative, precum: (i) repartizarea cerealelor sosite din alte regiuni şi plasa Dragoş Vodă, (ii) păstrarea şi repartizarea uiumului de la morile de făină şi mălai în interiorul plăşii, (ii) trimiterea de agenţi care să controleze uiumul la mori şi, în cazuri de rea-voinţă, să procedeze la sigilarea sau rechiziţionarea morilor, (iii), trimiterea de comisiuni economice din comunele deficitare în comunele excedentare (Socoalele, Vlad Ţepeş şi Marsilieni), care să colecteze forţat surplusul de porumb şi (iv) distribuirea către populaţia înfometată a circa 16000 kg de grâu din silozul Ghimpaţi."[95] Rezoluţia dată prevedea punerea la dispoziţia preturii a morilor şi trimiterea de echipe de colectare în comunele cu excedent.

Aprovizionarea populaţiei se realiza prin intermediul colectărilor şi prin alocările de bunuri agricole din judeţele excedentare, în conformitate cu Ordinul telegrafic nr. 90053 din 10 septembrie 1946 al Subsecretariatului de Stat al Aprovizionării prin care se solicita transmiterea săptămânală a situaţiilor privind cantităţile de produse agricole colectate la nivel judeţean şi cele primite din judeţele excedentare, la data de 30 noiembrie 1946, C. Mitrănescu (Prefectul judeţului Ialomiţa), Leon Levy (directorul Oficiului Economic judeţean Ialomiţa), C. Davidescu (delegatul Federalei „Borcea" din Călăraşi), raportau următoarele date: fuseseră colectate prin I.N.C.O.O.P. şi O.C.O.M.C.E.R. 458,182 t grâu, 21,043 t orz, 36,626 t ovăz, 89,337 t porumb şi 3,000 t mei. în schimb, fuseseră primite 359,200 t grâu şi fainǎ din Dolj, Romanati, Vlasca şi 277 t porumb boabe şi ştiuleţi din Teleorman şi Arad. Mare parte dintre acestea erau distribuite pentru consumul populaţiei, restul aflându-se în stoc[96].

Colectările avansau însă greu, după cum ilustrează Ordinul telefonic nr. 20631 din 17 decembrie 1946 al subprefectului Gr. Carasec adresat Pretorului plăşii Lehliu, prin care se solicita luarea de măsuri urgente pentru ca, în termen de 3 zile, să fie colectate şi depozitate în magaziile comunale sau ale cooperativelor toate cantităţile de porumb identificate în plasă (fuseseră predate 45 t dintr-un total de 106 t). Având în vedere că starea de disperare a locuitorilor comunelor deficitare, „unde situaţia este foarte critică", operaţiunea trebuia să se desfăşoare „fără nicio amânare, prin orice mijloace", Pretorul având îndatorirea de a „mobiliza întregul personal administrativ din

[95] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, fila 179
[96] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, fila 102

plasă", de a „conduce operaţiunile personal cu concursul jandarmilor, raportând Prefecturii greutăţile (...) sau numele funcţionarilor cari sabotează operaţiunea"[97].

De altfel, Prefectul C. Mitrănescu solicita, prin Adresa nr. 21092 din 30 decembrie 1946[98], preturilor Feteşti, Ţandărei, Lehliu şi Căzăneşti să ordone primăriilor de pe raza lor administrativă să se asigure că întregul aparat administrativ şi poliţienesc îşi va da concursul echipelor de colectare a cerealelor. Astfel, luau fiinţă echipele: Stelnica, Feteşti, Ţăndărei (două), Lehliu şi Borduşelu, fiecare acţionţnd în comunele desemnate. Aceste echipe erau formate din Pretor, notari, jandarmi, soldaţi, agronomi şi reprezentanţi INCOOP.

În ceea ce priveşte distribuirea cerealelor repartizate judeţului de către Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării, Serviciul Special al Colectărilor din cadrul Ministerului Afacerilor Interne preciza că între comune urma să se realizeze de către Prefect, la propunerea Oficiului Economic şi cu avizul consultativ al Consiliului Politic judeţean, iar la nivel local, de către Comitetul economic comunal, împreună cu membrii Consiliului politic[99].

Rezultate

Bilanţul efectuat de Prefectura judeţului Ialomiţa la data de 15 aprilie 1945[100], indica o suprafaţă expropriată de 45.721,75 ha, precum şi următorul inventar viu şi mort preluat: 173 boi, 15 vaci, 52 cai, 200 oi, 4 tauri, 61 tractoare, 116 pluguri, 13 căruţe, 3 butoaie, 22 secerători, 52 semănători, 39 prăşitori, 8 mărcători, 22 grape, 8 tăvăluguri, 2 perechi păvălugari, 2 vânturătoare, 2 maşini treer, 33 borcane, 1 trior, 14 camioane, 1 cultivator, 4 rariţe, 1 greblă mecanică, 3 greble, 1 machină, 1 garnitură treer, 1 maşină bătut porumb de mână, 1 bormaşina, 1 ramă cu 5 brazde, 1 autocamion, 4.000 kg motorină, 6.500 kg ovăz şi 7.300 kg. mazăre. De asemenea, se raportau suprafeţele cultivate (în total 205.505 ha) şi cantităţile de seminţe expediate către judeţele deficitare, defalcate pe tipul de cultură. La data de 20 mai 1945, suprafaţa expropriată în Ialomiţa se mărise la 58.756,18 ha[101].

La nivelul plăşii Ţăndărei, pretorul raporta o suprafaţă totală expropriată de 6483 ha, listând totodată inventarul preluat de la moşiile Stonbrulescu, General Dumitru, Sofia Economu, Aurel Pană. La rândul său, Pretorul plăşii Dragoş Vodă raporta, pe 8 mai 1947, o suprafaţă totală expropriată de 8152,43 ha, defalcată pe comune după cum urmează: Albeşti 1156 ha, Crucea 578.50 ha, Dragalina 1803 ha, Dragoş Vodă 465.50 ha, Floroaica 300 ha, Marsilieni 2488,43 ha, Plevna 787,50, Poiana 510, Socoale 50 ha şi Mihai Viteazu 13,50 ha[102]. Pretura plăşii Lehliu raporta, la data de 21 martie 1946, faptul că „(...) Comisia de reformă agrară a comunei Pelinu a confiscat de la moşia

[97] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, fila 163
[98] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, fila 183
[99] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1946, fila 171
[100] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 519/1945, fila 157
[101] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 519/1945, fila 213
[102] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 519/1945, fila 78

d-lui Ioan Cămărăşescu din gara Dâlga 2 cai, 2 căruţe, 2 pluguri, 4 grape fer, şi 2 semănătoare care au fost date în folosinţă locuitorilor săraci din comună”[103].

Conform prevederilor art. 8 din Legea pentru reforma agrară, anumite exploatări agricole au fost scutite de expropriere, inclusiv orezării sau ferme model, fiind emise decizii în acest sens, precum cele vizând orezăriile moşierilor Nicolae Seceleanu[104] sau Mihail Berceanu[105].

Tot la nivel central, se stabilea şi repartizarea unor bunuri imobile expropriate şi intrate în patrimoniul Statului, pentru a fi exploatate de autorităţile locale, un exemplu în acest sens fiind cel al armanului proprietarei Alina Crupinschi din Călăraşi, în suprafaţă de 4.154 mp teren, împreună cu clădirile situate pe el, cum şi suprafaţa de 6.970 mp, teren inundabil, care era dat în folosinţa Primăriei oraşului Călăraşi pentru înfiinţarea unui abator propriu.[106] Alte imobile rurale erau cedate unor instituţii publice, cum este şi cazul terenului arabil în suprafaţa de 124 ha, 8.996 mp, împreună cu conacul din comuna Perişoru, aparţinând moşierului Hortenziu Popa, care trecea folosinţa Institutului de Cercetări Agronomice al României, pentru Staţiunea Experimentală Agricolă Mărculeşti-Ialomiţa[107].

Terenurile constituite ca rezerve de Stat prin efectul reformei agrare şi destinate înfiinţării de ferme, centre agricole viticole sau horticole, staţiuni de maşini şi tractoare etc., împreună cu clădirile şi industriile agricole anexe, precum şi inventarul viu şi mort, aveau să treacă în 1946 din administrarea Direcţiunii proprietăţii şi bunurilor Statului în cea a Direcţiunii producţiei vegetale, din cadrul aceluiaşi Minister[108]. În judeţul Ialomiţa, la momentul publicării deciziunii erau deja constituite o serie de ferme, precum Ferma Ţonea, com. Radu Negru, 105 ha sau Ferma Ciulniţa Bora, com. Dragalina, 403 ha. Au fost create centre de maşini (la Dragalina, Crucea[109], Gara Dâlga, Colelia)[110]. Ulterior, mare parte din bunurile mobile şi imobile au fost transferate în proprietatea fermelor şi centrelor de maşini înfiinţate în cadrul Direcţiei judeţene R.E.A.Z.I.M. Ialomiţa, directorii acestora fiind numiţi gestionarii publici ai patrimoniului, „răspunzători de bună conservare, regulata înregistrare în inventar şi întocmirea la timp a situaţiilor patrimoniale”[111].

Odată cu abdicarea Regelui, proprietăţile Coroanei erau preluate de către Stat. În baza Jurnalului Consiliului de Miniştri nr. 905 din 18 iunie 1948[112], următoarele bunuri foste proprietatea Elisabeta de pe raza comunei Cocargeaua, Ialomiţa, intrau în patrimoniul Ministerului Agriculturii: „7.454 ha, cu întreg inventarul necesar exploatării,

[103] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 506/1945, fila 41
[104] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 849 / 9 iun. 1947, *Monitorul Oficial* nr. 143 / 26 iun. 1947
[105] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 850 / 9 iun. 1947, *Monitorul Oficial* nr. 134 / 15 iun. 1947
[106] Jurnalul Consiliului de Miniştri nr. 1201 / 21 aug. 1947, *Monitorul Oficial* nr. 208 / 10 sep. 1947
[107] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 1122 / 5 aug. 1947, *Monitorul Oficial* nr. 191 / 20 aug. 1947
[108] Decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 1788 / 12 sep. 1946, *Monitorul Oficial* nr. 226 / 30 sep. 1946
[109] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 519/1945, fila 28
[110] D.J.A.N. Ialomiţa, Fondul Prefecturii Judeţului Ialomiţa, Dosar 519/1945, fila 64
[111] Decizia Ministrului Agriculturii nr. 13.014 / 25 sep. 1947, *Monitorul Oficial* nr. 270 / 21 nov. 1947
[112] Jurnalul Consiliului de Miniştri nr. 905 / 18 iun. 1948, *Monitorul Oficial* nr. 140 / 19 iun. 1948

inclusiv 9 iepe arabe şi următoarele autovehicule: 1 camion Ford, 1 camion autocar, 1 şeniletă, 1 turism Jeep Willys, 1 motocicletă".

Prin Decizia Consiliului de Miniştri nr. 1307 din 15 septembrie 1948[113], o serie de instalaţii industriale agricole (peste 150 mori, 58 prese de ulei, etc.) naţionalizate prin efectul Legii nr. 119/1948[114], treceau în patrimoniul comunelor. Între foştii proprietari ai acestora, consemnaţi în tabloul anexat, regăsim şi numele unor moşieri însemnaţi, precum Aurel Pană (Ferma Model Frăţileşti) sau Barbu Catargi (com. Andrăşeşti).

Concluzii

Reforma agrară din 1945 a reprezentat etapa decisivă în desfiinţarea latifundiilor din România, având să schimbe, chiar sub o formă tranzitorie, structura agrară a ţării. Recensământul agricol din 25 ianuarie 1948[115] relevă schimbările profunde în această privinţă. În ceea ce priveşte structura proprietăţii în funcţie de mărimea acestora, este evident faptul că ponderea moşierilor cu peste 50 ha a scăzut dramatic, în Ialomiţa figurând doar 297 de astfel de cazuri, reprezentând sub 0.2% din numărul total al proprietarilor, valoarea aliniată la media naţională de 0.27%. În mod similar, în Ialomiţa, ponderea exploataţiilor agricole de peste 425 era de 0.54%, faţă de media naţională de 0.45%. În ceea ce priveşte modul de exploatare agricolă, din datele centralizate de Recensământ rezultă că doar 8,74% din suprafaţa agricolă era cultivată în alt mod decât în regie proprie (arendă, dijmă, suprafaţă primită).

Reforma agrară din 1945 nu se rezuma la o simplă redistribuire a pământului mediată de către Stat, prin instrumentele juridico-administrative de expropriere şi împroprietărire, ci era doar o componentă a unei strategii mai ample de acaparare a puterii de Stat de către comunişti şi de înfrângere a oricărei rezistenţe la baza societăţii, prin instaurarea controlului asupra proprietăţii private (asupra bunurilor şi asupra muncii) şi a libertăţilor individuale. Ansamblul de măsuri juridico-administrative şi economice luate în această perioadă sunt eminamente discriminatorii, fie că sunt de natură stimulatorie (împroprietărirea, facilităţi fiscale pentru unele categorii) sau coercitivă (cote de predare şi impozite diferenţiate, procese viciate, măsuri extrajudiciare, pedepse aspre, etc.), având ca efect tocmai subjugarea individului, prin negarea individualităţii sale, prin înlocuirea sentimentului de aparenţă la comunitate cu „conştiinţa de clasă" şi înscrierea sa într-o categorie socială sau alta (moşier, chiabur, etc.).

Din această perspectivă, putem concluziona că toate aceste politici coroborate conferă Reformei Agrare din perioada 1945-1949 conotaţia unui proces politic mai degrabă revoluţionar decât evoluţionar. De altfel, caracterul revoluţionar reiese atât din cadrul juridic, cât şi din cel de implementare, ambele urmărind răsturnarea unei orânduiri şi stratificări sociale, după modelul marxist-leninist, chiar dacă condiţiile

[113] Decizia Consiliului de Miniştri nr. 1307 / 15 sep. 1948, *Monitorul Oficial* nr. 229 / 2 oct. 1948

[114] Legea nr. 119 din 11 iunie 1948 pentru naţionalizarea intreprinderilor industriale, bancare, de asigurări, miniere şi de transporturi, Monitorul Oficial nr. 133 bis/11 iun. 1948

[115] Anton GOLOPENŢIA, Sanda GOLOPENŢIA, „Recensământul agricol din Republica Populară Română, 25 ianuarie 1948, Rezultate provizorii", în Anton Golopenția, Sanda Golopenția, *Opere complete, Vol. II Statistică, demografie și geopolitică*, Editura Enciclopedică, București, 1999

endogene şi exogene în urma celui de Al Doilea Război Mondial (penuria generalizată, îndatoririle conform Convenţiei de Armistiţiu cu URSS, etc.) reclamau o aplicare temporizată şi disimulată a obiectivului final, de socializare a agriculturii.

Analizând materialele din arhivele judeţene, precum şi actele normative emise pe parcursul anilor 1945-1949, putem concluziona că aplicarea Reformei în judeţul Ialomiţa a fost marcată de dificultăţi determinate de: (i) slaba calitate a resurselor umane (slabă profesionalizare, lipsa de cunoştinţe juridice, etc.), (ii) alocarea de resurse materiale insuficiente, (iii) interpretarea neuniformă a dispoziţiilor legale de către organele de aplicare, (iv) numărul însemnat de reclamaţii privind abuzurile, atât din partea proprietarilor expropriaţi, cât şi a îndreptăţiţilor la împroprietărire, (v) coordonarea, comunicarea şi centralizarea datelor pe cale ierarhică şi pe orizontală, realizate cu dificultate sau cu interzicere (vi) presiunea exercitată de condiţiile de mediu (secetă) şi Convenţia de Armistiţiu asupra lucrărilor agricole şi a colectărilor.

Referinţe

Demsetz, Harold, „Towards a Theory of Property Rights", *American Economic Review Papers and Procedures*, 1967, pp. 347-358

Dickenson, John et al., *A Geography of the Third World* (2nd Edition), Routledge, Londra/New York, 1996

Golopenţia, Anton, Golopenţia Sanda, „Recensământul agricol din Republica Populară Română, 25 ianuarie 1948, Rezultate provizorii", în Anton Golopenţia, Sanda Golopenţia, *Opere complete, Vol. II Statistică, demografie şi geopolitică*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1999

Harris Jr., Edward R., „Financing Land Reform: The Process of Land Reform in Developing Countries: The Background and Basic Legal Strategy", *The American Journal of Economics and Sociology*, vol. 28, nr. 1, 1969, pp. 49-58

Ho, Peter, *Developmental Dilemmas: Land Reform and Institutional Change in China*, Routledge, 2005

Huntington, Samuel P., *Ordinea politică a societatilor in schimbare*, Iasi, Polirom, 1999

Merrill, Thomas W., „Introduction: the Demsetz Thesis and the Evolution of Property Rights," *Journal of Legal Studies*, vol. 31, 2002

North, Douglas C., *Institutions, Institutional Change and Economic Performance* (Political Economy of Institutions and Decisions), Cambridge, Cambridge University Press, 1990

Şandru, Dumitru, *Reforma agrară din 1945 în România*, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2000

MYTHICAL THEMES AND MOTIVES IN THE POETRY OF ALEXANDRU PHILIPPIDE

Victoria Norma PETRE,
PhD Candidate, UNIVERSITY OF PITEŞTI

Abstract: Alexandru Philippide is one of the most valuable poets of our literature. In his poetry were employed various mythical motifs and themes, such as: the journey into extraterrestrial spaces, the description of the gloomy realm of the dead, the motif of Mums or the eternal traveler ahasverus, the devil, the Promethean motif in unusual lyrical interpretations. His culture, impressive, embarrasses later generations, but Philippide's poetry „is stubborn to remain what it has always been- an intellectualist poetry, of subtle, discreet, well-hidden modernity"[1].

Keiwords: pilgrim, journey, dream, descent into Hell, Prometheus.

Unul dintre cei mai importanţi scriitori ai secolului XX ne conturează o poezie însufleţită de cunoaştere, „înregistrând momentele de interiorizare, de evaziune onirică şi clipele amare ale eşecului, traduse liric în versuri de o tonalitate gravă''[2].

Nicolae Manolescu opinează că poezia lui Philippide este modernă „prin puritatea ei, prin ambiguitate şi mister''[3]. Poemele sale sunt pătrunse de frământări existenţiale „atât de clare şi de discursive în aparenţă''[4].

Timpul reprezintă un motiv relevant al cugetărilor lirice ale lui Philippide. În opinia poetului, timpul intim, timpul mitologic şi timpul istoric sunt „expresii variate ale atemporalităţii, iar respectiva problematică se asociază cu tema visului şi a călătoriei''[5]

Eul liric al lui Philippide ni se înfăţişează sub forma peregrinului, a lui *Homo viator*. Potrivit opiniei acestuia, peregrinul este omul care caută: „*Nădejdea unui ţel de mult promis/ Stârnise căutarea mea-ncordată./ Ce ţel anume ar fi greu de zis/ Şi dacă l-aş putea rosti vreodată,/ Ar fi în limba ce-o vorbeşti în vis/ Când cugetu-i şi vorbă totodată*''[6]. (*Tainicul ţel*)

Limba visului este cea care-l va ajuta pe poet să descopere tainicul ţel, însă „mai tainic decât ţelul este însuşi drumul''[7]. Poetul „peregrinează prin lumea umbrelor şi singura lumină mângâietoare, pentru el, rămâne aceea a poeziei''[8]. Timpul este inamicul căutătorului.

Potrivit opiniei lui Balotă, căutătorul „este un contestatar metafizic, un rebel împotriva limitelor în timp şi în spaţiu''[9].

---

[1] Mihai Zamfir, *Scurtă istorie: Panorama alternativă a literaturii române*, Editura Polirom, Iași, 2012, p. 128
[2] Eugen Simion, *Orientări în literatura contemporană*, Editura pentru literatură, 1965, p. 68
[3] Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, p. 761
[4] *Ibidem*, p. 761
[5] Mircea Bârsilă, „*Vârsta de fier*'' *în viziunea lirică a lui Al. Philippide*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2007, p. 25
[6] Alexandru Philippide, *Visuri în vuietul vremii*, Poezii, Editura pentru literatură, 1969, pp. 223-227
[7] Nicolae Balotă, *Introducere în opera lui Alexandru Philippide*, Editura Minerva, București, 1974, p. 114
[8] *Ibidem*, p. 114
[9] *Ibidem*, p. 115

În poezia lui Philippide căutătorul ia înfățișarea omului de știință: *„Ca-n mii și mii de repezi răsfrângeri de oglinzi/ Ți-e mintea străbătută de căutări rebele./ Ai spune că și mâna în sus când o întinzi/ Ți se lungește brațul până la stele”*[10]. (*Căutătorul*)

În poemul *Tainicul țel* din ciclul *Monolog în Babilon*, calea este asociată cu motivul *arhitecturii labirintice,* al hăului ce are loc în Babilonul imaginar: *„Era un vălmășag de scări,/ Asemeni unei uriașe schele/ Care-astupase cele patru zări./ Și eu urcam și coboram pe ele”*[11].

Scara sau treptele înfățișează „simbolul progresiei către știință, al ascensiunii către cunoaștere și transfigurare”[12]. Îndreptată spre cer, semnifică cunoașterea lumii „aparente sau divine”[13], îndreptată spre adâncuri, semnifică știința ocultă, întoarcerea la lumea subterană. Scara unește „cele trei lumi cosmice și îngăduie atât regresiunea, cât și ascensiunea, rezumând întreaga gamă a verticalității”[14]. Escaladând numeroasele trepte, poetul „urmează calea unei inițieri”[15]. *Columnele albe* ce se-ntind în fața peregrinului *universului-schelă* nu reprezintă stâlpi ai cerului, ci spații ale demoniei.

Calea ca ascensiune inițiatică revine în poemul *Întâmpinare în azur*. „Muntele pe care se face ascensiunea rituală comunică cu sacrul realității absolute”[16]. În plan mitic, ascensiunea muntelui sugerează inițierea în tainele vieții, dar și ale morții. Poetul compară muntele cu „o navă mare”[17], sinonim unui templu alegoric: *„Și muntele deodată a fost o navă mare,/ Pe-a cărei proră-naltă eu, călător stingher,/ Stăm gata de plecare pe mările din cer,/ Spre lumea care-i dincolo de soare”*[18]. Călătoria philippidiană *dincolo de soare* arată solaritatea apolinică a acestuia.

În poemele lui Philippide călătoriile acestui *homo viator* pe alte tărâmuri au natura unor coborâri *ad infernos*. Motivul *coborârii în infern* este prezent și în poemul *Prohod* care începe cu câteva cuvinte ironice: *Facilis descensus Averno*[19]: *„Ne-am scoborât din ce în ce mai jos,/ Tot mai adânc, tot mai adânc – sub vreme!/ În gol boltindu-și craniul găunos,/ Un cer bătrân deasupra noastră geme”*[20].

La Philippide motivul *coborârii în infern* „nu se întemeiează ca la Dante, pe o credință, ci își are semnificația în ea însăși”[21]. Călătoriile poetului își au originea în eul său liric, în propria sa ființă. Dacă în volumele *Aur sterp* și *Stânci fulgerate* coborârea avea loc în orizontul propriei viziuni, revelând tărâmul sterp ori moartea sufletului, în volumele *Visuri în vuietul vremii* și *Monolog în Babilon* călătoriile eului liric au loc în „spațiul infernal, un spațiu al umanității demonizate”[22]. În *Prohod*, ca și în *Divina*

[10] Alexandru Philippide, *Visuri în vuietul vremii, Poezii*, Editura pentru literatură, 1969, pp. 221-222
[11] *Ibidem*, pp. 223-227
[12] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de Simboluri*, vol. 3, P-Z, Editura Artemis, București, 1995, pp. 201-202
[13] *Ibidem*, p. 202
[14] *Ibidem*, p. 202
[15] Nicolae Balotă, *Introducere în opera lui Alexandru Philippide*, Editura Minerva, București, 1974, p. 116
[16] *Ibidem*, p. 117
[17] Alexandru Philippide, *Visuri în vuietul vremii*, Poezii, Editura pentru literatură, 1969, pp. 237-238
[18] *Ibidem*, pp. 237-238
[19] Ușoară-i coborârea în Infern.
[20] Alexandru Philippide, *Visuri în vuietul vremii*, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1969, pp. 74-75
[21] Nicolae Balotă, *Introducere în opera lui Alexandru Philippide*, Editura Minerva, București, 1974, p. 118
[22] *Ibidem*, p. 119

Commedie, cei care coborau în infern pierdeau orice drum: „*Aice nu-i nici capăt, nu-i nici drum!/ Nici scop, nici griji – dar nici nădejde nu-i!/ Şi sufletele noastre sunt acum/ Firide-n care-au fost cândva – demult- statui// Ne-am scoborât din ce în ce mai mult./ Din timp, ca dintr-un piept adânc, ne-am smult,/ Şi rătăcim acum prin noi, departe.// Căci veşnicia-n noi s-a năruit,/ Şi-n veci pe sufletele noastre moarte/ Funinginea tăcerii s-a sleit*''[23].
În viziunea philippidiană, drumul fără întoarcere din întunericul subteran „nu este doar infernul, marele vid, ci şi misteriosul spaţiu al Mumelor''[24]: „*Mă-nduplec vouă, Chipuri sub pământ,/ Măestre Mame, Zâne fără ţară,/ La care drumul e un lung mormânt,/ De care chiar Satan se înfioară!*''[25]. (*Invocaţie*)

Potrivit lui Goethe, Mumele reprezintă principiul germinativ feminin, Increatul: „*Pe mume-ai să le deslușești neclar: Precum e cazul, unele apar,/ Altele stau. Formare, transformare,/A normelor eterne, eternă perindare. (...)/ Spre slava voastră, Mume, ce tronați/ În Infinit, și-n veci stinghere stați,/ Deși-mpreună. Vi se cern prin față/ Imagini ale vieții, mișcând, dar fără viață/ Ce-a fost cândva în fast și măreție,/ Se iscă-aici; căci veșnic vrea să fie/ Iar voi Puteri adânci! Le faceți apte/ Sub cort de zi, sub arcuiri de noapte./ Pe unele al vieții râu le-nșfacă/ Spre altele doar magul cutezător se-apleacă*''[26].

Peisajul infernal din poemul *Cândva la Stix* ne este conturat sub forma unui peisaj paradisiac: „*Cândva la Stix m-am scoborât și eu,/ Dar nu cu-ndurerare ca Orfeu/ Când a-ncercat din neguri să ridice/ Pe luminoasa lui Euridice,/ Și nici ca hâtru-acela de Ulise/ Pe care-un zeu hapsân îl azvârlise/ Pe mări vijelioase și pustii.// Pentru ca viu să plece dintre cei vii,/ N-am folosit vrăjitorești aripe,/ Ci doar hârzobul unei clare clipe/ Din timp alunecând, subtil desprinsă./ A fost un joc al morții drumul meu?/ Dar moartea să se joace nu-i deprinsă./ A fost cumva minunea vreunui zeu?/ Dar zeii au plecat de mult prin stele./ Ce tâlc să dau călătoriei mele?// Atâta știu că-n clipa-aceea chiar/ M-am pomenit hălăduind hoinar/ Pe lângă-o apă lină și domoală,/ Dar nu cu valuri negre ca de smoală,/ Ci străvezii peste prundiș de vad. Să fie-acesta râul trist din iad?/ Voind pe Cerber să-l aud cum latră,/ Zvârlii pe malul celălalt o piatră;/ Dar peste apa veselă zburară/ Lăstunii ciripind a primăvară*''[27]. În aceasta poezie infernul este descris sub semnul anti-temei consacrate în literatura universala. În consecinţă, Infernul (iadul) este descris în termenii *peisajului ideal* (idilic). *Din* acest peisaj paradisiac nu face parte Cerberul sau Charon, nu există nici morţi sau „*ape cu valuri negre ca de smoală*''[28].
Călătoria pe care *eroul* o întreprinde, viu în lumea morţilor şi întoarcerea din lumea Hadesului reprezintă, în mentalitatea antică „cea mai înaltă formă de eroicitate''[29].

Mitul lui Prometeu dobândeşte o interpretare modernă aşa cum rezultă din poemul *Izgonirea lui Prometeu*. Philippide, ca şi alţi scriitori precum Panait Cerna sau V.

[23] Alexandru Philippide, *op.cit.*, pp. 74-75
[24] Nicolae Balotă, *op.cit.*, p. 120
[25] Alexandru Philippide, *Visuri în vuietul vremii*, Poezii, Editura pentru literatură, 1969, pp. 117-119
[26] Goethe, *Faust*, Editura Univers, București, 1982, partea aII-a, trad. De Ștefan Aug. Doinaș, p. 153-157
[27] Alexandru Philippide, *Visuri în vuietul vremii*, Poezii, Editura pentru literatură, 1969, pp. 282-284
[28] *Ibidem*, pp. 282-284
[29] Mircea Bârsilă, „*Vârsta de fier'' în viziunea lirică a lui Al. Philippide*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2007, p. 131

Eftimiu a arătat un interes pronunţat pentru acest mit consemnat de Hesiod şi reluat de scriitori din întreaga lume.

Prometeu înglobează „condiţia tragică a geniului, a creatorului, mărgăritar aruncat în noroaiele vieţii şi care, pentru fapta lui curajoasă, atât de utilă omului, primeşte drept răsplată nemulţumirea celor pentru care se jertfise''[30]. Cât despre statutul prehelenic al lui Prometeu, cercetătorii au avut ca referinţă mărturisirile lui Pausanias (*Călătorie în Grecia*), potrivit cărora Prometeu făcea parte din neamul Cabirilor, demoni ai focului.

Fiul lui Iapet, eroul civilizator Prometeu este cel care i-a familiarizat pe oameni cu astronomia, matematica, utilizarea literelor, ştiinţa oracolelor, ori memoria.

În *Prometeu înlănţuit*, Eschil precizează că Prometeu este cel care se revoltă împotriva manifestărilor tiranice ale lui Zeus, ajuns la domnie, după ce iniţial luptase alături de olimpieni împotriva vechilor zei. Intenţia lui Zeus era aceea de a distruge neamul omenesc şi de a crea altul, dar Prometeu nu numai că ia apărarea oamenilor, dar le oferă ştiinţa tuturor meşteşugarilor şi focul pe care-l fură din cer (focul simbolizând inteligenţa omenească deopotrivă benignă şi, de la un anumit punct încolo răufăcătoare). Prometeu este pedepsit de Zeus prin legarea sa de o stâncă. „Titanul răzvrătit ajunge la o măreţie tragică, iar suferinţa sa are ca suport moral satisfacţia de a fi ajutat oamenii să se ridice deasupra condiţiei anterioare''[31]. Nevrând să dezvăluie secretul viitoarei decăderi a lui Zeus este trimis un vultur care-i va sfârteca ficaţii, până când, în cele din urmă va scăpa de respectiva pedeapsă.

Iubirea lui Prometeu pentru oameni se poate deduce din doctrina orfică, „doctrină legată de o nouă fază a mentalităţii umane, aceea a *culturii vinovăţiei*''[32] constituită pe o nouă concepţie mistică: aceea a naturii duale a fiinţei umane (titanica si divina). Venit pe lume din cenuşa Titanilor care înghiţiseră carnea lui Dionysos Zagreus, omul a păstrat, în existenţa sa ceva din fiinţa Titanilor, pe de o parte, şi ceva din existenţa zeului sfâşiat (Dionysos) pe de altă parte. Conform misterelor orfice, coborârea iniţiatului în lumea subpământeană avea semnificaţia ducerii în mormânt a naturii titanice – rele a fiinţei sale, dar şi a renaşterii sale la o nouă existenţă.

Potrivit lui Philippide, izgonirea lui Prometeu „echivalează cu un refuz al progresului''[33]. Revolta oamenilor care-l alungă pe Prometeu reprezintă glasul poetului „într-o coşmarescă multiplicare''[34]. Nemulţumirea oamenilor îl revoltă pe Prometeu care omoară vulturul şi-l aruncă oamenilor pentru a se înfrupta din carnea sa: „*Luaţi-l! E destul de proaspăt încă./ E plin la trup şi gras de nemurire./ Te pune-n patru labe şi mănâncă,/ Omenire*''[35].

În această alegorie cosmică Prometeu înfăţişează „principiul activ, creator''[36]. În ceea ce priveşte fapta sa atât de crunt pedepsită, el nu se căieşte. „Ingratitudinea nu-l doboară,

[30] Eugen Simion, *Orientări în literatura contemporană*, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1965, p. 70
[31] Mircea Bârsilă, *op.cit.*, p. 182
[32] *Ibidem.*, p. 183
[33] Mircea Bârsilă, „*Vârsta de fier'' în viziunea lirică a lui Al. Philippide*, Editura Paralela 45, p. 198
[34] *Ibidem*, p. 198
[35] Alexandru Philippide, *Visuri în vuietul vremii*, Poezii, Editura pentru literatură, 1969, pp. 91-99
[36] Eugen Simion, *Orientări în literatura contemporană*, Editura pentru literatură, 1965, p. 71

aşa cum mânia tiranului nu-l înspăimântase''[37]: „*Eu/ Mă voi urca spre soarele puternic,/ Să-ntâmpin vremea nouă-n drumul meu./ (Cu glasul tot mai zvârcolit)/ S-adun în mine fulgerele toate,/ Să mi le-aprind priviri în ochi! Să sorb/ În ochii mei întreg văzduhul orb,/ Şi cerurile toate să le sorb*!''[38].

Indignarea lui Prometeu care se simte suspectat de intenţia de a distruge omenirea „dobândeşte virulenţa zaratusthriană din *Vrăjitorul* lui Nietzsche: „*Tu, veşnicul flămând de suferinţă omenească,/ De ce mă fulgeri cu ochii tăi dumnezeieşti, dar cruzi?/ Tu nu-mi vrei moartea,/ Vrei doar chinul meu!/ Dar la ce bun mă chinui,/ O, Dumnzeule nemilos, Dumnezeule necunoscut! (...)/ O, hot neruşinat, necunoscut!/ Ce vrei să furi?/ Ce vrei să afli pe neaşteptate?/ Ce vrei să-mi iei prin chinuri?/ Torţionarule!/ O, Dumnzeule călău!/ Ori ca pe-un câine vrei să mă vezi,/ Ghemuindu-mă la tălpile tale,/ Supus, cum mi-e firea, încântat/ Slăvindu-te şi dând din coadă*''[39].

Philippide alături de alţi poeţi ai modernităţii, cum ar fi: Baudelaire, Rimbaud sau Émile Verhaeren a abordat tema *oraşului blestemat* care în acelaşi timp „îl tulbură şi îl nelinişteşte''[40]. Viziunile lugubre „izvorăsc din asumarea unei lucide crispări tragice în faţa civilizaţiei ca o boală adusă de valorile civile, valori anti-spirituale şi anti-religioase ale progresului''[41]: „*În urma mea oraşul ca o fiară/ Cu solzi de smoală şi aripi de fum/ Îşi clocotea urgia seculară./ Dar eu pornisem singur, din zori, blajin, la drum*''[42]. (*Ceasul greu*)

Următoarele versuri din poezia *Pe un papirus* aparţin unei viziuni cu valenţe sumbre potrivit căreia sufletele celor din lumea umbrelor sunt lăsate să revină, pentru puţin timp pe tărâmul lumii pe care au părăsit-o.: „*Pe drum, prin lanuri, la fântâni/ Şi prin grădinile-nflorite,/ Copii cu chipuri de bătrâni,/ Femei cu feţele-mpietrite// De-o deznădejde fără leac,/ Cum mă vedeau, din depărtare,/ Cu mâna-mi făcu semn să tac,/ Temându-se de vreo-ntrebare*''[43], iar în *Alai* mulţimea împovărată se transformă în *ocnaşi ciudaţi cu cătuşe şi lanţuri la picioare spre a ilustra o existenta ce se desfasoara sub semnul infernului de pe pamant.„Mergeam printr-un tărâm de glod şi fum,/ Bătut de vânturi şi uitat de soare./ Năstruşnici oameni mă-nsoţeau la drum!/ Aveau cătuşe, lanţuri la picioare,/ Şi chipuri parcă înmuate-n scrum// Am început atuncea să mă mir:/ La nuntă merg, ori la spânzurătoare?/ Fiindcă gloata lor zornăitoare/ N-o împingea din urmă niciun zbir/ Cu bici de piele şi şuierătoare*''[44].

Poezia abstractă, atemporală reprezintă adevărata moştenire pe care *Aristocratul veşnic trist*[45] a lăsat-o literaturii române.

BIBLIOGRAFIE

Alexandru Philippide, *Visuri în vuietul vremii, Poezii*, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1969

[37] *Ibidem*, p. 71
[38] Alexandru Philippide, *Visuri în vuietul vremii*, Poezii, Editura pentru literatură, 1969, pp. 91-99
[39] Friedrich Nietzsche, *Vrăjitorul*, în Aşa grăit-a Zarathustra, Ed. Edinter, Bucureşti, 1991, pp. 284-285, trad. de Victoria Ana Tăuşan
[40] Mircea Bârsilă, „*Vârsta de fier*'' *în viziunea lirică a lui Al. Philippide*, Editura Paralela 45, p. 147
[41] *Ibidem*, p. 148
[42] Alexandru Philippide, *Visuri în vuietul vremii*, Poezii, Editura pentru literatură, 1969, pp. 130-133
[43] *Ibidem*, pp. 250-264
[44] Alexandru Philippide, *Visuri în vuietul vremii*, Poezii, Editura pentru literatură, 1969, pp. 267-268
[45] Mihai Zamfir, *Scurtă istorie: Panorama alternativă a literaturii române*, Editura Polirom, Iaşi, 2012, p. 128

Nicolae Balotă, *Introducere în opera lui Alexandru Philippide*, Editura Minerva, Bucureşti, 1974
Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45
Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicţionar de Simboluri*, vol. 3, P-Z, Editura Artemis, Bucureşti, 1995
Goethe, *Faust*, Editura Univers, Bucureşti, 1982, partea aII-a, trad. De Ştefan Augustin Doinaş
Mircea Bârsilă, *Vârsta de fier în viziunea lirică a lui Al. Philippide*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2007
Mihai Zamfir, *Scurtă istorie: Panorama alternativă a literaturii române*, Editura Polirom, Iaşi, 2012
Eugen Simion, *Orientări în literatura contemporană*, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1965
Friedrich Nietzsche, *Vrăjitorul*, în *Aşa grăit-a Zarathustra*, Ed. Edinter, Bucureşti, 1991, trad. de Victoria Ana Tăuşan.

TEXTUAL ANALYSIS OF COHESIVENESS MARKS IN FOOD ENGINEERING DISCOURSE

Alice Iuliana ROŞU,
Stefan cel Mare University of Suceava, Romania

Abstract: Having in view the importance of textual analysis in terms of text comprehension, the present study aims to achieve a detailed classification of the most important cohesiveness elements provided by examples from different types of food engineering texts: specialized, didactic and popularization ones.

Keywords: cohesiveness, explicit connection, food engineering discourse, textual analysis, textual standards

Coeziunea presupune o conexiune explicită, actualizată la nivel microstructural, care depinde de cotext şi a cărei dimensiune dominantă este cea sintactică, structurală. Celălalt standard al textualităţii, *coerenţa*, realizează o conexiune implicită, actualizată la nivel macrostructural, care depinde de context, dimensiunea ei dominantă fiind cea semantică.

Din moment ce un text nu este doar o înşiruire de fraze fără organizare, cercetătorii consideră că această înşiruire este determinată să funcţioneze într-un tot unitar de către coerenţă şi coeziune. Astfel, maniera în care cele două standarde ale textualităţii conferă textului comprehensiune aparţine *lingvisticii textuale*, în termenii lui J.M.Adam, *pragmaticii textuale*. Opinia generală este aceea conform căreia coerenţa se sprijină pe coeziune, deci pe modul în care sunt înlănţuite frazele pentru a forma un text şi pe elemente contextuale, specifice fiecărui gen de discurs în parte. Coerenţa presupune un grad de acceptabilitate, întrucât acelaşi text poate fi coerent raportat la un gen discursiv, însă incoerent, dacă genul discursiv se schimbă. Astfel, analiza coeziunii textuale presupune analiza unor diverse elemente lingvistice ca: elementele prin care este realizată reluarea, elipsele, conectorii pragmatici şi organizatorii textuali, elementele segmentării textuale, dar şi procesele inferenţiale şi progresia tematică. Aceste mărci ale coeziunii corespund, în linii mari celor patru meta-reguli de coerenţă propuse de Charolles:[1]

1. metaregula de repetiţie – stipulează că odată introdus un subiect în discurs, se vorbeşte despre acel subiect;
2. metaregula de progresie – prevede spunerea în mod permanent de lucruri noi despre subiectul introdus, aportul semantic fiind permanent reînnoit;
3. metaregula de non-contradicţie – coerenţa unui text este condiţionată de neexprimarea unui termen presupus sau dedus din contextul anterior;
4. metaregula de relaţie – coerenţa unui text este condiţionată şi de relaţionarea faptelor prezentate astfel încât să corespundă cu legăturile lor în lumea reală.

[1]Vezi Jacques Moeschler, Anne Reboul, *Pragamatica discursului*, p.59.

În opinia lui Moeschler şi Reboul primele două metareguli sunt specifice discursului deoarece corespund regulii reluării, repetiţiei şi dinamicii textului, în timp ce ultimele două reguli „par să lege mai degrabă conţinuturi decât fraze", astfel nefiind proprii discursului. De altfel, în concepţia celor doi cercetători nu există o legătură între prezenţa mărcilor coeziunii unui text şi coerenţa acelui discurs[2]. Având în vedere şi această opinie, considerăm că există şi texte incoerente ce conţin mărci ale coeziunii textuale, însă pentru a le deosebi pe acestea de textele coerente se face apel la competenţa discursivă a receptorului.

După Daniela Rovenţa-Frumuşani, coeziunea reprezintă un tip de conexiune explicită care se realizează la nivelul sintaxei intra şi interpropoziţionale[3], determinând modalitatea de organizare a structurii de suprafaţă a textului. Plecând de la analizele pertinente ale mijloacelor de realizare a coeziunii efectuate de Halliday&Hasan, de Beaugrande, de Beaugrande& Dressler, Roger T.Bell, J.M.Adam, ne propunem să realizăm o clasificare proprie detaliată a celor mai importante mărci coezive, susţinută de exemple extrase din diverse tipuri de texte de industrie alimentară: de specialitate, didactice şi de vulgarizare. Deşi conceptele operatorii nu sunt inovative, aportul inovativ al lucrării rezidă în distribuţia diferită, şi, după opinia noastră, mai eficientă, a mărcilor şi mijloacelor coezive. Prin urmare, ne vom îndrepta atenţia asupra următoarelor aspecte: recurenţa (1), co-referinţa (2), hiponimia şi hiperonimia (3), elipsa (4), joncţiunea (5) şi progresia tematică (6).

1. Recurenţa

Recurenţa constă în repetiţia directă a unor cuvinte sau expresii. Elementele pot avea referent identic sau diferit, ceea ce condiţionează activarea unui conţinut conceptual corespunzător. Prin repetarea unor elemente, discursul este mai legat, decurge mai logic şi este uşor de urmărit. Recurenţa este motivată de nevoia de stabilitate şi de economie a textului, deşi se impune o limită a frecvenţei cu care se repetă un anumit element. În caz contrar, rezultatul este un text anost, cu un grad redus de informativitate.

Deşi repetiţia unor expresii de suprafaţă cu acelaşi conţinut conceptual şi acelaşi referent este specifică mai ales limbii vorbite, spontane, în textul ştiinţific, (de inginerie alimentară, în cazul nostru), folosirea termenilor de specialitate trebuie să fie constantă, pentru a asigura receptarea şi însuşirea corectă a mesajului. Repetiţia este justificată în acest caz mai ales la nivelul textului didactic şi contribuie la realizarea preciziei discursului ştiinţific.Recurenţa este foarte importantă în determinarea relaţiei dintre informaţia veche şi cea nouă, caz în care coeziunea textuală este asigurată prin tematizare. Elementul repetat de mai multe ori, imediat sau la distanţă, reprezintă, de regulă, tema secvenţei de discurs. Astfel, tema secvenţei în (1) o constituie „ astrovirusurile", în (2) „moleculele mici, organice, hidrofile"

(1) *Grupa astrovirusurilor*, care au suprafaţă stelată (5-6 stele), produc hepatita de tip II. (...) *Astrovirusurile*se regăsesc în carnea de curcan şi de raţă, dar mai ales în

[2]*Ibidem*, p.63.

[3]D. Rovenţa-Frumuşani, *Analiza discursului. Ipoteze şi ipostaze*, Editura Tritonic, Bucureşti, 2004, p.89, limitează coeziunea la sintaxa intrapopoziţională.

ficatul provenit de la păsările infectate. *Astrovirusurile* provoacă gastroenterite la copii sub 7 ani şi la adulţi, simptomele dezvoltându-se după 24-36 ore de la ingestia de carne infectată şi constând în febră, diaree ,vomizări. (*BMPC*:319)

(2) Prin difuzie facilitată se transportă şi *moleculele mici, organice, hidrofile*. Canalele membranare prin care se transportă *aceste molecule* sunt formate din proteine transmembranare, fiind posibil caaceste proteine să sufere modificări conformaţionale la trecerea *moleculelor respective*, mecanismul putând fi asimilat ca interacţiunea enzimă-substrat. (*BMPC*:214)

Dintre tipurile de recurenţă cele mai utilizate pentru realizarea coeziunii textuale (recurenţa parţială, paralelismul sintactic, anadiploza, chiasmul, laitmotivul şi anumite structuri atributive) ne vom ocupa de cele de care face uz frecvent limbajul ingineriei alimentare.

Anadiploza constă în repetarea unui cuvânt sau a unei expresii de la sfârşitul unei unităţi sintactice, la începutul celei următoare:

(1) Majoritatea matrix metal-proteinazelor sunt secretate de celule ca *proenzime.Proenzimele*, pentru a deveni complet active, necesită activare prin proteoliză controlată, care conduce la pierderea propeptidei de la domeniul catalitic al enzimei. (*BMPC*:183)

(2) S-a sugerat iniţial că cele două activităţi pot fi catalizate de situsuri distincte ale enzimei, atunci când anticorpii inhibă activitatea APL 2, dar nu şi activitatea *lizofosfolipazei. Lizofosfolipazele* îndepărtează acidul gras secundar din fosfolipid.*(BMPC*:161)

(3) Bulele mici şi translucide de CO_2 care se degajă din masa vinului produc *„perlarea. Perlarea şi spumarea* sunt caracteristici de bază ale vinurilor spumante. (*CAV*:647)

(4) Distilarea fracţionată constă dintr-o succesiune de evaporări şi condensări de-a lungul unei coloane de distilare, în care o parte din lichidul rezultat prin condensarea vaporilor este recirculat sub denumirea de *reflux.Refluxul* circulă de sus în jos în sens invers cu vaporii şi realizează schimbul de căldură cu aceştia. (*CAV*:586)

Structurile atributive[4] presupun repetarea, fără articol, a unui substantiv sau grup nominal, putând-se actualiza în două forme: fie în ***schema x, x care...***

(5) În perioada îndelungată de depozitare şi condiţionare a vinurilor, conţinutul în unii cationi minerali poate să crească, cauzând *fenomene nedorite* în vin, *fenomene care* duc la casările metalice şi cele de instabilitate fizico-chimică a vinului. (*CAV*:831)

(6) Cele mai reputate vinuri spumante sunt cele care se produc în *regiunea viticolă* Champagne, *regiune care* e cunoscută pentru soiurile Chardonnay, Pinot noir şi Pinot meunier. (*CAV*:892)

şi în ***schema x, x în care*** ...

[4]Vezi *Gramatica limbii române*, vol.II, *Enunţul*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005, p.764.

(7) Pentru echilibrarea balanţei, plasăm alături de picnometru, greutăţile „p" necesare

Masa picnometrului gol =p+m

unde: m= masa aerului din picnometru, care se stabileşte prin înmulţirea volumului picnometrului [...]. (*CAV*:383)

(8) Reacţia pune valoarea p H-lui după dezacidificare, în legătură cu aciditatea totală şi acizii salifiaţi, *reacţie unde* S= alcalinitatea cenuşii, T= aciditatea totală a vinului, pK= constanta de aciditate. (*CAV*:619)

Spre deosebire de exemplele (5) şi (6) unde structurile atributive sunt introduse de pronumele relativ *care*, fără a fi precedat de prepoziţie, în exemplele (7) şi (8) conectorul care leagă enunţurile este adverbul pronominal relativ unde, având sensul „în care" (*reacţie în care*...). Cel din urmă tip de schemă este mult mai frecvent actualizat în discursul ingineresc specializat şi didactic decât primul tip, cu precădere în formulele de calcul şi în demonstraţii:

(9) Se calculează variaţia presiunii aerului asupra flaconului tară $dT=T_1-T_0$

unde T_0= masa iniţială a flaconului tară

T_1= masa flaconului în momentul determinării. (*CAV*:384)

În toate exemplele de mai sus, elementul recurent a păstrat aceeaşi referinţă, continuând să desemneze aceeaşi entitate în universul textual, ceea ce înseamnă că *recurenţa lexicală*, realizată prin repetarea aceluiaşi termen sau sintagmă, se corelează cu *recurenţa conceptuală*, realizată prin repetarea aceluiaşi conţinut conceptual[5]. Există şi situaţii în care această corelare nu se realizează, elementul repetat având aceeaşi formă, dar conţinutul conceptual diferit, însă această manifestare nu este semnificativă în cazul discursului analizat.

Recurenţa parţială implică repetarea cuvântului de bază, dar prin schimbarea valorii lexico-gramaticale, trecerea acestuia într-o altă categorie lexico-gramaticală, ca în exemplele următoare:

(10) ***Gradul de ecranare*** diferă după modul în care este legat protonul în moleculă. De exemplu, în alcool etilic (CH_3-CH_2OH) ***cel mai puternic ecranaţi*** sunt protonii din grupele CH_3 şi CH_2. (*CAV*: 674)

(11) ***Filtrarea*** vinului se poate face după 8-10 zile de la aplicarea tratamentului.Verificarea dacă vinul a fost bine ***filtrat*** se face prin trecerea pe o hârtie de filtru de laborator. (*CAV*:552)

(12) Pentru îndepărtarea excesului de ioni de sulfat de amoniu care interferează, se face ***dializa*** fracţiunii purificate. Extractul enzimatic este ***dializat*** prin membrană celulozică. Probele ***dializate*** se conservă prin congelare cu azot lichid. (*CAV*:678)

În exemplul (10) cuvântul de bază este repetat prin înlocuirea sintagmei nominale *grad deecranare* cu forma adjectivală de superlativ *cel mai puternic ecranaţi*, în timp ce în (11) fenomenul este invers: conţinutul semantic al substantivului *filtrare*(provenit din infinitivul lung al verbului *a filtra*) este repetat

[5] Vezi de Beaugrande &Dressler, *op.cit*., p.38.

sub forma participiului *filtrat*, iar în (12) cuvântul de bază este repetat prin înlocuirea substantivului *dializa* cu forma verbală participială *dializat* şi adjectivul *dializate*.

2. Coreferinţa

Dacă referinţa este relaţia dintre elementele de expresie şi obiectele, evenimentele sau situaţiile din lumea reală pe care le desemnează, *coreferinţa*, în sens larg, presupune folosirea expresiilor alternative într-un text pentru adesemna aceeaşi entitate a lumii textuale. În sens restrâns, formele coreferente sunt acele forme lipsite de înţeles de sine stătător care trebuie raportate la elementele apărute anterior în text pentru a fi interpretate semantico-referenţial.

Pentru a evidenţia mijloacele de realizare a coreferinţei în textul de industrie alimentară vom analiza mai întâi *parafraza* şi *sinonimia*, întrucât aceste tipuri sunt frecvent utilizate în discursul ingineresc studiat şi sunt legate de procedeul analizat mai sus, ele putând fi interpretate şi ca forme de recurenţă (nu a expresiei, ci a conţinutului conceptual).

Parafraza constă în repetarea conţinutului, însoţită de schimbări în planul expresiei, după cum indicăfragmentele următoare:

(13) În ceea ce priveşte *bacteriile patogene*, tabelul 7.1 prezintă domeniul de temperaturi optime şi minime pentru *genurile cele mai comune*. Specia *Listeria monocytogenes* este capabilă să se dezvolte în condiţii de refrigerare (5^0C). (*BMPC*:243)

(14) *Inducerea alterării* este sesizabilă prin *modificarea caracteristicilor senzoriale*. *Modificările de culoare şi miros* sunt datorate unor metaboliţi produşi de bacteriile lactice homo şi heterofermentative, prin *metabolizarea* glucozei, ribozei şi a glicerolului, *proces* dependent de disponibilitatea oxigenului, concentraţia de substrat şi pH. (*BMPC:*181)

(15) Referitor la *speciile de mucegai* cu incidenţă în microbiota cărnii şi a produselor din carne, literatura de specialitate citează cel mai frecvent *pe cele aparţinândgenurilor Aspergillus* şi *Penicillium*, deoarece se consideră că *acestea* sunt cel mai larg răspândite în mediul înconjurător.*(BMPC*:220)

În cazul exemplelor de mai sus se parafrazează un singur concept („bacterii”, „alterare”, „specii de mucegai”), însă se pot parafraza şi structuri mai complexe, cum este cazul exemplului de mai jos, unde o succesiune întreagă deenunţuri asertive parafrazează o operaţie tehnologică, distilarea vinului:

(16) **Distilarea.**Clătim balonul cotat cu care s-a măsurat vinul, de patru ori cu câte 5 mL apă distilată, care se aduc în balonul sau barbotorul aparatului de distilare. Înainte de începerea distilării, neutralizăm aciditatea vinului, adăugând 10 mL suspensie de hidroxid de calciu 2 M. Introducem în balonul aparatului de distilare câteva granule de piatră ponce pentru uniformizarea fierberii. (*CAV*:382)

În cazul parafrazei, nu există întotdeauna certitudinea redării aceluiaşi conţinut, ceea ce aduce în discuţie sinonimia. În loc de a repeta aceleaşi cuvinte, pentru a da varietate textului, pot fi folosite sinonimele, acolo unde terminologia permite. Sinonimia apare

atunci când acelaşi complex de semnificaţii este redat prin forme lingvistice diferite. Formele lingvistice specializate, care intră în relaţie de sinonimie, trebuie să poarte şi să transmită, în comunicarea dintre specialişti, aceeaşi cunoaştere.Ea se dezvoltă în cazul textelor de industrie alimentară între termeni simpli, între sintagme specializate sau, cel mai frecvent, între termenii din limba comună şi cei ştiinţifici sau între termeni şi sintagme[6]. În funcţie de gradul de suprapunere a sferelor semantice ale elementelor analizate, se disting mai multe raporturi posibile. Astfel, suprapunerea totală a semnificaţiilor este caracteristică situaţiilor de sinonimie totală, care, având în vedere monosemantismul elementelor lexicale specializate, este firesc să caracterizeze relaţiile de echivalenţă semantică ale termenilor ştiinţifici şi tehnici. Fenomenul de sinonimie totală în limbajul analizat este explicabil prin factorul etimologic, existenţa şi ocurenţa termenilor populari şi a celor specializaţi în cadrul lexicului specializat şi se manifestă cu predilecţie în cazul:

(a) denumirilor de elemente şi de substanţe chimice:

mercur (din latină *mercurius*)/ *hidragir* (din greacă)/*argint viu* (denumirea populară); *cupru* (din latină cuprum)/ *aramă* (denumirea populară); *natriu /potasiu;edulcorant* (din franceză *edulcorant)=îndulcitor* (limba comună)

(b) denumirilor de aditivi alimentari:*betainǎ= roşu de sfeclă=(E 163), ester etilic al acidului beta-apocarotenoic=L-orange 9=E160, coşenila=carmină=acid carminic=E120, extractul de annato=annato=rucu=bixină=norbixină=E 160 b, curcumina=galben natural C1-3=galben de Curcuma=diferoilmetan;*

(c) denumirilor de operaţii tehnologice: *etanşare= închidere ermetică*, *blanşare/ opărire, uscare=esicare, electrostimularea carcaselor= stimularea electrică a carcaselor;*

(d) denumirilor de substanţe şi compuşi: *glicină/glicol/acid α-aminoacetic*, *glucide/hidraţi de carbon/zaharuri;*

(e) denumirilor de vitamine: *B_1=tiamina, vitamina C= acidul ascorbic, vitamine P=bioflavone, vitamina E= tocoferoli, vitamina D=calciferoli.*

Termenii simpli sunt cei mai dispuşi la a forma relaţii de sinonimie parţială care implică existenţa unor raporturi suplimentare de supraordonare (sau hiperonimie), de intersecţie şi mai rar, în cazul terminologiilor de incidenţă. Stabilirea exactă a tipului de raport care se stabileşte între sinonimele terminologice parţiale necesită intervenţia specialiştilor în domeniile respective.

Coenzimă/cofactor enzimatic; ciur oscilant/sită oscilantă; cristalizator/ vaporizator; calciferoli/vitaminele D; calcar (din fr. *calcaire*)/*piatră de var; gradient/factor/coeficient; oxidarea grăsimii/râncezirea grăsimii*

Sintagmele terminologice presupun un cumul de elemente de specificitate care, aparent, facilitează stabilirea tipului de raport existent între sinonimele parţiale.

*Rezistivitat*e (din fr.*resistivité*)/*rezistenţă specifică; celuloză /poliglucid macromolecular; vin spumos=vin efervescent*

[6]În întocmirea acestei liste, am consultat DEST, pentru realizarea seriilor sinonimice, şi NDU, pentru stabilirea etimologiilor.

Am considerat utilă scurta analiză a elementelor specializate ale terminologiei alimentare care manifestă relaţii de sinonimie, atât totală, cât şi parţială, deoarece în cazul discursului ingineresc alimentar, acest fenomen lingvistic este menit să contribuie la realizarea coeziunii şi totodată a clarităţii şi a exactităţii. Mai mult, sinonimia totală reprezintă tipul de relaţie de echivalenţă perfectă şi de dorit a se stabili între termeni, inclusiv prin prisma simplificării operării cu aceştia de către utilizatorii nespecializaţi. Precizia relaţiilor semantice dintre termeni necesită colaborarea specialiştilor, care posedă o cunoaştere superioară, mai complexă şi mai detaliată a realităţilor extralingvistice exprimate prin terminologii.

3. Hiperonimia şi hiponimia

O altă modalitate de a realiza coeziunea la nivelul textului o constituie utilizarea *hiperonimelor* şi a *hiponimelor* acestora. Pentru a se face referinţa la un cuvânt sau la o expresie anterior apărută în text, care are un sens mai specific (hiponim), se pot folosi hiperonimele care sunt termeni mai generali şi includ în sensul lor sensul hiponimelor.

Recunoscută ca o relaţie de incluziune a unui termen subordonat (numit *hiponim*) de către unul supraordonat (numit *hiperonim*), hiponimia este des întâlnită în lexicul specializat deoarece reprezintă o modalitate de ordonare lexicală. Hiponimia se concretizează în stabilirea unei ierarhii în care elementul supraordonat se numeşte *hiperonim*, iar cele subordonate au statut de *hiponim.*Relaţia stă la baza definiţiilor lexicografice şi a celor terminografice şi contribuie la formularea genului proxim şi a diferenţelor specifice deoarece este o relaţie *de incluziune* sau de *implicaţie unilaterală.*

Hiponimia se manifestă prin două modalităţi de realizare:

a) exprimare simplă (atât hiperonimul, cât şi hiponimul sunt lexicalizate printr-o singură unitate);

b) exprimare compusă (când hiperonimul sau hiponimele sunt lexicalizări sintagmatice).

În limbajul specializat al ingineriei alimentare se întâlnesc ambele modalităţi.La nivelul termenilor specializaţi, care denumesc concepte de bază, cum ar fi *siguranţă alimentară*, considerăm termenul *microorganisme* ca fiind hiperonim pentru *bacterii, drojdii, mucegaiuri,micotoxine,fungi, virusuri, paraziţi*. Aceasta deoarece *microorganisme* poate subordona toate variantele sintagmatice pe care le realizează termenul *bacterii*, precum şi toate lexicalizările care trimit către siguranţa alimentară a produselor.

Pentru cazul al doilea există două situaţii:

- hiperonimul este un termen simplu, iar hiponimele sunt realizări sintagmatice: pentru *bacterii*întâlnim hiponimele *bacterii de alterare gram-negative*, *bacterii de alteraregram-pozitive*, *bacterii patogene* etc.; pentru *virusuri* există hiponime de tipul *virusul herpesului*, *virusul rabic, virusul influenza, virusul poliomelitei, virusul febrei galbene* etc. În terminologia ingineriei alimentare, la fel ca şi în alte terminologii, elementul supraordonat,*hiperonimul*, are mai multe lexicalizări subordonate, numite *co-hiponime*, care, la rândul lor pot avea rol de *hiperonim*.

- atât hiperonimul, cât şi hiponimele sunt structuri compuse: pentru *bacterii de alterare gram-negative* se întâlnesc hiponimele *bacterii de alterare gram-negative*

aerobe, *cu formă cilindrică;bacterii de alterare gram-negative aerobe*, *cu formă cilindrică şi mobilitate*;*bacterii de alterare gram-negative aerobe*, *cu formă cilindrică, lipsite de mobilitate* etc.

În exemplul ce urmează, se dezvoltă o relaţie de hiponimie dublă, şi anume, hiponimul *bacteriile din genul Pseudomonas* este reluat prin hiperonimul *microorganisme,* acesta din urmă cuprinzându-l pe primul în sfera sa semantică, iar hiponimul *bacteriile gram-pozitive* este reluat prin hiperonimul compus *agenţi de alterare.*

(17) În carnea păstrată la temperaturi scăzute şi în condiţii de aerobioză, *bacteriile gram-negative* sunt principalele *microorganisme* responsabile de alterare, în timp ce *bacteriile gram-pozitive* sunt principalii *agenţi de alterare* a cărnii ambalate sub vid sau în atmosferă modificată. (*BMPC*:217)

Hiperonimele pot avea mai multe hiponime, la care ne putem referi folosind termenul de co-hiponime, după cum şi hiponimele pot avea la rândul lor hiponime, în raport cu care devin hiperonime, în funcţie de complexitatea sferei lor semantice.Astfel, în afară de *bacteriile gram-negative*, hiperonimul *microorganisme*, are ca hiponime şi *drojdii, mucegaiuri,micotoxine,fungi, virusuri, paraziţi,* toate acestea fiind co-hiponime. La rândul lui, hiponimul *bacteriile gram-negative* devine el însuşi hiperonim în raport cu genul *Pseudomonas*.

(18) Microbiota cărnii proaspete (în carcasă) este alcătuită aproape exclusiv din bacterii gram-negative cu formă cilindrică. [...] Bacteriile din Genul *Pseudomonas* sunt principalele bacterii gram-negative de alterare.(*BMPC*:215)

În general, hiponimul este cel care este întâi menţionat , în timp ce hiperonimul apare ulterior pentru a face referinţa la termenul mai specific, şi aceasta fiindcă întotdeauna hiponimul are un sens mai precis, mai relevant pentru mesajul textului decât hiperonimul corespunzător. Configuraţia obişnuită a textului cere folosirea mai întâi a termenului cu sens mai precis, urmat de termenul cu sens mai general.

În unele situaţii se poate apela la hiperonimie pentru a se evita sinonimia sau repetiţia. În tratatul din care a fost extras exemplul (19), după ce se prezintă bacteriile gram-pozitive şi bacteriile gram-negative, pentru desemnarea ambelor tipuri folosindu-se hiperonimul *bacterii de alterare*, atunci când se trece la descrierea următorului tip, drojdiile şi mucegaiurile, pentru a se preveni repetiţia este folosit hiperonimul sintagmei *bacterii de alterare*, şi anume, *microorganisme*:

(19) **Drojdiile şi mucegaiurile** sunt *microorganisme* cu incidenţă redusă în microbiota cărnii şi a produselor din carne. (*BMPC*:260)

Aceste tipuri de relaţii semantice, de hiponimie şi de hiperonimie, prezintă o ocurenţă relativ mare în limbajul ingineriei alimentare, cu predilecţie la nivel nominal, şi mai puţin la nivelul verbelor, sugerând că există o ordonare ierarhică a conceptelor lexicalizate prin intermediul unităţilor simple sau a structurilor complexe, la fel ca în alte domenii ştiinţifice.

4. Elipsa

Elipsa este un fenomen sintactic care constă în omisiunea din structura de suprafaţă a textului, a unui sau a mai multor componente subînţelese, fiind un mijloc de asigurare a coeziunii textului. Producerea elipsei evită repetiţiile supărătoare şi este legată de necesitatea de economie a limbajului, de simplificare şi de concizia exprimării. Componentele omise se pot recupera semantic prin reformularea sau reconstituirea construcţiei integrale iniţiale. În acest caz, se poate vorbi de *elipsă textuală* sau *anaforică*[7]. Din acest punct de vedere, există o asemănare între proforme şi elipsă, deoarece ambele implică referinţa la ceva menţionat anterior, deci ambele au funcţie anaforică. Diferenţa constă în stabilirea relaţiei de coreferinţă de către un cuvânt în cazul proformelor, în timp ce în cazul elipsei raportarea la antecedent se realizează prin intermediul unei absenţe.

Ca şi proformele, elipsa poate fi nominală, verbală sau propoziţională. Elipsa nominală se distinge ca frecvenţă la nivelul discursului analizat. Subiectele repetate pot fi suprimate dacă predicatele mai multor propoziţii sunt în relaţie cu acelaşi subiect, ducând la apariţia unor subiecte subînţelese (vezi *infra* (20) şi (21):

(20) Reacţia menţionată este foarte rapidă, dar Ø nu funcţionează mult timp, din cauza formării de acid lactic prin glicoliză anaerobă.(*BMPC*:213)

(21) Troponina este un heterotrimer, care este ataşat la un capăt al fiecărei molecule de tropomiozină şi actină, fizic legând tropomina de actină. Ø Reprezintă 5% din totalul proteinelor miofibrilare şi Ø este considerată o proteină regulatoare.(*CAV*:545)

Continuitatea referenţială din aceste exemple este asigurată, deşi substantivele *reacţie,troponina* şi *cromul* sau pronumele anaforice, *ea ,el,* din poziţia de subiect lipsesc, subiectul fiind inclus în desinenţa verbului.

În cazul elipsei de tip verbal, se disting două situaţii: se poate omite fie doar predicatul (simplu sau complex) în exemplul (22), fie predicatul şi subiectul său, cum se întâmplă în exemplele (23) şi (24). În (22) predicatul simplu *se citesc* este omis, în (23) este omis predicatul simplu şi subiectul său, iar în (24) este omis predicatul complex *poate fi excitată* şi subiectul său *fluorescenţa violetă* este reluat prin anafora pronominală *cea*.

(22) Gradele polarimetrice *se citesc* pe scala aparatului, iar subdiviziunile Ø cu ajutorul vernierului. (*CAV*:713)

(23) *Caramelul se foloseşte* pentru colorarea vinurilor speciale de tip aperitiv,Ø vinurilor aromatizate, Ø vinurilor de lichior şi Ø pentru intensificarea culorii distilatelor învechite din vin.(*CAV*:1311)

(24) Astfel, fluorescenţa violetă *poate fi excitată* numai de lumina ultravioletă (<400 nm), cea verdeØ de lumina albastră (460-500 nm) şi cea roşie Ø de lumina portocalie (595-615nm).(*CAV*:91)

Din punct de vedere pragmatic, elipsa reprezintă un procedeu de focalizare în discurs a unor elemente: locutorul/emiţătorul exprimă în discurs doar elementele strict necesare înţelegerii mesajului, punctele esenţiale ale structurii informaţionale, lăsând

[7] *Gramatica limbii române*, vol. II, *Enunţul*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005, p.748.

neexprimate elementele care ocupă poziţii de legătură uşor de reconstituit. Interpretarea enunţurilor eliptice se bazează pe un proces de reconstrucţie, care pune în relaţie structura sintactică incluzând elipsa cu bagajul lingvistic de care dispune interlocutorul/receptorul. Reconstrucţia structurii neexprimate se poate realiza pe baza competenţei comunicative comune a celor doi participanţi la actul comunicării, precum şi a raportării la contextul extralingvistic.

5. Joncţiunea

O modalitate clară de evidenţiere a relaţiilor coezive o reprezintă joncţiunea, care constă în folosirea jonctivelor pentru a stabili relaţii între cuvinte, la nivelul grupului de cuvinte, între grupuri de cuvinte la nivelul propoziţiei, şi între cuvinte, grupuri de cuvinte şi propoziţii la nivelul frazei. Clasa jonctivelor include prepoziţii şi conjuncţii, pronume, adjective şi adverbe relative, toate contribuind la organizarea frastică a comunicării.

În analiza coeziunii textului de inginerie alimentară trebuie avute în vedere cel puţin patru categorii mari de jonctive: adversative, copulative, disjunctive şi subordonatoare. Elemente importante de coeziune, aceste jonctive stabilesc raporturi de coordonare şi de subordonare în cadrul propoziţiei şi frazei, contribuind şi la organizarea semantică a textului. Coordonarea presupune relaţii gramaticale de nondependenţă între unităţi sintactice cu acelaşi statut sintactic, iar subordonarea presupune relaţii gramaticale de dependenţă între unităţi organizate ierarhic. Elementele coordonatoare îşi calibrează însă sensul în funcţie de semantica elementelor coocurente, după cum reiese din analiza următoarelor exemple:

(1) Apa are în componenţa sa izotopii hidrogenului (protiul şi deuteriul D) *şi* izotopii oxigenului (16,17, 18). (*CAV*:127)
(2) În acelaşi timp se inhibă dezvoltare bacteriilor de alterare *şi* se favorizează dezvoltarea bacteriilor lactice. (*BMPC*:189)
(3) Enterobacteriile se multiplică rapid *şi* produc alterarea.(*BMPC*:191)
(4) Acidul citric este un monohidroxiacid tricarboxilic, care se găseşte în struguri, must şi vin. Se formează în rădăcinile viţei de vie, de unde migrează în struguri, *şi* numai o mică parte din acidul citric se formează şi în frunze.(*CAV*:503)
(5) În mediu acid, fenolftaleina are formă lactonică inclusă, *şi* în mediu bazic formă parachinonică de culoare roşie. (*CAV:*580)
(6) Închideţi C pentru pătrunderea aburului în timp scurt. La sfârşit, deschideţi D, închideţi B *şi* deschideţi C pentru scurgerea apei/lichidului.(*CAV:*595)

Coeziunea sintactică şi semantică prin coordonare copulativă este cel mai frecvent semnalată de conjuncţia *şi*, care asociază două unităţi sintactice şi lexicale de acelaşi fel, cum este cazul în (1), unde jonctivul *şi* leagă două complemente directe exprimate prin grupuri nominale cu acelaşi substantiv-bază, *izotopii* hidrogenului şi *izotopii* oxigenului, şi cu un conţinut semantic similar.

Totuşi, în discursul ingineriei alimentare, jonctivul *şi* actualizează cel mai frecvent alte valori decât cea copulativă. În (2) *şi* conectează configuraţii informaţionale care

descriu evenimente ce se desfăşoară concomitent în timp, iar în (3) *şi* introduce consecinţa care vine după exprimarea cauzei.În (4) *şi* leagă două unităţi între care există o opoziţie, find echivalent cu *dar* („de unde migrează în struguri, *dar* numai o mică parte din acidul citric...”), la fel cum în (5) *şi* opune cei doi termeni, fiind echivalent cu *iar* de această dată („În mediu acid, fenolftaleina are formă lactonică inclusă, *iar*în mediu bazic...”). Aşadar, în ambele situaţii jonctivul *şi* capătă valoare adversativă.

Aceste valori contextuale ale conjuncţiei *şi* nu sunt cazuri izolate în discursul ingineriei alimentare. Se poate concluziona că ele diferenţiază textul de ingineriei alimentare de alte tipuri de texte, constituind de fapt mărci distincte de realizare a coeziunii la nivel frastic.

În sfârşit, jonctivele subordonatoare (*ca şi cum, când, cum, chiar dacă, cu toate că, căci, ca să, deşi, de unde, deoarece, din cauză că, dacă, fiindcă, imediat ce, în timp ce, încât, întrucât, odată ce, pentru că, până, unde* etc.) indică faptul că relaţia dintre două configuraţii informaţionale este ierarhică, statutul uneia depinzând de statutul celeilalte şi pot exprima raporturi cauzale, condiţionale, concesive, consecutive, modale, temporale etc.

Dintre toate aceste tipuri de subordonare, în limbajul industriei alimentare se remarcă cu precădere subordonarea atributivă, condiţională, concesivă, cauzală şi temporală, toate contribuind la construirea discursului didactic de argumentare. Cel mai adesea, raportul condiţional, un raport logico-semantic de implicaţie sau de inferenţă (de tipul *A dacă B* sau *dacă A, atunci B*) este marcat de conjuncţia subordonatoare *dacă,* al cărei element corelativ în propoziţia regentă postpusă este adverbul *atunci*,fapt evident în exemplele de mai jos:

(7) *Atunci când* Troponina-C leagă calciul provenit din RSL, întreaga moleculă de troponină suferă o modificare conformaţională *care* îndepărtează tropomiozina ataşată de actină de la locurile de legare ale actinei, *astfel încât* capetele globulare ale miozinei se ataşează de actină (fig.1.29). (*BMPC*:25)

(8) *Deoarece* indicele de refracţie al unei substanţe, variază foarte mult în funcţie de densitatea acesteia (care depinde de starea de agregare a substanţei şi de temperatură), s-a introdus mărimea fizică numită refracţie molară R. (*CAV*:77)

Am putea oferi exemple pentru majoritatea tipurilor de subordonare pentru a ilustra modalitatea de realizare a coeziunii în textul de industrie alimentară, însă lucrarea de faţă nu are ca scop o analiză exhaustivă a acestui subiect, motiv pentru care am selectat doar cele mai reprezentative situaţii şi contexte.

6. Progresia tematică

Alături de coeziunea textuală, una dintre preocupările principale ale lingvisticii textuale, o reprezintă conceptul de progresie tematică. „Orice text este prin într-o tensiune între coeziune (legată de structura tematică, de conexiune şi de concatenarea temelor succesive) şi progresie”[8]. În timp ce coeziunea textuală implică un întreg ansamblu de mijloace lingvistice care asigură gramaticalitatea unui text, progresia tematică presupune o anumită dinamică, prin directa proporţionare a elementelor

[8] *Ibidem*, p.91.

cunoscute (teme) cu elementele noi introduse (reme). Caracterul informativ scăzut al temei este pus pe seama faptului că aceasta a fost introdusă anterior în memoria receptorului/cititorului, tema exercitând în acest sens o funcţie coezivă, prin înscrierea în context a unei reluări, anafore sau trimiteri deictice la situaţia de enunţare. Rema reprezintă informaţia nouă, iar încărcătura informaţională fiind maximă, aceasta conferă un caracter dinamic comunicării. Această dinamică textuală se raportează la înţelegerea modalităţii în care temele şi remele relaţionează şi a modalităţii în care remele devin teme ce se vor afla la baza unor noi conţinuturi. Cercetătorii au identificat trei tipuri de progresie tematică: cu temă constantă, cu temă liniară şi cu tematică liniară[9].

Progresia cu temă constantă presupune reluarea aceleiaşi teme pentru reme diferite:

(1) *Celula* ar putea fi comparată cu o uzină care dă naştere altor uzine: cu diversificarea ei, cu reglarea ei, cu centrul său motor şi cu ramificaţiile ei. […]. Dar *această remarcabilă uzină* n-ar putea funcţiona,*θ* nu s-ar putea reproduce[…]. *Acest aparat informaţional* este reprezentat de ADN (acidul dezoxiribonucleic). (*BMPC*:339)

Aceeaşi temă *celula* este reluată anaforic prin metafora *această remarcabilăuzină* şi prin anafora vidă *θ*, subiectul fiind subînţeles şi prin sintagma *acest aparat informaţional.*Se constată că structura acestui tip de progresie tematică este următoarea: aceeaşi temă reluată de trei ori, suportă reme succesive:

T_1 – *Celula* - R_1 (ar putea fi comparată cu...)

T_1 – Reluare anaforică *această uzină remarcabilă* – R_2 (n-ar putea funcţiona)

T_1 – Anaforă vidă - R_3 (nu s-ar putea reproduce...)

T_1 – Reluare anaforică *acest aparat informaţional* – R_4 (este reprezentat de ADN...).

Progresia cu tematizare liniară presupune ca rema unei fraze să devină tema frazei ulterioare, structura acesteia având forma:

T_1 – R_1 (R_1 devine T_2)

T_2 – R_2

(2) *Unitatea motoare* este formată din neuronul motor şi ramificaţiile acestuia, numite axoni, care se termină într-o joncţiune neuromusculară cu *fibrele musculare*. *Numărul de fibre musculare* inervate de un singur neuron motor depinde de felul muşchiului inervat. (*BMPC*:69)

T_1 (unitatea motoare) – R_1 (este formată din.... cu fibrele musculare)

(R_1 devine T_2)

T_2 (numărul de fibre musculare) – R_2 (depinde de felul muşchiului inervat)

Fibrele musculare şi *numărul de fibre musculare* reprezintă rema reluată ca temă a frazei următoare.

Având în vedere conceptele prezentate anterior, considerăm că lingvistica textuală constituie o etapă pertinentă pentru studiul discursului. Stabilirea coerenţei la structura de suprafaţă nu este suficientă, impunându-se necesitatea unei analize a coeziunii textuale având în vedere standardele textualităţii, modalităţile de relaţionare

[9]Vezi Patrick Charaudeau, Dominique Maingueneau, *Dictionnaire d' analyse du discours*, Editions du Seuil, Paris, 2002, p.573, Jean Michel Adam, *op.cit.*, p.91-95.

transfrastică şi de segmentare a unităţilor, şi nu în ultimul rând tipurile de progresie tematică.

Concluzii

Din analiza mijloacelor de realizare a coeziunii textului de industrie alimentară (recurenţa, coreferinţa, hiponimia şi hiperonimia, elipsa, joncţiunea, progresia tematică), se poate observa că textul de industrie alimentară, indiferent de materializarea sa discursivă (specializat, de cercetare, didactic sau de vulgarizare), respectă în totalitate acest standard al textualităţii.

Bibliografie

Adam, Jean Michel, *Lingvistica textuală*, *Introducere în analiza textuală a discursurilor,*Institutul European, Iaşi, 2008.
Bell, T. Roger, *Teoria şi practica traducerii*, Editura Polirom, Iaşi.
Charaudeau, P, Maingueneau, D, *Dictionnaire d' analyse du discours*, Editions du Seuil, Paris, 2002.
Halliday, M.A.K, Hasan, R., *Cohesion in English*, Longman, Londra, 1976
Reboul, A, Moeschler, J, *Pragmatica, azi*, traducere din limba franceză de Liana Pop, Editura Echinox, Cluj, 2001
Rovenţa- Frumuşani Daniela, *Analiza Discursului, Ipoteze şi ipostaze*, Editura Tritonic, Bucureşti, 2005
Stancu,V. *Paratextul. Poetica discursului laminar în comunicarea artistică*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2006.

Sigle:

BMPC –*Biochimia, microbiologia şi parazitologia cărnii*, coord. C-tin Banu, Editura Agir, Bucureşti, 2006
CAV – *Chimia şi analiza vinului*, C-tin Ţârdea, Editura „ Ion Ionescu de la Brad", Iaşi, 2007

THE ROLE OF MUSIC IN SPANISH CLASSROOMS

Roxana Maria CREŢU,
Phd. Student, West University Of Timişoara

Abstract: New trends in language teaching include the use of technology in the classroom, as they stimulate the active participation of students in the classroom. Over the last few years, modern language teaching has included songs on the list of ludic activities. As we well know, music has the ability to predispose us, helps us to get out of everyday life and relax. For this reason, music becomes a useful tool in the teaching-learning process. Through songs, we can work on grammar (verb tenses, nouns, degrees of comparison of adjectives or even morphological and syntactic analysis), vocabulary exercises (various topics, idiomatic and colloquial expressions), we can check if students have mastered spelling and punctuation rules, emphasizing "problematic" sounds (b-v, ll-y, r-rr, s-z-c+e/i, j-g+e/i, h-Ø) and cultural and civilizational aspects. At the same time, the songs help students to become familiar with the accent of the Spanish language and help to improve their understanding of an audible text. All this contributes to learning Spanish in a pleasant, fun and contextualized environment. Therefore, in this article we aim to illustrate the ludic side of music and how it can be used in Spanish language courses as a foreign language to introduce or consolidate content from various language compartments (grammar, vocabulary, spelling and punctuation). We will also mention the advantages of introducing music in the process of teaching-learning Spanish as a foreign language. Of course, we will also present conclusive examples for each mentioned activity, taken from the materials created and used by us in class.

Keywords: didactics, ludic, music, spanish, teaching and learning.

En las últimas décadas, las nuevas tecnologías han abierto nuevos campos, que parecían inimaginables hasta entonces. La música no podía quedarse atrás y con el tiempo se ha convertido en una de las grandes favoritas de estas nuevas tecnologías. (Hornillos, Roa, 139)

En este artículo nos proponemos acercar la música al aprendizaje del español como lengua extranjera, teniendo en cuenta el marco teórico existente y presentando algunas actividades cuyo propósito es exponer las diversas formas de trabajar las letras de las canciones en el proceso de enseñanza-aprendizaje del español como lengua extranjera.

Las canciones favorecen el desarrollo de diversas actividades educativas, enriqueciendo de esta manera el proceso de aprendizaje y potenciando la participación del estudiante y su autonomía, gracias a su atracción, dinamismo e interactividad. Al trabajar canciones contamos con numerosos estímulos auditivos, visuales y escritos que sirven como un extraordinario *input* para el aprendizaje de las destrezas que deseamos mejorar en nuestros estudiantes y que son precisamente las destrezas orales, escritas y de interacción. Utilizando estas actividades lúdicas, el estudiante aprende jugando, y es así como factores como la motivación, la atención o la concentración serán fundamentales para alcanzar nuestro objetivo principal, que es potenciar el aprendizaje del español. (Hornillos, Roa, 140)

Cassany afirma que "escuchar, aprender y cantar canciones en clase es una práctica de valor didáctico incalculable." Partiendo de esta afirmación los expertos han encontrado varias razones para defender el potencial didáctico de la música. Algunas de estas son de índole comunicativas, ya que permiten trabajar al mismo tiempo las distintas destrezas orales, auditivas y escritas, y además poseen una autenticidad que presentan las letras de las canciones cuando las elegimos en función del grupo meta con el que las utilizaremos. Otras son de índole lingüística, lo que nos permite trabajar de forma selectiva distintos aspectos gramaticales, sintácticos, léxicos y prosódicos de una forma integral. (Hornillos, Roa, 141)

El uso de la música en la enseñanza de una lengua extranjera cuenta también con importantes argumentos conceptuales, culturales y emocionales, pues cada canción transmite una carga cultural y emocional a los estudiantes que sirven como *input*.

Rosana Larraz señala que "las canciones proporcionan vocabulario y gramática, permiten trabajar la pronunciación y favorecen el conocimiento de los aspectos culturales de la lengua de estudio." (Hornillos, Roa, 141)

A continuación presentaremos algunas ventajas del uso de la música en el proceso enseñanza-aprendizaje del español como lengua extranjera: (Santos Asensi, 130)

- La música despierta un interés positivo entre los estudiantes, debido a la carga emocional de las canciones;
- Ofrecen la posibilidad de integrar temas de actualidad cultural (el mundo de los jóvenes, relaciones humanas, marginalidad y discriminación, violencia etc.) o contenidos de otras áreas curriculares, especialmente literatura, historia, música, geografía);
- Gracias a la industria musical aparecen nuevos materiales auténticos, fáciles de explorar y breves;
- Las canciones constituyen fuentes de información lingüística, que permiten la explotación en el aula de múltiples niveles lingüísticos, desde el plano fónico hasta el sintáctico y léxico-semántico.

Griffe en *Songs in actions* propone 6 razones para utilizar las canciones en las clases de lenguas extranjeras: (Castro Yagüe, 6-7)

1. Crea un ambiente positivo en la clase: relaja a los estudiantes, crea una atmósfera de trabajo divertida
2. Por su *input* lingüístico: El lenguaje natural de las canciones a veces es preferible frente a la artificialidad de la lengua existente en ciertos manuales.
3. Por su *input* cultural: Cada canción es una cápsula cultural llena de información social, así que llevar a clase una canción es llevar un pedacito de cultura.
4. La canción como texto: la canción puede usarse como texto, de la misma forma que un poema, un cuento, una novela, un artículo de periódico.
5. Canciones y música como complemento: pueden usarse para completar un manual, para marcar un cambio, en ocasiones especiales como la Navidad:
    - Clase de conversación. Puede utilizarse para propiciar un debate.

- Clase de vocabulario. Se utilizan para introducir vocabulario en un contexto.
- Clase de gramática. Se usan en un contexto que ayuda a conocer su uso.
- Clase de pronunciación. Fomentan el aprendizaje de la pronunciación.

6. Interés de los estudiantes: Crean un punto de conexión con el mundo del estudiante que sirve para motivar su interés y su participación en el aprendizaje.

Duffy y Maley proponen una clasificación de las actividades siguiendo unas técnicas de manipulación textual: (Castro Yagüe, 40-44 passim)

1. **Reconstrucción:** Los textos se presentan de forma alterada o incompleta. El estudiante debe restaurarlos a su forma original.
   - Mezclar palabras, líneas, versos o párrafos de la canción.
   - Omitir total o parcialmente la puntuación, distribución en estrofas.
   - Eliminar de la canción determinados elementos, dejando huecos (vocabulario temático, palabras gramaticales, conectores, categorías léxicas, etc.)
2. **Reducción:** Los estudiantes descartan ciertos elementos del texto.
   - Suprimir elementos gramaticales: adjetivos, adverbios, frases preposicionales, etc.
   - Reducir progresivamente un texto, párrafo o frase nominal compleja, eliminando una palabra o frase cada vez, cuidando de mantener el sentido y la corrección gramatical de cada versión.
   - Separar los pasajes descriptivos, referencias locales o temporales, etc.
3. **Expansión:** Los estudiantes añaden los elementos a un texto, expandiéndolo.
   - Insertar elementos gramaticales como adjetivos o adverbios.
   - Incluir pasajes descriptivos, narrativos, comentarios, etc. en la canción.
   - Agregar uno o más versos o líneas a la canción.
   - Añadir pies de página, aclaraciones o notas ficticias a la canción.
   - Sustituir determinadas palabras de la canción por su definición.
4. **Sustitución:** Los estudiantes eliminan elementos, sustituyéndolos por otros
   - Cambiar los verbos activos en forma pasiva
   - Reemplazar un tiempo verbal dominante por otro.
   - Parafrasear frases hechas, dichos populares, refranes, etc.
   - Buscar sinónimos o antónimos.
   - Cambiar el género del personaje de la canción.
   - Cambiar el punto de vista de primera a tercera persona, etc.
   - Transformar la canción con un lenguaje más familiar.
5. **Emparejamiento**: Búsqueda de la correspondencia entre dos grupos de elementos.
   - Principios y finales de varias canciones
   - Títulos o fragmentos de la canción con fotografías o dibujos
   - Palabras descriptivas con el personaje de la canción.
   - Líneas o versos con posibles explicaciones para los mismos

- Fragmentos o líneas con lagunas en la letra de la canción.
- Piezas instrumentales con determinados estados de ánimo o con fragmentos de canciones.
- Piezas instrumentales con títulos de películas, series televisivas, anuncios.

6. **Cambio de formato:** Transferencia de la información de la canción a un nuevo formato.
    - La información se transfiere a distintos tipos de representaciones visuales;, mapas, diagramas, fotografías, dibujos, etc.
    - Usar la información para diseñar publicidad, carteles, collages, etc.
    - Crear carteles de Se busca, obituarios, informes médicos, diarios, etc., para los personajes que aparecen en la canción.
    - Transformar el tipo de texto: cartas en narraciones, situaciones en conversaciones, conversaciones en narraciones, fragmentos reflexivos en cartas, narraciones en guiones de cine o de radio, etc.
7. **Selección:** Los estudiantes escogen de acuerdo a un criterio o propósito.
    - Ofrecer varias posibilidades de parafrasear una canción, para que los estudiantes decidan cuál conlleva el sentido original del texto.
    - Buscar en la canción una cita que sirva como título.
    - Decidir qué extractos en una serie respiran sentido literario.
    - Dar a los estudiantes tres extractos de varias canciones para que decidan qué fragmento no pertenece a la canción.
8. **Jerarquización**: Se ordena un grupo de canciones de más o menos apropiadas para un determinado propósito.
    - Ordenar las canciones o fragmentos de acuerdo a su lenguaje más o menos formal, literario, contemporáneo, riqueza de vocabulario, complejidad gramatical, facilidad de comprensión, etc.
    - Ordenar canciones más apropiadas para un anuncio, boletín de noticias, una campaña electoral, etc.
9. **Comparación y contraste:** Señalar similitudes y diferencias en dos canciones de temática parecida:
    - Discutir y decidir qué canción es la más emotiva, la que usa un lenguaje más colorista, imágenes poéticas, estructuras más complejas, etc.
    - Comparar las canciones buscando palabras y expresiones comunes en ambas, sinónimos o paráfrasis; adjetivación, uso de tiempos y formas verbales, etc.
    - Discutir las diferencias en puntos de vista, concepciones ideológicas, éticas o morales.
    - Comparar el efecto de la música, dicción e instrumentación a la hora de conllevar un significado, exponer una idea o sentimiento, etc.
10. **Análisis:** Estudio detenido de la canción, sus elementos y propiedades.

- Contar en la canción el número de artículos definidos e indefinidos, sustantivos acompañados o no de adjetivos, longitud media de los versos, número de estructuras subordinadas, etc.
- Explorar el empleo que se hace en la canción de palabras de uso habitual.
- Preparar una lista de las palabras formales e informales.
- Entresacar todas aquellas palabras relacionadas con el tema.
- Buscar las palabras o expresiones clave de la canción.

Saricoban y Metin y Várela señalan que las canciones tienen un papel muy importante para profesores y estudiantes, porque desarrollan todas las destrezas lingüísticas y ponen en funcionamiento los dos hemisferios cerebrales. Las canciones se pueden utilizar para: enseñar vocabulario, practicar la pronunciación, remediar los errores frecuentes, estimular el debate en clase, enseñar cultura y civilización, estudiar las variedades lingüísticas del idioma, fomentar la creatividad, desarrollar la comprensión oral y lectora, desarrollar la expresión oral y la escrita, repasar aspectos morfosintácticos, motivar a los estudiantes para aprender el idioma y desarrollar el sentido rítmico y musical. (Rodríguez López, 807)

A continuación presentaremos algunos materiales creados y utilizados por nosotros en la clase de ELE con diversos fines (gramaticales, lexicales, ortográficos, culturales).

Impartimos a los estudiantes una hoja donde está escrita la letra de una canción y ellos deberán completar los huecos con las palabras que faltan según vayan escuchando la canción. En este caso por ejemplo podemos ver si los estudiantes han adquirido las normas ortográficas de la lengua española y son capaces de diferenciar los sonidos problemáticos (b-v, s-z-c+e/i, j-g+e/i, h-Ø, ll-y). Además el tema de la canción es actual, trata sobre las restricciones de la pandemia de COVID-19 que nos impide ver a nuestros seres queridos.

Ejemplo: Para practicar la ortografía *Sé que estás ahí*, Joven Dolores.

Para trabajar la gramática, los estudiantes deberán rellenar los huecos con palabras de distintas clases gramaticales. Pueden ser verbos y ellos tendrán que saber conjugarlos. Se usa para los que tienen un nivel inicial o intermedio A2-B1 y de este modo se puede comprobar la capacidad de poner en práctica la teoría, si los estudiantes han aprendido cuando se utiliza un tiempo verbal y como se conjugan los verbos regulares. Hay varias modalidades de trabajo con este tipo de juego: Se ponen entre paréntesis los verbos en infinitivo, se ponen en un cuadro los verbos en infinitivo y los estudiantes deberán escoger el verbo adecuado. Además de los tiempos verbales, se pueden utilizar para el uso de las preposiciones, para el análisis morfológico y sintáctico.

Ejemplo: Para practicar las preposiciones *Siento por ti*, Antonio José.

Esta canción sirve para practicar las preposiciones, personalmente la utilizo a la hora de introducirlas, primero escuchamos la canción, rellanamos los huecos y partiendo del texto intentamos ver cuando se utiliza.

Las canciones nos ayudan mucho a la hora de practicar los tiempos verbales, ya que la mayoría piensa que la gramática es complicada. Pues, gracias a las canciones podemos transformar una cosa "aburrida y difícil" en un pasatiempo agradable. A todos los estudiantes les encanta la música y la verdad es que no hay mejor manera de practicar la formación, el uso y la conjugación de los verbos que la música. Podemos practicar solo un tiempo verbal (Presente de Indicativo, Indefinido, Imperfecto, Futuro, Condicional, Presente de Subjuntivo, Imperativo etc.), pero también los usos de los tiempos verbales del pasado (Imperfecto, Indefinido, Pretérito Perfecto, Pluscuamperfecto) o la concordancia de los tiempos.

Ejemplo: Para practicar el Presente de Indicativo *La Magia*, El tren de los sueños

Ya hemos visto que la primera manera de utilizar las letras de las canciones en la clase de ELE es que ellos rellenen huecos mientras escuchan la canción. Otra posibilidad de trabajar las canciones es esta. Les damos la letra completa subrayando o poniendo en negrita las palabras clave, en este caso los verbos en *Presente de Indicativo* conjugados y les pedimos que digan el infinitivo partiendo de la forma conjugada. Y para comprobar que dominan el tiempo verbal también deben mencionar la persona y el número. También se puede hacer al revés. Subrayamos el verbo en Infinitivo y los estudiantes deberán conjugarlo.

Ejemplo: Para practicar el Indefinido *Corazón en la maleta*, Luís Fonsi.

Para diversificar las actividades con las letras de las canciones, podemos poner entre paréntesis el verbo en *Infinitivo* y la persona del verbo para que los estudiantes lo completen. En este caso, primero dejamos que rellenen los huecos con el verbo conjugado por ellos y luego, podemos comprobar si lo han hecho bien a medida que escuchemos la canción. Esto les permite que se corrijan solos. Podemos poner los verbos en infinitivo en un cuadro tras el enunciado o en el texto. Si ponemos los verbos en un cuadro debemos evitar la ambigüedad que pueda aparecer en el texto, o sea, que se pueda deducir del texto de que persona se trata. Esto también lo tenemos que tener en cuenta a la hora de poner un verbo entre paréntesis: no olvidar mencionar la persona del verbo, a menos que el sujeto aparezca cerca del verbo o se pueda deducir fácilmente o simplemente sean verbos impersonales.

Ejemplo: Para practicar los pasados (*Imperfecto*, *Indefinido*, *Pretérito Perfecto*) *20 de enero,* La oreja de Van Gogh

Ejemplo: Para introducir el futuro *Dónde estaré*, Hugo Salazar.

Este es un ejemplo de introducir un nuevo tema. Les damos la letra de la canción donde aparecen algunos verbos en negrita o subrayados. A medida que vayan escuchando la canción deben pensar qué tiempo verbal es este e intentar deducir cuando se utiliza. Para hacerlo más divertido les decimos que intenten adivinar las personas y de ahí ver cuáles son las terminaciones para cada persona.

A parte de la gramática, podemos utilizar las canciones para hablar de varios temas culturales: tópicos, fiestas, historia, geografía, cultura y civilización, fiestas. En este caso las canciones constituyen el punto de partida de nuestro tema. En este

contexto nos interesa que los estudiantes identifiquen las palabras relacionadas con el tema para que pueda deducir de qué se trata.

Ejemplo: Para hablar de tópicos *Himno de España*, Rafa Corega.

Ejemplo: Para hablar de cultura e historia de España *Al Ándalus*, David Bisbal.

Este tipo de canción puede ser utilizada tanto en las clases de lengua para introducir elementos culturales, pero, también resulta útil en las clases de historia o cultura y civilización. Al igual que la gramática, a algunos estudiantes la historia les resulta aburrida, pero si introducimos las nuevas tecnologías, en este caso la música, resulta agradable. ¿Quién ha dicho que no se pueda estudiar historia mediante la música actual? Esta canción en concreto alaba la época de Al-Ándalus y habla sobre la convivencia de los musulmanes y los cristianos. Además menciona todas las provincias de Andalucía de manera directa o mediante gentilicios. O sea, con este texto los estudiantes pueden aprender ciudades, gentilicios y también un poquito de historia.

Ejemplo: Para practicar vocabulario – los animales *Amigo Félix*.

Como hemos mencionado anteriormente, también se pueden trabajar temas de léxico, aquí tenemos un ejemplo que suelo utilizar a la hora se enseñar los animales. Hay canciones que abarcan un abanico de variedades temáticas, incluso algunas que incluyen expresiones coloquiales o idiomáticas.

Seguimos con un ejemplo de canción que utilizo para comprobar si los estudiantes han aprendido los recursos estilísticos. Para diversificar un poquito podemos meter entre los ejemplos de poesía o prosa alguna letra de canción para trabajar los recursos estilísticos. Esto se puede hacer en clase o como deber, incluso se puede poner en el examen.

Ejemplo: Para practicar los recursos estilísticos, *Málaga se va a dormir*, Pablo Alborán

Otro de los usos más interesantes de las canciones en la clase de ELE es para el análisis sintáctico. Los estudiantes pueden identificar la función sintáctica de las palabras subrayadas, o les damos un fragmento en el que deberán identificar algunos tipos de complementos, incluso pueden hacer en análisis sintáctico de toda la canción. Este tipo de ejercicio es útil tanto para el análisis de la oración simple, como para el de la oración compuesta. La siguiente canción es una de las que suelo utilizar para repasar las oraciones subordinadas.

Ejemplo: Para practicar el análisis sintáctico *La promesa*, Melendi.

Hemos puesto una canción que resulta útil para clasificar los sustantivos. Es decir, podemos emplearlas para practicar la morfología.

Ejemplo: Para practicar la morfología– *Buena energía*, Maltita Nerea

Hemos dicho que podemos utilizar las canciones para introducir temas generales. Este un ejemplo con el que podemos hablar del fútbol, pero a la vez contiene elementos de geografía (comunidades autónomas) y de cultura – la importacia del fútbol en la sociedad española.

Ejemplo: Para introducir un temas generales – el fútbol español, *La fuerza de la unión*, VV.AA.

Por lo tanto, la música es una herramienta útil a la hora de enseñar el español como lengua extranjera ya que sirve para introducir nuevos contenidos de una manera lúdica y al final el estudiante aprende jugando la gramática, el vocabulario, algunos aspectos culturales e incluso historia y recursos estilísticos. Las canciones sirven para introducir un nuevo tema, consolidarlo, incluso para evaluar.

Como hemos podido ver hay muchísimas situaciones y modalidades de aplicar este tipo de actividad en el proceso de enseñanza-aprendizaje de ELE. Hay que saber selecionar el material y adaptarlo al nivel de nuestros estudiantes. Está bien incluirla a la hora de enseñar ciertos contenidos, pero hay que evitar que este tipo de actividad se convierta en cotidiano.

Por ende, la música desempeña un papel importante en la clase de ELE y hay que saber incluirla en la enseñanza ya que nos ofrece un abanico de posibilidades para practicar todos los compartimentos de la lengua y no sólo de una manera lúdica, con otras palabras una vez que ha entrado en nuestro terreno lo ha hecho para quedarse y para ayudarnos.

BIBLIOGRAFÍA

CASTRO YAGÜE, Mercedes, "Música y canciones en la clase de ELE", Memoria, Universidad Antonio de Nebrija, 2003, disponible en <www.educacionyfp.gob.es › 2008-bv-09-06castro-pdf> (17.03.2017).

HORNILLOS, Rubén Cristóbal, VILLANUEVA ROA, Juan de Dios, "La música, un instrumento en la enseñanza del español como lengua extranjera mediante la aplicación de las nuevas tecnologías" en *Porta Linguarum*, nº. 23 (2015), p. 139-151 passim, disponible en *www.ugr.es/~portalin/articulos/PL_numero23/9%20%20Ruben%20Cristobal.pdf* (7.03.2017).

RODRÍGUEZ LÓPEZ, Beatriz, "Las canciones en la clase de español como lengua extranjera", *Actas del XVI Congreso Internacional de Asele*, 2005, p. 806-816 passim, disponible en <c*vc.cervantes.es› biblioteca_ele › asele › pdf* > (20.03.2017).

SANTOS ASENSI, Javier, "Música, maestro…Trabajando con música y canciones en el aula de español", en *Carabela*, nº. 41 (1997), Madrid, Sgel, p. 129-152 passim.

THE PRAXIOLOGICAL DIMENSION OF ŞTEFAN BÂRSĂNESCU'S PEDAGOGY

Simona-Andreea ŞOVA,
PhD student, "ION CREANGĂ" UNIVERSITY OF CHIŞINĂU

Abstract: Our study emphasizes the praxiological dimension of Ştefan Bârsănescu (1895-1984)'s pedagogy , elaborated in two important historical ages in Romanian culture: modern (interwar period) and contemporary (afterwar period). This dimension is identified through fundamental, historical and theoretical research, connected with the other two dimensions, historical and epistemological, important for the understanding of Ştefan Bârsănescu's pedagogical value. In the philosophical pedagogy, the lesson is defined as a "cultural phenomenon", that has to be studied by his permanent essence, historically and specifically objectified in the teaching process, through the school lesson. From this point of view, we can build a model of culture's philosophical pedagogy.

Keywords: culture, pedagogy, sinchronic approach, epistomology, praxiology

Studiul nostru îşi propune sa evidenţieze *dimensiunea praxiologică* a *pedagogiei* lui Ştefan Bârsănescu (1895-1984), desfăşurată istoric în epoca *modernă* (interbelică) şi *contemporană* (postbelică). Această *dimensiune* este analizată în condiţii de *cercetare fundamentală*, *istorică* şi *teoretică*. Ea este raportată la celelalte două *dimensiuni* ale *pedagogiei* lui Ştefan Bârsănescu: *dimensiunea istorică* – în cadrul căreia este marcată viaţa şi opera autorului, încadrată în *pedagogia filozofică* românească interbelică (*a culturii*; *epistemologică*); *dimensiunea epistemologică*, în cadrul căreia este analizată „unitatea pedagogiei contemporane ca ştiinţă", demonstrată *istoric* (*pedagogia istorică*) şi *teoretic* (*pedagogia generală – tehnologia instruirii – pedagogia practică*).

Dimensiunea praxiologică reprezintă *teoria pedagogică* a lui Ştefan Bârsănescu *aplicată* la nivel de: a) *sistem de învăţământ,* fiind implicată în definirea şi analiza „politicii culturii"; b) *proces de învăţământ*, fiind implicată în „*tehnologia didactică*" angajată în proiectarea şi realizarea eficientă a *instruirii*,

I. *Dimensiunea istorică* este situată între acele limite obiective care conturează *viaţa şi opera autorului* şi încadrarea *pedagogiei* sale într-un anume *curent* de dezvoltare afirmat în România interbelică, influent şi activ şi după anii 1950-1960.

Ştefan Bârsănescu are o „*Biobliografie*" bogată şi instructivă din perspectivă academică, dar şi existenţială. „A obţinut doctoratul sub conducerea lui Ion Petrovici". A fost universitar la Iaşi, apoi la Bucureşti. A parcurs mai multe stagii de perfecţionare postuniversitară în Germania unde a avut contacte ştiinţifice speciale cu personalităţi consacrate (Nohl, Pallat, Spranger – fost rector al *Universităţii Humboldt* din Berlin). La Iaşi a fost iniţial profesor de pedagogie şi director la *Şcoala Normală* "*Vasile Lupu*". La *Universitatea* din Iaşi „a ocupat prin concurs Catedra de Pedagogie" A predat cursuri de *pedagogie* şi *istoria pedagogiei* şi a condus *Seminarul Pedagogic Universitar* din Iaşi. În 1948, va fi eliminat din *Universitate*, alături de alte personalităţi marcante (Nicolae Bagdazar, Alexandru Claudian, Petre Botezatu. Ion Didilescu). Marginalizat, a suferit

moral, chiar dacă nu a fost condamnat politic aşa cum s-a întâmplat cu alţi colegi *universitari* (Alexandru Claudian, Vasile Uglea, Petre Botezatu) care „au făcut şi un stagiu la Canal". Ştefan Bârsănescu a dat meditaţii şi a funcţionat ca învăţător sau profesor şcolar suplinitor, iar „o anumită perioadă a lucrat ca laborant la catedra profesorului Iorgu Alexa de la Politehnică".

În 1955, Ştefan Bârsănescu a fost reîncadrat în mediul academic la „Institutul regional de perfecţionare a personalului didactic" de la Iaşi, organism „conceput ca unitate de învăţământ superior". Institute de acest tip funcţionau, din 1953, în centrele universitare Bucureşti, Iaşi, Cluj, Timişoara. *Institutul* de la Iaşi „condus de Dumitru Gafiţeanu, coleg de generaţie cu Ştefan Bârsănescu, era solicitat pentru conferinţe şi consultaţii în multe oraşe, de la Botoşani şi Suceava până la Brăila şi Făurei". Catedra de pedagogie, condusă de George Văideanu, l-a integrat pe Ştefan Bârsănescu în structura sa la cererea ministrului Ilie Murgulescu. Era urmarea unei întâmplări excepţionale. În timpul unei vizite la Moscova a ministrului Murgulescu, „de marele pedagog român Ştefan Bârsănescu s-a interesat Preşedintele *Academiei de Ştiinţe Pedagogice* din URSS, I.A. Kairov, fost ministru al învăţământului şi autor al *manualului* – şi al *dicţionarului* – de *pedagogie*". A fost şansa istorică a lui Ştefan Bârsănescu. După doi ani de activitate rodnică la *Institutul de perfecţionare a cadrelor didactice* din Iaşi, Ştefan Bârsănescu este transferat la *Universitatea* din Iaşi unde va funcţiona până în anul 1965. Din 1963 este membru corespondent al *Academiei Române* (George Văideanu, *Biobliografie*, în Ştefan Bârsănescu, 2003, pp. 17-18).

Dimensiunea istorică este marcată şi de *direcţia* în care se încadrează *pedagogia* lui Ştefan Bârsănescu conform analizelor propuse de cercetătorii români. Încadrarea devenită clasică, reluată şi de cei mai mulţi istorici ai pedagogiei, este cea avansată de Ion Gh. Stanciu. În analiza sa, Ştefan Bârsănescu reprezintă *pedagogia filozofică a culturii*.

Argumentele filozofice sunt dezvoltate de Ştefan Bârsănescu special pentru a defini cele mai importante *concepte ale pedagogiei*:

1) *Educaţia* = „fenomen" care se manifestă „ca act cultural";

2) *Funcţia generală a educaţiei* = „cultivarea spiritului subiectiv" al educatului, realizată prin asimilarea valorilor culturii, transpuse pedagogic;

3) *Structura de bază a educaţiei* = „implică trei momente: a) *receptarea* bunurilor culturale; b) *trăirea* pentru idei; c) *creaţia* culturală, ca obiectivare a spiritului subiectiv";

4) *Scopul general al educaţiei* = „*personalitatea culturală* caracterizată nu numai prin stăpânirea unui cerc larg de *cunoştinţe*, ci şi prin *capacitatea* de a se devota binelui, adevărului, frumosului şi de a crea valori culturale";

5) „*Procesul educaţional*" (*de învăţământ*) = realizat prin „trei tipuri de lecţii": de *transmitere* a culturii, de *trăire* a ideilor cultuale, de *creaţie* culturală (Stanciu, Ion Gh., 2006, pp. 133-135).

Pedagogia filozofică, sintetizată prin formula de „pedagogia culturii", este marcată şi de „o altă contribuţie excepţională a lui Ştefan Bârsănescu, care anticipează evoluţiile

postmoderne ale pedagogiei prin cercetări de tip epistemologic", bazate pe analiză istorică şi comparată (Sorin Cristea, Filip Stanciu, coordonatori, 2010, p. 88). La acest nivel, putem vorbi de *o pedagogie filozofică de orientare epistemologică*, demonstrată, pe larg, în cartea „Unitatea pedagogiei contemporane ca ştiinţă" (1936, 1976).

II. *Dimensiunea epistemologică* este construită prin valorificarea resurselor superioare ale cercetării pedagogice fundamentale, hermeneutice. La acest nivel, modelul elaborat de Ştefan Bârsănescu, aplicat la istoria modernă şi contemporană, permite identificarea a patru etape de evoluţie a pedagogiei universale, confirmate şi în plan naţional: a) *pedagogia clasică* (filozofică, până în jurul anului 1900); b) *pedagogia experimentală* (1900-1920); c) *pedagogia ştiinţifică* (1920-1940, bazată pe valorificarea cercetărilor realizate în psihologie, biologie, sociologie, etică); d) *pedagogia, ştiinţă autonomă a educaţiei* (lansată după anii 1930-1940, afirmată după anii 1960-1970, prin *unitatea epistemologică* demonstrată *istoric / pedagogia istorică* şi *teoretic /pedagogia generală – tehnologia instruirii – pedagogia practică* (Ibidem, pp. 88, 89),

III. *Dimensiunea praxiologică* este conturată în zona în care *teoria pedagogică* a lui Ştefan Bârsănescu este *aplicată* la nivel de *sistem* de învăţământ – prin „politica culturii" – şi de *proces de învăţământ*, prin *teoria pedagogică* este aplicată în „*tehnologia didactică*".

1. La nivel de *sistem de învăţământ*, *dimensiunea praxiologică* intervine în „politica culturii", analizată critic de Ştefan Bârsănescu, în cadrul unui „studiu de pedagogie" care are ca finalitate construcţia educaţiei şcolare şi extraşcolare, deschisă spre „educaţia adulţilor". Abordarea este fundamentată:

a. *Filozofic* (*epistemologic*) – prin raportarea la funcţiile generale ale *culturii*: *receptarea* (şi asimilarea) valorilor culturale; *trăirea* (cognitivă şi afectivă) a valorilor culturale asimilate; *crearea şi propagarea valorilor culturale*, asimilate şi interiorizate de *educat*, ca şcolar şi student, ulterior ca adult, pe tot parcursul vieţii.

b. *Sociologic* (*politologic*) – prin iniţierea unei noi direcţii de dezvoltare a pedagogiei româneşti care anticipează apariţia a unei noi ştiinţe a educaţiei – *Politica educaţiei* sau *Politologia educaţiei* care are ca *obiect de studiu de studiu specific*, „politica în domeniul culturii", ordonată normativ prin Constituţia ţării şi legile „care dispun" şi „reglementează".

Cercetarea istorică, sincronică şi diacronică, permite „consideraţii peste vremuri" care confirmă ipoteza conform căreia „Ştefan Bârsănescu este, prin *Politica culturii în România contemporană* (1937) întemeietorul politicii educaţiei ca domeniu de cercetare al *ştiinţelor educaţiei* în spaţiul academic românesc şi unul dintre primii teoreticieni şi metodologi ai domeniului în lume". Argumentele aduse, situate tocmai în zona fundamentării *filozofice* (*epistemologice*) şi *sociologice* (*politologice*), susţin calitatea demersului de *politică a culturii şi a educaţiei*, promovat de Ştefan Bârsănescu, probată la nivel de *model*: *teoretic* (elaborat prin „instanţa pedagogiei"), *metodologic* (orientat spre căutarea „*spiritului călăuzitor*", în politica culturii şi a educaţiei) şi *deontologic* (implicat cu „demnitate profesională" în susţinerea deciziilor de politică a culturii şi a educaţiei) (Carmen Creţu, în Ştefan Bârsănescu, 2003, pp. 9-15; p. 9).

Modelul de politică a culturii şi a educaţiei, utilizat în „România contemporană" se bazează pe *fapte*, selectate ca „date primare", prelucrate şi conceptualizate „spre culmile valorilor unitare, de ansamblu" (Ştefan Bârsănescu, 2003, p. 275). Ştefan Bârsănescu are în vedere analiza politicii culturii şi a educaţiei în România, în perioada 1918-1937. Criteriile propuse sunt construite epistemologic şi justificate social, cu referinţă la: a) capacitatea deciziilor luate de a fi „integrate într-un adevărat sistem de politică culturală"; b) relaţia dintre sistemul cultural (şi de educaţie) – sistemul social; c) „filosofia care a emanat – conştient sau tulbure – tot sistemul de politică culturală". Răspunsurile însumate evidenţiază: A. „Caracterele politicii culturii în România contemporană"; B. Contribuţia „gânditorilor români" la politica culturii şi a educaţiei (Ştefan Bârsănescu, 2003, pp. 275-282).

A. „***Caracterele politicii culturii în România contemporană***" sunt determinate de modul în care *deciziile* referitoare la educaţia şcolară şi extraşcolară „reprezintă un sistem unitar şi coerent", pe fondul raportării acestora la *funcţiile generale ale culturii* care fundamentează principiul general al *politicii culturale* care vizează congruenţa dintre *Constituţie* şi *Legile educaţiei*. Pe acest fond pot fi identificate cele mai importante caracteristici ale politicii culturale: a) ordonarea generală, filozofică şi juridică a politicii culturale prin *Constituţie*; b) reglementarea politicii culturale şi educaţionale prin *legile* (culturii, educaţiei, învăţământului); c) deschiderea *Constituţiei* şi a *Legilor* spre valorile educaţiei, care stimulează funcţionarea eficientă a sistemului social; d) divizarea legilor „în două mari grupe care reglementează *educaţia şcolară* – care pune accentul pe *formarea personalităţii* – şi *educaţia extraşcolară*" care vizează „*formarea tipului reclamat de stat*"; e) organizarea tehnică realizată prin „legi şi ordine" şi prin programe adecvate; f) polarizarea politicii culturale (şi a educaţiei) între liberalism / normativism, individualism / universalism, macropolitică – micropolitică, abordare extensivă – abordare intensivă; g) întreţinerea „varietăţii" prin „cultivarea tuturor valorilor" în condiţii de „dispoziţii legislative multiple" şi de „eficacitate narativă redusă".

Concluzia practică, referitoare la politica culturii şi a educaţiei, este de ordin normativ. Coerenţa între *Constituţie – Legi – Programe – Tehnici* trebuie proiectată, realizată şi perfecţionată permanent la nivel de sistem social (Ibidem, pp. 277-280).

B. „***Gânditorii români*** au îmbrăţişat, cu privirea mai completă decât legiuitorul, ***câmpul temelor politicii culturii***", cu impact educaţional major. Sunt preocupaţi mai mult de „instituţiile şcolare" – primară, secundară, universitară – şi „mai puţin de *şcolile profesionale*" sau „prea puţin de instituţiile de educaţie extraşcolară a tineretului" şi a adulţilor. Lipsesc „studiile sintetice ştiinţifice despre şcoală, în general şi despre fiecare şcoală în parte". Direcţiile proiectate sunt „privite prin prisma unei ideologii politice, orientată spre: a) *conservatorism*, în varianta: *naţionalism ontologic şi culturalism* (Nicolae Iorga); *naţionalism rasist* (A.C. Cuza); *naţionalism romantic* (Simion Mehedinţi); *naţionalism e*tic (Constantin Rădulescu-Motru); *naţionalism critic* (Ioan Petrovici); b) *liberalism*, susţinut pe baza a trei *principii*, care pun accent pe *europenism* (civilizaţie), *naţionalism* (iluminism), *democraţie*, cu „grija de poporul întreg", cu „o educaţie practică pentru viaţă şi un spirit soliditarist" .

Soluţiile juridice necesare în politica educaţiei sunt perturbate de „un politicianism dispus să tulbure mersul şcolii prin imixtiunii dictate de interese lăuntrice". El trebuie combătut cu argumentele raţiunii filozofice şi politice, avansate în practica socială (şi pedagogică), de „două categorii de gânditori: unii partizani ai descentralizării şi ai selecţiei, pe bază de competenţă, a organelor de conducere şcolară (I.Petrovici), alţii, partizani ai *centralismului ministerial* (dr. C. Angelescu) sau ai *centralismului radical* (N. Iorga)" (Ibidem, p. 282). În toate situaţiile „se degajă, de la sine, un imperativ absolut necesar în politica culturală – să se apeleze la toţi specialiştii indicaţi să participe cu lumina lor" la rezolvarea marilor probleme ale societăţii. Reuşita deplină, depinde de „teoreticianul politic, juristul, omul de cultură autentic şi mai ales, ca un *sine qua non*, *pedagogul*" de calitate superioară (Idem).

2. La nivel de *proces de învăţământ*, *dimensiunea praxiologică* este evidentă în *teoria pedagogică* aplicată de Ştefan Bârsănescu, în activitatea de *instruire*, care valorifică funcţiile generale ale culturii în cadrul *acţiunilor* (profesorului şi elevului) care vizează: a) *predarea* – comunicarea orientată spre *receptarea valorilor culturale*, transpuse didactic în programele şcolare; b) învăţarea – orientată spre *trăirea* intelectuală şi afectivă a *valorilor culturale*, condiţie psihologică a asimilării şi interiorizării acestora; c) *evaluarea* – orientată spre aprecierea_capacităţii elevului (şi a profesorului) de *creaţie* şi de *propagare* a *valorilor culturale*.

Teoria educaţiei aplicată în *instruirea eficientă*, constituie obiectul de studiu specific al *Didacticii generale*. Prin latura sa *metodologică* extinsă (*Tehnologia didactică*, 1939), *Didactica* (1935) fundamentează *Pedagogia practică* – „Ştiinţa artei didactice (cu planuri de lecţie)" (Ştefan Bârsănescu, 1946). Autorul avansează proiectul necesar pentru a institui o nouă ştiinţă pedagogică, *Praxiologia lecţiei*. Ea este produsul *didacticii generale* dezvoltată ca *teorie a instruirii* aplicată la *lecţie*, abordată în *sens larg* (filozofic şi cultural) şi restrâns, ca formă principală de organizare a procesului de învăţământ în cadrul instituţional şcolar. În *Introducere* la *Pedagogia practică*, autorul pleacă de la următoarea *premisă epistemologică* şi *deontologică*: „pot şti ce e lecţia şi pot face lecţii bune numai cei care au studiat-o" din punct de vedere: a) *filozofic* – cu referinţă la „esenţa ei permanentă"; b) *cultural* – cu referinţă la capacitatea sa de a reprezenta şi stimula „spiritul uman"; c) *didactic* – *lecţia şcolară*, cu caracteristici generale, valorificate specific pe diferite *tipuri*, condiţionate de natura fiecărei trepte şi discipline de învăţământ, dar şi de scopul prioritar asumat (Ibidem, pp. 17-21).

În sens *filozofic*, *lecţiile* reprezintă în *esenţa* lor *eternă* „mere de aur în cupe de argint" (Hegel). La nivelul istoriei, „lecţiile marilor profesori" – Socrate, Kant, în plan universal, Titu Maiorescu, la români – înseamnă „o instrucţie pregătită cu grijă, solemn, festiv în vederea sensibilizării ideilor" (Ibidem, p. 24).

În sens *cultural*, *lecţia* este resursa cunoaşterii (filozofice, ştiinţifice, artistice etc.) validată de societate) care întreţine „spiritul uman" prin raţiune, dar şi prin „afecţiune şi adeziune", cu *efecte producătoare rodnice* în măsura în care ea „instruieşte şi deschide gândirii orizonturi noi şi luminoase şi stimulează aspiraţii înalte" (Ibidem, pp. 43, 44).

În sens *didactic*, „*lecţia şcolară* desfăşoară activităţi de tot felul", bazate pe „predare şi învăţare" având ca *scop general* „*instruirea* sistematică a participanţilor". Este realizată, „printr-o privire *sintetică*", orientată spre atingerea a două *obiective specifice*: a) „introducerea elevilor în lumea ştiinţei şi artei, a tehnicii şi a filozofiei"; b) „dezvoltarea puterilor native", organizate *pedagogic* pentru „a deştepta *spiritul* sau *năzuinţele* după *valorile culturii*". În perspectivă *analitică*, *lecţia şcolară* valorifica „natura celor două mari activităţi – *predarea* şi *învăţarea* – pe care *filozofia învăţământului* le explică privindu-le ca două *forme existenţiale* eterne ale spiritului" (Ibidem, p. 29, subl. ns.).

În concluzie, *dimensiunea praxiologică* a pedagogiei lui Ştefan Bârsănescu este conturată pe un fond cultural, amplu şi deschis, *stabilizat conceptual* (şi *normativ*) şi *flexibilizat tehnologic* (şi în plan *evaluativ*). Aprofundarea sa este realizată în strânsă legătură cu *dimensiunea istorică* şi *epistemologică* a *pedagogiei* sale, integrată în curentul *pedagogiei filozofice a culturii*. „Unitatea pedagogiei contemporane ca ştiinţă" (1936, 1976) poate fi interpretată astfel şi ca *model epistemologic al pedagogiei filozofice a culturii*. Pe acest fond, Ştefan Bârsănescu este preocupat să analizeze contribuţia specială a unor personalităţi marcante pentru „istoria ştiinţei româneşti şi universale: Spiru C. Haret, Alexandru D. Xenopol, Nicolae Iorga, Dimitrie Gusti, Onisifor Ghibu, Petre Andrei etc. Prin evocarea lor într-o carte de „*medalioane*", el militează chiar „pentru *o pedagogie a modelelor*" (Ştefan Bârsănescu, 1983, pp. 6, 7). Este un subiect de filozofie şi de politică a educaţiei care solicită o tratare şi o aprofundare specială, cu deschidere largă spre *antropologia* şi *psihologia culturală* şi *pedagogică*.

BIBLIOGRAFIE

Bârsănescu, Ştefan, *Didactica*, Scrisul Românesc, Craiova, 1935.
Bârsănescu, Ştefan, *Tehnologia didactică – prelegeri universitare*, Editura Albina Românească, Iaşi, 1939.
Bârsănescu, Ştefan, *Pedagogia practică*, *Vol. I, Ştiinţa artei didactice* (cu planuri de lecţie), Editura „Scrisul Românesc" S.A., Craiova, 1946.
Bârsănescu, Ştefan, *Unitatea pedagogiei contemporane ca ştiinţă*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1976.
Bârsănescu, Ştefan, *Medalioane. Pentru o pedagogie a modelelor*, Editura Junimea, Iaşi, 1983.
Bârsănescu, Ştefan, *Politica culturii în România contemporană. Studiu de pedagogie, ediţia a II-a*, Editura Polirom, Iaşi, 2003.
Creţu, Carmen *Consideraţii peste vremuri* , în Ştefan Bârsănescu, *Politica culturii. Studiu de pedagogie, ediţia a II-a,* Editura Polirom, Iaşi, 2003.
Cristea, Sorin; Stanciu, Filip, coordonatori, *Fundamentele educaţiei, vol, I*, Pro Universitaria, Bucureşti, 2010.
Stanciu, Ion Gh., *Şcoala şi doctrinele pedagogice în secolul* XX, ediţia a III-a, revăzută, Institutul European, Iaşi, 2006.
Văideanu, George, *Biobliografie*, în Ştefan Bârsănescu, *Politica culturii. Studiu de pedagogie, ediţia a II-a,* Editura Polirom, Iaşi, 2003.

THE CONTRIBUTION OF THE NUNS FROM THE VĂRATEC MONASTERY DURING THE FIRST WORLD WAR

Elena-Diana SPIRIDON,
PhD candidate, „Ştefan cel Mare" University of Suceava,

Abstract: This article is presenting the perspectives regarding the contribution of the Orthodox church ministers, priests and monks from de county of Neamț to the Great Union in 1918. We note the contribution Văratec monastery where there was military hospital and orphanage for war orphans. Dozens of nuns from this monastery functioned as nurses in hospitals in Moldova. The contribution of nuns from the monastery who have worked in the front or in military hospitals should also not be forgotten. The Romanian Orthodox Church was an active participant, within its competences, in the War of National Unification.

Keywords: First World War, Orthodox church, Văratec monastery, orphans, nuns.

Înainte de intrarea României în Primul Război Mondial, Biserica Ortodoxă Română a contribuit la susţinerea acţiunilor militare ale statului, precum în cazul războiului ruso-turc din 1877-1878, pentru dobândirea independenţei, tot aşa şi în acţiunile militare ale implicării României în războaiele balcanice. Preoţii militari, precum şi întregul cler şi credincioşii, vor fi alături de armată şi îi vor sprijini nu numai spiritual, ci şi fizic (medical). Biserica va încerca o atitudine pacifistă. Biserica, alături de celelalte instituţii ale statului, va încerca să sprijine politica pacifistă şi constructivă.

Conform unei statistici[1], întocmită la Bucureşti, se constată că în anul 1903 în ţara noastră existau 68 de schituri, chinovii (mănăstiri mici)şi lavre mănăstireşti (mănăstiri mari), dintre acestea 45 erau populare (21 erau cu călugări, 24 cu călugăriţe). În toată ţara erau 1730 de călugăriţe şi 653 de călugări. Cele mai populare erau două mănăstiri din Moldova, Mănăstirea Văratec cu 400 de călugăriţe şi Mănăstirea Neamţ-Secu cu 189 călugări.

O remarcabilă, dar adeseori uitată pagină a istoriei noastre o reprezintă rolul mănăstirilor din Moldova în conflagraţiile mondiale. În Primul Război Mondial, călugăriţele şi călugării aflaţi în mănăstirile moldovene s-au aflat în prima linie a salvării vieţilor celor răniţi, a îngrijirii copiilor orfani, a adăpostirii şi primirii refugiaţilor[2].

O contribuţie, rămasă necunoscută astăzi, a fost cea legată de participarea la efortul economic de război, căci numeroşi călugări, călugăriţe au lucrat pământul ori au muncit în atelierele care produceau îmbrăcăminte pentru soldaţi. O contribuţie aparte o au şi măicuţele de la Mănăstirea Văratec în timpul Primului Război Mondial.

[1] Petcu Marcu, ieromonarh, Adrian Pntilie, preot, Nicolae Lihănceanu, Ramon-Anca Creţu, *Pagini din istoria monahismului ortodox în revistele teologice din România*, vol. II – *Aşezăminte monahale*, Bucureşti Editura Biblioteca Naţionale a României, Editura Mitropolit Iacov Putneanu, 2011, p.206.
[2] Constantin Kiriţescu, *Istoria războiului pentru reîntregirea României, 1916-1919*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1989, vol.II, p.6.

Întemeiată ca o mică sihăstrie, Văratecul a devenit rapid cea mai de seamă vatră a monahismului feminin românesc. Viaţa monahală, de la Mănăstirea Văratec este relativ nouă, datând de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, continuă tradiţia monahală a două aşezări mănăstireşti mai vechi, Boiştea[3] şi Topoliţa[4]. Întemeierea comunităţii monahale de la Văratec se datorează maicii Olimpiada, care sub sfatul duhovnicului Iosif Pustnicul, cu binecuvântarea stareţului Paisie Velicicovschi de la Mănăstirea Neamţ începe construirea unei biserici din lemn, în anul 1785. Aşa a luat naştere schitul de maici de la Văratec, locul constituind vatra monahală aleasă de călugăriţele strămutate de la Topoliţa, sub rânduirea schimonahiei Nazaria de la Durău. Văzând că soborul maicilor se măreşte, iar biserica de lemn este neîncăpătoare, schimonahia Olimpiada[5] a adunat fonduri de la oamenii din zonă şi a început zidirea noii biserici. În naul 1808 biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului" a fost terminată, începând cu anul 1817 s-a construit biserica de lemn de la cimitir, zidul de incintă şi chiliile pentru călugăriţe. Trecând prin faza unificării administrative cu aşezarea monahală de la Agapia[6], etapă de scurtă durată, începând cu anul 1803, Mănăstirea Văratec este declarată mănăstire independentă printr-un hrisov al domnitorului Mihail Sturdza, datat din anul 1839.

Vremuri de mare încercare pentru neamul nostru de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi din prima jumătate a secolului al XX-lea, mai precis campaniile militare din 1877, 1913, 1916-1918, toate acestea au scos în evidenţă jertfa călugăriţelor din mănăstirile din Moldova, care au contribuit la alinarea suferinţelor celor răniţi pe front. Şi maicile de la Mănăstirea Văratec au dat dovadă de abnegaţie şi devotament în toate ascultările încredinţate, ca infirmiere, fiind trimise la diferite spitale de campanie din Moldova, fie la spitalul 32-Neamţ, din perioada 1915-1917, care a funcţionat la mănăstire.

Trebuie să amintim toate acţiunile militare premergătoare Primului Război Mondial, în cadrul cărora au fost solicitate călugăriţele de la Mănăstirea Văratec ca surori de caritate, infirmiere.

La spitalul din Târgu Neamţ, între anii 1874-1875, s-a desfăşurat un experiment deosebit, prin cooptarea de maici de la mănăstirile Agapia şi Văratic pentru „*Serviciul ospitalier de călugăriţe*", care funcţiona cu binecuvântarea mitropoliţilor Calinic Miclescu (1863- 1875) şi Iosif Naniescu (1875-1902). Dintre călugăriţele care s-au implicat în

[3] Nu se cunoaşte cu precizie data încetării vieţuirii monahale din această mănăstire, dar este de presupus că acest fapt a fost determinat de popularea satului.

[4] Mănăstirea Topoliţa ia naştere prin fenomenul „*roirii monahale*", constând în strămutarea călugăriţelor de la Mănăstirea Boiştea, pe la jumătatea secolului al XVI-lea. În jurul anului 1790, Topoliţa este declarată metoh al Văratecului. Mănăstirea Topoliţa este desfiinţată în jurul anilor 1787-1797, întrucât satul s-a extins către mănăstire, dar şi a situării improprii a mănăstirii la răscruce de drumuri.

[5] Schimonahia Olimpiada a fost stareţă a mănăstirii Văratec între anii 1822-1829 şi 1834-1842.

[6] Demersul s-a datorat mitropolitului Veniamin Costachi, ce a cerut unificarea administrativă a celor două comunităţi monahale sub conducerea unică a stareţei Nazaria de la Văratec. Proiectul nu este unul de durată, căci la scurt timp asistăm la începutul procesului de despărţire. În anul 1808 se elaborează un act ce prevedea împărţirea bunurilor imobile ale celor două mănăstiri, iar în anul 1814, mitropolitul Veniamin Costachi numeşte stareţe diferite în fruntea celor două mănăstiri, maica Elisabeta, sora sa, la Agapia şi maica Magdalena, la Văratec. - Ioanichie Bălan, arhimandrit, *Patericul românesc*, vol.I, ediţia a VI-a, Vânători-Neamţ, Editura Mănăstirea Sihăstria, 2011, p.381-382.

această acţiune de formare, trebuie amintite maicile Evghenia Negri[7] şi Veniamina Pribeagu (ambele din Comitetul economic al mănăstirii), precum monahia Megalusa Fulger[8], responsabila bolniţei, dar şi stareţa Eufrosina Lazu. Toate aceste călugăriţe au susţinut acţiunea de pregătire a maicilor de la Văratic ca gardience ospitaliere.

Această acţiune de instruire a fost de un real folos în timpul Războiului de Independenţă (1877-1878), când peste 300 de monahi şi monahii din întreaga ţară au fost mobilizaţi la ambulanţele de pe front, aducându-şi contribuţia la îngrijirea răniţilor, prin efectuarea celor mai diverse operaţiuni, fie de asistenţă medicală şi administraţie, serviciul de mese şi spălătorie. Soborul Mănăstirii Văratec a răspuns la apelul de a merge pe front, grupe de maici, plecând, după un foarte sumar stagiu de pregătire la spitalul din Târgu Neamţ[9], fiind repartizate la spitalele de campanie sau la cele din Bucureşti. Călugăriţele de la Mănăstirea Văratec[10] au răspuns solicitărilor ca surori de caritate, de asemenea, nu pot fi trecute cu vederea nici confecţionarea, în chilii, de bandaje şi comprese, trimise mai apoi în spitalele de pe front. Toate acestea pe lângă rugăciunile fierbinţi rostite neîncetat în biserică, pentru biruinţa oştirii române în război.

În 1913, mitropolitul Pimen Georgescu intervenea la Ministerul de Război pentru a trimite la mănăstirile de călugări şi călugăriţe câte un medic care să ţină cursuri de chirurgie, bandaje şi alte cunoştinţe medicale. Astfel: „*... atât în campania din 1913 cât şi în cea din 1916-1918, echipe de călugări şi călugăriţe, fiind trimise la diferite spitale de răniţi, au adus mari beneficii ţării*”[11].

---

[7] Maica Evghenia Negri a fost stareța Mănăstirii Văratec între anii 1887-1894, provine dintr-o familie aleasă, fiind sora scriitorului Costache Negri. Întrega sa avere o lasă moștenire mănăstirii. – Iosefina Giosanu, stavrofora, *Duhovnicie – filantropie la Mănăstirea Văratec: tradiție, continuitate și înnoire*, București, Editura Paideia, 2015, p.77-78.

[8] Megelusa Fulger a îndeplinit timp de trei ani serviciul de gardiancă- şefă la spitalul din Târgu Neamţ, activând apoi şi la ambulanţele de pe front.

[9] Instructajul realizat la spitalul de la Tg. Neamț avea o durată de 4 zile, se desfășura pe grupe de câte 15 măicuțe. Instructajul fiind efectuat de către medicii Dimitrie Ulea și Moscovici Mauriciu, medicii spitalului. Stagiul de formare consta în prezentarea și însușirea modalităţilor simple de aplicare a pansamentelor şi de îngrijire a răniţilor. – Paul Pruteanu, *Contribuție la istoricul spitalelor din Moldova*, București, Editura Medicala, 1957, p. 143.

Din raportul doctorului Dimitrie Ulea aflăm materiile de studiu a călugărilor instruiți să devină infirmieri: anatomie, igienă individuală, igiena locuinței, chirurgie, boli contagioase și prevenirea apariției și răspândirii lor (profilaxia lor), transportul cu targa, bandaje și aparate de fracturi. Ședințele erau urmate imediat de aplicații practice (fierberea pansamentelor, bandaje, pansări pe răni, dezinfecție, aparate improvizate, etc.). – Serviciul Județean Neamț al Arhivelor Naționale (S.J.N.A.N.), Fond *Primăria Orașului Tg.Neamț*, dosar 1/1916, vol. I, f.45.

[10] Iosefina Giosanu, stavrofora, *op.cit.*, p.128-129.

[11] În vara anului 1913, după o pregătire făcută călugărilor sanitari de către căpitanul Dr. Bălănescu, o grupă de 16 călugări de la Mânăstirea Neamţ, sub conducerea lui Teoctist Stupcaru, stareţul mânăstirii, s-a pus la dispoziţia Crucii Roşii în urma unei înţelegeri dintre mitropolitul Pimen Georgescu şi preşedintele Crucii Roşii, Ioan Kalinderu. Călugării sanitari au fost distribuiţi în spitalul condus de dr. Obreja pentru a pleca în Bulgaria. Aceştia au îngrijit ostaşii români la Teliş, în lazaretul de holeră, apoi în spitalul de holerici stabilit la Turnu Măgurele, unde au rămas până la stingerea epidemiei. Aceşti călugări au primit aprecierile Crucii Roşii: „*După cum aţi aflat, Societatea Naţională a Crucii Roşii din România, dacă şi-a îndeplinit misiunea faţă de ţară, atrăgând laudele tuturor, aceasta se datoreşte în parte preţiosului concurs dat de cuvioşii părinţi, care s-au grăbit la chemarea noastră sub conducerea P. C. Voastre, fără a ţine seamă că nu mai era vorba de îngrijirea răniţilor de război, ci de îngrijirea holericilor. Societatea vă transmite mulţumirile cele mai călduroase şi vă roagă a comunica tuturor cuvioşilor părinţi cari au luat parte la această campanie sentimentele noastre de gratitudine. În amintirea acestor fapte, vă rog a primi însemnele Crucii Roşii pe care le trimitem odată cu aceasta, făcând urări să le purtaţi sănătos... Ioan Kalinderu*”. Teoctist Stupcaru prezintă numele călugărilor

În perioada premergătoare intrării României în Primul Război Mondial, călugăriţele şi călugării de la mănăstirile din zona Neamţului au făcut cursuri de infirmerie la spitalul din Tg. Neamţ[12], fiind îndrumate de maica Eupraxia Macri[13]. Alte călugăriţe au urmat cursurile Institutului surorilor de caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în perioada 1914-1915. Dintre măicuţele instruite de la Mănăstirea Văratec, amintim pe Olimpiada Vasiliu, Evlampia Porcuţanei, Polheria Andrei, Epraxia Neagu, Evghenia Giosan şi Serafima Bădău[14]. În anul şcolar 1915-1916, alte monahii au urmat cursurile aceluaşi institut. De la Mănăstirea Văratec, monahiile Tomaida Căprioară, Leotina Joimir, Platonida Hreţcu şi Evlampia Borşoaiei[15]. Alegerea călugăriţelor rânduite a urma cursurile revenea Mitropoliei, iar întreţinerea lor, pe durata şederii lor în Bucureşti, cădea în sarcina mănăstirii. Dintre măicuţele de la Mănăstirile Agapia şi Văratec[16] pregătite prin cursurile Crucii Roşii, o parte au fost repartizate la spitalul Crucii Roşii din Piatra Neamţ, condus de Lucia Bogdan.

Călugăriţele de la Mănăstirea Văratic s-au conformat apelului lansat de mitropolitul Pimen Georgescu al Moldovei (1909-1934)[17], împlinind atât jertfa duhovnicească, a rugăciunii permanente pentru biruinţa armatei române, cât şi pe cea fizică de a îngriji ostaşii răniţi pe front. Astfel, o serie de călugăriţe au fost convocate la diverse spitale de campanie sau fixe din Moldova, pentru a îngriji răniţii şi invalizii din război, ele având o minimă pregătire medicală. Conform documentelor[18] avute la

---

care au luat parte la război ca infirmieri şi pe cele ale călugăriţelor care au activat în spitalele militare. - Teoctist Stupcaru, preot, „*Activitatea călugărilor din eparhia Moldovei în timpul Războiului*", în *Viaţa monahală*, Anul I, nr.11-12, pp. 315-327.

[12] În timpul Primului Război Mondial[12], spitalul a funcționat ca spital militar, fiind condus de medical Constantin Petroniu. Spitalul s-a dorit ca să fie punct de sprijin pentru armată, dar și pentru populația civilă din zonă. Iarna grea a anului 1917, foametea, bolile sărăciei, starea generală a societății s-au adăugat pe lângă problemele cu care se contrunta spitalul. Problemele spitalului, în timpul războiului, însemnau lipsa medicamentelor, a materialelor sanitare, hrana ce nu putea fi asigurată tuturor pacienților, personalul medical insuficient. Spitalul în perioada respectivă a suferit din cauza lipsurilor medicale, dar și a războiului. Pentru a asigura hrana pacienților, alimentele erau achiziționate pe datorie, de la diverși producători locali. Cu toate acestea, multe dintre alimente, erau puține și de slabă calitate. Spitalul funcționa cu un număr de 250-300 de paturi, pentru a asigura asistența medicală soldaților răniți aduși de pe front. Iluminarea spitalului se făcea cu lumânări, candele, opiațe. Procedurile medicale erau îngreunate de lipsa curentului electric din spital. Din punct de vedere septic, intervențiile medicale se făceau manual și cu foarte puține mijoace sigure. Tratamentele medicale aplicateîn cadrul spitalului se făceau cu medicamente achiziționate de la farmacie.

[13] În acest sens amintim de telegramele de înștiințare ale preotului Constantin Nazarie, care a pus pe picioare Serviciul Religios al Armatei, adresate mitropolitului Pimen Georgescu. De asemenea, amintim de scrisorile pastorale ale mitropolitului ce au fost adresate protopopiatelor și mănăstirilor din Moldova - Arhiva Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei (A.M.M.B.), Fond *Cancelarie*, Dosar nr. 81/1916, *Războiul 1916-1918*, vol. I-III;

[14] Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamului*, vol. 1, București, Tipografia Vremea, 1940, p. 86.

[15] *Ibidem*, p. 86-88.

[16] Este vorba despre monahiile: Agnia Popovici, Agafia Velase, Agapia Goroi, Agripina Apostol, Iulia Chirilă, de la Mănăstirea Agapia și Olimpiada Ionescu, Epraxia Ghiță, Miropia Zugrăvescu, Petrina Dascălu Ilie și Veronica Petrei de la Mănăstirea Văratec, cf. Grigore N. Popescu, *op. cit.*, p. 87.

[17] Apelul mitropolitului Pimen Georgescu este adresat tuturor slujitorilor altarului şi păstorilor sufleteşti, care „*orice s-ar întâmpla (...) trebuie să rămânem la locurile noastre, în mijlocul poporului, îngrijind de cerinţele lui sufleteşti şi rugându-ne Lui Dumnezeu pentru pacea lumii şi binele neamului nostrum*". Solicitarea mitropolitului face parte din corespondența Mitropoliei Moldovei către Mănăstirea Văratec, nr. 36/7 ianuarie 1917. - S.J.N.A.N, Fond *Mănăstirea Văratec*, dosar 20/1917, f. 7.

[18] A.M.M.B., Fond *Cancelarie*, Dosar nr. 81/1916, *Războiul 1916-1918*, vol. I-III; Daniel Isai, Ionel Moldovan, *Lupta Bisericii Ortodoxe din Moldova pentru Marea Unire. Rapoartele protopopiatelor și mănăstirilor din Mitropolia Moldovei și Sucevei (1916-1918)*, Iași, Editura Doxologia, 2018, p.238-250.

dispoziţie reiese că cel puţin un număr de 15 maici de la mănăstirea Varatic au fost repartizate de către Mitropolia Moldovei şi Sucevei, în această perioadă, la diverse centre medicale din oraşe precum: Piatra Neamţ[19], Roman, Iaşi, etc., în urma solicitărilor conducerilor acestor centre[20].

Un alt aspect prin care Mănăstirea Văratec a contribuit semnificativ la mersul războiului, îl reprezintă faptul că a organizat spitalul de campanie cu cel mai mare număr de răniţi găzduiţi, capacitatea acestuia fiind de circa 600 paturi. Acest spital de campanie a fost instalat în luna august 1916, funcţionând cu denumirea Spitalul 32-Neamţ şi fiind condus de către maiorul în rezervă Dr. N. Penescu şi administratorul C. Lepădatu.

Circumstanţele hotărârii instalării unui spital de campanie la Mănăstirea Văratic a aparţinut Ministerului de Război, prin Direcţiunea Generală a serviciului sanitar, hotărâre comunicată Ministerului Cultelor, care la rândul său a transmis-o printr-o adresă, Mitropoliei Moldovei, iar aceasta înştiinţând în cele din urmă stăreţia mănăstirii, spre a se conforma la timp şi a adopta măsurile ce se impun[21]. Urmează o serie de dispoziţii ale Mitropoliei Moldovei şi Sucevei. La scurt timp, Mitropolia a transmis conducerii mănăstirii Văratec un alt ordin care conţinea propunerea Comitetului Central Sanitar de înfiinţare a unui spital pentru 700 soldaţi răniţi sau convalescenţi, precum şi lista măsurilor ce urmau a fi luate în acest sens de stareţa Zenaida Racliş, împreună cu Consiliul Economic al mănăstirii[22]. Aceste măsuri se refereau în principal la alegerea caselor mănăstirii, adică între casele călugăriţelor şi atelierele, în care urma a se instala răniţii, apoi la asigurarea dotărilor necesare, în special paturi şi obiecte necesare. O altă măsură impunea transferul călugăriţelor mai tinere de 45 ani, neînscrise în serviciul „Crucii Roşii", la mănăstirea Agapia, urmând ca cele mai vârstnice de 45 de ani să rămână în mănăstire, pentru a îngriji de biserică, gospodărie şi de răniţi.

Imediat, la câteva zile de la primirea acestei adrese, stareţa mănăstirii, împreună cu membrele Consiliului Economic[23] s-au întrunit pentru a analiza măsurile cerute şi situaţia din mănăstire. În ceea ce priveşte numărul răniţilor îngrijiţi în spital, acesta cunoştea variaţii foarte mari determinate de evoluţia situaţiei pe front. Astfel, numai în zilele de 17- 18 septembrie 1916 a sosit la Văratic un transport de 11 militari răniţi, pentru ca în luna octombrie acelaşi an, numărul total al răniţilor să atingă cifra de 574.

[19] Un număr de 5 călugăriţe au fost repartizate, la începutul anului 1915, la spitalul fix al „Crucii Roşii", filiala Piatra Neamţ. Spitalul fiind organizat pentru îngrijirea răniţilor în război

[20] Repartizarea a fost aprobată de către mitropolie şi avea în vedere pe maicile Meropia Zugrăvescu, Olimpiada Ionescu, Epraxia Ghiaţă şi Petrina Dascălu Ilie, selecţionate de către stareţa mănăstirii, maica Zenaida Racliş (1909-1926), împreună cu maica Ana Ghenovici, şefa echipei călugăriţelor din Institutul de caritate şi serviciul „Crucii Roşii" - conform adresei nr. 476/9 februarie 1915 a Mitropoliei Moldovei şi Sucevei către Mănăstirea Văratec - S.J.N.A.N, Fond *Mănăstirea Văratec*, dosar 15/1914, f. 51.

[21] Măsurile ce se impun în cazul amenajării spitalului de campanie se regăsesc în adresa Mitropoliei Moldovei şi Sucevei către Mănăstirea Văratec nr. 3227/9 octombrie 1915, S.J.N.A.N, Fond *Mănăstirea Văratec*, dosar 17/1915, f. 15.

[22] Se prevedea că amenajarea urma să aibă loc sub conducerea comitetelor tehnice regionale, în înţelegere cu stăreţia mănăstirii Văratec. Conform adresei Mitropoliei Moldovei şi Sucevei către Mănăstirea Văratec, nr. 2530/10 august 1915. - S.J.N.A.N, Fond *Mănăstirea Văratec*, dosar 17/1915, f. 2.

[23] Membrele Consiliului Economic al mănăstirii Văratec este format din maicile Fevronia Vasian, Evghenia Bâja, Antonina Gr. Moallea.

Primii răniţi au ajuns aici la sfârşitul lunii august 1916, până la 31 decembrie fiind îngrijiţi 1 ofiţer, 24 sergenţi, 53 de caporali şi 491 de soldaţi[24]. Spitalul îşi va continua activitatea până la încheierea războiului, în 1918.Cum o parte din maici erau repartizate să îngrijească răniţii în alte spitale, iar altele se aflau la Mănăstirea Agapia pentru a lucra în atelierele mănăstirii, răniţii au fost îngrijiţi de maicile mai bătrâne.

Pe de altă parte, în aceste răstimpuri de grele încercări s-au organizat orfelinate pentru orfanele de război în cadrul mânăstirii. La începutul lunii august 1917, mănăstirea Văratec este vizitată de către Principesa Olga Sturdza, preşedinta Societăţii Ortodoxe a Femeilor, fiind discutată şi posibilitatea înfiinţării a doua orfelinate pentru copii orfani de război,unul la Mănăstirea Văratec şi celălalt la Agapia. Cele două orfelinate au fost cunoscute ca „*orfelinatele din Filioara*", pe durata războiului au fost conduce de către prof. univ. Boroianu, ajutat de către preotul Bălănescu. De educaţia acestor copii s-au ocupat maicile Evpraxia Macri la Agapia şi maica Natalia Bolberi la Văratec, fetele învăţând gospodăria, iar cele mai mari învăţau ţesutul covoarelor, torsul lânii sau confecţionarea încălţămintei.

Chiar de la înfiinţarea orfelinatelor, Prefectura Judeţului Neamţ îl anunţa, la 18 septembrie 1917, pe administratorul Boroianu că în perioada 30 august-3 septemnbrie 1917, vor fi trimişi spre cele două mănăstiri,", 671 de orfani. La 4 septembrie 1916, Societatea Ortodoxă a Femeilor–Ocrotirea Orfanilor, trimitea la Agapia 15 orfani însoţiţi de arhimadritul Teoctist Stupcanu, responsabilul călugărilor infirmieri, dar şi o ladă de medicamente pentru copii. În luna noiembrie au sosit din judeţul Putna sub coordonarea prefectului, 200 de orfani

Cele două orfelinate au fost de mai multe ori inspectate de către delegaţii a Societăţii Ortodoxe Naţională a Femeilor Române – Secţia Ocrotirea Orfanilor, prima dintre acestea având loc la 30 septembrie 1917, când s-a constatat că maica Elpida Petrişor luase sub ocrotirea sa 12 copii orfani. În luna noiembrie a avut loc o nouă inspecţie, dorinţa fiind de a se mări capacitatea celor două orfelinate şi de a primi şi 1200 de orfani. Rezultatele inspecţiei au fost excelente, remarcându-se eforturile depuse de cele două mănăstiri pentru educaţia şi hrana acestor copii.

Principala preocupare a administratorului celor 2 orfelinate a fost asigurarea hranei, hainelor, încălţămintei şi lemnelor de foc. Conform documentelor din fondul Cancelariei Mitropoliei Moldovei[25], aceasta a sprijinit cât a putut aprovizionarea însă sprijin a avenit şi din partea locuitorilor unor comune şi oraşe care au oferit cele necesare. Astfel, locuitorii din satul Vânători-Neamţ, au dăruit 400 de kg de fasole, 80 de kg de sămânţă de cânepă şi 40 de kg de cartofi. Oamenii simpli au donat şi bani. La 12 noiembrie, Depozitul de Subzistenţă din Târgu Frumos (postul Paşcani), anunţă orfelinatele că oferă 300 de perechi de opinci de diferite mărimi, 500 de kg de lână pentru confecţionarea hainelor, 100 de litri de gaz pentru iluminat, doi cai pentru transport şi că asigură paza orfelinatelor prin detaşarea a 10 miliţieni. La 17 noiembrie, sunt cumpărate de la Pipirig, 129 de oi, pentru care se oferă suma de 3360 de lei. Totuşi,

[24] *Idem*, dosar 17/1917, f. 1-34.
[25] A.M.M.B., Dosar 16/1922, *Societatea orfani de război și invalizi*;

cele două orfelinate se confruntau cu problema preluării[26] din gări a produselor primite, ceea ce a condus la lipsuri în hrănirea copiilor.

Pentru educarea acestor orfani, sunt deschise la cele două orfelinate şcoli primare, prin aprobarea ministrului I.G. Duca din ianuarie 1918. Astfel la Mănăstirea Agapia a revit monahia Eupraxia Macri, institutoare pentru adulte, iar la Mănăstirea Văratec pentru educarea orfanelor a rămas Natalia Bolberiţă, care era de asemenea institutoare[27]. La şcoala din Agapia au funcţionat învăţătorii Popescu Ioan, Dragomirescu Constantin, Predescu Ilie, Maria Capriş şi Elena Vasilescu. De la cele două mănăstiri de maici, au lucrat în diferite spitale militare peste o sută de călugăriţe, la spitalele din Iaşi fiind repartizate 23 de călugăriţe, iar la spitalul de la Mănăstirea Neamţ alte 7 călugăriţe. Călugăriţele de la Mănăstirea Văratec au activat şi ele la spitalele din Bârlad au fost repartizate 7 şi câte 4 călugăriţe au fost trimise la spitalele din Vaslui, Tecuci, Bacău şi Târgu-Ocna[28].

La cele două mănăstiri de la Agapia şi Văratec, în ateliere au fost ţesute stofe, pansamente, bandaje şi alte materiale necesare îngijirii răniţilor. De asemenea, s-au confecţionat măuşi, flanele, ciorapi de lână sau pânză, lucrurile fiind necesare armatei în timpul Primului Război Mondial. Prelucrarea acestor obiecte se făcea în mod gratuit de către anumite maici voluntare, fie pe la chiliile lor sau în atelierele mănăstirii. Pentru spitalul de la Văratec s-au livrat 10 plăpumi, 118 perne, 100 cearşafuri, 14 prosoape şi 204 perechi de ciorapi de lână[29].

În cursul Primului Război Mondial este consemnată în raportul final al mănăstirii onorarea a două comenzi de materiale şi tricotaje pentru armată, acordându-se în cele

---

[26] Pe perioada războiului au fost rechiziționați caii mănăstirilor din zonă, astfel fie transportul , dar și muncile agricole au avut de suferit. În cazul Mănăstirii Văratec au fost rechiziționați „*4 cai șși o trăsură pentru nevoile spitalului de campanie și 4 harabale cu 8 boi*". Harabalele sunt căruțele mari ce erau folosite pentru transportul cerealelor. Bunurile mănăstirii erau împrumutate cu o condiție, atunci „*când mănăstirea are nevoie, se servește de ele*". - Iosefina Giosanu, stavrofora, *op.cit.*, p.142.

[27] Daniel Isai, „*Implicarea monahismului din Moldova în alinarea suferinţelor din perioada Primului Război Mondial (1916-1918)"*, în *Teologie şi Viaţă*, anul XIII (LXXIX), nr. 7-12, 2003, p. 243.

[28] Ioan Ivan, „*Forme organizatorice de asistenţă medicală"*, în *Mănăstirea Văratec,* Iaşi, 1986, p. 147.

[29] Referitor la aportul mănăstirii Văratec în timpul Primului Război Mondial amintim o scrisoare în care sunt relatate aceste contribuții. Scrioarea este redactată în urma Decretului 410 din 28 octombrie 1959, când exodul forțat al monahilor din mănăstiri a fost o adevărată dramă a monahismului românesc și a vieții duhovnicești din mănăstiri, fiind desființate mai multe mănăstiri și schituri. Prezentăm pasajul din scrisoare referitor la perioada Primului Război Mondial:

„*Înalt Prea Sfinţite Stăpâne, bunul nostru Părinte, purtătorul de grijă pentru Sfânta Biserică și fii duhovnicești,*

(...) Copleșite de această durere, îndrăznim să vă întrebăm, Înalt Prea Sfinte Stăpâne, oare în această vreme de înaltă (desualtare) socială sub toate aspectele, n-am putut aduce și noi un aport societății din umbra acestor ziduri? Dacă monahismul în trecut a putut fi de folos Patriei, cu atât mai mult acum, în regimul de democrație populară, deoarece și noi suntem fiice ale poporului.

Iată de pildă, numai mănăstirea noastră a dat 60 de maici la Crucea Roșie în 1916, care au fost deplasate în diferite spitale îngrijind cu milă și devotament pe răniți. Tot atunci am avut 500 de răniți în mănăstire, îngrijindu-i călugărițele. A bântuit apoi tifosul exantematic, unde s-a dat tot ajutorul. Tot maicile au cusut lenjerie pentru armată, am lucrat flanele și ciorapi și mănuși. Am avut orfelinat în 2 rânduri. În ultima vreme s-au șucrat în atelierele mănăstirii lucruri de artă pentru export care au făcut cinte țării. Am răspuns totdeauna tuturor cerințelor ceea ce putem face și pe viitor.

De acea, cu lacrimi ferbinți, vă rugăm, să interveniți organelor în drept ca persoanele ce nu au unde să plece să rămână pe loc și dacă nu se permite haina călugărească vor sta fără uniformă numai să fie în chiliile lor". – A.M.M.B., *Fondul Cancelariei*, dosar nr.8, vol. IV/ 1959, 12 decembrie 1959.

din urmă o retribuţie maicilor executante, cheltuielile fiind suportate însă de către mănăstire.

La sfârşitul Primului Război Mondial, dintre cele 60 de maici de la Mănăstirea Văratec care s-au implicat în spitalele de răniţi şi contagioşi, cinci erau decedate, iar nouă rămăseseră în teritoriile ocupate. Călugăriţele de la Mănăstirea Văratec şi-au îndeplinit misiunea, îngrijind de mii de răniţi şi bolnavi, primind pentru devotamentul lor aprecieri deosebite din partea Crucii Roşii şi a Armatei române. Maica Ana Ghenovici de la Mănăstirea Văratec a fost decorată pentru dăruirea arătată îngrijirii răniţilor şi bolnavilor.

S-a implicat în mod deosebit în aceste activităţi arhimandrita, Zenaida Racliş (1909-1926) a cărei stăreţii a coincis cu perioada Primului Război Mondial. Maica stareţă a Mănăstirii Văratec a răspuns cu solicitudine cererilor uneori disperate ale combatanţilor, trimiţând călugăriţe infirmiere sau surori de caritate pentru îngrijirea răniţilor de război. Numeroase maici au activat ca asistente medicale ori educatoare la instituţii sociale, pedagogice sau de caritate din întreaga ţară. Nu o dată mânăstirea a trebuit să acorde ajutor moral şi material numeroşilor refugiaţi de război.

Jertfelnicia acestor ascultări a fost recunoscută de multe ori prin acordarea de decoraţii şi distincţii din partea autorităţilor, unor figuri exemplare de maici care s-au remarcat în exercitarea acestor activităţi, precum şi vrednicelor stareţe ce au sprijinit lucrarea filantropică de la Mănăstirea Văratic.

Aknowledgement:

Acest referat a primit sprijin financiar prin proiectul intitulat „DECIDE - Dezvoltare prin educație antreprenorială și cercetare inovativă doctorală și postdoctorală”, cod proiect POCU/380/6/13/125031, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014 – 2020

Bibliografie:

Serviciul Judeţean Neamţ al Arhivelor Naţionale (S.J.N.A.N), Fond *Mănăstirea Neamţ*, dosar 8/1916, vol. VIII; Fond *Mănăstirea Văratec*, dosar 15/1914, dosar 17/1915, dosar 18/1916, dosar 17/1917; Fond *Primăria Oraşului Tg.Neamţ*, dosar 1/1916, vol. I.

Arhiva Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei (A.M.M.B.), Fond *Cancelarie*, Dosar nr. 81/1916, *Războiul 1916-1918*, vol. I-III; Dosar nr.12/1916, *Administrarea Mănăstirii Văratec*; Dosar nr. 9/1917, *Administrarea Mănăstirii Văratec*; Dosar 16/1922, *Societatea orfani de război şi invalizi*; Dosar nr.8/1959, vol. IV, *Desfiinţarea mănăstirilor şi schiturilor*;

Bărbulescu Mihai, Deletant Dennis, Hitchins Keith, Papacostea Şerban, Teodor Pompiliu, *Istoria României*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1998.

Bălan Ionichie, arhimandrit, *Patericul românesc*, ediţia a VI-a Vînători-Neamţ,, Editura Mănăstirea Sihăstria, 2011.

Berciu-Drăghicescu Adina (coord.), *Eroinele României Mari – Destine din linia întâi*, Bucureşti, Editura Muzeul Literaturii Române, 2018.

Brusanowski Paul Lucian, *Stat şi Biserică în Vechea Românie între 1821-1925*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2010.

Bulei Ion, Românii în secolele XIX-XX. Europenizarea, Bucureşti, Editura Litera, 2011.

Cristescu Ioan (editor), *Eroinele României Mari – Destinele din linia întâi*, Bucureşti Editura Muzeul Literaturii Române, 2008.

Cotan C. C., *Biserica Ortodoxă Română în timpul Primului Război Mondial*, Bucureşti, Editura Basilica, 2008.
Giosanu Iosefina, stavrofora, *Duhovnicie – filantropie la Mănăstirea Văratec: tradiție, continuitate și înnoire*, Bucureşti, Editura Paideia, 2015.
Isai D., Moldovan I., *Lupta Bisericii Ortodoxe din Moldova pentru Marea Unire. Rapoartele protopopiatelor și mănăstirilor din Mitropolia Moldovei și Sucevei (1916-1918)*, Iaşi, Editura Doxologia, 2018.
Ivan I., „*Forme organizatorice de asistenţă medicală*", în *Mănăstirea Văratec*, Iaşi, 1986, p. 147.
Marcu Petcu, ieromonarh, Pntilie Adrian, preot, Lihănceanu Nicolae, Creţu Ramona-Anca, *Pagini din istoria monahismului ortodox în revistele teologice din România*, vol.II – *Aşezăminte monahale*, Bucureşti Editura Biblioteca Naţionale a României, Editura Mitropolit Iacov Putneanu, 2011.
Meletie Nicuţă, arhimandrit mitrofor, *Istoria Sfintei Mănăstiri Neamţ în timpul marelui război 1916-1918*, Mănăstirea Neamţ, 1927.
Pentelescu A., Preda G., *Mitropolitul Pimen Georgescu (1853-1934) și Marea Unire din anul 1918*, București, Editura Militară, 2019.
Popescu Grigore N., *Preoţimea română şi întregirea neamului*, vol. 1, Bucureşti, Tipografia Vremea, 1940.
Pruteanu P., *Contribuţie la istoricul spitalelor din Moldova*, Bucureşti, Editura Medicala, 1957.
Radu Gh., *Un veac de la Marea Unire, contribuția județului Neamț la întregirea neamului*, Piatra-Neamţ, Editura Cetatea Doamnei, 2018.
Stupcaru Teoctist, preot, *„Activitatea călugărilor din eparhia Moldovei în timpul Războiului*", în *Viaţa monahală*, Anul I, nr.11-12, pp. 315-327.
Ungureanu Evghenie, arhim., Racliș Zenaida, arhim., *Istoria Mănăstirei Varatec, în anul mântuirii 1932.,* Tipografia Sf. Mănăstiri Neamțu, 1932.

Surse internet:

Isai D., „*Implicarea monahismului din Moldova în alinarea suferinței din perioada Primului Război Mondial (1916-1918)*" în *Teologie și Viață: revistă de gândire și spiritualitate* (online), 2012, nr.1-4, p.236-250. - https://teologiesiviata.ro/sites/default/files/rss/2018/12/24_implicarea_monahismului_-_d._isai. - accesat la data de 16 august 2021.
Giosanu Iosefina, stavrofora, „*Contribuția călugărițelor din Mănăstirea Văratic în cele două conflagrații mondiale*" în *Floare albastră: revistă de literatură, arte și spiritualitate* (online), 25 aprilie 2020 - https://revistafloarealbastraccsvaratic.wordpress.com/2020/04/25/contributia-calugaritelor-din-manastirea-varatic-la-aportul-romaniei-in-cele-doua-conflagratii-mondiale. – accesat la data de 1 septembrie 2021.

THE ASSOCIATION OF THE ITALIANS FROM ROMANIA IN THE CENTENARY YEAR

Daniela (Pătru) ILIESCU,
PhD student, Doctoral School „Alexandru Piru"
University of Craiova

Abstract: Founded in 1993 in Suceava by the descendants of Italian emigrants who came to Bucovina, the Association of Italians in Romania has as its main objective the restoration of the unity of the Italian minority that was seriously damaged during the Communist period. This association, extremely active, according to its statute, operates both in Romania and in Italy. The millennial culture of the ancestors, extraordinary, to which our national history and not only relates, made the members of the Italian ethnic group aspire to the reconstruction of a historical community that built step by step a tradition in our country in the period between the two world wars, a period in which the Italian minority had a major contribution to Romania's development. According to the inherent difficulties, specific to the beginnings, RO.AS.IT. gradually became what it is today: a promoter of the Italian culture and civilization. The events that aimed to promote and preserve the identity of the Italian minority, took place in 2018 under the auspices of the Centenary of the Great Union.

Keywords: association, Italian, minority, cultural, traditions.

Înfăţişarea numeroaselor contribuţii pe care minoritatea italiană le-a lăsat în aproape toate provinciile României, presupune observarea aspectelor care se referă la motivele fenomenului de emigraţie, dar şi observarea formelor de manifestare a acestora în plan social, economic, cultural şi politic. Modul în care minoritatea italiană s-a format în România modernă a avut un efect puternic în zonele în care au ajuns, din Bucureşti, capitala ţării, până la Iaşi, capitala veche a Moldovei, la Turnu Severin, Brăila, Sulina sau Tulcea, prezenţa acesteia fiind semnificativă şi în localităţile mai mici-Iacobdeal, Greci sau Cataloi. De aceea, oficialităţile italiene au înfiinţat instituţii speciale care ofereau ajutor italienilor care emigrau: Comisariatele Generale şi Secretariatele Emigraţiei, aşa cum în ţările în care au venit s-au înfiinţat Legaţii şi Consulate. Mai mult decât atât, în 1910, statul italian a realizat un ghid care cuprindea informaţii despre actele trebuitoare pătrunderii pe teritoriul României, dar şi faptul că, pentru a putea obţine permisul de şedere, trebuiau să colaboreze cu consulatele italiene.

Cauzele pentru care emigranţii italieni veneau în România erau în principal economice, dar şi politice dacă ne raportăm în principal la secolul al XIX-lea în care atât România, cât şi Italia erau angajate în procesul complicat al creării statelor naţionale. La sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX, cele două state se găseau sub auspiciile redescoperirii sentimentului naţional, fiind legate de aceleaşi aspiraţii. Din datele existente, ştim că italienii care au venit în ţara noastră erau din regiuni diferite ale Italiei. Cu toate acestea, etnicii italieni şi-au impus aici valorile care aparţineau patrimoniului cultural italian (arhitectură, vestimentaţie, religie, artă culinară), păstrându-şi identitatea, fapt care a contribuit la integrarea lor în spaţiul românesc, majoritarii români dovedindu-se toleranţi faţă de străini. Instrumentele care au reuşit să

închege comunităţile italiene la oraş sau la sat au fost biserica, familia, societăţile de ajutor reciproc, iar evenimentele în care religia catolică reunea familiile de italieni erau Paştele şi Crăciunul.

„În perioada postbelică, bisericile, casele de cultură, şcolile minorităţii italiene au fost închise şi confiscate de către statul român. Etnicii italieni au fost nevoiţi să renunţe la cetăţenia italiană, cei care au fost împotrivă fiind obligaţi să se întoarcă în ţara lor natală. Fără să exagerăm, prezenţa italienilor pe aceste meleaguri a îmbogăţit material şi spiritual poporul în care s-au integrat. Minoritarii italieni au contribuit efectiv la modernizarea tuturor provinciilor româneşti, iar din punct de vedere cultural au interacţionat nu doar cu majoritatea, ci şi cu celelalte etnii, păstrându-şi, fără îndoială, identitatea spirituală”[1].

Înfiinţată în anul 1993, la Suceava, de către descendenţii emigranţilor italieni veniţi în Bucovina, Asociaţia Italienilor din România are ca obiectiv principal refacerea unităţii minorităţii italiene care a fost serios deteriorată în timpul perioadei comuniste. Această asociaţie, extrem de activă, conform statutului său, îşi desfăşoară activitatea atât în România, cât şi în Italia. Cultura de milenii a strămoşilor, extraordinară, la care se raportează istoria noastră naţională şi nu numai, i-a făcut pe membrii etniei italiene să aspire la reconstrucţia unei comunităţi istorice care şi-a edificat pas cu pas o tradiţie în ţara noastră în perioada dintre cele două războaie mondiale, perioadă în care minoritatea italiană a avut o contribuţie majoră la dezvoltarea României.

După greutăţile inerente, specifice începuturilor, RO.AS.IT. a devenit treptat ceea ce este astăzi: un promotor al culturii şi civilizaţiei italiene. Evenimentele derulate care au avut ca scop promovarea şi conservarea identităţii minorităţii italiene, s-au desfăşurat în anul 2018 sub auspiciile Centenarului Marii Uniri.

Un punct foarte important al acestei activităţi l-a reprezentat învăţământul în limba italiană. În acest sens, reprezentanţii Asociaţiei Italienilor din România, au participat la manifestările importante organizate la Liceul „Dante Alighieri” din Bucureşti, aici fiind singurele clase cu predare în limba maternă italiană, la nivel naţional. În cest context, a fost evidenţiată contribuţia personalităţilor italiene în formarea României moderne.

Activitatea acestei asociaţii, extrem de intensă, poate fi analizată din mai multe perspective: demersuri culturale iniţiate de Asociaţia Italienilor din România, manifestări la care asociaţia a luat parte ca partener sau ca invitat şi reprezentarea politică în Parlamentul României a deputatului ales.

1. Demersuri culturale iniţiate de Asociaţia Italienilor din România

În ianuarie 2018, activitatea „Salonul personalităţilor” a început seria acţiunilor culturale. A fost regizată o piesă de teatru care s-a bazat pe textul cărţii „Trăiesc din nou” a Principesei Ileana.

[1] Daniela Iliescu, *Italienii din România în diacronie*, în „Journal of Romanian Literary Studies”, nr. 24, Târgu-Mureş, AEHIPELAG XXI PRESS, p. 1096.

În februarie, în Bucureşti, minoritatea italiană a iniţiat un eveniment interetnic ce a avut ca punct de plecare Ziua internaţională a limbii materne. În cadrul acestui eveniment cultural, care a avut loc la Liceul „Dante Alighieri", copiii, aparţinând minorităţilor italiană, ucraineană, germană, croată, elenă şi turcă, şi-au prezentat portul naţional.

Tot în februarie, RO.AS.IT. a organizat, în Bucureşti, o întâlnire care a avut ca finalitate prezentarea rolului pe care Italia şi România le-au avut în Marele Război.

În mai 2018, la Torino, în Italia, a avut loc o expoziţie de fotografii cu numele „De la emigrare la integrare", în urma invitaţiei primite le la Consilio Regionale del Piemonte (Consiliul Regional al Piemontului). Vernisajul acestei expoziţii s-a bucurat de un real interes, fiind prezente multe dintre autorităţile locale.

Tot în luna mai, în Bucureşti, a fost organizat un eveniment care a avut o dublă finalitate: vernisajul unei expoziţii de artă şi lansarea albumului de pictură al artistei Angela Tomaselli. De asemenea, în aceeaşi lună, a avut loc evenimentul de prezentare la teatrul „Metropolis" a cărţii „Măria Sa, Actorul. Exerciţii de admiraţie" a lui Eugen Comarnescu.

În luna iunie, Asociaţia italienilor din România apus în scenă spectacolul „Într-o bună zi" („Un bel di") închinat Centenarului Marii Uniri şi Zilei naţionale a Republicii Italiene. Acest eveniment a avut loc la Biblioteca Centrală Universitară „Carol I" din Bucureşti. Tot în această lună, membrii asociaţiei s-au deplasat în peninsulă în cadrul proiectului cu titlul „Trecutul mereu prezent", proiect în cadrul căruia au avut loc evenimente dedicate înaintaşilor şi aportului acestora la evenimentele fundamentale care au avut loc în urmă cu o sută de ani. În cadrul acestui proiect, la Timişoara, a avut loc o întâlnire cu Coleta de Sabata, scriitoarea recomandată pentru Premiul Nobel, al cărei ciclu de romane „Clanul de Niro" a avut ca sursă de inspiraţie minoritarii italieni din Ardeal.

Vizita delegaţiei la „Sanctuarul eroilor din Primul Război Mondial" de la Redipuglia şi la Institutul Român pentru Cultură şi Civilizaţie Umanistică de la Veneţia au avut ca scop cinstirea înaintaşilor, dar şi discuţii cu privire la emigraţia italiană din România. Aceste vizite, care au avut loc în Peninsula Italică, au oferit posibilitatea ca membrii asociaţiei să aibă atât revederi simbolice cu rudele din patria-mamă (regiunea Friuli-Veneţia-Giulia), cât şi vizite la obiective culturale şi istorice.

Tabăra „Europolis" din august-septembrie de la Tulcea a avut un pronunţat caracter interetnic, fiind un program tradiţional de educaţie pentru tinerii italieni din ţara noastră, cu finanţare de la Departamentul de Relaţii Interetnice.

La Iaşi, în octombrie, a avut loc Festivalul interetnic internaţional „Confluenţe", ediţia a XI-a, festival finanţat de Ministerul Culturii şi Identităţii Naţionale. Această cea de-a XI-a ediţie a avut ca principal scop promovarea şi valorizarea folclorului grupurilor etnice, fiecare minoritate venind cu cele mai frumoase dansuri şi cântece. Tot în această lună, la Bucureşti, a avut loc Salonul cultural „Cine suntem noi?" la centrul cultural „Casa d'Italia" din cadrul Asociaţiei Italienilor din România.

În noiembrie, la Bucureşti, a avut loc lansarea cărţii „Etruscii" a scriitoarei Coleta de Sabata la Târgul Internaţional Gaudeamus, ediţia a XXV-a. Tot în noiembrie, la Galaţi, filiala RO.AS.IT. a organizat evenimentul „Tradiţii culinare la minorităţi", eveniment la care au mai participat reprezentanţi ai Forumului German şi a Uniunii Democrate Turce.

În decembrie, la Tulcea, a fost sărbătorită de către comunitatea italiană Sfânta Lucia, manifestare care a avut ca scop întărirea legăturilor din sânul etniei italiene. La această sărbătoare au fost invitate o serie de oficialităţi locale, dar şi artişti din sânul majorităţii italiene. În noiembrie, la Bucureşti, au fost organizate manifestări culturale cu titlul „Matera, capitala europeană a culturii". În acest sens, publicistul şi scriitorul Antonio Rizzo a prezentat acest oraş extrem de vechi din sudul Italiei. Materialele expuse au inclus şi un traseu turistic atractiv pentru această parte plină de farmec a Italiei. Tot în această lună, la Bucureşti, Centrul de cultură „Casa d'Italia" a fost gazda unei manifestări care a avut ca subiect colindele şi tradiţiile de Crăciun.

Manifestări la care asociaţia a luat parte ca partener sau ca invitat

În ianuarie, la Bucureşti, RO.AS.IT. a participat la *Festivalul de şah al prieteniei*. În februarie, reprezentanţii minorităţii italiene s-au aflat printre partenerii Institutului Italian de Cultură care organizează în fiecare an un carnaval, manifestare care a avut loc la Muzeul Ţăranului Român. De asemenea, în februarie, trupa de dansuri „L'Allodola" a participat la ediţia a IX-a cu manifestarea „E vremea carnavalului" pe care Uniunea Elenă o dedică intrării în Postul Paştelui.

La Suceava, tot în luna februarie, a avut loc o întâlnire a minorităţilor din Bucovina. Această activitate culturală a fost organizată de Consiliul Judeţean Suceava, întâlnire care a iniţiat viitorul proiect „Bucovina, mica Europă".

Minoritatea italiană a participat, prin Asociaţia Italienilor din România, la Simpozionul„Contribuţia bibliotecii la afirmarea diversităţii culturale în spaţiul românesc". Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava a găzduit acest eveniment în aprilie, eveniment care a fost închinat Zilei internaţionale a cărţii şi drepturilor de autor şi, de asemenea, Zilei bibliotecarului. Trupa dedansuri„L'Allodolo"a participat, de asemenea, în luna aprilie, la Ziua Internaţională a dansului care a avut loc la Ploieşti.

Alături de Institutul Italian de Cultură şi de Şcoala „Aldo Moro", Asociaţia Italienilor din România a participat în luna mai, în Bucureşti, la ;,Piaţa statelor membre ale Uniunii Europene". Participarea asociaţiei a constat în materiale prezentate la standul Italiei, dar şi într-un spectacol de dansuri populare italiene.

Pe 9 mai, la Bucureşti, RO.AS.IT, a luat parte la evenimentul „CULTUREurope-celebrating the diversity and richness of our European heritage" care s-a desfăşurat sub egida Institutului European din România şi care a fost închinat celebrării Zilei Europei şi Anului european al patrimoniului cultural. Un spectacol de muzică şi dansuri populare italiene a fost susţinut de grupul „L'Allodolo", spectacol în care au fost implicaţi şi elevi de la Liceul „Dante Alighieri"din Bucureşti. De asemenea, în aceeaşi lună, la Bucureşti, trupele de dansuri folclorice italiene „L'Allodolo" şi „Di nouvo insieme" cu ocazia Festivalului „Etnorama" au susţinut un spectacol în parcul Herăstrău. La Suceava, s-a

desfăşurat cea de-a XV-a ediţie a „Cupei Interetnice Bucovina”, competiţie la care etnicii italieni au participat ca semn al convieţuirii paşnice şi al relaţiilor de prietenie interetnice.

RO.AS.IT. a participat în august, la Sighişoara, la Festivalul ProETnica 2018, manifestare care a transformat cetatea în Capitala Interculturală a Europei. Artiştii care au participat la Festivalul „Strada Armenească” în august din partea etniei italiene au adus, prin intermediul dansului şi al cântecului, în atenţia publicului tradiţia italiană într-o întâlnire a identităţilor etnice.

În septembrie, la Oradea, RO.AS.IT. a luat parte la Cupa Diversităţii, această întrecere fiind organizată de Departamentul pentru Relaţii Interetnice, în parteneriat cu Federaţia Română de Fotbal. Tot în septembrie, la Oradea, a fost organizată ediţia a V-a a Festivalului Internaţional „Friedrich Schwartz” de către Asociaţia Culturală „Friedrich Schwartz” în colaborare cu RO.AS.IT., ediţie la care au participat numeroşi artişti din Ucraina, România şi Republica Moldova. La Târgovişte, a avut loc manifestaţia „Contribuţia Minorităţilor Naţionale la dezvoltarea României. Caravana Marii Uniri”, proiect închinat Centenarului coordonat de Centrul Naţional de Cultură a Romilor-Romano Kher (CNCR-RK), care a avut sprijinul Secretariatului General al Guvernului. Ioana Groşaru, preşedintele RO.AS.IT., a făcut cunoscută cu această ocazie contribuţia minorităţii italiene din Târgovişte.

De asemenea, la Ploieşti, s-a desfăşurat cea de-a VI-a ediţie a Festivalului „Alfabetul convieţuirii” organizat de Uniunea Elenă din România, festival la care au participat şi reprezentanţii minorităţii italiene din România prin RO.AS.IT. La festival au participat aproximativ 350 de artişti din Grecia şi România, dar şi trupa de dansuri folclorice „Di nuovo insieme”.

În noiembrie, la Bucureşti, a avut loc o ceremonie de omagiere a soldaţilor italieni care au murit pentru patrie la Cimitirul Militar Italian (Cimitirul Militar Ghencea). La Monumentul eroilor italieni au fost depuse coroane de flori.

În decembrie, la Bucureşti, RO.AS.IT. a luat parte la vernisajul expoziţiei „Imaginile diversităţii”, expoziţie de artă care a sărbătorit Ziua Minorităţilor Naţionale. Manifestarea a avut loc la Muzeul Naţional Cotroceni. Artiştii Angela Tomaselli şi Traian Boicescu au participat cu lucrări la expoziţie din partea etniei italiene. A fost un eveniment care s-a bucurat de prezenţa unor reprezentanţi ai Administraţiei Prezidenţiale, parlamentari români, diplomaţi, ziarişti, reprezentanţi ai minorităţilor naţionale.

Activitatea politică din Parlamentul României

Activitatea reprezentantului etniei italiene din Parlamentul României poate fi, de asemenea, analizată din mai multe perspective: reprezentarea comunităţii italiene la nivelul instituţiilor statului, reprezentarea minoritarilor italieni în timpul întâlnirilor româno-italiene şi implicarea în dezbaterile care au avut ca subiect proiectele legislative referitoare la minorităţile naţionale din ţara noastră. Deputatul ales în Parlamentul României a fost puntea de legătură între Ambasada Italiei la Bucureşti şi minoritatea

italiană din România. Învăţământul în limba maternă oficială a fost o altă parte importantă a activităţii deputatului din partea minorităţii italiene.

Interesele comunităţii italiene au fost susţinute de membrii RO.AS.IT. în absolut toate demersurile culturale sau politice pe care le-au întreprins. Menţionăm aici comisiile din cadrul Consiliului Minorităţilor Naţionale, activitatea deputatului ales în Parlamentul României. După cum s-a observat din activităţile pe care asociaţia a participat în calitate de organizator sau ca partener o preocupare majoră a fost promovarea patrimoniului cultural italian. De asemenea, au fost stabilite şi întreţinute relaţii excelente de colaborare cu instituţiile importante ale Italiei în România: Institutul Italian de Cultură, Ambasada Italiei la Bucureşti, Camera de Comerţ Italiană pentru România, ICE Bucureşti.

Activitatea asociaţiei, ştirile despre comunitatea italiană, despre demersurile şi aspiraţiile acesteia, au ajuns în spaţiul public şi datorită blogului „Romulus şi Remus", revistei „Siamo di nuovo insieme", ziarului „Piazza Romana", dar şi parteneriatelor semnate cu reprezentanţi ai mass-mediei din ţara noastră.

„Devenind în ţara noastră cetăţeni cu drepturi depline, având respectul pentru lucrul bine făcut, în tot ce au construit italienii care au trăit în România au pus o parte din setea lor de frumos. Sosiţi în ţara noastră într-o vreme în care Italia nu avea prea multe de oferit, în România construindu-se enorm, italienii şi-au pus amprenta în multe domenii datorită priceperii şi hărniciei lor. De-a lungul timpului, emigranţii italieni s-au hotărât să rămână pe pământ românesc, şi-au întemeiat familii alături de majoritarii români, convieţuind armonios şi paşnic, perpetuându-şi tradiţiile şi unii, şi alţii, împrumutându-le unii de la alţii. Deşi în sufletul lor se simt italieni, ţara în care s-au stabilit a primit de la minoritarii italieni ataşamentul şi respectul acestora, integrarea lor în comunitatea românească desfăşurându-se fără incidente de-a lungul vremii. Aşadar, considerăm că minoritatea italiană a avut un rol extrem de important de-a lungul istoriei noastre, mărturiile contribuţiei lor materiale şi spirituale fiind prezente în toate regiunile României"[2].

Concluzii

Activitatea Asociaţiei Italienilor din România, activitate care acoperă aproape trei decenii, a devenit un reper important pentru comunitatea italiană din România, care număra în 2011[3], conform ultimului Recensământ, 3203 membrii. Preocuparea sa numărul unu a fost realizarea unor filiale teritoriale care să poată uşura contactele şi comunicarea în interiorul acestei minorităţi. Reluarea învăţământului în limba maternă italiană, după o întrerupere de aproximativ 60 de ani, a constituit un demers foarte important. Înfiinţarea unei reviste în limba italiană, a unei trupe de dansuri tradiţionale italiene, organizarea unor expoziţii de pictură şi grafică, expoziţii care au valorizat artiştii de etnie italiană, participarea membrilor comunităţii italiene la târguri de carte şi

[2] Daniela Iliescu, *Italienii din România în diacronie*, în „Journal of Romanian Literary Studies", nr. 24, Târgu-Mureş, AEHIPELAG XXI PRESS, p. 1096.
[3] https://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/. Tabel sR_Tab_8

schimburi de experienţă avut ca efect întărirea legăturilor în interiorul comunităţii, dar şi conservarea patrimoniului cultural italian, la fel ca în perioada interbelică. Mai mult, RO.AS.IT. a întărit parteneriatele cu instituţiile statului român, dar şi cu organismele ce reprezintă statul italian în România. Activitatea acestei asociaţii în anul Centenarului se înscrie în coordonatele pe care şi le-a fixat de-a lungul timpului, toate demersurile culturale întreprinse în acest an demonstrând puternica legătură cu civilizaţia milenară italiană, dar şi respectul pentru valorile româneşti.

Bibliography:

Luca, Nicolae, *L'emigrazione storica de Friulani in Romania*, Imbellinum, Italia, 2006.
Denize, Eugen, *Italia şi italienii în cultura română, până la începutul secolului al XIX-lea*, Editura *Mica Valahie*, Bucureşti, 2002.
Coord. Dumitrescu, Doru, Căpiţă, Carol, Manea, Mihai, *Istoria minorităţilor din România*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 2008.
Nicoară, Toader, *Istoria şi tradiţiile minorităţilor din România*, Ministerul Educaţiei şi Cercetării.
Carmen-Ionela, Banţa (coord.), *Minorităţile din Oltenia. Studii culturale*, Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2015.
Giulio, Vignoli, *Sulla minoranza italiana storica di Romania. Gli Italieni dimenticati. Minoranze italiane in Europa*, Giuffre, Milan, 2000.
Rodica, Mixich, *Italienii din Craiova*, http://www.culturaromena.it, 09.11.2013.
Daniela Iliescu, *Italienii din România în diacronie*, în „Journal of Romanian Literary Studies", nr. 24, Târgu-Mureş, AEHIPELAG XXI PRESS, 2021.
https://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/.
http://roasit.ro/site/despre-noi/asociatia-ro/.

TOPONIMICAL CLASSES. THE CASE OF THE UPPER JIJIA AREA

Bogdan Constantin ARCHIP,
PhD student, Stefan cel Mare University, Suceava

Abstract: Our research consist to drawing attention to the important part of toponimical classes in the Upper Jijia Area.

Keywords: major toponymy, minor toponymy, diachronic, sinchronic, periphrase.

Introduction

Cercetarea formării toponimelor în literatura de specialitate reprezintă un subiect de interes permanent din punct de vedere diacronic şi sincronic pentru că realităţile geografice care stau la baza denumirii acestora se află într-o permanentă evoluţie şi schimbare, ca şi mentalitatea vorbitorilor dintr-un anumit areal desemnat. Astfel tipurile majore de toponime, *descriptive* şi *personale*[1], care se deosebesc în contextul cercetării lingvistice în structuri *simple*, *derivate*, *sintagme*, *compuse* şi *perifraze*[2] reprezintă realităţi în permanentă transformare în funcţie de aspectul nucleului care le generează pe fiecare. Având în vedere numărul foarte mare al toponimelor personale, atrage atenţia în procesul de formare determinantul care nu poate fi descris întotdeauna amănunţit din punct de vedere etimologic. În spaţiul geografic de pe Valea Superioară a Jijiei am identificat exemple de toponime sugestive în acest sens: *Coşarele Grecului* (oronim şi hidronim), *Culianului* (oronim), *Fântâna Mitipescu* (hidronim), *Davidoaia* (oronim, hidronim şi pedionim), *Dâlma lui Ouatu* (pedionim), *Dâlma lui Şendreanu* (pedionim), *Dealul lui Anton* (oronim), *Dealul lui Buzilă* (oronim), *Dealul David* (oronim), *Dealul lui Eşanu* (oronim), *Dealul Gararіu* (oronim), *Dealul lui Vasile Jitaru* (oronim), *Dealul lui Lupaşcu* (oronim), *Dealul lui Mandachi* (oronim), *Dealul lui Matei* (oronim), *Dealul Mihăiasa* (oronim), *Dealul lui Onofrei* (oronim), *Dealul lui Vasilică* (oronim), *Dealul lui Vârlan* (oronim), *Dealul lui Ştefan Turcu* (oronim), *Dobrâvan* (oronim), *Donici* (hidronim şi pedionim), *Donicioara* (oronim şi pedionim), *Donicioaia* (hidronim), *Fântâna lui Aniţa, Fântâna lui Apostol, Fântâna Bordeienilor, Fântâna lui Brânzei, Fântâna Bucan, Fântâna Buciuman, Fântâna La Burlacu, Fântâna lui Teodosie Călugăru, Fântâna Chihăiţă, Fântâna lui Dădăeaşi, Fântâna Donicioaiei, Fântâna lui Drughe, Fântâna lui Eşanu, Fântâna Iaşencu, Fântâna lui Nicolae Iordache, Fântâna lui Ţibichi, Fântâna lui Ţucuş.*

1.Trebuie să remarcăm faptul că o prezentare generală asupra structurilor toponimice din perspectiva vechii clasificării etimologice realizate de Dragoş Moldovanu se concentrează pe două tipuri fundamentale: toponimele **descriptive** care sunt formate

[1] Daniela Butnaru, *Toponimia bazinului hidrografic al Neamţului* (4. Formarea toponimelor), Editura Alfa, Iaşi, 2011, p. 19
[2] Daniela Butnaru, op.cit., p. 21

în general de la apelative şi toponimele **personale** care îşi situează originea în numele de persoane. În arealul superior al Jijiei am identificat o serie de toponime descriptive care reprezintă realităţi geografice ilustrate de goemorfologia locurilor cercetate de-a lungul anchetelor de teren şi care sunt aşa cum le numeşte şi Iorgu Iordan în *Toponimia românească*: „ nume topice care arată o însuşire a locului": *Balta Arsă* (pădure, Hilişeu-Horia); *Borţoasa* (movilă, Hlişeu-Horia), *Coasta Râpoasă* (teren, Truşeşti), *Coasta Pietroasa* (teren, Ungureni); *În Cioate* (movilă, Cordăreni); *În Hârtop* (teren, Truşeşti); *În Pârloagă* (teren, Todireni), *Pământ Alb* (deal, Hilişeu-Horia); *Ochiul Alb* (iaz, Hlipiceni); *Pârlita* (fost sat, Sulița); *Pe Ţuguiata* (teren, Truşeşti); *Pietroasa* (vale, Ungureni); *Pietrosul* (deal, Hilişeu-Horia); *Putred* (deal, Broscăuți); *Puturosu* (deal, Vorniceni); *Recea* (pârâu, Răuseni); *Rupturii* (vale, Răuseni); *Sărata* (pârâu, Albeşti); *Sângurica* (fost sat, Vorniceni); *Spinoasa* (pădure, Hlipiceni); *Valea Adâncă* (vale, Vorniceni); *Valea Lungă* (vale, Lunca); *Valea cea Mare* (vale, Vorniceni); *Valea cea Mică* (vale, Vorniceni); *Valea Sărată* (vale, Truşeşti); *Valea Seacă* (vale, Sulița). În categoria toponimelor descriptive identificate în urma cercetărilor toponimice, am disociat subtipurile toponimice, cuprinse într-o clasificare propusă de Dragoş Moldovanu şi în conformitate cu care vom face şi noi clasificările următoare: „ *toponimele simple* " sunt cât de se poate de numeroase şi sunt de felul substantivelor masculine, feminine şi neutre, la singular şi plural, articulate cu articol encilitic: *Bahnei, Biciuştile, Bisericii, Bivolaşului, Broaştei, Buhaiului, Căldăruşei, Călugăra, Cărămidăriei, Cetatea, Chelbului, Chiaburului, Cimitirului, Ciobanului, Colţişorului, Comorii, Crucii, Cucoanei, Curcanului, Curţii, Dumbrăvii, Florii, Fluerarului, Gardului,Grajdului, Grădinăria, Grindului, Hidrăi, Holmului, Iepăriei, Jianului, Jidovului, Livezii, Livezilor, Luncii, Luturilor, Morarului, Morii, Obcinei, Odăii, Olarului, Părului, Pâraielor, Perişorul, Pisculuı, Ploştii, Poienii, Ponorului, Prisăcii, Răchitei, Rediului, Stânii, Stupilor, Şanţului, Şcolii, Şindrilii, Ţarinei, Unghiului, Ursoaia, Viei, Vişinei, Vişinilor, Vulturului*; „ toponimele simple formate de la nume de persoană ": *Alexandru, Apostol, Anistoroaiei, Belicioi, Borcea, Borcilă, Buliga, Carabulea, Cănănău, Chihăiță, Chiru, Ciolpanilor, Costăchel, Dădăeaşi, Dobrâvan, Dodu, Frăsâna, Galeanului, Ganciului, Găvan, Geamalău, Ghinei, Ghinghioaia, Godinescu, Griber, Hroboaia, Iasencu, Iepurenilor, Ioana, Jora, Mateiani, Mihălău, Missir, Moga, Nagâţ, Negriceanu, Nichitei, Novaci, Pomparău, Săvescu, Şătrărenilor, Şurubaru, Tărnăuceanu, Tenacahe, Teodorescu, Tinca, Tudor, Ungureanului, Vădenii, Văleanca, Vârlan, Zeamalău, Zoiţana*; „ toponimele descriptive compuse " sunt categorii care descriu realităţi distincte dar care nu au în componenţa lor nume de persoane: *Balta Jijia, Bulgăria Veche, Calul Alb, Colina Puturosul, Faţa Satului, Gârla Morii, Hârtopul Morii, Iazul de la Odaie, Lacurile Şurile Vechi, La Iazul cel Mare, La Podişul Prisăcii, Lanu Valea Seacă, Lungul Vântului*; „ toponimele compuse " alcătuite cu antroponime aflate în diferite grade de determinare a cazurilor nominativ şi genitiv al substantivelor proprii de pe lângă entopice care arată proprietatea sau localizarea ca puncte de reper: *Bahna Gafencu, Bulgăria lui Bolocan, Coasta Missir, Fântâna Mitipescu, Dâlma lui Ouatu, Dealul lui Anton, Dealul David, Dealul lui Vasile Jitaru, Dealul lui Lupaşcu, Dealul lui Ştefan Turcu, Fântâna lui Teodosie Călugăru, Fântâna lui Nicolae Iordache, Hârtopul lui Toader a Ilenii, Iazul lui Curcuţă, Imaşul Ciuleienilor, La Via lui Donici, Movila*

David, Movila lui Mandachi, Pârâul lui Ciulei, Pârâul lui David, Pârâul lui Onofrei, Podul lui Anton, Poiana lui Carla, Valea lui Carla, Valea lui Călin; „ toponimele compuse ", alcătuite din substantive, pe care le vom analiza ulterior în detaliu, pot avea forme diferite în funcţie de criteriile semantic şi morfologic.

1.1.Toponimele identificate în arealul desemnat au fost clasificate în *derivate*, *construcţii sintagmatice* şi *perifraze*, în funcţie de scopul utilizării localizării pe care îl oglindesc şi prin natura lor semantică. Alte toponime care atrag atenţia şi care necesită o analiză amănunţită sunt şi structurile compuse prin diferite modalităţi de asociere a termenilor cu care se formează. De asemenea merită o atenţie deosebită şi o analiză amănunţită toponimele care reflectă varietatea formelor de relief şi pe care oamenii locurilor le utilizează frecvent şi astfel le conservă şi le perpetuează cunoaşterea în rândul generaţiilor viitoare şi pe care cercetătorii le-au numit *toponime majore* , cu valoare maximă sau *macrotoponime* şi toponimele pe care le cunosc doar locuitorii unui anumit areal geografic, cu pondere locală şi pe care toponimiştii le numesc *minore sau microtoponime*. Din totalitatea toponimelor existente pe teritoriul unei ţări sau regiuni istorice se disting în mod foarte clar *toponimele majore* care devin în timp, pentru majoritatea vorbitorilor, atât de cunoscute încât încep să-şi diminueze semnificaţia, faţă de *toponimele minore* şi dacă ne referim la un areal geografic restrâns vorbim despre toponime cu specific strict local sau zonal. Astfel există certitudinea că toponimele minore nu desemnează obiecte de importanţă socială şi geografică recunoscută, fapt constatat în urma cercetărilor anterioare, în favoarea evoluţiei diacronice a realităţilor desemnate.

1.2. Toponimele simple şi compuse

(relevanţa lor semantică în toponimia majoră şi cea minoră)

În privinţa „toponimelor simple" din cadrul toponimiei majore am remarcat pe parcursul cercetării de pe teren şi raportându-ne la lucrările publicate că există o serie de particularităţi care le diferenţiază. Aceste particularităţi individualizează şi aşează în ipostaze diferite termenii specifici care alcătuiesc toponimele şi astfel locuitorii din arealul geografic corespunzător acestor toponime receptează, concep şi reflectă în mod diferit propria mentalitate şi prejudecăţile asupra spaţiului pe care îl cuprind în mod semantic în sine fiecare toponim. Avem convingerea că fiecare toponim reflectă din punct de vedere semantic anumite particularităţi care individualizează experienţa fiecărui vorbitor de-a lungul timpului în privinţa sa. Trecerea timpului dar şi modul diferit la care se va raporta comunitatea în privinţa cunoaşterii fiecărui segment al arealului geografic în totalitatea sa. Pentru a se înţelege mai bine la ce anume ne referim vom atrage atenţia asupra câtorva exemple: toponimele care reflectă din punct de vedere semantic anumite proprietăţi ale arealului geografic prin adjectivele din care sunt alcătuite sau din punct de vedere al psihologiei localnicilor au generat un anumit impact emoţional faţă de o anumită experienţă de viaţă care se asociază acestora: *Adâncă, Amara, Borţoasa, Găunoasa, Pârlita, Pietroasa, Putred, Puturosul, Răpciugoasa, Recea, Sărata, Sângurica, Spinoasa, Ţuguiata*. Am identificat alte apelative care prin semantica lor nu reflectă foarte clar o anumită particularitate a locului pe care îl

desemnează, cum sunt acele toponime articulate cu articolul hotărât : *Bâgului, Benchiului, Botoaia, Buliga, Cătarca, Ceirul, Cohalu, Cordunul, Coţoca, Haţaşului, Hoţca, Hoţcu, Pustoaia.* Aşa cum am mai remarcat în paginile anterioare, anumite toponime, fie ele entopice, apelative sau antroponime pot face parte din categoria *toponimelor majore (macrotoponimelor)* care sunt caracterizate printr-o largă circulaţie chiar şi la nivel naţional sau din categoria *toponimelor minore (microtoponimelor)* a căror circulaţie o putem asocia unui areal restrâns sau foarte restrâns, cu alte cuvinte sunt cunoscute strict pe plan local. Fiecare dintre ele desemnează anumite elemente specifice unui areal geografic aflat în apropierea localităţilor şi împrejurul acestora sau în interiorul lor ca puncte de reper pentru comunitate sau ca delimitări, graniţe, margini, semne de moşii sau terenuri agricole. Localităţile care alcătuiesc comunele cercetate pe parcursul anchetelor toponimice sunt satele componente şi comunele de care aparţin, *oiconimele* (numele aşezărilor omeneşti): *Borzeşti, Bozieni, Broscăuţi, Buhăceni, Carasa, Cerneşti, Ciritei, Codroviţa, Cordăreni, Hilişeu-Horia, Mândreşti, Vorniceni* pe teritoriul cărora se află numeroase terenuri agricole unde s-a desfăşurat sau se desfăşoară anumite activităţi economice, desemnate prin *econonimele* (toponimele economice): *Ceargău, Cepărie, Imaşul Ciuleienilor, În Coturi, În Ţarnă, La Coşere, La Fermă, La Livadă, La Loturi, Lanu Ciritei, La Pivniţe, La Saivane, La Vie la Buhăceni, Moara Veche, Pe Imaş, Ţarna Veche* şi pe care proprietarii le delimitează pe hărţile cadastrale cu denumiri specifice lor, de exemplu prin *limeonimele* (toponime de hotar): *Hârtopul Mic, În Cioate, În Cot la Moară, În Hârtop, În Lutărie, În Pârloagă, La Fântâni, La Răscruce, La Trei Pietre, Malu Mare, Movila din Moşie, Movila din Hotar, Movila Nord, Movila din Vii, Pe Toloacă, Pe Ţarină, Sub Coasta Cobiceni, Ţarna Veche.*

1.3. Toponime formate prin derivare cu sufixe

Vom avea în vedere analiza categoriilor de toponime alcătuite cu ajutorul unor sufixe valorificând o serie de exemple pe care le-am întâlnit pe parcursul cercetării în arealul superior al Jijiei:

-eşti (sufix colectiv): *Albeşti, Berhoieşti, Cerneşti, Floreşti, Iureşti, Petreşti, Probotești, Stroieşti* care desemnează nume topice al căror nucleu este un rezultat al oglindirii transpunerii unor realităţi sociale şi istorice (în der., prin variaţie tematică; vechi *Cerneştii*, cf D. Moldovanu, TTR, I, p. 83; „înregistrarea der. *Petreşti* de către cartografii ruşi a fost explicată prin menţinerea, din faza bilingvismului româno-ucr., a unui top. de dublă tradiţie, a cărui formă a circulat doar la nivel pop., în timp ce forma ucr. a fost ofic. de cancelaria slv.”, cf. D. Moldovanu, TTR, I, p.308; „etim.: de la n. pers. Stroie (lângă proprietatea căruia este menţionat la 1438 „un sat pe Sitna, anume satul lui Diiacul, mai sus de Stroe” DRH, A., I, 256) cu suf. col. –eşti”, cf. D. Moldovanu, TTR, I, p.390). Am considerat absolut necesar să ne oprim atenţia şi pe corelaţia care se stabileşte între etimologia termenului de bază de la care se formează toponimul şi numele topic în sine, astfel unele toponime derivă de la antroponime, aşa cum am arătat anterior, altele, conform atestării istorice, sunt rezultatul unei evoluţii a numelui în timp; de exemplu pentru oiconimul *Cerneşti*, au fost identificate două forme: *Tscherneschti*

(1774) şi *Cerneţii* (1883)[3], antroponim provenit de la prima familie stabilită prin repopulare.

-eni (sufix antroponimic) : *Boghiţeni, Bozieni, Buhăceni, Buimăceni, Căcăceni, Chiorăşteni, Chiriceni, Corlăteni, Cordăreni, Coştiugeni, Crăciuneni, Dânceni, Dumeni, Fărceni, Frăsâneni, Ionăşeni, Între Bujeni, Jumătăţeni, La Măşcăteni, La Stroişteni, Lehăceni, Matieni, Măşcăteni, Păiuşeni, Păsăteni, Podeni, Potlogeni, Priporeni, Răuseni, Rogojeni, Singureni, Smochineni, Stolniceni, Stroişteni, Şătrăreni, Tălpeni, Todireni, Trebujeni, Tăpălueşeni, Ungureni, Vicoleni, Vlădeni, Vlăiceni, Vorniceni, Zinideni.*

-iş (sufix colectiv) : *În Podiş, Goruniş, La Pietriş*; cu toate că nu sunt productive aceste nume topice reflectă existenţa unor construcţii lexicale care fac trimitere la concentrarea unor materii prime care puteau fi exploatate într-un spaţiu bine determinat în preajma locuinţelor sau în afara spaţiului rural.

-oasa, -asa : (sufixe ale unei însuşiri dominante): *Bâznoasa, Bortoasa, Borţoasa, Dealul Mihăiasa, Găunoasa, Holteiasa, Răpciugoasa, Spinoasa*.

-iţa, -uţa (sufixe diminutivale)*:* unele dintre toponimele identificate în arealul cercetat sunt derivate cu ajutorul sufixelor diminutivale de la un nume topic de bază: *Dumbrava-Dumbrăviţa; La Pădurice; Perişor; Poiana-Poieniţa; Ponoară-Ponoruţa; Portiţei, Şindrilii-Şindriliţa; Căldării-Căldăruşei*.

- oaia, -oi, -lău (sufixe care sugerează ideea de exagerare, de augmentare a unor însuşiri sau trăsături nu neapărat fizice prin atribuirea uneori a unor porecle mai puţin obişnuite): *Anistoroaiei, Belicioi, Botoaia, Davidoaia, Fântâna Donicioaiei; Geamalău; Ghinghioaia; Mihălău; Pustoaia, Tălpoaiei, Ursoaia, Zeamalău, Zlătunoaia.*

- ărie: Cărămidărie, Cepărie, Iepărie, În Lutărie, Lupăriei, Lutăria lui Neamţu, Porcărie care motivează existenţa ideii de acumulare sau de colectivitate şi s-au format de la un substantiv + suf. *–ărie*.

- alte sufixe diminutivale: -aş (*Bivolaş*), -ilă (*Borcilă*), -iţă (*Chihăiţă*), -işor (*Colţişorului*), -uţa (*Coasta Luncuţa*); -işa (*Costişa*).

1.4. Numele topice în structuri sintagmatice

În dezvoltarea analizei referitoare la structurile sintagmatice, am avut în vedere şi un studiu interesant realizat de către Adelina Emilia Mihai[4] care se raportează la noţiunea de *clasificare toponimică,* considerând-o utilă „pentru o mai bună operare cu materialul lingvistic”. De asemenea, pe parcursul articolului ştiinţific, se atrage atenţia asupra faptului că „clasificarea structurală evidenţiază procedeele de formare a toponimelor, modele toponimice, importanţa diferitelor părţi de vorbire în crearea nomenclaturii topice […]”, astfel încât, pe parcursul cercetării toponimice a mijloacelor de formare a structurilor compuse, să nu omitem faptul că fiecare nume topic, fie că este descriptiv sau apelativ, trebuie analizat pe baza mai multor criterii, „semantic, formal sau etimologic, respectiv topografic, social, istoric şi psihologic”[5]. Trimiterile pe care le face autoarea studiului sunt foarte pertinente şi aduc în vedere şi alte aspecte pe care şi

[3] Mihai Poclid, *Dicţionarul geografic al judeţului Botoşani, Volumul I (A-M)*, Editura Taida, Iaşi, 2019, p. 193
[4] Adelina Emilia Mihali, *Toponimia Văii Vişeului. Clasificare semantică*, Buletin Ştiinţific, Fascicula Filologie, Seria A, VOL. XXII, 2013, p. 61-70
[5] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 1963, p. 8

Iorgu Iordan le analizează în lucrarea sa şi anume *taxonomia lingvistică* este valorificată în explicarea fenomenelor fonetice, morfologice, de formare a cuvintelor de manifestare a fenomenelor sintactice. Toate aceste aspecte care sunt esenţiale în observarea procesului de formare a toponimelor sunt analizate în profunzime şi de Iorgu Iordan, de Dragoş Moldovanu[6], de Gh. Dragu[7], de Vlad Cojocaru[8] şi de Vasile Frăţilă[9]. În conformitate cu contribuţiile menţionate la cercetarea toponimiei româneşti, autoarea studiului se referă la câteva clasificări toponimice întocmite de Gh. Dragu, care ne sunt utile şi nouă şi care se referă la distincţia dintre toponimia majoră şi toponimia minoră, cuprinzând şase categorii care disociază„ categoria de toponime [...] a numirilor geografice" de „ subcategoriile [...] după criteriul mărimii şi cel al importanţei" de „ tipurile [...] care fac distincţii referitoare la forma toponimelor (simple sau compuse) " de „ subtipurile [...] de caracterizare a naturii locului [...]" de detalii privind „ aspecte particulare ale naturii locului [...] sau ale activităţilor economice şi social-culturale " de „ subgrupele" care „ se referă la originea toponimelor ca toponime, cu două sau trei variante subordonate [...]". Această clasificare a tipurilor de toponime, în ciuda faptului că este relativ abstractă, ne-a fost sprijin în formularea unei perspective proprii asupra toponimiei minore şi majore a arealului superior al Jijiei. Pe de altă parte, Adelina Emilia Mihai aduce în atenţie şi o altă clasificare realizată de Vasile Frăţilă care, din punct de vedere semantic, se axează pe opt grupe (cf. cap. *Toponimia Văii Secaşului-Târnavei*): „1. toponime – forme de relief; 2. toponime care se referă la compoziţia geologică a terenului; toponime referitoare la apa şi umiditatea terenului; 3. Toponime care denumesc vegetaţia [...]; 5. Nume de locuri provenite de la faună; 6. Toponime referitoare la diverse ocupaţii; 7. Toponime provenite de la antroponime [...]; 8. Toponime care se referă la viaţa socială."[10] Citându-l pe Marius Oros, atrage atenţia asupra clasificării semantice a numelor topice pe care acesta o structurează pe patru grupe: „ I. Numele de localităţi; II. Numele formelor de teren (oronime); III. Nume de ape (hidronime); IV. Numele părţilor de hotar (microtoponime)."[11]

1.5. Având în vedere studiul menţionat anterior şi clasificările diverse pe care le-au realizat cercetătorii menţionaţi de autoare în studiu, este foarte important să facem menţiunea că în îndeplinirea analizei noastre asupra structurilor compuse din arealul superior al Jijiei, am considerat de ajutor doar anumite aspecte, mai ales cele care se referă la situarea în toponimia majoră şi toponimia minoră a numelor de locuri de pe cursul Jijiei, corelate cu categoriile şi subcategoriile care se referă la nume de aşezări, ape, câmpii, dealuri, iazuri, fântâni, etc.

---

[6] Dragoș Moldovanu, *Teoria câmpurilor toponimice (cu aplicație la câmpul hidronimului Moldova)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2010, p. 9-41

[7] Gh, Dragu, *Toponimie geografică, partea I*, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1973, p. 170-171

[8] Vlad Cojocaru, *Toponimia Văii Mijlocii a Trotușului. Dinamica Structurilor toponimice*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2005, p. 12

[9] Vasile Frățilă, *Studii de toponimie și dialectologie,* Editura Excelsior Art, Timișoara, 2002, p. 174-175

[10] Vasile Frățilă, *Studii de toponimie și dialectologie,* Editura Excelsior Art, Timișoara, 2004, p. 6-70

[11] Marius Oros, *Studii de toponimie*, Editura Icpiaf, Cluj-Napoca, 1996, p. 126

1.6. Majoritatea structurilor sintagmatice care alcătuiesc nume topice identificare în arealul goegrafic pe care l-am cercetat reflectă o irizare a tuturor însuşirilor pe care le poate avea un nume topic, considerat fiind nucleul care oglindeşte în mod diacronic transformările morfologice ale reliefului pe care se află arealul respectiv, diferenţele de înălţime, adâncime, lungime, culoare şi compoziţie a solurilor care au dat în timp faţetele pe care le cunoaşte comunitatea şi pe care le localizează prin individualizare. De exemplu ce poate însemna comparaţia între denumirile *Coasta Pietroasa, Coasta Râpoasă şi Coasta Bălţii, Coasta Humăriei, Coasta Morii* care sunt nume topice ale unor terenuri care prin semantica lor nu fac întotdeauna trimitere directă la proprietăţile geomorfologice ale locului ci mai curând la un detaliu general care să le diferenţieze, cum ar fi un teren care a avut în preajma sa un loc acoperit de apă sau o humărie sau o moară. Astfel multe dintre terenurile din valea Jijiei sunt reprezentate de nume topice care conţin entopicul *coastă* în sintagmele: *Coasta Bolniţei, Coasta Corcească, Coasta Crucii, Coasta Durneşti, Coasta Frăsinei, Coasta Hatu Mare, Coasta Hârtopul Horlaci, Coasta Holmul deasupra Huciului, Coasta Livezii, Coasta Luncuţa, Coasta Magaziei, Coasta Palatului, Coasta Robului, Coasta Surinelor.* Aceste construcţii sintagmatice sunt alcătuite în general dintr-un entopic sau nume propriu nucleu şi un determinant substantival, nume comun sau propriu, în cazurile nominativ, acuzativ sau genitiv; astfel anumite nume topice: *Colina Puturosul, Fântâna Mitipescu, Dealul David, Dealul Gararіu, Dealul Mihăiasa, Faţa Balaban, Fântâna Bucan, Fântâna Buciuman, Fântâna Măriuţa, Hârtopul Bobuleşti, Holmul Durneşti, Imaşul Răuseni, Lanul Secăriştea* ne-au atras atenţia prin modul în care termenii componenţi se află în raport de subordonare ca sintagme apozitive în raportul de subordonare cu atribut substantival apoziţional care se diferenţiază de construcţiile de tipul:

- substantiv + adjectiv**:** *Coasta Râpoasă*.

- substantiv + substantin în cazul acuzativ cu prepoziţie**:** *Dealul din Podiş, Fântâna de la Coşarine, Iazul de la Groapă, Iazul de la Odaie*).

- substantiv + substantiv în cazul genitiv**:** *Coşarele Grecului, Coasta Robului, Costişa Morii, Dealul Răzeşilor, Dealul lui Vasilică, Fântâna lui Eşanu, Fântâna Precupeţei*).

- construcţii sintagmatice alcătuite din două substantive aflate în raport de subordonare cu prepoziţii simple sau compuse interpuse: *Dealul din Podiş, Fântâna de la Coşarine, Iazul de la Groapă, Iazul de la Odaie, Movila de la Corjăuţi, Movila din Fundătură, Movila din Iepărie, Movila din Ţarnă, Pârâul din Hârtop*.

- construcţiile sintagmatice alcătuite dintr-un substantiv şi un determinant substantival în cazul genitiv de forma: *Bahna Sloboziei, Fântâna Ciobanului, Fântâna Mocanului, Fântâna Ulucilor, Hârtopul Limbăului, Iazul Lipovanului, Lanul Ţiganului, Pârâul Ciobanului, Podişul Curcanului, Şesul Morii, Valea Grajdului, Valea Satului, Valea Viei* reflectă semantic posesia.

- sintagme care exprimă caracteristici prin determinative adjectivale: *Balta Arsă, Calul Alb, Glodul Alb, Hârtopul Mic, La Iazul Mare, Lanul Sec, Malul Galben, Malu Mare, Malul Negru, Movila Arsă, Podişul Lung, Valea Adâncă, Valea Adâncă, Valea cea Mare, Valea cea Mică, Valea Sărată, Valea Seacă*.

Conclusions

Corelaţia intrinsecă dintre termenii toponimiei minore şi cei ai toponimiei majore şi aspectele morfologice ale interrelaţionării acestora au generat structuri diverse şi interesante din punct de vedere al alcătuirii lor.

REFERENCES

BOLOCAN, Gh., *Toponime compuse: modele de prepoziţii*, în LR, XXVII, 1978, nr.1.

BORZA, Al. *Dicţionar etnobotanic, cuprinzând denumirile populare româneşti şi în alte limbi ale plantelor din România*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1968.

BREBAN, Vasile, *Dicţionar general al limbii române*, Ediţie revăzută şi adăugită, Editura Enciclopedică, Bucureşti, vol. II, 1992.

BULGĂR, Gheorghe, Constantinescu-Dobridor, Gheorghe, *Dicţionar de arhaisme şi regionalisme*, vol. I (A – O), vol. II (P – Z), Editura Saeculum Vizual, Bucureşti, 2005.

BUREŢEA, Emilian N., *Contribuţii la studiul toponimiei româneşti*, Editura Universitaria, Craiova, 1994.

BUTNARU, Daniela, *Toponimia bazinului hidrografic al Neamţului,* Editura Alfa, Iaşi, 2011.

CANTEMIR, D., „Descrirea Moldovei", Bucureşti, 1956

COJOCARU, Vlad, *Toponimia Văii Mijlocii a Trotuşului. Dinamica structurilor toponimice*, Iaşi, Casa Editorială Demiurg, 2005.

CONEA, Ion, *Toponimia. Aspectele ei geografice*, în *Monografia geografică a R. P. Române*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1960.

CONEA, Ion, *Vrancea*. *Geografie istorică, toponimie şi terminologie geografică*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1993.

Documente privind Istoria României. *Secolele XIV– XV*, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, vol. I, 1951, p. 3.

DRĂGANU, Nicolae, *Toponimie şi istorie*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul", 1928.

FRUNZESCU, D., *Dicţionar topografic şi statistic al României*, Bucureşti, 1872.

GIURESCU, C. C., *Marele Ştefan*, în revista „Tribuna", nr. 27 din 7 iulie 1966, p. 6.

GOICU, Viorica, *Structura numelor de locuri din Valea Almăjului*, în SO, 1981, nr. 2.

GONŢA, Alexandru I., *Satul în Moldova medievală,* Instituţiile, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986.

GOROVEI, Artur, „Monografia oraşului Botoşani", Fălticeni, 1926

GROZA, Liviu, *Elemente de lexicologie*, Editura Humanitas Educaţional, Bucureşti, 2004.

HACQUET, Balthas-ar, *Bucovina în prima descriere fizico-politică*. *Călătorie în Carpaţii Daciei (1788 - 1789)*, Centrul de Studii Bucovina, Editura Septentrion, Rădăuţi, 2002.

HAJDEU, B. P., *Etymologicum Magnum Romaniae, Dicţionarul limbii istorice şi poporane a românilor*, Tom lll, ed. Minerva, Bucureşti, 1976.

IONIŢĂ, Vasile, *Valori ale sufixelor în toponimia văii superioare a Timişului* (*Banat*), în „Studii de onomastică", Cluj-Napoca, 1981, nr. 2, p. 68-82.

IORDAN, Ion, GÂŞTESCU, Petre, OANCEA, D. I., *Indicatorul localităţilor din România*, Bucureşti, Editura Academiei R. S. România, 1974.

IORDAN, Iorgu *Dicţionar al numelor de familie româneşti*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983.

IORDAN, Iorgu, *Rumanische Toponomastik*, vol. I - III, Bonn und Leipzig, Kurt Schroeder Verlag, vol. I, 1924; vol. II - III, 1926.

IORDAN, Iorgu, *Toponimia românească*, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 1963.

MOLDOVANU, Dragoş, *Sincronia şi diacronia câmpurilor toponimice,* în Lucrările celui de-al doilea Simpozion Internaţional de lingvistică (Bucureşti, 28/29 noiembrie 2008), Editura Universităţii din Bucureşti, 2009.

MOLDOVANU, Dragoş, „Tezaurul toponimic al României. Moldova, vol. I (1992), vol II(1992), Bucureşti”
MOLDOVANU, Dragoş, *Chestionar toponimic şi entopic general cu un glosar de entopice onomasiologic*, Iaşi, Institutul de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor Iaşi, 1978.
MOLDOVANU, Dragoş, *Criterii de delimitare a toponimelor româneşti în zona de bilingvism slavo-român*, în „Limba română”, Bucureşti, XXXIV, 1985, nr. 6, p. 532 - 538.
MOLDOVANU, Dragoş, *Etimologia hidronimului Moldova*, în „Anuar de Lingvistică şi Istorie Literară”, A. *Lingvistică*, Iaşi, tom. XXVIII, 1981 - 1982, p. 5 - 61.
MOLDOVANU, Dragoş, *Legile formative ale toponimelor româneşti cu radical antroponimic*. *I. Formaţii de plural*, în „Anuar de Lingvistică şi Istorie Literară”, tom. XXI, Iaşi, 1970, p. 15 - 47.
MOLDOVANU, Dragoş, *Principii ale lexicografiei toponimice*, în „ Anuar de Lingvistică şi Istorie Literară”, Iaşi, tom.XXIII, 1972, p. 75 - 100.
MOLDOVANU, Dragoş, *Repere metodologice în cercetarea toponimiei din perspectivă istorică* (I), în „ Limbă şi Literară ”, nr. 1, 1985, p. 5 - 16.
MOLDOVANU, Dragoş, *Stratificarea genetică a toponimiei româneşti şi problema continuităţii româneşti (I),* în „ Anuar de Lingvistică şi Istorie Literară ”, tom. XXIX, Iaşi, 1983 - 1984, p. 373 - 455.
MOLDOVANU, Dragoş, *Sufixul -ari (pl. lui -ar) în toponimia românească. Origine, funcţionalitate, dinamică*, în „Anuar de Lingvistică şi Istorie Literară”, tom. XXVII, Iaşi, 1979 -1980, p. 21 - 68.
MOLDOVANU, Dragoş, *Teoria câmpurilor toponimice* (*cu aplicaţie la hidronimul MOLDOVA*), Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2010.
MOLDOVANU, Dragoş, *Un fenomen ignorat în anchetele dialectale: resemantizarea toponimelor*, în „Anuar de Lingvistică şi Istorie Literară”, A. Lingvistică, tom. XXX, Iaşi, 1985, p. 23 - 32.

CODE-SWITCHING

Gabriela STANCIU-ŞERBAN,
PhD Candidate, „Al. I. Cuza" University of Iaşi

Abstract: A notion which is often emphasized thanks to the presence of bilingualism is the code-switching. There are a lot of debates, polemics around this relatively new notion which refers to the use of two languages in the speech of a bilingual person; the novelty and the unknown of this concept turn this idea into a negative one, being considered "a danger" for the knowledge of the two languages (it is considered that bilingual persons will not know any language). It's actually about a characteristic of bilingual persons to pass from one language to another, to use words that belong to the two languages. The code-switching (notion used for the first time by Maria Causa) refers to the passages from one language to another, to the dynamic character of the two languages and also to the uniqueness and the stability of every linguistic system.

Keywords: code-mixing, code-switching, language contact, bilingualism, plurilingualism

Cet article se propose de mettre en évidence des concepts moins connus comme l'alternance codique, le bilinguisme ou le plurilinguisme, de trouver une définition pour les alternances codiques, d'identifier les types différents de code-switching et d'annuler des mythes conformément auxquels l'alternance codique constitue un péril pour l'acquisition d'une langue étrangère.

Un concept qui est étroitement lié à celui de bilinguisme est l'alternance codique qui constitue un sujet controversé et autour duquel il y a beaucoup de débats, de polémiques, un concept relativement nouveau qui fait référence à l'emploi des deux langues dans le discours d'une personne bilingue ; c'est même la nouveauté, l'inconnu de cette idée qui mène à un jugement négatif de la part des gens qui le considèrent un véritable danger pour la connaissance des deux langues (les personnes bilingues n'en connaîtront aucune). C'est une caractéristique des personnes bilingues qui ont la capacité de passer d'une langue à l'autre, d'utiliser des termes qui appartiennent aux deux registres (on peut le considérer un élément distinctif des bilingues qui nous aide à mieux comprendre les personnes bilingues).

L'histoire nous prouve que le long du temps les peuples ont interagi, sont entrés en contact et non seulement les peuples mais aussi les langues qu'ils parlent (on ne peut pas signaler des langues qui n'ont subi aucune influence, des langues qui existent isolées, des langues à l'état « pur »). Ainsi le contact entre les langues représente un phénomène qui a beaucoup influencé les langues, leur évolution et leur changement et qui a été l'objet d'étude de la sociolinguistique telle qu'elle a été envisagée par Martinet qui considère que « la langue est hétérogène et variable et que les changements doivent être cherchés dans cette même variété »[1] (cité dans Sala 1997 : 14). Il y a des

[1] „limba este eterogenă şi variabilă şi că schimbările trebuie căutate chiar în această varietate" (c'est nous qui traduisons).

anthropologistes qui considèrent que le contact des langues appartient à la culture car lorsqu'on apprend une langue, on fait connaissance à une certaine culture mais la relation entre les deux domaines n'a pas été très bien définie. Le domaine du contact des langues a été analysé dès le XVIe siècle ayant surtout un impact négatif envers les langues et les gens qui les parlent, les mots étrangers étant considérés « des barbarismes » qui corrompent le système linguistique. Les premiers théoriciens du phénomène ont été J. Grimm et R. K. Rask qui pensent que les langues sont « de la même famille » et qu'elles n'existent pas isolées, le terme de « contact » étant utilisé pour la première fois par Martinet mais ce n'est qu'au début du XXe siècle que ce « secteur » a commencé à se développer (cf. Sala 1997). Ce phénomène de contact des langues a influencé l'apparition des termes nouveaux comme alternance codique (code-switching), emprunt, changement linguistique, analogie, marques transcodiques (termes utilisées pour la première fois par G. Lüdi et B. Py), interférences, conversational switching, etc.

Milroy et Muysken (cités dans Simonin, Wharton 2003) trouvent quelques facteurs qui peuvent expliquer le développement si « lent » du contact des langues :

- on met davantage l'accent sur la langue et non pas sur la parole (les usages) ;
- la perspective conformément à laquelle les alternances codiques constitueraient un « danger » pour le développement de la langue a longtemps duré ;
- le manque de preuves, des enregistrements qui visent les personnes bilingues et leur manière de s'exprimer, qui représenteraient des informations importantes sur les « données » linguistiques des bilingues ;
- en ce qui concerne le cas des migrants, on évitait le sujet de l'alternance codique et on préférait « le changement linguistique rapide vers la langue dominante ».

Fishman et Gumperz sont les premiers linguistes qui ont changé la vision de l'alternance codique dans les années 70, qui ont envisagé une autre perspective conformément à laquelle elle constituerait « une ressource supplémentaire à travers de laquelle sont exprimés des significations sociales et rhétoriques » (cités dans Simonin, Wharton 2003 : 47), en donnant des définitions aux alternances codiques qui reflètent l'importance de ce mélange linguistique dans le cadre du développement des compétences et non pas l'incapacité des bilingues de parler les deux langues ; ils veulent montrer que si quelqu'un a la capacité de mélanger les langues, c'est à cause du fait qu'ils les connaissent, les maîtrisent.

1. Définir les alternances codiques

Les linguistes n'utilisent pas les mêmes termes pour désigner la même réalité ; ainsi l'interférence qui représente le plus ancien mot employé dans ce domaine a été envisagée par Weinreich (1968 : 1) comme « un réarrangement des modèles qui résultent de l'introduction des éléments étrangers dans les plus structurés domaines du langage, tout comme la majeure partie du système phonémique, une grande partie de la morphologie et de la syntaxe et quelques régions du vocabulaire (la famille, les couleurs,

le temps, etc.) »[2] ; les interférences ont été définies plus tard par Lűdi et Py qui les nomment « marques transcodiques » (1986 : 116) comme « des éléments issus du système d'une langue sont introduits dans le système d'une autre langue, ou, au contraire, sont abandonnés dans une langue parce qu'ils n'existent pas dans l'autre langue ». Maria Causa emploie-t-elle le terme d'alternance codique ou code-switching et le définit comme une « manifestation linguistique particulière et des plus significatives des locuteurs bilingues dans une situation de communication bilingue » lorsque « les passages d'une langue à l'autre sont dynamiques et que les deux systèmes ne se fondent pas dans l'autre » (citée dans Dumas 2010 : 42). François Grosjean définit le code-switching comme

« le passage complet d'une langue à l'autre qui peut englober un mot, un syntagme ou plusieurs phrases tandis que l'emprunt est un morphème, un mot ou une expression prise de la langue moins active et adaptée du point de vue morphologique et syntaxique (parfois phonique aussi) à la première langue (…) Les mots de la langue invitée sont souvent nommés « mots invités », qu'il s'agit des alternances codiques ou des emprunts»[3] (Grosjean, 2008 : 86).

en employant des termes comme langue première, langue de base ou langue hôte qui est choisie par la personne bilingue en fonction de certains facteurs et langue invitée (l'autre langue connue par les bilingues) où l'on peut insérer des alternances codiques, des emprunts qui représentent en fait « le passage de la langue de base à la langue invitée » (il y a des études qui montrent que « les mots invités » proviennent en grande partie de la langue de base ou que leur prononciation est aussi influencée par la première langue). Gumperz définit l'alternance comme « la juxtaposition à l'intérieur d'un même échange verbal de passages où le discours appartient à deux systèmes ou sous-systèmes grammaticaux différents » (cité dans Simonin, Wharton 2003:45).

Hamers et Blanc mettent davantage l'accent sur le côté social et culturel lorsqu'ils expliquent le concept de code-switching :

« Le code-switching des bilingues peut devenir un code autonome qui se développe dans un cadre social fermé et qui s'identifie à un groupe ethnolinguistique (…). Le code-switching est le résultat des stratégies de communication interlingusitiques. Il résulte de la communication entre les cultures (…). Les stratégies de communication spécifiques

[2] "the rearrangement of patterns that result from the introduction of foreign elements into the more highly structured domains of language, such as the bulk of phonemic system, a large part of the morphology and syntax, and some areas of the vocabulary (kinship, color, weather, etc.)" (c'est nous qui traduisons).

[3] ''a complete shift to the other language for a word, a phrase or a sentence, whereas a borrowing is a morpheme, word, or short expression taken from the less activated language and adapted morphosyntactically (and sometimes phonologically) to the base language (…) Words from the guest language, whether they are code-switches or borrowings, are often called "guest words"'' (c'est nous qui traduisons).

aux langues en contact surgissent du besoin de s'accommoder continuellement aux rencontres interculturelles »[4] (Hamers, Blanc 2004 : 272).

Ils réalisent une nette distinction entre emprunt et code-switching même s'ils considèrent que le « code-switching est une forme de l'emprunt » (Hamers, Blanc 2004 : 260) ; la différence entre les deux est offerte par le type d'élément inséré : s'il s'agit d'un simple élément lexical, on a affaire à des emprunts, s'il s'agit d'une phrase on a affaire au code-switching.

Néanmoins il est difficile de réaliser une distinction nette entre emprunt et alternance codique, la vision de Myers-Scotton serait utile pour mieux comprendre cette différence : « La liaison entre code switching et emprunt est une liaison diachronique. Elle suppose une augmentation de la fréquence des mots nouveaux dans l'usage et leur adoption potentielle par les monolingues »[5] (cité dans Matras 2009 : 110). Ainsi il distingue deux types de mots qui peuvent être empruntés : la première comprend des formes culturelles qui sont nouvelles pour la langue matrice et qui se limitent à une terminologie institutionnelle et la deuxième comprend des formes de base, principales qui représentent des mots qui ont un équivalent dans la langue matrice et qui suppose l'emploi des alternances codiques au début.

Il y a aussi une autre distinction qui doit être réalisée entre code-switching et code-mixing, le dernier concept étant envisagé comme « une stratégie de communication de contact des langues, mais la personne qui parle une langue L_x, transfère des éléments et des règles d'une autre langue, L_y vers la langue L_x, à tous les niveaux linguistiques sinon ils vont être considérés des emprunts (c'est-à-dire, le code-mixing (…) est un phénomène de « parole » et non pas de « langue »[6] (Matras 2009 : 270). En ce qui concerne le code-mixing qui suppose le transfert des éléments à tous les niveaux linguistiques dans la langue de base (c'est une caractéristique qui le distingue de l'emprunt qui se manifeste seulement au niveau lexical), il est nécessaire une langue de base et l'on peut distinguer des parties monolingues dans la langue de base qui peuvent alterner avec d'autres parties qui correspondent aux deux langues.

Tout comme Weinreich (1968) le précise, il y a beaucoup de facteurs dont on doit tenir compte lorsqu'on a affaire à des interférences car selon ces facteurs on peut déterminer la catégorie dans laquelle la personne bilingue appartient, mais ils influencent aussi le degré de contrôle de chaque langue et les interférences qui y dérivent. À part les facteurs linguistiques qui ne sont pas toujours présents (il existe des

[4] ''Bilingual code-switching can become an autonomous code which develops in closed social settings and identifies an ethnolinguistic group (…).Code-switching is the outcome of interlinguistic communication strategies. It takes its meaning from intercultural communication (…). Communication strategies specific to languages in contact arise from the need to continuously accommodate to the intercultural encounters" (c'est nous qui traduisons).

[5] "The connection between codeswitching and borrowing is thus essentially a diachronic one. It involves an increase in the usage frequency of new word-forms and their potential adoption by monolinguals" (c'est nous qui traduisons).

[6] "a language-contact communication strategy, but the speaker of a language, L_x, transfers elements or rules of another language, L_y, to L_x at all linguistic levels of L_x otherwise they would be considered like loans (in other words, code-mixing (…) is a phenomenon of ''parole'', not ''langue'')" (c'est nous qui traduisons).

langues comme le français et le roumain qui se ressemblent morphologiquement ou du point de vue du vocabulaire), il y a aussi des facteurs extra- linguistiques (psychologiques, socio-culturels) qui sont essentiels dans la relation des personnes bilingues avec les langues :

- la capacité des personnes de pouvoir différencier les deux langues et leur capacité de s'exprimer dans chacune des langues ;
- la maîtrise de chaque langue ;
- la manière dont on a appris chaque langue qu'on connaît ;
- l'attitude qu'on a envers les deux langues, s'il y a des préjugés envers une langue (notamment dans le cas des migrants et leur langue d'origine) ;
- l'attitude qu'on a envers la culture de chaque langue ou envers l'idée de bilinguisme ;
- la tolérance ou l'intolérance en ce qui concerne le mélange des langues et les fautes qu'on fait.

C'est aussi Weinreich (1968) qui distingue entre les interférences dans le cadre de la parole qui sont comme « le sable porté par le ruisseau »[7] et les interférences dans le cadre de la langue qui sont comme « le sable déposé au fond du lac »[8] (il s'appuie sur la dichotomie saussurienne langue-parole). Il affirme que dans le cadre de la parole, il y a des énoncés nouveaux dans le discours de la personne bilingue grâce à la connaissance de l'autre langue et que dans le cas de la langue, les interférences, qui sont très présentes, sont devenues habituelles.

À cause de la dépréciation du parler bilingue et plurilingue, à cause des alternances qui apparaissent dans le discours des personnes qui utilisent au moins deux langues, les études concernant ces marques ne sont pas aussi avancées qu'on le croirait (il y a même des linguistes qui ne croient pas dans l'existence de l'alternance codique ou qui y croient seulement si les personnes bilingues possèdent un bilinguisme parfait, idéal, qui suppose la connaissance égale des deux langues). On considère encore que le bilinguisme représente un handicap notamment pour les enfants qui mélangent les deux langues, qui passent de l'une à l'autre sans se rendre compte, qui sont sous-appréciés en mettant l'accent sur le monolinguisme dans le contexte d'une société actuelle multiculturelle et plurilingue.

2. Types d'alternances codiques

Avant de discuter de divers exemples d'alternances codiques (phoniques, grammaticales ou lexicales), il serait nécessaire de faire la distinction entre les trois types de code-switching selon la perspective de Poplack (cité dans Hamers, Blanc 2004) : « extra-sentential code-switching » (en dehors de la phrase) qui suppose l'insertion d'une séquence d'une langue dans un énoncé qui est dans une autre langue (par exemple « you know ») ; « intersentential code-switching » qui suppose l'emploi des deux langues dans le cadre de la

[7] ''sand carried by a stream'' (c'est nous qui traduisons).
[8] ''the sedimented sand deposited on the bottom of a lake'' (c'est nous qui traduisons).

même phrase (par exemple on commence la phrase dans une langue et on la finit dans une autre) et « intrasentential code-switching » où les alternances peuvent avoir lieu dans le cadre du même mot (par exemple « checker »).

On remarque parmi les formes des alternances codiques des interférences phoniques, grammaticales ou lexicales. Ainsi **les interférences phoniques**

« portent sur la manière dont une personne qui parle perçoit et reproduit les sons d'une langue, qui peut être nommée secondaire, et l'autre, première. L'interférence survient lorsqu'une personne bilingue associe un phonème du système secondaire à un phonème du premier système et, lorsqu'on le reproduit, il se soumet aux règles phoniques de la première langue »[9] (Weinreich, 1968 : 14).

Même si le domaine des interférences est relativement nouveau, il y a des linguistes qui ont anticipé, dans les années 1870-1890, les interférences phoniques. Ainsi des linguistes russes comme Polivanov, Bogoroditzkij, Georgevskij ou Troubetzkoy ont fait appel à des méthodes phoniques pour pouvoir résoudre les problèmes qui apparaissent au contact des langues. Si au début on parlait d'une manière erronée de parler, une fois que la phonétique s'est développée, on vérifie la manière dont on parle et les causes qui mènent à une prononciation défectueuse (l'accent « étranger » d'une personne qui parle une langue est considéré une interférence de son système phonique natif). Il y a des facteurs qui favorisent ces interférences phoniques et qui influencent la manière dont les deux langues sont parlées par une personne : il s'agit des « empty cases », tout comme Martinet les nomme, qui représentent des phonèmes de la première langue qui sont considérés « étranges » dans la deuxième langue et qui produisent des fautes lorsqu'on parle (ces « incompatibilités » mènent à des substitutions phoniques); un autre facteur qui produit des interférences phoniques est constitué par l'opposition des phonèmes (Weinreich 1968).

Les interférences grammaticales sont plus controversées que les interférences phoniques car il y a des débats parmi les linguistes qui ont comme point de départ la manière dont on nomme cette branche de la linguistique qui devrait être conjointe à la morphologie ou à la syntaxe. Ainsi Meillet affirme que « les systèmes grammaticaux des deux langues… sont incompréhensibles l'un à l'autre »[10] (cité dans Weinreich 1968 : 29). Lorsqu'on a affaire à deux langues, au contact d'elles peuvent apparaître des interférences grammaticales comme : les morphèmes d'une langue peuvent être employés dans l'autre langue, que ce soit à l'écrit ou à l'oral ; la négligence d'une relation grammaticale d'une langue qui n'a pas de correspondant dans l'autre langue ; il y a des morphèmes d'une langue qui ne peuvent pas être exprimés dans l'autre langue ou il y a des catégories qui peuvent être éliminées d'une langue selon le modèle de l'autre. Il faut

[9] "concerns the manner in which a speaker perceives and reproduces the sounds of one language, which might be designated secondary, in terms of another, to be called primary. Interference arises when a bilingual identifies a phoneme of the secondary system with one in the primary system and, in reproducing it, subjects it to the phonetic rules of the primary language" (c'est nous qui traduisons).

[10] "the grammatical systems of two languages… are impenetrable to each other" (c'est nous qui traduisons).

aussi réaliser quelques distinctions entre les morphèmes et les relations grammaticales car « les fonctions grammaticales qui sont produites dans une langue par les morphèmes, peuvent être identifiées par les bilingues à des relations de l'autre langue » [11] (Weinreich, 1968 : 29).

Les interférences lexicales son très répandues dans le cas du contact des deux langues, il y a une multitude de situations où le vocabulaire d'une langue peut fusionner avec le vocabulaire d'une autre langue. Il existe plusieurs types d'interférences selon les éléments lexicaux qui peuvent être des mots simples ou des mots composés. Ainsi dans le cas des mots simples, peut-on discuter des interférences qui supposent le transfert des phonèmes d'une langue à l'autre ou des interférences qui supposent l'extension de l'emploi d'un mot autochtone d'une langue conformément à un modèle étranger. En ce qui concerne les mots composés, il y a d'autres types d'interférences : on peut reproduire des syntagmes comme les proverbes avec des mots qui appartiennent à la langue native, on peut transférer quelques éléments d'une langue et reproduire les autres, etc.

3. Les alternances codiques – confusions et missions

Il y a beaucoup de confusions autour de ce phénomène d'alternance codique mais les linguistes se posent la question si le processus de passer d'une langue à l'autre prend du temps ou pas. Ainsi Macnamara et Kushnir ont réalisé une étude qui suppose la lecture des textes par des bilingues en une langue et en deux langues et ils ont conclu que le temps d'agir des participants augmente si les changements d'une langue à l'autre augmentent :

« changer d'une langue à l'autre- que ce soit en qualité de personne qui entend ou qui parle- prend du temps, parce que ce changement vient contre « l'inertie » psychologique. Le comportement habituel des bilingues est de rester dans le cadre d'une seule langue, et les écarts nécessiteront plus d'effort et de temps »[12] (Grosjean, 2008 : 89).

Les linguistes (Grosjean aussi) ont critiqué l'étude de Macnamara et Kushnir en mentionnant le choix des participants ou les matériels employés en précisant que les alternances codiques ont le but d'améliorer la communication entre les personnes bilingues et non pas de l'attarder.

Le contact entre les langues est beaucoup influencé par des facteurs extralinguistiques et peut être envisagé dans deux perspectives: la première, celle du « contact direct » fait référence au mélange et suppose l'habitation sur le même territoire et la dernière, celle du « contact indirect » est visible dans les relations politiques, économiques. En fonction des facteurs qui influencent le contact entre les

[11] ''grammatical functions which are performed in one language by morphemes may be identified by bilinguals with relations of another language'' (c'est nous qui traduisons).
[12] ''switching from one language to another- either as a listener or as a speaker- takes time, because switching runs counter to psychological ''inertia''. The bilingual's customary behavior is to stay within one language, and any deviation from this will take additional effort and time" (c'est nous qui traduisons).

langues, peut-on mentionner la supériorité d'une langue envers l'autre ou son infériorité. Par exemple, si une des langues est parlée dans un pays grand qui a une très bonne situation économique, politique, la langue qu'on y parle sera supérieure à la langue avec laquelle elle vient en contact. Mais les linguistes considèrent qu'en dépit de cette supériorité, les langues qui sont en contact s'influencent réciproquement. On a tenté de comprendre la manière dont fonctionnent les alternances codiques, les structures (grammaticales, morphologiques) qui viennent en contact, qui se mélangent. Myers-Scotton considère qu'elles peuvent être expliquées par le modèle de la langue matrice :

« deux hiérarchies en interrelation dirigent la structure des phrases contenant des alternances : la première organise les relations entre la langue matrice et la langue enchâssée, et suppose donc que, dans le cas de code-switching, une langue joue un rôle de langue dominante (langue matrice) ; la seconde organise les relations entre les morphèmes grammaticaux et les morphèmes lexicaux. Dans la mesure où les morphèmes grammaticaux organisent la structure des constituants, c'est la langue matrice qui les fournit » (cité dans Simonin, Wharton 2003 : 50).

Cette idée a été renforcée par R. Jabokson qui a formulé une théorie qui a révolutionné ce domaine : une langue est influencée par une autre langue seulement si les deux langues correspondent, si elles peuvent évoluer à travers ce contact. Cette théorie a été renforcée par Weinreich qui soutient que « le contact entre les langues a un rôle déclencheur ou d'accélération de certains phénomènes qui évoluent indépendamment »[13] (cité dans Sala 1997 : 37). Ce contact entre les langues, ces alternances codiques jouent aussi un rôle essentiel dans l'apprentissage d'une langue étrangère car, tout comme Lado (1976) le précise, d'elles dépendent l'acquisition.

Le sujet controversé des alternances codiques peut être éclairé en offrant des particularités qui nous aident à mieux les comprendre et à saisir leur but, leur influence, leur « appui » pour les personnes bilingues ; Baker (2001) identifie quelques avantages de l'emploi des alternances codiques :

- les alternances codiques sont employées pour mettre en évidence un mot, une phrase qu'on veut accentuer ;
- si l'on ne connaît pas un mot dans une langue, on peut utiliser l'autre langue pour le substituer ;
- il y a des phrases qui n'ont pas d'équivalent dans une langue et la personne bilingue peut changer de langue pour « exprimer un concept qui n'a pas d'équivalence dans la culture de l'autre langue »;
- on peut répéter une phrase dans une autre langue pour clarifier ce qu'on veut dire ;

[13] „contactul între limbi are rolul de declanşare sau accelerare a unor fenomene care evoluează independent" (c'est nous qui traduisons).

- les alternances codiques peuvent être employées pour indiquer l'appartenance à un groupe ou pour déclarer l'amitié ;
- on peut changer de langue lorsqu'on veut changer de registre (si l'on a affaire à une situation tendue, l'emploi de l'autre langue peut changer la disposition des participants) ;
- les alternances codiques peuvent aussi exclure quelqu'un d'une conversation ;
- on peut employer les alternances codiques lorsqu'on veut changer d'attitude (leur utilisation peut signifier qu'il n'y a pas de distance sociale entre les interlocuteurs) ou un changement qui symbolise la création d'une relation plus formelle entre ceux qui communiquent. Une étude réalisée sur les immigrants italiens qui habitent aux Etats-Unis montre que « les immigrants vont dire une blague en anglais et la chute en italien, non seulement parce que c'est mieux exprimée dans cette langue, mais pour accentuer les valeurs et les expériences du groupe minoritaire »[14] (Baker 2001 :103).

Lieu de rencontre de beaucoup de disciplines (linguistique, psychologie, sociologie, didactique), le bilinguisme et les interférences qui y dérivent pourraient être mises en valeur, pourraient être exploitées et reconnues au niveau mondial pour la multitude des bénéfices qu' ils ont non seulement sur le cerveau, la psychologie, mais aussi pour l'impact qu'ils ont sur le monde environnant, l'idée de multiculturalisme étant de plus en plus rencontrée. Le rôle essentiel du bilinguisme est aussi reconnu par le grand linguiste roumain Iorgu Iordan qui affirme que le bilinguisme, comme «produit des langues en contact »,

« a joué-le long des siècles- et continue à jouer un rôle extraordinaire dans l'existence du langage humain en général et dans la vie des langues concrètes. L'on peut affirmer, sans exagérer, que toutes les langues du monde, n'importe où et quand elles ont été parlées, sont le produit total ou partiel du bilinguisme » (cité dans Lobiuc 1998: 5).

Bibliographie

Abdelilah-Bauer, Barbara, 2006, *El desafío del bilingűsmo. Crecer y vivir hablando varios idiomas,* Ediciones Morata, S. L., Madrid.

Bachman, Lyle F., Cohen, Andrew D., 1988, *Interfaces between second language acquisition and language testing research*, Cambridge University Press, New York.

Baker, Colin, 2001, Foundations of Bilingual. Education and Bilingualism, Multilingual Matters Ltd, Great Britain.

Beacco, Jean-Claude, 2015, « Comparer les langues pour mieux les apprendre » in Le Français dans le monde, numéro 397, janvier-février.

Boyer, Henri, 1997, *Plurilinguisme: « contact » ou « conflit » des langues?*, l`Harmattan, Paris.

Chomsky, Noam, 1986, *Cunoaşterea limbii*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti.

Crahay, Marcel, 1999, *Psychologie de l'éducation*, PUF, Paris.

Coşeriu, Eugeniu, 1992-1993, « Pregeleri şi conferinţe » in Anuar de lingvistică şi istorie literară, Tomul XXXIII, Editura Academiei Române, Iaşi.

D'Aligny, François-Xavier, Guillaume, Astrid, Nieder, Babette, Rastier, François,

[14] '' the immigrants would tell a joke in English and give the punch line in Italian, not only because it was better expressed in that language, but also to emphasize the shared values and experiences of the minority group" (c'est nous qui traduisons).

Dalgalian, Gilbert, 2000, *Enfances plurilingues. Témoignage pour une éducation bilingue et plurilingue*, l`Harmattan, Paris.
De Heredia-Deprez, Christine, 1977, « Le bilinguisme chez l'enfant » in La linguistique, Vol. 13, Fasc. 2, pp. 109-130.
Dervillez-Bastuje, Jacqueline, 1982, *Structures des relations spatiales dans quelques langues naturelles. Introduction à une théorie sémantique*, Librairie Droz, Genève.
Dumas, Felicia, 2010, *Plurilinguisme et éducation en français, réflexions théoriques et analyses de cas,* Editura Junimea, Iaşi.
Dumas, Felicia, 2009a, « La scolarisation des enfants d'immigrés en France et leur bilinguisme ignoré » in Analele Ştiinţifice ale Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, (serie nouă) Limbi şi Literaturi Străine t.XII: 247-257.
Dumas, Felicia, 2009b, « Les (é)migrants roumains en France et leur langue maternelle », in *Philologica Jassyensia*, anul V, nr. 2 (10), p. 119-129, ISSN 1841-5377. (CEEOL) (CNCS: categoria B).
Dumas, Felicia, 2014, « Aménagement familial d'un bilinguisme « natif » franco-roumain » in Institutul de Filologie Română „A. Philippide".
Dumas, Felicia, 2015, « L'enseignant(e) de français langue étrangère et son art de séduire à travers les atouts du plurilinguisme » in Philologica Jassyensia, anul XI, nr. 1 (21), p. 285-294.
Fantini, Alvino E., 1985, *Language Acquisition of a Bilingual Child: a sociolinguistic perpective*, Multilingual Matters, England.
Fishman, Joshua A., 1965, *La Linguistique*, fasc.2, PUF, Paris.
Goldsmith, Samantha, F., Morton, J. Bruce, 2018, « Sequential congruency Effects» in Monolingual and Bilingual Adults. A Failure to Replicate Grundy et al. in Front. Psychol, 11 December (frontiersin.org)
Green, Julien, Becket, Samuel, Nabokov, Vladini, Oustinoff, Michael, 2001, *Bilinguisme d`écriture et auto-traduction*, L`Harmattan, Paris.
Grosjean, François, 2008, *Studying Bilinguals*, Oxford University Press, New York.
Grosjean, François, 2016, « Le bilinguisme facilite l`apprehension d`un monde pluriel», in Le français dans le monde, numéro 405, mai-juin.
Hamers, Josiane, Blanc, Michel, 2004, *Bilinguality and Bilinguism*, Cambridge University Press, United Kingdom.
Hélot, Christine, 2007, *Du bilinguisme en famille au plurilinguisme à l'école*, l`Harmattan, Paris.
Klinkenberg, Jean-Marie, 2001, *La langue et le citoyen*, PUF, Paris, 1ère édition.
Koskas, Eliane, 1984, « Bilinguisme et didactique des langues. Approche neuro-psychologique » *in Linx*, 49-76.
Lobiuc, Ioan, 1998, *Contactele dintre limbi*, volumul I, Editura Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi.
Lüdi, Georges, Py, Bernard, 1986, *Être bilingue*, Peter Lang, Berne.
Lyons, John, 1995, *Introducere în lingvistica teoretică*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti.
Mackey, William, 1976 Francis, *Bilinguisme et contact des langues*, Klincksieck, Paris.
Martinet, André, « Bilinguisme et diglossie. Appel à une vision dynamique des faits » in La linguistique, Vol. 18, Fasc.1, pp. 5-16.
Matras, Yaron, 2009, *Language contact*, Cambridge University Press, New York.
Moeschler, Jacques, Auchlin, Antoine, 2005, *Introducere în lingvistica contemporană*, Editura Echinox, Cluj.
Molinié, Muriel, 2016, « La classe de langue, espace de confrontation à l`altérité » in Le français dans le monde, numéro 405, Clé International, mai-juin.
Moore, Danièle, *Les représentations des langues et leur apprentissage: références, modèles, données et méthodes*, Éditions Didier, Paris, 2001.
Munteanu, Eugen, 2005, *Introducere în lingvistică*, Editura Polirom, Iaşi.
Paradis, Michel, Lebrun, Yvan, 1983, « La neurolinguistique du bilinguisme: représentation et traitement de deux langues dans un même cerveau » in Langages, No. 72, Armand Colin, pp. 7-13.
Sala, Marius, 1997, *Limbi în contact*, Editura Enciclopedică, Bucureşti.

Saussure, Ferdinand, 1998*, Lingvistică generală*, Polirom, Iaşi.
Simonin, Jacky, Wharton, Sylvie, 2003, *Sociolinguistique du contact. Dictionnaire des termes et concepts*, ENS Editions, Lyon.
Tabouret-Keller, Andrée, 1960, « Problèmes psychopédagogiques du bilinguisme » in Revue Internationale de l'Education, Vol. 6, No.1, Strasbourg, Springer, pp. 52-66.
Walter, Henriette, 2006, *Pour une linguistique des langues*, PUF, Ière édition, Paris.
Weinreich, Uriel, 1968, *Languages in contact. Findings and problems*, Mouton Publishers, The Hague, Netherlands.
Widdowson, H. G., 1990, *Aspects of language teaching*, Oxford University Press, Oxford.
Windműller, Florence, 2011, *Français langue étrangère (FLE). L'approche culturelle et interculturelle,* Editions Belin, Paris.

METACOGNITION IN PRIMARY CLASSES THROUGH LEARNING SITUATIONS

Elena Cristina GHEORGHE,
PhD student, Tiraspol State University, Chisinau, Republic of Moldova
Nicolae SILISTRARU,
Professor Doctor Habil., Tiraspol State University, Chisinau,Republic of Moldova

Abstract. Metacognition is one of the conditions without which learning cannot build its spectrum. The low schooling was somewhat passed in a shadow cone from this pedagogical perspective, and the specialists considered it less applicable to this age level, the recent studies bypassing the primary cycle. However, by applying the appropriate method we can demonstrate that metacognitive competence can be successfully acquired since primary school.
Thus,the present study tries to establish a set of learning situations that will focus primary school students on the development of metacognitions and, implicitly, to providea conscious, self-directed, autonomous learning, so necessary in the current social and educational context.

Keywords: metacognition, learning situation, cognitive conflict, metacognitive experiences, metacognitive behavior.

În ciuda unui comportament natural de învăţare, elevii trebuie îndrumaţi cum să îşi dezvolte competenţa metacognitivă, astfel încât să poată fi asigurată promptitudinea în învăţare şi autoreglarea acţiunii de a învăţa. Metacogniţia generează controlul exclusiv al cunoaşterii şi al conştientizării acţiunii de a cunoaşte. Dimensiunea metacomprehensiunii reprezintă de altfel o secvenţă strategică a competenţei „a învăţa să înveţi”care include: rezolvarea de probleme, acţiuni şi sarcini de monitorizare, acurateţe şi încredere metacognitivă.

Importanţa metacogniţiei în şcoala primară este esenţială pentru întreg ciclul dezvoltativ al şcolarului mic. În ciuda unei gândiri de nivel concret-intuitiv, putem demonstra că elevii din mica şcolaritate pot fi capabili să îşi dezvolte, prin acţiuni dirijate şi bine instrumentate, metacogniţia.

În această direcţie, profesorul poate stimula şi dezvolta la elev comportamentul metacognitiv, poate să îl facă pe elev să devină conştient de propriile mecanisme de gândire implicate în învăţare, cu condiţia ca didactul însuşi să posede cunoştinţe metacognitive şi să se fi angajat în experienţe metacognitive relevante. Transferul metacognitiv necesită în schimb, un cadru larg de acţiune în care sunt implicate resurse de ordin cognitiv, afectiv, resurse de timp şi asumarea de riscuri ce vin la pachet cu toate dimensiunile implicate în procesul învăţării.

Şcolarul mic trebuie pus în anume situaţii de învăţare construite astfel încât să le ofere posibilitatea de a reflecta asupra propriului proces cognitiv, de a-şi verbaliza experienţele cognitive trăite ca urmare a rezolvării / soluţionării de probleme, într-un cuvânt de a-şi face vizibilă gândirea şi nu doar pentru sine ci şi pentru cei din jurul său.

Învăţământul primar oferă multiple perspective de asumare a comportamentelor metacognitive întrucât spectrul larg de discipline abordate fac posibilă dezvoltarea acestei dimensiuni. În spiritul unei mai bune învăţări, profesorul claselor primare va face apel la un instrumentar strategic de natură să acţioneze în spiritul formării acelor abilităţi bune pentru învăţare aplicabile nu numai unui singur domeniu al cunoaşterii, ci pliabil tuturor formelor de cunoaştere existente. Aceste abilităţi vor concretiza una dintre finalităţile esenţiale ale educaţiei asumate prin politicile educaţionale la nivel naţional, şi anume competenţa de „a învăţa să înveţi".

În cadrul a numeroase studii, cercetători precum Schoenfeld, Garofalo şi Lester - 1985, B.G. Wilson şi P. Cole - 1993, Singer şi Radu - 1994-1997, Yimer şi Ellerton - 2008, Maki şi McGuire - 2002, Jimenez, Puente, Alvarado şi Arrebilaga - 2009 au demonstrat utilitatea şi eficienţa metacogniţiei în cadrul activităţilor matematice şi de lectură. Pentru că aceste activităţi de lectură şi matematice sunt nelipsite din planurile cadru ale învăţământului primar, vom propune câteva situaţii de învăţare menite să faciliteze transferul metacognitiv de la profesor către elevul de clase primare.

Model de formare a competenţei metacognitive în orele de Comunicare în limba română prin situaţii variate de învăţare centrate pe înţelegerea textului literar / nonliterar.

Intervenţia metacognitivă la nivelul disciplinei Comunicare în limba română are în vedere următoarele direcţii de acţiune, pe care le vom enumera mai jos:

- Stabilirea sau propunerea de scopuri şi obiective în ceea ce priveşte învăţarea.
- Identificarea strategiilor de învăţare, familiarizarea elevilor cu instrumentarul strategic.
- Monitorizarea învăţării.
- Identificarea / conştientizarea obstacolelor în învăţare şi alegerea strategiilor de învăţare potrivite.
- Autoevaluarea învăţării. *A ştii* şi *a deveni conştient că ştii* **versus** *A nu ştii* şi *a înţelege că nu ştii*.
- Reglarea şi autoreglarea.

Situaţii de învăţare concrete pentru dezvoltarea competenţei metacognitive a elevilor din ciclul primar în orele de lectură.

Pentru dezvoltarea metacogniţiei este important ca profesorul să-i implice pe elevi în pregătirea şi planificarea lecturii. Întrebări de tipul: *Despre ce credeţi că este vorba în lectura X citind titlul acesteia*?, Ce *părere ai despre...?, Cum ai fi procedat dacă?, Credeţi că personajul a luat decizia corectă? Voi cum aţi fi procedat?,* orientează copilul către reflecţie, către „inteligenţa reflexivă" şi implicit către metacogniţie. Lecturarea textului trebuie să impună totodată completarea unui jurnal reflexiv care să conţină cel puţin trei rubrici: *Ce am aflat citind această lectură?, Ce mi-ar plăcea să ştiu despre?, Ce am învăţat? - Ce pot aplica din ceea ce am învăţat?- Unde pot aplica?*.

Strategiile metacognitive acţionează în trei momente diferite ale realizării unei sarcini de lucru: înainte de realizarea sarcinii, în timpul realizării acesteia şi aici discutăm de fapt despre o monitorizare a progresului, şi evident la finalul sarcinii de

lucru când în fapt executăm acţiunea de evaluare. Din această perspectivă, elevul trebuie ghidat să îşi monitorizeze în permanenţă progresul în învăţare, trebuie îndrumat să aleagă strategiile potrivite astfel încât sarcina dată să nu depăşească expectanţele celui care învaţă şi în acelaşi timp să menţină viu interesul elevului de a soluţiona un conflict cognitiv deschis de către profesor prin enunţarea problemei.

Identificarea aspectelor neclare din lectura analizată este de asemenea o cale de a accesa şi forma ulterior metacogniţia. Cadrul didactic trebuie să adreseze elevilor întrebări de tipul: *Ce nelămuriri aveţi la această lectură?* sau *Precizaţi neclarităţile care au apărut ca urmare a citirii acestui text?*. Putem solicita elevilor noştri să povestească textul, să emită anumite judecăţi legate de text astfel încât putem identifica eroarea, nelămurirea acestuia în relaţia directă cu ceea ce a citit. Trebuie insistat pe faptul că în învăţare poate oricând apărea confuzia, iar acest aspect nu ţine de lipsa inteligenţei, ci de adaptarea subiectului învăţării la cunoştinţele noi. Expresia, *„din greşeli învăţăm”* va fi prezentă în mediul educaţional al clasei de elevi, pe principiul *încercare - eroare,* astfel încât pe lângă formarea competenţei metacognitive să asigurăm un management al eşecului care să nu afecteze procesul de instruire în care este angajat elevul de clase primare şi care să nu afecteze motivaţia.

Finalul fiecărei activităţi de lectură trebuie să conţină în mod obligatoriu întrebarea: *„Ce am învăţat astăzi?”*. Ca urmare a interogaţiei formulate, elevii trebuie să facă un rezumat al celor studiate, trebuie să ofere explicaţii şi detalii cu referire la noile cunoştinţe, trebuie să observe ce au reuşit şi ce mai au de îmbunătăţit în raport cu sarcinile enunţate.

În ceea ce priveşte îmbunătăţirea sau progresul în învăţare este de asemenea nevoie de implicarea profesorului care oferă sprijin, alternative şi soluţii pentru reuşită. O invitaţie de a descoperi împreună anumite aspecte neclare poate fi o modalitate eficientă de învăţare activă şi de dezvoltare metacognitivă. Hrănind în permanenţă curiozitatea celor mici, invitându-i într-un mediu colaborativ, făcându-i parteneri a-i învăţării şi împărtăşind efortul de adaptare permanentă la nou, asigurăm transferul strategiilor de ordin metacognitiv în internul micului şcolar care va face uz de acestea ori de câte ori situaţia o va impune.

Pentru a face vizibilă gândirea, vom insista în activităţile de lectură pe întrebări logice precum: *Ce te face să spui asta?, La ce te-ai gândit formulând această propoziţie?, Poţi argumenta alegerea făcută?, Ce crezi că ar putea funcţiona în situaţia dată?*, *Cum crezi că ar putea reacţiona colegul tău în situaţia dată?*. Întrebările metacognitive elucidează neînţelegerile şi conduc elevul către un comportament de învăţare transformaţională în spiritul „inteligenţei reflexive” după cum am putea denumi metacogniţia.

Chestionarul săptămânal ar putea reprezenta o metodă eficientă direcţionată metacognitiv. Acesta va cuprinde un set de întrebări care să contribuie la o educare globală a ceea ce ne dorim să formăm prin intermediul acestor acţiuni. Mai mult decât atât, această tehnică

Un posibil conținut al chestionarului săptămânal:

Întrebarea:	**Răspunsul tău:**
1. Ce am învățat mai ușor în această săptămână?	
2. Ce nu am reușit învăța? De ce?	
3. Ce metode am ales ca să învăț mai ușor?	
4. Ce am folosit atunci când am întâmpinat dificultăți de înțelegere sau de rezolvare a cerințelor?	
5. În ce moment al zilei am reușit să învăț mai ușor?	
6. Cum pot să-mi îmbunătățesc învățarea? Ce pot aduce nou astfel încât să fac învățarea mai ușoară?	

Toate intervențiile identificate mai sus pot constitui baza pentru dezvoltarea metacogniților la elevii din ciclul primar și totodată un mijloc de a face din subiecții învățării experți ai instruirii.

De asemenea, putem crea spații colaborative care să asigure dezvoltarea strategiilor de lucru performante și eficiente în învățare ca fundament metacognitiv. Pe principiu expert - novice, grupurile pot experimenta învățarea, pot înțelege metacogniția ca proces contribuind astfel la creșterea performanței în studiul individual. Este important ca școlarului mic să i se explice sau să i se vorbească despre metacogniție, să i se expună avantajele însușirii acestei „inteligențe reflexive asupra sinelui", să i se orienteze cunoașterea în funcție de această „gândire la gândire".

Dacă luăm în calcul și perioada dificilă pe care am traversat-o, respectiv învățământul online, putem spune că formarea competenței metacognitive devine de importanță strategică din perspectivă educațională.

Concluzii

Perspectiva învățării și asumării comportamentale a metacogniției este tot mai îmbrățișată de lumea cercetătorilor din domeniul pedagogic. Activarea proceselor metacognitive va conduce în mod evident la crearea de minți clare capabile să decodifice limbajul multilingvist al științelor din varii domenii ale cunoașterii umane.

Cadrul de manifestare a acestei dimensiuni a competenței „a învăța să înveți" va facilita traseul educațional al individului indiferent de stadiul dezvoltativ al vieții sale. Raportându-ne la actualele schimbări care au loc în societate, putem considera metacogniția - o resursă inepuisabilă de inteligență reflexivă necesară pentru progresul personal și profesional al individului.

Ciclul achiziţiilor fundamentale poate fi considerat începutul dezvoltării abilităţilor metacognitive. Reflectând în mod conştient asupra învăţării, elevul va avea garanţia succesului. A analiza în profunzime un text, a-i decodifica înţelesurile, a pune întrebări legate de structura acestuia şi a realiza conexiuni între cunoştinţele noi, experienţa de viaţă şi cunoştinţele anterioare înseamnă metacunoaştere, înseamnă acel *metalevel* al gândirii care va asigura autonomia, autodeterminarea, autocunoaşterea şi autodepăşirea celui care îl posedă.

Bibliografie

Cerghit, I., *Sisteme de instruire alternative si complementare: Structuri, stiluri si strategii*, Bucuresti: Ed. Aramis, 2002.
Giasson J., La Compréhension en lecture, Québec, Canada: Ed. G. Morin, 1990, p.255.
Henter, Ramona. 2016.*Metacogniția O abordare psiho-pedagogică*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.
Joița, Elena. (2002). *Educația cognitivă. Fundamente. Metodologie*. Iași: Editura Polirom.
Lester, F., Garofalo, J., The Role of Metacognition in Mathematical Problem Solving: A Study of Two Grade Seven Classes. Final Report.National Science Foundation, Washington DC, June 1989.
Oprea, C. L., *Strategii didactice interactive*. Bucuresti: EDP, 2008.

COMPOUND TOPONIMICAL PATTERNS. THE CASE OF THE UPPER JIJIA AREA

Bogdan Constantin ARCHIP,
PhD student, Stefan cel Mare University, Suceava

Abstract: Our research consist of the classification of the compound toponimical patterns in the Upper Jijia Area and the particular methods of the creation for each specified toponimical category.

Keywords: toponymy, appellative, anthroponymic, synchronic, semantic.

Introduction

În cadrul cercetărilor noastre privind toponimia diferitelor regiuni ale României, observaţiile ştiinţifice realizate au avut în vedere anumite criterii după care numele de locuri pot fi clasificate. Astfel, în cadrul demersurilor noastre de cercetare, am luat în considerare faptul că o clasificare a numelor topice, în cadrul disocierii acestora în categorii toponimice, este imperios necesară mai ales pentru observarea mijloacelor de formare a acestora. Un nume topic reflectă prin aspectul său anumite particularităţi care le definesc cel puţin din punct de vedere morfologic şi semantic.

1. Numele topice (compuse) alcătuite din doi termeni

1.1. Tipuri de nume topice compuse (cu prepoziţie)

- cu prepoziţia simplă *din* : *Din Cioate, Din Ciritei, Din Movile, Din Pădure, Din Vie*;

- cu prepoziţia simplă *după* : *După Holm, După Sat*;

- cu prepoziţia simplă *în: În Bahnă, În Cioate, În Coturi, În Hârtop, În Huci, În Lutărie, În Ochelari, În Pârloagă, În Pârloagă, În Podiș,În Ponoară, În Ponoare, În Prosia, În Sărături, În Sărături, În Silişte, În Tăuteşti, În Turda, În Ţarnă, În Ţoc, În Vizuini*;

- cu prepoziţia simplă *la* : *La Bahnă, La Barieră, La Bazine, La Bălneanu, La Bălţi, La Berdei, La Biserică, La Bolniţă, La Bordei, La Bordeie, La Brazi, La Budăi, La Buzilă, La Capac, La Caruz, La Cetate, La Cheliș, La Chiru, La Cimitir, La Cişmele, La Coşere, La Covată, La Cruce, La Dărângă, La Dărânga, La Dobrâvan, La Experienţă, La Fărcăşanu, La Fărăcăşanu, La Fântâni, La Fermă, La Grajduri, La Grind, La Grui, La Haltă, La Hârtoape, La Hârtop, La Hârtop, La Hlei, La Hodobărie, La Holm, La Hotar, La Iaz, La Imaş, La Izlaz, La Jacotă, La Livadă, La Livezi, La Lizieră, La Loturi, La Lozie, La Lutărie, La Măşcăteni, La Missir, La Moşie, La Movilă, La Ocoale, La Odaie, La Opust, La Pădurice, La Pătul, La Păsăteni, La Pietriș, La Pilat, La Pivnițe, La Plop, La Pod, La Ponoare, La Prâsnei, La Prepeleac, La Prisacă, La Puturosu, La Răchită, La Răchită, La Răchiţi, La Răscruce, La Rediu, La Releu, La Roşca, La Rupturi, La Sacramenţi, La Saivane, La Sărături, La Selişte, La Silişte, La Sondă, La Stadolă, La Stâlp, La Stână, La Stejari, La Stroişteni, La Şendreanu, La Table, La Toloacă, La Ţintirim, La Uluci, La Velniţă, La Vie, La Vişin, La Vizuini*;

- cu prepoziția simplă *pe*: *Pe Borcilă, Pe Budăi, Pe Cuha, Pe Imaș, Pe Nagâț, Pe Podiș, Pe Toloacă, Pe Țarină, Pe Țuguiata, Pe Țiclău*; formate

- cu prepoziția simplă *sub*: *Sub Coasta Cobicenilor*;

- cu prepoziția simplă *deasupra*: *Deasupra Grădinii, Deasupra Gropii*;

- cu prepoziția simplă *între*: *Între Bujeni*;

- formate cu prepoziția compusă *de la*: *De la Prisacă, De la Fântâna Țiganului*.

1.2.Tipuri de nume topice compuse (termeni multipli)

- alcătuit din (prepoziție) + numeral + substantiv este reprezentat de toponimul *La Trei Pietre*; *Trei Țăpoaie.*

1.3.Tipuri de nume topice compuse (descriptive)

- alcătuite din substantiv + adjectiv reflectă în mod amplu percepția complexă asupra aspectului general al arealului geografic învecinat așezărilor omenești din perspectiva afectivă, psihologică și chiar pragmatică a gândirii și mentalității fiecărui localnic; unele nume topice desemnează din punct de vedere semantic o aluzie cu trimitere la o caracteristică dominantă care a atras în mod special atenția localnicilor și cu ajutorul căreia au individualizat acel reper toponimic:

- culoarea este sugerată prin toponimele: *Balta Arsă, Calul Alb, Glodul Alb, Malul Galben, Malul Negru, Movila Arsă, Ochiul Alb*;

- dimensiunea: *Hatu Mare, Hârtopul Mic, Malu Mare, Movila Mare, Rediul Mic, Valea Adâncă, Valea Lungă*; o structură care oglindește prin semantica ei o pereche de antonime: *Valea cea Mare, Valea cea Mică*; câteva sintagme de forma" prepoziție + substantiv + adjectiv" care exprimă dimensiunea: *La Iazul Mare, La Iazul cel Mare*;

- vechimea: *Bulgăria Veche, Călugărenii Noi, Călugărenii Vechi,Vicolenii Mari, Vicolenii Mici; Cordărenii Noi, Odaia Veche, Satu Nou, Siliștea Veche, Țarina Veche*;

- forma: *Coasta Pietroasa, Coasta Râpoasă, Podu de Lut.*

1.4.Tipuri de nume topice compuse (binominale)

- alcătuite din substantiv + substantiv în nominativ:

- apelativ + toponim: *Balta Jijia, Coasta Durnești, Coasta Ponori, Dealul Cozancea, Dealul Mihăiasa, Hârtopul Cracalia, Hârtopul Bobulești, Hârtopul Horlaca, Valea Guranda*;

- apelativ + antroponim: *Bahna Gafencu, Coasta Vladiuc, Fântâna Mitipescu, Dealul David, Dealul Gararіu, Fântâna Buciuman, Movila Onofrei, Odaia Dărângu, Odaia Ovanescu, Pârâul Buliga, Poiana Pălănceanu, Torentul Cănănău, Valea Toma*;

1.5.Tipuri de nume topice compuse (nume+apelativ)

- alcătuite din substantiv comun + substantiv comun/nume propriu în cazul genitiv reprezintă un număr mare de sintagme cu doi termeni care exprimă în general ideea de posesie:

- apelativ + toponim: *Bahna Sloboziei, Coasta Jijiei, Coasta Sloboziei, Dealul Cobicenilor, Dealul Todirenilor, Hotarul Pietreștilor, Imașul Răusenilor, Podișul Viișoarei, Rediul Băbicenilor, Siliștea Crăciunenilor, Șesul Jijiei*;

- apelativ + apelativ: *Coada Bălții, Coasta Borcească, Coasta Crucii, Coasta Humăriei, Coasta Magaziei, Coasta Morii, Coasta Palatului, Coasta Prisăcii, Coasta Robului, Coasta Săliștii, Coasta Velniței, Coșarele Grecului, Fântâna Cucoanei, Fântâna Mocanului,*

Fântâna Precupeţei, Fântâna Rotarului, Gârla Morii, Gârla Ţiganului, Hârtopul Căldării, Hârtopul Odăii, Hîrtopul Olarului, Hârtopul Ulmilor, Movila Ploştii, Movila Turcului, Movila Ţiganului, Pârâul Grecilor, Pârâul Satului, Podişul Doamnei, Şesul Morii.

1.6. Tipuri de nume topice compuse (entopic+apelativ)

- alcătuite din substantiv-entopic + substantiv cu prepoziţie în acuzativ: Dealul din Podiş, Fântâna de la Coşarine, Fântâna la Lutărie, Hârtopul la Prâsnei, Iazul de la Groapă, Iazul de la Odaie, Movila de la Corjăuţi, Movila din Fundătură, Movila din Hotar, Movila din Iepărie, Movila din Ţarnă, Movila din Ţiclău, Pădurea la Ciritei, Pârâul din Hârtop, Podu de Lut.

1.7. Nume topice compuse alcătuite din trei sau mai multe cuvinte

- Substantiv + un toponim compus: *Coasta Hatu Mare, Coasta Hârtopul Horlaci, Lacurile Şurile Vechi*;

- Substantiv + substantiv + prepoziţie + substantiv în cazul genitiv: *Coasta Holmul Deasupra Huciului*;

- Substantiv + prepoziţie compusă + substantiv în cazul acuzativ: *Fântâna de la Coşarine, Iazul de la Groapă, Iazul de la Odaie, Movila de la Cărjăuţi*;

- Prepoziţie + substantiv + substantiv în cazul genitiv: *De La Fântâna Ţiganului,Din Coasta Viei; În Şesul Jijiei, La Capul Dealului, La Casa Cucului, La Cuibul Vulturului, La Fântâna lui Brânzei, La Fântâna lui Codiţă, La Hîrtopul Popii, La Podişul Prisăcii, La Râpa lui Budăi, La Via lui Donici, La Via lui Ştefan, La Via Ursului*.

2. Nume topice compuse formate cu ajutorul numelor de persoane (antroponimice)

2.1. Antroponimice alcătuite dintr-un singur termen

- care poate să fie un nume propriu în cazurile nominativ şi genitiv : *Alexandru, Apostol, Anistoroaiei, Belicioi, Borcea, Borcilă, Cănănău, Cazacului, Cernescului, Chiru, Costache, Costăchel, Coţoca, Culianului, Davidoaia, Dobrâvan, Dodu, Donici, Fircaoa, Frăsâna, Frăsinei, Galeanului, Ganciului, Gararіu, Godinescu, Gorschi, Hăţaşu, Hoţcu, Hrănaci, Hroboaia, Hulubei, Husiani, Ianoaiei, Iasencu G., Iepurenilor, Ioana, Luca, Macrei, Mateiani, Missir, Nagâţ, Negriceanu, Nichitei, Novaci, Olenic, Pomparău, Popei, Porcăreţ, Porcăreţilor, Prâsneac, Răileanu, Roşca, Rusu, Saulea, Săcrierului, Săvescu, Săvescului, Scutelnicu, Şurubaru, Tărnăuceanu, Tenacache, Teodorescu, Tinca, Trosna, Tudor, Turcu, Ţiclău, Ungureanu, Ungureanului Vasile, Văleanca, Vârlan, Victoria, Vorniculuі*.

2.2. Antroponimice alcătuite din doi sau mai mulţi termeni

Acestea reprezintă de obicei, pe de o parte un entopic, un punct de reper pentru comunitatea locală alături de un nume propriu nume, prenume sau nume şi prenume (mai rare), pe de altă parte sugerează, din punct de vedere al alăturării lor semantice, proprietatea sau calitatea locului desemnat:

- toponime care sunt alcătuite din entopic + substantiv propriu în cazul nominativ: *Bahna Gafencu, Coasta Missir, Fântâna Mitipescu, Dealul David, Dealul Gararіu, Faţa Balaban, Fântâna Bucan, Fântâna Buciuman, Fântâna Iasencu, Fântâna Măriuţa, Fântâna Petra, Moara Borcili, Movila David, Movila Onofrei, Movila Topală, Odaia*

Dărângu, Odaia Ovanescu, Pârâul Buliga, Podişu Armeanu, Poiana Pălănceanu, Şesul Borcili, Torentul Cănănău, Valea Toma.

- toponime alcătuite din entopic + substantiv propriu în cazul genitiv articulat cu articolul hotărât „lui", proclitic: *Bulgăria lui Bolocan, Dâlma lui Ouatu, Dâlma lui Şendreanu, Dealul lui Anton, Dealul lui Buzilă, Dealul lui Eşanu, Dealul lui Lupaşcu, Dealul lui Mandachi, Dealul lui Matei, Dealul lui Onofrei, Dealul lui Vasilică, Dealul lui Vârlan, Dealul lui Vasilică, Dealul lui Vârlan, Fântâna lui Aniţa, Fântâna lui Apostol, Fântâna lui Brânzei, Fântâna lui Chihăiţă, Fântâna lui Codiţă, Fântâna lui Dădăeaşi, Fântâna lui Drughe, Fântâna lui Eşanu, Fântâna lui Ţibichi, Fântâna lui Ţucuş, Hârtopul lui Ciulei, Hârtopul lui Curcuţă, Hârtopul lui Voitic, Holmul lui Leonte, Holmul lui Voitic, Iazul lui Călin, Iazul lui Eşanu, Iazul lui Curcuţă, Iazul lui Iancu, Iazul lui Luca, Iazul lui Morţun, Iazul lui Păun, Iazul lui Ştefan, Iazul lui Vârlan, Lanul lui Topală, Lutăria lui Neamţu, Movila lui Ciofu, Movila lui Mandachi; Movila lui Morţun, Movila lui Rădulescu, Odaia lui Broinştan, Pârâul lui Carla, Pârâul lui Ciulei, Pârâul lui Corlat, Pârâul lui David, Pârâul lui Eşanu, Pârâul lui Martin, Pârâul lui Morţun, Pârâul lui Onofrei, Pârâul lui Păiuş, Pârâul lui Corlat, Podul lui Anton, Podul lui Stamate, Poiana lui Carla, Ponoarele lui Puhăcel, Valea lui Borcilă, Valea lui Budăi, Valea lui Carla, Valea lui Călin, Valea lui Corlat, Valea lui David, Valea lui Eşanu, Valea lui Luca, Valea lui Morţun, Valea lui Onofrei, Valea lui Păiuş* şi substantiv propriu în cazul genitiv articulat cu articol hotărât enclitic: *Fântâna Bordeienilor, Fântâna Donicioaiei, Hotarul Pietreştilor, Poiana Popii, Via Donicioaiei, Via Iepurenilor*;

- toponime alcătuite din entopic + articolul hotărât „lui" + substantiv nume propriu, compus din doi termeni: *Dealul lui Vasile Jitaru, Dealul lui Ştefan Turcu, Fântâna Dascălului Mitipescu; Fântâna lui Teodosie Călugărul, Fântâna lui Nicolae Iordache, Fântâna lui Ştefan Turcu, Hârtopul lui Toader a Ilenii, Odaia lui Mihai Grecul*, *Pârâul lui Toader a Ilenii*.

- toponime alcătuite din entopic + prepoziţie simplă + nume propriu**:** *Fântâna la Burlacu, Fântâna la Scutelnicu.*

- toponime alcătuite din prepoziţia simplă „la" + entopic + nume propriu în cazul genitiv care exprimă posesia sau punctul de reper**:** *La Fântâna lui Brânzei, La Fântâna lui Codiţă, La Hârtopul Popii, La Râpa lui Budăi.*

- toponime alcătuite din prepoziţie + entopic + nume propriu în cazul nominativ: *La Fântâna Măriuţa, La Podu Armanu*.

2.3. Nume topice, antroponimice psihologice

2.3.1.Toponime alcătuite dintr-un singur termen în cazul genitiv: *Cazacului, Chiaburului, Cucoanei, Jianului, Moscalului, Ţiganului, Ţigăncii*.

2.3.2. Toponime alcătuite din doi termeni cu sau fără prepoziţie: *De la Fântâna Ţiganului, Gârla Ţiganului, Lanul Ţiganului, Movila Ţiganului.*

2.3.4. Alte toponime, antroponimice**:**

- desemnează atribuţii ale locuitorilor în comunitate: *Călugăriţa, Ciobanului, Morarului, Olarului, Vatafului, Vornicului*. Am observat că o mare parte din numele topice din locurile cercetate din valea superioară a Jijiei este reprezentată de antroponime, în

număr considerabil, astfel încât acestea se pot include în grupe, fiecare grupă indicând *hidronime*, cu subgrupele:

- *potamonime* (< fr. potamo-, nume de ape curgătoare) *Pârâul Buliga, Pârâul lui Carla, Pârâul lui Ciulei, Pârâul lui Corlat, Pârâul lui David, Pârâul lui Eşanu, Pârâul lui Martin, Pârâul lui Morţun, Pârâul lui Onofrei, Pârâul lui Păiuş, Pârâul lui Toader a Ilenii, Pârâul lui Vasile.*

- *emergotoponime* (< lat. *emergere*-), *emergenţă,* (hidrol.) „ieşire a apelor subterane la suprafaţă sub formă de izvor" (cf. DEXI, p. 647): *Fântâna Lui Apostol, Fântâna lui Brânzei, Fântâna lui Teodosie Călugăru, Fântâna lui Chihăiţă, Fântâna lui Codiţă, Fântâna lui Dădăeaşi, Fântâna lui Drughe, Fântâna lui Eşanu, Fântâna lui Nicolae Iordache, Fântâna lui Mardu, Fântâna lui Mititelu, Fântâna lui Nechita, Fântâna lui Păiuş, Fântâna lui Teodosie Călugărul, Fântâna lui Ştefan Turcu, Fântâna lui Ţibichi, Fântâna lui Ţucuş*.

- *nume de iazuri*: *Iazul lui Călin, Iazul lui Eşanu, Iazul lui Curcuţă. Iazul lui Iancu, Iazul lui Luca, Iazul lui Morţun, Iazul lui Păun, Iazul lui Vârlan*.

Conclusions

Numele topice compuse nu conturează absolut identitatea unui segment al unităţii geografice proprii până când nu devin *etichete* definitorii ale unor particularităţi specifice arealului geografic desemnat. În consonanţă cu cele spuse anterior, am considerat necesar să prezentăm şi o altă perspectivă în direcţia căreia se formează numele topice compuse în arealul superior al Jijiei.

REFERENCES

BALAN, T. „Documente bucovinene", vol. IV, Bucureşti, 1941, pag. 164-165.
BÎRLEANU, Consecinţe = Idem, Consecinţe lingvistice ale mişcărilor de populaţie românească din Transilvania în Moldova şi Bucovina, în AnL, tom. XXV, Iaşi, 1976.
BÎRLEANU, Ion-Horia, Emigrări ardeleneşti la est de Carpaţi. Consecinţe lingvistice, Editura Sedcom Libris, Iaşi, 1998.
BÎRLEANU, Ion-Horia, Graiurile din Valea Şomuzului Mare I. Formarea numelor de sate, Iaşi, Editura „Sedcom Libris", 1999.
BÎRLEANU, Ion-Horia, Graiurile din Valea Şomuzului Mare II. Fonetica, Editura Sedcom Libris, Iaşi, 2000.
BÎRLEANU, Ion-Horia, Vasile Pavel, Atlasul lingvistic român pe regiuni. Basarabia, Nordul Bucovinei, Transnistria, volumul I, Chişinău, «Ştiinţa», 1993, 102 hărţi lingvistice, recenzie în "Revista de lingvistică şi ştiinţă literară", nr. 5 (155), 1994, Chişinău, 1994, p. 98-101.
BÎRLEANU, NALR. Moldova şi Bucovina = Idem, Noul Atlas lingvistic al României. Moldova şi Bucovina, vol. I, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1987, recenzie în "Mitropolia Moldovei şi Sucevei", anul LXIV, nr. 3, Iaşi, 1988, p. 121-124.
BOGDAN, I., „Documentele lui Ştefan cel Mare", vol. I-II, Bucureşti, 1913-1914
BOGDAN, Ioan, Documentele lui Ştefan cel Mare, vol. I, Atelierele Grafice Socec, Bucureşti, 1913.
BOLOCAN, Gh., Toponime compuse: modele de prepoziţii, în LR, XXVII, 1978, nr.1.
BORZA, Al. Dicţionar etnobotanic, cuprinzând denumirile populare româneşti şi în alte limbi ale plantelor din România, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1968.
BREBAN, Vasile, Dicţionar general al limbii române, Ediţie revăzută şi adăugită, Editura Enciclopedică, Bucureşti, vol. II, 1992.

BULGĂR, Gheorghe, Constantinescu-Dobridor, Gheorghe, Dicţionar de arhaisme şi regionalisme, vol. I (A – O), vol. II (P – Z), Editura Saeculum Vizual, Bucureşti, 2005.
BUREŢEA, Emilian N., Contribuţii la studiul toponimiei româneşti, Editura Universitaria, Craiova, 1994.
CANTEMIR, D., „Descrirea Moldovei", Bucureşti, 1956
COJOCARU, Vald, Toponimia Văii Mijlocii a Trotuşului. Dinamica structurilor toponimice, Iaşi, Casa Editorială Demiurg, 2005.
CONEA, Ion, Toponimia. Aspectele ei geografice, în Monografia geografică a R. P. Române, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1960.
CONEA, Ion, Vrancea. Geografie istorică, toponimie şi terminologie geografică, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1993.
Consignaţiunea generalului-comandant Carol de Enzemberg, ianuarie 1779.
COSTĂCHESCU, M., „Documente moldoveneşti de la Ştefăniţă voievod", vol.I, Iaşi, 1931
COSTĂCHESCU, M., Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare, vol. I (1374-1437); vol. II (1438-1456), "Viaţa Românească", Iaşi, 1931-1932.
COSTĂCHESCU, Mihai, Documente de la Ştefan cel Mare, Iaşi, 1948.
COSTĂCHESCU, Mihai, Documente moldoveneşti de la Ştefan cel Mare, Iaşi, 1933.
COSTĂCHESCU, Mihai, Documente moldoveşti înainte de Ştefan cel Mare, vol. I, Iaşi, 1932.
COŞERIU, Eugen, Semantică cognitivă şi semantică structurală, în Prelegeri şi conferinţe (1992-1993), supliment la „Anuarul de lingvistică şi istorie literară", Tomul XXXIII (1992-1993), Iaşi, 1994.
CUCU, V., "Caracteristicile geografice ale satului românesc", rev. Terra, nr.6, Bucureşti, 1972
DENSUSIANU, Ovid, Opere, vol. I, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968.
DIACONOVICI, C., Enciclopedia românească, tom. I, Editura şi Tipografia lui W. Krafft, Sibiu, 1898, p. 78.
Dicţionarul explicativ al limbii române, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1975.
Dicţionarul Ortografic, Ortoepic şi Morfologic al Limbii Române (DOOM); Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Univers Ensciclopedic, 2005.
Dicţionarul toponimic al României. Oltenia (lucrare colectivă), vol. I-III, Editura Universitaria, Craiova, 1993-2002.
Documenta Romaniae Historica. A. Moldova, vol II (1449 - 1484), Volum întocmit de Leon Şimanschi în colaborare cu Georgeta Ignat şi Dumitru Agache, Editura Academiei R. S. R., Bucureşti, 1976.
Documenta Romaniae Historica. A. Moldova, vol. I (1384 - 1448), Volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi L. Şimanschi, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1975.
Documenta Romaniae Historica. A. Moldova, vol. III, (1487 – 1504), Volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi N. Ciocan, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1980.
Documente privind istoria României. A. Moldova, secolele XIV-XV, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, vol. I, 1951.
Documente privind Istoria României. Secolele XIV– XV, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, vol. I, 1951, p. 3.
DRĂGANU, Nicolae, Toponimie şi istorie, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul", 1928.
FRUNZESCU, D., Dicţionar topografic şi statistic al României, Bucureşti, 1872.
GIURESCU, C. C., Marele Ştefan, în revista „Tribuna", nr. 27 din 7 iulie 1966, p. 6.
GOICU, Viorica, Structura numelor de locuri din Valea Almăjului, în SO, 1981, nr. 2.
GONŢA, Alexandru I., Satul în Moldova medievală, Instituţiile, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986.
GROZA, Liviu, Elemente de lexicologie, Editura Humanitas Educaţional, Bucureşti, 2004.
HACQUET, Balthasar, Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie în Carpaţii Daciei (1788 - 1789), Centrul de Studii Bucovina, Editura Septentrion, Rădăuţi, 2002.
HAJDEU, B. P., Etymologicum Magnum Romaniae, Dicţionarul limbii istorice şi poporane a românilor, Tom lll, ed. Minerva, Bucureşti, 1976.

HURMUZAKI, Eudoxiu, Acte şi scrisori din arhivele oraşelor ardelene (Bistriţa, Braşov, Sibiu): 1358-1600, publicate după copiile Academiei Române şi tipărituri de N. Iorga, Atelierele grafice Socec & Comp, Partea 1, 1911.

SPECIFIC FEATURES OF OFFICIAL DOCUMENTS STYLE AS REFLECTED IN LEGAL LANGUAGE

Marta-Teodora Boboc
Lecturer, PhD, University of Bucharest

Abstract: Abstract: This paper seeks to address the complex question of legal language, as a crucial part of social interaction at formal, administrative level. The theoretical part focuses on three main elements – legal discourse, legal texts and legal translation, while the practical part provides several examples for each of the abovementioned components. A significant amount of the given article is dedicated to defining and classifying key concepts in legal terminology, using various resources of both Romanian and foreign researchers, as well as to examining certain difficulties that emerge in translation process, thus requiring specific translation strategies and methods and implying an interdisciplinary approach, as this is a matter of great interest not only for legal professionals, but also for linguists all around the world.

Keywords: legal terms, legal texts, legal discourse, translation methods, official documents style

Stilul oficial-administrativ a apărut odată cu primele documente oficiale și primele texte legislative, fiind unul dintre cele mai vechi și mai conservatoare stiluri funcționale. Dovadă a acestui fapt sunt diverșii termeni de origine latină din domeniul juridic, cum ar fi: *actio in rem* (acțiune cu privire la un bun), *bona-fide* (bună-credință), *causa proxima* (cauză apropiată, scopul imediat) etc. (Apud Rădulețu, Săuleanu, 2011). Întrucât acest stil deservește sferele de activitate juridică și economică, limbajul utilizat este cel întâlnit în formularea diverselor acte și documente, emise de diverse organe de stat și care se adresează fie persoanelor fizice, fie instituțiilor, firmelor, întreprinderilor etc.

Stilul oficial administrativ se divide în trei substiluri – *legislativ*, *administrativ* și *diplomatic* (Iurac, 2004, p. 91). În general, textele care aparțin stilului oficial-administrativ apar sub formă scrisă, dar sunt și situații în care anumite discursuri orale se înscriu în aceeași categorie.

Acest stil funcțional se distinge prin *concizie*, *claritate*, *caracterul laconic și standardizat*, *registrul neutru*, fiind singurul care se caracterizează atât printr-o structură fixă[1], cât și prin necesitatea unor formulare specifice, elaborate pe baza unui lexic bogat în *clișee* și *termeni birocratici*, prin intermediul căruia se oferă indicații clare cu privire la modalitatea de completare a lor (Bușmachiu, 2012, p. 131).

Din punct de vedere lexical în stilul oficial-administrativ, la fel ca în cel științific, prevalează substantivele, de exemplu: rus. *меры по регулированию производительности труда на предприятиях в условиях стагнации экономики* – eng. *labour productivity regulation measures in enterprises during economic stagnation* – rom. *măsuri de reglare a productivității muncii în întreprinderi, în condițiile stagnării economiei*, iar adresarea față de persoane se face conform titulaturii sau funcției pe care acestea o dețin. De asemenea, deseori

[1] La fel ca în cazul stilului științific, unde diversele cercetări sunt segmentate în capitole, subcapitole, secțiuni și paragrafe, legile sunt clar segmentate în capitole, articole și alineate.

apar prescurtări și abrevieri, ca de exemplu: *зам.* (rus. *заместитель* – eng. *deputy* – rom. *adjunct*), rus. *ООН* (eng. *UN* – rom. *ONU*), rus. *ЕС* (eng. *EU* – rom. *UE*) etc. Foarte des întâlnim și termeni ca rus. *нижеподписавшийся* – eng. *undersigned* – rom. *subsemnatul* ori rus. *вышеуказанный* – eng. *aforementioned* – rom. *antemenționat* sau denumiri prestabilite ale reprezentanților organelor de stat: rus. *Ваша честь* – eng. *Your Honour* – rom. *Onorată instanță*.

În ceea ce privește pronumele, spre deosebire de stilul științific, unde este des întrebuințată persoana I, plural (rus. *мы* – eng. *we* – rom. *noi*), în cadrul stilului oficial-administrativ apare cu preponderență persoana a III-a, singular (rus. *он* – eng. he – rom. *el*, rus. *она* – eng. *she* – rom. *ea*).

Stilul oficial-administrativ este, la rândul său, marcat de un lexic specific, cuprinzând sintagme de tipul: rus. *свидетельство о рождении* – eng. *birth certificate* – rom. *certificat de naștere*, rus. *водительские права* – eng. *driving licence* – rom. *permis de conducere*, rus. *трудовая книжка* – eng. *employment record* – rom. *carte de muncă*, rus. *принять меры* – eng. *to take measures / action* – rom. *a lua măsuri*, rus. *нести ответственность за* – eng. *be held responsible / be liable for* – rom. *a purta responsabilitatea pentru* etc.

Când se pune în discuție materialul cu conținut juridic, trebuie clarificate de la bun început conceptele cheie cu care se operează, și anume: **discursul** juridic, **textul** juridic și **traducerea** juridică.

I. Discursul juridic:

Discursul juridic reprezintă totalitatea actelor de comunicare, ce au loc într-un cadru instituțional clar delimitat și al căror scop sunt stabilirea, implementarea și explicarea unor norme de drept (Șlepnev, 2018, p. 175). De asemenea, el mai poate fi definit ca tip de discurs instituțional, interacțiune a instituțiilor cu profil juridic (procuratură, curte judecătorească, Parlament, cabinete de avocatură, notariate etc.), care are ca parametri esențiali particularitățile statutare ale participanților la procesul de comunicare (instanță – acuzat, avocat – acuzat, instanță – avocat), scopul comunicării (constând în identificarea circumstanțelor comiterii infracțiunii, dovedirea vinovăției sau a nevinovăției suspectului) și locul în care se desfășoară procesul de comunicare (închisoarea, sala de judecată). Acesta este un tip de discurs argumentativ, cu un înalt grad de formalitate și o structură rigidă. (Kosonogova, 2015, p. 63).

În prezent, discursul juridic este interpretat și ca „*rezultat al activității cognitive a ființei umane în sfera juridică, verdict verbal al polarizării lumii, care necesită organizarea temeinică și interpretarea adecvată a informațiilor disponibile și care se află în strânsă legătură cu capacitatea participanților de a analiza și sintetiza aceste informații*” (Kolesnikova, 2007, p. 5).

Discursul juridic presupune comunicarea atât între specialiști, cât și de la specialist la nespecialist, cu condiția ca aceasta să aibă loc într-un context instituțional. În bibliografia de profil cercetătorii identifică trei până la cinci tipuri de discurs juridic: *legislativ* (sau normativ), *judiciar*, *doctrinar*, *administrativ* și *particular*. G. Cornu, jurist de origine franceză, exclude din această categorie discursul *doctrinar*, considerând că din discursul de această natură fac parte numai expunerile care au ca scop crearea sau implementarea unui cadru juridic (Cornu, 1990, p. 21), dar adaugă discursul *popular* (sub

formă de maxime din sfera juridică), precizând totodată că există chiar și un limbaj juridic *nonverbal*. Pornind de la această premisă, alți exegeți aduc în atenție și *jargonul* specific juriștilor, în pofida concepției acceptate pe scară largă că, în sfera juridică, acuratețea și obiectivitatea trebuie menținute tocmai prin evitarea (dacă nu chiar excluderea totală) a lexicului cu nuanțe expresive, ceea ce îi conferă discursului juridic un caracter mai curând tern și rigid (Mironenko, 2018, p. 78).

O tipologie mai amplă a genurilor de discurs juridic este cea oferită de D. I. Șlepnev, care enumeră nu mai puțin de opt grupe (Șlepnev, op. cit., p. 186-187):

1. Discursul normativ al puterii legislative și executive (sau, pur și simplu, discurs normativ), categorie în care intră actele normative ce vizează administrațiile locale, statul în ansamblul său, dar și relațiile interstatale și pentru care tipul specific de text îl reprezintă *legile*.

2. Discursul administrativ particular, prin care se au în vedere actele decizionale ale puterii executive, care, spre deosebire de categoria anterioară, nu vizează o gamă largă de receptori, de exemplu: *ordonanțele* de Guvern și diverse *ordine* ale ministerelor.

3. Discursul procesual, legat de aplicarea normelor juridice de către organele competente, precum și de asigurarea și păstrarea ordinii, de respectarea legislației în vigoare. Tipul specific de text, în acest caz, este *hotărârea judecătorească*.

4. Discursul doctrinar, vizând doctrina de drept în sensul său restrâns, adică lucrările științifice de prestigiu, care propun alternative de soluționare a litigiilor, dar și bibliografia caracteristică și necesară instituțiilor de învățământ cu profil juridic.

5. Discursul corporatist, care cuprinde regulile ce stabilesc conduita într-o anumită întreprindere sau organizație și pentru care textul reprezentativ este *statutul (actul constitutiv)*.

6. Discursul contractual, prin care se stabilesc clauzele contractuale, reprezentat de documentația specifică, incluzând lista cu *oferta, formularul de comandă, corespondența* aferentă.

7. Discursul-șablon, care fixează statutul juridic al unui subiect concret, precum și regimul căruia se supun obiectele din posesia acestuia, situație în care texte ilustrative pot fi considerate: *certificatul de naștere, certificatul de căsătorie, diplomele de studii, adeverințele, evidența contabilă, facturile, apostilele* etc.

8. Discursul parajuridic, în care se încadrează *materialele pe teme juridice*, incluse în mass-media, cuvântările juriștilor, precum și *regulamentele* de nivel „inferior”, adică normele care vizează conduita în magazine, hoteluri ori pe plajă.

Principala diferență între limbajul juridic și limba literară cotidiană o constituie faptul că el „*se formează, se dezvoltă și funcționează în cu totul alt sistem de semnificații, pe care, pentru a-l stăpâni corespunzător, sunt necesare atât un vast bagaj terminologic aprofundat, cât și alte concepte comunicaționale esențiale și un fond lingvistic solid*” (Golev, 2006, p. 19). După cum afirmă V. B. Isakov, limbajul juridic se distinge prin simplitate și consistența structurilor gramaticale, care exclud ambiguitatea. (Isakov, 2000, p. 65). La rândul său, N. B. Isolahti remarcă faptul că discursul normativ este exprimat în propoziții narative ample, care conțin trimiteri directe sau implicite la ordinea de drept, îndeplinind astfel o funcție de *identificare* a stării de fapt și una *prescriptivă*, cu privire la cum trebuie aceasta să fie remediată (Isolahti, 2008, p. 89). Printre particularitățile limbajului juridic M. M. Mușcinina

enumeră elemente ca: *nivelul înalt de abstractizare a noțiunilor juridice* (spre deosebire de domeniile specializate cum sunt tehnica și științele naturii, unde termenii denumesc obiecte concrete și pot fi ilustrați grafic, limbajul juridic operează cu noțiuni abstracte și creează conexiuni între acestea) ori *legătura strânsă dintre domeniul juridic per se și limba națiunii respective* (acesta fiind singurul instrument prin care sunt exprimate noțiunile abstracte și cu care lucrează juriștii) (Mușcinina, 2004, p. 21). În acest sens, se poate vorbi chiar și de o mentalitate juridică de sine stătătoare, care înglobează „*arhitectura culturală unică a diverselor nuanțe semantice, structuri convenționale, înclinații, prejudecăți, atitudini, modele comportamentale și tipare de evaluare, care stau la baza decodificării colective sau individuale a textelor juridice*" (Malinova, 1997, p. 15).

În ceea ce privește sistematizarea termenilor utilizați în discursul juridic, aceștia se pot diviza în mai multe categorii. *Dicționarul enciclopedic juridic al limbii ruse* (1999) îi clasifică în funcție de gradul de inteligibilitate / accesibilitate:

- termeni *comuni* – care se utilizează în comunicarea cotidiană și sunt accesibili majorității populației, de exemplu: rus. *беженец* – eng. *fugitive* – rom. *fugar*, rus. *свидетель* – eng. *witness* – rom. *martor*, rus. *работодатель* – eng. *employer* – rom. *angajator*, rus. *работник* – eng. *employee* – rom. *angajat*;
- termeni juridici *specializați*, cum ar fi: rus. *необходимая оборона* – eng. *self-defense* – rom. *autoapărare*, rus. *исковая давность* – eng. *limitation of action* – rom. *prescriere*;
- termeni *tehnici* – pe care juristul trebuie să îi cunoască, ei putând avea legătură cu sfera juridică și apărând în litigiile ce se cer a fi soluționate, chiar dacă în esență aparțin unui alt domeniu de activitate: rus. *недоброкачественная продукция* – eng. *poor quality products* – rom. *produse de slabă calitate*, rus. *врачебная ошибка* – eng. *(medical) malpractice* – rom. *malpraxis*.

În opinia L. Tkaciovei (Apud Tkaciova, 1987), toți termenii din domeniul juridic pot fi împărțiți în două categorii, și anume:

- termeni *simpli* (alcătuiți dintr-o singură componentă): rus. *аукцион* – eng. *auction* – rom. *licitație*, rus. *залог* – eng. *bail* – rom. *cauțiune*;
- termeni *compuși* (sau *complecși*, formați din două, trei, patru sau chiar mai multe componente): rus. *налогоплательщик* – eng. *taxpayer* – rom. *contribuabil* (în limbile rusă și engleză acesta este un termen compus – *налог* + *плательщик* / *tax* + *payer*, dar în română este un termen simplu – *contribuabil*), rus. *вождение в состоянии алкогольного опьянения* – eng. *driving under the influence* – rom. *conducere sub influența băuturilor alcoolice*.

Acești termeni intră și în componența diferitelor unități frazeologice, cu sens unitar și structură lexico-sintactică fixă, a căror transpunere din LS în LȚ comportă dificultăți semnificative.

„*Frazeologismul este o expresie idiomatică alcătuită pe modelul îmbinărilor de cuvinte, care în plan semantic și gramatical funcționează în mod asemănător simplelor cuvinte. La nivel cotidian, el îndeplinește câteva funcții: comunicativă, cumulativă și evaluativă, în timp ce odată devenit parte integrantă a actelor normative dobândește noi valențe – nominativă, structurală și pragmatică. Frecvența utilizării frazeologismelor în sfera juridică depinde într-o mare măsură de nișa în care acestea apar (la interogatorii, în*

procedurile de urmărire penală, în aplicarea actelor normative, în instanță etc.)." (Voronțova, 2011, p. 44-45).

Ținând cont de nivelul corespondențelor dintre unitățile frazeologice ale LS și LȚ, ele se pot clasifica în două grupe, și anume:

1. Frazeologisme *totale*, net mai facil de redat interlingvistic, sunt cele care corespund ca sens, structură lexico-gramaticală și expresivitate stilistică, de exemplu: rus. *грабёж среди бела дня* – eng. *highway robbery* – rom. *jaf la drumul mare*, rus. *отмывать деньги* – eng. *to launder money* – rom. *a spăla bani*, rus. *презумпция невиновности* – eng. *presumption of innocence* – rom. *prezumția de nevinovăție*, rus. *причинить ущерб* – eng. *to cause damage* – rom. *a provoca daune* etc.

2. Frazeologisme *parțiale*, care nu corespund la nivelul unuia sau mai multor parametri (formă, configurație gramaticală ori registru stilistic) și care se împart în trei segmente:

- unități frazeologice cu același sens și cu aceeași conotație stilistică, dar cu structură lexicală diferită: rus. *дать взятку* – eng. *to grease one's palm* – rom. *a da mită*, rus. *отбывать срок* – eng. *to do time* – rom. *a face închisoare*;
- unități frazeologice care corespund ca sens, expresivitate, colorit stilistic și structură lexicală, dar în cadrul cărora diferă fie numărul de componente, fie topica lor: rus. *смотреть сквозь пальцы* – eng. *to turn a blind eye* – rom. *a închide ochii / a se face că nu vede*, rus. *брать закон в свои руки* – eng. *take the law into one's own hands* – rom. *a-și face singur dreptate*, rus. *вне всяких разумных сомнений* – eng. *beyond reasonable doubt* – rom. *dincolo de orice îndoială rezonabilă*;
- unități frazeologice care nu corespund ca nuanță stilistică: rus. *остаться безнаказанным* – eng. *to get away with murder* – rom. *a rămâne nepedepsit*, rus. *завести соучастник* – eng. *to get a partner in crime* – rom. *a avea un complice*.

II. Textul juridic:

Ajungând acum la cea de-a doua componentă cheie, textul juridic, se impune să operăm de la bun început distincția între *textul* juridic și *documentul* juridic, întrucât ele nu sunt echivalente, documentul reprezentând în sine un tip de text, căci odată întocmit într-o formulă tipizată, prestabilită, actul juridic are anumite implicații legale. Raportarea la textele juridice variază în funcție de o serie de factori, și anume: apartenența lor la un anumit stil funcțional (în speță, cel oficial-administrativ) și la o anumită structură organizatorică de tip juridic, caracterul lor *prescriptiv* sau *descriptiv* ori forma discursului (respectiv, scrisă sau orală). Textele juridice au un caracter conflictual în planul conținutului, se conturează ca o sinteză morfo-lexico-sintactică aparte și reprezintă un punct de mare interes atât pentru juriști, cât și pentru lingviști. (Krivoruciko, 2015, p. 31-32).

I. S. Alekseeva notează că „*textul juridic este asemănător atât cu cel științific, cât și cu textul de tip instrucțiune, deoarece îndeplinește o funcție cognitivă și una prescriptivă, având caracter tautologic, materializat în repetarea în fiecare frază a substantivului ce desemnează subiectul / obiectul de interes și a evitării apelului la sinonime*". În plus, mai precizează autoarea, „*obiectivitatea discursului juridic se asigură prin prevalența timpului prezent al verbelor și prin intermediul construcțiilor pasive*", în timp ce funcția prescriptivă se realizează prin utilizarea verbelor modale, care arată necesitatea sau posibilitatea.

(Alekseeva, 2001, p. 217). Tot printre coordonatele de bază ale textului juridic se menționează și „*varietatea structurilor sintactice, a tipurilor de conexiuni logice și preponderența construcțiilor condiționale*" (Ibidem, p. 219). Dintr-un atare tip de text lipsesc prescurtările, iar numeralele sunt indicate, de regulă, în litere și nu în cifre.

Textele juridice pot fi de mai multe feluri, dintre care amintim (Dubrovina, Sakoveț, 2020, p. 88):

- textele din sfera legislativă (legile, ordinele administrative, actele constitutive, hotărârile etc.) și completări / modificări (amendamente) ale acestora;
- texte privitoare la organizarea și administrarea justiției (rechizitorii, documentele pregătite de avocat pentru proces, discursul / protocolul în instanță, expertiza, declarațiile, plângerile, testamentele etc.);
- texte procedurale (codurile de procedură, sentințele judecătorești, decretele);
- textele referitoare la aplicarea legii (ordinele, mandatele de percheziție și arestare, titlurile executorii);
- textele de drept contractual (contractele și regulamentele);
- actele notariale (certificate, atestări, evidențe notariale);
- lucrări științifice din domeniul jurisprudenței și din sfera educațională (manuale, articole, dicționare, studii de caz).

O altă clasificare este cea propusă de cercetătorii M. Politis și M. Canellopoulou-Botti (Politis, Canellopoulou-Botti, 2000, p. 2), potrivit căreia texte juridice sunt considerate:

- textele ce conțin norme de drept (convenții, Constituția, legile, ordonanțele);
- textele care conțin informații referitoare la aplicarea normelor de drept (ca de exemplu, ordinele administrative și cele judecătorești);
- orice text cu implicații legale, așa cum sunt contractele, testamentele, mărturiile și orice alte documente care aparțin de dreptul penal, civil sau administrativ;
- texte interpretative sau texte de natură doctrinară;
- texte de popularizare a informației cu caracter juridic, articole de profil publicate în diverse reviste și editoriale.

În contrast cu cele enunțate mai sus, Claude Bocquet (Bocquet, 2008, p. 27) indică o tipologie mai restrânsă, care cuprinde doar trei versiuni: texte normative, texte ce rezultă din reglementările care fac referire la normele de drept și texte care țin de interpretarea legii.

Pe lângă atari taxonomii, un rol fundamental îl are și *pragul / stadiul juridic* al textului. N. D. Golev introduce în bibliografia de specialitate o ierarhizare cvadruplă (Golev, 2000, p. 10-12):

- texte cu un grad *înalt* de „*juridicizare*"[2], în care termenii juridici se regăsesc din abundență, așa cum se întâmplă, de pildă, în cazul legilor;
- texte cu un nivel *mediu* de juridicizare, cum sunt cele în care este stipulată norma de aplicare a legii;

[2] Noțiunea de *juridicizare* (în original, rus. *юридизация*) apare pe numeroase site-uri de profil, unde desemnează pătrunderea tot mai pronunțată în mentalitatea umană și întreaga societate a tendinței de a recurge la soluționarea în instanță a diverselor litigii, precum și a intensificării birocrației în sfera normativă, dar ea nu figurează (încă) în Dicționarul Explicativ al Limbii Române (ediția a II-a, revăzută, din 2012).

- texte cu nivel *scăzut* de juridicizare (de gradul trei – dacă sunt texte compuse de nespecialiști, dar care au caracter juridic și de gradul patru – când este vorba de texte redactate în afara cadrului juridic, dar care au fost asimilate acestuia din motive obiective).

III. Traducerea juridică:

Cum gradul de saturație a textului cu termeni juridici îi imprimă automat și un nivel mai mare sau mai mic de dificultate la manevră (fie că vorbim de interpretare în instanță, de traducere scrisă sau orală), utilizarea rațională, echilibrată a terminologiei în materialele care aparțin acestui domeniu se conturează, la rândul ei, ca un principiu cheie în studiul limbajului juridic. În lucrarea sa, intitulată „*Teoria generală a dreptului*" (1981), S. S. Alekseev semnalează care sunt cele trei principii de bază ce trebuie avute în vedere în lucrul cu terminologia juridică[3]:

1. terminologia trebuie să fie *unitară* – adică sensul termenilor folosiți în contexte similare (sau la traducere) trebuie să fie același, pentru a denota una și aceeași noțiune nu se pot folosi termeni cu semantică diferită;
2. *recunoașterea (atestarea) generală* a terminologiei juridice – termenii utilizați trebuie să fie aprobați și adoptați unanim (sau, cel puțin, pe scară largă) și corelați adecvat în plan teoretic și practic;
3. terminologia trebuie să fie *consecventă* – numai în cazuri de forță majoră (atunci când noțiunea este nouă și nu există un echivalent prestabilit pentru ea) pot fi introduse neologisme, dar este de preferat ca termenii deja intrați în circulație să fie utilizați cât mai mult posibil, fără a se recurge la inovații nefondate.

În traducerea textelor juridice, la fel ca în cazul oricărui domeniu specializat în particular și al traducerii în general, există un set de reguli de a căror respectare depinde într-o mare măsură succesul „produsului finit", adică al textului-țintă (TȚ). În cele de mai jos, le expunem într-un format contras, bazându-ne pe studiul publicat de Enrique Alcaraz, Brian Hughes și Anthony Pym (Alcaraz, Hughes, Pym, 2002, p. 28-30):

1. Cuvintele monosemantice se traduc strict numai cu acea semnificație, independent de cât de „exotică" ar părea aceasta la prima vedere: eng. *second best bed* (la Shakespeare, ca referire la consoarta sa) – rus. *вторая по качеству кровать* – rom. *așternut de mâna a doua*.

2. Semnificația cuvintelor ca unități separate și a propozițiilor întregi dintr-un document trebuie să reiasă din redarea corectă a întregului material în ansamblul său, pentru a evita neconcordanțele intratextuale.

[3] I. I. Cironova efectuează o clasificare a terminologiei din acest domeniu, identificând două ramuri – *inter-* și *intradisciplinară*. Cea *interdisciplinară* cuprinde un bagaj lexical aplicabil mai multor segmente ale dreptului (de exemplu, rus. *материальная ответственность* – eng. *property liability* – rom. *răspundere materială*, rus. *значительный ущерб* – eng. *substantial damage* – rom. *daune substanțiale / semnificative*), iar cea *intradisciplinară* se fundamentează pe conexiunea logică dintre două noțiuni ce reflectă specificul unui anumit sector din domeniul juridic. Majoritatea termenilor, notează autoarea, aparțin terminologiei interdisciplinare și sunt, de fapt, cuvinte împrumutate din uzul curent, care, odată pătrunse și asimilate în lexicul profesional, au devenit *termeni*. (Cironova, 2007, p. 126).

3. Este necesar apelul la traducerea contextuală[4] atunci când materialul cu care se lucrează are ca scop remedierea breșelor legale, situație în care cuvintele polisemantice trebuie redate astfel încât să se obțină rezultatul scontat, adică un text lipsit de ambiguitate.

4. Regula *eiusdem generis* („lucruri de același fel") „*utilizată la interpretarea clauzelor care conțin o enumerare de lucruri. Această enumerare nefiind limitativă, ci doar cu titlu de exemplu, sensul expresiei în cauză este acela că vor fi admise în această enumerare și alte lucruri, însă din aceeași categorie cu cele deja menționate.*" (Rădulețu, Săuleanu, 2011, p. 100).

5. Regula *expressio unius est exclusio alterius* („exprimarea unui lucru este excluderea celuilalt") / *qui dicit de uno, de altero negat* / *a contrario* – arată că „*în cazul noțiunilor contradictorii doar una dintre ele poate fi adevărată, cealaltă fiind cu necesitate falsă, iar o a treia posibilitate fiind exclusă*" (Ibidem, p. 6).

6. Regula „clemenței" – prin care orice incongruență lexicală ori ambiguitate sintactică trebuie redată astfel încât să nu prejudicieze suspectul / acuzatul.

Dificultățile întâmpinate pe parcursul traducerii materialelor din sfera juridică rezidă într-o multitudine de factori (Martînova, Strucikov, Timcenko, 2015, p. 133), printre care se numără: particularitățile lingvistice ale anumitor termeni ori expresii, diferența de interpretare a diverselor sensuri ale unor noțiuni și redarea lor printr-un analog, absența unui echivalent exact pentru o anumită unitate lexicală între LS și LȚ și, nu în ultimul rând, impedimente de natură subiectivă (așa cum este, de pildă, nivelul de pregătire al traducătorului).

Se poate afirma deschis că traducerea textelor cu conținut juridic este unul dintre cele mai solicitante tipuri de traducere și că sarcina traducătorului – de a transpune adecvat conținutul terminologic al LS în LȚ (astfel încât sensul noțiunilor utilizate să fie cât mai apropiat de orginal, iar informația să corespundă din punct de vedere stilistic și sintactic) – nu este deloc una facilă. Orice erori care se produc în traducere determină nu numai alterarea implicită a sensului, ci pot avea și urmări serioase, sub forma încălcării clauzelor contractuale, a drepturilor omului și chiar a condamnării fără temei (Cepak, Cernigovski, 2016, p. 173). Problema *traductibilității* termenilor juridici din dreptul comun și cel civil consistă în neconcordanța dintre sistemele juridice, a instituțiilor de profil, precum și a modului lor de funcționare în variate țări, ceea ce îngreunează semnificativ o eventuală inițiativă de a investiga contrastiv specificul organelor legislative, executive și judecătorești. În plus, dacă se are în vedere traducerea din limba rusă în limba engleză, atunci se impune analiza a cel puțin două sisteme distincte pentru LȚ – cel britanic și cel american. (Kalmazova, Kuznețova, 2020, p. 79).

Echivalența termenilor din textele legale trebuie să se realizeze ținându-se cont de tipicul socio-cultural și istoric al țărilor de referință, de sistemul juridic caracteristic, de tipologia stilistică, acuratețea, claritatea și de gradul de asimilare a lor în LS și LȚ, precum și de integrarea lor în contextul propus de materialul de lucru în sine. Relațiile de echivalență se stabilesc nu între simplele semne ale LS și LȚ, ci între unitățile formate din *semn + context pentru LS*, respectiv, *semn + context din LȚ*. (Kulevskaia, 2016, p. 28). Dacă păstrăm ca reper

[4] ***Contextul*** trebuie înțeles într-o accepțiune mai largă: în primul rând, este vorba despre ansamblul spațio-temporal în care se desfășoară procesul de comunicare; în al doilea rând, el desemnează cadrul mai larg din care face parte o anumită aserțiune (denumit și *cotext*); în al treilea rând, contextul se referă și la sfera culturală proprie unui anumit colectiv. (Soloviova, 2018, p. 181).

cele două limbi străine puse în discuție anterior (rusa și engleza), merită amintită o clasificare punctuală a termenilor pe acest plan, și anume cea operată de V. V. Alimov (Apud Alimov, 2005), care pornește în cercetarea sa tocmai de la ideea de *echivalență* și îi divide în trei categorii: a) termeni care există în ambele limbi și ale căror semnificații corespund, b) termeni care figurează în limba engleză, dar nu există și în limba rusă, însă care pot fi totuși traduși, c) termeni care se regăsesc în limba engleză și denumesc noțiuni necunoscute (și, implicit, inexistente) în limba rusă. Ultima subgrupă apare menționată și în articolul lui T. P. Radion, intitulat *Specificul traducerii lexicului din domeniul juridic* (Radion, 2018, p. 156), în care autorul evidențiază ca dificultăți majore în procesul de traducere juridică *lexicul fără echivalent, termenii-realie*[5] din limba engleză și așa-numiții *falși-prieteni* ai traducătorului. Ca exponent pentru realii autorul indică termenul eng. *coroner* – rus. *коронер* – rom. *legist*, care denumește „*persoana avizată pentru a stabili cauza morții înainte de înfățișarea în instanță și numai atunci când modul în care a survenit decesul nu este evident. El, legistul, prezintă probe judecătorului, care să dovedească dacă moartea victimei s-a produs din cauze naturale sau nu*” (Ibidem, p. 158). Textele juridice din spațiul anglofon abundă în astfel de termeni (eng. *licensor* – rus. *лицензиар* – rom. *licențiator / emitentul licenței*, eng. *licensee* – rus. *лицензиат* – rom. *licențiat*, eng. *liability* – rus. *ответственность* – rom. *răspundere*[6]), iar uneori conțin îmbinări de cuvinte cu sens unitar, asemănătoare frazeologismelor (Cerpak, Cernigovski, op. cit., p. 173). Să luăm ca exemplu sintagma eng. *the Articles of Association*, ale cărei componente separate se traduc ca rus. *статья* – rom. *articol*, respectiv rus. *объединение* – rom. *asociație*, câtă vreme, odată juxtapuse în forma eng. *the Articles of Association*, ele se redau corect ca rus. *Устав компании* – rom. *Actul constitutiv al companiei*. De asemenea, deseori întâlnim arhaisme, forme rar folosite în mod curent, dar care în limbajul juridic devin rutină: eng. *herein* – rus. *при сём* – rom. *în cele de față*.

La nivel gramatical, în atari texte se remarcă prevalența diatezei pasive și a verbelor modale, care în limba rusă se redau prin construcții impersonale, iar în română prin forme reflexive: eng. *shall be given in writing* – rus. *оформляется в письменном виде* – rom. *se întocmesc sub formă scrisă*.

Referitor la **strategiile de traducere**[7] pentru care se optează în transpunerea textelor juridice, M. V. Lutțeva semnalează în articolul său „*Terminologia juridică din engleză și traducerea ei în limba rusă*” (Lutțeva, 2007, p. 112) că acest proces este strâns legat de apartenența textelor la stilul oficial-administrativ, ceea ce îi permite traducătorului să facă apel la traducerea *ad-litteram* și la cel puțin alte trei metode: *transliterarea*, însoțită de o notă explicativă, *calchierea* și traducerea *descriptivă*, în funcție de volumul și complexitatea realiilor de origine engleză din materialul de lucru.

1. Transliterarea reprezintă conversia sistemului de scriere specific LS în cel caracteristic LȚ, respectiv ortografierea cuvintelor din LS cu literele alfabetului din LȚ (în

[5] La nivelul lexicului specializat, deosebit de cel din sfera beletristică, pentru a denumi noțiunile cu *conținut cultural* (respectiv, sistemul, instituțiile juridice și variatele proceduri legale), T. P. Radion utilizează sintagma ***termeni-realie***, nu *cuvinte realii* (așa cum le întâlnim în teoria traducerii, în cazul textelor literare).

[6] În funcție de contextul concret în care apare, cuvântul rus. *ответственность* se poate traduce fie prin rom. *responsabilitate* (*нести* ***ответственность*** *за* = *a purta* ***responsabilitatea*** *pentru*), fie prin rom. *răspundere* (*уголовная* ***ответственность*** = ***răspundere*** *penală*).

[7] Pentru definițiile aferente fiecărei strategii de traducere vezi Lungu-Badea, Georgiana, *Mic dicționar de termeni utilizați în teoria, practica și didactica traducerii*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2012.

cazul de față, trecerea de la alfabetul latin la cel chirilic și invers): eng. *co-determination* – rus. *кодетерминация* – rom. *codeterminare*, eng. *escrow agent* – rus. *эскроу-агент* – rom. *agent escrow*, eng. *mediation* – rus. *медиация* – rom. *mediere*, eng. *precedent* – rus. *прецедент* – rom. *precedent*.

2. Traducerea ad-litteram (calchierea) – constă în formarea unor cuvinte sau expresii noi prin traducerea elementelor componente ale unor cuvinte străine, termenii fiind redați din cultura sursă în cultura țintă cu sensul lor propriu, original, chiar și în cazul în care există o nuanță figurativă[8] în context: eng. *Grand jury*[9] – rus. *Большое жюри* – rom. *Marele juriu*, eng. *cold weapon / white arm* rus. *холодное / белое оружие* – rom. *armă albă* (în limba română, spre deosebire de limbile engleză și rusă, se traduce numai unul dintre adjective, iar varianta *armă rece* nu figurează în discursul juridic), eng. *possession of a firearm* – rus. *владение огнестрельным оружием* – rom. *posesie de arme de foc*.

3. Traducerea descriptivă – este, în fond, o traducere perifrastică, bazată pe descriere, explicare sau interpretare, care presupune fie repovestirea conținutului TS, fie utilizarea unei îmbinări mai ample de cuvinte din LȚ: eng. *content-neutral regulations of speech* – rus. *правила, согласно которым речь должна быть нейтральной по содержанию* – rom. *reglementarea conținutului discursului la nivel neutru*, eng. *compelling interest test* – rus. *процедура, обязывающая суд в полной мере учитывать религиозные убеждения человека* – rom. *luarea în considerare în instanță a convingerilor religioase ale unei persoane*.

4. Omisiunea – este o lacună, percepută cel mai des ca eroare în traducere, dar care în sfera juridică poate înlătura componentele redundante și simplifica mesajul, fără a-i denatura sensul, ci prevenind tautologia. Spre exemplu, în situația în care, din cauza abundenței de termeni, se ajunge la dublete nejustificate (de tipul eng. *final and conclusive*, eng. *null and void*) ele pot fi traduse prin omisiune: eng. *to alter and change* – rus. *менять* – rom. *a modifica*.

5. Concretizarea – realizată prin înlocuirea cuvântului sau îmbinării de cuvinte din LS, utilizat(ă) în sens larg cu un corespondent în LȚ, care are sens mai restrâns: eng. *attitude* – rus. *позиция* – rom. *abordare* (caz în care nu este vorba de atitudine din punct de vedere comportamental, nici de poziția / situarea într-un loc sau context, ci strict de viziunea / percepția asupra unui anumit fenomen).

6. Generalizarea – această strategie este chiar opusul concretizării și constă în înlocuirea cuvântului sau îmbinării de cuvinte din LS, utilizat(ă) în sens restrâns cu un corespondent în LȚ, care are sens mai larg: eng. *action* – rus. *деяние* – rom. *faptă* (nu *acțiune*), rus. *кассационная жалоба* – eng. *appeal* – rom. *recurs*, rus. *потерпевший* – eng. *victim* – rom. *victimă*.

7. Traducerea antonimică – presupune schimbarea întregii aserțiuni, întrucât traducerea se realizează prin intermediul unor expresii total opuse, în temeiul fluenței exprimării în LȚ: rus. *не соответствует обстоятельствам* – eng. *is in discord with given*

[8] De exemplu, verbele din limba engleză „to fight”, „to combat”, „to oppose”, „to resist” au o conotație stilistică neadecvată pentru discursul juridic, unde, dat fiind registrul înalt formal, sunt potrivite cuvintele „to contest”, „to contend”, „to argue”.

[9] Juriu din SUA, care dispune sau respinge punerea sub acuzare a unui suspect.

circumstances – rom. *în neconcordanță cu circumstanțele* (în limbile engleză și rusă avem structuri verbale opuse – una negativă și una afirmativă, iar în limba română negația apare la nivelul substantivului, nu al verbului), rus. *прекращается* – eng. *no longer valid* – rom. *iese din vigoare*.

Aplicarea acestor strategii implică unele transformări care survin în procesul de traducere. Relativ la conceptul de *transformare în traducere*, bibiografia de specialitate propune două abordări –ea este privită fie ca proces interlingvistic, adică metamorfoză a TS în TȚ (deci ca traducere în sine, ca rezultat), fie drept schimbare a LS cu LȚ, adică doar o parte din complexul proces traducere, care cuprinde trei etape: analiza, traducerea propriu-zisă și sinteza. (Bessarab, 2015, p. 137).

De-a lungul timpului au fost formulate și numeroase definiții ale *transformării*, începând cu Z. S. Harris, cel care a și menționat pentru prima dată această noțiune și care o califică drept „*corespondență a două structuri, alcătuite din cuvinte care aparțin aceloraşi clase*" (Harris, 1962, p. 536-537), continuând cu renumitul Noam Chomsky, din a cărui perspectivă transformarea rezidă în „*influența exercitată asupra unei sintagme compuse dintr-o serie de elemente cu o anumită structură, cu scopul de a o înlocui cu o nouă sintagmă, care are o nouă structură*" (Chomsky, 1962, p. 431-433) și revenind la spațiul rus, unde O. S. Ahmanova elaborează următoarea definiție „*transformarea este una dintre metodele de creare a unor structuri lingvistice secundare, care constau în schimbarea modelelor originale, conform anumitor tipare*" (Ahmanova, 1969, p. 480).

La nivel structural, transformările din traducerea textelor juridice sunt strâns legate de ideea de *compensare* (Soldatova, 2011, p. 99-100) și includ:

- compensarea în plan *gramatical* – atunci când traducătorul are de-a face cu pasaje ilizibile și trebuie să restaureze conexiunile logice gramaticale și să „umple golurile", eliminând lacunele existente;
- compensarea *contextuală, ocazională* – dacă traducătorul recurge la note de subsol, pentru a aduce completări sau lămuriri esențiale în traducere și care țin, mai cu seamă, de specificul cultural;
- compensarea de ordin *stilistic* – prin îndepărtarea pleonasmelor, lapalisadelor și corectarea îmbinărilor eronate de cuvinte, astfel încât materialul expus să corespundă registrului stilistic în LȚ.

Aspectele dezbătute în cele de mai sus probează cu *dovezi* convingătoare complexitatea lexicului juridic, dar și importanța sa în cadrul comunicării interumane. Pentru a ajunge la un *verdict* corect în ceea ce privește traducerile specializate din sfera juridică este necesară o *etică* riguroasă de documentare, care implică (poate mai mult decât în alte domenii) colaborarea cu specialiști de profil, astfel transformând aparenta activitate unilaterală într-una interdisciplinară și oferind un vast orizont nu numai lingvistic, ci și socio-cultural.

BIBLIOGRAPHY

În limba rusă:

Алексеев, С. С., *Общая теория права*, Москва, Изд-во Юрид. лит-ра, 1981

Алексеева, И. С., *Профессиональный тренинг переводчика*, Санкт-Петербург, Изд-во СОЮЗ, 2001

Алимов, В. В., *Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации*, Москва, Изд-во Едиториал УРСС, 2005

Бессараб, Т. П., *Иностранный язык как способ профессиональной подготовки студентов-юристов*, в сборнике Актуальные вопросы современной педагогики, Самара, Изд-во АСГАРД, 2015, с. 136-138

Воронцова, Ю. А., *Фразеологические единицы в юридическом дискурсе*, в журнале Вестник Челябинского государственного университета, № 33 (248)/ 2011, с. 44-46

Голев, Н. Д., *Юридизация естественного языка как лингвистическая проблема*, в журнале Юрислингвистика-2, Барнаул, Изд-во Алт. ун-та, 2000, с. 8-40

Голев, Н. Д., *Правовая коммуникация в зеркале естественного языка*, в журнале Юрислингвистика-7, Барнаул, Изд-во Алт. ун-та, 2006, с. 6-37

Исаков, В. Б., *Язык права*, в журнале Юрислингвистика-2: русский язык в его естественном и юридическом бытии, Барнаул, Изд-во Алт. ун-та, 2000, с. 65-80

Исолахти, Н. Б., *Некоторые аспекты асимметрии языка закона и публицистики*, в журнале Юрислингвистика-9: Истина в языке и праве, Барнаул, Изд-во Алт. ун-та, 2008, с. 89-100

Калмазова, Н. А., Кузнецова, Ю. А., *Границы переводимости юридических терминов*, в журнале Гуманитарные исследования, № 3(28)/2020, с. 78-82

Колесникова, Л. В., *Юридический дискурс как результат категоризации и концептуализации действительности: на материале предметно-терминологической области «Международное частное право»*, Ставрополь, 2007

Косоногова, О. В., *Характеристики юридического дискурса: границы, содержание, параметры*, в журнале Историческая и социально-образовательная мысль, № 1/2015, с. 61-68

Криворучко, А. И., *К вопросу о классификации юридических текстов в переводческом аспекте*, в журнале Вестник Пермского национального исследовательского политехнического университета, 2015, с. 31-37

Лутцева, М. В., *Английская юридическая терминология и способы её перевода на русский язык*, в журнале Вестник ВГУ, №2/2007, с. 110-113

Малинова, И. П., *Юридическая герменевтика и правопонимание*, URL: http://www.studmed.ru/docs/document46938/cc1?page=2 (data accesării 08.09.2021)

Мартынова, Н. А., Стручков, С. Н., Тимченко, О. С., *К вопросу о переводе юридических текстов*, в журнале Евразийский Союз Ученых (ЕСУ), № 5(14)/2015, с. 132-133

Мущинина, М. М., *О правовой лингвистике в Германии и Австрии*, в журнале Юрислингвистика-5, Барнаул, Изд-во Алт. ун-та, 2004, с. 21-34

Радион, Т. П., *Специфика перевода юридической лексики*, в сборнике Языковая личность и эффективная коммуникация в современном поликультурном мире, Минск, Изд. центр БГУ, 2018, с. 154-160

Солдатова, А. А., *К вопросу о классификации переводческих трансформаций в юридическом дискурсе*, в журнале Вестник Московского университета, № 1/2011, с. 96-101

Соловьёва, Ю. О., *Основные стратегии толкования и перевода юридических текстов*, в журнале Вестник Московского университета, № 3/2018, с. 177-184
Ткачёва, Л. Б., *Основные закономерности английской терминологии*, Томск, Изд-во Том. ун-та, 1987
Чепак, О. А., Черниговский, М. В., *К вопросу о переводческих трансформациях при передаче юридического текста с английского языка на русский (на примере правовых документов)*, в журнале Филологические науки. Вопросы теории и практики, Тамбов, Изд-во Грамота, № 4(58)/2016, с. 172-175
Чиронова, И. И., *Сопоставительный анализ юридических терминов в английском и русском языках: возможности и перспективы*, в журнале Вопросы филологических наук, № 6(29)/2007, с. 126-128
Шлепнев, Д. Н., *Юридический дискурс с точки зрения переводчика: рабочая переводческая типология*, в журнале Филологические науки, Тамбов, Изд-во Грамота, № 2(80)/2018, с. 185-188

În alte limbi:

Alcaraz, E., Hughes, B., Pym, A., *Legal translation explained*, New York, Routledge, 2002
Bocquet, C., *La traduction juridique: fodement et methode*, Bruxelles, De Boeck. Brand, Oliver coll. Traducto, 2008
Buşmachiu, V., *Stilurile funcționale ale limbii române*, în Revista Philologia, LIV (5-6), Chișinău, Editura Academia de Științe a Moldovei, p. 127-134
Chomsky, N., *A transformational approach to syntax*, Austin, University of Texas Press, 1962
Cornu, G., *Linguistique juridique*, Paris, Montchrestien, 1990
Harris, Z. S., *Papers in Structural and Transformational Linguistics*, Dordrecht, 1962
Iurac, Simion, *Stilistica limbii ruse*, București, Editura Universității din București, 2004
Lungu-Badea, Georgiana, *Mic dicționar de termeni utilizați în teoria, practica și didactica traducerii*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2012
Mironenko, V. V., *Lexical and semantic features of the legal text in foreign language*, în Baltijskij gumanitarnyj žurnal, № 4(25)/2018, p. 77-79
Politis, M., Canellopoulou-Botti, M., *Le sort des référents pragmatologiques dans le texte d'arrivée en traduction juridique*, International Conference Traduction juridique: Histoire, Théories et Pratique, Genève, 19-21 février 2000, URL: http://www.tradulex.com/Actes2000/Politis.pdf (data accesării 09.09.2021)
Rădulețu, S., Săuleanu, L., *Dicționar de termeni și expresii juridice latine* (ediția a II-a), București, Editura C. H. Beck, 2011

ON THE RELATIONSHIP BETWEEN NATIONAL IDENTITY AND EUROPEAN IDENTITY

Associate Professor Adrian-Claudiu Stoica, Ph.D.
University Politehnica of Bucharest

Abstract: Having a European identity does not conflict with having a national identity. The nation and national identity are imaginary constructions. In the process of building national identity, myths and symbols play an essential role. European identity is based on the promotion of national identities and common cultural elements of European countries.

Keywords: European identity, nation, national identity, culture, democracy, tradition.

I. Națiunea și identitatea națională

Națiunea, Democrația și Progresul, constituie veritabile „religii politice", deosebit de influente, care au dominat imaginarul colectiv începând cu secolul al XIX-lea[1188]

În ceea ce privește edificarea conceptului de națiune, două opere dețin o relevanță aparte: *Contractul social*, lucrarea lui Jean-Jacques Rousseau din 1762 și *Idei asupra filozofiei istoriei omenirii*, cartea lui Johann Gottfried Herder, care a văzut lumina tiparului între 1784 și 1791.

Rousseau susține în *Contractul social* că suveranitatea este deținută de popor, cetățenii oferind legitimitate autorității politice. Legitimitatea primită până atunci de la rege, este transferată către națiune. Ordinea Vechiului Regim, cu cele trei stări ale sale: clerul, nobilimea (ambele categorii beneficiind de privilegii) și restul populației, era pusă sub semnul întrebării. Cele trei stări și privilegiile asociate cu primele două, vor fi eliminate odată cu Revoluția franceză declanșată în 1789. Herder afirma că omenirea cuprinde popoare caracterizate printr-un spirit specific, relevant în ceea ce privește limba și cultura. Prin urmare, remarcăm două „variante" ale națiunii: cea contractuală, susținută de Rousseau, specifică filosofiei franceze și cea lingvistică, etnică și culturală, promovată de Herder și susținută de teoreticienii germani[1189].

Ernest Renan a formulat concepția modernă asupra ideii de națiune. Pe 11 martie 1882, aceasta a susținut o conferință la Sorbona, intitulată *Ce este o națiune?* În intervenția sa, Renan promova o abordare deschisă asupra conceptului de națiune, întemeiată pe adeziune. În viziunea sa, apartenența la o națiune este politică și voluntaristă. Pentru intelectualul francez, noțiunea constituie „un plebiscit de fiecare zi". Așadar, națiunea poate exista numai datorită „consimțământului indivizilor". În cadrul argumentației sale, Renan reia o serie de idei expuse anterior de Fustel de Coulanges. Dar le oferă mai multă coerență, elaborând, în fapt, „o bază teoretică pentru concepția modernă despre națiune în Franța". Subliniază importanța principiilor promovate în cadrul Revoluției franceze, mai ales aceea, conform căreia, națiunea constituie „o asociere de cetățeni liberi care știu ce fac". Definiția modernă a națiunii a fost elaborată de Renan la sfârșitul secolului al XIX-lea, într-un moment de maximă intensificare a rivalităților franco-germane.

Argumentația lui Renan reprezintă o contrapondere la viziunea germană asupra națiunii, care se întemeiază pe principiile promovate de Johann Gottfried Herder, în lucrările *Altă filozofie a*

[1188] Lucian Boia, *Occidentul: o interpretare istorică*, București, Humanitas, 2013, p. 165.
[1189] *Idem, Două secole de mitologie națională*, București, Humanitas, 2017, p. 21.

istoriei (1774) și *Idei asupra filozofiei istoriei omenirii* (amintită mai sus), de Johann Gottlieb Fichte în *Cuvântări către națiunea germană* (1804) și Theodor Mommsen în *Istoria romană* (1849 – 1856). Viziunea germană asupra națiunii se distanțează de „idealul universalist" al Epocii Luminilor. Dobândesc o importanță primordială „criteriile etno-culturale", națiunea germană reprezentând o comunitate întemeiată pe limbă, etnie și cultură. În virtutea acestor principii, Germania, nou apărută pe harta politică a Europei în 1871, a anexat Alsacia și o parte a Lorenei. Din perspectiva limbii și a culturii lor, locuitorii acestor regiuni erau germani. Pe de altă parte, Renan susține că națiunea reprezintă o problemă de alegere și nu depinde de limbă, etnie și cultură. Pentru a-și argumenta poziția, Renan oferă exemplele Elveției și ale țărilor anglo-saxone. Elvețienii vorbesc mai multe limbi, însă formează o națiune unică, în timp ce, în cadrul țărilor anglo-saxone, mai multe națiuni vorbesc aceeași limbă. Totuși, Renan introduce în definiția sa și un anume grad de ambiguitate: el nu acceptă determinismul cultural german, însă consideră că tradiția se află la temelia unei comunități[1190].

O definiție a noțiunii de națiune este dificil de formulat. Cuvântul este vechi, iar semnificația sa a fost mult timp diferită de cea din prezent: viza un popor sau la o comunitate. Caracteristicile națiunii moderne s-au individualizat pe durata a câteva secole. Pot fi evocate o serie de elemente: consolidarea statelor (ceea ce nu înseamnă că vorbim încă despre națiune); apariția limbilor „naționale"; cristalizarea patriotismului local; crearea piețelor interne. Națiunea „premodernă", stabilită prin legătura cu un suveran, care reprezintă simbolul statului, nu are încă intensitatea și valoarea pe care o va dobândi ulterior[1191].

Conceptul de naţiune a dobândit o semnificaţie modernă în secolul al XIX-lea. Dar, în ceea ce privește originea și vechimea națiunilor, controversele se păstrează, Anthony D. Smith analizând diversitatea opiniilor[1192]. În viziunea sa, națiunea constituie o populaţie care deține o cultură comună, se află pe un teritoriu istoric, împărtășește o economie comună și deține drepturi şi obligaţii legale comune[1193].

O serie de analişti ai fenomenului consideră că originea naţiunilor trebuie căutată în Evul Mediu sau în Antichitate. Dimpotrivă, alții sunt de părere că originea naţiunilor este strâns legată de epoca modernă[1194]. Termenului i-au fost conferite interpretări diverse. De cele mai multe ori, în cadrul definirii națiunii a fost invocat sentimentul de apartenență la o comunitate, diferită de altele din punct de vedere lingvistic, religios, al trecutului istoric, care deține frontiere proprii și manifestă interese de ordin economic sau geopolitic. Totodată, conceptul de naţiune include evocarea unor drepturi istorice în contextul ameninţărilor externe, manifestarea unor rivalităţi şi tendinţe de hegemonie în raporturile cu alte state[1195].

În numeroase situații, centralizarea teritorială a constituit un element primordial al creării unei conştiinţe naţionale efective, unificarea spaţială determinând unificarea în imaginar[1196]. Centralizarea teritorială a Franţei s-a realizat de la vârf, prin includera în cadrul unui stat unic a unor teritorii diferite din punct de vedere etnic și lingvistic. Acest fapt a condus la apariția, în

---

[1190] Olivier Nay, *Istoria ideilor politice*, Iași, Polirom, 2008, pp. 415-416.
[1191] Lucian Boia, *Occidentul..., ed. cit.*, București, Humanitas, p. 165.
[1192] V. Anthony D. Smith, *Nationalism and Modernism*, London and New York, Routledge, 1998; de același autor *The Nation in History: Historiographical Debates about Ethnicity and Nationalism*, Hanover, University Press of New England, 2000.
[1193] Anthony D. Smith, *National Identity*, London, Penguin, 1991, p. 14.
[1194] Sorin Mitu, *Controversa istoriografică referitoare la naţiune, între ştiinţă şi ideologie*, în *Naţiune şi europenitate: studii istorice: In honorem magistri Camili Mureşanu*, vol. îngrijit de Nicolae Edroiu, Susana Andrea, Şerban Turcuş, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2007, p. 436.
[1195] Mihai Milca, *Identitate românească şi europeană*, Bucureşti, Editura Ager, 2005, p. 17.
[1196] Lucian Boia, *Occidentul…*, *ed. cit.*, p. 166.

timp, a sentimentului naţional. În cadrul procesului de edificare a altor state, cristalizarea unei conştiiţe naţionale puternice a condus la unificarea teritorială, exemple edificatoare în acest sens fiind Germania, Italia sau România. În statele care au iniţiat devreme procesul de centralizare, precum Anglia sau Franţa, executivele şi ideologii au adoptat măsuri în vederea omogenizării lingvistice şi culturale a elementelor etnice distincte, în vederea diminuării diferenţierelor regionale şi crearea unei istorii naţionale unitare. În sprijinul apariţiei și consolidării identității naționale, au fost constituite o serie de simboluri definitorii precum drapelul, imnul, ziua și moneda naționale, prin urmare, identitatea națională a fost una construită.

II. Europa și identitatea europeană

La fel ca și celelalte simboluri naționale, istoria a fost construită, a fost creată, ca o istorie comună. Însă, cum poate fi scrisă istoria Europei? Construcția politică europeană are deja o istorie de câteva decenii. După modelul istoriilor naționale, acceptate de diferitele națiuni ale continentului, noile solicitări vizează elaborarea unei istorii comune europene. Acest demers este însă dificil, cerințele sunt numeroase și uneori contradictorii. Ce reprezintă Europa? Europa constituie, totodată, continentul în întregul său, statele Uniunii Europene, dar și minoritățile și specificul local. Pornind de la scopul său identitar, o istorie a Europei nu trebuie să reprezinte o antologie de istorii generale, ci trebuie să fie o istorie întemeiată pe „mituri fondatoare și valori istorice împărtășite".

Cum poate fi dus la îndeplinire acest deziderat? Este acesta realizabil? „Inventarea" unei istorii europene pare a fi o misiune mai dificilă în comparație cu procesul de construcție a Europei. Plecând de la supoziția că rolul istoriei este „diminuat" în prezent, este posibil ca Europa să se construiască fără evocarea unei istorii comune?[1197]

Care sunt elementele reprezentative în ceea ce privește unitatea Europei?

În jurul anului 1900, trei elemente erau general acceptate: rasa albă, temelia culturală comună, mai ales moștenirea greco-romană, și creștinismul. Acestea nu mai sunt definitorii astăzi pentru Europa. Lucian Boia afirmă, cu îndreptățire, că „rasa" reprezintă, în prezent, „un concept compromis". Totodată, moștenirea culturală contează din ce în ce mai puțin, ca urmare a impunerii civilizației tehnologice și datorită procesului de globalizare. Cultura clasică era deosebit de apreciată în secolul al XIX-lea. Astăzi, ea este mai puțin valorizată. Nici creștinismul nu mai poate fi invocat ca element de bază al identității europene. Europa nu îi poate ignora pe evrei și islamici, fiind invocat, tot mai des, „multiculturalismul" acesteia. Statele europene cuprind grupuri identitare diferite din punct de vedere cultural și religios[1198]. Istoria Europei nu va avea unitatea și intensitatea istoriei naționale. Datorită faptului că „proiectul european" nu are „fermitatea" celui național. Europa reprezintă, într-o măsură tot mai mare, un contract încheiat în prezent și într-o măsură din ce în ce mai redusă, o „moștenire"[1199].

În ceea ce privește identitatea europeană, putem vorbi despre identitate în varietate? Istoria europeană nu pare să confirme acest lucru, crede Stephen Green[1200]. Diferențele se raportează la limbă, religie, cultură. Aceste diferențe sunt legate de evoluția istorică, și nu pot fi ignorate, ele părând să împiedice apariția unei loialități europene reale. De asemenea, modurile de viață sunt

[1197] Lucian Boia, *Jocul cu trecutul*, București, Humanitas, 2008, p. 171.
[1198] *Ibidem*, p. 172.
[1199] *Ibidem*, p. 173.
[1200] Stephen Green, *The European Identity. Historical and Cultural Realities We Cannot Deny*, London, Haus Publishing, 2015, p. 25.

total diferite. Diferă stilul de viață al locuitorilor, aspectul orașelor și atmosfera acestora: „Nimeni nu ar putea confunda Palermo cu Stockolm", subliniază Green. Această varietate devine mai vizibilă dacă o comparăm cu asemănarea existentă între orașele din Statele Unite unde, în întreaga țară întâlnim așa-numitul „melting pot" american[1201]. Totuși, Stephen Green ignoră faptul că în Statele Unite există o singură națiune, națiunea americană, în timp ce Europa este alcătuită dintr-un număr mare de națiuni.

Ideea promovării unei identități europene s-a impus în contextul creării și consolidării Uniunii Europene. Cercetătorul irlandez în științe politice, John Coakly, susține că Uniunea Europeană dispune de toate elementele care pot conduce la constituirea unei identități culturale comune. Cu toate că statele membre ale Uniunii Europene dețin istorii variate și există o susținere redusă pentru blocul comunitar. Ca urmare a amplificării numărului de state membre și a creșterii importanței instituțiilor Uniunii, aceasta acționează pentru promovarea unei identități europene. Fără îndoială că, într-un continent al statelor națiuni, aceasta constituie o provocare majoră, în statele europene existând un puternic sentiment al identității naționale. Constituirea unei „superstructuri europene" a fost un proces dificil, însă integrarea instituțională s-a adâncit, acest fapt fiind posibil întrucât Uniunea Europeană de astăzi este cu mult diferită față de Comunitatea Economică Europeană. Au fost realizate progrese semnificative în ceea ce privește crearea unei forme federative de organizare a statelor europene. Totuși, a rezultat un proiect profund original, care nu funcționează ca o federație clasică. Această structură poate fi denumită „o federație imperfectă", întrucât nu întâlnim însă, două elemente caracteristice unei federații. Uniunea Europeană nu deține un centru de coordonare a forțelor militare, care să promoveze interesele externe. Totodată, în ceea ce privește politica externă, există o împărțire a funcțiilor între țările membre. În același timp, UE nu deține o serie de caracteristici care au condus la crearea identității naționale. Pe tărâmul trecutului religios există elemente culturale comune, în ciuda unor dispute confesionale, însă importanța religiei pe continentul european s-a diminuat[1202].

Analiștii au discutat îndelung dacă identitățile naționale crează dificultăți în procesul de creare a identității europene sau, dimpotivă, îl potențează. Unii autori au afirmat că atașamentul puternic față de națiune nu poate fi înlocuit cu atașamentul european. Pornind de la principiul că pentru a adopta o nouă identitate trebuie să abandonezi identitatea deținută, aceștia consideră că identitatea națională este prea puternică pentru a putea fi înlocuită de o identitate europeană difuză și mai dificil de definit.

Alți autori se arată entuziasmați de idea creării unei identități europene după modelul celei naționale. Fără îndoială că relația dintre individ și națiune are o importantă componentă afectivă, însă un atașament nu trebuie înlocuit cu altul. Nu reprezintă o condiție obligatorie ca factorii care determină atașamentul față de națiune să se afle la baza identității europene. Totodată, nu este necesar ca identitatea europeană să fie construită după modelul celei naționale, putând fi realizată în prelungirea acesteia. Identitatea europeană poate avea la bază o serie de valori împărtășite, precum toleranța, solidaritatea sau democrația și sentimental de apartenență la cultura și civilizația europeană actuală[1203].

[1201] *Ibidem*.

[1202] John Coakly, *Construind identitatea europeană*, https://voxeurop.eu/ro/construind-identitatea-europeana/ (accesat la 10.09.2021).

[1203] Ștefan Viorel M. Ghenea, *Identitate europeană, diferență culturală și imaginar colectiv*, http://www.cesindcultura.acad.ro/images/fisiere/rezultate/postdoc/rapoarte%20finale%20de%20cercetare%20stiintifica%20ale%20cercetatorilor%20postdoctorat/lucrari/Ghenea_Stefan.pdf (accesat la 05.09.2021).

BIBLIOGRAPHY

Alexandrescu, Sorin, *Identitate în ruptură*, Editura Univers, Bucureşti, 2000.

Anderson, Benedict, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Verso, London/New York, 2000.

Boia, Lucian, *Occidentul: o interpretare istorică*, Bucureşti, Humanitas, 2013.

Idem, *Sfârșitul Occidentul? Spre lumea de mâine*, București, Humanitas, 2013.

Idem, *Mitul democrației*, Ed. a 4-a, București, Humanitas, 2016.

Boswell, C., *European Migration Policies in Flux: Chnging Patterns of Inclusion and Exclusion*, Oxford, Blackwell´s and Chatham House.

Brzezinski, Zbigniew, *The Choice: Global Domination or Global Leadership*, Basic Books, New York, 2004.

Calvet, Louis-Jean, *L´Europe et ses langues*, Plon, Paris, 1993.

Cerulo, Karen, *Identity designs. The sights and sounds of a nation*, Rutgers University Press, New Brunswick, 1995.

Constant, Fred, *Le multiculturalisme*, Flammarion, Paris, 2000.

Diaconu, Ion, *Minorităţile: identitate, egalitate*, Institutul Român pentru Drepturile Omului, 1998.

Dieckhoff, Alain, *Naţiune şi raţiune de stat. Identităţile naţionale în mişcare*, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2003.

Fligstein, Neil, *Euroclash. The EU, European Identity and the Future of Europe*, New York, Oxford University Press, 2008.

Gellner, Ernest, *Cultură, identitate şi politică*, Institutul European, Iaşi, 2001.

Idem, *Nationalism*, Weidenfeld and Nicolson, London, 1998.

Green, Stephen, *The European Identity. Historical and Cultural Realities We Cannot Deny*, London, Garamont by MacGuru Ltd, 2015.

Greven-Borde, Hélène, Tournon, Jean (ed.), *Les identités en débat. Intégration ou multiculturalisme*, L´Harmattan, Paris, 2000.

Kymilcka, Will, *Multicultural Citizenship*, Oxford University Press, 1995.

Marga, Andrei, *Identitate națională și modernitate*, Brașov, Libris Editorial, 2018.

Mesure, Sylvie, Renaut, Alain, Alter Ego. *Les paradoxes de l´identité démocratique*, Aubier, Paris, 1999.

Milca, Mihai, *Identitate românească şi europeană*, Editura Ager, Bucureşti, 2005.

Morin, Edgard, *Penser l´Europe*, Gallimard, Paris, 1987.

Murgescu, Bogdan, *România și Europa: acumularea decalajelor economice (1500 – 2010)*, Iași, Polirom, 2010.

Murgescu, Mirela-Luminița, *Identităţi colective şi identitate naţională: percepţii asupra identităţii în lumea medievală şi modernă: in memoriam Alexandru Duțu*, Editura Universităţii din Bucureşti, 2000.

Rotschild, Joseph, *Întoarcerea la diversitate*, Editura Antet-CEU, 1997.

Turliuc, Maria Nicoleta, *Imaginar, identitate şi reprezentări sociale: imaginea elementului alogen în mentalul colectiv românesc*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 2004.

Walzer, Michael, *Pluralisme et démocratie*, Esprit, Paris, 1997.

Idem, *Sphères de justice. Une défense du pluralisme et de l´égalité*, Seuil, Paris, 1997.
Wieseltier, Leon, *Împotriva identităţii*, Editura Politom, Iaşi, 1997.
Zub, Alexandru, *Cunoaştere de sine şi integrare: identitate, durată, devenire istorică*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2004.

The lyrical dimension of the works of metropolitans Varlaam, Dosoftei, Bartolomeu Valeriu Anania and Ioachim Giosanu

Drd. Anuței (Iordache) Ioana, Universitatea din Pitești, Facultatea de Teologie, Litere, Istorie și Arte, Școala Doctorală de Filologie

Abstract: *The present study aims at reveling another aspect of hierarchs and their cultural significance for the evolution of the romanian literature. The beginning of our literature is in the seventeenth century on the sign of the biblical texts. Metropolitans Varlaam and Dosoftei are the first poets in our literature, who gave models and inspire other writers. The last century gave us the metropolitan Bartolomeu Valeriu Anania who put together the theolog and the writer in the same heart. Now the only metropolitan poet is Ioachim Giosanu who continues to be a poetic conscience.*

Keywords: *Metropolitans Varlaam, Dosoftei, Bartolomeu Valeriu Anania and Ioachim Giosanu, religious poetry, psalms, spirituality.*

Începuturile literaturii române a stat sub semnul ierarhilor ortodocși care au înțeles necesitatea alinierii culturii românești la cultura europeană și implicit necesitatea înlocuirea limbilor vechi ale Evului Mediu european (latina, greaca și slavona) ce se practicau în timpul actelor liturgice, cu limba vie a poporului. În lumina noilor evoluții culturale, ierarhii au dorit apropierea cărților biblice de sufletul poporului prin poetizarea lor, dîndu-le structuri asemănătoare doinelor și baladelor populare, fără a se depărta de structura lor originală. A fost un întreg proces dificil de adaptare a semnelor alfabetului chirilic la redarea sunetelor limbii române, după cum se vede în primul document scris în limba română – *Scrisoarea lui Neacșu* – 1525.

Drumul de la traducerile Bibliei și a cărților liturgice pînă la exprimarea sensibilă a ideilor și sentimentelor prin făurirea limbii române literare a fost un proces amplu și de durată. Aceste traduceri și străduințe în exprimarea cît mai deosebită a textelor biblice și liturgice au contribuit major la dezvoltarea literaturii române. Prima etapă a acestui proces dificil a constat în traducerile Psaltirii – *Psaltirea Șcheiană, Psaltirea Voronețeană, Psaltirea Hurmuzaki și Codicele Voronețean* - rezultatul fiind o traducere cu o sintaxă greoaie, dar cu un lexic apropiat de cel actual.

Mitropolitul Varlaam (1585 – 1657)

Primul care a valorificat frumusețea limbii române și a influențat parcursul acesteia a fost mitropolitul Varlaam. El este cel ce a marcat „ veacul de aur al culturii românești”[1] dăruind primul monument cultural al epocii, de o însemnătate excepțională atît pentru dezvoltarea limbii române, cît și pentru dezvoltarea literaturii române, *Cazania* sau *Carte românească de învățătură* – apărută

[1] Cîndea, Vasile, *Un veac de aur în Moldova 1643-1743. Contribuții la studiul culturii și literaturii române vechi,* Chișinău-București, Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința – Editura Fundației Culturale Române, 1996, p.4.
la Iași în 1643.

Lucrarea vine ca o necesitate teologică a aparițiilor religiilor protestante din Apusul Europei, avînd două părți. Prima parte cuprinde cazanii sau comentarii ale pericopelor evanghelice ce se citesc la duminicile de peste an și la pericopele sărbătorilor împărătești dedicate evenimentelor din viața lui Iisus Hristos și a Maicii Domnului. Partea a doua cuprinde o traducere a vieților sfinților, ordonate calendaristic în ordinea anului bisericesc care începe la 1 septembrie, însoțite de cîteva versuri. Lucrarea este o compilație originală făcută pe baza limbii populare, dar într-un stil propriu, emancipat după modelul limbii slavone, dovedind un mare talent de povestitor.

Cartea a cunoscut o popularitate deosebită timp de 300 de ani, fiind citită în bisericile de pe întreg cuprinsul țării și a influențat dezvoltarea limbii și literaturii române. Aici apar primele versuri din limba română *Stihuri în stema domniei Moldovei*, așezate la începutul primei părți ale *Cazaniei.*

Cele 10 versurile sunt un semn de recunoștință față de domnitorul Vasile Lupu, susținător al culturii printr-o viziune lirică asupra însemnelor stemei Moldovei, cu referire la capul de bour, înfricoșător pentru necunoscători, dar simbol al puterii domnitorilor moldoveni : Deși vedzi cîndva sămn groaznic,/ Să nu te miri cînd să arată puternicu,/ Că puternicul puterea-lu închipuiaște/ și slăvitul podoaba-lu schizmeaște./ Capu de buîru și la domnii Moldovenești/ Ca putearia aceii hieri să o socotești./ De unde mari domni spre laudă ș-au făcut cale,/ de-acolo și Vasilie vod au ceput lucrurile sale./ Cu învățături ce în țara sa temeliuiaște/ nemuritoriu nume pre lume șie zideaște.”[2] Alte versuri apar și în partea a doua a Cazaniei : „ Valuri multe rădică furtuna pe mare/ Mai vîrtos gîndul omului întru lucruri ce are,/ Niciodată grija și frica începutului,/ Cît grija și primejdia săvîrșitului.”[3]

La sfîrșitul primei părți se mai găsesc alte 10 versuri de laudă lui Dumnezeu: „ Laudî ție Doamne cu îngerii dau/ căndu svărșitulu Dmenecelo(r) amu...”, iar în încheierea *Cazaniei* se găsesc alte versuri ce exprimă neîncrederea în valoarea muncii sale, într-o notă de modestie specifică slujitorilor altarului: „ Valuri multe rîdicî furtuna pre mare,/mai vrătos găndulu omului întru lucru ce are./Nu ată grijia și frica începutului, căt grija și primejdia svărșitului./ Hie ce începută de folosu nevoința-lu aratî / iarî svîrșitulu a totu lucrulu ia platî / Lîudatî să hie a lui dmdzău puteare,/ carea dupî începutu au dat și svîrșire.”[4]

Meritul lui Varlaam este mai mult din punct de vedere lingvistic, jucînd un rol deosebit în introducerea limbii române în cadrul cultului ortodox și la cristalizare a normelor limbii române literare.

Mitropolitul Dosoftei(1624-1693)

Eforturile lirice de exprimare a emoțiilor și a sinelui în formă versificată îi aparțin mitropolitului Dosoftei, cel ce pune piatra de temelie a poeziei românești prin traducerea versificată a *Psaltirii*, în anul 1673.

Versificarea psalmilor subliniază strădania mitropolitului de a da frumusețe și sensibilitate celor mai frumoase rugăciuni din Sfînta Scriptură. Psalmul este „ o specie lirică, prin care poetul înalță un imn religios divinității, exprimîndu-și sentimentele de smerenie și laudă pentru măreția și atotputernicia lui Dumnezeu”[5] , Psaltirea lui David fiind una din cele mai cunoscute și folosite cărți

[2] Mitropolitul Varlaam al Moldovei, *Cazania 1643,* Editura Fundației Regale pentru literatură și artă, București, 1943, p.21.
[3] Mureșanu, Florea, *Cazania lui Varlaam – Prezentare în imagini,* 1643 – 1943, E.R.A.N., p. 39.
[4] Ibidem, p.97.

biblice, atît în biserică, cît și în mod particular de către credincioși. Cunoscînd tocmai aceste lucruri, Dosoftei mărturisea „ precum am putut mai frumos, am tîlcuit ș-am scris” avînd un scop bine determinat „ să poată trage hirea omului cătră cetitul ei”[6] .

Se observă dorința de a reda sensibil dimensiunea metaforică a psalmilor, prin apropierea psalmilor de sufletelor credincioșilor dîndu-le o formă ritmată, cadențată, asemănătoare operelor literaturii populare. Astfel mitropolitul Dosoftei „are meritul de a fi găsit mai totdeauna corespondențe exacte, fericite echivalențe metaforice, exprimate în stilul poeziei populare”[7], fără a se depărta de textul biblic: „ Că-mi trec zilele ca fumul/ Oasele mi-s reci ca scrumul/ Ca nește iarbă tăiată/ Mi-este inema săcată.../ De suspinuri și de jele/ Mi-am lipitu-mi os de piele.”[8]

Nicolae Manolescu consideră că toate acestea vin dintr-o „conștiință poetică”, construind „întîiul monument de limbă poetică românească”[9]. Modelul său a fost traducerea *Psaltirea lui David* din 1579, realizată de poetul polonez Jan Kochanowski, mai ales că în acea perioadă 1673-1675, mitropolitul Dosoftei se afla în exil în Polonia. El a creat „ unicul sistem de anvergură din poezia noastră supus altui cod normativ decît acela unanim acceptat de la Văcărești încoace”[10]. Exemplu elocvent de redare a frumuseții actului creator din Psalmul 8: „ Văz că-i făcut cerul de mînule tale,/ Cu toată podoaba, și-i pornit cu cale./ Ai tocmit și luna să crească, să scază,/ Să-și ia de la soare lucoare și ază.// Stele luminate, ce lucesc pre noapte/ De dau cuviință, tu le-ai urzit pe toate./ Ce poate fi omul, de-l aduci aminte,/ De cerci pentru dînsul folos înainte?...” sau îndemnul de a da ascultare lui Dumnezeu din Psalmul 48 : „ Ascultați acestea toate,/ Noroade, neamuri și gloate:/ Să-mi înțăleagă cuvîntul/ Omul de pre tot pămîntul, / Bogătașii depreună / Cu mișeii cînd s-adună...” [11].

Nicolae Manolescu considera că Dosoftei a încercat mai multe cadențe și mai mulți metri decît în toată poezia românească de pînă la romantism și a folosit un întreg sistem de rime. Forma strofică cel mai des folosită este distihul, echivalent versetului biblic. Accidental apare catrenul. Cultivator de rime rare – verb/substantiv sau adverb. Substantiv/ adjectiv, nume propriu/ nume comun, pronume în forma atonă/ alte părți morfologice.”[12]

Ușurința versificație a dus la preluarea și reținerea a multora dintre psalmi în memoria colectivă a poporului și asimilarea lor în diferite colinde sau doine populare, constituind punctul de plecare al lirismului românesc pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea.

Bartolomeu Valeriu Anania (1921 – 2011)

Poetul nu este doar un dezvăluitor al sinelui, al propriilor emoții și sentimente, și poate fi văzut și ca un Apostol al lumii contemporane, pătrunzător în inimile și conștiințelor cititorilor săi, descoperindu-le în mod sensibil pe Dumnezeu. El devine formatorul unui cerc nevăzut: Cuvîntul (Logosul) – poetul – cititorul – Cuvîntul (Logosul). Dumnezeu-Cuvîntul se răsfrînge în inima poetului, poetul este mișcat de harul divin și din iubire nemărginită își dezvăluie emoțiile pe care le

[5] DEX, Editura Teora, București.
[6] Dosoftei, *Dedicație către domnitor*, în *Arte poetice. Renașterea*, Anghelescu, Sanda, (coord.), Moraru, Mihai, (ed.), București, Ed. Univers, 1986, p. 668.
[7] Piru, Al., *ISTORIA LITERATURII ROMÂNE DE LA ÎNCEPUT PÎNĂ AZI*, București, Ed. Univers, 1981, p. 11.
[8] Ibidem, p.8.
[9] Manolescu, Nicolae, *Istoria literaturii române,* Pătești, Ed. Paralela 45, p. 32.
[10] Ibidem, p. 32.
[11] Dosoftei, *Psaltirea în versuri,* ediție, postfață, tabel cronologic, referințe critice de Aurel Goci, București, Ed. 100+1 Gramar, 1998.

transmite cititorului și acesta mișcat în inima sa se întoarce prin cuvînt la Dumnezeu-Cuvîntul, Logosul divin. Cu fiecare poezie, se reface acest cerc de găsire a divinității.

Poetul îl ajută pe om, chiar și pentru clipele lecturii, să guste, să se mîngîie cu frumusețea cuvintelor născute din Cuvînt și să se îmbrace cu Hristos, punîndu-și haina de sărbătoare a sufletului său.

Ierarhul care a îmbinat toată viața teologia cu literatura, purtînd pe umerii săi vocația teologului, dar și a scriitorului, avînd cea mai intensă activitate literară din perioada contemporană a fost mitropolitul Bartolomeu Valeriu Anania. Experiențele vieții sale sunt răvășitoare, drumul de la un copil sărac din părțile Vîlcei, la scaunul mitropolitan de la Cluj a fost anevoios și plin de dificultate, avînd în vedere că a stat 6 ani în închisorile comuniste alături de alți mari scriitori religioși. Dar tocmai aceste experiențe uluitoare de viață au marcat personalitatea unui scriitor profesionist: poet, dramaturg, eseist, pamfletar și memorialist.

Valeriu Anania mărturisea că a început „să scrie" de la vîrsta de 10 ani, impropriu spus să scrie, deoarece compunea versuri, în timp ce păștea vacile, le memora, spunea versurile mamei, apoi le scria. Acest mod de a crea și de a reține versurile l-a ajutat mai tîrziu în anii de detenție, reușind să scrie peste 12000 de versuri și două piese de teatru. Scrisul este văzut de acesta ca o misiune față de Cuvîntul lui Dumnezeu.

Debutul poetic a fost în 1935 în revista *Ortodoxia* cu poezia *Pămînt și cer,* după ce profesorul Ioan G. Coman îl deprinde cu „ implicarea Logosului în verbul literar"[13].

Mărturisea că versurile au fost inspirate din Cartea Eclesiastul, din esența căreia se desprinde ideea că omul este legat de pămînt prin trupul său, iar prin suflet este legat în permanență de cer, adică de Dumnezeu. De aici titlul celor două simboluri ale dihotomiei omenești, pămîntul și cerul. Debutul în dramaturgie a fost în 1938 cu scenariul radiofonic în versuri Jocul fulgilor, continuat mai tîrziu cu alte piese Miorița (1966), Meșterul Manole (1968), Du-te vreme, vino vreme! (1969), Steaua zimbrului (1971) și Poeme cu măști (1972), scrise în versuri în care reînvie „ miturile naționale, folclorice și istorice."[14]

Firea meditativă și tendința spre curentul tradiționalist se descoperă în revista Gîndirea unde debutează în 1942 cu poezia În singurătăți , un dialog imaginar cu sufletul său, parte prin care omul este legat de Dumnezeu ce-i conferă șansa de a intra în veșnicie: „ Suflete, te-am luat cu mine,/ În singurătăți senine,/ Unde nu-i aproape, nici departe,/ Nici fiorul gîndului de moarte // Moartea a murit de mult în noi,/ Zarea depărtărilor s'a scurs șuvoi/ Și din toate-acestea au rămas/ Doar întinderi albe, fără glas."15Lumină lină transpune într-o viziune nou una din cele mai frumoase cîntări de seară: „ Lumină lină, lumină senină,/ Licoare nouă din slava divină,/ Lucind în ape de ceruri, te cerne/ Prin glasuri calde, în cînt de vecerne."[16]

Creația i se pare un joc al cuvintelor, o taină în care îl inițiase bunul său prieten Tudor Arghezi, un proces amplu: „ Te nasc, copile, în sclipiri de cînt."(Versuri pentru versul meu)[17] sau un joc al imaginilor, ideilor, literelor: „ Și mă joc cu literele/ Ca un zeu cu țiterile/ Cînd și-adună

[12] Ibidem, p.33.
[13] Bălan, Ioanichie, *Convorbiri duhovnicești,* vol. II, Editată de Episcopia Romanului și Hușilor, 1990, p. 559.
14 Piru, Al., ISTORIA LITERATURII ROMÂNE DE LA ÎNCEPUT PÎNĂ AZI, București, Ed. Univers, 1981, p. 533.
[15] Revista Gîndirea, nr.3, 1942, http://dspace.bcucluj.ro/handle/123456789/7091.
[16] Revista Gîndirea , nr. 5, 1942, http://dspace.bcucluj.ro/handle/123456789/7091.

Zînele / La toate fântînile // Și mă joc cu visurile, / Cu toate dichisurile, / Și mă joc cu jocurile, / Și mă joc cu jocurile / Aprinzîndu-mi focurile."[18] (Cîntec), Gîndirea Noiembrie 1943)

Conștientizarea păcatelor, lupta interioară intensă împreună cu dorința de eliberarea de sub povara acestora, exprimarea metaforică a rolului Tainei Mărturisirii, apoi a Împărtășaniei, este sugerată în *Confessio*, apărută în ultimele numere ale revistei *Gîndirea*, în 1944: „Doamne, tinde-ți patrafirul/peste fața mea de lut,/sufletu-mi neghiob și slut/ să-l albești cu tibișirul/ cînd amurgu-și toarce firul/ peste-un pic de gînd tăcut.// Să-Ți vorbesc, ne-aud vecinii, iar osînda e păcat,/ eu stau pe-un colț plecat/ și să-mi scriu povara vinii,/ pe cînd Tu, la vremea cinii,/ să-mi șoptești că m-ai iertat."[19]

Primul volum de versuri apare tîrziu, abia în 1971, numit sugestiv *Geneze* și după cum sugerează și titlul putem observa o trimitere subtilă la cartea biblică a începutului lumii prin creația lui Dumnezeu. Poeziile descoperă viziunea asupra miracolului divin de creare ce se repetă pentru fiecare, lumea începînd în sufletul nostru odată cu noi. De aceea titlul nu este la singular, ci la plural fiind adus începutul lumii într-o nouă lumină. Există un mister al nașterii pe care fiecare îl deslușește prin contemplație particulară.

File de acatist, volumul de poezii din 1981 îmbină poeziile de factură religioasă cu cele politice, apoi *Anamneze* din 1984, considerat capodopera scrierilor, titlul făcînd referire la trecutul său și la eforturile de a-și creiona destinul într-o lume potrivnică.

Ultimul volum, Imn Eminescului în nouăsprezece cînturi, 1992, este un omagiu adus marelui poet, considerat ca matrice spirituală a poporului nostru.

„Poezia cultivată de Valeriu Anania aparține creatorilor lirici de vocație religioasă ilustrată în literatura în literatura română de Nichifor Crainic, Vasile Voiculescu, Iona Pillat, Tudor Arghezi și întrucîtva de Lucian Blaga."[20] Sunt remarcate afinitățile mai ales cu Tudor

Arghezi de la care și-a însușit arta cuvîntului, dar și cu Vasile Voiculescu de la care a învățat ridicarea poeziei la rang de rugăciune.

Ultimii ani ai vieții și i-a dedicat diortosirii Bibliei, o muncă amplă de revizuire și actualizare a sensurilor Sfintei Scripturi, în care și-a împletit vastele cunoștințe teologice cu harul poetic. Rezultatul este un monument de literatură și spiritualitate lăsat atît Bisericii Ortodoxe, cît și poporului său, prin expunerea celor două fațete ale personalității sale: teologul și scriitorul.

Întreaga sa creație este o mărturie a libertății interioare, aflate deasupra libertății exterioare, prin asumarea suferinței și transformarea continuă a propriei conștiințe. Libertatea interioară este găsită atît de teologul Bartolomeu Anania în anii de detenție, cît și de scriitorul Valeriu Anania. S-a lăsat purtat pe aripile divinității prin exprimarea Cuvîntului și evadarea în absolut.

Ioachim Giosanu (n.1954)

Începutul secolului al XXI-lea este marcat de contribuția culturală a episcopului Ioachim Giosanu, supranumit și „poetul Sfîntului Sinod", fiind membru al Uniunii Scriitorilor, filiala Bacău. Volumele sale Poeme și Ontologia iubirii, împreună cu numeroasele acatiste închinate sfinților

[17] ibidem, nr.7. 1943, http://dspace.bcucluj.ro
[18] ibidem, nr.11, 1943, http://dspace.bcucluj.ro
[19] ibidem, nr. 1, 1944, http://dspace.bcucluj.ro
[20] Fanache, Vasile, Prefața la Valeriu Anania Scriitorul, de Lucian Vasile Bâgiu, Cluj-Napoca, 2006, p.7.

români atestă aplecarea spre poezie.

Principalele sale creații sunt numite de sine „ meditații lirice" la diferite duminici și sărbători, concepute ca transpuneri în versuri a pericopelor evanghelice aferente și reflecții generate de acestea. De exemplu *Neam de apostol* scrisă în preajma sărbătorii Sf. Ap. Andrei, numită dedicație lirică celor ce poartă numele marelui Apostol, se concentrează metaforic asupra ideea originii apostolice a creștinismului românesc, semn de unitatea al neamului: „ Cînd toamna tîrzie împarte livada cu frunze sa flori/ E semn că timpul deschide șiragul de sfinte și mari sărbători./ Cînd ramura lasă frunza să cadă în ultima zi de Brumar/ Desprind cu trezvie penultima filă din vechiul meu calendar./ Pe fila aceasta scrie cu roșu și litere mari, majestos,/ ANDREI CORIFEU, APOSTOLUL nostru, ce ne-a chemat cîndva la Hristos."[21]

S-a preocupat de diortosirea imnurilor liturgice închinate sfinților, prin coordonarea multor volume de referință pentru teologia ortodoxă românească, pe care cu modestie le numește „ cărți ale smereniei". *Imnuri închinate Maicii Domnului* apărută în 2018, reflectă dorința ca omului beneficiarul întregii creații să conștientizeze darul primit și să se întoarcă cu bucurie în cinstirea divinității, subliniind dimensiunea sacră a Maicii Domnului.

Volumul *Creație și re-creație: meditații lirice la duminicile din perioada Penticostarului* cuprinde o serie de gînduri declanșate de timpul liturgic cuprins între Paști și Rusalii. Titlul volumului este o transpunere în versuri a ideilor teologice legate de crearea lumii prin puterea Cuvîntului lui Dumnezeu sau Logosul divin văzut prin intermediul *Creație și re-creație*. În *Sîmbăta Mare,* Logosul sau Cuvîntul lui Dumnezeu este numit: PARACLETUL,

VERBUL creator (idee preluată de la Valeriu Anania), ENERGIE, LOGOS concentrat, Omul cu chip iconic.

Cunoscînd că întreaga învățătură ortodoxă se bazează pe teoria creaționistă, alege o formă elevată de redare a acestei idei prin folosirea a multor termeni științifici ca: atom, macro-cosmos, pentru a se apropia de tînăra generație care se îndepărtează de credința strămoșească : „Cuvîntul-energie ia forme diferite. Materia apare, dar are-n ea cuvinte./ Cerul cu pămîntul și cosmosul creat/ Sunt doar ENERGIE sau LOGOS/ concentrat!" și totul este guvernat de Dumnezeu. Finalul îndeamnă ca întreaga omenire să recunoască puterea divină și să îl recunoască pe Iisus ca Fiul lui Dumnezeu, strigînd „ Hristos a Înviat!" [22]

Bucuria învierii lui Iisus, dovada inefabilă a biruința vieții asupra morții, apare și în Duminica Învierii. cu același îndemn de a crede și a spera cu nădejdea de a fi iertat: „ Vino și tu, cu candela stinsă,/ Nu sta nicicum izolat./Domnul te iartă, îți dă lumină,/ Doar crede...!/ Hristos a înviat!".[23]

Versificarea multor pericope evanghelice, cu intenția de a le majora frumusețea sensibilă pentru apropierea de iubitorii liricului, dovedește o altă conștiință poetică ce străbate începutul secolului al XXI-lea.

Concluzii

Ierarhii Bisericii Ortodoxe Române au avut o contribuție majoră la dezvoltarea literaturii române de la începuturi și pînă în prezent. Aceștia au înțeles nevoia omului de a se detașa spiritual dincolo de granițele firescului și de a pătrunde în lumea Cuvîntului poetic. Dacă mitropolitul

[21]Giosanu, Ioachim, *Poeme – Meditații lirice la duminici și sărbători,* Roman, Ed. Filocalia, 2017.
[22]Giosanu, Ioachim, *Creație și re-creație* în „ Cronica Romanului", An I, Nr.3-4,martie-aprilie, 2015, p.24.
[23] Ibidem, p.24.

Dosoftei a demonstrat strădania de a facilita pătrunderea omului în aria divină pe cale lirică, Bartolomeu Valeriu Anania și Ioachim Giosanu și-au făcut o misiune din asta, considerînd scrisul o altă cale de slujire a lui Dumnezeu-Cuvîntul și de a descoperi oamenilor divinitatea.

Bibliografie:

1. Ante, Lucian, *O antologie a literaturii nemțene,* Roman, Ed. Mușatinia, 2006.
2. Bălan, Ioanichie, *Convorbiri duhovnicești,* Vol. II, Editura Episcopiei Hușilor și Romanului,
3. Bâgiu, Lucian, Vasile, *Valeriu Anania Scriitorul* , Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2006.
4. Cîndea, Vasile, Un veac de aur în Moldova 1643-1743. Contribuții la studiul culturii și literaturii române vechi
5. Fanache, Vasile, Prefața la *Valeriu Anania Scriitorul* de Lucian Vasile Bâgiu, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2006.
6. Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii românești,* București, Ed. Librăriei PAVEL SURU, 1929.
7. Manolescu, Nicolae, *Istoria literaturii române,* Pitești, Ed. Paralela 45,

8. Mitropolitul Varlaam al Moldovei, *Cazania 1643*, București, Ed. Fundației Regale pentru literatură și artă, 1943.
9. Ursu, Nicolae, *Dosoftei. Opera. I.* Versuri, Studiu introductiv de Al. Andriescu, București, 1978.

Reviste:
Gîndirea (1921-1944) – Biblioteca Digitala BCU Cluj, http://dspace.bcucluj.ro
Cronica Romanului și Bacăului, 2015, http://eprb.ro/cronica-romanului

Internationalizing the Communication Curriculum for the Agritourism Master Program in English in USAMV MIEADR

Associate Professor Suzana Carmen Cismas
Department of Modern Languages
The University of Agronomic Sciences and Veterinary Medicine, Bucharest, Romania

Abstract

This article describes the process of designing, piloting and reviewing a new textbook for English communication in business engineering at academic levels, aimed at internationalising the communication curriculum for master programs in foreign languages. My textbook, 2014 English as Instrument in Business Communication, facilitates communication in exchange schemes for business-engineering students, both in academic and in company practice settings. Student performance data I analysed showed that, on average, foreign exchange students performed similarly to the home students in a credit-modular structure that spans various faculties. This course is in step with innovative features, such as incorporating same-range foreign language structures of French, Italian and Spanish language teaching. This book is intended to educate potential professional engineers and managers, and give them the cultural experience and language skills to successfully operate within the EU. The objectives are to produce professionals linguistically competent and able to function effectively in international contexts. In order to achieve this it is necessary for students to spend an interval abroad, on an ERASMUS exchange scheme, just as I did, in teacher exchanges where I had the opportunity to work with Professor David Lloyd, Coventry

Keywords: *communication strategies, sustainable didactic framework, international master programs*

The textbook I published in 2014 aimed at enhancing professional communication skills in the public space. It is entitled ***English as Instrument in Business Communication*** and focused on the following objectives:

- Providing learners with opportunities to engage in a blended learning curricular intervention project, involving the integration of active didactic methodologies into lectures and seminars, so as to identify dual degree economics-engineering students' needs and fully address them.
- Fostering intercultural dialogues (both synchronous and asynchronous) on how to innovate existing English language communication strategies by active engagement in direct and e-environment interactions.
- Stimulating reflection on using blended learning in academic environments for acquiring a holistic approach to the integration of technology into learning and teaching.
- Facilitating the development of critical digital literacy amongst participants.

- Enhancing the development of intercultural awareness in all participants.

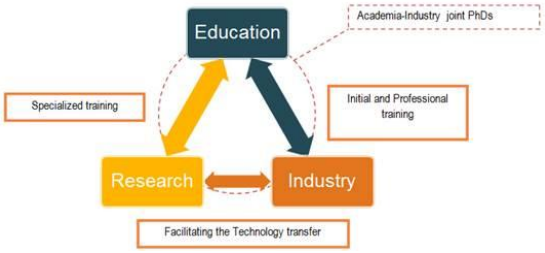

Fig. 1. Teaching public and professional communication strategies in international teamwork required by the fast evolving job markets, cf. Cismas, SC, 2014

The textbook ***English as Instrument in Business Communication,*** Printech Publishing House, Bucharest, 2014, has the following outline:

- **PART 1: PRESENTATIONS**
  - General traits of business presentations
  - Stages of a perfect presentation
  - The speaker
  - The speech
  - Materials
  - The conference room
  - Rehearsal
  - Real obstacles
  - Handling questions
  - Slides management
  - Tips for presenters in international conferences & congresses
  - The language of presentations
  - Topics for student presentations
  - Evaluation criteria
  - Commenting on information displayed on graphs
  - Product and service presentation
  - Text markers
  - Presenting yourself and your company
  - Presenting support services
  - Presenting sustainable development
  - Training and clarifying instructions
  - Presenting safety measures
  - Presenting legal issues
  - Presenting market organisation, various market players and trading on all markets
  - Financial reporting and control
- **PART 2: BUSINESS ACTIVITIES**
  - Leadership and teamwork
  - E-Managers
  - Teleconferencing
  - Negotiations
- **PART 3: JOB INTERVIEWS**
  - Interview structures
  - Interview styles

- Interview roles
- Human resource managers' view
- Main areas investigated
- The telephone interview
- Tips for phone interviews
- The videoconference interview
- The virtual interview
- The selection interview
- Group interviews
- Interview preparation checklist
- Tips for the job interview
- Interview questions for applicants
- Difficult questions
- Questions a candidate may ask
- Salary negotiation
- Best candidate profile
- Qualities employers seek
- Ways to enhance interview skills
- Answers employers must hear
- What to do if you do not hear from the employer
- The language of job interviews
- Explain your PARs (Problem, Action, Result)
- Create a portfolio of your work
- Facts to gather before interviewing
- Handling illegal questions
- Repair, maintain, extend a dialogue Mistakes to avoid

PART 4: JOB APPLICATION DOCUMENTS

- Europass CV
- Cover letter
- Voluntary work, key to finding the desired job: history, relevance, and impact.

PART 5: BUSINESS WRITING

- Paragraph writing
- Formal and informal
- Modals
- Letter of inquiry
- E-mails
- Letters of application
- Accepting a job offer
- Declining a job offer
- Accepting another job offer
- Withdrawing from the job search
- Rejection letters
- Reference letters
- Critical letters to co-workers
- The memorandum
- Marketing business plans
- Frequent business abbreviations

PART 6: REFERENCES AND ONLINE LEARNING SOURCES

The scientific consultants were distinguished professors I worked with during study and documentation intervals, as well as during my ERASMUS didactic interactions as invited teacher in Université Libre de Bruxelles and Coventry University, but also during WSEAS workshops in International Conferences: Professor Nick Pringle, Université Libre de Bruxelles, Professor David Lloyd, Coventry University, and Professor Sylvia Encheva, Bergen University.

Professor Nicholas Pringle teaches English at Université Libre de Bruxelles and in the Master Program in Economics entitled Economic Analysis & European Policy, IEE label, organised by Solvay Brussels School Economics & Management. Professional public space communication in English contributes to attaining the global objective of the program which is to strengthen students' knowledge and skills so as to enable them to analyze and develop effective solutions to economic problems. The compulsory courses, taught in the first year, allow the student to acquire cutting edge knowledge in economics and quantitative methods. The student will choose to specialize in financial economy, industrial economy, innovation and markets, international economy in Europe and the world, and socio-economic policy. Courses and seminars are taught by international experts and researchers who develop students' autonomy, ability of in-depth analysis (both quantitative and qualitative) as well as all the necessary skills to identify innovative solutions in an ever-changing economic world. Practice of English is provided, among others, by Professor Nicholas Pringle, whom I met during my Erasmus teaching exchanges and documentation & research intervals. Communication curricula emphasise the acquisition of both analytical and problem-solving skills. They combine conceptual courses, where students acquire techniques and their theoretical support, with practical workshops and individual & team-based projects, where learners can test their understanding of the theory and develop their ability to apply it creatively to real problems. Critical, creative, and independent thinking is needed. The wide-ranging international exchange programmes offer students training opportunities abroad during their studies. The master also gives attendants the possibility to include a credited work placement in their curriculum. Public and professional communication covers the full range of economic issues (employment, development, competition, growth, redistribution) and policy-making challenges, from the sector/industry level to the national/ global economy. *Academic English for Economics* is the programme textbook including key topics in economy, specific academic language exercises and a wide reference section, able to prepare students for article reviews, essay writing, group communication, and teamwork. The specific learning outcomes envisaged include: expanding students' lexis range, particularly with regard to the academic & international business discourse, practising language strategies to express adequate argumentation, plus acquiring sub-technical and subject-specific vocabulary; developing the ability to summarise, analyse and discuss texts critically, and weigh up economists' viewpoints; building up the ability to explain economic concepts and ideas in straightforward terms. Teaching methods and didactic activities are integrated in interactive classes: discussions, debates and academic language drills. Online courses are available, allowing students to review their grammar, acquire an economic vocabulary and improve their listening comprehension skills. This online course is an integral part of the teaching unit and a necessary and mandatory preparation for the face-to-face part. Ex cathedra courses on various topics are also provided (writing skills, oral presentation techniques, job application techniques). Small group debate settings are available to allow students to practise the ability to discuss current economic topics (EU, the current economic situation). External experts, whose lectures are compulsory, share their professional expertise and experience. Students are invited to participate in a self-assessment test at the beginning of the year to evaluate their current level and to identify with the teacher whether additional support is needed. The course contributes to mastering skills such as: application of key management concepts, frameworks and theories in a professional context, strategic

communication approaches, specialised language skills, independent learning, critical thinking, analytical rigor and work ethics.

Sylvia Encheva received her PhD from Bergen University, Norway, in 1992, and since then has developed interesting and highly relevant research in her main fields of interest: coding theory, combinatorics, and watermarking. She advanced in a consistent career holding didactic positions as a professor at HSH Stord/ Haugessund College, Western Norway University of Applied Sciences, and the Faculty of Business Administration and Social Sciences, where she currently is research vice-dean. Her academic views centre on didactic evaluation of hints related to learning styles and learning orientations. A hint is regarded as useful to a student if the student has succeeded to solve a problem after using it. She points out that the decision making process is based on the common assumption that if given a choice between two alternatives, a person will choose one. Numerous research and development contributions such as authoring systems, online tutorials, collaborative learning and multimedia facilitate today's educational use of computer technology. Presenting information via multiple media formats enriches users' experience and improves the learning process. Multimedia applications in learning situations will stimulate students' interest in a subject and will increase their motivation. There are important interrelations among students' perceptive abilities and the use of multimedia for learning. I share her views on Web-based assessment of students' conceptual thinking, information-processing skills and decision-making skills. Assessing the level of students' ability to use knowledge in an interrelated way when analyzing and solving problems is also effective. It is in contrast to traditional paper & pencil exams evaluating students' knowledge of discrete components of a domain rather than the relations among such components. Modern issues are discussed in particular: know-how of different problem solving methods, abilities to recognize several correct answers and concepts, level of confidence in one's own decision correctness, ability to distinguish from problems where the provided information is not enough for deriving a solution, from problems which cannot be solved by a particular student alone. A system framework for supporting personalized learning is needed. While learning styles describe the influence of cognitive factors, learning orientations show the influence of emotions and intentions. The system responds to students' needs according to their learning styles. Such a system requires cooperation among several educational organizations, since it is quite difficult for a single organization to develop an item pool of questions tailored for individuals with different learning skills. Such cooperation needs serious consideration of security issues, with a model for sharing protected Web resources that grants privacy. Students perform better academically when they are instructed using a curriculum infused with Web-enabled computer technology. They become more motivated and interested in academic project work as a result of being taught using such a curriculum. The aim is to deliver content to an individual learner corresponding to their level of knowledge & understanding. The presented system supports the educational use of Web-enhancing courses and computer-aided formative and summative assessments. Subject content is arranged in a structure that enables classroom use for teaching or as effective self-study materials. The results facilitate a full-scale implementation of this Web-based tutorial model in the following years. Both lecturers and students express a desire to expand their use of computer technology.

In my ERASMUS didactic interactions as invited teacher at Coventry University, UK, Professor David Lloyd presented that academic environment as a global, modern university with a mission of creating better future perspectives. Founded by entrepreneurs and industrialists in 1843, the institution promotes strong connections with the public and private sector, providing job-ready graduates with the skills and creative thinking to improve their communities. With a proud tradition of innovative teaching and learning, Coventry University has world-class curricula and a digital community of learning. Public and professional communication strategies are key for the existing partnerships with

150 higher education providers worldwide. Research capacities have increased by networking communication on research with impact, delivered for & with partners, to address real-world challenges and support business & communities to develop and grow. In drafting my text-book I benefited from the wide didactic experience of the distinguished professors I mentioned, be they native speakers, bilinguals, or foreign speakers with creative perspectives, and I am proud to have exchanged views with staff members of the Coventry University Group now delivering high-quality academic services and partnerships through bases in London, Scarborough, Belgium, Poland, Egypt, Dubai, Singapore and Africa. In recent years, they have won many awards and vastly improved their rankings in the league tables that matter to students.

My textbook, ***English as Instrument in Business Communication,*** facilitates exchange schemes communication for business-engineering students, both in academic & company practice settings. Student performance data I analyzed showed that, on average, foreign exchange students performed similarly to the home students at our university in a credit-modular structure that spans various faculties. The course is in step with several innovative features, such as incorporating same-range foreign language structures of French, Italian and Spanish language teaching. The course with the language option is meant to educate potential professional engineers or managers, and give them the cultural and language skills as well as the experience to operate within the EU.

The objectives are to produce professional engineers and managers linguistically competent and able to function effectively in international contexts. To achieve this it is necessary for students to spend a significant period abroad, on an ERASMUS exchange scheme. An effective way of using this time is for them to attend an academic institution with a programme of technical/business studies integrated with that in their home university. Such studies are recognised by giving credit towards the home qualification, thus minimising the total period of study, and giving space for the inclusion of integrated language studies prior to the period abroad. The different traditions and approaches to the education and training of engineers and managers across the EU are well documented. A flexible and pragmatic approach to comparing and recognising qualifications would have to be used for academic compatibility.

Subjects may be taught in a different order, and content may be distributed differently across modules, but, once identified, it all can be accommodated. This process is greatly simplified with the ECTS system (European Credit Transfer System). Invaluable aids to the comparison of modules are exam papers and coursework exercises which place the syllabus descriptions in context. Apart from purely academic factors, questions of student tutoring & welfare are also crucial to successful exchange programmes with consistent support curriculum in professional & public communication. Confidence built up between institutions paved the way for the double award programmes and expansion in student numbers.

My textbook aimed at becoming integrated with compatible course structures and standards: syllabus content; teaching methods; the mix between analytical, practical, and project contents; examination methods and standards; and equivalence of studied topics. Effective idiom teaching schemes must be available and continuing language instruction must be supplied, in addition to vacation work placements and intensive communication courses that can be provided by certain institutions for students. Individual modules or subjects may need to be modified to accommodate exchange students, and the teaching & support staff must be willing and flexible, particularly so in the early part of each academic year, during the adaptation interval. EU grants are invaluable in this respect, mainly the ERASMUS awards (European Commission Action Scheme for the Mobility of University Students). Engineering and management are high status professions thus attracting high calibre students. Considering the differences in performance between analytical, design and project-based work, our students

perform particularly well in the exams in analytical subjects, and the exchange ones particularly well in projects.

The outlook of all staff and learners, whether directly involved in the exchanges or not, was widened by contact and working with exchange students. Staff members were exposed to different traditions and approaches to education and its management, and new ideas got adopted. A number of exchange students and professors returned to university to undertake postgraduate work and completed doctorates. Other graduates gained employment in Europe. Although it is considered an accepted practice for continental engineers to be fluent in English, it is relatively rare for UK engineers to be fluent in a second language. Experience proved that such graduates obtain their first job because of this skill and generally get higher salaries. The pragmatic approach to equivalence and compatibility of courses described earlier enabled rapid progress to be made in organizing the programmes. Experience demonstrated that this approach was justified both in the opportunities it opened up for students and in the success rate of the participating learners.

Problem-solving in entrepreneurship cannot occur without communication competence both in professional areas and in the public space. Enterprise culture and entrepreneurship education have made significant progress over the years to become fundamental elements of engineering and business management study opportunities offered in higher education institutions. Training learners in entrepreneurship should foster creativity and innovation to allow students to identify and solve problems while leaving room for creativity and exploration of novel ideas.

Communication activities encourage students to spot a problem and conceptualise a solution while practising to advocate their idea and competing with fellow students. This makes them ideal participants for learning-by-doing activities. Students meet the aim of a fundamental entrepreneurial skill by advancing entrepreneur competences such as creativity, self-awareness and self-efficacy, as well as taking initiative, mobilising others and learning by experience. Debates on unstructured experiences will turn them into strategic and purposeful approaches. Additionally, combining this with strategic dialogues, students will foster the problem-solving skills that entrepreneurs need to generate. Ideally, the educator will observe students who have internalised the basic ability to solve problems and persuade others of the quality of their proposed solution. Learners understand the aim of the activity and are motivated to take ownership of their experience. This makes the activity a multi-dimensional learning situation: students take the position of entrepreneurs who sell & defend their ideas in return for investment, as well as the position of investors who rationalise their decisions. To evaluate whether self-directed learning has taken place, the activity normally ends with a short round of reflection where students are asked to express what they learnt and how it affected their understanding of the addressed topic. This can be done informally in class, via online collaborative tools, or formally, through focus groups or in-class surveys.

Communication enhances problem-solving skills, creative thinking and self-confidence, allowing for flexibility and adaptability to different scenarios, audiences and subjects. For example, students could be asked to research and calculate the cost of material, find market data as evidence, design pitching slides, create a video, discuss environmental impacts or reflect on the audiences' feedback. Ultimately, such dialogues may be turned into an assessment, for which students could deliver formal reports, videos, posters, pitches, blogs or websites on the basis of a prototype.

The textbook provides communication strategies for creative problem-solving activities encountered in everyday professional life events. It stands out among more traditional approaches and assessments within the ordinary curriculum. Consistency and openness are important, being achieved by sharing best practices of creative teaching among educators and students, as well as within and

across departments. Students often come up with brilliant ideas that can be inspiring and may spark interesting discussions regarding the feasibility of their ideas. It is also an excellent opportunity to cater for the aptitudes of students with different ages, nationalities, traditions, or socio-demographic backgrounds. It all makes this course book part of an inclusive, learner-centred teaching strategy that puts the student at the forefront of the learning experience.

Previous work by the author on the same topic:

1. Cismaş, S.C., *Portofolios***,** Prosper Newsletter, (Project for special Purposes English in Romania), issue 13, March 2001, The British Council Bucharest, pp. 74-78, ISSN 1224-3361
2. Cismaş, SC, *Didactic Connections between Scientific Writing and Professional Communication in the Foreign Language for Engineering*, Latest Trends on Engineering Education, Mathematics & Computers in Science and Engineering, the 7th WSEAS International Conference on Engineering/ International Conference on Education and Educational Technologies, 2010, pp. 277-281
3. Cismaş, S.C., *Preparing Students for Job Interviews: Constructive Communication and Transparent Decisions* Proceedings the 8th WSEAS Int'l Conference on Education and Educational Technology, Recent Advances in Computer Engineering, Genova University, 2009, pp. 155-160
4. Cismaş, S.C., *Globalization in Engineering Education: Advances in Teaching Presentation Skills*, Proceedings of the 6th WSEAS International Conference on Engineering Education, Mathematics and Computers in Science and Engineering, 2009, pp. 236-240
5. Cismaş, S.C., *Changes and Challenges Posed to Engineering Education by Migrant Work Force* Proceedings of the 6th WSEAS International Conference on Engineering Education, Mathematics and Computers in Science and Engineering 2009, pp. 241-245
6. Cismaş, SC, Vajiala, G, *CLIL &E-learning*, Proceedings of WSEAS/IASME International Conference on Educational Technologies 2011, pp. 13-18
7. Cismaş, SC, *CLIL–Content &Learning Integrated Learning*, in vol Limba, cultura, civilizatie, Orizonturi deschise, a V-a conferinta cu participare internationala, 2011, Editura POLITEHNICA Press, pp. 71 – 78
8. Cismaş, S.C., *Risk management in English communication* Proceedings of the International Conference on Risk Management, Assessment and Mitigation, *RIMA '10*, 2010, pp. 501-505
9. Cismaş, S.C., *Risk mitigation patterns in English information exchange with the media*, Proceedings of the International Conference on Risk Management, Assessment&Mitigation, *RIMA10*, 2010 pp. 524-528
10. Cismaş, S.C., *Risk assessment & mitigation in drafting translation contracts*, Proceedings of Int'l Conference on Risk Management, Assessment, Mitigation *RIMA '10*, 2010, pp. 491-495
11. Cismaş, S.C., *Language &cultural identity*, Conferinta Internationala Diversitatea lingvistica si culturala factor al dezvoltarii europene editori Stoean C, Magureanu T, Constantinescu L., Editura ASE, Bucuresti 2002, pp. 517-522
12. Cismaş, S.C., *Culture-Fair Assessment*, Conferinta Internationala Diversitatea lingvistica si culturala, factor al dezvoltarii europene, editori Stoean C, Magureanu T, Constantinescu L, Editura ASE, Bucuresti 2002, pp. 646-651
13. Cismaş, S.C., *Reconstructing communication patterns in lectures & presentations*, CD-rom, Academia Tehnică Militară, a XXIX-a sesiune de comunicări ştiinţifice cu participare internaţională Tehnologii moderne în secolul XXI Bucureşti 2001, Tiparul Academia Tehnică Militara, pp. 66-71
14. Cismaş, S.C., *The structure of communication and self expression during job interviews* CD-rom, Academia Tehnică Militară, a XXIX-a sesiune de comunicări ştiinţifice cu participare internaţională Tehnologii moderne în secolul XXI Bucureşti, 2001, Tipar Academia Tehnică Militara, pp. 72-77
15. Cismaş, SC, *Modalităţi de integrare a spaţiului lingvistic românesc in spaţiul european*, An European al Limbilor vol conferinţei Abordări Interculturale în Teoria& Practica Limbilor, Ploiesti 2001 pp. 145-151

16. Cismaş, S.C., *Interdisciplinary communication, instrument for optimizing the drawing up of technical documentation* in vol Limba, cultura si civilizatie la inceputul mileniului al treilea, prima conferinta cu participare internationala 2007, Ed POLITEHNICA Press, pp. 171 – 175
17. Cismaş, SC *Communication Algorithms in Presentations* Seminarul Comunicarea&Transparenta Actului Decizional martie 2002 Universitatea Politehnica Bucuresti, coord prof dr ing Sergiu Stelian Iliescu, Departamentul de Stiinte Ingineresti
18. Cismaş S.C., *Teaching Standards, Evaluation Standards, Communication Standards – EU Perspectives*, Workshop for English professors from the University of Civil Engineering, the Polytechnic University of Bucharest, Carol Davila University of Medicine and Pharmacy, Bucharest, March, 2007, organizer: Faculty of Engineering in Foreign Languages, FILS UPB
19. Cismaş, S.C., Dona I., Andreiasu G.I., *CLIL Supporting Academic Education in Business Engineering Management*, the 11th WSEAS International Conference EDU15 on Engineering Education Salerno, Italy, 2015, Recent Research in Engineering Education pp. 78-88, Salerno University, Italy, World Scientific and Engineering Academy and Society www.wseas.org
20. Cismaş, S.C., Dona I., Andreiasu G.I., *Tertiary Education via CLIL in Engineering and Management*, the 11th WSEAS International Conference on Engineering Education EDU 15 Recent Research in Engineering Education Salerno Italy 2015 pp.134-142 University of Salerno, Italy, World Scientific and Engineering Academy and Society www.wseas.org
21. Cismaş, S.C, Dona I., Andreiasu GI, *Focus Group Analysis on Prospective CLIL Programs in USAMV MIEADR & BUCHAREST POLYTECHNIC: Advantages, Facilities and Target Student Groups* the 11th WSEAS International Conference on Engineering Education EDU15 Recent Research in Engineering Education Salerno Italy 2015 pp.171-179 Salerno University Italy World Scientific and Engineering Academy and Society www.wseas.org
22. Cismaş, SC, Dona I, Andreiasu G, *Mind Maps Impacting Students' Concept Processing & Presentation Strategies in Management Engineering* 11th WSEAS International Conference Engineering Education EDU15 Recent Research in Engineering Education Salerno Italy 2015 pp. 211-217 Salerno University
23. Cismaş, S.C, Dona I, Andreiasu G, *USAMV MIEADR 2015 Students' Scientific Symposium Assessed by CLIL Criteria* the 11th WSEAS International Conference on Engineering Education EDU15 Recent Research in Engineering Education Salerno Italy 2015 pp. 196-206 University of Salerno, Italy
24. Cismaş, S.C., Dona I., Andreiasu G.I., *CLIL in the Knowledge Society;* CESC2015 2nd International Conference Communication Education in Knowledge Society Timisoara Trivent Publishing Budapest, vol Communication Today: an Overview from Online Journalism to Applied Philosophy, eds Micle, Mesaros, http://trivent-publishing.eu/books/philosophy/communicationtoday/19.%20Suzana%20Carmen%20Cismas,%20Ion%20Dona,%20Gabriela%20Ionela%20Andreiasu.pdf
25. Cismaş, S.C., Dona I., Andreiasu G.I., *E-learning for Cultivating Entrepreneur Skills in Business Engineering* CESC 2015 2nd Int'l Conference Communication & Education in the Knowledge Society Trivent Publishing Budapest, Communication Today: Overview Online Journalism Applied Philosophy, http://trivent-publishing.eu/books/philosophy/communicationtoday/18.%20Suzana%20Carmen%20Cismas,%20Ion%20Dona,%20Gabriela%20Ionela%20Andreiasu.pdf
26. Cismaş, S.C., Dona I., Andreiasu G.I., *Flexible Education by CLIL in Business Engineering* 7thLUMEN International Conference MEPDEV 2015 Multidimensional Education and Professional Development Ethical Values, Tirgoviste Romania 2015, Lumen Research Centre in Social&Humanistic Sciences Lumen Media Publishing UK, Romanian Unit of UNESCO Chair in Bioethics, Higher Education Research &Consulting Company USA, University Stefan cel Mare Suceava, Babes Bolyai University, AI Cuza University, Vol MEPDEV 2015 Multidimensional Education and Professional Development. Ethical Values, eds. Sandu A, Frunza A, Ciulei T, Gorghiu L, Editura Editografica, Bologna, Italy, 2016, p. 91-97 http://www.edlearning.it/proceedings/var.htm
27. Cismaş, S.C., Dona I., Andreiasu G.I., *Multidimensional Education via Student Symposia*, 7th LUMEN International Conference MEPDEV2015 Multidimensional Education&Professional Development. Ethical Values – Tirgoviste Romania 2015, Lumen Research Centre in Social and

Humanistic Sciences, Lumen Media Publishing UK, Romanian Unit of UNESCO Chair in Bioethics, Higher Education Research & Consulting Company USA, University Stefan cel Mare, Babes Bolyai University, AI Cuza University, Vol MEPDEV 2015 Multidimensional Education&Professional Development Ethical Values, eds Sandu A, Frunza A, Ciulei T, Gorghiu L, Editografica, Bologna 2016 pp 97-103 http://www.edlearning.it/proce edings/var.htm

28. Cismaş, S.C, *Business English linguistic structures used in technology transfer* 7th LUMEN Int'l Conference MEPDEV 2015 Multidimensional Education and Professional Development Ethical Values, Tirgoviste Romania 2015 Lumen Research Centre in Social and Humanistic Sciences, Lumen Media Publishing UK, Romanian Unit of UNESCO Chair in Bioethics, Higher Education Research and Consulting Company USA, Stefan cel Mare University, Babes Bolyai University, Al. I. Cuza University, Vol MEPDEV 2015 Multidimensional Education&Professional Development Ethical Values, eds. Sandu A, Frunza A, Ciulei T, Gorghiu L, Editografica, Bologna, 2016 p.107-113, http://www.edlearning.it/proceedings/var.htm
29. Cismaş, S.C., Dona I., Andreiasu G.I., *Mentoring Master Degree Students in Business Engineering*, Romanian Society of Applied Experimental Psychology, Bucharest University, Faculty of Psychology and Education Sciences, PSIWORLD 6th International Conference Psychology and Realities of the Contemporary World Bucharest 2015 proceedings vol in Romanian Journal of Experimental Psychology RJEAP Vol 7 Special Issue 1/2016 http://www.rjeap.ro/psiworld-2015-proceedings/rjeap/vol7si11psiworld-2015-proceedings
30. Cismaş, S.C., Dona I., *Student discourse in business engineering* LDMD3 International Conference Literature, Discourse and Multicultural Dialogue Tirgu Mures Romania 2015, ArhipelagXXI Press http://www.upm.ro/ldmd/LDMD03/Lds/Lds%2003_%2054.pdf pp. 526-538, Diacronia Journal doi:10.17684/issn.2393-1140
31. Cismaş, S.C., Dona, I., *Multicultural dialogue in management*, LDMD3 International Conference Literature, Discourse and Multicultural Dialogue Tirgu Mures Romania 2015, Arhipelag XXI Press http://www.upm.ro/ldmd/LDMD-03/Lds/Lds%2003%2048.pdf pp. 462-473
32. Cismaş, S.C, *Evaluation Criteria for CLIL Modules in Entrepreneur Education*, Proceedings of the 3rd International Conference *Globalization, Intercultural Dialogue & National Identity* 2016, Coord. Iulian Boldea, Edited by: Alpha Institute for Multicultural Studies, Tg Mures România www.upm.ro/gidni3 vol. Globalization and National Identity Studies on Strategies of Intercultural Dialogue, Social Sciences Section, Arhipelag XXI Press Tirgu Mures pp. 619-632 http://www.upm.ro/gidni3/GIDNI-03/GIDNI%2003%20-%20Social%20Sciences.pdf
33. Cismaş, S.C., *Mentality Shifts in Business English Communication*, WLC2016 World LUMEN Congress Logos Universality Mentality Education Novelty 2016, 15th Anniversary Edition, Vol XV, pp. 195-201, European Proceedings of Social and Behavioural Sciences EpSBS, eds. Sandu A, Ciulei T, Frunza A, Future Academy http://dx.doi.org/10. 15405/epsbs(2357-1330).2016.9 http://dx.doi.org/10.15405/epsbs.2016.09.25
34. Cismaş, SC, *Education Catering for Professionals' Communication Needs on the Global Labour Market* WLC2016 World LUMEN Congress Logos Universality Mentality Education Novelty, 2016, 15th Anniversary Edition Vol XV p. 202-207 EpSBS, European Proceedings of Social and Behavioural Sciences eds. Sandu A, Ciulei T, Frunza A, published by Future Academy http://dx.doi.org/10. 15405/epsbs(2357-1330).2016.9 http://dx.doi.org/10.15405/epsbs.2016.09.26
35. Cismaş, SC, *Universal Strategies in Foreign Language Communication* WLC 2016 World LUMEN Congress Logos Universality Mentality Education Novelty 2016 15th Anniversary Edition, Vol XV, pp. 215-222, EpSBS European Proceedings Social & Behavioural Sciences eds. Sandu A, Ciulei T, Frunza A, Future Academy http://dx.doi.org/10. 15405/epsbs(2357-1330).2016.9 http://dx.doi.org/10.15405/epsbs.2016.09.28
36. Cismaş SC, *Entrepreneur Discourse &English Communication Competence in the European Research Area* Conferinţa Internaţională Limba si Literatura–Repere Identitare in Context European, Univ. Piteşti, Facultatea de Litere, Agence Universitaire de la Francophonie AUF, ASSE, Centrul de Cercetări asupra Imaginarului: Text, Discurs, Comunicare, Centrul Studii Literare Lingvistice si Didactice Contemporane, Language and Literature, European Landmarks of Identity, Pitesti University Press 2016, pp. 302-309
37. Cismaş, S.C, *Leadership Gender Equality: Communication and Reflection*, Conferinţa Internaţională Limba si Literatura – Repere Identitare in Context European Universitatea Piteşti,

2016, Facultatea de Litere, Agence Universitaire de la Francophonie AUF, ASSE, Centrul de Cercetări asupra Imaginarului: Text, Discurs, Comunicare, Centrul de Studii Literare, Lingvistice si Didactice Contemporane *Language & Literature, European Landmarks of Identity,* Pitesti University Press 2016, pp. 228-234

Public Communication Angles:
Managing Managers in e-Environments

Associate Professor Suzana Carmen Cismas
Department of Modern Languages
The University of Agronomic Sciences and Veterinary Medicine, Bucharest, Romania

Abstract

With current remote work trends, it becomes worth understanding and rethinking how to manage other managers. The process will start with analysing and improving their communication, making it evolve in step with e-environment challenges. Even if one were to work from home with all the right strategies for managers' management, those would be functional for side-by-side interactions in an office, as they were initially designed to operate. It is one thing to watch managers in action and see where they might need coaching, and it is totally another thing to try and decipher how both a manager and their entire team are performing only based on messages and occasional video calls. Setting the right expectations is required when comparing working managers versus managing managers, in the altered context of newly emerging issues in e-communication for the public space.

Keywords: *public communication angles, managing managers, e-environments*

A managing manager has a clear job: to motivate and rally the team members, giving them both direction and support in performing all tasks. It is obviously more difficult to complete that job remotely. Working managers have to balance many communication angles in their dialogues in the public space, whenever they deal with a different set of personal circumstances, which may include family challenges, financial issues and distorted educational results. Additionally, they have to manage frustrations and unrealistic expectations, so as to keep team members from burnout. Many of the skills managers implement in concrete actions resemble entrepreneurial learning patterns, as illustrated in the diagram below:

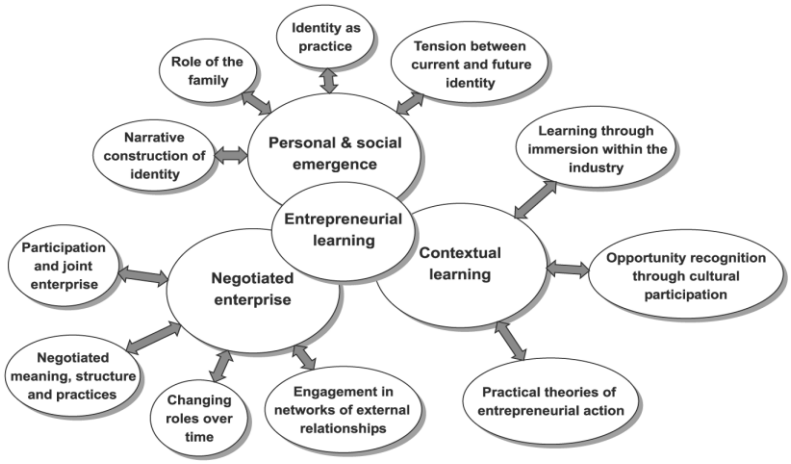
Identity as practice
Role of the family
Tension between current and future identity
Narrative construction of identity
Personal & social emergence
Learning through immersion within the industry
Entrepreneurial learning
Participation and joint enterprise
Negotiated enterprise
Contextual learning
Opportunity recognition through cultural participation
Negotiated meaning, structure and practices
Changing roles over time
Engagement in networks of external relationships
Practical theories of entrepreneurial action

Figure 1. Triadic model of communication in entrepreneurial initiatives, cf. David Rae, 2005

It is extremely difficult to manage managers one cannot see, when they all are remote, so enhanced listening skills are required, in order to meet all needs. Irrespective of their position in the hierarchy, employees and managers are partially dealing with the same new pressures and changes. Instead of trying to identify and solve a problem, let people share their experiences: perhaps certain things function better than before; or maybe some people already have ideas about what needs to be improved. Effective listening saves time. Start by asking managers to identify deficits, and they should be able to do the same for themselves. A good manager will take responsibility, even if they do not clearly envisage an immediate solution. It is necessary to be realistic about how honest an environment is being created: communication is gapped if the company has just announced layoffs but still expects a clear and lucid breakdown of all the negative circumstances.

If the company does not promote a culture of honesty or transparency, the e-manager should consider getting ideas and feedback anonymously: surveys or other tools may help subordinates discuss what they need without fear of repercussion. So does listening to their teams' stories: there are two sides to every narration, of the managed and of the manager. Employees should be asked about the work they are doing, how the team is functioning, how they have adapted to remote work. Engaged teams will have many things to say, but the disengaged ones might require more resources, such as pulse surveys. Regularly checking in on workers can be augmented by team interviews, thus conveying a global image on overall levels of work satisfaction, so as to identify the coaching and resources needed to support better performance.

Adequate communication strategies may enhance enthusiasm, foster competitive team spirit, and stimulate collaboration, for successfully breaking down barriers and creating a sense of unity throughout remote work intervals. To facilitate innovation, space for failure needs to be created, so that employees might feel safe when pushing limits. In terms of productivity, tools to proactively engage teams are the solution. If peer communication appears to be an issue, consider implementing a company wide tool for assistance, or create remote social events to bring employees together. If managers and teams hesitate to talk and are evasive on particulars, then workers may be worried about losing their jobs. Managers should help mitigate such fears by informing on company health to create a sense of trust and confidence among all. A company meeting to examine the state of the business might improve morale and productivity more than any other measures a manager will take.

Equal opportunities offered irrespective of gender, nationality, opinions or beliefs generates an inclusive organization. In it managing managers effectively means leading by example. However, the most difficult part for executives is acting to even higher standards than the ones required of employees. Advice, support and tools do not make any difference if they are not visibly used by top members in the organization. People emulate their bosses, from the newest worker to the senior manager. The importance of diversity in the workplace is widely acknowledged. The similarity bias means hiring people with the same qualities the manager possesses. Succumbing to the similarity bias can deprive the team of many advantages, and can deny fellow managers the opportunity to have a colleague to learn from.

Fig. 2. Relation of abilities that businesswomen prove in equal opportunity environments: orange best abilities only by women; green: outstanding abilities only by men; brown: abilities highlighted both by women as by men, cf. www.smallbusiness.wa.gov.au/essential-business-skills

In traditional hierarchical structures, the manager/staff relationship has incorporated power structures and dynamics. The positional power is communicated responsibly. It includes seeking to understand how other identities (age, race, gender) and experiences with power and privilege intersect with the employees' role at work. Managing managers requires familiarity with recent best practices, adaptability and responsiveness, and keen attention to equity and inclusion.

To address issues in the organization, implement regularly scheduled communication in the form of meetings between managers and their direct reports, thus creating a way to gain visibility into how feedback is provided. One-to-one meetings have a particular benefit in helping business leaders manage managers and improve their communication skills. Such meetings are the basic mechanism to ensure consistent, high-quality feedback.

Annual performance reviews seem outdated for today's modern workforce: many people with flexible time activity or in remote positions require regularly scheduled feedback sessions which are crucial for moving the company forward.

Business communication in such reunions must become a core part of corporate culture, providing a dedicated time and setting for team members and managers to regularly review the full scope of the employee's tasks, responsibilities and goals. A key benefit of integrating meetings into the company culture is that it builds skills and grows career skills through daily responsibilities.

The business leader should conduct regularly scheduled one-to-one meetings with all of their direct reports, the managers, to have an avenue for feedback and dialogue at this level. Manager forums can take place two times per year with the specific goal of improving and augmenting management communication skills.

Using a performance management software solution might also improve the organizational accountability: team members write an agenda and send it to managers in advance of the one-to-one meeting by performance management technology. The managers add relevant ideas, and the direct report follows with a summary detailing any pertinent discussion/action items. One benefit of this practice is that whether things are going well or poorly, updated documentation exists on regular meetings and feedback between the employee and the manager. Another benefit is that the business leader can review and audit the conversations to make sure that meetings are conducted effectively.

Implementing performance management mechanisms with consistent documentation are key ways to ensure that managers are developing both their own skills and the skills of their team by efficient public communication. When considering how to manage managers, one must assess executives on their team's performance and on their ability to nurture, engage, and develop teams.

Middle managers intensely contribute to business by implementing company policies and processes across the organization and resonating with their team members. Middle managers play a special role as they face the challenge of being followers & leaders simultaneously: they direct their team and they report to the upper management.

It is a vertical code-switching, with typical communication strategies to implement:

- Model the desired behaviour, do not dictate it
- Despite entering the company with an authoritative title already, earn the respect of the team.
- Mind how you communicate, show openness to feedback, transparency in thought processes and consider discourse phrasing
- Determine success based on individual and project metrics: scope of work, steps required to ensure a successful project, tools for what needs to be accomplished; productivity; quality of work; employee development & retention; avoid team burnout; support team members with flexibility, resources, educational tools; emphasize company values when solving challenges.
- Hold level meetings for better information and actionable feedback. Gain insight into how managers empower team members, and how each member discusses individual work.
- Provide intensive mentorship opportunities, but also let people operate more independently.
- Focus the meeting agenda on project or team updates
- Emphasize curiosity: how managers approach situations to build confidence and problem-resolution skills
- Managing managers is about managing relationships through open communication
- Manager training should become asynchronous and collaborative.
- Get actions according to defined expectations or cultural frameworks in the organization
- Communication must be clear, fact-based, transparent, with no room for misinterpretation. Give managers a framework for starting with the answer first, grouping and summarizing their points, and logically ordering their ideas and results in concise and relevant responses in their communication across the organization.
- Break dialogue blocks by transparent and comfortable approaches to challenges.

- Implement a communication framework that helps the team keep connected.
    - → Expected response times
    - → Guidelines on emergencies
    - → Promotion of non-work socialization as a part of office culture
    - → Weekly one-on-one meetings to clarify expectations, remove blocks, define goals and build teamwork relationships.
    - → Use open-ended questions so that both parties participate and set priorities
    - → Contribute to the agenda collaboratively
    - → Develop self-management skills in members to empower the team
    - → Stimulate the team's confidence in their decision-making processes
    - → Encourage autonomy in the workplace
    - → Promote asynchronous communication so that employees might have more uninterrupted time for deep work.
    - → As a manager, set an example of flexibility & autonomy for remote teams. Employees should not chase managers for validation; thus they avoid blocks and miscommunication associated with remote work.
    - → Promote fluidity in duties: blur lines between job roles, encourage workers to take initiative on projects, solve problems, and explore growth opportunities. Self-motivation & eagerness to try new things are key self-management skills for professional growth; but blurred lines never become crossed boundaries.
    - → Monitor workload to protect employees from burnout.
- Budget for additional trainings, conferences, learning materials, throughout the year, and let the team submit requests. Use the internal platform for team members to request resources.
- Proficient communication skills create and maintain employees' engagement, and improve their performance and desire to stay with the organization.
- Managerial communication directly affects productivity
- Managing managers in e-environments means adding expertise and new perspectives to the team with whom to develop adaptive tactics and strategies.

Managing managers comes with a set of communication challenges in the public space. The consequences of failure are dire: when an individual contributor underperforms, it affects the entire team's reputation. An individual who does not adhere to team values or displays negative/resistant attitudes can impact teamwork atmosphere. If that employee manages people, a decrease in team motivation can be expected, with high turnover, lack of engagement, overall dip in quality, altered stakeholder relationships, and eroded trust. Often the manager's underperformance is not easy to spot, and by the time the issues become apparent, much of the damage has already been done.

Inserting science communication in managing e-managers is vital for successful completion of job tasks, as is stakeholders' feedback on the relevance of partnerships for community progress.

Communication channels need to be kept open for encouraging transparency and honesty, thus avoiding biased attitudes.

Employees' micromanagement can have multiple adverse effects such as lower productivity, increased stress and higher turnover. But micromanaging a manager is even more harmful. For doing their job, managers need authority and credibility before their team and clients, stakeholders or partners. Micromanagement undermines that, preventing the use of own expertise and skills, which deprives the business of the added value such managers would bring.

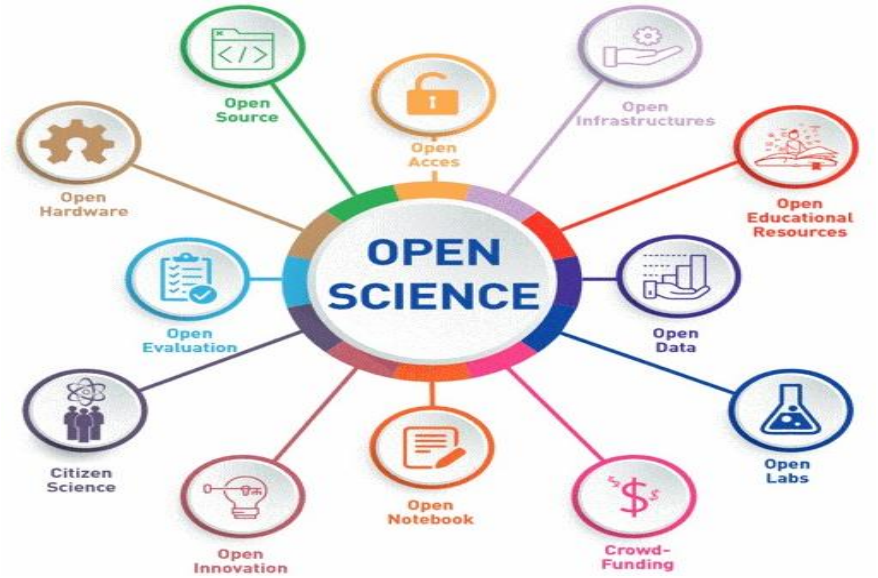

Fig. 3. Components of science communication in managing e-managers,

cf. https://opensource.com/resources

Communication plays a crucial part in developing reporting managers into one's potential successors, carrying vast responsibility. Career development is an area which may be challenging when managing managers. In today's world, most employees have expectations for fast growth and demand quick expansion of their roles and professional advancement. Not all direct reports have the proper skill set or expertise to take a superior position eventually, so potential successors may have false expectations and ultimately bitter disappointment and disillusionment. To avoid that, keep employees busy and engaged in various activities. While the next career step may not be identified yet, or may even be outside of the team, there are multiple opportunities to provide to subordinate managers for expanding their skills and knowledge, and prepare for that next step when it comes. It starts with identifying their interests and areas of improvement and then finding or creating projects which can give them the necessary exposure and learning. Often such projects span beyond teams and may include supporting a peer in another team, participating in an organization-wide initiative or filling in for executives in strategic conversations and discussions. Managing managers is, in a nutshell, influencing others and achieving results through them, which is impossible without strategic communication. Executives do it by instilling their values and goals in the managers they manage, providing direction, culture, and organization standards that affect employees immediately.

Public communication components in managing managers in virtual environments include building strategies, drafting roadmaps, set objectives and targets, and secure the necessary resources for teams to meet the envisaged performance standards. But above all it is cultivating relationships. Managers represent their teams in front of leadership, stakeholders, clients and partners. They need to enlist support, participate positively in workplace politics and ensure that the teams' goals align with those of the larger organization and partners.

The most important relationship is with the reporting managers. Unlike in other manager-employee connections, here a mentor is needed more than a boss. Adequate communication will recognize and respect their expertise, as well as the fact that their management style may differ, but their support as partners in building & implementing strategies is crucial for the team. Approaching this

exchange as a partner rather than a subordinate relation will enhance the opportunity to learn and expand own horizons, skills and perspectives.

In certain ways, managing managers is similar to managing any other employee, provided that people keep learning from each other. It entails building a great team culture, cultivate strong relationships, get aligned on goals and expectations, stay engaged in the work, and create space for accountability and learning. The critical difference is that the work being overseen and supported is management, which is both a technical and a relational skill.

Here are six tips for managing managers:

1. Cultivate and affirm ownership. Owning management means embracing the responsibility that comes with positional power & increased organizational leadership. In most workplaces, positional power gives a manager real influence over the employee's quality of life at work (payment, feed-back, opportunities for advancement) and sometimes beyond (references for future jobs). These decisions require context (including knowledge of policies and ongoing bias checks) and a sense of responsibility for one's authority. A proficient manager is responsible for supporting subordinates, coaching, delegating, and holding others accountable, thus shaping staff experience. Numerous managers struggle with owning their activity, authority, and influence, because they lack confidence, are biased and maybe face exclusion at interpersonal, organizational, and systemic levels.
2. Understand their management and leadership style. Managers should reflect on and share their management and leadership styles as part of developing relationships with new staff. This insight is also helpful for the manager's manager because it gives a sense of their strengths & weaknesses.
3. Always try to be a role model: delegate effectively, provide and solicit regular feedback, conduct effective check-ins, hire equitably, and examine choice points. Focus on being intentional &explicit about management choices, self-reflect regularly, acknowledge when making mistakes or see an opportunity to course-correct. Subordinates will learn from such transparency.
4. See your managers in the act of managing and then share feedback & observations:
   - Observing check-ins and other team meetings
   - Watching a manager give feedback (or role-playing a tough feedback conversation)
   - Going on site visits together
   - Conducting job interviews together
   - Reviewing performance evaluations before they go out (or a sample of them)

   The purpose of observing or shadowing the managed people is not merely providing feed-back but better understanding their management & leadership style. It could even be an opportunity to learn from them. Pay attention to how they do things differently and appreciate those differences.
5. See the work in action. Having more layers of staff beneath in a traditional hierarchical structure makes it easy to fall out of touch. Make sure to stay attuned to the work by observing subordinates' activity and results. Doing this will facilitate shaping higher-level strategies, see equity implications of decisions, and intervene to correct mistakes.

6. Build relationships with managers' teams. Authentic relationships with the direct report's direct reports has significant benefits: it gives a better sense of what actually happens; people approach if there's a problem; talent scouting internally is easier, facilitating the development and retention of staff; strong relations across lines of difference and power lead to stronger team cultures.

Communication abilities play a key role in managing managers, because it is a transferable skill fuelled by trust. Managers cannot be moulded, they should be empowered and given space to make decisions and support their team according to the business culture they all operate in. Assessment will be performed globally: while employees' targets are specific and measurable, managers are evaluated through a broader lens, looking at the success of the entire initiative/project. In practice, it means turning to goal-setting frameworks like objectives & key results (OKRs) to see performance. Evaluate manager performance on top-level outcomes, not on tactical details. Constructive feedback between peers, direct reports, and managers should always be welcome. Middle managers are more likely to be subject matter experts, so they may be defensive in performance analysis conversations.

Communicative interactions with managers have to consist of 90% listening and 10% asking open-ended questions, as managers do not need to be managed, they need to be coached. Especially in small teams, managers are accustomed to juggling both strategic and tactical work. A recently promoted engineering manager's duties may have changed, but they still have time to write code or troubleshoot issues. Leaders state that this juggling act is not tenable once one starts supervising other leaders. At this level, management activities will take up 100% of one's time; hence they are suitable for individuals who genuinely like overseeing initiatives, removing blocks, and mentoring.

Public communication angles in managing managers in e-environments centre on pushing people into thinking, and not thinking for them. Therefore, the less ones' subordinates need one, the better that manager is doing his/her job

BIBLIOGRAPHY

1. Beck, C., *Managerial Communication: Theory & Practice*, Upper Saddle River, Prentice-Hall, 1999
2. Bloisi, W, Cook, C, *Management and organizational behaviour*, Berkshire, McGraw-Hill, 2006
3. Clampitt, P, *Communicating for Managerial Effectiveness,* Newbury Park, Sage, 1991
4. Clegg, S, *Managing and organizations: introduction to theory & practice*, London, Sage, 2005
5. Deal, T, *Corporate cultures: rites & rituals of corporate life*, Harmondsworth, Penguin, 1982
6. Hanna, M, *Communicating in Business & Professional Settings*, New York, McGraw-Hill1998
7. Hargie, O. *The Handbook of Communication Skills,* London, Routledge 1997
8. Hargie, O. Dickson, D. *Skilled Interpersonal Communication*, Routledge, London2004
9. Holden, N. *Cross-cultural management*, Harlow, Pearson Educational 2002
10. Johnson, G., Scholes, K, Whittington, R, *Exploring Corporate Strategy,* Harlow, Prentice Hall, 2008
11. Martin, J. *Organizational culture: mapping the terrain*, London, Sage, 2002
12. O'Hair, D. Friedrich, G. Dixon, L. *Strategic Communication in Business and the Professions*, Boston, Houghton Mifflin, 2002
13. Price, D. *The Principles and Practice of Change*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2009
14. Smith, A. *Innovative Employee Communication*, Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1991
15. Tourish, D. Hargie, O. (eds) *Key Issues in Organisational Communication*, London, Routledge, 2004

Previous work by the author on the same topic:

38. Cismaş, SC, *Didactic Connections between Scientific Writing and Professional Communication in the Foreign Language for Engineering*, Latest Trends on Engineering Education, Mathematics & Computers in Science and Engineering, the 7th WSEAS International Conference on Engineering/ International Conference on Education and Educational Technologies, 2010, pp. 277-281
39. Cismaş, S.C., *Globalization in Engineering Education: Advances in Teaching Presentation Skills*, Proceedings of the 6th WSEAS International Conference on Engineering Education, Mathematics and Computers in Science and Engineering, 2009, pp. 236-240
40. Cismaş, S.C., *Changes and Challenges Posed to Engineering Education by Migrant Work Force* Proceedings of the 6th WSEAS International Conference on Engineering Education, Mathematics and Computers in Science and Engineering 2009, pp. 241-245
41. Cismaş, S.C., *Risk management in English communication* Proceedings of the International Conference on Risk Management, Assessment and Mitigation, *RIMA '10*, 2010, pp. 501-505
42. Cismaş, S.C., *Risk mitigation patterns in English information exchange with the media*, Proceedings of the International Conference on Risk Management, Assessment&Mitigation, *RIMA10*, 2010 pp. 524-528
43. Cismaş, S.C., *Language &cultural identity*, Conferinta Internationala Diversitatea lingvistica si culturala factor al dezvoltarii Eds Stoean, Magureanu, Constantinescu, Ed ASE, Bucuresti 2002, pp. 517-522
44. Cismaş, S.C., *Interdisciplinary communication, instrument for optimizing the drawing up of technical documentation* in vol Limba, cultura si civilizatie la inceputul mileniului al treilea, prima conferinta cu participare internationala 2007, Ed POLITEHNICA Press, pp. 171 – 175
45. Cismaş S.C., *Teaching Standards, Evaluation Standards, Communication Standards – EU Perspectives*, Workshop for English professors from the University of Civil Engineering, the Polytechnic University of Bucharest, Carol Davila University of Medicine and Pharmacy, Bucharest, March, 2007, organizer: Faculty of Engineering in Foreign Languages, FILS UPB
46. Cismaş, S.C, *Business English linguistic structures used in technology transfer* 7th LUMEN Int'l Conference MEPDEV 2015 Multidimensional Education and Professional Development Ethical Values, Tirgoviste Romania 2015 Lumen Research Centre in Social and Humanistic Sciences, Lumen Media Publishing UK, Romanian Unit of UNESCO Chair in Bioethics, Higher Education Research and Consulting Company USA, Stefan cel Mare University, Babes Bolyai University, Al. I. Cuza University, Vol MEPDEV 2015 Multidimensional Education&Professional Development Ethical Values, eds. Sandu A, Frunza A, Ciulei T, Gorghiu L, Editografica, Bologna, 2016 p.107-113, http://www.edlearning.it/proceedings/var.htm
47. Cismaş, S.C., Dona, I., *Multicultural dialogue in management*, LDMD3 International Conference Literature, Discourse and Multicultural Dialogue Tirgu Mures Romania 2015, Arhipelag XXI Press http://www.upm.ro/ldmd/LDMD-03/Lds/Lds%2003%2048.pdf pp. 462-473
48. Cismaş, S.C., *Mentality Shifts in Business English Communication*, WLC2016 World LUMEN Congress Logos Universality Mentality Education Novelty 2016, 15th Anniversary Edition, Vol XV, pp. 195-201, European Proceedings of Social and Behavioural Sciences EpSBS, eds. Sandu A, Ciulei T, Frunza A, Future Academy http://dx.doi.org/10. 15405/epsbs(2357-1330).2016.9 http://dx.doi.org/10.15405/epsbs.2016.09.25
49. Cismaş, SC, *Education Catering for Professionals' Communication Needs on the Global Labour Market* WLC2016 World LUMEN Congress Logos Universality Mentality Education Novelty, 2016, 15th Anniversary Edition Vol XV p. 202-207 EpSBS, European Proceedings of Social and Behavioural Sciences eds. Sandu A, Ciulei T, Frunza A, published by Future Academy http://dx.doi.org/10. 15405/epsbs(2357-1330).2016.9 http://dx.doi.org/10.15405/epsbs.2016.09.26
50. Cismaş, SC, *Universal Strategies in Foreign Language Communication* WLC 2016 World LUMEN Congress Logos Universality Mentality Education Novelty 2016 15th Anniversary Edition, Vol XV,

pp. 215-222, EpSBS European Proceedings Social & Behavioural Sciences eds. Sandu A, Ciulei T, Frunza A, Future Academy http://dx.doi.org/10. 15405/epsbs(2357-1330).2016.9 http://dx.doi.org/10.15405/epsbs.2016.09.28

51. Cismaş SC, *Entrepreneur Discourse & English Communication Competence in the European Research Area* Conferinţa Internaţională Limba si Literatura–Repere Identitare in Context European, Univ. Piteşti, Facultatea de Litere, Agence Universitaire de la Francophonie AUF, ASSE, Centrul de Cercetări asupra Imaginarului: Text, Discurs, Comunicare, Centrul Studii Literare Lingvistice si Didactice Contemporane, Language and Literature, European Landmarks of Identity, Pitesti University Press 2016, pp. 302-309
52. Cismaş, S.C, *Leadership Gender Equality: Communication and Reflection,* Conferinţa Internaţională Limba si Literatura – Repere Identitare in Context European Universitatea Piteşti, 2016, Facultatea de Litere, Agence Universitaire de la Francophonie AUF, ASSE, Centrul de Cercetări asupra Imaginarului: Text, Discurs, Comunicare, Centrul de Studii Literare, Lingvistice si Didactice Contemporane *Language&Literature, European Landmarks of Identity*, Pitesti University Press 2016, pp. 228-234

ALEXANDRU CANDIANO-POPESCU – ,,REVOLUTIONARY" (1870)

Laurenţiu Bălaşa, PhD Student
University of Craiova

Abstract: Alexandru Candiano Popescu is known in Romanian historiography after the movement in Ploiești in August 1870. He edited a number of newspapers during the period 1871 opposing the monarchy. He was arrested twice by the police. Movement with internal causes (political crisis and pro-French sentiment) and external causes (Franco-Prussian war). The revolution was to break out simultaneously in several important cities of the country. The "revolution" was being well organized only in Ploiești, where Alexandru Candiano Popescu took care of establishing the details.

Key Words: revolution, newspapers, monarchy, historiography, police.

Alexandru Candiano-Popescu (1841-1901) a rămas cunoscut în istoriografia românească, dar și în memoria contemporanilor, datorită implicări sale în mișcarea antidinastică de la Ploiești, din august 1870. Acesta a fost momentul în care s-a remarcat, evenimentul eclipsînd celelalte activități ale sale, ca om de litere, jurnalist, om politic și militar. Înaintea mișcării antidinastice de la Ploiești, din 7/8 august 1870 Alexandru Candiano-Popescu era cunoscut ca un patriot sincer și înflăcărat, bun orator, apărător al drepturilor românilor transilvăreni, adept al democrației. Trăind momentele importante care au pus bazele României moderne: revoluția de la 1848, unirea din 1859, detronarea lui Alexandru Ioan Cuza (1866), venirea pe tronul României a prințului Carol de Hohenzollern (1866), obținerea independenței de stat (1877-1878), precum șitransformarea României în Regat (1881), prin tot ceea ce a întreprins Alexandru Candiano-Popescu, a fost apreciat dar și criticat, fiind însă o adevărată personalitate a epocii.

După înlăturarea lui Alexandru Ioan Cuza din noaptea de 10-11 februarie 1866 la care a participat mai mult dezinteresat, a fost numit șef de cabinet al colonelului Haralamb, ministru de război. Însă noul principe nu avea încredere în ofițerii care l-au îndepărtat de tron pe domnitorul Unirii, acest fapt dar și conștiința sa determinîndu-l șipe Alexandru Candiano-Popescu să demisioneze din armată, în anul 1867.[1]

[1] Constantin Corbu, *Alexandru Candiano-Popescu- participant al vieții politice din a doua jumatate a veacului trecut*, în „Revista de Istorie", tom 3, nr. 9, Editura Academiei, București, 1980, pp. 1738-173

românii au putut să recolte frucutul acestei semințe sub autorizațiunea, însăși apactului fundamental al țării sau mai clar, românii au putut să va dă aspirațiunile lor înscrise chiar în legile țarei."[2]

Renunțînd la cariera militară, Alexandru Candiano-Popescu a îmbrățișat cariera politică, dar și pe cea de ziarist. În perioada care a urmat el a editat ziarele *Perseverența* (5 martie 1867 - 29 martie 1869) și *Democrația* (21 august 1869 - 16 mai 1871). Din primul număr al *Perseverenței,* Candiano-Popescu își exprima programul sau politic care cuprindea numeroase idei liberale, nutrind speranța că aceste idei vor duce la dezvoltarea României. *,,Să mulțumim, dar bărbaților de inimă și talent, care, în 1848, au implantat, pentru întîia dată pe pămîntul țarei, sămînța principiilor democratice cu atîta sîrguință și artă încît lucrul nemaipomenit, după o distanță de numai cîțiva ani,*

În aceste împrejurări, datorită opoziției sale fată de monarhie, expusă în mai multe articole din ziarele sale, menționate mai sus, Alexandru Candiano-Popescu a fost arestat de două ori. În politica internă românească, la începutul anului 1870, criza devenea din ce în ce mai puternică și datorită tensiunii crescînde pe plan european, atunci cînd relațiile dintre Franța cu Prusia deveniseră tot mai încordate. Criza europeană a început în luna februarie 1870, datorită succesiunii la coroana Spaniei a lui Leopold de Hohenzollern-Sigmaringen, iar românii au fost tot atenți la ceea ce se întîmpla pe plan european.[3]

Tensiunile interne au devenit apăsatoare după demiterea guvernului Al.G. Golescu (30 martie 1870) și ajungerea la guvernare a conservatorilor conduși de Manolache Costache Epureanu (30 aprilie 1870). Pentru a avea o majoritate în Parlament guvernul Epureanu a organizat noi alegeri în lunile mai-iunie 1870, care s- au soldat cu numeroase violențe, iar sentimentul antigerman s-a facut și mai puternic cunoscut după condițiile impuse cu prilejul concesiunii Strousberg.[4] Mișcarea antidinastică din România a atins apogeul în vara lui 1870 o dată cu izbucnirearăzboiului franco-prusac din luna iulie. Atmosfera politică creată în acest context era de fapt una de solidaritate fată de Franța, deși aceasta fusese aproape înfrîntă de către Prusia pînă în august 1870.[5] Începutul anului 1870 s-a caracterizat, așa cum am amintit, printr-o perioadă tulbure în cea ce priveste politica internă. Au avut loc ciocniri violente

[2] *Ibidem,* p.1743.

[3] Iulian Oncescu, Ion Stanciu, *Introducere în istoria modernă a Românilor (1821-1918),* Editura Cetatea de Scaun, Tîrgoviște, 2010, p. 200.

[4] Iulian Oncescu, *România în politica orientală a Franței (1866-1878),* ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Cetatea de Scaun, Tîrgoviște, 2010, p. 193. Premierul desemnat a vrut să-şi dea demisia, dar aceasta nu a fost acceptată de către domnitorul Carol. Gruparea Brătianu-Rosetti pentru a nu fi mereu în opoziție a început să folosească o serie de procedee pentru a ieşi din izolare, chiar şi tactica intimidării monarhului cu posibilitatea detronării (Sorin-Liviu Damean, *Carol I al României (1866-1881),* Editura Paideia, Bucureşti, 2000, p. 120).

[5] Sorin Liviu Damean, Iulian Oncescu, *O istorie a românilor de la Tudor Vladimirescu la Marea Unire (1821-1918),* Editura Cetatea de Scaun, Tîrgoviște, 2015, pp. 187-188. Este cunoscut faptul în prezent că istoriografia românească a accentuat sentimentelor filo-franceze ale românilor pe fundalul războiului franco-prusac (1870). De aici s-a ajuns pe acestă linie de solidaritate cu Franţa la manifestări anticarliste şi spre acţiuni care vizau şi doreau înlăturarea domnitorului şi instaurarea unui regim republican în România. Confruntarea dintre Franţa şi Prusia nu a fost percepută la fel de către toate grupările politice româneşti (Mihai Timofte, *România la 1870-1871. Monarhie sau Republică. Studiu de caz asupra politicii interne şi a relaţiilor internaţionale*, Editura Polirom, Iaşi, 1996, p. 5). Acţiunile acestora nu se întemeiau doar pe simpatiile şi manifestările pro-franceze ale populaţiei (*Ibidem,* p. 6).

între principalele grupări şi curente politice româneşti (conservator şi liberal), mai alesdatorită instalării guvernului conservator.[6] Chiar de la debutul anului 1870 şi-au făcut apariţia unele idei antidinastice şi republicane, aceste din urmă apărînd încă din anul 1868, la putin timp după căderea guvernului liberal (16/28 noembrie).[7]

Amintim aici că în prima jumătate a anului 1870, în societatea românească apareastfel confruntarea între liberalism şi conservatorism, pe de o parte, iar pe de altă parte curentul monarhic cu cel republican. Conflictul dintre aceste curente politice a izbucnit cu putere mai ales după izbucnirea războiului franco-prusac (iulie 1870). În primele zile ale lunii august 1870 au avut loc primele bătălii importante între francezi şi prusaci, şi o mare parte dintre românii aşteaptau victoria franceză. [8] Românii aveau simpatii vechii faţă de francezi din mai multe motive: originea latină, ideile revoluţionare franceze, numeroşi oameni politici care studiaseră în Franţa, dar şi sprijinul francez acordat în contextul Unirii Principatelor (1853-1859).[9]

Deşi şi *„roşii”*, şi *„albii”* erau în egală susţinători ai Franţei, conservatorii s-au pronunţat pentru o linei a moderaţiei şi a prudenţei vis a vis de derulare evenimentelor. Pe fundalul confruntărilor de opinii, monarhia constituţională era şi ea confruntată cu

„grave şi complexe” dificultăţi.[10] În aceste împrejurări în luna august a anului1870, opoziţia românească a iniţiat acţiunea privind înlăturarea prinţului german din România.O revoltă urma să fie declanşată în opt centre urbane ale ţării în momentul în care era

---

[6] Paul Lindenberg, *Regele Carol I al României*, traducere din germană de Ion Nastasia, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003, p. 116; Iulian Oncescu, *op. cit...*,pp. 189-192.

[7] Apostol Stan, *Grupări şi curente politice în România între Unire şi Independenţă (1859-1877)*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979, p. 288; Iulian Oncescu, *Vinovaţi sau nevinovaţi. Procesul politic de la Tîrgovişte (1870),* în vol. „Cultură, politică şi societate în timpul domniei lui Carol I. 130 de ani de la proclamarea Regatului României,” coordonatori Gheorghe Cliveti, Adrian Bogdan - Ceobanu, Ionuţ Nistor, Editura Demiurg, Iaşi, 2011, p. 189.

[8] Mihai Timofte, *op. cit.,* p. 5; Iulian Oncescu, *op.cit.,*, pp. 189-190.

[9] Gheorghe Cristea, *Conspiraţia „republicană” din august 1870*, în „Revista de Istorie”, tom 22, nr. 2, Editura Academiei, Bucureşti, 1969, p. 223.

[10] Mihai Timofte, *op. cit.,* pp. 6-7. Izbucnirea conflictului franco-prusian a dus la o profundă îngrijorare în rîndurile opiniei publice româneşti în legătură cu viitorul ce avea să fie rezervat României de modificările în ierarhia dintre puterile garante. Conflictul franco-prusian arata încă de la începutul său o puternică reacţie a opiniei publice în favoarea Franţei. Majoritatea grupurilor politice, aşa cum precizam mai sus, dar mai ales liberalii radicali conduşi de Ion C. Brătianu şi C.A. Rosetti au exprimat, o profundă simpatie faţă de Franţa. Poziţia lor este explicabilă mai ales amintind de contribuţia importantă a Franţei lui Napoleon al III-lea la constituirea statului naţional român (Apostol Stan, *O acţiune politică pentru cucerirea independenţei naţionale în timpul războiului franco-prusian*, în „Studii. Revistă de istorie”, tom 26, nr. 4, Editura Academiei, Bucureşti, 1973, pp. 750-751; Iulian Oncescu, *Vinovaţi sau nevinovaţi...*, p. 190.

anunţată o importantă victorie franceză, ceea ce ar fi justificat, îndepărtarea de la tron aprinţului prusac.[11]

Pe acest fundal, dar și datorită violențelor din campania electorală din mai-iunie 1870 liberalii radicali se hotarăsc să pună la cale detronarea domnitorului Carol. Astfel, la începutul lunii august 1870, au avut loc la Ploiești două întruniri importante la care s-a discutat organizarea *„revoluției”*:[12] cea de la C. T. Grigorescu (unde au luat parte Alexandru Candiano-Popescu, Radu Stanian, Stan Popescu, preotul Nicolae Ioachimescu, locotenentul Alexandru Comiano, Mitică Călinescu, Titu Bălăceanu, Petre Apostolescu, Guță Andronescu-Grădinaru) și cea de la Radu Stanian (unde s-au întîlnit aceleași personaje, iar Alexandru Candiano-Popescu a făcut cunoscut participanților planul *acțiunii*). Această *revoluție,* ar fi trebuit, conform *revoluționarilor,* să ducă la detronarea lui Carol, în noaptea de 7-8 august 1870, iar în orașele importante ale țării, cum am amintit mai sus, urmau a avea loc revolte, precizîndu-se că acestea urmau să fie sprijinite de armată și în acest mod la București urma a se institui o regență.[13] Pentru a nu atrage atenția forțelor de ordine, unii dintre organizatori, au rămas peste noapte la restaurantul „Moldavia” unde au așteptat

---

[11] Dan Berindei, *România între Prusia şi Franţa în timpul războiului franco-german din 1870-1871*, în vol. *Românii şi Europa în perioadele premodernă şi modernă*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997, p. 336. Cu toate acestea, la 8/20 august 1870 au venit din Franţa ştiri la Bucureşti că prusacii erau învingători în jurul Metzului şi astfel drumul Parisului era acum deschis germanilor, iar românii erau trişti la vestea acestei victorii. În noaptea care trecuse izbucnise un fel de *revoluţie* la Ploieşti iar principele Carol o tratase la început ca pe o copilărie (*Memoriile regelui Carol I al României. De un martor ocular*, vol. II (1869-1875), ediţie şi prefaţă de Stelian Neagoe, Editura Scripta, Bucureşti, 1993, p. 120; Pentru evenimentele din 8/20 august 1870 de la Ploieşti, a se vedea „Monitorul Oficial”, nr. 175 din 11 august 1870, *Relaţiuni asupra evenimentelor petrecute la Ploieşti în ziua de 8 august curent,* în vol. *Monarhia de Hohenzollern văzută de contemporani*, Editura Politică, Bucureşti, 1968, pp. 50-53; „Românul”, anul IV, din 21 august 1870 (*Proclamaţiunea Consiliului de minişti către cetăţenii români*), în vol. *Monarhia de Hohenzollern...*, pp. 53-54; Nicolae Fleva, *Apărarea făcută celor 41 de acuzaţi*, în vol. *Monarhia de Hohenzollern...*, pp. 56-59; Radu Dan Vlad, *op.cit.*, pp. 903-911; pe scurt a se vedea Sorin-Liviu Damean, *op. cit.*, pp. 127-132; Ioan Scurtu, *Carol I*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001, pp. 60-63; Apostol Stan, *Grupări şi curente...*, pp. 290-292; Dorin Stănescu, *Republica de la Ploieşti*, Editura Ploieşti-Mileniul III, Ploieşti, 2016, pp. 82-88.

[12] Mişcarea a fost totuşi gîndită la Bucureşti de un Comitet ce-l includea şi pe Ion C. Bratianu, alături de Eugeniu Carada. De acţiunea propriu-zisă din stradă urma să se ocupe căpitanul Alexandru Candiano-Popescu, publicist ce nutrea simpatii republicane şi care, din această cauză, intrase în dese rînduri în conflict cu autorităţile, fiind arestat de cîteva ori, aşa cum am precizat. Omul din umbra evenimentelor de la Ploieşti se pare că a fost însă Eugeniu Carada.

[13] M. Sevastos, *Monografia oraşului Ploieşti,* Tiparul Cartea Românească, Bucureşti, 1937, p.54.

semnalul declanșării *revoluției*. Astfel, în noaptea de 7 spre 8 august 1870, la ora 3, au început sa bată clopotele bisericilor din oraș. S-au mobilizat imediat negustorii, grădinarii, cizmarii, frizerii, dar și preoții, dintre aceștia remarcîndu-se Ștefan Dinicescu dar și Nicolae Ioachimescu, care conduceau pe grădinarii, căruțași, dar și pe bulgarii așezați în suburbia Sf. Vasile din Ploiești.[14]

Alexandru Candiano Popescu (1841-1901). Militar, ziarist, avocat și om politic[15]

Radu Stanian, Alexandru Candiano Popescu, Stan Popescu, preotul Nicolae Ioachimescu[16]

Conspiraţia se pare că a fost mult mai amplă: liberalii radicali puseseră la cale o acţiune prin care doreau înlăturarea lui Carol fiind stabilite mai multe localităţi unde trebuia să izbucnească revolta: Craiova, Bucureşti, Piteşti, Ploieşti şi chiar Furceni unde exista o tabără militară. În cele din urmă, aşa cum se cunoaşte acţiunea a izbucnit doarla Ploieşti în noaptea de 7 către 8 august 1870.[17]

---

[14] N.I. Simache, *op. cit.*, p.139.

[15] https://ro.wikipedia.org/wiki/Alexandru_Candiano-Popescu

[16] http://republicaploiesti.net/2009/08/139-de-ani-de-la-republica-de-la.html

[17] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 61; Paul D. Popescu, *Un moment memorabil din istoria Prahovei - Republica de la Ploiesti*, în „Anuar", VIII, Ploiești, 1996, p. 127.

La întrunirile dinaintea acţiunii propriu-zise au fost stabilite toate detaliile mişcării antidinastice: de la împărţirea sarcinilor membrilor conspiraţiei la acţiunea concretă. În urma acestor pregătiri, *revoluția* de la Ploiești a început în noaptea de 7/19-8/20 august 1870 la ora 3.30, cînd o mulțime numeroasă de „revoluționari" conduși de Alexandru Candiano-Popescu, Grigorescu (deputați), Matache Nicolau (fost deputat și primar în funcție), la care se adăuga Ghiță Ionescu. Aceștia împreună cu mulțimea adunată au ocupat sediul telegrafului din Ploiești, dar și prefectura, în unele cazuri amenințîndu-i pe funcționari cu pistolul. În urma ocupări telegrafului *revoluționarii* au trimis mai multe telegrame prin care anunțau detronarea domnitorului Carol și numirea unei regențe condusă de Nicolae Golescu, precum și instaurarea unui nou guvern, în care ministrul de război era numit Ion C. Brătianu. Alexandru Candiano-Popescu s-a numit singur prefect al județului Prahova și împreună cu peste 3.000 de oameni au dezarmat pe dorobanți din cazarma orașului Ploiești, însușindu-și armele găsite.[18]

Alexandru Comiano și Guță Antonescu împreună cu o parte din mulțime ajungînd la sediul telegrafului l-au obligat pe Grigore Iorgulescu să deschidă, ținîndu-l ostatic, acesta din urmă fiind amenințat că dacă v-a încerca să se apropie de aparatele telegrafului va fi împușcat. După înfrîngerea mișcării de la Ploiești telegrafistul avea să declare *„cei ce mă păzeau find beți"*.[19]

În dimineața zilei de 8 august 1870, la ora 6, Alexandru Candiano-Popescu aflat în fruntea mulțimii au încercat să ocupe și cazarma militară din Ploiești, însă maiorul Polizu s-a opus. După acest eșec, *„prefectul"* a eliberat din închisoarea orașului cîțiva arestați, iar mai apoi s-a deplasat către sediul telegrafului, unde, la ora 10 a expediat o telegramă către comandantul grănicerilor din Predeal, anunțîndu-l următoarele

„*principele Carol, răsturnat, guvernul provizoriu instalat avînd în cap pe generalul Golescu ca regent; sunt prefectul districtului, numit de guvernul provizoriu; concentrați imediat grănicerii 24 de ore, dacă se poate, să fiți la Ploiești. Aștept de la patriotismul dumneavoastră și de la energia dumneavoastră acest servicu"*. În același timp a trimis o telegramă și ziarului *Albina* din Pesta anunțînd detronarea lui Carol, existența unui

[18] Monitorul Oficial, nr. 175 din 12/23 august 1870, *Relațiuni asupra evenimentelor petrecute la Ploiești 8 august curent*, în *vol. Monarhia de Hohenzollern..*, pp.50-51; Iulian Oncescu, *Vinovaţi sau nevinovaţi....,* pp. 191-192.
[19] M. Sevastos, *op. cit.*, p.55.

nou guvern, dar și faptul că la Ploiești cetățeni se bucurau de căderea *vechiului regim*. Aceste două telegrame nu au ajuns la destinație deoarece șeful stației de telegraf din Predeal a informat guvernul de ceea ce se întîmpla.[20]

„Revoluționarii" au ajuns și la poșta orașului unde le-au cerut funcționarilor să le pună la dispoziție casa de bani. Concomitent Alexandru Comiano și Stan Popescu s-au ocupat de telegrama lui Candiano care urma a fi transmisă către Ion C. Brătianu. Aceasta avînd următorul conținut: „*prefect Candiano Ploiești. Vă anunț definitivul succes al libertații pe tot teritoriul României. Din Înaltul ordin al regentului, primiți jurămîntul funcționarilor civili, precum și trupei militarilor de acolo. Nesupunerea considerată de înaltă trădare către națiune. Ministru Brătianu"*.[21] În acele momente

„revoluționarii" au încercat să comunice cu celelate orașe precum Buzău, Brăila, Tecuci, Pitești, Râmnicu Valcea, Craiova, Turnu Severin, dar și cu alte orașe din Moldova. Însă telegraful din București informase oficile de cele întîmplate în Ploiești, telegrafiști din acele orașe au refuzat să comunice vreo știre sau să ajute pe cei *răzvrătăți*.[22]

Ștefan Ionescu a fost numit de *răsculați* ca șef la telegraf, acesta informîndu-i pe *„revoluționarii"* de faptul că guvernul știa de cele întîmplate la Ploiești. Candiano-Popescu a încercat să îl atragă de partea *„revoluției"* și pe maiorul Polizu, trimițîndu-io telegramă falsă prin intermediul lui Gheorghe Lăzărescu, însă aceasta nu era semată de comandanți săi ierarhici. Astfel, maiorul Polizu a refuzat să îndeplinească ordinul din telegramă și a pecetluit soarta *mișcării,* devenind foarte clar că *revoluția* de la Ploiești a eșuat lamentabil.[23]

Guvernul României a acționat deosebit de rapid față de evenimentele care se desfășurase la Ploiești în noaptea de 7-8 august 1870. Pentru restabilirea ordinii și înfrîngerea *revoluționarilor* de la Ploiești a fost trimis din București un batalion condus

[20] Monitorul Oficial, nr. 175 din 12/23 august 1870, *Relațiuni asupra evenimentelor petrecute la Ploiești 8 august curent...*, pp.51-52; Iulian Oncescu, *Vinovați sau nevinovați. Procesul politic de la Tîrgoviște (1870)...,* p. 190. Aceste telegrame nu au ajuns la destinație deoarece Grigore Iorgulescu a informat oficile telegrafului din București și Predeal, punînd pe același lamelă în schimbător și transmite telegramele odată celor două oficii, precizînd pentru oficiul din Predeal să nu le transmită mai departe pentru că acele informații nu sunt adevărate iar pentru a se convinge să i-a legătura cu Bucureștiul (C.N.Minescu, *Istoria Poștelor Române,* Imprimeria Statului, București 1916, p.326).

[21] M. Sevastos, *op. cit.*, p.56.

[22] C.N. Minescu, *op. cit.*, p.326.

[23] M. Sevastos, *op. cit.*, p.56.

de maiorul Gorjan.[24] Astfel, *mișcarea* de la Ploiești a fost înfrîntă rapid cu ajutorul vînătorilor conduși de maiorul Gorjan, iar în următoarele 24 de ore totul reintrînd în normal, *revoluționarii* fiind arestați împreună cu liberarii „roșii", la care se adăugau generalul Golescu și Ion C. Brătianu.[25]

Alexandru Candiano-Popescu precum și Comiano au fost arestați în satul Lipia, de lîngă Buzău, în timp ce Radu Stanian și Kirițescu erau arestați în comuna Stănești, în timp ce Stan Popescu se refugiase la fabrica lui Mehedințeanu. Guță Antonescu a fost și el prins la domiciliul sorei sale, iar Titu Bălăceanu a rămas liber timp de 12 zile.[26]

Guvernul a dat o declarație la 9/21 august 1870 prin care se aducea la cunoștință cetățenilor că *„deputatul Candiano-Popescu, în capul unei bande de tulburătorii, a făcut la Ploiești o încercare pe cît de criminală pe atît de nesăbuită spre a răsturna actoala ordine de lucruri, dar că liniștea a fost restabilită de trupe după 24 de ore. Poporul să se strîngă în jurul tronului, care, în aceste vremuri tulburate, e mai mult ca nici odată unica chezășie a prosperității si stabilității României. Candiano a fugit la Buzău, dar a fost arestat acolo. Răscoala din Ploiești nu a avut urmări serioase, datorită energieii guvernului ; s-au făcut, totuși, numeroase arestări".*[27] *„Revoluția"* din Ploiești a fost înăbușită în cîteva ore și unii contemporani au considerat că a apărut datorită unui curent ce creștea împotriva domitorului Carol, pe fundalul războiului franco-prusac și mai ales a înfrîngerii Franței.

[24] M. Theodorian Carada, *Efimeridele,* Tipografia „Serafica" , Roman, 1937. p. 38.

[25] Alessandru Pelimon, *Oștenii Români (1877-78*), Noua Typografie Nationala C.N. Rădulescu, București, 1880, p. 254. Astfel în după amiaza zilei de 8 august 1870, primul procuror al Tribunalului Ilfov înaintează o adresă judecătorului de instrucție prin care îi cerea deschiderea de urgență a unei anchete *„avînd în vedere crima încercată astăzi la Ploieşti în contra securităţii interioare a statului"* (Apud Radu Dan Vlad, *Procesul de la Tîrgovişte...,* p.909). În acelaşi context, judecătorul de instrucţie a expediat mandate de aducere pe numele a 39 de persoane, pe baza listei întocmite de procuror. Cu rapiditate se fac şi arestările, printre cei aduşi la închisoarea de la Văcăreşti aflîndu-se B.P. Hasdeu, actorul C. Demetriade, maiorul Radu Mihai, căpitanul Mălinescu, locotenentul Tănase Fănuţă, C. Ciocîrlan dar şi mulţi alţii. Cu aceaşi ocazie a fost arestat şi Ştefan Golescu, dar acesta a fost eliberat imediat din ordinul domnitorului Carol. Cu toate aceste măsuri rapide pînă la sfîrşitul lunii august, arestaţii au fost eliberaţi (*Ibidem*) pentru că *„nu s-a găsit nimic care să compromită posiţiunea preveniţilor sau care să denote cîtuşi de puţin participarea acestora la tentativa insurecţională de la Ploeşti"* (M. Sevastos, *op. cit.*, pp. 140 -141; N.I. Simache, *op. cit.*, p. 93.

[26] M. Sevastos, *op. cit.*, p. 56.

[27] *Memoriile regelui Carol I al României. De un martor ocular,* vol. II (1869-1875)..., p. 121-122; Iulian Oncescu, *Vinovaţi sau nevinovaţi. Procesul politic de la Tîrgovişte (1870)...,* p. 192.

[28]Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată (1871-1884),* vol. 1, Editura Ziarului Universul S.A, București, 1935, p. 26.

BIBLIOGRAFIE

I. IZVOARE EDITE 1. Presă
şi publicaţii oficiale Românul
(9 august 1870)
„Monitorul Oficial”, nr. 175 din 11 august 1870.

2. Memorii, însemnări, amintiri

Bacalbașa Constantin, *Bucureștii de altădată (1871-1884)*, vol. 1, EdituraZiarului Universul S.A, București, 1935.

Candiano-Popescu Alexandru, *Amintiri din viaţa-mi*, ediție de Constantin Corbu,Editura Eminescu, Bucureşti, 1998.

***, *Memoriile regelui Carol I al României. De un martor ocular*, vol. II (1869-1875), ediție şi prefaţă de Stelian Neagoe, Editura Scripta, Bucureşti, 1993.

Theodorian Carada M., *Efimeridele,* Tipografia „Serafica” , Roman, 1937.

II.LUCRĂRI GENERALE

Damean Sorin-Liviu, *Carol I al României*, vol. I (1866-1881), Editura Paideia, Bucureşti, 2000.

Damean Sorin Liviu, Oncescu Iulian, *O istorie a românilor de la TudorVladimirescu la Marea Unire (1821-1918)*, Editura Cetatea de Scaun, Tîrgovişte, 2015.Lindemberg Paul, *Regele Carol I al României* (traducere din germană de Ion Nastasia), Editura Humanitas, Bucureşti, 2003.

Maiorescu Titu, *Istoria politică a României sub domnia lui Carol I*, ediţie, postfaţă şi indice de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994.

Minescu C.N., *Istoria Poştelor Române,* Imprimeria Statului, București, 1916. Oncescu Iulian, Stanciu Ion, *Introducere în istoria modernă a Românilor (1821-1918)*, Editura Cetatea de Scaun, Tîrgovişte, 2009.

Oncescu Iulian, *România în politica orientală a Franţei (1866-1878)*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Cetatea de Scaun, Tîrgovişte, 2010.

Pelimon Alessandru, *Oștenii Români (1877-78*), Noua Typografie Națională C.N. Rădulescu, București, 1880.

Scurtu Ioan, *Carol I*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001.

Stan Apostol, *O acţiune politică pentru cucerirea independenţei naţionale în timpul războiului franco-prusian*, în „Studii. Revistă de istorie", tom. 26, nr. 4, EdituraAcademiei, Bucureşti, 1973.

Stan Apostol, *Grupări şi curente politice în România între Unire şi Independenţă (1859-1877)*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979.

III.LUCRĂRI SPECIALE

Alexandrescu Mircea, Mihăilescu Gabriel, *Cîteva documente inedite privind mişcarea revoluţionară din august 1870 de la Ploieşti* în „Studia Valahica. Studii şi materiale de istorie şi istoria culturii", Tîrgovişte, 1970.

Berindei Dan, *România între Prusia şi Franţa în timpul războiului franco- german din 1870-1871*, în vol. *Românii şi Europa în perioadele premodernă şi modernă*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997.

Corbu Constantin, *Alexandru Candiano-Popescu - participant al vieţii politice din a doua jumatate a veacului trecut,* în „Revista de Istorie", tom 3, nr. 9, Editura Academiei, Bucureşti, 1980.

Cristea Gheorghe, *Conspiraţia „republicană" din august 1870*, în „Revista de Istorie", tom 22, nr. 2, Editura Academiei, Bucureşti,1969.

Marton Silvia, *Republica de la Ploieşti: începuturile parlamentarismului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2016.

Oncescu Iulian, *Vinovaţi sau nevinovaţi. Procesul politic de la Tîrgovişte(1870)*, în vol. „Cultură, politică şi societate în timpul domniei lui Carol I. 130 de ani de la proclamarea Regatului României," coordonatori Gheorghe Cliveti, Adrian Bogdan - Ceobanu, Ionuţ Nistor, Editura Demiurg, Iaşi, 2011.

Popescu D. Paul, *Un moment memorabil din istoria Prahovei - Republica de la Ploiesti*, în „Anuar", VIII, Ploieşti, 1996.

Simache N.I., *Mişcările din Ploieşti (1869-1870)*, în vol. „File din trecutul istorical judeţului Prahova", Muzeul de Istorie, Ploieşti, 1971.

Sevastos M., *Monografia oraşului Ploieşti,* Tiparul Cartea Românească, Bucureşti, 1937